PÁZMÁNY PÉTER

BIBORNOK ESZTERGOMI ÉRSEK MAGYARORSZÁG PRIMÁSA

ÖSSZES MUNKÁI

A

BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM

MEGBIZÁSÁBÓL

EGYBEGYÜJTI ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZI UGYANAZON EGYETEM

HITTUDOMÁNYI KARA.

MAGYAR SOROZAT.

V. KÖTET.

CSEPREGI MESTERSÉG. — CALVINISTA TŰKÖR. — AZ IGAZSÁGNAK GYŐZEDELME. — CSEPREGI SZÉGYENVALLÁS. — RÖVID FELELET KÉT CALVINISTA KÖNYVECSKÉRE. — BIZONYOS OKOK. — A SZ. IRÁSRÚL ÉS AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL. — A SETÉT HAJNAL-CSILLAG UTÁN BUJDOSÓ LUTERISTÁK VEZETŐJE.

BUDAPEST, 1901.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

CSEPREGI MESTERSÉG,

AZ-AZ:

HAFENREFFERNEK MAGYARRÁ FORDÍTOTT KÖNYVE ELEIBEN FÜGGESZTETT LEVELEKNEK CZÉGÉRES CZIGÁNYSÁGI ÉS ORCZA-SZÉGYENÍTŐ HAZUGSÁGI.

MELLYET AZ IGAZSÁGNAK ÓTALMÁRA

ÍRT

SZYL MIKLÓS.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

RAPAICS RAJMOND,

CS. ÉS KIR. T. UDVARI KÁPLÁN, THEOL. DOCTOR, A BUDAPESTI KIR. TUD.-EGYETEMEN NY. R. TANÁR.

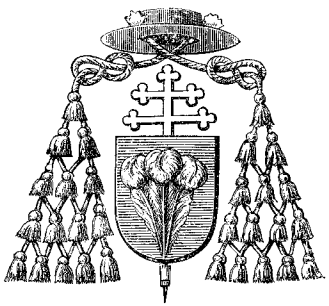

BUDAPEST, 1900.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

3. Esdræ 4. v. 35:

Nagy dolog az igazság és erősseb mindeneknél.

Zvonarics Imre csepregi lutheránus prédikátor Hafenreffer Mátyás tübingai tanárnak „Loci theologici" című munkáját magyarra fordította s azt egy hosszasabb „Epistola Dedicatoria" kiséretében Nádasdy Pál vasvármegyei főispánnak ajánlva, 1614-ben Keresztúrott a következő czím alatt kinyomatta:

Az szent-írásbéli hitünk ágainak bizonyos móddal és rendel három könyvekre való osztása. Mellyek az szent-írásbéli dolgoknak summáját az írásnak illendő bizonságival megerősétetvén rövideden befoglallyák és azoknak kevés szóval keresztyéni gyakorlását mutattyák és az mi időnkbeli kivál-képpen való ellenkező tudományokat-is hívségessen magyarázzák. Irattattak és magyar nyelvre fordíttattak Zvonarits Imre csepregi fölső templomi prædicator által az tubingai Hafenreffer Matheas írásából és Kereszturott nyomtattattak Farkas Imre által M.DC.XIV. esztendőben. (4-r. 542 lap.)

Ennek a műnek közrebocsátását a dunántuli lutheránusok alkalmul használták fel arra, hogy Pázmány imént megjelent Kalauzának hatását feleiknél lerontsák s ellene valamelyes czáfolatot írjanak. Sármelléki Nagy Benedek kőszegi iskolamester e czélból egy hat lapra terjedő *Præfatiót* írt Hafenreffer könyve elé, a melyhez Klaszekovich István szuperintendens, négy szénior társaságában, *Protestatio az nemes magyar nemzetséghez* című iratot csatolt. Mind a két irat hevesen kikelt Pázmány, „amaz káromlással nyelvét föl-fegyverkeztető Goliát" ellen „ki mindennap az Izrael Istenének szent serege káromlására és gyalázására hasa töltéséjért torkát táttya." De mig a Protestatio inkább csak általánosságokban mozgott, addig Nagy Benedek Præfatiója konkrét vádakkal is illette a Kalauzt s ezenfelül védelmébe vette Hafenreffert, kinek az emberi lélek eredetéről szóló tanitását Pázmány a Kalauzban szigoruan elitélte.

„Mivel-hogy nem kevés ideje immár — írja a Præfatio — hogy Pázmán Péter Rendinek hámjából kihágván, halhatatlan hamis káromló gyalázattal sok izben terhelli az mi igaz vallásunkat, jámbor keresztyén doctorinkat és az mi édes hazánkban megöröködött tökélletes lelki pásztorinkat, kételen vagyok vele, hogy az ű megszalatt elméjét, mint valami megbomlott órát, hamis hír-költéstűl s bába regéktűl megvásott nyelvét s poklos káromlásnak tajtékjával megásztatott ajakit egy kevéssé itt megczáfollyam és az ű reánk köszörűlt csalvetésinek álmából szoros rövid tapogatással fölrázzam, ez ű kajtér szitkainak maszlagos részegségéből emberséges beszédeknek és igaz-mondásnak józanságára intésemmel hozzam. Leg-inkáb penig erre mast engem az készerét, mivel-hogy az ű nem régen kibocsáttott nyúl szüvű és régen sok izben megfutamtatott Kalauzában az Hafenrefferus keresztyén tökélletes fő túdós doctort-is rutalmas káromlással gyalázza és azt költé reá, hogy ebben az kinyomtattatott könyvében Luther Mártonnal egyetemben tagatta az léleknek halhatatlanságát." (Az utóbbi szavak

mellett a lap szélén ez olvasható: „Lesre vészi ez könyv Pázmán csavargó Kalauzát.“ Majd valamivel alább: „Ütik itt Pázmán Kalauzát.“ Ismét: „Agyazzák Pázmán Kalauzát.“)

A mi a vádakat illeti, azokat így adja elő Nagy Benedek: „Három áll úttya vagyon penig Pázmán rabolni indult Kalauzzának. 1. Mert hamissan gyaláz minket hitünkben és életünkben. 2. Nem igazán bizonyét ellenünk az írásokkal. 3. Níhult szép szűn alatt, mint az fényes köntesben öltözött fekete angyal, lépes nyelvét mézzel bekevervén, alattomba veszedelmes dolgokra tanét.“ Ezeket a vádakat aztán egy-egy példával beigazolni törekszik. „Hogy el ne múllyunk, úgymond, ezek mellől bizonyságok nélkül, ím revideden egy egy példával (ezer helett) Pázmán Kalauzzát megiramtatom.“

Pázmány e támadásra az itt következő kis irattal felelt, de nem saját neve, hanem *Szyl Miklós* álnév alatt. Ugyanezen eljárást követte egyidejűleg közzétett (alább következő) másik iratánál is, a melynek címlapján magát Lethenyei Istvánnak nevezi. Hogy mit akart ezzel elérni, nem tudjuk. Fraknói szerint „talán azt akarta elhitetni, hogy nem áll elszigetelten a harcztéren, és hatalmas szövetségesek vannak oldala mellett. Vagy elüljárói vélték ily módon elháríthatni rendjökről a gyülöletet, melyet heves támadásaival felidézett.“ De bármi volt is oka eljárásának, ahhoz kétség nem fér, hogy mind a két iratocska Pázmány valódi műve. A bennök megnyilatkozó írás- és vitatkozásmód, az ellenfelek egyhangú vallomásai, magának Pázmánynak egyes későbbi czélzásai, szerzőségét kétségtelenné teszik.

Az eredeti kiadásban kisnyolczadrétű 48 lapra terjedő művecske Bécsben jelent meg 1614-ben. Egyetlen példányát a mármarosszigeti lyc. könyvtár őrzi.

AZ TEKINTETES, NEMZETES, NAGYSÁGOS ÚRNAK

GRÓF NÁDASDI PÁLNAK ETC.

AZ SZENT ISTENTŰL BÓDOG HOSZSZÚ ELETET ES ÖRÖK DÜCSŐSSÉGET KÍVÁNOK.

Hogy ez kicsin munkám ajándékjának bémutatásával Nagyságod eleiben mennék, két erős okoktúl viseltettem. Eggyik az Nagyságod úri személyének böcsűlletes méltósága, mely az magyar nemzetség-közöt nevezetes úri gyökérből származván, sok szép jószágoknak gyümőlcsöző veszszejével naponként nevekedik és országunknak dücsősséges magasztalására-való szólgálatokat ifiúságának sengéjében mutat. Másik az igazságnak felfordíthatatlan erősségéhez való bizodalmom. Mint az pálmafából csinált gerendák az terh alat le nem hajolnak, sőt felemelkednek; és az arany meg nem emésztetik, sőt megtisztíttatik az égő tűzben: úgy az igazság-is annál győzödelmesben felemelkedik, mennél erősb igyekezettel lenyomatik; annál világosban tündöklik, mennél nagyob gyűlölséggel szorongattatik. Annakokáért noha sok ravasz mesterséggel, csalárd találmánnyal és vipera-fúlákból származott mérges szitkokkal terhelik naponként az Római Anyaszentegyház tudományát az mostani újságokba zabállott predikátorok: de az Istennek szent neve légyen áldott, effélékkel meg sem homályosíttyák s gyűlölségessé sem tészik az igazságot; sőt az magok gondolatlanságát és eláltalkodott s hanyat-homlok veszedelemre hajlott nyavalyás igyeket megismértetik.

Nem kell ehhez meszszünnen keresgetett jelenség; csak az Nagyságod böcsűlletes nevének ajánlott Hafenreffer könyve eleiben függesztett levelekből-is nyilván lehet. Mely leveleknek sok bojtorjánnal egybe-csoportozott üstökét rövideden megfűsűllöm: és az tekíntetes magyar nemzetséggel szem-látomást megismértetem, hogy az új predikátorok cselefendi habahuriája csak

ravaszság, csavargás, hamisság, szemfiny-vesztés: melyben sem igazság, sem okosság, sem szemérmetesség nem találtatik. Ennek pedig itíletit Nagyságodra magára hagyom; kérem-is Nagyságodat, hogy ezt az Nagyságod nevének ajánlott kis munkát úri erkőlcséhez illendő kegyességgel, kedvesen fogadgya, és egyéb foglalatosságitúl üressedvén, sőt (mivelhogy lélek-üdvösségben járó dolog) egyéb külső dólgainak hátra hagyásával-is, figyelmetes elmével megolvassa, az ellenköző írással egybe-vesse, kiért az Istentűl meghervadhatatlan koronát várjon Nagyságod; engemet pediglen ezzel minden háládatossággal-való köteles szólgálatra adóssá tészen magához Nagyságod. Az Isten Nagyságodat éltesse és bódogícsa.

Nagyságodnak böcsűllettel szólgád

SZYL MIKLÓS.

SOMMÁJA

AZ KÖNYVBEN FOGLALT DÓLGOKNAK.

E napokban egy csepregi predikátor valami csuda nevű Hat fél-réf ember írását magyarrá fordította. Az könyv-eleiben, czégér gyanánt, rút hoszszú tóldalékokat ragasztottak ennihányan; mellyekben azon törődnek, hogy az Igaz hitre vezérlő Kalaúz-körűl csirippelvén, ennek hitelét és böcsűlletit, az Római hitnek meltóságával egyetemben, megkissebícsék és gyalázzák. Azért igen árúllyák az medve bőrt, mellyet le sem vontak, nem-is oly künnyen adgyák, az mint ők gondollyák: lánczozzák az rabot, kinek csak porában sem kaptak, és csúfoson az könyv karéjára illyen szókat mázolnak: *Lesre vészik az Kalaúzt. Ütik it az Kalaúzt. Agyazzák az Kalaúzt. Iramtattyák. Megragadgyák it és kötözik az Kalaúzt. Kötve viszik az Kalaúzt.* Töb hasonló gyermekeskedéssel alakoskodnak. Mint-ha egy álló fát egy csapással ledőjtöttek vólna, melyben fejszéjeket sem vágták. Hogy pedig ne láttassanak színetlenűl nyálaskodni, azt írják, hogy az Kalaúz I. *Hamissan gyalázza őket hitekben.* II. *Nem igazán bizonyít ellenek az írásokkal.* III. *Alattomban veszedelmes dólgokra tanít.* Kemény vádolások. És ha ugyan való s nem kőltött dolog, az mit hallok, méltán szidalmazzák az Kalaúzt. Mint hogy viszontag, ha ezek csak rágalmazó pántolódások és hamissan kőltött hír-hordozások, orczapirúlást, sőt ennél nagyobbat érdemel, a ki illyen taknyos tajtékkal ásztattya ajakát és az igazságtúl megfosztatván, hazugsággal akarja elő-vinni igyét. In Præfatione.

Annak-okáért az Úr Istennek Sz. Lelkét segítségül híván, hogy világossan és jó rendel szóllyunk mindenekrűl: Elsőbennis arrúl tudósítom az keresztyén olvasót, hogy az minémű szitkokat, bizonyságnélkül-való hiuságos káromlásokat és az kőszegi kúfárok tárházából vött trágár rágalmazásokat élegyítnek írásokban az

szája-tátott predikátorok, azokat mint lánczra-vetett kuvasz ugatásokat fül-mellől bocsátom: sőt meg-is bocsátom; bocsássa-meg az Isten-is. Magát gyalázza, ki bizonyság-nélkül mást rágalmaz; sokan rágták az mi botunk végét, de fogok tört benne.

Írásomat azért négy részre osztom. I. Megbizonyítom ezekből az Hafenreffer könyve-eleiben függesztett levelekből, hogy az csepregi predikátor tanítása-szerént az igaz apostoli tudománytúl elhanyatlott az Lutheristák vélekedése. II. Világoson megmutatom, hogy csalárdúl és hazugúl fogják az Kalaúzra, hogy hitekben és életekben hamissan vádollya az lutherista tanítókat. III. Szemlátomást megismértetem mindenekkel, hogy czigányúl fogják az Kalaúzra az ellenek támasztott írásoknak hamissítását. IV. Meghamissítom az Kalaúz-ellen támasztott utólsó vádolást-is, mely az vala, hogy alattomban veszedelmes dólgokat tanít. Igyekezem pedig azon, hogy írásomat ne terjeszszem: sőt mentül rövidebben lehet, sommában foglallyam. Az kik bővebben akarnak értekezni, az Kalaúzra igazítom. E mellet az egy élő Istent kérem, aggyon sz. Lelket azoknak, kik ez írásocskát olvassák, hogy igaz itíletet tehessenek mindenekrűl.

I. RÉSZE.

Az csepregi tanítás-szerént távuly esett az apostoli igazságtúl az luther hit.

Bálám a végre vitetett vala az sidók táborához, hogy őket megátkozná: de az élő Istennek bőlcsesége megfordítá nyelvét és megáldatá vélle az Iszrael seregét. Ezen irgalmasságát mutattya az Úr Isten mi-hozzánk. Mert az csepregi *Domine* az igazságnak romlására igyekezett: állatni akarta pedig az Luther szelességét. De akarattya ellen-is jelenségét adattya az Úr Isten vélle, hogy az apostoli tudománynak lineája-mellől meszsze estek az Luther ívási. Azért az maga szavaiból illyen bizonyságokat támasztok:

In Epistola dedicatoria.

I. *Minden üdőben vóltanak*, úgymond az csepregi predikátor, *kik az igaz és apostoli tudománnak káromlói-ellen paisul vetették magokat és azt nagy elmével és bő beszéddel ótalmazták és magyarázták.* Ehhez az csepregi igaz-mondáshoz adgyuk hozzá emez igazságot: Nem vóltanak pedig minden üdőben, a kik az halot-

takért-való könyörgésnek, az purgatóriumnak, az szabott bőjtöknek, az szentek segítségül hívásának, az Római pápa méltóságának etc. paisul ellene vetették magokat és az Augustai Confessiónak ezekrűl-való vélekedésit ótalmazták: Tehát az Augustai Confessiónak ezekrűl-való vélekedése nem igaz apostoli tudomány. Az bizonyság jó formában vagyon. Első része szórúl-szóra Csepregen és igazánnis íratott, mert az sz. Pál tanítása-szerént világ végezetéig kell lenni az igaz pásztoroknak, kik az Christus Ecclesiáját éppícsék és az hamis tudományok szelétűl óltalmazzák. Második része oly világos, mint az nap délben. Mert Aëriust kiválasztom, kit az egész keresztyénség sz. Agostonnal és Epiphaniussal egyetemben eretnek névvel illetett azért, hogy az hóltakért-való könyörgést és az szabott bőjtöket nem javallotta, de ezen kívül senki az apostolok idejétűlfogva paisul nem vetette magát azért, hogy az halottakért nem kellene imádkozni. Maga szent Ágoston azt írja, hogy az egész Anyaszentegyház szokása, hogy imádkozzanak az halottakért. Az régiek-is, úgymint Cyprianus, Eusebius, Chrysostomus úgy imádkoztak az halottakért: úgy hítták segítségül az szenteket: úgy hirdették minden rendek-fölöt felsőbségét az Római pápának, mint szinte mí. És ezt Calvinus sem tagadgya. Luther pedig az maga tudományárúl (mellyet az-után sommában foglala az Augustai Confessio) azt írja, hogy egyes-egyedűl kezdé ő ezt az dólgot, mellyet ő-előtte senki csak meg sem mért érénteni. De majd jobban kitetczik ennek az bizonyságnak erőssége.

Ephes. 4, 12.

Vide Kalaúz I. f. 410.

Kal. II. f. 260.

Kal. II. f. 614.

Kalaúz I. f. 227. 228. Luth. Præf. Tom. 1.

Kal. I. f. 224.

II. *Az anyaszentegyház minden üdőben élt illyen rövid írásokkal, mellyekben az egész mennyei tudomány rövideden, jó rendel, világoson és nyilván mutattatott.* Ehhez-is az csepregi predikátor mondásához adgyúk hozzá emez igazságot: Nem élt pedig az anyaszentegyház soha ollyan rövid írásokkal, mellyekben az luther vallás, vagy az Augustai Confessio világoson megmutattatott vólna: Tehát az luther vallás nem mennyei tudomány. Ez az argumentom-is igaz formában vagyon az dialecticusok regulája-szerént. Első része Csepregből kőlt: én úgy vészem, az mint adták. Második részét külömben sem bizonyítom, hanem ha minden üdőben élt az anyaszentegyház illyen írásokkal, mellyekben az Augustai Confessiónak tanítása foglaltatott. kezdgye-el csepregi bátyánk és rendrűl rendre, az apostoli üdőktűl-fogva minden száz esztendőnként mutasson oly írásokat, mellyekben az anyaszentegyház eleiben adatott: hogy nem kel könyörgeni az halottakért: nincs purga-

In Epist. dedicat. habetur.

tórium: csak két sacramentum vagyon etc. Miképpen az Római anyaszentegyház fiai, és nevezet-szerént *Iodocus Coccius, Thesauro Catholico* [1], az ő vallásokat minden üdő folyásában kiterjedett keresztyén írásokban megmutattyák. Soha bizony ezt az atyafiak nem cselekedhetik. Azért megvallyák az tót lutheránus superattendensek [2], hogy egy lánczot ők nem csinálhatnak, melynek öszvefoglalt szemei az apostolokig felvitethessék; sőt egy embert az apostolok idejétűl-fogva Luther Mártonig nem nevezhetnek, a ki vagy szóval, vagy írással, éppen és tellyesen azt az tudományt tanította vólna, mellyet az Augustai Confessio tanít. Ezekből azért az felvetett fundamentomokból nyilván következik, hogy mennyei tudománynak nevét nem érdemli az luther vélekedés.

Kalaúz. Logi Alogi f. 59. Ibidem fol. 47. et Kalaúz I. f. 224.

III. Azt taníttya Hafenrefferrel eggyüt az csepregi hogya*, hogy Isten-ellen-való hamis vélekedésben vagyon, a ki valamit hiszen azon kívül, az mi írva vagyon az bibliában. Az csepregi szemfinyvesztő, az ő pártyán valókkal egyetembe, hiszen oly dólgot, mely az sz. írásban nem találtatik: Tehát Isten-ellen-való hamis vélekedésben vannak. Ez-is az bizonság jó formában öntetett. Első részét ezen könyvben *fol. 36. 37.* az atyafiak vítattyák. Második része abból megtetczik: mert az csepregi kiáltó taníttya, hogy az apostolok *minekelőtte eloszolnának, az ő tellyes tudományokat sommában foglalák és azt Apostoli Symbolomnak, azaz jelnek nevezék.* Ezt én az sz. írásban soha-sem olvastam: az Crédót-is szórúl-szóra ot nem találtam. Ha nállamnál szemesbek az atyafiak, igazícsanak reá minket-is, hol vannak ezek az bibliában.

Epist. dedicat.

IV. Hamissan hiszen, a ki azt taníttya, hogy az sz. írás-kívűl valamely tudomány szükséges az üdvösségre. Ezt taníttya az csepregi predikátor. *Ergo.* Első része az bizonyságnak feltaláltatik ezen Hafenreffer könyvében *fol. 32. 33.* Második czikkelye Csepregrűl jött. Mert szólván az Crédórúl, mely az sz. írásban nincsen, azt írja Zvonarits harangozónk, hogy *igenis szükséges és hasznos vólt az Crédónak* kiadása. Maga ez a sz. írásban nem találtatik.

Epist. dedicat.

V. Az Crédónak hasznos és szükséges vóltát azzal bizonyíttyák Csepregen, mert *élt ezzel és még mostannis él az Istennek anyaszentegyháza, mind az apostolok idejétűl-fogva.* Ha ennek az bizonyságnak helye vagyon, nyilván következik, hogy az Luther tanítása hamisság. Mert ilyen erős kötést csinálhatunk: A mivel az anyaszentegyház élt az apostolok idejétűl-fogva, hasznos az és

* Hodzsa.

szükséges; de az halottakért-való könyörgéssel, az szabott bőjtök megtartásával etc. az apostolok idejétűl-fogva élt azon Ecclesia, mely az Crédót megtartotta: tehát ezek hasznos és szükséges dólgok. Ki ha úgy vagyon, ártalmas és veszedelmes a Luther tudománya, mely az hasznos és szükséges dólgoknak megvetésére viszen.

Ezekkel az bizonyságokkal most megelégszem, mivelhogy nem akartam másunnan vött erősségeket ide elegyíteni, hanem csak az csepregi harangozónak ajánló leveléből vétetett fundamentomokból igyekeztem az maga tudományát hihetetlenné tenni.

II. RÉSZE.

Hamis vádolásokat nem igazán fognak az Kalaúzra.

Nem mértek magok az luther predikátorok az Kalaúzban harapni: hanem egy csácsagó nyalka mesterkét taszítottak-elő és ez által turkálnak három vagy négy czikkelykét az Kalaúzban, az-az egy nagy erdőben két veszsző szálat akarnak levágni, hogy az erdő ligetes légyen. Ez pedig az nyelves haris fölöttéb elment az emberség-mellől és torkig merült az szemtelenségben. Azért gyermekdéd korában erős zabolát rántok szájában, talám ez-után nem lészen ily hörcsökös. De nem szidalommal, mint ő, hanem vakmerő balgatagságának igaz feddésével, ha lehet, eszére hozom nyavalyást: és megismértetem vélle, hogy külömb az gyermekek kákumbákomiban szeleskedni, és az túdós emberek írásán akadozni. Hogy pedig szégyenvallását könnyebben szenvedgye, nevérűl sem emlekezem, csak sóczének hívom.

Azt írja azért, hogy az Kalaúz hamissan gyalázza az Lutheránusokat hitekben és életekben. Az mi illeti az életben való gyalázatot, arrúl semmi bizonyságot nem támaszt, maga azt fogadta vala, hogy *ezek-mellől el nem múlik bizonyságok-nélkül.* De a mit ő elfelejtett, az superattendens, seniorival egyetemben, helyre-vívé. Azt sajnállyák, hogy az minémű tanúbizonyságot töttek sok esztendőkig az predikátorok gondviselésében forgott emberek, Bornemisza Péter és Böythe István, az alattok-való luther predikátoroknak iszonyú latorságirúl, az rész-szerént, nem más szavaival, hanem a mint amazok kinyomtatták és világ eleiben terjesztették, feljegyez- Præfatione. In Protestatione.

tetett az Kalaúzban. De vallyon ebben mi vétke az Kalaúznak? Magától költött dólgot beszéll-é? Ha Bornemisza vagy Böythe hazudott, mi az oka, hogy ezeket meg nem keresték, a kikre méreg-osztogatást, házasság-rontást, és egyéb szörnyű latorságokat nyomtatott irásokkal hírdettek? Nem találá azért az lépést az superattendens, mikor azt írá, hogy az Kalaúz *magától talált* rútságokat ír az predikátorokra. Mert noha sok bizonyos dólgokat írhatott vólna, mellyek nem régen történtek, de ugyan tudományt tött, hogy egyébről sem emlekezik, hanem csak az mit a predikátorok gondviselői az alattok-való predikátorok erkölcséről nyomtatott könyvekben kifejeztenek. Azt sem igazán írja az attendens, hogy az Kalaúz *sok jesuitáknak egyenlő munkájából készittetett.* Mert bizonyos légyen, hogy abban senki keze szennye nincsen, hanem egyedűl csak azé, a kinek nevét viseli: ki efféle dólgokban nem szűkült más ember czimborájára. Abbannis botlik az attendens, hogy az Kalaúz *óltalmazza az bordélyokat.* Vagyon-é orczád, hogy eszt méred írnyia? Két helyen emlekezik az Kalaúz e dologrúl: sohúlt nem óltalmazza, sőt gyalázza efféle undokságokat és ezen szókat írja: *Navarrus kilencz szép* ÉS AZ ÉN ITÍLETEM SZERÉNT *győzhetetlen erősséggel megbizonyíttya, hogy jób vólna az bordélyokat tellyességgel kigyomlálni.* Az-is szarvas hazugság, hogy valakit fenyegetett és valaki ellen fenekedett vólna, a ki arra intette az predikátorokat, hogy jól fúvó szelekben magokat el ne hidgyék, mert kerék az szerencse, meg-is fordúlhat. Mely dologrúl bővebben nem szóllok, minthogy az Kalaúz végében elégséges feleletet találhat erre superattendens uram, ha nem restelli.

In Protestatione.

Kalaúz I. f. 343.

In Protestatione. Kalaúz I. f. 429. Log. Alog. fol. 112.

Protestatione.

Kalaúz: Logi Alogi fol. 9.

Végezetre abbannis sz.-írás-vesztegető hamisságot mond az attendens, hogy sz. Pál ezeket a szókat írja: *Revelabitur ille iniquus Antichristus.* Mert sz. Pálba nincs az Antichristus neve kiírva.

2. Thess. 2, 8.

A mi illeti az vétkeket, mellyekrűl Mantuanus és Palingenius emlekeznek [3], azokra egyebet nem felelek, hanem az mit régen felelt az Kalaúz.

Vide Kalaúz II. f. 311.

De térjünk az mi garázdás nyalka sóczénkra, ki azzal bizonyíttya, hogy hamissan gyaláztatik tudományok az Kalaúztól, mert azt írja az Kalaúz, *hogy bujaságra tanít Luther és az Concordia.* Ő pedig megesküszik, *hogy sem Luther, sem más ezt ő közűllök nem tanította,* és hazutollya az Kalaúzt, *hogy fel nem jegyzette ez-aránt az Augustai Confessio mondását.* Meggyünk efféle emberekkel, kik szem-látomást, lelki isméretek ellen czigánykodnak, hogy

Kalaúz I. f. 427.

az tudatlanok szemét békössék. Álnak, ravasz sóczé, miért nem hozod-elő, az mit bizonyságul támasztott az Kalaúz Luther Márton írásából? Azt írja Luther: *Ha feleséged nem akarja, az szolgáló leány jöjön-elő.* Nem tagadhatod, ez Luther írása. Menteni sem tudod az éktelen baromságot, hanem elnyeged és hamissan megesküszöl Luther-mellet. Annak-fölötte Luther szava az-is, hogy *lehetetlen az fiúnak és aszszonyembernek egy-másnélkül lenni: és oly szükséges az szaporodás, mint az étel, ital, és aluvás.* Vallyon ez nem bujaságra kiszteti-é azokat, kiknek társok beteg, vagy meszsze vagyon? avagy a kik örömést férjhez mennének, de nem találkozik férjek? Ezt sem említi az csalárd sóczé, maga ha igaz ember vólna, vagy azt kellett vólna mondani, hogy ezeket Luther nem írta, vagy pediglen meg kellett vólna magyarázni, miképpen lehessen, hogy ezek bujaságra ne gyújcsanak. De efféle választételhez értelmes okosság kellene, mellyet *ubi non est,* ot ne keresd. Nem jámborúl hazuttollya pedig az Kalaúzt, hogy fel nem jegyzette, mely helyen írjon az utólsó mondáshoz hasonlót az Concordia; mert ezek az szók vannak az könyű szélire írattatva: *libro 4. cap. 1. Mendac. 5. Et cap. 5. Contradict. 8.*, mely szókkal jelentetik, hogy ugyan azon Kalaúznak 334. 356. levelén* elő-hozatik az Concordiának hasonló tanítása. Ezekből kitetczik, hogy csak hazugság s czigányság, valamit az iskola-mester e dologban az Kalaúz ellen kérődik.

Kalaúz I. f. 428. Logi Alogi fol. 112.

De semmiképpen az mi tisztes sóczénknak egy tetemes hazugságát el nem halgathatom. Híven elő-hozta vala az Kalaúz Luthernek tulajdon szavait, mellyekben azt beszélli, hogy *az mi lelkünk halhatatlanságárúl-való articulus az pápa kamora-székin költött* PORTENTUM, *szörnyűség:* kiből megtetczik, hogy az mi lelkünknek halhatatlanságát kamora-székre való szörnyűségnek tartotta Luther Márton. *Nem igaz,* úgymond az mi sóczénk, *hogy Luther tagadta az lélek halhatatlanságát.* Hők, uram fia: mit mondasz az Luther írásából elő-hozott mondásra? Tács-fel szádat, lássuk mi sül-ki belőlle. De erre sóczénk csak fülel, mint egy bagoly, és halgat: maga ha esze vólna, vagy azt mondaná, hogy nem Luther szavai az elő-hozott igék; vagy oly értelemre csigázná azokat, hogy az lelkek halhatatlanságának articulussa gyalázatossá ne tétetnék. Ez pedig az tudatlan vakmerőségnek söpreje, csak szitokkal és garázdálkodással akar nyertes lenni.

* Jelen kiadásban Kalaúz I. 578. 606.

Hafenrefferről oly itíletben vagyon az Kalaúz, hogy egy felől támasztya, de más felől elrontya az mi lelkünknek halhatatlanságát, mivelhogy azt vítattya, hogy az ember lélke *az szüléktűl nemzettetik. Az ember lelke az testel együt az atyáktúl származik.* It elsőben ugyan tajtékozik szája az sok rút szitok miá sóczénknak. Szitkait tarcsa magának: azokra szitokkal kellene megfelelni, de nincs kedvem az morgáshoz: magához hasonló morgó társot keressen. Sajnállya, hogy roszsz könyvnek neveztetett az Hafenreffer írása. Azt hiszem, efféle iskolapor-szedő sóczéknál drága dolog ez az könyü, de az én itíletem-szerént nem méltó, hogy az túdós emberek csak kezekbennis vegyék. És igazán tudatlan köz embernek kell lenni, a ki ebből valamit tanúlhat. Végezetre ekképpen álmodik az mi sóczénk: *Illyen azért az* Kalaúz *okoskodása ez-iránt: Valaki azt taníttya, hogy az lelkes atyátúl s anyátúl lelkes magzat származik, tehát azt vallya, hogy az ember lelke halandó. Hafenreffer ezt taníttya. Tehát halandónak vallya az ember lelkét.* Nem tudom, hon kaptad ezt az argumentomot, mert az Kalaúzban jelensége sincs ennek. Ha jámbor vagy, ne fogd másra az magad esztelenségét. Minnyájan tudgyuk, hogy az lelkes atyátúl lelkes magzat származik: és ezzel az lélek nem tétetik halandóvá. De Hafenreffer nem csak azt taníttya, hogy lelkes magzat születik az atyátúl, anyátúl: hanem azt mondgya, hogy az okos *lélek szüléktűl nemzetik és származik,* mely dologbúl majd megérted, mint jő-ki az léleknek halandósága.

Magyar Hafenreffer fol. 67. 68.

Hogy pedig ez az hamisság meszsze ne terjedjen, rövideden bizonyícsuk-meg, hogy az ember lelkét az Isten alkottya, és nem az atyák nemzik. 1. Ezt jelenti az első teremtésnek formája; mert az több élő állatoknak lelkét nem csak magán teremté az Úr Isten, hanem azt hagyá, hogy az vizek és az föld hozzanak élő állatokat, madarakat, vadakat. Az ember lelkét pedig egyedűl ő maga lehellé az testben. Tehát az Úr Isten nyilván megismérteté, hogy az emberek és az barmok lelkének nem egyenlő eredetek és alkotások vagyon. Zachariás proféta az Úr Istenrűl mondgya, hogy ő formálya az embernek lelkét az emberben. Salamon-is azt írja, hogy midőn meghal az ember, a mi az földből vétetett, földé lészen: a lélek viszsza-mégyen Istenhez, a ki ezt adta. Itt az test és az lélek eredeti között azt az külömbséget veti az sz. írás, hogy az lélek Istentűl adatott, az test földből alkottatott. Tehát más-külömb formán adatik Istentűl az lélek, hogy-sem az test. Ennek pedig az külömbségnek

Gen. 1, 20. 24.

Gen. 2, 7.

Zach. 12, 1.

Eccles. 12, 7.

helye nem lehet, ha az atyától úgy alkottatik az lélek-is, mint az test. Mert tudva vagyon, hogy az testet-is az Isten formállya, a mint olvassuk *Job 10. vers. 9; cap. 31. v. 15. Jerem. 1. vers. 5.*; de az külömbség abban vagyon, hogy az testet nem egyedűl ő maga formállya az Úr Isten, hanem az atya és anya-is ok ebben az formálásban. Az lelket pedig egyedűl az Isten alkottya, és azért mondatik az lélek Istentűl adatni, az test pedig földből vétetni. Annakokáért sz. Hieronymus doctor, magyarázván ezt az Salamon mondását, imígyen szól: *Ex quo satis ridendi sunt, qui putant animas cum corporibus seri, et non a Deo, sed a corporum parentibus generari. Cum enim caro revertatur ad terram, et spiritus revertatur ad Deum qui dedit illum, manifestum est Deum patrem animarum esse, non homines.* Ezekkel kirekesztetnek azok az csavargások, mellyekkel Hafenreffer szaladni akar ez előt az sz. írás bizonysága-előt. 2. Christus Urunk azt mongya, hogy a mi a testtűl származik, test az. De az Lutheristák tanítása-szerént az mi lelkünk testtűl származik, az-az atyánktúl, anyánktúl: tehát az új tanítás-szerént az mi lelkünk test; és mivelhogy az testnek meg kel rothadni az mi lelkünk-is megrothad. 3. Legfőb ok, mellyért Hafenreffer vítattya, hogy az mi lelkünk embertűl származik, az, hogy külömben eredendő bűnben nem esnénk. Mely ok sz. Ágostonnak-is gondot adott. De ez igen erőtlen fogás. Mert ha azért mocskoltatik-meg az lélek, hogy embertűl származik, e kettő közzűl eggyik következik: vagy hogy Christus urunk lelke-is bűnben fogantatott, ha annyától származott; vagy hogy az ő lelke és embertűlvaló származása nem hasonló az mi lelkünkhöz és származásunkhoz, ha az ő lelke annyától nem származott, hanem Istentűl teremtetett. 4. Hogy azt az természet folyásából vétetett bizonyságot elhalgassam, melyről Alphonsus Castro [4] emlekezik: az emberi okosság-is megmutattya, hogy ha atyáktúl születik az lélek, testi és halandó állatnak kell lenni. Mert az teremptett állatok semmit nem terempthetnek, hanem valamit alkotnak, *materiából* alkottyák és az ő alkotmányok az *materiától* függenek. Ez az oka, hogy *Ex nihilo nihil fit:* az teremtett állatok semmiből semmit sem csinálhatnak. Ha azért az mi lelkünk atyáktúl származik és az anyai nemzésből kezdetik, szükség, hogy *materiából* alkottassék és attúl függjön, úgymint az ő lételére szükséges dologtúl. Ezt ha megengedgyük, nem csak az jő-ki belőlle, hogy szinte oly *corporea forma,* testi állat az mi lelkünk, mint szinte az barmoké, de ennek-fölötte követ-

Hieron. t. 1. in Eccles. c. 12.

Magyar Hafenr. fol. 72. Joan. 3, 6.

Magyar Hafenr. fol. 70. 74. Aug. ep. 28. ad. Hieron.

Castro de Hæresi, verb. Anima. Hæres. 5.

Educi e potentia, aliud non est, quam pendere a materia in fieri.

Formas substantiales et accidentales corporeas eas vocamus, quæ a materia pendent.

közik az-is, hogy az mi lelkünk oly halandó, mint az barmoké: mivelhogy szinte úgy függ az *materiátúl*, mint az oktalan állatok szele. És valaminémű okot feltalál Hafenreffer, mellyért az barmok szelének el kel vészni az halálban, ugyan azon okát találllya az ember lelkében-is, ha ezt az atyák alkottyák.

De lássuk, mivel támogattya Hafenreffer az ő hamisságát.

Magyarban fol. 68.

I. *Az Isten az teremtésben az embert-is megáldá az ő nemének nemzésére és szaporítására: Tehát mint az ló lovat, úgy nemz az ember-is embert.*

Nego consequentiam.

Felelet: Hogy az ember embert mondassék nemzeni, nem kívántatik az hozzá, hogy lelkünk-is embertűl alkottassék; hanem igaz elég, hogy az ember megkészícse az testet és az lelket *uniat*, egybe-kapcsollya az testel. Abban vétkezik azért Hafenreffer, hogy egy hamis mondáson fondállya bizonyságát, mellyet ki sem mér fejezni. Ezen tudni illik: hogy a ki embert alkot, szükség, hogy mind testét-lelkét alkossa. Mely mondás nem igaz: mert az feltámadáskor újonnan embert alkot az Úr Isten; maga az lelket újonnan nem alkottya, hanem csak megkészíti az testet és az lélekkel egybe-foglallya. Azonképpen az ló lovat fajz, noha az lónak egy részét, az *materiát*, nem az ló alkottya.

II. *Az Éva teremtésében nem olvassuk, hogy Isten új lelket teremtett vólna őbelé. Mert lelkes csontból teremtetett: azért nem vólt szükséges az új lélek.*

Nego consequentiam.

Felelet: Ez immár nem bizonyság, hanem eretnek bolondság. Sok dólgok-felől nincs emlekezet az teremtésben, úgymint az angyalok alkotásáról, az ő esetekrűl etc., kiből nem következik, hogy meg nem löttek. Annak-fölötte azt itíli-é Hafenreffer, hogy az ember lelke feldaraboltathatik és egy darab csontal egy darabja elszakasztatik? Hány lélek vólt vallyon Ádámban, hogy eggyikét Évára terjeszthette? Avagy ha csak egy részét adta néki, nem egész ember vólt eggyik-is. Ha pedig azon egy lélek vólt mindkettőbe, eggyik az másik-nélkül sem vétkezhetett, sem kárhoztatott. De ha ugyan úgy vólna-is, az mit Hafenreffer mond, hogy Évába más lélek nem adatott: ebből nem következik, hogy az atyák, anyák nemzik az lelkeket, hanem hogy az atyák lelke szál az fiakra; és így keresztyénekből averroisták lehetünk, ki azt tanította, hogy csak egy lélke vagyon az egész emberi nemzetnek.

Gen. 5, 3.

III. *Ádám Séthet az ő ábrázattyára szűlte. Itt az bűnös Ádám ábrázattya az Isten ábrázattya-ellen vettetik. Tehát nem csak az testnek, de az léleknek szüléséről kell ezt érteni.*

Nego consequentiam.

Felelet: Nagy dolog, ha józan vólt, mikor ezt írta az Hat-fél-réf ember; az mi sóczénk-is

alkolmas dialecticus, ha ezekből az *terminusokból* egy argumentomot túd önteni. Rövideden azt mondom: hogy magától gondolta és bizonyság-nélkül böfögi Hafenreffer, hogy az Ádám ábrázattya az Isten ábrázattya-ellen vettetik. De bár úgy vólna-is, ebből nem következnék, hogy az Séth lelkét Ádám nemzette: hanem csak az jöhetne-ki belőlle, hogy az bűnös Ádám bűnös fiat szült.

IV. *Az első szülésbe éppen az atyáktúl születik, az mi az lelki újításban újonnan építtetik. Az egész ember testestül-lelkestül újonnan éppíttetik: Tehát testestül-lelkestül az atyáktúl nemzettetik.* Felelet: Az első mondást, ha bizonyságnélkül, csak ingyen akarja, hogy megengedgyük, az más dolog: de sem meg nem bizonyította, sem meg nem bizonyíthattya. *Nego consequentiam.*

V. *Ha az lélek atyáktúl nem származik, meg nem érthettyük, miképpen száll reánk az eredendő bűn. Annak-fölötte: Ha az Isten tisztátalanúl terempti az lelket, ő lészen oka az bűnnek. Ha pedig tisztán terempti, kegyetlen, hogy az tisztátalan testben önti, melytűl megrúttítatik.* Felelet: Hogy halgatással múlassam, a miket ír erről sz. Ágoston doctor, azt mondom sz. Tamással: hogy az eredendő bűnben keverednek az emberek, noha lelkeket Istentűl vészik. Mert Ádámnak vétkéjért annélkül az igazság-nélkül születnek, valakik az Ádám magvából természet-szerént származnak, mellyel születtek vólna, ha Ádám nem vétkezett vólna. Azért ha az Istennek kiváltképpen-való malasztya eleit nem vészi, az eredendő bűnnek reánkszállására elég az, hogy Ádámtúl származott magból, az természet folyása-szerént születettünk. Megmondók pediglen az első bizonyságnak fejtegetésében, hogy az embernek embertűl való származására nem szükséges, hogy az lélek-is atyánktúl alkottassék. Azért az embernek lelke Istentűl bűnben nem kevertetik: hanem az mi első atyánk vétkével megfertőztetik, mihent az testhez csatoltatik. Abban pedig, hogy oly lelket terempt az Úr-Isten, mely az testel való eggyesűlésben megfertőztetik, csak annyi kegyetlenség vagyon, mint abban, hogy oly angyalokat teremptett az Isten, mellyeknek esetit annak-előtte látta. Ezekből fejtegetve maradnak azok-is az az alkolmatlanságok, mellyeket mond Hafenreffer hogy következnek az mi tanításunkból.

Aug. ep. 28.

D. Thomas 1. 2. quæst. 81. art. 1. ad 2.

Magyar Hafenreffer fol. 73.

III. RÉSZE.

Az atyafiak-ellen támasztott írásokat meg nem hamisíttya az Kalaúz.

Gyalázatos, ha igaz, a mit az kőszegi sóczé beszél az Kalaúzról: tudni illik, *hogy nem igazán bizonyit az irásokkal; vagy ellop benne; vagy az hová igazít, ot nem találod; vagy más idegen értelemre csigázza.* Azt fogadád sóczé, hogy *ezek-mellől el nem múlsz bizonyságnélkül.* Azért ha nem hazudsz, csak egy példával meg kellene mutatnod, hogy az Kalaúz ellopott valamit az ti-ellenetek támasztott írásokban; és hogy valamit idegen értelemre csigázott. De szerét nem tehetvén, halgatással bizonyítottad fecsegésedet. Tudom bizonnyal, hogy szán-szándékkal semmit el nem lopott az Kalaúz azokban az írásokban, mellyeket ti-ellenetek fordított. Noha rövidségnek okáért elhagyott valamely írásban ollyat, mely nem illeti az elő-vött dólgot, avagy arra szükségesnek nem itíltetett. De ebben az okos emberek semmi gáncsot nem találhatnak: mert a ki sommában sokat akar foglalni, nem írhat-bé egész könyveket; elég, ha rövideden az derék dologrúl emlekezik.

De hogy ne láttassék tellyességgel csak habozni, egy helyt nevez, melyből kitetczik, hogy az hová igazít az Kalaúz, ot nem találtatik, a mit említ. *Azt mondgya az Kalaúz, hogy ördög bagzott lidércz módgyára Luther annyával, és annak csinálmánya. Sz. Ágostonra fogja, mintha azt vallotta vólna, hogy meglehet az ördögtűl az emberi természetnek alkotása, lib. 5. de Civit. Dei, cap. 23.* És it erőssen pöki markát, hogy ezt Sz. Ágoston nem irja.

Præfatione.

Nyalka sóczé, látczik, hogy tenállad-is kevesen laknak az felső várban. Nem igazán fogod az Kalaúzra, hogy Luthert ördög csinálmányának mondotta vólna. Nyisd-fel szemedet s olvasd-meg az Kalaúzt, és meglátod, hogy magától semmit erről nem mond, hanem csak azt írja, hogy ezt *olvassa Luther felől:* fel-is jegyzi, minémü túdós fő emberek írásában olvassa. Sokkal külömb pedig mi-nállunk, mikor valaki azt mongya, hogy ő ezt olvasta: és mikor azt maga-is valónak mondgya. Az ki eszén jár, csak annyiban szól a dologhoz, a menyiben túdós. Azért az ki az Kalaúzt írta, bizonyos lévén, hogy sokan Luther életébennis írással hírdették, hogy ördögi munkával fajzatott Luther Márton: csak azt

Kalaúz I. f. 284.

mondotta, hogy ő ezt olvasta. Erről való itéletet az értelmes olvasókra hatta.

Azt-is hazugúl írod, hogy az Kalaúz *sz. Ágostonra fogja, mintha azt vallotta vólna, hogy meglehet az ördögtűl az emberi természetnek alkotása.* Töröld-le az csipát szemedről és olvasd-meg az Kalaúzt, melynek szavai ezek: *És jóllehet az ördögnek teste nincsen, de az levegő-égből és egyéb elementomokból formált testben latorkodhatik az aszszonyi állatokkal, mint sz. Ágoston megbizonyíttya.* Ládd-é szégyenvallott sóczé, hogy az Kalaúz sz. Ágostonra nem azt fogja, a mit te mondasz, tudni illik, *hogy az emberi természetnek alkotása meglehet az ördögtűl:* hanem csak azt bizonyíttya sz. Ágostonnal, hogy az ördög latorkodhatik afféle elvetett aszszonyállatokkal, kik magokat néki ajánlják. De te éretlen elméjű csélcsapó, kapsz két-felé, mint egy esze-veszett. Kalaúz I. f. 285.

Végezetre azt igazán írod, hogy sz. Ágostonnál *5. de Civit. Dei cap. 23.* nincs írva, az mit én mondottam vala, tudniillik, hogy az ördög latorkodhatik; hanem ezt sz. Ágoston *lib. 15. de Civitate Dei cap. 23.* ezen szókkal írja: *Creberrima fama est, multique se expertos, vel ab iis, qui experti essent, de quorum fide* DUBITANDUM NON EST, *audisse confirmant, Sylvanos et Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos sæpe exstitisse mulieribus et earum appetisse ac peregisse concubitus. Et quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam et tentare et efficere, plures talesque affirmant, ut hoc negare* IMPUDENTIÆ *videatur.* Im hallád, hogy sz. Ágoston szemptelennek nevezi, a ki tagadgya, hogy latorkodik az ördög némely elvetett, magokat ördögre bízó aszszonyi állatokkal. Erre a helyre nézett az Kalaúz: jóllehet az nyomtatónak fogyatkozásából sz. Ágostonnak tizen-ötödik könyve helyében ötödik könyve íratott. De Sóczéságod ebben az két dologban bizonyos lehet: I. Hogy a ki az Kalaúzt írta, csak egy írást sem támasztott bizonyságul, melyet az maga szemével nem olvasott vólna: senki pennája és szeme-után nem szokott az az ember járni; mert jól tudgya, hogy ha szemesnek való az játék, sokkal szemesbnek való az isteni dólgoknak forgatása. II. Hogy tudva és akarva senkire semmit hamissan nem kőltött. Mert az mint ezen Kalaúzban megbizonyíttya, nem csak emberek-előt gyalázatos, de Isten előtt-is gyűlölséges, a ki hazugsággal akarja támogatni vallását. És nem csak az emberi tanítást, de az Evangelisták és Apostolok tudománnyát-is kétessé tennéje, ha csak egy Kalaúz I. f. 354. 570. II. f. 9. 165

Az Alvinczi levele után, fol. LVI.

hazugság találtatnék az ő írásokban. E-mellet azt sem tagadgya, sőt az Kalaúz végében megvallya, hogy az számoknak változtatásában esett néhúlt az nyomtatásban fogyatkozás. Mert az igen szemessen vígyázók sem kerülhetik-el, hogy az nyomtatásban, és kivál-képpen ennyi sok ezer *citatióban,* valami vétek ne essék.

Kalaúz Fol. 1. facie 2.

Az Kalaúznak mindgyárt első levelében Eusebius említtetik *lib. 7. de Præparat. Evang. c. 2;* az bötűszedő az hét helyett kettőt vetett.

Kalaúz fol. 628.

Azonképpen másut sz. Ágoston elő-hozatik *lib. 2. contra Julian. c. 17;* az nyomtató kettőt írt az tizenhét helyében. Egyébütt-is esett néha efféle véletlen fogyatkozás, de szán-szándékkal nem esett.

Magyar Hafenr. fol. 54.

Szép dolog vólna, ha az magyarrá fordított Hafenrefferből azt akarná valaki bizonyítani, hogy az ördögök dücsősségben vannak: mert, hogy már az ördögök dühösségéről szólván, azt mondgya, hogy *az ő dücsősségeknek bizonyos határt vetett Isten.*

Hafenr. fol. 53. Marc. 5, 9.

Vagy pedig azt vítatná, hogy az sz. írást meghamisíttya: mert azt írja, hogy az ördögök sz. Márknál azt mondgyák, hogy nékik *Légy iò* nevek, holot sz. Márk *legiót,* nem *légy iót* említett. Avagy végezetre azt akarná elhitetni, hogy az csepregi hogya százat nem tud olvasni: mert az levelek számában az 71. után 60. számot vetett. Ezer efféle nyomtatásbéli fogyatkozások vannak abban az könyvben; de nem eszes emberhez illendő, hogy ezekben akadozzon.

Itt-is azért, mint szinte az első vádolásban, cserben marad sóczénk.

IV. RÉSZE.

Veszedelmes dólgot nem tanít az Kalaúz.

Ez immár az dandár és utólsó reménség: ha itt-is kuhit mond szégyen-vallott sóczénk, nem tudom micsoda orczával mér ennek-utánna emberek szeme-előt forgani. Lássuk azért, mint hánnya az gyorsát. Veszedelmes tudományoknak hintegetésével

Præfatione.

gyalázza az Kalaúzt. Mert *az Calvinisták táborában bészökik,* úgymond, *és megtagadgya a mindenható ember-Christust.* Jó ez egynek: többet illyent, ha az hazugság mondásban *laureatus poëta* akarsz lenni.

Elsőben: nem igaz, hogy csak egy czikkelyébennis azoknak az Christus királyi és papi méltóságinak gyalázatiban eggyet

értene az Kalaúz Calvinussal, mellyet az Calvinus vallásából elő számlált az te-tőlled nevezett helyen. Azért maga sem nevez csak eggyet-is azon az helyen említett dólgok-közzűl, melyben az Kalaúz Calvinussal czimborálna. Kalaúz I. f. 664.

Másodszor: nem igaz, *hogy az mindenható ember Christust megtagadgya az Kalaúz.* Távuly légyen, hogy az ember Christust mindenhatónak ne higgyük. Erőssen hiszszük és keresztyén hittel vallyuk, hogy ez az ember Christus igaz Isten, öröktülfogva-való, mindenható, mindenüt jelen vagyon. Ha ebben megmaradnátok, nem vólna közbe-vetés az dologban. De továb mentek: és azt vítattyátok, hogy az Urunk emberi természeti mindenható. Mí pedig azt hiszszük, hogy ez az ember-Christus nem csak igaz ember, hanem igaz Isten is. Azért szükség, hogy miképpen az emberi természetnek tulajdonsági igazán hozzá illenek, azonképpen az isteni természetnek tulajdon méltósági-is ő benne találtassanak és igazán ő rólla mondassanak; de úgy, hogy az emberi tulajdonságok nem az istenségrűl, az isteni méltóságok-is nem az emberségrűl: hanem errűl az isteni és emberi természetből álló személyrűl mondassanak. Azért igazán mondhattyuk, hogy az Fiú Isten Bódog Aszszonytúl született, meghólt, mennyben ment: nem mondhattyuk pedig, hogy az Fiúnak istensége született és meghólt; mert az Fiú Istenhez csak az felvött emberi természet-szerént illik az üdőben-való születés és halál. Viszont errűl az emberrűl, Christusrúl, igazán mondhattyuk: hogy Ábrahám-előt vólt, hogy öröktűl-fogva vólt, hogy mindenható Isten etc.; de nem mondhattyuk, hogy az Christus embersége öröktülfogva-való és mindenható. Mert ezt az embert, Christust, az isteni tulajdonságok csak az emberi természettel eggyesűlt isteni személye-szerént illetik. Ezeket az Kalaúz megmagyarázta és meg-is bizonyította bő beszéddel: de mivelhogy az bizonyságok fejtegetését nem értefel az festékkel sóczénk, nem-is igyekezett azoknak ódozgatására, hanem az Kalaúzra fogja hamissan, hogy *tagadja az mindenható ember-Christust.* Maga nem az ember-Christusnak mindenhatóságát, hanem csak az emberségnek mindenhatóságát tagadgya az Kalaúz. Szinte úgy bánik azért az Kalaúzzal, mint-ha valaki azt fogná az Lutheristákra, hogy az Istenfiának Bódog Aszszonytúl való születését tagadgyák, mivelhogy az isteni természetet nem hiszik Bódog Aszszonytúl születettnek lenni. A ki ezt mondaná, bizony nagy hamissat tenne az Lutheristáknak; szinte ollyan Kalaúz II. f. 419.

hamissunk vagyon nékünk-is, midőn azt fogja ránk az sóczé, hogy *megtagadgyúk az mindenható ember-Christust,* mivelhogy az ő emberi természetit mindenhatónak nem vallyuk: mert e-mellet erőssen hiszszük, hogy ez az ember-Christus mindenható az ő istensége-szerént. De ha szabad az Christus emberségének tulajdonítani mind azokat, valamellyek ehhez az ember-Christushoz illenek, örömest értem, miért nem mondgyák az Lutheristák, hogy az Christus embersége öröktűl-fogva vólt? hogy kezdet és emberi születésnélkül-való? sőt miért nem mondgyák, hogy az emberi természet Isten? De erről az Kalaúz bővebben szóllott; elég az, hogy itt-is markában kaptúk hamisságát sóczénknak.

Harmadszor: az sem igaz, hogy az Kalaúz Christus Urunkat *nyomorúlt, gyarló, gyűszűs szabóhoz, csiszárhoz, bodnárhoz hasonlíttya.* Örök Isten, hová lött az szemérmetesség, hová lött az okosság az Lutheristáknál? Gaz sóczé, nem gondoltad-é, hogy az te fecsegésed és vakmerő írásod emberek kezében kerűl? Nem féltetted-é tisztességedet, nevedet, böcsűlletedet, hogy ily nagy dologban, túdós ember gyalázására igazított fondorlásban, illyen képtelen és szemptelen hazugságot mertél írnyia? Ha az magad kissebségét semminek tartottad, nem jutott-é eszedben, hogy az egész Lutherséget kétessé, bizonytalanná, hamisságnak gyanúságával terhessé tészed, ha ennyi kezes lábos hazugságokat egybefűzsz ily kis írásocskában? Nem igazán írod, hogy az Kalaúz Christus Urunkat nyomorúlt, gyarló, gyűszűs szabóhoz, csiszárhoz, bodnárhoz hasonlította. Esztelenűl cselekedtél, hogy ezt az Kalaúzból akarván bizonyítani, oly szavait jegyzetted-fel, mellyekből megteczik, hogy nem hasonlíttya Christus Urunkat ezekhez, hanem két mondást hasonlít egy-máshoz, midőn azt írta, hogy egy-ollyan-formán nemmen* mondhattyuk az egy személyről, hogy ez az ember Isten, az mint szoktuk mondani azon egy emberről, a kiben sok mesterségek vannak, hogy ez az orvos jó szabó: ez az csiszár jó bodnár; mely tudomány nem hasonlíttya Christus Urunkat az szabókhoz vagy bodnárokhoz, hanem csak két mondást hasonlít rész-szerént egymáshoz. Végezetre, bár ugyan hasonlította vólna-is az Kalaúz Urunkat szabóhoz vagy csiszárhoz, bolondúl hoznád-ki abbúl, hogy Urunk meggyaláztatik. Mert Urunk önnön magát samaritánushoz, szántó-vető emberhez hasonlította, minden kissebség-nélkül. Azért szerető sóczém, ha annyit

Kalaúz II. f. 424. I. f. 670,

Omnis similitudo claudicat.

* Csaknem, majd.

túdsz az deáksághoz, menyit az igazmondáshoz és az okoskodáshoz, bár meggyónnyál és elhadd az sóczéságot: ásó kapa, csép kasza czímered. Ha pedig te csinálmányod amaz fűzfa-poétához illendő vers, mellyet az Hafenreffer könyve végéhez ragasztottak, lapiczka tenyerednek. Ki olvasott valaha illyen lábú verseket:

Pascere livor meus, rabido saturare furore,
Mors tua sancta Deum facta timentis erunt.

Tök az agyad, s más az agyad veleje, ha te csináltad ezt az verset, melyben magadat-is megdühött haraggal tellyesnek vallod és Isten-félő cselekedetnek írod, ha ki ezt az te dühösségedet megzabolázza. Én ezt cselekedtem, az menyire tőllem lehetett. Ved jó néven; és az Pythagorás iskolájában töb ideig halgas, ha eszesen akarsz szóllani.

Valék oly szándékban, hogy az Hat-fél-réf ember írását-is rövideden megrostállyam: de tudgya Isten, szánom az üdőt ily elvetett könyvre vesztegetni, holot kivált-képpen az mi ollyas tévelygés ebben találtatik, azt elégségessen meggereblyélte és csöpűjéből kirázogatta az Kalaúz. Azért megelégszem most az büdös bor czégerinek, az-az a magyar sóczék és predikátorok Dedicatiójának, Præfatiójának, Protestatiójának rázogatásával.

De minek-előtte véget vessek írásomban: Az felséges mindenható Istennek véghetetlen hálákat adok, hogy noha illyen nagy könyvben, mint az Kalaúz, válogatva csak egy vagy két példát szorgalmatoson keresgettek az atyafiak, melyből vagy hamissan kőltött vádolást, vagy írás-vesztegetést, vagy éktelen vallást mutathatnának benne: mindazáltal csak eggyet effélét sem találtak. És semmi egyéb úton nem gyalázhatták az igazságra vezérlő Kalaúzt, hanem csak hamissan reá kőltött dólgokkal, zsibvásáros kúfárokhoz illendő paraszt szitkozódással; azért nagyob hitelt, böcsűlletet és méltóságot senki nem adhatott vólna az Kalaúznak, mint az sóczéval egyetemben adtak az luther tanítók. És méltó, hogy ez az vers légyen az Kalaúznak *arcus triumphalisra* írattatott dicsíreti: NAGY IGYEKEZETTEL SEM TALÁLTAK EBBEN EGY MEGFEDHETŐ PÉLDÁT. Más-felől azon kapura ez az vers írassék: HAZUGSÁGGAL HOZZÁ, HA GYALÁZATOSSÁ AKAROD EZT TENNIE. Bizony, ha bűnnélkül lehetne, kívánatos vólna, hogy sokan írnának illyen-formán, mint ezek az sóczék. Mert az ő elhanyatlott igyeket semmivel úgy meg nem esmértethetik, mint midőn az igazság

ellen hamis rágalmazással, álnakúl gondolt, magok agyából kőltött és reánk fogott vádolásokkal csatáznak. Hatalmas Isten, ha nyomtatott írásban, világos és kezekben tapasztalható dólgokban ily bátran és szemptelen orczával mérnek hazudozni: mit nem mívelnek, midőn az eggyűgyű kösség-előt kérődnek és valami torkokra jő, bátran kiböffentik? Ha az Isten el nem vette vólna eszeket, tudnák, hogy nem tőkével vagyon igyek, és ha mit módnélkül kákognak, orczájokra fordúl: mindazáltal, mint-ha eszeket kölcsön adták vólna, ily nyilván-való dólgokban, mint ez-előt meghallók, ennyi hamisságot mérnek elegyíteni.

Tégedet pediglen valaki ezt olvasod, kérlek és üdvösségedre kénszerítlek, hogy megtapasztalván csak ebben az írásbannis, mely hamissan szokták az Római hitet káromlani az atyafiak, eszeden járj: és az ő eláltalkodott bátor kiáltásoknak ne higgy. Mert látod mint járnak, mikor az próba-kőre vonszák őket.

Végezetre az Atya mindenható sz. Istent, az ő eggyetlen egy Fiáért, az közben-járó JESUS CHRISTUSÉRT szűből kérem, öncse az ő Sz. Lelkének világosságát ezekre az igazság káromló predikátorokra, hogy megismérvén az ő attyoktúl tanúlt mesterségnek veszedelmes vóltát, az igazságra megtérjenek és velünk eggyüt az régi atyáinknak nyomdokán és törött úttyán az örök bódogságban jussanak. Amen. Amen.

FINIS.

JEGYZETEK.

10. lap. [1] Lásd e munkáról és szerzőjéről I. kötet 194. l.

10. lap. [2] Érti az 1610 márczius havában tartott zsolnai lutheránus gyülést. A lap szélén jelzett *Logi Alogi* annak a latin könyvnek czíme, a melylyel Pázmány Joannes Iemicius álnév alatt Petrus Petschius freywaldi luth. lelkésznek Malleus peniculi papistici (Kassa 1611) czimű iratára válaszolt s a melyet később Kalaúza első kiadásában mint függeléket újra kiadott.

12. lap. [3] Mantuanusról l. I. köt. 194. l. — Marcellus Palingenius, igazi nevén Pier Angelo Manzolli, ferrarai krypto-protestáns a XVI. század első felében. *Zodiacus vitae* czimű, 12 könyvre osztott tanköltemény 1531-ben jelent meg először, 1558-ban az indexre került. A „Protestatio" szerkesztői ebből idéznek néhány Róma- és papságellenes verset.

15. lap. [4] De Castro Alfonz. Spanyol nemzetiségű híres szentferenczrendi hitszónok és hittudós a XVI. században, ki a trienti zsinat munkálataiban is résztvett mint theologus. II. Fülöp compostellai érsekké deszignálta, de mielőtt felszentelhették volna, 1558 elején Brüsszelben elhalt. Műveinek gyűjteményes kiadása 1771—1778. jelent meg Párisban. Legismertebb közülök a Pázmány által itt idézett *Adversus omnes haereses, libri XIV.* V. ö. Kirchenlexikon másod. kiad. II. 2034.

AZ CALVINISTA PREDIKÁTOROK

IGYENES ERKŐLCSŰ TEKÉLLETESSÉGÉNEK

TŰKÖRE.

MELLYET AZ FELFÖLDÖN NYOMTATOTT LELKI ORVOSSÁGNAK
ELŐL-JÁRÓ BESZÉDÉBŐL

SZERZETT

LETHENYEI ISTVÁN.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

RAPAICS RAJMOND,
CS. ÉS KIR. T. UDVARI KÁPLÁN, THEOL. DOCTOR, A BUDAPESTI KIR. TUD.-EGYETEMEN
NY. R. TANÁR.

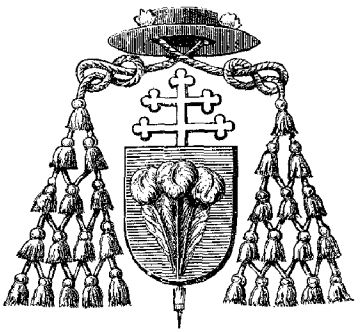

BUDAPEST, 1900.
NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

Aristoteles Diogenes Laërtiusnál:

Igazmondását se hidd annak, az kit hazugságban érsz.

Ugyanakkor, a mikor a csepregvidéki lutheránusok ellen tollat ragadott Pázmány, Alvinczi Péterrel is ujabb polemiába elegyedett.

Okot rá szintén egy „Előljáró Beszéd“ adott, melyet egy névtelen kálvinista prédikátor egy akkortájt németből fordított és Kassán megjelent „Lelki Orvosság“ című könyv (egyetlen példánya sem maradt fenn) elejére függesztett s a melynek szerzőjeül Pázmány Alvinczit gyanította. Az illető szerző ebben az Előljáró Beszédben szent Bonaventura egyes kifejezéseiből igyekezett bizonyítani, hogy a katholikusok Szűz Máriának isteni hatalmat tulajdonítanak; támadta a szentek segítségül hívását s a Kalaúzt is megcsipdesvén, azt Pokolra vezérlő kalauznak nevezte.

Pázmány a támadásra *Lethenyei István* álnév alatt az itt következő kis irattal felelt. Visszautasítja a „beszédszerzőnek“ „czímeres hazugságit“; kemény szavakkal szemére lobbantja a támadásban követett „ravasz álnakságát“; végül egyenkint megczáfolja azokat a bizonyságokat, a melyeket a beszédszerző arra nézve felhozott, hogy a szenteket nem kell segítségül hínunk.

A kisnyolczadrétű 76 lapra terjedő füzet 1614-ben Bécsben került ki sajtó alól s egyike Pázmány ama négy irodalmi művének, melyek egyetlen példányait a mármarosszigeti ref. lyceum ismételve említett colligatuma tartotta fenn számunkra.

ELŐLJÁRÓ LEVÉL.

ALVINCZI PÉTERNEK EGÉSSÉG, ÜDVÖSSÉG.

Juta kezemhez egy írásocska, mellyet az régi keresztyének gyűlöltetésére az Felföldön nyomtattanak és LELKI ORVOSSÁGNAK neveztenek. Noha pediglen neve- (csak ne tisztessége-) vesztett, a ki az elől-járó beszédet koholta, és helye sincs az nyomtatásnak feljegyezve, mindazáltal a kik ebet szőrin s embert beszédin meg szoktak ismérni, azt csergetik, hogy az te HUMANITÁSOD vinnyéjéből* kőlt ez írásocska.

Nem tagadom, hogy az menyire tőllem lehetett, mentegettelek tégedet, szerető Alvinczi uram, és azt feleltem erre az vádolásra, hogy egyszer néked az kása megégette szádat és magaddal-is megismértették, hogy másra termettél te, nem az túdós emberekkel való disputatióra. Azért az király-kenéshez (tudod-é?)** és az fejedelmek testamentomosságához nagyob kedved vagyon, hogy-sem az hitnek igazgatásához és az bőlcs írásokhoz. Sőt azt-is mentségedre elő-hoztam, hogy vólna most-is fontodnyi szöszöd, csak érkeznél hozzá, mert még fen vagyon igíreted amaz pápista levelekre való feleletre.*** Azt-is e' mellé vetettem, hogy az menyire ismérlek, nem szinte oly értetlen aggyal bírsz, hogy az írásodat te magad BESZÉDNEK neveznéd, aminthogy ELŐLJÁRÓ BESZÉDNEK írja ez az neve vesztett paraszt az ő berbetéjét.

De viszontag ezekre azt felelik az értelmes emberek, hogy szinte ugyanis ez az oka, hogy noha ez-előt másban sem javallottad, hogy név-nélkül írt, de most magad-is azt cselekeded, az mit egyebekben gyaláztál: mert tudod, hogy gyalázattyát vallanád, ha nevedet értetlen írásid eleiben függesztenéd; azért név-nélkül akartál pironkodni.

* Kovácsműhelyéből.

** L. erről alább 58. l.

*** V. ö. jelen kiad. II. köt. 624.

Én ez dologhoz bizonyost nem tudok mondani, noha gyanú perrel hozzá szólhatnék, hanem azt bizonnyal tudom, hogy ha eltekéllett szándékkal az calvinista predikátorok ravasz tekélletlenségét ki akarta vólna ábrázni, az ki szerzette ez beszédet, nem külömben kellett vólna írnyia ily rövid *fabulában*, hanem csak így, az mint írt.

Annakokáért ez rövid feleletet két okból akarám hozzád igazítani, szerető Alvinczi uram. Először azért, hogy engemet mentűl hamaréb tudósíts, ha ugyan te fajod-é ez az BESZÉD. És ha te csemetédnek ismérед, íntenélek, hogy az BESZÉD-szerzést hadnád Aesopusra és ez-után igazat szóllanál, mert efféle BESZÉD-csinálókat rút bélyeggel sütögeti sz. Pál Apostol[1]. Másodszor azért, hogy te magad légy itílő bíró benne, mely szemptelenűl czigánykodnak az calvinista predikátorok, mikor az régi keresztyének tudományárúl beszélnek. És íncsed őket, hogy ha Istentűl nem félnek és tellyességgel elvetemedtek az csalárdságra, ám bár csak az emberektűl való szégyenletekben megráncsák néha az fékemlőt és csínnyábban beretvállyanak. Azt ne itíllyék, hogy az régi hiten-való igaz pásztorok csak siketségre vészik az dólgot, és halgatásokkal hitelt adnak az esze-veszett predikátorok trágárságinak. Mert elkőltünk arrúl. Eszekben vötték az Catholicusok, hogy az gyors hamisság lenyomja az rest igazságot, azért bizony utánnatok nyomoznak, csak úgy gondolkodgyatok rólla.

[1] 2. Tim. 4, 4.

Mivelhogy azért ily derék okokból kételeníttettem ez írásocskának hozzád való igazítására, tudom az régi isméretségért kedvesen vészed ajándékomat. Légy egésségben.

ELSŐ RÉSZE.

Mi adott okot ez írásocskára.

Mikor az hoszszú szarándokságok és sok erős baj-vívások után diadalmassá tötte vólna és az igírt földön letelepítette vólna fogadása-szerént az Úr Isten az Israel fiait: viszsza-bocsátván Jósue az Ruben, Gád és rész-szerént az Manasses nemzetségét arra az földre, mellyet az Jordán vizén túl magok választottanak vala örökös lakó helyűl, azt mondgya az Irás, hogy egy igen nagy óltárt éppítének az Ruben és Gád maradéki az Jordán-parton. Ezt

Jos. 22.

megértvén az Israel fiai, gyűlést hírdetének Silóba és felfegyverkezének, hogy az Isten óltára ellen más óltárt emelő atyafiakat tűzzel vassal fogyatnák és az föld színéről letörölnék. De minekelőtte reájok rohannának, követöket bocsátván, érteni akarák, micsoda indúlatból, mi okon és mi végre emeltek vólna szentségtörő óltárt az Istennek parancsolattya-ellen? Az Ruben és Gád nemzetsége erős esküvéssel megmondá rajta, hogy az óltárt nem azért éppítették, hogy az Isten parancsolattya-ellen azon áldoznának, hanem csak emlekezetre és jelül akarták, hogy az Jordánon innen maradgyon és bizonyságul légyen az ő maradékok szeme-előt, hogy noha ők az vízen túl telepedtek és szakadtak az Israel fiaitúl, de azért ők-is azon ágból származtak és azon egy igaz Istennek örökös szólgálattyára az töb Sidósággal egyaránt kötelesek.

Megértvén az Israel fiai ezt az igaz mentséget, nagy örömmel fogadák és az Istennek hálákat adának, hogy vélekedésekben megcsalatkoztak, mivelhogy jób és szenteb indúlatból csinálták az Ruben és Gád fiai az óltárt, hogy-sem ők alították vala.

Bezzeg ha egy csep keresztyén vér vólna az calvinista predikátorokban, ha az igazság szereteti úgy szűvökben avott vólna, az mint tettetik, így kellene nékik-is bánniok az régi hiten való igaz Catholicusokkal. És midőn valamit ollyat látnak vagy hallanak, az mit ember jóra-is magyarázhat, de gonoszra-is fordíthat, ne lenne oly sebes porok, hogy mindgyárt fellobbanna, hanem értenék-meg először, mi végre, mi okon, minémű elmével és értelemmel mondanak avagy cselekesznek efféle dólgokat. És ha az magok saját vallásából megértenék, hogy az keresztyénségnek igyenes úttyátúl el nem távoznak: szeretettel, örömmel, isteni háládással kellene fogadni az igaz mentséget. De nem így jár most az dolog; hanem ezek az tisztes predikátorok akár-mit erővel reánk fognak és elhitetik bátorságos kiáltásokkal az szegény kösséget, hogy mí azt hiszszük, vallyuk, taníttyuk, az mit ők reánk kennek, noha nékünk abban sem hírünk, sem tanácsunk.

Ennek világos példáját láthatod keresztyén ember, abban az fél árkus pappirossacskán nyomtatott BESZÉDBEN, mellyet egy neve vesztett calvinista predikátor minap kibocsáta LELKI ORVOSSÁG neve-alat. Melyben noha ő maga megvallya, hogy *csak nem földet menyet egybe-tévén tagadgyuk,* hogy mí az Istennel uralkodó szenteknek isteni tiszteletet és méltóságot tulajdonítanánk, és így az undok

bálványozásban részesek vólnánk: mindazáltal erővel hatalommal el akarja velünk hitetni, hogy azt hiszszük az mit nem hiszünk, és az útálatos bálványozásnak moslékában akarja keverni az Istennek győzhetetlen Ecclesiáját. Hogy pedig valami színt adgyon mocskos hazugságának és elhitesse, hogy mí Bódogaszszonnyal és az több szentekkel az egy élő Istennek saját tulajdon méltóságát, tisztit, cselekedetit úgy közöllyük, hogy majd egyenlőkké tégyük őket az egy örök felséges Istenhez: nem tudom micsoda Lelki Orvosságot német nyelvből fordított magyarrá. Ebben pedig (úgymond) az Orvosságban Bonaventurával egyetemben az pápisták Bódogaszszonyrúl azt írják, hogy ő bűnt bocsát: megelevenít: szíveket visgál és megújít: ő általa engeszteltetik-meg az Atya etc. *Maga* (úgymond) *ezek az teremtő Atyát, az megváltó Fiút és az megszentelő Szent Lelket illetnék.*

Itt osztán mint egy jól őrlött, pöki markát és Pázmány Pétert gyalázza, mivelhogy az Igazságra vezérlő Kalaúzban azt hírdette, hogy az pápisták semmit ollyat nem tulajdonítnak az szenteknek, az mi tulajdona az Istennek. Sőt hogy udvarosnak mutassa magát és trágársággal-is trágyázza írását, az Igazságra vezérlő Kalaúzt *Pokolra vezérlő kalaúznak* nevezi. Itílem, azért, hogy az calvinista predikátorokat pokolra taszította.

Hogy azért ennek az neve-vesztett nyálaskodó predikátorkának körmét megkoczczancsam és az sípot béfalassam vélle: az Istennek szent nevét segítségűl híván, világoson megmutatom, mely álnak, szemfiny-vesztő, csalárd tekélletlenségekkel szokták az predikátorok terhelni az mi igaz vallásunkat.

MÁSODIK RÉSZE.

Czímeres hazugsági az calvinista beszéllőnek.

Soha nem fér elmémben, honnan jutottak erre az iszonyú vakságra az calvinista predikátorok, hogy ily szem-látomást és bátran mérnek az nyílván-való dólgokbannis hazudozni. Ha Istentűl nem félnek, csak ez világi tisztességet és szemérmetességet gondolnák-meg, és mind magok s mind vallások állapattyát ne gyaláznák efféle tekélletlenséggel. De megvakította őket az világnak ura, és mivelhogy az tagok fő után járnak, az hazugságnak

attyától vezettetvén, nem lehet semmi írások hazugság-nélkül; és mihent megszűnnek az hazudozástúl, ottan az egész világ-előt böcsűlleti lészen az régi keresztyén hitnek és szárnya szegik az új tévelygéseknek.

Először azért azt írja az neve-vesztett predikátor BESZÉDÉBE, hogy *az könyv-kohló jesuiták tagadgyák, hogy ők az meghólt szenteket segítségül hínák.* Alvinczi Péter, te légy bíró benne, ha ez-aránt nem nagyot hazud-é, a ki ezt az tudatlan BESZÉDET koholta? Nem csak neve, de tisztessége vesztett áruló légy, akár-ki vagy, mind addig, valamig meg nem nevezed, mellyik jesuita? mely könyvben? micsoda helyen? minémű szókkal írta és tanította, az mit te reá kérődöl? Hittúl-szakatt tévelygő vólna, valaki azt mondaná, hogy az meghólt szenteket nem kel segítségül hínunk. Azért senki soha az Catholicusok-közzűl nem tagadta, és világ végezetig soha senki nem-is tagadgya, hogy mí az üdvözűlt szenteket segítségül híjúk. Pázmány Pétert emlegeti az tekélletlen Calvinus czenke és az Kalaúznak tizen-harmadik könyvét jegyzi, melyben sok erős bizonyságokkal megmutattatik, hogy szabad az megdücsőűlt szenteket segítségül híni.

Bizony ha én Calvinista vólnék és efféle képtelen hazugságokat látnék az én esze-veszett vezérim írásában, soha az-után semmi szavok előttem böcsűlletes nem vólna. Mert az sz. Ágoston mondása-szerént, ha az Evangelisták írásiban csak egy hazugság találtatnék-is, az egész Evangéliomnak minden hitele, böcsűlleti, méltósága felfordúlna; mentűl inkáb tehát az csácsogó predikátorok szava és írása böcsűlletlen lészen az okos emberek-előt, mivelhogy efféle nyilván-való dólgokbannis ily mérészen hazudnak? Hiszem az egész világ-előt tudva vagyon, hogy az töb közbe-vetések közöt, abban vagyon nagy külömbözés az Catholicusok és az Újítók-közöt, hogy ezek tagadgyák, amazok pedig erőssen állattyák az megdücsőűlt szenteknek segítségül hívását. Mint méri tehát ez az calvinista darab írnyia, hogy *mí tagadgyuk, hogy az meghólt szenteket segítségül hínók?* Ha ezt csak nyelve botránkozásából, ha hertelen és csak szóbeszéd-közben mondotta vólna: talám mentegethetnőjök nyelve botlását. De hogy gondolkodva, írásban, sőt nyomtatva röpítette az emberek szeme-eleiben, ez ímmár bezzeg az ördögi szemptelenséget-is megelőzi és az ellenkezésre vetemedett vakságnak jelensége. Aug. ep. 8.

Másodszor, azt beszélli BESZÉDszerző predikátorunk, hogy az könyvek-kohló jesuiták *tagadgyák, hogy az Szűz Máriát imádgyák.*

Hogy kerengő beszédnélkül magyarúl megmondgyam, a mi gyomromon vagyon: hazudál ebben. Mert az mely írást emlegecz, tudniillik ez Kalaúznak tizen-harmadik könyvét, abban feltalálhattad, hogy mí Bódog-Aszszonynak Istenhez illő imádást nem nyujtunk, de oly imádással, minéművel Ábrahám tisztelé az föld népét, Jákob az báttyát, és sokan egyebek az profétákat és királyokat, mí-is imádgyuk Bódog Aszszonyt. Azért egy-általlyába azt nem mondgyuk, hogy Bódog-Aszszonyt és az szenteket nem kel imádni. Mert teremptett-állathoz illendő imádással illettyük őket, noha ollyan imádást, mely az Istennek tulajdona és az ő isteni felséges méltóságának böcsűlletes ismeretiből származik, teremptett-állattal nem közlünk. De mivelhogy az igaz hitre vezérlő Kalaúzt és az Alvinczihez íratott leveleket örömest olvassa, a ki ezt az calvinista BESZÉDET írta: ezeknek bőveb magyarázattyáért én-is csak oda igazítom mestert.

Kalaúz II. fol. 566. Alvinczi ellen 1. Levélbe §. 8.

Harmadszor, tudatlan és orczátlan hazugság az-is, hogy *sohúlt nem olvasunk illyen formán-való segítségül hívást: Halgas-meg engemet Úr Isten, az Ábrahámért.* Mindenkor hallottam, hogy merész az tudatlanság és akármirűl-is hamar fecseg; sült paraszt predikátor, nem olvastad-é ezt az könyörgést az sz. írásban: *Propter David servum tuum non avertas faciem* CHRISTI *tui:* Az te szólgádért Dávidért, ne fordícsd-el orczáját az te Christusodnak? Nem így könyörge-é Dániel az Úr Istennek: *Ne auferas misericordiam tuam a nobis, propter Abraham dilectum tuum et Isaac servum tuum et Israel sanctum tuum:* Meg ne vónd (úgymond) mi-tőllünk az te irgalmasságodat, az te kedvesedért Ábrahámért, az te szólgádért Isákért, az te szentedért Israelért? Moyses vallyon nem illyenformán könyörge-é az Istennek: *Quiescat ira tua et esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, etc.* Szűnnyék-meg (úgymond) Uram, a te haragod és engeszteltessél-meg az te népednek álnakságin. Emlekezzél Ábrahámrúl, Isákrúl, etc.

Psal. 131, 10. 2. Par. 6, 42. Dan. 3, 35. Exod. 32, 12.

Mind ezek az feljegyzett hazugságok oly nyilván-valók, hogy ha nevét kifejezte vólna, a ki ezt az BESZÉDET írta, törvényben sem kellene szavát elő-venni. Mert a ki ez világ-előt, nyomtatott írásban, ily szemptelenűl mér hazudozni, nem méltó, hogy semmi bizonysága böcsülletes légyen.

HARMADIK RÉSZE.

Ravasz álnaksága az BESZÉDszerzőnek.

A ki finyessen akarja látni az calvinista tanítók álnakságát, egyéb tűkört bár ne keressen ennél az Orvosság eleibe függesztett BESZÉDNÉL. Abban vagyon pedig ennek az tekélletlen álnakságnak gyökere s fondamentoma, hogy noha el-számlállya az neve-vesztett Calvinista, a mit Bonaventura Bódogaszszonynak tulajdonít az ő sóltáriban, és azt-is feljegyzi, hogy Pázmány Péter az Kalaúzban mentegeti Bonaventurát: de azért sem azt fel nem jegyzi, minémű értelemmel tulajdoníttya azokat Bonaventura az szeplőtelen Szűznek, sem pedig az Kalaúz mentségét elő nem hozza. Mert vészi eszében, hogy ha ezeket kifejezné, semmi helye nem lehetne káromkodásának és színt sem adhatna annak az reánk kérődött hazugságnak, hogy mí az isteni méltóságnak valami részét Bódogaszszonyra hárítanók.

Ezt hogy nyilvábban megmagyarázzam, te légy biró Alvinczi Péter, és Istennek tartó lelkedre mond-meg igazán, ha nem álnak, tekélletlen, patvarkodó ember-é, a ki tudván és elszánt szándékkal felebaráttyának szavát külömb értelemre csigázza, hogy sem az mint értette s magyarázta, a ki szóllott? Nem czigány-é, a ki tudgya, micsoda értelemmel szóllott az ő attyafia, és látván, hogy gyűlölségben nem hozhattya, ha mondása mellé veti értelmét-is, eltitkollya és elnyegi az ő magyarázattyát: csak oly szavait kapja, mellyeket gonoszra-is magyarázhatni. Az Ruben fiainak óltár csinálását, melyről eléb emlekezém, jóra s gonoszra- is magyarázhatták az emberek, mivelhogy az óltár-éppítők szándékából és igyekezetiből függött ennek jó avagy gonosz vólta. De minekutánna erős hittel megesküvének, hogy ők nem áldozatra, hanem az Istenhez való kötelességeknek jelére emelték azt az óltárt, bizony nagy tekélletlenség lött vólna, ha valaki csak az óltáremelést forgatván, az óltár-csinálóknak igaz mentségét elhalgatván, gyűlöltetni akarta vólna az ártatlanokat. Szinte így bánik mivélünk az BESZÉDszerző Calvinista. Tudva és szán-szándékkal eltitkollya az mi igaz értelmünket és mentségünket, hogy színesb módgya lehessen gyalázásunkban. Mivelhogy ha az mi igazságunkat-is elő hozta vólna, okot nem kaphatott vólna az mi szidalmunkra.

Elő-hozza BESZÉDÉBEN, hogy Bonaventura Bódog Aszszonynak azt mondgya, hogy bűnt bocsát: megelevenít: megújít: megengeszteli az Istent; de melléje nem veti, hogy mind Bonaventura s mind az töb Catholicus Doctorok ezeket és töb hasonló cselekedeteket nem oly formán tulajdonítnak Bódog Aszszonynak, mintha maga erejével és tehetségével ezeket cselekedhetnéje, hanem csak úgy, hogy ezeknek megnyerésére könyörgésével, szent Fia-előtt-való esedezésével, alázatos imádságival segíti az híveket. Az Istennek pedig sokkal külömb formán, nagyob és felségesb méltósággal tulajdoníttyuk mind ezeket; úgymint az kirűl vallást tészünk, hogy az mi üdvösségünknek, igazúlásunknak, újúlásunknak leg-főb és mástúl nem váró oka, megszerzője és alkotója. Mihent ezt az mi értelmünket és magyarázásunkat feljegyzette vólna az Calvinista, ottan ő maga megtapasztalta vólna, hogy semmi isteni méltóságot, erőt és tulajdon cselekedetet nem tulajdonít Bonaventura az szeplőtelen Szűznek.

Ha valaki ezt az calvinista predikátor czigányságát akarná követni és csak az szókon akadozna, de azoknak értelmét elnyegné, szinte ollyan-formán bálványozóvá tehetné az profétákat és apostolokat, mint szinte minket bálványozóvá akar tűntetni szem-fény vesztésével ez az calvinista darab. Mert az ő bizonyításának nyomát követvén, illyen-formán okoskodhatnék:

Az bűnök bocsánattya, az megigazítás, az üdvözítés, az szűvnek visgálása nem egyebet illet, hanem az Teremtő Úr Istent.

Sz. Pál apostol pedig, sz. János, sz. Lukács, Salamon és az töb szentek ezeket az cselekedeteket az emberekkel közlötték. Mert sz. János azt írja, hogy a kiben reménség vagyon, megszenteli magát: *Qui habet hanc spem, sanctificat se*[1]. *Qui timent Deum, sanctificabunt animas suas*[2]. Sz. Pál azt írja Timotheusnak, hogy ő üdvözíti magát és egyebeket-is: *Attende doctrinæ, hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt*[3]. Ezechiel azt írja, hogy a ki bűneiből kitér, megelevenítí az maga lelkét: *Cum averterit se impius ab impietate sua, et fecerit iudicium et iustitiam, ipse animam suam vivificabit*[4]. Urunk azt mondgya, hogy az apostolok bocsáttyák-meg az ember bűnét: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*[5]. Sámuel azt mondgya, hogy Saulnak minden szüve gondolattyát tudgya: *Omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi*[6]. Sok töb hasonló dólgok vannak az szent írásban. Vallyon Calvinista uram, ezekért babonás és bálványozó

[1] 1. Ioan. 3, 5.
[2] Eccles. 2, 20.
[3] 1. Tim. 4. 16.
[4] Ezech. 18, 27.
[5] Ioan. 20, 23.
[6] 1. Reg. 9, 19.

írásnak méred-e mondani az próféták és apostolok írásit? Ha ezeket megmented, és méltán s igazánnis mented minden bálványozástúl, mivelhogy nem oly formán, sem oly módon tulajdoníttyák az lélek üdvösségét, az megszentelést, az bűnbocsátást embereknek, mint az Istennek; hanem sokkal-is aláb való renden, úgymint eszközöknek, szolgáknak, Isten-után dolgosoknak az üdvösség és szentség szerzésben: mi az oka, hogy ugyan-ezen formán nem mentheted bálványozástúl Bonaventurának hasonló mondásit? Bezzeg calvinista eszesség vólna, ha bálványozókká akarnók tenni az prófétákat és apostolokat, mivelhogy sok helyen teremptett-állatnak adgyák még azt-is, az mit az szent írás csak egyedűl az Istenhez illendőnek mond lenni. Vallyon nem azt mongya-é az szent írás, hogy egyedűl az Istennek adassék tisztesség és dücsősség; hogy csak az Isten jó; csak ő kegyes; csak ő az mi atyánk és mesterünk? Nem azt parancsollya-é az szent Isten, hogy egyedűl őnéki szolgállyunk? Mindazáltal az próféták és apostolok ezeket teremptett-állattal-is közölték. Tisztesség és dücsősség, úgymond szent Pál, mindennek, valaki jót cselekeszik[1]. Másut az embereknek-való szolgálatot javallya[2]. De mivelhogy nem oly méltósággal és böcsűletes tekélletességgel illenek ezek az teremptett-állatokhoz, mint az Istenhez, igazán mondgya az sz. írás, hogy csak egyedűl Istené az tisztesség, dücsősség; az-is igaz, hogy Istenhez illendő szolgálattal csak szinte őnéki kel szolgálnunk.

[1] Rom. 2, 10.
[2] 1. Tim. 1, 18

A ki azért csak szinte az szókra néz és azoknak értelmét nem tekínti, szinte úgy bálványozókká teheti az profétákat és apostolokat, mint szinte minket bálványozókká akar tenni az BESZÉDES Calvinista. A ki pedig nem csak egy vagy két szót kapelő, hanem annak értelmét-is megtekénti: szinte úgy megmentheti Bonaventurát az bálványozástúl, miképpen menti sz. Pált, mikor magárúl és Timotheusrúl azt írja, hogy ők az embereket üdvözítik: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes salvos faciam*[3]. *Teipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt*[4].

[3] 1. Cor. 9, 22.
[4] 1. Tim. 4, 16.

Tudta jól ez az BESZÉDCsináló Calvinista és az Kalaúznak feljegyzett helyén[5] jól megolvasta, hogy az Catholicusok, akárminémű szókkal és formákkal kérnek-is segítséget az szentektűl, soha egyebet ő tőllök nem kérnek, hanem csak azt, hogy könyörgések-által nyerjenek Istentűl egésséget, üdvösséget, lelki és testi jókat. Azt-is jól tudta, hogy noha sz. Bonaventura, botránkozástúl nem félvén (mivelhogy az Calvinus és Luther pártosi még

[5] Kalaúz lib. 13, cap. 1. (Jelen kiadás II. f. 562.)

akkor nem születtek vala, az Catholicusok pedig minnyáján megtanúlták vala, hogy Bódog-Aszszonytúl és az több szentektű semmit egyebet nem szabad kérni, hanem hogy könyörgések-által nyerjék-meg Istentűl, az mit kívánunk), kerűlő beszéd-nélkül Bódog-aszszonytúl kérte mind azokat, valamiket az ő könyörgése-által Istentűl akart nyerni. Mindazonáltal ő maga-is Bonaventura világoson kifejezte és megmagyarázta, hogy ezeket nem külömben kívánnya az Szűztűl, hanem csak úgy, hogy imádkozásával Istentűl megnyerje, a mint ez az BESZÉDSzerző-is feljegyzette az ötödik sóltárnak ötödik versében. Holot így könyörög Bonaventura

Similia Psal. 1. v. 8. *Mosd-el, oh szent Aszszonyom, az te esedezésed-által, minden vétkeinket*

Ládd-é, hogy nem úgy kéri az bűnnek bocsánattyát Bódog-Aszszonytúl, mint az Istentűl szoktuk kérni? Vallyon s isteni méltósághoz illendő-é, hogy vétkeinket elmossa esedezésével?

De az nyilván-való dolognak magyarázásában többet nem múlatok. Elég, hogy az calvinista predikátor tekélletlen álnaksága it igen megismértetik. Először abból, mert noha azokhoz, az mellyeket Bonaventura szűz Máriának monda, hasonló dólgokat mondnak az próféták és apostolok az élő emberekrűl, mindazonáltal Bonaventurát bálványozóvá akarja tenni az Calvinus pereputtya, és az apostolokat megmenti. Maga szinte ollyan mentséggel kitisztíthatná Bonaventurát-is minden gyanúságból, mint az apostolokat kitisztíttya. Másodszor abból tetczik-ki az álnakság, hogy az Bonaventura szavait elő-hozza, de az ő szavainak értelmét ő magától nem vészi, hanem ezt eltitkolván, gonoszra magyarázza, az mit jól érthetne. Ereggy szégyenvallott predikátor, az sidókhoz és tanúly ő-tőllök, hogy nem csak az óltár-csinálást nézzed, hanem annak czéllyát és végét tekíncsed, és örűlvén, aggy hálát Istennek, hogy mí sem oly balgatag vélekedésekben vagyunk, az mint az te esze-fordúlt agyadnak álmos *fantasiája* jelengeti.

NEGYEDIK RÉSZE.

Mely bolondúl bizonyíttya az BESZÉDSzerző Calvinista, hogy az szenteket nem kel segítségül hínunk.

Vészem eszembe írásodból, neve-feledett Calvinista, hogy az Kalaúzt olvasgattad, melyben az te erőtlen bizonyságid világoson

földhöz verettetnek és az szentekhez bocsátott könyörgésnek hasznos vólta győzhetetlen bizonyságokkal megerőssíttetett. Ha tekélletes és igaz ember vólnál, elő kellett vólna az te bizonyságidnak fejtegetését állatnod; és ha szerét tehetted vólna, azokat kellett vólna rontanod. Mert hogy te csak azon egy bakot nyúzzad, és azzal semmit ne gondoly, mit mond más te-ellened, nem okosság tőlled.

De minek-előtte az te bizonyságid rontásához kezdgyek: Elsőbennis azt kívánom tőlled, mivelhogy arra tanítasz, hogy semmit ne hidgyek, valamit az szent írásban meg nem mutathacz, mutasd-meg, hol vagyon írva ez az ti tudománytok: NEM SZABAD AZ SZENTEKET KÉRNI, HOGY ÉRETTÜNK IMÁDKOZZANAK. Ha ezt az szent írásban feltalálod, ma mondok ellene az pápistaságnak. Ha fel nem találod, ne bánd, hogy szódat fogadom és el nem hiszem, az mit az Irásban nem olvasok. Az te okoskodásod, elmélkedésed, *consequentiád* pedig nem szent írás; azért ha ezeken fondálod vallásodat, kitérsz immár az felvetett fondamentomból és oly dólgokat-is tanítgacz, mellyek az Irásban nem találtatnak.

Továbbá, hiszem azt te sem tagadod, hogy ha az üdvözűlt szentek tudgyák és értik az világi dólgokat, szinte oly hasznoson kérhettyük őket, hogy imádkozzanak érettünk, az mely hasznoson sz. Pál kérte az élő híveket, hogy őtet segícsék könyörgésekkel [1]. Mert az atyafiúi szeretet ő bennek meg nem szűnt, hanem az mennyei dücsősség-által tekélletessé lött: és ők-is vélünk egy főnek tagjai lévén, ha tudgyák és értik az mi nyavalyánkat és ő hozzájokvaló óhajtásunkat, kétségnélkül segítnek-is minket könyörgésekkel. Hogy pedig az megdücsőűlt szentek, noha nem az természet erejéből, hanem az Istennek jelentéséből (mint régen az próféták) értik és tudgyák ez világi dólgokat, oly nyilván és világoson feltalállyuk az szent írásban, mint akár-mely igazságot.

[1] Rom. 15, 30.

I. Moyses Urunk születése-előt sok száz esztendővel meghólt vala [2]. Mégis azt mondgya szent Lukács, hogy tudta és értette az Jerusálemben történendő dólgokat és az apostolok hallattára az Tábor hegyén, Urunk színe változásakor, az mi Urunknak Jerusálemben való kimúlásárúl beszélget vala [3]. Tudta tehát Moyses ebben az várasban, ennek az embernek, illyen kimúlását, noha ez jövendő, és nem jelenvaló dolog vala.

[2] Deut. 34, 5.

[3] Luc. 9, 30.

II. Az Lázár historiáját, mellyet sz. Lukácsnál olvasunk [4], Calvinus méltán igaz historiának, és nem valami példa beszédnek vallya lenni és sok bizonyságokkal erőssíti tanítását [5]. Ebből az

[4] Luc. 16, 24.

[5] Calvin. ibidem v. 20. 23.

historiából három dólgot tanúlunk. Elsőt, hogy Ábrahám, a ki régen meghólt vala, tudta Lázárnak és az gazdagnak ez világi életét, erkőlcsét, maga-viselését; és azért mondgya, hogy eggyik elvötte javát, másik pedig gonoszszát az földön. Másikat, hogy noha Ábrahám-közöt és az gazdag-közöt nagy mélység vala, de azért értette és tudta Ábrahám az gazdagnak kiáltását, az-az kívánságát és akarattyát; mert az testtűl elvált léleknek egyéb kiáltása nincsen az kívánságnál. Ha azért az Calvinisták nem aláb-valók az pokolban kárhozott lelkeknél, bizony szinte úgy az ő könyörgések és szűbéli óhajtások-is az szentek eleibe juthat, mint az kárhozott gazdagé. Harmadikat, hogy ha az pokolban kínlódó lélek-is gondot viselt könyörgése-által az földön lakozó attyafiaira és kérte Ábrahámot, hogy Lázárt hozzájok küldgye: mentűl inkáb tehát az menny-országban uralkodó szentek gondot viselnek és könyörgésekkel segítnek minket?

III. Sz. János az ő Látásában azt írja, hogy az Istennel uralkodó szentek tudták, hogy ez földön dühösködnek az istentelenek,
Apoc. 6, 9. és kérték az Úr Istent, hogy boszszút állyon azokon [1]. Ugyan ezen sz. János azt írja, hogy mikoron az földön lakozó emberek áldanák és dicsőítenék az Úr Christust, az Isten-széki előt álló vének
[2] Apoc. 5, 13. *Ament* kiáltnak vala [2]. Tehát értették, tudták és hallották az földieknek szavát. Mert az sz. Pál mondása-szerént nem mondhattya az
[3] 1. Cor. 14, 16. *Ament* más szava-után, a ki nem érti az más szavát [3]. Elég ez mostan. Ha töb bizonyságot akarsz, lám eléggé olvastad az Kalaúzt, találsz ot eleget.

De lássuk immár, mit beszél az mi tisztes Calvinistánk, és mivel akarja rontani az szentekhez-való könyörgést. Semmit újat nem mond, hanem a mit ezerszer láb-alá tapodtak az Catholicusok, azt szedegeti-fel.

[4] 1. Tim. 2, 5. I. Így okoskodik: *Pál apostol nyilván mongya* [4], *hogy egy az közben-járó Isten-közöt és emberek-közöt, az ember Christus Jesus; senki külömben az Atyához nem mehet, hanem ő-általa. Tehát megmocskollyák az Üdvözítőnek tanítását, valakik csupa teremptett-állatot állatnak esedezőjül és közben-járóul.*

Felelet.

Fordícsd ezt az argumentomot sz. Pál-ellen, és mivelhogy ő szinte oly-formán esedezőjül állattya Isten-előt az híveket, mint

mí az szenteket, mondván: *Orate pro nobis; Orate pro nobis, ut sermo Dei currat,* mondhacza azt szent Pálnak, hogy megmocskollya az Christus tanítását. Valamint megfejtenéd te magad az te bizonyságodat, midőn ezeket valaki sz. Pál-ellen igazítaná: szinte úgy megfelelhecz magadnak mi képünkben. Valljon sz. Pál apostol Moysest nem nevezi-é közben-járónak? Veszesd-egybe tehát szent Pált őmagával, és az mit egyszer állatott, rontasd-el magával. Vak predikátor, hogy nem olvasád továb az sz. Pál mondását, melyben egy közben-járórúl emlekezik. Egy, úgymond, az közben-járó Isten-között és emberek-között, az ember Christus Jesus, *qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus,* a ki magát váltságul adta mindenekért. Látod-é, minémű közben-járórúl szól szent Pál? Bezzeg ilyen közben-járó csak egyedűl az megváltó Christus Jesus. De oly közben-járók sokan vannak, kiknek sz. Pállal azt mondhattyuk: *Orate pro nobis,* könyörögjetek érettünk. Kiknek könyörgéseket kérvén, nem azt jelentyük, hogy Christust elhagyván, más-által mennyünk Istenhez. Vallyon mikor sz. Pál az híveket kéré, hogy ő-érette könyörögjenek, elhagyá-é Christust és egyebek-által akara az Istenhez menni? Hogy azért rövid sommában foglallyam az egész feleletet: Mivelhogy mí csak azt kérjük az szentektűl, a mit sz. Pál kére az földön lakó bűnös emberektűl, tudniillik, hogy imádkozzanak érettünk: ha sz. Pál ez illyen könyörgéssel Christust meg nem fosztotta méltóságától, bizony mí sem fosztyuk. Ha pedig Christus-ellen vagyon az mi könyörgésünk, szinte úgy Christus-ellen vólt az sz. Pál kérése-is. Mert akár hólt s akár eleven embernek tulajdonícsa valaki azt az közben-járást, mely egyedűl Christust illeti, mind-egy-aránt vétkezik.

1. Thess. 5, 25. Hebr. 13, 18. 2. Thess. 3, 1.

Galat. 3, 19. Deut. 5, 5.

II. Illyen bizonyságot támaszt: *Isaiás így kiált az Istennek: Te vagy mi Atyánk. Ha Ábrahám nem túd-is, és Israel nem ismér-is, mindazáltal Uram, te mi-Atyánk vagy* [1].

[1] Isa. 63, 16.

Felelet.

Ha így szólnának az Irás szavai, az mint elő-hozod, nyilvánvaló, hogy semmit ebből nem bizonyíthatnál. Mert nem egy-általlyába mondaná az Irás, hogy Ábrahám nem túd minket, hanem csak há-val: *Ha nem túd-is.* De bár ugyan az *ha* nélkül így olvassuk-is az Isaiás mondását: *Ábrahám nem túd minket,* ugyan semmit ezzel nem bizonyíthacz. Mert az Hieronymus doctor magyarázattya-

szerént csak úgy kel azt érteni, a mint értyük Urunk szavát, midőn az
[1] Matth. 52, 12; 7, 23. az gonoszoknak azt mondgya: *Nescio vos, non novi vos* [1]. Nem tudlak, nem ismérlek titeket. Azért, valamint te magyarázod az Urunk szavát, úgy magyarázzad ugyan azon szókat Isaiásnál, és ottan eszedbe vészed, mely erőtlen az te bizonyításod. De ez dologrúl többet tanulhacz az Kalaúzból, ha nem restelled.

III. Azt beszélli az calvinista predikátor, hogy *szent írás kívül való tisztelet efféle, és az régi sz. patriarchák és próféták idejébe nem vólt az emberek segítségül hívásoknak emlekezeti.*

Felelet.

Szinte ugyan ezen formán sz. Pált-is vétkessé tehetnéd. Mert midőn sz. Pál azon kéri az híveket, hogy ő érette könyörögjenek
[2] Rom. 15, 30. Istennek, hogy kedves légyen az ő áldozattya[2] és az Isten igéje
[3] 2. Thess. 3, 1. terjedgyen [3], azt mondhatta vólna egy ilyen agya-fúrt predikátor sz. Pálnak: Hallod-é, hol vagyon parancsolatod arrúl, hogy másnak könyörögj az Isten igéjének terjedéséjért és az te áldozatodnak Isten-előt-való kedves létéjért? Meg vagyon parancsolva, hogy egymásért könyörögjünk, de az sohúlt törvényben nem íratott, hogy egymástúl kérjünk efféle könyörgést, az minéműt te, sz. Pál, kívánsz: sőt még az patriarchák sem kértek efféle dólgot egymástúl. Valamint megmentenéd sz. Pált efféle káromkodó fogásoktúl, szinte úgy ment emberek lehetünk mí-is az mi dólgunkban. Ennek-fölötte, mivelhogy az Calvinisták-is egymást kérik, hogy imádkozzanak Istennek érettek, mutassák-meg, hol vagyon parancsolat arrúl, hogy az élő szenteket segítségül híjuk. De hogy ezeknek békét haggyunk, meghallád ennek-előtte rövideden és az Kalaúzból bőségesben megtanúlhatod, hogy az szent írásnak világos tanításán fondáltatik az szentek segítségül hivása. Ennek-fölötte ha te oly babonás vagy, BESZÉDES Predikátor, hogy semmit hinni és cselekedni nem akarsz, a mit parancsolva nem találsz az szent írásban: fölötte kérlek, mutasd-meg az sz. írásban, hogy az Hiszek-egy-Istent el kel mondanod az Istennek tisztességére; avagy hogy ezt valaha az próféták és apostolok elmondották. Mutasd-meg az Irásban az sacramentomnak *definitióját* és mivóltát. Mutasd-meg az Isten könyvében, hogy csak két sacramentom vagyon. Keresd-fel azt-is, hogy mikor megházasodol, pap aggyon-egybe bennetek és megesküttessen. Azt-is találd-fel, hogy komákat kel fogadni az

keresztségben, és hogy ő maga az apja s annya nem tarthattya gyermekét, midőn megkeresztelik. Ezer efféle dólgok vannak, mellyeket tí cselekesztek az sz. írás-kívül, és az mellyekről emlekezet nincs az próféták és apostolok írásában: mégis azt akarjátok, hogy senki semmit bé ne végyen, az mirűl neme és nevezetiszerént emlekezet nincs az sz. írásban. Azért az te bizonyságodra Először azt mondom, hogy az szentek segítségül hívásának sok nyilván-való fondamentoma vagyon az sz. írásban. Másodszor, hogy ha szinte erről emlekezet nem volna-is az Irásban, nem következnék, hogy meg kellene vetni. Elég az, hogy az apostolok idejétűl-fogva az egész keresztyén világ az szenteket segítségül hítta. És ha ez nem elégséges bizonysága az igazságnak, bátran mérem mondani, hogy az egész keresztyén vallásnak mind füstben kell menni. Mert hogy az Rómabéliekhez szólló levelet sz. Pál írta; hogy az sz. Máté neve-alat kiadott evangéliomot vóltaképpen sz. Máté írta és nem valaki egyéb ő nevével: másképpen nem tudhattyuk, hanem az egész keresztyénségnek eleitűl-fogva bévött és megerősödött tanú-bizonyságából. Ha ezt az tanút kétessé és bizontalanná tészszük, az-az, ha azt mondangyuk, hogy megcsalhat és hamisságot bizonyíthat: kétségnélkül az egész szent írás könyveinek hitele kétes és bizontalan lészen. Ha pedig ez az tanú meg nem csalatkozhatik bizonyság-tételébe: igaz elég az ő bizonyítása az mi vallásunknak erős és meggyőzhetetlen igazságára.

Tudom, hogy az töb újító atyafiak egyéb bizonyságokat tataraznak az szentek segítségül hivása-ellen, de mivelhogy az én calvinista BESZÉDESEM ezekről nem emlekezik, én-is halgatással múlatom. Hanem az élő szent Istent, az mi Urunk Jesus Christusnak drágalátos vére hullásáért kérem, hogy ezeket az megvakúlt, veremre és örök hárhozatra vezető calvinista predikátorokat világosícsa-meg Szent Lelkével: és az ellenköző s káromkodó álnakságot, mellyel az eggyűgyű népet elámíttyák, végye-ki szűvökből, hogy az kiknek ez ideig halálra vezetői voltanak, ennek-utánna azoknak üdvösséges, régi, tört és járt útat mutassanak. Amen.

AZ

IGAZSÁGNAK GYŐZEDELME,

MELLYET

AZ ALVINCZI PÉTER TŰKÖRÉBEN

MEGMUTATOTT

PÁZMÁNY PÉTER.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

RAPAICS RAJMOND,

CS. ÉS KIR. T. UDVARI KÁPLÁN, THEOL. DOCTOR, A BUDAPESTI KIR. TUD.-EGYETEMEN NY. R. TANÁR.

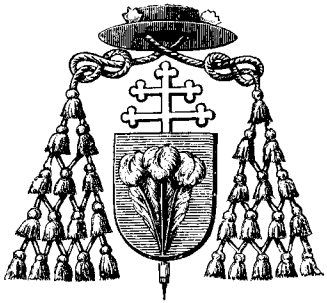

BUDAPEST, 1900.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

Szent Máténak cap. 7 v. 5.

Kép-mutató, vesd-ki eléb az te szemedből az gerendát, és úgy veheted-ki az szálkát az te felebarátodnak szemeiből.

A Kálvinista Tűkör-re Alvinczi csakhamar válaszolt. Sajnos, ez a válasz sem maradt ránk, csak annyit tudunk, hogy szintén „Tűkör" volt a címe s hogy „Nyalábokra" volt felosztva. Lényeges tartalma és nyersebb hangja felől Pázmány itt következő czáfolata tájékoztat.

A fáradhatatlan vitázó ugyanis, noha Forgách bíboros megbízásából fontos egyházi ügyekben épen Rómába készült utazni, mikor Alvinczi iratát kezéhez vette, nem akart a viszonválasz elől kitérni, hanem utolsó perczeit felhasználva, sietve megírta szintén keményebb hangú feleletét, az „Igazságnak győzedelmét". Minthogy azonban annyi ideje már nem volt, hogy munkáját ki is nyomathatta volna, annak kiadásával elvtársát, a tanult és eszes, de szenvedélyes Balásfi Tamás boszniai püspököt, ez időben győri őrkanonokot bízta meg [1], ki megbizatásában legott el is járt s egyúttal függelékül maga is egy Alvinczihoz intézett hosszabb leczkéztető levelet csatolt Pázmány iratához. A dolog természete követelte, hogy ezt a több tekintetben érdekes függeléket, melyre az ajánlólevél is utal, kiadásunkba szintén felvegyük.

Az „Igazságnak győzedelme" 1614 végén Pozsonyban jelent meg s csak két hiányos példányban ismeretes, melyek azonban egymásból kiegészíthetők Az egyik a budapesti egyetemi, a másik az egri érseki könyvtár tulajdona. (V. ö. *Szabó K.* Régi Magyar Könyvtár I. 203—204 ll.)

[1] Lásd róla *Frankl,* Pázmány Péter és kora. Pest, 1868. I. 394. k. ll. — *Magyar Sion.* Az új sorozatban XI. évfolyam. Esztergom, 1897. 122—133. 184—209 ll.

ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO PRINCIPI ET DOMINO.

DOMINO FRANCISCO FORGHÁCS DE GHYMES,

SACRÆ ROMANÆ ECCLESIÆ PRESBYTERO CARDINALI, ARCHIEPISCOPO STRIGONIENSI, LOCIQUE EIUSDEM COMITI PERPETUO, PRIMATI HUNGARIÆ, LEGATO NATO, S. C. RQUE MAIESTATIS SUMMO SECRETARIO, CANCELLARIO AC CONSILIARIO ETC. DOMINO ET PATRONO COLENDISSIMO

PERPETUAM FELICITATEM PRECATUR

THOMAS BALÁSFI ELECTUS EPISCOPUS BOSZNENSIS.

Abiturus in Italiam et in ipsam urbem Romam Admodum Reverendus Pater Petrus Pázmány, in ipso procinctu libellum accepit picarum ac psittacorum in morem loquaculi cuiusdam Calvinistæ Prædicantis, inopem doctrinæ, veritatis et verecundiæ, refertum vero dignis omnino imperitissimo authore conviciis. Quo in libello id conatus est, quod non effecit Alvincius, ut scripto, quod typis evulgatum est Stephani Lethenyei, quo ab impiorum blasphemiis Sanctus Bonaventura, qui Matris Domini laudes decantavit et ab omni idololatriæ criminis suspicione vindicatur, responderet. Sed quoniam adiumentum ab æquitate iniquitas non habet, nihil præsidii est erroribus in recta ratione; Scriptura autem Sacra et origine divina est, et suo sensu vera et ductu sincerissima: destitutus iis omnibus, quibus instructus esse deberet Adversarius, levis quidem, ut scriptionis eius pondus ostendit, rudis, ut inopia argumentorum, ut arrogantis ingenii tumultuatio, accensus in iram spiritus, indigesti sermones, verborum procacitas, quavis etiam irritatissima anu furiosior, totum se tamen armavit conviciis effœminatus miles, debellaturus scilicet hac animi impotentia Athletam fortissimum Christianæ religionis. Hoc est, ubi illi respondendi facultas non fuit, fuit conviciandi, et quantum voluit, conviciatus est homini doctis-

simo, Patri videlicet Petro Pázmány. Sed quid officit sideribus ululatus animalium? Tacendum omnino arbitratus fuissem viro tanto, si persona tantum spectanda esset anilis istius conviciatoris, si vero causa æstimanda, respondere illi debuit, et respondit. Sed prælo subiici ante Patris abitum libellus non potuit; quem, quoniam ea ratione quam subiecta Epistola eius habet, fidei meæ commendavit, Tuo autem iussu et tuis impensis imprimitur, Princeps Illustrissime, devotissimi tibi authoris hanc operam nemini magis debitam, Tibi etiam dedicare, quo sub tui amplissimi nominis dignitate lucem videat, cogitavi. Sed quid alieno operi præmitto inscriptionem hanc meam? Quia mihi concreditum; et si non labores operis, sed amicitiæ leges attendantur, meum est. Cur epistolam subiunxi? Cur nativo idiomate? Quo constet calumniatori Prædicanti, abiisse quidem a nobis virum maximum in Italiam, redituruum brevi, ut speramus in Domino: esse tamen alios quoque in Ungaria, qui Alvincium doceant, si capiat; qui impune illum blasphemare non sinant; qui castigent, si insaniat, qui parvuli illius sagittas reverberent, qui frangant, qui comminuant. Cohærere item authori hac etiam ratione volui, ut quo ille suam in hoc libello explicat, eodem ego quoque meam in Epistola mentem sermone patefacerem. Accipe igitur hoc, quicquid est, et scriptionis ab authore, et officii in te mei, Princeps Illustrissime, ea, sine qua nihil agis, benignitate. Et profecto certum hoc apud me constituo, eo vultu recipies, ea facilitate, quin et zelo admittes in patrocinium ac clientelam tuam, quo aliis quoque animum addas et vires ad propugnandam simili defensionis genere catholicæ religionis puritatem, retundendos sacrilegos calamos misere errantium adversariorum. Quod ut quam diutissime præstare possis, Deus Illustrissimæ et Reverendissimæ Celsitudinis Vestræ vitam, incolumitatem, fortunam, longam, florentem et felicem in annos quam plurimos et producat et conservet.

Posonii Anno Christi 1614. Mense Novembri.

Magyar fordításban:

Méltóságos és Főtisztelendő ghymesi gróf *Forgács Ferencz* úrnak, a szent római egyház áldozár-biborosának, esztergomi érseknek s odavaló örökös főispánnak, Magyarország primásának, született követnek, ő cs. és kir. Felsége legfőbb titkárjának, kanczellárjának és tanácsosának stb., mélyen tisztelt urának és pártfogójának örök boldogságot kiván *Balásfi Tamás* választott boszniai püspök. — Nagyontisztelendő Pázmány Péter atya már-már indulóban volt

Olaszországba s magába Róma városába, mikor egy szajkók módjára fecsegő kálvinista prédikátornak tudomány, igazság és szemérem nélkül szükölködő, de tudatlan szerzőjéhez egészen méltó gyalázkodásokkal teljes könyvecskéje jutott a kezéhez. Ebben a könyvecskében azon igyekezett, mit el nem ért, Alvinczi, hogy megfeleljen Lethenyei Istvánnak sajtó útján közzétett amaz iratára, mely szent Bonaventurát, ki az Úr Anyját dicsőítette, a gonoszak káromlásai s a bálványozás vétkének minden gyanuja ellen megvédelmezi. De mivel a hamisságnak az igazságtól semmi segítsége, a tévelynek a józan észben semmi óltalma nincsen; a szentírás pedig mind eredetére nézve isteni, mind értelmére nézve igaz, mind vezérletére nézve hűséges: mindazok híjával levén, mikkel fölszereltnek kellene lennie, az ellenfél, kinek ügyefogyottságát irka-firkájának súlya, bárdolatlanságát érveinek szegénysége, rátartós elméjének háborgása, haragra gyúladt lelkülete, pallérozatlan beszéde, kihívó szavai, melyekkel akármely mérges vénasszonyon túltesz, eléggé mutatják, mint elpuhult katona állig fegyverezte fel magát gyalázásokkal, hogy tehetetlenségében ezekkel verje le a keresztény vallás erős bajnokát. Azaz, a hol felelni nem tudott, tudott gyalázkodni, s kénye-kedve szerint gyalázta is a tudós férfiút, t. i. Pázmány Péter atyát. De mit árt a csillagoknak az állatok üvöltése? Nézetem szerint olyan férfiúnak mint Pázmány atya, okvetetlenül hallgatnia kellett volna, ha csak személyét tekinti vala ennek a vénasszonyos prédikátornak; de a mennyiben az ügyet nézte, válaszolnia kellett, s válaszolt is. Azonban sajtó alá művét elmenetele előtt már nem adhatta; s minthogy azt itt következő levele értelmében gondjaimra bízta s az, Méltóságos Uram, a te parancsodra és költségeden nyomatik ki, az Iránt ad legodaadóbb szerzőnek ezen senkit inkább meg nem illető művét Neked határoztam ajánlani, hogy nagy neved méltósága alatt lásson napvilágot. De miért helyezem idegen mű elé ezen ajánlásomat? Azért, mert a mű rám bizatott; s ha nem megírásának fáradságát, hanem a barátság törvényeit tekintjük, az enyém. Miért csatoltam hozzá levelemet? Miért anyanyelvünkön? Csak azért, hogy tudja meg a rágalmazó prédikátor, hogy elment ugyan tőlünk kis időre Olaszországba ama nagy ember: de azért vannak mások is Magyarországon, kik Alvinczit oktassák, ha érteni akar; kik őt büntetlenül káromolni ne engedjék; kik őt ostorozzák, ha esztelenkedik; kik az ő gyermekes nyilait visszaverjék, összetörjék, szétmorzsolják. Azonfelül abban is ragaszkodni kivántam a szerzőhöz, hogy a mely nyelven ő e könyvecskében a maga nézetét kifejti, én is azon adnám elő levelemben a magamét. Fogadd azért, Méltóságos Főúr, mind szerző fáradozásának, mind az én hódolatomnak e csekélyke jelét azzal a kegyességgel, melyet mindenkor tanusitani szoktál. S tudom is bizonyosan, hogy oly szivesen fogadod, oly készségesen, sőt lelkesedve veended pártfogásod és védelmed alá, hogy azzal másokat is felbuzdíts és megerősíts a katholikus vallás tisztaságának hasonló fegyverrel való védelmére, a sajnosan tévelygő ellenfelek szentségtörő támadásainak visszaverésére. Mit hogy minél hosszabb ideig tehess, a Mindenható Méltóságos és Főtisztelendő Magasságod életét, egészségét, jólétét minél számosabb évekre nyujtsa és virágzó állapotban megtartsa.

Pozsonyban, 1614-dik évi november havában.

Reverendissimo Domino Domino Thomæ Balásfi, Electo Episcopo Bosznensi, Abbati Szalavárіensi et Kapornakiensi, Custodi ac Canonico Ecclesiæ Jauriensis, Sacræ Theologiæ Doctori etc. Domino Confidentissimo Salutem a Domino *Petrus Pázmány*. Ibam, cum Ibis illa Cassoviensis foricas ac fœtutinas suas plenis in me catharactis, infami calamo, sparsit. Detergendæ, nec levi manu, inominatæ sordes, reprimenda fuit vitilitigatoris loquacitas. Id ego fugienti calamo feci: quid effecerim, tuum esto, Præsul Doctissime, iudicium. Utinam adstare prælo, operas urgere, et (quod pictores solent) levi interdum penicillo, vivis coloribus imbuere prima hæc lineamenta possem. Id quia non licet, tantum mihi de vestræ Reverendissimæ Dominationis benevolentia promitto, ut ausim hoc quicquid est scriptionis Tuo nomini, Tuæ fidei committere. Magna sunt in Te Dei dona, quæ merito animos ad se pelliciunt; magna Tua in me merita; magnus in Te meus amor, magna observantia. Obsidem ac prædem horum omnium, libellum Tibi devotum, accipe: confove: iuris publici ut sit, perfice. Deus Reverendissimam Dominationem Tuam florentem diu tueatur ac sero tandem cœlesti patriæ transscribat.

Magyarúl:

Főtisztelendő *Balásfi Tamás* úrnak, választott boszniai püspöknek, szalavári és kapornaki apátnak, a győri egyház őrkanonokjának, hittudomanyi doctornak stb. bizalmas jó urának üdvöt az Úrtól, Pázmány Péter. – Útnak indulóban valék, mikor az a kassai Ibis gyalázatos írásában egész áradattal zúdította reám undok piszkait. Ezeket a piszkokat, s nemis gyöngéd kézzel, letörölnöm, a kötekedő fecsegését elnémítanom kellett. Megtettem sebtiben; milyen sikerrel? te itéld meg, tudós Főpap. Vajha a nyomatásnál ott lehetnék, a munkát sürgethetném, és (miként a festők szokták) az első vázlatot itt-ott könnyű ecsettel élénkebben kiszínezhetném. De mivel ezt nem tehetem, annyira meg vagyok győződve Főtisztelendő Urasagodnak jóakarata felől, hogy ez akármilyen irásocskát gondodra bízni merészkedem. Nagyok Benned Istennek adományai, melyek méltán vonzzák magukhoz a lelkeket; nagyok irányomban való érdemeid; nagy az én Hozzád való szeretetem, nagy tiszteletem. Mind ezek kezessége- és biztosítékaképen fogadd e neked ajánlott könyvecskét, ápold azt és intézkedjél, hogy közrebocsáttassék. A jó Isten Főtisztelendő Uraságodat viruló egészségben sokáig tartsa meg s majdan fogadja be mennyei országába.

AZ SZENT ISTENTŐL ALVINCZI PÉTERNEK JÓ LELKI ISMÉRETET KIVÁNOK.

Az Tűkörökben sok-féle fogyatkozások találtatnak. Néha fölötte kicsint, vagy mód-nélkűl nagyot mutatnak; néha hamissan ábráznak, képtelen és éktelen színre fordíttyák az ékes termetű tiszta szép orczát-is. Ezek az fogyatkozások mind benne vadnak az te Tűkörödben, Alvinczi Péter. Mert az te benned megtorlott felfuvalkodásnak dagállyát kicsin és alázatos eggyűgyűségnek mutogattya: engemet pediglen nem tudom micsoda nagyon felpuffatt és az vízi betegség-miat bőrében sem férhető embernek jelenget. Tégedet emberségesen iró, szilíd elméhez illendő mértékletes beszédű embernek tettet: engemet pediglen mérges morgolódásoknak és éktelen szitkok folyaminak forrásává tűntet. Maga ha igazán mutatna az te Tűköröd, szemedből kidőllyedett gerendádat megismértetvén veled, nem tettetné oly nagynak az más szálkáját.

Vallyon Alvinczi, neveztelek-é én valaha tégedet disznónak? kurvának? pelengér alá valónak? paráznának? világ latrának? verő-ártánynak? Genyetségnek? Hitetőnek? Bolondnak? Pokolból származottnak? Te pedig orczátlan nyelveskedéseddel (mint ha most-is az alvinczi pajkosok-közöt vólnál) mind ezeket és töb hozzád illendő rútságokat kérődöl reám; sőt ezeket (phui büdös szájú) islógoknak nevezed. Mégis az te Tűköröd keresztyéni szelídségben zabállott áll-orczában őltöztet tégedet. De hogy megércsed, az islóg annak való, a kinek vagyon kit ékesgetni: nincs efféle czifrára szükségem, talám nállad jób keleti lehet islógidnak. Azért ebnek ad islógos czapragodat,* terícsd paripádra. Ennek-fölötte minekelőtte továb lépjem, két dologrúl tudósítlak. Először, hogy az mor-

* Pléh lemczkékkel, aranyfüsttel czifrázott lótakaró.

gók pállya-futásának győzödelmes pálmáját jó kedvel néked engedem. Másodszor, hogy az te házad ékesitő islógos czapragodat magamra nem vészem. Nékem otthon Pázmány vala nevem, nem Pasman. De ha ugyan én belém akarsz botorkázni és nevemen szegezgetni, ám meglátod, meny-el benne, de tuttodra légyen, hogy csak oly eszessen jársz, mint az Aesopus marhája, mely az konczot elhagyván, az árnyékon kapdosott.

Által-látom szándékodat, Alvinczi Péter. Tudod, hogy az tisztességesen nevelt Nemes vérnek semmi nehezebben nem esik, mint az szidalom és méltatlan gyalázat. Aszt-is eszedben vehetted, hogy Igazsággal, Szent irással, az Régi Szent Doctorok tanításával, engemet meg nem nyomhacz és az ti hamisságtok ellen-való irásoktúl el nem foghacz: azért mint valami mocskos Harpya, rút szitkokkal, gyalázatos és az tennen saját lelki-ismèreted szerént-is én hozzám nem illendő morgásokkal akarsz az ellened-való harczolástúl elidegeníteni. De kived ebből kétségedet. Ha az én Istenem én-érettem elszenvedte, hogy ördöngösnek, boriszáknak, csalárdnak neveztetnék, csak ugyan el kell hinned, hogy én-is az én Uramnak igazságáért kész vagyok minden szitkot felvállalni; és örülök, midőn az én Uram tisztességének ótalma-mellet sebeket szenvedek.

2. Cor. 6, 8. *Per infamiam et bonam famam.* Akár jó s akár gonosz nevem légyen érette, de hóltig el nem állok az igazság ótalmától; hanem

Gen. 15, 11. az mint Ábrahám cselekedék az undok legyekkel, mellyek az ő áldozattyát rútítani akarják vala, azont cselekeszem én-is az ti legyeskedéstekkel: künyű leggyentéssel elkergetem ezeket és azalatt eljárok hivatalomban. Soha én-tőllem ollyan igéretet nem hallasz Alvinczi, az minéműt te fogadsz Tűkörödben, tudni illik, hogy ez-után többet veletek nem mocskolódom. Mert az keresztyéni szeretet arra viszen, hogy valamíg mocskosok lesztek, tehetségem és Istentűl reám bízattatott kicsin talentomom-szerént mind addig fáradgyak mocskotoknak mosogatásában.

Hogy pedig az mostani irásomnak modgyárúl tudósícsalak: én az te sok heába való szó-szaporításodnak tarafaráját és nyálas szitkaidnak zápor esését fül mellől bocsátom. Az dolognak velejét az mi illeti, ahoz szólok, és rend szerént az te Nyalábidnak polyvás szalmáját az igazságnak aczél tűkörével felperselem. Minthogy pediglen enyimmé tészed az Lethenyei Uram munkáját-is, tellyék kedved benne; úgy adok választ az én-ellenem-való irásodra, mintha csak-ugyan magam irtam vólna az Calvinista Tűkört.

I. RÉSZE.

Az elől-járó levélre és az Tűkörnek első részére lelki-isméreti ellen ád választ Alvinczi.

Kétség-nélkűl hiszem, hogy magad itíleti szerént-is, lelki-isméreted-ellen írtad ezt az feleletet, csak szinte hogy az halgatásból reád szállandó kissebséget eltávosztathassad. Mert oly szemlátomást habozsz és tébolygasz írásodban, hogy egy gyermek-is újjal mutathattya tétovázásidat.

Először azért, lelki-isméreted ellen írod magadat oly itíletben lenni, hogy te tudatlan vólnál. Mert mindgyárt utánna veted, hogy ha pénzed vólna, oly könyvet röpítettél vólna eddig szemem-közzé, melyre csuda ha könyvem nem csordúlt vólna. Amé, hová legyek, ha szemem kiapad az nagy sírás-miá? Sok luther és calvinista könyvet olvastam; légyen áldott az én Uramnak szent neve, soha még eddig eggyik sem tört tormát orrom alá, hogy könyvem csordúlt vólna utánna. Szükség tehát, hogy bőlcseb és elmésb légy te mind azoknál, valakik az ti részetekről ez ideig írásokkal döglelték az világot. Iszákot-is emlegecz hogy nékem készítettél. Nem tudtam, hogy szűr-csapó, takács, szabó, *ardelio* légy: ez-után reá tartlak érdemed-szerént. Vajha kedvem vólna az veled-való múlatozáshoz, meghid, hogy valóban kifognálak. De nem akarok most az te nyüstös bordádnak takácssága-körűl pepécselni; csak arra emlekeztetlek: mint szokták nállatok temetni az féltében meghólt embert? Jöjj reá csak iszákoddal, meglátod, hogy sírva el nem fokasztasz. De heába biztatlak, nem pengeti idegét, a ki madarat akar lőni. És te immár ugyan nyomás írásodban fogadtad, hogy ez-után az én írásimat nem mocskolod trágár pennáddal.

Az nyomás írások kibocsátásában való módomat-is irígyled. De bár tudva légyen ez nállad, hogy még ugyan nem tellyességgel ügye-fogyott az Istennek dólga Magyar-országbannis; vadnak jó keresztyén urak, kiknek segítségekkel, az mi az nyomtatással való írásokat illeti-is, megfelelhetünk s meg-is felelünk ti-néktek, hogy igaz tanításunkal eszre fordíthassuk elszédűlt fejeteket. De ez maradgyon ebben.

Másodszor lelki-ismèreted ellen fogod reám, hogy tégedet tisztessége-vesztettnek nevezlek: és azt írom, hogy ismérlek, mint ebet szőrén. Ted-fel az oculárt és meglátod, hogy sokkal emberségesben vagyon az én írásom, hogy-sem a mint te elő-hozod.

Harmadszor lelki-ismèreted ellen hazuttolsz engemet három dologban. Eggyik, hogy te-reád fogtam az Lelki Orvosságnak magyarrá fordítását. Nem úgy vagyon. Mert én nem írtam, hogy te dólgod az Orvosságnak fordítása, hanem az emberek gyanuságát említettem. Jóllehet ha azt mondottam vólna-is, nem vétettem vólna benne. Mert magad sem tagadod, hogy te híreddel (az-az te akaratoddal, és talám segítségeddel-is) koholtatott az Magyar Orvosság. Én-is tudom, hogy az te németséged nem elégséges az illyen fordításra, de ha te akaratoddal vólt ennek eredeti vagy futamattya, szinte úgy te dólgodnak mondhattyuk, mint az Uriás
2. Reg. 12, 9. halálát Dávidnak tulajdoníttya az szent írás, noha az Ammon fiainak fegyvere-miat lőn kimúlása. Másikban abbannis lelki-ismèreted ellen hazuttolsz, hogy az felföldön nevezték Lelki Orvosságnak az magyarrá fordított írásocskát. Mert az Cassán nyomtatott könyvnek első igéjéből kitetczik, hogy lelki orvosságnak híjátok a magyarrá fordított könyvecskét. Ha pedig azt akarod reám fogni, hogy az én írásom-szerént elsőbennis tí neveztétek azt Lelki Orvosságnak: abban immár szem-látomást lelki-ismèreted ellen cselekeszel, mert én egy szóval sem jelentettem, hogy tí légyetek első találói annak az névnek. Azért csak kötődöl velem és az kákán csomót keressz; úgy elmédben avott az hazugság, hogy ott-is hazugsággal álmodol, a hol annak csak árnyéka sem találtatik. Abbannis játékos vagy, hogy egy-nehányszor az bécsi jesuiták munkájának írod az németűl kibocsátott Lelki Orvosságot, mint-ha mind az jesuiták dólga vólna, valami Bécsben történik. Te csak újjodból szoptad, hogy jesuiták dólga az Orvosság; én pedig tudva tudom, hogy abban az jesuitáknak sem hírek nincsen, sem tanácsok. Harmadikban hazuttolsz, hogy az király-kenéshez kedvedet mondottam lenni. Most-is azt itílem, hogy kedveden nem múlnék. Oly emberrel szólottam, a ki jelen vólt, mikor az Bocskai halála-után az Cassai szentegyháznak ajtait bézároltattad és csak igen kevés ember láttára Homonnai Bálintot Magyar-országnak uraságára *solenni ritu* felemelted. Fő úrral beszéllettem, a ki szemével látta az Homonnai Bálint jegyző-könyvében maga kezével felírva, mely nap szenteltetett-fel az magyar fejedelem-

ségre. Ha nem restelled, talám Ungváratt feltalálod mostannis ugyan azon jegyző-könyvet. A kiktűl én ezeket hallottam, fontban nem űlnek veled, de ott-is többet nyomnának nálladnál, bár az felső ajakod szarvai két annyit nőttenek vólna-is, menyit most nőttek.

Negyedszer, lelki-isméreted ellen fogod reám, hogy fenyegetődöm, mikor azt írom, hogy elkőltünk arról: és nem tudom micsoda uratoktúl-való félelmünket rebesgeted. Magad látod, hogy sem fenyegetésrűl, sem az ti patrónustokrúl nincs emlekezet az én írásomban. Meg-is magyarázom világoson, mirűl kőltünk-el: tudni illik arrúl, hogy halgatásunkal hitelt adnánk az ti szeleskedésteknek. Szelédeden bántunk sok ideig veletek; nem babosgattunk szeges írásokkal: remélvén, hogy ezzel az szilíd halgatással meglágyíthattyuk keménységteket. De minek-utánna eszünkben vöttük, hogy az halgatást magunk vádlásának itélitek, és az mi csendességünk-miat nagyob gyökeret vér a ti tévelygéstek, elkőltünk bezzeg immár arrúl az halgatásnak idejérűl. *Tempus tacendi, et tempus loquendi.* Nyomotokban kel immár lennünk és az sz. Pál hagyása-szerént *duriter,* ugyan keményen meg kel az zabolát szájatokban ránczigálnunk. Nehéz a dér a békának; sőt a mint te írod, talám némellyek az puha Catholicusok közzűl-is akarnák, ha elnyegnők és halgatással múlatnók mostannis az ti sok rágalmazástokat. De elkőltünk arrúl. Eleget tűrtünk: semmit vélle nem használtunk. Jób az igazságot bátran óltalmazni némellyek zúgolódásával-is, hogy-sem az Úr Istentűl néma ebeknek neveztetnünk. Im érted, mirűl kőltünk-el. És az Tűkörből-is megérthetted vólna, ha szánszándékkal csavargóba nem indultál vólna.

Eccles. 3, 7.

Tit. 1, 13.

Isai. 56, 10.

Ötödször lelki-isméreted ellen akarod reám fogni, hogy méltatlanúl reánk kőltött dolognak vítatom, az mit magában foglal az Lelki Orvosság. Ezt én csak álmomban sem láttam. Azon panaszolkodtam, hogy nem úgy bántok velünk, mint az sidók az Ruben és Gád fiaival. Mert az mi vallásunkat és szavaink értelmét nem akarjátok tőllünk érteni és venni: hanem hogy színesben kissebíthessetek, akár-mit erővel reánk fogtok. Maga hiszem kiki mind az ő szavainak igaz magyarázója. Ezek bezzeg én mondásim: de te lelki-isméreted ellen másban keversz éngem, mint ha azt mondottam vólna, hogy tí fogtátok reánk az Lelki Orvosságban íratott dólgokat. Az Jeroboám bálványozásának historiája minket nem illet. Mert egy lábig készek vagyunk kicsintűl fogva

nagyig meghalni inkáb, hogy-sem az bálványozásnak undokságában részesűllyünk. És noha néked Péter neved, de oly Péterre találtál, a ki régen torkodban verte az bálványozást. Többet nem szóllok, maradgy békével. Elég, hogy semmit az én Tűkörömnek elől-járó levelére és első részére egyebet nem feleltél lelki-isméretedellen-való hamisságnál. Istentűl jó lelki-isméretet kévánok Humanitásodnak.

II. RÉSZE.

Az Tűkörnek második részét lelki-isméreti ellen turkállya Alvinczi.

Azt mondottam, hogy három csontos tetemes hazugság vagyon az ti Orvosságtoknak elől-járó *fabulájában.*

Első Hazugság az, hogy az könyü-kohló jesuiták tagadgyák, hogy ők az meghólt szenteket segítségül hínák. Tisztessége vesztésére köteleztem azt, a ki ezt fecsegte, hogy jegyezze-fel, mely jesuita, micsoda könyüben tagadta az dücsőségben uralkodó szenteknek segítségül hívását; mert mí ez ideig hittűl-szakattnak tartottuk, a ki ezt eltagadta. Erre mit szól Alvinczi? Először lelki-isméreti ellen elváltoztattya az én mondásomat és kétszer-is ream fogja, hogy *hittűl-szakattnak mondom, az ki a meghólt szenteket nem imádgya.* Eb szavát szólod Péter bátya; mert én az segítségül hívásról szólottam, s te pedig az imádásra fordítod szavaimat: maga, ha ugyan méllyen akarunk az dologhoz szóllani, külömb az imádás az segítségül hívásnál. Annak-fölötte én azt hittűl-szakattnak nem mondottam, a ki nem imádgya vagy segítségül nem híja az szenteket: hanem csak azt, a ki azt mondgya s hiszi, hogy nem szabad az üdvözűlt szenteket imádni vagy segítségül híni. Miképpen azért azt nem mondhattyuk király árúlójának, a ki soha éltében az királynak tisztességet nem tött, sem adót nem fizetett néki; de a ki azt mondaná, hogy az királyt nem kel tisztelni és adózással szolgálni, azt bezzeg igazán árúlónak mondhatnók: azonképpen itt-is a ki az szenteket nem imádgya és azok segítségét nem kéri, *cessatione operis,* az jó cselekedettűl-való megszűnéssel hittűl-szakatt nem lészen. Mert minnyájan mikor aluszunk vagy egyéb dologban foglalatoskodunk, akkor az szenteket nem imádgyuk, sem segítségül nem híjuk, és

Vide Kalaúz II. f. 590.

ezzel hittűl-szakattakká sem lészünk. De ha ki tilalmasnak, haszontalannak és veszedelmes dolognak mondgya az szentek segítségül hívását, azt bezzeg hittűl-szakattnak mondgyuk. Azért lelki-isméreted ellen cselekedtél Alvinczi, mikor amaz én mondásomat: *Hittűl-szakatt, valaki azt mondgya, hogy az meghólt szenteket nem kel segítségűl hínunk,* imillyen formára csigáztad: *Hittűl-szakatt, a ki az meghólt szenteket nem imádgya.*

Másodszor, lelki-isméreted ellen keressz patvart ellenem abbannis, hogy az első hazugságnak elő-állatásában éppen ki nem írtam az ti præfatiótok szavait, mellyek imígyen vadnak: *Tagadgyák bálványozó vóltokat. Tagadgyák,* hogy az *meghólt szenteket segítségül híják.* Rövid kérdéseknek hegyes tőrével sürgecz it engemet: *Miért hattam-el az elsőt? Nem tagadom-é bálványozó vóltomat?* Jaj ki nem okos vagy! Mi szükség vólt az hazugságok számlálásában azt-is elő-hozni, a mit igazán mondottál? Igaz, hogy tagadom s igen-is tagadom bálványozó vóltomat; de nem igaz, hogy tagadom az szentek segítségül hívását. Nem illett az hazugságok számlálásában emlekezni az igaz-mondásrúl, elég vólt az képtelen hazugságot feljegyezni.

Harmadszor, lelki-isméreted ellen mondod, hogy mi Catholicusok, mikor az bálványozó névnek undokságát magunkról lerázzuk, az szentek segítségül hívását-is megtagadgyuk. És ezt az te maszlagos agyadnak kólcsagosságát lelki-isméreted ellen formált bizonsággal erőssíted. Mert magad jól tudod, hogy az teremtett-állattúl segítséget kérhetünk bálványozás-nélkűl. Azért nem okoskodás, hanem szeleskedés a mit te csergecz, midőn azt mondod, hogy *A ki Isten-között és ember-között több közben-járót vall egynél, bár az esedezésre nézve-is, bálványozó az: mert írva vagyon, hogy egy az közben-járó. És hogy ha vétkezünk, szószólónk nékünk az Christus.* Eregy hát Alvinczi és ted bálványozóvá szent Pált és Moysest, kik Isten-között és az sidók-között közben-járónak nevezik az embert. És mivelhogy szent Pállal egyetembe téis esedezővül vészed az élő embereket, midőn őket kéred, hogy éretted imádkozzanak, mondhacza magadat-is bálványozónak. Bezzeg bálványozó vólna, a ki az egy közben-járó Christus-kívűl mást valakit ollyan közben-járóvá tenne, az miníműnek nevezi az Irás egyedűl az mi Urunkat, *qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus,* a ki magát váltságul atta mindenekért. De távul légyen, hogy illyen közben-járást engedgyünk az szenteknek: csak velünk eggyüt esedező szólga-társaink

1. Tim. 2, 5. 1. Joan. 2. Deut. 5, 5. Galat. 3, 19. 1. Tim. 2, 6.

ők minékünk, kik meg sem váltottak s meg sem válthattak minket az bűntűl és kárhozattúl. Azonképpen szószóllónk nékünk az Christus, és ollyan formán, az mint ő szól mellettünk az Atyának, nincs más szószóllónk Isten-előt. Mert ő nékünk úgy kéri az Atyátúl, az mit nyerni akar, mint halálával érdemlett jutalmat.
Math. 6, 9. E mellet azért Christus Urunk arra tanít, hogy mí-is egy-másért szószóllók légyünk Isten-előt: és ne csak magunkért, hanem egye-
1. Joan. 5, 16. bekért-is közönségessen kérjük az bűnnek bocsánattyát. Sz. János pedig nyilván írja, hogy némely bűnöknek bocsánattyát nyerheti ember felebaráttyának. Noha azért szent János egy szószóllót commendal, de ezzel ki nem rekeszt egyebeket-is az ő rendekszerént.

Második Hazugság az vala, hogy az jesuitak tagadgyák, hogy Szűz Máriát imádgyák. Mert noha Istenhez illendő imádást az szenteknek nem adunk, de ollyan imádással szabadon imádgyuk őket, minéművel az élő embereket imádták az régi jámborok. Mint evez it Bereczkünk? Azzal bizonyíttya, hogy ez nem hazugság, mert az Tekintetes, Nemzetes és Ngos Homonnai György uram jesuitája azt mondotta, hogy a ki Máriát nem imádgya, azzal eretnekké nem lészen. Alvinczi Péter, jó tanácsot adok. Mászszor ha írnyia akarsz, elsőbben-is egy kis helleborussal megtisztíttasd az agyad velejét, kinek taknyossága-miat semmi bőlcseség nem fér az agyadba. Azzal, hogy valaki nem imádgya és segítségül nem híja Bódog-Aszszonyt, eretnekké bezzeg nem lészen, az mint nem régen mondám. Mert az eretnekség *non est cessatio ab opere, sed pertinax error in rebus fidei,* hamis vélekedésben áll, és nem csak valamely dologtúl-való megszűnésben. A ki meg nem illi az vasárnapot: a ki sok ideig nem imádkozik: eretnekké ezzel nem lészen; de ha azt kezdi hinni magában, hogy szombatot kel megilleni és nem vasárnapot, bezzeg immár eretnekségben esik. Azonképpen kel az Bódog-Aszszony imádásárúl-is gondolkodni. Ha Bódog Aszszonyt nem imadod, azzal eretnekké nem leszesz; de ha azt itéled, hogy nem szabad vagy nem hasznos az ő imádása, így bezzeg az Anyaszentegyháznak itéleti-szerént eretnek számban írattatol. Ennek-fölötte nem az a kérdés, ha eretnek-é, a ki nem imádgya Bódog-Aszszonyt? hanem az: ha igazán írtad-é, hogy mí tagadgyuk, hogy Bódog-Aszszonyt imádgyuk? Azért semmit az te hazugságod mentegetésére nem szolgál az Homonnai uram papja szava, mivelhogy magad sem mered azt reá fogni, hogy tagadta

vólna, hogy mí az Szűz Máriát imádgyuk. Ládd-é, mely meszsze esik a te nyilad az feltött tárgytúl.

Továb mégy s azt mondod, hogy mí ugyan isteni imádással imádgyuk Bódog-Aszszonyt, *mert ha ki akarja, az Maria nevét említheti az keresztségbennis, mivelhogy igaz keresztségnek mondgya az Sacerdotale, ha ki keresztel Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek és Bódog Aszszonynak nevében. Osorius pedig hasonlíttya Bódog Aszszonyt az Úr Istenhez.* Mondom én, hogy csak kákombak a te dólgod. Az theologusok elsőbennis fundamentomul vetik, hogy sem az keresztségben, sem egyéb sacramentumokban, nem szabad elváltoztatni azokat a szókat, mellyeket az anyaszentegyház eleitülfogva az sacramentumok szolgáltatásában megtartott. Az-után kérdik azt, hogy ha ki valamit adna ezekhez az szókhoz, avvagy változtatást tenne bennek, akár tudatlanságból s akár vakmerőségből, erőtlenné és haszontalanná tennéjejé az keresztséget? Erre azt felelik, hogy ha ki éppen kimondgya azokat az igéket, mellyeket az Christus rendeléséből az anyaszentegyház szükségeseknek tanít az sacramentumokhoz, és semmit ollyat nem ád ezekhez az szókhoz, mellyel igaz jegyzések felbontassék, semmi tóldalékkal erőtlenné nem tétetik az keresztség. De ha ki oly szókat ragaszt az igékhez, mellyekkel igaz értelme felbontatik az szentségekhez rendeltetett szóknak, bezzeg úgy tellyességgel erőtlen és haszontalan az ő szolgálattya. Továb mennek az túdós emberek és azt kérdik, hogy ha igaz keresztség vólna-é, ha ki az keresztséghez szabott igékhez az Bódog-Aszszony nevét-is hozzá-vetné. Erre szent Tamás illyen szókkal felel: *Si addatur:* et in nomine B. Virginis, *ut intelligatur in nomine Virginis baptizare, sicut in nomine Trinitatis, in quo baptismus consecratur, non esset baptismus. Si vero sic intelligatur quod additur* et in nomine B. Virginis, *non quasi nomen B. Virginis aliquid operetur in baptismo, sed ut ejus intercessio prosit baptisato ad conservandam gratiam baptismalem, non tollitur perfectio sacramenti.* Ha ki, úgymond, az Bódog-Aszszony nevét úgy érti az Szent-Háromság neve-után, mint-ha az ő neve-is valamit cselekednék az keresztségben, mint az Szent-Háromság neve, nem igazán keresztelne és az igaz hit-ellen-való hamisságot mondana. De ha ki az Bódog-Aszszony nevét nem illyen-formán említené az keresztségben, hanem csak azon kérné Bódog-Aszszonyt, hogy imádságával abban az szentségben megtartaná az embert, mellyet az keresztség által vött, fel nem bontatnék az keresztségnek igazsága. Ez az

Vide div. Thom. 3. part. q. 60. art 7. 8.

S. Thom. loco citato art. 8.

theologusok tanítása, és szent Tamást követvén ezent taníttya az *Sacerdotale.* Ha te jóbbat tudsz mondani, álly-elő és bizonícs ez ellen. Mí bizony soha azt nem tanítottuk, s nem-is taníttyuk, hogy Bódog-Aszszony nevében kellyen keresztelkednünk, hanem az mi Üdvözítőnk szavainak oly erejét mondgyuk, hogy ezt fel nem bonthattya az emberi vakmerőségnek tóldalékja, valamig azokat az szent igéket ép és igaz értelemben megtartyuk. Osorius [1] hasonlíttya-é Bódog-Aszszonyt az Istenhez? De egyenlővé hozzá nem tészi. Az Isten minket az maga hasonlatosságára teremtett, magához egyenlőkké nem tött. Christus Urunk azt kívánnya, hogy tökélletesek légyünk, miképpen az mi mennyei Atyánk tökélletes. Mond azt tehát, hogy istenségben akart minket öltöztetni. Oh te szegény túdatlan, nem hallottad-é, hogy *Omnis similitudo claudicat,* az
1. Joan. 3, 3. hasonlatosságokban mindenkor vagyon hiba? Szent János azt írja, hogy a ki bízik Istenben, megszenteli magát, miképpen az Isten szent. Tremellius és Béza, magyarázván azt az mondást, imígyen írnak: *similitudinem significat, non paritatem,* hasonlatosságot jelent ez, nem egyenlő vóltot. Ha eszed vólna, ugyan ezen glossát kellene az Osorius és egyéb Catholicus Doctorok írásihoz-is szabnod. De te csak elbaktathass, sem eleit, sem utóllyát nem nézed dólgodnak.

Harmadik Hazugság az vala, hogy az szent írásban nincs illyenformán-való segítségül hívás: Úr Isten, halgas-meg engem Ábrahámért. Ennek a mondásnak hamissága abból kitetczik, mert illyen könyörgés vagyon az szent írásban: A te szolgádért Dávidért el ne fordícsad az te Christusodnak orczáját. El ne ved mi-róllunk az te irgalmasságodat Ábrahámért.

Itt Alvinczi lelki-ismereti ellen sokat zagyvál egybe. Először azt mondgya, hogy ezekből az szent írás mondásiból azt akarom kisotólni, hogy Ábrahámhoz és Dávidhoz-való könyörgések vadnak az szent írásban. Maga tudgya azt Alvinczi, hogy nem ez vólt az én czélom; és egy szóval sem jelentettem, hogy Ábrahámhoz vagy Dávidhoz bocsátott könyörgések ezek. Hanem én ezekkel az szent írás mondásival azt akarám jelenteni, hogy hazugúl írtad, hogy az szent írásban nem találtatik illyen könyörgés: Úr Isten, halgas-meg Ábrahámért.

Másodszor lelki-ismereti ellen kötődik velem Alvinci, hogy ennek az hazugságnak feljegyzésében azt-is elő nem hoztam, a mit ez-előt mondott vala az *vræfatio.* tudni illik, hogy az szent

írásban nincs illyen könyörgés: ÁBRAHÁM, HALGAS-MEG ENGEM. Most-is azon kér, hogy mutassak egy helyet az Irásban, a hol valaki így könyörgött vólna. De hogy tuttodra légyen szerető Péter bátyám, nem tartozom vélle, hogy midőn valamely hazugságtokat feljegyzem, mind béírjam, valamit előtte vagy utánna fecsegtek. Elég hogy igazán és híven elő-hozom azt, az mit hazugságnak mondok. Ennek-fölötte, mivelhogy nem vólt szándékom, hogy fundamentomból megbizonyícsam az szentekhez-való könyörgésnek megfedhetetlen igazságát, hanem ez dologban az Kalaúzra mutatván, csak az ti káromlástokat akartam orczátokra téríteni, nem vóltam köteles, hogy kiterjeszszem írásomat. Nem-is szükség, hogy igéről igére ollyan szókkal-való könyörgést találljunk az szent írásban, az minéműt te kívánsz. Elég, ha megbizonyíttyuk, hogy szabad az megdücsőült szentektől segítséget kérnünk, kit az Kalaúzban meg-is bizonyítottam, de mindent bé nem írhatunk akár-mely kis könyvecskében. Ha nem restelled pokolban léptedet, talám amaz dúsgazdagtúl megtanúlhatnád, mint kellyen Ábrahámnak könyörgeni.

Kalaúz lib. 13. c. 2. §. 3. II. f. 566.

Luc. 16, 27.

Harmadszor lelki-ismèreti ellen tétováz Alvinczi, midőn azzal mentegeti ezt az harmadik hazugságot, hogy az szent írás nem az Ábrahám vagy Dávid személyének méltóságára néz, hanem az Isten igíretire, melyre emlekezteti Moyses az Istent. Mert elsőben, ha ez így vólna-is, még sem menekednél-meg az hazugságtúl, mivelhogy nem az a kérdés, minémű értelemmel és mire nézve bocsátottak Istenhez illyen könyörgéseket: hanem csak azon tudakozunk, ha az szent írásban találtatik-é illyen könyörgés: ÁBRAHÁMÉRT és DÁVIDÉRT halgas-meg Ur Isten. Én igazán mondottam, hogy találtatik. Az te præfatiód pedig hazugúl mondotta, hogy nem találtatik. Annak-fölötte, az Sóltárban és az Királyok historiájában semmi emlekezet nincs az Istennek igíretirűl, hanem egy-általlyába csak Dávidrúl vagyon szó, hogy az Úr Isten ő-érette el ne fordícsa az Christus orczáját. Végezetre, noha Dániel és Moyses emlekeztetik az Istent arra, hogy Ábrahámnak és Isáknak megesküt, de azért ugyan nem azt mondgyák, hogy azért az esküvésért mutassa az Úr Isten az ő kegyelmét, hanem *propter Abraham*, Ábrahámért, Isákért, Jákobért, kik oly kedvesek vóltak, hogy hittel kötött szövetséget-is vetne Isten ő-véllek.

Psalm 131, 10. 2. Paral. 6, 42.

Kitetczik azért mind ezekből, hogy még eddig csak tétovázott Alvinczi és eggyik hazugságnak sem vonhatta körmét az füléhez.

Nem-is kétlem, hogy maga látta fogásinak helytelenségét: de az szégyen vitte reá, hogy valamit kottyantana és tettetné, hogy Antal-is bőjtöl; maga kevesb szégyennel érte vólna meg, ha az nyilván-való hazugságok ótalmának békét hagyott vólna.

III. RÉSZE.

Az Tűkörnek harmadik részét mint marczongja Alvinczi.

Gazság, okádás, moslék minden dólgod, Alvinczi; semmirűl okossan, semmit értelmessen és bőlcsen nem írsz. Azt alítod talám, hogy most-is az predikálló-székből prosmálsz, a hol senki ellened nem méri száját tátani, ha nem tudom mint bűszhötöd-is rágalmas nyelveddel az eget? De elkőltél arrúl. Majd megismértetem magaddal-is, hogy ész kel az könyv-íráshoz, nem haris-nyelv.

Abban mondottam vala hogy álnakúl, ravaszúl, lelki-ismeretek ellen bánnak velünk az calvinista predikátorok: mert noha előhozzák az Catholicusok szavait, de azoknak igaz magyarázattyát eltitkollyák: sőt idegen értelemre facsarják. Az szókon akadoznak, de azoknak igaz és mi-tőllünk jóvá-hagyott értelmét halgatással múlattyák. Mí az szentektűl egyebet nem kérünk, sem várunk, hanem csak azt, hogy Isten-előt-való imádkozásokkal segícsenek. Azért akár-minémű formán ejtett szóval esedezzünk-is az szenteknek, egyéb értelemmel nem esedezünk, hanem csak úgy, hogy az szentek, Istennek imádkozván, legyenek segítséggel. Annak-okáért midőn azon kérik az Catholicusok Bódog-Aszszonyt, hogy megmencsen testi lelki veszedelemtűl, megszabadícson az bűntűl, az Istennek színe látására vígyen etc.: nem úgy kérik ezeket ő-tőlle, mint-ha maga erejével mind ezeket megcselekedhetné, hanem csak ollyan-formán, az mint Bonaventura megmagyarázta az Lelki Orvosság közzé íratott sóltárban, midőn így szól Szűz Máriához: *Mosd-el, oh szent Aszszony, az te esedezésed-által, minden vétkeinket.* Miképpen azért szent János és az Bőlcs azt mondgya, hogy az ember magát megszenteli: Szent Pál azt írja, hogy Timotheus magát és egyebeket-is üdvözít: Ezechiel azt hírdeti, hogy az ember megeleveníti lelkét: Christus Urunk azt mondgya, hogy az apostolok megbocsáttyák az ember vétkét, és egyéb helyekbennis sokszor az embereknek tulajdoníttya az szent írás még azokat-is, mellyeket egyéb helyeken csak egyedűl Istenhez illendő dólgoknak nevez.

Ita Bellarminus, Augustinus, et Catholici omnes. Vide Kalauz II. f. 562.

1. Ioan. 3, 5. Eccles. 2, 20. 1. Tim. 4, 16. Ezech. 18, 27. Ioan. 20, 23.

De mivelhogy nem oly méltósággal fordíttya mind ezeket az teremptett-állatra, az minémű méltósággal Istenhez férnek, vétek nélkűl közli az teremptett-állatnak rendihez illendő mód-szerént ezeket az emberekkel. Azonképpen mí-is hasonló cselekedeteket és böcsűlletes méltóságokat soha oly felséggel nem tulajdonítunk az szenteknek, mint az élő Istennek, hanem sokkal alacsomb és csak szinte teremptett-állathoz férhető rendel. Azért hamissan bánnak velünk az calvinista tanítók, kik ezt az mi értelmünket tudgyák, de eltitkollyák és az szókon akadoznak, hogy színesben gyalázhassanak bennünket. Ez sommája annak, az mit bizonyságokkal megmutatott vala Lethenyei uram. Lássuk it mint hánnya az kalafintát derczés Alvinczink.

Elsőben trágárságidnak rázogatásán nem akadozok, hanem az derék dologhoz szóllok. Te szeleskedésed, nem én vallásom az, hogy én-nállam kétséges, ha vagyon-é üdvösségre tartó lelkem. Mert nállam az bizonyos, hogy üdvösségre tartó lelkem vagyon; jóllehet az emberi gyarlóságot meggondolván, félve és rettegve keresem az üdvösséget, tudván, hogy a kik jól futottak-is egy ideig, bolondúl megbabonáztattak, és az kik fennállottak-is eldőltek.

Az-is csélcsapás, hogy az igaz hitre vezérlő Kalaúzt útról tévesztő Kalaúznak írod. *Da probandi.* Nem elég mondani; meg-is kellene azt bizonyítani, ha felérnéd az festékkel. Abban-is majmoskodol, hogy az ó testamentombéli szenteket nem emlegettyük, mert azok nem ismérnek minket. Az mi litániánkban igen-is emlékezet vagyon ő-róllok, illyen szókkal: *Omnes sancti Patriarchæ et Prophetæ orate pro nobis:* Mindnyájan szent patriarkák és próféták, imádkozzatok érettünk. Végezetre, azt-is patvarkodva fogod reám, hogy tőlled azt kívántam, hogy az Bonaventura szavait glossállyad. Azt én álmomban sem láttam: nem te dólgod, hogy az bőlcs szent ember írását mocskollyad. Azért dorgáltalak, hogy noha Bonaventura nyilván megmagyarázta, minémű értelemmel kér Bódog-Aszszonytúl bocsánatot, szentséget, üdvösséget, midőn imígyen szól: *Mosd-el, szent Asszonyom, az te esedezésed-által minden vétkeinket:* te ezeket félre tévén, halálig csak azon egy bakot nyúzod, hogy Bonaventura Szűz Máriát Istenné tészi, mert ő-tőlle kér bocsánatot. Ebben igen-is méltó vagy a feddésre, mert ha só vólna az tökben, nem kellene csak az szókon akadozni, hanem azoknak megmagyarázott értelmében kellene az szókrúl elmélkedni. De ám meny-el mind ezekkel.

Az Orvosság 5. sóltárában

Lássuk, ha eszesben szóllasz-é az derék dologhoz.

Hármat mond Alvinczi az ellen, az mit sommába elő-hozánk az Tűkörnek harmadik részéből.

Először. Hazugságnak mondgya, hogy az szentek csak törekedéssel használlyanak nékünk. E nagy dolog, jó Uram, hogy te tudod jóbban, mit hiszünk mí az szentek segítségérűl, hogy-sem mí magunk. Mond-meg, mit gondolok mostan, s ám ottan elhiszem, hogy szűvem titkát-is jóbban tudod nállamnál. Nem csak én írtam azt, hogy csak olly értelme vagyon az szentekhez bocsátott könyörgésünknek, hogy imádságokkal segícsenek minket Isten-előt, hanem az töb Catholicus Doctorok-is ugyan ezent írták s taníttyák. Micsoda orczával mérsz tehát külömbet reánk fogni? Tehecz-é vallyon itíletet az mi belső hitünkrűl egyebünnen, hanem az mi szónkból és írásunkból? Először (ugymond) Bódog-Aszszonyt azon kérik a Pápisták, hogy elvégye bűnöket és az bódogok nyúgodalmában vígye őket. Másodszor az szenteknek érdemeket-is emlegetik és azon kérik az szenteket, hogy érdemeket közöllyék véllek. It aztán erős szidalommal kisztet engemet, hogy megjelencsem néki, micsoda értelemre csigázhatom ezeket?

Vide Bellarm. l. 1. de Sanctis c. 15.

Ha józan avvagy szemérmes lelki-isméretű emberrel vólna dólgom, ezekre könnyen megfelelnék; de veled Alvinczi, nem tudom, meggyek: szóval és irással agyadban nem verhetek semmit. Menyiszer olvastad az én írásimban, hogy az szentektűl nem úgy kérjük az bocsánatot és bódogságot, hogy ezeket magok erejével véghez vígyék, hanem hogy Istenhez-való könyörgésekkel ezekhez minket hozzá segícsenek? Nem nyilván vagyon-é az Tűkörben, hogy csak oly értelemmel mondgyuk az szentekrűl, hogy üdvözícsenek minket, az minémű értelemmel írja sz. Pál Timotheusnak, hogy mind magát üdvözíti s mind az ő halgatóit? Mit akadozsz tehát az szókon? Miért nem vészed mondásunknak igaz értelmét mi-tőllünk? Torkunk szakadtában kiáltyuk, hogy *Anathema*, Átok, a ki Bódog-Aszszonytúl vagy más szenttűl bocsánatot s üdvösséget úgy vár, mint-ha azt magok erejéből adnák, és nem csak szinte alázatos könyörgésekkel nyernének Istentűl segítséget az üdvösségre: te mégis lelki-isméreted ellen mind mást álmadozsz. Jőj eszedre kérlek Antal bátya, és szóly józanon az dologhoz. Mert ha te csak azon egy bakot nyúzod és arra nem figyelmezsz, az mit más mond, hanem csak az te kólcsagos agyad velejének phantasiáját terengeted, nem sül-ki belőlle.

1. Tim. 4, 16.

Az érdemet a mi illeti, arrúl csak így gondolkodgyál, hogy az Catholicus Doctorok tanítása-szerént az egy közben-járó Christuson-kívúl senki Isten-előt másnak méltán és elégségesen semmit nem érdemelhet. Mert az szent irás tanítása-szerént ki-ki mind maga vészi jutalmát cselekedetinek: Az mely cselekedetnek pedig egyszer elégséges jutalmát adgyák, abban nem marad más fizetésre való érdem. Annak-okáért méltán mondák az okos szűzek a balgatagoknak, hogy olajokban nékik nem adhatnak, mert ne talán elég nem vólna magoknak és ő-nékik-is. Midőn azért az szentekhez-való könyörgésben emlekezet vagyon az érdemrűl, nem kel úgy érteni, mint ha *de condigno,* méltóképpen érdemlenének valamit nékünk az szentek, hanem csak úgy, hogy Isten-előtt-való könyörgések által megnyerik, az mit illendő móddal kérünk. Jól tudtad te Alvinczi, hogy ez az mi vallásunk e dologrúl, mert az Kalaúzban világoson és nyilván s bőveb beszéddel-is ezt mind megírtam vala; de lelki-ismereted ellen akartál nyálaskodni és az eggyűgyűk szemfény-vesztésére gáncsot keresgetni. Hogy pedig csudásnak ne itíllyed, midőn az szentek könyörgését érdemnek nevezzük: tudva légyen nállad, hogy az régi sz. Doctorok-is ezenformán szóllottak. Szent Ágostont halhadsza: *Populus christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur atque orationibus adjuvetur.* Szent Leo sem külömben ír: *Sabbato apud B. Petrum apostolorum vigilias celebremus, cujus nos meritis et orationibus credimus adjuvandos.* Ugyan ezen-formán szól szent Ambrús és az töb szent jámborok, kiknek szavok-járását mí-is követtyük, az fellyűl megmagyarázott értelem-szerént. Ha bánod, tégy rólla.

Vide s. Thom, 1. 2. q. 114. art. 6.

Kalaúz II. f. 561.

Aug. t. 6. l. 20. contra Faust. c. 27. Similia De cura pro mort. c. 5. Leo serm. 9. de jejunio septimi mensis. Ambros. l. 5. in Luc. c. 7.

Másodszor. Az szent irásból hat locust hoztam vala elő, mellyekben embernek tulajdoníttatik az megszentelés, üdvözítés, bűnnek bocsánattya etc. Ezekből azt bizonyítottam vala, hogy pusztán csak az szókból nem kel itíletet tenni az bálványozásrúl, hanem as igéknek értelmét kel tekínteni, és abból kel az dologhoz szóllani. Miképpen azért bálványozás-nélkül mondgya az sz. írás, hogy ember magát és egyebeket üdvözít, az-az Istennek kegyelmességéből hozzá segíti és készíti magát vagy felebaráttyát az üdvösséghez és bűnnek bocsánattyához: azonképpen bálványozás-nélkül mondhattyuk, hogy Bódog-Aszszony üdvözít, azaz Isten-előt-való esedezésével hozzá segít az üdvösségre néző dólgoknak megnyeréséhez.

Erre Alvinczi ajakához illendő liktáriommal akar felelni, mellyet

füge-közzé kever, s úgy sem piperátos. De tarcsa predikátor-társai vendégségére efféle enczembenczet. Lássuk továb, mit nyekeg. Az én-tőllem említett locusok-közzűl csak eggyet említ, tudni illik
1. Joan. 3, 5. az szent János mondását, melyben azt találályuk, hogy a kiben Istenben vetett reménység vagyon, megszenteli önnön-magát. Erre kettőt mond. Először: *Nem tulajdonít szent János az embernek természeti-szerént maga erejéből-való szentelést, hanem az Istennek munkája ez.* Jaj szegíny ember, hon vólt eszed, mikor ezt írtad? Ki mondotta, hogy az ember természet erejéből megszenteli magát? Erről vala-é az kérdés? Eszedet veszti az nagy tudomány, ha idején eret nem vágacz az könyökeden. Nem az a kérdés Antal, ha természet erejéből az Istennek gratiája-nélkül megigazúlhat-é
Kalaúz II. f. 496. az ember, vagy nem? Mert az Kalaúzban sok erős bizonyságokkal megmutattam én-is, hogy az üdvösségre és igazúlásra semmiképpen nem keszűlhet ember az Istennek gratiája s segítsége-nélkűl. Hanem a dolog csak az, hogy ha az szent irás bálványozás-nélkűl embernek tulajdonította a megszentelést, mivelhogy külömb értelemmel tulajdonította ezt embernek, hogy-sem az Istennek: tehát mí sem lészünk azzal bálványozók, ha szintén azt mondgyuk-is, hogy az szentek üdvözítnek, csak hogy azt ő-róllok ne oly formán mondgyuk, mint az Istenről, hanem csak úgy, hogy könyörgésekkel segítnek az üdvösséghez. Ez a dolognak bökkenője; it kellene elmés vóltodat mutogatnod. De te csak mondhas valamit, azzal nem gondolsz, mint illyék az dologhoz.

Másodszor Linacer grammatikáját [2] hozza-elő Alvinczi, melyben írva vagyon, *hogy az cselekedet gyakran az cselekedetnek magyarázattyáért vétetik.* Továb Péter bátya: mi sül-ki ebből? *Az megszentelést az Istenben-való reménség cselekeszi, és az embert megszenteltetnek mutattya lenni.* Nagy dolog ha Bocskai idejébe maszlagot nem attak innod az török barátid. Mert nem hihetem, hogy eszes embertűl ily derék kábaságok származhassanak. Először azt kérdem tőlled, mire hozád-elő az Linacer mondását, ha te magad írod, hogy *az megszentelést az Istenben-való reménség cselekeszi?* Ha cselekeszi: tehát nem csak megszenteltnek mutattya lenni. Másodszor azt kérdem tőlled, honnan bizonyítod, hogy az szent János mondásának csak ollyan értelme vagyon, hogy a kiben isteni reménség találtatik, megmutattya ezzel, hogy ő szent? Miért nem kel úgy érteni az szent János mondását, hogy: reménsége által az ember hozzá készíttetik az igazúláshoz? Harmadszor, mit

árt ez az te magyarázatod az én bizonyításomnak? Nem tudakoztam én arrúl, mint kellessék az szent János mondását magyarázni, hanem csak azt írtam, hogy az szent írás embernek tulajdoníttya, hogy magát megszenteli. Mint s hogy kellyen azt érteni, nem vítattam: hanem ebből csak azt hoztam-ki, hogy senki bálványozóvá nem tehet mást csak szintén azért, hogy az megszentelést embernek tulajdoníttya, hanem ennek értelméből kel itíletet tenni az bálványozásrúl. Ennek az én bizonyságomnak helye vagyon, akár-mint ércsed és magyarázzad az szent János mondását. Te pedig csík-szemű derczés bátyám, az sebedben feletted az oculárt, és erre nem nézvén, csak tébolygottál. Negyedszer és utólszor: az töb locusokra egyebet nem mondasz, hanem hogy *ezen értelme vagyon az többinek-is.* Akarnám tudni, mint szabnád ezt az te értelmedet az Sámuel szavaihoz, mellyekben azt mondgya Saul- 1. Reg. 9, 19.
nak, hogy megjelent néki mindeneket, mellyek szivében vannak. Talám így magyarázod azt-is: *megmondom,* az-az megmondottnak jelentem? Kellemés magyarázás, kár hogy nem eme. Az Urunk szavairúl, mellyekkel az apostoloknak hatalmat ada az bűnök Joan. 20, 23.
bocsánattyára, bőségessen szóllottam az Kalaúzban, megmutatván, Kalaúz I. f. 213.
hogy nem csak az predikállásra, hanem ugyan az bűnnek bocsánattyára-való hatalom adatott az apostoloknak. Azonképpen midőn szent Pál azt írja Timotheusnak, hogy ha az tanításra gondot 1. Tim. 4, 16.
visel, mind magát s mind egyebeket üdvözít, nem azt akarja mondani, hogy a ki predikál, azt jelenti, hogy maga-is üdvözűl és azok-is a kik őtet halgattyák, hanem az mint az újító atyafiak-is magyarázzák [1], azt mondgya, hogy az predikátor-is eleget tészen [1] Ita Tremell. Beza etc.
hivatallyának és egyebekbennis predikállása-által az Isten segítségével béplántállya az hitet, és így az emberek üdvösségére hasznosan munkálkodik. Kiből megtetczik, hogy az apostoli írás szerént azt mondhattyuk, hogy üdvözít minket, a ki üdvösségünkre szükséges dologban segít minket. És így hamissan nevezi Alvinczi szent Bonaventurát bálványozónak, mivelhogy Bódog-Aszszonytúl kérte, az mit Istentűl akart nyerni. Mert nem úgy kérte ezt Bonaventura Szűz Mariátúl, mint az Istentűl, hanem csak úgy, mint szent Pál 2. Thess. 3, 1.
kérte az élő hívek könyörgését az Isten igéjének terjedésére.

Harmadszor és Utólszor. Mivelhogy Lethenyei uram azt hozza vala ki az megmagyarázott dólgokbúl, hogy semmi bálványozás abban nincsen, midőn az szentektűl kérjük, hogy imádkozásokkal nyerjenek jót nékünk: erre Alvinczi ravaszúl és lelki-isméreti ellen

felel. Mert eszében vévén, hogy az bálványozást semmi színnel reánk nem kenheti, erről emlekezetet sem tészen, maga csak arrúl vala az szó: hanem azt akarja bizonyítani, hogy ilyen-formán sem szabad az szenteket kérni. De lássuk, micsoda fecskendővel akarja ledőjteni az anyaszentegyháznak erős bástyáját.

Első és második bizonyság illyen. *Az szent írásban és az apostolok példájában nem olvasunk illyen könyörgést az szentekhez, maga az üdvösségre tartozó dólgok mind megvannak az szent írásban.* FELELET. Először azt mondom, hogy az szent írásban példánk vagyon az szenteknek segítségűl hívásárúl, mint az Kalaúzban megmutatám. És hogy most egyebekrűl ne szóllyak, szent János az Isten széki-előt álló lelkektűl kér békeséget az híveknek. De ha egyéb nem vólna-is, midőn Urunk azt parancsollya, hogy pogánynak tarcsuk, a ki az anyaszentegyházat nem halgattya: mivelhogy szent Ágoston idejében és az-előttis az egész keresztyén anyaszentegyház az szenteknek-való könyörgést gyakorlotta, kétség-nélkűl Isten hagyásából köteleztetünk arra, hogy az szentekhez való könyörgésnek hasznos vóltát kétségessé ne tégyük. Másodszor azt mondom, hogy ha szinte az szent írásban erről példa és nyilván-való parancsolat nem vólna, sem következnék, hogy ezt nem szabad cselekedni. Vallyon hol vagyon az szent írásban, hogy csak két sacramentom vagyon? hogy egyszernél többször nem szabad megkeresztelkedni? hogy az házasúlt embereket pap adgya-egybe és megesküttesse? Ezer efféle dolog vagyon, mellyeket az Lutheristák és Calvinisták jóvá hagynak, noha az Írásban emlekezet nincs róllok. Sőt ez az maga-feledett Alvinczi ugyan ezen rút tűkörben így beszélget eggyüt: Az Reformátorok nem mondgyák, *hogy semminéműi traditiót ne kellessék bévenni, hanem ollyaténokat, az mellyek Isten igéje-ellen-valók.* Ember vagy Demjén bátya, hogy nem akarva egyszer igazat mondasz. Ha ez így vagyon, nem jó argumentum tehát, az mellyel ellenünk hadakozol. Mert az te itíleted-szerént sem elég az tudománynak hamisításához, hogy az szent írásban írva nincsen, hanem meg kel bizonyítani, hogy az szent írással ellenkezik. Lépjél továb ezért, és lássuk, mint emberkedel az tippanón.

Kalaúz II. f. 583. Apoc. 1, 4.

Verba Augusi. citavi superius.

Az negyedik nyalábnak vége felé, §. Jó Uram.

Harmadik bizonyság imillyen: Ellenkezik az szent írással az szenteknek segítségűl hívása; mert írva vagyon, *hogy egyedűl az Istent imádgyuk és szolgállyuk, akár az latriát s akár az duliát ércsed.* Itt bezzeg az dologhoz szóllanál, ha megbizonyítanád az

Deut. 6, 13. Matth. 4, 10.

mit álmadozsz. Mí Catholicusok azt vallyuk, hogy az imádás és szolgálat két-féle. Eggyik csak tulajdon Istent illet, az ő mindenható erejének és uraságának méltóságáért: és azt hiszszük, hogy valaki ezt az imádást vagy szolgálatot teremptett-állatra háríttya, *crimen læsæ Majestatis divinæ committit*, Isten-ellen vétkezik és bálványozásban esik. Másik imádás és szolgálat alacsomb renden való és az teremptett-állathoz-is férhet. Mert szántalanszor olvassuk az szent írásban [1], hogy az régi patriarchák és szent jámborok imádták az embereket. Az szolgáknak-is sok helyen parancsolat adatott, hogy híven s igazán szolgállyanak uroknak. Mí az szenteket csak ezzel az utólsó imádással és szolgálattal (ha szolgálatnak kel nevezni az érettünk-való könyörgésnek kérését) tisztellyük. Azért semmit nem vétünk az Isten parancsolattya és az szent atyák tanítása-ellen, kik az első imádást nem akarják, hogy Istenkívűl mással közöllyük. Tudtad te azt Alvinczi, hogy ez az mi vallásunk, mert sokszor úntig füledben rágtuk. Tudtad azt-is, hogy semmi bizonysággal ettűl az második rendbéli imádástúl és szolgálattúl el nem tílthacz minket, s mégis lelki-ismereted ellen nyálaskodol és kötődöl velem.

[1] Kalaúz II. f. 568. 1. Tim. 6, 2. Coloss. 3, 22.

Kalaúz II. f. 562.

Negyedik bizonyságod ez: Nem tudgyák az szentek az mi dólgainkat: tehát heába kérünk tőllök segítséget. Első részét ennek szinte azzal erőssíted, mert én szavaim ezek, hogy az szentek magok erejéből nem tudgyák az világi dólgokat, hanem Istennek jelentéséből. Mondom én, hogy lelki-ismereted ellen írtad, valamit ez könyüben mázoltál. Ha te magad vallod, hogy én azt tanítom, hogy a szentek tuggyák az mi szívünk óhajtását, noha nem magok erejéből, hanem az Istennek jelentéséből tudgyák: micsoda orczával méred az én írásommal bizonyítani, hogy az szentek nem tudnak semmit az mi dólgainkban? De heába keresek szemérmetes orczát nállad. Ne patvarkodgyál, ha Istened, lelked vagyon, hanem járj egyenessen.

Végezetre ennek az nyalábnak végin két fogatlan bizonyságot támasztasz ellenem. Eggyik illyen: *Ha az Isten mindeneket lát és túd, ő-hozzá kel szükségünkben folyamni; de illyen az Isten: heába-való tehát azokhoz térnünk, kik óhajtásinkat nem értik.* Kellemes argumentum; szép formában öntötték. Egy szó sincs az *præmissában* arrúl, az mint kifejezsz az *conclusióban*. Szinte ezen formán kihozhatod Uram, az te *præmissádból*, hogy egy nagy dorong fekszik az ajtó-megett. Azt kel vala kihoznod az felvetett

fundamentomból, hogy Istenhez kel folyamni szükségünkben: és
Rom. 15, 30. ezt igenis helyén hagyom. Mert szinte mint mikor szent Pál azon kérte az hiveket, hogy őtet segícsék könyörgésekkel, Istenhez folyamott szólga-társai által: úgy mí-is Istenhez folyamunk Bódog-Aszszony által, midőn azon kérjük, hogy Istenhez könyörgést nyújcson mi-érettünk. Illyen esztelen argumentatiód-után azt kérded tőllem, *mint tapsolok ennek?* Csak úgy, mint illik az illyen értetlen bizonyságnak: csudálom s nevetem, hogy ily semmire-kellő erősségen akarod fundálni dólgodat. Örűlöm s dicsérem, hogy az oktalan vallást oktalan okoskodással gyámolítod. Másik bizonyságod illyen: *Ha Isten jelenti-meg az szenteknek az mi kívánságinkat: tehát Istent kel kérnünk, hogy adgya tuttokra az szenteknek, az mit kívánunk.* Ebevér philosophussa, ki hegyesen argumentál! Nagy dolog, ha gyermek korodban Baroco, Bocardo formáját [3] elmédben nem foglaltad vólt, oly szép argumentumokat csinálgacz. *Nego consequentiam,* Péter bátya. Vesd-meg magadat, és bizonícsd-meg ezt az consequentiát. Ha csak igyekezel-is ennek bizonyítására, világoson megmutatom bizonyságod helytelenségét; de mivelhogy néked kell bizonyításid helyes vóltát erőssen állatnod, nem szükség addig rontani, mig te nem raksz: mindazáltal ne csont, rágódgyál rajta. Saul elméne, hogy Sámueltűl tudakoznék az elveszett marhárúl. Dávid és az töb királyok titkos dólgokat kérdeztek az profétáktúl, mellyeket külömben az profétáknem tudhattak, hanem csak az Istennek jelentéséből. Eregy azért, kérd-meg tőllök, miért kérdik ezeket az profétáktól? miért nem folyamnak Istenhez, kérvén hogy megjelencse az profétáknak azokat, az miket ők tudni akarnak? Azonképpen szent Pál kéri az híveket, hogy ő-érette könyörögjenek, hogy kedves légyen az ő áldozattya, és az Evangeliom terjedgyen. Szólicsd-
Rom. 8, 26. meg szent Pált, és mondhadsza azt néki: Magad arra tanítasz, hogy nem tudgyuk mit kérünk Istentűl, hanem az Szent Lélek kér mi-érettünk kimondhatatlan fohászkodásokkal; azért ne kérd te szent Pál, az híveket, hogy ezt vagy amazt kérjék néked Istentűl, hanem az Istent kérjed, hogy jelencse-meg az híveknek, mit kérjenek. De nem múlatok most többet az te gyermekségiden. Szepelkedgyél csak, és bizonícsd-meg az mit mondasz, s meglátod ha torkodon nem akad.

Mind ezekből megitílheted Alvinczi, mely nagy okod légyen az tapsolásra, hogy illy szép bizonyságokat faragdácsoltál.

IV. RÉSZE.

Az Tűkörnek negyedik részében módotlanúl akadoz Alvinczi.

Két részre osztotta Lethenyei uram az Tűkörnek negyedik részét. Első részében egy erős bizonysággal megmutatta, hogy az szentekhez hasznoson bocsáthattyuk könyörgésünket. Másikban az Lelki Orvosság eleibe függesztett beszédnek egynihány bizonyságit megrontotta, mellyekkel az szentek segítségül hívása-ellen tusakodnak az Calvinisták.

Elsőben azt mondotta vala Lethenyei uram, hogy ha az szent írásban feltalállyák az Calvinisták, hogy az szenteket nem kell kérnünk az érettünk-való imádkozásra, mindgyárt ellene-mond az pápistaságnak. Egyszer igazat mond Alvinczi és azt írja erre, hogy ez illyen bötűkkel írva nincsen. De azért világoson meg vagyon tíltva, a hol parancsoltatik, hogy az te Uradat Istenedet imádgyad és csak néki szolgálly: és hogy átkozott, a ki emberben bízik. Szent Jánosnak sem engedé az angyal, hogy őtet imádná. Ezeket az szent írás mondásit én-is helyen hagyom s böcsűllöm, de ezekben még azt nem látom, hogy senkit nem szabad azon kérnünk, hogy imádkozzék érettünk. És valamint te ezekből az mondásokból kihozod, hogy az üdvözűlt szenteket nem szabad kérni, szinte úgy kihozhatod, hogy az élő híveket sem szabad.

Mert ha az Istenben-való bizodalom és isteni imádás vagy szolgálat-ellen vagyon, hogy valaki mástúl kér érette-való imádkozást: akár hólt s akár eleven embertűl kérjük azt, mind egyaránt vétünk. Ennek-fölötte, igen megüti orrodat, a mit Lethenyei uram mondott vala, kire csak halgatással felelsz. Ha az szent írásban nem találod, hogy az szenteket nem szabad segítségül hínunk: tehát csak *consequentiák,* emberi okoskodások-által hozod ezt ki az Írásból. Mutasd-meg tehát elsőbennis az szent írásból, hogy jók és helyesek az te *consequentiáid.* Nem mutathatod-é meg? Csak az emberi okoskodásból akarod-é azt állatni? Elmégy tehát az te fundamentomod-mellől és azt akarod, hogy elhiggyem azt-is, a mit te az Isten könyvéből meg nem bizonyíthacz. It vólna az árok Péter bátya, ha tudnál szökölleni. De jer továb, majd jobban jársz. Miért és mint tíltotta szent Jánost az angyal, hogy őtet ne imádgya,

az Kalaúzban bőven megmagyaráztam. Mi szükség mindent akárhová elegyíteni? Rövideden azt kérdem tőlled, hogy ha szent János Istenhez illendő imádással tisztelte-é az angyalt vagy nem? Ha azt méred mondani, hogy isteni tiszteletet adott az angyalnak: tehát téis Calvinussal-együt bálványozóvá tészed szent Jánost; és így nem csuda, hogy te minket bálványozóknak mondasz, a ki szent Jánost-is kárhoztatni méred. Ha pedig nem vólt isteni tisztelet, mellyel tisztelte szent János az angyalt, nem vétkezett ebben. Mert magad sem tagadhatod, hogy az angyalt méltó az halandó embernek tisztelni: noha az Isten fiának megtestesűlése-után az emberi nemzetet úgy becsüllették az angyalok, hogy az méltó tiszteletet sem akarnák felvenni az apostoloktúl, mint bővebben megmagyaráztam az Kalaúzba. És bizony mondom, nagy dolog, hogy Alvinczi okosb akar lenni szent Jánosnál, kinek noha egyszer azt mondotta vala az angyal, hogy őtet ne imádgya *Apoc. 19. vers. 10.:* mindazáltal annak-utánna-is *Apoc. 22. vers. 9.* ugyan előbbi mód-szerént akará tisztelni az angyalt; kit bizony nem cselekedett vólna, ha ebben bálványozás találtatnék.

Calv. 1. Instit. c. 4. n. 10.

Kalaúz II. f. 569.

Nem múlatok heába-való kötődéseden és haszontalanúl szót sem szaporítok, mert véghetetlen vólna, ha minden alkolmatlan csevegésedet akarnám czibálni, hanem az derék dologra lépem.

Másodszor illyen bizonságot támasztott vala Lethenyei uram. Ha az megdücsőűlt szentek tudgyák az mi nyavalyáinkat és hozzájok-való ohajtásinkat; mivelhogy ő-bennek az atyafiúi szeretet meg nem szűnt, hanem inkáb tökélletessé lött, mivelhogy ők mivelünk egy főnek tagjai, sőt az mint szent Pál szól, mi anyánk az mennyei Jerusalem, az-az anyai szűvel és szeretettel vagyon mi-hozzánk: oly hasznoson kérhettyük őket, hogy érettünk esedezzenek, mint kérte szent Pál az Rómabélieket érette-való könyörgésre. Igaz pedig, hogy az szentek tudgyák Istennek jelentéséből az világi dólgokat. Tehát oly hasznoson kérhettyük őket, mint az élő híveket.

Galat. 4., 26.

Az bizonyságnak első részére hármat mond Alvinczi. I. Magad arra hagyád, úgymond, hogy az szentek magoktúl semmit nem tudnak: tehát nékik imádkozni nem kell, hanem ha Isten-áltál akartok szembe lenni véllek. FELELET. Hogy az szentek magoktúl ugyan tellyességgel semmit ne tudgyanak, nem én szóm. Mert azt magoktúl-is tudgyák, hogy Istennek ez földön vitézkedő Ecclesiája vagyon, noha e-mellet az-is igaz, hogy sok ez világi dólgokat

nem tudhatnak magok erejéből. Megmutatám pedig nem régen, hogy szinte mint az régi jámborok az profétáktúl kérdezték, az mit amazok isteni jelentésből tuttanak: úgy mí-is igyenessen az szentekhez folyamhatunk. II. Azt mondgya Alvinczi, hogy ha az szentek úgy tudgyák az földi dólgokat, mint az profétak sok titkokat tuttak, isteni jelentésből, következik, úgymond, hogy egyebet sem tudnak az szentek, hanem csak azt, hogy vagyon Istennek ez földön vitézkedő Ecclesiája: mint az profétak sem tutták, mint örűl Ábel menyországban, noha tutták, hogy vagyon Istennek menyben örvendező serege. Felelet. Oh te ember, ember, ki tökkel ütötték az agyadat! Én azt mondám, hogy a mint az Isten megjelentette Sámuelnek az Saul szíve gondolattyát és az Saul attyának fiárúl-való búsulását: szinte úgy megjelentheti az szenteknek-is az mi kívánságunkat, mellyeket ők természet erejéből nem tudhatnának. Te pedig Isten tudgya hol tétovázsz. Először azért abban vétkezel, mert szinte csak úgy beszélgetsz, mint-ha Letenyei uram azt mondotta vólna, hogy az szentek csak azt tudgyák ez földi dólgokrúl, az mit tudtak az profétak az menyei dólgokrúl. Maga ezt Lethenyei uram soha sem mondotta: nem-is szóllott az dólgokrúl, mellyeket tudtak az profétak, hanem az tudománynak módgyárúl, mely csak szinte isteni jelentésből származott. Másodszor azt sem javallom, hogy az Ó-Testamentom idejébennis, azt hiszed, hogy az menyei bódogságban örvendeztek az szentek. Mert az mint másut megbizonyítottam, Christus Urunk vólt első, ki megnyitotta az menyország kapuját, és az emberek-közzűl senki addig az Istennek színe-látására nem jutott, mig az mi papi fejedelmünk szent halála-által bé nem ment az szent hajlékban. III. és utólszor azt fogja Lethenyei uramra Alvinczi, hogy ő így argumentál: *Szent Pál az élő szenteket kérte; tehát szabad az meghólt szenteknek imádkozni.* Ebben az bizonyságban, azt írja, hogy *quatuor termini sunt.* Hők Alvinczi, ki nagyokat botlol! Elsőben, mert soha Lethenyei uram illyen formában öntött bizonyságnak golyóbissával nem lövöldözött tégedet, hanem az ő bizonyításának ina s veleje csak abban állott, az mit elő-hozánk; tudni-illik, hogy ha tudgyák és értik ez világi dólgokat az szentek, szinte úgy szabad azokat segítségül híni, mint az élő híveket. És ezt erőssennis megbizonyítá. De te erre meg nem tudál felelni, és egy szót sem szóllál reá, sem pedig ennek bizonyításira, hanem magadtúl fondálál egy sovány és (ha csak úgy haggyuk, mint te azt kifejezed) erőtlen bizonyságot; arra

Kalaúz I. f. 682. 683.

felelsz s azon akadozsz. Kit soha nem cselekedtél vólna, ha igaz lelki-ismérettel forgódnál az isteni dólgokban. Ennek-fölötte temérdek tudatlanságodat jelented ebben az te magadtúl támasztott bizonyság-ellen-való feleletedben, midőn azt mondod, hogy négy *terminust* foglal az argumentum, melyben az halottaktúl vétetik erősség az élő emberekre. Mert sok helyes argumentumokat támasztunk az élő emberekből az megdücsőűlt szentek dólgaira. De te, csak kottyanthas valamit, nem gondolsz vélle, jól esik-é vagy roszszúl.

Talia sunt argumenta a minori ad majus; a simili etc.

Mivelhogy az Lethenyei uram bizonyságának első részét, *minorem propositionem,* nem tagadhatta Alvinczi: az második részére ereszkedik és azokat az bizonyságokat turkállya, mellyekkel Lethenyei uram megmutatta vala, hogy az megdücsőűlt szentek ez világi dólgokban túdósok. Ennek pedig I. jelensége az vala, hogy Moyses sok üdővel hólta-után, az apostolok-előt beszéll vala az Hierusalem várasában jövendő dólgokrúl, az Urunk kimúlásáról. Tehát az szent írásban példa vagyon arrúl, hogy a szentek nem csak azt tudgyák közönségessen, hogy Istennek vagyon ez földön vitézkedő Ecclesiája, hanem ebben az bizonyos várasban jövendőben lévő dólgot-is által-láttyák.

Luc. 9, 30

Erre Alvinczi somma-szerént azt feleli, hogy egy példa ez, melyből nem következik, hogy minden szentek tudgyák különkülön az mi dólgainkat: kiváltképpen holot isteni csudából vólt az Moyses megjelenése. Én pedig ez-ellen azt mondom, hogy ez egy példa igenis elég arra, a mire Lethenyei uram nézett és az mire igazította bizonyságát. Tí mind halálig csak azon akadoztok, hogy azért nem kel az szenteket kérni, mert ők meghóltak és mind földé löttek, az földiekrűl meg sem emlekeznek. Mi pedig azt mondgyuk, hogy hamissan csallyák-meg az kösséget ezzel az predikátorok, mint ha sóltár mondása vólna, hogy hóltok-után meg nem emlekeznek az szentek ez földiekrűl. Mert nem csak közönségessen az földi hívek emlekezetben vannak nállok, de nevezet-szerént-is ebben az várasban, ez körűl az ember körűl lévő dolgokat-is tudgyák. Ezt az szent írásból vött példával bizonyíttyuk: és az töb példák-közzűl ez az eggyik, mely Moysesben fénlik. Azért soha Lethenyei úgy nem argumentált, az mint te Alvinczi álmadod, hanem ha formában akarod foglalni az mi bizonyságunkat, így rakogasd-öszve: I. Ha Moyses halála után tutta az Hierusalem várasában, bizonyos emberen, bizonyos emberek cselekedetit, tehát esztelenűl rontyák az predikátorok

azzal a szentekhez-való könyörgést, hogy meghóltak és az mi dólgunkról semmit sem tudnak; de igaz az első dolog, tudni illik hogy Moyses tutta az mit mondék: tehát igaz az-is, az mit ebből kihozánk. II. Ha példánk vagyon arrúl az szent írásban, hogy az meghólt szentek külön bizonyos várasbéli ember dólgát tutták: tehát esztelenség azt vítatni, hogy ők csak azt tudgyák közönségessen, hogy Christusnak vagyon Ecclesiája, de külön-külön bizonyos emberek dólgait nem értik. De igaz az első dolog: tehát az-is igaz lészen, a mit mondánk ebből következni; mivelhogy az dialecticusok regulája-szerént *ex veris non potest sequi nisi verum,* igaznak kel annak lenni, a mi az igazságból következik. III. Ha némely bizonyos szentek külön-külön az emberek dólgait tudgyák, nincs okunk, miért foszszuk-meg az töb szenteket-is ez világi dólgoknak tudásától; de igaz az első: tehát igaz az-is, az mit kihozunk belőlle. Az bizonyságnak első része abbol erőssíttetik: mert az egy vagy két példából kitetczik, hogy az bódogságnak állapattyával nem ellenkezik, hogy a szentek túdósok *in particulari* az világiak állapattyárúl. Nem-is állathattyuk semmi okkal vagy szent írás bizonyságával, hogy csak némely szentek túdósok dolgainkban, az többi pedig tudatlanságban maradnak: kiváltképpen holot az bódogság embernek minden kívánságát megelégíti; ha pedig némely szentek túdósok az világi dolgokban, az többi-is méltán kívánhattyák, hogy az ő kedvesek dólgait megércsék.

Efféle és ezekhez hasonló formákban önteném én az előhozott bizonyságot, mikor ugyan dialecticus emberrel vólna dólgom, mert ollyan roszszas syllogismust, az minéműt te tatarozsz, mondva sem akarnék csinálni.

De minek-előtte továb mennyek, kérlek Alvinczi, nyisd-fel agyad velejének tárházát és mond-meg: mi az oka, hogy te amaz angyal mondásából, mely megtíltá szent Jánost, hogy őtet ne imádná, közönségessen kihozhatod, hogy az szenteket és az angyalokat nem szabad imádni? Miért nem mondod itt-is, hogy egy kiváltképpen-való példát nem kel közönséges regula állatására támasztani; kiváltképpen holot nagy csuda vólt, hogy az ember angyallal beszélgetne? A mit te erre felelsz, ugyan-azont mondgyad magadnak én képemben. Eleget nem tudok csudálkoznom az ti módnélkűl-való habozástokon. Még az világi bőlcseségekbennis bizonyos rend és *methodus* vagyon, állandó és

kétség-kívűl vettetett mondások vannak. Ti-nállatok semmi erős oszlopok nincsenek, mellyekhez támaszkodgyatok, hanem a mit egyszer vastagon állattok, mászszor azt csak semminek tartyátok. Azon úntattok, hogy csak egy példát mutassunk, hogy valaha az apostolok segítségül hítták az szenteket, és ottan tí-is fejet hajtotok: az-az egy példából elégséges bizonyságát hiszitek lenni az tudománynak, és ha egy apostol könyörgött vólna az szenteknek, elhinnétek, hogy *universaliter,* közönségessen mindnyájan könyörőghetünk nékiek, minthogy sok egyéb dolgokbannis egy példából közönséges regulát szabtok, ugy mint az Úr vacsorájának két színnel vételében és talám az kisdedeknek megkeresztelésébennis. Ha mí ezen regulát követvén, egynihány példákkal megbizonyíttyuk, hogy az üdvözűlt szentek az mi dolgainkban *in particulari* túdósok: fordíttyátok az kaszát és ezt elégtelennek kiáltyátok. Jó szája van lovatoknak, hamar térűl minden-felé.

II. Jelenség, mellyel Lethenyei uram bizonyíttya, hogy az
Luc. 16, 24. szentek tudgyák ez világi dolgokat, az vala, hogy Ábrahám tutta, mint viselte ez földön magát az gazdag, és mint Lázár. Azért mondgya, hogy eggyik elvette javait, másik pedig gonoszit. Azonképpen tutta Ábrahám az pokolbéli embernek kívánságát, noha nagy mélység vala közöttök. Nem vagyunk pedig mí-is aláb-valók az kárhozott lelkeknél, hogy ezeknek kívánságit érthesse Ábrahám, az miénket pedig ne tudhassa. Végezetre az igaz szeretet-nélkűl-való gazdag, az menyire érkezik, gondot visel attyafiaira és könyörög Abrahámnak érettek. Tehát ha az Isten szentei nem feledékenbek az kárhozott léleknél, ők-is kedvesekrűl szorgalmatoskodnak.

Szokása szerént itt-is csavarog Alvinczink. Először azt mondgya, hogy én calvinistává lettem, mert Calvinussal bizonyítom, hogy ez ugyan valóba történt dolog, s nem példa-beszéd. Találád. Én azt hiszem, szent Pált-is pogánnyá tészed, mivelhogy az pogány poëták írásival nem egyszer bizonyított. Szóly lelki-ismèreted szerént a dologhoz, ha jámbor vagy, és efféle kábasággal ne mocskoly papirost. Másodszor azt mondgya: ő nem tudgya, hogy ha Calvinus mondotta-é, hogy ez nem példa-beszéd; én-róllam pedig azt nyekegi, hogy néha nem találom az más fél írásit citálni. Ha te nem tudod,
Calv. in cap. 16. Lucæ v. 20. 23. arrúl én nem tehetek. Én tudom, hogy azt Calvinus mondotta. És ha ember vagy, mutasd-meg, hon költöttem én valamit az ti pártotokra. Tudomásom-szerént csak egy szót sem említettem az ti

részeteken-való emberkék írásából, mellyet magam két szemeimmel nem olvastam az ő saját könyvökben. Ha mered, próbály szerencsét, keresd egy mondását Calvinusnak az egész Kalaúzban (melyben talám ezer helyen citáltam Calvinust), mely úgy nem vólna. Harmadszor azt mondgya Alvinczi, hogy az Gazdag és Lázár dólga csak példa-beszéd, melyből bizonságot nem támaszthatni. Hogy pedig ez példa légyen s nem historia, bizonyíttya elsőben Arany-szájú szent Jánossal, ki ezt parabolának nevezi. Az-után azzal: mert ha ez historia vólna, következnék, hogy az lelkeknek szemek, újjok, nyelvek vólna. Mondom én, hogy te délig nem látcz, s dél-után vak vagy. Elsőben a mi illeti Arany-szájú szent Jánost, úgy vagyon, hogy néha parabolának nevezi az Lázár dólgát, de néha valóságos historiának híja. Halhadsza az maga tulajdon szavait: *Historia de divite et Lazaro, deque iis, quæ cæteris horum similibus acciderunt, nihil aliud, quam hoc declarat.* És ismét: *Ad priscos illos viros sermonem conferamus, ac si placet, divitem, qui Lazari tempore erat, in medium proferamus.* Sőt ezen Chrysostomus[1], Tertullianus, és egyebek-is, erős jelenséggel bizonyíttyák, hogy ez valóban történt dolog, és nem csak példa. I. Az példa-beszédekben nem szokott Christus Urunk senkit nevén nevezni, mint az egész Evangelisták írásából kitetczik. Mert a minémű történetet ember példaul beszél, ha azt egy bizonyos emberre keni, ottan nem példát mond, hanem hazugságot beszél, oly emberre fogván az dólgot, kinek híre sem vólt benne. Ha példa-beszéddel el akarnám hitetni Alvinczivel, hogy akár-mit ki ne fecsegne az predikálló-székből, és azt mondanám, hogy vólt egy Derecskei Ambrus, kinek felesége varásló, bűbájos aszszonytúl sokat tudakozott; megsúgá valaki Derecskeinek, hogy illyen s illyen dólgok esnek az várasban, azért hertelenségből az predikállásakor erőssen megfeddé Derecskei az magistrátust, mely elszenved efféléket. Az tanács ezt halván, egybe-győle, szóllítá Derecskeit, kéré, hogy megjelencse, ki vólna az vétkes. Derecskei emberét adá, kitűl hallotta. Azt-is hívatá az Tanács és megérté, hogy Derecskei felesége varásoltatott: kit tuttára adván Derecskeinek, szégyenben hagyák nyelveskedését. Ez az dolog nem Derecskein történt, hanem máson. Hogy ha név-nélkül, példa gyanánt ezt előhoznám, vétek nem vólna benne: de ha embert nevezek, a kin ez történt, noha az ember soha nem vólt ez világon, vagy ha vólt-is, az dologban részes nem vólt, az igazság-ellen vétkezem, nem példát mondok. Tehát az igazságnak mestere, az mi édes

Chrysost. t. 2. Hom. 1. de Lazaro. Hom. 6. in c. 2. ad Corinth.

[1] Homil. 2 de divite.

Üdvözítőnk, bizonyos személyen esett dolognak azt nem mondhatta, az mi soha senkin nem történt, hanem csak példabeszéd-képpen említtetik. II. Christus Urunk nem szokott példa-beszédeket támasztani az más világon történt dólgokból: hanem inkáb ez világiakáltal megismérteti példa-beszédiben az más világi állapatot; ugyanis az példa-beszéd arra való, hogy az-által megtanúllyuk, a mit magában oly könnyen meg nem érthetünk: szükség tehát, hogy az példa-beszédek szemünk-előt forgó, szokott dólgokból vétessenek; azért fonákúl esnék, ha az más világi dólgokat hoznók példabeszédűl az földi közönséges dólgoknak jelentésére. III. Oly igazán historia vólt ez az Lázár dolga, hogy az sidók még nevét-is feljegyzették az kegyetlen gazdagnak, ki Lázárral ily nagy irgalmatlanúl bánt. Mert az mint Euthymius [4] írja, az sidók traditiójaszerént *Ninensis* vólt ennek neve. IV. Egyéb jelenségét nem adhatod, hogy ez példa, hanem hogy az léleknek újját, száját, nyelvét említi. Ez pedig semmire-kellő jelenség, mint az Kalaúzban megbizonyítottam. Mert az szent írás a lelki dólgokról külömben sem szólhat, hanem az mi szavunk járása-szerént; azért mikor Istenről szól, szemét, száját, újját, lábát említi. Mond azt tehát, hogy csak példa-beszéd, a mit az Istenről olvasunk az szent írásban. Halhadsza mit ír Calvinus az te büdös bizonyságodra. *Quanquam historiam recitat Christus, describit tamen res spirituales sub figuris, quas scit convenientes nostris sensibus.* Noha, úgymond, valóba történt dólgot mond Christus, de azért az lelki dólgokat testi jelek-alat adgya előnkben. És ezekért az testi tagok jegyző szókért mondgya talám Chrysostomus, hogy *parabola* ez az Lázár historiája.

Euthym. Luc. 16.

Kalaúz II. f. 578.

Calvin. Lucæ 16.

Végezetre ennek az locusnak fejtegetését azzal boronállya-bé Alvinczi, hogy semmit nem nyere az gazdag Ábrahámtúl: hát heába-való az szentekhez-való könyörgés. Kárhozatos dolog-is az kárhozottaktúl venni bizonyságot az szentek imádására.

Nem oda Péter, nem. A kérdés az, ha tudnak-é *in particulari* bizonyos személyekről nevezet-szerént valamit az szentek? Azzal bizonyítom, hogy tudnak, mert Ábrahám tutta az gazdagnak és Lázárnak éltekben-való magok viselését; tutta az távuly lévő gazdagnak hólta-utánnis kívánságát. Te pedig úgy beszéllesz, mint ha én az gazdagnak könyörgéséből azt akarnám állatni, hogy hasznoson kérjük mí az szentek segítségét. Az sem igaz, hogy *a minori ad majus* az kárhozottak cselekedetiből nem szabad az szentek segítésére bizonyságot venni. Mert ez igenis jó argu-

mentum: Ha az kiben szeretet nincsen, imádkozott attyafiáért; tehát az kiben tökélletes szeretet vagyon, sokkal inkáb imádkozik. Jóllehet it most derék-képpen nem arrúl vagyon szó, hanem csak az Ábrahám példájából megmutattatik, hogy az szentek bizonyos személyek cselekedetiben túdósok.

III. Jelenség, mely az szentek tudását bizonyíttya, az szent János titkos látásából vétetett. I. Mert az mártírok lelke nem csak azt tutta közönségessen, hogy az Istennek ez földön vitézkedő Ecclesiája vagyon, de nevezet-szerént azt-is tutta, hogy azokon, Apoc. 6, 9.
kik az ő véreket kiontották, boszszút még nem állott az Úr Isten. II. Mert az Isten széki-előt udvarló állatok *Ament* kiáltottak, mikor Apoc. 5, 13.
az földi emberek dícsérték az Istent: *Ament* pedig az más szava után nem mondhat (úgymond szent Pál), a ki nem érti szavát 1. Cor. 14, 16.
annak. Erre Alvinczi kettőt felel: 1. Hogy ők sem tagadgyák, hogy az szentek közönségesen tuggyák az földi állapatot; azért ezt az bizonyságot nem ide valónak mondgya. Vaj s igenis ide való vólna, ha az csipát szemedrűl letörlenéd. Mert az bizonyság arra néz, hogy *in particulari*, nevezet-szerént, azokrúl szólnak az szentek, a kik az ő véreket kiontották: és kérik az Istent, hogy ezeken állyon boszszút. Az ament-is *in particulari* bizonyos szók-után írja szent János hogy mondották. 2. Azt feleli, hogy az *Ament* nem az vének, hanem az négy állatok mondották, mellyeken az szent angyalokat értette szent János negyedik részébe: és mivelhogy az angyalok tuggyák, hogy mí ez földön Istent imádunk, *Ament* mondhatnak. De jó uram, Elsőbennis hamissan mondod, hogy szent János negyedik részében az négy állatokon angyalokat értett. Mert azt szent János egy bötűcskével sem jelentette; és ha mosárban megtörnék az agyad velejét, sem facsarhatnának egy csep bizonyságot belőlle, mellyel te azt felállathatnád, hogy angyalokat kellyen érteni amaz négy állatokon, mellyek-közzűl eggyik oroszlán, második borjú, harmadik ember, negyedik sas- Apoc. 4.
kesellyű ábrázatot viselt. Sőt az szent atyák és írás-túdó doctorok az négy evangelistát értik mind Ezechiel profétánál, s mind pedig szent Jánosnál ezeken az négy állatokon. Annak-okáért talpon áll mégis az mi bizonyságunk. Mert az szent állatok ez világi embereknek bizonyos szava-után *Ament* kiáltottak. Azért az szent Pál tanítása-szerént érteniek kellett azoknak szavait, az kik-után *Ament* mondottanak. Másodszor, ha szinte angyalokat kellene-is érteni az négy állatokon, nem igazán satulnád az *Amen*-mondást csak szintén

amaz közönséges tudásra, hogy az földön imádgyák az hívek az Istent. Mert szent János bizonyos szavak, és *in particulari*, nevezetszerént, imillyen igékben foglalt imádás-után írja, hogy az négy állatok *Ament* kiáltottak. Harmadszor, noha szent János csak az négy állatokrúl mondgya, hogy ezt az *Ament* szóval mondották, de utánna veti, hogy az huszon-négy vének-is leborúlván imádták az Istent, az-az cselekedettel ők-is *Ament* mondottak. Mert az *Amen* nem egyéb, hanem azoknak jóvá-hagyása, az mi után *Ament* mondunk. Tehát az vének-is cselekedettel *Ament* mondottak, mikor az földiek dícsireti és az négy állatok *Amen* kiáltása-után leborúlánnak és véllek együt imádák az Istent.

Megtetczik azért mind ezekből, hogy semmiben helyes feleletet nem adhatott Alvinczi az mi bizonyságunkra. Lássuk, mit fecseg az Lelki Orvosság præfatiójában foglalt bizonyságok fejtegetése ellen-is.

1. Tim. 2, 5. Első ellen-vetés az vala, hogy szent Pál egy közben-járónál többet nem ismér. Erre azt felelte Lethenyei uram, hogy ha ollyan közben-járórúl vagyon az szó, ki csak esedezésével segélhet: nem Gal. 3, 19. igaz, hogy csak egy illyen közben-járót ismért szent Pál. Mert Moysest közben-járónak nevezi, és az hiveket-is kéri levelében, hogy segícsék őtet könyörgésekkel. Ha pedig ollyan közbenjárórúl vagyon az szó, minéműt szent Pál megmagyaráz, *Qui dedit redemptionem seipsum pro nobis,* a ki megváltott mindeneket, illyen bezzeg töb nincs az Christusnál.

It Alvinczi kettőt mond, s eggyik sem igaz. Elsőt, hogy az élő szentek példájából erőssítem az hólt szentek imádását, maga ha szintén az élők egy-másért esedeznek-is, de egy-mást nem imádgyák. Nem igaz Alvinczi, hogy it az élők példájából erőssítem az szentek imádását: mert nem az imádásrúl vagyon most szóllásunk. Az élő szentekhez-való könyörgéssel pedig nem azt akarom mutatni, hogy szabad imádni az bódogokat: hanem csak azt, hogy imádság által való közben-járás nem ellenkezik az mi Urunk és Üdvözítőnk közben-járásával. Másodikat azt mondgya Alvinczi, hogy mí oly méltóságot adunk az szenteknek, mint Christusnak, sőt annál nagyobbat-is. Mert nem tudom, ki s hon azt mondotta: hogy Christusnak parancsol Bódog-Aszszony; hogy az szentek, kapui menyországnak; hogy Isten az szentek-által ád minden jókat. Nem igazán mondod Alvinczi, hogy mí nagyob méltóságot adnánk az szenteknek, hogy-sem az Istennek. Ne adgya azt az

Isten, hogy teremtett-állatot egyenlő, nem hogy felsőb helyre űltessünk az mi Christusunkal. Valaki ezt cselekedné: átok légyen. Azért akár-ki vólt, a ki azt mondotta, hogy Christusnak parancsolhat most-is az ő szent annya (akkor bezzeg parancsolt, mikor *erat subditus illis,* Jósef és Mária birtoka-alá vetette vala magát), nem helyén beszéllett, ha azt akarta jelenteni, hogy Bódog-Asszszonynak felsőbsége és birodalma vólna az Christuson. De soha egy keresztyén ember sem álmotta ezt: hanem (az mint megmagyaráztam bővebben az Kalaúzban) az Bódog-Aszszony imádságinak foganatos vóltát akarta jelenteni, azon formán mint az szent írás *obedientiának,* engedelmességnek nevezi, midőn Isten az Jósue kérésére az napot megállatá. Azonképpen, a ki ollyan formán mondgya az szentekről, hogy ők üdvözítnek és ők az menyország kapui, minémű értelemmel ezek Christust illetik: akár-ki légyen, átok légyen. De ha csak ollyan értelemmel mondgya, hogy ők üdvözítik az embert, minémű értelemmel szent Pálból hallók, hogy Timotheus üdvözíti magát és egyebeket: így bezzeg efféle kemény mondásokat-is jó értelemben vehetünk. Ezen itíletet kel tenni az több hasonló mondásokról. Azért lelki-ismereti ellen s nem igazán mondgya, valaki azt mondgya, hogy mí az szenteket egyenlő méltóságban űltettyük Christussal, sőt Christust megfosztván, Máriára ruházzuk az Christus tisztit. Nincs ebben semmi. Valaki ezt cselekeszi, nem tartozik az Római gyölekezethez: eretnek számban írattatik. Mit kívánsz hogy ennél nyilvábban mondgyak? De te mint az siket aspis, bédugod füledet, hogy ezeket ne hallyad: lészen oly üdő, hogy felnyílik szemed, de talám későn, ha most nem gondolkodol üdvösségedről. Ha igazat szerecz, ne keres az mi vallásunkról más tanút, hanem mi-magunkat, kik tudgyuk mi vagyon szívünkben. Ne akadoz a szókon, hanem azoknak értelmét ved mi-tőllünk. Mí-is vélled-eggyüt vallyuk, hogy a ki Christussal egyenlő rendben állattya az szenteket, eretnek nevet érdemel; ne fogd tehát reánk az magad álmát és káromkodását. De heába bajlódom veled, ha az élő Isten szívedet meg nem szállya. Kérem azért az én Uramat, hozzon eszre téged.

Kalaúz II. f. 565.

Iosue 10, 14.

1. Tim. 4, 16.

Második ellen-vetés az Lelki Orvosságban ez vala. Isaiás imígyen ír: Ha Ábrahám nem túd-is, és Israël nem ismér-is, Uram te mi Atyánk vagy. Erre két-képpen felele Lethenyei uram: I. Ez-szerént az bötű-szerént csak *há*-val szól Isaiás, és nem mondgya hogy Ábrahám nem túd és Israël nem ismér minket. II. Ha szinte azt

Isai. 63, 16.

mondaná-is, hogy Ábrahám nem tud minket, az szent Hieronymus magyarázása-szerént úgy kellene azt érteni, mint midőn Urunk
Matth. 25, 12; 7, 23. az gonoszoknak azt mondgya, hogy nem tudgya őket, az-az gonosságokért nem kedvelli. Igy azért Isaiás az elhanyatlott sidóság képében szólván, az mi nagyob részhez illett, azt közönségesen minnyájoknak tulajdoníttya az szent írásnak szava-járása-szerént, és azt mondgya, hogy Ábrahám-előt nem kedvesek az gonoszságban merültek.

Alvinczi az első válaszra semmit sem szól: nem vólt azt hiszem értéke az feleléthez. Az másodikra megjajdul. Jaj így néktek (úgymond), semmi gratiátok nincs az szentek-előt, és semmit nem nyertek tőllök, mert az kárhozottak semmi kedvet nem lelnek Christus-előt. Mondom én Alvinczi, hogy kótyagos fővel írtad ezt az feleletet. Vagy borral, vagy megdühött haraggal, vagy eláltalkodott és hanyat-homlok veszedelemre vetemedett vakmerőséggel részeg vóltál, midőn írnyia kezdettél, oly nem okoson viseled mindenüt magadat. Az bálványozásban és sok czégéres gonoszságban elmerült sidókrúl szól Isaiás; azokrúl mondgya, hogy Ábrahám őket nem szereti. Te pedig azt akarod, hogy ezent ércsük az Christus jegyesérűl, az keresztyén Anyaszentegyházrúl. Vallyon minémű színnel, avagy micsoda orczával méred az igazságnak oszlopára kenni, az mit Isaiás a sidóságrúl monda? Ennekfölötte elugrol az czél-mellől. Az a kérdés, ha tuggyák-é az szentek ez világi dólgokat? Tí azzal bizonyíttyátok tudatlan vóltokat, mert Isaiás írja, hogy Ábrahám nem túd és Israël nem ismér minket. Erre az a válasz, hogy szinte ezen formán elhitethetitek, hogy Christus Urunk-is sok embereket nem ismér: mert azt mondgya némellyeknek, hogy nem túdgya s nem isméri őket. It azért hattál vólna békét annak, ha nyerünk-é mí kedvet az szentek-előt könyörgésünkel, vagy nem nyerünk: mert most arrúl szó nem vólt; azt mutattad vólna meg, hogy az Isaiás mondásából igyenesen kifakad az szentek tudatlansága: és hogy az szent írásnak folyása nem szenvedi, hogy az szent Hieronymus magyarázása helyes légyen és az mi Üdvözítőnk szavaihoz annyiból hasonlatosságot visellyen, hogy a kiket ismér-is Ábrahám, igazán mondhassuk, hogy azokat nem isméri, ha őket nem kedvelli. Bezzeg ezen az megyén* kellet vólna járnod Alvinczi, ha othon lakoznál és az eszedet néha útra nem szalasztanád. Te pedig

* Megye = mesgye.

mégis efféle gazságokban dicsekedel és az én itíletemre hagyod, hogy ebből meglássam az te bizonyságidnak erősségét. Az én sententiám-szerént bezzeg erős mint az oláh eczet az te bizonyságod: oroszlányok kötözni való nyálas fonalak sem érnének vastagságokkal. Szép dolognak hallottam az *persuásiót,* úgy ismérem hogy ez bántya fejedet. Nagy dolog, ha szent Jakab havába azt nem kezded magadrúl hinni, hogy királyságra mentél.

Harmadik ellen-vetés az Orvosság-előt ez vala. Az szent írás ezt az szentek segítségül hívását nem parancsollya etc. Erre Lethenyei uram Elsőben azt mondotta, hogy ezen formán szent Pált-is vétkessé teheted. Mert noha arrúl parancsolat vagyon, hogy egymásért imádkozzunk, de sohúlt az nincs parancsolva, hogy eggyik másunkat kérje, hogy érettünk könyörögjön. Szent Pál pedig kéri az hiveket, hogy ő-érette imádkozzanak: tehát szinte úgy fedhetitek szent Pált-is, mint szinte minket. Másodszor azt mondá, hogy az szent írásban sok jeles fundamentomi vannak az szentekhez-való esedezésnek, mint az Kalaúzban bőségesben, és itt-is (az menyire kívántatott az közben vetett dologhoz) elégségessen megmutattatott. Harmadszor azt mondá, hogy az újító atyafiak itíleti-szerént sem helyes ez az bizonyítás. Mert ők-is sokat cselekesznek, az mirúl parancsolat nem adatott. Vallyon hol parancsoltatik, avvagy mellyik apostolnak példájával mutattatik, hogy az Hiszek-egy-Istent el kellyen mondani az Isten tisztességére? Hol hagyatott, avvagy az az Apostoli cselekedetből erőssíttetett, hogy az házasokat pap adgya-egybe? Az keresztségben komák legyenek? Ha az Calvinisták ezeket parancsolat-nélkűl, szabadon megcselekedhetik, nem elég bizonyság tehát valamely dolognak elhagyására, hogy arrúl parancsolat nem adatott. Negyedszer azt mondá Lethenyei uram, hogy a mit az Anyaszentegyház követ és tart, bár arrúl írás ne légyen-is, oly bizonyosnak kel azt tartani, mely bizonyosnak tartyuk, hogy valóba szent Máté és szent Pál írta azokat, mellyek az bibliában ő nevek-alat foglaltatnak. Mert ezt-is az anyaszentegyház traditiójából tudgyuk. És ha egyszer azt kezdgyük rebesgetni, hogy az anyaszentegyháznak traditiói hamissak lehetnek, soha bizonyosok nem lehetünk arrúl, ha ugyan valóba szent Pál írta-é azokat az leveleket, mellyeket ő neve-alat olvasunk, vagy más valaki koholta az szent Pál neve-alat.

It Alvinczi, mint egy fáratt ló, kinek az farka-is nehéz, elalélt s tikkadott és csak sompordál, semmit eszszel nem felel. Először

csudállya, mint említtyük szent Pált, holot egy velenczei oltáron szent Pált Domokos-mellé kiábrázván, azt írják Domokos képén, hogy ő-általa könnyebben juthatni az Istenhez. Továbbá azt-is melléje veti, hogy szent Pál az élő embereket kérte, nem imádta. Szerető Alvinczim, lelked-szerént mond-meg, ha ez a felelet illeti-é az Lethenyei uram írását? A dolog abban vala, hogy megbizonyodgyék, hogy szent Pál-is kért oly segítséget, melyről nem vólt parancsolattya; mert sohúlt parancsolva nincsen, hogy mást kérjünk hogy imádkozzék érettünk. Ez az felelet. Mit mondasz te erre? Sok semmit. Az élő embereket kérte szent Pál, de nem imádta. Légyen úgy, elég ez nékem. Mert egy az, hogy it az imádásrúl nincs szó, hanem az segítségül-hívásrúl. Más az, hogy az élőket kérvén szent Pál, hogy ő-érette könyörögjenek, oly dólgot cselekeszik, mellyről parancsolattya nem vólt; tehát szent Pál ellen úgy vitézkedik az te harmadik bizonyságod, mint szinte mi-ellenünk. Vagyon-é, vagy nincs Velenczében ollyan írás, az minéműt te említesz, nem tudom; azt tudom, hogy te nem láttad. De ha vagyon-is, ládd-é ki nem okos vagy. Mi nem úgy kellene azt érteni, az mint te gondolod, mint ha *comparatiót* tenne szent Pál és Domokos-közöt, és azt jegyzené, hogy könnyeb Domokos által, hogy-sem szent Pál által Christushoz menni: mert bezzeg ha illyen értetlenűl vólna az az mondás írattatva, én-is vakmerő bolondságnak vallanám azt. Hanem azt oly értelemmel kel venni, hogy könnyebben juthatunk Christushoz, ha szent Domokos-is hozzá segít, hogy-sem ha ennélkűl az segítség-nélkűl lennénk. Szinte mint-ha én azt mondanám, hogy könnyebben megnyerünk akár-mit Christustól, ha közönséges imádsággal segítnek minket az hívek. Másodszor azt mondgya Alvinczi, hogy ők nem mind kárhoztattyák, az mi bötűszerént az szent írásban nincsen, sem pedig minden Traditiót meg nem vetnek, hanem csak ollyant, mely az szent-írással ellenkezik. Az *Credo* pedig (ugymond) széllyel az szent írásban mind feltaláltatik: és azt kívánnya, hogy megmutassuk az szent írás bötűjéből avvagy azzal eggyező értelem-szerént, hogy az szenteknek külön kiváltképpen-való szükségünkért kellyen imádkozni. Hallád-é, megelégszem most ezzel, hogy magad-is halgatva helyén hagyod az Lethenyei uram feleletit és megengeded, hogy semmire-kellő argumentum az, a mellyel tí szűnetlen mustráltok: tudni illik, hogy valami az szent írásban nem találtatik, azt nem kel hinni és cselekedni az isteni tiszteletben. Te magad mondod, hogy ez úgy

nincsen, hanem ha az szent írásban nincs-is valami, csak ne ellenkezzék az Isten igéjével, ugyan böcsűlletibe maradhat. Ezt akarom vala tat*; mert ezzel szinte felfordúl fenékkel az harmadik bizonyság, melyben az szent írással-való ellenkezésrűl nincs emlekezet, hanem az vagyon, hogy parancsolat nem adatott az szentek segítségül hívásáról. Továbbá, ládd-é mely ravasz vagy: én arrúl nem szóllottam, hogy ha az *Credo* minden ágazattya-szerént széllyel az szent írásban megtaláltatik-é vagy nem. Az ám akár-mint légyen. Hanem csak azt mondottam, hogy sem parancsolva nincsen, sem apostoli cselekedetnek példája nem találtatik az szent írásban, hogy az *Crédót* el kellyen mondani Isten tisztességére. Te nem-is emlekezel az *Crédónak* elmondásárúl, hanem annak igazságát állatod azzal, hogy széllyel az szent írásban minden czikkelye feltaláltatik. A hol azt kívánod, hogy az szent írásból, vagy azzal eggyező értelemből megmutassam, hogy külön az szentek nékünk sok jót nyernek: arrúl immár ide fellyeb elégséges válaszod vagyon és az Kalaúzban bőveb bizonyságokat találsz, holot azt-is megmagyarázám szent Ágostonnal, mint légyen az, hogy az Úr Isten egy szentnek könyörgése-által némely bizonyos dologban nagyob jelenségét mutassa az ő jó kedvének, hogy-sem más szentek kérésére. Azt-is megmutatám ugyan azon Kalaúzban, hogy csak szinte ollyan tudomány eggyez az szent írás értelmével, mely az Anyaszentegyháznak tanítása, szokása, rend-tartása ellen nem tusakodik. Mivelhogy egyéb nyomon végére sem mehetünk az szent írás igaz értelmének, hanem csak az Anyaszentegyháznak tanításából. Az-is pedig tudva vagyon, hogy az Anyaszentegyház, eleitül-fogva, az szenteket segítségül hítta, mint az chalcedomi gyölekezetből és az régi szent doctorok írásából megmutatám az Kalaúzban. Tehát az szent írásnak igaz értelmével eggyez az szenteknek segítségül hívása: ezt fejcsd-meg Alvinczi, és igen nagy ember lész előttem.

Kalaúz II. f. 571.

Kalaúz II. f. 113. et sequentibus.

Kalaúz II. f. 585.

Harmadszor és utólszor azt mondod, hogy ha szinte az apostolok idejétül-fogva lött vólna-is az szentek segítségül hívása, nem következnék hogy jó volna: mert az arriánusok tévelygése-is az apostolok idejétül-fogva találtatott; nem-is vólt pedig eleinn az szentek segítségül hívása az Ecclésiában. Ó szegény Alvinczi, mely távol jársz te mindenkor az igaz úttól! Nem abban vetette Lethenyei uram erősségét az ő feleletinek, hogy valami régi, az mind jó; hanem abban, hogy az egész keresztyén anyaszentegyház régtül-

* Tatt = mondom (inquam).

fogva jóvá hatta s gyakorlotta az szenteknek segítségül hívását. Ez bezzeg erős oszlop, mellyet az pokol kapuja le nem dőjthet; és it kel vala elmés vóltodat megmutatnod, hogy megfelelsz vala arra, a mit mondott vala Lethenyei uram. Mert sommában azt mondotta vala: Ha az egész keresztyén világnak egyenlő értelme és traditiója hamis lehet, bizonyosok nem vagyunk, hogy az apostoli írásoknak előadásában meg nem csalatkozhatott. Mert ha egyéb dólgon temérdeken megcsalatkozott, ki tehet bizonyossá, hogy ebbennis az szent írás könyveinek megtartásában nem botlott? És így bizontalanná tétetvén az szent könyvek, az egész keresztyén hitnek gyökere felfordúl. Ha pedig az keresztyén világnak egyenlő értelmében hamisság nem eshetik: tehát szinte oly bizonyosok lehetünk abban, hogy az szenteket szabad kérnünk, mely bizonyosok vagyunk abban, hogy sz. Pál írta az Rómabéliekhez szólló levelet. Ez vala az Lethenyei uram bizonysága. Mond-meg, ha jó vagy Alvinczi, miért nem szóllál erről egy igét-is? Miért ütötted másban, és csak az egy régiségre fordítád az dólgot? Holot Lethenyei uram nem csak az egy régiségen éppített vala, hanem az keresztyén világnak egyenlő értelmén: merjed, ha ember vagy, ragadgyad pennádat s felelj-meg erre. Nagyot nyersz, ha ezt kitekered markunkból. Ha pedig ezt ki nem vonhatod, akármint vakarkodgyál, sem mégy meszsze, mert ebben rontod fejedet. Rövideden azért: Nem igaz, hogy Lethenyei uram így argumentálna: VÓLT AZ APOSTOLOK IDEJÉBE, TEHÁT IGAZ. Mert az említett bizonyságnak ereje nem csupán csak az régiségen, hanem az anyaszentegyháznak egyenlő tanításán fundáltatott. Az sem igaz, hogy az Árius tudománya az apostolok idejétül-fogva minden üdőben megmaradott vólna.

Azt-is megmutattam az Gyarmathi Miklós-ellen írt könyvemben, hogy Origenes előtt-is szokás vólt az szentek segítségül hívása.

Ideje immár, hogy én-is véget vessek feleletemnek, mivelhogy te-is it vecz véget morgolódásodnak. Azért tiszta szűvel kérem az én Istenemet, hogy a te sok gaz szitkaidat és trágár rágalmazásidat ne tulajdonícsa vétekül néked, hanem inkáb eszre hozzon téged és megismértesse veled, hogy minden írásid csak habozások és lelki-ismèreted ellen fecsegett nyelveskedések. Légy békével.

Barátságos intésem Alvinczihoz.

Az minémű toldalékot írtál könyved-után Alvinczi, az immár bezzeg nem emberség tőlled. Mert ha szent írással, igaz okoskodással, erős bizonyságokkal, avvagy (ha kedved tartaná) emberséges tréfákkal vetekednél velem, gonosz néven nem venném: de hogy hozzád illendő pajkos szitkokkal kezdesz viaskodni, az immár fölöttéb vagyon. Mind-az-által azért sem neheztelek reád: hagymázban vagy: ha felverődöl, talám magad-is szégyenleni fogod parasztságodat. Adhatnék én néked czapragot és holnod-alá egy bokor kólcsag-tollat-is, mellyen megduzzadhatna az orrod, de nem bántlak, veszsz más-miá.

Azt írod, hogy az én nevem németűl hizlalt disznót jegyez és útálatos, kimondhatatlan rút szitkokkal mardosod hogy már az én nevemet. De megbocsásson disznóságod (kételenítesz embertelenségeddel, hogy így szóllyak, ki ez-előt téged érdemed-fölöt böcsüllöttelek, az magam emberségéért), magadnak tarcs ártányságodat. Az én nevem Pázmány, nem Pasman; kit magad-is jól tudtál, és az egész könyvben mindenkor z-vel irtad nevemet, csak mikor disznólkodtál, akkor túrtad-ki rút orroddal az z-t és más bötűt adtál helyébe, hogy itt-is orunak mutatnád magadat. Gaz ember, eregy disznóságoddal az vállúra, zabállyál moslékoddal. Azt tudod-é, hogy én a te nevedre hasonló verseket nem írhatnék? Frusiusnak az Luther nevére íratott verseiből látom, hogy kapdostál ezekben az versekben; azért mivelhogy az Frusius verseibe gyönyörködöl, kevés változtatva, ugyan azon Frusiusból nesze az te nevedre való versek. Mellyeket nem szidalomért írom, hanem hogy ércsed nékünk-is módunkat az hasonló versek írására, ha kedvünk tartya.

Ambitiosus,	*Atrox,*	*Astutus,*	*Apostata,*	*Agazo,*
Lascivus,	*Leno,*	*Larvatus,*	*Latro,*	*Lanista,*
Vesanus,	*Varius,*	*Veterator,*	*Vipera,*	*Virus,*
Impius,	*Inconstans,*	*Impostor,*	*Iniquus,*	*Ineptus,*
Nycticorax,	*Nebulo,*	*Nugator,*	*Noxa,*	*Nefandus,*
Crapula,	*Cocytus,*	*Caprimulgus,*	*Crabro,*	*Caminus,*
Improbus,	*Illuvies,*	*Inflatus,*	*Inutilis,*	*Inlex.*

Mint tetczik a kőlcsön? Ládd-é hogy megtudnúk ütni az orrodat, ha veled akarnánk morgolódni? De a mint mondám, nem gondolok vélle, ha ezeket magadra nem vészed-is, mert nem a végre írtam, hogy sziggyalak és veled pántolódgyam fántom fántal, hanem csak meg akartam veled ismértetni, hogy akárkinek-is könyű szítkozódni. It újjal mutacz az Kalaúznak *fol. 422.** melyben Bocatiust [5] említettem: és azt jelented, hogy ő írási az disznós versek. Sák meglelte fóltyát. Ebet végy arra, hogy Bocatiussal feltégyek. Igazícsa-el eléb dólgát az prágai hóhérral, a kitűl csigára vonattatott, és úgy hozzá szóllok; avvagy hitesd-el te, hogy ím ily szós vagy, az Cassai böcsűlletes Tanácsal, hogy Bocatiust állassák elébbi állapattyába. Mig azt véghez nem viszed, te magad s az hóhér tarcsátok pajtárságtokat vélle, ketten írjatok egy könyvet, egybe illetek. Én mind-kettőtöknek azt mondom, hogy Eb-ugatás menyországban nem hallik. Nem mondom mind ki, a mi eszemben jút, mert magamat megböcsűllöm, nem az te gazságodat nézem, hanem barátságoson íntlek, ne kövesd elmédet, mely csak az szitokra és esz nélkül-való fecsegésre hajlott; hanem írj emberűl: szóly az dologhoz, ne tétováz mint az róka, és meglátod hogy válaszod lészen. Ha íntésemnek nem engedsz, meglátod mit nyersz vélle. Adgyon Isten eszt és emberséget fejedben.

* Jelen kiadásban Kalaúz I. 708.

ALVINCZI PÉTERNEK

AZ ISTENNEL ÉS AZ ISTENNEK MENNYORSZÁGBAN URALKODÓ SZENTEIVEL VALÓ BÉKESÉGET, ESZET, ELMÉT, TUDOMÁNT, IGAZ-MONDÁST ÉS KERESZTYÉNI SZEMÉRMETESSÉGET KÉVÁN

BALÁSFI TAMÁS BOSZNAI PÜSPÖK.

Gyermekség a te dólgod, de nem egyűgyűség, Alvinczi Péter, hogy ily hívságokra nyargalóban bocsáttad az okosság ellen hánkódó indúlatidat és ollyban keressz hírt-nevet, kiben csak vesztegeted üdődet, lelkedet pedig, ha meg nem térsz, ugyan el-is veszted. Ugy vagyon, hogy bizony látom vékony vóltát elmédnek és hogy csak az korpáján vajuttál az deákságnak, de ugyan meggondolhatnád azért, hogy nem játék, sem nem szitkozódás az isteni dolog, az igasság és az üdvösségre vezérlő tanítás; s ha immár ugyan illyen igen gyönyörködöl az cselefendi furfánt vásottságokban, töltenéd feleid között kedvedet, ne tosznád te-is magadat az túdós emberek sorjában, ne zörögnél, ne zajognál köztök: tudod, hogy az lúd gágja nem illik az hattyú énekéhez. De ha ennek ugyan így kell lenni a te fejedként, hogy akármint essék, csak essék-ki szádból a sok szófia-szó, ám így-is járnál-el benne, csak maradnál ez világi dolgok határában és ne karinkódnál az mennyei szentekre: és noha te-is Alexander nem vagy, s ő-tőllök sem tílthattya-el senki az örök boldogságnak mindenkor fénlő napját, még se igyekeznél azt tőllök elvenni, a kit nékik nem adhacz, és ne akarnád őket süketekké tenni, tudatlanokká, sőt közűllök sokakat bálványozókká-is. Ám folyna bár mind nyálad, mind téntád az halandó emberekre, noha mindenkor viszsza rád fecskendik, szinte mint hogy fuvallocskáidnak-is a magvai te-magadat keserítnek-meg; avvagy bár ha ugyan

Marcalf akarnál-is lenni, ám pöknél inkább az mi fejünkre, hogy-sem-mint az dücsősséges szentekre, mert mi-tőllünk csak veszsződ lészen iskolázásodra, de talám onnét fellyűl menykő esik a fejedre.

Gondold-meg ezt kérlek, hogy ha az Istennek csak kövekből éppíttetett templomából-is kiostorozta Christus amaz vásár-űző, piacczos kompolárokat, hozzájok illendő nevezettel panaszolkodván felőllök, hogy az Istennek és az imádságnak házát latroknak barlangjává tötték: mit érdemlenél te, ha érdemed szerént bánnék Isten veled, hogy az Istennel uralkodó szenteknek tisztességekben practicálsz, kik ugyan-azon Istennek, mikor az ő halandó testekben éltenek-is, eleven és kedves szép templomi vóltanak, mostan pedig ugyan ottbenn mennyországban, nem az mennyország pitvarában, a mint Calvinus taníttya, munkájoknak bérit, amaz egy-egy pénzt vészik, kinek mind állattya, mind képe, mind betűje, mind neve ő maga az Isten; ki őket fényességes dücsősségével tellyesekké tötte, fejedelemségeket megerőssítette, és ugy-mint immár elbomolhatatlan templomiban, üdvezítő hatalmának erejét szemtől szemben és láthatóképpen, inkáb sokkal és más móddal, hogy-sem-mint az hierusalemi templomban, kiterjesztette. Nagyobb sokkal mostan az boldog és halhatatlan szenteknek mind állapattyok s mind birodalmok, hogy-sem-mint Moysesnek, Aronnak és Eliseusnak vólt mind addig az földön, az még halandóságban ez világban éltenek; hogy most sok töb egyéb példákról ne szóllyak; de mégis ám tudod, mint járának Core, Datan és Abiron: az Istennek halandó szentei ellen való zúgolódásért az föld nyelé-el őket; Maria pedig, hogy ellene harsolódék Moysesnek, megbélpoklosodék. Negyvenkét gyermeket szaggatának-meg az medvék, hogy Eliseust megneveték és csúfolásképpen utánna kajabajáltának. Ha Chám átokban esék, hogy bé nem fedé az attya rútságát, sőtt inkáb kihírheszté az báttyai előtt: te, a ki az szentekben rútságot nem találsz, de töb káromlásid küvüll olly rútságot-is kensz reájok, az-az olly nagy temérdek vak tudatlanságot, ki még az elkárhozott és pokolban lévő gazdagban sem találtatott, mit gondolsz? Igen vakmerőven mentél-bé az mennyei sanctuariumban Oziás tanítványa, hogy az szenteknek tisztességek ellen füstölődgyél büdös szelenczéddel, de kiűz tégedet az mennyei Azariás, a Jesus Christus, az ő papjaival, mert láttya bélpoklodat, és minthogy nagyobb a te vétked az Oziás bűnénél, hogy ha jó fontban tészed, nagyobb lészen és súllyossab az bünte-

Calv. lib. 3. Instit. c. 20. §. 20.

Num. 16.

Num. 12.

4. Reg. 2.

Gen. 9.

Lucæ 16.

2. Paral. 26. vers. 16. et sequentib.

tésed-is. Ozánál gonoszszab vagy, mert az kezét nyujtotta, hogy 2. Reg. 6, 6.
eldőlni ne hadná a fából épittetett frígy-ládáját az Istennek, de te kezedet nyujtottad, hogy az Istennek szép drága-kincses eleven frígy-ládáit ledőjthessed, sőt megtiporhassad és kormos téntáddal bé-is maculálhassad.

Mert Alvinczi, kérlek téged, távozzál-el eggy kicsiddég az szorgos gazdaságtól, menny-ki az cseléd közzűl vagy az ágyas házból, és vond-meg magadat tanuló kamarádban, csendes füllel és lélekkel alkolmazd elmédet a jó tanulásra, és bizony megérted, hogy szent Bonaventura kívűl, a kit káromló szájjal bálványozónak mondasz (kiért félő, szegény, hogy mala ventura ne légyen a véged), te az Istennek szent annyát és mind a több megbódogúlt szenteket-is bálványokká tészed, mikoron minket a szenteknek való tisztesség-tételért, érettünk való esedezéseket és segítségeket kévánó könyörgésünkért bálványozóknak mondasz; melly mi tiszteletünk és ajtatos könyörgésünk minthogy nem bálványozás, a mint szádba vagyon rágva, te a ki azt bálványozásnak mondod, te tészed a te fejedben, mint eggy bálvány-formáló míhelyedben, bálványokká a szenteket.

Kit hogy megérthess, jöszte az okosságra. Soha te bálványozást bálvány nélkűl nem formálhaccz fejedben, és ha értelemmel szólasz a dologhoz, soha semmi cselekedetet bálványozásnak nem mondhaccz, hogy ha abban bálványt nem mutathaccz, azért minthogy te mi nevünkel, de nem mi akaratunkal, olly isteni tiszteletet öntesz kába roszsz elmédnek formájában, a kit a szentekre mi képünkben akarsz mint-egy köntösképpen öltözetül adni, bálványokká tészed a szenteket bálvány-tatarozó elmélkedéseddel.

Rövid szóval: Valaki isteni tiszteletet tulajdonít vagy gondolattal, vagy szóval, vagy írással, bár más neve alatt-is, az szenteknek, az-az a Teremtő tiszteletit a teremtett állatoknak tulajdoníttya: bálványokká tészi az a szenteket; de te gondolatoddal, szóddal, írásoddal, az mi nevünk alatt, isteni tiszteletet tulajdonítasz az szenteknek, kik teremtett állatok, tehát te bálványokká tészed a szenteket. Hogy te mi nevünk alatt isteni tiszteletet tulajdonícscs az szenteknek, így bizonyítom-meg: Soha az igaz Római hütön való keresztyéneknek fejekben, gondolattyokban és írásokban nem vólt az, hogy az szenteknek imádások s tiszteletek isteni imádás és tisztelet vólna, és soha nem tisztelték Isten gyanánt, hanem csak úgy, mint Isten szolgáit és boldogságban helyheztetett szolga-társokat az szenteket,

és csak tí csináltatok, az-az te és a te-hozzád hasonló eltévelyedettek, az szentekhez illendő imádásból és tiszteletből isteni imádást és tiszteletet, kit csúfságos- és mint-egy farsangképpen akartok ruházni az szentekre: tí gondoltátok, mondottátok és írtátok ezt az nagy képtelen kábaságot: azért ennyiben te és a te feleid tészitek bálványokká az szenteket. Mivelhogy pedig ezt az ti gonosz gondolatotokat az mi nevünk alatt akarjátok czégéressé tenni ez világ előtt: ugyan ezen okért az mi nevünk alatt, de nem mi értelmünkel, sem akaratunkal, sem az mi nyelvünk vallásával tészitek bálványokká ugyan azon szenteket okosság-nélkűl-való gondolatotokból származott káromkodó beszédetekben és csak pappiros-vesztegető mosdatlan írástokban.

De Alvinczi, nem nagyobb a tanítvány az ő mesterénél, s az ondok méregtől nem szokott méz folyni, a ki ládájában gonosz kincset gyűjtött, mi jót vehet onnat ki? Calvinus János a te mestered, noha azt-is néha-néha farba rúgod: ő tanított tégedet a szentek-ellen-való káromló írásra, ő káromkodott előtted, hogy nyomot mutatna néked az káromkodásra. Lásdhaccza miket ír tanító-

Calv. lib. 3. Inst. cap. 20. §. 27.

könyvében: *Inde colligimus nihil eos Christo reliquum facere, qui pro nihilo ducunt eius intercessionem, nisi accedant Georgius et Hippolytus, aut similes larvæ.* Onnét veszszük, ugymond (az-az ezt a tudománt), hogy azok semmit nem hadnak a Christusnak, az kik semminek tartják a Christus közben-járását, ha oda nem járúl György és Hippolytus, avvagy ezekhez hasonló állórczák. Vészed-é eszedben, hogy szent Györgyöt és Hippolytust és sok egyéb szenteket állórczáknak nevez a mester Calvinus és csak nagy módnélkűl az keresztyénekre illy bűzt akar kenni, hogy semminek tartyák az Christus közben-járását az szentek közbenjárások-nélkűl, maga soha azt nem tanította az Római Anyaszentegyház. Másféle

Calv. in lib. de rat. reform. Eccl.

iratában pedig viszont így szól: *Omitto Dominicum et similes carnifices, omitto Medardum, Lubinum et similes bestias.* Elhagyom, ugymond, Damakost és a töb hozzá hasonló hóhérokat: elhagyom Medardust, Lubinust és az töb hozzájok hasonló oktalan állatokat. Im látod szent Damakosról, szent Medardusról, szent Lubinusról, az Istennek kedves szolgáiról, mit mert légyen irnia az te tábor-

Lib. 2. Inst. cap. 2. § 4. 5. & 6. Lib. 3. Inst. c. 5. c. 7. §. 5. §. 10.

mestered, ki az töb régi szent atyáknak, s nevezet szerént szent Ágostonnak és Aranyszáju szent Jánosnak tudományokat és írásokat nagy szemtelenűl megfeddi; az szent Hieronymus írását istentelennek mongya; szent Monicának, az-az a szent Ágoston annyának

az ő fiához nyujtott kérését vén aszszony kévánságának, mint-egy guggolással híja. Az több régi szent atyáknak írásokat csalatkozásnak, bűbájosságnak, módnélkűl-való keménységnek, Isten igéje, Isten jelentése és példa-nélkűl-való dolgoknak olly formán nevezi, mintha ugyan fittyet hánna nékik. Tudom, hogy olvastad más nagy bolondságát-is ugyan ezen hopczihérednek*, kivel az szentekből csélcsap csúfot űzvén, imígyen nyalkálkodik: *Quis eousque longas illis esse aures revelavit, quæ ad nostras voces porrigantur? oculos etiam tam perspicaces, qui necessitatibus nostris advigilent?* Ki jelentette-meg, ugymond, hogy nékik (az-az a szenteknek) olly hoszszú fülök légyen, kik a mi szovainkig alá-érjenek, és hogy olly fényes szemek légyen, kik az mi szükségeinkre vígyázzanak?

Lib. 2. Inst. & l. 4. cap. 19. §. 17. Item Lib. 3. cap. 5. §. 10. Lib. 2. Inst. c. 14. §. 3. lib. 4. c. 12. §. 20. lib. 3. c. 5. §. 10. Calv. lib. 3. Inst. cap. 20. §. 24.

Ha én-előttem szemtől-szemben így kabolgyáskodott** vólna Calvinus, én csak azt feleltem vólna néki, s ha te-is vélle tartod, néked-is azt felelem, hogy azon Isten atta az mennyei szenteknek azokat a lelki fileket az mi könyörgő szovainknak meghallására, és az szemeket az mi szükségünkre való vígyázásra, a ki szent Pálnak olly filet ada, hogy noha az Christus, a Calvinus tanításaszerént, mennyországban ottfenn űlne, de mégis mikor amaz szókat mondá: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Saul, Saul, mit üldözsz engemet? szent Pál itt alatt az földön meghallanája; szent Istvánnak pedig olly szemeket ada, hogy meglátnája a Christust ez földről ottfenn a mennyégben az Atya Istennek jobbja felől űlni, mikoron azt mondá szent István: *Video cœlos apertos, et filium hominis stantem a dextris Dei:* Látom nyitva az egeket, és az embernek fiát állani az Istennek jobbja felől.

Calv. l. 4. c. 17. §. 29. et etiam in formulam Conf. Act. 9, 4. Act. 7, 55.

Calvinus azért az a bogár, a ki utánn te indultál megcsalatott ember, és talám attól vagyon, hogy te sem löttél jobb az Deákné vásznánál az szentek ellen való vélekedésedben s böcsülletlen írásodban, melyre mint-hogy elégedendőképpen megfelelt Pázmány Péter uram, és fejedhez-is verte eszeveszett, hamis képmutató, semmire kellő tűkörödet és bőségesenn meg-is mutatta, hogy tinéktek Calvinista Prædikátor Uraim, mint az publikánnak,*** csak az nyelvetek hegyinn vagyon tudománytok, az-az szóltok, szóltok, de nem értitek a mit mondotok: s tudom én még az okát-is, miért nem igen érkezhettek az figyelmes tanuláshoz. És mint-hogy a sák megtalállya foltyát, azért vadnak annyi nyalábok

* Vezér, kolompos.
** Esztelenkedett.
*** Szajkó, papagály.

vendég-fogadó, de eszes gazda nélkűl, igen szűk és fogyatkozott szállásán szemetes könyvecskédnek; bezzeg ugyanis könnyebb nyalábot kötögetni vagy felódozgatni, hogy-sem-mint szent írást érteni és fejtegetni:

Én azért, te nyálas nyálábos katona, holott immár kórós szénádat fejedre perselték, nem szemetezem magamat te-veled, sem roszsz nyalábidnak sáros hulladékit nem hányom orczádra. Ha tudományt kedvelsz, feleleted vagyon az derék dologra; ha ostobaságod vagy felzavarodott gonosz indúlatid nem eresztik fejedben, nem tehet se Pázmány, se pedig más arról, csak az Isten adhat elmét és lecsendeszítheti gyülevész torlását habozó gondolatidnak. Egy szóval nem feleletképpen írom én ezt néked, minthogy elég méllyen szádbann atták a sípot, hanem miérthogy látom gyermeki elmédet, és hogy nem az okosságtól viseltetik a nyelved, az tudományokban pedig semmi jó fundamentummal való értelmed nincsen, mert az gyöngyök helyett üveg golyóbist szereccz, szemétenn keresgeccz, moslékban mocskondasz, és mint egy módnélkül-való virgoncz és nem jól szoktatott, minden lévben loccs gonosz cibra* gyermek, a ki nem tuggya, mi mire való, úgy gyűröd és gyöngörlöd az szent írást: meg akarlak inteni és
Psal. 33, 14. vagy fog rajtad, vagy nem, ugyan dorgálni-is, hogy az szentek ellen káromkodó nyelvedet béfogjad, az te ajakid ne szóllyanak az lelki igasság ellen való hitető csalárdságot. Hiszem látod kis katona, melly roszszúl járt nyalábod, aszt-is pedig már megtapasztaltad, hogy minden ütközetecskéidben földben törted kopjácskáidat. Nehéz néked az ösztön ellen rugódoznod, az igaz túdós emberekkel farkas-nyakat vonnod. Tanully sok kutarczidról, ne mekegj dulfulvánn semmit arra, a ki az igassággal megnyomtatta a torkodat, ne szepelkedgyél az szenteknek győzedelmek ellen; heában néked ott iparkodnod, vördődnöd, agyarkodnod, fenyegetődnöd, ahun téged megejtett az győzhetetlen szent írás. Elment, ugy vagyon, most egy kicsiddég hazánkból, a ki téged (mit teheccz szegény rólla ha ugyan igen fájt-is) egyenyehánszor megsuprikált, jódra cselekette, Istenhez való térésedet és megjobbúlásodat kéványta. Az veszszőt mind el nem vitte, elég vagyon még itthonnis sok helyekenn, és sokaknál ugyan valóban súgár pedig, az te megtanítogatásodra. Ne várd azt Alvinczi, hogy Isten rád bocsássa az ő utoll ütő pálczáját, és hogy ő zabolázza-meg

* Nyugtalan, rakonczátlan.

a szádat, Dávid profétának az Istenhez való szép könyörgése szerént: *In camo et fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te,* Zabolában, ugymond, és fékben szorícsd-meg azoknak az állokat, az kik nem közelgetnek te-hozzád; mert bizonyos légy abban, hogy *multa flagella peccatoris,* sok ostori vadnak az bűnös ember ellen az Istennek. Férjen, kérlek, jól fejedben, a kire most oktatlak. Psal. 31, 9. Ibidem.

Tudnod kellene jó Atyámfia néked eszt, ha bár csak igen keveset tudnál-is az Dialecticához, hogy mind az szó s mind az írás, jele és mint-egy czégére az emberi szűnek és elmének. Azért szól imígy Szent Ágoston Doctor: *Homo debet loqui, quod animo gerit,* Az embernek azt kell szóllani, az mit szivében visel. És ugyan azonn helyenn, csak egynéhány szó utánn, viszontag azt mongya: *Verba propterea sunt instituta, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat: verbis igitur uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est.* Az szók azért szerzettettek, nem hogy egymást az emberek azokkal megcsallyák, hanem hogy azok által, eggyik az másikat, magok gondolattyok felőll tudósicscsák; azért a megcsalásra élni a szókkal, és nem a végre a kire szerzettettek, vétek. Ebből esmét a fundamentumból viszont eszt tanúld-meg, hogy soha csak egy catholicus embernek-is szüvében és elméjében olly gondolat nem vólt, hogy az Istenhez tulajdonul és egyedűl illendő imádással, könyörgéssel, segítségkéréssel és segítségre hívással tisztelné az szenteket és nékiek imádkoznék, azért valami szókkal és írásokkal tisztelték és imádták az szenteket és tőllök segedelmet kértek az keresztyén jámborok, soha azokban az szókban és írásokban, a mennyire mondom hogy az szentekhez alkolmaztattanak, isteni tisztelet és isteni imádás nem vólt és e mai napig-is nincsen, soha nem-is lészen, valamig az catholicus ember catholicus lészen, az-az a mig az eggy igaz Romai hütöt tartya és vallya, és soha arra nem rendeltettek azok az szók és írások, a melly végre tí éltek véllek, hanem tí magyarázzátok úgy, hogy megcsalhassátok és gyűlölségre indicscsátok ellenünk az szegény együgyű és az tévelygésre hajlandó kösséget. Azért mikor tí az szentekhez való imádságinkat, tiszteletinket, segítség-kérésinket, segítségre való hívásinkat úgy magyarázzátok, a mint te magyarázod, az-az hogy mind isteni tiszteletre fordíttyátok, isteni tiszteletté csinállyátok, Aug. in Enchirid. c. 22. Ibidem.

és annak mongyátok lenni, mint-hogy *forma dat esse rei,* minden dolognak a formától vagyon mi-vólta, az szóknak-is és az írásoknak az értelem adgya az állapatot: nem a mi szónkat szóllyátok tí, sem nem az mi értelmünket közlitek írásinkban az emberekkel lelketek ismèreti szerént-is; és bezzeg immár ti imádástok az, nem mienk, ti tiszteletetek, ti segítség-kéréstek, ti segítségre való hívástok, nem mienk, és azért ti bálványozástok-is, nem mienk. Bizony nagy vétek ez, ha nem értitek tí Prædikátorok, mint hogy értenetek kellene, de nagyobb vétek, ha értitek s mégis ellene rugódoztok az megesmért igasságnak. Gondolkoggyál jól itt, s ne csak imigy-amugy múllyál-el mellőle, s az-után olvasd osztánn meg, de lásd hogy figyelmesenn, ím ez következendő és vékony értelmedhez szabatott, könyű móddal és világosonn elődben adott leczkémet-is, melly az megmondott dolgokkal az fundamentumban eggyez.

Az Istennek sok külső tiszteleti vadnak, a kik eggyeznek az teremtett állatoknak tiszteletekkel, az-az a melly külső tiszteleteket az Istennek tészünk, szinténn ollyanokat tészünk (külsőképpen szólok ám csak, ha jól reá halgaccz) az embereknek-is. Im példát adok erre néked, és csak igen könnyenn megérthető dolgot. Az Istennek süveget vetünk, térdet hajtunk, kezünket öszsze-tészszük, földre leborúlunk előtte, könyörgünk néki, felségesnek, kegyelmesnek, irgalmasnak, hatalmasnak mongyuk. Az fejedelmeknek-is, sőtt mi-magunk között-is egymásnak, szinte ollyan külső formán, süveget vetünk, térdet hajtunk. Az fejedelmek előtt-is kezünket öszsze-tészszük, földre leborúlunk, felségeseknek, kegyelmeseknek, irgalmasoknak, hatalmasoknak mongyuk, sőtt az mint Mardocheus szól, még az lábok sárát-is megcsókolgathattyuk. És ha az imádásban való külömbkülömbséget az szent írásból megtanúltad vólna, azt mondanád, hogy imádhattyuk-is az fejedelmeket. Mint hogy szent írásban vagyon, hogy Ábrahám és Lott imádták az angyalokat, Jákob pedig hétszer Esaut a báttyát, az Jákob fiai pedig az öcscseket Jósefet, Dávid harmadszor-is Jonatást, az Sunamitides aszszonyállat és az profétàk fiai-is Elyseust: ezek pedig mind földre leborúlással és nagy alázatossággal cselekették mind ezeket, s mégis ugyan nem vóltak azért bálványozók, hogy az angyalokat és az embereket imádták. Micsoda mind ennek az oka, és annak-is, hogy mikor uraknak és fejedelmeknek nagy sok külső, a mint mondám, és nagy alázatosságinkat, fejedelminknek

Esther 13.
Gen. 18. & 19.
Gen. 33. & 43.
1. Reg. 20.
4. Reg. 4.
Et 4. Reg. 2.

pedig fejünk feliben emeltetett méltóságokat jelentő derék tiszteleteket tészünk, kinek tudom hogy tőlled sem vólt szűki az szegény Bocskai Uram idejében, hogy mégis azért veled eggyüt bálványozóknak nem tartatunk, se nem mondattatunk? Bizonyos vagyok én abban, hogy a Jesus nevére sem hajtottál te gyakrann méllyebb térdeket, mint egynehány immár meghólt magyar-országi nagy urak előtt, ugyan azoknak becsülletekre, s nem kevésszer pedig: és nem-is vóltál fösvény az nagyságos, kegyelmes, felséges és egyéb efféle nagy méltóságos név-osztogatásban, sőt még hóltok utánnis megbecsülvén, ugy nevezéd őket: s nem-is azért mondom, hogy jól és magadnak-is világi mód-szerént hasznosonn nem cseleketted vólna, noha azok a nevek az Istent-is illetik, hanem csak azért hozom eszt elő, hogy mind evvel azért nem löttél te bálványozóvá, mert mind az sok becsülletes és nagy állapatokhoz illendő tiszteleteket nem olly végre formáltál elmédben és igyekezetedben, hogy az nagy urakat hasonlókká tötted vólna az Istennel.

Noha azért felette hasonló az fejedelmekhez szabott külső tiszteletünk mind magunk-viselésével, mind titulus-adásunkal az isteni tisztelethez és titulusokhoz: ugyan nem isteni tisztelet azért, sem nem isteni titulus az fejedelmek tiszteletek és titulussok, minthogy *non cum intentione supremæ excellentiæ* adgyuk azokat a tiszteleteket és titulusokat a fejedelmeknek, az-az nem olly szándékkal és igyekezettel, hogy az fejedelmeknek tulajdonítanúk a leg-felsőb főséget és a mástól függhetetlen méltóságot, a kiről mongya az Isten, hogy *Gloriam meam alteri non dabo*: az én dücsősségemet másnak nem adom. Az ő dücsősségét, mongya, hogy nem adgya, mert ad dücsősséget, a mint szent Pál mongya: *Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum:* Dücsősség pedig és tisztesség és békeség mindennek, a ki jót cselekeszik. Azért ha te magadat a theologusok regulájokhoz szabnád, az-az amaz vershez *Quicquid agunt homines, intentio iudicat omnes,* Valamiket az emberek cselekesznek, mind azokban az igyekezet itéli-meg őket: soha bizony atyámfia, illy vakmerő tudatlansággal feketének nem mondanád a fejért, és az szenteknek méltánn adott tiszteleteket bálványozásoknak nem írnád; tudnád, hogy az elme mértékje és regulája minden cselekedetnek, és hogy két dolog kell mindenkor az bálványozó tisztelethez, hogy bálványozás légyen, mind a kettő ez: hogy az külső mind cselekedettel, mind szóval, mind írással való tisztelet az belső igyekezettől, szándék-

Isa. 42. & 48.

Rom. 2, 10.

tól és az elmébenn álló tisztelettől úgy viseltessék, hogy az teremtett állatnak isteni méltóság-adó igyekezettel adattassék a külső tisztesség.

Ha pedig azt mondanád, hogy olly tiszteleteket és méltóságokat tulajdonítunk mí az szenteknek, az mellyek *ex sua natura, aut ex modo nostro attribuendi,* az-az mind természetekből s mind a mint mí az szenteknek tulajdoníttyuk, csak az Istenhez férnek és egyedül csak az Istené: réz pénzt vészsz a sötétben és bizony a mit mondasz, nem érted. Mert soha az szenteket mí véghetetleneknek, mindenhatóknak, teremtőknek, megváltóknak etc. nem mondgyuk: és valaha valaki valamit írt, az kinek írásával él az Romai Anyaszentegyház, soha ollyat nem írt, a kit (hanem ha ugyan akartva nem akarod megérteni) nagy könyü szép és keresztyéni értelemmel az szentekhez nem illettethetnél. De bizony dolog az, hogy nincs jól belöll dolgod, s azért vagyon szádbannis esze-veszett nyelved; ugyanis a kinek szája ízi helyénn nincs, az édes-is keserűnek tecczik annak, s az megbomlott gyomorból büdös lehelletek származnak.

Ellenvetés. Ugy, ugymond, de nem tudgyák a meghólt szentek, mit mondotok nékik, mire kéritek, és mint tisztelitek őket, s minthogy könyörgéstek nincsen nyilván nállok, ugyan bálványozás az ti ő-hozzájok nyujtott imádástok.

Ha ugyan mégis így botorkázik a te botlékony elméd, kinek görbe vólta miatt nem nézheted az egeket és az szentek isméretire és tiszteletire vezérlő és vivő útodat veszten veszted: dorgáld-meg fejednek feledékeny vóltát, térj viszsza Pázmánnak akár ebben az könyvében béfoglalt, akár pedig az Lethenyei írására, vagy hogy tapogass a Kalaúz utánn, s reá viszen az igazságra és megtapasztalod, hogy hallyák az szentek, értik és tuggyák az mi könyörgő kérésinket és esedeznek-is érettünk.

Nem mondták ám azt az régi szent Atyák, hogy nem hallyák az üdvözűlt szentek az földi embereknek imádságokat. Olvasdhadsza írásokat és az mennybéli szentekhez való imádságokat.

Greg. Naz. Gregorius Nazianz. *in orat. in Cyprianum* így könyörög szent Cypriánusnak: *Tu ab alto nos respice, nostrumque sermonem ac vitam dirige.* Te, ugymond, onnat fellyűl nézz mi-reánk és a mi beszédünket és életünket igazgassad.

Augustin. Augustinus *lib. 7. de Baptismo contra Donatistas cap. 1.: Et beatus Cyprianus quidem, iam corpore quod corrumpitur non*

aggravante animam, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem, serenius perspicit veritatem, quam meruit adipisci per charitatem, adiuvet itaque nos orationibus suis in istius carnis mortalitate. Az-az: A boldog Cypriánus pedig, minthogy az ő lelkét immár nem terheli az rothadandó test, sem pedig le nem vonza a földi lakás sok gondolatokkal tellyes elméjét, fényesebben láttya az igazságot, az kit érdemlett megfogni az szeretet által. Segítsen azért minket az ő imádságival, ennek a testnek halandóságában.

Athanas.

Athanasius *in serm. de sancta Deipara* [6]*: Inclina aurem tuam Maria in preces nostras, et ne obliviscaris populi tui:* Hajcs-le az te fileidet Maria az mi könyörgésinkre, és ne feletkezzél-el a te népedről. *Ibidem: Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* Ugyan azonn szent Doctor ugyan-ott meg így szól: Te-hozzád kiáltunk, emlekezzél-meg róllunk, Szent Szűz.

Basilius.

Basilius *orat. in 40 Martyres; Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat, qui rursus lætatur, hos oret, ille ut a malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis.* A ki, úgymond, valami szükségtűl nyomattatik, ezekhez (az-az a Martyromokhoz) futamodgyék, az ki viszontag vígad, ezeknek könyörögjön, amaz hogy az gonoszoktól megszabadíttassék, ez hogy maradgyon az víg dolgokban.

Gregorius Nyssenus.

Gregorius Nyssen. *orat. in sanct. Theodorum* így imádkozik szent Theodorusnak: *Intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem ac Dominum.* Esedezzél, úgymond, és könyörögj a hazáért az közönséges királynál és úrnál.

Kicsodák ezek Alvinczi, a kiket im hallál mint imádkoztak az menyben lévő szenteknek ez földről? kit bizony soha nem cselekettek vólna, ha azt vélték vólna, hogy az szentek nem hallanák, nem értenék és nem tudnák az ő könyörgéseket. Hiszem szent, régi, túdós és bőlcs Doctorok voltak ezek, és többet tuttak az szent íráshoz mind Calvinusnál, mind te-nálladnál, s minden gyülevész sibogástoknál. Ki vagy azért te, ezekhez képest egy semmi tudományú ember lévénn, hogy mégis bálványozásnak nevezed az dücsősségben uralkodó szentekhez való imádságinkat? Erdélyben egy virágot hogy im arany színű, arannyal versengő virágnak hínak, tégedet pedig tudományodért bizony senki túdós embernek nem tarthat, mert abban igen igen keveset felejtettél-el, de morgolódó szádért szitkos kúfárokkal versengő Péternek nagy igazán mondhat; jóllehet nem jó kedvel, sőtt szitkokkal küldött islógos

czaprag ajándékodat viszontag néked, hogy görhes paripádnak bal felöll való turját vélle bétakarjad, viszsza-kűlték.

De még eggyet mondanék, ha felébreszthetném kóssagos elmédet, vagy ne egy jó vastag kalán az szádban, hogy meg ne rágd vagy meg ne sércsd a nyelved. Alvinczi, Alvinczi, eszeden légy, ne hadd magad a Calvinus megfordúlt büdös borának, ne rugódozz, ne hánkódgyál, ne veszesd módnélkűl magadat, ne kapálódgyál, hanem fogadsza ezt az igazságot, s majd megjobbúlsz; ha nem fogod, megbolondúlsz.

Ha ugyan nem hallanák, nem értenék s nem tudnák-is az dücsősséges szentek, az mit tőllök kérünk, mégis ugyan nem eszesenn mondanátok minket bálványozóknak: mint-hogy az bálványozás nem azért bálványozás, hogy valamely tisztelet adatik vagy könyörgés nyújtatik olly állatnak, a ki nem hallya, nem érti, nem tuggya a néki adott tiszteletet és hozzá nyújtott könyörgést; mert így a kik az ördögöket imádták és nékik könyörgöttek, nem löttek vólna bálványozók, holott az ördögök jól halloták, értették és tutták azokat, a kik nékik imádkoztak és őket tisztelték, és így ha az könyörgéseknek és tiszteleteknek nem hallása, nem értése és nem tudása vólna oka az bálványozásnak, az ördög-imádás és tisztelet nem vólna bálványozás. Szedd azért begyedben, hogy a bálványozás néha olly állatnak imádásában és tiszteletiben történhetik, a ki hallya, érti és tuggya, hogy őtet imádgyák és tisztelik, a minéműek az ördögök; néha pedig a ki nem hallya, nem érti és nem tuggya, mint mikor régenn az pogányok a napot és egyéb okosság-nélkül-való állatokat imádtak és tiszteltek. Ám azért a Metaphysicából és Theologiából vött egy kis sóval-is megsózlak, csak fogna rajtad, s ím először deákúl szólok: *Idololatria præscindit ab eo, num sciat vel ignoret creatura cultum divinum sibi attributum, neque per cognitionem vel ignorationem creaturæ de cultu divino eidem delato, vel tanquam per rationem formalem, vel tanquam per conditionem sine qua idololatria esse non posset, constituitur idololatria, sed abstrahit in sua essentia ab utraque.* Rövid szóval ezt így magyarázom-meg a sóczé prædikátornak. Az bálványozás nem abban áll, hogy tuggya vagy nem tuggya akármi teremtett állat-is az néki adatott és tulajdoníttatott isteni imádást és tiszteletet, mert akár tuggya ő s akár ne tuggya, de ugyan mindenkor bálványozás az, a mikor őtet isteni tisztelettel imádgyák és tisztelik. Viszontag, ha ki valakinek könyörögne, a kit

bár ugyan tudna-is, hogy az ő könyörögését se meg nem hallya, se meg nem érti, se meg nem tuggya, és nem-is segíthet a könyörögőnek; avvagy ha oly dolgot tisztelne, a ki tiszteletet nem érdemlene, de mindazon-által ha úgy néki nem könyörögne mint Istennek, se olly igyekezettel hogy Isten gyanánt imádná vagy isteni tisztelettel tisztelné, ostoba és bolond lenne az ollyan imádás és tisztelet, de azért ugyan nem vólna bálványozás, miként az, az ollyan formán való imádó és tisztelő-is ostoba vólna és bolond, de azért ugyan azzal bálványozó nem vólna. Ezekre tekíntettek az Szent Lélekkel tellyes elméjű régi nagy bölcs és szent Doctorok, Ambrosivs *tomo 5. in cap. 5. ad Ephes.: Idololatria Dei honorificentiam usurpat et vindicat creaturæ;* az bálványozás az Istennek tiszteletit elvészi és az teremtett állatnak foglallya. Augustinus *tomo 4. quæst. 61.: Idololatræ sunt eiusmodi servitutem exhibentes idolis, quæ debetur Deo;* azok az bálványozók, a kik olly szolgálatot adnak a bálványoknak, a kivel Istennek tartoznak. Ambrosius. Augustin.

Ezekből azért, ha fényes nappal nagy fejű bagoly nem vagy, megláthatod, hogy ha szinte nem hallanák, nem értenék s nem tudnák-is az más világon való szentek az mi hozzájok-való könyörgésinket és tiszteletinket, de ugyan mégis azért, holott sem Istenné nem tészszük őket, sem isteni imádással nem imádgyuk, sem isteni tisztelettel nem illettyük, bálványozók nem vólnánk; holott pedig hallyák, értik és tuggyák azok az mi győzedelmes szolga-társaink szentekhez illendő tisztelettel hozzájok felemelt ohajtásinkat: ezért minket bálványozóknak nevezni és azt mondani, hogy noha nem olly temérdek a mi bálványozásunk mint a régi pogányoké, de ugyan bálványozás azért (mint-hogy sem temérdek, sem vékony bálványozás, sőt ugyan tellyességgel nem bálványozás, hanem Isten előtt-is az ő szolgáinak kedves tiszteletek), te-tőlled efféle mondás igen nagy temérdek és fejetlenláb emberhez illendő bolondság.

De talám sok lészen, ha tovább dorgállak: még rongálást-is érdemlenél te bábák fonójokban karicsálásra tanult pántolódó gyermek; de most az ám hadd járjon, és ím még ez egy uttal ugyan derék-képpen véled nem disputálok, mint-hogy fejeden sulykod, hanem csak keresztyéni indúlatból káromló vétkedért megfeddvén, tanítlak, mert látom írásodból nagy fogyatkozását elmédnek; melly te írásodat mikoron olvasnám, juta eszemben, hogy igazak amaz köz mondások, hogy gyakorta a tehén nem olly tejes a mint tőlgyes, sem pedig az tik nem olly tojékony a

melly szaporánn kodácsol, és ollyan minden írásod, mint a kis velejű nagy koncz, vagy a temérdek füstű s keveset főző konyha, oly sok semmit mondasz felfuvalkodott beszédidben: és mint a harissat, felette könyű tégedet-is nyelveden megfogni. Gondolom azt-is, hogy vagy késén kezdtél az deáksághoz, vagy sok üdőt veszettél-el az alsó iskolákban, s a mikor osztánn a felsőkre bár ugyan Német-országban mentél-is, talám akkor immár nagy Domine vóltál, s a kit a Peti meg nem tanúlhatott, Péter sem tanúlhatta azt meg, mikor a friss és az ifiú elme megtompúlt s megostobásodott. Szánlak bizony, hogy illy denevér vagy a lelki nap-fényben, s mint-hogy bagoly-is bíró fészkében s ahol macska nincsen, patkán ott a porkoláb, illy igen elbíztad magadat a te prædikátor feleid közt: mert nem kissebb akadály a jó mester ellen való megáltalkodott kevélység az ostobaságnál, az hasznos tanúlásra. És holott az ember mint egy vezetőtől, ugy vezérlettetik minden cselekedetiben az elmétől, az nagy fogyatkozások között ugyan igen nagy fogyatkozás az nagy tudatlanság. Nem kártya az szent írás, nem jácczó-társaid a szentek, a lelki dolgok között ne makktronfoskoggyál; sőtt jobb tenéked, jobb Alvinczi, magadban bétérned, rövid lepled küvüll lábod nem nyújtanod, kutarczot mondanod vagy hogy falt vakarnod, hogy-sem újjot vonnod, avvagy Pázmány ellen fejedet falban verned. Tudod, hogy ez immár sokakat leűltetett: mert nem fövenyen, sem nem jégen tanulta az építést mint te, hanem az szent írásnak helyéből kimozdíthatatlan kőszikláján. Jut-é eszedben, hogy kik előbb s kik utóbb irkálgatának iminnet amonnat egynehányann az győzhetetlen és minden üldözők ellen éppen megmaradott, világ végéig megmaradandó Római igaz hütnek fényessége ellen valami gyermeki és kákombak dolgokat, kit magyarúl s kit pedig konyha poklokhoz illendő deák nyelvel, megkoczá a körmöket az pappiros-, de inkább a lélek-vesztegetésért ugyan ezen Pázmány Péter? s Gyarmati Miklós mellett senki pennát nem foga, Magyari István mingyárt halgata, Eszterhas Tamás meg sem mére mocczanni ellene, az solnai gyülekezet nem hánkódék többet írásával Forghács Ferencz esztergomi érsek és cardinal ellen. Nem tudom honnét veté elő magát egy kormos tudatlan ember, valami romladozott és roszszúl tatarozott pőröllyel az bányák felőll, annak-is markában szakasztá a nyelét s a vasával baraczk magot töre az homlokán, az-az olly erős feleleteket és argumentumokat vere a fejéhez, hogy azolta elszédűlt s nem érkezik fővel az

írásra. Ez-utánn valami kőszeghi iskolapor sócze-is, kinek tetemes temérdek és haspók teste állapattyához képest vak tudatlanságát, két vagy három izben vélle beszélgetvén, csodáltam-is, szántam-is, néha nevethettem vólna-is, de mégis, mivelhogy mint-ha valami déren kukorodott vólna meg, farsang alázatossággal ugy fonta előttem az inát, csendesz beszélgetésekkel tanítgattam nyavalyást, de a mint látom falra hántam a borsót; hogy mégis tudgyák, hogy ő-is vagyon és hever valahun valamellyik szegeletecskéjében lélek-rútító szemeténn ez világnak, mint-hogy hozzá szokott az nyughatatlan kajabajáltó ábéczés gyermekek közt az szapora morgáshoz, egy elöll-járó, de hátra-vető sok dib-dábos és ízetlen bolondságokkal megrakott beszédében, kit egy Haffenreffer tudatlan ember könyve eleiben duzzasztott, váltig tátá torhás száját foga koczogatásával, hozzá hasonló czondora gőg pajtársaival eggyüt Pázmányra, de mind konczot s mind követ ollyat ada szájokban, a kit rágnak, rágnak, de meg nem törhetnek, és noha ugy ropog hogy ugyan szikrázik, de csak romolton romol és elporlik a fogok és az ínek sebesedik-meg: s ugyanis ne tegyék ők magokat mászszor botok lévénn a tegezben. Nehéz azért szegény, tenéked-is és ugyan lehetetlen-is a lelki Roma ellen Babilont emelned.

Tanácsom ez: szálly-le Máté a lészáról, alázd-meg magadat az Isten, az igazság, az világ és Pázmány előtt, ne káromkoggyál, ne kabolgyáskoggyál a lelki hagymázban, ércsd-meg a mit meg kell értened; ne szóllyon a nyelved az okosság híre nélkül; mondódat mongyad, nem a kit el kellene halgatnod. Mestered ím jó vagyon, csak te lennél jó tanítvány; ha elméd vólna hozzá s jól tanúlnál Pázmánytól, talám Isten után túdós emberré tenne sok üdőre. Keress jót magadnak a jóban, ne mérget a mézben, ha letészed a dagályt, a fejed bizony állapatot vált, és talám Isten adgya, hogy a sok culpa utánn elmondod a Confiteort-is.

Ha pedig ugyan csak a mostani nyomodat nyomod s Pázmány utánn gúnyolódol és mint a gyermekek mikor otthon nem érzik a mestert, noha üdővel immár nem mostani mákos vagy, de aprós eszeddel és esz nélkűl szűkös irkálgatásiddal vásottkodol az lelki dolgokban, és ha az Anyaszentegyház oldalát holt szeneddel rútítod: bizony úgy megkoczom a körmödet, hogy vagy megfúvod, vagy béfalod, bár ugyan téntás vagy kormos légyen-is etc. És úgy lészen dólgod mint a hójagnak, hogy noha pattan, de maga fokad-meg.

Megbocsáss hogy nem simogatlak, mert egy állat-is ugyan felemelkedik, sőtt meg-is kevélyedik az törölgetéssel, az ember-is néha az nyegédesgetéssel. Romában tudok egy házat, a kiben az emberek szép szóval és édesgetéssel semmit nem tanúlnak, de ha korbács alá fogják őket, sokann közűllök még az betegségből-is meggyógyúlnak. Vólt most szükséged a lúgra. Ha az szitkot elhagyod, ha jóra szokik a nyelved, ha a *Pater noster* utánn az Ave Mariát-is megtanúlod, még a veszsző-után pereczet-is adhatok.

Most evvel tuggyad azt, hogy noha elment az eggyik, a ki leg-főbbképpen vötte-fel gondotokat, hogy jóra fordítaná tébolygó útatokat, oktatna, tanítana benneteket: de ugyan marattak azért még itthon Magyar-országban többennis, és ő-is intett, sőtt hozzá-is kért bennünket, hogy kiváltképpen addig, míg haza hozza Isten, kit rövid üdőre reméllek, tanítgassunk benneteket, nógassunk a jóra, szoktassunk az egyenes írásra, s az mikor elmentek az igaz czél mellől s olly dolgokat írtok, kivel mind Istenünket s mind felebarátotokat s lelki isméreteteket-is megbántyátok, vonnyunk efféle sédóra* és meg-is iskolázzunk benneteket és ne kéméllyük tőlletek a lelki veszszőket, kit én-is és sokann egyebek-is nagy örömest megcselekeszünk, Istenhez és lelketekhez való szeretetünkért. Alvinczi, jó légyen szívedben. Isten veled.

Post scripta.

Alvinczi! ha valami jó szikra szöknék szivedben és meggondolnád, hogy az szapora szitok-szórás aggnők nyelvek moslékja; és ha szakállodhoz képest szemre-főre nézvén, ember-számra szóllanál: efféle cseber-rúd tánczal nyakra-főre kalimpázva nem lennél, sőtt ha ugyan fel akarnál nyavalyádból ödűlni, a Calvinkólikától-is zúr-zavar gyomrodnak bomlott állapattyát gyenge húrodhoz** szabott hasznos purgátiókkal még éppségre hozhatnúk. De ki szenvedhetné-el efféle natragulyás embernek csintalan kabolgyáját az isteni dolgokban?

A ki az szentek ellen feltámad, ösztön ellen rugódoz: a ki az igaz tudomány ellen tudatlanságot gyámolít, napot akar az éjjé tenni; s mint-hogy pedig az bűnnek a büntetés a béri, szitkos szókért száj-ütést érdemlettél Alvinczi. A káromkodás nem egésséges okádás, ha emberben halált ér, pokol lészen a vége. Ha

* Kínpad, akasztófa.

** Béledhez.

eszre jőnél akarnám, ha te akarnád, rá jőnél. Írj csak szép szóval, ha mit írsz, és add emberűl előnkben az igaz hütnek ágainak a mellyikében akadozsz, fáradságunkat nem szánnyuk, mint-hogy szánnyuk betegségét lelkednek: tudományunkat tőlled nem irígylyük, mert az tudatlanságnak nagy kárát benned ím láttyuk. Feleleted mindenkor emberséges lészen, ha szinte nem lészen-is érdemed reája.

Az scorpio marása ellen ugyan az scorpiókból csinált orvosság hiszem hallottad hogy használ? Az calvinista tudomány ellen az calvinista bizonyság hogy orvosságodra légyen, olvasd-meg kérlek az te felekezetedből való Magdeburgumi Centuriátorokat *Centur. 2. colum. 63. Centur. 3. colum. 83. Centur. 4. colum. 294. Centur 5. colum. 510. ut citat Casp. Sciopius in suo Scorpiaco fol. 37.* s megtapasztalod, hogy még azok az igaz Romai hütnek czégéres ellenségi-is nem tagadhatták az Christus idejétől fogva az szent atyák tudományok és példájok-szerént-való régi vóltát az megdücsőűlt szentekhez az földi és halandó emberektől nyujtani szokott imádságnak. Noha ugyan azon Centuriátorokból, ha az megnevezett Sciopiust [7] kalaúzul vennéd, könnyen megtanúlhatnád az igaz hütnek több czikkelyinek-is, a kik ellen szószátyárkodol, eleitől fogva az régi szent atyáktól kézről kézre adatott, minden tévelygéseknek zúgó-búgó s heába forgó szelei ellen megmaradott fenn-álló igazságát.

Vetnéd csak egyben az Lutheránusoknak és Calvinistáknak az hüt dolgaiban egymás ellen való írásokat, ugyan szorgalmatos elmével és kedvel csak azokból-is megismérhetnéd, hogy mind az Lutheránusság s mind az Calvinistaság merő fejetlen lábság. Gravérus Albert kassai iskola-mester könyvét, a kit Bártfán 1597. esztendőben nyomtattak, kiről Pázmány-is emlekezetet tészen, vélem hogy olvastad; az a lutheránus ember illyen Calvinisták ellen való titulust írt eleiben könyvének: *Bellum Joannis Calvini et Jesu Christi Nazareni Dei et hominis,* Calvinus Jánosnak és az Názáretbéli Isten és ember Jesus Christusnak egymás ellen való hadok. Mint tecczik néked ez az titulus? Ha vagy Pázmány, vagy én, vagy más küldenénk tinéktek illyen czímer-levelet, nem lenne az a kigyó s béka, a kit reánk nem kiáltanátok. Ez pedig az Gravérus az egész könyvében mind csak azt igyekezi megbizonyítani, hogy Calvinus Christus ellen való kapitánságot vött fel és hadat támasztott, és hogy a Calvinisták nem Christus

Kalaúz I. f. 399. seq. et f. 706. seq.

vitézi, sőtt hogy az Christus ellen hadakoznak, s úgy reájok-is adgya a palástot, hogy nem mondhattyák hogy nem rend. De mivelhogy nem pápista, könnyen tűritek tőlle.

Bizonyos légy ebben-is Alvinczi, hogy kedvem arra nem vólna, hogy zenebona elmédet efféle általható és szívedet-is komorító beszéddel berzengetném, de látom melly igen szükséges, hogy pipissen felemelt horgas-borgas széles szarvaidat, dolgaid lecsüggesztésével, ugyan keménydeden megszegjem, hogy az szentek ellen ne kalafintázzad az szent írás jármában még igen szokatlan nyakadat.

És noha mostan tégedet, szükségedhez képest, jódra rendeltetett feddő pirongatással korpázunk, hogy ennek-utánna a hová nem illel, ott kalán ne légy, a honnét leesel ott ne héjázz, ha körmöd nincsen, fára ne hagyíj, rövid elméddel nagy tudományt ne mérsékelly, és hogy jó légy ha lehet: ugyan bánnyuk azért útvesztésedet s kérjük-is az Istent, hogy a nagy rút és csoportos gazból az tisztájára jöjj a lelki tudománynak.

Az alchimia mesterséggel csináltak-é valaha vasból, ónból vagy rézből aranyat, azt én bizony nem tudom, szintén mint azt is, hogy lött-é valaha ag lóból poroszka avvagy nem: de ugyan eggyikét sem tartom azért lehetetlennek, hanem csak nehéz dolognak; így még te-felőlled-is nem estem mindenestűl fogván kétségben, hogy ugyan soha jóra nem fordúlhatnál, mint-hogy ím vadnak, a kiktől koholtatol és a kik vastag zabolában szájadonnis hordoznak.

Az Christus amaz mondása-is igen forog azért fejemben:

Joan. 6, 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum;* Senki, úgymond, nem jöhet én-hozzám, hanem-ha az én Atyám, a ki elküldött engemet, vonandgya őtet. Ugyan-ezen Isten azért,

Sap. 8, 1. a ki *attingit a fine ad finem fortiter et disponit omnia suaviter,* végről végre ér és gyönyörűségesen rendel minden dolgokat, kezdgye-el és végezze-el is benned az ő igaz ismeretit, a ki nélkül, noha nem érzed, de felettébb szükölködöl.

Nem tudom mint vattok-el ketten Boccatiussal a poétaságbannis [8], de ha két alkolmas egy roszszat tészen, tí ketten mind eggyek vattok: s ki látta, hogy hajdú harangot tuggyon önteni s Alvinczi-is Boccatiussal eggyütt jó verseket írni; melly versek a sok roszsz szitkok küvüll-is önnen-magokbannis felette semmirekellők.

Aspis, *ultima brevis,* de mint-hogy tí a mérget örömest hoszszan nyújtyátok, ezt az mérges állatot azért producáltátok; az incrementumra sem néztetek, mert nem igen vattok baráti a jóra való nevekedésnek; s talám azt mondangyátok, hogy az *penthemimeris cæsura* engedelméből cselekettétek: de csak kilencz lineáju supplicatiót ti-tőlletek az bé nem vészen s nem-is ád az akármi imillyen amollyan versificatoroknak efféle privilegiumot, a kit csak az poéták fejedelmi érdemlenek, az-az nagy emberek nagy okokért, s olly nagy dolgokbannis, az mellyek sok verseket foglalnak-bé önnen-magokban. Mégis Boccatiushoz az *Bucolica cæsurával* való esmeretség majd inkáb nozzá illenék a nevéhez képest, kinek akár-mi jöjjön-is a szájára, minden válogatás és tartóztatás nélkűl kipergeti egy fillyért sem érő minden goromba verseiben, kiért meg-is érdemli a Buccatius* nevet a jámbor.

Intlek jó Atyámfia, hogy efféle ízetlen alakozásokra ne tékozold üdődet; haggy békét az moslékos tóldalékoknak és könyvecskéd földozására a Boccatius csávájából islógos czaprag névei nevezett, de taknyos kézzel mocskondott versek kunyorálásának.

Az sok jövő s menő szitkoknak semmi haszna nincsen, de ha nagy kár a nagy bűn, károk bizony nagy vagyon. Térj-bé magadban s jöjj az-után ki, ha mikor mit akarsz írnia. Ha szidatni akarod velem magadat, abban soha tőllem tronfod nem lészen, s nem-is tészem hozzád magamat; de ha tanúlni akarsz, abban kedvedet töltöm. Mégis, Isten segillyen-ki tégedet a calvinistaságból a jóra.

Quam tu producis rudis, Aspida, corripit alter;
Corripe te, tua mox sic brevis Aspis erit.

* Lármázó, dicsekvő, száját használni tudó.

XENIA

PETRO ALVINCIO CASSOVIENSI

CALVINISTÆ PRÆDICANTI

offerunt.

PETRVS ALVINCI.

Anagramma.

INCIPE LATVRVS.

Anagramma

TVRPIS CALVINE.

INCIPE LATURVS TVRPIS CALVINE, quod optas;
Qui mala vult, mala fert: est tibi pœna, feras.

Gallus Rubecula.

PETRVS ALVINCI.

Anagramma.

VILET CAPRINUS.

VILET CAPRINVS, quia fœtet; cornua deflet
Fracta: alias cave, ne sic capiare, Caper.

ALIVD.

VILET CAPRINVS, PETRVS est ALVINCI, et in isto,
Si sentit Lector, nomine fœtor inest.
Nescio quo Alvinci tibi nomen venerit ortu,
Hoc scio, nec Caper hoc nomine peius olet.

Ioannes Icarius.

PETRVS ALVINCIVS.

Anagramma.

RVPTUS ES ALVINCI.

RVPTVS ES ALVINCI, quia victus es; ardua noli
Carpere, si nescis vincere; victe, sile.

Matthæus Griphius.

PETRUS ALVINCIVS PRÆDICANS.

Anagramma.

PRÆDARIS CANNIS, LVPE VICTVS.

PRÆDARIS CANNIS, LVPE VICTVS; vinceris; et cui
Non cedat, cannis qui sua bella gerit?

ALIVD.

PRÆDARIS CANNIS, VICTVS LVPE, canus es annis,
Annis et cannis pessima bella geris.
Et tamen illa geris, puer inde senexque voceris,
Pessimus ergo puer, pessimus ergo senex.

Conradus Helmannides.

PETRVS ALVINCIVS CALVINISTA.

Anagramma.

LASCIVVS PVER INCALVIT, INSTA.

LASCIVVS PVER INCALVIT, Deus arctius INSTA,
Et virgis pueri sordida facta preme;
Amplius iste puer si quid male fecerit audax,
Post virgas etiam forte flagella feret.

Beniamin Dassovius.

PETRVS ALVINCIVS CASSOVIENSIS MINISTER.

Anagramma.

INCASSVM INSANIS PETRE, LORIS VI VICTUS ES.

INCASSVM INSANIS PETRE, LORIS VICTVS ES et VI;
Insanire magis ne doceare, tace.

Leo Sommerus.

Epigrammma.

Alvinci, calamus malus est tibi, vel mala dextra,
Qui scribendo pium tam male carpis opus.
Ne calamus tuus, aut tua ne male dextera scribat:
Ille omnis pereat, perdat et hæc digitos.

Eucharius Dolinianus.

Epigramma.

Qui xenia hæc mittunt, iidem tibi seria poscunt;
Seu lusus mavis, seria sive, cape.

M. Ioannes Baruch.

JEGYZETEK.

64. lap. [1] Osorius Jeromos portugál hittudós. Tanulmányait részint Salamancában, részint Páris- és Bolognában végezte. Hazájába visszatérve coïmbrai egyetemi tanár, később silvai püspök lett. † 1580. Művei négy kötetben Rómában jelentek meg 1592. V. ö. *Hurter* Nomenclator Literarius (2-dik kiad.) I. 27.

70. lap. [2] Az angol Linacer Tamás latin nyelvtanából kivonatot készített Molnár Gergely, mely aztán halála után nyomtatásban is megjelent Kolozsvártt 1566. Ujabb kiadása u.-ott 1578. *Szabó Károly*, R. M. K. II. 102. 148. sz.

74. lap. [3] Kettő a syllogismus alakzatai közül, melyek amaz ismeretes versben foglaltatnak: *Barbara, Celarent* stb.

82. lap. [4] Euthymius Zigabenus. Görög szerzetes a Konstantinápoly melletti „Istennek szent Anyjáról" nevezett kolostorban. Eretnekczáfoló és szentírásértelmező. Élt a XI. század második s a XII. század első felében. Itt bizonyára *Commentarius in quatuor Evangelia* cz. művére hivatkozik Pázmány.

92. lap. [5] A lausitzi származású Bocatius (Bock) János 1590 táján került Magyarországra, hol 1594-től 99-ig eperjesi, azután kassai iskola-igazgató lett s egyúttal (1603–4.) Kassa város bírája. Latin verseiért már eperjesi rector korában „koszorús császári költő" czímet és magyar nemességet nyert Rudolf királytól. 1605-ben Bocskayhoz pártolt át, ki őt követül Németországba küldötte, hogy a protestáns fejedelmek szövetségét kinyerje. Itt azonban Henrik braunschweigi herczeg mint kémet elfogatta és fedezet alatt Prágába küldte, hol börtönbe vetették, a melyből csak mintegy öt év mulva menekült ki. Kassára visszakerülvén, újra iskolaigazgató lett; később Bethlen Gábor udvari történetírójává nevezte. Meghalt 1621-ben (némelyek szerint 1630-ban). V. ö. *Szinnyei* Magyar írók élete és munkái I. 1114. *Hörk* Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa, 1896. 44 és köv. ll.

103. lap. [6] Egyike ama számos álműveknek, melyeket sz Athanáznak tulajdonítottak.

109. lap. [7] Lásd IV. köt. 696. lap.

110. lap. [8] Vonatkozás az Alvinczi „Tűkör"-éhez toldalékul függesztett latin gúnyversekre.

CSEPREGI SZÉGYENVALLÁS.

AZ-AZ

RÖVID FELELET,

MELYBEN

AZ CSEPREGI HIVSÁGOKNAK KŐSZEGI TÓLDALÉKIT

VERŐFÉNYRE HOZZA

PÁZMÁNY PÉTER.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

RAPAICS RAJMOND,

CS. ÉS KIR. T. UDVARI KÁPLÁN, THEOL. DOCTOR, A BUDAPESTI KIR. TUD.-EGYETEMEN NY. R. TANÁR.

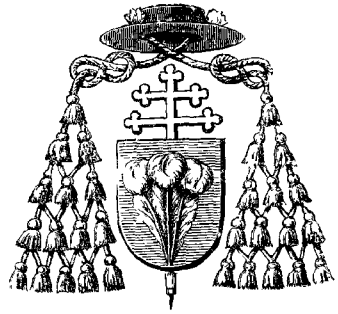

BUDAPEST, 1900.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

Augustinus Tomo 7. lib. 2. De nuptiis et concupisc. cap. 29.

Nos paratiores sumus cum Ecclesia Christi in huius fidei antiquitate firmata quælibet maledicta et contumelias perpeti, quam Pelagiani *(Lutherani)* eloquii prædicatione laudari.

A *Csepregi Mesterség*-re Zvonarics Imre és Nagy Benedek egész könyvvel feleltek, mely 1615-ben Keresztúrott jelent meg, a következő hosszú czímmel:

Pázmán Péter pironsági. Azaz: Azokra az szitkos káromlásokra és orczátlan pántolódásokra, mellyeket Szyl Miklós neve alat Hafenreffer túdós Doctornak könyve eleiben függesztett levelek ellen, áll-orczássan kibocsátott vala: Derék Felelet. Melyben nem csak az Csepregi Mesterségnek nevezett nyelves csélcsapási torkában verettetnek, de még az ő Csavargó Kalaúzzának csintalan fartéllyi és hazug czigánsági-is rövid bizonyos jelekből, mint egy világos tűkörből, kinyilatkosztatnak. Irattatott az együgyüeknek hasznokra és az mimagunk ártatlanságának tiszta mentségére Zvonarith Imre és Nagy Benedek által. (4-r. 329 lap.)

A könyvet egy Nádasdy Tamás és Pál főurakhoz intézett ajánló levél előzi meg, melyet, minthogy nem tulságosan hosszú s a vitát több tekintetben megvilágítja, helyénvalónak láttunk egész terjedelmében közölni.

„Az Tekéntetes és Nagyságos úrnak, az nemzetes Nádasdi Tamásnak, Kabold, Egervár, Jánosháza, Ugod és Somlyónak etc. szabad urának, Petenyédnek örökös ispánnyának, nevezetes szentelt vitéznek, etc.

Ismég:

Az Nemzetes és Nagyságos Gróf Úrnak, az kegyes erkölcsű Nádasdi Pálnak, Fogaras földének örökös ispánnyának és Vas vármegyének fő ispánnyának etc.

Istenfélő nevezetes főuraknak lölki és testi jókat kívánunk és alázatos szolgálatunkat ajánlyuk.

Olvassuk, Tekéntetes és Nagyságos Urak, hogy régen nagy titkon azon tanácskosztak az rómaiak, mi móddal ronthatnáják ki tövéből amaz híres neves kéncses Carthago várasát, mivelhogy birtokos erővel vörsönt fut vala Róma várasával. Az többi közzűl Portius Cato találkozék, ki leg-fennyebben fogta vala ez dolgot Carthago ellen; de Scipio hasznos tanácsával elbontá ennek gonosz szándékát, okát adván, hogy mégis jób az távul való ingörlődést elszenvedni, hogy-sem belől végre egymás között eszvesztésnek tüzét fölgyulasztanni. Aléttyuk, hogy ez Portius Catót régultátul fogva követi immár álnok mesterségével amaz syrenes szavú, da áspis mérgű Pázmán Péter. Mert nem csak közönségessen édes hazánkban egy-nehánszor immár uj pártos Catilina soldosnak mutatta magát, de még az Nagyságtok jószágábannis igyekezett nem mast hízelkedő írásával valami eszvesztő változtatást szerezni. Hogy meszszi ne terjedgyen it mast beszédünk, jól emlekezünk reá, ez-előt való esztendőkben mely nagy hízelkedő csélcsapással leg-első éretlen munkájának fiatal ivadékját ajánlotta vala amaz boldog emlekezetű és Istenben idvözült

Sabell. l. 4. cap. 8.

Flor. l. 3. cap. 15.

gróf úrnak, Nádasdi Ferencznek, aléttyuk oly reménséggel, hogy már ő ez kegyes okos úrnak álhatatos szívét tévelgésére hajthatta volna. De mely magtalan lén it az ő álnok, szép szavának hintegetése, aléttyuk hogy ez dolog mindennél tudva vagyon. Mert nem hogy ő Nagyságánál az ő mezei paraszt feslet szitkaival valami kedvet talált volna Pázmán Péter, de inkáb csak pöké az ő írásában való apróságit. Innel vagyon, hogy szemeinek behunyása utánnis Pázmán az ő potrohos Kalaúzzában sem ő Nagyságáról, sem az alatta való tanéttókról böcsületessen nem emlekezik, hanem inkáb az hol szerét teheti, mosdatlan orczával káromkodik. De minthogy uj Protheus tündér orczát vett föl, im nem régen más uton ismég akará megkésértenni, ha lehetnejé haszna az ő régi álnok fartéllyának. Annakokáért elő-rántá Hafenreffer könyve eleiben írt leveleket és ezeken tompa kopott foggal rágódván, szitkos mogorva Feleletit ujjobban Nagyságtok közzűl idővel kissebbiknek ajjánlá, itéllyük oly szándékkal, hogy már it jobban fog az kasza. Maga itt-is vakot vete Pázmán koczkája. Mert csak az mi hallattunkra-is ez mosdatlan írása felől oly értelmes itéletet tőn Nagyságtok és ugy meghamissolá egynehány hörcsökös fogásit, hogy majd az mi feleletünket sem itéllyük vala erre szükségesnek, ha kiváltképpen más okok nem készerétnek vala bennünket. De holot immár eddig sokat halgattunk, gondolván azt, hogy ez hörpites póka megúnnya puffadozó sarkallásit s elhadgya, mindazonáltal halgatásunkal sem használhattunk, immár az szükség készeréttet bennünket, hogy az ő reánk csöpögetett mocsokját tiszta ártatlanságnak spongiájával rólunk fölitassuk. Annakokáért ez egész irásunkban (az mennyire az materia hoszta) világossan szemére hánnyuk és megmutattyuk, hogy Pázmán Péternek szepelködése csak merő fartély, tétovázás, ravaszság, és az mit ellenünk igassággal véghez nem vihetett, azt szitokkal, gyalázattal pótolta. És noha fésűlő barbéllyá tette vala magát,* de megmutattyuk azt is, hogy ehez sem lúgja sem szappana jól módgyával nem volt. Mi penig azzal kérkedhetünk, hogy oly kerek billeget sütöttünk ez míhelyben homlokára, kiből ez-után megismérheti minden, hogy Pázmánnak jutott vólt az olasz maszlagban, és magyar purgatióval kellett ebből kitisztéttanunk. Kit meg is köszönhet, hogy eszére hosztuk nyavalyást. Sőt az egész Kalaúz könyvel majd ugy cselekettünk, mint régen Ezechias Salomon orvos könyvével. Mert az mint följedzette Suidas némellyek itéleti szerént: az Jerusalem templomának tornácziban az falba vala bemeczve Salomon orvos gyógyéttó könyve: az sidóság hátra hadgya vala az Istent és csak az könyvhöz fut vala, hogy innel nyerné-meg gyógyúlását; okossan cselekedék Ezechias, mert egyszersmind kiszakasztá az falból és elrekkenté. Igy mí-is nem foliomokként, hanem egyszer-smind megtépéjük és megmutatájuk, hogy ebben a könyvébennis nem egyéb takaródott temérdek hitetésnél és lélek-vesztő tudománnál etc. Kit ha kivántatik, és kegyes Patrónusink találkoznak, készek vagyunk ez-utánnis bővebben megbizonyéttanni. Kiről való itéletet minden szeléd elméjű emberekre hattuk, nem gondolván némely félékeneknek tibolygásival, kik magok sem mernek ütközetre menni: és az kik mennek-is, azokat irtózva csodállyák. Mintha mind medve bőrből volna az Kalauz paissa, maga ha tekéntyük, nyúl bőrrel burétották. Azért keresztyén ember, szükséges az vigyázás, mert annak vólt eddig jób, az ki

* L. fennebb 5. lap.

vigyázott. Sok rajtad immár az gyalázat, halgatással ezt rólad el nem moshad. Pennával te-is hozzá, jób lészen. Mert látod hogy rajtad az sáska had, mely sem bőséget, sem békeséget kösztünk nem szerez. Hogy peniglen ez mi irásunkat Nagyságtok méltóságos nevezeti alatt kellet kibocsáttannunk, igen méltónak itéltük lenni. Mert holot mi Nagyságtoknak ugyan köteles szolgái vagyunk: és ez uj tündér Kalauz Nagyságtok szárnya alat csatáza reánk, illendő vala, hogy az Nagyságtok patrociniumja alat iramtatnájuk-meg ez vad saskesellőt. Annak-fölötte mi Nagyságtoknak mindennap veszszük jó-tétemènyét és élünk az Nagyságtok kegyes segétségével. Elhittük azt-is, hogy Nagyságtoknak kedves leszen az mi munkánk: mert tudgyuk, hogy Nagyságtok gyönyörködik az igasságnak oltalmazásában.

Az seregeknek Ura Istene szerencséltesse Nagyságtokat minden dolgaiban és tarcsa-meg Nagyságtokat az igasságnak isméretiben és oltalmazásában mind végig. Nagyságtoknak alázatos szolgái: Zvonarits Imre csepregi prædicator és Nagy Benedek kőszegi mester."

Maga a könyv három egyenlőtlen részre van felosztva. Az első részt az 1. laptól a 64-ig Zvonarics írta; a második, sokkal terjedelmesebb részt (65—303 ll.) Nagy Benedek. A harmadik rész alá, mely mindössze néhány lapra (303—327) terjed, ez van írva: Hæc pro supplemento adiecit Emericus Decan.

A könyv végére *Arcus triumphalis Petri Pazmanij* czím alatt latin és magyar anagrammás versek vannak nyomtatva, mely utóbbiak közűl mutatóul álljon itt a következő:

PETRUS PAZMANIJ

MIT? RUSNIA PAP EZ.

Az rosa jó szagot ád, zöld majorána-is, hidgyed,
Szekfű, szép liliom, menta, czifros, viola.
Viszszont az csallyán, lapu, bőrök, torma, beléndfű
Orrodat tekeri. Neveted? Ugy vagyon ez.
Igy Pázmán, nám záp: rút bűzzel fujt,* alet,** izzaszt.
MIT mondasz? hidgyed RUSNIA PAP EZ kis alak.

Nicolaus Zvonaricz.

Pázmány, ki Forgách érsek halála után az 1615. év vége óta Prágában tartózkodott, a *Csepregi Szégyenvallás*sal válaszolt támadóinak, kiket művében csak „Morgók"-nak nevez. Válasza gondos és kimerítő. Lépésről lépésre követi támadóit s ezek érveit, kifogásait, vádjait majd rövidebben, majd hosszasabban sorra megdönti, kiforgatja, visszautasítja. Minden még oly jelentéktelen ellenvetésre is megfelel, hogy Kalauzának hitele valamiképen csorbát ne szenvedjen. Meg akarta mutatni, „hogy nem oroszlány-ordítás, hanem szélindító rívás a Morgók nyelveskedése, melylyel a Kalauznak hitelt szerezvén, magukat szégyenítik", mert „ily nagy epeséggel, hárman egybeczimborálván, nem találtak benne csak egy hamisságot is."

A kis 8-r. 283 lapra terjedő mű, melyben egyes nagyobbszabású és mesterien megírt hittani fejtegetésekre is találunk, Prágában jelent meg 1616-ban, tehát ugyanazon évben, a melyben írója az esztergomi érseki székre emeltetett.

* Fojt. ** Alét = ájulásba ejt.

ELŐL-JÁRÓ LEVEL.

Ez írásra honnan adatott okom: És hány részre osztatik ez könyvecske.

Együt írásomban emlekezvén arról, hogy Luther Márton az mi lelkünknek halhatatlanságát az pápa *sterquiliniomában,* ganéjtartó helyén, vagy kamora-székin tojatott *portentumnak,* iszonyatos szörnyűségnek nevezi: azt vetettem vala e mellé, hogy az mostani Martinista Tanítók sem meszsze estek fájoktúl. Mert alattomban vermet ásnak az mi lelkünk halhatatlanságának, midőn azt hírdetik Hafenreffer után, hogy nem az Isten terempti ujjonnan fogantatásunkban az okos lelket, hanem valamint egy ló más lovat nemz, úgy az embertűl-is testestül, lelkestül származik az ő magzattya.

Kalauz I. f. 426. Fatentur Morgók fol. 212.

Két vagy három esztendővel az-után hogy ezeket írtam vala, magyarúl fordíták Csepreg vidékén az Hafenreffer könyvét és hogy az büdös bor czégér-nélkűl ne maradna, az könyv eleiben valami szakadozott tóldalékot függesztének, melyben az én írásomon kezdének szegezgetni. Mingyárt válaszok lőn: és hevenyébe torkokban vereték éretlen kérődések. Most azért viszontag két Morgó (más nevek sem lészen az én írásomban) egybe-czimborálván, valami szurkos pappirossat undok téntával, olvashatatlan rút bötűkkel, éktelen és tisztességbeli ember szájából kiejthetetlen rút morgásokkal bémocskolván, én-reám, mint feltött társokra, mesterségeknek szokott nyilaival, szitokkal és hamissággal lövöldöznek. Vélem, azt alították, hogy eszemben jut az régi mondás: *Nec Hercules contra duos,* Herculesnek sem kel egyszersmind

MORGÓK.

kettővel megütköznyi s bajt vínyi, és ez-okon reménlették, hogy az két bajnaktúl megijedvén, hátat adok. De tudva légyen nállok,
4. Reg. 6, 16. hogy *Plures nobiscum sunt quam cum illis.* Többen vannak én-mellettem, hogy-sem ő-véllek: és az győzhetetlen igazsághoz bízván, ha szarvasbak és fogasbak vólnának-is ezeknél, ki nem ugornám az korlátból előttök. Hiszem-is Istent, hogy az én-reám agyarkodókon telik a sz. Pál mondása, hogy elő nem mennek
2. Tim. 3, 9. dólgokban, mert az ő balgatagságok nyilván lészen mindeneknél.

Szinten úgy vagyon dólgok ezeknek az Morgóknak, mint midőn az erdeit* megűzik, megfárasztyák és megsebesítvén, inárúl leverik. Néki búsúl az fene marha; nagy röhögéssel csattogattya fogát és rút tajtékot túrván, undokúl agyarkodik, verdődik: maga ezzel csak magát fárasztya, sebét öregbíti, és életét fogyattya. Ezek-is az Morgók, érezvén magokban az erős bizonyságok lövöldözésinek szaggatásit, igaz óltalomban megfogyatkozván, szidalmazó tajtékot túrnak: agyakat trágár csattogással köszörűlik: maga ezzel nem hogy kitepernék az igazságnak mélyen beléjek veretett dárdáját, de sőt inkáb öregbítik sebeket és versengésekkel verőfényre hozzák veszett igyeknek gyalázattyát.

A ki erkőlcsét nem vette az hamisságnak és efféle idétlen, sőt csirájában megposhatt írásokat tekint, alíthat valamit az Morgókrúl. De a ki velejét az dolognak megvisgállya, eszében vészi, hogy efféle írások nem igazság-mutatásra valók, hanem csak szem-fínyvesztések, mellyekkel az egyűgyűket vesztik, sillyesztik. Mert az kösségnek nagyob része-előt az Lutheristaságnak igazságára elég, ha azt mondhattyák, hogy az predikátorok imnár megfeleltek az Kalaúzra. De igazánné vagy hamissan? helyessenné vagy helytelenűl? eszessenné vagy csélcsapójúl? okkal-é vagy szidalmakkal? méltó mentségekkel-é vagy trágársággal? az derék dólgokra attak-é választ vagy csak csirippeltek imit-amot valami aprólékon? keveset gondolkodik az népség arrúl. Maga nem elég, hogy az predikátorok kiálcsanak; mert az hagymázban tébolygók-is sokat csevegnek. Nem elég, hogy morogjanak; mert az nép söpreje-is eleget szitkozódik. Hanem ha feltettek, igaz okokkal kellene viaskodni; kíben mely kevés módgyok légyen, ezennel megláttyuk.

Minek-előtte pedig lajstromban írjam részeit ez kis könyvecskének, arrúl akarám tudósítani az híveket: hogy az minémű sok

* Vadkan.

hiuságos trágárságot, szitkot, moslékot elegyítnek írásokban az Morgók, noha heven alájok önthetném és torkokban verhetném, de nem mívelem; hanem szitkokat rajtok hagyván, az embertelenségnek pállyáját nékik engedem. Nem-is bánom, harapdallyák bátor az követ, mellyel őket kergetik, csak az igazságnak ne árcsanak, mely én-általam döföli az farkasokat. Annakokáért csak úgy bánom én ezekkel, mint az hagymázban lévőkkel, kiket annál inkáb szánunk és szelídeden gyógítunk, mennél szörnyebben dühösködnek ellenünk: Azt nevettem magamban, hogy mint az Aesopus kuvasza az konczot elszalasztván, az árnyékon kapdosott: úgy ezek-is az én nevemen akadoznak és mint-ha ezen akarnának az hóhérságban apród esztendőt tőltenyi, csigázzák, darabollyák, rombollyák nevemet. *Petrus, Terpus.* Az Pázmányból nem tudván szitkot faragni, sok-képpen tóldozzák, fóltozzák nevemet, hogy ebből szitkot fondálhassanak. De bár igen verjék árnyékomat, csak magam legyek békével. Fogadást tészek, hogy effélével meg nem haragítnak, sem arra nem visznek, hogy morgó társok légyek és fántum-fánt az kőlcsönt megadgyam. Elég nékem, ha győzödelmesen megmutatom, hogy az Morgók feleletibe semmi okosság, semmi tudomany, semmi igazság, semmi szemérmetesség nem találtatik; kit az szent Istennek segítségével majd reájok rakok. Jól vészem eszemben, hon jár és miben mesterkedik az Sátán ő-általok. Mint az török, viadalra menvén, oly szörnyű kiáltásokat tészen, hogy embernek haja-szála feláll belé és gyakran megrémíti s meggyőzi kiáltással, a kiket meg nem győzhetett hatalommal: úgy ezek-is az Morgó kajtorok, erővel fel nem érvén, magokhoz illendő undok ordításokkal akarnak megijeszteni. De ki nem sül belőlle. Mert azt én régen tudtam, hogy az ki ördöggel viaskodik, káromlást, szidalmat, hamis vádlást kel annak szenvedni. Hogy azért mindeneknél nyilván légyen, hogy nem oroszlány-ordítás, hanem szél-indító rívás az Morgók nyelveskedése, mellyel az Kalaúznak hitelt szerezvén, magokat szégyenítik: ezt az rövid írást Hat részre osztom.

Morgók f. 287. Morgók f. 328. et 78.

I. Részében megbizonyítom, hogy Csepregben felvetett fondamentomokból igazán kifakad az luther vallásnak hamissága.

II. Részében megismértetem mindenekkel, hogy az Kalaúz hamissan nem vádolta az Lutheristákat.

III. Reszében fejekre rakom az Morgóknak, hogy meg nem hamissíttya az Kalaúz az írásokat.

IV. Részében minden veszedelmes tanításoknak árnyékától megmentem az Kalaúzt.

V. Részében az ember lelkének eredetirűl szóllok.

VI. Részben az Morgóknak hivolkodó pántolódások tóldalékit megrázogatom.

Az tellyes Szent-Háromság egy bizony Istent pedig azon kérem alázatos szűvel: hogy ezeknek az igazság-ostromló és lelki isméretek-ellen tusakodó hamis tanítóknak, kik az hit dólgához csak úgy szólnak, mint egy ökör-pásztor az ország dólgához, világosícsa szűvöket, józanícsa elméjeket, törje-meg elháltalkodott akarattyokat, hogy megismérvén az igazságot, oly nagy igyekezettel óltalmazzák azt ennek-utánna, mely vakmerőséggel ez ideig ellene tusakodtak. Amen.

ELSŐ RÉSZE.

Az csepregi fondamentomokból igazán kifakad az luther vallásnak hamissága.

Mivelhogy az igazság néha akarattyok-ellen-is kimondattya magát az Martinistákkal, az Hafenreffer könyve eleiben függesztett ajánló levélből öt bizonság támasztatott vala az Lutheristaságnak rontására. Ezeknek győzhetetlen erősségét hiuságos igyekezettel fel akarják forgatni az Morgók.

§. I.

Első bizonysága az lutherista hamisságnak.

Csepregből azt írták vala, hogy az igaz apostoli tudománynak vóltak minden üdőben magyarázó és bő beszéddel, nagy elmével óltalmazó paisi. Ebből világoson következik, hogy az lutherista vallás, mely az halottakért-való könyörgést, az szentek segítségül hívását kárhoztattya, igaz apostoli tudomány nem lehet: mivelhogy ezeknek óltalmazó és tanításokkal gyarapító paisit nem mutathattyák minden üdőben az Lutheristák. Sőt az keresztyénség eretnek számban írta Aëriust, hogy az halottakért-való könyörgést megvetette. Sz. Ágoston-is bizonyságot tészen, hogy az közönséges anyaszentegyháznak szokása azt tartya, hogy az halottakért imádkozzunk; kit Cyprianus, Eusebius, Chrysostomus írásiból-is eszünkben vehetünk. Ezt pedig Calvinus sem tagadgya, Luther Márton alattomban kifakasztya, midőn azzal dicsekedik, hogy ő egyes-egyedűl kezdette az uj szakadást. Erre az erős bizonyságra egy igyenes válaszszal eleget tehettek vólna az Morgók, rövid lajstromban feljegyezvén, bár csak ennihány száz esztendők for-

gásában, azoknak neveket és tulajdon szavokat, kik az Augustai Confessiónak tanítását az említett dólgokban követték és óltalmazták. De ebben nem törik fejeket, hanem nyomot akarván veszteni, csak ortályoznak* és fortélyokat keresnek.

Lézzegő feleleteket rendben és két seregben állatom, hogy tudgyak én-is kivel viaskodni, ők-is pedig érezzék, hon verettetnek.

§. II.

Első feleletek az Morgóknak.

Morgók fol. 7. 13.

Először azért imigyen felelnek. Ennek az hazug bizonyságnak hogy hitele légyen, az Kalaúzra mint egy bibliára úgy igazít: és hamissan vonsza az apostolok idejéhez közelb élő Doctorok írásit az pápista vallásokra. Ezt pedig négy bizonysággal igyekeznek erőssíteni az Morgók. I. Az apostolok ideje-után majd két száz esztendeig, úgy-mint Tertullianus idejéig, az halottakért-való könyörgésről; az szentek imádásáról három százig; az Római pápának főbségéről öt százig, semmi emlekezet nem vólt. II. Mikor ezek az tudományok bécsúsztak-is az anyaszentegyházban, csak úgy tartattak mint vélekedések. Azért Tertullianus *De corona militis* megvallya, hogy az halottakért-való könyörgés nem szent írásból vétetett, hanem szokásból. Sz. Ágoston-is *De cura pro mortuis, cap. 1.* azt írja, hogy semmi szent-írásbéli bizonysága nincsen ennek az Machabæus kívül. Azért nem úgy szól erről, mint bizonyos dologrúl, hanem mint vélekedésről. III. Az régi Doctorok nem az végre imádkoztak az halottakért, hogy ez-által segíttetnének és purgatóriumból szabadíttatnának: hanem hogy az élők taníttatnának és egyebek bóldog kimúlásának emlekezetivel hasonló kimúlásra serkentetnének. Mert Origenes *lib. 3. in Job.* azt írja, hogy az hitben meghaló atyafiak emlekezetit azért illik az hívek, hogy az ő nyugodalmoknak örűllyenek és magoknak bódog kimúlást kérjenek. Cyprianus-is *lib. 4. epist. 5.* imigyen szóll: Áldozatokat tészünk érettek és napjokat esztendőnként-való emlekezettel illyük. Hallod-é, hogy az áldozat-tételen egyebet nem ért az halottak emlekezetinél? IV. Az mely régi Doctorok írásit elő-hozza az Kalaúz az említett articulusok bizonyítására, azokat csalárdúl állattya. És ezt öt bizonysággal erőssítik. Először az Kalaúz illyen mondását hozza-elő Sz. Ágostonnak: *Christianus*

I. Morgók fol. 8.

II. Morgók fol. 8. 58.

Morgók fol. 9. 17.

III. Morgók fol. 9. 10.

Morgók fol. 9. 11.

Morgók fol. 11. 19.

IV. Morgók fol. 13. 14

1. Kalaúz II. f. 572.

* Kötődnek, veszekednek.

populus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur atque orationibus adiuvetur. Itt, úgymond, amaz szóból: illi az mártyrok emlekezetit az keresztyénség, akarja az halottakért-való érdemes imádságot kihozni; maga sem az halottakért-való érdemes imádság, sem az meghólt szentek segítségül hívása nem erőssíttetik az Ágoston írásával. De ha ugyan Ágoston vagy egyebek írásában találtatnék-is az halottakért-való könyörgés, vagy az szentek segítségül hívása, nem köteleztetnénk az hitelre; mivelhogy sem parancsolat, sem példa nincs ezekről az szent írásban. Ágoston pedig ugyan kételkedik-is, ha vagyon purgatórium *lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. De fide & operibus, cap. 14. Enchiridii cap. 69.* Másodszor: Cyprianust, úgymond, azon álnaksággal támasztya-elő *epist. 66.* Mert az halottakért-való áldozaton az halottak emlekezetit érti Cyprianus. Harmadszor: Hogy hazugságit feltetézze, úgymond, az Kalaúz, Tertullianust hozza-elő, mint-ha az halottakért-valo papi elégtételű áldozatot és könyörgést jovallotta vólna, mikor így szól: *Dic mihi soror, in pace præmisisti virum tuum? Quid respondebit? In pace. Enimvero et pro anima eius orat, et refrigerium interim adpostulat ei, et offert annuis diebus dormitionis eius.* Itt, úgymond, bizony az papi áldozatrúl nem szól; mert nyilván mondgya, hogy az hólt ember felesége tégyen áldozatot. Efféle áldozaton pedig Tertullianus *in Apologetico* érti az szűkölködők táplálását. Negyedszer: Orczátlanúl bizonyíttya az Kalaúz *fol. 813.** Lutherrel és az Augustai Confessio Apologiájával az purgatóriumot. Mert midőn ez megengedi az halottakért-való könyörgést, szól az mártyrok cselekedetinek elő-számlálásárúl és emlekezetirűl. Ötödször: Az-is hamisság, úgymond, hogy Aërius azért neveztetett vólna eretnek névei, hogy az halottakért-való könyörgést tagadta. Mert Epiphanius és Ágoston az Arius vallásáért számlálta őtet eretnekek-közzé. Az halottakért-való könyörgésrűl mit tanított légyen Aërius, sem Epiphanius, sem Ágoston meg nem írják; de úgy tetczik azt vélte, hogy az anyaszentegyház pœnitentia-nélkűl meghóltaknak-is bocsánatot igír, csak légyen ki érettek imádkozzék.

Aug. 20. cont. Faust. c. 27. Morgók fol. 15 16.

Morgók fol. 17.

Morgók fol. 18. 58.

2. Morgók fol. 18.

3. Morgók fol. 19. 20. Tertull. de monogamia c. 10. n. 76 Exhort. ad castit. c. 11. n. 56 & de corona milit. c. 13. n. 36

4. Morgók fol. 21. Morgok fol. 10. & 22.

5. Morgók fol. 22. 23.

Mind ezekből három dólgot hoznak-ki. Először, hogy én méltán vádoltatom, hogy álnakúl és csalárdúl támasztom ő-ellenek az írásokat. Másodszor, hogy Tertullianus, Origenes, Epiphanius,

Morgók fol. 21. Morgók fol. 20.

* Jelen kiadásban Kalaúz I. 603.

Morgók fol. 24. Augustinus, Ambrosius, Cyprianus írásiból ők megbizonyították, hogy az halottakért-való imádságot ezek nem javallották. Harmadszor, hogy én abban nagyot kullantottam, hogy Aërius-kívűl soha senki ellene nem mondott az halottakért-való könyörgésnek, az szentek segítségül hívásának, az szabott bőjtöknek, az pápa főbségének.

§. III.

Megrontatik ez az első felelet.

Fel nem tudom találni, micsoda gondolattúl viseltetnek ezek az lutherista Tanítók, hogy ily világoson kezekben tapasztalható hazugságokkal mernek ellenünk viaskodni. Nem csudálom, hogy predikállásokban akár-mit kikérődnek, az mivel tudgyák hogy minket gyűlöltethetnek, mivelhogy ot senki torkokban nem veri kiáltásokat; de hogy effélét ugyan könyvekbennis mázolnak és mindenek szeme elejében terjesztenek, azt immár micsoda okossággal mívellyék, meg nem tudom gondolni. Eszekben vehették eddig, hogy mí sem aluszszuk-el dólgunkat, hanem utánnok nyomozunk lassan-lassan; azt-is értik, mely nagy kissebség szállyon fejekre, midőn órczájokra térűl temérdek hazugságok. Tudom, hogy az luther predikátorok-közzűl-is vóltak oly okossak, kik ezt az Morgók írását ugyan nem akarták kibocsátani, kiket az Morgók félékenyeknek nevezgetnek, mivelhogy nem mernek ütközetre mennyi: de ez az két Morgó veszedelemre vetemedett elmével, oly mérészen és feltörlött homlokkal akár-mi hamisságot elfecseg, hogy magam-is álmélkodva csudálom, mint fért-ki szájakon. Ezt az egész könyvnek folyásából nyilvábban megtapasztallyuk, de csak ebből az első feleletből-is eszünkben vehettyük. Hogy azért rend-szerént minden czikkelyekre választ adgyunk,

In epist. dedicat. sub finem.

Morgók fol 7. & 13. Először, nem igazán írják az Morgók, hogy az Kalaúzra, mint egy bibliára úgy igazítom az keresztyéneket. Mert az kik az régi sz. atyáknak tulajdon szavait akarják olvasni, vagy némely bizonyságoknak mélyeb magyarázattyát bőségesben kívánnyák érteni, azokat az Kalaúzra igazítom, hogy az feljegyzett helyen bőveb tanúsagot keressenek. Én pedig ezzel írásomat rövidítem és akárhová mit nem elegyítek.

Morgók fol 8. Hamisság az-is, hogy az apostolok ideje-után két száz esztendeig nem vólt emlekezeti az halottakért-való könyörgésnek. Mert hogy ne emlícsem az hierosolymai, római, alexandriai, æthiopiai,

mediolánomi liturgiákat, mellyekről azt tartyák az túdós emberek[1], hogy szent Jakab, szent Péter, szent Márk, szent Máthé és szent Barnabás szerzették, mellyekben az halottak lelkeiért kivál-képpen könyörgések vannak: sz. Clemens Romanus, a ki (úgy alítom) leg-első az apostolok-után, kinek könyve kezünkben vagyon*, illyen-formán ír[2]: *Diaconus hæc addet: Pro quiescentibus in Christo fratres nostri rogemus, ut benignus Deus, qui ipsorum animam suscepit, dimittat eis omne delictum voluntarium et involuntarium, et propitius illis factus, collocet eos in regione piorum etc. Episcopus dicat: Deus, quoniam omnium animæ apud te vivunt etc., respice super hunc servum tuum, quem recepisti in alteram vitam, et condona ei, si quid volens vel invitus deliquit, et angelos placidos constitue ei et colloca eum in sinu Patriarcharum etc.* Ládd-é, hogy az egyházi ember szinte úgy imádkozott akkor-is az halottakért, mint szinte mí mostan? És minek-utánna azt mondotta vólna[3], hogy az embernek hólta-után harmadik, kilenczedik, negyvenedik és esztendei kimúlása napján kiváltképpen-való imádságok rendeltessenek: mind ezeket így fejezi-bé[4]: *Hæc de piis dicimus; nam de impiis, etsi omnes mundi facultates dares pauperibus, nihil eis prodesses.* Ezeket, úgymond, csak az istenes emberekről mondgyuk; mert az istentelennek semmit sem használnál, ha mind az világ jovát szegényeknek osztanád-is. Tudom, hogy az sz. Clemens könyveirűl külömböző itíletek vannak, és elegyíttetett-is valami abajdócz közikben: de minthogy az régiek-közzűl senki ezért az halottakrúl-való tudományért meg nem feddette az ő írásit, ide illett az ő bizonyság-tétele.

[1] Vide Jodocum Coccium t. 2. Thesauri, l. 7. art. 5. fol. 848.

*Liber. Epistolae extant & Pastor Hermetis [1].

[2] Lib. 8. Constit. Apostol. c. 47.

[3] Ibid. c. 48.

[4] Ibid. c. 49.

Sz. Clemens-után leg-első, az kinek könyve hozzánk jutott**, Areopagitai Dienes, kirűl emlekezik sz. Lukács evangelista, és Urunk születése-után száz esztendővel múlt-ki ez világból. Ő-is így ír ez dologrúl[5]: *Accedens sacerdos, suam orationem super dormientem facit. Ipsa oratione divinam bonitatem deprecatur, omnia dimittere per humanam infirmitatem commissa dormienti, ordinareque eum in lumine et regione vivorum.* Hallod-é mint adgya az pap eleiben, hogy az halottért imádkozzék, kérvén Istent, hogy megbocsássa néki, valamit emberi gyarlóságból vétkezett, és őtet az bódogságban vígye? Ha néked nem tetczenek ezek az könyvek, nevez más könyveket, mellyekből akarnád hogy az apostolok halála-után első száz esztendőben megmutassuk az halottakért-való könyörgést. Másfél száz esztendő tájban élt Tertullianus: két száz

**Librum dico. Epistolae extant Ignatii, Polycarpi.

[5] De eccles. hierarch. c. 7. part. 3.

esztendőben Origenes, kik idejében, majd meghallod, mely köz dolog vólt az halottakért-való könyörgés.

Hamisság az-is, hogy az szentek segítségéről emlekezet nem vólt Urunk születése-után három száz esztendeig. Mert bár itt-is az romai, hierosolymai, æthiopiai, alexandriai liturgiákat elő ne hozzuk[1]: hallyad mit ír Origenes, ki Urunk születése-után két száz esztendőben virágzott, nem az maga találmányából, mint némely eseteket, hanem az anyaszentegyháznak közönséges értelméből, kiért őtet soha senki az régiek-közzűl nem vádolta. *Quis dubitat, quod sancti quique Patrum et orationibus nos juvent, et gestorum suorum hortantur exemplis*[2]. *Sicut moto corpore, umbra quoque ipsius movetur, ita cum aliquis Deum habet propitium, sequitur, ut amicos habeat omnes Dei angelos, animas et spiritus. Sentiunt enim, qui sunt digni favore cœlestis numinis, quibus non solum ipsi bene volunt, verum etiam dant operam, ut Deum ei servire volentibus concilient, et una nobiscum precantur*[3]. Értik, úgymond, az angyalok és az lelkek, kicsodák méltók az mennyei segítségre, és azoknak nem csak jó-akarói, de igyekeznek-is, hogy az Istent nékik engesztellyék, és velünk-egyetemben imádkoznak. Szent Cyprianus Mártyr Urunk születése-után harmadfél száz esztendőnek-előtte fínylett: ki nem csak azt írja, hogy az Isten országában minket sok atyánkfiai kívánva várnak és érettünk Isten-előt szorgalmatoskodnak; de sőt ugyan szövetséget vét és kötést tészen Corneliussal, hogy az mellyik hamaréb meghaland, imádkozásival Isten-előt segícse az bajvívó atyafiakat. *Magnus nos illic charorum numerus expectat; parentum, fratrum, filiorum frequens nos ac copiosa turba desiderat, jam de sua immortalitate secura, et adhuc de nostra salute sollicita*[4]. *Ita ut (infantes) in ordine sanctorum protomartyres primum habeant locum et secretorum conscii divinorum, propinquitate familiarissima clementiam Dei pro nostris exorent laboribus*[5]. *Si quis istinc nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio: pro fratribus et sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio*[6].

Temérdek hamisság az-is, hogy az Római pápának főbségéről semmi emlekezet nem vólt Urunk születése-után öt száz esztendeig. Mert az Kalaúzban sok régi fő Doctorok és közönséges gyölekezetek szavaiból meghallók, hogy az Római pápát főnek és egyéb püspökök-előt-valónak tartották az hívek. Sz. Athanasius három száz esztendő-tájban virágzott; ő pedig az egész Aegyptombéli

[1] Liturgias vide apud Coccium t. 1. l. 5. art. 4. fol 466.

[2] Origen. hom. 26. in Num. sub fin.

[3] Lib. 8. contra Celsum sub fin.

[4] Cyprian. de mortalit. sub fin.

[5] Sermone de stella & magis, in fine. [2]

[6] Epist. 57. Alias lib. 1. epist. 1.

Kalaúz II f. 312.

püspökökkel egyetemben Marcus pápának így ír[1]: *Domino sancto, Apostolici culminis Marco, Sanctæ Romanæ et Apostolicæ universalis Ecclesiæ Papæ. Optamus a vestræ Sanctæ Sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est mater et caput omnium Ecclesiarum, capitula Nicæni concilii.* Ugyan-ezen-formán írnak negyedfélszáz esztendő tájban Damasus[2], Nazianzénus[3], Leo[4], sz. Ágoston[5], Victor Uticensis[6], és az Chalcedomi közönséges gyölekezet[7], kiknek tulajdon szavokat az Kalaúzban találod. Micsoda orczával írják tehát az Morgók, hogy öt száz esztendő-előt az pápa főbségének emlekezeti nincs az régieknél?

[1] Vide Kalaúz II. f. 256.

[2] Kalaúz I. f 720.
[3] II f. 257.
[4] II. f. 295.
[5] II. f. 257.
[6] II. f. 258.
[7] II. f. 312.

De bár úgy vólna-is az mit írnak az esztendők számárúl az Morgók, vallyon mit ártana? Bizony semmit sem. Mert egy az, hogy az első és második száz esztendőben igen kevesen vannak, kiknek írási kezünkben jutottak: és ha azok nem emlekeznének-is némely dólgokrúl, jó következéssel abból ki nem satólhatod, hogy akkor efféle vallás nem vólt az hívek gyölekezetiben. Ha az Lutheristáknak az uj testamentomban foglalt könyvek lajstromát meg kellene mutatniok az első száz esztendőbeli írásokból, talám megrekednének: de azért ezzel nem tennék bizonytalanná az uj testamentomot. Továbbá, ha igaz az mit Luther beszél, hogy ő egyedűl kezdette az luther vallást, mellyet senki ő-előtte nem mert vala indítani[8]: nyilván következik, hogy az Morgók vallásának csak egy vak vezetője sem találkozott sem első, sem második, sem tizedik száz esztendőben. Más az, hogy az mi tanításunknak erősségére szintén elég, ha megmutathattyuk, hogy Urunk születése után négy vagy öt száz esztendő tájban meggyökerezett és közönségessen bevétetett tudomány vólt. I. Mert Calvinus pajtársaival azt hiszi, hogy öt száz esztendeig igaz tudomány fínlett az Ecclesiában[9]; Illyricus pedig az Martinistákkal hat száz esztendeig mondgya hogy veszedelmes tudományban nem esett az Ecclesia[10]. Én-is az Kalaúzban[11] erős bizonságokkal megmutatám, hogy öt és hat száz esztendeig semmi változtatást nem tött az Római Ecclesia az apostoli tiszta tanításban. Ha azért három száz, öt száz, hat száz esztendőben az halottakért-való könyörgés, az szentek segítsége, az pápa főbsége, bévett tudomány vólt (mint hogy az Morgók sem tagadgyák): vastagon következik, hogy ezekben az articulusokban veszedelmes tévelygés nem találtatik. II. Mert sz. Ágoston tanítása az, hogy valamit az egész Ecclesia gyakorol és követ, ha az sz. írásban vagy valamely concilium végezésében nem találtatik,

[8] Luther præfat. t. I. Vide Kalaúz I. f. 224.

[9] Calvin in Kalaúz I. f. 265. II. f. 271.

[10] Illyricus in Kalaúz II. f. 271.

[11] II. f. 256. 266.

Vide August. in Kalaúz II. f. 40. 42.

apostoli tanításból származott dolognak kell azt tartani. Ha azért két, három és öt száz esztendőben az egész keresztyénség gyakorlotta az halottakért-való imádságot etc.: kétség-nélkűl apostoli tanításnak kel ezeknek lennyi. III. Ugyan ezen sz. Ágoston merő sült bolondságnak írja az-ellen tusakodni, az mit bévett az egész Ecclesia; mely mondásnak erős bizonyságit-is említém az Kalaúzban[1]. Ha azért két, három, vagy öt száz esztendőben az híveknek közönséges vallási vóltak azok, az mellyekről emlekezénk, megnyughatik azoknak igazságán az mi lelkünk; minthogy az Úr Isten sem igírt nagyob erősséget és győzhetetlenséget az első száz esztendőben lévő Ecclesiának, hogy-sem az után következendőnek. De mennyünk továb az első feleletnek rostálásában.

Aug. in Kalaúz I. f. 162.

[1] II. 168. seq.

Másodszor. Lelki isméretek-ellen írják az Morgók, hogy az halottakért-való könyörgést csak vélekedés-szerént jovallották az régiek. És ennek bizonyítására hamissan említik Tertullianust *De corona militis,* mint-ha ezt csak szokásnak, nem valami bizonyos tanításnak itílte vólna. Mert minek-utánna azt írta vólna Tertullianus, hogy az keresztyénségben sok dólgokat kel tartani, mellyek az szent írásban nem találtatnak: elő-számlál sokat effélét; többi-között azt-is, hogy keresztségünkben ellene-mondunk az ördögnek, az halottakért *oblatiókat* tészünk, minden cselekedetünk-előt homlokunkra keresztet vetünk, etc. Végre így fejezi bé: *Harum et aliarum eiusmodi disciplinarum si legem postulas scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, fides observatrix. Rationem traditioni, consuetudini, fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab alio disces: interim nonnullam esse credes, cui debeatur obsequium.* Ládd-é, hogy Tertullianus hitnek kötelessége-alá veti, a mit te csak vélekedéssé akarsz tenni.

Tertull. de corona militis.

Ehez hasonló hamisság az-is, hogy sz. Ágoston *De cura pro mortuis cap. 1.* nem úgy szól az halottakért-való imádkozásrúl, mint sz.-írásbéli dologrúl. Mert sz. Ágoston ezen szókat írja: *Olvassuk,* úgymond, *az Machabæusok könyvében, hogy az halottakért áldoztanak. De noha ugyan sohúlt az régi írásokban ezt nem olvasnók-is, nem kicsíny volna az egész Ecclesiának méltósága, mely ebben az szokásban fénlik.* It először sz. Ágoston bizonyíttya az Machabæus könyvéből az halottakért-való áldozatot, mely könyvet nem egyszer sz. írás lajstroma-közzé számlál: *lib 2. de doctrina christ. cap. 8., lib. 18. de civitate Dei cap. 36.* Annak-

Verba Augustini Kalaúz II. f. 261.

utánna azt nem mondgya, hogy az sz. írásban erről emlekezet nem vólna, hanem csak *hával* szól: és nem az egész szent írásról, hanem csak az régi írásokról emlekezik. És midőn szent Ágoston Aëriust eretnek számban írá, az több dólgok-közöt azértis, hogy az halottak lelkeiért való imádságot és áldozatot megvetette; midőn azt mondá, hogy az egész Ecclesiának méltósága követi az halottakért-való imádságnak szokását: eléggé megjelentette, hogy ezt ő nem csak vélekedésnek, hanem ugyan tekélletes igazságnak tartotta, mivelhogy az ő tanítása-szerént veszni kel annak, a ki az anyaszentegyház szokása-ellen tusakodik. Mert akkor követtyük igazán az sz. írást, mikor azt cselekeszszük, az mit követ az Ecclesia. Azért, úgymond, az mely dologrúl nyilvánvaló írás nincsen: törvény-gyanánt azt tarcsuk, az mit gyakorol az Ecclesia.

Vide Kalaúz I. f. 409.

In Kalaúz I. f. 162.

Kalaúz II. f. 240.

Harmadszor. Hamissan írják az Morgók, hogy az régi szentek nem a' végre imádkoztak az halottakért, hogy ez-által segíttetnének. Mert külömbet hallánk nem régen az sz. Clemens és Areopagitai Dienes szavaiból. Sz. Cyrillus pedig illyen-formán szól: *Mikor áldozunk, említtyük az patriarchákat, profétákat, apostolokat, mártyrokat, hogy az Úr Isten ezeknek imádsága és esedezése-által kedvessen fogadgya az mi könyörgésünket. Annak-utánna imádkozunk az halottakért. Maximum esse credentes animarum IUVAMEN, pro quibus offertur obsecratio sancti illius ac tremendi, quod in altari proponitur, sacrificii.* Elhivén, ugymond, hogy fölötte nagy segítségek vagyon az lelkeknek, mellyekért bémutattatik az oltári áldozatnak könyörgése. Sz. Ágoston sem külömben ír: *Kételkedni abba nem kel,* úgymond, *hogy az anyaszentegyháznak imádságival, üdvösséges áldozattyával és alamisnáival, mellyek az lelkekért szolgáltatnak, segíttetnek az halottak*[1]. *Azt sem kel tagadni, hogy az halottak lelkei az ő jó-akaróinak kegyességével megkönnyebíttetnek, mikor ő-érettek vagy az közben-járónak áldozattya szolgáltatik, vagy alamisnák osztogattatnak*[2]. *Hinni kel, hogy az elnyúgottak lelkéiért-való oblatiók valami segítséget hoznak*[3]. Mind ezek sz. Ágoston szavai. És hogy egyebekrúl ne emlekezzem, halhadsza Aranyszájú sz. Jánost: *Könyörgéssel, esedezéssel, alamisnával, oblatiókkal segíttessék az halott. Nem oknélkúl, sem haszontalanúl emlekezünk áldozatunkban az halottakrúl, hanem hogy őnékik innen vigasztalásuk légyen.* Ezeket és ennél több hasonló mondásokat olvastak az Kalaúzban az Morgók, és mégis nagy

Cyrill. Hierosolym. Catech. 5. Vide Kalaúz II. f. 483.

[1] August. serm. 32. de verbis Apost. Kalaúz II. f. 260.
[2] Enchirid. c. 110.
[3] Epist. 65.

Chrysost. 1. Corinth. 15. Vide Kalaúz II. f. 615.

orczátlanúl azt merik írnyia, hogy az régiek az halottakért-való imádságban nem gondolkodtak ezeknek segítségekről.

Origen. lib. 3. Job. prope finem.

Hamisság az is, hogy Origenes ebben néktek kedvez. Mert noha eggyüt azt írja Origenes, hogy az szentekről és meghólt atyánkfiairúl emlekezünk, az ő nyúgodalmokon örúlvén és magunknak hasonló kimúlást kérvén: de azt soha-sem mondotta, az mit tí rebesgettek, tudni illik, hogy csak ez az halottakért-való imádság. Sem azt nem írta, hogy ennél egyéb végre nem emlekezik az Ecclesia az szentekről. Mert az régiek írásából hallók, hogy ők-is könyörgések-által segítséget vártak s kértek. Noha azért Origenes erről nem emlekezik azon az helyen, mellyet elő-hoznak az Morgók, de azért ebből ki nem sűl, hogy ezt tagadta vólna: mert az purgatóriumot ő-is vallotta, mint szinte mí mostan. Halhadsza maga szavait: *Si post fundamentum Jesu Christi non solum in tuo corde aurum, argentum, lapidem pretiosum superædificaveris, verum et ligna, fœnum, stipulam: quid tibi vis fieri, cum anima semota fuerit a corpore? Utrum ingredieris in sancta cum lignis tuis, cum fœno et stipula, et pollues regnum Dei? An propter lignum, fœnum et stipulas foris residere, et pro auro, argento et lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequetur, nisi ut primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, stipulas etc.*

Origen. hom. 12. in Hieremiam

Szent Cypriánust sem helyessen említik az Morgók, mert az mit Cypriánus csak szintén az mártyrokrúl monda, azt ők közönségessen az töb halottakra akarnák vonnyi. És noha, az mint ezennel megmondom, másut világossan szól Cypriánus az halottak segítéséről, de ők egy homályos mondással el akarják födözni az nyilván-való dólgot. Hogy azért summában foglallyam szavaimat, nem tagadom, hogy Cypriánus az mártyrokért való áldozaton érti az ő emlekezeteket[1], mint világossan megmagyarázza önnön-maga illyen szókkal: *Dies eorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus*[2]*:* de micsoda *commemoratio* légyen az áldozatban az mártyrokrúl, meghallók Cyrillustúl és feljegyzi sz. Ágoston-is, midőn azt írja[3], hogy az Úr asztalánál nem úgy emlékezünk az mártyrokrúl, mint egyéb halottakrúl, tudni illik, hogy imádkozzunk érettek (mert gyalázza az mártyrt, a ki ő-érette könyörög[4]), hanem hogy az mártyr imádkozzék mi-érettünk.

[1] Cyprian. epist. 34. quæ est l. 4. epist. 5.
[2] Epist. 37.
[3] Tractat. 84. in Joan. Vide Kalaúz II. f. 260.
[4] Aug. serm. 17. de verb. Apost. Kalaúz ibid.

Negyedszer és utólszor. Nem igazán írják az Morgók, hogy az régi Doctorok írásit hamissan állatom-elő.

Sz. Ágostont a mi illeti: hamissan írják az Morgók, hogy én az halottakért-való imádkozást azzal erősítettem, mert szent Ágoston írja, hogy az keresztyénség azért illi az mártyrok emlekezetit, hogy követésekre felgerjedgyen, érdemekben társalkodgyék és imádságokkal segíttessék.

Az-is hamisság, hogy én az mártyrok emlekezetin az halottakért-való imádságot értém. Mert soha ezek az bolondságok nékem eszemben sem jutottak: és azt az sz. Ágoston mondását az Kalaúzban* nem az halottakért-való könyörgésnek, hanem az szenteknek értünk-való esedezéseknek erőssítésére említettem. * II. f. 260.

Hamisság az-is, hogy ez az sz. Ágoston mondása az szenteknek érettünk-való imádkozását nem vastagíttya. Mivelhogy magok-is az Morgók eszre jövén, meghazuttattyák magokat és megvallyák, hogy sz. Ágoston amaz szókban: *és imádságokkal segíttessék,* néz az ő idejebéli szent írás-kívűl-való szokásra és vélekedésre. Morgók fol. 17.

Hamisság az-is, hogy ha az régiek írásában találtatik az halottakért-való imádság ollyan-formán az mint én említettem sz. Ágostonból, tudni illik ugymint az egész Ecclesiának szokása: még úgy sem köteleztetünk ennek hitelére. Mert jóllehet azt én-is vallom, hogy akár-mely régi Doctornak magán-való tanítása és vélekedése nem kötelezi az híveket: de midőn az anyaszentegyháznak egyenlő értelmét elónkben adgyák az régiek, bezzeg nem szabad az-ellen rugóldoznunk, az mint nem régen mondám. Vide Kalaúz (első kiad.) fol. 551.

Hamisság az-is, hogy semmi oly dologra nem köteleztetünk, melyről példa vagy parancsolat nincs a szent írásban. Mert hogy egyéb dólgokat elhalgassunk, mutas az sz. írásban példát vagy parancsolatot arrúl, hogy az vasárnapot megillyed: hogy az szent Máthé neve-alat kiadatott evangelium éppen és tellyesen úgy maradott, az mint szent Máthé írta: hogy az keresztség sacramentum etc.

Végezetre, hamisság az-is, hogy szent Ágoston kételkedett, ha vagyon-é purgatórium. Mert az mint az Kalaúzban mondottam[1], noha sz. Ágoston *21. de Civitate Dei, cap. 26. Enchiridii cap. 69. kételkedik* az tisztúlásnak módgyában, ha tűz által tisztíttatnak-é, vagy egyéb-képpen? (most sincs ez közben-vetés-nélkűl[2]) de azt kételkedés-nélkűl taníttya sok helyen[3], hogy az élők könyörgésével segíttetnek az halottak. Nem-is kételkedhetett ebben sz. Ágoston. [1] II. f. 261. [2] Kalaúz II. f. 608. [3] Loca vide in Kalaúz II. f. 261.

I. Mert az Machabæusok könyvét sz. írás-közzé számlállya szent Ágoston, az mint nem régen mondám; abban pedig az halottakért-való könyörgésről világos tanúság adatik. II. Mert az mint nem régen mondám, sz. Ágoston *de Cura pro mortuis cap. 1.* az egész anyaszentegyház szokásának írja az halottakért-való könyörgést. Azt-is ő taníttya, hogy bolondság abban akadozni, a mit az anyaszentegyház követ[1]. III. Mert *sermone 32. de verbis Apostoli* világoson írja, hogy kételkedést nem kel abban szenvedni, hogy az élők imádságival segíttetnek az halottak.

[1] August. epist. 118. Kalauz I. f. 162.

[2] II. f. 615.

Cypriánust sem hoztam-elő álnaksággal. Mert én az Kalaúzban[2] szórúl-szóra leírtam, az mit Cypriánusban olvastam, tudni illik: hogy szent gondolatból és hasznos gondviselésből rendeltetett, hogy a ki egyházi személyt nevez tútorságra, se *offertoriumot* ne vigyenek érette, se az ő kimúlásáért áldozatot ne szolgáltassanak. Mert nem méltó, hogy az oltár-előt az papi imádságban emlekezet légyen arrúl, a ki az oltártúl el akarta vonnyi az papot. Ezek az Cypriánus szavai. Ha ezeket csak illyen tisztán leírnyia álnakság lehet, ám bár igaz légyen az Morgók hazugsága.

Azt mondgyák az Morgók, hogy Cypriánus csak az halottak emlekezetit érti az halottakért-való áldozaton. Ha ennek bizonyságát adhatnák, mondanának valamit; jóllehet úgy sem feselhetnének-ki az tőrből. Mert vallyon s micsodás emlekezetrűl gondolkodnak it ez-aránt az Morgók? Ha ollyanrúl, az minéműrűl szóllani hallók sz. Ágostont és Cyrillust, tudni illik az melyben imádkoznak, áldoznak, *offertoriumot* adnak az halottakért: helyesen szóllanak, az régiek nyomdokin járnak, mi-velünk eggyet értnek. De ha csak valami haszontalan emlekezettel álmodnak, akarnám, hogy ez három kérdésre megfelelnének: I. Minémű vólt ez az emlekezet? II. Micsoda nagy kárt vallott az hólt ember ennek az emlekezetnek elhagyásában, hogy ily kemény büntetésül kellett ostorozni őtet ezzel az emlekezetnek elhagyásával? Nagy büntetés vólt az mirűl Cypriánus emlekezik, és ezzel az kemény ostorozásnak példajával akarta az töb híveket elidegeníteni az papok tútorságától, mint maga jelenti illyen szókkal: *Non est quod pro dormitione Geminiani apud vos fiat oratio; aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur; ut cæteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotem ad seculares molestias devocet. Observari de cætero poterit, ne ultra hoc fiat, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.* Akarom azért tudni, micsoda nagy büntetés lehetett

Cyprian. epist. 66.

az haszontalan emlekezetnek tilalmában? Arra-is tanícsanak-meg az Morgók, micsoda Calepinusban olvasták, hogy *Non offerre pro eo sacrificium: pro dormitione ejus non celebrare: pro dormitione ejus non fiat oblatio: deprecatio ejus nomine non frequentetur:* annyit tégyen, mintha azt mondanók, hogy egy sovány és haszontalan emlekezeti az halottnak félre tétessék. Ezeket ha jó fondamentomból kifejezik az Morgók, többet szóllok véllek.

TERTULLIANUST a mi illeti: hamissan fogják reám az Morgók, hogy én az papi elégtételű áldozatra, avagy az papi imádságra határoztam vólna az Tertullianus szavait. Mert az Kalaúzban[6] előhozván Tertulliánust, nevezet-szerént az papi áldozatrúl vagy papi imádságrúl nem emlekeztem, hanem közönségessen az hívek imádságárúl.

[6] II. f. 615.

Hamissan kenik reám azt-is, hogy az *oblatiókon*, mellyekrűl emlekezik Tertullianus, papi áldozatot magyaráztam. Mert én az *oblatiókon*, mikor csak magán említtetnek, nem mingyárt értek áldozatot, hanem bémutatott ajándékot, minémű ajándékot szoktak vinni *offertoriumban* az hívek. Efféle *oblatiórúl* szól Tertullianus *de Corona militis cap. 3., de Monogamia cap. 10.*, mellyet az halottakért vittek az keresztyének, és osztán az szegények köziben osztogattak. *Hæc quasi deposita pietatis sunt. Non inde epulis, non potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis*[1].

De offertoriis Coccius t. 2. l. 6. art. 15.

[1] Tertull. Apolog. c. 39.

Végezetre, merő hamisság az-is, hogy Tertullianus az halottakért-való imádságot és alamisnát nem tanította. Mert Tertullianus írja azt, hogy az keresztyén aszszony az ő ura lelkéjért imádkozik és nyúgodalmat kér néki. *Orat pro anima ejus, refrigerium adpostulat ei.* Nem tudom micsoda szókkal jelenthette vólna világosban az halottak lelkéjért való könyörgést: holot mí sem szóllunk ennél nyilvábban, sőt ugyan ezen szókkal magyarázzuk vallásunkat. Annak-fölötte jelencsék-meg az Morgók, mit értenek azon, az mit Tertullianus monda: *oblationes pro defunctis annua die facimus*, az halottakért, úgymond, esztendőnként halálok napján *oblatiókat* tészünk? Talám *pro defunctis* annyit tészen, mint *pro pauperibus?* Avagy *refrigerium adpostulare* szegényeknek való alamisnálkodást jegyez? Ez ha igy vagyon, bár az Molnár dictionariumát más kaptára vonnyák.

LUTHERT nem igazán írják az Morgók, hogy orczátlanúl támasztom az purgatórium óltalmára. Mert én az Kalaúzban Luther Mártonnak illyen mondását hoztam-elő: Nállam, úgymond, bizo-

Kalaúz I. f. 388.

nyos, hogy vagyon purgatórium; mivelhogy ezer esztendő-előt írta sz. Ágoston, hogy az ő annyáért imádkozott sz. Ambrus. Kell-é azért hinni az eretnek Pighardnak, ki hogy született alég vagyon nyólczvan esztendeje, és azt vítattya, hogy ennyi száz esztendő folyásában megrögzött tudomány hamis légyen? Ezek Luther szavai *Tomo 1. latino Vittemberg. anni 1545. edito per Lufft, fol. 112. In resolution. de Indulgentiis,* melyekkel világoson állatya az purgatóriumot. Ha egyéb írásában kárhoztatta, maga vétke, ki mind hevet hideget fútt azon egy szájával.

Kalaúz I. f. 386.

Azt-is hamissan írják az Morgók, hogy az luther *Concordia,* mikor az halottakért való könyörgést jóvá hadgya, csak az mártyrok cselekedetinek emlekezetit érti rajta. Mert egy az, hogy én soha oly Calepinust nem láttam, ki *orationes* elő-számlálásnak, *pro mortuis* mártyrok cselekedetinek magyarázta vólna. Azért uj deák nyelvet kezdgyetek Csepregben és tollyátok sákban az Calepinust, ha cserbe nem akartok maradni. Más az, hogy ő maga az Concordia megmagyarázza, hogy ő azt az halottakért-való imádságot javallya, mellyet Aërius tagadott hasznosnak lenni. *Epiphanius testatur Aërium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutiles. Id reprehendit. Neque nos Aërio patrocinamur*[1]. Epiphanius pedig nyilván írja, hogy Aërius oly imádságot nem javallott, mellyet az hívek arra itíltek hasznosnak, *ut ne illic patiatur,* hogy az más világon ne szenvedgyen a kiért könyörgünk.

Vide Kalaúz I. f. 603. Logi Alogi fol. 85.

[1] Liber Concord. in Apologia de vocab. Missa.

Aëriusról hamissan írják az Morgók, hogy őtet nem az halottakért-való könyörgés-tagadásért, hanem az arrianusságért vetették eretnek számban. Mert az luther Concordia szavából külömbet hallál: és az Kalaúzban megmutatám[2] sz. Ágoston írásából, hogy arrianusság-kívűl egyéb tévelygési vóltak Aëriusnak; többi-közöt az-is, hogy az meghóltakért nem kel imádkozni.

I. f. 409.

Az-is csak hamisság, hogy sz. Ágoston és Epiphanius fel nem jegyzették, mit tanított Aërius az halottakért-való könyörgésről. Mert ezek az sz. Doctorok világoson írják, hogy Aërius az halottakért-való imádságot haszontalannak, nem szükségesnek mondotta.

Vide Kalaúz I. f. 410.

Az sem igaz, hogy Aërius vélekedése az vólt, hogy penitentia nélkűl meghóltaknak-is bocsánatot igírt az Ecclesia, csak légyen ki érettek könyörögjön. Mert ezt csak ujjokból szopták az Morgók, kirűl sem sz. Ágoston, sem Epiphanius nem emlekeznek. Sőt Epiphaniusnál Aërius azzal bizonyíttya, hogy az halottakért-való imádság haszontalan, mert ha hasznos vólna, akár-mely gonosz

embert-is megszabadíthatna az élő emberek esedezése: kit egy *absurdum*, helytelen és engedhetetlen dolog-gyanánt hoz-elő. De ez az Aërius bizonyítása semmire kellő; mert az anyaszentegyház soha nem tanította, hogy minden halottaknak használ az élők imádsága: sőt azt bizonyoson hírdette, hogy a ki csak egy halálos bűnben meghal, sem segíttetik az élők kérésivel. Vide Kalaúz II. f. 260. 600. 610 Coccius t. 2. l. 10. art. 6.

De minek-előtte véget vessek az első felelet rostálásának, két nagy hamis álnakságát ved eszedben az Morgóknak.

Első az, hogy mikor az mi vallásunkat az halottakért-való imádságrúl elő-hozzák, inkáb mindenkor hozzá-adgyák amaz igét *érdemes*[1], mint-ha mí azt tanítanók, hogy az purgatóriumban lévőkért nem csak kérésünkel nyernénk szabadúlást, hanem ugyan érdemlenőjők-is. Maga az Kalaúzban megmondottam[2], hogy mí másnak nem érdemlünk Isten-előt: hanem az jó cselekedetnek érdemét magunk vészszük.

[1] Morgók fol. 15. 16. 21. 22. 24. 25. 47. 58. 60. 61.
[2] II. f. 546. I. f. 573.

Második az, hogy az első bizonyítást, mellyel az Csepregi Mesterségben hamissíttatik az Lutherség, csúfossá és erőtlenné akarván tenni az Morgók, azt írják, hogy rosz formában öntetett az bizonyítás. És hogy ez nyilvábban megesmértessék, deákúl így fondállyák az én bizonyságomat:

Semper fuerunt pii homines, qui apostolicam doctrinam contra hostes Ecclesiæ propugnarunt;
Atqui non semper fuerunt, qui suffragiis mortuorum, purgatorio, invocationi sanctorum se-se opposuissent:
Ergo Augustanæ Confessionis diversa opinio de his non est apostolica doctrina.

Ezt az semmire jó magok csinálmányát úgy csúfollyák, hogy csak meg nem bolondúlnak örömökben. Bezzeg én mondva sem tudnék illyen rosz argumentumot faragcsálni: és magok-is feljegyzik az Morgók[3], hogy sokkal külömb az Csepregi Mesterségben íratott bizonyítás, mellyet deákúl így kellene elő-állatni:

[3] Fol. 6.

Omnis doctrina, quæ vere est apostolica, habuit semper propugnatores ac propagatores;
Quædam Confessio, Augustæ edita anno 1530. et a Lutheranis approbata, de purgatorio, invocatione sanctorum etc. non habuit semper propugnatores ac propagatores:
Ergo quædam Confessio Augustæ edita etc. de purgatorio etc. non est doctrina apostolica.

Ez bezzeg jó formában öntetett bizonyság, melynek első része Csepregen kőlt és én-tőllem az Kalaúzban vastagon meg-is bizonyíttatott; az második része pedig két-képpennis kitetczik. Mert az Morgók nem nevezhetnek minden idő folytában vélek eggyező és az ő vallások-óltalmazó tanítókat: mí pedig megmutattyuk, hogy az apostolok idejétül-fogva az régi jámborok ellenkeztek az ő tanításokkal. Tehát igazán és erőssen megkötöttük annak csomóját, hogy az Lutheristaságban isteni tudomány nem találtatik.

It immár az keresztyén olvasót kényszerítem az egy élő Istenre, hogy egy kicsínnyé magában szállyon és rostállya jól meg, mit kellyen efféle tanítók vallásárúl itílni, kik ily sok nyilván-való hamissággal és eleitül-fogva végig, csak merő hazugsággal akarják óltalmazni igyeket. Szokták mondani, hogy nincs oly rosz mező, melyben valami jó füvecske nem teremne: de ím látod, az egész első feleletben egy igazat történetből sem ejthettek az Morgók, úgy hozzá szoktak az hazugsághoz. És ha oly dologban hazudnának, melyben mingyárt meg nem érethetnének, avagy ha csak az csepregi polgárok-előt hazudnának, nem vólna ily nagy csudám rajta: de hogy én-előttem és én-ellenem, a ki-előt nyomot nem veszthetnek, oly dólgokban hazudoznak, mellyekben csak az könyveknek reá forgatásával meggyőzettetnek: ezt immár bezzeg nem mérem emberi szemptelenségnek nevezni, hanem ördögi vakságnak kel mondanom.

Hogy azért én-is befejezzem az első feleletnek hamissítását:

Hamissan írják az Morgók, hogy az ő feleletekből kitetczik, mely méltán vádolnak engem azzal, hogy hamissan hozom-elő az régiek írásit. Mert sőt inkáb az én ártatlanságom és az ő álnakságok fénylik az megmagyarázott dólgokból.

Hamisság az-is, hogy Tertullianus, Origenes, Epiphanius, Augustinus, Ambrosius, Cyprianus írásiból ők megbizonyították, hogy ezek nem javallották az halottakért-való könyörgést. Mert mind eddig az első feleletnek végéig nem-is említették sz. Ambrust, nem hogy valamit bizonyítottak vólna írásából. Az töb Doctorok könyveiből-is egy szót nem említettek, mellyel az halottakért-való imádkozást megvetették vólna. Én pedig az régiek írásából nyilván megmutatám, hogy egyenlő értelemmel jóvá hatták az halottakért-való imádságot.

Goromba hamisság az-is, hogy én írtam, hogy Aërius-előt senki az szentek segítségül hívását és az pápák főbségét nem

tagadta. Mert én ezt soha-sem írtam, soha meg sem gondoltam, tudván, hogy az Aërius eretnekségi-közöt emlekezet sincsen az szentek segítségül hívásárúl és az pápa főbségének tagadásárúl; hanem az én szóm, hogy az apostolok idejétül-fogva Aërius eretnekig senki magát paisul nem vetette azért az tudományért, mellyet most az halottakért-való imádságnak hasznos vólta ellen fecsegnek az Lutheristák. Ezt az ki nem igazallya, nevezzen csak eggyet, a ki Aërius-előt ebben az vélekedésben zabállott vólna.

§. IV.

Az Morgók második feleleti felfordíttatik.

Az első feleletben azon mesterkedtek az Morgók, hogy erőtleneknek mutassák azokat az jelenségeket, mellyekkel megbizonyítottam, hogy az lutherista vallásoknak óltalmazó paisi nem találkoztak minden üdők forgásában. Minthogy pedig ez-aránt reteszt vete pattantyújok, elől kezdik az dólgot és az második feleletben azon aggódnak, hogy mind az szent írást, mind az Doctorokat magokhoz foglallyák és tőllünk elszakaszszák. De az miben fejeket törik, azokra az Kalaúzban mind válaszok vagyon, noha ők mint az baglyok csak fülelnek és említeni sem mérik az Kalaúzban feljegyzett igaz feleleteket. Azért nem nyújtom hoszszan írásomat, hanem csak eszében juttatom az keresztyén olvasónak azokat az erős feleleteket, melyeket az Kalaúzban kiterjesztettem.

Az PURGATORIUMRÚL szólván, hamissan írják az Morgók, hogy az görög Ecclesia mindenkor ellene mondott az purgatóriumnak. Mert az Kalaúzban nem csak az Hieremiás patriárcha írásából, hanem az florenciai közönséges gyöleközetből-is megmutatám, hogy az görögök vallották és jovallották mind ez mái napig az halottakért-való imádkozást: noha abban kételkedtek ők-is, mint szinte sz. Ágoston, hogy ha tűzzel tisztíttatnak-é az lelkek, vagy másképpen. Morgók fol. 28. Kalaúz I. fol. 240. 241. Vide Kalaúz II. f. 608.

Hamisság az-is, hogy Isaiásnak 57. részében az vólna írva, hogy az igaz meghalván, békeségre mégyen. Mert ezt ot fel nem találod, hanem *Sapient. 4. v. 7.* De minthogy az Bölcseségről írt könyvet tí megvetitek, Isaiás nevére akarátok kenni, az mit Salamon mondott. Morgók f. 27.

Hamisság az-is, hogy az mely sz. írásokat emlegettek, azok az purgatóriummal ellenkeznek. Mind helyen hagyom, valamit az

szent írásból elő-számláltok: de azokban emlekezet sincs az purgatóriumrúl. Igaz azért*, hogy az gonoszak igyenessen pokolra vettetnek, és hogy sok tekélletes emberek igyenessen menyországban jutnak. Engedgyük-meg azt-is, hogy Lázár az purgatóriumban nem vitetett: noha azt az Írás nem mondgya, és az angyaloktúl Ábrahám kebelébe vitethetett, ha az purgatóriumon által-ment-is. Maradgyon az-is helyén, hogy az igazak halála jó és kedves dolog; és hogy a ki szeretet-által munkálkodó hittel mind végig hiszen, üdvözűl: a ki pedig nem hiszen, elkárhozik. Ezek mind Isten szavai, mind igazak. De én mind ezekben emlekezetet nem hallok az purgatórium tagadásárúl. Ha a ti hegyes elmétek satójában kifacsarhattyátok ezekből az írásokból, a mi ezekben nincsen, ám megláttyátok. Az bizony dolog, hogy az hívek üdvössége és hóltok-után-való nyúgodalma helyen maradhat, ha az purgatóriumban egy ideig tisztíttatnak-is. És az Lázár példájából közönséges regulát nem szabhatunk: miképpen hogy az Lázár kúdússága arra nem viszen, hogy minden üdvözűlő ember kúdússá légyen.

* Vide Kalaúz II f. 599. 607.

Hamisság az-is, hogy Justinus, Cyprianus és egyebek, a kiket emlegetnek az Morgók, megvetették az purgatóriumot. Mert ezekközzűl az Morgóktúl nevezett helyeken eggyik sem említi az purgatóriumot, eggyik sem írja, hogy az halottakért-való könyörgés hiuságos: hanem csak azt vítattyák, hogy ha ember ez világon nem keresi bódogságát, meg nem nyerheti az más világon. Az sz. Atyák tulajdon szavait hoszszú lajstromba elő-hozza *Coccius tom. 2. Thesauri lib. 10. art. 6.* Én megelégszem az Morgóktúl feljegyzett két vagy három Doctorok szavainak elő-hozásával, mellyekből kitetczik, hogy ezek nem az purgatóriumot, hanem az gonoszak hóltok-után szabadúlásokat tagadták. Azért így szólnak az szent Doctorok: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus est*[1]. *Qui hic non recipit remissionem peccatorum, illic non erit*[2]. *Non putemus, cum illuc venerimus, misericordiam tribuendam, qui hic non egimus, ut mererenur veniam accipere. Neque enim qui in præsenti vita peccata non abluunt, postea consolationem inventuri sunt*[3]. Látod-é, hogy csak azt vítattyák, hogy a ki gonoszúl él és pœnitentia-nélkűl kimúlik, annak örökké veszni kel. Iustinus írja, hogy az Lázár és gazdag példajából kitetczik, hogy hóltok-után nem segíthetni az embereket[4]: azokat tudni illik, kik ollyan állapatban találtatnak, mint Lázár és az gazdag. Sz. Ágoston tagadgya bezzeg, hogy az keresztség-nélkűl

Morgók fol. 27.

[1] Cyprian. ad Demetrianum.

[2] Ambros. de bono mortis c. 2.

[3] Chrysost. hom. 2. de Lazaro.

[4] Justin. quæst. 60. non 61., ut vos citatis.

meghólt gyermekeknek pokol és menyország-kívűl harmadik örökös lakó-helyek légyen[1]: noha az mint meghallók, az halottakért-való könyörgést erőssen állattya[2]. De régi szokások ez az Lutheristáknak, hogy az mit sokszor, nyilván, erőssen tanítnak s óltalmaznak az szent Doctorok, azt ők fülök-mellől bocsátván, valami homályos szócskákon akadoznak.

[1] Vide Kalaúz II. f. 618.
[2] Supra fol 133.

Az SZENTEK SEGITSÉGÉRŰL szólván, hamissan írják az Morgók[3], hogy mí az szentek segítségül hívásában látván bálványozásunkat, külömb külömb színnel akarjuk ezt födözgetni. Mert a ki minden szíveket jól lát, az tudgya, hogy sem bálványozást ebben nem látunk, sem vallásunkat nem takargattyuk[4].

[3] Fol. 28.
[4] Vide Kalaúz II. f. 563.

Hamisság az-is, hogy az tridentomi gyölekezet. és az *Psalterium Mariæ,* vagy Logobardus[5] ellene mondanának annak, az mit én írtam[6]: tudni illik, hogy az szentektűl nem úgy kérünk valamit, hogy ezt magok hatalmával és tehetségével adgyák, hanem hogy Istentűl könyörgéssel nyerjék. Ez-ellen semmit sem szól az tridentomi gyölekezet; sőt az szentek segítségét abban helyhezteti, hogy az Istentűl, Christus Urunk-által, nyernek sok jókat[7]. Az Mária *Psalteriomát*-is ugyan csak ezen értelemben szabad bévenni, mint az Kalaúzban megmondám[8]. Lombardus pedig (a kit csak nevezni sem tudnak az Morgók) semmiben nem ellenkezik, sőt nyilván írja, hogy az szenteket azon kérjük, hogy imádkozzanak értünk: *Oramus, ut intercedant pro nobis*[9].

[5] Morgók fol. 29.
[6] Kalaúz II. f. 562.
[7] Conc. Trid. sess. 25.
[8] II. f. 564.
[9] Magister in 4. Sentent. distinct. 45. litt. G.

Hamisság az-is, hogy Eccius az szentek segítségül hívásának régiségét elrontya, midőn azt írja, hogy bizonyos okai vóltanak, mellyekért sem az ó, sem az új testamentomban nyilván-való parancsolat nem adatott az szentek segítségül hívásárúl[10]. Csuda, hogy én-reám-is azt nem fogjátok, hogy elrontom az szentek segítségül hívásának régiségét, mivelhogy én-is azt írtam[11], hogy közönségessen az hívek nem kötelesek az szentek segítségül hivására. Ha minapi újságnak kel tartani azokat, mellyekrűl nyilván-való parancsolat nincs az ó és új testamentomban: az szombatnak elhagyása, az vasárnap, Karácson és Áldozó inneplése, és hasonló dólgok minapi találmányok lésznek.

[10] Morgók fol. 31.
[11] Kalaúz II. f. 590.

Hamisság az-is, hogy az Morgóktúl elő-hozott sz. írás szavai az szentek segítségül hívását felforgattyák[12]. Mert mí az Isten tisztességét szenteknek nem adgyuk, midőn őket azon kérjük, az mit Istentűl nem kérhetünk, tudni illik, hogy imádkozzanak érettünk. És szinte mint sz. Pál az Istent hítta segítségül felebaráti

[12] Morgók fol. 29.

Rom. 15, 30. által, midőn ezeket kérte, hogy őtet segícsék imádságokkal: úgy mí-is az Istentűl kérjük és várjuk, valamit az szentek könyörgése-által ő szent Felségétűl nyerünk. Közbenjárót ollyat, az mi-
1. Tim. 2, 5. néműrűl sz. Pál emlekezik, ki magát váltságunkra adta, csak az egy Christus Jesust ismérjük; noha ollyan közbenjárók, az minéműnek neveztetik Moses *Galat. 3. v. 19.*, többennis lehetnek.

Morgók fol. 30. Hamisság az-is, hogy az mely sz. Doctorokat emlegetnek az Morgók, ellene mondanának az szentek segítségül hívásának. Mert
[1] Lib. 2. c. 57. n. 9. Irenæus csak azt írja[1], hogy az keresztyének nem cselekesznek csudákat az gonosz angyalok segítségével, mint az Simon Magus
[2] Vide Kalaúz I. f. 280. kövötői[2]. Epiphanius igazán írja, hogy Bódog-Aszszonyt sokkal
[3] Kalauz II. f. 564. alacsomb tisztelettel kel böcsűlnünk, hogy-sem az Úr Istent[3], és az Collyridiánusokat méltán kárhoztattya[4]. Szent Chrysostomus
[4] Vide Kalaúz I. f. 422. írja, hogy az Chananeabéli aszszony igyenessen Urunkhoz járúla:
[5] Lucæ 7, 3. de mi sül-ki ebből? Az százados ember[5] és egyebek-is[6] közbe-
[6] Joan. 12, 21. járók-által folyamodtak Christus Urunkhoz. Azért lássák az Morgók, mit akarnak mind eggyik s mind másik példából kihozni. Elég nékünk, hogy senkit az sz. Doctorok-közzűl nem említhetnek, ki igyenessen azt írná, hogy az szenteket nem szabad kérnünk és segítségül hínunk.

Az SZABOTT BÖJTÖLÉSRŰL hamissan írják az Morgók egy-általlyában és határozás-nélkűl, hogy az mi tanításunk-szerént halálos vétekben esik, a ki bőjtben tilalmas eledelt észik. Mert ebben sok *exceptio* vagyon: és csak azt itíllyük vétkezni, az ki bizonyos megengedett okok-nélkűl, az anyaszentegyháznak hagyása és az
1. Cor. 8, 13. apostolok traditiója-ellen zabállik; mivelhogy ezzel egyebeket botrán-
Matth. 18, 17. koztat és engedetlenségével az Urunk sententiáját érdemli, melyben
Kalaúz II. f. 241. pogánynak és nyilván-való bűnösnek itíli az anyaszentegyház engedetlenét.

Hamisság az-is, hogy az luther vallás-szerént az bőjt nem egyéb, hanem minden üdőbéli, minden étektűl-való magának meg-
[7] Morgók fol. 32. tartóztatása[7]. Ha efféle bőjtöt tartanának az Lutheristák, azaz minden üdőben, minden étektűl magokat elfognáják, nem tudom mint élhetnének. Talám azt akarták mondani az Morgók, hogy az ő bőjtök az mértékletes lakás, avagy némely bizonyos üdőkben minden étektűl megtartóztatás.

Morgók fol. 33. Hamisság az-is, hogy szent Máté *c. 11. v. 19.* írná, hogy Urunk inkáb akart részegesnek mondatni, hogy-sem engedni az sidók bőjtölésének. Mert ot az bőjtölésrűl emlekezet nincsen:

hanem csak azon panaszolkodik Urunk, hogy Jánost ördöngösnek mondották az sidók, hogy szokott eledellel nem élt; Urunkat pedig részegesnek hítták, hogy az emberek szokása-szerént evett és ivott.

Hamisság az-is, hogy az eledelekben választást és tilalmat nem szenved az szent írás, midőn azt mondgya, hogy meg nem rútít a mi bémégyen szájunkon[1]; mindent megégyünk a mit előnkben adnak[2]; és ördögi tudomány az ételek tilalma: mert az tisztáknak minden tiszta[3]. Hogy ha ezek az mondások parancsolatképpen arra köteleznek, hogy válogatás ne tétessék az eledelben: miképpen mented-meg az apostolokat, kik Urunknak menybe menetele-után erős parancsolattal megtílták, hogy vérest és fojtottat ne égyenek az hívek? Ezt pedig Szent Lélek végezésének *és szükséges dolognak nevezik*[4]. *Valamint az apostolokat* megmentik az Morgók, szintén azon nyomon megmentik az Ecclesiát-is. Azt mondom azért, hogy nem az étek rútítya-meg az lelket, hanem az engedetlenség, mely az alma-ételért Ádámot megrútítá. Az-is igaz, hogy a ki úgy tílt valamely eledeleket, mint Tatianus, Saturninus, Manichæus[5], avagy úgy szabja az bőjtölést mint Montánus[6], avagy az sidók válogatását úgy követi, mintha mostannis az ó törvénynek cæremoniái köteleznének: bezzeg méltó feddésre. De a ki efféle kábaságokat megvetvén, azért válogat az eledelekben, hogy engedgyen az apostoli traditiónak és az anyaszentegyház parancsolattyának, abban semmi vétek nincsen, mint az fojtott és véres állatnak tilalmából megtetczik.

Morgók fol. 33.

[1] Matth. 15, 11.
[2] Luc. 10, 8.
[3] 1. Tim. 4, 3. Rom. 14, 20.
[4] Act. 15, 29.
[5] Kalaúz I. f. 421.
[6] Kal. I. f. 419. II. f. 243.

Hamisság az-is, hogy az régiek ellene mondottak az mi bőjtölésünknek. Mert az Kalaúzban megmutattam, hogy az negyvennapi bőjt apostoli traditióból áradott és hús étel-nélkűl tartatott. Az kiket pedig az Morgók emlegetnek, azok semmi részben nem szolgálnak az Lutheristaságnak, hanem inkáb az Morgóknak temérdek tudatlanságát és vakmerő bátorságát jelentik. Tertulliánust két helyennis nagy pompával mutogattyátok, ki azt írja, hogy válogatás-nélkűl, szabadoson kel bőjtölni: *Indifferenter jejunandum ex arbitrio, non ex imperio novæ disciplinæ.* De merő bolondság minden dólgotok. Mert Tertullianus mint *objectiót,* maga ellen támasztott fogást, úgy hozza ezt elő. Az-után az egész könyvben mind erre s mind egyéb ellenvetésekre, mellyekkel az bőjtöt rontani akarják, erős feleleteket rendel. Origenessel-is ravaszúl bántok. Mert noha Origenes az keresztyén embernek lelki bőjtölését az

Morgók fol. 34. & 24. Kalaúz II. f. 239. Morgók f. 24. 34.

Tertull. de jejun. cont. Psychicos c. 2.

gonoszságtúl megtartóztatásban veti, de ugyan ottan azt-is írta:
Origen. hom. 10. in Levitic. sub fin. *Nec hoc ideo dicimus, ut abstinentiæ christianæ frena laxemus. Habemus enim Quadragesimæ dies jejuniis consecratos. Habemus quartam et sextam septimanæ dies, quibus solenniter jejunamus.* Ládd-é, hogy az negyvennapi bőjtöt, az szerdai és pénteki bőjtel egyetemben, az lelki bőjtölés-mellé veti Origenes? Chrysostomus
Morgók fol. 34. és Hieronymus, az kiket emlétnek az Morgök, úgy annyira meg nem vetik az bőjtölést, hogy sőt inkáb módot szabnak az bőjtölésekben.

Morgók fol. 35. Kalaúz I. f. 359. Logi Alogi fol. 86. AZ RÓMAI PÁPÁNAK FŐBSÉGÉRŰL hamissan írják az Morgók, hogy az mi hitünk-szerént az pápa mindeneket cselekedhetik törvénykívűl és törvény-felet. Mert az pápák saját tanításokból megmutattam az Kalaúzban, hogy az mirűl az Ur Isten törvényt szabott, arra az pápa köteles. Jóllehet, ha csak *de jure positivo humano* az pápáktúl jó rendtartásért szabott törvényekre nézünk, bezzeg azok-ellen és azok-kívűl-is cselekedhetik az pápa.

Morgók fol. 35. Hamisság az-is, hogy az mi hitünk-szerént az pápa eltévelyedhetetlen. Mert noha az pápa eggyüt az közönséges gyölekezettel nem tévelyeghet; sőt az én itíletem-szerént (noha egyebek külömben vélekednek[1]) magán sem tévelyeghet oly módon, hogy az ő tévelygésére kötelezze az híveket: mindazon-által a mi illeti az maga személyét, megeshetik és hitibennis eltántorodhatik[2].

[1] Vide Kalaúz II. f. 136.

[2] Kalaúz II. f. 335. Vide Kalaúz II. f. 351. Logi Alogi fol. 87. Hamisság az-is, hogy egy-általlyában megfedhetetlennek mondatnék az pápa, akár-menyi lelket elveszessen-is. Mert ugyan azon cánonban, mellyel az Morgók bizonyítnak, világos szókkal írva vagyon, hogy ha az hit dólgában tántorog, igenis meg kell őtet feddeni. Bonifacius azért *can. Si Papa* csak azt mongya, hogy ha az pápa gonosz életének példájával sokakat megbotránkoztat-is, nincs ez földön bírája, kitűl büntettessék, hanem Istenre kel az büntetést hadni. És ugyan ezent mondotta vala Constantinus császár az Nicæabéli gyölekezetben közönségessen minden püspökrűl[3].

[3] Vide Kalaúz, Logi fol. 60.

Luc. 22, 26. Hamisság az is, hogy Urunk elrontotta az apostolok-közötvaló főbséget, midőn azt tanította, hogy a ki nagyob közöttök, ollyan légyen, mint a ki legkisseb: és ne uralkodgyanak mint az
Vide Kalaúz II. f. 326. világi fejedelmek. Mert sőt inkáb ezzel megmutattatik, hogy az apostolok-közöt vólt valaki leg-nagyob: noha ettől az kívántatik, hogy alázatossággal viselje az főbséget. És ha az Urunk szavaiból elrontatik az apostolok-közöt-való főbség, nyilván következik, hogy

Christus Urunk sem vólt fejek az apostoloknak és az lelki pásztorok sem fejek az juhoknak: mert Christus Urunk mondgya, hogy ő úgy viselte magát az apostolok-közöt, mint az leg-kisseb, és az püspököknek azt parancsollya sz. Péter, hogy az ő nyájokon ne uralkodgyanak. Luc. 22, 27. 1. Petr. 5, 3.

Hamissag az is, hogy az régiek az pápa főbségét ellenzették. Mert az egész régiségnek velejéből megbizonyítám az Kalaúzban, hogy az Római pápa főbségét közönségessen vallották az hívek. Noha azért Irenæus megszólítá Victor pápát, nem javalván, hogy egész Ásiát átok-alá vetette [1]: de azt-is ugyan megvallá, hogy minden Ecclesiának Romához kel halgatni *propter potentiorem principalitatem*, az ő hatalmasb főbségéjért. Cyprianus mondgya, hogy az apostolságot a mi illeti, abban minnyájan egyenlők vóltak az apostolok; de ezt-is mindgyárt utánna veti, kit az Morgók elcsípnek: *Primatus Petro datur*, az elsőség úgymond, Péternek adatik. Az Nicæabéli gyölekezetnek vallásából-is megerőssítém az Kalaúzban, hogy az Római pápa fő és első az egyházi-rend közöt [2]. Kalaúz II. f. 312. Apud Euseb. l. 5. c. 24. Vide Kalaúz II. f. 222. Cyprian. in Kalaúz II. f. 327

[2] Kalauz I. f. 270. II. f. 312

Azért nem igaz, hogy az Nicæabéli hatodik cánon nem fellyebvalónak, hanem az töb püspökökkel egyenlőnek mondaná az pápát. Mert az hatodik cánonban csak azt olvassuk, hogy az alexandriai püspök az Aegyptusbéliekre gondot viselljen, az római pedig az váraskívűl-valókra. Mert ugyanis az pápa tartozik kiváltképpen gondot viselni az Róma vidékére, minthogy annak az városnak más püspöke nincs, hanem csak az pápa. Morgók fol. 37. Canon. 6. ap. Rufin. 1. 1. Hist. c. 6.

Az Nicæabéli nyólczadik canonban emlékezet sincs arrúl, a mit az Morgók írnak, tudni illik, hogy az más püspök-alat valókat senki fel ne szentellye, hanem azt az 18. cánonban találljuk: és az tridentomi gyölekezet-is ezen dologrúl kemény parancsolatot adott; de ezzel az pápa főbségének semmit sem ártott. Morgók fol. 37.

Ihon látod keresztyén olvaso, hogy ily hoszszú habozásban az Morgók csak merő hamissággal akartak az első bizonyságból kifeselni. De hála Istennek, annal világosban megismértetett annak az bizonyságnak ereje, mennél nagyob igyekezettel tusakodtak ellene. Az-is kitetczik, hogy az előbbi hazugságoknak újítási azok, mellyekkel béfejezik az Morgók feleleteket. Mert semmi sincs abban, hogy az előszámlált czikkelyekben az Római vallást mind az sz. írás, mind az apostoli forrásból ivó régi Doctorok meghamissítanák. Morgók fol. 38. 39.

§. V.

Második bizonysága az lutherista hamisságnak mególtalmaztatik.

Hafenreffer könyve eleibe függesztett írásokban azt mondották az Morgók, hogy az anyaszentegyház minden üdőben élt illyen rövid írásokkal, mellyekben az egész mennyei tudomány rövideden, világoson, nyilván mutattatott. Ebből igyenessen kifakad, hogy az nem lehet mennyei tudomány, mellyet az anyaszentegyház minden üdőben rövid és világos írásokban nem foglalt. Tehát, mivelhogy az Augustai Confessio vallását nem hogy minden üdőben, de sőt soha semmi üdőben Luther-előt világos írásban nem foglalta az Ecclesia, következik, hogy ez az vallás nem lehet mennyei tudomány. Avagy ha ezt ellenzik az Morgók, mutassanak minden üdők jártában oly írásokat, mellyekben az Ecclesia világoson kimagyarázta vólna az Augustai Confessióban foglalt vélekedéseket. Nem kívánnyuk pedig, hogy ennek a tudománynak rendszerént-való helyheztetését, hanem csak hogy velejét és valóságát mutassák az régi irásokban.

Erre-is csak szinte hamissággal adnak választ az Morgók, mint-ha ugyan fogadást tettek vólna, hogy írásokban igazat nem mondnak.

Hamisság azért, és ennihányszor megújított hamisság, hogy az első bizonyságnak fejtegetésében megmutattatott, hogy Urunk születése-után öt-száz esztendőben élő Doctorok nem jovallották az halottakért-való imádságot, az szentek segítségül hívását, az pápa főbségét. Mert senkit nem neveztek az Morgók, és ha megfakadnak sem nevezhetnek senkit az sz. Doctorok-közzűl, a ki öt vagy hat száz esztendőben vélek tartotta vólna az említett dólgokban.

Morgók fol. 41.

Hamisság az-is, hogy Illyricus *in Catalogo testium*, vagy más valaki, megbizonyította az luther vallásnak régiségét. Mert az mint másut elő-hozám [1], Luther maga írja, hogy ő egyedűl kezdette ez újságot, mellyet ő-előtte senki el nem mért kezdeni. Azt-is megvallya [2], hogy az régi Doctorok és gyölekezetek ellenkeznek az ő tudományával, kiért fejenként az régieket iszonyú gyalázatokkal illeti [3]. Sőt Calvinus egy csapással el akarvan inát vágni az ő tudományok régiségének, bátran írja, hogy az régiek minnyájan tévelygettek [4]: az-az ellenkeztek az mái újságokkal. Illyricus pedig noha sz. Bernárdot, Aquinas Tamást, Scotust és egyebeket lajstromban íra, de az mint másut megbizonyítám [5], csak egy embert sem neveze, a ki az Augustai Confessióban foglalt tudományt követte

[1] Kalaúz I. f. 224.

[2] Kalaúz I. f. 147.

[3] Kalaúz I. f. 536.

[4] Kalaúz I. f. 225.

[5] Kalaúz I. f. 237.

vólna. Chemnicius mely hamissan említi az régi szentek írását, meghallád az Kalaúzban [1]. És mivelhogy tí Morgók talám szemesbek vattok a ti könyveitekben, ugymint az *Pápa nem Pápában* [3] és hasonló bolondságokban, mencsetek-meg engem ettűl az munkától és tí keressetek s nevezzetek eggyet, a ki az apostolok idejétűlfogva rövid és világos írásban foglalta vólna Luther-előt az ti tudománytokat. Ha oly bővösök vattok effélékkel, hogy ugyan lajstromot szerezhettek nevekből, künyű eggyet neveznetek.

[1] Kalaúz I. f. 231.

Magatokkal ellenköző hamisság az-is, hogy ha ti-előttetek nem találkoztak vólna-is az Luther vallásnak követői, az apostoli méltóságban elég óltalmatok vólna: mivelhogy az apostolokkal eggyez a ti tanítástok, az pápistaság pedig ellenkezik. Eléb azt mondátok, hogy az anyaszentegyház minden üdőben (tehát nem csak az apostolok idejében [2]) óltalmazta írásival az mennyei tudományt: az szent írás-is azt taníttya [3], hogy világ végéig minden üdőben doctori és pásztori lésznek az apostoli Ecclesiának. Ha azért az ti Ecclesiátoknak tudomány terjesztő és juhok óltalmazó pásztori nem vóltak, nyilván következik, hogy az apostoli tudománytúl távuly esett.

Morgók fol. 42.

[2] Vide Kalaúz I. f. 232.

[3] Ephes. 4, 12. Vide Kalaúz I. f. 169.

Három szerrel béllett hamisság az-is, hogy Hafenreffer megmutatta az apostoloknak mi-velünk ellenkezését és az Augustai Confessióval eggyezését. Mert sem ő, sem soha senki közzűlletek csak egy punctban meg nem mutathattya, hogy mí az apostolokkal ellenkeznénk. Vessétek-meg magatokat az tippanón Morgók, és csak egy dologban, mellyet leg-alkolmatosbnak itíltek, mutassátokmeg, hogy mí az szent írás-ellen tanítunk. Nagyot nyertek, ha ezt végben vihetitek; mert azt én bizonnyal hiszem, hogy valamely tudomány csak egy dologban ellenkezik az szent írással, abban igazság és üdvösség nem találtatik. De eszeteken járjatok és oly balgatagúl ne bizonygassatok, mint ekkoráig, az-az nékem az magatok büdös *consequentiáival* és szeles elmétek magyarázatival ne bizonyícsatok.

Morgók f. 42. 44. 49.

Vide Kalaűz I. f. 443.

Sok egybe elegyített hamissággal terhes az-is, hogy mí minden tehetségünkel az apostolok és próféták írásinak méltóságát tagadgyuk: nevezvén az sz. írást elégtelennek üdvösségünkre és oly hajlandónak mint az viasz, ki az üdőnek változása-szerént oda hajtathatik, az hová akarják. Ezek merő hamisságok. Mert az szent írásnak mely nagy böcsűlleti légyen mi-nállunk, az Kalaúzban feltalálod [4]; holot azt-is bővön megbizonyítám [5], hogy soha senki nállatoknál böcsűllet-

Morgók f. 44. 49.

[4] I. f. 443.

[5] I. f. 458.

lemből nem bánt az bibliával, melyből sok könyveket kivetettetek,
[1] Kalaúz II. f. 53. sokat elcsíptetek, sokat hozzá tóldottatok. Azt-is megmagyaráztam[1], hogy mí az sz. írást elégtelennek és fogyatkozottnak nem mongyuk, noha azt hírdettyük, hogy minden dólgot nyilván ki nem írtak az bibliába, és hogy az ő igaz értelmét csak magán az sz. írásból nem vehettyük, hanem ehez kel járúlni az anyaszentegyház tanításának. Nincs it helye, hogy ezeket bő beszéddel erössícsem, hanem
[2] II. f. 99. 113. a ki akarja, tanuságot vehet ezekről az Kalaúzból[2]. Továbbá azt-is
2. Petri 3, 16. taníttyuk sz. Péterrel, hogy az szent irásban sok nehéz értelmű dólgok vannak, mellyeket az gonoszak magok veszedelmére facsarnak, mint az régi eretnekek példájából megtetczik[3]. De hogy az
[3] Kalaúz I. f. 448. sz. írásnak fogyatkozásából, és nem az emberek gonoszságából származnék ez dolog, azt bezzeg senki közzűllünk álmában
Vide Logi Alogi f. 61. sem látta.

Hamisság az-is, hogy nem merjük tudományunk régiségét az apostolok bizonyságára bíznunk: megijedtünk az apostolok segítsége-felől; azért akarjuk az apostolok-után-valók írásában keresMorgók fol. 44 45. getni régiségünket. Mí az apostolok írásához igenis bízunk és tanításunkat igazán értett szent írásból vastagon meg is bizonyít-
[4] Vide Kalaúz II. f. 375. Logi Alogi fol. 91. tyuk, a hol helye vagyon[4]; de mivelhogy most csak az a kérdés, hogy ha vóltak-é minden üdőben az Augustai Confessióban foglalt tanításnak nyilván-való irásokkal terjesztői? ezt kellett állatnom, hogy efféle gyarapítói nem vóltak mindenkor az Lutheristaságnak, mivelhogy az apostolok idejétül-fogva nem hogy többet, de csak eggyet sem találunk, a ki követte vólna az Augustai vallást. Ebből osztán az csepregi fondamentomnak erejéből igyenessen kijő, hogy az Augustai vallásban igazság nem lehet.

Morgók fol. 46. Hamisság az-is, hogy Turrecremata jesuita vólt; mert az jesuiták szerzetinek kezdése-előt közel száz esztendővel virágzott Turrecremata [4].

Morgók fol. 45. Az sem igaz, hogy én az Augustai Confessiót az régiekkel való akármi kicsíny egyenetlenségért gyalázom. Mert az hit dólgain kívűl-való egyenetlenséggel semmit nem gondolok. A mi pedig az hitet illeti, azt én nem tartom kicsíny dolognak.

Morgók fol 47. Az-is hamisság, hogy én mondottam, hogy Coccius az Római anyaszentegyház fiainak mindenben és éppen-való eggyességeket megmutatta. Mert az Csepregi Mesterségben csak az vagyon írva, hogy Coccius az mi vallásunkat minden üdő folyásában kiterjedett keresztyén írásokban megmutatta. Tudom azt én-is, hogy

sok dólgokrúl az hitnek sérelme-nélkűl vetekednek az Catholicusok[1]. Azt-is vallom, hogy némellyek az Catholicusok-közzűl gondolatlanúl oly elmélkedésekben gázolnak, mellyekért ő-ellenek méltán kiszállanak az túdósok[2]. De ezek fel nem bontyák az mi eggyességünket, az mint bővön megmagyaráztam az Kalaúzban[3].

[1] Kalaúz I. f 405.

[2] Kalaúz fol. 551. (első kiad.)

[3] I. 406. & 132.

Mind ezekből kitetczik, hogy az második bizonyságnak győzhetetlensége-is helyén marad. A Morgók pedig az mint elkezdették, úgy gázolnak bellyeb írásokban, hamisságrúl hamisságra lépvén, egy igazat szavokban nem ejtvén.

§. VI.

Az harmadik és negyedik bizonyság mególtalmaztatik.

Hamis vallásnak taníttya azt Hafenreffer, mely az szent írás-kívúl valamit kapcsol magában. Az Luther vallás pedig foglal oly dólgot magában, mely az szent írásban nem találtatik; egyeb sok dólgok-közöt azt, hogy az apostolok szerzették az *Crédót:* és hogy hasznos, szükséges vólt annak kiadása.

Erre Először azt mondgyák, hogy az bizonyságnak első részét meg kel határozni az üdvösségre néző dólgokra. Mert az külső dólgokban keresztyéni szabadságunk vagyon, hogy hihessünk az biblián-kívűl-való dólgokat-is, ugymint, hogy él az török császár. De így az bizonyítasnak második része hamis, mert úgy mint külső dólgot hiszszük, hogy az apostolok írták az *Crédót.* Morgók fol. 51. Morgók fol. 52.

Ennek az feleletnek hamissága abban áll, hogy csak mint külső dolgot, úgy kellyen hinnünk, hogy az apostolok szerzették az *Crédót.* Mert ha ezt csak úgy hiszem, mint hiszem az török császárt élni: látni-való, hogy ez az hitel kételkedést szenved magával, sőt ugyan hamis-is lehet, mivelhogy egy óra közben meghalhat az török császár. Azt pedig, hogy az *Crédót* az apostolok szerzették, szinte oly bizonnyal kell hinnünk, mely bizonnyal hiszszük, hogy sz. Pál írta az Romabéliekhez szólló levelet. Mert valaminémű tanúbizonyságokat, okokat, jelenségeket találsz te arra, hogy sz. Pál írta az említett levelet, ugyan azon okok és bizonyságok megmutattyák azt-is, hogy az apostolok szerzették az Crédót; mivelhogy az régieknek egyenlő értelme, az Ecclesiának traditiója és szokása, az Crédóban foglalt tudománynak szentsége, felsége, igazsága oly erőssen állattya az Crédónak, mint az sz. Pál levelének apostoli eredetit. Tehát mind

az kettőt eggy-aránt kel hinni. Ha azért keresztyén nevet nem érdemlene, a ki kétessé és bizonytalanná tenné az apostoli írásokat, bizony az sem méltán visel keresztyén nevet, a ki az Crédónak apostoli eredetit kétségessé tészi.

Ut Calvin. in Kalaúz I. f. 626.

Morgók fol. 53. 56. sæpius repetunt.

Másodszor azt felelik az Morgók, hogy az Crédo nem csak jó értelem szerént, hanem ugyan szórúl-szóra-is feltaláltatik az bibliában, noha én az breviarium olvasás-miat nem érkeztem ennek felkeresésére. Ők pedig feljegyzik az sz. írás helyeit, mellyekben szórúl-szóra találtatik az Crédo. De ez-is hívság és szófia beszéd. Mert noha az Crédónak minden részeit ollyan következésekkel kihozhattyák az sz. írásbúl, minéművel egyéb vallásunkat[1]: de hogy ot az Crédót szórúl szóra feltalálnók, abban semmi sincsen, kirűl az Morgók-is bizonyságot tésznek, midőn azt írják, hogy az Crédót azon igékkel az szent írásban nem olvassuk. Maga ha szórúl szóra az Írásban vólna, azon igékkel olvasnók az szent írásban, mivelhogy az szó és az ige, ez jelen-való dologra nézvén, nem külömböznek.

[1] Vide Kalaúz II. f. 41.

Morgók fol. 52.

Ennek-fölötte, mivelhogy tí Morgók az Breviárban nem foglalatoskodtok, tegyétek-fel az oculárt és keressétek-fel az szent írásban amaz szókat: *Catholicam Ecclesiam,* közönséges Ecclesiát, avagy amazokat: *Sanctorum communionem,* szenteknek közösségét avagy eggyességét. Nevettem, hogy az *Sanctorum communiót* sz. Jánosnál *cap. 20. v. 23.* írják hogy szórúl szóra találtatik: maga ott az *communiorúl* emlekezet nincsen, hanem az papoknak adatik hatalom az bűnök bocsánattyára. Nem-is tudom mint mencsem ez-aránt az Morgók szemtelenségét, hanem-ha oly Calepinusra találtak vólt, kiben az *communio sanctorum* bűnnek bocsánattyát jegyzi. Azonképpen az *catholica Ecclesiát* szórúl szóra sz. Máténál *cap. ult. v. 19.* és szent Pálnál *Ephes. 5. v. 25.* találták az Morgók; maga ott az-aránt egy szó sincs az *catholicarúl,* hanem az keresztségrűl és az házasok-között-való szeretetrűl adatik parancsolat. Jóllehet, bár az szent írásban imit amot széllyel minden ágazati feltaláltatnának-is az Crédónak, ugyan ki nem sülne ebből, hogy az Credót így az mint mondgyuk, az apostolok szerzették. Mert én-is csinálhatok sz. írás szavaiból imádságot, melyrűl azért ugyan nem mondhattyuk, hogy az apostolok szerzették.

Morgók fol. 55

Itt-is azért merő hamisság, valamit az Morgók írnak.

Hamisság, hogy csak oly bizonytalanúl kellyen hinni, hogy az Credo apostoli munka, mint elhittük, hogy az török császár él.

Hamisság az-is, hogy az Credo szorúl szóra az szent írásban találtatik.

Hamisság, hogy ha ott találtatnék-is, az harmadik és negyedik bizonyítás megerőtlenednék.

Hamisság az-is, az mint meghallók, hogy sz. Ágoston az purgatóriumrúl kételkedett és szent írás kívűl-való dolognak hírdette. Morgók fol. 53.

Végezetre hamisság az-is, hogy az Csepregi Mesterségben igaznak ismértetik az Hafenreffer írásából vétetett tanítás, melyben kárhoztat minden tudományt, mely az szent írásban nem találtatik. Mert ezt fel nem tették, sem helyen nem hatták az Catholicusok: hanem *Ad hominem, Ex iis quæ vos conceditis,* tí-ellenetek az magatok fegyverével hadakozunk, mikor efféle hamis tudományokat ellenetek forgatunk. Mí pedig azt sok erős bizonyságokkal megmutattyuk, hogy az keresztyén embernek sok dólgokat kell hinni üdvössége vesztése-alat, mellyekrúl nevezetszerént emlekezet nincs az szent írásban és külömben ki sem hozhattyuk az Írásból, hanem csak az Ecclesiának és az traditiónak méltósága-mellet. Morgók fol. 57. Vide Kalaúz toto libro sexto. Vide Kalaúz II. f. 17.

§. VII.

Az ötödik bizonyságnak erőssége megmutattatik.

Azzal bizonyították vala Csepregen az Crédónak hasznos és szükséges vóltát, mert ezzel az apostolok idejétül-fogva élt az Istennek anyaszentegyháza. Ebből illyen kötés támadhat: A mivel az apostolok idejétül-fogva élt az Ecclesia, hasznos az és szükséges; de az halottakért-való könyörgéssel, az szabott bőjtökkel etc. az apostolok idejétül-fogva élt ugyan azon Ecclesia, mely az Crédót megtartotta: tehát ezek-is szükségesek és hasznosok. Kiből nyilván következik, hogy haszontalanok és ártalmasok az ellenkező tudományok.

Erre az Morgók azt felelik, hogy az bizonyságnak első része nem igaz; mert az apostolok idejétül-fogva élt oly dologgal az Ecclesia, mely most nem hasznos, nem szükséges, mint az Timotheus környűl-metélkedéséből kitetczik. De ha az bizonyságnak első része horgas, nem jól bizonyíták Csepregen az Crédónak hasznos és szükséges vóltát: mivelhogy az bizonyság azon az fundamentomon éppűlt. Morgók fol. 59.

Ennek-fölötte merő hamisság, hogy az Ecclesia az apostolok idejétül-fogva élt az környűl-metéléssel. Mert noha az apostolok

idét ezzel és töb sidó rend-tartással-is élt, mint megláthatod *Act. 15. v. 29. cap. 16. v. 3. cap. 21. v. 23. cap. 18. v. 18.*: de az apostolok idétt-is, az evangeliumnak terjedése-után sohasem élt az Ecclesia az környűl-metéléssel; sőt azt hírdette, hogy
Ad Galatas. a ki környűl-metélkedik, annak az Christus nem használ.

Az-is hamisság, hogy abban megvető lehessen, a mivel az Ecclesia élt az apostolok idejétül-fogva: az-az a mit akkortúl-fogva minden idóben tartott és követett. Mert ha efféle dologban hamisság lehet, nem csak meggyőzheti és hamisságra viheti az pokolnak ereje az Ecclesiát: de soha bizonyosok sem lehetünk abban, hogy az Ecclesia éppen, tisztán, változtatás-nélkűl megtartotta az apos-
[1] Kalaúz II. toli írásokat, mint ezt másut bővön megmutatám[1]. Azért valamely
fol. 17. 166. igaz az Christus szava, hogy az pokol ereje meg nem győzi az
[2] Matth. 16, 17. Ecclesiát[2], szinte oly igaz az-is, hogy igaznak és jónak kel annak lenni, valamit az apostolok idejétül-fogva tartott és követett az Ecclesia.

Morgók f. 60. Hamisság az-is, hogy az ötödik bizonyságnak második része immár meghamissíttatott: holot az régiek nem éltek úgy mint mí az halottakért-való könyörgéssel; mert én ez-előt megmutattam, hogy ez mindenestül külömben vagyon.

Hamisság az-is, hogy álnakúl íratott az bizonyságban, hogy ugyan azon Ecclesia, mely az Crédót megtartotta, eleitűl-fogva élt az halottakért-való könyörgéssel. Ebben semmi álnakság nincsen: hanem mivelhogy az Morgók írták vala, hogy az Istennek Ecclesiája élt az apostolok idejétűl-fogva az Crédóval: ez-mellé vetteték, hogy ugyan azon Ecclesia, mely az Crédóval élt eleitűl-fogva, az halottakért-való könyörgést-is jovallotta. Ha azért Isten Ecclesiája vólt és nem ördög barlangja, mely az Crédót megtartotta, következik, hogy az-is Isten Ecclesiája, mely az halottakért-való imádságot jóvá hatta. Mellyik légyen pedig ez az Ecclesia, ki nem
Vide Kalaúz fejeztetett, mert szükséges nem vólt; magatok sem mutathattok
II f. 254. 332. Luther-előt más Ecclesiát, mely az Crédót avagy az szent írást megtartotta, hanem az Rómait. Mert az görögökhöz tudom nem futhattok, mivelhogy az miben tőllünk elszakadtak az
Kalaúz I. görögök, azt tí sem javallyátok, az mint megmutatám az Ka-
fol. 241. laúzban[3].

Végezetre ostoba hamisság az-is, hogy mí az Crédót nem igazán tartyuk: és ennek négy bizonysága nem egyéb négy balgatagságnál.

I. Bizonyság. Az első és második ágazat-szerént az egy Istenkívűl senkit nem híhatunk segítségül. Mert miképpen híhatni segítségül, az kiben nem hiszünk? Felelet. Sz. Pál-is tehát az Crédóellen vétkezett: mert ő-is imádságbéli segítséget kért az emberektűl: *Adiuvate in orationibus. Rom. 15. v. 30., 2. Cor. 1. v. 11.* Hazugság tehát, hogy Isten-kivűl senkit segítségül nem híhatunk: mert segítségül híja az szegény az gazdagot, az beteg az orvost. Noha azért vagyon oly segítségül hívás, mely csak az egy Istent illeti, a kibe hiszünk, és úgy kérünk ő-tőlle segítséget, mint az ki maga tehetségével kegyelmesen bétellycsítheti minden kívánságinkat: de e mellet vagyon oly segítségül hívás, tisztesség, szolgálat és imádás, mellyeket emberekhez-is bocsáthatunk. Vide Kalaúz II. f. 561.

II. Bizonyság. Az negyedik ágazat azt tartja, hogy Christus eleget tett bűneinkért. Tehát az érdemes bőjtöléseket nem javallya az Crédó. Felelet. Az Kalaúzban erre megvólt valaszod; holot az Isten igéjéből megmutatám, hogy az Christus elég-tételében bizonyos eszközök-által, nevezet-szerént az okossággal élő emberek sok jó cselekedetek-által részesűltetnek[1]. Morgók f. 61. Kalaúz II. f. 552. 604.

[1] Vide Kalaúz II. f. 515.

III. Bizonyság. Azért mondatik az Ecclesia *communio sanctorum*, szentek közösségének, mert minden javai közönségesek minden keresztyéneknek, ugymint az szent írás olvasás, az házasság. Felelet. Talán az lelki pásztorság, az szűzesség, az mártyromság-is köz mindeneknek, mivelhogy ezek-is az Ecclesia javai? Hol tanúltad, hogy *Ecclesia est communio sanctorum*, az Ecclesia az szentek egyessége? Nyilva ezt az Crédóban fel nem találod, melyben az szentek egyességérűl az Anyaszentegyház-után tészünk vallást. Továbbá, ha azt alíttyák az Morgók, hogy az Római Ecclesia egyáltallyában elfog valakit az biblia olvasástúl, vagy az házasságtúl, nagyon megcsalatkoznak. Mert az házasság csak azoknak tilalmas nállunk, a kik magok jó kedvéből fogadásokkal eltíltották ettűl magokat. Az biblia olvasást sem tíltya az Ecclesia, hanem az közönséges nyelvekre fordított bibliát haggya, hogy módgyával és az lelki pásztorok tanácsábúl olvassuk. Epist. 3. contra Alvincz. Kalaúz I. f. 499.

IV. Bizonyság. Az bűnök bocsánattya-felől-való kételkedést kirekeszti az Crédó, közönségesen szólván arrúl. És mivelhogy az Kalaúzban[2] azt mondottam vala, hogy az Crédóban csak azt vallyuk közönséggel, hogy megbocsáttatik mindennek bűne, valaki Istentűl rendelt móddal kitér vétkéből; hogy pedig egy általlyában néked vagy nékem megbocsáttatott légyen bűnünk, az Crédó nem mondgya: Morgók f. 61. 62.

[2] II. f. 544. I. f. 699.

Morgók fol. 62. & 195. ezt szörnyen csúfollyák az Morgók és engem az oskola-porban heverő gyermekeknél-is ostobábnak mondanak, mert ezek-is tudgyák, hogy az közönséges nevezet-alat az magán-valók-is béfoglaltatnak. FELELET. Az Crédóban vallást tészünk az bűnnek bocsánattyárúl, testnek feltámadásárúl és örök életrűl, de oly külömbséggel, hogy az testnek feltámadását egy-általlyában az egész emberi nemzetrűl vallyuk, úgy hogy senki az feltámadástúl ki nem rekesztetik. Az bűnnek bocsánattyát és az örök életet nem úgy hiszszük, hogy ezekbennis minnyájan részesűlnénk: mivelhogy sokan bűnökben meghalnak és örök halálra vettetnek. Annakokáért noha az Crédónak folyásában meg nem határoztatik az bűnnek bocsánattyárúl és az örök életrűl való ágazat: de az egész szent írásnak rendiből csak azokat illeti, kik igaz hittel és végig megmaradnak az jóban. Az bűnnek bocsánattyárúl-való ágazatban tehát csak azt hiszszük, hogy az Úr Isten mindeneknek megbocsáttya bűnét, ha kitérvén Rom. 2, 13. gonoszságokból, Isten törvényéhez szabják életeket; mert sz. Pál mondásaként az törvény-tévők igazúlnak-meg. Ebből immár kitetczik az iskola-porból kőlt bizonyságnak gyermeksége. Mert ha mindenek bűne bocsánattyárúl úgy tennénk vallást, mint az testnek feltámadásárúl, szinte úgy kellene hinni Júdásrúl, hogy bűne megbocsáttatott, mint hiszszük hogy teste feltámad; mert az közönséges nevezet-alat szinte úgy béfoglaltatnék Júdás, mint az Morgók. De az bűnnek bocsánattyárúl és az örök életrűl való ágazat az szent írásnak folyása-szerént csak azokra néz, kik szeretet által munkálkodó hittel Istenhez járúlnak és az jóban végig megmaradnak. Azért hogy az Te, vagy Én, bűneink bocsánattyárúl és üdvösségünkrűl bizonyosok lehessünk, nem elég elhinni, hogy bűnnek bocsánattyát nyeri, valaki az megmagyarázott mód-szerént Istenhez térűl és az jóban megmarad: hanem azt kel melléje vetni, hogy Te és Én illyen-formán tértünk Istenhez és végig az jóban maradunk. Ez ha az szent írásban vagy Crédóban feltaláltatik, tiétek az nyereség. Ha pedig ezt fel nem talállyátok, minden félelemnélkűlvaló bizonyságtok nem lehet az magatok bűneinek bocsánattyárúl; Vide Kalaúz II. f. 544. hanem csak emberi mód-szerént azokból az miket érzünk magunkban, itíletet tehetünk állapatunkrúl; úgy hogy ha az mi szívünk nem vádol minket, fiúi bizodalommal nyughatunk az mi Istenünk-Philip. 2, 12. nek kegyességében, noha *in hoc justificati non sumus,* ezzel ki nem rekesztetik amaz félés és rettegés, mellyel kel üdvösségünket keresnünk.

Mind ezekből kitetczik, hogy meg sem mozdíthatták az Morgók azokat az bizonyságokat, mellyekkel az magok saját fondamentomiból az Lutheristaságnak hamissága megbizonyodott. Sőt mivelhogy csak hamissággal és hazugsággal viaskodtak eddig: nem én pironságimnak, hanem Csepregi szégyenvallásnak kellett vólna nevezni az ő írásokat.

MÁSODIK RÉSZE.

Hamis vádolással nem terheltem az Lutheristákat.

Ha szidalommal és gyalázatokkal, ha csintalan és fajtalan beszédek moslékával lenyomathatnék az igasság, tagadhatatlan vólna az Morgók győzödelme: kik azt hiszem ugyan megrótták magokat, és valahol valami trágárságot, csélcsapást, susnyaságot találtak, ebben az rövid írásnak szemetében kapcsolták. De mivelhogy az szitokkal csak dühösségeket bizonyíttyák az Morgók, nem mocskolódom véllek, tarcsák magoknak embertelenségeket. Morgók fol. 78, 86, 257.

Minek-előtte pedig továb lépjünk, azt eszünkben vegyük, hogy az Christus Urunk hatalmától és az mi lelkünk származásától megválva, valamiket az Morgók írásoknak második részében forgatnak, azok nem az közönséges Római hitet illetik, hanem csak szinte az én írásomat. Mert noha az Kalaúzban sok erős bizonyságokat támasztottam az luther vallásnak hamissítására, de azokközzűl csak eggyikben sem mértek harapni az Morgók, hanem azon mesterkednek, hogy az én írásomban vagy tudatlanságból, vagy gondolatlanságból történt fogyatkozásokat mutassanak.

És jóllehet magamnak annyit nem tulajdonítok, hogy fogyatkozás-nélkűl-valónak itíllyem írásomat, mivelhogy *In omnibus inemendabilem esse, divinæ utique solius, non autem mortalis est constantiæ ac roboris,* Istenséghez illik, hogy mindeneket tuggyon és semmiben ne vétkezzék: mindazáltal, Isten vélem lévén, megmutatom, hogy csak merő balgatagság, szelesség, tudatlanság, hamissan kőltött enyelgés, csélcsapás, trágárság, valamit az Morgók ellenem böfögtek. Maga ha ugyan valamiben az én tudatlanságomat megérték vólna-is, ezzel egyebet nem nyernének, hanem hogy én sem vagyok oly szemes, ki mindent lássak, botlás-nélkűl járjak. *Quandoque bonus dormitat Homerus. Namque opere in longo fas est obrepere somnum.* Iustinian. Leg. 2. De confirmat. Digest.

§. I.

Mi okból írtam, hogy Luther fajtalanságra viszi az embereket.

Kalaúz I. f. 427.

Az Hafenreffer könyve-előt azzal vádoltak vala engem az Morgók, hogy Luthert hamissan gyalázom, hogy ő az embereket fajtalanságra szabadítaná. Mely dologrúl hogy fondamentomból szóllyunk, azt ércsük, hogy miképpen az ördög mondatik embert pokolban vinni, mert noha nyilván és igyenessen azt nem vítattya, hogy ember pokolban vágyodgyék, de oly dólgokra vezeti az embert, mellyekből okvetetlen következik az veszedelem: azonképpen, hogy Luther igazán mondassék fajtalanságra vinni, nem szükség, hogy igyenesen világos szókkal kiálcsa szabadosnak az paráznaságot, hanem igaz elég, ha oly fondamentomokat vét tanításában, mellyekből szükség-képpen következik az fajtalanságra való felszabadítás. Hogy pedig Luther ebben az hajóban evezzen, két rendbéli bizonyságokkal erőssítettem az Kalaúzban, mellyekrúl csak rövideden emlekezzünk.

Első rendbéli bizonyságok azok, mellyekből kitetczik, hogy oly dólgokat hagyott szabaddá Luther, mellyek vagy semmiképpen nem lehetnek paráználkodás-nélkúl, avagy erős kételenséggel sokakat paráznaságra vonsznak. I. Szabaddá haggya Luther, hogy a kinek felesége magát vonogattya és sem kéréssel, sem fenyegetéssel nem lágyul, az szolgáló leányhoz nyúllyon, mint Asverus. II. Ha valamely aszszonynak férje erőtlen (mint gyakran történik vénség vagy betegség-miat), megengedi Luther, hogy elszokjék az aszszony és máshoz mennyen. III. Ha az házosok megháborodnak és eggyik fél nem akarja az békeséget, szabadságot ád Luther, hogy az haragos helyett szelídet keressen. IV. Ha valaki feleségét lopásra vagy egyéb vétekre taníttya, felszabadíttya Luther az aszszonyt, hogy más férjet keressen és e' képpen tízszer-is uj társot válcson, míg jóra nem akad. V. Ha eggyik az házasokközzűl távuly vagyon, nem szükség (az pápisták szokása szerént) halálát vagy megtérését várni, hanem az Luther tanácsa-szerént társot kereshet a ki hon maradott. Ezekrűl Luthernek saját szavait igazán elő-hoztam az Kalaúzban. Oly dólgok pedig mind ezek, hogy szem-látomást fajtalanságra szabadítnak; mert ezennel megmutatom az Urunk szavaiból, hogy az házasság-töréstűl megválva, semmi okból nem szabad elválni, és a ki elválván mással lakik,

1. Vide Kalaúz I. f. 428. Logi Alogi f. 105.

2. Verba in Kalaúz I. f. 441.

3. Logi Alogi f. 104. 111.

4. Ibidem.

5.

paráználkodik. VI. Noha az Úr Isten-is megtíltotta és szent János-is nyilván mondotta, hogy nem szabad embernek báttya feleségéhez nyúlni: de Luther szabaddá hágy az bátyád özvegyére. VII. Az Ó törvénybennis megtíltatott vala, hogy senki el ne vegye attyának vagy annyának húgát, öcsét, vagy nénnyét: de Luther ezekkel-is egybe ereszti halgatóit. VIII. Oly fondamentomot vetett Luther tanításában, melyből Ochinus és Leidensis azt hozák-ki, hogy annyi feleséget tarthatnak az emberek, a menyit akarnak. Mert így okoskodott Ochinus az Luther fondamentomából: Tudva vagyon, hogy az Ó törvényben az patriarchák egyszer s mind töb feleséget tartottak. Az Új törvényben ez meg nem tíltatott, mivelhogy az bibliában efféle tilalmot nem találunk. Ha azért igazak az Luther fondamentomi, hogy semmit nem tartozunk az üdvösségre szükséges dólgokban hinni, ha az bibliában fel nem találjuk; és hogy az keresztyén embert törvényével vétekre nem kötelezheti az Ecclesia: igyenesen következik, hogy az feleségek sokasága nem oly dolog, mely üdvösségünknek ártalmára lehessen. IX. Az-is Luther szava, hogy úgy nincs emberi tehetségbe, hogy az külömböző nem egymás-nélkűl légyen, mint hatalmunkban nincsen, hogy férfiak légyünk, és nem aszszony népek. Azért ételnél, italnál, álomnál szükségesb, hogy az férfiú és aszszony-állat eggyüt légyenek: és egy-általlyába lehetetlen az megtartóztatás. Ezt pedig az utolsó mondást az Augustai Confessio és az Concordia majd hasonló formán taníttyák. Ezzel vallyon mire izgattatnak, kinek szerencséjek nem találkozik, és vagy beteg társok, vagy távuly vagyon? Ha minden nap egyszer enni s innya kell embernek, meggyen az szükségesb dologban?

6. Levit. 18, 16. Marci 6, 18. Verba Lutheri Logi Alogi fol. 105

7. Lev. 18, 12. 13. Logi ibid.

8. Vide Kalaúz I. f. 441.

9. Kalaúz I. f. 428. Logi f. 105.

Vide Kalaúz I. f. 578. 606.

Második rendbéli bizonyságok azok, mellyek megmutattyák, hogy Luther az ő követőiben bűnnélkűl-valónak jelenti az bujaságot. Az Morgók írják, hogy igazán mondatik Luther fajtalanság mesterének, ha titkon vagy nyilván azt mondotta, hogy nem bűn az paráznaság. Ezt pedig noha titkon, de vastagon és sokképpen tanította Luther, mint az Kalaúzban sok jelenségekkel megbizonyítám. Rövideden emezek az bizonyítások kútfejei: I. A mire ember törvénnyel nem köteles, abban, ha által-hágja sem vétkezik. *Rom. 4. v. 15. 1. Joan. 3. v. 4.* Az Luther tanítása-szerént az keresztyén ember nem köteleztetik törvénnyel az hatodik parancsolatnak megtartására. Tehát az Luther tanítása-szerént annak által-hágásában nem vétkezik. Második része abból kitetczik, mert

Morgók fol. 77.

Kalaúz I. f. 549. 1.

Vide Kalaúz I. f. 331. 332.

Luther tanítása az, hogy minden törvény, még az Decalogus-is elrontatott, és az keresztyén embert semmi törvény nem kötelezi.

2. Kalaúz II. f. 494. Kalaúz I. f. 644. 338. II. A mit ember szabad akarat-nélkűl cselekedik, abban vétek nincsen, mint az Kalaúzban megbizonyítottam. Az Luther tanítása-szerént ember az paráznaságot, gyilkosságot szabad akarat-nélkűl cselekeszi, mivelhogy ő tanítása az: hogy mindenek elváltozhatatlan kételenségből lésznek.

3. Vide Kalaúz I. f. 320. 607. III. A mi tellyességgel lehetetlen, abban nem vétkezik ember és büntetést sem érdemel érette. Luther pedig és az Concordia lehetetlennek tartyák, hogy ők valamit az Isten törvényében megtarcsanak.

4. Kalaúz I. f. 639. Kalaúz I. f. 644. IV. Az mit Isten ő maga cselekeszik mi-bennünk, az nem érdemli az Isten haragját, mint másut megmutatám. Az Luther vallása-szerént azt-is, az mit gonosznak mondunk (illyen pedig az paráznaság), Isten cselekeszi az emberben, mint az Kalaúzban megláthatod.

5. Kalaúz I. f. 333. V. Az mely cselekedet embert meg nem rútíttya, sem el nem kárhoztattya, annak eltávoztatása nem szükséges. Az Luther tanítása-szerént az ő híveit azok az bűnek sem mocskollyák-bé, mellyek az pápistákat

6. elkárhoztattyák, mint az ő saját irásiból feljegyzettem. VI. Az mit Isten emberben bűnnek nem tart, mivelhogy az ő itileti igaz és csalatkozhatatlan, abban vétek nem lehet. Az Luther tanítása-szerént pedig az törvény-ellen-való cselekedeteket sem tartya

Kalaúz I. f. 608. 338. Isten bűnnek az luther hívekben, mint az Kalaúzban megbizonyítám önnön-magokkal.

Mind ezekből kitetczik, hogy Luther alattomban erőssen tanította, hogy az paráznaságban vétek nincsen. És ezek az igaz okok, mellyekért írtam, hogy Luther az bujaságra szabadít.

§. II.

Az Morgók feleleti megrostáltatnak.

Szokások-szerént az Morgók csak ugyan hamisságokkal akarnak kifeselni ezekből az bizonyságokból.

Morgók fol. 68. Hamisság azért, az mivel nem csak it, de az egész írásban szántalanszor kérkednek, hogy ők az Kalaúzt szem-látomást földhöz verték. De ez csak *persuasio,* mellyet az könyök ér-vágással kel gyógítgatni; kérkedékenyben jó vitézt, sokat kodácsoló tyúkban szaporán tojót nem láttam.

Morgók fol. 69. Hamisság az-is, hogy magam sem tagadom, hogy hamis káromlásokkal gyaláztam az ti rendeteken-valókat. Mert ebben

bizony engemet lelki esméretem nem vádol. Tudománytokrúl és magatok viselésérúl azokat írtam, az miket magam olvastam az ti tanítótok írásiban.

Hamissan hazuttoltok és embertelenítetek engemet, hogy fel nem jegyzem, mely helyen találtam az ti tanítástokban, hogy az fajtalanság vagy gyilkosság ti-bennetek bűn ne légyen. Mert az imént említett helyeken feljegyzettem az Kalaúzban tulajdon szavait Luthernek, mellyekből sok-képpen kihozatik ez az dögleletes tudomány. Morgók fol. 70. 107.

Hamisság az-is, hogy én az Leidensis János példájával bizonyítottam Luthernek paráznaságra szabadító tudományát. Sőt az Luther tanításából írtam hogy származott az Leidensis latorsága, mint nem régennis említém. Nem-is neveztem az Kalaúzban Leidensist luther predikátornak. De ha annak neveztem vólna-is, nem oly nagy vétek lött vólna, mivelhogy Leidensis az Luther fondamentomán éppített és ő-tőlle vett eredetet tanítása. Morgók fol. 71. Kalaúz I. f. 441.

Az első rendbéli bizonyságokra ereszkedvén az Morgók, elsőben tisztességeket akarják elveszteni, ha Luther tanította, hogy szabad az szolgáló leányt aszszonya ágyába fektetni. De bizony rajta vesztik. Mert magok-is megvallyák, hogy Luther szavai amazok: *si domina nolit, veniat ancilla;* ha az aszszonya nem akarja, jójön szolgáló leánya. Morgók fol. 76

Hamisság az-is, hogy Luther az sz. írásnak Asvérus idejében történt példájára magyarázat-szerént jutván, hozzá szól, mi okból lehetett, hogy Asvérus Vasthi-helyet Esthert vette. Mert Luther nem az Asvérus historiájának magyarázásában forgott, hanem az házasságrúl predikállott, midőn az keresztyéneket felszabadítá az Asvérus követésére. Maga az Asvérus cselekedeti nem méltó példára, hanem-ha tí-is elűzitek feleségteket, ha egyszer kétszer vacsorára hívod, és kimarad. Morgók fol. 75.

Hamisság az-is, hogy az Christus Ecclesiája lágyítást tészen az más házasságra, mikor igen elgyűlölik egy-mást az házasok. Mert noha ezeket lakójúl egy-mástúl elválasztya, de azt nem cselekedheti az Ecclesia, hogy társának éltéig ujob házasságra bocsássa az házasokat, mint ezennel meghallod. Morgók fol. 77.

Hamisság az-is, hogy Luther ezzel az szolgáló leánynak engedelmével fajtalanságot nem enged, mivelhogy azt kívánnya, hogy ember elvállyék eléb feleségétúl, és az-után elvegye szolgálóját. Morgók fol. 82

Vide Logi Alogi f. 111.

Ez azért merő hamisság, mert az végben ment házasságnak kötele az keresztyének-között hóltig fel nem szabadúlhat; és az mit Isten egybe kötött, ember azt el nem választhattya. Azért egy-általlyába mongya Urunk, hogy minden, valaki feleségét elbocsáttya és mást vészen, paráználkodik. *Lucae 16. v. 18.* Ismét: Valaki elbocsáttya feleségét és mást vészen, házasság-törést cselekeszik. *Marci 10. v. 11.* Mivelhogy pediglen vannak igaz okok,

1. Cor. 7, 11.

mellyekért eggyüt nem lakhatnak az házasok, azt írja sz. Pál, hogy ha eggyüt nem laknak, házasság-nélkűl maradgyanak; végezetre Christus Urunk sz. Máténál nem egyszer mondgya, hogy

Matth. 5, 32. Cap. 19, 9.

valaki feleségét egyébért elhaggya az házasság törés-kívűl, és mást vészen, paráználkodik. Holot Christus Urunk csak egyedűl az házasság-törést mondgya elégségesnek az örökös elválásra, noha ideig egyéb okokból-is távuly lakhatnak: akkor-is pedig, mikor házasság-törésért elválnak, ha újobban akarnak házasodni, Christus Urunk azt mondgya, hogy paráználkodnak. Kiből világoson megtetczik, hogy Luther mind annyi helyen paráznaságra szabadít, valamenyin megengedi, hogy az engedetlenségért, lopásra való tanításért, meghidegűlt természetért, távuly lételért és egyéb hasonló dólgokért más társot keressen az ember. És mivelhogy tí Morgók nem akartok efféle dólgokban semmit hinni sz. írás-nélkűl, mutassátok-meg, hon szabadított arra az sz. írás, hogy ezekből az okok-

Kalaúz Epist. 3. ad Alvinc. f. 42. Logi Alogi fol. 112.

ból újob házasságra mennyetek. Bezzeg sz. Ágoston külömb tanácsot ád annak, a kinek házas társa vakmerőjűl engedetlen, kirűl én-is szóllék az tót kovácsok-ellen [5].

Hamisság az-is, hogy szent Pál efféle elválásokat javallana, midőn azt írja, hogy ha az hitetlen elmégyen, ám mennyen. Mert

1. Cor. 7, 15.

az sz. Pál szavainak folyásából és az régi Doctorok magyarázásából kitetczik, hogy sz. Pál az pogány és keresztyén személyközöt-való házasságról szól, és ha az pogány elmégyen, felszaba-

1. Cor. 7, 10. Lib. 2. S. Steph. c. 28. S. Ladisl. lib. 2. c. 20.

díttya az házasságot. De az keresztyén házasokat, kiket Isten egybe adott, semmi úton bokros házasságra nem ereszti, sőt azt parancsollya, hogy ha eggyüt nem lakhatnak, házasulás-nélkűl maradgyanak. Magyar országban, úgy vagyon, hogy el-elein*, midőn még a pogányságnak üszöge füstölgött, meg nem büntették az aszszonyt, ha férjhez ment urának elbúdosása-után; de az-után, midőn az Evangelium igájához török nyaka nemzetségünknek, az házasság-törés-miat elváltaknak sem vólt szabad megházasodni.

* Mint a hogy használatos el-utoljára, el-végre.

Hamisság az-is, hogy Luther az házasságnélkűl-való életet lehetetlennek nem mondotta. Mert Luther közönségesen szól mindenekről, valakik férfiak és aszszony emberek, és oly lehetetlennek mondgya egymás-nélkűl léteket, mely lehetetlen, hogy az férfiú ne légyen férfiú. *Ut non est in meis viribus situm, ne vir non sim, tam non est mei juris, ut absque muliere sim.* Azt-is e mellé írta, hogy az ételnél, italnál, aluvásnál szükségesb az eggyüt-létel. Kiből megtetczik, hogy Luther nem csak azt tanította, az mit tanít az sz. írás, tudni illik hogy Istennek malasztya-nélkűl tisztán nem élhetünk, hanem sokkal-is továb ment az dologban. Morgók fol. 85. Sap. 8, 21.

Hamisság az-is, hogy ha ezekből az Luther tanításiból valaki okot venne az fajtalanságra, azt nem az Luther tanításának, hanem csak az emberek tűrhetetlenségének kellene tulajdonítani. Mert jóllehet nem mingyárt kárhoztattyuk, az kinek szavából okot vészen valaki az gonoszra: de ha ki oly dólgot tanít és elhitet, mely az ő saját ereje-szerént felszabadít, bátorít, nódít az gonoszra, bezzeg azt méltán nevezzük gonoszra tanítónak, mint ám midőn az kígyó Évának azt mondá, hogy meg nem halnak, sőt jób állapatra jutnak, ha az almában harapnak. Minthogy azért Luther oly dolgokat tanít, mellyek vagy elválás-után újob házasságra, az-az merő fajtalanságra szabadítnak, vagy sokakat izgatnak az fesletségre, méltán mondhattyuk az ő tanítását gonoszságra vivőnek. Morgók fol. 88. 89.

Hamisság az-is, hogy magammal ellenkezem, midőn egy-felől azt írom, hogy megengedheti az Ecclesia az papok házasságát, mint az görög papoknak módgyával meg-is engedte; más-felől pedig azt mondom, hogy az papnak jámbor felesége nem lehet fogadása-után. Ebben azért semmi ellenkezés nincsen. Mert házasságra nem mehet az pap, valamíg fogadásának kötelessége fenmarad. De az Ecclesia ezt az kötelességet felszabadíthattya, mint az Luther Concordia-is megvallya [1], és az-után megházasodhatik. *Qualitercunque enim quis se obliget voto, semper intelligitur excepta authoritate superioris, ut patet De jurejurando, cap. Venientes* [2]. Azért *distingue tempora, et concordabis scripturas:* tégy választást az időben és kitetczik, hogy ellenkezés nincs írásomban. Morgók fol. 91. Kalaúz I. f. 549.

Végezetre sok-képpen egybe elegyíttetett hamisság vagyon abbannis, az mi mellé jámborságokat kötik az Morgók [3], mint az-előt tisztességeket kötötték vala. Az Kalaúzban [4] baromhoz illendő tudománynak írtam vala, az mit Luther taníta, tudni illik, hogy ételnél, italnál, aluvásnál szükségesb az külömböző nemnek

[1] Vide Kalaúz I. f. 582.

[2] August. de Ancona De potest. Eccl. quæst. 49. art. 3. [6] D. Thom. 2. 2. qu. 88. a. 10.

[3] Morgók fol. 93.

[4] I. f. 428.

eggyüt-léte és ugyan lehetetlen e-nélkűl lenni. Ez-után azt mondám, hogy majd hasonlót tanít az Augustai Confessio és az luther Concordia, fel-is jegyzém az könyv karéjára, hon kellyen ezeknek szavait felkeresni. Mert az Kalaúzban *fol. 334.** találtatnak az Augustai Confessiónak huszon eggyedik articulussának szavai, mellyekben az házasság-nélkűl lételt bűnnek és lehetetlennek nevezi. Azon Kalaúzban *folio 356.*** az Concordia szavát-is feljegyzém. Ezek így lévén, az Csepregi Mesterség meghazuttolá az Morgókat, kik azt írták, hogy fel nem jegyzettem, mely helyen tanít az Confessió majd hasonlót az Luther írásához.

Morgók fol. 93.

Most azért az Morgók Először abban nem igazat tanítnak, hogy én az Concordia szavait említém, nem az Augustai Confessióét. Mert igazán az Augustai Confessio szavait hoztam-elő [1], abból pedig az *editióból,* mellyet az Concordiában írtak az Lutheristák. De ezek az szeles Morgók habahurjaságok-miat eszekben sem vették az én írásomnak módgyát. Másodszor, az-is hamisság, hogy az Augustai Confessiónak huszon eggyedik articulussában nincs semmi afféle, az mit én az Kalaúzba *fol. 334.* említettem, hanem abban az articulusban csak az szentek tiszteletiről vagyon szó. Hogy megércsétek Morgók, az Augustai Confessiónak huszonegy articulussánál több nincsen; de ebben az huszon eggyediknek végében nagy hoszszú *dicentes* vagyon az pápisták *abususirúl,* gonosz szokásirúl. Azért az Kalaúzban feljegyzettem, mellyik *paragraphusában,* részében kellyen az elő-hozott szókat keresni. Kit hogy eszetekben nem vettetek, csudának nem tartom, mert az harag hályog békötötte szemeteket. De én a' tanács: mászszor szemesbek legyetek azokban, az mihez kötitek jámborságtokat.

[1] Kalaúz I. f. 578.

Morgók fol. 94.

Kalaúz I. f. 578.

Ezekből kitetczik, mely sovány és éretlen fogásokkal akartak kifeselni az Morgók azokbúl az első rendbéli bizonyságokból, mellyekkel az Kalaúz megbizonyította az Luther tanításának fesletségét; és hogy azoknak nagyob részére egy kukkot sem mondhattak.

Argumenta vide fol. 160. Morgók fol. 117.

Az Második rendbéli bizonyságoknak egyéb részeit siketségre vészik az Morgók, csak az ötödik és hatodik erősségre kottyantnak egy tetemes hamisságot, azt tudni illik: hogy nem az czégéres bűnökről, hanem csak az jó cselekedetekben való fogyatkozásról mondgyák ők azt, hogy ezeket Isten bűnnek nem tulajdoníttya.

Ez azért csavargás, mert egy az, hogy az szent írásból kellene megmagyaráznotok mi légyen Isten-előt czégéres és czégér-

* Jelen kiadásban Kalaúz I. 578. ** Kalaúz I. 606.

telen vétek; más az, hogy vallástok-szerént minden vétek örök kárhozatot érdemel. Ha azért az jó cselekedeteknek fogyatkozásit, mellyek pokolt érdemlenek, elfödi, avagy czégérét bévonván látni sem akarja az Úr Isten, miért nem födné-bé az töb vétkeket-is? Annak-fölötte az Concordia nem csak azokrúl az fogyatkozásokrúl szól, mellyek az jó cselekedetben vannak, hanem közönségessen minden bűnökrűl. *Propter fidem in Christum non imputatur nobis, quod deest impletioni legis. Peccatum Deus in nobis non vult imputare.* Luther-is oly vétkekrűl szól, mellyekért az hitetlenek pokolra vettetnek. Mert azt írja, hogy ha az kegyes Lutherista nagyob gonoszságot cselekeszik-is, hogy-sem az mellyért egyebek elkárhoznak, ő ezzel csak meg sem mocskoltatik: sőt ha az hívő ember paráználkodnék, sem vólna bűn ő-benne, mert semmi egyéb vétek nincsen az hitetlenségnél. Ezek és töb hasonló mondások továb vetik az czélt, hogy-sem az Morgók írása. És bizonyára ha igaz amaz fondamentom, mellyet minnyájan tanítotok, tudni illik, hogy ember csak az hit-által igazúl és kedves Isten-előt, szem-látomást következik, hogy mind addig tiszta és igaz Isten-előt az ember, valamig hitetlenségben nem esik, és így az augustai hitűk ne féllyenek, hogy az gyilkosság, részegség vagy fajtalanság-miat lelkek megrútíttassék, mivelhogy az bennek-való hit tisztán tartya őket, *sola fides justificat.*

Kalaúz I. f. 608.

Kalaúz I. f. 333.

Látád keresztyén olvasó, mely esze-veszett rosz feleletekkel mentegetik magokat az Morgók, és mégis úgy triumfálnak az nyertességben, hogy csak nem eszek fordúl örömökben: engemet pedig mindenféle böcsűlletlenséggel gyaláznak. De csak kár gonosz ördög, hogy morgasz, mert ugyan engedned kel az igazságnak.

Morgók fol. 81. 96. 98

§. III.

Az Kalaúz botránkozást nem szerez senkinek.

Minthogy az első csatán szégyent vallánac az Morgók, segítő sereget rendelnek, hogy az Kalaúzt megnyomhassák, és két dologgal vádollyák az Kalaúzt: botránkoztatással és hazugsággal. Azért szóllyunk rend szerént mind az kettőrűl.

Hamisság azért, hogy okokat keres az Kalaúz, melyekkel óltalmazza az bordélyokat. Mert noha említettem az Kalaúzban, mivel mentik magokat, a kik sok gyilkosságnak és egyéb vétkeknek távoztatásáért elszenvedik efféle rosz helyeket: de azért nyilván

Morgók fol. 99. 169. 227.

Kalaúz I. f. 429.

írtam, hogy győzhetetlen bizonyságok arra visznek, hogy efféle susnyaságot nem kell megengedni.

Morgok fol. 120. Hamisság az-is, hogy én fogom reátok, hogy aprólék dolgokért az házasokat felszabadíttyátok. Mert nem régen halliátok az Luther tanítását, melyben az maga vonogatásért, távuly lételért és töb efféle dólgokért szabad menedéket ád az új menyegzőre.

Proverb. 30, 15. 16. Morgók fol. 102. Az szent írásnak amaz mondását: *Os vulvæ non satiatur,* nem az Kalaúzban, hanem más írásomban hoztam eggyüt elő. Ezt az Morgók bak bűzű éktelenségnek nevezik. Mit csudálod tehát keresztyén olvasó, ha ezek az én írásimat káromlyák, kik az Szent Lélek Isten szavait-is gyalázattal illetik?

Morgók fol. 104. Az-is merő balgatagság, hogy én azzal botránkozást szerzek, midőn az ti tudománytokból származott gonosz erkőlcsök gyümőlcsét feljegyzem. Mert ez-szerént sz. Pált-is vádolhatnátok, mivelhogy az Romabéliekhez írt levelében az nemzetségeknek úndok vétkeit írásban foglalta.

Kalaúz I. f. 339.

Morgók fol. 103. Abbannis roszszúl mentik Luthert az Morgók, hogy erőtlen embertűl elválasztja feleségét. Mert jóllehet a ki természet-szerént hideg vólt az házasulás-előt, az nem alkolmatos az házasságra; de ha az szent házasságnak végben menetele-után vagy vénség és betegség-miat, vagy emberek metczéséből és egyéb történetből megerőtlenűlt az ember, bezzeg az Luther tanácsát nem szabad követni. Mert az Isten szavából hallók, hogy az végben ment házasság fel nem szabadúlhat. Az Luther szavai pedig határozásnélkűl mind az két-féle hidegségre szolgálnak: és az minémű bizonysággal erőssíti mondását, tudni illik hogy az más fél gerjedez, annak egy-aránt helye vagyon mind az két rendbéli állapatban.

Verba vide in Kalaúz I. f. 441.

Morgók fol. 105. Végezetre az-is merő hamisság, hogy gonoszra izgattyuk az embert, midőn azt taníttyuk, hogy az gonosz gondolatok és indúlatok bűn-nélkűl vannak, ha ember helyt nem ád nékik és ellenek tusakodik. Ezt nem csak mí taníttyuk, hanem sz. Jakab apostol [1] és szent Ágoston-is [2], mivelhogy abban vétek nem lehet, az mit ember akarattya-ellen szenved [3]. Annak-okáért szinte mint mikor Christus Urunkat kisértvén az sátán, istentelen gondolatot ada eleibe, tudni illik hogy az ördögöt imádná, semmi vétek nem esék Urunktúl ebben az gondolatban, mivelhogy ellene tusakodék: úgy az Christus tagjainak sem árt az gonosz indúlat, csak ellene állyanak. Ezzel pedig az tanítással nem hogy szabadság adatnék az gonosz indúlatok engedelmére, de sőt inkáb azok-ellen-való baj-

[1] Jac. 1, 14. Kalaúz I. f. 329.

[2] Kalaúz I. f. 610. II. f. 506.

[3] Kalaúz II. f. 494.

vívásra izgattatunk. Hamissan írják pedig az Morgók, hogy ha az indúlatokban vétek nincsen, nem szükség Istent kérni, hogy ezeket mególcsa. Mert az kísirtetnek és az világi szerencsétlenségnek szenvedése sem vétek, de minthogy gyakran az mi gyarlóságunknak ok adatik ezekből az vétekre, méltán kérjük az Miatyánkban, hogy kisértetben ne vitessünk és az gonosztúl szabadúllyunk. Morgók fol. 105.

Az-is merő gyermekség, az mit megfejthetetlen erősségnek tartanak az Morgók: Ha az gonosz indúlatok Isten törvénye-ellen vannak, minthogy bizonyára amaz parancsolat-ellen vannak: *Non concupisces:* tehát bűn-nélkűl nem lehetnek; ha pedig Isten törvénye-ellen nincsenek, mint lehetnek gonoszok? Felelet. Miképpen mikor Isten tíltya az gyilkosságot, nem tílt egy-általlyába minden öldöklést, mert szabad törvénnyel, szabad igaz hadakozásban, szabad az elkerűlhetetlen maga óltalmában embert ölni; hanem az tilalomnak értelme az, hogy maga tulajdon indúlattyából, törvénytelen és kételenség-nélkűl mást meg ne öllyünk: azonképpen mikor az *concupiscentiát* tíltya az Úr Isten, nem azt parancsollya, hogy semmi indúlatot ne érezzünk és az ördögnek vagy testnek kisirtetitűl tellyességgel mentek légyünk, hanem hogy szabad akarattal bévett gonosz vágyódásokban ne részesűllyünk. Azért az mit az Úr Isten tílt, abban bezzeg vétek vagyon, és annak elkerűlésére az Istennek malasztyával tehetségünk-is vagyon, tudni illik, hogy szabad akaratunkal helyt ne aggyunk az gonosz indúlatoknak. De hogy kisírtetekből való indúlatokat ne érezzünk, azt az Isten sem tíltya és tehetségünkben sincsen. Efféle indúlatokat pedig, mellyeket akaratunk-ellen bűn-nélkűl szenvedünk, gonoszaknak azért mondgyuk szent Ágostonnal, mert az bűnből eredett ezeknek délczegsége és embert gyakran bűnre-is viszi. Azért szokott módgyok-szerént hamissan és lelki-isméretek-ellen vádollyák botránkoztatással az Kalaúzt az én Morgóim. Morgók fol. 106. August. in Kalaúz I. f. 610. II. f. 506.

§. IV.

Hamissan hazuttollyák az Kalaúzt az Morgók.

Gyalázatos álnaksággal élnek az Morgók ebben az vádolásban. Mert jóllehet az Kalaúzból elő-hoznak némely mondásokat, de tellyességgel elhalgattyák: mi okon, minémű alkolmatossággal, mely erős fondamentommal írtam azokat. Ezt pedig azért cselekedik, hogy az egyűgyűk eleit és utóllyát nem értvén mondásomnak, künnyebben idegenséget vehessenek tanításomtúl.

Morgók fol. 107. Supra fol. 165. Kalaúz I. f. 399.

Elsőben azért, hamissan hazuttolnak engem az Morgók, hogy az Luthertűl felvetett fondamentomokból az fajtalanságot-is bűntelennek írtam az Lutheristákban. Mert ezt az Luther tanításából igaznak mutatám nem régen. Az Morgók ravaszságit-is, mellyekkel ez-aránt czigánykodnak, ugyanottan megrontám. Hogy pedig tí az jó cselekedeteket mocskos rútságoknak itílvén, mégis szükségeseknek itílitek az üdvösségre, nem csuda: mert az magatokkal való ellenkezés minden napi kenyér közöttetek.

Morgók fol. 109. Kalaúz I. f. 326.

Hamisság az-is, hogy az Kalaúz nem igazán írta, hogy az tí vallástok fondamentoma-szerént nagy szabadság adatik minden fesletségre. Mert az Kalaúzban bőségesen, és csak nem régen elégségesen megbizonyítám ennek az mondásnak igazságát. És én bizony nem látom micsoda tartóztatása lehet az gonoszságnak abban, a ki ezeket elhiszi: I. Hogy ő soha ollyat nem cselekeszik, a kiben nem vétkezik és kárhozatot nem érdemel. Azért annyiból mind egy, akár jót és akár gonoszt cselekedgyék, hogy mindenikkel poklot érdemel. II. Hogy heába igyekezik az jóra, mert az Isten törvényében semmit meg nem tarthat. III. Hogy ugyan nem-is köteles az Isten törvényére. IV. Hogy az jó cselekedetek nem szükségesek az üdvösségre. V. Hogy Isten taszíttya embert az gonoszra; és szabad akarattya nem lévén embernek, kételen vélle hogy vétkezzék. Ezek mind az luther vallásnak ágbogai, meg-is mutattam az Kalaúzban, mint bátoríthattyák az gonoszak ezekkel magokat minden szabadságra. De tí csak csélcsapással akartok efféle mellől elmúlni.

Morgók fol 110 Kalaúz I. f. 430.

Czigányság az-is, hogy az Kalaúz hamissan mondotta Luthert derék eszközinek az mi szerelmes hazánknak Török torkában esésének. Mert az Kalaúz megbizonyíttya, hogy Luther az török-ellenvaló hadakozást erőssen tíltotta; sőt hogy az ötödik Károly császár erejét az török hatalmával megrontaná, Saxóniából izgattaték Solimány császár Magyar-ország ellen. Erős bizonyságokkal megmutatta mind ezeket az Kalaúz, tí pedig szemptelen Morgók csak halgatással múltok-el az bizonyságok-mellől. Hol azt írjátok, hogy vannak az Lutheristák-között-is, kik serényen viaskodnak az török-ellen: azt én sem tagadom; de ezt nem az Luther tanításának köszönöm, mely azt tartya, hogy Isten-ellen tusakodik, a ki harczol az török ellen. Erre néző szavait Luthernek igazán elő-hoztam az Kalaúzba: de tí erre-is mint baglyok csak füleltek, maga ha igaz emberek vólnátok, ha czigányúl nem járnátok, siketségre nem kellett volna ezeket vennetek.

Csontos tetemes hamisság az-is, hogy az Kalaúz fogja reátok, hogy tí oly hitből várjátok üdvösségteket, mely eggyüt lehet minden bűnnel. Mert a hol az Kalaúz ezt mondotta, igaz okát-is adta mondásának, melyben tí belé sem mertetek kapni. Ha hamissak nem vólnátok, fel kellett vólna írnotok, mi okon és minémű fondamentommal írtam ezt felőlletek: de maszlagosok vattok, eszessen semmihez nem szóltok. Tí taníttyátok azt, hogy az Isten törvényében semmit meg nem tarthatunk és hogy az mi jót cselekeszünk-is, merő rútság és útálatosság Isten-előt. *Nemo non certissimus esse debet, se semper mortaliter peccare. Omnia quæ in te sunt, sunt prorsus culpabilia peccata & damnanda*[1]. *Quanta Dominus in lege sua a nobis exigit, quorum tamen* NIHIL *nos præstare possumus. Legem* NVNQVAM *facimus*[2]. Ezekből nyilván következik, hogy az ti üdvösséges luther hitetek eggyüt lehet minden törvény szegéssel. Holot azt írjátok, hogy az jó cselekedeteket ti igen javallyátok: ám bár úgy légyen, de jusson eszetekbe, hogy ezek az tőlletek javallott jó cselekedetek mind poklot érdemlő rútságok. *Opus bonum optime factum est veniale peccatum secundum misericordiam, mortale secundum justitiam Dei.* Én-is bezzeg efféle poklot érdemlő lutherista jó cselekedetekkel mondom hogy eggyüt lehet az ti igazító hitetek.

Morgók fol. 111. Kalaúz I. f. 412.

[1] Luther in Kalaúz I. f. 326.
[2] Liber Concord. Kalaúz I. f. 607.

Luther in Kalaúz I. f. 326.

Merő balgatagság az-is, hogy az Római hitet hamissá hagyom, midőn Tertullianus-után azt írom, hogy ha hamis vólna-is az keresztyén vallás, mely az gonoszságot erős tilalommal zabolázza, mégis jób vólna az emberi társaságra annál az tudománynál, mely minden gonoszra taszigál. Ezt én nem magam elméjéből mondottam; ennek-fölötte *hával* szóllottam és semmiképpen hamisnak lennyi nem engedtem az mi hitünket. Sőt Tertullianussal *a destructione consequentis ad destructionem antecedentis,* abból erősítettem annak igazságát, mert hamisság nem lehet az töb tudományoknál hasznosb és szükségesb tanítás. De az Morgók, mint az baglyok, nap-világnál sem látnak, hanem csak haboznak mindenben.

Morgók fol. 112. Kalaúz I. f. 351.

Méltatlan hamissollyák azt-is, hogy az lutherista tanítók ördög iskolájából eredett tudományt hírdetnek. Mert senki Luther-előt nem tanította, hogy az mise bálványozás, hanem ezt elsőben az ördög hiteté-el Lutherrel, és ő-utánna ez mái napig azont kákogják az Martinisták. Hogy pedig ezt Luther az ördögtűl tanúlta, az maga saját írásiból megbizonyítám az Kalaúzban. Azért nem csak kisírtette Luthert az ördög, mint Christus Urunkat, hanem ugyan

Morgók fol. 112.

Kalaúz I. f. 288. Logi Alogi f. 51. 65.

el-is hitette vélle mint tanítványával, az mit akara. Bezzeg ha eszek vólna az Morgóknak és bíznák magokat, azokat az igaz okokat kellett vólna megbontogatniok, mellyekkel erőssen megbizonyítám, hogy ezt az misérűl-való káromlást, sőt egyéb fundamentomit-is vallásinak ördögtűl tanúlta Luther. De minthogy ezt csak ingyen nem-is igyekeztek felforgatni, meg kel vallaniok, hogy midőn az misét káromlyák, ördög iskolájából kőlt hamisságot állatnak.

Logi f. 68.

Az mit pedig beszélletek tudománytokrúl, hogy ezt az próféták vallották, az apostolok tanították, az evangelisták leírták: az csak hagymázban feküvők tépelődése. Mert valamiben mi-tőllünk külömböztök, azokban egy bötű sincs az szent írásban, mint elébb-is mondám.

Morgók fol. 112.

Noha pedig azt én-is vallom, hogy az ördög néha kételenségből igazat mond: de az sz. Athanázius tanácsa-szerént akkor sem kel vele társalkodni[1], hanem az Urunk példájára kel nézni, ki még akkor sem hagyá szóllani, mikor őtet dícsírné.

Kalaúz I. f. 76. 99. 282.

[1] Kalaúz I. f. 283.

Az-is szemptelen hamisság, hogy nem igazán írtam, hogy az kösség-előt sok tanításokat ki nem mérik fakasztani az martinista predikátorok. Mert ezt én nem csak kardéra* írtam, hanem példáját-is mutattam. Az Concordiára megesküsznek az predikátorok. Abban pedig mint kárhozott tanítás megvettetik, hogy az jó cselekedetek szükségesek az üdvösségre: Hitben tévelygőnek neveztetik a ki azt mongya, hogy az igazúlás csak az hit-által vagyon, de azért jó cselekedet-nélkül nem üdvözűlünk. Annak-fölötte ugyan ezen Concordia Luthernek az Galatabéliekhez írt levélnek állatásával azt-is helyén haggya, hogy ha ki elhiszi, hogy hit-által üdvözűlünk, de azt-is melléje veti, hogy meg kel az Isten törvényét tartani: ez illyen ember tellyességgel megtagadgya az Christust.

Morgók fol. 114. Kalaúz I. f. 322.

Ezek az ti vallástoknak ágbogai, mint az Kalaúzban tulajdon írástokból feljegyzettem. De azért senki közűlletek ezt az kösség-előt nem méri beszélleni, hanem azt kiáltyátok[2]: hogy az ki jót cselekeszik, az üdvözűl.

[2] Morgók fol. 111.

Azonképpen noha az Augustai Confessio taníttya, hogy az hit dólgaiban tőllünk nem külömböz[3]; az Concordia pedig azt parancsollya, hogy lefektünkben és felköltünkben az szent keresztel magunkat megjegyezzük és az Miatyánkat azon végezzük: De szabadícs gonosztúl, Amen[4]: ezeket és töb efféle dólgokat egy tök serért tí az kösség-előt ki nem fakasztanátok. Láttyátok azért Morgók, hogy én itt-is józanon és igaz példáknak bizonysági-után szóllottam. Tí pedig csalárdúl cselekedtetek, az én bizonyságimat elhalgatván.

[3] Kalaúz I. f. 424. 584. Logi f. 35.

[4] Kalaúz I. fol. 612.

* Találomra, bizonyítás nélkül.

Hamissan és czigányúl írjátok én káromlásomnak, hogy tí az evangeliomot annyira böcsűllitek, mint Terentiust. Mert ezt én Luther-után hoztam-elő és Lutherre igazítottam, tulajdon szavait feljegyezvén, mellyekben azt beszélli, hogy ők noha az evangeliomot pattogattyák, ezt semmivel nagyobra nem böcsűllik Terentiusnál[1]. Morgók fol. 114.

Az-is tudatlan paraszt hamisság, hogy én az szent írást nem böcsűllöm, mivelhogy azt írtam, hogy az Isten úgy iratta az szent írást, hogy az erctnekek okot vehessenek ebből az viszszálkodásra. Ezt bezzeg én írtam Tertullianus szavaival[2], kiben semmi káromlás, semmi hamisság nincsen. Mert jóllehet ha ki azt mondaná (ezt akarnák pedig, a mint alítom, én-reám kenni az Morgók), hogy a' végre íratta Isten az bibliát, hogy ebből veszedelmes tudományok következnének: merő hamissat mondana. De a ki csak azt mondgya, hogy az Isten látta s tutta, hogy az emberi gonoszság okot vehet, sőt üdővel okot-is vészen veszedelmére az szent írásból, mint szinte önnön magából-is Christusból: ebben semmit nem káromkodik, hanem tagadhatatlan igazságot mond. Vallyon nem tudta-é Christus Urunk, hogy Calvinus amaz szókból: Ez az én testem, hamis tévelygést támaszt? avagy nem előzhette volna-é meg az ő hamisságát, ha nyilván azt mondotta vólna, hogy nem az ő testének jelét adgya, nem szól figurákkal? Eregy s kérd-meg ő szent felségétűl, miért nem akart így szóllani. [1] Kalaúz I. f. 159. Morgók fol. 115. [2] Kalaúz I. f. 449.

Hamisság az-is, hogy káromkodtam, midőn azt írtam, hogy nem csak az régi keresztyének, de az sidók, törökök, abassinusok szabott testi sanyargatásokat, bőjtöket, imádságokat, adakozásokat cselekednek: az mostani ujságoknak pedig semmi efféle szabott gyakorlási nincsenek, hanem csak az egy predikáció-hallás. Ez oly igaz, hogy az Morgók sem tagadhattyák: hanem engem Phariseus csemetéjének neveznek, hogy efféléket várok ő-tőllök. Morgók fol. 115.

Végezetre hamissan írják az Morgók, hogy noha én egy-felől azt vítatom, hogy az régiek irásiból kel az régi dólgokrúl szóllanunk[3]: de más-felől az régiek írását megvetem, kik bizonyságot tésznek, hogy az nyólczadik János pápa csecses faros aszszony vólt. Mert én ez dologbannis azoknak mondottam hogy kel hinnünk, kik akkor éltenek, midőn ennek az aszszony-pápának lenni kellett vólna, és nem azoknak, a kik két száz esztendővel utólban írtanak[4]. Morgók fol. 117. [3] Kalaúz II. f. 245. [4] Kalaúz II. f. 303.

Ezekből akár-ki megtapasztalhattya, hogy az Morgók dörgölődése csak merő hiuság, czigányság, hamisság: és az Kalaúzt egy punctban meg nem érhetik, akár-mint iparkodgyanak-is.

HARMADIK RÉSZE.

Az írásokat meg nem hamisíttya az Kalaúz.

Ha túdós eszes emberrel vólna dólgom, leg-kisseb szavát-is fontban vetném: de mivelhogy oly furják fejű cselefendikre akadtam, kik csak morogni, szitkozódni, kétkedni, hazudni tudnak, nem illik, hogy minden szitkokkal mocskolódgyam; kár-is vólna üdőt és pappirossat vesztegetni az pajkos tréfáknak és trágárságoknak szemétre vető rútságoknak szapullására. Azért hivolkodó szószaporításit az Morgóknak elhagyván, az dolognak velejéhez és bélihez szóllok.

§. I.

Szent Ágostont meg nem hamissította az Kalaúz.

Morgók fol. 118. Hamissan írják az Morgók, hogy igazságra vezérlő Kalaúznak nevezvén könyvemet, ezzel az szent bibliának czimerét letéptem, szaggattam. Mert szinte mint mikor valamely könyvet *Institutiones Christianas, Corpus Doctrinæ Christianæ,* vagy egyéb hasonlóképpen neveznek, ezzel az bibliának méltósága meg nem sértetik, mivelhogy sokkal külömben és méltóságosban illenek ezek az titulusok az szent íráshoz, hogy-sem az emberi munkákhoz: úgy itt-is az igazságra vezérlés sokkal külömb és böcsűlletesb formán illik az szent íráshoz, hogy sem az egyéb írásokhoz; noha az ő módgyok és rendek-szerént ezek-is vezérelhetnek az igazságra.

Morgók f. 118. Kalaúz II. f. 30. Hamisság az-is, hogy az szent bibliát gyalázom és káromlom, midőn azt írom, hogy az szent írás nyilván minden szükséges dólgokat ki nem fejez, noha az anyaszentegyház és traditiók méltóságának közbe-vetése által jó következéssel kihozathatnak mindenek belőlle. Ebben semmi káromlás, semmi gyalázattya nincs az szent írásnak. És hogy egyéb sok dólgokrúl ne szóllyak, ha te oly szemes vagy, mutasd meg az szent írásban: micsoda és hány az sacramentum? és nevezet-szerént, hogy az keresztség sacramentum légyen.

Morgók fol. 121. Hamisság az-is, az mit egynihányszor említnek az Morgók, hogy az Kalaúzban *fol. 181.** szent Ágostonnal lib. 15. de Civitate Dei, capite 23. azt akarom bizonyítani, hogy az ördög latorko-

* Jelen kiadásban Kalaúz I. 285.

dása-által meglehet az nemzés: és szent Ágostonra fogom, hogy meglehet az ördögtűl az emberi természetnek alkotása. Ez mind merő hiuság. Mert csak szintén azt bizonyítottam sz. Ágoston írásából, hogy az ördög latorkodhatik némely elvetett aszszony-állatokkal. Az nemzésrűl és alkotásrúl ot sz. Ágoston sem emlekezik, én sem állattam ennek erőssítésére sz. Ágostont, mint megláthattya, a ki az Kalaúzban tekínt. Azért szemptelenűl írják az Morgók[1], hogy az-előt ördogi fajzásnak és csinálmánnak mondottam, az mit annak-utánna aszszony-emberekkel való latorkodásnak neveztem.

Kalaúz I. f. 285.
[1] Fol. 124.

Egynihányszor megújított hamisság az-is, hogy sz. Ágoston csak egyebek hírhordozásának és *opiniojának* írja, hogy az ördög némely elvetett aszszony-állatokkal latorkodik. Mert sz. Ágoston azt írja, hogy oly emberek tésznek errűl bizonyságot, kiknek igaz-mondásárúl nem kel kételkedni. Sőt szemptelenségnek írja, ha ki ezt tagadnája.

Morgók f. 124. 128.

Hallyad az ő saját mondását. *Apparuisse angelos in talibus corporibus, ut non solum videri, verum etiam tangi possent, scriptura testatur. Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide* DUBITANDUM NON EST, *audivisse confirmant, Sylvanos, Panes et Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus et earum appetisse ac peregisse concubitum, et quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam et tentare, et efficere plures, talesque asseverant, ut hoc negare* IMPUDENTIÆ *videatur. Non hic aliquid audeo temere definire, utrum aliqui spiritus elemento aëreo corporati possint etiam hanc pati libidinem, ut quomodo possint, sentientibus fœminis misceantur.* Szent Ágoston ot az helyen hármat mond: Elsőt azt, hogy noha az szent írás az angyalokat spiritusoknak, lelkeknek nevezi, de azért bizonyos, hogy látható és tapasztalható testben sokszor megjelentek. Másodikat azt, hogy annyira és oly szava-hihetők probáltak, hogy az gonosz aszszonyokkal latorkodott az ördög, hogy ezt szemptelenség tagadással menteni. Harmadikat azt, hogy így lévén mind az két dolog, nem mér bizonyost mondani, ha vannak-é oly lelkek, mellyeknek az levegő égbéli testek lévén, fajtalankodnak: és ez miképpen történhessék. Azért az szent Ágoston tanítása-szerént bizonyos, hogy az gonosz angyalok látható testben megjelenhetnek; azt sem tagadhatni szemptelenség-nélkűl, hogy efféle testben

Aug. 15. de Civit. c 23.

az gonosz személyekkel mocskolódnak: hanem azt nem méri vakmerő-képpen eltekéllett dolognak mondani Ágoston, hogy ha ugyan magoknak vagyon-é az angyaloknak teste, és mint fertelmeskedgyenek? Azt pedig sz. Ágoston soha kétessé nem tette, az
Morgók fol 125. mit az Morgók írnak, hogy ha az lelkek testben öltözhessenek-é? Mert az szent írásból fundamentomul veti, hogy gyakorta látható és tapasztalható testben megjelentek az angyalok; hanem csak azt nem akarta vakmerőűl elvégezni, ha ugyan saját tulajdon testek légyen-é ezeknek? mint annak az caputnak eleiből kitetczik. Mert minek-utánna azt mondotta vólna, hogy az sóltárban az angyalok
Psalm. 103. lelkeknek neveztetnek: utánna veti, *ambiguum est*, kétes, ha az ő testekről szóllyon-é azon sóltár, midőn őket ugyan ottan tűz lángjának mondgya.

Az-után két bizonyságot hoz-elő, mellyek az angyalok testes vóltokat jelentik, tudni illik, hogy az szent írás ezeknek látható testben jelenését említi, és szava-hihetők probálták az gonosz aszszonyokkal latorkodásokat. Végre úgy fejezi-bé, hogy erről nem mér vakmerő-képpen szóllanyi.

Morgók fol. 128. Csepregi Mesterség fol. 19. Az-is merő szemptelenség, hogy én megadván magamat azt írtam, hogy szent Ágostonnál nincs írva, az mit én mondottam vala. Mert az Csepregi Mesterség soha azt nem mondotta, hanem csak azt, hogy Ágostonnak nem ötödik, hanem tizen-ötödik könyvében vagyon írva, az mint nem régen feljegyzénk: noha az nyomtatónak eseti-miat ötödik könyvre igazított az Kalaúz. Szent Ágostonban vagyon azért az mit írtam, de nem az ötödik könyvben.

Morgók fol. 121. Hamisság az-is, hogy az mit írtam vólt Luther nemzéséről, azt nagy fen megtagadtam. Mert valamit írtam, igazán írtam: és abban tagadást sem tettem. Az dolog azért abban vagyon, hogy én az régen történt vagy távuly lött dólgokrúl magam vélekedésiből nem szoktam beszélleni: hanem azoknak szavát hozom-elő, kik közelb lévén, tudhatták az dolognak mivóltát. Azért az Luther nemzéséről magam vélekedésével semmit nem bizonyítottam, hanem tizenegy fő túdós embereket neveztem, kik írásokban hatták, hogy Luther ördögi latorkodással nemzetett.

Ezt írtam: ezt soha meg sem tagadom; magam itíletirűl egy szóval sem emlekeztem. Annakokáért méltán hazugnak neveztem, a ki én-róllam azt írta, hogy ezt az gyalázatos nemzést én fogtam Lutherre. Mert szinte mint az káptalanra vagy királyi emberre nem kenheted, hogy ők mondnak valakit gyilkosnak, noha az ő

gyilkosságárúl szólló tanúkat elő-számlállyák: azonképpen én-reám sem foghatni, az mirűl csak egyebek tanúbizonyságit említettem. Nem-is alítottam szükségesnek az én sententiámat ez dologban, hanem az olvasónak itíletire hattam, hogy az tanúk méltóságából, sokaságából, eggyezéséből, az ő mondásoknak feljegyzett jelenségiből megfontolván az dólgot, és avagy ugyan bizonyosnak ismérvén Luthernek ördögi eredetit, avagy erős gyanúságban esvén felőlle, meggondollya, mely távúly kellyen efféle embernek dögleletességét kerűlni.

Merő bolondságok pedig az minémű bizonyságok erejével viaskodnak az Morgók, hogy Luthert ördög fajzásának ne haggyák. Mert ha szinte ördögi latorságból származott-is, vallyon miért nem lehetett ideig pápista? vagy honnan következik, hogy ha egy pápista ember ördög fajzása vólt, az töb pápisták-is ollyanok légyenek? Mivel bizonyíttyák az Morgók, hogy a ki ördög csinálmánnya, az mindenkor helyt ád az ördög incselkedésének? Ha csak illyen gazsággal mentitek mesterteket, inkáb meggyalázzátok, és az magatok balgatagságát-is jelentitek. Morgók fol. 127.

§. II.

Esztelenűl bizonyíttyák az Morgók újonnan, hogy az Kalaúz hamissan említi az írásokat.

El akarják hitetni az Morgók, hogy megvesztegetett írásokkal hadakozom ellenek: azért azzal vádolnak, hogy ellopok az írásokban, mellyeket elő-állatok és az hová igazítok, sokszor semmit abban nem találnak, a mit említek. Ezeket három példával erősítik. De minek-előtte ezekre megfelellyek, jó lelki ismérettel tudományt tészek, hogy az Kalaúzban senkit az régi Doctorok-közzűl bizonyságul nem állattam, kinek az dologhoz tartozó tulajdon szavait magam nem olvastam vólna. Noha azért megtörténhetett vagy magam kezének, vagy az nyomtatónak esetiből, hogy az könyvek vagy caputok számában változtatás történt; de vétek nem esett szánt-szándékból: sem abból, hogy az mit mondok, abban az authorban nem találtatnék. De lássuk, mit beszélnek az Morgók.

Hamisság és kimondhatatlan nagy latorság, az mit reám fognak, tudni illik, hogy az szent Pál szavaiból *2. Thess. 2. v. 3.* kiloptam vólna amaz szót *discessio.* Mert nyilván és világossan az Morgók fol. 129.

szent Pál szavai-között azt-is feljegyzettem azon foliuson, mellyet az Morgók neveznek[1]. Ugy vagyon hogy annak-utánna elő-hoztam, a mit ugyan ot *v. 8. & 9.* monda szent Pál: *donec de medio fiat & tunc revelabitur ille iniquus etc.* és azok az szók-közzé *discessiot* nem vettettem, mert szent Pál sem írta oda. Ez azért az példa semmit nem bizonyít egyebet, hanem hogy esztelenül turkálnak az Morgók az én írásomban.

[1] Kalaúz II. f. 341.

Morgók fol. 130.

Az sem igaz, hogy az Kalaúz magától írta, hogy minnyájan az régi Doctorok az római birodalomnak romlását magyarázzák az Antichristus eljövetele-előt-való szakadáson. Mert ezt az Kalaúz[2] szent Hieronymus nevével mondgya, kinek tulajdon szavait elő-is hozza.

[2] II f. 341.

Hamisság az-is, hogy Eusebius írását megtépem, lopom, midőn az Novatus historiáját elő-hozom. Mert jóllehet az számoknak transpositiójával (mely az nyomtatásban sokszor megesik) az Eusebius hatodik könyvének 34. részéjért 43-mat tett az nyomtató: de az bizonyos, hogy az mit feljegyzettem Eusebiusból, ő mondása. Az szók pediglen, mellyekről panaszolkodtok hogy kihagytam (*si modo talem hominem baptismum accepisse dicendum sit*), az Rufinus fordításában nincsenek. Nem-is vólt okom, mellyért szánt-szándékkal ezeket kihattam vólna, holot az bérmálásnak erőssítésére elégséges, az mit illyen szókkal íra Eusebius: *Nec reliqua in eo, quæ baptismum subsequi solent, solenniter adimpleta, nec signaculo chrismatis consecratus.*

Kalaúz I. f. 416.

Rufini versione lib. 6. c. 34.

Bezzeg ha én efféle számokban esett fogyatkozásit az Morgók írásának fel akarnám jegyzeni, alkolmas lajstromot írhatnék. De mi haszna? Az ti írástoknak csak az 33. levelében lásd mely nagy vétkek vannak. Elő-hozzátok szent Pált 1. Thess. 4. v. 4. Rom. 4. v. 20., maga eggyik helyen sincs abban semmi, az miket emlegettek. Másut[3] az Kalaúznak 584. 585. levelére írjátok, az mit 604. 605. levélben találtok. Százat és többet effélét mutathatok írástokban.

[3] Morgók fol. 201.

Morgók fol. 131.

Hamisság az-is, hogy Socratest nem jól említem, midőn Novátusrúl írom, hogy az bűnöknek papok-által-való óldozását tagadta. Mert szórúl szóra Socrates szavai azok, mellyeket az Kalaúzban feljegyzettem[4]. És ebben az Socrates editiójában, mely most előttem vagyon[5], libri 1. cap. 7. libri 4. cap. 23. találtatik, az mit írtam Novátusrúl.

[4] Kalaúz I. f. 416.

[5] Editione Christophorson. Colon. a. 1570.

Hamisság az-is, hogy az Luther és Lutheristak írásit megmocskollya az Kalaúz[6]. Látták magok-is az Morgók ennek kép-

[6] Morgók fol. 132

telenségét, azért csak egy példát sem találának, mellyel megerősítenéjék ezt, hanem sajnallyák, hogy Cochleus, Alanus, Prateolus, Emsérus után azt írtam[1], hogy Luther egy disputálásban nyilván kifakasztotta, hogy az ő dólga nem Istenért kezdetett s Istenért sem végeztetik. De vagy bánnyák az Morgók, vagy nem, többet kel hinni azoknak, a kik ezt hallották, hogy-sem az Morgóknak.

[1] Kalaúz I. f. 552

Hamisság az-is, hogy az Carthágóbéli harmadik gyöleközettel hamissan bizonyítom az szent írás könyveinek lajstromát. Mert bizonyos, hogy ez az concilium oly rendel és annyi számban hozza-elő az szent írás könyveit, mint mi üdőnkben az tridentomi concilium. Ugy vagyon, hogy az Kalaúzban fol. 290. ennek az conciliumnak cánona számában vétek esett[2], de ezt az vétket helyére vittem ugyan azon Kalaúzban fol. 809., és mivelhogy ezt az Morgók-is eszekben vették, azt-is megérthették, hogy történetből esett eggyik helyen vétek az számban.

Morgók fol. 136.

[2] Pro 47 positum 14.

Az-is merő balgatagság, hogy Eusebiust az szent könyvek lajstromárúl nem igazán említem lib. 6. cap. 25., mert 24. caputot kellett vólna neveznem. Látczik bizony, hogy üres az agyatok. Az Eusebius könyveit sokan fordították görögből deákra, kik nem egy-aránt osztották caputokra. Az Christophorsonus fordításában tizenkilenczedik caputban; az Rufinusében tizennyólczadikban; az Musculusében, mellyet 1549. esztendőben nyomtattak Basileában, huszonötödik caputban vagyon. Azért csak szemptelenség az Morgók patvarkodása.

Morgók fol. 138.

Az-is merő hamisság, az mit az könyü szóliben írnak az Morgók, hogy Eusebiust hamissan citálom az Kalaúzba *fol. 572.* Mert az mely szavait Eusebiusnak ot feljegyzettem, mind az Rufinus, mind az Musculus fordításában *lib. 3. c. 24.* találtatik, az-az szinte ot a hol az Kalaúz írja: noha az Christophorsonus fordításában *lib. 3. c. 18*-ba vagyon. De az dühösség úgy megvakította az Morgókat, hogy azt sem láttyák, a mi orrokban ütközik. Azt-is lelki isméretek-ellen hamissan írják az Morgók, hogy Eusebius az dochitákrúl nem emlekezik, a hol az Kalaúz feljegyzette. Mert előttem vagyon Eusebiusnak mind az Rufinus, mind pedig az Christophorsonus fordítása; mind az kettőben szintén ugyan azon helyen, mellyet az Kalaúz említett[3], nevezi Eusebius az dochitákat, az-az vélekedő eretnekeket, és azoknak eredetit megírja. Az Musculus fordítása-szerént *lib. 6. c. 12.* találom azon dólgot. Abban pedig nem igazat mondnak az Morgók,

Morgók fol. 138. Kalauz I. f. 551. 557

[3] Euseb. l. 6. c. 10.

hogy én az Kalaúzban két caputot említettem vólna, mellyekben Eusebius szól az dochitákrúl, tudnillik *10. & 12.* Mert én csak egy helyt jegyzettem-fel, úgymint Eusebius hatodik könyvének tizedik részét[1]; de minthogy külömböző nyomtatások vannak, az mint hallád, mellé vetettem, hogy a mi eggyik nyomásban tizedik részében van, az másikban tizenkettődikben találtatik. De ezek az purdi czigán Morgók semmit az írásokhoz nem értnek.

[1] Kalaúz I. f. 551. 557.

Morgók fol. 139.

Az sem igaz, hogy Eusebius *lib. 13. c. 7. de Præparat. Evang.* csak nagy távuly emlekezik az szentek böcsülletirűl, azt-is az Plato vélekedése-szerént. Mert Eusebius azon az helyen szórúl szóra ezt írja: Mí, úgy-mond[2], minden nap ezt cselekeszszük. Az igaz ajtatosságnak vitézit, mint Isten barátit tisztellyük, az ő koporsójokhoz járúlunk, nékik fogadásokat tészünk, kiknek Istenelőt értünk esedezésivel nem kevéssé segíttetünk. Ezek az Eusebius szavai, mellyekben ám itíld-meg, ha csak távúly emlekezik-é az szentek böcsülletirűl. Ugy vagyon, ez-után írja Eusebius, hogy Plato valami hasonlót tanított ehez; de ebből, úgymond, megismértetik, hogy Plato az sidók tanításából hasonlót írt sokat az mi vallásunkhoz. Mert az mint ezen Eusebius *l. 7. c. 7.* írja, az görögök az Isten népétűl loptak sok igazságot, noha annak-utánna polyvát-is elegyítettek némellyekhez. Azért egybe-vetettem Eusebius írásának két helyét[3], mellyekből nem csak az szentek invocatiojárúl-való keresztyéni szokás megismértetik, de az-is kitetczik, hogy nem kel mindgyárt kárhoztatni valamely szokást, mihent ennek hasonlatosságát talállyák az pogányok írásában.

[2] Vide Kalaúz II. f. 585.

[3] Kalaúz I. f. 610. 113.

Morgók fol. 140.

Azt-is nagy szemptelenséggel vítattyák az Morgók, hogy hamissan bizonyítok Socrates második könyvének negyvenedik és negyven-harmadik részéből. És azt mondgyák, hogy az Socrates második könyvének harminczhét caputtyánál töb nincsen. Én pedig azt mondom, hogy noha az Christophorsonus fordításaszerént az Socrates második könyve csak harminczhét cáputra osztatott, de az Musculus fordításában negyvenhat caput vagyon az Socrates második könyvében. És valamint az Kalaúzban feljegyzettem, szinte úgy az Nicæabéli vallásnak állatására *lib. 2. cap. 40.* azt mongyák az seleuciai sinodusban, hogy az szent atyák nyomdokiból hóltig ki nem lépnek. Azonképpen *lib. 2. cap. 43.* az gangrensis és cæsareensis gyöleközetben azért mondatik kárhoztatni Eustathius, mert az szokott bőjtöket elhagyván, vasárnapot szabta bőjti napnak. Az Christophorsonus fordítása-

Kalaúz I. f. 221. Kalaúz I. f. 410.

szerént pedig az első dolog *cap. 32.* vagyon; az Eustathius kárhoztatása pedig *capite 33.* De ezek az vak paraszt sóczék csak addig látnak, mig az orrok ér, és az tudatlanság tészi őköt ily vakmerőkké.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Ezekből kitetczik, hogy ily nagy igyekezettel csak egy példát sem találtatok az Kalaúzban az régiek írásinak megvesztegetésére. Hiszem Istent, hogy ez-után sem találtok. Mert jóllehet magam-is níhúlt vettem eszemben és fel is jegyzettem, hogy az nyomtatás-közben esett változtatás az számokban, mivelhogy semmi szorgalmatossággal ezt tellyességgel el nem távoztathattam: de valamint élek, úgy tudom, hogy az mit elő-hoztam, magam olvastam. Erőssen dicsekednek az Morgók, hogy ők több efféle tudatlanságot jegyezhetnek írásokban: kit én-is elhiszek. Mert valamint ezekben hazudtak, az mellyeket mint nyilvábban-való esetek példáit ugyan válogatva czégéreztettek, szinte úgy többet és nagyobbakat-is hazudhatnak, kivel gyalázatot hoznak magok fejére, az Kalaúznak pedig nagy hitelt szereznek, holot ennyi vígyázással sem kaphatták ezt hamisságban, hanem csak hazugúl kőltött patvarokkal sarkallották.

Morgók fol. 140.

§. III.

Hamis értelemre nem csigázza az írásokat az Kalaúz.

Morgók fol. 143. Kalaúz I. f. 171.

Békét hagyván az Morgók trágárságinak, igyenessen az vádolásokrúl szóllok. Azért nem igaz, hogy én az Urunk szavát hamissan mocskolom, midőn *Joan. 10. v. 1.* az ajtón magyarázom azt az szabott útat, mellyen az juhok gond-viselésére szoktak az pásztorok jutni. Mert ebben semmi mocsok nincsen: sőt miképpen az másunnan béhágás az Istentűl rendeltetett mód-kívűl tisztkívánást jegyzi, úgy az ajtón bémenés külömbet nem jegyezhet az Istentűl szabott útnál, mellyen egyebek Christus Urunk-által, ő maga pedig Christus, maga hatalmával az juhoknak gondviselését felvállallya. Annak-okáért Cypriánus Martyr így ír ez dologrúl: *Qui non intrat per ostium, fur est. Qui isti sunt, nisi desertores fidei et transgressores Ecclesiæ Dei, qui contra ordinationem Dei nituntur.* Annak-okáért Christus Urunk az ajtó, kinek az anyaszentegyházban hagyatott hatalmával az juhok gondviselésére választatnak az pásztorok[1]. Az szent írás-is ajtó, mivelhogy abban adatik előnkben, minémű hívatal kívántatik az juhok

Cypr. ad Novat. Quod lapsi spes veniæ cap. 1.

[1] Barrad. t. 3. l. 2. c. 5. in Evangelia.

gond-viselésére[1]. Ezeket az Morgók sem tagadhattyák, és mégis szent-írás-mocskolást fognak reám. Sőt a ki nagyob, azzal dicsekednek[2], hogy engem abban megértenek*, az mit másut mondottam vala, tudni illik, hogy mí az szent-írás-közzé semmit nem írunk[3], mivelhogy én az szent-írás-közzé taszítottam ezt az hamis magyarázatot. Maga én ezt az magyarázatot nem az sz. bibliába, az Isten szavai-közzé írtam, hanem az Kalaúzban: nem-is úgy írtam ezt az magyarázatot, mintha ez-is az bibliában vólna. De ezek az oktalan Morgók csak mondhassanak korcsomára-való valamit és ezzel pappirossat tőlthessenek, mind jó renden vagyon szénájok.

[1] Salmeron tom. 4. tract. 15.

[2] Morgók fol. 143.

[3] Kalaúz II. f. 55.

Azt-is méltatlan hamissozzák az Morgók, a mit az Kalaúz sz. Péterről mondott, tudni illik, hogy senkinek ő-kívülle nem olvassuk hogy az meny-ország kúlcsa adatott vólna: noha az bűnnek óldozása az töb apostolokra-is bízatott. Ha ebben hamisság vagyon, miért nem jegyzettétek-fel az szent írás helyét, melyben olvastátok, hogy Urunk az meny-ország kúlcsát másnak adta?

Morgók fol. 144. Kalaúz II. f. 324.

Az-is merő hívság, hogy gyermeki gondolkodás, nem túdós emberhez illendő mondás légyen, hogy Urunk sz. Péternek főbségét azzal-is jelenti, hogy magáért és sz. Péterért fizetett adót. Ezt én nem magam vélekedéséből, hanem sz. Ágoston szavaival írtam az Kalaúzban. Ha sz. Ágostont tudatlan gyermeknek itílitek, ám megláttyátok.

Morgók fol. 146. Kalaúz II. f. 327.

Hamisság az-is, hogy az sz. Cypriánus szavait nem jól magyarázom azokrúl az szűzekről, mellyek szándékokkal, vagy *professio*-nélkűl-való fogadással adták magokat az szűzességnek állapattyára. Mert hogy az Cypriánus mondását így kellyen érteni, vastagon megbizonyíttya Pamelius; én-is rész-szerént megmutatám az Kalaúzban sz. Ágoston, sz. Cypriánus és egyéb szentek szavaiból.

Morgók fol. 147. Kalaúz I. f. 582.

Pamelius in ep. 62. Cypr. Kal. I. f. 580. Alvinci ellen Kal. II. f. 764.

Hamisság az-is, hogy én fogtam Lutherre, hogy ő-az lelkeket elaluttya itílet napig és az kárhozottak kínnyát sem hiszi itílet-előt. Mert tagadhatatlan, hogy azok az szók, mellyeket Lutherből feljegyeztem az Kalaúzban, tulajdon sajáti Luthernek, úgy hogy az Morgók sem mérik ezt kétségessé tenni mind ennyi szemptelenségekkel-is; azok pedig nyilván kifakasztyák, hogy az lelkek sem az földi, sem az mennyei dólgokban nem tudnak semmit: semmi

Morgók fol. 148.

Kalaúz I. f 687.

* V. ö. *Kalaúz* I. 662: Christus az ő Attya-előt úgy állott, mint a mely gonosz-tévőt *megérnek* vétkében.

gondolattyok, semmi isméretek nincsen: és az gonoszak lelke sem kinlódik pokolban itílet napig. Bezzeg ha Luther az testnek nyúgodalmát álomnak mondaná és csak ennek érzékenségtelen vóltárúl szóllana, helyesen beszéllene; de ő az lelkekrűl és egy-általlyába az halottakrúl szól. Ha pedig másut azt írja, hogy az lelkek az Istennel és az angyalokkal szóllanak: az nem csuda. Mert szokása Luthernek, hogy szántalanszor maga szavait arczul pökdösse és szembe megvítassa, mivelhogy az szédelgő lélektűl viseltetvén, ide s tova tántorgott, egy nyomban nem járhatott. Kalaúz I. f. 386.

Hamisság az-is, hogy az Augustai Confessiónak magával ellenkező mondási-közöt eggyet nem igazán említettem. De hogy az Morgók szint adgyanak hamisságoknak, mentegetik Confessiójokat. Azt mondgyák azért, hogy az ellenkezik önnön magával, a ki viszsza-mondgya az előbbi szavát: a Confessio pedig ezt nem míveli, midőn azt írja, hogy az Isten törvényét fogyatkozás-nélkűl meg nem tarthatni, noha azt-is melléje veti, hogy az menyire tőllünk lehet, igyekezzünk az Isten törvényének megtartására. Morgók fol. 150.

It elsőben azt vegyük eszünkben, hogy az Augustai Confessiónak sok ellenkező mondásit hozta-elő az Kalaúz; az többit ingyen csak mentegetni sem merték az Morgók, hanem csak az hetediken akadoznak, és abbannis cserben maradnak. Mert jóllehet abban ellenkezés nincsen, az mit az Morgók beszélnek, de abban temérdek ellenkezés vagyon, az mit én az Augustai Confessióbúl elő-hoztam vala. Egy felől azt hirdeti az Confessio, hogy lehetetlen az Isten törvényének eleget tenni: más felől lehetetlennek taníttya, hogy az Isten törvényének ne engedgyen, az kiben igaz hit vagyon. Ez mind az kettő Augustai szó, mellyekben igaz értelem-szerént nyilván-való ellenkezés találtatik. Mert ebből következik, hogy a kiben igaz hit vagyon, enged az Isten törvényének, az-az bételyesíti az Isten törvényét; és ugyan azon ember nem enged az Isten törvényének, mivelhogy lehetetlen, hogy az Isten törvényének eleget tégyen. Ez bezzeg igyenes ellenkezés, de az Morgók ész-nélkűl szűkösök, mellyet Istentűl kérjenek, mert tölcséren észt én nem tölthetek agyokban. Kalauz I. f. 589.

Hamisság az-is, hogy ellenkezem magammal, egy felől azt írván, hogy a puszta emberek-közöt, Bódog-Aszszonytúl megválva, senki nincs a ki bűn-nélkűl lött vólna; más felől azt vítatván, hogy találtatnak a kik bétöltik az Istennek parancsolattyát[1]. Ezekben azért szinte úgy nincsen semmi ellenkezés, mint az szent Morgók fol. 151. Kalaúz II. f. 505.

[1] Kalaúz II. f. 502.

írásnak amaz két mondásában, tudni illik, hogy nincs oly ember
[1] Eccl. 7, 21. a ki nem vétkezik[1], és hogy szent Dávid megtartotta az Istennek
[2] Psal. 118, 168. parancsolatit[2]. Az dolog azért így vagyon. Nincs oly öreg ember (Urunkat és az ő szent annyát kiválasztom), a ki tellyes életébe valamikor nem botlott vólna; de sokan vannak, a kik életeknek sok részében úgy megtartották az Isten törvényét, hogy ez-ellen halálos vétekben nem estenek.

Morgók fol. 152. Supia f. 139. Hamisság az-is, hogy az Csepregi Mesterségnek első bizonysága oly roszsz formában öntetett vólna, mint az Morgók írják: kit ez-előt világoson megbizonyíték.

Morgók fol. 153. Végezetre, gyermeki balgatagság az-is, hogy én az magam írásit-is megmarczongom. Mert az imádságos könyüben, mellyet Geréczben nyomtattam, azt írom, hogy Luther és Calvinus gyűlölik az Szent Háromságnak még csak nevét-is: azon könyvet Posonban nyomtatván, csak azt írom, hogy gyűlölik az Szent Háromságnak nevét, és kihattam amaz szókat MÉG, CSAK, Is. Hiszem igyefogyott embereknek kel azoknak lenni, kik ily aprólékon akadoznak és ezt oly derék dolognak vélik, mint ha ezért az tavalyi
[3] Morgók fol 153. Pázmány nem vólna ez idei Pázmány[3]. Oh gyermekség, oh bolondság, mely igen megtorlóttatok az Morgók agyában! Igazán írtam
Kalaúz I. f. 636. és az Kalaúzban meg-is bizonyítottam, hogy Luther és Calvinus az Szent Háromság nevet gyűlölik. Ezt az Morgók sem mérik tagadni, csak azon törődnek, hogy amaz szókat MÉG, CSAK, Is elhattam, mellyek meg nem változtattyák értelmét írásomnak.

Azért Istennek hálát adok, hogy az Morgók írásomat megturkálván, mind egybe-szedték valamit legalkolmatosbnak ismértek az káromlásra. Mert a ki eszében vészi, hogy az legerősseb és színesb gyalázatok-is csak pozdorják és hazugságok, nyilván megtapasztalhattya, hogy csak szemen szedett igazság vagyon az Kalaúzban: melynek ha hitelt akartak vólna szerzeni az Morgók, soha jóbbat nem cselekedhettek vólna, mint az mit míveltek, ily formán viaskodván ellene. Mert az bástyának erőssége-is inkáb megismérszik az vítatásban, hogy-sem az öreg tettetességben.

§. IV.

Roszszúl mentik az Morgók magok írásinak hamisságát.

Valamit ez-aránt beszéllenek az Morgók, csak szemetek és szemptelenségek.

Bolondúl mentik amaz verset *Pascere livor meus, rabido saturare furore,* mintha nékik-is szabad vólna az k-át [8] elidálni mint az régiek az s-set elidálták. Mert noha az s-rűl példa és *regula* vagyon az grammaticába, de ennek hasonlatosságából soha senki azt nem vítatta, hogy az több *consonansokat*-is elidállyák. Nem-is illik Csepreghez, hogy uj grammaticát csinálhasson, hanem ha eléb sákban tollyák és vizben vetik csepregi mód-szerént az régi grammaticát. Morgók fol. 158.

Nem igaz az-is, hogy Eusebius *in Chronico, anno 136.* Telesphorust mondgya az negyven napi böjt szerzőjének. Mert mikor ezt írom, előttem vagyon az Eusebius Chronicája, mellyet Josephus Scaliger szorgalmatoson kinyomtata: abban az *editióban* 129. esztendőben kezdetik Telesphorus pápának püspöksége, végeztetik 140. esztendőben, de az negyven napi bőjtnek szerzéséről egy szót sem találok ezeknek az esztendőknek forgásában. Bellarminus azt írja, hogy Eusebius nem valónak, hanem csak egyebektűl beszéllett dolognak nevezi, hogy Telesphorus szerzette vólna az negyven napi bőjtöt. És hogy Telesphorus előtt-is szokott dolog vólt az negyven napi bőjtölés, azzal bizonyíttya Bellarminus, mert Justinus Martyr, a ki Telesphorus-előtt élt [9], emlekezik az negyven napi bőjtről. Hieronymus pedig, Leo és egyebek apostoli *traditiónak* nevezik ezt az bőjtöt. Végezetre, bár ugyan Telesphorus adott vólna-is írott törvényt az negyven napi bőjtről, ebből ki nem sülne, hogy ő vólt ennek első kezdője, mint az Kalaúzban megmutattam. Morgók fol. 160. Bellarm. t. 3. l. 2. de bonis operib. c. 14. Gretser. t. 1. Defens. Bellarm. l. 4. de verbo Dei c. 3. Vide Bellarm l. 4. de Pontif. c. 8. Kalaúz II. f. 273.

Hamisság az-is, hogy Carion pápista historicus írta azt az Chronicát, mely ő neve-alat olvastatik. Mert azt az Chronicát Philippus Melanchton szerzette, mint Caspar Peucerus [10] annak az Chronicának *præfatiojában* írja. Megtekintém ezt-is az Chronicát, de fel nem találám ebbennis az mit az Morgók írnak. Jóllehet bár ot vólnának-is azok az szók, mellyeket az Morgók elő-hoznak, ugyan nem sülne-ki belőllök, hogy Telesphorus szerzette az negyven napi bőjtöt; mert csak azt írja Carion, hogy *ferunt,* az hírhordozók beszéllik azt. Morgók fol. 161.

Hogy pedig engemet magokrúl itílvén az Morgók, azt alíttyák, hogy Hunniusnak vagy Chemniciusnak szemekben sem mernék nézni: ám előttök, mit itílnek felőllem, de abban bizonyosok légyenek, hogy az igazság óltalmában nem szinte nyúl szűű vagyok: és sem Hunniusnak sem Chemniciusnak tudományát soha nem irígylettem

Morgók fol. 162.

Hamisság az is, hogy Magyari Istvánt méltatlan pírongattam, mivelhogy az ötödik Alexander pápát írta szerzőjének, hogy az áldozatban vizes borral éllyünk. Mert egy az, hogy bár helyén haggyuk-is, hogy sz. Péter után ötödik pápa vólt első Alexander, de ugyan nem kellett vólna ötödik Alexandernek nevezni, hanem első Alexandernek és ötödik pápának, az mint egyebek szóllanak: *Alexander, quintus a Petro.* Más az, hogy ez az Alexander nem vólt szerzője az víz elegyítésnek, hanem azt írja Decretomában, hogy ezt ő az régiektűl vette. *Non enim debet, ut a Patribus accepimus, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum.*

Vide Kalaúz II. f. 304. Euseb. in Chronico. Alexand. in Concilio Romano. Epist. ad orthodoxos. Vide Pamelium Epist. 63. Cyprian.

Hamisság és czigányság az-is, hogy én abban magammal ellenkezem, hogy Alexandert ötödik római pápának vallom Magyari ellen: maga az Kalaúzban hetedik pápának írom. Mert én az Kalaúzban feljegyzettem, hogy az szent Péter-után következő pápák rendiben nagy különbözés vagyon az régiek írásában: okát és fondamentomát-is ennek megmagyarázám. Azért minthogy régi fő emberek Alexandert ötödik helyben állatták, abban én sem akartam akadozni Magyari-ellen, noha az Kalaúzban oly rendel állattam az római pápákat, mellyet az régiek írásához alkolmatosbnak alítottam.

Kalaúz II. f. 304.

Az mit Alexanderrűl mondék, ugyan azont ércsed Vespasiánusrúl. Mert ha Magyari azt írta vólna, hogy Augustus-után tizedik császár vólt Vespasiánus, helyén beszéllett vólna. De hogy tizedik Vespasiánust említ, szinte oly alkolmatosan szól, mint-ha az mi kegyelmes urunkat, az Második Mátyás királyt negyveneggyedik Mátyás királynak írnája, mivelhogy az magyar-országi királyok rendiben ennyi számot foglal.

Morgók f. 166. 167.

Merő balgatagság és tudatlanság az-is, az mivel támogattyák az Morgók hogy vólt régenten egy Nyólczadik Kelemen pápa, külömb attúl, a ki nem régen meghala. Mert azt én-is tudom, hogy 1440. esztendőben [11] az tizen-harmadik Benedek pápa-után egy Kelemen akará magát pápává tenni az ötödik Márton-ellen. De az sem pápa nem vólt, sem az pápák számában bé nem vétetett; nem azért, hogy Róma-kívűl lakott, mert ha rend-szerént választatott vólna, Róma-kívűl-is pápa lehetett vólna, hanem azért, hogy meg akarta hágnyi az aklot, melynek ajtaján bé nem mehete.

Morgók fol. 167.

Az-is merő hamisság, hogy szent Péternek Rómában lakását meg nem bizonyíthattyuk. Mert azt szinte oly bizonyoson meg-

mutathattyuk, mint szinte hogy Julius császár Rómában vólt, holot oly sok fő bizonyos tanúk vannak sz. Péternek Rómában létéről, kiket hoszszú lajstromban írtam az Kalaúzban. Kalaúz (első kiad.) fol. 230.

Bolondság az-is, hogy magammal szembe akarnak engem szöktetni az Morgók, mivelhogy eggyüt azt írom [1], hogy ha szinte valaha emberi csalatkozásból aszszony-embert választottak vólna-is pápaságra, ugyan nem lehetett vólna az aszszony igaz pápa: másut pedig azt mondom [2], hogy az rend-szerént-való hivatalhoz két dolog kívántatik, az választás és felszentelés. Az több mocskos tréfák-közöt azt beszéllik az Morgók, hogy az férfiúságot-is ezek-mellé kellett vólna vetnem. Kire azt mondom: hogy igenis ezek-mellé vetettem. Mert megbizonyítottam az Kalaúzban, hogy az aszszony-ember nem lehet egyházi szólga [3]: sőt az régi szentek eretnek számban írták azokat, kik az aszszonyt pappá rendelték [4]. Azt írtam azért, hogy az rend-szerént-való hivatalhoz az választás és felszentelés kívántatik; de hogy ennél egyéb semmi sem kívántatnék az személynek alkolmatosságára, azt soha meg sem gondoltam. Azért vagy bánnyák az Morgók, vagy nem, de sz. Pál alkolmatlannak nevezi az aszszonyt az egyházi állapatra. Morgók f. 167. 270. [1] Kalaúz II. f. 303. [2] Kalaúz I. f. 176. [3] Kalauz I. f. 183. [4] Kalaúz I. f. 415. 1. Tim. 2, 12.

Goromba tudatlanság az-is, az mivel mentegetik az Morgók az solnai attendenseket, kik Ruffinus historiájának tizen-hatodik könyvéből bizonyítnak, Ezt magok az solnai attendensek sem mentik külömben, hanem az nyomtatónak esetivel; nem-is vólt módgyok egyéb mentségben. Morgók fol. 169. Logi f. 33. Logi f. 29.

Az Morgók azt írják, hogy Caranza [12] Rufinusnak tizedik könyvét emlegeti. De ez csak tudatlanság. Mert Rufinus az egyházi historiárúl két könyvnél többet nem írt, hanem az Eusebius kilencz könyvét görögből deákká fordította és az maga két könyvét-is azok-után helyheztette, ugy hogy az Eusebius kilencz könyvéből az Ecclesiastica Historiának tizenegy könyv száma lenne, és az Rufinus első könyve az Egyházi historiának tizedik könyvének neveztetik. Annakokáért az Rufinustúl fordíttatott Eusebius kilencz könyvének illyen titulussa vagyon: *Eusebii Ecclesiasticæ Historiæ libri 9, Ruffino interprete;* az tizedik könyvnek pedig imillyen: *Ecclesiasticae Historiæ liber decimus Ruffino authore.* De efféle dólgokat eszes ember szokott eszében venni, nem efféle csepregi susnyák. Morgók fol. 169.

Látván azért az Morgók, hogy semmit az én írásomon nem kaphatnak, az bordélyokban és az pápák szemetére térnek. Én-is ot hagyom őket. Morgók fol. 169,

Hanem az én kegyelmes Istenemhez fordítom szemeimet és véghetetlen hálákat adok ő szent felségének, hogy az én csekély és tudatlan elmémet úgy igazgatta az ő tudományának óltalmazásában és az hamis vélekedések rontásában, hogy az én ellenségim sok munkával sem találhattak ebben fogyatkozást, hanem csak azon csélcsapó hazugságokkal viaskodhatnak ellenem. *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prœlium et digitos meos ad bellum.*

NEGYEDIK RÉSZE.

Veszedelmes tanítások nincsenek az Kalaúzban.

Ha az könyv-íráshoz eszesség és okosság nem kívántatnék, hanem csak szelesség és trágárság, keresve kellene Kőszegen keresni egy gömböczöt a ki könyveket irkálna. De mivelhogy eszesség és nem potroh szükséges az íráshoz, igen meggyalázták az Lutherséget, valakik engedelméből történt, hogy egy roszsz sóczéra bízatnék ennek óltalmazása. Mert ha ugyan jó igy vólna, sem kellene illyen gaz emberre támasztani az közönséges *causát.* Az predikátoroknak sincs nagy tisztességére, hogy hitek óltalmát az iskola porban keresik. De ezt ám ők lássák. Én az mint eddig megmutattam az Morgók esze fordúltságát, ez-utánnis az jó Istennek segítségével azon lészek, hogy mindenek megismérjék, mely nagy szégyent vallott az Morgók igye ezzel az ő gaz írásokkal.

§. I.

Az Christus személyéről veszedelmes dólgot nem tanít az Kalaúz.

Morgók fol. 170. Csuda nagy triumfussal dicsekednek az Morgók, hogy kudarczot vallatnak az Kalaúzzal, jövendőre-is fenyegetődnek, hogy ptrüszöktető tormát törnek orrom-alá: maga bizony szinte mint eddig szégyent vallottak, ez-utánnis minden írásokban csak gyalázatot nyernek.

Kalaúz II. f. 422. Hogy azért az dologhoz közelb járúllyunk, jusson eszünkben az mit mondék az Kalaúzban, hogy hinnünk kell az Christus személyéről.

Azt hiszszük azért és vallyuk, hogy egyedűl az Fiú Isten, az Szent Háromságnak második személye vette magára az emberi

természetet, nem az Atya, sem az Sz. Lélek. Kiből nyilván kitetczik, hogy az emberi természet közbe-vetés nélkül csak azzal eggyesült, az mi tulajdona az Fiúnak, tudni illik az személy-szerént-való tulajdonsággal. Ez pedig az eggyesűlés úgy lett, hogy az Fiúnak személye az emberi természetet-is személyezné, és így az két természetben egy személy lenne.

Mivelhogy pedig az Fiú Istennek személy-szerént-való tulajdonsága az isteni természettűl elválhatatlan, innen vagyon, hogy nem csak sz. Ágoston, de az több Atyák-is azt írják, hogy az isteni természet megtestesűlt az Fiú Istennek személyébe és tulajdonságába, az-az *non per se et primario, sed ratione personæ et secundario; quod enim naturæ divinæ per se convenit, commune est omnibus personis.* Ebből az jő-ki, hogy az isteni személlyel-eggyüt az isteni természetnek tulajdonsági közöltettek az emberi természettel: és az mint sz. Pál mondgya, Christusban test-szerént lakozik az istenségnek minden tellyessége. Annak-okáért nem csak minden hatalom néki adatott az égen és az földön, de az Istennek minden méltósága az emberi természettel közöltetett, nem úgy, hogy az Istennek halhatatlansága, láthatatlansága, örökké-valósága az emberi természetet halhatatlanná, lélekké és örökké-valóvá tégye, hanem hogy az menyire ezek az isteni méltóságos attributumok eggyeznek az Fiúnak személy-szerént-való tulajdonságával, egy személyt szerezzenek az emberi természettel.

Aug. t. 9. lib. Meditat. c. 6. 8. Vide Valentia 3. p. d. 1. q. 3. p. 1.

Coloss. 2.

Ebből az két természetnek személyben valo eggyesűléséből következik, nem csak hogy ugyan azon Christus mind igaz Isten és mind igaz ember: de annak-fölötte, hogy azon egy személyrűl mind az isteni és mind az emberi természetnek tulajdonsági igazán mondathatnak. Azért Christus Urunkrúl azt mondhattyuk, hogy halandó és halhatatlan: hogy öröktül-fogva való, és ezer-hat-száz esztendeje, miolta született: hogy látható és láthatatlan: hogy testes és lélek: hogy Teremptő és teremptett állat[1]: hogy kisseb az Atyánál és egyenlő az Atyával: hogy mindenüt vagyon és ot nem vólt mikor Lázár meghólt. Oka mind ezeknek csak az, mert az miben eggyesült az két természet, abban az ő tulajdonságok-is egybe-foglaltatott: annak-okáért szóval-is abban egymásrúl mondathatnak. Az isteni és emberi természet pedig nem eggyesűlt természetben, hanem csak személyben: Tehát az egy személyben igazán mondatnak egymásrúl az két természetnek tulajdonsági. Efféle szóllásnak pedig valami hasonlatosságát akarván adni az Kalaúz-

[1] Vide Valentia 3. p. d. 1. q. 16. p. 2.

Kalaúz II. f. 424.

ban, hoztam azt elő, hogy midőn azon egy ember külömböző tudományokkal felékesíttetett, szoktuk mondani, hogy ez az orvos jó szabó, de nem mondhattyuk, hogy az orvosság szabóság: *quia nomina in concreto significant id, quod habet formam per tale nomen significatum, hoc est suppositum.*

D. Thom. 3. p. q. 16. art. 5. Valentia ibid.

Azért az Catholicusok két szélhámos tévelygést elkerűlvén, az igaz úton középen járnak. Eggyik tévelygés Nestoriusé, ki az mi Urunkban eggyik természetnek tulajdonságit semmiképpen nem akarta hogy az másik természethez férjenek, mivelhogy Christusban, az két természethez való képest, két személyt vallott. Második tévelygés Eutychesé vólt, ki mivelhogy Urunknak egy személyéhez képest egy természetet-is vallott ő-benne, az isteni és emberi tulajdonságokat azon egy természethez férkeztette. De az Anyaszentegyház egy személyt és két természetet hiszen Christusba: az eggyik természetnek tulajdonságit igenis az másikhoz illendőnek vallya, annyiból, menyiből azon egy személyhez illenek. Annakokáért igazán mondgyuk, hogy az Isten született, az Isten meghólt etc., mivelhogy az isteni személy eggyik természeti szerént született és az keresztfán meghólt. Ezt szent Pál ő maga ezenformán magyarázza; mert midőn az Christus születéséről szól, hozzá veti amaz igét: Test-szerént, *Natus est Christus secundum carnem;* mikor halálárúl emlekezik, melléje veti: hogy test-szerént szenvedett, *Crucifixus est ex infirmitate.* Az Ephesinum Conciliom-is ezen nyomon tanít Nestorius-ellen: *Qui ante secula omnia est natus ex patre, etiam ex muliere carnaliter procreatus est in tempore. Non quia divina ipsius natura de sacra virgine sumpserit exordium, est enim ineptum ac stultum hoc dicere: sed quia naturam sibi copulavit humanam, et processit ex muliere. Sic illum dicimus passum esse, non quia in sua natura passus sit aut plagas, aut clavorum transfixionem; sed quia corpus illud, quod ipsius factum est, hoc sustinuit. Item simili modo mortem ipsius intelligimus, quia corpus ipsius proprium pro omnibus mortem gustavit, non quod ipse mortem esset expertus, quantum ad ipsius naturam pertinet.*

Hypostasis est aliquid ad naturam spectans: ideo quod ad hypostasim spectat, ad naturam pertinet.

Rom. 9, 5. 2. Cor. 13, 4.

Conc. Ephes. in anathemat. can. 18.

Ezt vallotta eleitül-fogva az keresztyénség az Urunk személyéről. Ujontan az lutherista ubiquisták, hogy az Urunk testének az vacsorában jelen létét megmagyaráznák, azt kezdék beszélleni, hogy az isteni személlyel való eggyesülés-által úgy öltözött isteni tulajdonságokban az emberi természet, hogy Christus Urunk

Vide Kalaúz II. f. 419.

emberi természete szerént-is mindenüt vagyon és mindenható. Én ezt az ubiquistáktúl álmodott isteni tulajdonságokban öltözését az emberségnek nem csak tagadtam az Kalaúzban, de oly erős bizonyságokkal el-is rontottam, mellyekre soha az Morgók meg nem felelhetnek. És hogy az több bizonyságokrúl ne szóllyak: ha az megtestesűlés-által úgy kellett az emberi természetnek isteni tulajdonságokban öltözni, hogy ezek nem csak azon egy személyrűl, hanem az emberi természetrűl-is mondassanak, mivelhogy az isteni tulajdonságok egymástúl elválhatatlanok, miképpen eggyikben, szintén úgy az többibennis fel kel öltözni az emberi természetnek. Azért szinte mint Christust embersége-szerént-is mindenhatónak, mindenüt-lévőnek mondod, azonképpen halhatatlannak, kínszenvedhetetlennek, öröktül-fogva-valónak, láthatatlannak, testetlennek kell mondanod; mert ezek-is szinte oly isteni tulajdonságok, mint az mindenüt-valóság. Ennek-fölötte valamely igazán mondgyuk, hogy Ez az ember Isten, mindenható, mindenüt-való: szinte oly igazán mondgyuk, hogy Ez az Isten meghólt, szenvedett. Tehát szinte mint ennek igazságára nem kívántatik, hogy az Isten szenvedgyen, hanem igaz elég, ha az isteni személy meghólt az felvett emberi természet-szerént: úgy az első mondásnak igazságára sem kívántatik, hogy az emberi természet mindenható, mindenüt-való légyen. Kalaúz II. f. 424.

Ezeket fondamentomul vetvén, térjünk az Morgók írására.

Egyszer valaha szerencsére igazat mondnak az Morgók-is, megvalván, hogy én semmit azokban az Christus gyalázatiban nem tanítottam, mellyeket Calvinusból említettem az Kalaúzban. Maga az Hafenreffer könyve eleibe függesztett *præfatióban* külömbet rebesgetnek vala. Azt-is megvallyák, hogy én az Kalaúzban *fol. 711.** nem töttem Christus Urunkat bodnárhoz, csiszárhoz, mint az említett *Præfatio* jelengette vala; hanem csak két mondást hasonlítottam (noha nagy külömbséggel) egymáshoz. Morgók fol. 172. Kalaúz I. f. 662. Morgók fol. 186. *Omnis similitudo claudicat.*

Hamissan írják az Morgók, hogy én megfosztom Christust erősségétűl, bölcseségétűl, birodalmátúl. Hamisság az-is, hogy tagadom az isteni mindenhatóságot Christusnak adatottnak lenni. Mert az Kalaúzban nyilván írtam, hogy minden isteni tulajdonságok közöltettek az emberi természettel, mert az Fiú személyének közbe vetése-által az emberi természettel egy személyt szerzettek: noha az emberi természetet szinte úgy nem tehették Morgók fol. 173. Kalaúz II. f. 427. Ad. 4. et f. 424. Ad. 1.

* Jelen kiadásban Kalaúz II. 424.

mindenhatóvá, a mint hogy nem tették láthatatlanná, halhatatlanná etc.

Morgok fol 173. Bizonyság-nélkül ejtett hamisság az-is, hogy ha az Christus emberi természetit mindenhatónak nem vallyuk, meg nem váltattunk az ő bajvívásával. Semmi színe nincsen ennek az következésnek. Mert az bőséges váltságra elég, hogy az igaz Isten és igaz ember személyének véghetetlen méltóságával oly böcsülletet adott szenvedésének, mellyel az bűnök adósságát sokképpen meghalladta.

Morgók fol. 174. Az-is hamisság, hogy az én tanításomból következik, hogy most sem túd mindent Christus. Mert Christus mindeneket túd. De az a kérdés, ha embersége-szerént illeti-é őtet az *omniscientia,* mindenek tudása, vagy pedig istensége-szerént?

Morgók fol 175. Hiuság és hamisság az-is, hogy midőn az ember-Christust mindenhatónak mondom, de ezt nem embersége-szerént írom ő-hozzá illeni, akkor az ember néven nem akarom érteni az Fiútúl felvett emberi természetet, hanem csak az ő személyét isteni természetivel eggyüt. Az emberen egyebet én nem értek és nem-is érthetek, hanem *habens humanitatem,* ember természetű személyt: és erről az ember természetű személyről vallom, hogy mindenható; de azt ezzel nem jelentem, hogy embersége-szerént légyen mindenható. Miképpen ha azt mondom Christusrúl: Ez az ember halandó és meghólt, viszontag más-felől azt mondom: Ez az ember halhatatlan Isten: mind az kettő igaz; de az halandóság csak emberi természet-szerént illeti őtet: az halhatatlanság csak istensége-szerént. Az Morgók hasonlatossága pedig merő marczonaság. Mert az ember nevén testből lélekből éppűlt természetű személyt értünk; annakokáért a ki *figura* nélkűl, *ampliatio* vagy *distractio* nélkűl, embernek nevezi az meghóltat, ellenközőt beszél. De az mely személyben két tellyes egész természet vagyon, bezzeg arrúl az személyről az külömböző természetnek külömböző tulajdonságát-is mondhattyuk.

Morgók fol. 177. Gazság, nem igazság az-is, hogy én nem hiszem, hogy az Isten fia személyének minden hatalma, ereje, gazdagsága az felvett emberi természettel közöltetett, hanem ezt oly üressen hagyom, mint az Morgókat.

Az-is hasonló hazugság, hogy én azt tagadom, hogy az Fiú Isten az ő-tőlle felvett emberi természetivel tulajdon hatalmát közlötte vólna. Mert ezt annyira nem tagadom, hogy tí sem jegyez-

hetitek helyét, melyben ezt tagadtam vólna. Sőt azt Kalaúzban sokszor írtam, hogy az emberi természetnek adatott az isteni személlyel és természettel eggyüt minden hatalom és minden isteni tulajdonság: nem úgy, hogy ezek-által az emberi természet örökkévaló vagy halhatatlan lenne, hanem hogy *per eas, quatenus re sunt idem cum Verbo, subsistat,* ezek, az mennyire eggyek az Fiúnak személyével, személyezzék az emberi természetet. Kalaúz II. f. 424. 427.

Hamisság az-is, hogy én az Christus emberségét oly pusztának és üresnek mondanám az isteni mindenhatóságtúl, mint énmagamat. Mert az mint eléb megmagyarázám és az Kalaúzban nyilván tanítám, az isteni személynek egyessége, magával egyetemben, az Christus emberi természetéhez foglalta az isteni mindenhatóságot, az töb isteni tulajdonságokkal egyetemben: noha ezek az emberi természetet örökké-valóvá, halhatatlanná nem tették. Morgók fol. 177.

Az-is csak ugyan hazugság, hogy én két személyű Christust tanítok. Mert én csak egy személyű Christust hiszek, melyben két természet lévén, emberi természeti-szerént halandó és teremptett erővel tündöklő: isteni természete-szerént halhatatlan és mindenható. Morgók fol. 177.

Az-is merő bolondság, hogy az szent Háromság-helyet szent Négyességet kellene az én tanításom-szerént vallani. Mert erre az balgatagságra soha én semmi okot nem adtam, hanem az Morgók szelessége gondolta, hogy én két személyt állatok Christusban, és ebből az magok álmából satólnak Négyességet. Morgók fol. 177.

Esztelenség az-is, hogy merő sült eretnekséget tanítok, midőn azt írom, hogy az Fiú Istenhez csak az felvett emberi természet-szerént illik az üdőben-való születés. Mert ha ez eretnekség, szent Pált-is kárhoztassák, ki az Urunk születését test-szerént mongya hogy lett embertűl. Az Ephesumbéli gyöleközet-is azt mondá, hogy sült bolondság azt hirdetni, hogy az istenség-is született és szenvedett. Morgók fol. 178.

Az Morgók pedig ez balgatagságot nyilván taníttyák. Mert eggyüt így írnak: Igazán mondgyuk, hogy az Fiú Isten Máriától született, kínt szenvedett, nem csak emberségére nézve, hanem isteni személynek tulajdonsága-szerént-is. Ismét: Máriának méhében fogantatott és született egész személye-szerént, nem csak emberségе-szerént. Viszontag: Az Fiú Istennek személyével eggyüt, az ő istensége-is született Máriától. Mind ezek-mellé azt vetik az Morgók, hogy az mit az születésről mondnak, azont kel érteni az töb dólgok-felől-is, tudni illik az szenvedésről, halálról. Soha bizony Morgók fol. 178. Fol. 178. 149. Morgók fol. 181. Morgók fol. 178.

az pogány sem szólhatna ennél gyalázatosban az istenségről. Mert az mely istenség meghalhat és ujjonnan születtetik, nem igaz istenség az, mivelhogy nem csak az halál és ujjonnan kezdetés, de akár-mely kicsin változás-is ellenkezik az isteni természettel, mint az szent írásból és az emberi okosságból megmutattam az Kalaúzban. Bizony, ha az istenség Bódog Aszszonytúl született, nem csak hely-szerént változást kellett szenvedni, de kételenűl Bódog Aszszonytúl kellett az istenséget venni, mivelhogy az új születés annélkűl nem lehet, hogy a ki születik, attúl ne vegye természetét, a kitűl születik. Azonképpen, ha az istenség-is meghólt az keresztfán, harmad napig Istene nem vólt ez világnak. De efféle bolondságokat csak hallani sem méltó. Tudom-is bizonnyal, hogy az Lutheristák magok sem jovallyák ezt az Morgóknak halhatatlan nagy káromlását.

Kalauz I. f. 60.

Vide Kalaúz I f. 60s.

Esztelen hamisság az-is, hogy ha az Fiú Isten csak emberségе-szerént fogantatott Szűz Máriának méhében, következnéjek, hogy Szűz Máriát nem igazán mondanók Isten szülőjének: és az próféták sem igazán mondották vólna, hogy *Emanuel,* velünk lakozó Isten születtetett minékünk. Ezek szemptelen bolondságok. Mert Bódog Aszszony Istent fogadott méhében és Istent szűlvén, Isten annya lött, mivelhogy azt az igaz Christust szűlte, melynek isteni személye-szerént igaz isteni természete vagyon; jóllehet az Istenhez külömben nem illik az üdő-szerént-való születés, hanem csak az felvött emberi természet-szerént. Micheásnál azt olvassuk, hogy a ki Betlehemből kijő az Izrael birodalmára, az örökké-valóságnak napjaitúl-fogva vólt; de azért azt senki nem vítattya, hogy emberségе-szerént öröktül-fogva lött vólna Christus, hanem ezt az örökkévalóságot csak istenségéhez-képest tulajdoníttyák néki. Azonképpen tehát ugyan az Betlehemben született Istenrűl igazán mondhattyuk, hogy Bódog Aszszonytúl született, de úgy, hogy ezt az üdő-szerént-való születést embersége-szerént ércsük Istenhez illeni.

Mich. 5, 2.

Hazugság az-is, hogy én sz. Ágostonnal azt nem akarom mondani, hogy az Istenség felvette az emberi természetet. Mert jó értelemben ezt az Catholicusok igenis javallyák, mint nem régen megmagyarázám.

Morgók fol. 182.

Hazugság az-is, hogy az én tanításom-szerént az Christusnak két természeti az egy személyben nem közösök semmi tulajdonságokban. Mert sőt azt mondám sokszor az Kalaúzban és csak nem régennis, hogy a két természetnek minden tulajdonsági közösök

Morgók fol. 182.

az egy személyben. De nem úgy közösök, mint tí álmodgyátok, tudni illik, hogy az Istenség halandó lenne és meghalna, az emberség pedig halhatatlan vagy öröktül-fogva-való lenne: hanem csak úgy, a mint immár sokszor megmagyaráztam.

Szép dolog, az mit ez-aránt beszélnek az Morgók. Azt írtam vala eggyüt, hogy ha az megtestesülés által úgy közöltetik az Istennek mindenhatósága az mi Urunk emberségével, hogy emberségе szerént-is isteni mindenhatósága légyen: tehát ezen nyomon az Christus emberségével-is közöltetik az örökké-valóság, halhatatlanság, részből-állatlanság, testetlenség, láthatatlanság; mivelhogy szinte úgy eggyeznek ezek az isteni személlyel, mint az mindenhatóság és mindenüt-valóság: úgyis közöltetett az emberi természettel eggyik mint másik, tudni illik az Igének személye-által. Vagy ha külömben vagyon, mutassák-meg az Morgók, mint közölhette az Ige az emberséggel eggyik isteni méltóságát az töb tulajdonságok-nélkűl. Erre az Morgók azt felelik, hogy az felvett emberi természet nem örökké-való; azért ők külömben szólnak az isteni örökké-valóságrúl és az Istennek erejérűl. Ez minden feleletek az nagy okos embereknek. De ha eszetek vólna, Morgók, nem az a kérdés, ha tí külömben szóllotok-é ezekrűl az tulajdonságokrúl: hanem azt kellene megmondani, mi az oka, hogy eggyik isteni tulajdonságot az emberi természetnek úgy tulajdoníttyátok, az mint nem meritek az töb tulajdonságokat néki adni? És mi az oka, hogy noha az isteni személlyel eggyüt az ő tulajdonsága-is Christusban vagyon, kit ezért öröktül-fogva-valónak-is mondhatunk: mindazonáltal nem szükség, hogy az ő embersége örökké-valónak mondassék, az isteni mindenhatóságot pedig és mindenütt-lételt az ő emberségének kellyen tulajdonítani? Egy szóval azt kérdem: mi az oka, hogy külömben szóllotok eggyik isteni tulajdonságrúl, hogy-sem az másikrúl, noha az isteni személlyel és természettel eggyüt, egy-aránt az emberi természettel közöltetnek? Ennek semmi okát egyebet nem adhattyátok tudatlanságnál és éllel egybe-álló tanításnál.

Kalaúz II. f. 423.

Morgók f. 183. 185.

Azt-is kérdettem vala, mi az oka, hogy a Christus emberségét Istennek nem mondgyák? Erre azt felelik, hogy ezt nem mondgyák, mert eretnekség vólna és az két természetet egyben elegyítenéje. Amé! nám kiugrék az berekből hamisságtok. Ez tat* az mit én-is vítatok, hogy az tí tanítástok Eutyches csemetéje. Mert ezek bizo-

Morgók fol. 184.

* Mondom.

nyos *consequentiák:* A ki mindenható, az Isten; az Christus embersége mindenható: tehát az Christus embersége Isten. Ismét: Teremptett állat, és nem Isten az, a ki üdő-szerént újonnan születik; az Christus istensége üdő-szerént születtetett Máriától az Morgók tanitása-szerént, és azont kel érteni az töb dólgok felől-is: tehát az Christus istensége teremptett állat. Ezekben a Morgók semmit meg nem magyaráztak, és mégis erőssen pökik markokat, hogy jól megfeleltek mindenekre.

Morgók f. 186. 188. Hamissan írják az Morgók, hogy noha én Christust csiszárhoz, bodnárhoz nem hasonlítottam, hanem csak két mondást vetettem egymáshoz, de azt oly igyekezettel cselekedtem, hogy az Christus embernek csak annyi hatalmat tulajdonícsak, mint az csiszárnak, bodnárnak. Meg nem tudom gondolni, honnén mentek végére az Morgók, hogy ezt én illyen igyekezettel írtam, hanem ha Istenek lévén, nem csak külső cselekedetimet, hanem belső szándékimat-is által-láttyák. De bizony ezt én illyen igyekezettel nem említettem: Mert jól tudom, hogy az Christus mindenható és hogy az Istennek Matth. 28. mindenhatósága, *omnis potestas,* az Fiúnak személyével eggyüt az emberi természetnek adatott, *ut subsistat per eam, quatenus est idem cum hypostasi Verbi,* az mint elób megmagyarázám: noha azt nem mondom, hogy az Christus embersége mindenható légyen, szinte mint az Morgók sem mongyák, hogy az Christus embersége halhatatlan, láthatatlan es öröktül-fogva-való légyen, noha ezek-is az isteni tulajdonságok szinte úgy közöltettek az megtestesülésben az Urunk emberi természetivel, mint az mindenhatóság.

Morgók f. 186. 187. August. t. 9. Medtat. c. 16. Hazugság az-is: hogy Christus embernek mindenhatóságát tagadom, és így ellenkezem azokkal a szent Doctorokkal, kik azt mongyák: *secundum id quod est homo, data est ei omnis potestas,* embersége-szerént adatott néki minden hatalom. Mert világoson és nyilván írtam az Kalaúzban, hogy az isteni mindenhatóság közöltetett az emberi természettel, mint szinte az töb isteni tulajdonságok-is. Noha nem úgy, hogy az emberi természet mindenható, vagy halhatatlan, vagy láthatatlan lenne ezek az isteni tulajdonságok-által, hanem hogy ezekkel, az mennyibe eggyeznek az Fiúnak személyével, egy személy lenne.

Morgók fol. 187. Kalaúz II. f. 586. Hazugság az-is, hogy én az szenteknek isteni hatalmat tulajdonítottam az Kalaúzban. Mert én soha az szenteknek isteni hatalmat nem adtam. Az ő-általok történt csudákat elő-hoztam-é? Az Apostoli Cselekedetekbennis sok csudák számláltatnak, mellyek

az apostoloknak isteni hatalmat nem adnak. Mert Isten az, a ki az szentek-által csudákat cselekeszik.

Hazugság az-is, hogy tagadom, hogy az ember Christus mindenüt velünk lehessen embersége-szerént. Mert szinte mint hiszem[1], hogy valahol az Úr vacsorája szolgáltatik, mindenüt jelen van a Christus teste: úgy elhittem azt-is, hogy az sacramentum kívűl-is, valahon az Úr Isten akarja, ot lehet az Christus teste. De hogy az megtestesűlés-által mindenüt jelen kellyen lenni az Christus testének, és hogy az emberi természetnek felvétele abban állyon: ezt bezzeg méltán tagadám és tagadásomnak igaz bizonyságát-is adám az Kalaúzban[2]. Morgók fol. 188. [1] Kalaúz II. f. 428. Valentia 3. p. d. 1. q. 5. p. 2. [2] II. f. 422.

Végezetre hamissan írják az Morgók, hogy csak az magam tudatlan értelmét árúlom, mikor azt mondom, hogy Christus Urunk magát samaritánushoz hasonlította. Mert ez nem én tudatlanságom, hanem az szent Doctorok tanítása. Szent Ambrus magyarázván az latroktúl megsebesíttetett ember példáját, Christus Urunkat érti az samaritánuson, és ezt az szónak jegyzéséből szépen erőssíti, mivelhogy *Samaritanus* annyit tészen, mint *custos*, őrző. Azonképpen Jansenius-is[13] így ír ez dologrúl: *Hieronymus, Augustinus, Ambrosius et alii de Christo parabolam intellexerunt; ut credendum sit, etiam hunc sensum Dominum intendisse & ab Apostolis per manus susceptum esse.* Ezekre és egyéb túdós emberek értelmére néztem, mikor Urunkat samaritánushoz hasonlítottnak írtam. Morgók fol. 190. Ambros l. 7. in Lucam ex c. 10. Jansen. in Harmon. Evang. c. 81. Salmeron tom. 7. in Evangelia; tractat. 16.

§. II.

Egyéb dólgokban sem mutathatnak az Morgók veszedelmes tanítást írásimban.

Értetlenségeket ujobban meg akarván ismértetni az Morgók, három dólgot hoznak-elő, hogy az én tanításomat veszedelmesnek mutassák.

Elsőt: mert azt hírdetem, hogy az ó testamentombéli szentek meny-országban nem jutottak az Christus halála-előt. Másikat: mert kinek-kinek az maga üdvösségérűl-való bizonyos-létét nem javallom. Harmadikat: mert ennihány rendbéli *paradoxomot*, hihetetlen dolgot ejtettem írásimban. Ezeknek elő-állatásában szokott mód-szerént hazugság és hamisság az derék dandár.

Először azért, csak az Morgók gondolattya és álma, hogy az régi szentek hitték, hogy hóltok-után mingyárt örök életet Morgók fol. 191.

nyernek. Mert jóllehet hitték, hogy Christus által adatik nékik az üdvösség, mint nékünk-is: de hogy mingyárt hóltok után bévitessenek az bóldogságban, azt sohúlt nem olvassuk hogy hitték vólna.

Morgók fol. 192. Kalaúz I. f. 681.

Hamisság az-is: hogy csúfoson bizonyítom, hogy az Christus halála-előt bódogságba nem vóltak az régi szentek. Mert én ezt sok erős bizonyságokkal vastagítottam az Kalaúzban, kik-közzűl az Morgók csak egyikét mardossák, de azt-is igen kopott foggal.

[1] Hebr. 9, 8.

Szent Pál azt írja[1], hogy az szentek úttya még akkor meg nem nyilatkozott vala, mikor az ó testamentomnak sátora fenn állott. Holot szent Pál nem szól arrúl az útrúl, mellyen ez földön éltünkben járnunk kell, hogy az üdvösségre juthassunk. Mert ezt az régi szent Atyák-is igen jól tutták és nyomták. Szükség tehát, hogy arrúl az útrúl szóllyon, mellyen halál-után az bódogságban juthatunk.

Lyran. in cap. 9. Hebr.

Azt mondgyák az Morgók, hogy csak azt jelenti szent Pál, az mint Lyra[14] magyarázza: *Quod via veniendi in cœlestia, non erat patefacta, sicut in novo Testamento.* Hogy az menybe menetelre való út nem vala kinyilatkoztatva, mint az uj testamentomba. Én-is helyén hagyom az Lyra magyarázattyát: és csak azt vítatom, hogy az mennyei út nyitva nem vólt Urunk halálának előtte. Kit Lyra világosban kifejez. Mert midőn magyarázza, mint kezdett Christus Urunk útat nékünk, ezen szókat írja: *Quia nullus ante Christum ascendit in cœlum:* Senki, úgy mond, Christus-előt menyországban nem ment; kit maga-is Christus Urunk világoson taníta *Joan. 3. v. 13.*[2] Annak-utánna ismét így ír ezen Lyra[3]: *Patres Veteris Testamenti in lymbo existentes, simul venerunt ad gloriam per Christum, cum aliquibus ad Novum Testamentum pertinentibus. Patres Veteris Testamenti non habuerunt gloriam ante Novum Testamentum.* Az ó testamentombéli szent Atyák, ugymond, az bódogságban nem vóltak az uj testamentumelőt. Ezekből megtetczik, mit ért Lyranus az uj testamentomban megnyittatott mennyei úton. Azért bátran írja Bellarminus, hogy az régi szentek minnyájan azt tanították, hogy az Atyák lelkei pokolban vóltanak. És noha ily igen szörnyítik és kegyetlenségnek tartják az Morgók ezt az dólgot, de bizony sz. Ágoston ebben semmi éktelenséget nem látott, midőn imígyen írt: *Si enim non absurde credi videtur, aniiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotissimis,*

Lyran. Hebr 10, 19.

[2] Vide Kalaúz I. f. 682.

[3] Hebr. 11, 39.

Bellarm. l. 4 de Christo. c. 11. Valent. 3. p. disp. 2. q. 4. p. 2. 3. Aug. 20. de Civit. c. 15.

sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi et ad ea loca descensus exueret, profecto etc.

Kábaság az-is, hogy ha az Sámuel lelke jött-fel az föld alól, midőn Saulnak jövendőlle, az ördöngösök birnának az más világonnis az szentek lelkével. Mert nem kételenségből és az bájos aszszonynak hatalmából, hanem az Istennek rendeléséből lött ez az jelenés, az mint sz. Ágoston nyilván írja. Hogy pedig ugyan valóba Sámuel lelke vólt, az ki feljött az föld alól és jövendöllött Saulnak, Josephus, Justinus, Ambrosius, Hieronymus és egyéb régi túdós emberek írásából bizonyíttya Bellarminus. Szent Ágoston *De cura pro mortuis cap. 15.* azt írja, hogy az Ecclesiasticus *cap. 46.* Sámuelnek mondotta ezt lenni. Mivelhogy azért *tom. 3 lib. 2. De doctrina christiana, cap. 8.* az Ecclesiasticust szent írásnak itélte sz. Ágoston, nem tagadhatni, hogy ezt ő valóban Sámuel lelkének ítélte.

Morgók fol. 194. Kalauz I. f. 684. Aug. t 4. l. 2. ad Simplic. q. 3. Bellarm. l. 4. de Christo c. 11. & l. 2. de purgatorio c.. 6. Vide Abulensem [15] 1. Reg. 28. quæst. 28.

Esztelenség az-is, az mit nem egyszer említnek az Morgók, hogy midőn Zachariásból elő-hozom amaz szókat: *de lacu, in quo non erat aqua,* az *lacust* tónak, és nem barlangnak kellett vólna fordítanom. Mert az eszes emberek tudgyák, hogy az sidóknál az *lacus* tömlöczöt és tömlöcz módgyára bérekesztett barlangot jegyez. Dánielnek hatodik részében ugy tetczik tízszer vagyon *lacus leonum,* tizennegyedik részében pedig nyólczszor: holot az *lacust* te sem fordítanád oroszlányok tavának, hanem barlangjának vagy rekeszének, mert az oroszlányokat nem szokták tóba tartani. Azonképpen Jeremiást *miserunt in lacum, in quo non erat aqua,* oly *lacusban* veték, melybe víz nem vala, az-az tömlöczbe. *Lacum Hebræi vocant carcerem subterraneum, obscurum, ut* Genes. 40.: *Educas me de isto carcere; hic innocens in lacum missus sum*[1]. Minthogy azért Zachariás oly *lacus*rúl emlekezett, melybe víz nem vala: tónak nem akartam mondani, hanem barlangnak az *lacust;* mert én nem láttam tót, hanem csak tó helyét, melybe víz nem vólna. Azért szerető Morgóim, bár se deákságtokban, se magyarságtokban, se eszetekben énnékem ne adgyatok kölcsön.

Morgók f. 194. 195.

Jerem. 28, 6.

[1] Ribera in Zach. 9. cap.

Costérust három helyen említik az Morgók. De Costérus *De venerat. sanctor. propos. 2. probat. 2.* megvallya, hogy az szentek lelkei lymbusba vóltak Christus haláláig. Annak-utánna *De purgat. propos. 4.* az mely föld-alat-való barlangot nevez Zachariás, azon purgatoriumot magyaráz. Noha egyebek az lymbust értik ezen az

Morgók fol. 194. & 229. 274.

[1] Ribera Zach. 9. Valentia 3. p. disp. 2. q. 4. p. 2.

barlangon, mint Ribera[16] ezen szókkal írja[1]: *De lacu, id est de lymbo Patrum, ut exponunt Hieronymus, Cyrillus, S. Thomas 3. parte, q. 52. art. 1.* Mí azért abban Costérussal eggyezünk, hogy Zachariás Urunknak pokolra alá szállásárúl emlekezik. Azt-is egyenlőképpen vallyuk, hogy az szentek lelkei Urunk halála-előt nem vóltak menyországban, hanem fogságban tartattak és az kik szűkölködtek, üdő-szerént tisztíttattak. Abban sem viaskodunk, hogy Christus Urunk pokolra szálván, az fogságból megszabadította azokat, kik az lymbusba vóltak és vagy rész-szerént, vagy mindenestül azokat-is, kik az purgatoriumba tisztíttattak. Ezek helyén maradván, az hitben való egyességnek bontakozása-nélkűl vetekedhetnek az túdósok, ha mind az lymbusra, s mind pedig az purgatoriumra kellyen-é érteni az Zachariás mondását: és ki egy, s ki más itíletben vagyon ez dologrúl. Azért ím láttyátok Morgók, hogy ez az ti fogástok fogatlan.

Morgók fol. 195.

Másodszor. Nem igazán írják az Morgók, hogy én kábaságnak mondottam az Credo-szerént isteni hittel bűnünk bocsánattyát elhinni. Ótalmazzon Isten, hogy efféle bolondság csak eszembennis jusson. Álhatatoson hiszem és vallom, hogy az Crédo-szerént hinnünk kell bűnünk bocsánattyát. De az a kérdés, hogy ha ezt az bűnnek bocsánattyát, mellyet az Crédo-szerént hiszünk, úgy kellyen-é érteni, mint tí magyarázzátok, tudni illik, hogy ki ki mind köteles oly bizonnyal hinni, hogy az ó bűnei meg vannak bocsátva, mely bizonnyal hiszi, hogy meghólt Christus? avagy inkáb úgy, az mint mí magyarázzuk, tudni illik hogy az Isten megbocsáttya bűneit mindeneknek, valakik igazán ő-hozzá térnek? Azért az Kalaúzban csak az Calvinus értelmét neveztem kábaságnak, nem az Crédo-szerént-való bűnök bocsánattyát. De errúl az-előt bővön szóllánk.

Kalaúz I. f. 699. Supra f. 155.

Kalaúz II. f. 537.

Ha pedig vagy Clingius,[17] vagy más valaki az Anyaszentegyháznak tanításával (mellyet az Kalaúzban feljegyzék) ellenközőt tanított, azt bé nem vészszük.

Morgók fol. 197. 275. 296. 318.

Hamisság és temérdek hazugság, az mit négy helyennis böfögnek az Morgók, hogy én az Istenben elnyúgodott jámbor püspököket, Thelegdi Miklóst és Monoszlói Andrást láb-alá tapodom, avagy eretnekekké tészem. Mert én ezeket böcsüllöm és tisztelem, mint az igaz hitnek erős bajnokit, vígyázó pásztorit és hasznos tanítóit. Jó lelki ismérettel-is mondom, hogy ha lehetséges vólna, mindeniket körmömmel-is felvájnám az föld-alól. Ugy vagyon,

hogy szólván az Római Anyaszentegyház fiainak egyességéről, azt írtam, hogy az mi egyességünk fel nem bomlik, noha némely dólgokban feledékenségből vagy tudatlanságból (mivelhogy az mint előbb-is mondám, isteni tulajdonság az, hogy mindeneket tudgyon) mondottak ollyat az jámbor fő túdós emberek-is, mely az Ecclesiával nem eggyez. De mivelhogy készek értelmeket az Anyaszentegyház tanítása-alá vetni, sem eretnekségben nem esnek, sem az egyességet fel nem bontyák. Ennek az Kalaúzban példáját nem adtam, megelégedtem az sz. Ágoston bizonyságával. Az uj tudományok hamisságárúl írt könyvemben pedig az két jámbor püspök írásiból hoztam példát erre; kivel nem hogy őket kárhoztattam vólna, de sőt dícsérettel megmentettem minden szakadástúl. Szent Ágoston-is elő-hozta és erőssen megrontotta az sz. Cypriánus vélekedését az eretnekektűl szólgáltatott keresztségnek erőtlenségéről: de ezzel őtet nem gyalázta, sőt szinte úgy mentette Cypriánust, mint én az két jámbor püspököt. Azt vetik ez-ellen az Morgók, hogy az én írásom-szerént nem üdvözűl, a ki éppen és sérelemnélkűl nem követi az közönséges hitet: és egy tévelygés elveszteti az hitet. FELELET. Bezzeg ezeket én írtam sz. Athanasius és sz. Pál szavaiból. De *verte folium*, és meglátod, hogy ezeket csak azokrúl magyaráztam, kik vakmerőjűl és tudván, eszekben vévén az Anyaszentegyháznak külömböző tanítását, mégis mást vallanak. Ha pedig vagy feledékenségből, vagy gondolatlanúl, vagy tudatlanságból hamissat mond valaki, ezzel sem hitit, sem üdvösségét el nem veszti, az mint hogy ezeket sz. Ágostonból és egyéb bizonyságokból megerőssítettem az Kalaúzban.

Vide Kalaúz I. f. 406. 133.

Supra f. 157.

Vide Kalaúz II. f. 25.

Morgók f. 197. 296.

Kalaúz I. f. 129.

Kalaúz I. f. 406. 133.

HARMADSZOR. Az-is csak ugyan hamisság, hogy én az Kalaúzban képtelen hamis mondásokat ejtettem. Mert az minémű példákkal ezt el akarják hitetni az Morgók, csak szeles kábaságok.

Morgók fol. 198.

I. Paradoxomnak írják, hogy Tertulliánus szavaival ezeket írtam[1]: Mí nem válogatunk magunk tetczése-szerént az tudományokban, hanem abban maradunk, az mit kézről kézre vettünk. Azt mongyák az Morgók, hogy ha az szent írásban foglalt tudományt értem ezen, mely kézről kézre adatott az bibliában, ezt ők megengedhetik: de én az Ecclesiában bécsúszott gonosz szokásokat-is értem ezen. Holot elsőben nem igaz, hogy az gonosz szokásokat érteném az kézről kézre vett tudományon. Mert én ezt egy szóval sem jelentettem; sőt noha az mi illeti az erkőlcsöt, nem tagadom[2], hogy gonosz szokás csúszhat az Anyaszentegyháznak

[1] Kalaúz I. f. 403.

[2] Kalaúz II. f. 150.

tagjai-közzé; de az hitre nézvén, erős bizonyságokkal megmutattam[1], hogy vallásában és tanításában az Anyaszentegyház meg nem mocskoltathatik.

[1] Kalauz II. f. 163.

Morgók f. 201. 296. Vide Kalauz II. f. 163.

Hamisság azért, hogy én azokat puha Catholicusoknak nevezem, kik az Ecclesia tanításában gonosz szokásokat ismérnek. Mert sem puha, sem kemény Catholicus nevet nem érdemel, akár Vicelius[18], akár egyéb légyen, valaki azt taníttya, hogy az közönséges Ecclesia hamis tudományban eshetik.

Morgók fol. 201. Kalaúz II. f. 255.

Az sem igaz, hogy az Római Ecclesia az apostoli tudományban meg nem maratt vólna. Mert az Kalaúzban világoson megmutattam, hogy az apostoli tudományban tisztán megmaratt az Római Ecclesia. Azért, ha bízzák magokat az Morgók, miért nem felelnek-meg azokra az jelenségekre, mellyeket elő-hoztam?

Morgok fol. 201.

[2] Kalaúz I. f. 162.

[3] Kalauz II. f. 163.

Hamisság az-is, hogy ha valamit közönségessen val az Ecclesia, nem mingyárt kel azt igazságnak tartani, ha írás nincs rólla. Mert nem csak sz. Ágoston ellenkezik ezzel az hamissággal[2], de az egész szent írás-is, melyből világoson megmutattam[3], hogy az Anyaszentegyháznak tanításában tévelygés nem-is lehet. De az Morgók ingyen nem mesterkednek azon, hogy az ő hamis tanítások rontó bizonyságokat megrostállyák.

Morgók fol. 201. Kalaúz II. f. 250.

II. Paradoxomnak azt írják, hogy én csudának csudájának tartom, ha ki megrostálván azokat az huszonhárom bizonyságokat, mellyekkel erőssítettem, hogy az új gyölekezetek nem Christus Ecclesiái, mégis az új tudományokhoz ragaszkodik. Itt az Morgók megengedik, hogy ha igaz vólna, az mit személyekről és vallásokról írok, méltán csudálkoznám. De azt mongyák nagy hamissan, hogy semmi abba nincs, az mit én írok ő-felőllök. Én pedig igaz lelki ismérettel mondom, hogy az mit az új tanítók személyének gyalázattyárúl írtam, nem magamtúl, hanem tulajdon az magok írásiból vettem, mint megláthatod az Kalaúzban *fol. 183. 216. 218.** Tudományokrúl-is semmit nem mondottam, mellyet az magok könyveiből és írásiból nem bizonyítottam vólna. Azért ha nállatok Csepreg országba megtapasztalták, hogy tudománytokat nem igazán hozomelő könyveitekből, mi az oka, hogy példájul nem mutattok csak egy dólgot, mellyet hamissan reátok fogtam? Elég epeséggel igyekeztetek, hogy az Eusebius vagy egyéb régiek írásának *citatiojában* vétket mutassatok, de szerét nem tehetétek. Ha oly nyilván és oly gyakran hamissan említem az tí vallástokat és írástokat, az

* Jelen kiadásban I. 287. 322. 326.

mint jelengetitek, miért nem hoztatok erre egy bizonyságot? Ez az nagy halgatás arczul veri hazugságtoknak szemptelenségét: és noha szóval gyalázzátok, de halgatástokkal igennis felmagasztallyátok az Kalaúzt. Morgók fol. 202.

III. Paradoxomnak írják, hogy az predikállásra nem oly szükséges az Szent Lélek, hogy emberi erővel-is ezt meg nem cselekedhetnék. És hogy az predikállás nem oka az bűn bocsánattyának, sem eggyüt nem jár ezzel. Morgók fol. 202.

Ezek én mondásim, mellyeket nem-is mondottam bizonyságnélkűl. Mert az Lutheristák tanítása-szerént az Calvinisták avagy Ariánus predikátorok hamis tanítók: annakokáért az ő tévelygések predikállasa Szent Lélek Istentűl nem származik. Mindazáltal gyakran szebben és jób módgyával hírdetik ezek hamis hiteket és ez-által való üdvözűléseket. Azonképpen az predikációt-is sokan halgattyák, kik ugyan bűnökben hevernek. Ezeket sem elő nem hozzák, sem meg nem fejtik az Morgók, hanem így morognak rejám[1]: Esztelen furfánt fejű ember, hogy mertél efféle gazságot világ hallattára ordítani? Ebevér darássa, ki csípő! nám semmi lánczon tartott kuvasz nem érhet ugatástokkal. De szitkotok légyen tiétek: az dólgot rövideden így ércsétek: Kalaúz I. f. 212. 214. [1] Morgók fol. 203.

Az vala az kérdés, hogy ha Urunk, midőn az apostolokra lehelvén, Sz. Lelket ada nékik, hogy az emberek bűnét megbocsássák, csak az bűnök bocsánattyának predikállására-való hatalmat adott-é nékik: vagy pedig azt rendelte, hogy az Sz. Lélek erejével ők-is, mint eszközök, az bűnöket valóban megbocsátanák? És ha csak abban áll-é az bűn-bocsánat, hogy az egyházi ember kipredikállya ez egynéhány számos igét: A ki hiszen, bűne megbocsáttatik? Erről az predikállásrúl vala szó, és erre az predikállásra mondottam hogy elégségesek az Calvinisták, Ariánusok, Anabaptisták, noha az Lutheristák sem hiszik, hogy ezek Sz. Lélektűl vezéreltetnek, midőn az ő hitek-által üdvösséget igérnek az embernek. Joan. 20. Kalaúz I f. 212.

Ha külömben vagyon, jajdúllyanak-meg az Morgók az Calvinisták gyalázattyára. Nem tagadom azért, hogy az igazán és üdvösségessen való predikállásra igenis szükséges az Sz. Lélek: de azt-is ehez vetem, hogy mind férfi s mind aszszony-ember, mind sidó s mind török, mind Lutherista s mind Calvinista kiolvashattya az bibliából és egyebeknek-is hírdetheti amaz számos igéket: A ki hiszen üdvözűl, a ki nem hiszen elkárhozik. Azért ennél az hírdetésnél valami nagyob hatalmat adott Christus az apostoloknak,

mikor reájok lehelvén Szent Lelket ada nékik, hogy az bűnöket megbocsássák. Ez az Kalaúznak éppen, igazán elő-hozott értelme: melybe akarnám hallani, micsoda megvetőt találnak az Morgók, kik csak darabollyák és elei és utóllya nélkűl rombollyák az én írásimat.

Morgók f. 203. 202. Azt-is nagy esztelenűl kiáltyák az Morgók, hogy én azért mondom haszontalanoknak az lutherista predikátorokat, mert ők csak az Isten igéjének predikállásához ragaszkodtak. Hők uram fia: ezt én soha meg sem gondoltam. Mert tudom, hogy az lutherista predikátorok azokban, az mellyekben mi-velünk ellenkeznek, egy bötűt az szent írásból nem predikálnak[1], hanem csak az magok phantasiájából, agyoknak szeleskedésiből: holot semmi azok-közzűl nem találtatík az Isten könyvében, valamit ők mí-ellenünk vítatnak. Az én bizonyságom azért, mellyel az luther predikátoroknak haszontalanságát bizonyítám, sokkal külömb, melyre örömest hallanám ha megfelelnétek. Nem szükség pedig, hogy nékünk az Isten igéjének böcsülletes vóltárúl predikállyanak az Lutheristák, mert az Kalaúzban szeb és töb dícsiretit találllyák annak, hogy-sem ebben az csepregi s kőszegi írásban.

[1] Kalaúz I. f. 145. 449.

Kalaúz I. f. 211.

Hogy azért ezt-is az könyünek Negyedik részét elvégezzem, azt mondom, hogy igazábban semmit az Morgók nem írtak, mint midőn tengeri dolognak nevezik ezt az Kalaúzban álmodott képtelenségeknek felravását. Mert mivelhogy az tengeren járóknak gyomra meg szokott háborodni, mí magyarok az okádást, tisztességessen, tengeri dolognak szoktuk mondani. Azért bizony tengeri dolog, az-az csak okádás az Morgók dólga, midőn az Kalaúzban képtelenséget turkálnak.

ÖTÖDIK RÉSZE.

Az mi lelkünknek eredetirűl.

Mi haszna az Morgók csíntalanságát és csélcsapó nyelveskedésit ostorozni? Vólna módom benne, hogy efféléket-is torkokban vernék, de nem cselekeszem: az dolognak székit lássuk.

Morgók fol. 206. Három dologban törik fejeket az Morgók. Eggyik az, hogy Luthert megmencsék az mi lelkünk halhatatlanságának tagadásátúl. Másik: hogy felforgassák azokat az bizonyságokat, mellyekkel

Hafenreffer-ellen megmutattatik, hogy az emberek lelke Istentűl teremptetik, és nem szüléktűl nemzetik. Harmadik: hogy Hafenreffernek ellenkező vélekedésire állatott bizonyságokat erejekben megtarcsák. Ezen nyomon járok én-is és rend-szerént szóllok ez három dologrúl.

§. I.

Luther Márton az mi lelkünknek halhatatlanságát elrontotta.

Luthernek illyen szavait hoztam-elő az Kalaúzban: *Permitto, condat Papa articulos fidei suis fidelibus, quales sunt: Essentiam Dei nec generari, nec generare. Animam esse formam substantialem corporis. Animam esse immortalem. Et omnia illa portenta, in Romano sterquilinio nata.* Mely mondást igazán Luthertűl származottnak vallyák az Morgók és így fordíttyák magyarúl: Megengedem, bár szerezzen az Pápa hit ágazatit az ő hiveinek; minéműk ezek: hogy az Istennek állattya nem nemzettetik, sem nemz: Hogy az lélek az emberi testnek állattya-szerént-való *formája:* Hogy az lélek halhatatlan: és egyéb efféle Romai szeméten† költött szörnyűségeket. Ebben az számos igében négy dólgot tanít Luther az mi lelkünkrűl: 1. Hogy az lélek halhatatlanságának articulussa, pápa szerzése. 2. Hogy ezt az pápa bár hiveinek tarcsa. 3. Hogy ez az vallás *sterquiliniumra,* ganéj helyre, vagy szemétre való. 4. Hogy ez az tanítás *portentum,* iszonyúság, szörnyűség. Ezek így lévén: akár-ki megitílheti, mely gaz vélekedésben vólt Luther az mi lelkünknek halhatatlanságárúl.

Kalaúz I. f. 426.

Morgók fol. 212.

† Sterquilinium.

Erre az Morgók nagy sok kerűlő habozással négy férges hamisságot kottyantnak. Először, hogy ez az vádlás feleletet sem érdemel, mert ők nem emlekeznek, hogy valaki az catholicus Doctorok-közzűl Luthert vádolta volna az lélek hallhatatlanságának tagadásával. Álla-elő, s monda ezt. Ha senki nem vádolta vólnais, ezzel meg nem menekednéjék Luther; de igenis, vádolták. Halhadsza mit írt régen Gregorius de Valentia, fő túdos ember: *Nec injuriam fecero Luthero, si eum hujus erroris (de animæ mortalitate) reum fecero. Is enim in Assertione artic. 27. per Leonem damnati hæc habet: Permitto etc.*

Morgók fol. 210.

Valentia I. parte, disp. 6. q. 1. p. 3.

Másodszor, azt írják, hogy Luther az mi lelkünknek halhatatlanságát nyilván tanította *Tom. 1. Jenensi.* Ez-is csak üllő-

Morgók fol. 208.

füllő*; mert ha másut az mi lelkünk halhatatlanságát bizonyosnak tanította, abból csak az jő-ki, hogy szokása-szerént az mit egyszer kifecsegett, másszor arczul csapta; kivel az bizonyságnak ereje meg nem üressíttetik.

Morgók fol. 213. Harmadszor azt mongyák, hogy Luther nem tagadgya az léleknek halhatatlanságát, hanem csak azt ösztönözi, hogy efféle oskolai vetekedésből végre hit-ágazatot faragnak. Láddé hon jár eszek az Morgóknak? Iskolai vetekedésnek, és nem az hithez tartozandó dolognak jelengetik az mi lelkünk halhatatlanságát: maga ez az articulus az keresztyének-között vetekedés-kívűl vagyon, mivelhogy az szent írásbannis világoson megerőssíttetett.

Morgók fol. 213. Negyedszer és utólszor azt mongyák, hogy az léleknek halhatatlansága bizonyos dolog; de nem kel azt hit ágazattyának tartani, mivelhogy senkit nem üdvözít az lélek halhatatlanságának hitele, mert az pogányok-is jobbára hitték azt, de azért ez-által nem üdvözűltek. Kellemés eszeskedés; megérdemlené, hogy az csepregiek sákban dugnák és vízben hajtanák. Vallyon az pogányok nem hitték-e jobbára, hogy vagyon Isten? És az török, sidó, nem hiszi-é, hogy egy Isten vagyon, a ki az eget földet teremptette: és hogy Christus Urunk Pontius Pilatusnak alatta megfeszíttetett, meghólt, eltemettetett? Tehát ezeket-is had mind ki az hitnek *articulusi* közzűl, és csak amaz *fides specialist de propria justitia per Christum* nevezzed hit *articulussának,* mivelhogy az luther vallás-szerént az többi csak *fides historica est, quæ non justificat.* Vives[19], a kit említetek, csak annak akarja okát adni, miért nem írják az Crédónak ágazati-közzé az léleknek halhatatlanságát? És okul azt adgya, mert ez oly nyilván-való, hogy emberi tudománnyal-is végére mehetünk. Azért ne vetekedgyünk az szórúl, ha *articulus fidei*nek kell-é mondani az lélek halhatatlanságát, vagy csak hit dólgának? mert noha ollyan értelemmel articulusnak nem mongyuk, az minéművel tizenkét ágazatot említünk az Crédóban: de ha néktek az Augustai Confessióban szabad vólt az ti vélekedésteket *articulusoknak* nevezni, nem látom, miért nem mondhatnák articulusnak az lélek halhatatlanságát. Annakokáért mi-köztünk nem arrúl vagyon az kérdés, ha Luther hit ágazattyának tartottajé ezt, vagy nem? hanem arrúl, hogy ha az Luther tanítása-szerént bizonyos dolog-é az mi lelkünknek halhatatlansága? És az nyilván-való, hogy ha ez

* Haszontalan, hiábavaló.

az tudomány pápa szerzése, ha pápistáknak való kamoraszéken tojatott szörnyűség, semmi hitelt és böcsülletet nem érdemel.

De szép mulatságot találtak az Morgók: az Tobiás ebe farkán akarnak csomót kötni. Azt írják, hogy az Ratisponai beszélgetésben[20] hit ágazattyának mondották az Catholicusok, hogy az Tobiás ebe farkát mozgatta, mivelhogy ezt az szent írás mongya. De hogy megércsétek, itt-is csak az szón akadoztok. Mert ha az hit-ágazaton oly dólgot értetek, mellyet szükség üdvösségünk megnyerésére tudni: bezzeg illyen értelemben az nem hit ágazattya. Ha pedig az hit ágazattyának nevét szélesben terjesztitek és valamit ember vakmerőjűl nem tagadhat az keresztyén hitnek sérelme-nélkűl, azt mind *articulusnak* akarjátok nevezni, így bezzeg hit dolgának mondhatni, valamit az Irás tanít. Mert ha csak egy dologban hamisnak mondod az szent írást, ottan az egész bibliának hitelét bizontalanná tészed. Azért efféle szókon való akadozás csak arra-való, hogy eszét vesztessétek az olvasónak és az derék dologrúl másuvá fordícsátok. Morgók fol. 213.

§. II.

Az ember lelke Istentűl teremptetik.

Igazán írtam, hogy az mostani Lutheristák alattomban az mi lelkünknek halhatatlansága-alá vermet ásnak, midőn azt hírdetik, hogy az mi lelkünket nem Isten terempti, hanem az atyák, anyák nemzik: és mí-is úgy tenyészünk, mint az oktalan állatok. Mert még az pogány Aristoteles-is megvallotta, hogy ha az több oktalan állatok szele módgyára vólna eredeti az mi lelkünknek, azokhoz hasonlóképpen testes és halandó állat vólna. Kalaúz I. f. 427.

Hogy pedig az mi lelkünk nem szüléktűl származik és nemzettetik, hanem újonnan Istentűl teremptetik, négy rendbéli erősséggel bizonyíthattyuk. Először az Anyaszentegyháznak traditiójából. Másodszor az hitnek és természet világosságának fondamentomiból. Harmadszor az szent írásból. Negyedszer az ellenkező fondamentomoknak felforgatásából.

Első bizonyság. Noha egy ideig kételkedés vólt ez dolog felől az Ecclesiában, és miképpen Cypriánus az eretnekek keresztelésérűl vélekedett, úgy sz. Ágoston-is az lélek eredeti felől egyáltallyába nem mért szóllani: de azért az Ecclesiának itíleti ugyan csak az vólt, hogy az lelkek nem atyáktúl származnak, hanem

Istentűl adatnak. Ezt azzal bizonyítom, mert az régi Doctorok nem csak igaznak írják ezt, hanem hozzá vetik, hogy ez az Ecclesiának vallása. Hallyad mit ír errűl sz. Hieronymus: *Satis ridendi sunt, qui putant animas non a Deo, sed a corporum parentibus generari*[1]. *Hominum genus quibus animarum censetur exordiis? Utrum ex traduce, juxta bruta animalia, ut quomodo corpus ex corpore, sic anima generetur ex anima? An certe, quod ecclesiasticum est, juxta eloquium Salvatoris: Pater meus usque modo operatur, et illud Zachariæ Qui formavit spiritum hominis in ipso, quotidie Deus fabricatur animas?*[2] Az Nagy Leo pápa-is hasonlóképpen ír: *Catholica fides constanter prædicat atque veraciter, quod animæ hominum, priusquam suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab ullo incorporentur, nisi ab opifice Deo, qui et ipsarum est creator.* Theodoretus sem külömböz: *Moyses formari prius in alvo matris infantem ait, et tunc denique jam perfecto corpore animari: non ita quidem, ut anima præexistens aliunde corpori inseratur, neque ut enascatur ex semine; sed divino instituto, sicut ab initio insita naturæ lex fuit, creationem accipit. Hoc ipse Job confitetur, exiguam humani seminis portionem in quam plurimas membrorum species transformari, ac tunc denique creari animam, corporique conjungi. Omnes item prophetæ, quæ valde his conformia sunt, de humana natura nos docent.* És hogy egyebek szavait elő ne hozzam, ezen dólgot bővön megmutattya Bellarminus az sz. Hilarius, Ambrosius, Chrysostomus, Nissenus, Cyrillus, Gennadius, Cyprianus, Innocentius, Gratianus szavaiból. Annakokáért Aquinás Tamás *1. parte, quæst. 118. art. 2.* eretnekségnek nevezi az különböző vélekedést. Magister Sententiarum *2. dist. 18.* az közönséges Anyaszentegyház vallásának írja, hogy az lelkek Istentűl teremptetnek; sőt ő maga-is sz. Ágoston, noha néhúlt ez dologrúl való itíletit függőben haggya, de azért *Epist. 28.* azt kívánnya, hogy ez, az mit mí tanítunk az lelkek eredetirűl, igaznak mutattassék. Másut azt írja, hogy méltó kérdésre, ha Lucifert[21] eretnek számba kell-é írnyia azért, hogy az lelkeknek atyáktúl származását *pertinaci animositate firmat*, vakmerő bátorsággal vítattya. És noha ki nem tudott abból feselni sz. Ágoston, mint szállyon reánk az eredendő vétek, ha Isten terempti az lelkeket, de azért imígyen ír egy helyen: *Nam et illi, qui animas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spirituales, sed corporeas esse conten-*

[1] Hieron. t. 5. in c. 12. Eccles.

[2] Epist. 61. c. 6. ad Pammach de erroribus Joan. Hier.

Leo ep. 93. ad Turribium c. 10.

Theodor. l. 5. ad Græcos, post med. Exod. 21.

Bellarm. t. 3. lib. 4. Amission. grat. c. 11. Gratian. 32. q. 2 c. Moys.

Tom. 6. de Hæres. c. 81.

Augustin. epist. 175. ante med.

dunt et corpulentis seminibus exoriri. Quo quid perversius dici potest? Végezetre nem csak nem tíltya sz. Ágoston az lelkek teremptésérűl való tudományt, de azt írja, hogy megköszöni, a ki ezt erőssíti[1].

[1] Tom. 7. De orig. anim. lib. 1. c. 19.

Második bizonyság. Az mi hitünknek eggyik fondamentoma az, hogy az mi lelkünk halhatatlan és nem test, hanem *spiritus*[2]. Ez helyén nem maradhat, ha az mi lelkünk atyai maguból és szüléktűl formáltatik. Mert az teremptett állat mivelhogy semmiből semmit nem terempthet, szükség, hogy minden alkotmánya *materiából* légyen. Ha pedig az mi lelkünk *materiából* lészen és *materiától* függ, következik, hogy testi állat és hogy elszakadván az *materiától,* meg kel halni, az mint ezeket az Csepregi Mesterség megbizonyította és ezennel jóbban megerőssíttyük.

[2] Eccl. 12, 7. Luc. 23, 46. Rom. 8, 16. Vide Valent. 1. p. d. 6. q. 8. p. 2. Conimbr. 2. de anima c. 1. q. 3.

Harmadik bizonyság az sz. irásból vétetik. Theodoretus az teremtésről írt historiából bizonyít. Mert mikor az halakat, vadakat, madarakat alkotá az Isten, jelenteni akarván, hogy ezeknek alkotásához hozzá férnek az testi okok, azt parancsolá, hogy *producant aquæ,* az föld és víz alkossa ezeket. Az ember lelkét pedig külső ok-nélkül maga lehellé az testben. Hieronymust hallók hogy Zachariással és Salamonnal bizonyít, kiknél azt olvassuk, hogy Isten az, a ki az emberbe formállya az lelket. Az Scholasticus Doctorok Urunknak amaz mondásával bizonyítnak: Az mi testűl származik, test az. Tehát ha az mi lelkünk testűl származik, testnek kel lenni.

Zach. 12, 1. Eccl. 12, 7.

Negyedik bizonyság az ellenkező bizonyításoknak oktalan voltából vétetik, melyről majd többet szóllyunk.

Lássuk ezekre mit nyekegnek az Morgók.

Elsőben azt írják, hogy Hieronymus csak az maga tetczéséről szól, és az mit hertelenségből mondott, másut arrúl szóllani nem mér. Ezek merő hivságok, mert az Hieronymus szavaiból megértők, hogy Anyaszentegyház vallásának és szent írásban foglalt igazságnak nevezi Hieronymus az mi lelkünknek Istentűl teremptését. Az mely helyen mondgyák pedig az Morgók hogy erről szóllani nem mért Hieronymus, ot az lelkek kezdetiről egy szóval sem emlekezik, hanem csak azt írja, hogy homályos az sz. Dávid szava. Hogy pedig az sz. Hieronymus mondása *in cap. 12. Eccl.* az Morgóknál hetedik tómusban vagyon, az igen keveset hoz az konyhára. Az Plantinus és parisi nyomtatásban ötödik tómusban vagyon, más editióba másut lehet. És ez

Morgók fol. 243.

Hieron. in illud Psalm. 50. *In peccatis concepit.*

minden feleletek az Morgóknak az első bizonyságra, mégis úgy pökik markokat mint az jól őrlöttek.

Morgók fol. 246. Az második bizonyságra minek-előtte felellyenek, móggyok-szerént morognak ellenem és hivúlt fejűnek neveznek, mivelhogy az Csepregi Mesterség azt mondgya, hogy ennek az argumentumnak jelensége sincsen az Kalaúzban. A kinek szemét elfogta az sárgaság, annak úgy tetczik, hogy egyebek sárgák: az Morgók-is én-reám fogják az magok feje hivulását, és csak szem kel hozzá, hogy az Morgók megszégyenűllyenek. Mert az Kalaúzban egyebet az lélek eredetirűl nem írtam, hanem csak azt, hogy Aristoteles-is megismérte, hogy ha az lélek szüléktűl származik, halandónak kell lenni. Tí pedig az Hafenreffer könyve eleibe azt írtátok, hogy én így okoskodtam: Valaki azt taníttya, hogy lelkes atyátúl lelkes magzat származik, halandónak vallya az ember lelkét; Hafenreffer ezt taníttya: *Ergo etc.* Ezt az semmire kellő bolondságot (akarám mondani bizonyságot) én soha sem említettem. Mert az *major propositio* szem-látomást hamis. Ha tí csak azt mondanátok, hogy az lelkes szüléktűl lelkes magzat nemzettetik: ezzel az mi lelkünket halandóvá nem tennétek; de továb mentek és azt vítattyátok, hogy az lelkek-is szüléktűl tenyésznek. Ebből mondám hogy Aristoteles itéleti-szerént az mi lelkünknek halandósága következik.

Kalaúz I. f. 427.

Morgók fol. 247. Azt felelik az Morgók, hogy az léleknek halandósága azért nem következik, mert nem csupán az magnak materiájából alkottatik, hanem az magu-által az okos embertűl származik nemeszerént.

Morgók ibid. & fol. 219. Azt-is e mellé vetik, hogy noha az mi lelkünk atyátúl származik, de azért nem szükség, hogy materiából alkottassék. És ha Isten az mi testünket halhatatlanságban tarthattya feltámadásunk-után, módgya vagyon az lélek megtartásábannis. Végtére erőssen szidogatnak engem, hogy mertem efféle bizonyságokkal táborban szállani. Soha bizony el nem hinném, ha szememmel nem látnám, hogy ily bolond feleletet adhatna valaki egy derék dologra. Ebből pedig az felelésből azt vegyük eszünkben, hogy az Morgók ollyan halhatatlanságát jelentik az léleknek, minémű lészen az testnek halhatatlansága feltámadás-után: kiből következik, hogy természetszerént halandók az lelkek. Ennek-fölötte ellenkeznek magokkal az Morgók ebben az feleletben; mert egy-felől azt írják, hogy nem csupán az magunak materiájából alkottatik az lélek, mely mondásban megengedik, hogy az materiából alkottatik, noha nem csupán

abból: az-után meg azt mongyák egy-általlyába, hogy ha szüléktűl származik sem alkottatik materiából. Továbbá azokrúl, mellyekbe az Csepregi Mesterség fondamentomát vetette vala bizonyságinak és az mellyek éppen felforgattyák ezt az esze-veszett felcletet, emlekezetet sem tésznek az Morgók. Mind Aristotelesből, mind *experientiából,* mind az bőlcseknek közönséges értelméből és az okosságnak vezérléséből tuggyuk, hogy ezek igazak: *1. Ex nihilo nihil fit ab agente naturali, sed ex aliqua materia. 2. Formæ quæ fiunt ex materia. sunt materiales et corporeæ.* Mely igazságokból amaz *axiomák* jőnek-ki: *Omne quod ab agente naturali producitur, corporeum est; id enim omne gignitur ex materia, ex qua non nisi res corporea gigni potest. Quod per se non subsistit, sed pendet a corpore, interire debet, si perit a quo pendet; quod autem educitur e potentia materiæ, ita pendet a materia, ut sine ea fieri aut esse nequeat*[1]. Ezekre éppítette az Csepregi Mesterség az ő bizonyítását, mellyeket említeni sem mérnek az Morgók: hanem csak azt mongyák, hogy nem csupán az magubúl éppíttetik az lélek, hanem az okos embertűl származik. Telle Tulla, ki nem tudgya azt, hogy *efficiens causajának,* alkotó okának kell lenni, az mi újonnan kezdetik? De az a kérdés, hogy ha az okos lelkű ember, a ki alkottya az lelket, semmiből terempti-é azt, vagy *materiából* alkottya? Ha az Teremptő Istennek tulajdona az teremptés, szükség hogy az ember *ex materia subjecta* nemze az lelket: Ebből pedig nyilván következik, hogy az lélek *est res corporea, materialis, dependens a materia. Ergo si separatur ab eo, a quo dependet, non minus morietur naturaliter, quam animæ brutorum, quæ iccirco mortales sunt, quia pendent a materia.* Ezen kel vala által-ugrani az Morgóknak, de nagy az árok előttök.

[1] Bellarmin

Az harmadik bizonyságra azt mongyák, hogy Ádámba Isten terempté az lelket, de az-után szaporodásra való hatalmat ada néki. Az Zachariás és Salamon mondására azt felelik, hogy Hafenreffer ki nem rekeszti az isteni áldomást az nemzésből. De elnyegik az bizonyításnak erejét. Mert kettőben ál az bizonyságnak széki. Első az, hogy az régi Doctorok ezer esztendő-előt ugyan ezen dolognak bizonyítására állatták ezeket az írásokat; második az, hogy noha az első teremtésben sem az ember, sem az oktalan állat nem magok nemétűl származtak, hanem Istentűl alkottattak, de azért nagy külömbséget jelentett Isten ezek között: mert az oktalan állatok lelkét (annak híják a deákok) az föld és víz-is alkotta,

Morgók fol. 243.

Gen 1. 20. 24. Csepregi Mesterség f. 14. *producat terra, producat aqua,* az ember lelkét pedig csak magán terempté az Isten. Salamon pedig és Zachariás nyilván jelentik, hogy külömb és kiváltképpen-való móddal adatik Istentűl az lélek, hogy-sem az test: mely külömbségnek helye nincsen, ha az mi lelkünk-is atyáktúl alkottatik, mivelhogy az szent írásból tuggyuk, hogy az testet-is Isten alkottya szüleinkel eggyüt. De effelére csak halgatással felelnek az Morgók.

Job 10, 9, 31, 15 Jer. 1, 4.

Morgók fol. 245

Azon leg-többet akadoznak, hogy az mi testtűl születik, az test. És elsőben feddik az Csepregi Mesterséget, hogy az születéshelyet származást vetett. De ebben vétek nincsen, mert nem csak az mi nyelvünkben, de az deákbannis az származás sokszor születésért vétetik. Nem-is kívántatik, hogy az közönséges szó-járásban mindenkor az Valla szája ízihez [22] kötelezzük magunkat. Azt pedig nem igazán írják az Morgók, hogy én az Urunk szaván értem az testnek atyátúl-való származását lélek-nélkűl. Ezt az értelmet soha én nem jelentettem vala; honnan tuggyák az Morgók, hogy az én értelmem légyen? Gyermek koromban tudtam, hogy *compositum est, quod generatur,* az egész ember születik, és nem csak az test. De az mint ezennel sok-képpen megbizonyítom, nem szükség, hogy attúl alkottassék az embernek minden része, az kitűl egesz ember alkottatik.

Dies est laetitiae, nam processit hodie ventre virginali

Morgók fol. 245.

Az sem helyes, az mit feszegetnek az Morgók, tudni illik, hogy Christus az testnek szaván érti az bűnben-való születést. Mert noha ezt *mysticè* így magyarázhatni, de bötű-szerént Urunk az testi és lelki születést veti egymáshoz és igyenesen az Nicodémus hamis vélekedése-ellen viaskodik, ki az bűnben-való születésrűl nem-is emlekezik, hanem az újonnan születésen testi születést értett, mintha viszontag anyánk méhéből kellene kijőnünk. Ha azért Christus Urunk az testi születésrűl szólván, azt mongya, hogy test az, a mi testtűl születtetik, kétség-nélkűl az mi lelkünk-is test-lészen, ha testtűl alkottatik.

Vide Tolet. Ioan. 3.

III. §.

Az Morgók uj bizonysági az lelkek nemzésérűl, dohosok.

Minek-előtte az Hafenreffer bizonyságinak dandárára jussanak az Morgók, martalékot bocsátnak, és hogy szokasoktúl el ne távozzanak, temérdek hamisságokkal viaskodnak.

Hamisság azért, hogy én Hafenrefferre fogom, hogy az mi lelkünket halandó párának tarttya, mint az barmok szelét. Mert ezt

én nem mondottam, sőt az mely helyeket feljegyeznek az Morgók[1], azokban nyilván vagyon írva, hogy Hafenreffer igyenes szóval az mi lelkünket halhatatlannak mongya, noha alattomba vermet ás alája, midőn azt taníttya, hogy szüléktűl nemzetik. Mert az pogány Bőlcs-is felérte azt elméjével, hogy halandónak kel lenni az mi lelkünknek, ha fogantatásunkban szüléktűl származik.

[1] Kalaúz I. f. 427. Csepr. Mest. fol. 14.

Hamisság az-is, hogy mi-köztünk arrúl vagyon vetödés, hogy ha fogantatásunkban az atyák, anyák egész embert nemzenek-é, vagy csak fél embert, valami üres testet lélek-nélkűl? Errűl senki nem vetekedik, a kinek esze vagyon. Mert bizonyos, hogy az atyák, anyák egész embert nemzenek. Hanem az a kérdés: hogy ha az egész embernek alkotására szükséges-é, hogy az lélek-is szüleinktűl származzék? Azt mondom, hogy ez úgy nem szükséges, mint nem szükséges hogy az *materia* alkottassék[2], noha ez-is *est altera pars compositi*, eggyik része az egész embernek. Igaz elég tehát az egész embernek alkotására, hogy az mi szüléink, egybe szerkeztetvén és elkészítvén tagainkat, az testel egybe-foglallyák az lelket. Mely dólgot három bizonysággal erőssítem. 1. Az feltámadás *iterata productio est*, az embernek ujab alkotása, melyben Isten egész embert alkot, noha lelkét akkor nem alkottya, hanem csak egybe-köti az testel. Tehát hogy valaki egész embert mondassék alkotni, nem kívántatik, hogy az lélek-is alkottassék. 2. Bódog Aszszony egész embert nemzett, és Christusnak igaz annya vólt. Maga az Morgók-is megvallyák[3] és sz. Ágoston kétség-nélkűl bizonyosnak írja, hogy az Christus lelke nem származott Ádámtúl: *Non est anima Christi de traduce prævaricationis Adæ*[4]. Tehát az egész embernek nemzése helyén marad, az léleknek atyák anyáktúl való származása nélkűl. 3. Az philosophusok ezt illyen hasonlatossággal erőssítik: *In artificialibus*, a ki házat, hajót, sarut csinál, sem az követ és meszet, sem az fát és vasat, sem az bőrt és kendert nem alkottya, hanem csak egybe-foglallya; tehát ezen formán a ki az testet az lélekhez foglallya, *unit*, igazán mondatik embert alkotni[5].

Morgók f. 215. 241. etc.

[2] *Materia est ingenerabilis.* Caëtan. 1. p. q. 118 art. 2. ad 4. Conimbr. mox citandi. Bellarm. l. 4. de amiss. grat. c. 12. fine.

[3] Morgók fol. 235.

[4] Aug. l. 10. de Genes. ad lit. c. 19. Bellarm. l. c. cap. 11. Leo ep. 11.

[5] Conimbricens. 1. de generat. c. 4. 9. 13. Morgók fol. 216.

Hamisság az-is, hogy az Kalaúz hit ágazattyának vítattya, hogy az atyák csak az testet alkottyák. Mert egy az, hogy az Kalaúz emlekezetet sem tett az hit-ágazatrúl. Más az, hogy soha azt nem mondottam, hogy az atyák csak az testet alkottyák. Mert az atyák nem csak az testet éppítik, hanem az Istentűl teremptett lelket *uniunt*, egybe-kötik és foglallyák az testtel. Ebben

az egybe-foglalásban ál az anyák méhében való nemzésünk és alkotásunk: és ez-által mondatik igazán ember embert nemzeni, nem csak testet alkotni.

Morgók fol. 207

Hamisság az-is, hogy az Kalaúz itíleti-szerént az test alkotása-után, üdő-jártára, másunnan küldi Isten az lelket az testben. Az test nemzése-után nagy későre önt Isten lelket belé[1]. Az lelket Isten magán teremti és végre úgy toszsza az testben[2]. Semmit effélét én nem mondottam. Azért az dólgot úgy ércsétek, mint nem régen Theodoretus mondá, elsőben anyánk méhében testünk formáltatik, és mihent ez megkészűl, az Isten nem másunnan küldi, sem az test-kívűl magán nem teremti az lelket, hanem az testben teremti, és mihent teremtetik, azon *instáns*ban egybe-köttetik, *unitur*, az testel: mely egybe-foglalás által lészen az embernek annya méhében való nemzése.

[1] Morgók fol. 219.
[2] Morgók fol. 215.

Morgók fol. 215.

Hamisság az-is, hogy nem tudgyák az Morgók, honnan mentem végére az emberek alkotásának. Mert az Csepregi Mesterségből eléggé meghallották, micsoda fondamentomból tudom, hogy az mi lelkünk atyáktúl nem tenyészik. Az sem igaz, hogy Bellarminus *lib. 1. de amiss. grat. c. 11.* dorgállya sz. Ágostont az lelkek eredetirűl-való késedelmességért; mert ot errűl emlekezet sincsen, hanem *lib. 3. c. 11.* azt írja, hogy sz. Ágoston *epist. 28.* megfejti az lelkek teremptése-ellen-való argumentomokat, és *lib. 1. de origine animæ c. 19.* azt írja, hogy ő nem tíltya, sőt köszönettel vészi, ha az lelkeknek Istentűl való teremptéseket valaki óltalmazza.

Morgók fol. 217.

Morgók ibidem.

Hamisság az-is, hogy ha az Hafenreffertűl óltalmaztatott lelkek eredetiből azoknak halandóságát kihozzuk: hasonlóképpen az sz. Ágoston, Tertullianus, Cassiodorus tanításából ezent kellene kihozni, mivelhogy ez-aránt egy nyomba jártak Hafenrefferrel. De külömben van az dolog; mert sz. Ágoston kételkedve szóllott ez dologrúl, és az mint az Morgók feljegyzik Cassiodorusból, tudatlanságát ebben a dologban megvallotta és semmit egy-általlyában errűl vakmerő-képpen nem vítatott. Jollehet az mint utólsó írásiból meghallók, az Lucifer és Tertullianus vélekedésében való vakmerőséget feddette. Noha azért kételkedtek némellyek az régiek-közzűl ez dologrúl, de azért az mint Bellarminus mongya, Tertullianus, Apollinaris és Lucifer-kívűl senki mérészen nem vítatta az lelkeknek szüleinktűl való származását. Tertullianus pedig az ő vélekedésének következése-szerént az mi lelkünket

Tertull. De anima c. 19. & 7.

testes állatnak mondotta; sőt azt vítatta, hogy mint az testnek neme vagyon, úgy az lelkekbennis külömböző nemek találtatnak[1], és az atyáktúl az magval egyetembe lelkeknek egy része szakad az fiakra[2]. Efféle balgatagságra vitetnek végre, kik az törött úton nem akarnak járni. [1] cap. 36. [2] cap. 27.

Szemtelenség az-is, hogy én azt álmodom, hogy ha az lelkek atyáktúl szaporodnak és tenyésznek, Ádámnak lelke Évába, és ettűl egyebekre terjedett. Mert az Csepregi Mesterségbe Éva-után egyebekre való terjedésrűl emlekezet nincsen. Évárúl-is csak az Hafenreffer szavához-képest vagyon szó, mivelhogy ő azzal bizonyította vala az lelkeknek embertűl nemzését, mert, úgymond, Éva lelkes csontból formáltaték, azért nem vólt szükséges az új lélek. Ebben az bolond argumentomban az jelentetik, hogy az csontal-együt az Ádám lelkének része adatott Évának. Ezt hoztaelő az Csepregi Mesterség, és ennél egyebet sem szóllott ez dologrúl. Morgók fol. 218. Csepr. Mest. fol. 16.

Végezetre nagy tudatlanság az-is, hogy ha az atyák szaporíttyák-is az lelkeket, nem szükség hogy valami *corporea materiából* nemzék: miképpen hogy nem az fonalas faggyúból lészen magán az gyertya-világ, hanem az tüzes lángnak gyúlasztásából. Hiszem nagy titkos filosofia ez! Ki nem tuggya, hogy akár-mely állatnak újonnan kezdéséhez *causa efficiens,* alkotó ok kivántatik? De a dolog abba vagyon, hogy az mint Aristotelessel az filosofusok megbizonyíttyák, az teremptett állatban nincs oly erő, hogy semmiből alkosson, hanem *materiának, subjectumnak* kel lenni az alkotásra: miképpen az gyertya tüzet gyújthat, de úgy, ha arra való *materiája* lészen, a nélkül soha tüzet nem gyújthat. Azért ha az új lelket úgy gyújtja-meg az atyák lelke, mint az gyertya az faggyas fonalat: kétség-nélkűl materiából kel azt kihozni *in actum.* Morgók fol. 219. I. Physicorum.

Az sok hívságos tétovázás-után hat semmire kellő bizonyságot állatnak az Morgók az lelkek szaporítására.

I. Bizonyság. Megszűnt immár Isten az teremptéstűl. Felelet. Sz. Ágoston erre azt mondgya, hogy noha megszünt hatod-napi munkájátúl annyiból, hogy ollyat nem terempt, kinek nemét kezdetben nem alkotta vólna, de azért *Pater meus usque modo operatur,* az előbbi állatokhoz hasonlót most-is alkot az Isten. Morgók fol. 219. Aug. ep. 28. Joan. 5.

II. Bizonyság. Ha az fattyú fiakban Isten terempti az lelket: tehát az Isten társ az fajtalanok gonosz cselekedetiben. Felelet. Morgók f. 220.

Erre az Morgóknak-is meg kel felelni. Mert ők-is az Salamon és Zachariás mondásit magyarazván azt írják, hogy az Istennek áldomását ők ki nem rekesztik az nemzésből, mivelhogy ő az, a ki magzatokkal megláttya az atyákat. De sz. Ágoston megmenti őket az munkától, és azt mondgya, hogy az fajtalanságba nem társ az Úr Isten, mert az fajtalan embernek törvény-ellen-való cselekedeti nem az testnek éppítése, sem az leleknek teremtése. Ezt sz. Hieronymus írásából vétetett szép példával erőssíti; mert, ugymond, ha lopott búza magot vetnek az földben, noha az föld gyarapíttya és gyümölcsössé tészi a lopott marhát, de azért az lopásra nem társ: *Quod respondisti non esse vilium serentis in tritico, quod furto dicitur sublatum, sed in eo qui frumenta furatus est, nec iccirco terram non debuisse gremio suo semina conservare, quia sator immunda ea projecit manu: elegantissima similitudo est. Quam et antequam legerem, nullas mihi objectio ista de adulterinis fœtibus faciebat augustias etc.*

Vide supra fol. 209.

Aug ep. 28.

Epist. 28.

III. Bizonyság. Mikor lidércz módra az ördög embert nemz: mint küld Isten lelket az ördög szaporításában? Felelet. Ugy, mint az paráznák nemzésébe. És ide igen illik az lopott magunak hasonlatossága; mert az ördög mástól lopott magot vét afféle nemzésbe. Mely dologrúl Del Rionak [23] bőséges írását hallyad rövid somnában: *Posse dæmones misceri fœminis, Plato, Cyprianus, Justinus, Clemens, Tertullianus, Hieronymus ad Ephes. 6., Augustinus 15. Civit. c. 23. docent. Licet enim dæmones ex propria substantia, more animalium, generare nequeant, cum nec corpus, nec semen, nec sexum habeant: possunt tamen ex aëre et aliis elementis ad carnis similitudinem palpabilia corpora formare; possunt illa pro libitu movere, calefacere; possunt quem natura non habent sexum artificiose exhibere; possunt etiam aliunde acceptum verum semen adferre et naturalem ejus emissionem imitari. Ex hujusmodi autem concubitu proles nasci potest. Quia potest dæmon semen aliunde acceptum deferre: et qua est agilitate ac rerum naturalium peritia, calorem in semine conservare. Prolis autem ex tali concubitu natæ verus pater est, non dæmon, sed ille homo, cujus semine abusus est dæmon. Dæmon igitur quoad operationem naturæ hic duntaxat est instrumentum et applicat agens principale, quod est semen humanum. Deus autem, ut autor naturæ, naturam juvat, creando animam: peccato vero sagæ ac dæmonis non adminiculatur.*

Delrio l. 2. de Magia, qu. 15.

IV. Bizonyság. Az fiak attyok erkőlcsére fajoznak: tehát az atyák nemzik az fiak lelkét. Felelet. Sőt gyakorta az okos fő embereknek goromba fiai lésznek, ugymond Aphrodisæus, és ennek igaz okát-is aggya. Az sz. írásból-is tudgyuk, hogy az igen gonosz istentelen atyáknak, ugy mint Ácháznak és Amonnak, tekélletes jámbor fiai vóltak Ezechiás és Josiás. Honnan légyen pedig, hogy az fiak néha attyokhoz hasonlatosak légyenek, okát találod Aristotelesbe és az több filosofusokban, kik az lelkek fajzásárúl nem emlekeznek: hanem az *complexiórúl,* melynek az üdőtűl, vagy betegségtűl, vagy egyéb okoktúl származott változása az embert ábrázattyába és erkőlcsébe úgy elváltoztattyák, hogy a kit eléb jól ismértél, azt meg se ismérhessed, noha ugyan azon lélek marad benne.

Alex. Aphrod. l. 1. prob. 28.

Aristot. 4. de gener. anim. c. 3. Conimbr. 1. de gener. c. 4. qu. 30.

V. Bizonyság. Minden állat magához hasonlót szaporít. Felelet. Bezzeg az ember-is embert nemz, magához hasonló természetbe. De eléb megmutatám, hogy miképpen az oktalan állatok nemzéséhez nem kivántatik az *materiának* újonnan alkotása: úgy az embernek alkotásához nem szükséges az léleknek szüleinktűl-való származása: hanem igaz elég, hogy egybe-foglallyák az testet az lélekkel.

Supra f. 211.

VI. Bizonyság. Az sz. írás mongya, hogy az lelkek az atyák tomporából jőnek-ki. Felelet. Látták az Morgók Bellarminusba ennek megfejtését, de ellene nem tudván vetni, elnyegték. Az sz. írásba efféle mondásokban az lelken érteni kel az embert, mint szinte mikor azt mongya[1], hogy az mely lélek valami tisztátalant illet, fertelmes légyen. Ezek az roszsz bizonyítások-után az Hafenreffer bizonyságinak esztelen ótalmára bocsátkoznak az Morgók. Itt-is azért Isten segítségével legyünk nyomokban és czibállyuk-meg tétovázásokat.

Gen. 46, 26. Bellarm. de amiss. grat. c. 11.

[1] Levit. 5, 2.

§. IV.

Roszszak és roszszúl óltalmaztatnak az Hafenreffer bizonyságí.

Hat bizonyságot támasztott Hafenreffer az lelkek tenyészésének állatására, mellyekre rövid feleletet adott az Csepregi Mesterség. Azokat az bizonyságokat akarják gyógyítgatni az Morgók, de sem írek, sem szelenczéjek hozzá.

I. Bizonyság. Isten szaporodásra való erőt adott az embernek: tehát úgy nemz ember magához hasonlót testestül lelkestül, mint

az oroszlány. FELELET. Ebben az bizonyságban *fallacia accidentis* vagyon, mert az szaporodásból az szaporodásnak módgyát akarja kihozni. Azért szinte oly argumentum ez, mintha így okoskodnál: Az Isten ételre és járásra való eröt adott az embernek: tehát szinte úgy észik mint az ökör, kérődve, úgy jár mint az ökör. Megengedé azért az Csepregi Mesterség, hogy embernek szaporodásra való ereje vagyon: de tagadá, hogy ehez az nemzéshez szükséges légyen az léleknek embertűl alkotása: mert a ki embert alkot, nem szükség hogy lelket-is alkosson, mint nem régen megbizonyítám az feltámadásnak és az Bódog Aszszony szűlésének példájával.

Morgók fol. 222. Tudatlanság az-is, hogy ha mingyárt fogantatáskor az testel egybe nem kapcsoltatik az lélek, nagy elmélkedéssel kel megmagyarázni, mint kapcsoltassék-egybe negyven nap múlva.

Mert az bizonyos, hogy eléb az testnek emberi tagok formájára kel rendeltetni, és úgy kel az léleknek az testet megelevenníteni, mivelhogy az lélek *est actus corporis organici.* Hány nap formáltatik az test, és minémű nagyságának kel lenni elevenítésekor? nem ide való kérdés. Az léleknek pedig az testel egybekapcsolását szinte oly könyű megérteni, akár egy óra múlva s akár negyven nap múlva légyen.

Vide Conimbr. 2. de anima c. 1. q. 4. art. 2.

Morgók fol. 223. Hamisság az-is, hogy az feltámadást hasonlóvá akarom tenni az természet-szerént-való nemzéshez. Mert én meg sem gondoltam ezeknek mindenképpen-való hasonlatosságát. Hanem, minthogy *omnis similitudo claudicat,* csak abban vetettem egymáshoz, hogy mindenikben egész ember alkottatik: kiből szem-látomást következik, hogy az egész embernek alkotásához nem kívántatik az léleknek alkotása, mivelhogy az feltámadás-által az ember lelke nem alkottatik. Ebből továb az jő-ki, hogy az Hafenreffer bizonysági hamis fondamentomra éppíttettek, arra tudni illik, hogy a ki egész embert alkot, annak lelket-is kel alkotni.

II. BIZONYSÁGA Hafenreffernek ez. Az Éva teremtésébe nem olvassuk, hogy Isten új lelket teremtett vólna belé, mert lelkes csontból teremteték, azért nem vólt szükséges az új lélek. Erre az Csepregi Mesterség három feleletet ada. I. Noha az Éva teremptésében nevezet-szerént az új lélekről emlekezet nincsen, de ebből nem következik, hogy új lélek nem adatott vólna Évába. Miképpen hogy az angyalok teremtéséről és esetiről sem olvasunk semmit az Genesisbe, de azért ugyan elhiszszük. Fő oka pedig ennek az

feleletnek abban al, hogy *argumentum ab authoritate negativa non concludit.* II. Ha igaz az Hafenreffer bizonysága, és az Ádám csontyával eggyüt az Ádám lelke adatott Évába, vagy az következik, hogy az mi lelkünk *res corporea et divisibilis,* darabra osztható testi állat: mert külömben az Ádám lelkének egy darabja az csontal eggyüt másnak nem adathatott; vagy az, hogy ha az okos léleknek darabja nincsen, éppen ugyan azon lélek két helyen, két testbe, Ádámba és Évába vólt: kiből egyéb hamisságok-közöt az-is következik, hogy eggyik az másik-nélkül sem bűnben, sem kárhozatban nem eshetett vólna. III. Ha igaz vólna-is, az mit beszél Hafenreffer, semmit az ő igyére nem szolgálna. Mert azt kel vala erőssíteni, hogy ember alkottya, és nem az Isten teremti az lelkeket, kit az Éva példája nem jelent, holot az ő lelkét nem Ádám alkotta. Azért bár igaz vólna-is az *hypothesis,* csak ezt az két dólgot erőssítené: Először, hogy a ki újonnan embert alkot, nem szükség hogy lelket-is alkosson, mivelhogy Isten az Éva formálásába új lelket nem teremte; másodszor, hogy azon egy lélek töb emberekre-is terjedhet és egy lélek töb testet éltethet: ki ha úgy vagyon, Averroisták lehetünk és az egész emberi nemzetbe egy lelket mondhatunk.

Az első feleletet akarván rontani az Morgók, reám fogják, hogy Hafenreffert azért akarom eretnek számba vetni, mert azt írta, hogy az Éva teremtésébe nem olvasunk új lélek teremtést. Maga ezt soha sem mondottam: hanem az Csepregi Mesterség két dólgot mondott tévelygő bolondságnak. I. Hogy az mirűl emlekezet nincs az szent írásban, azt nem kel hinni. Mert ezt derék tévelygésnek mutattam lenni az Kalaúzba. És noha az Morgók azt fecsegik, hogy ezzel temérdek tévelygések-is megoltalmaztatnának: de az Kalaúzban megmutatám, hogy ezzel semmi tévelygésre ok nem adatik. II. Az-is tévelygés, hogy Évába ugyan azon lélek maradott, mely az Ádám csontyába vólt. Mert ebből következik, vagy hogy az Ádám lelke eldaraboltattatott és két-felé oszlott, vagy hogy azon egy lélek vólt éppen az két testben.

Morgók fol. 224.

Kalaúz II. f. 17. Morgók fol. 225. Kalaúz II. f. 42.

Az-után reám fogják az Morgók, hogy tagadom az angyalok teremtésérűl való emlekezetet az sz. írásban. Maga az Csepregi Mesterségben nem az egész szent írásrúl hanem nevezet-szerént csak szinte az Teremptés historiájárúl vagyon emlekezet. Tudom én-is, hogy az sz. írás sok-képpen taníttya, hogy minden égi és földi állatokat Isten teremtett; azt-is tudom, hogy némely Doctorok

Morgók fol. 226.

mysticè, allegoricè azon az világosságon, mellyet Isten első nap terempte, az angyalokat magyarázzák: de ez az magyarázat nem Moyses szava, hanem két vagy három Doctoré, noha egyebek[1] azon az világosságon nem angyalokat, hanem külső világosságot értenek, mely nappalt szerzett; okát-is aggyák az régi Doctorok, miért nem akará Moyses az angyalok teremtését írásban foglalni[2].

[1] Vide Pererium Gen. 1. ad v. 3.

[2] Perer. l. 1. in Genes. qu. ultima.

Az MÁSODIK feleletre azt morogják, hogy megkérgyem Hafenreffertűl, hány lélek vólt Ádámba, és mint osztatott Évára. Magokrúl azt írják, hogy ki nem mondhattyák, mint lött az Éva lelkének Ádámtúl eredeti. Bezzeg az Nem tudom megfejthet minden kérdést. De szerető Morgóim, ha azt mondgyátok, hogy Évában új lélek nem adatott, hanem azon lélek maratt benne, mely az Ádám csontyában vólt, bizonyoson tudhattyátok, hogy e kettő közzűl egyiknek kel lenni: vagy éppen és tellyesen, vagy darabban és részszerént az Ádám lelkének kellett Évába szállani. Bezzeg ha azt mondanátok, hogy Évában alkotott új lelket, mely az Ádám tagaiban lévő lélektűl külömbözött, én sem vitatnám, hogy az Ádám lelke éppen vagy darabban Évára szállott: de Hafenreffer új lélekalkotás-nélkűl, az Ádám csontyának lelkével akarja éleszteni Évát; kit soha az szent írás nem jelentett. Sőt Ádám csak az Éva csontyát és testét mongya az ő csontyából és testéből valónak: maga az szent Tamás szavaként *multo charius, amantiusque diceretur: anima de anima mea, si sic esset anima de anima, ut caro de carne et os de osse:* sokkal édesdebben mondhatta vólna Évának, hogy az ő lelkéből való lélek, ha az lélek-is úgy lött vólna lelkéből, mint az csont csontyából.

Morgók fol. 227.

S. Thomas 2. Sentent. dist. 18. q. 2. art. 1.

Az HARMADIK feleletre azt morogják, hogy ők nem Averroisták, mert nem mongyák, hogy az atyák lelke fiokra szállyon: mint az gyertya-gyújtás példájából megteczik. Mondom én, hogy másut jár eszetek. Én sem mondom, hogy az atyák lelkének kellyen az fiakra szállani, ha az atyák újonnan alkottyák az lelket. Nem-is arrúl vala szó, hanem csak errűl: ha Évára szálhatott darabolás-nélkűl az Ádám lelke, tehát azon egy lélek töb testet eleveníthet; kit ha megengedünk, Averroisták lehetünk. Mert ha azon egy lélek két testet eleveníthet, miért nem hármat? miért nem százat? Miért nem mondhatod, hogy miképpen az Ádám csontyával lelke-is Évába öntethetett: úgy most-is új lelkek alkotása-nélkűl, az atyák magvával egyetembe, lelkek-is fiokban öntetik?

Morgók fol. 228.

Ha pedig egy lélek vólt Ádámban és Évában, jól következik, hogy eggyik az másik nélkűl nem vétkezhetett és el sem kárhozhatott vólna. Erre az Morgók kettőt mondanak. Eggyik az, hogy az magamtúl emelt vászszal, nem az ő értelmekkel viaskodom, holot ők azt nem mongyák, hogy azon egy lélek volt Ádámba és Évába. Másik az, hogy azt láttatom mondani, hogy Ádám és Éva elkárhoztak. De ezek csak esztelenségek. Mert én az ti álmotokkal viaskodom, mivelhogy ha Évában új lélek nem adatott, hanem azon lélek szállott reá, mely az Ádám csontyába vólt: vagy éppen, vagy darabban az Ádám lelkének kellett Évában lenni. Nékem pedig *a destructione consequentis ad destructionem antecedentis* meg kellett mutatnom, hogy ennek eggyike sem maradhat helyén. És ebből osztán jó *consequentiával* kijő, hogy az Ádám csontyának lelkétűl nem eleveníttethetett Éva anyánk. Azt pedig soha sem jelentettem, hogy Ádám és Éva elkárhoztak; mert tudom, hogy ezt az Tatianus és Encratiták tévelygése-közzé számlállyák az régiek: *Tertull. de præscript. c. 25. Irenæus lib. 1. cap. 31. Euseb. lib. 4. Hist. cap. 29.* Sz. Ágoston pedig az Ádám üdvösségét szent írásban való igazságnak nevezi. Azért csak arrúl szóllott az Csepregi Mesterség, a mi lehetséges, nem arrúl, az mi lött: és ezt-is csak *ex hypothesi.* De hogy az Morgók színesben ravaszkodhassanak, az Csepregi Mesterségnek szavait megvesztegetik, és ahol azt írta vala, hogy ha mind kettőbe egy lélek vólt, eggyik az másik-nélkűl nem kárhozhatott: az Morgók az *kárhozhatott* helyébe *kárhoztatott* szót írtak[24]. Maga az első szó, mellyel élt az Csepregi Mesterség, csak lehetséges dólgot jegyez: az másik pedig, mellyet az Morgók említnek, meglött dólgot jelent. De efféle hamis mesterséggel kel élniek az Morgóknak, ha pappirost akarnak mocskolni.

Morgók fol. 228.

Aug. ep. 99. Ex Sapient. 10, 1.

Morgók fol. 228.

III. Bizonysága Hafenreffernek ez. Az szent írásban olvassuk, hogy Ádám Séthet tulajdon ábrázattyára nemzé. Mely igíkben az bűnös Ádámnak ábrázattya ellenkezik az Isten ábrázattyával: tehát az Seth nemzésén az lélek-nemzés-is értetik. Erre-is három feleletet ada az Csepregi Mesterség. I. Hogy jó formába nem öntötték ezt az bardumentomot. II. Hogy az elő-hozott sz. írás szavaiban nincs arrúl emlekezet, hogy az Ádám ábrázattya ellenkezik az Isten ábrázattyával, hanem ezt maga gondolta Hafenreffer. III. Hogy ha ugyan azt mondaná-is az Írás, hogy az bűnös Ádámnak ábrázattya ellenkezik az Isten ábrázattyával, ennek csak oly értelme vólna, hogy az Isten Ádámot tisztán és sok isteni ajándékokkal felékesítve

Gen. 5, 3.

teremtette, de ezeket az természet-felet-való jókat elvesztvén bűnével, magához hasonló bűnös fiakat nemzett. Ebből pedig az léleknek fajzása ki nem sülhet.

Morgók fol. 231. Az első feleletre azt mongyák az Morgók, hogy Hafenreffer *ab exemplo per inductionem argumentál*: az *exemplumba* pedig mindenkor négy *terminus* vagyon. Bizony nem hiszem, hogy magok-is értik az Morgók, mit beszélnek. *Inductio* it nem lehet: mert csak egy nemzésről vagyon emlekezet, az *inductiohoz* pedig töb kívántatik egy példánál. *Argumentum ab exemplo* sem lehet, mert az *exemplumhoz* kívántatik, hogy az mit példájul elő-hozunk, az bizonyos légyen és annak hasonlatosságából bizonyícsunk. Azért ha az sz. írás azt mondaná, hogy Ádám Séthnek lelkét-is nemzette, ebből az példából jó argumentomot fondálhatnánk négy *terminus* nélkül, illyenképpen: *Si Adam prolis suæ etiam animam generavit, et reliqui parentes generabunt. Verum est antecedens. Ergo.* De az szent írás azt nem mongya; Hafenreffer sem argumentál az egy példából egyebekre, hanem azt akarja bizonyítani, hogy Ádám Séthet lélek-szerént-is nemzette, kiben annyi módgya vagyon, mint az vaknak az hím varrásban.

Ahol azt írják az Morgók, hogy én-is támasztottam oly bizonyságot, mellyet formában nem önthetek: én dolgom az, ha rendbe nem tudom állatni bizonyításimat. Állyatok-elő csak s probállyátok-meg.

Morgók fol. 232. Az második feleletben hazuttolnak engem, hogy Hafenreffer gondolattyának írtam, hogy az Ádám ábrázattya az Isten ábrázattya-ellen vettetik. De hallátok-é Morgók: én-is tudom, hogy
1. Cor. 15, 46. Coloss. 3, 9. az sz. írásban ezek gyakran egymás ellen vettetnek; de nem az a kérdés, hanem az, hogy ha azokban az szókban, mellyeket Hafenreffer elő-hoza az Séth nemzéséről, az bűnös Ádám ábrázattya ellene vettetik-é az Isten ábrázattyának, az mint hogy ezt mérészen beszélli Hafenreffer? Az Csepregi Mesterség igazán mondotta, hogy az Hafenreffertűl említett szókban semmi jelensége és emlekezeti nincsen ennek az ellen-vetésnek: hanem midőn
Vide Pererium t. 1. in Genes. l. 4. initio. azt mongya Moyses, hogy Ádám maga abrázattyára és hasonlatosságára nemzé Sethet, azt jelenti, hogy magához hasonló természetű embert nemzett: és talám azt-is akará mondani, hogy magához hasonló bűnös fiat szűlt. Micsoda légyen pedig az az kép és hasonlatosság, melyről az teremtésbe emlekezet vagyon, nem szükség most sok szóval magyarázni.

Az harmadik feleletre azt írják az Morgók, hogy ha Ádám bűnös fiat nemzett, nem csak testét nemzette, hanem egész embert. Ezt én-is helyén hagyom: de a ki egész embert alkot, nem szükség hogy lelket-is alkosson, mint az feltámadásnak és Christus Urunk születésének példájával megmutatám. És az Morgók itíleti-szerént Évának példájából-is kitetczik, mivelhogy ők az Éva alkotását új léleknek teremtése-nélkül mongyák hogy lett.

IV. Bizonysága Hafenreffernek ez. Sz. Dávid írja, hogy bűnben fogantatott. Ha csak testben fogantatott Dávid az annyától, bűnben nem fogantatott, mert az lélekben vagyon az bűn. Ha azért az bűnben-való fogantatás egész, és nem fél ember származazását kívánnya, az lelkeknek-is atyáktúl kel származni. Ezt az bizonyságot azért nem írta számba az Csepregi Mesterség, mert mind egy az hatodik bizonysággal, mely az eredendő bűnnek reánk szállásából vétetik: mely dologrúl majd szóllyunk. Igaz azért, hogy az bűn az lélekben vagyon; az-is igaz, hogy Dávidnak nem csak teste, hanem egész emberi természete nemzetett; de az a kérdés: ha az egész embernek alkotására kívántatik-é, hogy attúl alkottassék az lélek, a ki egész embert alkot? Ezt szükségesnek nem lenni megmutattuk ennihányszor. Az Morgók pedig ehez hozzá sem szólnak. Morgók fol. 233.

V. Bizonysága Hafenreffernek ez. Valami újonnan éppíttetik az keresztségben, annak az első születésben éppen atyáktúl kel származni; de az keresztségben az ember testestül lelkestül újonnan építtetik: *ergo etc.* Erre az lön az válasz, hogy az első mondást meg kellett vólna bizonyítani. Jóllehet az sem igaz, hogy az keresztség által az test újonnan éppíttetik.

Az Morgók azt mongyák, hogy az első mondást megbizonyította Hafenreffer. Mert két-féle születés vagyon: testi és lelki; az testi embernek születése külömben meg nem választathatik az lelki születéstűl, hanem ha testestül lelkestül atyáktúl származik. Továbbá: ha csak az test származik szülénktűl, nem szükséges, hogy az lélek megújíttatnék az keresztségben. Oka ez: mert ha az bűnben-való fogantatáskor az testben nem vólt az lélek, az-után bűnben sem eshetik. Más az, hogy ha Isten tisztán teremti az lelket, ezt az test meg nem mocskolhattya, mert erősseb az lélek az testnél. Morgók fol. 237.

Ezek az gorombaságok feleletet sem érdemlenek, de rövideden:

Igaz, hogy két-féle születés vagyon; eggyik természet-szerént-való testi születés, melyben az ember lelke testével egybe-foglaltatik: másik lelki és mennyei, mely által bűnünk elmosatik és Istennek fogadott fiai lészünk. De hogy annak mind szüléktűl kellyen alkottatni, valami az keresztségben megújúl, azt soha az szent írás nem mongya, és az mint az Csepregi Mesterség mondá, Hafenreffer sem bizonyíttya, sőt az Morgók se tuggyák nem hogy igazán, de csak színessennis vastagítani. Az testi és lelki születésnek külömbségét meghallátok, mint érthessük, ha szinte az lélek szüléktűl nem származik-is. Merő gorombaság pedig azt itílni, hogy eléb az ember bűnben fogantatik, és az-után öntetik az lélek beléje: avagy hogy az Isten eléb tisztán teremti az lelket és az-után mocskoltatik-bé az testtűl. Mert mind külömben vagyon az dolog. Mikor az emberi természethez szükséges tagok elrendeltetnek, akkor teremtetik az lélek és az testben öntetik: az bűnben való fogantatás-is akkor lészen, nem az Istennek teremtéséből, hanem az Istentűl teremtett léleknek az Ádám magvából éppíttetett testhez kapcsolásából. Az test csak magán meg nem rútíttya az lelket, mivelhogy az keresztség-utánnis azon test marad és eredendő bűnben nem kever bennünket: hanem azért rútíttatunk-meg Ádámnak engedetlenségével, mert Ádám magvából származott fiak lészünk, az testnek lelkünkel egybe-foglalása-által. De erről majd többet szóllyunk.

VI. Bizonysága Hafenreffernek ez. Ha az lélek atyáktúl nem származik, meg nem érthettyük, mint szál reánk az eredendő bűn. Annak-fölötte, ha az Isten tisztátalan teremti az lelket, ő oka az bűnnek. Ha pedig tisztán teremti és úgy bocsáttya az tisztátalan testbe, melytől megrútíttatik, kegyetlen.

Vide Bellarmin. l. 4. de amiss. grat. c. 11. finem. Kalaúz II. f. 522.

Minek-előtte erre-való feleletet mególtalmazzuk, rövideden azt vegyük eszünkbe, hogy az eredendő bűnnek magyarázásában semmi künnyebséget nem találunk, ha az lelkek atyáktúl származnak. Mert hogy ha azért bűnös az fiak lelke, mert bűnös szüléktűl alkottatik, kik az magok szennyét alkotmányokra kenik, mivelhogy az keresztyén szüléknek bűne az keresztségbe lemosatott, az mely mocsok magokban nincsen, azt másra nem kenhetik. Annak-fölötte ha az szülék lelkek szennyét magzatokra kenik, nem csak az eredendő bűnt, hanem az töb vétkeket-is fiokra mázolják, ugymint az gyilkosságot vagy paráznaságot, és így oly igazán gyilkos és parázna lészen az annya méhében lévő gyermek,

Vide Bellarmin. ibid. c. 18.

mely igazán részes az eredendő bűnben. Továbbá, ha az atyák lelke fiokra keni gonoszságát, mi az oka, hogy Ácház és Amon, kiktűl Ezechiás és Josiás nemzetett, az magok istentelenségét fiokra nem szállitották? avagy ha az mocskot és rútságot fiokra szállíthattyák, mi az oka, hogy az jámborságot, bőlcseséget, okosságot nékik nem aggyák? Azért az dolog ebben vagyon, hogy az élő állatok nemzése azt kívánnya, hogy magokhoz hasonlót alkossanak: de hogy az természet-kívűl-való dólgokban és *accidensekben* hasonlatosságokat alkotmányira terjeszszék, nem szükséges. Mert noha az ember az ő fiának testét alkottya s formállya, de azért nem szükség, hogy ha az atya csonka, sánta, seb-helyes etc., az fiára-is ezen fogyatkozásokat szállícsa. Tehát ezen formán, ha szinte az atyák lelkétűl származnék-is az lélek, ebből csak magán nem következnék, hogy *accidentariam maculam peccati*, az természethez nem tartozó rútságot reá mázolná. Azért valakik Flaciussal azt nem tartyák, hogy az eredendő bűn ugyan az ember lelkének természeti légyen, az lelkeknek embertűl-való alkotásával könnyebbé nem tehetik az eredendő bűnnek reánk szállítását.

Ezeket megértvén, az Hafenreffer hatodik bizonyságára azt felelé az Csepregi Mesterség, hogy eredendő bűnben eshetik ember, ha lelke szüléitűl nem alkottatik-is, mivelhogy az Ádám magvából a nélkűl az igazság-nélkűl születnek, melyben születtek vólna, ha Ádám nem vétkezett vólna. Abban pedig, hogy Isten oly lelket terempt, mellyet láttya hogy megförtőzik, mihent az testben foglaltatik, csak annyi kegyetlenség vagyon, mint abban, hogy oly angyalt teremptett, melynek esetit és veszedelmét látta.

Az Morgók először azt mongyák, hogy az igazság-nélkűl-való születés nem oka az eredendő bűnnek. De ezt én nállatok-nélkűl-is tudom: mert hogy jól megércsétek, három dólgot kel it megválasztani. I. Honnan és mi légyen oka az eredendő bűnnek? Erre azt mondom, hogy Ádámtúl és az ő engedetlenségéből. Mert az Isten Adámnak úgy adott vala eredendő igazságot, hogy ezt mind magának s mind maradékinak megtartaná, ha szót fogadna. Ha pedig az tilalmas fához nyúlna, nem csak magának, hanem maradékinak-is elvesztené azt az igazságot, melynek megtartására köteles vala: és így ő-benne minnyájan vétkeztünk, úgymond sz. Pál. II. Miben áll az eredendő bűnnek mi-vólta? Erre azt felelem, hogy közönségesen az bűn egyéb nem lehet, hanem

Morgók fol. 239.

Rom. 5, 12.

csak *privatio,* azaz oly jótúl-való üresség, melynek magunkban vagy cselekedetünkben kellett vólna találtatni. Azért az eredendő bűn nem egyéb, hanem annak az igazságnak *privatiója*, melyben születtünk vólna, ha az mi fejünk Ádám nem vétkezett vólna: mely igazságnak megtartására, noha nem magunk személyébe, de az mi fejünk és természet-szerént-való származásunk gyökerébe, Ádámba, kötelesek vóltunk. III. Kikre szál és árad ez az vétek? Erre azt mondom, hogy csak azokra, a kik Ádám magvából természet-szerént származnak és szokatlan malasztal meg nem előztetnek. Mivelhogy pedig az testnek és léleknek *uniója,* egybe-kötése-által lészünk emberek és Ádám fiai, ezt-is az egybe-foglalást annyiból okának mondhattyuk az eredendő bűnnek, az menyiből oka, hogy mí Ádám fiai légyünk. Ezeket a ki eszébe tartya, az Morgók tétovázásit mind megelőzheti.

Mikor pedig azt kérdi Hafenreffer: ha Isten az lelket tisztán teremti-é vagy tisztátalan? azt felelem, hogy ha az tisztán-való teremtésen oly teremtést ért, mely által valamely ideig tisztaságba légyen és az-után rútíttassék-bé az lélek: illyen értelemmel nem mondhattyuk tisztán teremtetni. Mert az Isten abban az *instansban* teremti a lelket, melyben mindenképpen kész az test: azon *instansban* egybe-köttetik az testel: és Ádám fiát szerezvén eredendő bűnben vagyon. Ha pedig az tisztán-való teremtésen azt érti, hogy az Isten teremtésének erejéből semmi rútságba nem keveredik az lélek, és hogy az Isten rútságot nem alkot az lélekbe: így bezzeg az Isten tisztán teremti az lelket. De hogy egyszer véget vessek ez dolognak:

Morgók fol. 240. Hamissan írják az Morgók, hogy én az lelket tetemes csontos állatnak vélem lenni, mivelhogy azt írom, hogy az szülék foglallyák ezt az testhez. Ebben azért semmi szín nincsen; mert miképpen az bizonyos, hogy az feltámadáskor, természet-fölött, az testnek tagjai felépíttetvén, egybe-kapcsoltatik az lélek az testel és ebben az tagokkal kész testel való egybe-foglalásban ál az egész embernek éppítése: úgy az természet-szerént-való születésbennis az testnek egybe kel foglaltatni az lélekkel.

Hamisság az-is, hogy Isten taszíttya és keveri bűnben az lelket; mert Ádám az, ki lelkünket bűnben keveri, oka lévén, hogy az reánk szállandó igazság-nélkűl születtessünk.

HATODIK RÉSZE.

Az Morgóknak hivolkodó pántolódásirúl.

Ha valami derék dólgot vettek vólna eleikben az én bajnokim és abban túdós emberhez illendő bizonyságokkal viaskodtak vólna, kedvem vólna nékem-is az íráshoz. De hogy egy vagy két gaz embernek enyelgésin és merő sült bolond álmadozásin kel akadoznom, vagy tűröm vagy tagadom, de nem szinte gyönyörködöm benne. Mindazáltal: *Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur*, úgy kel az tánczot járnom, az mint fújják nótáját. Az Morgók azért írásoknak utólsó részében azon mesterkednek, hogy az Kalaúznak hitelit és böcsűlletit lecsöpűllyék: kiben annyit nyernek, mint ez ideig az többiben. Lássuk rend-szerént, mit morognak.

§. I.

Az Kalaúz méltatlan senkit nem rágalmaz.

Első rágalmazás. Az Kalaúz elő-hozta Bornemisza és Böjthe írásából az luther predikátorok latorságit. It először az Morgók engem pírongatnak, hogy sem deákúl, sem magyarúl nem tudok. Mert egyszer írásomban magyarúl, és egyszer deákúl vétkeztem az grammatica ellen; azért calefactorhoz igazítnak, hogy magyarúl tanúllyak. Felelet. Illyen az bolondság: az üveget-is gyémántnak tartya. Morgók fol. 250. Kalaúz I. f. 346. Morgók fol. 251.

Az deák szóban való esetet az mi illeti, válaszok vagyon az Solnaiaknak arrúl; noha azt hazuggyák az Morgók, hogy ezt csak elfüleltem, nem tudván magamat menteni. Az magyar szót az mi illeti: mesterek lésznek az Morgók, ha elhitethetik, hogy magyarúl nem tudok. Ennyi írásban egyszer, vagy az írónak és nyomtatónak fogyatkozásából, vagy magam gondolatlanságából, ha egy vétek esett az szóllásban, bátor mondom nagy dolog. Az eszes olvasó pedig tudom meggondollya, mely igye-fogyott embereknek kel azoknak lenni, kik effélében kötődnek. Kalaúz in Logi Alogi f. 28.

Az-után azt mongyák az Morgók, hogy nem igazán írom, hogy Bornemisza az ő rendin való predikátoroknak latorságárúl emlekezik abban az könyvben, hanem mindenféle rendeknek esetit és késértetit írja. Bódog Isten, minémű gyermeki fogásokban aka- Morgók f. 252. 253.

doznak ezek az sajtárok.* Ha azt írtam vólna, hogy csak az predikátorokrúl írt Bornemisza az ő könyvében, patvarkodhatnának. De
Kalaúz I. f. 343. én azt nem írtam, hanem azt mondottam, hogy Bornemisza az ördögi késértetrűl írván, emlekezik az ő rendeken való predikátorok latorságárúl: és fel-is jegyzettem igazán, kikrűl és mi módon emlekezik, nem egyébért, hanem hogy az papok ganéjában piszkálók körmét megkocznám: és mivelhogy megmutattam vala, az lutherista hitnek fondamentomiból mely nagy szabadság vétethetik az gonoszságra, példával-is ennek gyümőlcsét megismértetném. Tudom, hogy
Morgók fol. 253. Kalaúz I. f. 349. Bornemisza (noha az Morgók vagy feledékenségből, vagy eltekéllett ravaszságból az könyv szélire Kalaúzt jegyeznek, mintha ebbűl vették vólna az elő-számlált eseteket) papokrúl-is emlekezik: de
Alvinci ellen (Kal. II. 771.) effélére válaszok vagyon az Kalaúzban.

Sajnállyák az Morgók, hogy Böythének tanubizonyságát az
Kalaúz I. f. 346. predikátorokrúl elő-hoztam, nem csak az Sárváratt nyomtatott versekből, hanem ugyan az Sopron, Szala és Vas vármegyei predikátorok saját írásából-is: és azt akarják, hogy reájok bizonyícsam ezeket. Szép dolog vólna, ha az káptalan és király embere, kik az más ember vallását elő-hozzák, arra kénszeríttetnének, hogy megbizonyítcsák az mit más vallott. Magamtúl én egy szót nem mondottam sem Klaszekovicsra, sem Kevire, kiket soha sem láttam, azt sem tuttam, ha élnek-é vagy megholtak. Titkot és magamtúl gondoltat reájok nem írtam: hanem az mint közöttetek nyomtattatott könyvben találtam, úgy jegyzettem-fel jámborságokat. Bogár vólt-é Böythe, és titeket, mig attendenstek vólt, hon hordozott a ganéjba, nem tudom. Azt sem tudom, ha viszsza-hazudta, a mit írátok Concordiátok-előt hogy reátok kiáltott, tudni illik, hogy fejenként lopók, paráznák, gyilkosok vattok: mert semmi gondom nincs maszlagoskodástokra. Elég, hogy it egy nagy hazugságban maradtok, midőn engem írtok rágalmazónak azért, hogy igazán feljegyzettem, az mit tí-reátok mondottak az tí gondviselőitek. Ha szinte hamis vádlások vólnának-is, az miket Böythe és Bornemisza reátok okádtak, ugyan nem lennék én ezzel rágalmazó, hanem ha az evangelistákat-is rágalmazóknak mongyátok, mivelhogy felírták Urunk-ellen-való rágalmazásit az sidóknak.

Morgók fol. 256. Csepr. Mest. fol. 12. Második rágalmazás. Tagadgya az Csepregi Mesterség, hogy sok jesuitáknak egyenlő munkájokból készíttetett az Kalaúz. Ebben (ha igaz nem vólna-is, maga merő igaz) micsoda rágalmazás légyen,

* Sajtár = tanulatlan.

nem látom. Hogy pedig német könyvet-is irtak Kalaúz néven: és hogy az mit Luthernek ördögi munkával fajzásárúl írtam, azt más emberek írásában olvastam: azzal még fülét körméhez nem vonszátok és meg sem bizonyíttyátok, hogy sok jesuiták munkájával készíttetett az Kalaúz. Mint szinte azzal sem, hogy sok fő túdós ember írásiból tanúltam és vettem, az mit az Kalaúzban írtam: mert ugyanis ujjomból nem szophattam, sem anyám méhéből nem hoztam magammal. Az ti Concordiátokrúl írt Bellarminus; summáját írásának elő-is hoztam az Kalaúzban. De az ki ezzel egybe veti azokat, mellyeket én írtam az Augustai Confessiórúl és Concordiárúl az Kalaúzban, megtapasztalhattya, hogy le nem írtam Bellarminust. Hogy pedig az Kalaúznak minden részei egybekötöztettek és abban nem mindenüt hoztam mindent elő, hanem az mirúl egy helyen szóllottam, másut arra igazítottam az olvasót, dicsíretre s nem gyalázatra méltó.

Csepr. Mest. fol. 18.

Kalaúz I. f. 618.

Harmadik rágalmazás. Az Csepregi Mesterség nem igaznak írja lenni, hogy én az bordélyokat oltalmaznám: Az Morgók azt hazuggyák, hogy noha szájal olcsárlom, de szível lélekkel oltalmazom. Erről ez-előt kétszer-is emlekeztek vala. És mivelhogy magok sem tagadhattyák, hogy én efféle ocsmányságot nem oltalmaztam, nem írásomból és szavaimból, hanem mint valami szűvisgálók, szívemből, lelkemből tésznek itíletet, az-az csélcsapnak.

Morgók fol. 252. Csepr. Mest. fol. 12. Kalaúz I. f. 429.

Negyedik rágalmazás. Az Csepregi Mesterség hazugságnak írja, hogy midőn az predikátorokat intettem, hogy jó fúvó szelekben el ne higgyék magokat, akkor őket fenyegettem. Az Morgók sem mondhatnak ez-ellen semmit, hanem másban üttetik szavokat és azt írják, hogy az Kalaúz kéri azon az embereket, hogy az hazug hír-hordozásban ráncsák-meg az predikátorok száját. Ezt ők fenyegetésnek és fenekedésnek tartyák és én-bennem keresztyéni szelídséget kívánnak. Én pedig akár-mely okos ember itíletire hagyom, ha fenyegetés-é az, mikor tapasztalható *famosus libellusok* írásában zabolázást kívánok.

Morgók fol. 258. Csepr. Mest. fol. 12. Logi Alogi fol. 9. Kalaúz (első kiad.) fol. 239.

Ötödik rágalmazás. Az Csepregi Mesterség hamisságnak mongya, hogy sz. Pál 2. Thessal. 2. így szóllana: *Revelabitur ille iniquus Antichristus,* mert nincs sz. Pálban kiírva az Antichristus neve. It az Morgóknak csak nem eszek fordúl mérgekben. Egyszer azt mongyák, hogy sz. Pál az bűn fián és ez *iniquuson* Antichristust ért, az-mint-hogy az Kalaúzban magam-is megvallám. Maga nem az a kérdés, hogy ha magyarázat-szerént az Antichristusrúl kellyen-é

Morgók fol. 258. Csepr. Mest. fol. 12.

Kalaúz II. f. 34. 340.

érteni az sz. Pál szavát? hanem csak az, hogy ha sz. Pál kiírta-é az Antichristust? Az Morgók az sz. Pál szavainak elő-hozásában az Antichristust ugyan kiírták, maga bizonyos, hogy ezt sz. Pál ki nem írta. Másszor azt mongyák, hogy én megengedtem, hogy az szent írásban bétakarva, minden szükséges dólgok megvannak: tehát mivelhogy az Antichristus ismèreti-is szükséges, az szent írásban kel ennek-is lenni De ez sem illeti az dólgot; mert én azt nem montam, hogy az Antichristusrúl való tudomány nem találtatik az szent írásban: hanem csak azt, hogy sz. Pál az említett helyen ki nem írta az Antichristus nevét. Azért végre igazat mondnak az Morgók, hogy nem kellett vólna az szent Pál szavaiközzé írni az Antichristus nevét, hanem kalitkában kellett (vólna) tenni *parenthesissel*.

Morgók fol. 260.

Hatodik rágalmazás. Az Csepregi Mesterségben olvasták, hogy az predikátorok nem mérvén az Kalaúzban harapni, egy sajtár sóczét tosztak-elő. Erre azt mongyák, hogy az sajtárok-is megírták, hogy pokolra vivő Kalaúz az én könyvem. Mintha ám egy illyen kottyantással igen megharapdáltatnék az Kalaúz. Graverus Albertnek hogy deákságban kemencze fűtőjévé akartok tenni: köszönöm, de nem tetczik az szállás; kiűzzetek bár valamikor, deákság kérni hozzátok mégyek. Bocatiustúl írjátok hogy irtózom és bottal sem tudnak rejá hajtani, hogy feltégyek vélle. Nem vólt okom, miért kellett vólna vélle feltennem; mert szitkos verseknél egyebet ellenem nem okádott, mellyekre szitkokkal felelhettem vólna. Jóllehet egyéb okát-is adtam Alvinczinek, miért nem illik vélle egy gyéknre ülnöm.

Morgók fol. 260. Csepr. Mest. fol. 11.

Morgók fol. 261.

Hetedik rágalmazás. Az Csepregi Mesterségben vagyon, hogy az Kalaúzt két vagy három czikkelyben turkállyák az predikátorok, az-az egy erdőt két veszszö-szál kivágással ligetessé akarnak tenni. Ebben egyéb fortélyt nem találnak, hanem hogy eléb egy álló fához hasonlítottam az Kalaúzt, mellyet egy csapással le nem dőjthetnek. Bódog Anya, bezzeg nagy derék rágalmazás ez, hogy azon egy dologra két helyen két hasonlatosságot hozok! Talám Christus Urunkat-is megtorkollyátok, hogy az menyországot eggyüt mustár maghoz, másut kincshez hasonlíttya.

Morgók fol. 262. Csepr. Mest. fol. 11. Csepr. Mest. fol. 7.

Nyólczadik rágalmazás. Az Csepregi Mesterségben az vagyon, hogy ha annyit túd az deáksághoz-is, menyit az igazmondáshoz az sócze, bár elhaggya az sajtárságot és ásóhoz, kapához nyúllyon. Erre azt mongyák, hogy azoktúl sem irtóznak, mikor reájok kerűl. Engemet pedig herének neveznek, hogy az más keresményét rágom.

Morgók fol. 262. Csepr. Mest. fol. 23.

De valaki engem ismér, tuggya, hogy az henyélés és hereség hozzám nem illik; mert noha nem ások, kapálok, de az mely hivatalban Isten engem rendelt, abban többet munkálkodom, hogysem akarnáják az Morgók.

Kilenczedik rágalmazás. Az Csepregi Mesterség mongya, hogy sokan rágták az én botom végét, de fogok-tört benne. Erre az Morgók azt mongyák, hogy én magamat ne tegyem az töb pápista túdós emberekhez, kikhez képest ollyan vagyok, mint az csilyán az liliumhoz. De hallod-é jámbor, ezzel nékem bizony nagy örömet mondasz. Mert nem csak ismérem és vallom, de akarom és szűből örülöm, hogy az én Uram házában sokképpen túdósbak vannak én-nállamnál. Morgók fol. 263. Csepr. Mest. fol. 8.

Tizedik rágalmazás. Kérkedik az Csepregi Mesterség, hogy az Kalaúzban egy hamisságot sem találtak az Morgók. Kire azt mongyák, hogy ők immár sok hamisságot mutattak abban. Én pedig az olvasók itíletire hagyom, ha mutattak-é vagy nem. Bizony az én itíletem szerént csak eggyet sem mutattak az typographus esetinkívűl. Az minémű heában-való fecsegéssel bébaronállyák az Morgók ezt az czikkelyt, feleletet nem érdemel: mert csak szófia szók és oktalan ugatások. Morgók fol. 264. Csepr. Mest. fol. 23

§. II.

Igaz-é, hogy Pázmány Péter nem pápista?

Ördöngösöknek tartalak benneteket, ha elhitetitek, hogy én az Római Ecclesiának fia és tagja nem vagyok. De hogy megismértessék az Morgók, hogy ők az hamissat hamissan meg tuggyák bizonyítani: négy bizonysággal erőssítik, hogy én pápista nem vagyok.

I. Bizonyság. Azért mongya magát pápistának Pázmány Péter, mert az pápákkal egy hiten vagyon: maga Gelásiust, az ő nagy apját nem követi: sőt fecskének nevezi. És ha válogatás-nélkűl az pápák hitit akarja követni, ariánus légyen: mert Liberius az vólt. Felelet. Balgatagság minden dólgotok. Az mely Gelásiust én követni nem akartam: római pápa nem vólt, mint az Kalaúzban feljegyzettem, ugyan ot az hová tí mutattok; kit szem-látomástvaló czigánsággal tí eltitkoltok. Azt sem mondottam, hogy azért vagyok pápista, mert minden pápáknak teczését követem, hanem azért, mert azon hiten vagyok, mellyen az pápák vóltanak. Az Morgók fol. 268. Kalaúz I. f. 278. Kalaúz II. f. 440.

Kalaúz I. f. 278.

pápák, mondom; mert az mit egyenlő értelemmel az pápák tanítottak: az mit az conciliomokkal egyetemben elvégeztek: sőt még azt-is, az mire az pápák kötelezték az keresztyénséget: abban követem az pápákat. Ha pedig valaki közzűllök az Ecclesiának tanítása-ellen maga vélekedésében megbotlott, azt bezzeg nem követem. Ezeket én eléggé megmagyaráztam az Kalaúzban, de meczesz ha az méreg békötötte szemeket az Morgóknak, hogy semmit ne lássanak. Nézd két példáját vakságoknak. Azt írtam vala Libériusrúl, hogy Athanasiust nem hitiért, hanem erkőlcséjért kárhoztatta; ugyan ezent írta Bellarminus az Morgóktúl feljegyzett helyen. Az Morgók pedig ezt úgy fordíttyák, mintha azt mondottam vólna, hogy Libériust erkölcséjért kárhoztatták vólna. Azonképpen megmutatám, hogy sz. Cypriánust, Augustinust, és az töb szent püspököket pápáknak nevezték. Az Morgók bizonyíttyák, hogy ezek pápák nem vóltak, mert a hon az Római pápák lajstromát felírom, ezeket az pápák számában nem helyheztetem. Maga ha az Morgóknak eszek vólna, magoknál vólt értelme, hogy az Római pápák közzé nem illett számlálni azokat, kik Római pápák nem vóltak.

Kalaúz (első kiad.) fol. 658. Bellarm. 4. de Pontif. c. 9. Morgók fol. 269. Kalaúz I. f. 278. Kalaúz II. f. 304.

Morgók fol. 169. Kalaúz II. f. 148.

II. Bizonyság. Pázmány Péter az Ecclesiát azok gyölekezetinek mongya, kik igaz hittel és az sacramentomok eggyességével egybefoglaltatnak; az pápárúl pedig nem tészen emlekezetet. Az töb pápistákkal ellenkezik itt Pázmány: mert azok azt-is hozzá írják, hogy egy főpásztortúl kel az Ecclesiának birattatni. Felelet. Én-is hiszem és tanítom[1], hogy az Római pápának gondviselésére bízatott az Ecclesia. Ezt hogy némellyek az Ecclesiának *definitiójában* helyheztetik, én pedig kihattam, innen vagyon: mert Canisius nem csak az Ecclesiának természetit és mivóltát nézte, hanem azt-is, az mint közönségessen kel ennek lenni; én pedig ki akartam hadni azt, az mi nélkűl valamely üdőben megmaradhat az Ecclesia, ugymint mikor az pápa halála-után egy ideig üres az Római szék. Azért az pápa főbségérűl és gondviselésérűl való tudományunk mindegy. Az *definitiókat* pedig az dialecticusok nem egy-aránt fondállyák, hanem *interdum per essentialia, interdum adjungunt proprietates.*

[1] Kalaúz II. f. 314. 321.

Supra f. 171.

A mit Annos pápárúl kabolgyáskodnak az Morgók, arra az-előt válaszok vólt.

Morgók fol. 271.

Az-is ugyan csak balgatagság, hogy az én-tőllem adatott *definitio* szerént addig az Ecclesiában nem lehetek, míg meg nem házasodom. Mert az *definitiónak* nem oly értelme vagyon, hogy

minden üdőben, minden sacramentomban, mindennek kellyen részesűlni, hanem hogy éllyen ki ki azzal az sacramentommal, mely ő-hozzá illik.

Hogy pedig Calvinust sem sokkal külömben írtam szóllani az Ecclesiának természetiről: azzal Calvinista nem lettem. Mert noha Calvinussal semmiben nem akarok czimborálni, valamit ő-benne kárhoztatott az Ecclesia, de az mit igazán mondott, abban őtet nem olcsárlom. Azt hiszem te sem szégyenlesz Mahomettel czimborálni abban, hogy férfiú-nélkűl fogantatott Christus. Kalaúz II. f. 149. Kalaúz I. f. 748.

De lásd keresztyén olvasó ezeknek az módnélkűl-való rágalmazásra rohant gonosz embereknek istentelenségeket. Eggyüt az magyar imádságos könyvben elő-hozám, mint s hogy imádkoznak az törökök az ő olvasójokon. Ezek az Morgók azt fogják reám, hogy én kiáltok Allát: és csak nem törökké tésznek érette; mintha törökké kellene annak lenni, a ki az törökök szavát, erkőlcsét, szer-tartását említi és historia-szerént feljegyzi. De a ki igazán nem vádolhattya ellenségét, efféle bolondságokat kel keresgetni. Azonképpen azt sem egy helyen mondottam írásomban, hogy a ki egy vagy két dologban eggyez valakivel, azt nem mingyárt mondhattyuk amazzal egy hiten lenni. Mert az török és sidó egy Istent hiszen velünk egyetemben, de azért ugyan nincs egy vallásban velünk. Ezt az Morgók nagy gondolatlanságnak tartyák és azt akarják, hogy a ki az törökkel egy Istent hiszen, annak tagadni kel az Szent-Háromságot. Maga bizony ez csak csupa bolondság. Mert az istenségben az természetnek eggyessége és az személynek háromsága vagyon. Eggyez bezzeg az török és sidó velünk az természetnek eggyességében: de az személynek külömbözésében elszakad tőllünk. Az elsőt javallyuk ő-bennek, mint szent Pál az pogányokban: az másikat kárhoztattyuk. De az Morgók csak kottyanthassanak valamit, nem törődnek rajta, ha jól esik-é vagy bolondúl. Morgók in fine libri, inter Carmina. Libro Precat. Poson. fol. 274. Rom. 1, 21.

III. Bizonyság. Pázmány sem az régi, sem az mostani pápistákkal nem eggyez sok dologban: tehát nem pápista. Az régiekkel nem eggyez I. Mert azt írja, hogy *Glossa Juris Canonici* sok tévelygéseket tanított. II. Mert nem hiszi, hogy az purgatóriumban lévőket ördögök kínozzák; maga az régi pápisták Legendája ezt tanította. III. Mert azt írja, hogy megbotlott Irenæus, Cypriánus, Tertulliánus. Ne kiálcson tehát az Lutheristákra, ha az régiek írásit válogatva vészik-bé. Az mostani pápis- Morgók fol. 272. Kalaúz I. f. 360. Kalaúz II. f. 608. Kalaúz I. f. 256.

Morgók f. 274. tákkal hogy nem eggyezek, így bizonyíttyák: I. Zachariástúl említett víz-nélkűl-való tót Pázmány limbusrúl magyarázza[1]: Costérus ezt nem értheti az limbusrúl. II. Gretsérus feleletit előhozván Pázmány, azt írja, hogy ebben nagy akadék vagyon[2]: az-előt pedig azt írta vala, hogy egy kis tévelygéssel elveszti ember az hitet. III. Noha nem az Kalaúzban, de más könyvében, Thelegdi Miklóssal és Monoszlói Andrással eggyet nem akar érteni.

[1] Kalaúz I. f. 684.

[2] Kalaúz II. f. 175.

Felelet. Ha eszekben vették vólna az Morgók azt az két dólgot, mellyet az Kalaúzban eléggé megmagyaráztam, soha efféle kábaságra nem jutottak vólna. Első az, hogy az hitnek eggyessége fel nem bontatik, ha oly dologban nem eggyeznek, melyrúl az szent írásban, vagy az Anyaszentegyház végezésében nyilvánvaló tanuságunk nincsen. Sőt bár végezés légyen-is valamirúl, ha vakmerőség-nélkűl, gondolatlanság vagy feledékenség-miat, külömbet tanít valaki, azzal még fel nem háborodik az hitnek eggyessége. Második az, hogy akár-mely túdós fő ember légyen-is az apostolok-után, csak az maga saját authoritássával elégséges hitelt nem szerezhet tanításának: Hanem a mit az Anyaszentegyháznak vallásából tanítnak, és az miben eggyeznek közönségessen az régi sz. Doctorok, azt bezzeg tartozunk követnünk.

Azt mondom azért, hogy ha az Morgók el akarták hitetni, hogy én nem vagyok pápista, nem egy vagy két emberrel való egyenetlenséget kellett vólna keresni: sem oly dólgokban való külömbözést vadászni, mellyekrűl szabad vélekedni; hanem az Római Ecclesiátúl elvégezett dólgokban kellett vólna szakadást mutatni írásomban: kit hiszem Istent soha-sem mutathatnak.

Kalaúz I. f. 360. Valentia 3. p. disp. 11. q. 1. p. 3. Bellarm. de Purg. c. 13.

Annak-okáért az Glossátúl sok dologba külömbözök: de ollyakba, mellyeket ő-benne nem javallott az Római Ecclesia. Azért ezzel nem hogy kiesném az pápistaságból, de sőt inkább igenis pápistának mutatom magamat. Az purgatóriumba ördögöktűl kínoztassanak-é az lelkek, vagy külömben, nem tuggyuk: az Ecclesia sem tett errűl végezést; azért szabad errűl vélekedni. Irenæust, Cypriánust, Tertulliánust oly dologban mondom hogy megbotlottak, melyben az ő vélekedéseket megvetette az pápista Ecclesia. Az Lutheristákat sem tíltyuk, ha efféle dólgokban megvetik valamely ember tetczését, melyben az Ecclesiával nem eggyez. Costérussal való külömbözésem az hit dólgát nem illeti, mint eléb megmondám.

Supra f. 198.

Az Gretsérus feleletiben akadékot mondottam azt az ellenvetést, mellyet elő-is hoztam. Az Morgók pedig nagy bolondúl az akadékon tévelygést értenek. Az Thelegdi és Monoszlói dólgárúl ez-előt bővön szóllottunk. Azon pedig nem szükség most disputálnunk, ha az keresztyén hit abban állyon-é, hogy az Istennek hozzank-való kegyelmében bízzunk: *An fides sit certa fiducia de misericordia Dei?* mert az Catholicusoknál elvégezett bizonyos dolog, hogy az igaz hitnek mivólta ebben nem áll. Azért sem Thelegdibe, sem egyebekbe nem javalhatom, ha külömbet tanít. Azt ne csudállyák az Morgók[1], hogy helyén nem hagyom, hogy a ki az *perseverentiát,* jóban végig megmaradást kéri, kétségnélkűl megnyeri. Mert midőn Urunk azt mongya, hogy valamit kérünk Istentűl, megnyerjük, ezt az Messaliánusokkal és Enchitákkal[2] úgy nem értyük, hogy egyedűl az imádság elégséges légyen az üdvösségre, minden egyéb eszköz-nélkűl: mivelhogy bár egyszer-kétszer, sőt százszor, ezerszer szüved-szerént kérjed-is üdvösségedet, de ha meg nem kereszteltettél, ha minden gonoszságra vetemedel, az egyszeri vagy kétszeri imádságod üstöködnél fogva menyben nem viszen. Az Urunk szavát azért úgy kel értenünk, mint az több szent írás megmagyarázza: tudni illik, ha az imádság-mellet az több szükséges dólgokat el nem múlattyuk.

Kalaúz II. f. 175.

Supra f. 198.

Bellarm. 4. de Justit. f. 1. c 4. 5. 6. Valent. 2, 2. disp. 1. q. 1. p. 1. §. 1. Et 1, 2. disp. 8. q. 4. p. 4.

[1] Fol. 278.

[2] Theodoret. 4. Hist. c. 10. Tripart. l. 7. c. 11.

IV. Bizonyság. Oly axiomákat, kerek mondásokat ejt Pázmány, melyekkel az pápista Doctoroknak és magának-is szent írás-nélkűl való bizonyításit kétessé tészi: kiből megtetczik, hogy ő nem pápista. Ezt azzal erőssítik: mert az Kalaúzban az vagyon, hogy senki egy oly nincsen az Ecclesiának *privatus* Doctori-közzűl, kihez úgy köteleznők hitünket, hogy semmiben az ő tetczésétűl el ne mehessünk. Tehát az mit vagy maga írt Pázmány, vagy *privatus* Doctorokból bizonyított az Kalaúzban, szabad vélle ki hiszi s ki nem.

Morgók fol. 279.

Kalaúz I. f. 253.

Felelet. Itt-is czigányság dólgotok. Mert ha éppen elő-hoztátok vólna az mit írtam, helye nem lött vólna bolondságtoknak. Azt írtam, hogy senkihez *privatus* Doctorhoz nem kell az igaz hitet kötelezni: de azt-is e-mellé vetettem és erős bizonyságokkal állattam, hogy az Ecclesia Doctorinak közönséges értelme nem egyéb, hanem az Ecclesiának értelme. Sőt ha valamirűl kevesen emlekeznek-is az Doctorok, de arrúl úgy szóllanak, mint ő idejekben az egész Ecclesiátúl bévett dologrúl és ezért őket az több Doctorok meg nem torkollyák: ezt-is úgy kel tartanunk, mint az

Ecclesia vallását. Most-is azt mondom azért, hogy az hit dólgaiban se én-hozzám, se más akár-mely Doctorhoz sem kel embernek magát kötelezni külömben, hanem ha az *privatus* Doctor tanítása eggyez az Ecclesiával, melynek az Úr Isten megigírte, hogy az pokoltúl le nem nyomattatik.

Mind ezek az sok temérdek gorombaságok-után nagyon púposkodnak az Morgók, mintha azt Kalaúzt leverték vólna. Sőt egyebütt-is sokszor nagy triumfussal tombolnak, mintha mind az dió fáig övék vólna. Intik pedig, kérik, és néhúlt ugyan halálos bűnnek fenyítéke-alat tíltyák az embereket, hogy az Kalaúzt ne olvassák. Nehéz a dér az békának. Az marja béleket az Morgóknak, hogy az Kalaúz alkolmason felnyitotta szemeket az embereknek: azért igazsággal fel nem érvén, gazsággal, trágársággal akarják azt meggyűlöltetni. De hiszem Istent, hogy a ki ezt az én feleletemet megolvassa, nagyob hitelt ád ez-után az Kalaúznak, melyben ily nagy epeséggel, hárman egybe-czimborálván, nem találtak csak egy hamisságot-is.

Morgók fol. 281.

§. III.

Az Kalaúzrúl roszsz itíletet tett egy esze-fordúlt De kan.

Nincs vesztegetni való üdőm, hogy ennek az harmadik szamárnak enyelgésén sokat múlathassak. Nem-is érdemli, hogy csak olvastassék-is az tudatlan De Kannak moslékja. Mind-azáltal, hogy ő-is eszébe végye bolondságát, rövideden tekíncsükmeg minden gazságát.

Minthogy bagoly-is bíró földében, az harmadik Morgó három dologgal sententiázza s kárhoztattya az Kalaúzt. I. Hogy sok helyen álmot hűvelyez és embertelen gyermekséget beszél. II. Hogy minden rendeket szidalmaz, kiért mindenektűl böcsűlletlenséget érdemel. III. Hogy teli aprólékos gyermek játékokkal. Lássuk rend szerént mindeniket.

Első vádolás.

De kan fol. 286.

Kilencz példával bizonyíttya, hogy az Kalaúz álmot és embertelen gyermekséget beszél.

I. Példa. Csúfos szó-szaporítással egy fris házat, szép vetett asztalokat éppít eggyüt az Kalaúz. Másut csudálkozik az égettbor páráján, és az bolhának szemérűl szájárúl elmélkedik.

FELELET. Vajha meg nem rombolnátok írásomat, hanem igazán kiírnátok, mit, mi végre, minémű okkal és alkolmatossággal írtam, kevés módotok vólna az rágalmazásban. Az ékes éppületnek hasonlatosságából bizonyíttya Eusebius, hogy az világ ékességének alkotó Istene vagyon. Én-is az Eusebius nyomdékát követvén, az látható állatoknak szépségéből az láthatatlan Istennek igaz ismeretire akartam vinni az emberi okosságot: úgy hogy nem csak az hitnek engedelmességéből, hanem az okosságnak vezérléséből-is kinyilatkoznék az Istenség. Ez ha ti-nállatok gyermek játék, az Istent-is megfeggyétek az gyermekségről, mivelhogy sz. Pál írja, hogy az pogány bölcseknek az Isten megmutatta magát az világi állatokból. Az bor söprű párán én nem csudálkoztam, hanem ennek hasonlatosságával magyaráztam, mint emeltetik az felhő az levegő égben. Hogy pedig az leg-kisseb és aláb való teremtett állatbannis az Istennek bölcseségét álmélkodva magasztaltam, ne csudáld. Ezent cselekedte szent Ambrús és szent Basilius. Minap it Prágába egy kivájt és fedeles kupa módgyára csinált bors szemet láttam, melyben elefánt csontból csinált öt száz hét pohárka vólt, mindeniknek az széli aranyazott vólt. Ezen én sokkal inkáb csudálkoztam, hogy-sem mikor az prágai palotába száz öreg kupát láttam. Miért ne csudállyam tehát az Istennek bölcseségét, mely egy leg-kisseb élő állatban annyi sok külső belső mozgásra, táplálásra, szaporodásra való tagokat formála?

Kalaúz I. f. 18. ex Euseb. 7. Præparat. cap. 2.

Rom. 1, 19. 20.

Kalaúz I. f. 37.

Kalaúz I. f. 42.

Ambros. 5. et 6. Basil. hom. 8. & 9. Hexaëmer.

II. PÉLDA. Azt írja az Kalaúz, hogy egy hólt ember fejet Bódog Aszszony imádsága elevenen tartott addig, mig meggyónék. Maga ezt Bonfinius hihetetlennek mongya.

Kalaúz II. f. 587.

FELELET. Ezt én írtam, de csak úgy, az mint az Magyar Cronicában olvastam. Mert az régi dólgokrúl Historiából kel embernek szóllani. Bonfinius pedig ezt kétessé nem tészi; sőt *miraculumnak*, isteni csudának nevezi, mely emberi mód és természet folyása szerént *incredibile:* mint szinte hogy az tevének tő-fokon által buvását emberi mód-szerént lehetetlennek mongya Urunk, noha Istenre nézvén lehetséges.

Bonfin. Decad. 3. lib. 3.

III. PÉLDA. Az Kalaúz mongya, hogy az apostolok Christus Urunk-után indúlván, minden javokkal-eggyüt feleségeket-is elhatták: most pedig ha valamely egyházi embert magokhoz akarnak édesgetni az új Tanítók, menyecskékkel fenyegetik, és az hitegetés aszszony-emberen fordúl-meg.

Kalaúz I f. 549.

Felelet. Ezt csak az tagaggya, az ki soha közöttetek nem forgott, veletek nem beszéllett, és szökött papok vagy barátok példáját nem látta.

IV. Példa. Azt írja az Kalaúz, hogy Luther az sibisolival megrakta plundráját. Felelet. Ha igaz ember vólnál, ki kellett vólna írnod, mi okból és ki után írtam ezt. Staphylus írta, hogy mikor Luther ördögöt akarna űzni, úgy megszorongattaték, hogy nadrágát-is elokádná féltében. Ezt Staphylussal egyetemben Lindanus, Brendenbachius, Alanus, Feuardentius, Reginaldus, Pantaleon és egyebek írták. Ezek-után én-is feljegyzettem, hogy Csepregennis bűzi légyen apjok plundrájának. Nem igen tiszta bezzeg, hogy illyen szaros proféta-után indúltatok, de nem én bűnöm, ha nyelve alá nem tette vólt az pincze kúlcsát.

Kalaúz I. f. 198.

V. Példa. Azt írja az Kalaúz, hogy az luther vacsorához az vólna legalkolmatosb, az ki oly részeg korában járna az Cœnához, hogy az pohár felhajtás-után arczul okádná Minister uramat. Felelet. Itt-is elhalgatod nagy czigánsággal, mi okból írtam ezeket. Luther írja, hogy ember akkor vagyon leg-jób készűlettel az Ur vacsorájához, mikor leg-roszszabbúl készűlt ehez. Ebből mondám következni, az mit te említesz. Ha te még annál-is roszszab készűletet tudcz gondolni, ám bár azzal mennyetek vacsorátokra. Bezzeg effélét ha oly sováyon és csak magam fejétűl írnék, mint tí előállattyátok, magam tennék törvényt ellenem: de ti álnakságtok és az szegény kösség bámítására való czigánságtok, hogy az én mondásimnak sem eleit és utóllyát, sem okát és eredetit, sem fondamentomit és bizonyságit nem méritek említeni; mert ha ezt feljegyeznétek, kitetczenék farka rókánknak.

VI. Példa. Az Concordia könyvét mosléknak nevezi az Kalaúz. Felelet. Méltánnis nevezi; mert sok bizonságokkal annak gazságát és hamisságát megtapasztaltatta.

Kalaúz I. f. 600.

VII. Példa. Gyermekké tészi magát Pázmány. Mert azt írja, hogy Luther nyakában rántyák az büdös berhét: és jó kedvel kel szenvedni, ha házából kivonszák feleségét, prédára vetik marháját.

Felelet. Az ki ezt csak így nézi, az mint elő-hozod, gyermekségnek itílheti. De ha felírnád, mi okon, mi móddal, minémű fondamentommal írtam ezeket, az ti bolondságtokon álmélkodnék. Magyarázván eggyüt, mely esztelenűl szoktak az Lutheristák bizonyítani az szent írással, többi-közöt hozám azt-is elő, hogy Luther az Török-ellen-való hadakozást tilalmasnak lenni azzal bizonyíttya,

Kalauz I. f. 521.

mert Christus Urunk hagyása, hogy az gonosznak ellene ne állyunk. Matth. 5, 39. Ez-után mondám osztán, hogy lássa Luther, mint jár, ha ebből az bőlcs magyarázatból azt kezdik kihozni, hogy jó kedvel kel venni, ha feleségét kivonszák, marháját elprédállyák. Ezt mondottam, és ezért meg nem szégyenlem magamat, hanem ha a kettő közzűl eggyiket megbizonyítod: vagy hogy Luther efféle esztelen bizonságot nem támasztott az Törökkel-való hadakozásnak tilalmára; vagy hogy ezen nyomon és formán az-is meg ne bizonyodgyék, az mit én említék.

VIII. Példa. Azt írja Pázmány, hogy semmi perseléssel szalanna nem lészen az kuvaszból, értvén ezen az jámbor predikátorokat. Felelet. Nem találád. Mert én ezt nem az jámbor predikátorokrúl írtam, hanem az *famosus libellus* szerző és hamis hír-hordozó latrokrúl, kiknek hazugságok sokszor markokban tapasztaltatott, de ugyan nem tudnak az szégyenhez. Ha te efféléket tartasz jámbor predikátoroknak, legyenek tieid jámborságokkal egyetemben. Kalaúz I. f. 368.

IX. Példa. Magyarinak azt írta Pázmány, hogy megérdemleníje ha záp tyúkmonnyal haigálnák. Felelet. Ird-fel, ha jámbor vagy, azt-is, mi okból, minémű dologban-való tudatlanságáért, mi formán írtam ezeket, és akkor káromlyad ha lehet írásomat. Hogy pedig mind it s mind az-előt azt írjátok, hogy engem az fő emberek *fabula mensæ*nek, udvari játékosnak tartnak, tudom bizonnyal, hogy az magatok rendin való fő emberek-is, kik engem ismérnek, szégyenleni fogják szemptelenségteket.

Második vádolás.

Négy példával akarja elhitetni, hogy az Kalaúz minden rendeket gyaláz. I. Példa. Azt írja, hogy ez világi fejedelmeknek annyi közi vagyon az egyházi dólgokhoz, mint Ozának az temjénezéshez. Felelet. Egyéb bizonyságok-közöt azzal erőssítettem, hogy az Ecclesiában egy fő pásztornak kel lenni, mert ennékűl közönséges gyölekezet nem szolgáltathatnék, sem az pásztorokközöt-való egyenetlenség el nem végeződhetnék. Annak-utánna az régi sz. doctorok és császárok szava-után mondám, hogy nem ez világi fejedelmek tiszti az hit-igazgatás. Azért Constantinus azt mondá az Nicænumbéli gyölekezetben, hogy az császárok az püspökök itíleti-alá vetették magokat az hit dólgában: *Deus vos sacerdotes constituit et potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi*[1]. Kalaúz (első kiadás) fol. 657.

[1] Ruffin. Sozom. Kalaúz. Epist. 2. Alvinc.

Theodosius és Valentinianus az Ephesumbéli gyölekezetnek azt írják: *Nefas est, qui sanctorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis se se immiscere*[1]. Azt-is feljegyzém[2], hogy noha Constantinus az Nicænumbéli gyölekezetben vólt, de addig csak le sem űlt, mig az püspökök meg nem engedték, hogy köztök lehessen: kit az-után minden császárok követtek, úgymond Eusebius. Ezek így lévén, azt mondottam, hogy az mely fejedelem az egyházi birodalmat magának akarja foglalni, úgy cselekeszik mint Oza. Ezzel pedig nem gyaláztatnak az fejedelmek: mert az mint sz. Ambrúsból mondám, és Calvinus-is igen javallya[3], nincs nagyob dicsíreti az fejedelemnek, mintha azt mondhatni felőlle, hogy az Anyaszentegyháznak fia: és nem az Ecclesia-felet vagyon, hanem ennek igaz tagja. Az közönséges gyölekezeteknek egybe-hívását a mi illeti, nincs it hely, hogy arrúl szóllyunk: Bellarminusra igazítlak[4]. Csak azt jegyzem-fel, hogy hamissan említed Eusebius historiájának tizedik könyvét. Ruffinus első könyvét akartad említeni, mellyet (az mint mondám[5]) az Egyházi Historiának tizedik könyvének nevez Ruffinus. De az Ruffinus szavát hamissan hozod-elő; mert Ruffinus csak azt írja, hogy az papok végezéséből hítta Constantinus egybe az püspököket: *Tum ille ex sacerdotum sententia concilium convocat.* Te pedig úgy beszéllesz, mint ha magától és maga hatalmával cselekedett vólna valamit. Hogy pedig az egyházi emberek az világi gyölésekben légyenek, abba semmi illetlenség nincsen, mint másut megmondottam. Nem-is hallottam még eddig, hogy senkit egyházi embert kitaszigáltak vólna az gyölésből: de tinéktek azt hiszem jób postátok vagyon, ki azt-is megviszi, a mi soha-sem vólt.

[1] Logi Alogi fol. 107.
[2] Logi Alogi fol. 106.
[3] Logi Alogi fol. 107. Epist. 2. contr. Alvinc.
[4] Bellarm. l. 1. de concil. c. 12.
[5] Supra f. 185.
Logi Alogi fol. 38.

II. Példa. Azt írja az Kalaúz, hogy az uraknak nem engedik az hit barázdálását. Felelet. Arrúl vala szó, hogy az szent írásban mély és nehéz értelmű dólgok vannak. Azért ha csak egy köz mesterségbennis apród esztendőt kel tölteni, minek-előtte ebbe valaki túdós légyen, az isteni dólgoknak értésére nagyob üdő és szorgalmatosság kívántatik. Azért az kiknek más hivatallya vagyon, hogy azok barázdállyák az hitet, nem szenvedgyük mí Catholicusok. Hanem azt akarjuk, hogy vagy úr vagy szegény ember, de az Anyaszentegyház itíletihez szabja magát az szent írás értelmében. Ezt mondottam, és ebben semmi ellent nem tartnak az catholicus urak. Sőt magok-is ezt hiszik és vallyák: kérd-meg tőllök, ha nem hiszed. Tudom, hogy ezt földes uratoknak tí nem méritek mon-

Kalaúz (első kiad.) fol. 455.

dani. Mert Luther tanítása az[1], hogy az Isten nem hatta az egyházi Doctorokra és gyölekezetekre az hitről-való itíletet, hanem az kösségre: és az pásztor tartozik az ő juhainak itíletit követni: kit sok helyen annyira megtartnak az predikátorok, hogy az mit predikállani akarnak, előb az magistrátushoz kel vinniek.

[1] Luther Kalaúz I. f. 148.

III. Példa. Az Prælatus urakat sem böcsülli az Kalaúz. Mert Thelegdi Miklóst és Monoszlóit alattomban luthereknek méri nevezni. Felelet. Ezekről az Kalaúz nem-is emlekezik. Más könyvembennis soha sem fel szóval, sem alattomban ez jámbor fő embereket nem kárhoztattam. Ha pediglen feljegyzed, hol kérkedtem én azzal, hogy minden bőlcseséget elnyeltem, ám ottan ment ember légy az hazugságtúl. De soha azt én sem nem írtam, sem nem itíltem. Tudom, hogy a mit keveset tudok, csak ezered része annak, az mit nem tudok. De it három dólgot akarok tőlled érteni, melyről emlekezel. I. Mellyik együgyű lutherista férfi vagy aszszony vólt, a ki éngem az szent írásban megfogott? Ha jámbor vagy s nem hazudsz, írd-meg, mely helyen, micsoda dologban fogott-meg? II. Vólt-é eszed, mikor abban akadoztál, mint férjen öszve két mondásom, tudni illik: hogy az Hafenreffer könyvéből túdós ember nem tanúlhat, és hogy az túdós emberekkel el akarja hitetni Hafenreffer az léleknek embertűl nemzését. Nem érted-é csak azt-is, hogy más az mit ő akar, s más az mit véghez vihet. Te-is akarhatod, hogy az Töröknek mind nyaka szakadgyon, de azért el nem hiteted az eszes emberrel, hogy erre tehetséged légyen. III. Akarnám érteni tőlled, minémű sinórral mérted-meg az én elmémet és tudományomat, hogy oly bátran bizonyt mersz azon mondani, hogy én csak meg sem értem az Meisnerus könyveit[25]. Talám magadrúl itílsz engemet? Ám meglátod: *liberæ sunt opiniones hominum.* Supra f. 198.

IV. Példa. Minden egyéb rendeket böcsűlletlenűl nevez és közönségessen gyaláz az Kalaúz. Felelet. It sem találod az igazat. Mert én közönségessen semmi rendet nem gyaláztam: hanem afféle eszeveszett aszszony-népeket, tetves sajtárokat, éretlen katonákat vagy műveseket, kik az sz. írás értelmében annyit tulajdonítnak magoknak, hogy ebben az régi szentektűl és az Ecclesiátúl nem akarnak halgatni: sőt ezt lapoczkázni és tanításában meg merik torkolni. Effélékről vala szó. Effélék pedig minémű tisztességet érdemlyenek, ő maga Christus Urunk előnkben adgya, midőn megparancsollya, hogy az Anyaszentegyháztúl nem halgatókat pogányoknak és nyilván gonoszoknak itíllyük. Nem ígazán írod pedig, hogy az

kösséget eltíltyuk az hit dólgairúl-való itíletrűl. Mert az Kalaúzban világoson írtam[1] és megbizonyítottam, hogy minden keresztyén embernek itíletet kel tenni az igaz hitrűl. De ennek az itíletnek nem olynak kel lenni, hogy az Anyaszentegyháztúl ne függjön és annak értelmével s magyarázattyával szembe szállyon: hanem hogy ehez halgasson és ettűl függjön[1]. Ezeket jó bizonyságokkal megmagyaráztam az Kalaúzban, de tí csak lesütitek erre hoszszú fülötöket és hejába-való szó-szaporítással bétöltitek az papirossat.

[1] Kalaúz II. f. 128. & locis ibi citatis.

[1] Kalaúz ibid. et II. f. 107.

Harmadik vádolás.

Öt példával bizonyítod, hogy az Kalaúz teli gyermekjátékkal.

I. Példa. Azzal akarja elhitetni az Kalaúz, hogy igaz az ő tudománya, mert az Calendáriumba bé vagyon írva az szentek innepe: és az hólnapokat-is bőjt-elő, bőjt-másnak szokták nevezni. Maga, úgymond, ha az régiség tenné igazzá az hitet, Plato és Aristoteles igazab hitű Pázmánynál, mert régieb az planetáktúl vétetett nevek az napoknak. És az régiségben nem az magyarok megtérésére, hanem az apostoli üdőre kel nézni. Felelet. Mondom én, hogy agyad-kívűl röpűl az te eszed. Eggyüt az Kalaúzban azt mondottam, hogy az Lutheristák itíleti-szerént-is sok szent emberek vóltak az pápista hitbe; maga ha az pápistaság oly iszonyú bálványozás vólna, mint ők szörnyítik, senki abba szent nem lehetett vólna. Ha pedig az pápista hitben szentek vóltanak, mivelhogy csak egy az üdvösséges hit, következik, hogy egyéb vallásban szentség és üdvösség nem találtatik. Ezt egyéb bizonyságok közöt azzal-is erőssítém: Mert ha az calendáriumot elő-vészszük és megtekíntyük azokat, kiket az keresztyén világ szenteknek tartott az apostolok-után, augustai vagy helvéciai confessionistát ot nem találunk, hanem csak pápistákat. Ezt írtam. Te erre egy kukkot sem felelsz. Másut azzal bizonyítottam az új tudományok hamisságát: mert az apostoli igaz hitnek meg kellett világ végéig maradni és igaz pásztorok-által hírdettetni. Az mostani hóharmatok nem vóltak ez-előt száz esztendővel. Ezt töb bizonyságok-közöt azzal-is erőssítettem: mert egy lelki pásztort sem nevezhetnek, a ki ez-előt száz esztendővel valamely városba vagy faluba hírdette vólna az Augustai Confessióban foglaltatott tudományt. Ezt hogy világosban megmagyaráznám, vetém utánna, hogy ha nem új az lutherista tudomány, aggyák valami oly jelenségét az ő óságoknak,

Kalaúz I. f. 246.

Kalaúz I. f. 232.

minéműt mí adhatunk az mi hitünk régiségének. És hogy meszsze ne mennyek: Magyar-országba az hólnapok neve megjelenti, hogy negyven napi bőjtöt tartottak az mi eleink. Az vasárnapok nevei: *Reminiscere, Invocavit,* előnkbe adgyák, hogy misét mondottak, mert ezeket az neveket az *Introitusnak* első szavaiból vették. Az régi szentegyházak, oltárok, segrestyék, érsekségek, egy szóval ezer efféle jelenségek megmutattyák, hogy az mi religiónk nem mostani. Állassanak az Lutheristák efféle jelenségeket, ha régi az ő vallások.

Ez az mit írtam az Kalaúzban, kit ha így elő-hoztál vólna, örömést érteném feleletedet. Most pedig semmit az dologhoz nem szóllasz. Mert én az mi hitünk régiségét nem csak az magyarok megtéréséig, hanem az apostolokig vittem, a hol helye vólt: és csak magán az régiségből nem-is bizonyítottam hitünk igazságát. Mert Egy az, hogy ot én nem az mi hitünk igazságát állattam, hanem az ti ujságtok hamisságát ostromlottam. Más az, hogy csak példájul hoztam ezeket az jelenségeket elő, hogy tí-is valamit hasonlót mutassatok. Harmadik az, világoson megmondottam, hogy az régiség csak magán nem elég az igazsághoz, mert az pogányok-is régiséggel oltalmazták hamisságokat. Azért soha én így nem argumentáltam: Régi; tehát igaz. Hanem az dolog kettő. Első. Az Úr Isten megigérte, hogy az apostoloktúl felállatott Ecclesia és igaz vallás világ végig tart és ennek mindenkor tanító pásztori lésznek. Azért valamely vallásrúl megmutathattyuk, hogy vólt oly üdő az apostolok halála-után, melyben sem követői, sem vezéri és oltalmazói nem vóltak: bizonyossan tuggyuk, hogy annak hamisnak kel lenni. Második. Az régiségből csak úgy bizonyíthattyuk igaznak valamely Ecclesiát, ha ezeket és ezekhez hasonló dólgokat megbizonyíthatunk felőlle, tudni illik: hogy az apostoloktúl vett tudományt el nem változtatta[1]; hogy valamely üdőben nem vólt azon kívűl más Ecclesia, melybe tartoztak bémenni az emberek[2]. Ezek mind nagy bővön megvannak az Kalaúzban, de nem méritek igazán elő-állatni mondásimat, mivelhogy nem tudtok ellene moczczanni.

Kalaúz II. f. 255, 301.

Kalaúz II. f. 217.

Kalaúz I. f. 218.

[1] Kalaúz II. f. 255.
[2] Kalaúz II. f. 283.

II. Példa. Fejthetetlen erősségnek tartja Pázmány azt, hogy ha az Luther hiti nem új, mutassanak egy falut, egy házat, a hol ez-előt száz esztendővel hírdettetett vólna. Maga ez egy kacsinkát nem ér. I. Mert az sidók-is Christus-ellen és az apostolok ellen régiséggel hadakoztak[3]. II. Szent Ágoston és az töb régiek gyalázzák az pogányokat, hogy régiséggel akarták hamisságokat

De Kan fol. 306.

Kalaúz I. f. 232.
[3] Marc. 1. Act. 17.

igazzá tenni. III. Nagy tudatlanság Pázmánytúl, hogy az régiséget száz esztendőhöz kötötte. IV. A hol arra kénszerít minket Pázmány, hogy mutassunk Luther-előt bár csak egy embert, ki velünk eggyezzen. Erre azt mongyuk: hogy elég ha Christusra mutatunk. Ha emberre kell mutatni, az apostolok, evangelisták és ezeknek hív tanítványi mind azt vallották, az mit mí. Végezetre, mutasson az Kalaúz egy embert, a ki Lojola-előt mindenben eggyet értett vólna Bellarminussal, Valenciával, Pereriussal: és mivelhogy ennek szerét nem teheti, ne daráskoggyék mi-reánk-is. Mert szinte mint ő azzal nemzetségtelen nem lészen, ha tized ízig ősit elő nem számlálhattya, mí sem itíllyük szükségesnek, hogy eleinket lajstromba írjuk. De vallyon s nyerejé benne az Kalaúz, hogy hoszszú pórázra köté az pápákat? Az daróczos szent Pétert bár az scófiomos világi pompára szaggatók-közzűl kihaggya. Azt pedig eléggé nem győzi csudálni De Kan, hogy abban az catalogusban az profétákat, az evangelistákat nem írtam, sem az töb apostolokat, hanem csak sz. Pétert. És azzal fejezi-bé írását, hogy tisztességet nem vallok az pápák lajstromával, mert ezek-közzűl hittűl szakadtak, fajtalanok, sok gonoszságban merűlt emberek vóltak. És magok-is az pápisták, úgy mint Adrianus, Petrus Cluniacensis, Clemangius[26], Scaliger, Vicelius megvallyák, hogy Luther-előt sok gonosz szokások másztak vala az Ecclesiába, mellyek jobbítás-nélkűl szűkölköttek. Pázmány-is megvallya, hogy sok tévelygés posog az pápák decrétomában, mellyeket nem régen rudazott-ki Manriquez. Azért bár ez-után azt ne beszéllyék az pápisták, az mit ez-előt mérészen beszéllettek, tudni illik, hogy az Pápa avagy az Gyöleközet nem vétkezhetik, mert Pazmánytúl értyük, hogy ez nem úgy vagyon. Mind ezeket De Kan bébaronálván azt írja, hogy nincs Pázmánynak igaz hiti. Mert annak van igaz hiti, ki az pápákkal és az ő decrétomival eggyet ért. Kalaúz fol. 176. Pázmány nem ért eggyet az pápák tévelgő decrétomival: *ergo*.

Kalaúz I. f. 360.

Felelet Nem tudok mit mondani egyebet efféle temérdek bolondságokra, hanem hogy az Úr Isten az igaz hitnek elvesztése-után eszeket-is elvette az tevelygő tanítóknak. Mert ha eszek vólna, soha ily balgatagságba nem törnék fejeket. Azért hogy ezen kezgyem-el. Merő bolondsag azon csudálkozni, hogy az Római Pápák catalogussában nem írtam az profétákat, evangelistákat, és szent Péter-kívűl az töb apostolokat. Ez szinte oly

csuda, mint hogy az római császárok catalogussába első Mátyás királyt nem írtam. Bolondság lött vólna az pápák catalogussába irnyia azokat, kik pápák nem vóltak. Hogy pedig sz. Péter daróczban járt és az egyházi szólgálatban scóliomot nem viselt, akarnám tudni, honnan tudod? Ha csak újjodból szoptad: eb higgye.

Azt sem tekélletesen fogod reám, hogy én az pápák decretomába és az szent gyölekezetek végezésébe tévelygéseket mondottam posogni. Eb szavát szóllod. Soha ezt én nem hittem, nem írtam. Az mely helyet említem az Kalaúzban, ot nem az papák és conciliomok végezéserűl vagyon szó, hanem annak az *privatus* embernek esetirűl, az ki *glossát* irogatott az pápák Decrétomára. Ha te azt mondanád, hogy az *Glossa ordinaria Bibliorum* megbotlott sok dologba, és valaki reád fogná, hogy az bibliába mondasz hamisságokat lenni, aránzod-é, ha szájad ízi szerént szóllana? Azért mi-nállunk az bizonyos, hogy az pápa az gyölekezettel-eggyüt hamissat nem tanithat. Az-is bizonyos, hogy az Decrétomnak glossáloja hamissat tanithat. Sőt azt sem tagadgyuk, hogy az pápák-is az magok vélekedésiben megcsalatkozhatnak. Annak-okáért nem mind pápák decrétominak tartyuk azokat, mellyeket Gratiánus az pápák írásiból egybe-hordott, hanem vannak azok-közöt némely pápáknak *privatæ opiniones*. Arrúl pedig az hazugságon fondált argumentumrúl, mellyel engemet az igaz hittűl meg akarsz tolvajlani, az-előt szóllottam. Ha én az pápák vallásátúl elszakadnék, méltán kárhoztatnátok engemet; de azzal, hogy az pápák hagyásából kirúdazott vélekedésit az Glossának megbélyegezem, el nem szakaszthattok engemet az pápáktúl.

Kalaúz I. f. 360.

Kalaúz II. f. 332. Kalaúz I. f. 360. Kalaúz II. f. 136

Supra f. 229.

Hogy jóbban megércsed azt az erősséget, mellyel fejthetetlenűl megrontatik a Lutheristaságnak hamissága, azt kel eszedbe venned, az mit nem régen mondék, tudni illik: hogy magán az újságból nem következik az tudománynak hamissága, mert az Christus Urunk tanítása, az új testamentom, akkor, mikor elsőben kezdetett, új vólt. Az régiség sem elég az igazságnak megmutatására, mint azon szent írás helyeivel és sz. Ágoston szavaival megmutattam az Kalaúzban, mellyet az De kan emleget. Az lutherista hamisságot tehát abból mutattam-meg: mert az Christus Urunktúl feléppíttetett igaz Ecclesia világ végéig tart[1]; igaz tanítók s pásztorok-által legeltetik[2]; kiból következik, hogy nem igaz hitű Ecclesia az, mely az apostolok idejétűl-fogva

Kalaúz I. f. 218.

Kalaúz II. f. 217.

[1] Kalaúz II. f. 153. I. f. 218.

[2] Kalaúz I. f. 169.

[1] Kalaúz I. f. 218. II. f. 224. [2] Kalaúz I. f. 232.

mindenkor meg nem maratt, és igaz pásztorokkal nem tündöklött[1]. Hogy pedig az Luther Ecclesia az apostolok-után minden üdőben így meg nem maradott, több bizonyságok-közöt azzal erőssítettem[2]: mert ha az Luther hit ez-előt száz esztendővel találtatott valahol, mivelhogy az hit hallásból vagyon, az hallás pedig az lelki pásztorok tanításából, mutassák-meg az egyházi vagy világi historiákból, az régi templomok falaiból, az közönséges szokásból valami jelenségét annak, hogy ez-előt száz esztendővel, az-az Luther-előt valamely üdőben, valahol, valaki, ezt az Lutherséget tanította. Ez az én bizonyításom, mellyet ha igazán elő-hoztál vólna, akartam vólna hallani feleletedet. Mert most az mit kákogsz, az dolgot nem illeti.

Kalaúz II. f. 172.

Először azért az sidók nem jól bizonyítottak Urunk-ellen az újsággal: mert csak magán az újság nem tészi hamissá az tudományt, holot kivált-képpen az ó testamentomnak változását az Isten megigírte vala. De abból az újságból, mely az-után lött, minek-utánna felfogadta az Isten, hogy az ő igaz Ecclesiája el nem fogyhat, méltán és helyesen bizonyíthattyuk hamisnak lenni azt a tudományt, mely nem vólt mindenkor az Christus fogadása-után.

Másodszor. Az pogányok-is hamissan bizonyították tudományoknak igazságát az régiséggel. Mert az régiség csak magán bizonyos jele nem lehet az igazságnak[3].

[3] Kalaúz II. f. 217.

Harmadszor. Nem igaz, hogy én az régiséget csak száz esztendőhöz kötözöm, mikor azon kérlek, hogy mutassatok az historiákba csak egy embert, ki ez-előt száz esztendővel azt hitte vólna, a mit tí. Mert ezt én nem a végre mondom, hogy csak száz esztendőhöz szabnám az régiséget, hanem hogy az ti újságtokat megmutassam, mely sok vén aszszonynál idétlemb.

Negyedszer. Nem igazán mondád, hogy Christus és az apostolok azt vallották, az mit tí. Mert abban, az miben tí mi-tőllünk elpártoltatok, egy punctot sem tanított Christus és az apostolok, mint ez-előtt-is nem egyszer mondottam. Válasz csak eggyet, mellyet legalkolmatosbnak itílsz az ellenünk-való tudománytokban, és mutasd-meg, hogy az Christus és az ő szent apostoli azt tanították, és bár nyertes légy. De meglásd, hogy Christussal és az apostolokkal bizonyícs, nem az te magyarázatoddal vagy *consequentiáddal*. És hogy czélt tégyek, melyre lövöldöz: mutasd-meg az Christus és apostolok szavaiba, hogy csak két sacra-

mentum vagyon; hogy az házasság nem sacramentum; hogy purgatórium nincsen; hogy nem szabad kérni Bódog Aszszonyt az értünk-való könyörgésre. Ezek bizony sohúlt az apostolok írásiban nincsenek.

Ötödször. Lojola-előt akarod hogy valakit mutassak, a ki egyet értett Bellarminussal, Valenciával. Mutatok jó szível, és hogy sz. Aquinásrúl, Bonaventurárúl, Antoninusrúl ne emlekezzem, rend-szerént az római pápákat, az régi conciliomokat, az sz. atyákat mutatom, kik az hit dólgában eggyeztek minnyájan. Az szerzetes rend-tartásban és az hit dolgain-kívűl-való elmélkedésekben nem szükség hogy eggyezzenek minnyájan, mert ezekben *unusquisque in suo sensu abundat.*

Kalaúz II. f. 259 etc.

Vide Kalaúz I. f. 404.

Hatodszor. Ha az eleidnek nemzetségét meg nem mutathatod, sem lész zab gyermekké. De azt hiszem te magad-is eszedbe vészed, hogy az Christustól éppíttetett Ecclesiának állapattya azt nem szenvedi, hogy ennek jelenségi úgy eltemettessenek, mint az te eleidnek nemzési, mint az Kalaúzban sok-képpen megmutatám; lásd-meg, ha nem restelled, mert ezt ennyiszer elő-hozni nem akarom.

Kalaúz I. f. 246.

Hetedszer. Az pápák elő-számlálásában gyalázatot nem vallok: mert ha ki közzűllök gonosz életű vólt, avagy maga vélekedésében megbotlott, csak annyira esik az nékünk kissebségünkre, mint az apostoli rendnek, hogy Júdás elárúlá és sz. Péter megtagadá Christust.

Nyólczadszor. Nem tagadom én-is, hogy az Ecclesiában sok gonosz erkőlcsök, fogyatkozott szokások bécsúszhatnak, mászhatnak, mellyek jobbítás-nélkűl szűkölködnek: de azt tagadom, hogy az hitben-való tévelygés bécsúszhasson az Ecclesiában.

Kalaúz II. f. 163. seq.

III. Példa. Azzal vádol (ugymond) minket az Kalaúz, hogy egymással viszszát vonszunk: maga ebben az pápisták-is torkig úsznak.

De Kan f. 318. Kalaúz I. f. 377.

Felelet. Az Kalaúzban megmondám[1], hogy az Római Ecclesiának fiai-közöt avagy oly dologrúl vagyon viszsza-vonyás, melyrűl szabad vélekedni: avagy gondolatlanságból származik az egyenetlenség, mivelhogy az miben hamissat tanít valaki, nem vészi eszében, hogy abban az Ecclesiával ellenkezik. De efféle ellenkezések leszállításában künyű mód vagyon az Ecclesiában, mint az Kalaúzbannis feljegyzettem, tudni illik az Anyaszentegyháznak méltósága. Azért kinek kinek az maga üdvösségérűl-való bizonyos

[1] Kalaúz I. f. 402. 404. Vide supra fol. 232. Kalaúz I. f. 404. 162.

Kalaúz II. f. 213. 307.

lételről Catherinusnak[27] és egyebeknek gondolatlanságából vagyon az külömbözés. Arrúl pedig szabad vélekedni, hogy ha csak az Ecclesia hagyása kötelez-é az negyven napi bőjtre és egyéb efféle dologra. A hol pedig azt írja Baglyunk, hogy én azokkal viszszát vonszok, kik az isteni kegyelemnek erejét öszve-vetik az mi szabad akaratunknak eggyüt-való munkálkodásával: nem találllya az igaz-mondást, mint megláthatni az Kalaúzban.

Kalaúz II. f. 498. De Kan fol. 319. Kalaúz II. f. 565.

IV. Példa. Azt írja Pázmány, hogy Bódog Aszszonytúl ők csak azt kérik, hogy imádságával nyerjen kegyelmet Istentűl. Ez merő czigánság; mert az Hortulusban Bódog Aszszonynak azt mongyák, hogy nem tudnak kihez folyamni, hanem Bódog Aszszonyhoz, a ki Christussal egyenlőjűl erős.

Felelet. Nagy dolog, hogy nállunknál-is jóbban tudod, mit kérünk mí suttogva Bódog Aszszonytúl. Nem csak én, hanem Bellarminus és minnyájan az Catholicusok azt mongyák, hogy az szentekhez akár-minémű szókkal bocsátott imádságoknak-is csak az értelme, hogy Isten-előt-való imádságokkal segícsenek minket. Van-é azért orczád, hogy más külömbet fogsz reánk? Nyilván te nem tudod, mi vagyon szívünkben. Az Hortulusba van-é, vagy nincs ollyan formájú imádság, az minéműt te emlegecz, nem tudom. Azt tudom, hogy a ki mindenképpen egyenlő hatalmúvá tenné Bódog Aszszonyt Christussal, igen nagyot botlanék. És jóllehet ha akarnám, jó értelemre lágyíthatnám azokat-is az Hortulus szavait, de abban nem munkálkodom, hogy akár-ki mondását óltalmazzam, hanem az Ecclesiának igaz tudományát tehetségem-szerént magyarázom.

De Kan fol. 323. Kalaúz I. f. 374.

V. Példa. Sok megtörtént dólgot tagad az Kalaúz, ugymint hogy Pater Cotonus ölette vólna-meg az galliai királyt. Az jesuitáknak vétkeket az minémű levelekkel menti, azokon az pecséteket nem láttyuk.

Felelet. Ezek csak álom-hűvelyezések. Ha Cotónus ölette-meg az galliai királyt, mi az oka, hogy az megöletett király fia, ugy mint predikátorát és gyontó attyát, nagy böcsűlletbe tartya Cotonust. Azt hiszem te az kőszegi barlangban inkáb tudod, mi történt Galliában, hogy-sem az királyfi és királyné aszszony. Hogy pedig az nyomtatás-közzé pecsétet nem nyomtattam, megbocsásd; nem tudtam, hogy ez világon oly bolond találtatnék, a ki ezt fogná kívánni. De ha pecsét-alat akarsz némellyet azokban az levelekben látni, szerét tészem kedvedért, csak ércsem akaratodat.

Protestatio.

Tudom az tévelygők szokását, kik igazsággal elő nem vihetvén dólgokat, hamissággal és álnak mesterséggel viaskodnak. Ez az oka, hogy immár ennihány rendbéli predikátoroknak szemptelenségeket megmutatván, noha megrekedtek hamisságok ótalmában, de szájok nyílt az káromkodásra. Azért pasquinusokkal, *famosus libellusokkal* és hamis titulussal catholicus emberek neve-alat kibocsátott goromba, csúfos, roszsz könyvekkel akarnak minket rágalmazni, szidni. Tractatus de arte inquirendi etc.

Mivelhogy azért az világi törvények-szerént-is tisztessége vesztettek az *famosus libellus* szerzői, nem illik, hogy feltégyek véllek és az üdvösségre néző dólgokkal elegyícsem efféle *infamis* emberek írásinak hamissítását és széllűl elragadtatott, igazságtúl üres szóknak dorgálását. Hanem arra igaz emberségemre kötöm magamat, hogy ha hitünk-ellen írnak, kész vagyok az Római igaz hitnek oltalmazásához. Akarnám-is, ha az Morgók, elhagyván morgásokat, megfelelnének ez rövid írásra. Örömest látnám, mint takargathatnák ennyi sok száz gazságokat, hamisságokat. *Optandum potius, quam sperandum.*

FINIS.

SOLI DEO GLORIA.

JEGYZETEK.

129. lap. [1] Helyesen: Pastor Hermæ. — Köztudomású manapság, hogy sem az itt Római sz. Kelemennek, sem az alább Areopagita sz. Dénesnek tulajdonított könyvek, nem a nevezett szerzők művei.

130. lap. [2] Ez a Sermo egy XII. században írt ily című munkának részlete: *Liber de cardinalibus operibus Christi, 12 Sermones complexus, qui de præcipuis vitæ Christi mysteriis tractant.* Szerzője Arnold vagy Ernald bonnevallei franczia benczés apát, sz. Bernát barátja († 1154). Pamelius, kinek kiadását Pázmány használta, tévesen sorozta sz. Cyprianus művei közé.

149. lap. [3] *Pápa nem Pápa.* Osiander után Zvonarics Mihály czenki predikátor fordította és Nádasdy Ferencz költségén kiadta 1603-ban. Teljes címe *Szabó Károly*nál R. M. K. I. 384. sz.

150. lap. [4] Érti Turrecremata (Torquemada) Jánost, kiváló spanyol dominikánust, későbbi biborost, ki IV. Jenő pápa alatt a bázeli és flórenczi zsinatok tárgyalásaiban jelentékeny részt vett s nevét jeles irodalmi művekkel is megörökítette, melyek közül legismertebbek a Gratian Decretumához írt kommentár és a *Summa de Ecclesia.* † 1468-ban 80 éves korában.

162. lap. [5] Érti az általa megtámadott 1610-ki zsolnai lutheránus zsinat védelmezőit. *Kovácsoknak* azért nevezi őket, mert annak a könyvnek, a mellyel Pázmány latin iratára válaszoltak, *Malleus* czímet adtak. V. ö. fönnebb 25 lap, [2] jegyzet.

163. lap. [6] Augustinus de Ancona, ismertebb néven Augustinus Triumphus. Anconai származású ágostonrendi szerzetes, nevezetes középkori hittudós. Szül. 1243., megh. 1328. Fő műve a pápaság védelmére írt, de egyes tulzásoktól nem mentes *Summa de potestate ecclesiastica;* ed. Aug. Vind. 1473; ed. A. Rocca, Rom. 1582.

179. lap. [7] Barradas Sebestyén, portugáli jezsuita. Fiatalabb korában Coïmbra- és Evorában mint theologiai tanár működött; később mint ünnepelt hitszónokot népmisszióknál alkalmazták. Meghalt szentség hírében 1615. Idézett műve: *Commentaria in concordiam et historiam evangelicam* t. 4 in f. Conimbricæ 1599 ss. V. ö. *Hurter,* Nomenclator literarius (másod. kiad.) I. 187.

183. lap. [8] Toll- vagy sajtóhiba, e helyett: az *r*-t elidálni. Legalább a Morgók, például állítván a következő verseket: *Delphinus iacet haud nimio lustratus nitore* — és *Longe erit a primo, quisquis secundus erit,* id. helyen azt mondják: „mert az minémű szabadsággal az S literát exterálván, megmenthettyük ezeknek vétkeket, ugyan-azonnal az R literának is kitörlése (a *livor* szóból) bocsánatot kérhet."

183. lap. [9] Telesphorus pápa Kr. u. 138-ban —, sz. Jusztin 163-ban szenvedett vértanúhalált. Utóbbi (Apol. I. c. 61.) tulajdonképen nem a negyvennapi bőjtről emlékezik, hanem arról, hogy a katechumeneknek a sz. keresztséghez, melyet leginkább husvét vigiliáján szolgáltattak ki, bőjtöléssel kellett készülniök, s hogy ebben a hívők is velök tartottak.

183. lap. [10] Melanchthon veje, Ágost szász választófejedelem udvari orvosa; titkos kálvinista, ki a kálvinizmust magába Wittenbergbe is be akarta csempészni, a miért aztán 12 évi börtönnel lakolt. Meghalt 1602-ben.

184. lap. [11] Helyesen: 1424. esztendőben.

185. lap. [12] Lásd IV. kötet, 693. lap.

195. lap. [13] Jansenius (Jansens) Kornél. Nagytekintélyű szentírásértelmező; lőveni tanár, utóbb genti püspök. Szül. 1510, † 1576. Idézett műve *Concordia evangelica* számos kiadást ért.

196. lap. [14] Lyra Miklós (Lyranus, Lire nevű szülőhelyétől) franczia szentferenczrendi szerzetes, párisi tanár, híres-neves szentírásértelmező. † 1340.

197. lap. [15] Érti Alphonsus Tostatust, XV. századi híres spanyol biblikust, ki mint avilai (abulensis) püspök halt meg 1451-ben.

198. lap. [16] Ribera (Ribeira) Ferencz. Spanyol jezsuita, salamancai tanár, jeles szentírásértelmező; sz. Terézia gyóntatója. † 1591. — Idézett műve: *Commentarii in 12 prophetas minores.* Romæ 1590.

198. lap. [17] Clinge (Clingius) Konrád, sz.-ferenczrendi házfőnök és főegyházi hitszónok Erfurtban a hitújítás első évtizedeiben. Jelentékeny theologus. † 1556. Műveiről Kirchenlexikon III. 552.

200. lap. [18] Vicelius (Witzel) György, XVI. századbeli német iró. Született 1501-ben vagy 1503-ban. Katholikus pap létére egyideig a hitújítás híve, melyet azonban csakhamar elhagyott és számos iratban ostromolt. Meghalt 1573-ban. Egyes irataiban, tulságos békeszeretetből, oly állításokat is koczkáztat, melyek a katholikus hit tanaival össze nem egyeztethetők. V. ö. *Hurter,* Nomenclator literarius (másod. kiad.) I. 8.

204. lap. [19] Vivès Lajos. Spanyol humanista. Szül. 1492. Valenciában; meghalt 1540. Brüggében. — *De anima.*

205. lap. [20] Lásd erről I. kötet, 194. l. [10] jegyzet.

206. lap. [21] Érti Lucifer IV. századbeli calarisi (cagliarii) püspököt, a Luciferiánusok szektájának alapitóját.

210. lap. [22] Valla Lőrincz, ismeretes olasz humanista és kritikus, a latin nyelvnek korában legalaposabb ismerője; meghalt mint pápai titkár és kanonok 1457-ben. Itt bizonyára széles elterjedettségnek örvendett *Elegantiarum latini sermonis libri VI* cz. művére van czélzás.

214. lap. [23] Lásd I. kötet, 582. l.

219. lap. [24] Tévedésből a jelen kiadásban is (16. lap, 9. sor alulról) „kárhoztatott" áll.

239. lap. [25] Meisner Boldizsár, előbb drezdai, ez időben wittenbergi tanár; termékeny polemikus iró, kinek munkáit a magyarországi Luther-felekezetiek nagy megelégedéssel olvasták. Thurzó György nádor is levelezésben állott vele s felhívta, hogy Pázmány ellen sikra szálljon.

242. lap. [26] Adrianus = VI. Hadrián pápa (1522—1523). — Petrus Cluniacensis vagy Pictaviensis, clugnyi szerzetes, latin költő a XII. században. † 1160 körül. Művei *Migne* PP. lat. CLXXXIX. — Clemanges (de Clemangiis) Miklós, híres párisi egyetemi tanár és rector a XIV. század végén, később XIII. Benedek avignoni pápa titkára, langresi, majd bayeuxi kanonok. † 1434 körül Párisban.

246. lap. [27] Catharinus Ambrus (eredeti nevén Politi Lanczelot) nemes sienai családból származó domonkosrendi szerzetes, ki 1545—47. a trienti zsinat tárgyalásain résztvett, de ott több kérdésre nézve rendjének legkiválóbb theologusaival vitába keveredett, nevezetesen Soto Domonkossal az itt Pázmány által érintett „kinek-kinek a maga üdvösségéről-való bizonyos lételről". Már előbb Cajetan biboros iratait is megtámadta. Meghalt mint conzai (nápolyi királyság) érsek 1553-ban hetven éves korában. — 1520-ban Luther ellen kiadott „Apologia" cz. munkáját Werbőczi István a következő évben saját költségén Bécsben újra kinyomatta és példányait ingyen terjesztette. L. *Fraknói,* Werbőczi István életrajza. 162. (Magyar Történeti Életrajzok 1899-ki évf.)

RÖVID FELELET

KÉT CALVINISTA KÖNYVECSKÉRE,

MELLYEKNEK EGGYIKE

OKÁT ADGYA, MIÉRT NEM FELELNEK AZ CALVINISTA PREDIKÁTOROK AZ KALAÚZRA,

MÁSIKA

ITINERARIUM CATHOLICUMNAK

NEVEZTETIK.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DR SZÉKELY ISTVÁN,

A BUDAPESTI KIR M. TUDOMÁNY-EGYETEMEN NY. R. TANÁR

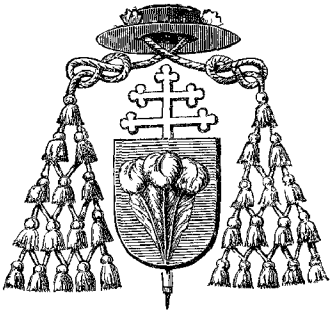

BUDAPEST, 1900.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

BEVEZETÉS.

Pázmány Péter Kalaúza protestáns részről számos elleniratra adott okot. Többi közt Alvinczi Péter kassai predikátor és felekezetének e korban leghiresebb vitatkozója 1616-ban, majd Milotai István szatmári predikátor 1618-ban névtelenül kiadott művekkel szálltak síkra a Kalaúz ellen. Milotai, kinek kicsiny műve elveszett, azt igyekezett bebizonyítani, hogy a Kalaúz nem is érdemel komoly feleletet; Alvinczi pedig *Itinerarium catholicum* című (Debreczenben megjelent) terjedelmesebb művében a katholikus vallás és egyház apostoli eredetére hivatkozó Pazmány ellen azt vitatta, hogy az új vallás tulajdonképen az igazi ősi keresztény vallás, melyet Krisztus alapított, az apostolok hirdettek s melyet időfolytán a római egyház meghamisított, és most az újítók eredeti tisztaságában helyreállítottak. E két iratra felel Pázmány jelen művecskéjében, még pedig először Milotainak, azután Alvinczinek az *Itinerariusnak*.

A munka Pozsonyban jelent meg 1620-ban, 72 kis negyedrétű lapon. A könyv czímlapján Pázmány mint szerző nem nevezte meg magát. De hogy ő a szerző, azt az irás módján kívül minden kétségen felül emeli az, hogy e művecske kivonatban (itt-ott azonban kissé bővítve) a Kalaúz II. és III. (1623-diki és 1637-diki) kiadásának függeléke gyanánt is megjelent ily czímen: *Az újítók mint szoktak felelni a mi irásinkra;* sőt már e függelékben Pázmány állandóan első személyben beszél s a nyelvezetet és helyesirást javítgatni törekszik.

Jelen kiadásban az eredeti és teljes 1620-diki kiadás szövegét követtük, melyhez jegyzetek alakjában hozzáadtuk a Kalaúz II és III. kiadásának függelékéből a bővítéseket s a tartalmi vagy nyelvtörténeti szempontból figyelemre méltó eltéréseket.

MIÉRT NEM FELELNEK

AZ CALVINISTA PREDIKÁTOROK AZ KALAÚZRA.

OKA ÉS RENDI AZ KIS ÍRÁSNAK.

Az elfolyt 1618. esztendőnek végében, Erdély felé, egy előhasú*[1] calvinista predikátor*[2] név nélkűl fertály héján két árcos papyroskára mázlott irásocskával csirippele az igaz hitre vezérlő Kalaúzon; és mint az róka, sok ugrásival az fenakadott kolbászt el-nem érvén, elhiteté magával, hogy madzag vólna, és nem méltó rajta kapdosni: úgy ez is az róka, látván hogy sem íra, sem szelenczéje nincs az válasz-tételhez, bizonyt mond rajta, hogy *méltatlan az Kalaúz feleletre és nem érdemli, hogy valaki annak eltörlésére spongyát szerezzen.* Sőt hogy az Kalaúz ellen felimelyedett bélinek gyomroskodását nyilvábban kiokádgya, azon szabódik, hogy az Kalaúzhoz *hozzá sem nyulhat az Istenfélő, igaz csendesz lelki esméretű ember; de ha kezében vette volna-is, kés-kételen*[3] *pad alá készeríttetnék vetni.* Maga egy kevés vártatva azt írja, hogy *várakozzék csak az Kalaúz, nem marad ütetlen; támaszt Isten oly embert, ki őlet les-helyeiből kiugrattya.* Mit beszéllesz balgatagság? Ami nem érdemel feleletet, arra akartok-é üdő mulva felelni? Az Istennek kell-é arra embert támasztani, az mit méltóságtokhoz illendőnek ti nem itíltek? Lásd mi jő ki belőlle, ha eddig kösztetek senki nem találkozott méltó az Kalaúz feleletire, hanem Istennek kell hozzá nyúlni és azt véghez vinni, a mit ti bizonyotokra mondotok méltatlannak lenni. Ha az Isten méltónak itíli, hogy embert támaszszon az feleletre, hová lészen a ti bizonyotok?

Stephanus Milotai.

Initio, ante 1. rationem.

Initio rationis 3.

In fine rationis 6.

*[1] Először viselős, újdonsult.

*[2] Pázmány régibb műveiben *prædikátor;* így e munka eredeti kiadásában is.

*[3] A II. és III. kiadásban: kékételen = akarva nem-akarva.

De kérlek, valaki lészen a ki megfelel jövendőbe az Kalaúzra, Istenfélő, igaz, csendesz lelki isméretű ember leszen-é, vagy nem ollyan? Ha Istenfélő, igaz ember lészen, az ti mondástok szerént, ha kezében vette volna-is az Kalaúzt, *kés-kételen kénszerítteték pad alá vetni,* és így meg nem felelhet reája. Ha pedig *Istenfélő, igaz, csendesz lelki isméretű* nem lészen az ki megfelel, azt hiszem magad-is látod, hogy hitelt nem érdemel felelése. Végezetre, ha igaz az mit az ötödik okban olvasok, hogy *lehetetlen az Kalaúzra való felelet az szitkozódásnak kárhozattya nélkül:* tehát az kit Isten az Kalaúznak megfelelésére támaszt, azt az szitkozódásnak kárhozattyára támasztya. Maga a Szent Írásnak folyása szerént, ördög szokta embert az gonoszra felindítani s támasztani.

Jacobi 1, 8. Az Szent Írás mondgya, hogy az kettős lelkű ember álhatatlan minden dolgaiban; az az valaki mást téttet külső-képpen, hogy sem az mit ért és itil belső-képpen, egy nyomban nem járhat, hanem az mint szavával lelki isméretit arczúl veri, ugy eggyik szavát az másikkal gyakran szembe szökteti. Akárki-is láttya, mi légyen oka, hogy az Kalaúzra nem feleltek, hanem mint az macska az meleg kását, csak távúly kerengitek; de ki nem akarjátok fejezni, mi marja béleteket, hanem *non causam pro causa,* az nem okot okúl vetitek, hogy efféle cselcsapásokkal meggyűlöltetvén az Kalaúzt, elidegenícsétek az embereket annak olvasásától, mivel hogy abból igen könnyen eszében veheti az együgyű ember-is az ti vallástoknak hamisságát.

Az bizonyos, hogy semmivel nagyob hitelt és böcsülletet nem adhattanak vólna az calvinista predikátorok az Kalaúznak, semmivel az ő predikátori erkölcsöknek hamisságra és álnakságra vetemedettségét világosban ki nem nyilatkoztathatták vólna, mint azzal az irásocskával, melyben okait adgyák, *Miért nem érdemel feleletet az Kalaúz.* Mert Először, oly alá-való, rosz okait adgyák halgatásoknak, mellyeken az gyermek-is nevethetne. Másodszor, sok szitkokat és magoktúl álmodott vagy álnakúl gondolt rágalmazásokat fognak az Kalaúzra (mintha ezekkel terhelné az ellenkezőket), mellyek az Kalaúzban nem találtatnak. Harmadszor, ha mind igazak volnának-is azok az okok, mellyeket elő-számlálnak, azzal csak egy puntban sem sértődnék-meg az hit dolgairúl való tanítása az Kalaúznak; mivel hogy mind azokban az okokbannis egy czikkelyt nem említnek, melyben valami hamis tanítás vólna, hanem csak az írásnak módgyát és formáját, rendit

és kemény szavait forgattyák. Ezekben ha valami vétek esett-is, csak az tudományon ne akadozhassanak, elhittem, az Istenes embernél künnyen ment lészen az Kalaúz. És bizonyára temérdek gondolatlanság az predikátoroktúl, ha azt itílték, hogy ezzel az kis irásocskával elidegeníthetik az okos embereket az Kalaúznak olvasásától. Mert az eszes ember, eszében vévén, hogy az Kalaúz Szent Írásból, az régi Ecclesiának és szent Doctoroknak tanításából, az emberi okosságnak erős bizonyságiból az luther és calvinista vallásnak gyökerét kiszaggattya, és az Római igaz hitnek fondamentomit erőssen állattya; más-felől látván, hogy ez az calvinista könyvecske semmit az Szent Írásból, semmit az régi Doctorokból nem bizonyít, sőt csak hozzá sem mér kezdeni, hogy az Kalaúz tanítását valamiben megrontaná: igen künnyen meggondolhattya, hogy csak prókátori *Excepliók* az predikátorok tétovázása, *ad meritum causæ* nem illenek.

Noha azért az Kalaúznak efféle dib-dáb írásocskák semmit nem árthatnak, de mind-az-által hogy az emberek felnyissák szemeket és eszekbe vegyék, mely nyilván-való hiuságokkal és hamisságokkal szokták az calvinista predikátorok az emberek elméjét mind az hit dolgaiban, s mind az világi állapatban felzavarni és ellenkezésre gerjeszteni, rövideden három részre osztván írásomat, megfelelek az predikátorok halgatásának okaira.

Első részében az első és második okot, Második részében az harmadik és negyedik okot, Harmadik részében az ötödik és hatodik okot megrostálom, és egynihány szóval igaz okait-is kifejezem az uj Pythagoricusok halgatásának.

ELSŐ RÉSZE.

Az calvinista halgatásnak első és második okáról.

Hogy az Kalaúzra meg nem felelnek az calvinista predikátorok, első okát azt adgyák, *Mert semmi oly dolgot nem forgat az Kalaúz, melyre ezer-képpen megczáfolhatatlanúl nem feleltenek az ő Doctorok. És az Kalaúz az Papistáknak könyveiből iminnen amonnan toldoztatott öszve.* Annak fölötte az-is e mellé járúl, hogy az mirűl az Kalaúz ír, első, második és harmadik részébe, azokrúl

Hieronymus Zanchus, Philippus Mormeus, Thomas Martonus és Calvinus János sokat és nagy jól irtanak.

Vészem eszemben hon jártok; azt akarnátok talám, hogy az Kalaúz-is ujító vólna, uj tudományt hirdetne? Jó idején protestált arrúl az Kalaúz, hogy az ő eleinek nyomdokiból ki nem lépik; járt és törött úton akar járni, és nem az pókot, mely maga beliből szövi hálóját, hanem az méhet akarja követni, mely az virágokrúl, imitt-is amott-is szedegeti mézét. Tudgyátok-é azt hogy az Apostolok által kinyilatkoztatott tudomány után újságot nem szabad az Ecclesiában hintegetni, mint nyilván kiteczik az Szent Irásból *ad Rom. 16. v. 17. Galat. 1. v. 8. Hæbrœorum 13. v. 9. 2. Ioan. 1. v. 10.* Azért nem hogy gyalázatnak tartaná az Kalaúz, hogy az előtte-valóktúl vett tudományt hirdeti, de sőt ezt nagy dicsíretnek véli. És nem csak Szent Ágostonnal, de Szent Pállal-is bátran mondgya: *Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium,* az eléb megmondott dolgokat ujonnan írnya nem restellem, minthogy ezekre néktek szükségtek vagyon.

Præfat. Ungarica Kalaúz. III. k. 6. l.

Vide Kalaúz, III. 218. sk. IV. 156., 217. sk.

Aug. 1. de Trin. ca. 3. Philip. 3., 1.

Holot azt írjátok, hogy *ezer-képpen* megfeleltek ezekre az ti Doctoritok. Ha jól megszámláltátok, talám nem szinte ezer-képpen, hanem csak kilenczven kilencz-képpen*[1] feleltek. Eszetekben vehetitek az Kalaúzból, hogy az ti Doctoritok írási forgottak annak kezében, az ki az Kalaúzt írta, és ahol ollyas*[2] feleletet talált, elő-is hozta és annak helytelenségét valóba megmutatta.

Bizonyos-is vagyok benne, hogy tudva s szánszándékkal el-nem titkolta, ha valamely előálható feleletet talált irástokban. De az ti Doctoritok feleleti, nagyob részre szitkok, káromlások és cselcsapó habozások.

Irtak-é az ti Doctoritok az Istenrúl és az keresztyén hitnek igazságárúl? Nem bánnyuk, sőt az mit jól irtak, dicsírjük. Ugyanis az mint az Kalaúz mondgya, nincs oly rosz könyv, melyben valami jó nem találtatnék. Fontban vetni, ha az ti Doctoritok írási-é jobbak, vagy az Kalaúz-é, nem kicsin mesterség. Ti minthogy az füstöt-is meg tudgyátok mérnyi, talám az írások velejét-is font számban foghattyátok. Abba bizonyos vagyok, hogy az ki az Kalaúzt írta, azokat az ti tőlletek említett könyveket sok calvinista predikátornál szorgalmatosban olvasta. Mert ti csak neveznyi sem tudgyátok az magatok Doctorit. *Philippus Mormeust, Thomas*

Kalaúz III. 611.

*[1] II. kiadás: kilencz-száz kilenczven kilencz-képpen.
*[2] II. kiadás: elő-kelhető (érdemes, figyelemre méltó).

Martonust emlegetitek; maga az elsőnek neve nem *Mormeus,* hanem *Philippus Mornayus, Plessiaci Dominus;* az másik sem *Martonus*, hanem *Mortonus,* mely *Mortonus* az Catholicusok írásit rosz és megvesztegetett citációkkal, szó-változtatásokkal, viszacsigázott értelmekkel marczongotta, mellyek semmit az Kalaúzravaló feleletre nem szolgálnak.

De mi szükség ennek az első oknak erőtlenségét sok szóval meggyőzni? holot magok-is az Calvinisták mindennapi cselekedetekkel ennek helytelenségét kinyilatkoztattyák. Valyon s menyin és menyiszer igyekeztek az calvinista predikátorok az kösség előt megfejteni és eltörögetni azokat az erős bizonyságokat, mellyekkel az Catholicusok az ő tudományokat meghamissíttyák? mind-azáltal naponként minden predikállásokban ugyan azon fejtegetéseken akadoznak, kit nem kellene mívelni, ha az mit egyszer megmondottak, azt mászor nem vólna szabad előhozni.

Második okát, mellyért nem méltó feleletre az Kalaúz, azt adgyák, mert *soha szem ollyan könyvet semmi-féle nyelven nem látott, kinek az margóján annyi vide supra, vide infra, lásd oda fellyeb, lásd oda aláb vólna, mint az Kalaúzba. Ezer kétszáz hatvan háromszor igazít oda fellyeb s oda aláb, annyira megtanúlta tapogatni az felit és az allyát. Efféle vide supra-val s vide infraval ki veszekednék?*

Kérlek, valaki vagy,ály-meg it egy kevessé és vedd eszedbe az calvinista predikátorok tudatlan gondolatlanságát, fajtalanságát és esztelenségét. Tudatlan gondolatlanság az, hogy *soha szem nem látott oly könyvet, kinek az margóján annyiszor vólna írva supra et infra, mint az Kalaúzban.* Mert az calvinista Bibliában, mellyet Tremelius kibocsátott deákúl, sőt az Molnár Magyar Bibliájának[1] szélinnis, sok-képpen többször vagyon írva az *supra, infra,* hogy-sem az Kalaúzban. Az Molnár Magyar Bibliájának*[1] csak az Moyses könyveinek karéján, nagy künnyen háromszáz harmincz kétszer számláltam ezeket az szókat *supra, infra*[*2]; sőt azon Magyar Bibliának két rövid caputtyának az szélin, úgy tetczik, ezt az két szót *supra, infra,* huszon kilenczszer találtam[*3]. Ha azért sokkal többször találtatik az ti Bibliátokban ez az két szó *supra, infra:* mit mondgyunk az ti tudatlan és vakmerő bátorságtokrúl, mellyel

[1] Edit. Oppenh. Anno 1612. in octavo.

Levit. 18. et 20.

Miłotai, szégyen ám ez az szakálnak.

*[1] II. kiadás: Bibliajában.

*[2] II. kiadás hozzáadja: Az Isaias és Jeremias Profeciaiban harmad-fel százszor.

*[3] II. kiadás: Jeremiásnak 25. caputtyában tizen-ötszor.

azt vitattyátok, hogy *szem nem látott könyvet, melynek margóján az supra, infra annyiszor vólna, mint az Kalaúzba?*

Fajtalanság az, hogy ezekből az szókbol *supra, infra* nem tudom micsoda feli és allya tapogatasrúl gondolkodást vesznek az predikátorok. A ki miben túdós, abban gyanós; és az szűnek tellyes-voltabol szol az nyelv-is. Kar hogy az Molnár Bibliájának eleire vagy utollyara nem függesztették ezt az elmelkedést glossa gyanant, hogy az ifjak tudnának mirül gondolkodni, mikor az Biblia szélin annyiszor láttyak az *supra, infra* szókat. Phuj szemptelenek! Miért nem szégyenlitek az isteni dolgokrúl-valo írastokbannis szivetek jarasat elegyíteni?

Fejdelem predikatorahoz illendo glossa!

Esztelenség az, hogy az miért az Kalaúz dicsíretet és bocsulletet érdemlene, azzal akarják az predikatorok méltatlanná tenni. Az igazságnak oly természeti vagyon, hogy magával mindenüt eggyez. Az hamissag pedig ollyan, mint az elodott söprú*[1]). Annak okaért az Szent Bibliának karéján igen sokszor egy könyv az másikra, egy caput más caputra mutat, az végre, hogy annak szépen egybe szott-font igyenessége és magával eggyező tanítása vilagoson kitessék. Ennek fölötte eggy hely az másiknak értelmére világosságot adhat; az mit eggyüt rövideden említ az Írás, azt masút bövebben megmagyarázhattya. Azért hogy mindenüve ne kellessék beírnya mindeneket, és hogy azon egy dolog sokszor elő ne kerúllyon az irasban: hasznos es ugyan szükséges-is, hogy eggyik hely az másikra mutasson. Ezek az okok, mellyekért az Isten könyveben és az világi túdos emberek irasibannis igen gyakran más helyre igazít az könyv szélin-valo jegyzés. Ugyan-ezen okokból mutat az Kalaúz-is sokszor masúva. Az calvinista könyvekben, elhittem, efféle egybe-csatlott és kotozott írást nem lattak az predikatorok, mert mind hitek s mind írások ollyan, mint az széltül ide s tova hanyattatott polyva, mellyet nehez egybe kötözni. Nem kétlem azért, hogy az elö-hozott két oknak hamissítasat megolvasvan az predikátorok, magok-is szégyenleni fogják, hogy ily rosz okokkal akarnak elmúlni az Kalauz mellöl.

*[1] A III kiadás szélén Ciccro, 5 de Finibus, de Stoicis Mirabilis est apud illos con textus rerum, respondent extrema primis, media utrisque, omnia omnibus

MÁSODIK RÉSZE.

Az calvinista halgatásnak harmadik és negyedik okárúl.

Meg akarván sokasítani számát az okoknak, azon-egy okot kettővé csinállyák, és harmadik és negyedik okát halgatásoknak azt adgyák: *Mert hajunk szálai felborzasztó gyalázatos szitkozódásokkal és néhult pajkoshoz illendő parázna beszédekkel rakva az Kalaúz. Azért nem méltó, hogy hozzá-nyullyon az Istenfélő ember.* Harmadik ok. Más az *hogy ha valaki óldozni kezdené az Kalaúz csomóit, szitkait viszsza kellene adni. Azért hogy az szitkozódásoknak kárhozattyába ne leledzék valaki, nem érdemel feleletet az Kalaúz. Ugyanis hogy nyulhatna Istenfélő ember ahoz, holot csak bolondnak mondaná-is valaki attyafiát, méltó érette az Gehennának tüzére.* Negyedik ok. Hogy pedig ne Matth. 5, 22
láttassanak ezeket csak kardéra*[1] mondani, nagy hoszszú lajstromot irnak az Kalaúz szitkairúl.

Nem régen lettek ily szentekké az calvinista predikátorok; az előt nem iszonyodtak ennyire az morgástúl. Kérlek keresztyén olvasó, tekincs-meg az Kalaúzba, mely iszonyú, rút, gyalázatos Kalaúz III 401.
szitkokkal rágalmazzák az calvinista predikátorok az lutheristákat. kiket közönségesen vér-szopóknak, majmoknak, szamároknak, ebeknek, szempteleneknek, Isten tudná megmondani miknek nem neveznek. Az *Tigurina Confessióba*-is, mellyet az Kalaúz előhoz, álmélkodásra méltó szörnyűségeket szórnak Lutherre. Beza, Calvinus Kalaúz in postscripto Epistolæ 1 ad Alvinci. IV. 734.
töb társaival egyetemben, minémű gyalázatos szitkozódásokkal mocskollyák az Catholicusokat, feltalálod az Kalaúzban. Kalaúz III 542. sk.

De hogy azokra igyenesen megfelellyünk, az miket előhoznak e két okban, négy dolgot mondok.

Elősző. Nem tagadom, az Kalaúzban sok rutságok és éktelenségek vannak. De azokat az calvinista és lutherista predikátorok Kalaúz III. 340. sk. 344.
tanításiból, erkölcsökből és nyomtatva kibocsátott könyvökből hozza elő az Kalaúz, mint megláthatod az Kalaúzban III. *fol. 344. skk.* Sz. Pál apostol az Romabéliekhez irván és egyéb helyekennis az Szent Rom. 1, 26. 27, 29. II. Petr. 2, 10. 13.
Írás, szántalan rút, undok, fertelmes vétkeket számlál-elő. De ezekkel az Szent Írás meg nem rutíttatik, hanem az istentelenek gonossága gyaláztatik. Az Kalaúz-is, az Szent Írásnak példaját követvén, meg akarván mutatni minémű gyümölcsöt terempcsen az hamis

*[1] Hiába, tréfából, ok nélkúl.

tudomány: ugyan az Luther és Calvinus követő predikátorok írásiból sok susnyaságot*[1] feljegyzett és az ő szavokból következő éktelenségeket kifejezett, mellyek nem az Kalaúzt rutíttyák, hanem az új tudomanyok gyümölcsét rágalmazzák.

Másodszor. Ugy vészem eszemben, hogy az calvinista predikátorok nem tuggyák mi légyen az vétkes és tilalmas szitok; mivelhogy minden kemény szót láttatnak veszedelmes szitoknak tartani. Az Urunk szavát-is (ugy tetczik) arra akarják vonni, hogy egy-általlyába kárhozatot érdemel, valaki felebaráttyát bolondnak mongya vagy egyéb kemény szóval illeti. Maga az dolog sokkal külömben vagyon. Moyses az Israel népét bolond és esztelen nép-
Deuter. 32, 6, 28. nek mondá. *Populе stulte et insipiens.* Szent Pál az Galatabélieket
Galat. 3, 1. 3. és az világi bölcseket*[2] bolondoknak híja. *O insensati Galatæ, sic*
Rom. 1, 22. *stulti estis.* Isaiás az fejedelmeket, *Isa. 19. v. 11. 13.*, Jeremiás az egész sidó népet, *cap. 4. v. 22., cap. 5. v. 21., cap. 50. v. 36., cap. 51. v. 17.* De mit mongyak? Ő maga az kegyes Jesus nem csak az írástudókat és farisaeusokat nevezi bolondoknak *Matt. 23.*
Luc. 24, 25. *v. 16., Luc. 11. v. 40.*, de az maga tanítványinak-is azt mongya: Ó bolondok és késedelmes szűük. Ha az egyéb kemény szókat megtekéntyük, az Próféták és Apostolok, sőt maga-is Christus Urunk, csuda mely nehéz szókkal illették az gonoszokat. Isaiás az Sidókat lator, házasság-törő, parázna, hazug magunak nevezi.
Isai. 1, 4. 57, 3. 4. *Væ genti peccatrici, semini nequam. Semen adulteri et fornicariæ, filii scelesti, semen mendax.* Jeremiás az sidóságot szemtelen kurvának mondgya, *cap. 2. v. 20., cap. 3. v. 3.*, Szent István az
Act. 7, 52. Sidókat árulóknak, gyilkosoknak, Szent Pál Elimast ördög fiának,
Act. 23, 3. *paries dealbate.* *Act. 13. v. 10.* Önnön maga pedig az mi üdvözítönk, menyiszer nevezi az írástudókat, farisaeusokat, saducaeusokat parázna, lator nemzetségnek? *Matt. 12. v. 39. cap. 16. v. 4. Luc. 11. v. 29.* Másut kigyóknak és vipera kigyók fajzásinak *Matt. 23. v. 33.*, sőt ördög fiainak mongya őket lenni. *Ioan. 8. v. 44.* Judást ördögnek *Ioan. 6. v. 70.*, Heródest rókának *Luc. 13 v. 32.*, az farisaeusokat kép-mutatóknak *Matt. 23. v. 13.* És az egész Szent Írás, de legfő-képpen az Próféták, telik efféle nehéz szókkal.

Azt kérdem azért az calvinista kiáltóktúl, hogy ha ezeket vétkes, tilalmas szitkoknak tartyák-é. Vallyon ezekért az nehéz

I. Cor. 15, 36. *stultos;* Tit. 1, 12.

*[1] Szenny, csunyaság

*[2] III. kiadás: és némely egyéb embereket bolondoknak, esztelenéknek nevezett; némelyeket *bestiák*-nak.

szókért méltatlannak itílik-é az Isten könyvét, hogy valaki hozzányullyon? Calvinista predikátorok így vegyétek eszetekbe. A ki megérdemli, azt ha kemény szókkal illettyük, nem haragból, nem gyülölségből, nem csak a végre, hogy gyaláztassék*[1], hanem hogy megtörődgyék, megszégyenüllyön és megjobbúllyon, avagy hogy mást gonosságával el ne csallyon, egy szóval *non animo convicii andi, sed ex zelo et amore, ut duritia feriatur, molliatur*: nem kel efféle kemény szókat vétkes és tilalmas szitkoknak hínya, hanem avagy méltó és igaz feddésnek, avagy orvosló és meggyógyító dorgálásnak*[2]. Ugyan azont mondhattya tehát ez aránt az Kalaúz maga mentségére, az mit Szent Epiphanius és Szent Irenæus. *Si alicubi propter zelum adversus hæreses et ad avertendos lectores, exacerbati dixerimus aliquos deceptores aut circulatores: ignoscite. Ipsa enim necessitas adversus certaminis doctrinas talem sudorem nobis efficit, ut et lectores avertantur, et per contradictionis nostræ vehementiam, libertatem nostram ostendamus. — [1] Utilius eos diligimus, quam ipsi semetipsos. Quæ enim est a nobis dilectio, salutaris est, austero medicamini similis, absumens improbiorem et superfluam vulneris carnem. Elationem enim illorum et inflationem evacuat.*

Est contumelia materialis

Epiphanius, Præfat. Panarii.

[1] Irenæus, lib. 3. c. 9.

Noha azért az együgyüeket szilid lélekkel parancsollya Szent Pál hogy tanícsuk, de mikor az eláltalkodott tanítókrúl szól, azt haggya, hogy ezeket kemény szókkal dorgállyuk, *Increpa illos dure.* Önnön maga-is az Szent Lélek, néha ebeknek nevezi őket *Philip. 3. v. 2.*, néha barmoknak *Jud. v. 10.*, ragadozó farkasoknak *Matth. 7. v. 15.*, Christus kereszti ellenséginek *Philip. 3. v. 18.* Mit mongyak az Szent Atyákrúl? Hallyad Szent Irenæus Martyrt, miképpen böcsűlli az hamis tanítókat. [2]*O pepones, sophistæ vituperabiles.* [3]*Polycarpus Marcioni dicenti sibi: cognoscis nos? respondit: cognosco te Satanæ primogenitum.* Az Lutheristák pedig csak ugyan Magyar országában nyomtatott könyvekbennis, mint böcsűllyék az Calvinistákat, kérlek lásd-meg az Kalaúzban.

Gal. 6, 1. II. Tim. 2, 25.

Tit. 1, 13. Judæ 22.

[2] Iren. lib. 1. cap. 15. n. 10.
[3] Lib. 3. ca. 3. n. 12.

Kalaúz III. 400., 706. sk.

Ez világon nagyob vétek nincsen az hamis tanítók vétkénél; mert az töb vétkekkel ember csak maga lelkét veszti el; ha felebaráttyát megsérti, csak külső, elmúlandó és veszendő dologban

*[1] A II. kiadás hozzáadja: boszonkodgyék.

*[2] A II. és III. kiadás szélén: Cum aliquid asperum vel probrosum alicui ingeritur, eo tantum fine, ut hoc ipsum mordeat et animum eius dolore vulneret, ad convitium pertinet. Cum vero non eo fine, sed ut veritas patescat, ut hypocrisis detegatur, ut venena latentia ostendantur, ut duritia feriatur, molliatur: non est convitium, sed salutaris monitio et doctrina.

sérti-meg, úgy mint marhájában, jószágában, böcsűlletiben, életében. De az hamis tanító sok emberek lelkét viszi magával örök kárhozatra. Azért minthogy ennél iszonyúb és ártalmasb vétek nincsen, bizony ha az gyilkosságért, lopásért, fertelmességért szabad embert nem csak kemény szóval illetni, de kemény büntetéssel-is ostorozni: sokkal szabadgyab az hamis tanítókat szóval dorgálni.

Harmadszor. Az calvinista predikátorokban az ellenünk dühödött feneség úgy eloltotta az okosságnak szikráját, hogy minden írásokban tapasztalható hamis költésekkel akarják az Catholikusokat gyülöltetni. Egy lajstromot írnak az Kalaúz szitkairúl, de oly gondolatlanúl, oly bolondúl, hogy nagyob részre abban nem igazán az Kalaúz szavait, hanem az magok toldalékjával megfoltozott mondásokat, és így az magok *fictioját,* szavát és gondolattyát írják. Ennek bizonyítására egyéb nem kivántatik, hanem hogy az ember felkeresse az Kalaúzba azt az levelet, melynek számát lajstromba jegyzik az Calvinisták, és megolvassa az Kalaúz mondását s egybevesse az lajstrom szavával; ottan megtapasztallya, hogy nagyob részre külömben találtatnak az Kalaúz mondási, hogy sem az-mint reá-fogják. Avagy ha azon szók vannak-is az Kalaúzba, de azok nem az Kalaúz szavai, hanem vagy Luther, vagy egyebek könyveiből hozattak-elő. Avagy ha az Kalaúz saját szavai, oly bizonyos és nyilván-való okai vannak mondásinak, hogy az Calvinisták magok sem tagadhattyák méltó s illendő voltát.

Lássuk ennihány példáját ezeknek.

Első szitok *III. fol. 143. Manichæus, Luther, Calvinus.* Felelet. Minthogy az Kalaúz nyilván megmutatta, hogy vallásoknak ennihány czikkelyibe követik Luther és Calvinus Manichæust: nem ok-nélkül mondhatta vólna, hogy némely vallásoknak czikkelyibe Manichæisták Luther és Calvinus. De nem igaz, hogy az Kalaúz *III. fol. 143.* Manichæusnak nevezné Luthert és Calvinust. Hanem ot az Szent Ágoston szavai hozatnak-elő, mellyekkel meggyőzi Manichæust, hogy valaki az Anyaszentegyháznak hitelt nem ád az Szent Írás magyarázásában, az Evangeliumnak bevételében sem adhat hitelt, és így az egész keresztyéni tudománt bizontalanná kel tenni. Jelentvén azért az Kalaúz, hogy az Szent Ágoston bizonysága szinte úgy szólgál Luther és Calvinus ellen, mint szinte Manichæus ellen: az hol Szent Ágoston Manichæust említi, külömböző és öregb bötűkkel, *parenthesisbe* az Luther és Calvinus nevét utánna írta az Kalaúz; ezzel jelentvén, hogy az Szent Ágoston

Kalaúz III. 416.

szavait csak az név változtatással, erőssen és helyessen Luther és Calvinus ellen fordíthatni, kit az Calvinisták magok sem tagadhatnak, és az ki megolvassa azt az Szent Ágoston mondását, könnyen megtapasztallya. Noha azért az Kalaúzba egy-más után vagyon az Manichæus, Luther és Calvinus neve, de nincs egybefoglalva, hanem *parenthesisbe* külömb és öregb bötűvel vagyon írva az Luther és Calvinus neve. Annakokáért ez az három szó, Manichæus, Luther, Calvinus *copulalva,* egybe-foglalva nem lévén: semmi *enunciatiót,* semmi *oratiót, sententiát* nem szerez, és így szitok sem lehet benne.

Második szitok, *III. fol. 263. Ördög tojta és kotlotta hamisság az Calvinisták vallása.* FELELET. Nem igaz, hogy ezek az szók az Kalaúzban volnának azon az helyen. Mert semmiféle vallást nem nevezvén és nem *specificálván,* csak *in genere* az ördög tojta és kotlotta hamisságrúl mondgya az Kalaúz, hogy szentségre nem viszi az embert. Az calvinista vallásrúl emlékezet ot nincsen; hanem az álnak calvinista predikátorok magoktúl írták az Kalaúz szavaihoz az Calvinisták vallásának emlékezetit, hogy az emberek az Kalaúznak gyülölségére indíttatnának az predikátori hazugsággal.

Harmadik szitok, *III. fol. 280. Pokolbéli ördög volt tanítója az Calvinisták eleinek.* FELELET. Ez sem igaz, mert ot az Kalaúzba nevezet szerént nincs emlekezet az Calvinistákrúl, hanem csak illyen *generalis titulus* vagyon írva: *Az új-tanítók első mestere az ördög volt.* Ládd-é hogy it nevezet szerént az Calvinistákrúl avagy az ő eleikrűl nincs emlékezet? Ládd-é hogy csak az új tanítókrúl vagyon szó? Ha jámborok volnának az calvinista predikátorok és az Kalaúzba szitkot akarnának mutatni, szórúl szóra, igírűl igíre kellene az szitkozódó mondást elő-hozni. Mert az ki az maga agyából gondolt vagy *consequentiákkal* kisotúlt*[1] szókat hozza-elő, nem nevezheti ezeket más ember szitkainak. Hogy pedig az Luther és Zvinglius tanító mestere az ördög volt, oly nyilván megmutatta az magok saját vallásokból az Kalaúz, hogy senki szemptelenség nélkűl nem tagadhattya. Kalaúz III. 282. skk. 307. Logi Mogi ad III. cap. Penic. § 4.

Negyedik szitok, *III. fol. 297. Luther az ördöggel hált; és mikor őtet az ördög kisírti, azt mongya néki: csókold-meg az alsó pofámat, Még egy bünömet elhattad; az lomposban szartam volt egyszer etc.* FELELET. Úgy hozzák ezeket elő az calvinista predikátorok,

*: II. kiadás: kisatult (= kiszorított, kisajtolt, kierőszakolt).

Vide III. 297. Logi Alogi ad III. cap. Pen. §. 5.

mint az Kalaúz maga szavait. Az Kalaúz pedig ezeket Luther szavainak mongya lenni; igazannis feljegyzi, mely könyvnek mellik foliussából írta-ki ezeket az Luther mondásit. Az álnak predikátorok nem tagadhatták, hogy ezek Luther mondási; mégis, hogy elutáltassák az Kalaúzt, úgy hozzák-elő az Luther ocsmányságit, mintha mind ezeket az Kalaúz fogná Lutherre. Ez-e az jámborság? Ez-e az igazság és szemérmetesség? Vaj predikátorok, predikátorok, ez világi szégyennel immár nem gondoltok, de bizony az Isten megszégyenít az igaz itilő szék előt benneteket.

Ehez tellyességgel hasonló czigányság vagyon az leg-utól helyheztetett szitokban. Az predikátorok Kalaúz szitkának nevezik, az mit *III. fol. 708.* ír, tudni-illik, *csuda hogy tőzeggel vagy lágy tehén ürrel be nem mázollyák az calvinista predikátorokat.* Maga ezeket az Kalaúz Calvinus írásából hozza-elő, ki az predikátorok sok rútságit felírván, imigyen szól: *Ego vulgi miror patientiam, quod non eos luto et stercoribus mulieres et pueri operiunt.*

Calvinus lib. de scandalis, in Kalaúz III. 342.

Mászor-is ugyan-ezen lajstromban hasonló czigánysággal élnek. A Kalaúz *III. fol. 711.* Calvinusrúl ezt írta: *Az maga itileti szerént-is minden erkölcse az Calvinistáknak undok rutság etc.* Ezt, hogy ím gyülölséges dolog vólna, ha az Kalaúz magától mondaná, három helyennis hozzák-elő az predikátorok, az könyvnek elein, utóllyán és közepin. De nagy álnakúl elhalgattyák, hogy ezt az Kalaúz csak úgy hozza-elő, mint Calvinusnak saját, tulajdon vallását. Annak okáért az mely levelét az Kalaúznak említi az lajstrom, abban Calvinusrúl ez vagyon írva: *az maga itileti szerént-is, minden erkölcsök az Calvinistáknak csupa undok rútság etc.* De hogy az predikátorok az Calvinus szavát Kalaúz szitkának nevezhessék, elhagyák amaz szókat: *az maga itileti szerént-is.* Megmutatta pedig az Kalaúz bőségesen, hogy Luther, Calvinus és az töb újtók közönségesen azt tanítták, hogy az embernek minden jó cselekedete havas aszony ruhajához hasonló undokság, erre csigázván nagy hamissan az Isaiás mondását.

Kalaúz III. 342. 606.

Kalaúz III. 711.

Vide Kalaúz III. 325. sk. 607. sk. Logi Alogi ad IV. cap. Pen. §. 3. et 4.

Hasonló czigányság vagyon abbannis: Az Beza szavait Schlusselburgius lutherista superintendens írásából hozza-elő az Kalaúz *III. fol. 548. hogy tiszták az ő latrának al-fele az lutheristák szájánál.* Ezt-is az hamis predikátorok úgy említék, mint-ha az Kalaúz szitka és nem az Beza mosdatlansága vólna.

Végezetre az váradi predikátor Ujfalvi Imre szavát hozza-elő

az Kalaúz, *IV. fol. 353.* hogy az debreczeni superattendens Antichristus. Ezt-is Kalaúz szitkának írják az predikátorok.

Ötödik szitok, *III. fol. 307. Az nagy urak vagy elaprósodtak, vagy elvesztek, mind magok mind maradékjok s mind nemzetségek.* Ezt két helyen hozzák-elő az predikátorok és azt írják, hogy az ő nagy uraikrúl*[1] írja ezt az Kalaúz. Az veszedelmen pedig, úgy tetczik, az örök kárhozatnak veszedelmét értik. In catalogo et in fine libelli. Ratione 6.

Felelet. Nem igaz, hogy ezek az szók illyen formán az Kalaúzban találtatnának. Nem szól az Kalaúz *generaliter,* közönségessen az urakrúl. Hanem előszámlálván azokat az urakat, kik vagy minnyájan vagy nagyob részre*[2] Catholicusok valának, de azért az Mohács hada után az püspökségeket erővel elfoglalták, úgymint Török Bálintot, Czibak Imrét, Bodó Ferenczet, Petusit Gáspárt, Szerecsen Jánost, Priny Pétert, úgy fejezi-bé szavát: *Hány úr vagyon Magyar-országban azoknak maradéki közzül, kik az püspökségeket elragadozták?*[*3] *Vagy megaprósodtak etc.* Ládd-é, hogy*[4] nevezet szerént csak azokrúl az püspökségeken kapdosó urakrúl szól az Kalaúz? Veszed-é eszedbe, hogy nem az calvinista nagy urakrúl emlekezik? mert nem csak Czibak Imre, de az többis nagy részre az régi igaz catholica religioban hóltak-meg. Nem-is az örök kárhozatnak veszedelmérűl szól az Kalaúz, hanem ez világi elveszésrűl. Mert ugyanis ezek közzül ki kard miat s ki hogy veszett-el. Hogy pedig maradékok és *familiájok* avagy nemzetségek nagyob részre elfogyott, külömben nem tagadhattya senki, hanem ha ezeknek fiait, leányit vagy unokáit megmutattya. Úgy járának azért ezek az urak, mint Luther mongya, hogy járnak, valakik az egyházi jószágon kapdosnak; tudni illik mint az saskeselyű, mely az Jupiternek áldozott húsban elragadván, az hússal eggyüt tüzet-is vín fészkében, mely mind fészkét s mind fiait s magát megemészté. Luther, citatus in Kalaúz. Logi Alogi ad cap. V. Pen. §. 2.

Hatodik szitok *III. fol. 312. Az Isten Evangeliomát pajtákban, csűrökben és disznó almokban predikállyák az Calvinisták.* Felelet. Nem igaz, hogy az Isten Evangeliomát emlekezetben hozná ot az

*[1] II. kiadás: az *ő* hiteken való urakrúl.

*[2] II. kiadás: még akkor.

*[3] III. kiadás: *és az ujságokat gyarapíták.*

*[4] III. kiadás: nem közönségesen a nagy urakról, hanem nevezet szerént csak azokrúl vagyon [szó], kik vagy *Catholicusok* lévén, az egyházi jószágot kapdosták, vagy az új tévelygéseket elsőben plántálták? Hogy ezeknek maradékjok és *familiájok* vagy nemzetségek nagyob részre elfogyott, külömben nem tagadhattya senki, stb.

Kalaúz. Az sem igaz, hogy az Calvinistákat megnevezné. Nem igaz az-is, hogy egy-általlyába disznó alomba mondaná, hogy predikálnak. Hanem azt mongya, hogy *csak nem disznó alomban.* Nem az Kalaúz szavai azért azok, mellyekben ennyi változás vagyon. Az mit pedig az Kalaúz mondott, nem szitok, hanem kézzel tapasztalható merő igazság, tudni illik, hogy az hol elhatalmazott az Zvinglius kovásza, mint Váradon, az templomokat elrontván, csűrben predikalnak és csak nem disznó alomban. Az ki ebben kételkedik, tekincse-meg Váradon az sok szép szent-egyházak helyét, és mennyen osztán az predikálló csürbennis, kiveheti kétVide Kalaúz III. 714. ségét. Ismértem oly embert Mátyus földén, ki midőn az calvinista vacsorához akarna járúlni, mellyet egy ganéjos udvaron, asztalt emelvén, osztogatott az predikátor: az felmetélt vacsorai kenyeret egy rakás lágy tehén írba ragadá az szél; az predikátor nem akarván mocskolódni, ot hatta az kenyeret*[1]. Ezen ugy megütközék ez az jámbor, hogy akkor békét hagyván az illyen vacsorának, az után megismérvén az igazat, visza-tére az Ecclesiában.

Hetedik szitok, *III. fol. 313. Vallásuk moslék.* FELELET. Ki nem fakasztyák, kirűl mondotta ezt az Kalaúz; de minthogy az előtte való álmodott szitokban az Calvinistákrúl vala szó, kétségnélkül ezt-is ugyan azokra vonszák az predikátorok. Nem igaz, hogy ezt az Calvinistákrúl mondaná az Kalaúz. Mert nincs-is ot emlékezet az Calvinistákrúl, hanem csak Calvinusrúl ő-magárúl. Az sem igaz, hogy az feljegyzett helyen az vallást nevezet szerént említené az Kalaúz. De azért azt ne várják az predikátorok, hogy az Calvinus tudományát az catholicus doctorok böcsűlletesen említsék; élet kuttyából kifolyó szép tiszta viznek bizony soha sem mongyák az Calvinus vallását. Az Kalaúznak ötödik könyvében bőségessen meg vagyon mutatva, hogy az keresztyén hitnek ágazatiba csak egy sincsen, mellyet Calvinus fel nem forgatna. És hogy egyéb dolgokról ne szóllyak, hová lehet annál szörnyeb tudomány, mint mikor el-akarja hitetni, hogy az Isten taszíttya
Verba Calvini habet Kalaúz III. 641. skk. és kételeníti embert az gonoszra? hogy az Isten *authora,* szerzője, alkotója az emberek gonoszságának? Efféle tanítások nem csak moslék nevet érdemlenek, de más-képpennis nagyobbat.

Nyolczadik és kilenczedik szitok *III. fol. 339. Tudományok ég és föld dögleltető gonoszság, Epicurus disznaihoz illendő dögleletes fertelmesség.* Ezt nem csak az lajstromban írták az predikáa

*[1] II. kiadás: ot hatta vacsoráját.

torok, hanem az előljáró levelbennis nagy gyűlölséges *exaggeratiokkal* forgattyák. FELELET. Nem igaz, hogy ezek az szók illyen formán az Kalaúzban volnának.*[1] Nem az tudományrúl, hanem az gonosz, feslett, istentelen erkölcsökrűl mongya a Kalaúz, hogy *ég és föld dögleltető gonoszságok.* Azon-képpen *Epicurus disznaihoz illendő fertelmességnek* nem az tudományt, hanem azokat az cselekedeteket nevezi, mellyeket Luther, Calvinus, Bornemisza Péter és egyebek az magok rendin valókrúl nyomtatott könyvekben világ elejében terjesztettek és rész szerént az Kalaúz szórúl szóra elő-is számlál. Olvasd meg keresztyén ember azokat az feslettségeket, mellyeket az Bornemisza könyvéből feljegyzett az Kalaúz, és itíld- Kalaúz III. 344. sk.
meg, ha szitok-é vagy tiszta igazság az Kalaúz szava.

Tizedik szitok *III. fol. 342. Pápa ganéjába turkáló nyelves predikátorok.* FELELET. Senkit nem nevez az Kalaúz, semmi valláson és tudományon valót nem *specificál.* Az predikátorokra-is *universe* egy-aránt minnyájokra nem terjeszti szavát. Az kik nyelvekkel szűnetlen az pápák gyalázattyát forgattyák, azokrúl szól. Lássa az ki ollyan és az vegye magára. Azért nincs az Kalaúz szavában nagyob szitkozódás, mint ha az lopót lopónak mondanád.

Tizeneggyedik szitok *III. fol. 345. Az tanító csordák futkozási.* FELELET. Nem igaz, hogy ezeket így írná az Kalaúz. Nem említi az tanítókat, hanem csak imigyen szól: *Illyen ördögi rutságokat beszél az ő csordáinak futkározásirul Bornemisza.* Olvassa meg akarki, az miket ot Bornemisza írásiból elő-hoz az Kalaúz; és ha maga-is barmok csordájában illendő rutságoknak nem itíli azokat, bár bünhödgyék az Kalaúz.

Igazán mondom, szánom az üdőt és papirossat vesztegetni az töb gazságoknak rázogatására. Ezekből künyű itíletet tenni az többi felől-is. Bizonyossan mondhatom, hogy valaki egybe-veti az Kalaúz szavaival az szitoknak nevezett mondásokat, megtapasztallya e kettőnek eggyikét: avagy hogy igaz és elégséges okát adgya az Kalaúz, mellyért megérdemlik az reájok sütött bélyeget azok, az kikrűl keményben szóllott; avagy hogy az predikátorok nem igazán, hanem változtatva hozzák-elő az Kalaúz mondásit.

Az Kalaúz azokrúl szól, kik neveket eltitkolván írásokba, Kalaúz III 365.
(hogy bátrabban szemtelenkedhessenek) az ártatlanokra hamis és gyalázatos hireket költnek, és ha kezekben kapják-is hamisságokat, nem szégyenlik. Mert az magyar mondás szerént az perseléssel

*[1] II. kiadás: Ez-is paraszt hazugság.

Kalaúz III. 368. szalánna nem lészen az kuvaszból. Ezekhez az szókhoz magok jó-kedvéből hozzá-írják az predikátorok az szitkok lajstromába ezeket az szókat, *az calvinista emberből,* mintha az Kalaúz közönségessen az Calvinistákat kuvaszokhoz hasonlítaná.

Kalaúz III. 376. Ugyan azon név-nélkül irt könyvekben ember szóllókat *ördög katonáinak* hija az Kalaúz. Az predikátorok ennek az mondásnak eleibe függesztik ez két szót: *az calvinista tanítók.*

Kalaúz III. 543. 550. Másút azt írják, hogy az Kalaúz szavai ezek: *Az Calvinisták fajtalanok, buják.* Maga az Kalaúz nem-is említi ot az Calvinistákat; hanem az Szent Írás szavaiból hozza-elő, hogy az hamis tanítók fajtalanok.

Kalaúz IV. 8. Ismét. Az Kalaúz írja, hogy *az ál-orczát le-kel vonni az Sátán hivségére esküt Zopyrusokról.* Itt-is az Kalaúz szavaihoz írják az predikátorok az Calvinistákat.

Kalaúz IV. 96. Viszontag az bábákrúl szól eggyüt az Kalaúz. Hozzá írják itt-is az *predikátor* nevét, mely az Kalaúzban nincsen.

Kalaúz IV. 213. (I. kiad. 641. l.) Másút az *Cósta sóczékat* említi az Kalaúz. Ott-is az *predikátor* nevét az Kalaúz szavaihoz toldgyák.

[1] Kalaúz III. 705. Végezetre ahol az Kalaúz némellyeket *özvegy űrgékhez*[1] hasonlít; ahol *kaczagásra gondolt trágárságnak*[2] nevez valami bolond beszédet; ahol azt írja némely szomszédokrúl, hogy *hitrűl hitre változnak*[3]; ahol az tettetés-képpen-való Catholicusokat *férgeseknek*[4] nevezi, és sok egyéb helyekennis az predikátorok magoktúl hozzá írják az Kalaúz szavaihoz az Calvinisták nevét; mintha az Kalaúz nevezet szerént az Calvinistákrúl írná mind ezeket. Maga az feljegyzett helyeken az Calvinistákat nem-is említi az Kalaúz. De régi szó amaz: *Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.*

[2] Kalaúz IV. 415.

[3] Kalaúz IV. 440.

[4] Kalaúz IV. 464.

Az töb hamisságok közöt czégéres az-is, az mit az Kalaúzra fognak az predikátorok, hogy Nyiri Báthori Istvánrúl írná, hogy *Aërius eretnek vallását követte.* Maga ezek az szók az Kalaúzban nincsenek; hanem az Kalaúz előhozván Epiphaniusból, hogy Aërius vasárnap böjtölt, szombat előt való napon (az-az pinteken) evett, az könyv szélire írta az Kalaúz, hogy *az Nyiri Báthori István ezt mívelte.* Tudgya pedig azt sok jámbor, hogy ő szeginy vasárnap ebéden hust nem ett, hanem csak halat; pinteken pedig ebéden husnál egyebet nem hoztak asztalára.

Kalaúz III 410.

Ezekből megtetczik az predíkátori okosság, eszesség és szemérmetesség. Többet nem szóllok, az keresztyén olvasónak itíletire bizom az dolgot.

Negyedszer és utólszor azt mondom, hogy ha kedvem vólna hozzá, ebből az egy árcus és három fertály papirosra nyomtatott calvinista írásocskából, melyre most felelek, nagyob számú szitkokat írhatnék én lajstromba, hogy sem az menyit az egész nagy Kalaúzból felvadásztak az predikátorok. Vallyon nem szitok-é, mikor azt írják, hogy az Kalaúz (vagy inkáb az ki azt írta) *Isten tisztességének káromlója; Isten tiszteletinek kissebítője; az Próféták és Apostolok írásokból álló tiszta igaz keresztyén vallásnak gyanóssá tévője; az hivatalos predikátori tisztnek mordállója;*[1] *az keresztyén halgatóknak böcsülletes személyének megsértője; az ártatlan életnek megcsufolója; az jó hír névnek megsebhetője;*[2] *az egész keresztyénségnek elszenvedhetetlen gyalázója.* Nem szitok-é mikor Veresmartit *pribéknek* nevezik? mikor azt írják, hogy *az fogyaték Magyar nemzet az Isten nevéjért, az tiszta igaz vallásért gyülölség alá vettetett?* hogy azon Magyar nemzetség *az aranyalma, jó békeség szeretetért gyűlöltetik?* Vallyon micsoda, ha nem szitok, mikor azt jelengetik, hogy az Kalaúz *az Isten dücsősségét láb alá tapodtattya; az Ecclesiának méltóságát, az keresztyének tisztességét letapodtattya; patvaros vádolásokkal jár;* az Kalaúz *setétségnek veszedelmes sűrű bokrai között tévelyeg, régi penyészes iszákú;*[3] *mordálló; puha, lágy dagályos*[4] *szitkokkal ékesíttetett; vesztő peri*[5] *vagyon; fertelmes szitkú?* Az Jesuitákrúl pedig azt feszegetik, hogy azok *nem szeretik az békeséget; nem igaz haza fiai; nem böcsüllik az urakat; nem igaz atyafi szeretők; megbeszélhetetlen lelki ellenkezésben vannak az Calvinistákhoz; azoknak az föld színérűl való eltörléseknél egyeb hátra nincsen az Jesuiták értelme szerént.* Mind ezek az sok iszonyú szitkos de hamis káromkodások csak szinte az előljáró levelébe vannak [e] calvinista rövid írásnak, noha mindenestűl-is fertály héján fél árcus papirosra nyomtatott ez elől-járó levél. Hát ha mind feljegyzenők az töb részeiben való morgódásokat? *Perdere si quis in his dignabitur otia curis.* Mégis ezek az nagy szilíd szava-járású predikátorok az más szemében keresnek szálkát.

[1] Maró, gyilkos.
[2] Megsebesítője.
[3] Iszák = tarisznya, zsák.
[4] Dagályos = dühös, felfuvalkodott.
[5] Vesztett pere, veszett ügye van.

HARMADIK RÉSZE.

Az calvinista halgatásnak ötödik és hatodik okairúl.

Ötödik okát halgatásoknak azt adgyák az predikátorok, mert az Kalaúz *az ő hitek és személyek gyalázására oly tanúkat hoz-elő, kik nékik itílői; maga nem lehet senki biró és tanú azon dologba.* Ezeket pedig az itílőket megnevezvén, *Suriust, Cochlæust, Reginaldust, Feu-ardentiust* említik, kik minthogy papista emberek vóltak, nem lehetnek tanúk; mert az pápák törvénye szerént-is az vádolót nem vészik bizonyságúl.

Ez sem ok, hanem tétovázás; mert az említett túdós emberek bizonyságit az Kalaúz nem az hit dólgainak erőssítésére, hanem az ő idejekbe történt és lött dólgoknak feljegyzésében szokta elő-hozni, *ad faciendam fidem historicam.* Sohúlt az Kalaúzban nem találtam, hogy az calvinista vallást azzal hamissította vólna, mert Surius, Cochlæus ezt hamisnak mondotta. Gyermek-is láttya, hogy ez nem vólna elégséges bizonyság. Az Kalaúz egyébünnen nem tudhatta az ő előtte vagy ő tőlle távúly lött dólgokat, hanem azoknak írásiból, kik jelen vóltak, kik akkor éltek, kik látták vagy egyéb-képpen bizonyos úton tutták az dólgokat. Efféle meglött dólgokat, mikor sokan egyaránt írnak, kivált-képpen ha *in recenti memoria* lévén az dolog, senki ellene nem mert szóllani, meggyőzettetvén az valóságtúl, és ha egyéb aránt szava hihetők az kik írták: nem látom miért nem kellene efféle tanúkat *ad faciendam fidem historicam* elő-hozni. De ha ti oly eszesek vattok predikátorok, mongyátok-meg, kitűl kel tudnunk és értenünk az religio változásának kezdetin lött dólgokat? Az minemű *exceptioval* ti éltek az Catholicusok ellen, azonnal élhetünk mi-is az Calvinisták és Lutheristák ellen. Azért senkinek semmit ne higgyünk-é az meglött dolgokrúl?

In fine rationis tertiæ.

Ebben az rosz kis írásban az calvinista predikátorok Sleidanussal bizonyítnak az pápa ellen. Miért nem szabad nekünk-is szava hihető emberekkel bizonyítanunk az lött dolgokat?

De más az dolog. Ha szinte az előszámlált tanúk szavaira meg nem feleltek vólna is az calvinista predikátorok, azokon kívül eleget találhattak az Kalaúzban, az mire felelni kellett vólna. Mert az Kalaúznak ezered része sem lehet, az mit ezekkel bizonyít. Jóllehet sokszor nem-is azért említi ezeket az Kalaúz, hogy bizo-

nyícson véllek, hanem azoknak írásira igazíttya az keresztyén olvasót bőveb tanúságnak okáért.

Hatodik és utólsó okát halgatásoknak azt adgyák, *mert ha megfelelnének az Kalaúzra, ottan azzal vádoltatnának, hogy minden háborúság indításnak az Calvinisták okai.* És mintha csigára vonták vólna őket, úgy esküsznek, szabodnak, *az Istent ez világ és az angyalok előt szentül híják bizonyságúl, hogy soha ők az ő urokat párt ütésre nem izgattyák.*

Rövid szóval erre azt mondom. Először csak fogás ez-is; mert ennek-előtte menyit írtak az calvinista predikátorok az Catholikusok ellen, szám-nélkűl-való könyvekből megtetczik. Ha akkor nem féltek az háborúság indító névtűl, elhidd hogy most sem attúl tartnak. Más az, hogy az ki egyházi tisztinek s hivatallyának kötelessége szerént az ellenkező vallásoknak fogyatkozásit úgy megmutattya, az-mint érdemlik: senki azért háborúság szerzőnek nem mondhattya ötet; sőt eggyesség kivánónak kel ezt tartani, mivel-hogy az hitben-való szakadásokat igyekezik rontani, hogy az keresztyéni eggyesség feléppüllyön. Vide Præfationem hujus Hodoegi, III. 5.

Azért csak egyéb practikákkal az calvinista predikátorok pártolkodásra és fejedelmek ellen támadásra ne izgatnák az urakat, az hit dolgairúl-való írásokkal nem gondolnánk. De ez világ előt tudva vagyon, mit mívelt Alvinczy Péter calvinista predikátor az Bochkay támadásakor; és az Bochkay halála utánnis*[1], mikor felkené Homonnay Bálintot, hogy az Bochkay helyét meg ne hanná hűlni. Foktűi Máthé calvinista predikátor, az hajdúkat mint lázzasztá Erdély ellen, az gyermekek is tudgyák. Hogy Báthori Gábort az erdéli fejedelmet megölék,*[2] az váradi calvinista predikátor Decius István tanácslotta reá azokat, az kik felsózák nyavalyást, mint ugyan azok közzűl eggyiknek szájából hallottuk*[3], az kiket reábiztatott az predikátor az gyilkosságra. Ez őszszel támadott háború előt*[4] Betlem Gábor eleibe szinte Telegdig futamodék Alvinczy Péter, midőn it-kin immár mindeneket elvégezett vólna az pártos czinkosival, és sok istenkedésével s biztatásával Magyar-országra hozá az fejedelmet. Mikor Groff Turn Bécs mellet vala, az érsek-

*[1] II. kiadás: mint mázolák (III. kiadás: az-az királyságra kenék) a szegény Homonnai Bálintot.

*[2] II. kiadás: verék agyon.

*[3] II. kiadás: mint ugyan azoktúl hallottuk, a kik jelen vóltak akkor.

*[4] II. es III. kiadás: Az ezer hat-száz tizen-kilencz és huszon-három esztendőbéli háborúk előt kicsoda jött s ment Kassárúl Erdélybe, tudva vagyon mindeneknél.

újvári calvinista superattendens futá*[1] és forralá az háborút, mellyet országunkban látunk. Meg nem nevezem ki volt, de sok fő emberrel megbizonyíthatom, hogy egy felföldi calvinista fő-ember nagy erős hitire mondotta, hogy ő az predikátoroknak predikállásából vette eszébe, hogy háborúság lészen sokkal előb, hogy sem az erdéli fejedelem kiindúlt vólna Erdélyből; és mihent az prædicatiorúl haza ment, ottan meghatta az szolgáinak, hogy töb zabot adgyanak lovainak, mert bizonyossan hadban kelletik menni. Efféle dolgokért méltán és igazán panaszolkodunk az predikátorok ellen, hogy minden zürzavarnak, pártolkodásnak és eszveszésnek ők az okai.

Másodszor azt igazán mondhattyuk, hogy ez az calvinista könyvecske, mellyet Erdélyből Magyar-országban terjesztettenek, nem egyéb vólt, hanem az következő támadásnak harsogó trombitája, avagy fellobbantó fáklyája. Mind az irásocskának elején, mind végén és közepin nagy hamis és magoktúl költött, de fölötte gyülölséges dolgokat fognak az predikátorok az Catholicusokra, csak azért, hogy az ő követőjöket megbékélhetetlen gyülölségre indicsák ellenünk. Mire néznek vallyon, midőn az Kalaúzra fogják, mintha azt mondaná; hogy *az Calvinisták élete örök halálra, kárhozatra méltó latorság*[1]*; tudományok Epicurus disznaihoz illendő dögleletes fertelmesség*[2]*; az calvinista nagy urak mind elvesztek*[3]. Ezeket és töb efféléket azért fognak nagy hamissan az Kalaúzra, hogy haragra és gyülölködésre indíttassanak az Calvinisták. Az Jesuitákrúl azt írják, hogy *az Jesuiták éjeli és nappali gondolattyoknak, igyekezeteknek, tanácskozásoknak fő vége az Calvinistáknak az föld színérűl való eltörölések.* És hogy ók *kibeszélhetetlen lelki ellenkezésben vannak a Calvinistákhoz.* Mind ezek és az negyedik okra való feleletben előhozott mérges beszédek nem egyébre néznek, hanem hogy az Catholicusok és Calvinisták közöt hiteles bizodalom ne lehessen, hanem az gyanúság, idegenség, gyülölség gerjedezzen, kikből künyű az eszveszésnek és zürzavarnak támadása.

[1] Lásd az 4. szitok fejtését.
[2] Lásd az 8. szitok fejtését.
[3] Lásd az 5. szitok fejtését.
In præfatione.

De ez most maradgyon ebben. Elhittem, hogy az Istenfélő értelmes olvasó eszébe veheti ezekből, mely módnélkül-való okokkal akarnak az Kalaúz mellől elmulni és azt gyülölségben hozni az predikátorok. Maga bizony nem ezek, hanem sokkal külömbek az igaz okai, mellyekért a felelethez nem kezdenek.

Veræ causæ silentii. (II. és III. kiad.)

*[1] Futá a háborut = futott a háború után, annak ügyét előmozditotta.

Első oka az lehet, mert lehetetlen hogy vagy Luthert, vagy Calvinust, vagy az Augustai és Helveciai confessiót megmenthessék, az sok temérdek hamis, ellenkező és nyilván helytelen mondásoknak gyalázattyától, mellyeket az Kalaúz ezeknek saját mondásiból bőségessen elő-számlál. Azért avagy ezek mellől halgatással kellene elmúlni, avagy ugyan nyilván meg-kellene vallani, hogy sokszor rútúl megestek, és egyebeket-is veremre vezettek az confessiók és az uj hitek patriarchái. Ezzel pedig mely bizontalanná tétessék az uj tudományok dólga, elégségessen megmutatta az Kalaúz. Második oka az lehet, mert oly czikkelyi vannak az calvinista vallásnak, mellyeket nem örömest terjesztenek az predikátorok mindenek eleibe, félvén, hogy az kösség el-ne idegenedgyék ezeknek halhatatlan nagy szörnyüségektűl, mellyeket az Kalaúz rend szerént elő-számlál. Harmadik oka az lehet, mert az igasság ellen, noha tusakodhatik, de győzödelmet nem vehet az emberi elmelkedés. Látván azért az calvinista predikátorok, hogy az Kalaúz győzhetetlen bizonyságokkal megmutatta az idegen vallásoknak hamisságát és az papista hitnek tekélletes igazságát: jóbnak alították, ha az eszten ellen nem rugódoznak. Attúl tartnak, hogy ha csak valami kákombákomot*[1] mondanak az Kalaúz ellen, nagyob czégért emelnek tudományok gyalázására. Azt-is tudgyák, hogy az kik még eddig az Kalaúzban kaptanak, szégyent hoztak fejekre. Azért nem hertelenkednek, hanem csak azon mesterkednek, hogy az Kalaúzt meggyülöltessék akar minemü költött mesterséggel-is, látván és értvén, hogy az Kalaúzból künnyen megismérhetik az emberek az igazságot és az hamisságot. Ezek és töb efféle okai lehetnek, mellyekért nem akarnak bajlódni az Kalaúzzal az atyafiak. Kiket hogy az Ur Isten megvilágosicson és mind ez világot igaz eggyességre hozzon, alázatos szivel kérem ő szent felségét. Amen.

Kalaúz III. 442. 704.

Lásd ötödik könyvét az Kalaúznak.

* Liromlárom, lári-fári, aminek semmi értelme és alapja.

UTA-VESZTETT ÚT-MUTATÓNAK ÚTRA VEZETÉSE.

EZ IRÁSOCSKÁNAK RENDI.

Sok rosz írásit és eszeveszett pappiros mocskolásit olvastam az uj tanítóknak, de nem említem, hogy gazzab szelességet láttam vólna, mint minap egy Magyar könyvecskében. Az ki írta ez nyálaskodást, sok helyen jelenti magát predikátornak; de nem akarta hogy nevét tuggyuk. Irását *Itinerariumnak* nevezi*[1], magyarázván mit jegyezzen az *Itinerarium, az az* (ugymond) *nevezetes vetekedés.* Mely magyarázattal jelenti, hogy az maga könyvének első szavát és felfüggesztett *titulussát* sem érti. Mert bár csak az Molnár *Vocabulariumában* tekintett vólna-is, megtanúlta vólna, hogy az *Itinerarium* nem *nevezetes vetekedést,* hanem úton járásnak megírását jegyzi. Az egész könyvbe pedig semmi rendet és *methodust* nem tart, részekre és *capulokra* nem osztya beszédét, tétováz mindenben, egybe szűr zavar mindeneket; és mint az majom, noha emberi hasonlatosságot követ, de ugyan kitetczik hogy ő majom, ugy ez-is az Alvinczihez írt levelek formáját akarván követni, majmoskodását czégérezi.

Czéllya írásának az, hogy elroncsa és erőtlenné tegye, az mit ez előt tizen-négy esztendővel Magyari István ellen megbizonyított vala Pázmány Péter, tudni illik, hogy az lutherista és calvinista vallás uj és csak minap támadott.

Noha pedig semmi sincs ebben az út-vesztető *Itinerariusba,* mely derék feleletet érdemlene, mind az által nagyon *sollicitállya*
Itiner. fol. 383. az *Itinerarius,* hogy az felelettel ne késsünk. Azért hogy kérése heába ne légyen, Istenemet segítségül híván, rövideden megfelelek illyen két ok alat. Először hogy azon dolognak gyakor elő-

*[1] II. kiadás. Irása eleibe illyen czégért függeszte.

hozásával nem akarván senkit fárasztani, az hol szükséges lészen, bőveb tanuságnak okáért az Kalaúzra igazítok. Másodszor hogy mosdatlan szitkait, csufos trágárságit, szeles cselcsapásit az *Itinerariusnak* magán hagyom és ezekkel nem mocskolódom. Convitia vide folio 239. Nem csak az Jesuiták, de az egész egyházi rend ellen csuda mely epésen morog s káromkodik az *Itinerarius*. Ugy tetczik, az ő feleit gerjeszteni akarta arra az üldözésre, mellyet most szenvednek az egyházi emberek. De igyünket Istenre bizván és egy Hazudcz-al ezeket mind megfejtvén, csak ahoz szóllok, az mi illeti az tudományt és vallást. Marg. 241. Marg. 289. Marg. 292. etc. Prophetia fol. 297. Marg.

Azért írásomat három részre osztom. ELSŐBEN megvisgálom, ha Lutherista vólt-é vagy Calvinista az ki az *Itinerariust* irta. MÁSODSZOR megmutatom, hogy méltán mondatik ujnak az Luther és Calvinus vallása. HARMADSZOR igen rövideden szóllok azokrúl, az mivel terheli az *Itinerarius* az Római Ecclesiát.

ELSŐ RÉSZE.

Lutherista-e vagy Calvinista az Itinerarius.

Nehéz itíletet tenni felőlle, mi-járatbeli légyen az Itinerarius: Augustából jöjön-e vagy Helveciából. Hogy sem Luthert sem Calvinust nem követi szűvel, hanem csak szájal, illyen jelenségit aggya.

Először. Az lutherista és calvinista nevet ennihányszor gyalázatos névnek mongya. Kiből megtetczik, hogy Luthert és Calvinust vagy személyekben vagy tanításokban vagy mind az kettőben gyalázatosnak tartya. Mert ha valamellyikben gyalázatosság nem vólna, miért kellene gyalázatosnak lenni, ha azok, az kik az Luther és Calvinus tudományát követik, Lutheristáknak és Calvinistáknak neveztetnek? Titulo libri, et fol. 37. 285. etc.

Másodszor. Az *Itinerarius* Luthernek és Calvinusnak az hitrúl való tanításba csak annyi hitelt és böcsülletet ád, mint Mahometnek, sőt mint az pokolbéli ördögnek. Mert az mely nevet az előt gyalázatosnak mondott vala, az után magára vészi. *Nem bánnyuk* ugymond *hogy Lutheristáknak és Calvinistáknak neveznek bennünket.* Mi móddal akarja pedig viselni ezeket az neveket, így magyarázza: *ezzel az meghatározással, tudni illik, az menyiben azoknak* Itiner. fol. 91.

az jámbor doctoroknak Írás szerént való értelmét javallyuk. Azt hiszem, hogy az *Itinerarius* Mahometnek sőt az ördögnek-is bévészi szavát, *az menyiben javallya ezeknek Írás szerént való értelmeket.* Annak okáért ha az *Itinerarius* azért nevezi magát Lutheristának vagy Calvinistának, mert ezeknek *Írás szerént való értelmeket javallya:* ugyan ezen okból Mahometistának és ördögistának-is híhattya magát; mert azt hiszem, hogy Mahometnek, sőt az ördögnek-is *Írás szerént való értelmét* meg nem veti.

Vide Kalaúz III. 465. 725. IV. 163.

Harmadszor. Az *Itinerarius* Calvinust és Luthert rút gyalázatokkal*[1] szinte az földhöz veri. Azt írja Calvinusrúl, hogy az *Instilutióban egyebeknek közönséges értelme szerént mond némellyeket keresztyéni szeretetből. Erre* (ugymond) *egy példát hozok-elő. Az mennyei bódogságban való garadicsokrúl az Institutioba követi az közönséges értelmet, nem azért mintha javallaná és az vólna néki saját értelme, hanem hogy az ő idejebéli némely túdós emberekkel ne láttatnék öszve-kapni. Mely felől való értelmét az után nyilvánsággal megmagyarázta in caput 12. Danielis.* Vedd eszedbe mi fekszik ez alat. Magyarúl ez annyit tészen, hogy Calvinus az isteni tudományrúl írván, sokszor nem mongya-ki igazán az mit javal, hanem barátságért eltitkollya hitit, és azt írja, azt mit maga sem tart igaznak. Nem szóllok most arrúl, hogy egyéb dologbannis, de leg-főképpen az hit dolgaiba senkinek nem szabad hazudni; azt sem hozom-elő, hogy még az Apostolok írásinak-is böcsüllete és méltósága felforgattatnék, ha csak egy dologban hazugságot írtak volna-is. Csak azt mondom, hogy ha én Calvinista vólnék ést ezt az *Itinerarius* mondását olvasnám, magamba szálván, igy gondolkodnám: Im értem hogy Calvinus barátságért lelki ismereti ellen ollyakat írt és mondott, mellyeket maga sem hitt. Azért mint tuggyak itíletet tennyi felőlle, mit mond gyomorbúl és mit hazud barátságért? Talám szinte azt hazudgya barátságért, az mit én igen igaznak alítok? Továbbá ki tudgya, talám az calvinista predikátorok-is az Calvinus hajójában eveznek, és gyakran barátságért azt-is hazudgyák, az mit nem hisznek? Vallyon mivel túdósbak, mivel tiszták s jób lelki ismeretük ezek Calvinusnál? *Non est discipulus supra Magistrum;* alma nem esik mesze fájától. Ha megtanúlták Calvinustúl az ő tanítványi, hogy néha az megismert igazság ellen, barátságért mást taníthatni: mint tehessek én abba választást, mikor hazudnak barátságért az

Itinerarius fol. 381. Calvin. lib. 3. cap. 25. n. 10.

Nihil in comment. cap. 12. Danielis reperi tale.

Vide Kalaúz III. 354.

Vide Kalaúz, (I. kiad. 308.) jelen kiadás III. 253. 355. 444. 526. IV. 9. 171.

[1] II. kiadás: rút gyalázatoson.

predikátorok, hogy valakit meg ne báncsanak, és mikor mondanak igazat? Hallyad kérlek, mit szól Calvinus azon az helyen, az hol az *Itinerarius* szavaként itíleti ellen barátságért beszél. *Quod scripturæ docent, ab omni controversia exemptum apud nos esse debet. Nempe sicut varie Deus sua dona sanctis in hoc mundo distribuens, eos inæqualiter irradiat, ita non fore æqualem gloriæ modum in cœlis, ubi dona sua coronabit Deus.* Látod-é hogy Szent Írás tanításának, vetekedés kívül vettetett bizonyos dolognak mondgya, hogy az mennyei bódogságban *inæqualitas* vagyon? Ezt pedig abban az könyvben írja, melyről az *Itinerarius*-is azt vallya, hogy *Calvinus az maga confessióját libris Institutionum igazán megjegyzette.* Miért mondgya tehát az *Itinerarius,* hogy ezt Calvinus nem javallotta?

Calvin. lib. 3. cap. 25. n. 10. Kalaúz, IV. 531. Itiner. fol. 380.

Luthert hasonló-képpen böcsülli az *Itinerarius*, midőn azt írja, hogy ő némely dolgokat *háborodott elmével, emberi indulatoknak gyarlóságától viseltetvén, kivált-képpen disputálás szerént tanított;* és efféléket csak *citálni* és elő-hozni sem akarja az *Itinerarius.* Értem hon jársz: az mi néked nem tetczik, Luther azt mind háborodott elmével írta. Csak akkor vólt eszén, mikor az te szájad izi szerént szóllott. Mondd-meg ha jámbor vagy, miből ismérjük-meg, mikor írt háborodott elmével vagy csendesz okossággal? Mivelhogy azért így lecsöpűlli az *Itinerarius* mind az két patriarchát, azt itílhetem felőlle, hogy sem az lutheristaság, sem az calvinistaság nem fért fogára.

Itiner. fol. 379.

Negyedszer. Ha Lutherista vagy Calvinista vólna az *Itinerarius*, nem alítom, hogy egy akolban rekesztené egyenlő-képpen az Lutheristákat és Calvinistákat, az-az nem javallaná, sem nem óltalmazná egy-aránt mind az két vallást. Mert világ előt nyilván vagyon, hogy ez az két vallás sokban ellenkezik egymással. Az *Itinerarius* pedig egy-aránt igaznak mondgya mind az kettőt. Az könyvünk *titulussában* egy-aránt Evangelicusoknak nevezi az Lutheristákat és Calvinistákat*[1]. Az utánnis[1] nem egy helyen, mind az Lutheristákrúl s mind az Calvinistákrúl azt mongya, hogy igazán tanítanak. Bezzeg Bártfán Severinus Sculteti, Cassán

Vide Kalaúz III. 397., 399., 707., 710. IV. 146. et Epist. 5. Alv. II. 617. és IV. 797. [1] Itiner. fol. 145. etc.

*[1] II és III. kiadás: Méltán-is nevezi mind a két félt *Evangelicusnak*, ollyan értelemmel, miném̃vel Scipiót *Africanusnak* vagy *Numantinusnak*, Caesart *Parthicusnak* nevezték, azoktúl a tartományoktúl, mellyeket tűzzel vassal pusztítottak. Mivel azért az ujítók-is az Ecclesiának hiteles tanúbizonyságát tagadván[2], nem tudhattyák, mellyik az igaz Szent Írás, mellyik az ő igaz böttűje és értelme: tellyességgel felforgatták minden méltóságát az Evangeliomnak; és ettűl az *Evangeliomnak* elrontásától[3] *Evangelicusoknak* neveztethetnek.

[2] Vide sup. III. fol. 454. et seq. [3] Alias hujus nominis caussas vide III. 710. seq.

Kalaúz III. 399., 707.

Graverus Albert külömben beszéllenek, mint az Kalaúzba megláthatod.

Ezekből az jelenségekből én azt itílem az *Itinerarius* felől, hogy noha az catholica igazságnak ostromlásába eggyez az Calvinistákkal és Lutheristákkal; noha külső-képpen valamellyiknek társaságához adgya magát: de valóba és vólta-képpen két szék közöt földön marad, és arra az állapatra jutott, melyre kel jutni minden okos embernek, mihent az régi, igaz, catholica Ecclesiától elszakad, és az melyre írja[1] Luther s Calvinus, hogy az ő követői jutottanak, tudni illik, hogy semmit sem hiszen, vagy csak azt hiszi az mi néki tetczik, és senkivel ez világon hitiben és vallásában nem eggyez. Illyen emberrel kell viaskodnunk*[1].

[1] Vide Kalaúz III. 159., 395.

MÁSODIK RÉSZE.

Méltán mondatik ujnak az Luther és Calvinus vallása.

§. I.

Mint bizonyíttatott Magyari ellen az mostani vallásoknak ujsága.

Magyari István ubiquista predikátor az ország romlása okairúl irván, erőssen vitattya, hogy az ő vallások nem uj. Erre megfelelt Pázmány Péter 1603. esztendőben, és az többi közöt két bizonysággal megmutatta, hogy igazán mondatik az lutherista és calvinista tudomány ujnak, mivelhogy az Apostolok idejétűl fogva soha egy ember nem találtatott, az ki Lutherrel vagy Calvinussal eggyezett vólna azokban az articulusokban, mellyekben czek mi tőllünk külömböznek.

Első bizonyság illyen vala. Ha nem uj az ő vallások, tehát Luther és Calvinus előt tanítóknak kellett lenni, kik azt az vallást hirdették; mivelhogy az Szent Pál mondása szerént az igaz hitnek tanítók által kel hirdettetni*[2]. Halgatóknak-is kellett lenni, kik az tanítók oktatását vették és követték. Gyöleköző helynek-ís kellett lenni, melyben az Isten igéje hirdettetett és az Sacramentomok szolgáltattak. Nem nevezhetnek pedig az atyafiak*[3] csak egy

*[1] II. kiadás: De lássuk mit beszél.
*[2] II. kiadás: tanítók által nevekedik.
*[3] II. kiadás: az ellenkezők.

tanítót vagy egy tanítványt, az ki az ő fantasiájokat Luther előt hirdette vólna; nem mutathatnak egy várast, egy falut, egy templomot, melyben gyöleközetek lött vólna. Tehát csak álmot hüvelyeznek, mikor vallásokat régivé akarják tenni.

Az bizonyságnak második része, *longa inductione* azoknak elő-számlálásával bizonyíttatott vala, kiket az régiek közzűl magok pártyára akarnak vonni az atyafiak*[1], megmutatván, hogy azok közzűl egy sincs, az ki Lutherrel vagy Calvinussal azokban az articulusokban eggyezne, mellyekben ezek elszakadtak az Római Ecclesiától. *Illyricus Flaccus* 1556. esztendő tájban egy könyvet íra, *Catalogum testium veritatis*. Ezt a Catalogust 1608. esztendőben *Simon Goulartius* húsz könyvre osztá, és nagy *appendixel* felfuvá. *Ioannes Volphius* nagy könyvet íra *Lectionum Memorabilium Centurias sedecim*. Ezek csak abban mesterkedtek, hogy az régi nagy üdőkben Lutheristákat és Calvinistákat talállyanak. De mind Magyari ellen s mind az Kalaúzban megmutattatott*[2], hogy egy sincs azok közzül az kiket emlegetnek, kit méltán magok mellé vonhassanak, ez három okért. Első mert az kiket emlegetnek, azok közzül sokan csak az ő idejekben élő egyházi emberek életét, erkölcsét, pompáját, kevélységét rágalmazták; az Római Ecclésiának hitit és tanítását javallották, és ennek engedelmességében szakadás nélkül éltek s meghóltak, sőt sokan ezek közzül püspökök, papok, szerzetes barátok vóltak. Második mert noha azok közzül némellyek egy, két vagy három dologban az Római Ecclesia ellen tusakodtak, de feljegyzik az régiek, minémű czikkelyben vólt az viszálkodás; az töb dólgokban az Római Ecclesiával egy értelembe vóltak. Hogy pedig valakit Lutheristának vagy Calvinistának nevezhessünk, nem elég egy, két vagy három czikkelyben való eggyezés; mivel ha ez elég vólna, mind Sidót, Tatárt, Törököt, Arianust, Viszszakeresztelőt, Libertinust, Atheust Lutheristának és Calvinistáknak mondhatnánk, holot ezek-is nem egy vagy két dologban, hanem sokban eggyeznek az Luther és Calvinus vallásával. Harmadik, mert tudni-való, hogy mind Lutheristák s mind Calvinisták elei nem lehetnek ugyan azonok, mivel az Lutheristák és Calvinisták egy-mással ellenkezvén, szántalan dologban viszszát vonsznak. Tehát az kik az Lutheristáknak régi pásztori és tanítói vóltanak, azok nem lehettek az Calvinisták pásztori és tanítói. Azokat pedig

Kalaúz lib. 3. seq. 4. III. 217. skk.

Contra Magyari I. 30. skk. 56. skk.

Ibidem, I. 35.

*[1] II. kiadás: a pártosok.

*[2] II. kiadás: és ezennel (infra) bővebben megmutattyuk.

az régieket, kiket az atyafiak emlegetnek, szinte úgy maga elei közzé számlállya Illyricus mint Volphius, Hunnius mint Mornayus; sőt David Ferencz, Muncerus és egyebek szinte oly szinesen magok eleinek mondhattyák ezeket, mint az Lutheristák. Ugyanis csak azért, hogy valaki az pápát szidta es gyalázta, az misét, az indulgentiákat megvetette, miért kel inkáb Lutheristák, hogy sem Arianisták vagy Mahometisták eleinek mondani?

Magyari ellen, I. 26.

Második bizonyság illyen vala. Az ellenköző atyafiak nem egyébért vitattyák, hogy az igaz Anyaszentegyház lényomattathatik, elrejtethetik, láthatatlanná tétethetik, és hogy az régi Paterek-is minnyájan eltévelyedtek, hanem csak azért, mert magok láttyák, hogy az mely Ecclesia és az mely tanítók Luther előt vóltanak, azok ő tőllök külömböztek, sőt véllek ellenkeztek. Azért hogy minden tévelygéseknek egy barlangot csinállyanak, melybe egyaránt mind Luther, Calvinus, David Ferencz, Muncerus lappanghassanak, azt vitattyák, hogy az Ecclesia Luther előt láthatatlan vólt, az Antichristus előt az pusztában bútt vólt. De meg nem magyarázzák, mely nap vagy mely esztendőben bútt-el az Ecclesia; az Késmárk havassán bujdoklott-e vagy Kalota-szegbe? ki vólt annak neve az kitűl úgy megijedett vólt, miért kellett ennyi ideig lappangani? és mint tudhassuk, ha ez az bujkáló nyáj lutherista, calvinista, davidista, muncerista, libertinista, atheista madár vólt-e?

Bőveb és külömb szóval, de ezen értelemmel írt vala Magyari ellen Pázmány Péter. Ezek közzül némellyekre mond valamit *Itinerarius*, némellyekre semmit sem. De minek-előtte feleletit megrostállyuk, ennihány hiuságit lássuk.

§. II.

Az Itinerariusnak ennihány hiuságí.

Nagy részre le-kellene írnom az *Itinerariust,* ha minden hiuságit és hazugságit lajstromba akarnám írnya. De mi haszna ezen üdőt múlatni? Peldájul ennihányat feljegyzek.

Itiner. fol. 13, 17.

Nem igazán írja az *Itinerarius,* hogy mi Catholicusok *nem merjük bizonyos formáju argumentomba* elő-állatni bizonyságinkat. Mert hogy egyéb könyvekrűl ne szóllyak, az Kalaúzban inkáb minden bizonyságok az ujítók ellen *syllogistica formában* állanak.

Itiner. fol. 14.

Az sem igaz, hogy az mely *dilemmát* az *Itinerarius* formált, abban légyen veleje az Pázmány Péter bizonyságának. Csak jelen-

sége sincs annak az rosz dilemmának az Magyari ellen való írásban. Hanem az *Itinerarius* mint valami játékos, alakot csinál magának és azzal jádczik. Azon pedig nem múlatok, hogy azt az *dilemmát* az *dialecticusok regulai* szerént semmire kellőnek mutassam, mert ezt az gyermek-is eszében veheti.

Hamisság az-is, hogy az Luther és Calvinus tudománnyának ujságát azzal bizonyíttyuk, *mert az Jesuiták ezt világ hallására bátran kiáltyák;* és hogy Pázmány Péternek *első propositioja, mellyet az dialecticusok majornak neveznek,* emez: *Valamely tudományt az Jesuiták világ hallására ujnak kiáltnak, uj tudomány az.* Ha ezt az Pázmány Péter írásában valahol feltalállya az *Itinerarius,* ment légyen az hazugságtúl. Azért csak majmoskodás valamit az magától csinált rosz bizonyságnak fejtegetésében nyálaskodik az *Itinerarius.* Itiner. fol. 19, 20.

Az-is hamisság, hogy valaha Pázmány Péter illyen *syllogismust* csinált vólna: *Valamely tudomány csak 1517. esztendőben kezdetett, uj tudomány az. Az Luther és Calvinus tudománya akkor kezdetett. Ergo etc.* Írta azt Pázmány Péter, hogy *ezer öt száz tizen hét esztendeig soha egy ember nem vólt ollyan vallásban, mint az Luther és Calvinus követői.* De hogy az Luther és Calvinus tudománya akkor kezdetett, azt soha sem mondotta. Mert az Calvinus tudománya sokkal az után csirázott; sőt az lutherista vallásnak-is akkor csak igen vékony sengéje vólt, éppen ki-nem kőlt vólt, holot az után sok esztendőkig misét mondott, csuklyát viselt maga-is Luther. Itiner. fol. 21. Cont Magyari, I. 26. Vide Kalaúz, Logi Alogi fol. 71.

Hazugság az-is, hogy Pázmány Péter *Magyari ellen fol. 30. megvallya, hogy az Paterek vóltak némely írások szerént azon az vallíson* (Lutherén, Calvinusén), *de efféle írások az Patereknek igen homályosok.* Ebbe semmi sincs; mert az mely helyt feljegyez az *Itinerarius,* ot ezt írja Pázmány Péter. *Az régi Szent Atyák felől bizvást mondom, soha senki közzüllök nem vólt, ki Lutherrel vagy Calvinussal eggyet értett vólna azokban az dólgokba, mellyekben ezek töllünk elszakadtak etc. Nem mondom, hogy az Szent Atyáknak némely homályos mondásit magok oltalmára elő nem hozzák. Mert miképpen még az Christus tagadók-is az Szent Írást hozzák oltalmokra, és annak valamely homályos mondásával mint egy hályoggal akarják az emberek szemét békötni, noha ez nyilván ellenkezik véllek: azonképpen ezek-is az Szent Atyáknak némely homályos mondásit előhozhattyák etc.* Itíllye-meg akárki, ha ezekkel az szókkal megvallya-é Pázmány Péter, hogy az Paterek némely írásokban az Luther és Calvinus vallásán vóltanak. Itiner. fol 32.

Itiner. fol. 269. Hazugság az-is*[1], hogy az Papisták *ellopták az Tiz-parancsolatból az második parancsolalot, mely az faragott képeket tiltya, és*
Itiner. fol. 275. *csak kilencz parancsolattyok* vagyon az Papistáknak. Azért az *Itinerarius Jesuita szamárságnak* nevezi, hogy az paráznaságnak tilalmát hatodik parancsolatnak tartyák. Mi az Tiz-parancsolatból semmit ki-nem hagyunk; éppen valamint az szent könyvekben találályuk, ugy hiszszük és tartyuk. Hanem az dolog ebbe vagyon. Az Szent
Exod. 20, 2. Deut. 5, 6. Írás előnkben adgya az Tiz-parancsolatot, de számra nem osztya, fel-nem jegyzi, mellyik légyen az második vagy harmadik parancsolat, az-az meg nem mongya, hol végeződgyék az első parancsolat és hol kezdessék az második; mert ha ezt megjelentené, semmi külömbözés nem vólna az dologba. Azért noha minnyájan az Tiz-parancsolatot minden igéjével és bötűjével helyen haggyuk s taníttyuk, de mint kellessék számra osztani az Tiz-parancsolatot, külömbözés vagyon az túdósok között*[2]. Az Sidók ugy mint

*[1] II. kiadás: Az-is paraszt szemtelenség.

*[2] III. kiadás: Sz. Ágoston fő-képpen két helyen (nem említem *Librum Quæstionum Veteris et Novi Testam. Quæst. 7. Veteris Testamenti*, mert azt a könyvet nem akarják Szent Ágoston írásának ismérni) emlekezik e dologrúl. Elsőben *Epistola 119. ad Januarium c. 11.*, a hol nyilván és világoson írja, hogy az első táblán három parancsolat vólt: az első parancsolatban mongya, hogy az egy Isten tisztelés és a bálványozás távoztatása parancsoltatik; másodikat mongya az esküvésrúl; harmadikat a szombatrúl lenni. Másodszor *Libro 2. Quæstionum super Exodum, Quæst. 71.* Ott-is nyilván és világoson írja, hogy *congruentius*, illendőbnek ítéli, hogy a bálványozás tilalma az első parancsolatban foglaltassék. Mert *revera, quod dictum est: Non erunt tibi alii dii præter me, hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta*, A bálványok tilalma nem foglal uj dolgot magában, hanem azt magyarázza, a mit eléb mondott, hogy egy Istennél töb Istent ne tisztellyen ember. Mivel azért mind egy az, hogy Istenen kívül mást ne tartsunk Istennek, és hogy imádásra való bálványt ne csinállyunk: nem méltó, hogy ezt két parancsolatra oszszuk. Hogy pedig a más feleségének és egyéb marhájának kivánását el kell egy-mástúl választani, azzal állattya Szent Ágoston: mert felebarátunk marhája lopását külömb parancsolattal tiltotta Isten, külömbbel felesége ferteztetését. Tehát a kiknek valóságos lopása külömb parancsolattal tilalmaztatott, méltó vólt, hogy annak illetlen kivánsága külömb parancsolattal tiltatnék. Ezek a Szent Ágoston okoskodási.

Calv. Lib. 2. c. 8. n. 2. Calvinus ezen dologrúl igazán írja, hogy szabad akár-ki mint vélekedgyék; mert nem a parancsolatok számárúl, hanem azoknak osztásárúl vagyon a kérdés: *Divisionum præceptorum ejus generis rem esse meminerimus, in qua liberum cuique judicium esse debeat; ob quam non sit contentiose cum dissentiente pugnandum. Non de numero, sed secandi ratione ambigitur.* Ez
Ibid. igaz; de sok hazugságokat elegyít hozzá. 1. Azt írja, hogy *præceptum de imaginibus haud*
Ibid. eodem *dubie a Domino distincte positum.* 2. *De non concupiscendis proximi rebus inepte in duo con-*
c. 8. n. 50. *cerpunt, qui duo præcepta quærunt in concupiscentiæ prohibitione, perversa sectione quod unum*
Illo n. 12. *erat, lacerant.* 3. *Talem partiendi rationem, puriori sæculo incognitam fuisse.* Ezekből a Calvinus
Mendax, audi- szemtelensége világoson kitetczik. 1. Mert képekrúl való parancsolatnak nevezi, melyben a
visti Augusti- képek nem említtetnek. És nem régen hallók Calvinustúl, hogy szabad képeket csinálni; maga
num. szabad nem vólna, ha a képek csinálását tiltaná Isten. 2. Bizonyosnak írja, hogy Isten a bálvá-
Kalaúz IV. nyok tilalmát külön parancsolatban foglalta, és hogy *inepte, perverse*, roszszúl s hamissan osztyák
630. két parancsolatra a kivánás tilalmát. Ha ezek igazak, miért mongya szabadnak erről vélekedni? Szabad-e az Isten rendelését embernek megváltoztatni? Szabad-e okosság-ellen *ineptire* roszszálkodni? De mennyünk tovább.

Josephus, Philo, sőt az keresztyének közzül-is némellyek az második parancsolatot, az képek csinálásának és tiszteletinek tilalmán kezdik, és a tizedik parancsolatban foglallyák az fele-barátunk feleségének gonosz kívánságát. Más felöl Clemens Alexandrinus *6. Stromt.*, Sz. Ágoston *Quæst. 7. in Exod. Epist. 119. cap. 11.*, Sz. Hieronymus *in Psal. 32.* és közönségesen az hivek, az faragott képekről adott parancsolatot az első parancsolat czikkelyének tartyák; kilenczedik parancsolatnak az fele-barátunk feleségéről való tilalmat számlállyák. De akár eggyik s akár másik módon osztassék számra az Decalogus, azzal meg nem lopattatik az Tiz-parancsolat, sem az Szent Írás meg nem sértetik. Vide Cornelium Cornelii, Deut. 5, 7

Ehez hasonló hazugság az-is, hogy az Papisták tanítása szerént *nem jó a Szent Írást deák nyelven kívül semmi nyelvre fordítani;* Itiner. folio 97. *nem-is kel engedni, hogy az egyházi rend kívül egyéb emberek olvassák az Isten könyvét,* és hogy *az kösség közzül az ki tudakozik az hit dólgárúl, átok alá vetik az Papisták.* Itiner. folio. 383. Ezek mind igen temérdek hamisságok. Mert az Római Ecclesia senkit el-nem tilt az Biblianak igazán fordításától és keresztyéni józansággal való olvasásától. Mely dologrúl nem szükség hogy az Kalaúznak tanítását it leírjam; az kinek kedve tartya, bőveb tanuságot vehet abból. Kalaúz, III. 443. skk. 300, etc. IV. 10.

Az-is csak hasonló hiúság, az mit másút fecseg. *Vennék-el csak az uraságot az mostani püspököktúl s adnák az Evangelicusoknak, nem találtatnék csak eggy-is közzüllök, az ki örömest Calvinistává vagy Lutheristává nem lenne.* Itiner. folio 286. Azt-is ez után veti, hogy az Bellarminus írásiból eszében vette, hogy Bellarminus csak csúfollya az papistaságot. Ibid. *Elhitted-é* ugymond, *hogy Bellarminus túdós ember lévén, ollyan ostobájúl és mosdatlanúl szóllana affelől az Ecclesia felől, mellyet igaznak hinne? Vallyon ganéjnak, haj-hulladéknak és gonosz nedvességeknek nevezné-e? hit, reménség és minden belső jó-indúlat nélkűl valónak mondaná-e az ő-benne vitézkedőket?* Itiner. folio 287. Ez csak csélcsapás. Ugy tetczik ebben az Betlen Gábor háborújában mind érsekeknek, püspüköknek, papoknak jószágát elfoglaltátok. Ugy tetczik ennihányat meg-is öltetek az papokban, hogy ím az calvinista predikátorokhoz nem akartak búcsúra menni. De hála Istennek egy püspök vagy pap sem lött Lutherista vagy Calvinista. Az hamis predikátorok mivelhogy csak ez világi alkolmatosságot asittyák*[1], másokat magokrúl itílnek. Távúly légyen, hogy mi Istennek ez világi jókért szolgállyunk.

*[1] Kivánják, áhitoznak rá.

Az Isten országát keressük; ha az Úr Isten igireti szerént *adjicit cætera,* az külső alkolmatosságot-is hozzá-adgya, dicsírtessék az ő szent neve; ha elvészi jószágunkat, azért-is légyen áldott az ő szent neve, csak lelkünket megtarcsa. Bellarminusrúl való itíletiből *Itinerariusnak* megtetczik, mit kellyen hinni néki, midőn az régieket Luthero-Calvinistákká akarja tenni. Azok-is ollyan Calvinisták vóltak, mint Bellarminus. Nem igaz pedig, hogy az Római Ecclesiát gyalázatosan említené. Mert az *Itinerariustúl* elő-hozott szavaiban-is azt mongya, hogy *in Ecclesia inveniuntur omnes virtutes, fides, spes, charitas.* Nem-is hasonlíttya az egész Ecclesiát és annak minden tagjait ganéjhoz, haj-húlladékhoz; hanem csak azokat, kik noha külső-képpen az igaz Ecclesiához kapcsollyák magokat, de magok vétkével az Ecclesiának belső és lélek-szerént-való eggyességétűl elszakadnak.

Itiner. folio 51., 52.

Vide Kalaúz, IV. 150.

Itiner. folio 300.

Temérdek tudatlanság az-is, hogy *Irenæus Vitalis Pápa felől szól, hogy akkor tétetett az Római gyöleközetnek mesterévé az ördög.* Az *Itinerarius* írja, hogy ez az Vitalis Pápa *hat száz hatvan esztendőben élt.* Irenæusrúl pedig azt mongya, hogy *élt anno Domini* 179. Mint írhatott tehát Irenæus Vitalis Pápárúl?

Itiner. fol. 299.

Itiner. folio 154.

Itiner. folio 311.

Az sem igaz, hogy *Gratianus II. Quæst. 3. cap. Absit* azt írná, az mit beszél *Itinerarius.* Az *glossában*-is az úgy nem találtatik, az mit ő mond; jóllehet mind ot s mind egyébüt az régi *glossában* sok alkolmatlanságok vannak, mint az Kalaúzba feltalálod.

Kal. III. f. 360.

Itiner fol. 296.

Az sem igaz, hogy *Bonifacius idét Phocas által* adatott az Római Pápának az közönséges püspök neve. Mert az Kalaúzban megláthatod, hogy az dolog sokkal külömben vagyon.

Kalaúz IV. fol. 272., 314., 338.

Itiner. folio 259.

Az-is temérdek hamisság, hogy Pázmány Péter *az Christus Jesus érdemét nem az bűnnek bocsánattyára valónak tanittya hanem az gonosságnak cselekedetire ingerlőnek mondgya.* Ha Pázmány Péter ezt mondotta, nagyot esett és hamissat mondott. De ha jámbor vagy, hol és minémű szókkal tanította ezt Pázmány Péter? Hazugságát más hazugsággal támogattya *Itinerarius.* Azt írja (ugymond), *hogy az Christus érdeme által hatalmunk vagyon mind az jóra s mind az gonoszra.* Ezt pedig az Pázmány Péter írásában Magyari ellen *fol. 141.* mondgya, hogy feltalálta. Ez csak káromló rágalmazás; mert soha semmit effélét Pázmány Péter nem írt s meg sem gondolt; sőt azon *foliuson,* mellyet az *Itinerarius* említ, nem egyszer mondgya, hogy az embernek szabad akarattya elégséges magátúl az gonoszra, az jóra pedig az Istennek malasztyával gyá-

Itiner. folio 258.

molyíttatik. Az Magyari ellen írt könyvnek említett *foliussa* ezeken az Szent Ágoston szavain kezdetik. *Quid valeat liberum arbitrium non adjutum, in Adam est demonstratum. Ad malum sufficit sibi, ad bonum non, nisi adjuvetur;* és mingyárt utánna-veti, hogy ezt vallyák az Catholicusok. Ugyan azon *foliuson* előhozza és javallya Szent Ágostonnak illyen mondását. *Liberum arbitrium ad peccandum valet, ad bonum non valet, nisi gratia Dei fuerit adjutum.* Ugyan azon *foliuson* azt-is írja, hogy az ember megvetvén az Istennek malasztyát, gonoszt cselekeszik; és hogy az Istennek malasztyával erő adatik embernek az gonosznak eltávoztatására és az jónak megcseleküvésére. Erős fantasiajának kel lenni az predikátoroknak, ha ezekből az mondásokból azt akarják kisatúlni, hogy *az Istennek malasztya gonoszra ingerli az embert.* Nyilva az Kalaúzban sok bizonyságokkal megerőssítette azt Pázmány Péter Calvinus ellen, hogy az Isten nem ingerli, sem izgattya embert az gonoszra; és hogy az Christus érdeme által adatott malaszt arra való, hogy ember üdvösséges jót cselekedgyék.

Contra Magyari I. folio 141.

Kalaúz IV. fol. 642. sk. 652.

Kalaúz, IV. 496.

De ki győzné mind elő-számlálni ennek az úta-vesztett *Itinerariusnak* hamis mondásit? Térjünk az elkezdett dologra és lássuk, mit felel azokra az bizonyságokra, mellyekkel hallók, hogy megmutatta Pázmány Péter az lutherista és calvinista vallásnak ujságát.

§. III.

Első feleleti az Itinerariusnak.

Arra néz az első felelet, hogy ha az Apostolok idejétűl fogva Luther és Calvinus idejéig senkit nem mutathatnának-is, ki azt tanította s valotta vólna, az mit ők: mind az által ebből ki nem sűlne, hogy az luthero-calvinista vallás uj vólna, vagy hogy nékik Ecclesiájok és doctorok minden üdőben nem lött vólna. Ezt az éles eleméjű *Itinerarius* így magyarázza. *Bátor úgy vólna-is, hogy 1517. esztendő forgásába senki ollyan értelemmel az üdvösségnek tudománnyát, az Szent Írást nem predikállotta és magyarázta vólna-is* (mint Luther és Calvinus), *azért az ő tudománnyok uj nem vólna, hanem-ha mind uj lészen, az kinek az emberek ujonnan jutoltak ismeretire. És így uj lészen az ég és az csillagok, mert azoknak forgásának tudására későn jutottak az emberek; uj lészen America, uj lészen az Istennek Próféták által kijelentetett akarattya, mert ez az özön-víz után ennihány esztendővel iratott-meg.* Azért az Luther

Itiner. folio 29.

Itiner. folio 27. és Calvinus tanítása *eredetire, magára, remekére*[*1] *képest nem uj, hanem oly régi, mint az világ Ádámmal eggyüt, kinek predikáltatott paradicsomba, hogy az aszszony-állat magva töri-meg az* Ibid. fol. 26. *kigyónak fejét. Noha az emberek közzé való érkezésre és értelemre képest uj lehet. Azért Luther és Calvinus által kezdetett az Pápa országának setétségébe nyilván és bátran hirdettetni az Luther és Calvinus tudománya, nem uj mind az által.*

Ennek pedig az calvino-lutherista remeknek (csuda hogy nem törsöknek) hon[*2] és minémű Ecclesiája vólt, így magyarázza. Itiner. folio 125. *Két-képpen gondolkodhatunk az igaz Ecclesia felől, fundamentomára képest és az embereknek társasága s gyöleközeti szerént. Fundamentoma az Ecclesiának Christus*[1]*, mely magában mindenkor finyes*[2]*. Az emberek gyölekezetihez képest az Ecclesia felől két-képpen elmelkedhetünk. Először Istenre, másodszor az Ecclesiának gyöleközetiben levőkre képest*[3]*. Istenre képest mindenkor finlik az vitézkedő Ecclesia, mert Istennél nyilván vagyon száma azoknak, kik az Ecclesiának tagjai. Magokra képest belső-képpen fénlett az Ecclesia, az mennyiben tuggyák magokban, hogy ők Istennek igaz Anyaszentegyháza, és vallást-is tésznek arrúl Isten előt magokban. De külső tettetes*[*3] *vallás szerént nem mindenkor fénlett egy-aránt az Ecclesia, mert néha külső veszendő dolgokért inkáb hittenek az emberek az hamisságnak, hogy sem az igazságnak.*

[1] Itiner fol. 126.
[2] Fol. 127.
[3] Fol. 128.

Ugyan ezen remeknek lelki pásztorirúl és doctorirúl szólván Itiner. folio 147. azt mongya, hogy *az Ecclesiának pásztori az Próféták, Evangelisták és Apostolok írási. Ha ezekhez oly tanítókat kötsz, kik élő nyelvekkel mindenkor tettetesen és foganatoson predikállottak légyen az Apostolok ideje után 1517. esztendeig, oly hamis az te okoskodásod, mintha azt mondanád, hogy az Messiás nem Augustus idejébe született, hanem az mikor Isaias predikállott.*

Ez az első feleleti az *Itinerariusnak,* mellyet nagy dolog ha maga értett.

Rom. 10, 15. Hogy az utólsó czikkelyen kezgyem-el, Sz. Pál nyilván írja, hogy az hit hallásból vagyon, az hallás predikállásból, az predikállás Istentűl küldetett tanítók által. Tehát külömben nem terjedhet s meg sem maradhat az igaz hit, hanem élő nyelvnek foganatos predikállása által. Annak okáért avagy az igaz hit tellyességgel elfogyott az Apostolok halála után, avagy ha megmaradott, az élő nyelvel predikálló pásztoroknak foganatos predi-

[*1] Lényegére, alapjára nézve. — [*2] hol. — [*3] Látható.

kállásának-is meg-kellett maradni. Továbba ugyan ezen Sz. Pál írja, hogy az Ur Isten nem csak Apostolokat, Prófétákat és Evangelistákat rendelt az ő Ecclesiájának éppítésére, hanem ezeken kívül pásztorokat és doctorokat-is, hogy éppícsék az Ecclesiát mind addig, valamig minnyájan Christus eleiben megyünk. De erről az Kalaúz bővön szóllott, megmutatván egyéb bizonyságok közöt Calvinusból és az Augustai Confessióból-is, hogy soha semmi üdőben az Ecclesia predikálló doctorok és pásztorok nélkül nem lehetett. És bizonyára ha *az Apostolok ideje után 1517. esztendeig élő nyelvel predikálló tanítók minden üdőben nem voltak,* hamisnak kel annak lenni, az mit második feleletiben vítat *Itinerarius,* hogy *minden seculomban luthero-calvinista tanítók vóltanak.*

Ephes. 4, 11. 12.

Kalaúz, III. fol. 169. 218. IV. fol. 161. sk.

Az Ecclesiárúl az mit beszél *Itinerarius*, az-is csak arra néz, hogy ne kellessék az Apostolok után minden üdő forgásában bizonyos külső gyöleközetet mutatni, mely az Luther és Calvinus tudománya szerént tanított vólna. Azért megvallya az Itinerarius, hogy külső tettetes vallás szerént nem finlett mindenkor az Luther és Calvinus Ecclesiája. Maga ha minden száz esztendő forgásában nevezetes tanítói lettek vólna az calvino-lutherista vallásnak (minthogy az második feleletbe ezt vítattya az *Itinerarius),* külső vallás szerént-is elégségesen finlett vólna az ő Ecclesiájok. Az pedig merő balgatagság, hogy *a kik külső-képpen ez világi veszendő dolgokért inkáb hittenek az hamisságnak, hogy sem az igazságnak,* azokban *belső-képpen finlett az Ecclesia és tutták magokban, hogy ők Istennek igaz Anyaszentegyháza.* Mert valaki külső-képpen megtagadgya az igazságot és követi az hamissat, nem lehet Christus tagja, Christus jegyesse. Mivelhogy az ki szűvel hiszen az igazulásra, szájal kel vallást tenni az üdvösségre; és valaki Christust megtagadgya az emberek előt, megtagadtatik Christustúl az Atya elöt. Mely dologrúl bőveb tanuságot vehecz az Kalaúzból, holot az-is megbizonyíttatott, hogy az hitben tévelygők nincsenek az Christus Ecclesiában, és hogy az igaz Ecclesiának külön-képpennis minden üdőben láthatónak kellett lenni. Azért mint az Sz. Írással és Sz. Atyák tanításával, s mind az igaz okossággal ellenkezik, hogy valaki külső-képpen az török vagy sidó vallást kövesse, mind az által Christusnak igaz Ecclesiája lehessen.

Rom. 10, 10. Luc. 9, 26. Matth. 20, 25. Kalaúz, III. fol. 239. 246. Kalaúz, IV. fol. 149. Ibidem, IV. fol. 176. 179.

Végezetre, az mivel mentegeti *Itinerarius* az ő hitinek ujságát, az csak kábaság. Mert ha igaz, hogy *1517 esztendő forgásába senki ollyan értelemmel az üdvösségnek tudományát és az Szent*

Írást nem predikállotta s nem magyarázta, mint Luther és Calvinus, szem-látomást következik, hogy az ő tanítások uj. Mivelhogy azt híjuk ujnak, az mi az előt nem vólt és most kezdetik. Az *Itinerarius* instanciái semmire kellők; mert az tudománynak ujságából nem következik, hogy az-is uj légyen, az mirűl uj tudomány találtatik. Azért midőn az emberek elsőben megismérték az csillagoknak bizonyos forgásit, mikor elsőben Indiát vagy Americat feltalálták, mikor az Isten elsőben megjelentette az Sz. Háromságot: az csillagok, Indiák és az Sz. Háromság ujak nem vóltak. De ezeknek ismereti, látása és hitele uj vólt. Azonképpen tehát, noha az embernek megigazulása, az purgatorium, az megdücsőűlt szentek nem ujak; de mikor ezekrűl ollyat tanított Luther és Calvinus, az mit az előt az keresztyén Ecclesia nem hallott s nem tanított: kétség nélkül uj vólt az ő vallások és tanítások; szinte mintha valaki ma kezdene ezekrűl ollyat tanítani, a mit senki ez előt nem hirdetett, az régi dolgokrúl uj tudományt tanítana.

Vide Kalaúz, III. fol. 233.

Mikor pedig az ő vallásának régiségét azzal támogattya *Itinerarius,* hogy ennek fondamentoma az paradicsomba vettetett, midőn Isten azt mondá, hogy az aszszonyi-állatnak magva megtöri az kigyó fejét, maga sem tudgya mit beszél. Mert ugyan ezent mondhattya Dávid Ferencz, Muncerus, Flaccius, az ubiquisták és egyebek-is, valakik elhitték azokat az Istentűl mondott igíket. Végezetre, ha igaz, hogy *az Pápa országának setétségébe Luther és Calvinus által kezdetett hirdettetni* az ti vallástok, nyilván-való, hogy uj az ti tudománytok; mivelhogy ha Luther *kezdette,* tehát ő előtte nem vólt, mert azt ő nem kezdhette, az mi ő előtte-is vólt.

§. IV.

Második feleleti az Itinerariusnak.

Második feleleti *Itinerariusnak* az*[1], hogy *Urunk születése után mindenik seculumba,* az-az mindenik száz esztendőbe *Lutheristák és Calvinisták vóltak, valakik igazán tanítottak, az-az nem egyebet vallottak, mint Luther és Calvinus.* És nagy hoszú lajstromba elő-számlállya, kik vóltak minden seculomba Luthero-Calvinisták; de Volphiusból és Illyricusból írja-le az kiket emleget,

Itiner. fol. 146.

Fol. 95 et 145. sq. ad finem.

*[1] II. kiadás: Eszébe vévé *Itinerarius,* hogy első mentsége ujságoknak nem helyes: azért másut fogja és azt írja hogy stb.

mert *Itinerarius* az elő-számlált tanúk írásiban talám soha csak eggyet sem olvasott*[1]. Mind azok közzül-is, az kiket efféle *catalogusok* emlegetnek, egy nem vólt, kirűl igazán mondhassák, hogy Calvino-Lutherista*[2] lött vólna.

Hogy eggyenként mindenikrűl ne szóllyak, mivelhogy ez igen únalmas és haszontalan vólna, rövideden négy erős bizonysággal kűnyű ezt megmutatni.

Első bizonyság. Ha ezek az lajstromban írt bizonyságok az lutherista vallásnak tanúi vóltak, kétség nélkül a calvinistaságnak követői nem lehettek; mint szinte most a ki Lutherista, az nem lehet Calvinista, sőt ellenkezni kell az Calvinistával. Nincs pedig szinesb és tettetesb*[3] oka az Lutheristáknak, mellyel magok eleivé tehessék inkáb a elő-számlált tanukat, hogy sem az Calvinistáknak; annak okáért az *Itinerarius*-is egy-aránt mind az két fél Itiner. fol. 146. eleinek nevezi azokat, kiket lajstromba jegyzett. Ha azért eggyiknek nincs nagyob oka, hogy-sem másiknak, miért nevezhesse azokat maga eleinek, nyilván-való, hogy sem eggyik, sem másik elei nem vóltanak*[4].

Második bizonyság. A kiket az Luthero-Calvinisták lajstromában írt az *Itinerarius*, fel-is jegyzette minémű mondásért vonsza ezeket az maga czéhiben. Egy, két vagy legfellyeb három czikkelyt említ, melyben alíttya, hogy ő véllek egy értelemben vóltanak. Ha egy, két vagy három dologban való eggyezés elégséges, hogy valakit Lutheristának vagy Calvinistának mondhassunk: tehát az Törököt, Sidót, Tatárt, Ariánust, Anabaptistát, Lutheristáknak és Calvinistáknak mondhattyuk, mivelhogy ezek-is ennihány dologban az Római Ecclesiának tanítása ellen eggyet értnek az Luthero-Calvinistákkal. Ezt világosban így magyarázom. Az *Itinerarius* Erigenát azért számlállya az Calvino-Lutheristák Itiner. fol. 97. elei közzé, mert az misét megvetette; némely oxoniai Academicusokat azért, mert az Pápához való engedelmességet és az baráti Fol. 99. szerzetet nem javallották; Leo Isaurust és Claudius Taurinensist Fol. 306. 309. azért, mert az képeket nem szerették; Berengáriust azért, mert az Christus testét tagadta az ur-vacsorában. Ha ezekért Luthero- Fol. 328. Calvinistáknak mondhatni őket, tehát a Törököt, Sidót, Tatárt-is

*[1] II. kiadás: talám keveset látott.

*[2] II. kiadás itt és több más helyen: Calvo-Lutherista.

*[3] Látható, kitűnő.

*[4] II. kiadás: Sőt azon okból, melyből Illyricus és Volfius, Hunnius és Mornæus ezeket magok eleivé tészik, David Ferencz és Muncerus-is magához kapcsolhattya.

írjuk mind a Calvino-Lutheristák lajstromában, mivelhogy ezek-is
Vide Kalaúz, III. fol. 239. mind egy-aránt hiszik és taníttyák az elő-számlált vallásokat.

Továbbá holot az említett czikkelyekbe nem csak az Calvino-Lutheristák, de az Arianusok, Anabaptisták, Flaccianusok, Libertinusok eggyet értnek Erigenával és az többivel: honnan tuggya az *Itinerarius*, hogy Luthero-Calvinisták vóltanak ezek, nem Arianusok vagy Libertinusok?

Harmadik bizonyság. Az minémű tanúit régiségeknek elő-hozza, azok nagy részre Pápák, cardinálok, érsekek, püspökök, papok, barátok vóltanak. Sz. Gergely, kit az *Itinerarius* Luther lajstromban helyheztet *fol. 288.*, Pápa vólt. Franciscus Zabarella, kit *fol. 363.* az *catalogusba* jegyezett, cardinál vólt; *fol. 111., 327. etc.* érsekeket emleget. Barátot sokat ír lajstromában: Ioannes Duns Scotust *fol. 109.*, Nicolaus Lyrát és Occamot *fol. 111.*, Arnulphust *fol. 100.*, Robertust *fol. 311.*, Smaragdust *fol. 324.*, Frater Felixet *fol. 333.*, Marianus Scotust *fol. 330.*, Gratianust *fol. 332.* és egyebeket, kik mind barátok vóltak. Nem tudtam, hogy régen calvino-lutherista Pápák, cardinálok, érsekek, barátok vóltanak. Kár hogy most nincsenek; díszes vólna az lutherista-calvinistaság véllek, jelesben ha ollyan öltözetbe járnának az predikátorok, mint az fa-talpú barátok. De hadd járjon az tréfa. Az kik ollyan szerzetben, ollyan *regula* és szer-tartásban éltek hóltok napjáig, mint ma élnek az Franciscánus barátok, hogy azok Calvino-Lutheristák vóltak, nehéz elhitetni az eszes emberekkel.

Mert bár úgy légyen, hogy némellyek ezek közzül valamely dologrúl, mellyet az Ecclesia még akkor tellyességesen nem *definiált* vólt, alkolmatlanúl vélekedtek; avagy az emberi elménck gyarlósága, tudatlansága, sőt bár ugyan vakmerősége miatt-is, valamiben
Vide Kalaúz III. fol. 250. vétkeztek: mind az által szinte hóltok napjáig ugy éltek, mint az mái barátok, az Római Ecclesiának eggyességében maradtak, Sacramentomival éltek, hitinek *publica professiojával* eggyeztenek; mint lehettek tehát Calvino-Lutheristák?

Negyedik bizonyság. Az minémű tanúkat Volphiusból és Illyricusból elő-számlál *Itinerarius*, azok öt karban vannak, kik közzül mind az által egy sincsen, az ki Lutherrel vagy Calvinussal az hitben eggyezett vólna.

Első karban azok vannak, kik hóltok napjáig az Római Ecclesiában éltek és annak papjai és doctori vóltanak; nem-is szóllottak
Itiner. fol. 324. *tacite fatetur.* az Római Ecclesiának hiti, vallása és tanítása ellen, sőt ezt mind

hóltig követték; hanem szidalmazták és gyalázták az ő idejekben élő gonosz egyházi személyeknek feslett erkölcsét, életét, pompáját*[1], magok-viselését. Az *Itinerariusból* megteczik, hogy illyenek vóltak Arnulphus *fol. 100.*, Sarisberiensis *fol. 101.*, Gualo *fol. 103.*, Gyraldus *fol. 105.*, Gualterus *fol. 106.*, Robertus Lincolniensis *fol. 107.*, Robertus Corbeiensis *fol. 311.*, Platina *fol. 316.*, Valla *fol. 347.*, Sevaldus *fol. 108.*, Orem. *fol. 112.*, Hampolus *fol. 113.*, Armacanus *fol. 114.*, Mandevillus *fol. 117.* és sokan egyebek, kiknek szavokat az feljegyzett *foliusokban* elő-hozza *Itinerarius*. Ezeket ha Calvino-Lutheristáknak kel tartani mivelhogy az Pápák és egyéb egyházi emberek feslettségét megírták és gyalázták: Bornemisza Pétert-is papistának kelletik mondani, mivelhogy az ördögi kisirtetről írt könyvébe az calvinista és lutherista predikátorok csintalan életét bő beszéddel megírja. De az Kalaúzban feltalálod, hogy az Pápák életének rágalmazása senkit nem tészen Calvino-Lutheristává. Vide Kalaúz III. fol. 344. Kalaúz III. fol. 239.

Második karban azok vannak, kik az fejedelmeknek akarván kedveskedni, vagy egyéb indulatból, az Római Pápának hatalmát és méltóságát fölötték meghatározták; illyenek az *Itinerariustúl* elő-hozott *obscurus**[2] emberek: Gilbertus *fol. 104.*, Brito *fol. 105.*, Bacconus *fol. 109.*, Bacontorpius *fol. 110.*, Occam *fol. 111.* etc. Ezeket sem tehettyük Luthero-Calvinistákká, hanem-ha az Törököt, Sidót, Tatárt, Arianust-is Lutheristává tészszük, mivelhogy ezek-is egyenlő-képpen az Pápa hatalmát tagadgyák.

Harmadik karban azok vannak, kik egy, két, három dologban valamit affélét tanítottak, az mit az Luthero-Calvinisták. Ilyenek amaz régen kárhoztatott eretnekek, kiket *Itinerarius* emleget: Leo Isaurus *fol. 306.*, Claudius Taurinensis *fol. 309.*, Berengarius *fol. 328.*, Viclcph *fol. 344. et 114.* etc. és egyebek-is ezeken kivűl. De az mint elébbis mondám, egy vagy két, három dologban való eggyezésért ezeket magokévá nem tehetik, hanem-ha Mahometet-is apjoknak fogadgyák. Mert Leóval és Claudiussal egy értelembe Mahomet-is gyülölte az szentek képét. És talám ez az oka, hogy az *Itinerarius* Sinan Basa cselekedetivel akarja az képeket meggyülöltetni. Noha az mely historiát elő-hoz, nagy bizonnyal értettem az sz. martoni apátúrtúl, hogy csak álom. Berengariushoz hasonló vólt Mahomet a misének megvetésébe; Viclephel egy nyomba járt Mahomet az Pápa méltóságának, az szentek tetemének, az misének tagadásában. Kalaúz III. fol. 242. Itiner. fol. 224.

[1] II. kiadás: hűségos pompáját. — [2] II. kiadás: csuda-nevű.

Negyedik karban Christus Urunk és az Apostolok vannak. Mert az *Itinerarius* az első száz esztendőben Urunk születése után senkit egyebet nem nevez, az ki Luthero-Calvinista lött vólna, hanem Christus Urunkat és az Apostolokat. Mondásának egyéb
Itiner. fol. 146. bizonyságát nem adgya, hanem az Evangelistákból Christus Urunknak ennihány szép mondásit elő-hozza, mellyeket elhittek az Calvino-Lutheristák. Okoson cselekeszi az *Itinerarius*, hogy *Clemens Romanust, Dionysius Areopagitát, Ignatiust, Cletust, Anacletust* és egyebeket, kik első seculumban írtanak, nem említi, tudván, hogy ezeknek írások igyenesen ellenkedik az calvino-lutheristasággal. De azt igen bolondúl cselekeszi, hogy Luthero-Calvinistává akarja tenni Urunkat és az ő Apostolit az ennihány elő-számlált szókért, mellyeket mind az Római Ecclesia, s mind az Arianusok, Anabaptisták és Ubiquisták szinte úgy igaznak hiszik, mint az Calvino-
Vide Kalaúz IV. fol. 9. III. fol. 233. etc. Lutheristák. Nem-is érdemel keresztyén nevet, valaki csak egy igejét-is megveti az Evangelisták és Apostolok mondásának.

Ötödik karban vannak az régi Paterek, kik közzül ennihányat említ az *Itinerarius;* de csak egy sincs azok közzül, kinek írásából megmutatta vólna vagy valaha megmutathatná, hogy Luthero-
Itiner. fol. 148. Calvinisták löttek vólna. Példájúl ennihányat lássunk.

Polycarpusun, Quadratuson, Aristidesen kezdi-el. Hogy ezek Calvino-Lutheristák vóltak, csak azzal bizonyíttya, mert *ezek azt tanították, az mit az Apostoloktúl tanúltak**[1]. Ha ez eszesség, nem tudom mi légyen a szelesség.

Itiner. fol. 151, 154, 163. Justinust, Irenæust, Clemens Alexandrinust említi, és azzal bizonyíttya ezeknek luthero-calvinistaságokat, mert az Szent Irást igen dicsírik, és abból mondgyák hogy kel állatni az igaz tudományt. De efféle mondásokkal el nem vonhattya mi mellöllünk ezeket az
Kalaúz III. 443. és (libro 6. cap. 3.) VI. könyv, 4. rész. szenteket. Mert az Kalaúzban bőségesen megmutatódott, hogy az Szent Írásnak tekélletes méltóságát az Római Ecclesia mindenkor hitte és tanította. Ugyan ottan az Irenæus és egyéb Doctorok mondási megmagyaráztattak. Ha Clemens az Ecclesiát az választottak gyöleközetinek nevezi, igazán nevezi; mert az választottaknak egyéb gyöleközeti nincs az Ecclesiánál, noha mig ez földön vitézkedik ez az válasz-
Vide Kalaúz IV. fol. 150. tottak gyöleközeti, köziben elegyednek az veszedelemnek-is edényi.

*[1] II. kiadás: Csuda ha a szén-égetőtűl nem tanúlt az *Itinerarius*, és ugy nem bizonyíttya, hogy az ő vallása régi, mert ő azt hiszi, a mit az Apostolok tanítványi; ezek pedig azt hitték, a mit ő. Nem így kellene ezt véghez vinni, ha az *Itinerarius* jól akarná; hanem elő kellene állatni az Apostolok tanítványinak szavait, mellyekkel az uj vallásokat támogatnák. De ebben nincs módgya Itinerariusnak.

Az töb Doctorok írásival-is ehez hasonló-képpen bizonyít. Egy vagy két mondásokat elő-hozza, melyben teczhetnék hogy árnyéka vólna az luthero-calvinistaságnak*[1]. De mind ezeket az szent Doctorok mondásit *in propriis materiis* Bellarminus és az töb catholicus Doctorok elő-hozták s megmutatták, hogy az Paterek szavaiba heába vadászszák az calvino-lutheristaságot, mert az régi mondás szerént *ubi non est ot ne keresd.* Ezt hogy világoson megtapasztald, hallyad minemű okból vítattya *Itinerarius,* hogy Szent Ágoston és Szent Gergely Calvino-Lutheristák vóltanak.

Szent Ágostonbúl három mondást hoz-elő, melyből ki-akarja hozni, hogy ő-is az Luthero-Calvinisták lajstromában való. Első mondás: Amaz szókat: *Ezen az kő-sziklán éppítem Ecclesiámat,* Christusrúl és nem Szent Péterrűl magyarázza Szent Ágoston. De ez tudatlanság. Mert az Magyari ellen írt könyvben és az Kalaúzban megmutattatott, hogy azt az magyarázatot-is helyén haggya Szent Ágoston, mellyet Szent Ambrus követett, tudni illik, hogy az Urunk szavát Szent Péterrűl ércsük. Második mondás: Az más-világon pokolnál és meny-országnál töb hely nincsen. De az Kalaúz Szent Ágostonnak tulajdon szavaiból megbizonyította, hogy az más-világon csak ollyan harmadik helyt nem ismért Szent Ágoston, melyben az emberek örökké maradgyanak. Noha ugyan azon Kalaúz világos írásiból Szent Ágostonnak megmutatta, hogy ő az purgatoriomot szinte úgy hitte, mint mi. Harmadik mondás: Az meghólt szenteket és az Angyalokat nem akarja Szent Ágoston hogy imádgyuk vagy nékik templomokat éppícsünk. Ez-is Magyari s Gyarmathi ellen és az Kalaúzban megmagyarázatott. Szent Ágoston az megdücsőűlt szenteket szinte úgy kérte, hogy érette imádkozzanak, mint szinte mi, kit az maga saját szavainak elő-állatásával megbizonyított az Kalaúz *IV. fol. 260.* Az imadásrúl-is azt tanította, hogy ez két-féle: eggyik csak az Istent illeti, mellyet nem szabad teremptett állatnak adni; másik az szentekhez-is hozzá férhet. Erről-is Szent Ágostonnak tulajdon szavait elő-hozza az Kalaúz *IV. fol. 568.* és az Magyari ellen írt könyv-is *fol. 162.* Az templomok és oltárok éppítését az mi illeti, ezeket bezzeg csak Istennek éppíttyük, de az mint [1]Szent Ágoston szól, *in memoriis Martyrum,* avagy az mint [2]Szent Damascenus mondgya, *in sanctorum nomine templa Deo exstruimus.*

Szent Gergely Pápát csak azért írja az calvino-lutherista cata-

Itiner. folio 276.

Cont. Magyari, I. fol. 59. Kalaúz IV. fol. 326.

Kalaúz IV. fol. 618.

Kalaúz IV. fol. 261. 614.

Cont. Magyari folio 162. sk. Cont. Gyarm. II. fol. 364, 386, 425. Kalaúz IV. folio 567. sk.

[1] In Kalaúz IV. fol. 567.

[2] In libro cont. Gyarmathi, II. fol. 384.

*) II. kiadás: melyben a csipás szemuk árnyékát láttyák a luthero-calvinistaságnak.

Itiner. fol. 288. logusban *Itinerarius,* mert az ő idejében való papok és egyházi emberek tunyaságát és egyéb fogyatkozását feddi. Az custanczinápoli patriarchát Anti-Christus elől-járójának mondgya, mivelhogy magát közönséges püspöknek hitta. Tutta jól *Itinerarius*, hogy az papok életének feddése senkit Calvino-Lutheristává nem tészen. Kalaúz IV. fol. 315. Contra Magyari, 1. folio 32. sk. És nem csak az Kalaúzban, de abban az Magyari ellen írt könyvbennis, mellyen szegezget*[1], olvasta vala, minemű értelemben feddi Szent Gergely az custanczinápoli patriarchát, hogy az közönséges püspök nevét felfuvalkodásából magára vonta. Mind az által az *Itinerarius* erővel akarja másra czigázni*[2] az Szent Gergely szavait.

Az Catholicusok bezzeg nem így bizonyíttyák az sz. Doctorokbúl tudományoknak régiségét, hanem vagy elő-vésznek valamely régi Szent Atyát, ugymint Szent Ágostont, Ambrosiust, Gregoriust etc. és ennek írásiból szórul szóra elő-hoznak bizonyos mondásokat az közbe vetett *articulusoknak* bizonyítására, mint megtetczik *ex Confessione Augustini, Confessione Hieronymi, Confessione Ambrosii, Confessione Gregorii etc.,* mely könyvek mindenek kezében forognak. Vagy pediglen rend szerént elő-vésznek minden vesződő articulusokat, és az Görög s Deák Paterek írásiból minden *seculumban* világos szókat nagy hoszan leírnak, mellyekben az Római Ecclesiának vallását taníttyák és írásban foglallyák, mint megláthatod *Jodocus Coccius-ban, Thesauri Catholici, tomis duobus,* Bellarminus, Valentia, Genebrardus, Canisius és egyéb tudós emberek írásiban.

HARMADIK RÉSZE.

Az Római Ecclesiát méltatlan terheli az Itinerarius.

Imit amot hulladozva, az mint torkára böfögött, az *Itinerarius* három dologgal vádollya az Római Ecclesiát. Először hogy tanításában sok-képpen külömböz az Apostoloktúl, sőt ellenkezik-is véllek. Másodszor, hogy sok dologban uj és nem régen találtatott tudományt hirdet. Harmadszor, hogy istentelenséget és isteni káromlásokat tanít. Kemény vádolások, de csak merő sűlt káromlásból állanak. Rend szerént mindeniket rostállyuk-meg.

*[1] Melyet szurkál, csipked. — *[2] II. kiadás: csigázni.

§. 1.

Az Szent Írás ellen nem tanít az Római Ecclesia.

Első vádolását az *Itinerarius* imigyen kezdi. *Egy-nehány száz dólgot mutathatunk, mellyekben Christustúl és az Apostoloktúl ugy külömböznek, mint az víz az tűztűl.* Elő-számlálván pedig ezeket, egy-nehány szászor megfejtett kábaságokat emleget. Itiner. fol. 25, 74. etc. Itiner. fol. 39. et seq.

Első, második, harmadik ellenkezésnek mondgya, hogy *az Papisták az szenteket segítségűl híják.* Mind Magyari ellen s mind az Kalaúzba megbizonyíttatott, hogy ebben az Szent Írással nem ellenkezik az Római Ecclesia. De elég az *Itinerariusnak*, hogy ő kimongya az mit gondol, nem bajlódik azzal, hogy mondását meg-is bizonyícsa. Ha jámbor vagy, mutass egy bötűt az Szent Írásban, mely azt tartaná, hogy az szenteket nem szabad kérni, hogy érettünk Istennek imádkozzanak, és magam megmentlek az hazug névtűl. De soha sem mutathacz, ha megfakadsz-is, mint az Kalaúzban megbizonyodott. Az pedig merő hazugság, hogy mi *az szenteknek misét mondunk.* Mert az Kalaúzból megtanúlhattad, hogy az áldozat csak egyedül Istent illeti. Kalaúz IV. fol. 583. skk. Kalaúz IV. fol. 589. Itiner. fol. 40. Kalaúz IV. fol. 466. et 567.

Negyedik és ötödik ellenkezést abban veti[1], hogy az Pápának papi fejedelemségét taníttyuk, és az egyházi emberek cancellariusok, consiliariusok, electorok, fő-ispánok lehetnek. Ezek micsoda mondásival ellenkezzenek az Szent Írásnak, fel-nem jegyzi; elég hogy *ipse dixit,* ő azt akarja s ugy kel lenni. *Satis pro imperio.* Lásd-meg az Kalaúzban, mely erős fundamentoma vagyon az Szent Írásban az Római Pápa méltoságának. Az egyházi rendnek világi méltoságát az *Liber Concordiæ* igen helyén hagya. Angliában az Calvinisták sem futnak tőlle. *Anno 1605.* egy könyvet nyomtata Londinumba Mortonus Tamás *Apologiam Catholicam;* az könyvnek ajánló levelében illyen titulust helyheztete: *Reverendissimo Dom. Dom. Richardo Bancrofte Archiepiscopo Cantuariensi, Angliæ totius Primati ac Metropolitæ etc.* Ládd-é hogy felvészik az Calvinistak-is az tisztességet a hol kaphattyák? [1] Itiner fol. 40. Kalaúz IV. a fol. 311. Verba Concordiæ in Kalaúz. III. fol. 613.

Az hatod, hetedik, nyolczadik és kilenczedik ellenkezések elő-állatási csak merő hamisságok. Nem igaz, hogy az mi tanítá-sunk szerént *az Szent Írásnak méltosága az Ecclesiatúl vagyon.* Mert az Kalaúzban ennihány helyen megbizonyíttatott, hogy az Sz. Írásnak méltosága Istentűl vagyon, kinek szavait magában foglallya. Noha mi elönkben az Ecclesia adgya azt az Sz. Írást, Itiner. fol. 42. Vide Kalaúz, (I. kiad. fol. 461.) és III. fol. 134. 455.

Itiner. fol. 42. melynek Istentűl méltosága vagyon. Az sem igaz, hogy *az Papisták tagadgyák, hogy az Christus áldozattya használna külömben, hanem-ha minden nap ő érettek az pap az Christust megöli és áldozza.* Soha senki az Catholicusok közzül meg-sem gondolta, hogy az Christus megöletnék az papoktúl az misében. Soha senki nem mondotta, hogy az Christus áldozattya külömben nem használ, hanem-ha az pap érettünk minden nap áldozik. Mert noha az egyházi személynek áldozattya sokat használ; de csak szinte ehez nem köteleztetett az Christus áldozattyának haszna, mellyet az penitentia tartás, az isteni szeretet, hit, reménség és egyéb istenes cselekedetek által magunkhoz kapcsolhatunk.

Vide Kalaúz IV. folio 483. sk.

Hazugság az-is, hogy Becanus avagy Mariana azt írná, hogy *az mely királyok és fejedelmek az Római Pápának nem akarnak engedni, és birodalma alat lenni, akár kinek-is szabad azokat megölni mind fegyverrel s mind étetéssel; és a ki ezt cselekeszi, ollyan munkájának üdvösséges jutalmát vészi.* Soha senki ezt azt Catholicusok közzül nem írta. És mivelhogy Becanus ő maga megfelelt régen erre az káromkodásra, mellyet az *Itinerarius* mások után irkált, az maga saját szavait hallyad. *Dupliciter fieri potest, ut aliquis sit tyrannus: I. ratione tituli, ut si absque ullo jure armis principatum invadat vel occupet, sicut Turca regna Orientis et alia; II. ratione administrationis, ut si is qui est verus princeps, tyrannice administret principatum, onerando subditos injustis exactionibus etc. Qui est tyrannus priori modo (qualem inter Christianos hoc tempore neminem scio), potest a quovis subdito interfici, si aliter ipsius jugum excuti nequeat, sicut Judit sustulit Holofernem etc.* És minek utánna ezt megbizonyította vólna, utánna veti: *Qui autem est tyrannus posteriori modo, non potest a subditis interfici, ut definitum est in Concilio Constanciensi Sess. 15.* Ezt-is mind az Szent Írásból s mind okosságból megmutattya. Marianarúl imigyen szól. *Joannes Mariana non disputat de regibus et principibus, sed de aperto hoste et tyranno, qui rempublicam injuste invadit et occupat. Quærit enim, an liceat tyrannum veneno occidere? Pro parte affirmativa producit quædam argumenta, quorum unum est tale. Ferro licet interficere, ergo et veneno. Quid interest ferro an veneno perimas? Concludit ex propria sententia: Negamus hostem veneno interfici jure. Hic videmus duplicem fraudem commissam a Calvinistis: una est, quod quæ Mariana de tyranno seu injusto regni invasore disputat, trans-*

Becanus, Responso ad Aphorismos Calvinist. Aphoris. 9.

Ibid. Aphoris 11.

ferunt ad reges et principes; altera est, quod hæc verba: „Quid interest, ferro an veneno perimas?" ponant quasi essent authoris, cum author dicat, tyrannum veneno interfici non posse.

Temérdek hamisság az-is, hogy mi az egyházi embereket *pajkosoknak és parázna ágyasúknak**[1] engednők lenni; avagy hogy Sz. Pállal ellenkeznék az egyházi személyeknek nőtelen élete. Mely dologrul minthogy az Kalaúzban elégséges tanúság vagyon, nem szükség most szót szaporítanunk. Vide Kalaúz IV. 669. sq. 686. Epist. 3. ad Alvin.

Ezeken kívül másút az *Itinerarius* két dolgot emleget, melyben vallásunkat Szent Írással ellenközőnek vítattya. Eggyik az, hogy az mit Sacramentomnak hiszünk lenni, nem engedgyük, hogy azzal minnyájan éllyenek. Mert az házasságtúl az papokat, az *ordótúl* avagy egyházi rendnek Sacramentomától az halgatókat eltiltyuk. Maga *az igaz Sacramentommal minden keresztyén embernek élni kel az Christus parancsolattya szerént.* Vévé eszébe az *Itinerarius,* hogy azt kezgyük kivánnyi tőlle, hogy megmutassa, hol parancsolta Christus, hogy az igaz Sacramentommal minden keresztyén éllyen; és minthogy erről az Sz. Írásban egy szót sem találá, nagy esztelenül így bizonyíttya mondását. *Az igaz Sacramentomnak, tudni illik az keresztségnek és ur-vacsorájának vétele nélkül (ha valami akadály abban nem lészen), nem üdvözülhet ember.* Nem ez az *major propositio,* mellyet meg-kel vala bizonyítani az *Itinerariusnak.* Nem csak az keresztségről és ur-vacsorájárúl vala szó, hanem *generaliter,* közönségesen minden Sacramentomrúl. Azért *a parte ad totum* semmire kellőjűl *argumentál* az *Itinerarius:* Az keresztséggel és az ur-vacsorájával élni kel minden keresztyénnek; *ergo* az töb Sacramentomokkal-is. *Nego consequentiam.* Vesd-meg magad az tippanon*[1] és bizonícsd-meg ezt az *consequentiát.* Soha szerét nem teheted, ha gondolkodásban elolvasztod-is agyad velejét. Jóllehet magad-is útat nyitottál, mellyen elkerülhetni az te bizonyításod nyilát. Mert csak úgy itíled az keresztséget és ur-vacsoráját-is szükségesnek, *ha valami akadály abba nem leszen;* ugyanis[1] *sola fides sufficit ad salutem,* és az hivek fiai[2] keresztség nélkül-is üdvözűlnek az calvinista vallás szerént. Itiner. fol. 88.

[1] Vide Kalaúz III. fol. 323.
[2] Kalaúz III. fol. 434. 591.

Másik dolgot, melyben az Sz. Írással ellenkeznek az Catholikusok, így említi. *Az Papisták az tridentomi conciliumba azt* Itiner. fol. 94.

*[1] II. kiadás: parázna ágyasoknak.

*[1] Tippan vagy tippanó talán síkos gyep vagy puha talaj; vesd meg magad a tippanon mindenesetre annyi: szedd össze erődet.

taníttyák, hogy akár mint igírje Isten az ő igejébe, hogy kegyelmes ő az penitentia-tartó bűnösnek és bűnét megbocsáttya, de mind az által ne higgyen ember annak, hanem mindenkor kételkeggyék üdvössége felől; és az könyv szélire írja, hogy ezt az Tridentomi *concilium* taníttya *sessione 6. cap. 9.* Ez bezzeg predikátorhoz illendő hazugság. Soha senki ezt az Catholicusok közzűl nem tanította, mint az Kalaúzba megláthatod. Az Tridentomi *concilium* pedig az *Itinerariustúl* említett helyen ezen szókat írja. *Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest.* Egy kevessé az után ismét így szól. *In Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent. Veruntamen qui se existimant stare, videant, ne cadant, et cum timore ac tremore salutem suam operentur.* Ezekből megtetczik, hogy hazudott az *Itinerarius,* mikor az *Tridentomi concilium* tanításának mondotta, hogy *ne higgyen ember annak akár mint igírje Isten az penitentia tartó bűnösnek bűne bocsánattyát.* Soha ezt sem az Tridentomi gyöleközet, sem senki az Catholicusok közzül nem tanította. Mert az mint az Kalaúzban megmagyaráztatott, és az tridentomi gyöleközet szavából-is hallók, az magunk gyarlósága és fogyatkozása s nem az Isten igíretinek kétes-vólta szerzi az emberbe, hogy félelemmel és rettegéssel keresse üdvösségét. Abbannis hazud az *Itinerarius,* hogy az Tridentomi gyöleközet azt akarja, hogy *mindenkor kételkeggyünk üdvösségünk felől.* Mert sőt az *concilium* szavából azt hallók, hogy erős reménségünknek kel lenni az mi Istenünk segítségébe. Az Kalaúzban pedig ennek bőveb magyarázattya vagyon, mellyet nem szükség leírnom.

Kalaúz III. 348. sk IV. 537

Concil. Trid. sess. 6. ca. 9.

Ibid. ca. 13.

Kalaúz IV. fol. 537. skk.

Kalaúz IV. 537. skk. (I. kiad. 772.)

§. 2.

Sem ujságot sem káromlást nem tanít az Római Ecclesia.

Második vádolása az *Itinerariusnak* az, hogy az Római Ecclesia uj tudományokat tanít. Elő-számlálván az ujságokat, először azt mongya, hogy mi *az Anyaszentegyháznak nevezetit, bócsülletit csak az Pápára, cardinálokra, papi rendből álló gyöleközetre szabjuk; annak társaságából minden külső renden valókat, császárokat, királyokat, herczegeket, urakat etc. kirekesztünk.* Magyarúl mondván ez merő hazugság. Mert valakik az igaz hitnek és Sacramentomoknak eggyességével egybe foglaltattak, azok mind tagjai az Ecclesiának.

Itiner. fol. 47.

Vide Kalauz IV. fol. 148.

Noha azért az mit valamely *conciliumba* elvégeznek az Ecclesiának pásztori, azt az Anyaszentegyház végezésének mondgyuk, de ezzel az Ecclesiának eggyességéből ki nem rekesztyük azokat, kik az *conciliomba* nem vóltak. Mint szinte ország végezésének mondgyuk, az mit gyölésbe végeznek az *statusok,* de ezzel az ország tagjai közzül ki nem rekesztyük azokat, kik az gyölésben nem vóltanak.

Mást azt mond ujságnak az *Itinerarius,* hogy az Római Pápának nagy hatalmat tulajdonítunk; és azt kivánnya, hogy csak hármat mutassunk, kik ez előt három száz esztendővel ezt az hatalmat vallották vólna. Itt-is az *Itinerarius* nem igazán hozza-elő az Pápa hatalmárúl való tanításunkat. Az Kalaúzban nem három emberrel, hanem az keresztyénségnek sok régi fő Doctorinak írásival megbizonyíttatott az Római Pápának méltósága, mellyet közbe-vetés nélkül minnyájan az Catholicusok néki tulajdonítnak. Az mi illeti az világi fejedelmeken való birodalmát és hatalmát a Pápának, arrúl a Catholicusok között-is külömböző vélekedések vannak. Nem kel pedig az vélekedések alá vettetett dolgokat az hit dolgaihoz elegyíteni. Jóllehet a miket a Catholicusokra fog *Itinerarius,* nem említem, hogy ollyan (által) szókkal olvastam vólna, tudni illik, hogy *az Pápa az imperiumnak vicariussa, helytartója,* hogy *akárminémű tiszt-viselőket tisztre emelhet, azonokat tisztből levethet etc.* Ezek csak *Itinerarius* gondolati, nem mi szavaink és tanításink. Itiner. fol. 61, 62. Kalaúz IV. fol. 312 skk.

Azt-is csak hazugúl fogja reánk az *Itinerarius,* hogy az Papisták tanítása szerént *az Római Pápa Christus ellen sáfárkodhatik az Szent Írásnak dolgaiban.* Senkit nem nevez, az ki ezt mondotta vólna, azt alítván, hogy mint az predikálló székben az együgyű tudatlan kösség előt bátran beszélhet efféle temérdek hazugságokat, nem mervén senki torkában verni mondását, ugy az könyv írásbannis *Liber Baro* lehet. Mi bezzeg ezt nem mongyuk, magok-is az Pápák ezt nyilván ellenzik, mint feltalálod az Kalaúzban. Itiner. fol. 70. Kalaúz III. fol. 359.

Ujságnak mongya az *Itinerarius,* az mise szolgáltatásban az aranyas pohárt, aranyas tálnyért és drága öltözetet; az negyven napi bőjtöt, az barátok szerzetit, az képeknek templomban helyheztetését, az kenyérnek és bornak elváltozását az ur-vacsorában, az egy szinnek vételét, az egyházi emberek nőtelenségét. De tudva hamissan és lelki ismereti ellen mongya ezeket uj dolgoknak. Mert ha egyebünnen nem, csak annak írásiból-is, a ki ellen az *Itinerariumot* faragta, mind ezeknek régiségét megtanúlhatta. Itiner. fol. 63. et seq.

Hogy arany és ezüst edényből szógáltatták az régiek az ur-

vacsoráját, nyilván mongya Sz. Ágoston *In Psal. 113. Concio. 2. et lib. 3. cont. Cresconium cap. 29.*, és több régi fő emberek, kiket Pázmány Péter az Magyar imádságos könyvnek negyedik részében, az misében való cæremoniakrúl szólván, feljegyzett. Az negyven napi bőjt mely nem ujság legyen, feltalálod[1] az Kalaúzba. Az barátok szerzetirűl lásd az Kalaúzt, *III. fol. 580. sk.* Az képeket hogy eleitűl fogva templomokban tartották az hivek, megmutatta az Kalaúz, *Epist. 1. cont. Alvin. IV. fol. 723.*, mely dologrúl így ír Sz. Gergely: *In locis venerabilibus sanctorum depingi historias, non sine ratione vetustas admisit.* Az kenyérnek elváltozásárúl az ur-vacsorajában lásd az Kalaúzt, *IV. fol. 429. skk.*, az egy szinnek vételérűl *IV. fol. 440. skk.*, az egyházi emberek nőtelenségérűl *Epist. 3. ad Alvinci IV. fol. 761.* Ezeken az helyeken megmutattatott az régi szent Doctorok írásiból, hogy az elő-számlált dólgok az hivek közöt eleitűl fogva hirdettettek.

(II. és III. kiadás:) De vasis sacris Kalaúz III. fol. 117, 417, 605.

[1] Kalaúz IV. fol. 239, 49.

Gregorius Mag. lib. 9. Epist 9.

Itiner. fol. 364.

Harmadik vádolása az *Itinerariusnak* az, hogy *istentelenségeket és isteni káromlásokat* tanítnak az Catholicusok az Pápának méltóságárúl. Ezt bizonyíttya *ex Consilio, quod incipit, Divo ordini Fratrum minorum, Bellamero, Clavasio, Betorio, Busto, Bursato, Busdrago, Zamoriensi.* Én igazán mondom, ezeket az csuda nevű emberek írásit nem olvastam; talám *Itinerarius* az gyakor olvasással ugyan elkoptatta ezeknek minden írásokat, *scilicet.* Az minémű mondásit ezeknek elő-hozza, noha azoknak nagy részét jó értelemmel magyarázhatnók; de mi szükség ebbe fáradnunk? Ha az Római udvar kedvéjért ezek közzül valaki igen elment az Pápa méltoságának *exaggeratiojában,* azt az *Itinerarius* sem az Catholicusok közönséges értelme közzé nem számlálhattya, sem az hit dólgaihoz nem elegyítheti. Nem tartozunk minden *privatus* embernek és *obscurus glossatornak* szavát magunkra venni és azt oltalmazni; holot nem csak az Kalaúzban, de az Gyarmathi ellen írt könyvbennis bővön megmutattatott, hogy *Juris Canonici glossatores* sokszor igen elmentek az regula mellől.

Kalaúz III. fol.360. Contra Gyarmathi capite 6. II. 389. skk.

Ezekből megtetczik, mely tiszta és igaz lelki ismérettel viselik magokat az calvinista predikátorok, mikor az Catholicusok ellen írnak. Hogy ha pedig nyomtatott írásban ily nagy szemptelenséget nem szégyenlenek, gondold-meg, mit nem kérődnek*[1] predikállásokban? Az Atya mindenható ur Isten, az közben-járó Jesus Christus érdeméiért aggyon Szent Lelket mindeneknek, hogy az igazságot megértvén, az hamisságnak veszedelmes tőriből kifesellyenek*[2]. Amen.

*[1] Kérődznek. — *[2] Kivergődjenek, kibonyolódjanak.

BIZONYOS OKOK,

MELLYEK EREJÉTÜL VISELTETVÉN SOK FŐ EMBER, MIND ENNEK ELŐTTE, MIND E NAPOKBAN-IS AZ ÚJ-VALLÁSOK TŐRÉBŐL KI-FESLETT

ES AZ ROMAI ECCLESIÁNAK KEBELÉBE

SZÁLLOTT.

ÍRTA

PÁZMÁNY PÉTER

BIBOROS, ESZTERGOMI ÉRSEK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

KISS JÁNOS,

PAPAI KAMARÁS, THEOLOGIAI DOCTOR, EGYETEMI NYILV. RENDKIVULI TANÁR

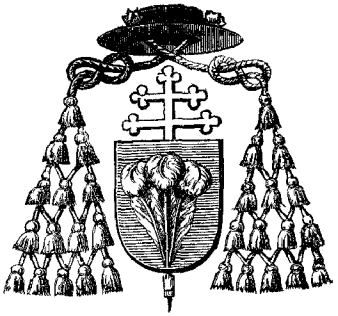

BUDAPEST, 1900.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

I. Petr. 3. v. 15.

Készek mindenkor az elégtételre mindennek, valaki okot kérd tőlletek arrúl a Reménységrül, mely bennetek vagyon.

Ezt a munkácskát Pázmány Péter 1631-ben első sorban Batthyáni Ferencz özvegye Popel Éva úrnő részére, de egyúttal minden lutherista és kálvinista megtérítésére irta.

Első kiadása 1631-ben Pozsonyban jelent meg azzal a czímmel, a mely a jelen kiadás czímlapján olvasható s ezzel a szentirási jelmondattal: I. Petri 3. v. 15. Készek mindenkor az elég-tételre mindennek, valaki okot kérd tőlletek arrul a reménségrül, mely bennetek vagyon. A czímlap belsején a Jézus-társaság czímere alatt ez a szöveg olvasható: Soli Deo honor et Gloria. Ezt követi a mű ajánlása, melyet Pázmány Péter özvegy Batthyánine Popel Éva asszonyhoz intéz. Alakja kis 4-r., 47 lap és egy mutatótábla. Ez a példány megvan a Magyar Nemzeti Muzeumban s a jelen kiadásnál mintaszövegül szolgált. L. Szabó Károly, Régi Magyar Könyvtár, 267. old. 603. szám.

Ugyanez a mű megjelent 1632-ben Bécsben ily czímmel: Nyolcz okok, a melyekért egy fő ember a római hitre tért — s a czímlapon ezzel a megjegyzéssel: Lessius jezsuita munkájából irta Pázmány Péter. Ma ennek a második kiadásnak, mely 1849-ig megvolt a nagy-enyedi collegium könyvtárában, gróf Bethlen Kata könyvei közt, egy példánya sem ismeretes. L. Szabó Károly, id. mű, 268. old., 606. szám.

Harmadik kiadása az 1671-iki, mely Pozsonyban, Gründer Gottfriednál jelent meg, az első kiadással azonos czím alatt és jeligével. Alakja 12-r., terjedelme 70 oldal. A czímlap hátulján I. Ferdinánd császár és király egy rendelete olvasható, mely a püspököket és a többi főpapokat az egyház és a hit iránt való hűségre buzdítja. Ezt követi a Jézus-társaságiak pozsonyi collegiumának ajánlása, melyet Szelepcsényi György esztergomi érsekhez intéztek, ki e III. kiadás költségeit födözte. Ennek a III. kiadásnak egy példánya szintén megvan a Magyar Nemzeti Muzeumban s lényegében azonos az I. kiadással. L. Szabó Károly, id. mű, 468. old., 1124. szám.

Szabó Károly most idézett műve szerint (260. old., 606. szám) e mű még Győrött Kaprinai Istvántól 1753-ban s Kolozsváron 1764-ben is megjelent, de ezekből nem maradtak fenn példányok.

Budapest, 1900. deczember 8.

K. J.

Ajánló-levél az I., 1631-iki kiadáshoz.

CARDINAL, PÁZMÁNY PÉTER, ESZTERGOMI ÉRSEK;

AZ NEMZETES ÉS NAGYSÁGOS POPEL ÉVA ASZONYNAK, AZ TEKINTETES ÉS NAGYSÁGOS BOTTYÁNI FERENC EŐZVEGYÉNEK, ISTENTŰL ÜDVÖSSÉGES JÓKAT KIVÁN AZ ÚJ ESZTENDŐBE.

Az Kegyelmed világi Urasággal tekintetes állapattya nem szenvedi, hogy kedveskedhessem földi jókkal, mivel ezekkel, Isten áldásából, bővelkedik Kegyelmed. Egyházi hivatalom pedig arra indít, hogy Istentűl reám bízott kicsiny értékem szerint lelki dolgokban, és az örok üdvösség útjának mutatásában, meg ne vonnyam szolgálatomat.

Annak-okáért, egy rövid Irásocska lévén kezemben, azzal akarám Kegyelmedet a Új Esztendőben ajándékozni. Erre pedig a' kisded Irásra, okot ada minap, Egy Fő-renden-való Ember levele: melyben nagy szorgalmatossággal tudakozódik, más nagy Embertűl, Honnan, és mi okból indittatot, régi Vallásának el-hagyására. Ezt a Levelet, nékem hozá, a' kinek szóllott. Hogy a Jámbort munkától meg-menteném, pennámat kapám, és rövideden, a' sok ezer közzül, csak Nyolcz Okot foglalék Irásocskában. Mivel pedig egyebek is kivánták ezeket látni, és a' le-irásban sok csorbák estek: nyomtatónak adám, hogy Prés-alá vegye.

Ezt a' kevés munkát, a' Kegyelmed böcsülletes nevének ajánlom. Kérvén azon Kegyelmedet, ne restellye meg-olvasni. El-hiszem, ha figyelmetessen olvassa, nem csudálkozik ez-után, ha az értelmes emberek ki-mosdanak a' *Luther* és *Calvinus* mételyéből. Kire, hogy a' Szent' Lélek Kegyelmedet segítse, alázatosan kérem Istenemet. El-hiszem, hogy gonosz néven nem veszi Kegyelmed ezt az én kívánságomat. Eszébe jutván, hogy a' mely Isten arra kötelezett, hogy felebarátunkat szeressük mint magunkat, azt kivánnya töllem, hogy a' mely Hiten-kívül üdvösséget adatni nem hiszek, azon Hitet kivannyam mindeneknek. És azt mondgyam Szent-Pállal: *Kívánom Istentül, hogy minnyájan, a' kik ezeket hallják, olyanok légyenek a' mai napon, mint magam.*

Tarcsa- és áldgya-meg Isten Kegyelmedet minden jókkal.

Irtam Nagyszombatban. 2. Februarii.

Az 1671-iki, III. kiadás czímlapjának hátulján olvasható rendelet.

EX

FERDINANDI IMPERATORIS DECRETORUM.

ANNO DOMINI M.D.L. LIBRO PRIMO POSONII EDITO.

Articulus XII.

Episcopi et Prælati muneri eorum insistant, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ omnes adhæreant, ejusque fidem amplectantur.

Porro, quod Majestas sua diserte simul et pie fideles suos hortari dignata est, ad unionem fidei et religionis; agnoscunt in hoc quoque Ordines et Status Regni singularem in Deum Optimum Maximum, Regiæ Majestatis Pietatem, et in subditos clementiam, arbitranturque secundum benignam et paternam admonitionem suæ Majestatis, enitendum esse omnibus modis, ut Sancta et Chatolica fides ac religio, Deique Optimi Maximi cultus (juxta veterem Sanctorum Patrum doctrinam) longo tempore per universum orbem Christianum recepta, atque approbata, ubique in regno restituantur: evulsusque undique hæresibus et impiis doctrinis Sanctæ Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ, quæ unica est et sibi perpetuo constans errare non potest, omnes ex omnibus Ordinibus et Statibus Regni perpetuo adhæreant, ac velut membra in unum corpus conglutinentur, ut sic vera et solida animorum conjunctio unioque in Regno, et exinde Dei Optimi Maximi misericordia, in dies magis augeatur, etc.

Ajánló-levél a III., 1671-iki kiadáshoz.

AZ MÉLTÓSÁGOS FEJEDELEMNEK, ESZTERGAMI ERSEKNEK,

SZELEPCSÉNI GYÖRGYNEK,

MAGYAR-ORSZÁG PRIMÁSÁNAK, ÉS FŐ CANCELLARIUSÁNAK, A FÖLSÉGES LEOPOLD ROMAI CSÁSZÁRNAK, ÉS MAGYAR-ORSZÁGI KIRÁLYNAK LOCUMTENENSÉNEK, BELSŐ TANÁCSÁNAK, ETC.

Kegyelmes Uram,

Mind Magyar-országban lévő Egyházi személyek felet, Christus Helytartójának Fő-Papi tisztire, mellyet érdemesen visel, jobbat; s mind pedig Koronás Királyunk ő Felsége Locumtenense Fejedelmi méltóságára illendőbbet nem cselekedhet Nagyságod; mint hogy az el-eső félben való, sok belső-külső nyomorúságok forgó szelektől tétova kerengetett és csak nem utolsó veszedelemre jutott szegény hazánkat, e' mostani rettenetes zurzavartól és rút fergetegektől tisztogatván, megint a régen kévánt békeségnek csendes időjére és eggyeségnek nyugodalmos partyára hozza: és Istentől adott hatalmával, értékével, Atyai bölcs gond-viselő okoságával, Királyunk előtt való nagy kedvével, az Istennek Szent neve dücsősségét terjeszsze: Mind e' két dologra, mint valami határos végre, mind Országos sok gondgyaival, s mind pedig Egyházi bajos munkáival, mely igyenesen czélozzon Nagyságod, csak az nem láttya, kinek szeme világát az irigységnek hályoga elfogta, vagy az gonosz akarásnak pora ellepte.

Mert szem és világ előt nyilván vagyon, mennyit fáradott mindenkor, s mostani időben főképpen, az Ország-ért: nem csak a-végre, hogy régi szép szabadsága és Koronai méltósága, mellyet a Pártosok tellyeséggel el akartak sillyeszteni, hellyére állana, avagy abban megmaradna: hanem kiváltképpen hogy az Istennek igaz Tiszteleti és Szolgálattya, mely az Országban töb ellenkező és

egymást kárhoztató Vallások között csak nem megtapodtadott, és eltemettetett, ujonnan a' mi régi szent eleink állapattyában támadna. Erre való képest, sok bölcs találmányival és okos tanácsival, mellyeket Hazánknak javára, igaz Koronás Királyunk méltóságának megmaradására rendelt, azon vagyon, hogy az üdvösségnek és minden lelki jónak Fondamentomát az Igaz Hitet, mely nélkül lehetetlen kedvesnek lenni az Istennél, a' Magyar szivekben plantállya, az elszakatt keresztyéni Eggyességnek kötelét öszve foglallya,
a) Eph. 4 v. 5. ama' Sz. Pál intésével: *a) Szorgalmatoskodgyatok a Lelki Eggyesség megtartásában, a békeség kötelében. Egy test, egy lélek (légyetek) miként hivattatok, hivataltoknak egy reménységére. Egy Isten, Egy Hit, Egy*
b) I. Cor. 1. v. 10. *Keresztség:* Minnyájan azont mondgyák: *b) Unanimes, uno ore,*
c) Rom. 15. v. 6. *c) Omnes unum in Christo:* *a)* Eggyek a' Christus tanításában, a' Hit
d) Gal. 3. v. 28. vallásában és Tudományban egyebe-ketöztettek*[1], Professione fidei, a' Vallásnak, Tanításnak és Sacramentomok szolgáltatásának igye-
e) Pf. 54. v. 10. nes folyásában. Mert, ha Isten ostora a' nyelvek szakadása. *e)* És a Babylon építőire átokul bocsáttatott, hogy az-előtt egy Nyelv lévén a Világon, úgy elszakadoza, hogy nem érthette eggyik a
f) Gen. II. v. 1., 6., 7. másik szavát. *f)* Isten áldása az Ecclesiában hogy a Profétától *g)* lett
g) Sophon. 3. v. 9. igéret szerént, mint Pünkösd napján minden nyelvek úgy egybekapcsoltattak, hogy *Audiret unusquisque lingvam suam,* kiki a' maga
h) Act. 2. v. 6. nyelvét hallaná: *h)* úgy mostani üdőben az egész Magyar-nemzet
i) Act. 2. v. 8. azt mondhassa, *i) Audivimus unusquisque lingvam nostram;* Mi nyelvünkön szóllanak, valahol Magyarok, kik vannak, értyük egy-mást: eggyet tartunk: nincs a' Babylonjai nyelvek esz-vészése közöttünk.

Mivelhogy kétség kívül vettetett igazság ez, hogy a' Pártosok, semmivel hamarébb Országokat és hazájokat el nem ronthattyák, mint a' vissza-vonyással: amaz Királyi Prophéta mondása-ként:
k) Pf. 45. v. 7. *k) Félháborodtak a nemzetségek és meghanyatlottak az Országok.*
l) Gal. 5. v. 15. És Sz. Pál: *l) Ha egy-mást marjátok és észitek; meglássátok, hogy egymástól meg ne emésztessetek.* Künnyen megverhetni a' hadat, melyben egyenetlenek a' Had-nagyok vagy vitézlő rendek: de ha eggyeznek, nehezen. Az Eggyesség győzedelmet, a' vissza-vonyás veszedelmet szerez. Ugyanis melly győzhetetlen volt a' mi Nemze-
m) Act. 4. v. 12. tünk, midőn, mint az első hiveknek *m) egy szivök és egy lelkök volt!* de hogy meghasonlott szivében a' sok féle vallásban szintén ellankadott, és ha Isten nem könyörül rajta, a' régi Eggyességre hozván, tellyességgel elvész, Török birodalma alá kelvén.

*[1] Egybe kötöztettek.

Ezt az eggyességet pedig semmi-képpen fel nem találhattyuk, hanem ha az Nagyságod Pásztorsága alá egy Akolba térünk. *n)* Hallottunk sok bölcs találmánirol Nagyságodnak, mellyeket úgy rendelt az ellenkező nyughatatlan elméknek megzabolázására, hogy nemcsak Király Urunk ő Felségénél és az ő hiveinél nyert szeretetet és böcsülletet, de még nem jó-akaróinál is dicsiretet érdemlett: láttuk okos tanácsinak gyümölcsit, mellyek elégségesek ugyan az Nagyságod nagy hire neve betellyesítésére, de semmi olly dücsőséges, olly tekintetes és Nagysagos dicsireti nem lehet, mint hogy szorgalmotoskodik az eltévelyedett juhokat, az igaz Római Anyaszentegyház aklába, és abban egyedül reménlendő üdvösségre viszszahozni, sokat cselekedett Nagyságod mint emberséges Fejedelem, sokat mint Isten áldásából bőkezű adakozó, többet, mint alattavalók oltalmazója, ezt legfőképpen úgy cselekszi, mint Nyája felett vigyázó Fő-Pásztor. A' többekben Nagyságodat az Ország s az Anyaszentegyhaz édes Attyának, ebben gondviselő Megtartójának fogja nevezni.

n) Joann. 10. v. 16.

E végre e' kis irásocskának is mint Nagyságod szent kévánsága szerént igen hasznos ujannan való kinyomtatására nem szánta költséget, kévánván, hogy Mindenek üdvözüllyenek és az igazságnak isméretire jussanak. E könyvecske pedig az igazságra vezérlő több szép irások között nem utolsó, Cardinál Pázmány Péternek Nyolcz Ratioit foglallya: mellyekkel mind rövideden s mind értelmesen, a' Catholica Religionak igasságát, a' más Vallásoknak pedig Hamisságát oly felérhető s általérthető bizonyságokkal emberek eleibe úgy adgya, hogy azok mellöl külömben el nem mehetnek, hanem Lelkök szemeinek behunyásával, rólok szivöknek elfordításával és akarattyok lelki-ismeretek ellen való megkeményítésével. Azért, mint Nagyságod jó kévánságára szolgálót, e' kicsin ajándékocskát Nagyságod Patrociniumja és Tekintetes neve alatt, vegye jó néven. Ezzel a' kegyes Isten Nagyságodat az ő szent nevének tiszteségére, a' keresztyén Anyaszentegyháznak épülésére; édes, de nyomorúlt hazánknak megmaradására, boldog állapotban sokáig éltesse. Ezeket alázatosan kévánnya és reménli

Nagyságodnak

A' JESUS TÁRSASÁGÁBAN VITÉZKEDŐ

POSONI COLLEGIUM.

EGY FŐ EMBER LEVELE:

MELYBEN OKAIT ADGYA VALLÁSA VÁLTOZTATÁSÁNAK.

Meg-Hitt régi jó akaró Uram, 's Atyámfia: tekélletes jó akaratból írt leveledet, nagy neven és illendő böcsüllettel vettem: melyben nem kevés csudálkozásodat jelented, hogy, Religiómat változtatván, Szent Péter Hajójába, a' Romai Ecclesiának kebelébe jöttem. Mert, ha a' Lutherista vagy Calvinista Vallásban gyengén gyökerezett ember megtántorodott vólna, azon csudád nem volna. De hogy én, a' ki úgy megvastagodtam és erőssödtem volt elébbi vélekedésimben, hogy azok gyökerének, szívem gyökerével kellett volna kiszakádni belőlem, új Világosságra tértem: azt minden várakodásod-kívül esett dolognak jelented, és álmélkodással nem győzöd. Kivánod pedig érteni tőllem bizonyos okait, melyektül viseltetvén, erre birtam magamat.

Igazságot írok, mint meghitt Atyámfiának, hogy magam sem győzöm csudálkozással ezt a' Szent változást, mellyet magamban tapasztalok. Mert, ha valaki a' Pápista Hittül valósággal iszonyodott, és annak követésétül irtózott: merem mondani, hogy azokközül nem voltam utólso. És ugyan lehetetlennek itíltem, hogy belém óltatott, és szivemhez gyökerezett Vallásomat, akármely erősség-is megmozgathatná, nem hogy kiszaggathatná.

De a mely Isten, Szent Pált, az Igazság rontásának legnagyob igyekezetiben, mennyei fényességgel illetvén, mássá változtatá: véghetetlen jó-voltából, Szent Fiának érdeme-által, kegyelmességét nyújtván én-reám is, szemeim hályogát elvévé, és az ő Igazságának csudálatos fényességére, mint egy üstökön-

fogva hoza. Mert még az Igazságnak valóságos ismèreti-után-is, senki ne itillye, hogy könnyen és hirtelen lett ez a' változás: Számtalan lelki tusakodásim, kimagyarázhatatlan sok akadékim, és tartoztatásim voltak. Menyiszer forgott elmémben, hogy késő volna nékem Hitet cserélnem, mert immár vén Pribék lennék? Hányszor ütközött elmémbe, mit mondanak az emberek felőlled? Mely rút, mely gyalázatos neved lészen? Ki azt fogja itílni, hogy reménségért, előmenetelért, kedvért cselekeszel: és kereskedel a' Hittel. Ki bolondúltnak, és csekély okosságúnak hirdet. Minnyájan pedig, kikkel eléb barátságossan éltél, idegenek lésznek: Álhatatlan, változandó, hajlandó, forgandó neved lészen.

Mind ezeket az akadékokat és több sok tartóztató köteleket, elszaggata az Isten Szent Lelke: és arra vezérle, hogy az ismért Igazság követésében, minden emberi tekintetet, minden világi gondolatot, hátravessek. Mert az Ég-alatt lévő, dücsősségmutató akármi fényességek, tisztességek, értékek, csak elmúlandó hiuságok; és a' Mennyeiekhez képest árnyékok, mellyekért a' Lélek üdvösségét a' ki szerencsélteti*[1], egész okosságától megfosztatott. Nem-is jó pedig az üdvösségrül-való gond-viselést csak a' készülő fuvásra*[2] halasztani, halál órájára vontatni: Mert reménségünkkivül elmetczik sokszor az élet kötelét.

Azért félre tévén minden egyéb tekintetet, és csak a' megismért Igazságnak új világosságára függesztvén szemeimet, titkolás nélkül akarám, hogy világ-előtt tudva lenne megtérésem.

Mivel pedig kivánod érteni, micsoda Okoktúl viseltettem*[3] ebben az változásban? Nem szegem kedvedet: hanem a' sok és rövid Irásban nem férő, fontos Okok-közzől, mellyek engemet izgattak, inditottak és az előbbi Vallásomtúl búcsuzásra és elválásra bírtak, egy-nehányat leirok. Kérlek, azoknak olvasásaban viseld úgy magadat, mint Biró az itíletben: Tedd félre egy kevéssé az idegenséget és kedvezést: Elszánt és tekellett*[4] itíletet ne vigy az olvasáshoz; hanem a' dolog mi-voltából tégy utóllyára törvényt. Légy egésségben.

*[1] Koczkáztatja. — *[2] Trombitafuvásra, itélet idejére. *[3] Vezettettem. *[4] Eltökélt.

ELSŐ OK:

Mert a' Lutherista és Calvinista Vallások közzül semmi sincs a' Szent Irásban.

Gyermekségemtül-fogva azt csepegették-vala belém Tanitoim, hogy ők semmit azon kívül nem hisznek, nem tanítanak, a' mit Isten Szent Könyvében elönkbe adott: Ők csak azt irtogattyák és tisztogattyák a' sok emberi Találmányoktul, mellyekkel a' Pápisták bővelkednek. Nincs-is egyéb közbevetések*[1] a' Pápistákkal, hanem hogy ők a' Sz. Irást állatják*[2]; annak tanítását tisztán osztogattyák: azon-kívül semmit hinni nem akarnak. A Pápisták pedig a' Szent Irással nem gondolnak, csak a' Pápák Végezési és Leleményi helyben maradhassanak.

Ezt, a' mely bátran hallottam hirdetni, oly bátran hittem: és arra gondolkodásomat nem is fordítottam, hogy ennek igazságát vizsgálásra bocsátanám; mivel ezt kérdésbe sem ereszthető Igazságnak tartottam. Hanem egykor, egy Pápista ember-előtt ezen dolgot beszélgetvén, illyen-képpen kezde szóllani:

Jó Uram, hogy megércsed, a' Romai Ecclesia oly igaznak hiszi, valami a' Sz. Irásban foglaltatik, hogy, ha az lenne-is a' mi lehetetlen, hogy Szent Pál, a' több Apostolokkal-eggyütt, vagy az Istennek Szent Angyali, ellenkezőt tanítanának a' Szent Irassal: azokat-is megátkozná és helyt nem adna tanításoknak. *a)* Mert valamely*[3] igaz, hogy Isten nem hazudhat: oly igaz, hogy, valami az Isten könyvében vagyon, merő Igazság; a' mi ellenkezik azzal, hamisság. Azért, ha valamely Pápa, Isten Igéje-ellen tanítana, bátran és nyilván azt mondanák a' Romai Hiten-valók: *b)* Obedire opportet Deo magis, quam hominibus: Istennek engedünk; az emberi tévelygest nem hallgattyuk. Kire nézve, magok-is a' Pápák Irott Törvényekben hadták[1], *c)* hogy Szent Irással ellenkező dolgokban senkinek nem kel engedni; és hogy nem szabad a' Pápáknak ollyat rendelni, a' mi Sz. Irással-ellenkezik: hanem csak oly dolgokrúl tehetnek Végezést, mellyek fel nem bontyák és nem ellenzik az Istentül jelentetett Igazságot.

[1] Vetor. 5 v. 29. c. Causa II qu. 3. Can. 93. Can. 97. Causa 25. qu. I. Can. 6. 7. etc.

Tovább; Azt mondá: Hogy szemfény-vesztés és csak költés, mikor a' Lutherista és Calvinista Praedikátorok azzal színlik*[4] és

*[1] Vitájuk. — *[2] Állítják. — *[3] Amily. — *[4] Szépítik, szépítgetik.

kelletik*[1] tanításokat, hogy a' mit ők hirdetnek, mind a' Szent Irásban olvasták. Mert arrúl az Igazság oly távul vagyon, hogy sőt, mind azok-közzűl, a' miben ellenkeznek a Pápistákkal, se nagyot, se kicsint, csak Eggyet sem találnak a' Szent Irásban: Mind csak magok gondolattya, és találmánya. Eggyül-eggyig csak Fabulák, költések, valamiket vitatnak a' Pápisták-ellen. És ha csak eggyet azok-közzűl a Sz. Írásban olvasnak, minden tartoztatás-nélkül, mis mingyárt kárhoztatni fogjuk a' Szent Irással ellenkező tudományt.

Ezek nékem igen szokatlan és csudás mondásoknak tetczének. Azért elhülék belé, és mondám: Mit beszéllesz? Hiszem én a' Tanítók predikállását sokszor halgattam: de minden szavok után Szent Pált, Szent Pétert nevén nevezték; az Evangeliomokat gyakran emlegették; azokbul feszegették és hasogatták tanításokat. Magam is pedig utánnok forgattam a' Sz. Bibliát és nem találtam külömben, a' mint hirdették.

Monda a Pápista ember: Ha annyiszor hallottad és olvastad a' Bibliát; Ihon az Isten Könyve: Kérlek, forgasd reá a' leveleket és mutasd-meg, Hol vagyon írva, hogy *Purgatorium nincsen? A Halottakért imádkozni és Alamisnát adni nem hasznos? Csak két Sacramentum vagyon? Az Úr-vacsora szolgáltatása nem áldozat? A dücsőült Szenteket nem szabad azon kérni, hogy Istennek könyörögjenek érettünk? Egyedül Hit-által igazolunk?* Ezeket, vagy ezeken-kívül, akár-mit Eggyet azok-közzűl a' miben ellenkeztek a Romai Ecclesiával, keresd-fel a' Szent Irásban. És mihent csak eggyet ilyent találsz, Nyertes vagy; megmutattad, hogy nem igazat tanít a' Romai Ecclesia.

Gondolkodásra vém a' dolgot: És mikor emlékezésemet egynehányszor ébresztettem-volna, hogy eszembe jutatnám, ha mit effélét az Isten Könyvében olvastam-volna, semmire sem emlékezhetém. Mondám azért: Igaz, hogy ezeket bötű-szerént az Szent Irásban nem olvastam; nem-is vítattyuk, hogy ezek illyen világos szókkal találtassanak a' Sz. Bibliában: De azért Okoskodással, tudós Discursussal, kellemes Consequentiákkal, kihozzák a' Dialecticában forgott Bölcsek mindezeket az Isten szavaiból.

Nagyot fohászkodék itt a' Pápista ember, és mondá: Vedd eszedbe kérlek, mint-játczottatnak és mint a Bialt*[2], orrodnálfogva hordoznak téged a' Praedikátorok. A' magok Okoskodási-

*[1] Kinalják. — *[2] Bival, bivaly.

nak fajzását, Consequentiájok csinálmányát, Gondolattyok alkotmányát, Isten Igéje-gyanánt adgyák elődbe; és azt kivánnyák, sőt meg-is nyerték tőlled, hogy Isten szava- és tanítása-gyanánt böcsüllyed, a' mit-ők gondoltak, faragtak és a' Sz. Irásból, hogy már kikotlottak*[1]: az-az Bálványozóvá tettek; magokat veled Isten-gyanánt tiszteltették, mikor a' magok Gondolattyát és tanítását Isteni tanításnak hitették és Isten szava-gyanánt böcsültették veled.

Tovább: Ha a' Szent Irásban nincsenek a' Luther és Calvinista Vallások, hanem csak emberi Okoskodásokkal satultatnak*[2] és facsartatnak Consequentiák-által: Ebből két dolog következik szemlátomást: Először: hogy nem a' Szent Irásban foglalt Igazságrul, hanem a' Praedikátorok Okoskodásának helyes, vagy helytelenvoltárul vagyon minden közbe-vetés közöttünk. Mert mi Catholicusok semmit abban hátra nem vetünk, valami az Isten könyvében irva vagyon: hanem azokat éppen, mindenestül igaznak vallyuk. Azért soha a' Praedikátorok oly mondását a' Sz. Írásnak elő nem állattyák, mellyet mi megvetnénk: hanem, a' mit ők a' Szent Irás szavaiból, magok agyaskodása-szerént ki akarnak facsarni, csak azt nem javallyuk. És így immár minden vetekedésben csak a' Praedikátorok Okoskodásárul vagyon Kérdés. Ha helyes-é, vagy horgas*[3]? Itíllye meg minden okos ember, ha illyen nagy szakadást és vissza-vonást kellyen-é támasztani a' Praedikátorok Consequentiái és emberi Okoskodási-miatt, minéműt látunk az Ecclesiában? És, ha illendő-é, lelkünk üdvösségét emberi Okoskodásokra függeszteni? mellyekért én csak a' kis újom izecskéjét sem vetném szerencsére. Másodszor, következik, hogy mind azokban, a' miket efféle Consequentiákkal erőssítenek, semmi bizonyos nincsen. Mert a' Consequentiának jó-voltán építtetik annak Igazsága, a' mit okossággal kihozunk a' Szent Irás szavaiból. Tehát csak annyira lehetünk bizonyosok a kihozott dolgok Igazságárul, a' mennyire bizonyosok vagyunk a' Consequentiának fogyatkozás-nélkül-való jóságárúl. Annak jó-voltát pedig Isten igéjéből nem tudhattyuk. Mert, noha a' Világ Bölcsei sokat írtak és versengettek a' Consequentiákrul: de azokrul a' Szent Bibliában tanuságot nem adott Isten, hogy megismérhessük, mikor jók, vagy roszak. Ha azért (az Ujítók Hitinek fondamentoma szerént) nem kell hinni a' mit a Sz. Irásból meg nem bizonyíthatni: világos, hogy a' Praedikátorok

*[1] Kimagyaráztak. — *[2] Sajtol, satol, satul, kisajtol. — *[3] Görbe, téves.

torok Consequentiáinak hitelt nem kel adni; mivel ezeknek jó-volta a Szent Irásból nem bizonyodik.

Végezetre: Nyilván megmutathattyuk, hogy egyenként, mind azok a' Consequentiák semmire-kellők, valamellyeket ellenünk állatnak a Protestánsok.

Hogy a' dolog példából világosb légyen: Mikor állatni akarják az Ujítók, hogy a' dücsőült Szenteket nem szabad azon kérni, hogy érettünk imádkozzanak; vallyon azt nem így bizonyíttyák-e: *Egy a' közben-járó Christus, ki magát minnyájunk váltságáért adta*[1]. *Tehát a' Szentek esedező Közben-járók nem lehetnek?* Ennél bolondabb Consequentia nem lehet. *A dicto secundum quid, ad dictum simpliciter:* Mert Szent Pál világossan és nyilván a' *Megváltó Közbe-járást* tulajdoníttya egyedül Christusnak: noha másképpen, Moysest Közbe-járónak nevezi. És valaki felebaráttyát kéri, hogy Istennek imádkozzék érette, Esedező Közben-járóvá tészi az embert Isten-előtt. Eggyül-eggyig illyen helytelenek minden egyéb Consequentiájok[2].

[1] 1. Timoth. 2. v. 5. 6.

[2] Galat. 3. v. 19. Deuter. 5. v. 5.

Ezeket én, szívem dobogva halgatván, mondék a' Pápista embernek: Nem jut most eszembe, mit mondgyak. De magam-is gondolkodom, és nállamnál tudósbakkal szóllok, meglátod, lészen válaszod.

Ezzel egy-mástul elválánk. És magamba szállék; 's kezdém visgálni, Minémű bizonyításokkal szoktuk állatni*[1], hogy a' dücsőült Szenteket nem szabad azon kérni, hogy érettünk könyörögjenek? Mivel ostromollyuk egyéb tudományit a' Pápistáknak? És világossan feltalálám, hogy nincsenek sohult*[2] a' Szent Irásban a' Romai Ecclesia vallásival igyenessen ellenkező mondások: hanem, csak emberi Okoskodásokkal, és Consequentiákkal viaskodunk azok-ellen. Azután egy-nehány rend-béli tudós Praedikátorokkal beszéllettem; és kértem, hogy mutassanak bár csak egy oly mondást a Szent Irásban, mely igyenessen ellenzene valamely Pápista vallást. Soha csak eggyet sem mutathatának. Hanem arra fakadtak-ki, hogy ők deducállyák Consequentiájokkal, Syllogismusokkal, emberi Okoskodásnak következésivel, erőssítik tanításokat.

Eszembe vém azért, hogy a' sok hiuságos dicsekedések és Szent Irás mutogatások csak ál-orczázások: de volta-képpen semmi tudományokat Szent Irással nem bizonyíttyák, hanem csak emberi Okoskodással erőssítik a' Lutheristák és Calvinisták. Azt-is

*[1] Állítni. — *[2] Sehol.

meggondolám, mely bizonytalan és csalatkozások-alá vettetett az emberi Okoskodás. Ezekből azt hozám ki, hogy külömben bátorságos nem lehetek annak Igazságában, a mit Okoskodással kihoznak a' Szent Irásból, hanem ha*[1] abban bizonyos lészek, hogy a' Praedikátorok csalatkozhatatlanok efféle Consequentiák és következések csinálgatásában. És mivel ezt a' Praedikátorok sem hiszik magok-felől: azt találám rajta, hogy általkodott vakmerőség nagyobb nem lehet, mint ha lelkem üdvösségét és örök boldogságom vesztését, imillyen amollyan Praedikátorok Consequentiájára függesztem.

Ez azért Első Ok, mellyért előbbi Vallásomat meg kelle vetnem. Mert, noha minnyájan az Ujitók azt hirdetik, hogy semmit azonkívül nem kel hinni, a' mit Isten a' Szent Irásban tanított; noha azzal dicsekednek, hogy ők csak az Isten Igéjének emberi lélemények*[2] rosdajától megtisztíttatott finom Igazságát taníttyák: de mind az által, éppen és tellyesen minden Vallások és tanítások, mely a' Pápistákkal ellenkezik, Szent Irás-kívül-való: úgy, hogy azokban csak Egy sem találtatik az Isten könyvében; hanem mind csak Praedikátori találmányok és emberi Okoskodásnak bizonytalan Consequentiáin éppíttetett vélekedések.

A' Pápisták dolga nem így vagyon. Mert ők azt hiszik és taníttyák, hogy, ha szinte írva nincs-is némely Tudomány a' Szent Irásban: de a' mi az Apostoli üdőktül-fogva bévétetett a' Keresztyén világtúl és Ecclesiától, azt úgy tartozunk hinni, mint hiszszük, hogy azok a' Levelek, mellyek Sz. Pál neve alatt nállunk vannak, nem ollyanok, mint a' kikrül maga írja, hogy ő nevére irtak mások-is Leveleket; hanem ugyan valósággal Szent Pál irási: és hogy ezek oly éppen maradtak, a' mint Szent Pál írta[1]. Azonképpen, Ha valamit ki kel a' Sz. Irásból Consequentiák-által hozni: bizonyos mód vagyon a Pápistáknál, melyből tudhatni, hogy csalatkozhatatlan az ő Consequentiájok; tudni-illik: mikor az Anyaszentegyháznak közönséges itíleti ezt javallya, mert a' Christus assecuratiója-szerént az Ördög ereje és csalárdsága, győzedelmet nem vehet az Ecclesián, hogy azt hamisságba ejthesse. Tehát a' mely dolgokat az Ecclesia kihoz a' Szent Irásból, nem lehet azokban hamisság[2].

[1] 2. Thessal. 2. v. 2.

[2] Matth. 16. v. 17.

*[1] Kivéve ha. — *[2] Találmányok.

MÁSODIK OK:

Mert bátorságos, hogy a' Pápista Hitben üdvözülhetünk.

Mind a' Lutherista 's mind a' Calvinista Tanitók eggyező értelemmel hiszik és hirdetik, hogy a' Pápista Hitben, sőt a' Barátok állapattyában Szent emberek voltak. Nemcsak Luther Márton, *Lib. De Votis Monasticis;* hanem az Augustai *Confessiónak Apologiája*[1], melyre esküsznek a' Luther Praedikatorok, egy-nehány helyen Szentnek nevezi Szent Ferenczet, ezeknek a' mostani fa talpú Barátoknak Isten-után Apját, és Szerzetes állapattyok rendelőjét. Hasonlóképpen Bernárdot és Domonkost, Barátokat és új Barát Szerzeteknek inditóit, Szenteknek nevezi ugyan azon *Augustai Confessio*nak *Apologiá*ja, mellyet *Libro Concordiæ*ban foglaltak[2]. Calvinus-is Szent-nek nevezi Bernárd Barátot[3]. Ezeknek nyomdokiba lépik a' Vittebergai Superattendens Fridericus Balduinus, a Magyar Kalauz-ellen írt könyvében, és nyilván vallya, hogy a Pápista Hitben sok Szentek voltak, és hogy ő nem meri kárhoztatni a' Pápistaságban élt régi eleit: *Multos vére Sanctos fuisse in Papatu, facile concedimus*[4]. *Majores nostri vixerunt in regno Antichristi, quos damnare volumus*[5]. És azt soha csak egy Lutherista vagy Calvinista Tanító sem merte mondani, hogy az Apostolok idejétül-fogva, Luther Márton-ig, mind elkárhoztak, kik a' Pápához halgattak. Nem-is fér egybe az Istennek sok nyilván való igiretivel, hogy a' Christus tagjai és Anyaszentegyházának fiai, ennyi sok esztendők forgásában, tellyességgel kigyomláltattak és elfogyatva lettek-volna. Meny-ország kapuja úgy bététetvén, hogy senki sem üdvözült volna mind annyi-sok száz esztendők folyásában, mellyekben a' Pápához halgattak, a' kik Keresztyén nevet viseltek és a' Romai Ecclesiától vévén Sacramentomokat, azzal egy Isteni szolgálatot gyakorlottak, annak engedelmessége-alatt éltenek.

Igy lévén azért, hogy a' régi Jámbor Eleink a' Pápista vallásban üdvözültek, és a Barátok Szentek voltak: nem valami gyanakodó vélekedéssel, hanem tapasztalható igazságnak erejével, két dolog következik ebből.

Első: Hogy a' mely Vallásban és Baráti állapatban Szentek lehettek és üdvözülhettek a' Régiek, bátorságos, hogy abban mi is Szentek lehetünk és üdvözülhetünk; ha erkölcsünk megfelel

[1] Apolog. Art 4. Tit. de Missa. Tit. de Votis

[2] Apolog. Art. 4. Et Tit. de Missa.

[3] Cal. lib. 4. cap. 7. n. 22.

[4] Phosphori pag. 220.

[5] Pag. 950.

Vallásunknak. Mert nagyobb kegyetlenség és rettenetesb személyválogatás annál nem lehetne, mint ha az Ur-Isten azért a' Hitért minket kárhoztatna, melyben Eleinket Szentségre és mennyei Boldogságra magasztalta.

Másik: Hogy ha a' Pápista hitben valaki Szent volt és üdvözült: bizonyos, hogy igaz a' Pápista Hit és azon-kivül senki Szent nem lehet, senki nem üdvözülhet, senki igaz Hitet nem követhet, Mert Isten szava amaz: *Sine Fide impossibile est placere Deo*[1]; Igaz Hit-nélkül lehetetlen, hogy valaki kedves légyen Istennél. Mert *Justus ex fide vivit*[2]; az Igazak lelki élete, Hit-nélkül nincsen. És *Qui non crediderit, condemnabitur*[3]; a' ki igaz Hiti nélkül vagyon, elkárhozik. Tehát lehetetlen, hogy Szent légyen és üdvözüllyön egyéb, hanem a' kinek Igaz Hiti vagyon: Tehát Igaz hitben voltak Szent Ferencz, Sz. Bernárd, Sz. Domonkos Barátok; mivel Szentek, az-az Isten-előtt kedvesek voltak.

[1] Hebr. II. v. 5. 6.
[2] Habac. 2. v. 4. Rom. I. v. 17. Gal. 3. v. II. Hebr. 10. v. 38.
[3] Marc. 16. v. 16.

Azon-képpen: Isten szava az, hogy miképpen[4], Egy Istennél, Egy Keresztségnél több nincsen: úgy Egy Igaz Hitnél több nem lehet. Ha azért a' Pápista Hit Igaz Hit vólt, (mint-hogy annak kellett lenni, ha ő benne Szentek vóltak:) bizonyos, hogy annál több Igaz Hit nem lehet.

[4] Ephes. 4. v. 5.

Ez a' gondolkodás úgy meggyőzte elmémet, hogy a' Pápista Hitnek követésében semmi tartózkodásom nem lehetett. Mert azt én bolondnak itilem, valaki az örök üdvösség dolgában elhadgya a' bizonyost a' bizonytalanért és bátorságosb útat nem követ. Bizonyosb pedig és bátorságosb abban a' Hitben lenni, melyben minnyájan vallyák, hogy Szent és Isten-előtt kedves lehet, 's üdvösségre juthat ember; hogy-sem azt követni, a' mirül sokan elhiszik, hogy veszedelemre viszen. Mi és velünk a' Lutheristák, azt hiszszük, hogy a' Calvinista vallásban nem üdvözül, hanem örök kárhozatra jut ember. A' Calvinisták velünk egyetemben, ugyan-azont mondgyák a' Lutheristák állapattyárúl. De velünk egyetemben a Lutheristák és Calvinisták hiszik, hogy üdvözültek sokan a' Pápista vallásban. Micsoda vakság tehát elhagyni a' bizonyost a' bizonytalanért?

Némelyek, szelidséget akarván mutatni, azt mondgyák, hogy ők senkit nem itilnek, nem kárhoztatnak: sőt elhiszik, hogy mind Lutherista, Pápista, Calvinista üdvözülhet, ha tekélletes életet visel Isten előtt. De a' ki ezt hiszi, Elsőben a' Szent Irással ellenkezik, mely csak Egy üdvösséges Hitet ismér.

[1] Ephes. 4. v. 5.

Másodszor oktalanúl cselekszik[1], ha igy-is a' bátorságosb útat nem követi és Pápistává nem lészen; mert a' maga Hitiszerént-is üdvözülhet a' Pápista Hitben. Azért, ha ezt követi, nem eshetik üdvösségének elvételébe. Ha pedig egy Hiten-kívül senki nem üdvözül, mint-hogy ez Isten szava: maga vélekedésének koczkájára veti örök üdvösségének elvesztését, valaki a' bátorságosb útat nem követi.

Ezt, az én lelkem inditó Okot, egy tudós Praedikátor-eleibe támasztám nem-régen; ki azt mondá, hogy ő sem hiszi, hogy Isten az emberi nemzetet úgy elhadta-volna, hogy Luther-előtt egy-nehány száz esztendők folytában, a' Pápa országlása-alatt, senki üdvösségre nem jutott-volna. De a' kik akkor üdvözültek, noha külső-képpen a' Pápista Gyölekezethez halgattak, belsőképpen az Istennek Láthatatlan Ecclesiájában vóltanak, és abban üdvözültenek.

Erre a választ készen tartván, azt mondám: Először: Olvastam én-is a' Bibliát, a' régi Szent Atyák irásit-is tekintettem; de nem említem, hogy nevezetit találtam-volna ezekben az *invisibilis Ecclesiá*nak: Hanem az Uj Hittel ezt az Uj nevet ti találtátok. Ugy tetczik az O Testamentomban, ha nem többször, Negyvennyolczszor; az Uj Testamentomban Száz tizen egyszer olvastam az Ecclesia nevét: de sohúlt nem jelent Láthatatlan sokaságot. Sőt mindenütt oly Gyölekezetet jegyez, melylyel szólhatunk, melytül tanulhatunk; *Dic Ecclesiæ*[2]*:* mellyet Christus Püspökök igazgatására és gond-viselésére bizott; *Posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*[3]*:* melyben egyebekkel-eggyütt társalkodhatunk; *Conversari in Ecclesia*[4]. Ki szolhat azzal, vagy ki igazgathattya azt, a' mi Láthatatlan. Ennek-felette, az Apostoli Cselekedetben, a' Szent János Látásában, sokszor emlittetik emez, vagy amaz Városban-lévő Ecclesia: és mindenik Láthatónak mutattatik. Ha azért a' rész-szerént-való Ecclesiák Láthatók voltak: hogy lehetett az egész Ecclesia Láthatatlan? Végezetre: senki azt nem tagadhattya, hogy az Apostolok-idét Látható gyölekezet volt a' Hivek Ecclesiája. Tehát a Sz. Irásbol tudgyuk az Ecclesiának Láthatóságát. Hogy pedig az-után Láthatatlanná változott, sohúlt nem olvassuk. Sőt, mivel Christus nem egy-nehány esztendőkre, hanem maradandó formával rendelte, hogy az Ecclesiának megmondhassuk bántásunkat; a' hogy az Ecclesia Püspökök által igazgattassék (mert ugyan-is mind ezekre nagyob szükség vagyon az Apostolok

[2] Matth. 18. v. 17.

[3] Actor. 21. v. 28.

[4] I. Timoth. 3. v. 15.

halála-után, hogy sem ő éltekben), következik, hogy az Ecclesiának Láthatósága világ végig tart.

Másodszor: Hogy Christusnak e' földön nem volt, és nincsen, nem-is lészen világ végéig Láthatatlan Ecclesiája, nyilván mutatja a' Szent Irás: I. Mert Szent Pál irja, hogy a' Hit hallásból vagyon[1], a' hallás Isten Igéjének praedikállásából, a' praedikállás Istentül küldetett Tanitók-által: Tehát, vala-hol Igaz Hit vagyon, ott az Isten Igéjének praedikállása és Lelki Pásztorok szolgálattya vagyon. A' Christus Ecclesiájában Igaz Hit vagyon, mert, ha az nem volna, Ördög barlangja, nem Christus nyája volna: Tehát a' Christus Ecclesiájában Isten Igéjének praedikállása és igaz Tanitók szolgálattya vagyon. Valamely Gyölekezetben pedig ezek vannak, az Láthatatlan nem lehet. Mert a' kik praedikálnak és a' kik halgattyák a' praedikállást, azok egy-mástul elrejtve nem lehetnek.

[1] Rom. 10. v. 14. 17.

Hasonló-képpen: Keresztség-nélkül nem lehet Keresztyénség: A' hol pedig Keresztség szolgáltatik, ott látható Gyölekezetek vagyon azoknak, a' kik keresztelnek és kereszteltetnek[2].

[2] Joann. 3. v. 5.

Végezetre: Az Ur-vacsorának szolgáltatása mind addig tart az Ecclesiában, míg el nem jő Christus, *Mortem Domini annuntiabitis donec veniat*[3]: Tehát mind addig Látható lészen.

[3] 1. Cor. II. v. 26.

II. Mert a Christus Ecclesiája Christus teste, Ephes. I. v. 22. 23. Ez pedig a' Test, nem egy tag, úgy-mond Szent Pál, hanem sok külömböző tagoknak eggyességéből ál[4]: Tehát csak ott lehet a' Christus Ecclesiája, a' hol sok külömböző tagoknak eggyezése vagyon. Valahol pedig sok külömböző tagok eggyeznek, lehetetlen, hogy az a' sokaság Láthatatlan légyen.

[4] 1. Cor. 12. v. 12. 14. 20

III. Azt irja Szent Pál, hogy a' külömböző Tagoknak külömböző tiszti, hivatallya és szolgállattya vagyon az Ecclesiában. Némellyek Pásztorok és Tanitók[5]: Kik mind addig éppítik és a' hamisságtúl óltalmazzák az Ecclesiát, mig Christus eleibe jutunk. Lehetetlen, hogy az a' Gyölekezet Láthatatlan légyen, melyben a kösséget tanittyák, őrzik, óltalmazzák a' hamisságtul, hanem ha azt itíled, hogy a' Juhász oly Juhokat őrizhet, mellyeket nem láthat.

[5] Ephes. 4. v. II. Idem Actor. 20. v. 28.

IV. Az Ellenkezők egyenlőül*[1] tanittyák minnyájan, hogy a Christus Ecclesiája nem egyéb, hanem oly Gyölekezet, melyben az Isten Igéje igazán tanittatik, a Sacramentomok tisztán szolgál-

*[1] Egyenlően, egybehangzón.

tatnak [1]. Ez, ha ugy vagyon, lehetetlen, hogy a' Christus Ecclesiája Láthatatlan légyen: mert a' hol az Isten Igéje taníttatik, Keresztség és Ur-vacsora szolgáltatik, Láthatóságnak kel ott lenni.

[1] Confessio Augustana, Helvetica.

Harmadszor: Ha a Pápistaság hamis bálványozás vólt (a' mint vitattyátok), ne hidd, hogy Igaz hitű és nem képmutato 's Hit-áruló volt az a' Lutheránus, a' ki a' Pápa birodalma-alatt szintén ugy viselte magát, mint a' töb Pápisták. Mert, ha a' Pápisták Sacramentomival élt, azoknak tanítását halgatta és minden Isteni szolgálattyát gyakorlotta: noha belső-képpen mást javallott, szinte ollyan volt, mint-ha most valamely Lutheranus Török-közzé menne, megmetczetné magát, és mindenben a Mahomet törvényéhez alkalmaztatná Isteni szolgálattyát, Religioját. Efféle kép-mutatok Christus előtt utálatosok: Mert, a' ki emberek előtt szégyenli az Igazságot, megtagadgya azt Christus az Attya-előtt [2]. És a' ki szűvel hiszen, ha üdvözülni akar; *Ore fit confessio ad salutem* [3], szájjal-is vallást kel az Igazságrul tenni.

[2] Luc. 9. v. 26. Matth. 10. v. 33.

[3] Rom. 10. v. 10.

Mind ezeket azért megfontolván, megerőssödöm abban, hogy, ha bátorságossan akarom üdvösségem dolgát rendelni, ki kel költöznöm a' Luther és Calvinus aklából és a' Szent Péter Hajojába kel mennem.

HARMADIK OK:

Mert a' Hit dolgairúl bizonyost nem tudhatni a' Luther és Calvinus táborában.

Fondamentomul vetik azt egyénlő-képpen a' Luther és Calvinus követői, hogy a' Hit dolgaiba egyebet nem kel hinnünk, hanem a' mit Isten á Szent Irásban elönkbe adott. Azt pedig hallani sem akarják, hogy Irás-kivül, *Traditum Dei Verbum,* Isten Igéje találtatnék.

Ez ha igy vagyon? világossan következik, hogy ők semmit bizonyossan és Keresztyén hittel nem hihetnek, hanem csak valami gyanakodó vélekedéssel.

Először, ezt igy bizonyítom: A' Szent Biblia mondásit és azokat a' dolgokat, mellyeket Hitünk-eleibe ád a' Biblia, nagyob, erősseb és bizonyosb hittel nem valhattyuk, mint azt vallyuk, hogy a' Bibliában foglalt könyveket Isten iratta emberek által: és

hogy oly tisztán, éppen maradtak, a' mint Isten iratta. Mert egész és tellyes oka, miért hiszszük igaznak, a' mi a' Bibliában vagyon, nem egyéb, hanem hogy bizonyossan hiszszük, hogy Isten tanításából, igazgatásából, vezérleséből iratott a' Bibliának minden könyve: és oly tisztán maradott, a' mint Isten iratta.

Ebből következik, hogy a' mely csalatkozhatatlan és tekélletes Isteni hittel vallyuk a' Biblia tanítását: azon igaz hittel és nem csak gyanoságos vélekedéssel kell azt is hinnünk, hogy mind azokat a' könyveket, mellyek a' Bibliában vannak, Isten iratta, és oly éppen maradtak, a' mint Isten iratta. És ha ezt bizonyos hittel nem hiszszük, semmit a' Biblia tanítási-közzül bizonyossan nem hihetünk.

A' Luther és Calvinista vélekedés-szerént lehetetlen, hogy ezeket bizonyossan hidgyük. Mert ők azt vallyák, hogy bizonyos, csalatkozhatatlan és Isteni hittel nem hihetünk egyebet, hanem csak a' mit a' Szent Irásban találunk. De a' Bibliában nem találllyuk irva, vagy nevezet-szerént eggyenként, vagy közönségessen a' Bibliának minden Könyvérül, hogy azok Istentül irattak; és oly tisztán 's éppen maradtak, mint azt Isten iratta. Tehát azt bizonyos hittel nem valhattyuk. Második része az Erősségnek azzal bizonyodik: Mert sohúlt senki a Szent Irásban nem olvasta, hogy a' Bibliában foglalt könyvek, eggyül-eggyig mind Istentül irattak és tisztán 's éppen maradtak.

De bár a' Bibliában azt olvasnok-is, hogy a' Biblia Isten Igéje; sőt bár a' Biblia könyveinek száma és Lajstroma irva-volna-is: arrul az Irásrúl, melyben ez a' Lajstrom találtatnék, ugyan azont mondhatnok, hogy irva nincsen, hogy azt Isten iratta. És igy vagy arra kel jutnunk, hogy a' Keresztyén Hitnek, első és legderekasb tudományát (tudni illik, hogy a' Bibliában foglalt Könyvek Isten szavai; és hogy oly éppen és tisztán maradtak ennyi üdő forgásában, mint Isten iratta,) Traditióból, és nem irott Bibliából vett Isten szavából hiszszük. És igy nem igaz, hogy semmit Keresztyén hittel nem tartozunk hinni, a' mit Szent Irásban nem Olvasunk. Vagy, ha a' Lutheristák és Calvinisták felvetett fondamentomát helyén hadgyuk: bizonyossan nem hihettyük, hogy a' Biblia és annak nevezet-szerént minden könyvei, Isten szava és tiszta épségben maradott. Ezt pedig ha bizonyossan nem hiszszük, azokrúl sem lehet bizonyos hitünk, a' mi a' Bibliában tanittatik. És igy a' Luther és Calvinus követők Vallása-szerént, semmit ők bizonyossan nem hihetnek.

Másodszor: Itt-is azt fondamentomúl kell vetnünk, hogy a' Szent Irásban foglalt Igaz Tudomány, a' Szent Irásnak igaz értelmében ál. Mert *a' bötű* (igaz értelem nélkül) *megöl*[1]; és a' mint Szent Péter szol, *veszedelmet szerez*[2], ha hamissan értetik. Azért, az Isten szava, csak abban az értelemben Isten szava, melyben Istentül mondatott. Ebből következik: hogy a' Hit dolgaiban bizonyost nem tudhatunk, valamig a' Szent Irás igaz értelmének bizonyossan végére nem megyünk. Mert a' Szent Irás értelmérül támadott külömbözésben nagyob bizonyosság nem lehet, hanem csak ollyan, a' mely bizonyossan tudgyuk, hogy ez és nem amaz a' Szent Irásnak igaz értelme. Az Luther és Calvinus követők nem mutatnak, és Hitek-szerént, nem-is mutathatnak csalatkozhatatlan módot a' Szent Irás bötűje igaz értelmének isméretire: mivel oly Irás-magyarázót nem nevezhetnek, mely annak igaz értelmét, tévelyedhetetlen Igazsággal taníthassa. Mint ezekből kitetczik:

[1] 2. Cor. 3. v. 6. 9.
[2] 2. Petri 3. v. 16.

I. A' Szent Irás önnön-maga meg nem magyarázza mondásinak értelmét. Christus mondotta: *Ez az én Testem.* Ezek oly világos szok, hogy akár-ki megértheti. De minémű értelemben kellyen ezeket venni, nem oly könnyü megitílni. Mert a' Sz. Irás meg nem mondgya, ha a' szókat maga ereje-szerént, csak tulajdon értelemben kellyen-é venni; vagy *Figurate,* szokatlan és titkos jegyzés-szerént. És ha tulajdon erejekben kell a' szókat hadni, meg nem magyarázza a' Szent Irás, mint kellyen érteni, hogy Christus Kenyeret vett kezébe, és az-után maga Testének mondotta, a' mit kezében tartott. Bezzeg, ha a' Szent Irás valahol azt mondaná, hogy *a' Testen, Test jelét kell érteni;* vagy hogy *a' Testen Kenyérrel-együtt Testet kell magyarázni;* vagy hogy *a' Christus szavának erejével a' Kenyér Testté változik:* semmi közbe-vetés nem volna, mivel minnyájan az Isten magyarázattyán megállanánk. De világossan kifejezett szókkal, efféle magyarázat nincs a Bibliában.

A' mit ezekrül az Urunk szavairúl mondék, azont mondom minden egyéb Sententiákrul, melyek értelméről vissza-vonyás vagyon. Mert azok közzül csak egyrül sem olvassuk világos magyarázattal kifejezve a' Bibliában, minémű értelemmel kellyen afféle mondást venni: *Proprie,* vagy *Figurate;* tulajdon jegyzésekben-é, vagy mást árnyékozo értelemben vétessék a' szók folyása.

II. Ki-ki maga oly Irás-magyarázó nem lehet, hogy meg ne csalatkozhassék és meg ne csalhasson. Mert a' Keresztyénségben,

első dolognak írja Szent Péter annak tudását: hogy *Propria interpretatione* [1], magunk tulajdon értelme-szerént nem magyarázhatni a' Szent Irást: Mivel ez nem embertül, hanem Istentül eredett; senki pedig az Isten dolgát nem tudgya, hanem csak az Isten. Nem-is lehetne annál nagyobb balgatagság, mint ha valaki azt itílné, hogy kinek-kinek maga tetczése csalatkozhatatlan mutatoja a' Szent Irás értelmének [2].

[1] 2. Petri. I. v. 20.

[2] 1. Corinth. 2. v. 11.

III. Az Ecclesiának tekélletes hitelt nem adnak a' Luther és Calvinus hadai. Mert nyilván vitattyák, hogy *Errare potest,* el-eltévelyedhetik, megcsalathatik az Ecclesia. Azért általlyában helyt nem adnak az ő tanitásának. Méltán-is cselekszik, ha az Ecclesia hamissat taníthat. Mert honnan tudgyam, hogy akkor nem tanít hamissat, mikor az Irást magyarázza. Valaki pedig elhitetheti magával, hogy az Ecclesia hamissat tanithat az Irás magyarázásban, semmit bizonyossan nem hihet. Mert igy gondolkodhatik: Im hallom, hogy *Ecclesia potest errare;* tévelygésre, hamis vallásra juthat és vihet az Anyaszentegyház: mentül inkább én, egy ember lévén, tévelyeghetek? Ki tehet, és honnan, vagy miből tehet valaki engem bizonyossá, hogy mind én 's mind az Ecclesia, melyben vagyok, tévelygésre nem jutottunk?

Bezzeg a Romai Ecclesiának fiai nem igy haboznak: Megadgyák a' Szent Irásnak az ő böcsülletét, és elhiszik, hogy az a' Hit dolgainak igazgató sinora és csalatkozhatatlan mértéke: de nem magán egyedül a' bötű, sem a' mi tulajdon értelmünk-szerént valo magyarazattya: hanem azokkal a' több Regulákkal, — mértékekkel eggyütt, mellyeket maga a' Szent Irás mutatott: 1. Mikor azt parancsolta, hogy nem csak az Irott Tudományt kövessük, hanem a' mit szóval elönkbe ád a' Traditio [3]. 2. Mikor azt hadgya, hogy Pogánynak tarcsuk, a' ki meg nem nyugszik az Anyaszentegyház tanításán [4]. Mert ezek-által kel megtanúlnunk igaz értelmét és magyarázattyát a' Szent Irásnak.

[3] 2. Thess. 2. v. 14.

[4] Matth. 18. v. 16.

Azért a' kik a' Romai Pápához halgatnak, a' Christus hagyásaszerént járván, csalatkozhatatlan Tanitotúl értik, mellyek a' Szent Könyvek, és mint kellyen azokat magyarázni. Mert világos szókkal parancsollya Christus: hogy, ha valamiben megbánt és háborít felebarátunk (mint-hogy igen megbánt, a' ki Hitünket és vallásunkat kárhoztatja) fedgyük meg elsőben. Ha nem fog rajta, vessük az Ecclesia-eleibe dolgunkat. A' ki annak szavát nem fogadgya, a' ki meg nem ál annak itíletin, Pogánynak tarcsuk [5]. Assecurál

[5] Matth. 18. v 15.

pedig és bizonyossá tészen, hogy ezt az Ecclesiát az Ördög ereje meg nem győzi és tévelygésbe nem ejti[1]: Mert Ez az Igazságnak Oszlopa: ezt az igaz Pásztorok világ végéig éppitik és oltalmazzák[2] a' hamis Tudományok forgó szeleitül.[3]

[1] Matth. 16. v. 18.
[2] 1. Tim. 3. v. 15.
[3] Ephes. 4. v. 14.

Azért mí-közöttünk, mind túdós tudatlan, egy-aránt megnyugszik azon, valamit az Ecclesia elönkbe ád a' Szent Könyvekrül, és azoknak igaz értelmérül. És ha valaki, akár-minémű színnel, szokatlan és az előtt nem hallatott Tudományt kezd hintegetni, megtartjuk az Isten hagyását és megprobállyuk a' lelkeket: tudván, hogy sokszor a' hamis Tanitok Apostoloknak mutogattyák magokat[4], és az Ördög Angyallá tűnik[5]. Minek-okáért arra a' Probakőre viszszük, mellyet Isten mutatott.

[4] 1. Joan. 4. v. 13.
[5] 2. Cor. II. v. 13.

I. Azért, valaki Ujságot kezd tanitani, a' Keresztyénségnek egyenlő értelme-ellen, azt minden tartoztatás-nélkül megvettyük. Mert ez sokszor 's erőssen meg vagyon parancsolva, Galat. 1. v. 5. 9. — 2. Joan. v. 10. Rom. 16. v. 17. Philipp. 2. v. 2. Cap. 3. v. 16. — 1. Timoth. 6. v. 20. Hebr. 13. v. 9.

II. A' ki az Apostolok idejétül-fogva rend-szerént következő Lelki pásztorok-ellen pártot üt és azoktul elszakad, mindgyárt kárhoztattyuk. Mert parancsolatunk vagyon arrúl, hogy Lelki pásztorinktúl halgassunk; Hebr. 13. v. 17. — 1. Joan. 4. v. 6.

III. Mihent valami visza-vonyás támad, mint az Ó Testamentomban, a' Papok-eleibe kellett azt vetni és azoktul várni; Deuter. 17. v. 8. 9. Jerem. 3. v. 15. Ezech. 44. v. 15. Cap. 23. v. 24. Aggaei 2. v. 12. Malach. 2. v. 7. Úgy az Uj Törvényben példát hadtak az Apostolok, mit kel mívelni. Mert, mikor ő idejekben versengés támadott volna, ha meg-kellyen-é tartani a' Moyses törvénnyét? Öszvegyölének az Apostolok és Vének: Elvégezék, mit kel hinni és követni[6]. Az-után-is azont cselekedték az Egyházi Pásztorok, mihent valamely nevezetes Tévelygés fakadott; mint a' *Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense Concilium* példájából kitetczik. És valamit az Apostoloktúl származott Lelki-pásztorok elvégeztek, azt minden keresztyén ember, kételkedés-nélkül követte. Mert a' kösségnek legeltetésit Isten efféle Pásztorokra bizta. Ephes. 4. v. 12. Actor. 20. v. 28. — 1. Petr. 5. v. 2. — 1. Corinth. 12. v. 28.

[6] Actor. 15. v. 26.

Mivel azért, nem csak a' tudosokért, hanem a tudatlanokért-is meghólt az Ur Christus; mivel az igaz Hitre, mind tudós tudatlan egy-aránt köteles, ugy, hogy a' nélkül lehetetlen valakinek Isten kedvébe és üdvösségre jutni[7]: Isten-is mind tudosnak tudatlannak,

[7] Hebr. II. v. 6.

világos, bizonyos, csalhatatlan útat mutatott az Igazság isméretire: Azt tudni illik, hogy a Christus Urunktúl fondáltatott, az Apostoloktúl éppittetett és világ végéig Lelki-pásztoroktul őriztetett Ecclesiának tanítását kövessük. A' ki azért a' Keresztyénségben meggyökerezett: mihent eszébe veszi, hogy az Apostoli üdőktül-fogva, kézrül-kézre adott Tudomány-ellen tusakodik valaki, azt mingyárt ragadozó Farkasnak és Hit-árulónak tartya; úgy mint Luthert, Calvinust és utánnok lázzadott Praedikátorságot.

NEGYEDIK OK:

Mert a' Luther és Calvinista gyölekezet nem igaz Ecclesia.

Igazán irja Szent Ágoston és Cyprianus Martyr, hogy Isten annak Attya nem lehet, a' kinek nem Annya az Ecclesia[1]. És valamint a' Noe Bárkaján-kívül senki meg nem tartatott: úgy az Ecclesián-kívül senki nem üdvözülhet. Christus Urunk-is Pogánynak mondgya, valaki megveti az Anyaszentegyház eggyességét szófogadatlan szakadasával[2]. Mivel azért az Ecclesia, Christus Teste:[3] valaki az Ecclesián-kívűl vagyon, annak feje nem lehet a Christus. Tehát, valamint kerüllyük kárhozatunkat, úgy kell kerülnünk a' hamis Ecclesiának szövétségét.

[1] Aug. lib. 4. de Symb. c. 10. 13. Cypr. de Vnitat. Eccl. n. 20.
[2] Matth. 18. v. 17.
[3] Ephes. I. v. 22—23.

Hogy pedig a' Lutherista és Calvinista gyölekezet nem igaz Ecclesia, igy bizonyítom:

Lehetetlen, hogy az a' Gyölekezet Christus Ecclesiája légyen, melynek az Apostolok idejetül fogva, minden üdőben Tanító Doktori, Pásztori, Gyölekezeti nem voltanak Mert Szent Pál világos szókkal írja: hogy Isten az Ecclesiában szintén addig, mig minnyájan eleibe megyünk, Tanitó Doktorokat és Pásztorokat tart, kik éppitcsék és őrizzék az Ecclesiát[4]. Azon-kívül Szent Pál írja, hogy Hit nem lehet prædikállás nélkül és Istentül küldetett Lelki-pásztorok-nélkül:[5] Tehát a' hol Hit vagyon, Tanitoknak kell ott lenni. A' Christus Ecclesiája pedig Hit nélkül nem lehet: Tehát soha Tanítók-nélkül sem maradhat. Végeztre ő maga, Christus azt igíri, hogy soha a' Pokol erőt nem vészen az ő Ecclesiáján[6]. Nagy erőt venne pedig, sőt ollyat, kinél nagyobbat nem-is vehetne, ha minden Tanitó Pásztorit elfogyatná az Ecclesiának; ha Isten Igéjének hirdetésétül, Keresztség szolgáltatástul, Ur-vacsora

[4] Ephes. 4. v. 12.
[5] Rom. 10. v. 14. 17.
[6] Matth. 16. v. 18.

osztogatástul megfosztaná. Az is Szent Pál szava, hogy mind addig marad az Ur-vacsora osztogatása az Ecclesiában, mig eljő Christus az itíletre [1].

[1] I. Cor. 11. v. 16.

Tagadhatatlan Igazság pedig az, hogy Luther-előtt, Ezer esztendőnél továb, senki, csak egy Doktora, Lelki-pásztora és Tanítoja nem vólt a' Lutherista vagy Calvinista vallásnak. Mert, ha minden nemzetségek, Tartományok, Városok Historiáit, minden Egyházi Doktorok irásit általolvassuk is, sohúlt egy embert nem találunk neveztetni, ki illyen Hitben és Vallásban lett-volna, mint a' Lutheristák vagy Calvinisták. Ha külömben vagyon, bár csak eggyet nevezzenek: Quis? Vbi? Quando? Ki volt? Hol volt? Mikor volt? a' ki illyen Tudományt követett volna.

Illyricus és hasonló csúfos emberek neveznek egy-nehány régieket, kik közzül Eggyik egy valamely dologban ellenkezett a' Pápával és a Romai Vallással; Másik másba-vont viszát, és igy neveznek ollyakat, kik Egy vagy Két, Három dologban eggyeztek a' Luther vagy Calvinus maradékival. De merő bolondság azt itílni, hogy a' kik a' Pápát szidalmazták, a' kik egy, két, három dologban eggyeztek a' Calvinus vagy Luther Uj Gyölekezetivel, azok Calvinisták vagy Lutheristák voltak. Mert a Török sok dolgokban ellenkezik a' Pápista Hittel, mellyekben eggyez a' Calvinistákkal: úgy-mint, hogy a' Pápát nem hiszi Christus Vicariusának; Az Ur-vacsorát Christus Testének nem vallya; A képeket és Ereklyéket pöki 's megutállya. De azért a két vagy három dologban-való eggyezésért a Törököt Calvinistává nem tehetni. Ennek-felette, a' kiket emlegetnek, azok egyszer 's mind Lutheristák és Calvinisták nem lehettek, noha a' minémű Vallásokért ezeket Lutheristákká akarják tenni, ugyanazon Vallásokat a' Calvinisták is javallyák.

De mi szükség ezen mulatnunk? Ömagok a Lutheristák és Calvinisták azt vitattyák, hogy Láthatatlan és elrejtve-volt Luther-előtt az ő Ecclesiájok. Ez annyit tészen, hogy nem mutathatnak csak egy Várast vagy falut, a' hol Luther-előtt prædikállott, keresztelt és egyéb Isteni szolgálatot gyakorlott-volna az ő Ecclesiájok. Ha azért Luther és Calvinus-előtt úgy meggyőzte az Ördög az ő Ecclesiájokat, hogy azt senki nem láthatta, sohúlt annak Templomi, Tanítói, Sacramentom szolgáltatói nem találttattak, sem Keresztség és Ur-vacsora szolgáltatás; sem Isten Igéjének hirdetése nem volt benne: nyilván-való, hogy nem ollyan

az ő Ecclesiájok, minéműnek mondotta Christus az Igaz Ecclesiát. Mert hová lehet az Ördögnek nagyob győzedelme valamely Gyölekezeten, mint mikor azt ugy lenyomja, hogy sohúlt Tanítója, Temploma, Sacramentom szolgáltatása ne maradgyon? ismérhetetlen és Láthatatlan légyen?

Mivel azért ebből és egyéb sok Jelekből megtapasztalám, hogy nincs igaz Ecclesia a' Luther és Calvinus követőknél: ha lelkemet veszteni nem akartam, ki kellett közzülök állanom, tudván, hogy az Igaz Ecclesián-kívül nem adatik üdvösség.

ÖTÖDIK OK:

Mert a' Romai Ecclesiának igazsága tagadhatatlan.

Bizonyos, hogy az Apostolok-idét*[1] a' Romai Ecclesiában tekélletes Igaz Hit és tudomány volt. Mert ezt Szent Pál irva hadta, mikor azt mondotta, hogy ő Egy Hitben vagyon a Romaiakkal, *Per eam, quæ invicem est, Fidem vestram, et meam*[1]. Azt-is e'hez adta, hogy a' Romai Hit az egész világon prædikáltatik[2], hogy a' Romaiak tellyesek Szeretettel és minden Isteni Tudománnyal[3]. Végezetre azt mondgya felőlök, hogy az ő Engedelmességek jó híre neve, bétöltötte a Világot: és kéri Istent (vagy jövendölli), hogy az ő lábok-alatt megrontassék az Ördög[4].

[1] Rom. I. v. 12.
[2] Ibidem v. 8.
[3] Rom. 15. v. 14.
[4] Rom. 16. v. 19. 20.

Ezt azért az Apostolok idejében meggyökerezett igaz Hitet soha annak-utánna el nem változtatta és új hamisságokkal nem mocskolta, nem Eretnekítette a' Romai Ecclesia: mint szemlátomást kitetczik az egész Egyházi Históriák és egyéb tudos Sz. emberek irásinak folyásából.

Az Isten Juhaira vigyázo Pásztoroknak mindenkor oly szorgalmatos gondviselése volt arra, hogy, ha ki újságot és hamisságot kezdett, mely az-előtt nem hallatott, ottan ellenzették, és az Apostoli parancsolat-szerént kárhoztatták, a' ki valamit az-ellen hintegetett, a' mit eleitül-fogva tanultak-vala[5]. Annak-okáért Irenæus, Tertullianus, Theodoretus, Epiphanius, Philastrius, Szent Ágoston és az Egyházi Historicusok írva hadták a Keresztyénség kezdetitűl-fogva az ő idejekig, kik, mikor, miben kezdettek szakadást; mellyért őket az Ecclesia Eretnekek Lajstromában irta.

[5] Gal. I. v. 8. 9. — 2. Joan. v. 10. Rom. 16. v. 17. Philip. 2. v. 2. Cap. 3. v. 16.

*[1] Az Apostolok idejében.

A' Szent Püspökök és Pásztorok, mihent efféle Farkast érzettek, ki a' Hitnek tiszta forrását fel akarta zavarni és a' Christus Juhait igyekezett elragadni az egyszer megállapodott Igazságtul, mingyárt megszollaltak, Könyveket irtak, Gyölekezeteket hirdettek, Átkokat kiáltottak, bölcs Irásokkal harczot állottak, számkivetést, Mártyromságot szenvedtek az Igazságért. Ugyan-is ha ezt nem cselekedték-volna, fosztva maradtak-volna az igaz Pásztorságtul és árulói lettek-volna az Igazságnak. Azért csak egy faluban támadott hamisságot-is feljegyzettek, hamissítottak, kárhoztattak, senkinek ebben nem kedveztek.

Mind Ennyi sok Eretnekségek lajstromában, Ennyi Históriákban, Conciliomokban, Szent Atyák irásiban Senki soha azt nem említi. hogy a' Romai Ecclesia valaha valamely Tévelygést kezdett-vagy követett-volna: Soha senki nem jelentette, hogy valamikor változtatta-vólna azt, a' mit Szent Pétertűl, Páltúl tanult-vala. Most-is senki meg nem mondhattya, Mi üdőben? Ki által? Micsoda Ágazatban tett változást a' Romai Ecclesia? Maga*[1], ha oly nagy változást tett, mint az Uj Tanitók hirlelik, tudni kellene: Mely üdő-tájban, mely Esztendő-forgásában, Ki által, Mint és Miben lett a' változtatás; mely titkon nem lehetett. Mert a' Közönséges Hitnek, Szokásnak, Szertartásnak ellenkezése, változása titkon nem lehet: mivel hirdetni, tanítani, szokásba venni újonnan valamit nem lehet oly titkon, hogy az emberek meg ne sajdítcsák.

A' Romai Pápáktúl némely rend-tartásban külömböztek néha a' Püspökök: úgy mint a' Husvét illésében Sz. Cyprianus; a' Keresztelésnek némely Ceremoniáiban Sz. Ambrús. A' Romai Pápák-közzül némellyek feslett életűk voltak; némellyeknek magán-való alkalmatlan vélekedési vóltanak. Mindezeket beírták az Históriákba; feddették és ellenzették soká a' fogyatkozásokat és gonosz erkölcsöket. De hogy a' Romai Ecclesia a' Hitben valami változást tett volna, soha senki, csak gyanuság képpen sem említette. Maga, ha ily sok és ily nagy dologban változtatást tett az Apostoli Tudomanyban, mint a' Lutherista és Calvinista Tanitók feszegetik: hihetetlen, hogy ennyi sok Historicusok-közzül senki errül ne emlékeznék; ennyi sok szent és vigyázó Püspökök-közzül senki ellenkezője nem találkoznék. Mert, ha a' Pogány és Arianus Császárok dühösködésétül nem féltek a' Keresztyén Tanitók, hanem ellenek állottak, írtak és hóltig viaskodtak: mennél inkáb a' Romai

*[1] Maga itt egyenlő: pedig.

Ecclesiának ellene állottak volna, ha valamiben hamisra hajlott volna? Holott Ezer és több esztendő-forgásában nem olvassuk, hogy senkit a' Romai Pápa halállal büntetett-volna vélle-való ellenkezésért.

Bizonyos tehát, hogy a' Romai Ecclesia el nem hajlott attúl az Igazságtul, mellyet az Apostoloktul szopott; el nem változtatta első Hitit: hanem az Apostoli Irások bötűjével-eggyüt, az Apostoli értelmét ugy tartotta, a' mint az Apostoloktul vette. És így, a' ki üdvözülni akar, a'hoz kel magát kapcsolni, azzal kel eggyet érteni.

HATODIK OK:

Mert a' Lutherista és Calvinista Hitnek hamisága nyilván való.

Azt kérdem a' Luther és Calvinus követőitül: Ha az-előtt és akkor, mikor Szakadását kezdette Luther és Calvinus, volt-e e' Világon Igaz Hit és igaz Ecclesia; vagy nem volt? Válaszszanak a' kettőben, és akár-mellyiket mondgyák, szemlátomást kitetczik, hogy hamisság a' mit hisznek.

I. Ha a' Luther és Calvinus szakadása-előtt Igaz Hit és igaz Ecclesia volt a' világon: nyilván következik, hogy attúl-való szakadás, mellyet Luther kezdett, hamisság, mert hamisnak kell annak lenni, a' mi elszakad az Igaz Hittül és ellenkezik az igaz Ecclesiával: mivel oly lehetetlen, hogy a' Hitnek ellenkező tanítási igazak légyenek, mely lehetetlen, hogy Isten hazudgyon.

II. Ha azt mondgyák, hogy a' Luther és Calvinus támadásaelőtt, nem volt Igaz Hit és igaz Ecclesia e' világon, hanem a' hamisság elborította-volt a' föld kerekségét: nyilván következik, hogy a' Luther és Calvinus követői Isten káromló hamisságot hisznek, az-az Igaz vallásban nincsenek.

Mert Christus Urunk azt erős fogadással igírte, hogy a' mely Ecclesiát ő éppített, az ellen a' Pokol erőt nem vészen; az-az meg sem győzi, ellene sem álhat[1]. Az-is Christus szövetsége, hogy nem csak az Apostolok éltéig, nem csak egy, vagy két esztendeig, hanem *Omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi*[2]; minden napokon, szinte világ végéig, vélle marad az Ecclesiával. Sőt a'

[1] Matth. 16. v. 18.

[2] Matth. 28. v. 20.

minden Igazságra vezérlő Sz. Lelket is örökké vélle hadgya[1]. Mely igíretek bételyesítését magyarázván Szent Pál, hogy mind addig, *Donec occurramus*[2], míg a' közönséges feltámadásban minnyájan Christus eleibe jutunk, Pásztorok és Doktorok lésznek a' Christus Ecclesiájában, kik azt éppítik és óltalmazzák minden hamis Tudományok ragadó szelétül.

[1] Joan. 14. v. 16.

[2] Ephes. 4. v. 12.

Válaszszanak azért a' Luther és Calvinus követői a' kettőben: Ha a' Luther szakadása-előtt volt e' világon Igaz Hit és igaz Ecclesia, és attúl szakadással vált-el Luther: Tehát hamisság az ő szakadása. Ha azt mondgyák, hogy akkor szinte kifogyott-volt a' világból az Igaz Hit és igaz Ecclesia, hanem Luthernek kellett újonnan felèppíteni: meghazutollyák Christust, az ő igíretit igaznak nem vallyák; az-az Átokra és Kárhozatra méltó Tudományt hisznek. Mégis én ott maradgyak ám, a' hol ily nagy vakság vagyon?

HETEDIK OK:

Mert a' Luther és Calvinus követői hamis költésekkel gyűlöltetik a' Római Ecclesiát.

Kifogyott az Igazságból, valaki hamissággal akarja elővinni dolgát. A' Pápisták gyülöltetésében pedig közönségessen oly sok rosz és gyalázatos fogásokkal élnek a Calvinus és Luther maradéki, hogy, ha azok úgy volnának, Ég-alatt utálatosb hamisság nem lehetne a' Pápistaságnál.

Vége nem lenne, ha mind elő számlálnám, a' mit errül mondhatnék. De csak Három dolgot lássunk:

I. Azt fogják a' Pápistaságra és azzal gyűlöltetik a' kösségelőtt: Hogy a' Kenyeret imádgyák és kemenczében sült Istenek vagyon.

Ennél hamissabb gyalázást az Ördög sem gondolhatna. Mert mi nem a' Kenyeret, vagy a' Kenyér szint imádgyuk, hanem Christust, a' kit a' Sacramentomban jelen lenni hiszünk. Ha azért szabad volt Christust imádni, mikor e' földön járt (mint a' Mágusok[3], a' meggyógyult vak és egyebek imádák[4]), valaki elhiszi, hogy a' Sacramentomban vagyon Christus, nem tagadhattya, hogy őtet imádhatni a' Sacramentomban, noha testi szemmel őtet nem láttya. Mert Christus Istenségét sem látták testi szemmel, a' kik őtet

[3] Matth. 2. v. 11.

[4] Ioan. 9. v. 38.

imádták; de mivel hittel Istennek vallották, Isteni imádással tisztelhették. Ez volt pedig eleitül-fogva szokás a' Keresztyénségben, hogy imádták Christust a' Sacramentomban. Szent Ambrús igy szol: *Carnem Christi, hodie quoque in Mysteriis adoramus*[1]. Szent Ágoston szavai ezek: *Nemo illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit. Non solum non peccamus adorando, sed peccamus non adorando*[2]. Arany-szájú Szent János illyen-képpen ir: *Hoc Corpus, etiam iacens in præsepio, Magi cum multo tremore adorarunt. Imitemur ergo vel barbaros. Tu non in præsepi vides, sed in Altari*[3].

[1] Ambros. lib. 3. de Spiritu Sancto, c. 12.
[2] Aug. in Psal. 98.
[3] Chrysost. Hom. 24. in 1. ad Corinth.

II. Azzal gyalázzák közönségessen a' Pápistákat, sőt ugyan Bálványozóknak kiáltyák érette: Hogy a' Feszület és egyéb Fakép a' Pápisták Istene; azt imádgyák; attúl várnak üdvösséget és segitséget.

Nem lehet ennél szemtelemb hamisság. Mert az egész Romai Ecclesiának vallása a' Képekrül illyen szokkal adatik elönkbe a' Tridentomi Conciliom Végezésiben: *Imagines Christi, ac Sanctorum, retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam: non quod credatur inesse aliqua in iis* ***Divinitas,*** *vel* ***Virtus,*** *propter quam sint colendæ; vel quod* ***Ab Eis sit Aliquid Petendum;*** vel quod fiducia *in Imaginibus sit figenda: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant. Ita ut, per Imagines quas osculamur, et coram quibus caput aperimus, Christum adoremus, et Sanctos veneremur, quorum similitudinem gerunt*[4]. A' Képekben, nem hogy Istenséget, de semmi értelmet, erőt, tehetséget nem ismérünk; semmit azoktúl nem kérünk, semmit nem várunk. Mikor a' Képek-előtt imádkozunk, nem a' Képeknek könyörgünk; mikor süveget vetünk, térdet hajtunk, nem a tőkének és festéknek, hanem annak tészünk tisztességet, a' kit a' Kép jelent.

[4] Conc. Trident. Sess. 25.

Szinte csak azt mivellyük tehát, a' mit az Istennek Szent Profetái, Michæas, Isaias, Dániel, Szent János cselekedtek, mikor Isten ezek eleibe, levegő égből formált külső és látható Képet és ábrázatot mutatott. Mert noha leborúltak a' Látható ábrázat előtt: de azért nem imádtak egyebet, hanem az Istent, a' kit az a' külső Kép jelentett[5].

[5] 3. Reg. 22. v. 19. Isa. 6. v. I. Dan. 7. v. 9. 13. Vide Genes. 18. v. 19. Num. 22. v. 31.

Miképpen azért a' Jesus nevét hallván, süveget vetünk, térdet hajtunk, a' Sz. Pál hagyása szerént: de azért nem a' szot tisztellyük, hanem a' mit a' szó jegyez[6]. A' Bibliát-is böcsüllettel tartyuk, de nem a' téntát, papirossat böcsüllyük, hanem azt a' ki

[6] Philip. 2. v. 10.

szavai vannak a' Bibliában. Ugy mi-is a' Képeket Emlékezetre tartyuk: a' Szentegyházak ékesítésére és csinosságára tartyuk; a' Szentek böcsülletire tartyuk; Ajtatosságnak serkegetésére tartyuk; Christusnak és az ő Szenvedésének, vagy egyéb Isteni dolgoknak eszünkbe-jutatására tartyuk: De úgy, mint Isten tilalmazta a' Képek csinálását, az-az illetlen, babonás vagy bálványozo tiszteletre és imádásra semmiféle Képet nem csinálunk, nem tartunk. Bálványt sem csinálunk, az-az oly Isten Képét, a' ki Isten nem volt; vagy oly Képet, mellyet Isteni tisztelettel illessünk[1]. Noha, mint a Salamon Templomában, Angyal Képek vóltanak, úgy a' mi Templominkban, sok Képek találtatnak[2].

[1] Levit. 26. v. 1.

[2] 3. Reg. 6. v. 23. 29. 32. 35. — 2. Paral. 3. v. 7. Exod. 25. v. 18.

III. Azt hirdetik a' Pápistákrúl, hogy Boldog Aszonyhoz többet biznak, hogysem Christushoz: Azon kérik őtet, hogy *Parancsollyon Christusnak, mert ő Anya és parancsolhat Fiának.* A töb Szenteket-is, mint régen a' Pogányok, külömb-külömb gond-viselésre osztották, és azoktúl kérik, várják minden segedelmeket.

Ez-is merő hamisság. Mert mi, Boldog Aszonynak és a' Szenteknek segítségérül egyebet nem vallunk, hanem hogy ő-töllök csak azt kérhettyük, a' mit ez világon élő szolga-társunktúl szoktunk kérni: tudni illik, hogy Imádkozzanak érettünk; segítcsenek bűnből felkelésre, őrizzenek bűntül és veszedelmektül, Istenhez bocsátott könyörgésekkel. Ha azért abban nem vólt Bálványozás, hogy Szent Pál azon kérte a' Hiveket, hogy segitcsék őtet imádságokkal[3]: nem lehet abban-is vétek, ha csak azt, és nem egyebet kérünk mi is a' dücsöült Szentektül.

[3] Rom. 15. v. 30. I. Cor. 7. v. 11.

Hogy pedig egy csapással le-döjcsük az Ellenkezők káromlásit: azt kel eszünkben tartanunk, hogy a' Szentek tiszteletiben és segitségül-hívásában csak arra kel nézni, a' mit az Anyaszentegyház követ és javal. Ha ki magától valamit magán-való elmélkedeséből írt és mondott, arra nem kel nézni: Mert ugyan-is vagy bolondság vagy gonoszság volna azt mind az Ecclesiára fogni és közönséges értelemnek itílni, a' mit valaki maga értelméből írt vagy mondott. Azért a' Szentek tiszteletiben és segitségül-hivásában, valamit valaki azon-kivül irt, a' mi az Ecclesiának Publica et communi, szokott és közönséges Imádságiban vannak: azt nem ismérjük Közönséges Vallásnak, annak óltalmát magunkra nem vállallyuk, annak hitelére és követésére senkit nem kötelezünk, annak megvetéseért senkit nem kárhoztatunk. Soha pedig az Ecclesia ugy nem imádkozott

Boldog Aszonynak, hogy *Parancsollyon Istennek;* hanem hogy könyörögjön Istennek érettünk. Sőt bizonnyal tudom, hogy el nem szenvedné az Ecclesia, hogy illyen formán imádkoznának közönségessen a' Hivek. Mert jóllehet, talám mentegethetnék az illyen kemény mondást, hogy csak a' Boldog Szűz könyörgésének hatalmas erejét jelenti; miképpen az Josue imádságának erejét azzal ismérteti a' Szent Irás, hogy Isten-t engedni mondotta *az ember szavának* [1]: De mikor ember világossan szolhat, nem illik, hogy efféle kemény és botránkozásra hajlott szollásokkal éllyen.

[1] Josu. 14. v. 19.

Azonképpen soha az Ecclesiának közönséges tanitása a' Szenteknek tiszteket nem osztott. Ha kik privatim megismérték igaz próbákkal, hogy némely Szenteknek némely dolgokban, kivált-képpen-való segitsége fénylik (mint Szent Ágoston irja: Epist. 137. Szent Felixrül), senki nem tíltya, hogy azokat efféle dolgokban segítségül ne híjja. De azért, ha ki afféle *Experientiát* nem hiszen, ha külömbkülömb segítséget nem vár némely Szentektül, azért őtet senki nem kárhoztattya. Mert efféle dolgokrul semmit az Ecclesia nem végezett. Nincs azért okosságok azoknak, kik mihent valami könyvben valamit találnak, mingyárt azt kiáltyák, hogy ez a' Romai Ecclesia Hiti.

Ezekben és töb sok hasonló dolgokban, bizonyossan tudom, hogy a' Protestansok (vagy Tudomány-tévők) hamissan vádollyák a' Romai Ecclesiát, és csak reá fogják, a' mit meg sem gondolt. Kiből nyilván eszembe vészem, hogy nem igazán járnak a' Luther és Calvinus követői.

NYOLCZADIK OK:

Az Ur-vacsorának Két szin-alatt vételét ok nélkül állattyák a' Szakadozok.

Nagy szeget ütött az-is fejemben, hogy noha leggyakrabban és legszínesben forgattyák a' Luther és Calvinus maradéki, hogy Szent Irás-ellen osztogattyák a' Pápisták Egy szín-alatt az Ur Vacsoráját: de ebben derekas fondamentomot nem mutatnak. Mert a' Pápisták nem tagadgyák, hogy Christus Két szín-alatt osztogatta Sz. Testét vérét a' Vég Vacsora-kor, hanem csak azt taníttyák: hogy Christus arra nem kötelezett mindeneket, hogy Két

szin-alatt vegyék az Urat. Ezt pedig illyen világos jelenségekkel állattyák:

Először: A' Christus példája magán, parancsolat-nélkül, nem kötelezi a' Hiveket. Mert Sz. Pál és Sz. János egyenlő értelemmel
[1] Rom. 4. v. 15 mondgyák, hogy vétek ott nincsen, a' hol Törvény-szegés nincsen [1]. Miképpen azért a' Christus példája nem kötelez arra, hogy minden ember Házasság-nélkül éllyen, csak egyszer, csak vacsora után, csak férfiaknak adassék az Ur-vacsora; noha Christus csak úgy adta: azonképpen a' két szin vételre sem kötelez csak magán a' Christus példája, ha errül parancsolat nem adatott.

Másodszor: Christus nem parancsolta, hogy minden ember Két szin-alatt vegye az Ur-vacsorát. Ezt így bizonyitom:

[2] Matth. 26. v. 27. Elsőben: Ama' parancsolat, *Igyatok ebből mindnyájan*[2], nem kötelez mindeneket közönségessen; hanem azokat illette, kik a' Vég vacsorán Christus asztalánál voltak. Ennek Három igen világos Bizonyságát találom a' Sz. Irásban: I. Mert Szent Márk megmagyarázza, kik légyenek *Omnes,* azok Minnyájan, kiknek mondotta Christus (parancsolva-é, vagy kinálva, nem visgálom),
[3] Marc. 14. v. 14. hogy igyanak; azt irván, *Et biberunt ex eo Omnes*[3], és ivának Minnyájan abból. Mely mondásból kitetczik, hogy Christus csak a' jelen-lévő Apostoloknak mondotta, hogy Minnyájan igyanak. Mert, ha egyebekre-is terjedett a' Christus szava, nem mondhatta Szt. Márk, hogy Minnyájan ittak abból a' pohárból. Azért Christus, eldarabolván falaton-ként a' Kenyér szinét, külön mindenik Tanítványnak osztogatott abban; de az egy Pohárban el nem oszthatá Szent Vérét, azért mondá: hogy *Minnyájan igyanak abból a' Pohárból;* és ketten, hárman azt mind meg ne igyák. Miképpen ha egy kis ital malosát*[1] ád gyermekinek valamely Atya azt mondván, hogy abban minnyájan igyanak; csak azt jelenti, hogy, ha eggyik mind megihatná-is, de csak annyit igyék, hogy jusson mindeniknek. Ezt más szokkal világosban jelenté Szent Lukács, mikor azt írta, hogy a' Pohár-adásban Christus így szóllott:
[4] Luc. 22. v. 17. *Accipite et dividite inter vos*[4], Vegyétek és oszszátok-el Ti közöttetek; kik tudni illik jelen vattok; mert ama' szó *Vos,* Ti, csak a' jelen-lévőkre szolgálhat. II. Nemcsak azt mondgya Christus, hogy Igyanak minnyájan a' Pohárból: hanem nevezet-szerént és mutatásképpen, Ebből a' Pohárbol, mondgya, hogy igyanak, *Ex hoc,*

*[1] Malosa, molosa, annyi mint mazsola-szőllő s ebből készült ital. L. Magyar Nyelvtörténeti Szótár, VI. k. 711, Mazsola.

mellyet nékik ada: Tehát ama' szot, *Igyatok ebből mindnyájan,* csak a' jelen-való Apostoloknak mondotta; és nem azoknak, kik nem ihatnak abbol a' Pohárból, mellyet akkor Christus el-jegyze ama' mutató igével, *Ex hoc,* Ebből. Bizonyos pedig, hogy mi abból a' Pohárból nem ihatunk, mellyet *Pronomine demonstrativo* mutata akkor Christus; mert ki tudgya, vagyon-é és hol vagyon most az a' Pohár, mely akkor Christus kezében volt? Következik azért, hogy ama szokat, *Igyatok Ebből mindnyájan*, nem mindeneknek mondotta Christus. III. Szent Pál a' Corinthus-béliekhez irt Levelében, előszámlálván az Ur-Vacsorájárol, a' mi közönségessen illeti a' kösséget, éppen és tellyesen kihadgya ezeket a' szokat: *Igyatok ebből mindnyájan*[1]. Ha Mindeneknek és nem csak Apostoloknak mondotta Christus, hogy abból a' Pohárból igyanak: sem feledékenységből, sem gonoszságbol ki nem hadta-volna Szent Pál ezeket a' Szókat; ott kiváltképpen, a' hol arra felel, hogy úgy adgya a' Hivek-eleibe a' *Sacramentom* dolgát, a' mint Christustul vette. De azért hagya-el: mert azt csak a' jelen-valo Apostoloknak mondotta Christus és nem illetett mindeneket közönségessen: Vagy, ha nem úgy vagyon, adgyák okát, miért hadta-el ezeket a' szókat Sz. Pál Apostol?

[1] 2. Cor. 11 v. 23.

Másodszor: Ama' mondás, *Hoc facite,* ezt cselekedjétek: nem kötelez mindeneket a' Két szin vételre. Mert ezt a' szot az Evangelisták közzül egyedül Szent Lukács említi: a' töb Evangelisták elő sem hozzák[2]. Szent Lukács pedig csak a' Kenyér színnek adása-után irja, hogy Christus ezeket a' szokat mondotta; a' Pohár-adás-után nem említi.

[2] Luc. 22. v. 19.

Sz. Pál ezen szokat előhozza a' kenyérszín-adás-után: de a' Pohár-után, sokkal külömb formán szabja a' közönséges sokasághoz a' Christus szavait[3]. Nem mondgya azért általlyában, *Hoc facite,* Ezt cselekedjétek: hanem *Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem,* Ezt mivellyétek, valamennyiszer iszszátok, az én emlékezetemre. Mely mondással nem parancsollya a' Pohár vételét: hanem csak modgyát mutattya, mint vegyük, mikor veszszük. Szinte, mint mikor valakinek azt mondgyuk: Valamennyiszer bort iszol, mértékletessen igyál; nem parancsollyuk a' bor italt, hanem modgyát mutattyuk, mint kell innya, ha bort akar innya.

[3] I. Cor. 11. v. 24.

Végezetre: Mikor Christus az Apostoloknak azt parancsollya, hogy azt mivellyék, a' mit ő mivele, *Hoc facite:* arra kötelezé,

hogy ők is vegyék, megáldgyák, egyebeknek osztogassák az Ur vacsorát. És a' mint a Tridentomi Conciliom mondgya, ezekkel a' szókkal Papokká szentelé az Apostolokat: hatalmat adván nékik, hogy mindazokat cselekedgyék, a' mit ő cselekvék[1]. Christus pedig vévé, megáldá, osztogatá az Ur-vacsorát: Tehát az Apostoloknak-is mindezekre ada hatalmat, mikor azt mondá: *Hoc facite.* Ugyanis, ha ezek a' szók-által Christus hatalmat nem adott, sőt parancsolattal nem kötelezte az Apostolokat és utánnok következő Egyházi rendeket, hogy megáldgyák és osztogassák az Ur Vacsoráját: masutt nem olvassuk, hogy hatalmat adott és kötelességet rendelt annak gyakorlására, a' mit ő cselekedett a' Vég-vacsorán. Az-is pedig igen bizonyos, hogy Christus nem parancsolta mindeneknek, hogy azt mivellyék, a' mit ő mivelt a' Vég-vacsorán, hanem csak az Egyházi szolgáknak, kiket illeti az Ur Testének szentelése és osztogatása. Vagy ha azt mondgyák az Ellenkezők, hogy minden férfinak és Asszonyembernek parancsolta Christus, hogy *azt mivellye, a' mit ő mivelt a' Vég-vacsorán*: engedgyék meg, hogy minden Aszony'ember és Szekér-vezető vegye, áldgya, osztogassa az Ur Testét. Ha ezt meg nem engedik: hidgyék el, hogy Christus nem mondotta Mindeneknek, hogy *azt mivellyék, a' mit ő mivelt a' Vég vacsorán.*

[1] Concilium Trident. Sess. 22. Con. 2. et cap. I.

Kitetczik ezekből, hogy sem a' Christus példája, sem parancsolattya nem kötelez minden embert a' Két szin vételre. Azért nem kellene az Ellenkezőknek arra kényszeríteni mindeneket, a' mire Christus nem kötelezett. És hogy azt-is el ne titkollyam: Minnyájan a' Luther és Calvinus követői azt vitattyák, hogy mi az Isten parancsolatit meg nem tarthattyuk, hanem azokat mi érettünk megtartotta Christus és az ő engedelmessége elég nékünk: Mind az által az Egyházi emberek házasulásárul és az Ur-vacsorának Kétszinben vételérül parancsolatot álmodnak, és nem csak megtartyák, de azoknak megtartását üdvösségre szükségesnek mondgyák. Noha a' több parancsolatok tellyesitése-nélkül üdvösséget igérnek[1].

[1] Lásd a' Kalaúzt. fol. 875.

Több okaim voltak, mellyek a' Lutherista és Calvinista Vallástúl búlcsuztattak: de most azoknak számlálásával nem akarlak terhelni. Hanem azon Istent, mely engem az iszonyú setétségből és veszedelemnek úttyából az ő csudálatos és gyönyörűséges világosságára hozott, alázatos buzgósággal kérem, hogy elvegye a' hályogot szemeidrül és hozzon az örök Boldogságnak igyenes uttyára. Amen.

Epilogus.

Hogy ha azért Embernek nem kell a' Hit dolgaira vakmerőjül és balgatagul hajolni, hanem bizonyos okoktúl viseltetni, mellyekkel mind Isten, mind világ-előtt mentsége lehessen, és a' maga lelkének csendességet megnyerhesse; mivelhogy a' ki hamar hiszen, álhatatlan és hamar megcsalatik; Hogy ha Sz. Pál igazán mondotta: hogy a' mi engedelmességünk okos légyen, az az bizonyos okoktúl értelmesen vitessék ember az Istentől kinyilatkoztatott igazság hitelére: bizonyára az elő számlált nyolcz okok közzül csak magán mindenik oly világos, hogy az okos ember azoknak erejétül viseltetvén, ha az emberi nemzet ellenségétül, vétkeinek igaz érdeme szerént, meg nem vakíttatott: a' Sz. Lélek Istentül megvilágosíttatván, könnyen az igazság ismeretire juthat és az Uj-vallások tőreiből kifeselhet. Mert ugyan-is, hogy ha semmit azokban a' miket a' Cálvinisták vagy Lutheristák hisznek, vallanak és tanitanak a' Romai Ecclesia ellen, a' Sz. Irásban nem találnak, hanem csak a' magok tetczése okoskodásival, magyarázatival, consequentiaival bizonyittyák azokat; ha az Ujitók magok agyaskodásából koholt új és idegen értelmek, semmi megcsalatkozhatatlan authoritással meg nem bizonyodik; ha a' Szent Irásban nem olvassuk; ha a' Szent Irás bizonyságot nem tészen arról, hogy nem heános, hanem igaz és jó az ő értelmek és consequentiájok, mellyet a' Keresztyénség ő előttek nem hallott, sőt azzal ellenkezőt tanitottak a' Régi szentek, kik az Apostoloktúl vették a' Sz. Irást és annak értelmét; ha végezetre az Ellenkezők magok megcsalatkozhatatlanok nem lehetnek, micsoda okok ereje tanácsollya, hogy véllek tarcsad? mi lehet kérlek, a' mi téged abban a' vallásban bátorságossá tehet, melyben a' Hit dolgairul semmi bizonyost nem tudhatni? melyben semmi bizonyos út és mód nem adatik a' Sz. Irás igaz értelmére és a' viszszálkodások leszállitására: mely megvetvén, a' mit a' régi szentek tanitottak, a' mit az Ecclesia bévett, a' mit a' közönséges Keresztyénség kedvellett, a' mit az Iskolák javallottak, a' Prædikálló székek hirdettek, a' sokaság, szentség, csuda tételek, Ecclesia, Szent Atyák méltosága hitelessé tettek: semmi egyéb fondamentomon nem éppittetik, hanem Luther, Calvinus etc. Sőt inkáb kinek-kinek maga tetczésén és lágy agya velején? Mert akár mint hányad vessed elmédet, akár hová forduly, arra kel fakadnod, hogy minden hited

fondamentoma a' Sz. Irás, de ugy ha magad lészesz annak bizonyos magyarázoja, és a' mit te értesz, azt értette légyen a' Szent Lélek és így a' magad értelmét nevezed tiszta Szent Irásnak, Isten igéje gyanánt böcsüllöd, a' mi a' Sz. Irásban nincsen.

Annak okáért, valaki*[1] vagy, a' ki illyen hiszemben vagy, az örökké való üdvösségedre, mellyet várasz, kérlek és kényszerítlek, légyen gondod magadra és lássad, mely veszedelmes koczkára veted lelkedet és csalárdul vettetett hamu alatt való tűzen jársz: hamis hamúnak mondom az Isten igéjének és a' tiszta Evangeliomnak szép szinével béfödöztetett vallásodat, mely alatt fekszik ama' tűz, mely, a' kit egyszer elfog, soha el nem hagya, örökké égeti, valamig tart a' Pokol, valamig él az Istenség. Akkoron megátkozod azokat, kik téged megcsaltak, és a' te mesteridet, kiktül abba a' nyomorúságba vitettél; átkozod magadot-is, hogy az Ujtudománynak ollyan esztelenül, szorgalmatos meghányás vetés nélkül fejet fület hajtottál és elszakattál attúl a' hittül, melyben a' régi szentek üdvözültek: kiket látván megháborodol iszonyú félelemmel és csudálkozván a' véletlen szabadulásnak hirtelenségén, mondod magadban, bánkodván, de későn és a' lelked szorongatása miatt fohászkodol: *Sap. 5.* Ezek a' kiket valaha csúfnak tartottunk: Mi balgatagok az ő életöket bolondságnak alittyuk vala; imé mint számláltattak Isten fiai közzé és a' szentek között az ő Sorsok. Azért tévelyedtünk el az igazság útáról és az igazság világossága nem fénlet nékünk és az értelem Napja fel nem támadott nékünk. Isten a' ki bir az emberek szivével, világositcsa elméd sötétségét, lágyítcsa keménységét, hogy a' hoz a' Valláshoz ragaszkodgyál éltedben, a' mellyet halálod óráján akarnád, hogy tartottad volna, és a' melynek igaz okát adhatod, mikor a' Christus Itélő székielőtt fogsz állani. Amen.

*[1] Akárki.

AZ SZ. IRÁSRÚL

ÉS

AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL

KÉT RÖVID KÖNYVECSKÉK.

MELLYEKET ÍRT

PÁZMÁNY PÉTER

ESZTERGAMI ERSEK.

AZ 1626-IKI BÉCSI KIADÁS UTÁN

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DEMKÓ GYÖRGY,

THEOL. DOCTOR,

A BUDAPESTI KIR. TUD.-EGYETEMEN NY. R. TANÁR

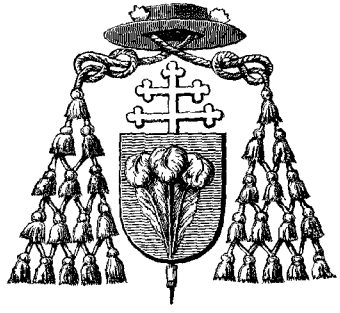

BUDAPEST, 1900.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

Isai. cap. 35. v. 8.

Ez lészen néktek igyenes út, úgy hogy a bolondok el ne tévelyedgyenek azon.

Jeremiæ 15 v. 19.

Ha megválasztod a drágát a rosztúl, mint én szájam lészesz: Mások térnek te-hozzád, és nem te térsz ő-hozzájok.

Pázmány az itt következő művével szülőföldje — Biharvármegye — iránt mindenkor táplált háláját akarta leróni. Kitünik ez a műhöz írt ajánlólevélből, mely minden sorával fényes tanuságot tesz az ő lelkében lángolt vallás- és hazaszeretetről.

A biharvármegyei hajduk között erős volt a protestantismus. Pázmány földiei, ezek között vérrokonai, az új vallás hatalmába kerültek. Ezt ő mélyen fájlalta, s mert élő szóval nem világosíthatta fel az eltévelyedetteket, legalább irásban óhajtott velök beszélni. Célját elérendő, az új evangelium kényszerítő logikája által támasztott „tenger sok" vitás kérdésből e művében a két alap „iker kérdést" tárgyalja Pázmány az őt jellemző nagy theologiai ismerettel és sok tudással, felvértezve a hitvédő és hitvitázó minden fegyverével.

A két alap iker kérdés tárgya: 1. Vajjon a hitnek csupán csak a Szent Irás képezi-e forrását? és magyarázhatja-e a Szent Irást — mint az újítók állítják — kiki tetczése szerint? 2. Vajjon Krisztus igaz egyháza láthatatlan-e? fölismerhetlen-e? elfogyhat-e? tévedhet-e? mint ezt a láthatatlan egyház mögé rejtőző protestánsok állítják. „Mert a keresztyénségben alég ha minden versengés csak azon nem fordúl-meg, hogy megércsük, mellyik az Isten igéje és mint mennyünk végére ennek igaz magyarázattyának; holot a veszekedés majd csak abban vagyon, hogy ki egy-képpen, ki más-képpen fejtegeti az Isten igéjét."

A „Szent Irásról" czímű könyvben Pázmány bebizonyítja, hogy a Szent Irás nem lehet a hitnek egyedül forrása; mert hiszen maguknak a szent könyveknek számáról, isteni sugalmazásáról, hitelességéről és épségben maradásáról magából a Szent Irásból meg nem győződhetünk, hanem csak a hagyomány útján. Ezenkívül nincs is meg minden a Szent Irásban, a mit hinnünk kell. Majd kimutatja, hogy a Szent Irás értelme nehéz; egyesek nem képesek azt magyarázni. A Szent Irás magyarázására csak a katholikus egyház illetékes, mint Krisztustól e végből rendelt csalatkozhatatlan tanító. „Azért ha oly csalatkozhatatlan tanítót hagyott Isten e földön, kitűl bizonyosan megtanúlhattyuk, mellyik igaz magyarázása, vagy hamis csigázása az ő szent szavának: nem kel fejünket fárasztani több dolgokban; mert igaz elég azt a tanítót halgatni, a ki efféle dolgokban meg nem csalhat. Ha pedig nincs ég-alat oly, a ki a Szent Irásnak igaz értelmében meg nem csalatkozhatik, bizonytalan minden vallás." Kimutatja végül, hogy az új tanítók vallásukat nem bizonyítják a Szent Irásból; de a Szent Irás ellen sokat tanítanak.

Az „Anyaszentegyházról" czímű könyvben pedig, — melyet *Hunnius Egyed* wittenbergi tanár és *Whitaker Vilmos* cambridgei tanár ugyanily czímű

munkáik ellen először latinul írt[1] meg, — bebizonyítja Pázmány, hogy Krisztus csak egy igaz anyaszentegyházat alapított, mely látható és fölismerhető, mindvégig fenmarad és csalatkozhatatlan. Majd tárgyalja az igaz egyház négy ismertető jelét és kimutatja, hogy e négy ismertető jel semmiképen sem illik az újítók gyülekezetére; ellenben egytől-egyig feltalálhatók a római egyházban, miből következteti, hogy a római egyház Krisztus igaz anyaszentegyháza. Végül, mert Kálvin János és követői a római egyház gyalázásában nagyra vannak Szent Ágostonnal, mintha Szent Ágoston idejében a római egyház nem hitte volna az általuk kifogásolt és „badarság"-nak minősített tanokat: Pázmány Szent Ágoston műveiből latin idézetekkel bizonyítja, hogy a római egyház Szent Ágoston idejében is a vitás kérdésekről azt hitte és tanította, a mit ma hisz és tanít azokról.

Pázmány e két iker kérdést különben már „Kalaúz"-ában[2] is tárgyalta. Innét a gyakori hivatkozás „Kalaúz"ára. E hivatkozott helyeket itt már a „Kalaúz"-nak általunk 1897-ben eszközölt kiadásából idézem.

Pázmánynak miként egyéb műveit, úgy ezen kisebb művét is czáfolta az ellentábor. *Pécsvárady Péter* nagyváradi lelkipásztor írt ellene 1629-ben 888 sűrűn nyomott 4-rétű lapon;[3] de oly modorban, hogy Pázmány válaszra sem méltatta. Megjelent ugyan Pécsvárady czáfolatára 1630-ban ily című viszonczáfolat: „Jó nemes Váradnak gyenge orvoslása, mellyel *Sallai István* pap, püspöki plébános gyógyítgattya farkas marásból esett sebeit Bihar Vármegyének és óltalmazza a *Szent Irásrúl és Ecclesiárúl* írt könyveit az esztergami Érseknek[4];" melyről sokan azt hitték, hogy annak szerzője maga Pázmány, a *Sallai* név pedig csak álnév; de Fraknói kimutatta[5], hogy Sallai István nevű plebános a mondott időben csakugyan élt († 1634) s hogy tudományosan képzett férfiú volt, ki Pozsonyban 1630-ban három latin hittani munkát adott ki; miért is e munkát neki tulajdonítja, bár azt is kétségtelennek tartja, hogy Sallay munkáját Pázmány gondosan átjavította, talán egészen átdolgozta.

A példány, melyből az átirást eszközöltem, a magyar herczegprimási könyvtár tulajdona, az 1626-ki bécsi kiadás azon egyetlen példánya, melyről Fraknói is emlékezik[6], s melyet második kiadás czéljából Pázmány — már mint kardinális[7] — élete végső éveiben sajátkezűleg szorgalmasan átdolgozott, sűrűn javítván minden lapon a nyomtatott szövegen, itt-ott pedig teleírt papirdarabokat ostyával ragasztott a megfelelő lapokhoz. Az ostya kellemes táplálékát képezvén a molyoknak, ezek, majdnem 300 év alatt, több helyen az ostyával együtt a papírost is megrágták; de azért a kézirást egy-két hely

[1] „Diatriba Theologica de visibili Christi in terris Ecclesia." Græcii, 1605. V. ö.: Szabó-Hellebrant „Régi magyar könyvtár", III. k. 302. l.

[2] V. ö.: „Kalaúz" 1897. évi kiadásunkat, I. kötet, 443—531. l. és II. kötet, 71—308. l.

[3] V. ö.: Szabó Károly „Régi magyar könyvtár." I. k. 258. l. Budapest, 1879.

[4] V. ö.: u. ott 264. lapot.

[5] V. ö.: Fraknói (Frankl) Vilmos: „Pázmány Péter és kora." Pest, 1868—1872. II. kötet, 420—421. lapok, a hol jegyzetben idézve van a három mű czíme is; továbbá ugyancsak Fraknói: „Pázmány Péter" czímű művét, Budapest, 1886. 303. lapon.

[6] Fraknói: „Pázmány Péter és kora." III. k. 288. l. 1. jegyzet.

[7] Minden bizonynyal 1629 után, mert czen általa átdolgozott példány czímlapján neve elé már odaírta a „*Cardinál*" czímet.

kivételével sikerült elolvasnom. Sokkal nagyobb gondot okozott az átdolgozás miként való feltüntetése. Nem akartam e kiadásunkat záró jelekkel össze-vissza tarkítani, utoljára is abban állapodtam meg, hogy a halhatatlan nevű és emlékű szerző végső akaratához alkalmazkodom és közzéteszem az *általa tervezett második kiadást,* melyet különben is minden valószinűség szerint csak Pázmány közbejött halála hiúsított meg. Adom tehát e művet emberileg lehető hűséggel úgy, a mint azt Pázmány óhajtotta kiadni másodszor, a nélkül, hogy az 1626-ki bécsi kiadás és Pázmány átdolgozása között az eltérést minden egyes helyen, vagy éppen betüknél feltüntetném. A fontosabb eltérések feltüntetését mégsem mellőztem, a mint ezt a figyelmes olvasó az illető helyeken látni fogja.

Dr. D. Gy.

AZ BÖCSÜLLETES BIHAR VÁR-MEGYÉNEK

SOK ALDOMÁSOKKAL GYARAPODÓ CSENDESZ ÁLLAPATNAK HOSZABBODÁSÁT ÉS LELKI VÍGASZTALÁSOKNAK TERJESZKEDÉSÉT KÍVÁNOK ISTENTŰL.

Negyven egész esztendeje lészen, mikor az Ur Isten engemet honnyomból, az-az, őseimnek örökségéből, ismerőimnek társaságából, atyafiságomnak nemzetségéből kegyelmesen kiszóllíta és egyházi állapatra választa. Soha az-ólta, *Édes nevelő Hazám,* feledékenségben nem volt előttem emlékezeted, sőt kívántam és kerestem abban módot, hogy velem-való dajkálkodásidat hálá-adó szolgálattal valami részből megköszönnyem, és benned-lakozó atyámfiainak csekély értékem-szerént kedveskedgyem. De mód nem adatván élő nyelvem tanításával hozzád-való kötelességemnek terjesztésébe, hogy tellyességgel háládatlanúl meg ne hallyak; vénségemben ezzel a kis írásomnak néked ajánlásával, ha kötelességemnek eleget nem tehetek, ismértetni akarom hálá-adó igyekezésemet: és, ha tehetségem megfelelhet kívánságomnak, azon lészek, hogy lelkednek szolgállyak és írásommal ösvényecskét irtogassak üdvösségedre.

Noha pedig kisded az ajándék, mellyel néked, *Szerelmes nevelőm,* magamat kelletem: de, mivel lélek üdvösségben jár, nem kétlem, kedvesen vészed, ha az örök boldogság kívánásának valami szikrája gerjedez benned.

Tenger az igaz hitről-valo egyenetlenségek vítatásának eláradott özöne: de azért minden viszszavonás csak e kis könyvben foglalt iker kérdésen fordúl, mint valami sarkon, és azokban megeggyesődvén, a töb dolgok-is eligazodnak. Mert a ki érti e két könyvben kapcsolt dolgokat, nem szükség a töb viszsza-vonyások visgálásában fárasztani elméjét. Ezekből eligazíthat minden közbevetéseket. Ha elhiszszük, hogy az Ecclesiától tartozunk tanúlni,

és az meg nem csalhat; ha megismérjük, mellyik az igaz *Ecclesia:* mi szükség egyéb dolgokon akadoznunk? Kövessük a mit előnkben ád az *Ecclesia,* és vége vagyon minden viszálkodásnak.

Mikor e két dologra jutnak mostani vezetőid, nem azon vannak hogy ezeknek igazításához nyúllyanak és által-mennyenek rajta: hanem, tudván hogy az egyszer megcsábítottakat künyű akár-mivel eláltatni, arra fordíttyák minden mesterségeket, hogy útat veszessenek, a látott igazságot elkerűllyék; és végetlen veszekedések tengerének őrvényében merítvén tégedet, végre a sok kételkedések vermében, és bizonytalanságoknak mély kúttyában szakaszszák nyakadat. De te, *Szerelmes Hazám,* ha veszni nem akarsz, eszszel és okkal járj; mód-nélkűl senki-után ne indúly; ércsed magad-is lelked dolgát. És, hogy tétova ne hurczoltassál hiuságos munkával, kövessed az okos úton járót, mely az elszánt helyre vezető útból ki nem tér, hanem azt követi, és a kereszt utak-mellől csak elmúlik. Te-is, ha igazat akarsz érteni azokrúl a kérdésekrűl, mellyeket előddben adok, ne had elmédet tétovázni, vagy veled beszéllő tanítódat egy dologrúl másra ugrani: hanem, egy kérdést, végig megrostálván, az-után lépjél más czikkelyre; mert ha külömben cselekeszel, úgy jársz, mint a ki Bécsben indúlván, akár-mely kereszt-útra eltér, és végre Debreczemben fakad.

Azt hiszem, hogy a mely csalóka hitetőid, téged árokra visznek, és sok tévelygések lépében verdődtetnek, azt kívánnyák tőlled, hogy nem okból, hanem indúlatból tégy ítíletet arrúl a hitrűl, melyben megrögzöttél: és kelletinél fellyeb tilalmazni fognak írásomnak olvasasátúl; mert, félvén hogy titkos csalárdságokat eszedben vészed, nem szenvedhetik, hogy írásomnak figyelmetes olvasására fordícsad elmédet. De ha efféle tilalmat hallasz, bizonyossan hidgyed, *Édes Hazám,* hogy az igazságból kifogytak, és tanítások fogyatkozását érzik; sőt ezzel igyeknek hamisságát nyilván elárúllyák tanítóid, és értve, tudva, mind magokat s mind másokat rontani akarnak. Mert, mi-képpen *Mahomet* elfogá Deliáit* a hit visgálástúl, hogy hamissága ki ne nyilatkoznék: úgy a te kalaúzid azt akarják, hogy ugyan levetkőzvén az okosságból és kiöltözvén az értelemből, barom módra csak eláltalkodot vakmerőséggel megkössed magadat, szem béhúnyva rohany ő-utánnok, füled-mellől bocsátván az igazság szózatít.

Ezt jól eszedben ved.

Quomodo probandi spiritus. Vide lib. 1. cap. 4. §. 5. in fine.

* Delia = dalia, vitéz, harczos.

És noha magok taníttyák, hogy a hit dolgában ég-alat senkit bátorságoson nem követhetünk, hanem, akár-mit mondgyanak a *Szent Atyák*[1], *Conciliomok, Ecclesia,* azt a Szent Irás rostajára kel vinni, még a tanúlatlan kösségnek-is. Sőt, a pápistaságot azért nevezik *„tyrannis"*-nak[2], kegyetlen birodalomnak, hogy az anyaszentegyház tanításához általlyában kíván engedelmességet: mindaz-által, most arra kísztetnek és fenyítékkel-is vonszanak téged, hogy pápista könyvet ne olvas, hanem megítíllyed, és megvessed minek-előtte ércsed; és, mint a szarvon kötöt ökör úgy meny ő-utánnok a mészár-székre.

[1] Verba Calv. vide infr. lib. 1. cap. 4. §. 4. init.
[2] Calvinus relatus infra lib. 2. cap. 2. §. 1.

Ha setét estve, egy csaplárnak két pint bor árrát adnál, és azt mondanád néki: ihon a bor árra; jó pénz, de gyertyánál meg ne nézzed: valljon nem mindgyárt gyanúságban ejtenéd-é magadat? Mit ítílsz tehát tanítóidrul, kik nem szenvedik, hogy a mi írásunknak fényességénél, tanítások megtessék? Bizonyára az igazság úttyának kerék-vágasából kicsavarodtak, és síkosb helyre léptek, hogy-sem a hol megálhassanak; de nem akarják, hogy ez kitudódgyék.

Kedvez, *Édes Hazám,* kedvez te-magadnak: és az okosságnak vezérléséből, nem csak akaratodnak tetczéséből rendellyed üdvösséged dolgát. Végy-fel egy kis munkát üdvösségedért. Törd-meg ebben magadat, hogy ne tódúly mint az esztrengára hajtot juh tanítóid-után; hanem olvasd-által e kis könyvet. Ha hamisságot foglal; megerősödöl a pápistaságnak kárhoztatásában; ha pedig igazat tapasztalsz benne, senki szaváért vagy pribékségre* való ítíletiért veszedelemre ne rohany. Tudom, hogy künnyeb az igazságot megismértetni veled, hogy-sem az emberek tekintetiellen akaratodat ennek követésére indítani. De eszedbe jusson, hogy Isten tégedet igazság-szerént ítíl, nem emberi vélekedésszerént. Szerencséltessen, vezessen, oktasson az Ur Isten, *Édes Hazám,* és bővelkedtessen minden áldomásival. Amen.

Ved eszedben, ki-ki vagy római hittűl elszakatt.

Még eggyet mondok. Sem hitelesbet, sem tudománnyal és díszes elmével bővelkedőbbet nem ismérek vezérid-közzűl *Calvinus Jánosnál.* Azért ennek irásiból akarom fő-képpen bélyegezni vallásodat: kivált-képpen pedig a keresztyéni oktatásrúl[3] írt könyvet

[3] Líbros quatuor Institutionum Christianarum. Calvini.

* Pribékség = itt annyit jelent, mint az új vallásból az igaz kath. vallásba visszatérés.

hozom-elő, mivel ezt minap magyarrá-is fordították, úgy hallom*, és erről az helveticus hitűk illyen böcsülletesen szóllanak: *Præter apostolicas post Christi tempora chartas, huic peperere libro sæcula nulla parem.* Úgy-is vagyon, hogy e' hez-képest söprű, moslék, hulladék, és csak gyermeki alak, valamit a töb új tanítók irkáltak. Hogy-ha mostani vezetőid, kik örökké csak az egy álhatatlanságnak szélveszétűl és tétovázó habozásnak fergetegétűl, locsból pocsban, förtőből posványban hurczoltatnak, szégyenlik a Calvinus nevét; ha megvetik és kárhoztattyák az ő tanítását, és csak a magok tetczésének reszelőjével akarattyok-szerént simogattyák vallásokat: jól meggondold, hogy, ha bátortalan követni *Calvinust*, a ki egyebeket bölcseséggel megdúlt és meszsze hátrahagyott; a ki holta napjáig azzal dicsekedett, hogy tiszta Szent Irásnál egyebet nem tanított; *In tota religionis doctrina aliud non loquimur, quam quod Dei verbo fuerit nobis traditum*[1]: mentűl inkáb megcsalatnak, a kik téged most oktatnak? Mert, vallyon mivel jobbak és hitelesbek; vagy mivel nem aláb-valók ezek Calvinusnál? Vallyon micsoda kivált-képpen-való találtatik ezekben, a mire-képest többet bizhassál hozzájok, hogy-sem Calvinushoz?

[1] Calv. L. I. c. 14. n. 4. Vide Kalaúz, I. fol. 709.

* Érti a Molnár (Szenczi) Albert fordítását, mely 1624-ben jelent meg. V. ö.: Szabó Károly: „Régi magyar könyvtár". 1879. I. kötet, 242. lap.

A KERESZTYÉN OLVASÓNAK ISTENTŰL SZ. LELKET KÍVÁNOK.

Sem erejét nem tudgya, sem vezérlését nem követi a keresztyéni szeretetnek, valaki békételenkedvén, gyűlöli a hitbe megcsalatott tébolygókat. Mert a Sz. Ágoston tanítása-szerént a tévelygés és az eltévelyedett ember-közöt választást kel tenni, úgy-hogy, a tévelygést gyűlöllyük, de azt, a ki megbotlott, keresztyéni szeretettel megölellyük. *Hoc est perfecto odio odisse, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas*[1].

[1] August. in Psalm. 138. v. 21.

Nincs bezzeg e világon veszedelmesb és gyűlölségesb vétek a hit-béli szakadásnál, mint szépen állattya Sz. Jerónymus. *Cunctis peccatis et fornicationibus pejor est doctrina hæreticorum, quæ* DEI *filios facit filios dæmonum*[2]. De a ki efféle ártalmas nyavalyában hever, nem gyűlölségre, hanem színte oly szűv-béli szánakozásra és keresztyéni indúlatból származot segítésre méltó, mint a ki hagymázban attya annya-ellen dükösködik. Azért a kiben gerjedez az isteni szeretet, *condolet iis, qui ignorant et errant*[3]; nem csak szánakozik efféléken, hanem buzgósággal kívánnya jobbúlásokat; és mind imádságival, mind munkás fáradságival igyekezik segítségekre és jóra gyámolyításokra.

[2] Jeron. lib. 5. in Ezech. 16. v. 20. Vide Kalaúz II. fol. 642.

[3] Hebr. 5. v. 2

Én-is, ettűl a szeretettűl viseltetvén, és lelki pásztorságomnak kötelességével kénszeríttetvén, ez írásocskával segítő kezemet akarám nyújtani azok vezetésére, kik út-kívül bolyonganak. És mivel a sok olvasásra sem a szorgalmatoskodó gondos emberek nem érkeznek, sem a restek nem igyekeznek; által-útat mutatok, mellyen akár-mely együgyű, künnyen feltalállya az igazságot minden viszálkodó egyenetlenségekben.

Mert a keresztyénségben alég ha minden versengés csak azon nem fordúl-meg, hogy megércsük, mellyik az Isten igéje? És

mint mennyünk végére ennek igaz magyarázattyának? Holot a veszekedés majd csak abban vagyon, hogy ki egy-képpen, ki más-képpen fejtegeti az Isten igéjét. Azért ha oly csalatkozhatatlan tanítót hagyott Isten e földön, kitűl bizonyoson megtanúlhattyuk, melyik igaz magyarázása vagy hamis csigázása az ő szent szavának: nem kel fejünket fárasztani töb dolgokban, mert igaz elég azt a tanítót halgatni, a ki efféle dologban meg nem csalhat. Ha pedig nincs ég-alat oly, a ki a Szent Irásnak igaz értelmében meg nem csalathatik, bizonytalan minden vallás, a mint ez-után bővebben megmondgyuk. Azért, valaki eligazodik azokban, mellyeket e két könyvben foglaltam, mindgyárt minden versengésnek végét éri. A ki pedig ezeket el nem igazíttya, heába törődik egyéb ágazatok visgálásában*.

Infra lib. 1. cap. 2. in fine; cap. 3. initio; cap. 4. §. 2. initio.

Minek-okáért minden sebesítő kötődés, gyűlölség és versengésnélkűl: szűvnek és szájnak keserűsége-nelkűl: mennél világosb rövidséggel lehet, az igaz vallásnak két válogatott jeles czikkelyit megmagyarázom. Néhult, bőveb tanúságnak okáért, az én Kalaúzomnak utólso nyomtatására** igazítván a keresztyén olvasót.

Istenemet alázatos buzgósággal kérem, hogy az ő szent neve dücsősségének terjesztésére felvett munkámat gyümölcsössé tégye. Te pedig, keresztyén olvasó, a nagy Istennek atyai gond-viselésébe légy ajánlva, és engemet bűnös szolga-társodot mind éltemben, mind holtom-után ajtatos könyörgésiddel Isten-előt segély!

* Itt Pázmány törülte a következő sort: „mert azokban soha semmi bizonyost nem tudhat".

** Kalaúzának II. kiadására utal, mely 1623-ban jelent meg.

RENDI A KÖNYVBEN FOGLALT FŐ RÉSZEKNEK.

ELSŐ KÖNYV.

A SZENT IRÁSRÚL.

I. RÉSZE: *A Sz. Irásnak böcsülletiről:* 359

§. 1. Mint böcsülli a Sz. Irást a Római Ecclesia 359

§. 2. Az újítók gyalázzák a Szent Irást 363

II. RÉSZE: *Honnan, és mint tudhassuk, mellyek az Isten könyvei?* 365

III. RÉSZE: *Az Isten könyvének betűjét honnan, és mint ismérhessük?* 370

IV. RÉSZE: *A Sz. Irásnak igaz értelmét honnan kel venni?* 376

§. 1. Mely szükséges tudni az Irásnak igaz értelmét 376

§. 2. Bizonyos mód vagyon a Szent Irás igaz magyarázattyának ismerésében ... 377

§. 3. A Sz. Irásnak értelme nehéz 378

§. 4. A Sz. Irásnak bizonyos értelmét ki-ki maga lelkének ítíletiből bátorságoson nem veheti 380

§. 5. Az anyaszentegyháztúl kel az Irásnak értelmét venni 383

§. 6. A megmagyarázott igazságokból kitetczik, hogy az újítókat méltán *Evangelicusok*nak nevezhetni 387

V. RÉSZE: *Az új tanítók mely csúfoson magyarázzák a Szent Irást* 388

VI. RÉSZE: *A Sz. Irás magyarázásban minémü böcsülletet érdemelnek a Szent Atyák* ... 391

VII. RÉSZE: *Az új tanítók a Sz. Irással vallásokat nem bizonyíttyák; de Szent Irás ellen sokat tanítnak* 394

VIII. RÉSZE: *Minden szükséges tudomány úgy találtatik-e a Sz. Irásban, hogy hinni ne kellyen, a mi nincs írva* 397

Ellen-vetések 400

MÁSODIK KÖNYV.

AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL.

I. RÉSZE: *Az igaz anyaszentegyházat megismérhetni* 406

Ellen-vetések 410

II. RÉSZE: *Az anyaszentegyház el nem fogyhat s nem tévelyeghet:* 412

§. 1. Az újítók vélekedése e dologrúl 412

§. 2. Az anyaszentegyház mindenkor megmarad 413

§. 3. Az anyaszentegyház nem tévelyeghet 414

Ellen-vetések 417

III. RÉSZE: *Minémű jelekből ismérhetni az Ecclesiát:* 418
§. 1. Az újítók nem elégséges jeleit adgyák az Ecclesiának 418
§. 2. Az Ecclesiának négy igaz jelei vannak 420
Una. §. 3. Első jel, hogy egy az Ecclesia 420
Sancta. §. 4. Második jel, hogy szent az anyaszentegyház 421
Catholica. §. 5. Harmadik jel, hogy közönséges az Ecclesia 423
Apostolica. §. 6. Negyedik jel, hogy apostoli gyölekezet az Ecclesia 425

IV. RÉSZE: *Az újítók gyölekezete nem igaz Ecclesia:* 426
Una. §. 1. Az első jel nem illik az új gyölekezetekhez 426
Sancta. §. 2. A második jel nincs az új gyölekezetekben 430
Catholica. §. 3. A harmadik jel nem találtatik az ellenkező gyölekezetekben 436
Apostolica. §. 4. A negyedik jel nem fér az új társaságokhoz 438

V. Része: *A római gyölekezet igaz Ecclesia:* 444
Una. §. 1. Az Ecclesiának első jele a római gyölekezetben találtatik 445
No. 1. Első bizonyság 445
No. 2. Második bizonyság 446
No. 3. Harmadik bizonyság 451
Sancta. §. 2. Az Ecclesiának második jele megismérteti a római anyaszentegyháznak igazságát 452
Catholica. §. 3. Az Ecclesiának harmadik jele fínlik a római egyházban 455
Apostolica. §. 4. Az Ecclesiának negyedik jele igaznak mutattya a római gyölekezetet 457

VI. RÉSZE: *Mit tanított az Ecclesia Szent Ágoston idejében a mostani viszsza-vonyásokrúl?* 459
§. 1. A dicsőűlt Szenteket segítségűl hítták Sz. Ágoston-idétt 460
§. 2. A purgatoriumot és halottakért-való könyörgést hitték Szent Ágoston-idétt ... 462
§. 3. Az embernek szabad akarattyát szinte úgy vallotta Sz. Ágoston, mint most a pápisták 463
§. 4. A megigazúlt emberek jó cselekedetinek érdemét úgy hitte és tanította szent Ágoston, mint most a római Ecclesia 464
§. 5. Hogy a hit magán nem elégséges, azon formán vallotta Sz. Ágoston, mint a *Catholicusok* 465
§. 6. A negyven-napi bőjtöt hús étel-nélkűl tartották Sz. Ágoston-idétt 466
§. 7. Az anyaszentegyház *traditióit* böcsüllötte Sz. Ágoston 466
§. 8. Az egyházi személyek nőtelen életre köteleztettek Sz. Ágoston idejében 467
§. 9. Azt hitte Sz. Ágoston, hogy bizonyosok nem vagyunk üdvösségünkről 468
§. 10. Az Oltári Szentségről azt vallotta Sz. Ágoston, a mit most a pápisták 468

ELSŐ KÖNYV.

AZ SZENT IRÁSRÚL.

I. RÉSZE.

A Szent Irásnak böcsülletirűl.

§. 1.

Mint böcsülli a Szent Irást a Római Ecclesia.

Az Szent Irásnak böcsülletit semmiben nem sértegeti a római anyaszentegyház; mert azt hiszi és taníttya, hogy a Szent Irás Isten ígéje; a Prófétak és Apostolok író-deákok vóltanak; az ő nyelvek[1] Isten pennája vólt; csak azt írták, a mit[2] a *Szent Lélek dictált;* és[3] minden Szent Irás Isten tanítása. Valamily bizonyos tehát, hogy a bölcseségnek és tekélletességnek kút-fejc az Isten, meg sem csalatkozhatik, s meg sem csalhat: oly bizonyos, hogy a Szent Irásban semmi hiúság és hamisság nem lehet; hanem, tisztán igaz, valami ezzel eggyez; nyilván hamis, valami ezzel ellenkezik.

[1] Psalm. 44. v. 2.
[2] 2. Petri 1. v. 21.
[3] 2. Timoth. 3. v. 16.

Az új tanítók az emberek ámítására oly költéseket beszéltenek az együgyű kösség-előtt a pápistákrúl, hogy ha azok úgy vólnának, (magam* mondom) rútab és veszedelmesb vallás nem lehetne a pápistaságnál. Leg-főképpen a Szent Irásról-való tanításunkat, csuda, mely gyűlöltető hamisságokkal híresítik.

I. Azt írja *Calvinus,* hogy az pápák és kardinálok hazugságnak tartyák, valamit Christusrúl írnak az Evangelisták[4]: *Professi sunt jam pridem Pontifices cum toto Cardinalium collegio et hodie profitentur, nullum esse* DEUM*; et quæcumque de Christo scripta sunt, mendacia esse et imposturas*[5]*; Doctrinam de resurrectione, meras esse fabulas*[6]. Sem könyvet nem nevez *Calvinus,* melyben ezt olvasta; sem egyéb bizonyságát nem adgya illyen szemtelen temérdek mondásának; mellyet, elhittem, orcza-pirúlás-nélkűl nem olvasnak azok-is, kik szemérmetesbek követői-közzűl.

[4] Calv. l. 4. c. 7. num. 27.
[5] Rom. 3. v. 7.
[6] Job. 13. v. 7. Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

* Bensőm, lelkem mondja, vagy lelkemre mondom.

II. Azt hirdetik, hogy a pápisták az emberi szerzéseket fellyeb böcsüllik a Szent Irásnál: *Papistæ legi Dei humanas traditiones longe præferunt*[1]. Te tudod Úr Isten, hogy semmi ebben nincsen, a mint ezennel bőven megmagyarázzuk, a negyedik hamisságban.

[1] Calv. Matth. 19. v. 17. Vide infra, lib. 1. cap. 8.

III. Azzal kárhoztatnak a homlokok feltörlött, és szégyent háta-megé-vetett emberek, hogy mi a Szent Irást, emberek *censuráju,* ítíleti-alá vettyük; és csak annyira böcsüllyük, mennyire tetczik az embereknek: *Ipsum Dei Verbum hierarchiæ Romanæ, Papistæ subjicere non dubitant*[2]. *Scripturæ tantum inesse momenti, quantum illi ecclesiæ suffragio conceditur*[3]*; ac si Dei veritas, hominum arbitrio niteretur. Subjiciunt Dei oracula hominum censuræ, ut ideo rata sint, quia placuerint hominibus*[4]. Ezek csak gyűlöltető költések, mert senki közzűllünk nem taníttya, hogy az *Ecclesiától* vagy emberek ítíletitől légyen méltósága a Szent Irásnak, hanem egyedűl Istentől, kinek szavát foglallya magában. Mi-képpen az ötvös próba-kövön az aranyat; és az gyöngy-fűző a drága követ és gyöngyöt megválasztván, nem ád az aranynak vagy kőnek méltóságot, hanem csak megismérteti azt a jóságot, mely ő-bennek vagyon: úgy az anyaszentegyház az apostoli *traditióbúl* előnkben adgya és megismérteti bizonyság tételével mi-velünk a Szent Irást, melynek méltósága Istentől vagyon. Ugyan ezent taníttyák az újítók-is, mint ezennel magok szavaiból meghallyuk[5].

[2] Calv. l. 4. c. 7. num. 30.
[3] Calv. l. 1. c. 7. num. 1.
[4] Calv. l. 4. c. 9. num. 14.

Lásd ennek az első könyvnek II. részét az első mondásban, §. Azzal pedig.

[5] Infra, cap. 2. § Először.

IV. Reánk fogják, hogy az Apostolokat megútállyuk; hogy a római pápák az Isten ígéjét megvetvén, akarattyok-szerént új hitágazatokat szereznek; és tanításoknak nagyob méltóságot tulajdonítnak az Isten ígéjénél: *Apostolos solent strenue contemnere*[6]. *Sua libidine contemtoque Dei Verbo, cudunt dogmata; quibus fidem hac ratione postulant, quia penes Ecclesiam sit condere novos fidei articulos*[7]. *Papa summus est Evangelii adversarius*[8]. *Papa vult suam potestatem præferri sacris literis et mandatis Dei*[9]. Ha ezek igazak, keresztyén nevet nem érdemelnek a pápisták. De Isten és e világ bizonyságunk, hogy ezekben semmi sincsen: Mert az Apostolok tanítását mind kicsinben nagyban, *exceptio* nélkül, oly böcsüllettel vészszük, mint tulajdon az Isten szavát, mivel Szent Lélek szóllott ő-általok[10]. Az *Ecclesia* sem szerezhet új hit ágazatokat[11], hanem előnkbe adgya az Isten ígéjét, annak igaz értelmét, és minémű üdvösséges tudományt hozhatni-ki ebből. Úgy füg pedig a pápa a Sz. Irástúl, hogy az ellen semmit nem taníthat. Azért magok a római pápák száma-nélkűl írják és taníttyák, hogy csak oly dolog-

[6] Calv. l. 4. c. 12. num. 26.
[7] Lib. 4. c. 8. n. 10.
[8] Lib. 4. c. 7. n. 26.
[9] Lutheranæ concordiæ, fol. 311. de potestate Papæ.
[10] I. Thess. 2. v. 13. Matth. 10. v. 20.
[11] Vide Kalaúz, I. fol. 276.

rúl szabad nékik rendeléseket tenni, és törvényeket szabni, mellyek a Szent Irással nem ellenkeznek; mert azokat, a miket Sz. Irásban találnak, életek fogyatásával tartoznak óltalmazni. Ezt olvassuk az *Orbán* pápa végezésiben, *Causa 25. quæst. 1. can. 6., 7.* A *Leo* pápa törvényében, *apud Gratian. Distinct. 14. can. ult.* A több pápák is ezent írják, *Causa 11. quæst. 3. can. Si Dominus; can. Qui resistit; etc.* Azért *Sleidánus*[1], a *római Ecclesiának* ellensége, meggyőzetvén az igazságtúl, így ír: *Thomas Aquinas, quem omnes Theologi sequuntur, fatetur Pontificem non posse novos articulos condere, nec abolere relictos a Patribus et Apostolis.*

Vide Kalaúz, I. fol. 359.

[1] Sleidanus lib. 1. Histor. An. 1518.

V. Hallottam oly *predikátort,* ki azt beszéllette (ugyan-is csak beszédet mondott), hogy a pápisták egy *Sinatban,* az Isten könyvét, a *bibliát,* letévén, prokátorokkal vádoltatták, hogy eretnek az Istennek szent könyve. És mikor ellene tanúkat állattak s törvényt mondottak vólna, *megsententiázták* és tűzben vetették. Hol? mikor? kitűl lett ez a dolog? Ne kérd; mert a mi nem vólt, annak helyét, idejét senki nem adhattya. De elég, ha a kösséget efféle iszonyúságokkal irtóztattyák a pápistaságtúl.

Quid, si falsa et hæretica aliqua versio exusta sit?

VI. Minnyájan az új tanítók azt kiáltyák, hogy mi a Szent Irást fogyatkozottnak, csonka-bonkának, elégtelennek mondgyuk. Ezek nem mi mondásink, sőt azt taníttyuk, hogy a Szent Irás vagy nyilván világos igékkel kifejezi, valami szükséges üdvösségünkre; vagy oly bizonyos tanítót mutat, kitől megérthettyük a mi nyilván kizárva nincsen, tudni-illik, az anyaszentegyházat, melynek oktatásához kötelez Christus, bizonyossá tévén, hogy ezt a pokol meg nem győzi[2] és hamisságra nem viszi.

Lásd e könyvnek 8. részét.

[2] Matth. 18. v. 17. cap. 16. v. 18.

VII. Azt hirdetik, hogy a papok tilalmazzák a biblia fordítást és olvasást; maga a *Tridentomi conciliuum Session. 5. cap. 1.* erős parancsolattal haggya, hogy a régi Conciliomok végezése-szerént a templomban, iskolákban és clastromokban tanicsák és olvassák a Szent Irást.*

VIII. Minap név-nélkűl nyomtattak Pápán egy könyvecskét és *Parázna Bábylon mezítelensége tűkörének*** nevezték. Ebben nagy

* A VII. pont nincs meg az 1626-iki kiadásban.

** Az itt idézett mű teljes czíme: „Amaz Het Fiev es tiz sarw fene bestian ülő, Barsonnyal S Draaga keoveckel fel ruháztatot parázna *Babillónak,* melly az ő tisztatalan paráznaságának, arany pohárba töltöt reszegető utálatossagával meg részegétötte ez földnec lakozoit, *mezételensegenek tűkőre.*" Szabó Károly szerint „Régi magyar könyvtár" 1879. I. kötet, 249. lap: „E névtelen munka szerzője a s.-pataki példány czímlapjára tett régi jegyzetben így van megnevezve: „Mellyet ki bocsatott ez vilag eleibe *Pathai István.*"

rágalmazással azt beszéllik, hogy a pápisták megmocskolták a Sz. Irást két nevezetes nagy dologban; mert a hol az Irás tiltya a faragott képek csinálását, azt a pápisták így olvassák: *Ne csinály faragott képet, hogy azt imádgyad;* maga ama szó *(hogy)* nem találtatik a *bibliában.* Ennek-felette, noha a faragott képek tilalma második parancsolat; de a pápisták kihagyván a második parancsolatot, első parancsolathoz ragasztottak a képek tílalmát; és hogy a tíz parancsolatnak száma megmaradván, eszekben ne vennék az emberek a második parancsolatnak ellopását, a tizedik parancsolatnak első részéből kilenczedik parancsolatot csináltak. Ezzel a két dologgal írja ez a rút tűkör, hogy egy *Diaphanes*-nevű tanító *Scotodúlus* deákot a pápista hittűl elvont. Ur Isten! Medgyünk?* efféle dió-héjal játczó majmokkal, kik a lélek üdvösségben-járó dolgokrúl részeg szeszel beszélnek?

[1] Levit. 26. v. 1. Először azért, azt mondom, hogy a *Moyses*[1] harmadik könyvében mind a *Tremellius,* mind a *Molnár* és egyebek *bibliájában,* nyilván és világos ígékkel találtatik ama mondás *(hogy azt imádgyad.)* Rosz tűköre vólt tehát tűkörös uramnak, hogy ezt nem látta.

Másodszor, a tíz parancsolatrúl három dólgot bizonyoson hiszünk, mivel ezeket a Szent Irásban olvassuk. I. Hogy két kő táblára íratott a törvény, *Exod. 34. v. 1. Deut. 10. v. 1.* II. Hogy tíz vólt a törvény, *Exod. 34. v. 28. Deut. 4. v. 13. cap. 10. v. 4.* III. Hogy változás-nélkűl, hozzá adás és elvételnélkűl, szorúl szóra, úgy kel a tíz parancsolatot hinnyi és hirdetni, a mint leírva találjuk a szent Bibliába. *Exod. 20. v. 2. Deut. 5. v. 6. Levit. 26. v. 1.*

Vide supra „Rövid felelet" fol. 284. De két dolog vagyon, mellyet a Szent Irás ki nem fejez a tíz parancsolatrúl, és ezekrűl vélekedések vannak. I. Hány, és mellyik parancsolatok voltak az első táblán? Sidó Jósef, Filo és egyebek azt alították, hogy öt parancsolat vólt az első táblán, az másikon meg annyi. Egyebek azt alíttyák, hogy az első táblán csak ama három parancsolat iratott, mely az isteni tiszteletet nézi. A más táblán pedig hét parancsolat vólt, mellyek felebarátunk szeretetit illetik. És ennek jelenségére azt mondgyák, hogy a sidó bötűben szinte annyi helyt foglal az három első parancsolat, mint az hét utolsó. II. Ki nem fejezi a Szent Irás, hon végeződik az első parancsolat? hon kezdetik a tizedik? mert csak eggyik parancsolat-mellé sem írja, hanyadik számú. Azért Origenes[2],

[2] Vide S. Thomam 1. 2. quæst. 100. art. 4.

* Medgyünk? Mit tegyünk?

Sz. Ambrus és egyebek második parancsolatnak írják a bálványok tilalmát; tizedik parancsolatnak foglallyák a más ember felesége és marhája kívánságát . . . . . .
. . . . . .
(a pontozat helyén körűlbelől két sor le van szakítva a papírtoldalékból!) a lopásrúl és házasság törésrűl külömb parancsolat vagyon, nem kel csudálni, ha ezeknek kívánsága külömb parancsolattal tiltatik.

Mivel azért erről a két dologrúl a Szent Irás nem adott tanúságot, csak helyen maradgyon az Isten törvényének száma és bötűje, semmi vétek abban nem lehet, akár-mint oszszák számra a parancsolatokat*. Hallyad, erről mit ír Calvinus [1]. *Divisionem præceptorum ejus generis rem esse meminerimus, in qua* LIBERUM CUIQUE IUDICIUM *esse debeat, ob quam non sit contentiose, cum dissentiente pugnandum. Legem esse decem verbis distinctam, extra controversiam est. Quare non de numero, sed de secandi ratione ambigitur.* Ezeket igazán és helyesen írja *Calvinus*, noha ugyan ottan mindgyárt magát arczúl csapja, kárhoztatván azokat, kik a bálványok tilalmát az első parancsolathoz ragasztyák és a más ember feleségének kívánságát a tizedik parancsolattúl elszakasztyák [2]: *Præceptum de imaginibus* HAUD DUBIE *a Domino distincte positum: de non concupiscendo,* INEPTE *in duo concerpunt* [3]. *Qui duo præcepta quærunt in concupiscentiæ prohibitione,* PERVERSA *sectione, quod unum erat, lacerant.* Igy jár, a ki az igazat elhadgya, magával sem eggyez.

[1] Calv. l. 2. c. 8. num. 12.

[2] Calv. ibid.

[3] Ibid. n. 50.

§. 2.

Az újítók gyalázzák a Szent Irást.

Ama kegyetlen *Neró* császárrul olvassuk, hogy Róma-várasát felgyújtatá; de gonosz cselekedetinek írígységét másra hárítván, a keresztyénekre fogá az égető nevet és kegyetlen kínokkal bünteté az ártatlanokat. Ezen formán bánnak velünk az új tanítók. Reánk fogják, hogy mi nem böcsüllyük a Szent Irást; maga ők azok,

Sueton. in Nerone, c. 16. 38.

* Itt Pázmány a következő sorokat törülte: Másodszor, a tíz parancsolatot szórúl szóra, igérűl igére úgy tanittyuk, a mint a Sz. Irásban olvassuk; de mivel a Sz. Irás meg nem mondgya, hol kezdetik a második parancsolat, hol a harmadik vagy negyedik: mi úgy osztyuk számra a tíz parancsolatot, a mint az anyaszentegyház javallotta Sz. Ágoston-idét. Abban pedig, úgymond Calvinus, semmi vétek nincsen, akármint osztassék is a parancsolatok száma, csak maradgyon helyén bötűje. Hallyad Calvinust:

kik az Irásnak méltóságát gyökérből felforgattyák, noha nyelvel magasztallyák. Ennek ihon egy-nehány jelensége.

De Lutheranis, vide Kalaúz, I. fol. 526.

I. Szent Lukács írja, hogy *Zacharias,* feleségestűl igaz vólt Isten-előtt, minden parancsolatokban és igazságban panasz-nélkűl járt. Látá *Calvinus,* mi jó-ki ebből, tudni-illik, hogy ember megtarthattya az Isten parancsolatit, és nem vétkezik minden cselekedetiben: azért el akarván ezt kerűlni, azt írja, hogy a görögök alkalmatlanúl fordították a sidó szót és ebből a gondolatlan fordításból nem kel bizonyítani. Sz. Lukács pedig nem akarta változtatni az alkalmatlan fordítást: *Græcos parum apte vocem hebræam vertisse. Ex incuria græci interpretis non est statuenda lex. Lucas in recepta versione nihil mutare voluit*[1]. Ha Szent Lélek vezérlette Szent Lukácsot, gondolatlan és alkalmatlan fordítást nem követhetett. Ha törvényt nem mondhatni ebből a Szent Lukácstól bévett fordításból, tehát nem Isten szava a Sz. Lukács *Evangelioma.* Az sem igaz, hogy Sz. Lukács ebben a mondásban követte a bévett fordítást; mert ő senki fordítását nem követte, hanem historiát írván, a dolgot úgy hozta-elő, a mint vólt.

Lucæ, 1. v. 6.

[1] Calvin. lib. 3. c. 17. num. 7.

II. A sóltárból előhozván némely mondásokat *Calvinus,* azt írja, hogy *Sz. Davidnak* háborodott indúlatiból buzognak a mértékletlen panaszkodások; Isten ígéje-ellen-való illetlen kívánsági vannak; meg nem gondollya, mi légyen szabad és illendő; kétségbe-esettnek mondhatnád őtet: *Quam multæ Davidis quærimoniæ intemperiem sapiunt! ebulliunt turbulenti affectus! diceres hominem desperatum. Effluunt vota non satis bene formata ad regulam Verbi Dei; non satis expendunt Sancti, quid fas sit et expediat*[2]. Ezekből azt hozza-ki *Calvinus,* hogy *Davidnak* efféle mocskos imádsági méltók megvetésre: *His vitiis maculatæ preces repudiari merentur.* Utánna veti, hogy efféle mondásokból kitetczik, hogy a Szentekben-is volt hitetlenség: *Innumera ejus generis occurrunt in scriptura, ex quibus patet, fidem Sanctorum mixtam fuisse dubitationi, ut aliquid infidelitatis proderent.* Lehetetlen, hogy a pogány ennél rútabbúl gyalázhassa a Szent Irást. Ha a *David* szavaiban éktelen hitetlenségek vannak, nem igaz tehát, hogy Dávid-által Isten szóllott[3]. Ha a sóltárban Szent Irással ellenkező vétkes mondások találtatnak, nem méltó tehát a sóltár, hogy Isten ígéjének tartassék. Ha a Szentek hitetlenek voltak, nem érdemel tehát hitelt mondások, és nem Isten szava, hanem emberek vétkes indúlattya foglaltatik a Szent Irásban.

[2] Calv. lib. 3. cap. 20. num. 16. Similia l. 3. cap. 2. n. 17.

[3] 2. Reg. 23. v. 2. Psalm. 44. v. 2.

III. *Calvinus* Sz. Pálrúl és az *Evangelistákrúl* azt írja, hogy nem igazán említik a Profetákat: *Paulus testimonio Prophetæ, contra ejus mentem abusus videtur*[1]. *Videtur Apostolus nimis infirmæ rationi inniti, ut nullo negotio refutari queat, quod dicit*[2]. *Apud Matthæum Hieremiæ nomen* ERRORE *positum est. Alter locus* (Zachariæ) *nisi dextre accomodetur, in alienum sensum* MALE *detortus videri possit*[3]. *Matthæus Prophetæ testimonio abusus videtur in alium sensum*[4]. Sz. Péterrűl azt írja, hogy Sz. Pál-ellen tanított. *Petrus derogabat doctrinæ Pauli. Evangelium deformabat Petrus*[5]. Márkrúl így szól: *Vocationis suæ desertor et Apostata*[6]. Szent Jánosrúl azt írja, hogy az angyalnak isteni tiszteletet adott, az-az bálványozott. *Nihil est magis proclive, quam in Angelorum adorationem stupore quodam nos prosterni, et omnia illis tribuere quæ nonnisi* DEO *debentur: quod etiam Joannes in Apocalypsi fatetur sibi accidisse*[7]. A Szent János levelérűl azt írja, hogy abban hiába való szószaporítások vannak, mellyeket más valaki írt hozzája: *Has repetitiones video (?) esse supervacuas, et probabile est (?) imperitos temere supposuisse**.

[1] Calv. in 1. Corinth. 2. v. 9.
[2] Hebr. 9. v. 16.
[3] Matth. 27. v. 9.
[4] Matth. 4. v. 13.
[5] Calv. Galat. 2. v. 11. 12. 13.
[6] Calv. Actor. 15. v. 40. Vide Kalaúz, I. fol. 528.
[7] Calv. l. 1. c. 14. n. 10. De Christi dictis similia Calvinus infra c. 5. §. 3. Vide Kalaúz, I. fol. 662. Calv. 1. Joann. 2. v. 19.

II. RÉSZE.

Honnan és mint tudhassuk, mellyek az Isten könyvei?

Az mely könyvet Szent Irásnak vallunk, arrúl három dolgot kel, hinnünk: I. Hogy a ki azt a könyvet írta, abban Istennek lelke vólt akkor, mikor írta; mert a mit Sz. Pál akkor írt vólna, mikor üldözte a keresztyéneket, nem vólna Isten ígéje. II. Hogy az a könyv nem mástul, hanem attúl íratott, a kinek nevét viseli; mert tudgyuk, hogy Sz. Pál-idét[8] az ő nevére hamis leveleket költöttek és az egyházi históriákban[9] tizenkilencz *evangeliumi* könyvek említtetnek, mellyeket Sz. Péter, Barnabás, Tamás, Mátyás, Jakab nevére hamisan írtak az apostoli időkben. Azért nem elég, hogy a könyv-eleiben Sz. Pál neve írassék, hanem bizonyosoknak kel abban lennünk, hogy azt maga írta Sz. Pál, nem más az ő nevére.

[8] 2. Thessal. 2. v. 2.
[9] Kalaúz, I. fol. 456.

* E toldaléknál Pázmány törűlte a befejezést, mely így hangzott: „Töb efféle dolgokat számlálhatnánk, de ezek most elégségesek; kivált-képpen azt melléjek adván, a mit ezennel megbizonyítunk, hogy a Sz. Irás könyveinek számát, bötűjét és értelmét tellyességgel bizonytalanná tészik az új tanítások."

III. Hogy ez az írás oly éppen és tisztán maradott, amint elsőben írták, semmi idegen toldalékkal meg nem hamisíttatván. Ezt a három dolgot nem emberi gyanúságból és vélekedésből, nem valami csalatkozható tanú-bizonyságból, hanem isteni bizonyságból és csalatkozhatatlan igazsággal kel hinnünk; mert a mely erős hittel igaznak vallyuk a Szent Irásban foglalt dolgokat, azon erősséggel kel azt eléb hinnünk, hogy Isten könyve és tisztán megtartatott Irás a biblia. Holot azok oka az, miért hiszszük mind igaznak, valami a szent könyvben vagyon, mert elhittük, hogy ez a könyv Istentűl iratott. Ha az emlitett három dolog-közzűl valamellyik bizonytalan vólna, tekélletes hitele nem lehetne a Sz. Irásnak. Azért, vagy abban kel bizonyos módot mutatni, honnan és mint tudhassuk e három dolgot; vagy a Szent Irásnak minden méltóságát és az egész keresztyénséget bizonytalanná kel tenni.

Először azt mondom, hogy egyéb úton ezt a három dolgot bizonyoson nem tudhattyuk és a szent könyveket meg nem ismérhettyük, hanem a keresztyén anyaszentegyháznak elszakadás-nélkűl kézről-kézre adot *traditiójából*. Ez oly nyilván-való, hogy magok-is az új tanítók nem tagadhattyák; mert *Calvinus* így ir e dologrúl [1]: *A Moyse et Prophetis fuisse scripta, quæ sub eorum nominibus leguntur, certo certius est* NON ALITER *pervenisse ad posteros, quam de manu ad manum, perpetua annorum serie a Patribus* TRADITA. Másut: *Ecclesiæ authoritas Isagoge est, qua ad fidem Evangelii præparantur* [2]. Ismét: *Hominum respectu sustinet Ecclesia veritatem, quia puram et sinceram retinet, quia transmittit ad posteros* [3]. A több új tanitók-is akár-mely könyvnek hitelét azzal erőssítik; mert ezt a *primitiva Ecclesiától*-fogva bévette a keresztyénség.

A régi Páterek ezent bizonyíttyák: Én (úgymond Sz. Ágoston) [4] az *Evangeliomnak* nem hinnék, ha az anyaszentegyház méltósága erre nem vinne. *Eusebius* írja, hogy a szent könyveket azért írta laistromban, hogy az *Ecclesiának traditiója*-szerént tudnók, mellyek az igaz és nem hamissan kőltött könyvek: *Istorum librorum enumerationem necessario fecimus, uti scripturas, quæ secundum ecclesiæ traditionem veræ et germanæ sunt, et eas, quæ Apostolorum nomine ab hæreticis circumferuntur, possimus discernere* [5].

Ezen igazságot bizonyíttya a Sz. Irás on fondáltatott okoskodás; mert az *Ecclesia* igazságnak oszlopa és erőssége [6], mely ellen győzedelmet nem vehet a pokol [7]. Ennek engedelmességére úgy kötéleztetünk, hogy pogányoknak ítíltetnek a szó-fogadatlanok [8].

[1] Cal. l. 1. c. 8. n. 9.

[2] Lib. 1. c. 7. n. 3.

[3] Calv. in 1. Timoth. 3. v. 15.

Vide Kalaúz I. fol. 463. 468.

[4] August. lib. cont. epist. fundament. c. 5.

[5] Euseb. lib. 3. Hist. c. 19. Christophorson: alias 26.

[6] 1. Timoth. 3. v. 15.

[7] Matth. 16. v. 18.

[8] Matth. 18. v. 17.

Tehát mind kötelességünk, mind bátorságunk vagyon, mikor ettűl vészük a szent könyveket. Továb; ha igazán hiszszük szentnek az *Ecclesiát,* az ő tanítása hamisság nem lehet, mivel a hamis és Istentűl tilalmazott tévelygéssel egyben nem fér a szentség. Ennekfelette, akárminémű utat és módot gondollyon ember, mellyen egyvalaki az igaz Szent Irást megismérheti és elválaszthattya a hamis írásoktúl, úgy-mint a Szent Irásnak világos fényességét, a Szent Léleknek belső tanítását; etc. ugyan azon úton és módon, sokkal bizonyosban és bátorságosban megismérheti és [1] elválaszthattya az *Ecclesia,* melynek Istentől ily böcsülletes ígíreti vannak. Balgatagság is vólna, ha ki a maga választásának nagyob hitelt adna, hogy-sem az egész keresztyén gyölekezetnek eleitűl-fogva meggyökerezett értelmének. Igazán írja tehát Calvinus, hogy: *Ecclesia est fida custos Veritatis; ejus ministerio voluit* DEUS *puram Verbi sui prædicationem conservari* [2]. Az *Ecclesia* igaz őrzője az igazságnak és az-által tartatik-meg az Isten ígéjének tiszta hirdetése. Utánna veti, hogy az *Ecclesia* soha nem eggyez egyébben, hanem az Isten ígéjének igazságában: *Non est spernendus ecclesiæ consensus, quæ nunquam, nisi in Veritatem Verbi* DEI *consentit* [3].

[1] Vide verba Calvini inferius, lib. 1. cap. 4. §. 5. in 3. probatione.

[2] Calv. l. 4. c. 1. n. 10. Vide infra l. 2. c. 2. §. 3.

[3] Cal. lib. 4. c. 8. n. 15.

Azzal pedig, hogy mi-velünk az *Ecclesia* ismérteti-meg a Sz. Irást, szinte úgy meg nem kissebedik a Sz. Irás méltósága, mint Christus azzal nem gyaláztatik, hogy Keresztelő János és az Apostolok bizonyságot tettek ő-róla. [4] Sem az aranynak böcsülleti alacsombá nem lészen azzal, hogy az ötvös ismérteti-meg jóságát, garattyát* és a réztűl külömbözését. És mi-képpen a kik a szent könyveket írták, emberek vóltak; de mivel Szent Lélek igazgatta őket [5], nem emberen fondáltatik a Sz. Irás: azon-képpen az *Ecclesiát* azon Sz. Lélek vezérelvén, mely az Apostolokat igazgatta, nem emberi gyarlóságon éppítetik, a mit az *Ecclesiának* tanításából vészünk.

[4] Isai. 5. v. 33. cap. 15. v. 27.

[5] Ita hoc explicat Calv. l. 1. c. 9. n. 2.

Másodszor azt mondom, hogy a mint rendben és számban írta a *Tridentomi Conciliom* [6] az Ó Testamentomnak negyven-négy, az Új Testamentomnak huszon-hét könyveit: úgy vette az *Ecclesiának* kézről kézre adott *traditiójából.* Hogy a közel-való üdőkrűl ne szóllyunk, Urunk születése után, hat-száz harmincz esztendőtájban élt *Sz. Isidorus* [7], a ki szinte úgy számlállya a szent könyveket, mint a *Tridentomi Conciliom;* és nevezet-szerént: a *Bölcseség, Ecclesiasticus, Tobias, Judith, Machabæus* könyveit, írja, hogy az *Ecclesia* szent könyveknek hiszi; noha a sidók ezeket

[6] Conc. Trid. Sess. 4. Anno 630.

[7] Isidor. libr. 6. Etymolog. c. 1. procemio Veter. et Novi Testamenti.

* Mértékét.

Anno: 580. Szent Irás laistromába nem írják. Urunk születése-után öt-száz nyolczvan esztendő-tájban, *Gelasius* pápa [1] az egész *római Conciliommal* szinte úgy számlállya a szent könyveket, mint a *Tridentomi* gyölekezet, csak hogy az *Esdrás* két könyvét és a *Machabæus* két könyvét egy-egy könyvben foglallya. Urunk születése-után Anno 400. négy-száz esztendő-tájban *Innocentius* pápa, *epist. 3. ad Exuperium;* a *Carthágó*-béli gyölekezet, *canone 47.;* Sz. Ágoston, *libr. 3. De doctrina christiana, cap. 8.* szinte ezen formán jegyzették számban a Sz. Irás könyveit, és nevezet szerént: a *Machabæusok* könyveirűl azt írja Sz. Ágoston, hogy ezeket nem a sidók, hanem az *Ecclesia* tartya szent könyveknek [2].

[1] In Concilio Roman. Tom. 2. Conciliorum.

[2] August. 18. Civit. c. 36.

Nem szükség ennél fellyeb vinni az anyaszentegyház *traditióját,* mivel *Calvinus* [3] sem tagadgya, hogy Urunk születése-után öt-száz esztendeig az *Ecclesiában* igazán változás-nélkűl maradott az Apostolok tanítása; és Sz. Ágostont [4] igaz tanúnak nevezi, kitűl ember végére mehet az *Ecclesia* vallásának. Végezetre *Calvinus* Ágostont sokszor szentnek nevezi [5], a mint ez-után meghallod, noha ő a *Machabæusok* könyveit Isten ígéjének és Sz. Irásnak tanította. Tehát mi-is szentek lehetünk, ha ugyan azont hiszszük.

[3] Calv. lib. 1. c. 11. n. 13. l. 4. c. 2. n. 3.

[4] Calv. l. 4. c. 14. n. 26. l. 3. c. 3. n. 10.

[5] Vide infr. l. 2. c. 4. §. 2.

Verba vide infr. l. 2. c. 4. §. 2.

Harmadszor azt mondom, hogy elégséges okát nem adhattyák az új tanítók, mellyért némely könyveket kirekesztnek a Sz. Irás-közzűl. A *Machabæusok* könyvében világos szókkal olvassuk, hogy szent és üdvösséges a halottakért-való imádkozás [6]. Vagyon tehát oka *Calvinusnak* [7], miért tagadgya ennek a könyvnek szentségét. Az embernek szabad akarattyát igen nyilván állattya az Ecclesiasticus [8]. Tehát azt sem ok-nélkűl alíttya *Calvinus* [9] férgesnek. Efféle igaz okokért töb könyveket is megvetnek; de más színt adnak dolgoknak, mert azt mondgyák, hogy a sidók ezeket nem írták a szent könyvek-közzé. Vaj rosz üdő! vaj gaz nép [10]! Ha a sidók itíleti helyes: tehát az *Evangeliomot* és az Apostolok leveleit tegyék félre; mivel a sidók ezeket sem javallyák. Vallyon ki tehet minket bizonyossá a sidók *Canonának* igazságárúl, vagy *authorárúl?* Ki hallotta, hogy a keresztyénségben nagyob hitelt kellyen adni a vak sidóknak, hogy-sem az anyaszentegyház tanításának; holot Sz. Pál a sidókat tompa elméjűknek, ördög rabjainak nevezi [11]?

[6] 2. Mach. 12 v. 43.

[7] Calv. l. 3 c. 5. n 8.

[8] Eccl. 15. v. 14. 17.

[9] Calv. lib. 2. c. 5. n. 18. lib. 3. c. 15. n. 4.

[10] O tempora, o mores!

[11] 2. Corinth. 3. v. 14. 2. Tim. 2. v. 26.

Ha némely Atyák szent könyvek-közzé nem számláltak valamely könyveket [12], oka az, mert csak azokat a könyveket jegyzették-fel, mellyeket a babyloniai fogság-előt Isten szekrényében

[12] Vide Kalaúz, l. fol. 473.

tartott a sidóság és a mellyekről senki nem kételkedett. Azokat sem számlálták-elő, mellyekről az anyaszentegyháznak ítíletit nyilván nem tudták.

A minémű jelenségekkel *Vithaker* és *Hunnius* kárhoztattyák a *Machabæus* könyveit, megmutatá *Albericus Gentilis*[1], angliai *Calvinista* bölcs ember, hogy azok csak erőtlen gyanúságok.

[1] Libello edito Hanoviæ, anno: 1604.

Negyedszer azt mondom, hogy az új tanítók semmi módot nem adhatnak a szent könyvek ismerésében. I. Mert azt vitattyák[2], hogy a hit dolgaiban nem kel bévenni, valamit a Sz. Irásban nem olvasunk. Sohult pedig a Sz. Irásban nem olvassuk, hogy ezeket a leveleket, mellyek Sz. Pál nevét viselik, éppen és változásnélkűl Sz. Pál írta. Ergo etc. II. *Calvinustúl* hallók[3], hogy: NON ALITER, *quam Patrum* TRADITIONE; nem külömben, hanem az Atyák *traditiójából* tudhattyuk, mellyik könyvet írtak a Próféták. A *traditiókat*[4] pedig és a régi Atyák tanítását bizonytalannak tartyák az új tanítók. Tehát a Sz. Irás könyveit-is csak kétséggel hiszik.

[2] Vide huius libri caput 8.

[3] Supra fol. 366. not 1.

[4] Vide inferius lib. 1. c. 4. §. 4.

Ezt hogy világosban ércsed, azt kérdem: vagyon-é valami csalatkozhatatlan tanú, a ki előnkben adgya, mellyek a Sz. Irás könyvei, vagy nincsen? Ha nincsen, tehát ily nagy dologban oly tanúnak hiszünk, a kiről nem tudgyuk, ha igazat mond-é, vagy hazud? és így lelkünk üdvösségét bizonytalan fondamentomra rakjuk. Ha tántorodhatatlan tanú vagyon, a ki a szent könyveket megismérteti, azt mutassák-meg az ellenkezők, kik az *Ecclesiának* nem hisznek.

It lásd az ördögnek csalárd mesterségét[5], mellyel az új tanítókat játczottattya. Elhiteti vélek, hogy az *Ecclesiának* tanítása nem bátorságos, mivel emberekből ál és tévelygésre vihet. A *traditiókat*-is bizonytalanná tészi. De a mennyei mannát megvetvén, büdös hagymára szorúl lelkek, mivel azt akarják, hogy a minémű hiteles méltóságtúl az *Ecclesia* megfosztatik, azt ki-ki magának tulajdonítsa; és a mit az *Ecclesiának* tiszta forrásából bátorságoson meríthetnének, annak békét hagyván, a magok gondolattyok zavaros tócsajából poshat vizet igyanak. Igy tellyesedvén fejekre, a mit Sz. Pál íra: *Eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent, ideo mittet illis* DEUS *operationem erroris, ut credant mendacio*[6].

[5] Vide infra, lib. 1. c. 4. §. 5. Ládd-e!

[6] 2. Thess. 2. v. 10.

Mi-képpen azért *Montanus*, ki akarván felelni minden *disputatióbúl*, csak azzal erőssítette tanítását, hogy őtet erre *Paraclétus*, a vigasztaló Sz. Lélek tanította belső-képpen: úgy az új tanítók azt vitattyák, hogy az ő-bennek szólló Szent Lélek sugallásából

kel a szent könyveket megismérni: *Prophetæ et Apostoli Sacrum* DEI *nomen proferunt, non temere, nec fallaciter obtendi* DEI *nomen, altius quam ab humanis rationibus, vel judiciis petenda est persuasio; nempe ab arcano testimonio Spiritus*[1]. Mint-ha az *Ecclesiát* nem tanítaná a Szent Lélek; vagy ottan hitelt érdemlene, a ki magát Szent Lélektől tanúltnak mondgya.

[1] Calvin. lib. 1. c. 7. n. 4. Similia cap. 8. n. 13.

III. RÉSZE.

Az Isten könyvének bötűjét honnan és mint ismérhessük?

Az Sz. Irásnak *originális textussa*, a Próféták és Apostolok kezével íratott bötűje, semmi-féle nyelven nincs közönségesen nállunk; hanem *csak* egyebek kezével leíratott, vagy (közel kétszáz esztendőtől-fogva, minek-utána a nyomtatást találák) kinyomtatott bötűjét olvassuk a Szent Irásnak. Azért, hogy bátorságosok lehessünk a Sz. Irás bötűjéről: elsőben arrúl kel bizonyosnak lennünk, hogy az apostoli kézírásból igazán és változás-nélkűl írták-ki azokat a könyveket, mellyek kezünkben vannak; úgy hogy sem tudatlanságból, sem gonosságból csorba nem esett bennek. Másodszor, mivel a Sz. Irást *sidó, chaldaica* vagy *görög* nyelven írták a Próféták és Apostolok, (csak az egy Sz. Márkrúl gyanakodnak némellyek, hogy deákúl írta Evangeliomát) ha a Szent Irásnak igaz bötűjét akarjuk ismérni, bizonyosoknak kel abban lennünk, hogy igazán és változás-nélkül fordíttatott deák, magyar és egyéb nyelvre a sidó és görög bötű. Mert valamíg ezt a két dolgot bizonyossan nem tudgyuk, csak bizonytalan és ok-nélkűl-való vak hiedelemmel vagy vélekedéssel vehettyűk a Sz. Irást. It-ís azért meg kel vítatni ama kérdést, mellyet nem régen hallánk, tudni-illik, ha vagyon-e oly megtándorodhatatlan tanító, ki a Sz. Irásnak igaz bötűjét megismértesse, vagy nincsen? Ha nincsen, tehát soha bátorságoson nem tudhattyuk, melyik igaz bötűje a Sz. Irásnak. Ha vagyon, azt mutassák-elő az új tanítók, kik még annyira ki nem öltöztek a szemérmetességből, hogy magokat csalatkozhatatlanoknak mernék hirdetni.

Quando et quomodo ex fontibus corrigi debet Vulgata? Gretser Tom. I. Defens. Bellarmini fol. 570. quomodo sit de erroribus librariorum opit.

Először azt mondom, hogy az új tanítók a Sz. Irásnak minden bötűjét bizonytalanná tészik. Nem meré az ördög szemptelenűl egy-általlyába azt mondatni az új tanítókkal, hogy a Szent Irás

bötűje bizonytalan, hanem (ezt) kerülő mesterséggel oly fundamentomokat vettete véllek, mellyekből igyenesen kifakad, hogy semmi bizonyos Szent Irás és biblia nincs nállok. Mert Moysesnek és a Próféták vagy Apostolok kezével iratott sidó vagy görög könyveket nem látták. Hogy pedig azokból igazán és hamisításnélkűl írattak a mostani könyvek, bizonyosan nem tudhattyák. Mert vallyon honnan tudgyák? A Szent Irásból-e? De vallyon mely helyen olvasták a Szent Irásban, hogy két vagy három ezer esztendő folyása-alat, ennyi tévelygők csalárdsági-közöt, tisztán íratott egy könyvből másban az Isten szava? És ha ezt a Szent Irás bötűje-közöt világos szókkal olvasnák-is, honnan lehetnek bizonyosok, hogy ezt nem idegen kéz írta az Isten szavaihoz? Bezzeg ha az *Ecclesia* bizonyságának csalatkozhatatlan vóltát hinnéjék, a régi *Ecclesiától* tudhatnák, hogy annak idejében tisztán tartatott a Szent Irás; az mostani *Ecclesiától* pedig megtanulhatnák[1], hogy a régi *Ecclesia* után-is hamissitást nem tettek az írók az Isten szavában. De mivel az Ecclesiának bizonyság-tételét kétessé tészik, semmi útat és nyilást nem hannak, mellyen bátorságoson tudhassuk, hogy a Próféták és Apostolok kézírásából igazán írták-le a szent könyveket.

[1] Vetus Ecclesia de sequentibus exscriptoribus judicare non potuit.

Hogyha az első írásnak tisztaságárúl bizonyosok nem lehetnek, sokkal inkáb a töb fordítások igazságát nem tudhattyák; sőt ha az *Ecclesiának* bizonyos tanítását nem vészik, nyilván tudhattyák, hogy csak egy fordítása sincs a Szent Irásnak, mely bizonyos vólna és Isten ígéjének mondathatnék. Mert csak az Isten ígéje, a miben csalatkozás nem lehet. De azon a fordításon-kívül, mellyet az *Ecclesia* bévett és javallott, semmi nyelvre-való fordítás nem oly, hogy abban csalatkozás nem lehetne, mert a fordítók emlékezése, ítíleti, glossák és lexikomok tudása nagy fogyatkozásokat hozhat. Azért noha a deák Vulgata versiót az anyaszentegyház javalván, bizonyossá tett, hogy a hitre és jó erkölcsökre néző dolgokban vétek abban nincsen: de a töb akár-mely fordításokban-is csalatkozhatatlan igazság nincsen*. Mert csak emberi gyanú-

Gretser Tom. I. Defens. Bellarm. fol. 562.

* Itt Pázmány a következő sorokat törülte: „Nem meré az ördög igyenesen egy-általlyában azt mondani, hogy a Sz. Irás bötűje bizonytalan: hanem kerűlő mesterséggel akará ezt végbe-vinni az új tanítók-által. Mert az anyaszentegyház méltóságát kétessé tévén és a traditiókat kárhoztatván, semmi útat és nyilást nem hagya, mellyen bátorságoson végére mehessünk, hogy az Apostolok keze-írásából igazán írták-le a szent könyveket. Azon-képpen az Ecclesiának bizonyság-tétele-nélkűl, abban sincs bátorságos mód, hogy a sidóbúl és görögbűl-való fordításoknak igazságát bizonyoson tudhassuk."

sággal ítélhettyük, hogy *Tremellius* vagy *Munsterus*, vagy más valaki oly tekélletesen tudta a sidó és görög nyelvet, hogy annak értelmében meg nem csalatkozhatott és oly jámbor vólt, hogy szánt-szándékkal meg nem csalt. Azért ha valamely új tanítótúl kérded, honnan tudgya, hogy *Tremellius* vagy *Károlyi* igazán fordította a bibliát? Nem mutathat az *Ecclesiára*, mivel ennek tanítását tekélletes hitelre elégtelennek ítíli; hanem vagy magára, vagy sidóul-görögül-tudó predikátorokra mutat, és így csak annyira bizonyos abban, hogy ez a Sz. Irásnak igaz *fordítása*, mennyire bizonyos, hogy maga vagy predikátor társa meg nem csalatkozhatik a görög és sidó nyelvnek tulajdon értelmében és hogy akarattyokszerént senkit ebben meg nem csalnak.

Vide supra fol. 369.

Lásd it-is az ördögnek álnakságát. Azt a hitelre-való méltóságot, mellyet az *Ecclesiának* nem engednek, magoknak koporíttyák a predikátorok és azt akarják, hogy az ő ítíleteknek kétségtelen hitele légyen ily nagy dologban, melyben az *Ecclesiának* tanítását bizonytalanná tészik, és így a kik téj-felt nem akartak enni, szérdékre* szorúltak.

Ezen-túl más-képpen-is felforgattyák az új tanítók minden bötűjét a Sz. Irásnak; mert eggyenként minden nyelven-való bötűt vétkesítenek és fogyatkozásokban kevernek. I. A sidó bötűről azt írja *Calvinus*, hogy azt a sidók elváltoztatták: *Oblatrant hic quoque Judæi et lectionem invertunt*[1]. II. A görög bötűről számtalanszor írja *Beza*[2], hogy hamis, mint megláthatod *in cap. 1. Lucæ, v. 35.; in cap. 7. Actor. v. 14.* Vétkesíti *Calvinus*-is a görög fordítást[3], *Lib. 3. c. 17. n. 7.* III. A magok saját fordítását-is fogyatkozottnak mondgyák, nyilván hirdetvén, hogy a bibliának csak egy tekélletes fordítása sincs nállok. A *Tigurinusok* erről így szóllanak: *Scripturæ majestas inviolata esse debet. Verum addimus, eam majestatem in ipsis fontibus esse. Nam versio semper fuit libera; neque ecclesia ulli certæ translationi fuit alligata*[4]. Beza kettőt mond: egyiket, hogy közakaratból kellene egyszer a bibliát oly-képpen fordítani, hogy a mennyire lehet, bizonyos hitelű volna; mert ezt még most-is keresik az emberek. Másikat[5], hogy sem ő, sem senki más a bibliát tekélletesen nem fordíthattya[6].

[1] Calv. l. 1. c. 13. n. 9.
[2] Kalaúz I. 481.
[3] Vide supr. fol. 364.
[4] Præf. Bibl. Tigurin. Leonis Judæ.
[5] Præfat ad Lectorem
[6] Beza, Præf. Nov. Test. ad Reginam Angliæ. Kalaúz I. 477.

Ládd-é, mely fondamentomát veté az ördög annak, a mi ezekből igazán következik; tudni-illik, hogy a bibliának csak egy bizonyos bötűje sincsen, és így a bizonytalan bötűből semmit bátorságoson nem tanulhatunk!

* Savós aludt tej.

Másodszor azt mondom, hogy a Sz. Irásnak bötűjét az új tanítók alkalmatlanúl fordíttyák.

I. Fogyatkozása fordításoknak az, hogy a mint Beza[1] írja: szórúl szóra nem fordíttyák az Isten szavát, hanem a magok értelmét toszszák-elő Isten igéje-gyanánt. A *Tigurinusok Leo Judasról,* a ki a *Biblia Tigurinát* fordítá, így szóllanak: *In vertendo non fuit superstitiosus; SENSUM enim reddit, VERBIS non nimium affixus inhæsit; orationis incommoda et salebras sarsit, hiatus explevit, brevitatem mediocri illustravit copia. Sicubi unum atque alterum verbum ADJICERE oportuit, illud suum SUPPLEMENTUM NOTIS INCLUSIT.* Im hallod, hogy az új fordítások nem az Isten szavát, hanem annak oly értelmét foglallyák, mellyet a fordító javalt. Hallod, hogy *sarciunt, explent, adjiciunt, supplent;* megtóldgyák és hozzá adnak az Isten szavaihoz; mint-ha a Szent Lélek tudatlanságból vagy írígységből azokat a szókat hozzá nem adhatta vólna, ha szükségesek vólnának. Szép példánk vagyon erről a hozzá-adásról a *Károlyi* magyar bibliájában[3]: Christus azt mondá, hogy valaki férjétűl elhagyott asszonyt vészen, paráználkodik. Ez ha így helyén marad, kárhoztatni kel a *Calvinista* predikátorok dolgát, kik minden esztendőben sok házasokat elválasztnak és új házasságra szabadítanak; azért a Christus mondásához két helyen, úgy mint: Matth. 5. v. *22. Math. 19. v. 9. hozzá*-írá *Károlyi* és *Molnár* ama két szót: *ok nélkűl,* mely két szót a magyar fordításon-kívűl semmi-féle bibliában nem olvasok.

[1] Beza, Actor. 10. Digress. Kalaúz, I. 477.

[2] Præf. Tigur. Biblior.

[3] Vide Kalaúz, I. fol. 492. Matth. 5. v. 22.

II. Fogyatkozása fordításoknak az, hogy Christust és az ő Apostolit tudatlanná akarják tenni; mert *Tremellius* (hogy-már a sidó bötűből) *Jesust* Jeschuá-nak; *Moysest* Mosché-nak; *Jerusalemet* Jeruschalaim-nak; *Simon* Pétert Schemeum Cyphá-nak; *Tyrust Sidont* Tzur-Tzaidonnak; *Izaiast* Jeschahiá-nak; *Jeremiast* Jirmeiá-nak; Evat Ehanva-nak nevezi[4]. Noha Christus Urunk és az Apostolok az Uj Testamentomban ezeket csak úgy nevezték, mint most nevezik az egyűgyű pápisták. *Károlyi* a magyar biblia-előt-való írásában azt fogadgya, hogy a *Tremellius* fordítását követi; de azért efféle rút neveket nem mere kiírnyia; félvén, hogy a magyarok eliszonyodnak tőllök.

Plurima talia verba vide Gretser, Tom. 1. Defensio Bellarm. Tractatus de nomin. translat. fol. 1006.

[4] Christust és az Apostolokat corrigállyák az új fordítások, sőt tudatlanná tészik, mintha jobban tudnának olvasni Christusnál.

III. Fogyatkozása fordításoknak az, hogy noha minnyájan azzal dicsekednek, hogy bötű-szerént igazán fordíttyák a bibliát; de azon ígéknek fordításában igen meszsze járnak egy-mástúl, mint megmutatá *Cochlæus*[5] a száz kilenczedik sóltárnak harmadik verse-

[5] Vide Kalaúz, I. fol. 484.

ben. És hogy egyéb példát erre ne keressünk, nállam vagyon egy [1] Gretser, Tom. 1. Defens. Bellarm. fol. 1005. ait esse Oecolampadii. új fordítása a bibliának[1], melyben az *Isaias* profeciájának első része így vagyon: *Visio Jesajahu filii Amoz, quam vidit super Jehudáh et Jerusalaim in diebus Uzijáhu, Jothám, Ahaz et Jehizeijáhu regum Jehudáh.* Azt alítá *Tremellius,* hogy ő jobban találálya a tárgyot, azért így fordítá ugyan azon szókat: *Visio Jeschahiæ filii Amotzi, quam vidit super Jehuda et Jeruschalaimis, temporibus Huzzijæ, Jothami, Achazi, Jechizkijæ regum Jehudæ.* Munstérus és egyebek egyéb-képpen fordíttyák. Kiből megtetczik, hogy ezek a nagy túdós *Grammáticusok* olvasni sem tudgyák a sidó bötűt. Gondold, mint tudnának nagyob dolgot eligazítani, a kik csak a bötűk olvasásában sem eggyezhetnek. És a mi nagyob, inkább [2] Matth. I. ita leguntur: Juda, Jerusalem, Ozias, Jothan, Achaz, Ezechias. akarják a sidók álmát követni, hogy-sem *Sz. Mátét*[2], ki ezeket a neveket úgy olvassa a Szent Lélek vezérléséből, mint a pápisták olvassák.

[3] Supra fol. 366, 367. Harmadszor azt mondom, hogy az *Ecclesiától* kel a *bibliának* igaz bötűjét venni. Ezt ugyan azon bizonyságokkal állatom[3], mellyekkel a szent könyvek ismerését erőssitém; mert: I. az anya-

[4] 1. Timoth. 3. v. 15. szentegyház igazság oszlopa és erőssége[4], mellyen a pokol ereje

[5] Matth. 16. v. 18. győzedelmet nem vehet[5]. Azért minnyájan kötelezteténk, hogy, ha

[6] Math. 18. v. 17. pogányok nem akarunk lenni, tanításának engedgyünk[6]. Tehát ettűl bátorságoson vehettyük a Sz. Irás bötűjét. II. Akár-minémű útat és módot gondollyunk, mellyen egy-valaki megismérheti az Irásnak igaz bötűjét, ugyan azon úton annyival bátorságosban megismérheti az *Ecclesia,* mennyivel nagyob és nyilván-való ígíreti vannak Istentűl. III. Ha az *Ecclesiának* tanítása bizonytalan a Szent Irás bötűjének ismerésében, kétes lészen a szent könyvek kimutatásában-is; mert ugyan azon *traditióbúl* vettük, mellyik igaz bötűje a *bibliának,* melyből megismértük a szent könyveket. Azért vagy mind a két dologban egy-aránt bé kel venni az *Ecclesia* bizonyságát, vagy mind a kettőben meg kel vetni. IV. Nem csak a tanúltak, de a tudatlan kösség-is köteles, hogy tudgya, mellyik a Szent Irásnak igaz bötűje; mert ha ezt nem tudgya, akár-mely gaz bötűt Szent Irás-gyanánt vehet, és így minden tévelygésre hanyat-homlok ragadtatik. Nem tudgya pedig ezt a kösség más-képpen, hanem az anyaszentegyház tanításából. Mert görögűl, sidóúl, nem tud: lelkét sem bízhattya bátorságoson valamely tudománya-mutogató predikátorra, a ki megcsalathatik és megcsalhat. Mi-képpen azért az Ó Testamentomban azt parancsolta Isten, hogy a papoktúl vegyék

a Sz. Irást: *Accipiens exemplar a sacerdotibus*[1]: úgy most-is csak azt a bötűt kel Isten szavának tartani, mellyet az *Ecclesia* ád előnkbe.

[1] Deut. 17. v. 18.

Negyedszer azt mondom, hogy a mely deák bibliával ezer esztendőnél többig élt és él most-is a római anyaszentegyház, az a bibliának igaz bötűje. Bizonyítom:

Kalaúz I. fol. 495.

I. Az ellenkezők vallásával; mert a *Tiguri Bibliának* elől-járó levelében ezt olvasom: *Inculcamus, manere veterem vulgatamque editionem per nos, omnino integram atque intactam: quippe quam nos, hac nostra, neque mutamus, neque damnamus. Legatur illa in scholis, canatur in templis, citetur* SOLA *in concionibus sacris, nullus obstat*[2]. Beza azt írja, hogy annak, a ki a régi fordítást szerzette, tisztáb és job görög könyvei voltak, hogysem a mostaniak: *Emendatius exemplar nactus est;* azért nem csuda, ha sok helyen[3] jobban vagyon a deák fordítás a görög bötűnél. Jóllehet két régi görög bibliám vagyon, úgy-mond Beza[4], mely csudálatoson eggyez a régi deák fordítással.

[2] Beza, Præfat. Novi Tertam. ad Reginam.
[3] Beza, Luc. 1. v. 35. Kalaúz, I. fol. 482.
[4] Beza, Luc. 8. v. 54.

II. Ha ebben a bibliában, mellyel ezer esztendőtűl-fogva él a keresztyén világ, hit-ellen-való hamisság találtatnék: következnék, hogy az egész keresztyén anyaszentegyház tévelygésben vólt; mert hová lehet annál nagyob tévelygés, mint-ha Isten ígéje gyanánt hirdettetnék a hamisság? Bizonyos pedig, hogy az igazságnak oszlopa és erőssége tévelygésbe nem eshetik, és a *Calvinus* szavaként az *Ecclesia* semmit nem tanít Isten ígéjének igazsága-ellen: *Ecclesia numquam nisi in veritatem verbi* DEI *consentit*[5].

[5] Calv. lib. 4. c. 8. n. 15. Supra fol. 367.

III. Ha az *Ecclesiának traditiója* kétessé tétetik a bibliának bötűje-felől, nem lehet bátorságos a bibliának könyveirűl. Azért vagy mind a kettőben helyt kel adni tanításának, vagy mind a kettőben egy-aránt meg kel vetni.

Az ellenkezők csak abban triomfálnak, hogy deáktalan szók és mondások vannak a mi bibliánkban; de ugyan azon *Albericus Gentilis*[6], angliai tudós *Calvinista* ember, kit ez-előt említénk, egy egész könyvben megmutattya, hogy a mely mondásit a mi bibliánknak vádollyák az újítók, azokhoz hasonlókat találni a régi deák emberek írásiban és hogy a *grammatikához* sem tudnak, a kik gyalázzák a régi fordítást.

[6] Supra fol. 369.

IV. RÉSZE.

A Szent Irásnak igaz értelmét honnan kel venni?

§. 1.

Mely szükséges tudni az Irásnak igaz értelmét.

Valami víttatásban vagyon azok-között, kik keresztyén nevet viselnek, ennek a kérdésnek igaz fejtegetéséből kel eligazodni. Mert az Irás szavait böcsüllettel vészik és javallyák minnyájan, akár-mint ellenkedgyenek-is egy-mással; hanem ennek értelmén és magyarazásán nem alkodhatnak. Azért az Isten ígéjérűl vallyuk minnyájan, hogy az világosság, élet, üdvösség, ha igazán értyük; ha pedig ezt hamisra magyarázzuk és idegen értelemre csigázzuk; bezzeg így immár setétség, halál, nyak-szakasztó árok, kire nézve azt írja Sz. Ágoston, hogy nem hasznos a Sz. Irás, ha azt jól nem értyük: *Ipsæ Scripturæ Sacræ, nisi eas recte intelligas, utiles esse non possunt*[1]. Mert a bötű megöli[2] és kárhoztattya azokat, kik jól nem értik; és a mint Sz. Péter írja[3], ebben sok nehéz dolgok vannak, mellyeket a tudatlanok magok kárhozattyára facsarnak. Minek-okáért Sz. Jerónymus azt mondgya, hogy a Sz. Irás nem a bötűben ál, hanem annak igaz értelmében; és noha a tévelygők, sőt még az ördög-is, Sz. Irás szavait forgattyák, de semmit azokból nem bizonyítnak[4]: *Ne putemus in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; alioquin et ipse diabolus, qui loquitur de Scripturis, et omnes hæreses, inde sibi*[5] *consuunt cervicalia, quæ ponunt sub cubito universæ carnis.* Sz. Ágoston-is sokszor írja, hogy a keresztyének-között nem abból vagyon az eretnekség, hogy a Sz. Irást megvetnék, hanem hogy azt nem jól értik[6]. *Neque enim natæ sunt hæreses, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non bene. Non possit oboriri error, palliatus nomine christiano, nisi de Scripturis non intellectis*[7]. *Omnes hæretici, qui Scripturas in authoritate recipiunt, ipsas sibi videntur sectari, cum suos potius sectentur errores; ac per hoc, non quod eas contemnant, sed quod non intelligant, hæretici sunt*[8].

Nem elég tehát a Sz. Irást emlegetni és azzal akár-mint bizonyítani, holot az ördög is[9] Christus ellen Sz. Irást támaszta; és minden régi s mostani tévelygők Sz. Irás mondásival ostro-

[1] August. epist. 222. ad Consentium.
[2] 2. Corinth. 3. v. 6. 9.
[3] 2. Petri 3. v. 15.
[4] Hier. ad Galat. 1. v. 11.
[5] Zach. 13. v. 18.
[6] August tract. 18. in Ioan.
[7] Tom 4. lib. 83. quæst. 69.
[8] Epist. 222. ad Consent.
[9] Matth. 4. v. 6.

mollyák az igazságot; hanem azt kívánnya Sz. Péter, hogy mindeneknek-előtte annak mennyünk végére, honnan kel az Irás értelmét venni: *hoc primum intelligentes, quod omnis Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit*[1]; mert a ki ennek elsőben végére nem mégyen, csak tétováz; és mennél továb mégyen, annál inkább tévelyeg, maga feje gondolatit követvén Sz. Irás gyanánt.

[1] 2. Petr. 1. v. 19.

§. 2.

Bizonyos mód vagyon a Sz. Irás igaz magyarázattyának ismerésében.

Hiszszük minnyájan, hogy csak az igaz, a mi eggyez a Sz. Irással. De addig ezt az eggyezést nem tudhattyuk, míg a Sz. Irásnak igaz értelmét nem tudgyuk. És így, elsőben-is azt kel megvisgálni, ha az Ur Isten hagyott-é bátorságos csalatkozhatatlan vezetőt és tanítót a Sz. Irásnak igaz értelmére? vagy senkit effélét nem rendelt, hanem csak kinek-kinek magára hatta a Sz. Irás magyarázattyát? Mert, ha csalatkozhatatlan vezetőt hagyott, annak tanításából bizonyos értelmet vehetünk, és bátorsággal nyugodhatunk. Ha pedig csak[2] emberi eszeskedésre, gyanúságra, vélekedésre hatta Isten az Irás értelmét, úgy hogy ki-ki magyarázza, a mint néki tetczik, az egész keresztyénség (mely az Irásnak igaz értelmén ál) csak emberi gyanakodás lészen; semmi abban bizonyos nem lészen, mert a kétséges magyarázaton keresztyén hit és bizonyos tudomány nem éppittetik, hanem csak emberi vélekedés.

Vide fol. 370—372, 378.

[2] Calv. lib. 4. c. 9. n. 12. Verba vide hoc capite §. 4. initio.

Azt mondom azért, hogy az Isten bizonyos módot hagyott a Sz. Irás igaz értelmének megismerésében. *Suetonius*[3] írja Caligula Császárrúl, hogy erős büntetés-alat nagy adókat vetett a rómaiakra, és hogy többen vétkeznének parancsolattya-ellen, kiket sarczoltathatna, oly apró bötűkkel íratta és oly helyre ragasztatta parancsolatit, hogy le sem írhatták, meg sem olvashatták. Nem cselekszik így mi-velünk az Isten; hanem a mely Sz. Irást előnkbe adott, azt akarja, hogy meg-is érthessük. *Quare dicta sunt, nisi ut sciantur? quare audita sunt, nisi ut intelligantur?*[4] Mert még ama pogány bölcs-is feltalálta, hogy job halgatni, hogy-sem ollyat mondani, a mit senki nem érthet: *Satius est esse mutum, quam loqui ea, quæ nemo intelligat*[5]. És *Augustus* Császár balgatagságnak ítélte *Antoniusban*, hogy ollyakat írt, mellyeket csudáltak, de nem értették az emberek.

[3] Suet. in Calig. cap. 41.

[4] August. tract. 21. in Joann. in fine.

[5] Cicero Philipp. Suet. in Augusto c. 86.

Hogy pedig bizonyos mód vagyon a Sz. Irás értelmében, kitetczik ezekből: I. Mert, ha bizonyoson nem tudhattyuk a Sz. Irásnak igaz értelmét, nem csak haszontalan a Sz. Irás (mint a polgári társaságban hiúságos az a törvény, melynek értelmét senki nem tudhattya); de bizonytalan a mi hitünk, melynek Isten szavából kel éppűlni[1]; mert az Isten szava nem külömben Isten szava, hanem annak igaz értelme-szerént. Tehát mind addig bizonytalan hitünk, valamíg az Isten ígéjének igaz értelmét bizonyoson nem tudhattyuk. II. Nem csak azt parancsollya Isten az ő híveinek[2], hogy eggyességben maradgyanak, idegen és külömböző tudományoktúl el ne ragadtassanak; hanem azt-is kívánnya[3], hogy a hamisság hintegetőket elkerüllyük. Ezeket bé nem tellyesíthettyük, ha bizonyos mód nem adatik a Sz. Irás értelmének isméretiben, mert ki-ki elmélkedése-szerént magyarázná a Sz. Irást és nem tudhatnók, mellyik igaz vagy hamis magyarázat. Azért sem az igazságban-való eggyezség meg nem tartathatnék, sem őrizkedni nem tudnánk a hamisság hintegetőktől. Mi-képpen azért minden *respublicában*, országokban, birodalmokban a törvény mellé bizonyos ítílők rendeltetnek, kiknek értelmén és magyarázattyán tartoznak megállani minden peresek, és e' nélkűl minden törvény csak játék volna: úgy az *Ecclesiában* szükség, hogy a törvénynek bizonyos magyarázója találtassék; mert külömben minden világi birodalomnál alkalmatlamb vólna az *Ecclesiának* állapattya, amint ezután[4] bővebben megmagyarázom.

[1] Rom. 10. v. 17.

[2] Ephes. 4. v. 3. Hebr. 13. v. 9. I. Corinth. 1. v. 10.

[3] Rom. 16. v. 17. I. Tim. 6. v. 20. Tit. 3. v. 10.

[4] Lib. 2. cap. 3. §. 3.

§. 3.

A Szent Irásnak értelme nehéz.

Az Szent Irás bötűje sok helyen nehéz értelmű és maga fínyességével ki nem mutattya igaz értelmét. Ezt a Sz. Irásban olvassuk; mert Sz. Péter írja[5], hogy Sz. Pálnak minden leveleiben, *in omnibus Epistolis,* oly dolgok vannak, mellyeket nehéz megérteni, *sunt quædam difficilia intellectu.* Az Apostolokrúl sokszor olvassuk, hogy az Urunk mondásit nem értették, *Lucæ 18. v. 34., Joann. 16. v. 18., Matth. 16. v. 11. etc.* A szerecsen azt mondá Filepnek, hogy Isaiást nem értheti[6], míg valaki meg nem mutattya ennek magyarázattyát. Ha azt feleled, hogy vannak a Sz. Irásban homályos mondások, de nem oly dolgokrúl, mellyek üdvösségünkre szükségesek, káromlást mondasz; mert a Szent Lélek hiúságot és

[5] 2. Petr. 3. v. 15.

[6] Actor. 8. v. 30.

haszontalant nem iratott a bibliába és Sz. Pál nyilván mondgya, hogy valamit a Szent Lélek íratott [1], *omnis Scriptura divinitus inspirata*, hasznos üdvösségünkre. Szent Péter-is oly dologrúl mondgya, hogy a Sz. Pál levelei nehéz értelműk, melyeknek hamis magyarázattya kárhoztattya embert. A szerecsen sem érti vala *Isaiásban* üdvösségünk fondamentomát. Sz. Ágoston magárúl írja, hogy több vagyon, a mit nem ért a Sz. Irásban, hogy-sem a mit értene; és sok helyen (úgymond) csak gyanakodni sem tudnak sokan, mit mondgyon a Sz. Irás: *In ipsis sanctis Scripturis multo nescio plura, quam sciam* [2]. *Quibusdam locis quid vel falso suspicentur, non inveniunt; ita obscure quædam dicta, densissimam caliginem obducunt* [3]. Végezetre noha *Calvinus* eggyüt azt írja, hogy a mely künyű a fejért feketétűl, az édest keserűtűl megválasztani: oly künyű az Irás igaz értelmét megismérni, *Non obscuriorem veritatis suæ* SENSUM *ultro Scriptura præfert, quam coloris sui res albæ et nigræ; saporis, suaves et amaræ* [4]. *Si puros oculos et integros sensus illuc afferimus, statim occurrit* DEI *Majestas, quæ nos sibi parere cogat* [5]. De másut száját megüti és ezt illyen-képpen viszszamondgya: *Captui nostro perplexa in Scripturis impeditaque sunt* [6]. *Quotidie legendo in multos* OBSCUROS *locos incidimus, qui nos ignorantiæ coarguunt* [7]. Ugyan-is csupa bolondság vólna ily nagy könyveket írnyia, ennyi predikátorokat tartani a Sz. Irás magyarázására, ha ennek bötűje homály-nélkűl vólna. Az Isten-is heába hatta volna az *Ecclesiában* az Irás magyarázásnak ajándékát, melyrűl ezennel szóllunk. És ha oly künyű a Sz. Irás, mond-meg, kérlek, mit tészen ama mondás: *Job a férfiúnak gonoszsága, hogy-sem a jó-tévő aszszony* [8]. Talán azt érted ezen, hogy job a te lopásod, hogy-sem a feleséged imádkozása? Mit értesz amazon: *A hitetlen férfiú megszenteltetik a hív feleségben?* [9] Vallyon szent-é a lator, gyilkos, kinek jámbor a felesége? Fejts-meg, mit akar Sz. Pál, midőn így szól: *Lehetetlen, hogy a kik egyszer megvilágosíttattak és megkóstolták a mennyei ajándékot, ha elestek, hogy ismét megújíttassanak a penitenciára?* [10] Azt érted-é rajta, hogy a ki egyszer vétkezik, kétségben kel esni, hogy meg nem térhet? Ugyan ezen Sz. Pál írja, hogy Christus-eleibe *megyünk minnyájan tekélletes férfiak* [11]. Mond-meg, hol lésznek az aszszonyok, ha minnyájan férfiak lészünk? Másut azt írja Sz. Pál, hogy némellyek *megkereszteltetnek a holottakért* [12]. Vallyon, egy ember másért megkeresztelhetni-é? vagy a holt töröknek használ-é, ha téged meg-

[1] 2. Timoth. 3. v. 16.

[2] Aug. Epist. 119. cap. 21.

[3] Lib. 2. de Doctr. Christ. c. 6.

[4] Calv. lib. 1. c. 7. n. 2.

[5] Ibid. n. 4.

[6] Calv. lib. 1. c. 13. n. 3.

[7] Lib. 3. c. 2. n. 4. Vide hujus capitis §. 5. in fine.

[8] Eccli. 42. v. 15.

[9] 1. Corinth. 7. v. 14.

[10] Hebr. 6. v. 4. et seq.

[11] Ephes. 4 v. 13.

[12] 1. Corint. 15. v. 29.

keresztelnek érette? Mikor azt írta Sz. Pál [1], hogy a test és vér Isten országát nem bírja: vallyon azt mondgya-é, hogy a test nem megyen menyországban? Beza magyarázván a Szent-Péter első levelét, megvallya, hogy igen homályos mondások vannak abban. *Non alius locus in Novo Testamento* OBSCURIOR. *Dicam, quid mihi videatur: si quis rectiora docuerit, non invitus de sententia mea sum discessurus* [2]. Egy-nehány száz, egy-nehány ezer-efféle homályos mondások, sőt első tekintet-szerént [3] ellenkezést mutató bötűk vannak a Sz. Irásban; mellyekben a ki nehézséget nem ismér, hézag az agya-koponyája.

[1] 1. Cor. 15. v. 50.

[2] Beza in 1. Petri 3. v. 19.

[3] Kalaúz, II. fol. 85.

Mikor pedig a Sz. Irás bötűjében nehéz és homályos mondásokat tanítunk lenni, nem a Sz. Irást gyalázzuk vagy ennek fogyatkozását jelentjük; hanem az isteni dolgoknak felségét és a mi elménknek tompaságát állattyuk, a mint magok az ellenkezők illyen szókkal taníttyák: *Quidquid in Scripturis est aut ambiguum, aut occultum, id partim nostræ cœcitati tribuamus, partim ad acuendam nostram diligentiam a* DEO *factam agnoscamus* [4]. Nem-is külömben mondgyuk a Sz. Irás bötűjét homályosnak, hanem ha csak magán és Istentűl előnkbe adatott magyarázó-nélkűl vétetik. Mert bezzeg, mikor az anyaszentegyház magyarázásának gyertya-tartójában helyheztetik, világosan fényeskedik minden szükséges tanúságokkal. És így világosság s égő lámpás [5] azoknak, kik az anyaszentegyház magyarázását halgattyák: azoknak pedig, kik magok elméjével visgállyák, ollyan, mint a verőfény sugára a bagolynak; mert *Omnis Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit* [6]; a Sz. Irás titkainak értelme magunk tulajdon magyarázásából nem lehet. Magyarázván azért Sz. Dávid, mint légyen világosság az Isten igéje, azt mondgya: *Declaratio sermonum tuorum illuminat et intellectum dat parvulis* [7], hogy az Isten igéjének magyarázattya (ládd-e, hogy nem magyarázat-nélkűl) világosít és értelmet ád a kisdedeknek. Azért csak azoktúl rejtetik-el [8] a Sz. Irásnak igazsága, a kik nem akarják venni az igaz magyarázatot.

[4] Beza Actor. 10. Digress. de dono lingu.

[5] 2. Petri 1. v. 19. Psalm. 18. v. 9. Psalm. 118. v. 105.

[6] 2. Petri 1. v. 20.

[7] Psalm. 118. v. 130.

[8] 2. Corinth. 4. v. 3. Scriptura sine interpretatione Ecclesiæ obscura: cum illa clara.

§. 4.

A Sz. Irásnak bizonyos értelmét ki-ki maga lelkének ítiletiből bátorságoson nem veheti.

Látván az új tanítók, hogy ha valami bizonyos tanítót nem mutatnak az Irás magyarázásban, csak bátortalan vélekedés minden

dolgok; fondamentomúl vetik, hogy az Irás magyarázásban nem kel a *Conciliomokra* és Atyákra nézni, hanem inkáb ezeknek tanítását a Sz. Irásból kel megítílni: *Nulla Conciliorum, Pastorum. Episcoporum nomina nos impediant, quominus omnes omnium spiritus, ad divini Verbi regulam exigamus et probemus*[1]. *Quod statuerint Concilia, velim ad Scripturæ amussim examinari*[2]. *Nego, quod vera sit et certa Scripturæ interpretatio, quæ Concilii suffragiis fuerit recepta*[3]. Azt mondgyák azért, hogy a Szent Léleknek belső tanítása megismérteti híveivel az Isten szavainak igaz értelmét. *Calvinistúl* hallók ez-előt[4], hogy *persuasio petenda est ab arcano testimonio spiritus*, a Léleknek titkos bizonyítása- szerez hitelt az Isten ígéjéről. Az-is ő mondása[5], hogy a kinek tiszta szeme vagyon, mindgyárt megláttya a Sz. Irásban az isteni igazságot. És mind ezeket azzal fejezi-bé, hogy az Irásban azt a magyarázatot kövessük, mellyet sugall a Szent Lélek: *Sensum amplectimur, quem Spiritus Dei suggerit, quo freti despicimus ex alto, quicquid terrenæ sapientiæ contra opponatur*[6].

[1] Calv. lib. 4. c. 9. num. 12.
[2] Num. 8.
[3] Calv. ibid. n. 13.
[4] Supra fol. 370.
[5] Supra fol. 370.
[6] Calv. l. 4. c. 17. n. 25.

Ennek a tudománynak hamisságát sokképpen megmutathattyuk. És hogy most az *Ecclesiának* és Szent Atyáknak méltóságárúl ne szóllyunk, mivel ezekrúl ennek-utánna lészen tanúságunk. Hogy kinek-kinek belső sugallásából bizonyosok nem lehetünk a Sz. Irásnak igaz magyarázásában, bizonyítom:

Először, mert minden szakadások Szent Lélek tanításával kelletik magokat és a Szent Lélekre fogván magok álmát, bátran beszéllik, hogy annak indításából vészik tanításokat. Tehát azt kel megmutatni, minémű csalhatatlan jelenségből tudhassuk, hogy a *Calvinista* nem csak mondgya (a *Lutheristák, Arianusok,* viszszakeresztelők szokása-szerént), hogy Szent Lélek óltotta belé a mit hiszen; hanem való bizonnyal, ugyan a Sz. Lélektúl vette tudományát. A töb versengők pedig (noha az Irás forgatásban vagy megdúllyák a *Calvinistákat,* vagy nem hátráb maradnak nálloknál) csak színnel és hamissan dicsekednek a Szent Lélekkel. Nem adhattya pedig senki ezek-közzúl semmi hihető okát, miért kellyen inkáb *Calvinust,* hogy-sem *Luthert* vagy *Ariust,* követni az Irás magyarázásban, holot ennek állatására eggyik ollyat nem mond, a mit a másik szinte oly bátran nem mondana; mert mindenik a Sz. Léleknek belső tanítását és az Irásnak fínyességét mutogattya. Kiknek azt mondhattyuk, a mit Sz. Jerónymus némely tévelygőknek: *Meletius, Vitalis atque Paulinus, tibi hærere se dicunt.*

Possem credere, si hoc unus assereret: nunc autem duo mentiuntur, aut omnes[1]; hogy vagy minnyájan, vagy egy-nehányan közzűllök hazudnak.

[1] Hier. Epist. 58. ad Damas.

Másodszor, a Szent Lélek azt megjelentette, hogy a közönséges igazságot és Irás magyarázást magán mindenekre, úgy-mint megtántorodható és igazság helyében hamissat választható emberekre nem bízta. Ezt így bizonyítom: I. Sz. Péter írja, hogy a Szent Irás titkainak semmi része tulajdon magyarázásból nem lehet. *Omnis Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit*[2]. Az Irás magyarázásra sem mindennek adatik ajándék. *Alii datur interpretatio sermonum*[3]. *Numquid omnes interpretantur*[4]. Mely dolgot így erőssít *Calvinus: Tametsi omnium Pastorum est docere, peculiare tamen est donum interpretandæ Scripturæ, ut dogmatum sanitas retineatur*[5], és utánna veti: hogy kevélyek vagy bolondok, a kik magoknak tulajdoníttyák, hogy ők az Irást jobban értik s fejtegetik. II. Isten a végre rendelt az *Ecclesiában* Doctorokat és Pásztorokat[6], hogy a tévelygések szelétől megőriztessenek a hívek. Ugyan ezen okért parancsolta, hogy lelki pásztorainknak engedgyünk[7] és hogy az anyaszentegyház szavát fogadgyuk[8]. Mely dologrúl merő pápista módon így ír Calvinus: *Sicut olim Deus non contentus fuit sola lege, sed sacerdotes addidit interpretes, ex quorum labiis populus inquireret verum illius sensum: ita hodie non tantum vult nos esse lectioni attentos, sed Magistros etiam præficit. Optimo examine obedientiam nostram probat, ubi ejus ministros, non secus atque ipsum loquentem audimus. Multos impellit vel superbia, vel fastidium, ut sibi persuadeant privatim legendo et meditando se posse satis proficere*[9]. Ismét: *Videmus omnes cogi in eundem ordinem, ut mansueto et docili spiritu regendos se Doctoribus in hunc usum creatis permittant*[10]. Az *Ecclessiának* engedelmességére-is mint kötelez Calvinus, ez-után[11] meghallyuk. Ha minden ember a maga lelkétűl úgy viseltetik, hogy az Isten szavának igaz értelmét tudgya: nem szükség az igazságnak tanítását Pásztoroktúl és *Ecclesiától* várni; mivel akár-ki a lélek vezetéséből megláthattya az Isten ígéjének titkait, és így hiúság a Pásztorok rendelése, hiúságok az Irás magyarázó sok könyvek, hiúság az *Ecclessia* tanítása. III. Nem csak azt mondgya a Sz. Irás, hogy semmit nem lát, a ki maga lelkét követi: *Væ, qui sequuntur Spiritum suum, et nihil vident*[12]; de azt is parancsollya[13], hogy ne hidgyünk minden lélekneknek, hanem megpróbállyuk, ha Istentől vagyon-é? mert a hamis

[2] 2 Petri 1. v. 20. Omnis non, id est, nulla.
[3] 1 Corinth. 12. v. 10.
[4] Vers. 30.
[5] Calv. Ephes. 4. v. 11.
[6] Ephes. 4. v. 14.
[7] Hebr. 13. v. 17.
[8] Matth. 16. v. 18.
[9] Calv. lib. 4. c. 1. num. 5.
Deuter. 17. v. 10.
[10] Calv. l. 4. c. 1. n. 5.
[11] Vide infra lib. 2. initio et cap. 2. sub finem
[12] Ezech. 13. v. 3.
[13] 1. Joann. 4. v. 1.

tanítók Christus Apostolinak tettetik magokat, mint a sátán angyallá tűnik[1]. Valamely lelket meg kel próbálnunk, ha Istentűl vagyon-é? arra nem hagyhattyuk bátorságoson az Isten ígéjének magyarázását; mert csak azt kel megpróbálnunk, a ki megtántorodhatik és igaz helyébe hamissat mondhat.

[1] 2. Corinth. 11. v. 13.

Ezekből által-értik magok-is az új tanítók, hogy sem a kösség, sem ki-ki magán a tanítók-közzűl nem érkeznek arra, hogy a Sz. Irásnak bizonyos magyarázását magoktúl végbe vigyék; de attúl félnek, hogy ha bizonyos módot mutatnak az Irás értelmében, ottan nyaka szakad az ő pántolódásoknak és az elszélledett nyáj egybegyől a Christus aklában. Azért azt akarják, hogy mennyi ember, annyi értelem légyen, ki-ki maga úttyán bolyongjon; és a mint Sz. Ágoston írja, az ő értelmek Sz. Irás légyen: *Videtis, id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur authoritas, et suus cuique animus, autor sit, quid in unaquaque Scriptura probet, quid improbet, id est: ut non authoritati Scripturarum subjiciatur ad fidem, sed sibi Scripturas ipse subjiciat*[2].

[2] August. 32. contr. Faust. c. 19.

§. 5.

Az anyaszentegyháztúl kel az Irásnak értelmét venni.

Az Szent Irásnak igaz értelmét és bátorságos magyarázattyát az anyaszentegyháztúl kel vennünk. Ezt bizonyítom:

I. Keresztyén hitünk és üdvösségünk a Sz. Irásnak igaz értelmén fondáltatik. Tehát nem emberi gyanúságból, hanem ugyan azon igaz-mondó Szent Lélek tanításából kel az Irás értelmét venni, melytűl eredeti vagyon a bötűnek. Tehát csak attúl vehettyük az Irásnak bátorságos értelmét, a kirűl Isten ő-maga bizonyságot mondott, hogy igazságnál egyebet nem taníthat. Ezt pedig a bizonyságot az *Ecclesiárúl* mondotta, midőn ezt igazság erősségének[3] nevezvén, reá felelt, hogy az ördögtűl meg nem győzetik[4]; és minket arra kötelezett, hogy ha pogányok nem akarunk lenni, az *Ecclesia* tanításának engedgyünk[5]. Ezekből igazán és jól következik, a mit nem régen hallánk Calvinustúl: *Ecclesia numquam nisi in veritatem Verbi* DEI *consentit*[6], hogy soha az *Ecclesia* Isten Igéjének igazsága-kívűl nem lépik. Ebből az jő-ki, hogy szinte oly bátorságoson követhettyük az *Ecclesiának* tanítását, mint az Apostolok szavát; mivel az Istennek ígírete bátorságossá tett az ő tanításárúl. Ezt Sz. Ágoston így magyarázza: *Si aliquis*

[3] 1. Timoth. 3. v. 15.
[4] Matth. 16. v. 18.
[5] Matth. 18. v. 17.
[6] Calv. lib. 4. cap. 8. n. 15. supra fol 367.

sapiens extitisset, cui Dominus Christus testimonium perhiberet, et de hac quæstione consuleretur a nobis; nullo modo dubitare deberemus id facere, quod ille dixisset. Perhibet autem testimonium Christus ecclesiæ suæ[1]. Ha Isten egy túdós emberre igazítana (úgymond), hogy a vetekedésben-lévő kérdésről annak ítíletit vennők: kételkedés-nélkűl azt mívelnők, amit mondana. Bizonyságot tett Christus az ő *Ecclesiájáról:* tehát azt kel halgatnunk.

[1] August. de unitate Eccles. c. 19.

II. Sz. Ágoston illyen bizonyságot támaszt: A mely *Ecclesiától* vettük, hogy az Apostolok valamit írtak; és hogy ezeket a könyveket írták; és hogy éppen úgy írták, mint most olvassuk: ugyan attúl kel vennünk, minémű értelemben írták[2]. Mert, ha az *Ecclesia* hamis tanú lehet az Irás értelmében, nem lehetünk bizonyosok, hogy a Sz. Irás könyveiről hamis bizonyságot nem mondott. Azért vagy mind a két dologban egy-aránt hiteles, vagy egy-aránt kétes tanú-bizonysága. Ebből azt hozza-ki Sz. Ágoston, hogy inkáb semmit nem hinne, hogy-sem annál külömbet hinne, a mit attúl az *Ecclesiától* tanúlt, melynek tanításából hitte, hogy Christus valamit tanított: *Christum ego non vidi. Cur non apud eos requiram, quid Christus præceperit, quorum authoritate commotus, Christum aliquid præcepisse jam credidi? Multo facilius mihi persuaderem, Christo non esse credendum, quam de illo quidquam, nisi ab iis, per quos ei credidissem, discendum*[3].

[2] August. contr. Epist. fundam. cap. 5.

[3] August. de utilitate credendi c. 14.

III. A mely úton és módon egy-valaki a Sz. Irásnak igaz értelmét megismérheti, ugyan azon úton és módon sokkal bátorságosban megismérheti az *Ecclesia*, és a közönséges gyölekezetek, mellyekben e világnak esze, bölcsesége, szentsége jelen szokott lenni; mert az újítók sem tagadhattyák, hogy az *Ecclesiában* nagyob isteni bölcseség, nagyob méltóság vagyon, hogy-sem egy akárkiben: *Non nego,* úgymond Calvinus[4], *quin tota fidelium societas longe ampliori et uberiori cœlestis sapientiæ thesauro prædita sit, quam seorsum singuli. Multo plus ponderis habet ejusmodi definitio, in quam communiter Ecclesiarum pastores consenserint, quam si quisque seorsim, domi conceptam tradat*[5]. *Concilii definitio pondus suum habeat, sitque instar præjudicii*[6]. Másut csúfollya azokat, kik az Irás magyarázattyának ajándékától megakarják fosztani az anyaszentegyházat: *Nempe ipsis conceditur, donum interpretationis ex Ecclesia profligare, quod lucem Verbo affert*[7]. Azért akár az Irásnak világosságát; akár a Szent Léleknek belső tanítását; akár a Sz. Irás eleinek, utóllyának és külömb

[4] Calvin. lib. 4. c. 8 n. 11.

[5] Cap. 9. n. 13.

[6] Ibid., n. 8.

[7] Calv. lib. 4. c. 17. n. 25.

helyeken-való szavainak öszve hordását, egyben-vetését, egymással magyaráztatását; akár-mi egyéb módot mutasson valaki az Irás értelmének ismerésében: ugyan bátorságosban hihetünk ezekről az *Ecclesiának*, hogy-sem egy akár-mely elmés vargának, csatázó mezei hajdúnak, vagy imillyen amollyan predikátornak.

Ebben vagyon azért minden közbe-vetésünk az új tanítókkal, hogy mi a Sz. Irás értelmét attúl veszszük, a kitűl a Sz. Irás könyveit és bötűjét vettük[1]; és így szinte oly bizonyosok vagyunk, hogy a Sz. Irást úgy kel érteni, mint mi értyűk, mely bizonnyal tudgyuk, hogy ezek Sz. Irások; mert ugyanazon folyáson kézről kézre adás-által érkezett mind a kettő hozzánk. Az új tanítók pedig a Sz. Irás könyveit és bötűjét az *Ecclesiától* vészik; annak értelmét nem akarják attúl venni, hanem magok akarnak új értelmet koholni és így, egy-felől rontyák, más-felől állattyák az *Ecclesiának* hiteles tanú-bizonyságát.

[1] Vide supra fol. 377.

Ládd-e, mely csúfosan játczottattya az ördög az embereket? Azt a hitelre való méltóságot[2], mellyet az *Ecclesiának* nem akarnak engedni, magokra hárintyák a csalókák, mint-ha ők az *Ecclesiánál* és sz. Atyáknál szemesbek, Szent Lélekkel bővelkedőbbek volnának és a Sz. Irás értelmében bátorságosban forgódnának.

[2] Vide fol. 369.

Azért a mint eléb[3] hallók, azt akarják, hogy minden ember az *Ecclesiának* és sz. Doctoroknak Irás magyarázattyát gyeplűn hordozza, megítíllye, a Sz. Irás kövén megpróbállya. Mely, szinte annyi, mint-ha elhitetnék a szegény tudatlanokkal, hogy ők minden bölcseknél túdósbak, minden *Doctoroknál* értelmesbek[4]; mert a kinek írásán vagy tanításán vizsgálásra és megítílésre-való tehetséget és méltóságot vészen valaki magának: annak bölcsebnek és jobnak kel magát alítani és azt el kel magával hitetni, hogy az Irást ő jobban érti, hogy-sem azok, a kiknek magyarázását megítíli. Én pedig e világon esztelemb *persuasiót*, csalatkozást nem tartok, mint ha egy vékony elméjű tanító, leg-inkáb a kösség, elhiteti magával, hogy ég-alat nem vólt s nem lészen ő-nállánál értelmesb az isteni dolgokban; és így őtet illeti, hogy megítíllye, ki magyarázza jól s ki gonoszúl a Sz. Irást. Elhidd bizonnyal, hogy kiszöktek ot a felső várból, a hol efféle *persuasio* helyét találhattya.

[3] Supra fol. 381.

[4] Vide lib. 2. c. 3. §. 1.

Bezzeg az Isten nem arra tanít, hogy magunk agyaskodását kövessük az Irás magyarázásban, hanem:

Először: Mind túdóst tudatlant kötelez, hogy barom-módra ne tódúllyon akár-mely új tanításra; hanem megpróbállya a lelkeket, mindent megvizsgállyon, és a mi jó, azt kövesse[1]. Ezt pedig arrúl a tudományrúl mondgya, mely új és kétséges; mert próbálás-nélkűl csak az szűkölködik. A mi pedig[2] elégségesen megpróbáltatott és az anyaszentegyháztúl előnkbe adatott, azt nem szükség más próbára vinnünk; mivel ezt Isten ő-maga *approbálta,* hitelessé tette, mikor azt fogadta, hogy az anyaszentegyház meg nem győzetik a hamisságtúl.

[1] 1. Joann. 4. v. 1. 1. Thessal. 5. v. 20.
[2] Kalaúz. I. fol. 557. II. fol. 107.

Másodszor: Azt mondgya a Sz. Irás, hogy ki-ki tulajdon értelmének fontyán és próba-kövén meg nem választhattya az Isten szavának igaz értelmét[3].

[3] 2. Petri 1. v. 20.

Harmadszor: Nem csak az *Ecclesiának* engedelmességére kötelez az Irás, de világos szókkal parancsollya, hogy az Isten igéjének lábbolhatatlan mélységét és titkát a hit folyása-szerént ércsük, úgy hogy ezzel eggyezzen: *Prophetiam secundum rationem (analogiam) fidei*[4], mely mondásból *Calvinus* illyen regulát szab: *Omnis scripturæ interpretatio ad fidei proportionem (analogiam*[5] *et amussim) exigenda*[6]. Tehát csak azt a magyarázatot kel követnünk, mely az anyaszentegyház vallásának sinórán jár. A mely pedig ezzel ellenkezik, azt bátran kel kárhoztatni. Ezt szépen így tanítja Sz. Ágoston: *Scripturarum a nobis tenetur veritas, quum hoc facimus, quod universæ placuit Ecclesiæ. Quisquis falli metuit obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat*[7]. Ez amaz igaz próba-kő, mellyet a Sz. Irás sok helyen állat, midőn azt parancsollya, hogy ha ki újságot, és attúl külömbözőt tanít, a mit a keresztyénség követett, tartóztatás-nélkűl megvessük: *Si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit*. Ezen a próba-kövön akár-mely egyűgyű megpróbálhattya a Sz. Irás magyarázattyát; mert mihelyen eszébe vészi, hogy valakinek tanítása ellenkezik az előtte-valókkal és a törvény-szerént-való tanítókkal, ottan megismérheti és kárhoztathattya az újítást[8]. Erre a próbára kellett vólna bezzeg vinni a *Luther* és *Calvinus* tanítását, mikor elsőben kezdének újítani és e szerént el kellett vólna nyomni s meg kellett vólna fojtani.

[4] Rom. 12. v. 6.
[5] Calv. lib. 4. c. 17. n. 32.
[6] Cap. 16. n. 4.
[7] August. lib. 1. contra Cresc. c. 33. Quomodo probandi spirit. Vide contra Bald. fol. 38. Kalaúz. I. fol. 167.
[8] Gal. 1. v. 9. 2. Joann. vers. 10. Rom. 16. v. 17. 1. Timoth. 6. v. 20. Hebr. 13. v. 9.
[9] Vide lib. 2. cap. 5. §. 1. n. 3. August. de utilitate credendi, cap. 12. Vide fol. 384. August. de unitate Ecclæ c. 19.

Ellenzik ezt, a mig lehet, az új tanítók; de végre megvallyák, hogy ugyan nincs egyéb út az Irás értelmében, hanem, hogy elménket megkössük és az anyaszentegyház tanításához csatoljuk: *Equidem non inficior (qua sumus ignorantia circumsepti), quin*

plurima nobis implicita nunc sint et etiam sint futura, donec deposita carnis mole, propius ad DEI *præsentiam accesserimus. In quibus nihil magis expedit, quam judicium suspendere, animum autem affirmare ad tenendam cum Ecclesia unitatem*[1]. Adná Isten, hogy ezt követnék, minnyájan, nem volna ennyi szakadás e világon.

[1] Calv. lib. 3. c. 2. n. 3. supra, fol. 379.

§. 6.

A megmagyarázott igazságokból kitetszik, hogy az újítókat méltán Evangelikusoknak nevezhetni.

Az *Lutherista, Calvinista* és *Protestans* nevet megúnák az újítók és nem régen nevet változtatván, *Evangelicusoknak* kezdék magokat hívatni. Mely nevezetet igaz és józan értelemmel igen méltán viselhetik. Sőt nem csak *Evangelicusoknak,* hanem *Epistolicusoknak, Apocalypticusoknak, Biblicusoknak* mondathatnak. Mert, legelőször: az anyaszentegyháznak régi szokása-szerént, *Sacramentariusoknak* neveztetnek, a kik tagadgyák az Oltári Szentségnek igazságát; a kik pedig a Sz. Háromságot rontani akarják, azok *Trinitariusoknak* mondatnak. Tehát ezen formán a Lutheristák és Calvinisták *Evangelicusoknak,* sót *Biblicusoknak* neveztethetnek, mivel a sz. Evangeliomnak mind könyveit, mind értelmét kétessé és bizonytalanná tészik; mint megbizonyítók ennek a könyvnek második, harmadik és negyedik részében. Másodszor: a deák nyelvnek tulajdonsága szerént Scipiót *Africanusnak* és *Numantinusnak* nevezzük; mivel *Afrikát* és *Numantiát* tűzzel vassal pusztította, rabságra vetette, láb-alá tapodta: azon formán a régi római Császárokat azoktúl a tartományoktúl szokták nevezni *Parthicusoknak, Germanicusoknak, Adiabenicusoknak,* a mely országokat rontottak, pusztítottak. Illyen-képpen azért az újítókat *Evangelicusoknak, Epistolicusoknak, Biblicusoknak* mondhattyuk; mert ők is alkalmatlan tanításokkal a szent könyvek és Evangeliomok lajstromát, bötűjét és magyarázattyát telljességgel felforgatták, bizonytalanná tették, úgy, hogy a ki az ő tudományok fondamentomát követi, sem azt nem tudhattya, mellyik az igaz Evangeliom, sem annak igaz bötűjét és magyarázattyát meg nem ismérheti, mint világossan és bőven megmutatók nem régen[2].

[2] Vide Kalaúz. I. fol. 711. et supra, „Rovid felelet" fol. 279

V. RÉSZE.

Az új tanítók mely csúfoson magyarázzák a Sz. Irást.

Hogy eszében vegye minden ember, mely veszedelmes az Irás magyarázásban megvetni az *Ecclesiának* oktatását és magunk elmélkedése után indúlni: egy-nehány példákkal megismértetem, hogy az új tanítók képtelen magyarázattyokkal csúfsággá tészik a Sz. Irást és magokra tellyesítik, a mit Sz. Péter írt[1]: hogy a tudatlan és álhatatlan elméjűk magok veszedelmére vesztegetik a Sz. Irást.

[1] 2. Petri, 3. v. 16.

I. Mikor az új tanítások oltalmazása azt kívánnya, az elszakadtak oly jegyzését adgyák a Sz. Irás szavainak, mellyet senki soha sem hallott. 1. *Calvinus* azt hiszi, hogy keresztség-nélkűl üdvözűlhet ember, mert a hit elég üdvösségünkre; azért mikor Christus azt mondgya, hogy a ki vízből és Szent Lélekből újonnan nem születik, nem mehet meny-országban; azt írja, hogy *aqua* annyit tészen, mint *Spiritus: Aquam et Spiritum simpliciter accipio pro Spiritu, qui aqua est*[2]. 2. Tart attúl Calvinus, hogy ha egy teve a tő-fokon által-mehet, a Christus teste-is egy morsa kenyér szine-alat lehet: azért azt írja, hogy a Christus mondásában *camelus* annyit tészen, mint *funis: Cameli voce funem nauticum potius quam belluam notari arbitror*[3]; noha ezt Beza[4] porczogóson neveti és név-nélkűl nyakazza *Calvinust* ezért a magyarázatért. 3. Mikor az Irás azt mondgya, hogy a Christus lelke pokolban nem maradhatott, mint-hogy a *Limbust* hallani nem akarván Beza[5], azt írja, hogy ez annyit tészen, hogy a Christus teste nem maradott a koporsóban, úgy, hogy *infernus* koporsót, *anima* testet jegyez. 4. Azt vitattya *Calvinus,* hogy a ki egyszer hiszen, az el nem kárhozik. Azért mikor azt mondgya Sz. Lukács[6], hogy *Simon Magus credidit,* hitt: az annyit teszen, hogy tettette, hogy hiszen. Sok töb efféle példákat hallánk a Balduinus írásiban ennekelőtte[7].

[2] Calv. lib. 4. cap. 16. n. 25. et Joann. 3. v. 5.

[3] Calv. Matth. 19. v. 23.

[4] Beza ibid.

[5] Beza Actor. 2. v. 27.

[6] Actor. 8. v. 13.

[7] Contra Balduinum in fine.

Ha szabad új *Dictionariumot* és *Calepinust* csinálni, és akaratunk-szerént a szóknak új értelmet adni, künyű a Sz. Irásból *fabulát* szerzeni, és akár-min akár-mit érteni.

II. Mikor az újítók tanításokat nem menthetik, más uton, *figurát* gondolnak, és azt vitattyák, hogy nem kel a Sz. Irás

szavait úgy érteni, a mint jegyeznek, hanem mást kel az-alat magyarázni. *Calvinus* igen fél a pokol tüzétűl, azért azt írja[1], hogy mikor pokolban tüzet említ az Irás, *metaforával* szól, és a tűzön nem tüzet ért. Mikor Urunk azt mondgya: Ez az én testem[2]: *metonymiával* szól; és a testen nem kel testet magyarázni. Mikor Christus azt mondgya: hogy alamisnát adgyunk és mindenek tiszták[3]: *ironice* tréfál, pakocsál*, csúfolkodva beszél. Sok helyen a Christus szavai-felől azt írja *Calvinus,* hogy *hyperbolicum,* többet mond vóltánál, meghaladgya az igazat; *Hyperbolice loquitur Christus*[4]. Ha szabad magunktúl *figurákat* gondolnunk és idegen értelemre vonnunk a Sz. Irás szavait: naggyal tartozzam, ha mind *ironia* és *hyperbole* nem lészen a Sz. Irás, és játékos csúfságot nem csinálunk belőlle; mert nincs oly világos mondás, mellyet egy valamely figurával nevetséges értelemre nem facsarhatni.

[1] Calv. Matth. 3. v. 12. et cap. 25. v. 41.
[2] Calv. lib. 4. c. 17. n. 21.
[3] Lib Concordiæ, fol. 113. in Apologia.
[4] Calv. Matth. 24. v. 31. cap. 6. v. 16. 18. etc

III. A hol a Sz. Irás szavai-előt nem szaladhatnak az újítók, azt taníttyák, hogy Christus és az Apostolok a mit mondottak, nem úgy mondották, mint-ha magok igaznak ítílték vólna, hanem a goromba kösségnek balgatag vélekedése-szerént szóllottak. Nagy különözést tén Christus az Ó és Új Testamentomnak Sacramentomi-közöt. Calvinus azt írja[5], hogy *Christus sermonem accomodat crassæ eorum opinioni,* a sidók temérdek vélekedése-szerént szól. Sz. Jakab a hitet elégtelennek írja az üdvösségre. Calvinus azt mondgya[6], hogy *Meminerimus eum non ex proprio animi sensu loqui, quoties fidem nominat,* nem a maga lelkének ítíleti-szerént szól. Sz. Pálrúl azt beszélli[7], hogy: *De legis natura secundum eorum errorem ac stultam affectionem disputat;* az egyebek tévelygése és bolond kívánsága-szerént okoskodik, csak versengőlen szól[8]: *In his omnibus locis Paulus non simpliciter, sed per* CONTENTIONEM *loquitur. Vetus et Novum testamentum per* CONTENTIONEM *inter se componit*[9]. Másut azt írja, hogy csak gyanúság, a mit Christus beszél, nem erős bizonyítás[10]: *Memoria tenendum est, vulgo receptis proverbiis ita usum esse Christum, ut tantum essent probabiles conjecturæ, non autem solide probarent. Videtur Christus parum solide ratiocinari; sed in promptu solutio est, quod Christus ad eorum captum sermonem accomodet*[11]. Aesopus *fabulái* sem kellene ily rútúl *glossálni,* nem hogy az Isten szavát, melyben semmi bizonyos nem lehet, ha ez illyen magyarázásnak helye vagyon; mert akárki mit hozzon-elő az Irásból, a ki bolondozni akar, azt mond-

[5] Calv. lib. 4. c. 14. n. 25.
[6] Calvin, Jacob 2. v. 14.
[7] Calv. lib. 2. c. 11. n. 7.
[8] Calv. l. 4. c. 14. n. 25.
[9] Lib. 1. c. 11. n. 7.
[10] Calv. Matth. 12. v. 5.
[11] Calv. Matth. 9. v. 5. Vide Kalaúz I. fol. 663.

* kinevet, kigúnyol valakit vagy valamit.

hattya, hogy a Próféták és Apostolok nem a magok tetczését írják, hanem egyebeknek bolond vélekedéseket.

IV. Ha külömb menedéket nem találnak a Sz. Irásnak világos szavai-előt, azt mondgyák, hogy más idegen dolgot kel azokon érteni, a miket az Irás mond, nem azt, a mit mond. Mikor Christus a bőjtnek jutalmat ígír, mikor a hitet cselekedetnek nevezi, *Improprie loquitur,* nem úgy szól, a mint azt érteni kel[1]. *Quod jejuniis mercedem a* DEO *promittit, impropria est locutio. Satis constat, Christum improprie loqui*[2]. Ezzel az egy glossával az egész Sz. Irást füstbe bocsáthattyuk; mert a ki játczani akar, künyű akár-mire azt mondani, hogy *impropria locutio.*

[1] Calv. Matth. 6. v. 18.

[2] Calv. Joann. 6. v. 29.

V. Mikor szoros a kapcza és nem szaladhatnak az Igazság előt, azt mondgyák az ellenkezők, hogy a Sz. Irás szava igaz emberek-előt, de nem Isten előt. Daniel azt mondgya, hogy a bűnt alamisnával megváltyuk[3]; emberek-előt, úgymond *Calvinus*[4], de nem Isten előt. *Salamon* írja, hogy a szeretet béfedi a bűnt, *non apud Deum, sed inter homines;* nem Isten-előt, hanem emberek-előt, úgymond *Calvinus*[5]. Christus azt mondgya, hogy a mely szőlő-veszsző nem gyümölcsözik, kivágatik: *Calvinus* azt vitattya, hogy a ki egyszer béóltatott, soha ki nem vágatik; azért így magyarázza a Christus szavát: *Qui in vite censetur opinione hominum*[6]. Ha szabad így játczani a Sz. Irással, jer, ne mondgyunk semmit ebben igaznak Isten előt, hanem csak az emberek vélekedése-szerént. Ládd-é, hová viszi embert az anyaszentegyház oktatásának megvetése?

[3] Daniel, 4. v. 24. Proverb. 10. v. 12.

[4] Calv. l. 3. cap. 4. n. 36.

[5] Ibid.

[6] Calv. Joann. 15. v. 2.

VI. A mit az új tanítók a Sz. Irásban nem szeretnek, magok kedvéből, minden könyvek-ellen, azt írják felőlle, hogy azt valaki más írta a szent könyvbe, nem az Apostolok. *Beza*[7] gyanakodik, hogy a könyv széliről mászott a *textusba,* a mit Sz. Lukács ír, hogy *a pohár vér, öntetik-ki mi-érettünk. Calvinus* azt vítattya, hogy ama mondást, sokan vannak hívatalosok, kevesen választottak, valaki más írta a Christus szavaihoz. *Minime quadrat, quæ a quibusdam inseritur sententia: Multi sunt vocati, pauci electi*[8]. Beza írja[9], hogy a hol Sz. Máténál *Péter* neveztetik elsőnek az Apostolok-közöt, ama szót, *primus,* valaki más tóldozta az Evangeliomhoz.

[7] Beza, Lucæ 22. v. 26. Similia supra, fol. 365. ex Calv. 1. Joann. 2. 19.

[8] Calv. Matth. 20. v. 16.

[9] Beza, Matth. 10. v. 2.

Töb efféle mestertelen találmányokkal bővelkednek az új tanítók, mellyekkel a Sz. Irást hiúsággá tészik. De ez az Istennek igaz ítíleti, hogy akik az *Ecclesiának* és Sz. Atyáknak igaz magyarázását nem vészik, a magok gondolatinak moslékában zabállyanak[10].

[10] 2. Thessal. 2. v. 10.

VI. RÉSZE.

A Sz. Irás magyarázásban minémű böcsülletet érdemelnek a Sz. Atyák.

Az Apostolok után élő Szent Atyák emberek vóltak és magán kinek-kinek közzűlök nem adatott oly ígiret Istentűl, hogy meg ne csalatkozhassék tanításában. Azért mikor ezek-közzűl valaki csak magán, a közönséges értelem-kívűl tanít, nem tartozunk őtet követni, mert csak a Sz. Irásnak vagyon oly méltósága, hogy a kik azt írták, meg nem tántorodhattak: *Solis canonicis Scripturarum libris didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse, firmissime credam*[1]. Mikor tehát a Szent Atyákkal bizonyítunk, nem azért említtyük őket, mint-ha mondásokat Sz. Irással egyenlő böcsülletre vinnők: hanem, hogy az ő mondásokból megtessék, mit vallott és tanított ő-idejekben az *Ecclesia*. Ezt Sz. Ágoston szépen így magyarázza: *De Sanctorum literis, qui ante fama celeberrima et ingenti gloria tractaverunt, aliqua proferam: non quo canonicis libris a nobis ullius disputatoris æquetur authoritas; sed ut admoneantur, quemadmodum de his rebus ante nova istorum vaniloquia, Catholici Antistites, eloquia divina secuti sint. Et sciant a nobis rectam et antiquitus fundatam catholicam fidem adversus recentem hæreticorum præsumptionem defendi*[2]. Törvényben-is az élelmetes, értelmes, jámbor, fedhetetlen ember bizonysága böcsülletesb, hogy-sem a szeles ifiúnak, vagy tudatlan feslett vakmerőnek mondása. Nagy tekintet vagyon a törvényben azokra a tanúkra, kik egymástúl távul lévén és egybe nem szólhatván, egy nyomban járnak; kik sem gyűlőlségtűl, sem barátságtúl vagy atyafiságtúl nem viseltetnek; kik közel vóltak a'hoz, a mirűl bizonyságot tésznek. Méltó tehát, hogy az Apostolok idejéhez közel-élő régi szent jámborok tanú-bizonysága nagy hitelt nyerjen; mert ezek külömb üdűkben, külömb országokban éltek[3]. *Hilarius* Galliában; *Ágoston* Africában; *Cyrillus* Jerusalemben; *Chrysostomus* Constanczinápolyban; *Ambrus* Mediolanumban; *Leo* Romában; *Hieronymus* Palæstinában; de a tudomány dolgában egy szóval, egy szűvel szóllottak. *Ecquid verisimile est, ut tot ac tanti in unam fidem erraverint? variasse debuerat error doctrinæ. Cæterum quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed*

[1] August. epist. 19. initio.

[2] August. lib. 4. contra duas Epist. Pelag. c. 8.

[3] Kalaúz, I. fol. 254.

[1] Tertull. de præscript. c. 28. *traditum*[1]. Továb: Ezek sem barátságból, sem gyűlölségből nem szóllottak; mert minek-előtte a mostani versengések támadtak, annak-előtte mondottak bizonyságot. Mely dologrúl szépen így ír Sz. Ágoston: *Nullas nobiscum vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt; neque nobis, neque vobis irati sunt; neque nos, neque vos miserati sunt. Quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt; quod a Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos judices aliquid agebamus, et apud eos acta est causa nostra; nondum vobiscum certabamus, et eis pronuntiantibus, vicimus*[2].

[2] August. lib. 2. contr. Julianum, c. 10.

Azért a Sz. Atyák írásából négy-képpen vehetünk győzedelmes bizonyságot:

I. Bizonyíthatunk ő-véllek, úgy mint az *Ecclesiának* pásztorival; mert a mit a Sz. Atyák ellenzés-nélkűl hittek, hirdettek, írásokba foglaltak, oly bizonyos hogy abban hamisság nem lehet, mely bizonyos, hogy a pokol kapuja meg nem győzi az *Ecclesiát*[3]; mert egy az, hogy Isten a végre rendelt Doctorokat és Pásztorokat[4], hogy az igazságban mególtalmaztassanak a hívek, kit végben nem vihettek, ha magok tévelyegtek. Más az, hogy ha minnyájan a Pásztorok hamissat tanítottak; nem vólt tehát az *Ecclesiában* igaz hirdetése az Isten ígéjének, és így igaz hit sem vólt, melynek az ige-hirdetésből kel származni[5].

[3] Matth. 16. v. 18

[4] Ephes. 4. v. 12.

[5] Rom. 10. v. 14.

II. Bizonyíthatunk a Sz. Atyákkal, mint tanúkkal, kik az ő idejekben virágozó *Ecclesiának* vallásárúl bizonyságot tésznek. *Calvinus* írja[6], hogy az apostoli tudomány Sz. Ágoston idejéig tisztán maradott az *Ecclesiában.* Mit vallott pedig akkor az *Ecclesia,* senkitűl jobban nem tudhattyuk, mint azoktúl az Atyáktúl, kik akkor éltek és az *Ecclesiának* tekintetes Pásztori és óltalmazói vóltanak.

[6] Calv. lib. 1. c. 11. n. 13. Lib. 4. c. 2. n. 3. Vide infra, lib. 2. cap. 4. §. 2.

III. Bizonyíthatunk a Sz. Atyák írásival, úgy mint Isten-előt kedves szent emberek szavaival; mert ezeknek szentségét az ellenkezők sem tagadgyák, mint ez-után meghallyuk[7]. Ha ezek szentek vóltak, tehát igaz hitűek voltak; mert igaz hit nélkűl senki Isten kedvében nem lehet[8]. Tehát a mit ők hittek, azt bátorságoson hihettyük; abban a hitben szentekké lehetünk: és ha bolondok nem vagyunk, azon a törött úton járunk, mellyen ők meny-országban mentek.

[7] Lib. 2. c. 4.

[8] Hebr. 11. v. 6.

IV. Bizonyíthatunk az Atyák írásival, úgy mint az *Ecclesiától* bévett és jóvá hagyott tanítással; mert a mely régi Doctorok a hitben megbotlottak, azoknak írásit az *Ecclesia* megbélyegezte,

tanítását tévelygések laistromában írta, *Conciliomok* végezésivel ellenzette. Ha azért az *Ecclesia* nem tévelyeghet, következik, hogy jóvá sem hagyhattya azoknak írásit, a kik tévelygéseket tanítottak.

Nem szükség pedig az Atyák írásit mind által-forgatni, mikor az ő tanításokból akarunk bizonyítani; mert a miről némely Szent Atyák úgy emlékeznek, mint ő idejekben versengés-nélkűl bévett 1.
tudományrúl; a miről feljegyzik, hogy a kik azt tagadták, eretnek 2.
számban írattak; a mirűl nyílván írják, hogy azt ő idejekben az 3.
Ecclesia hitte és hirdette; a mirűl úgy emlékeznek, mint a hívek- 4.
közöt szokott dologrúl; mikor ollyat tanítanak, a miért őket az 5.
Ecclesia nem kárhoztatta, sőt személyekben és tudományokban bócsüllötte és jó bajnakoknak tartotta: bizonyos, hogy efféle tudomány az *Ecclesiának* tárházából költ; mert, szinte mint azoknak eseteket feljegyzették és megfeddették, a kik valamiben megbotlottak, mint, *Cyprianusét, Tertullianusét, Origenesét:* úgy Szent Ágostonnak és egyebeknek ellene-állottak volna, ha a bóldog Szentek segítségűl-hívását, a halottakért-való imádkozást és hasonló dolgokat magok kezdettek vólna, az *Ecclesiának* szokása és tanítása-ellen.

Hogy pedig néha a Szent Atyák egy-mással ellenkeztek, meg nem kel abban akadni; mert oly dolgokban ellenkeztek, mellyekrűl ő-idejekben szabad volt vélekedni, mivel ezekrűl akkor az *Ecclesia* nem végezett. Mint szépen írja Szent Ágoston, szólván eretnekek kereszteléséről, mellyet Szent Cyprianus jóvá nem hagyott: *Si aliud alii de ista quæstione, salva pace, sentirent, donec universali Concilio, unum aliquid eliquatum, syncerum placuisset, humanæ infirmitatis errorem cooperiret charitas unitatis*[1]. *Universæ Ecclesiæ concordissimæ authoritati Cyprianus sine dubio cederet, si jam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata et declarata per plenarium Concilium solidaretur*[2].

[1] August. lib. de Bapt. contr. Donat. c. 18.

[2] Ibid. lib. 2. cap. 4.

Úgy vagyon, hogy az új tanítók sokszor a Sz. Atyák tanításit[3] semmire böcsüllik; de mikor eszekre jőnek, megvallyák, hogy ördögi kevélység vagyon abban, a ki az Isten ígéjének fejtegetésében többet tulajdonít magának, hogy-sem azoknak, kikről a keresztyénség és az Isten ígéje reánk szállott. És hogy menthetetlen vakságban vannak, a kik vagy magokat, vagy minapi egy-nehány tanítókat hitelesbeknek ítílnek a hit dolgaiban, hogy-sem a Szent *Mártyrokat* és *Doctorokat;* hallyad mely szépen írnak e dologrúl: *Veteribus pietas, eruditio, sanctimonia, ætas*

[3] Supra fol. 381. Patribus et Ecclesiæ tantum credunt, quantum Mahometo. Vide lib. 2. c. 2. §. 1.

denique, tantum authoritatis fecit, ut nihil, quod ab ipsis profectum sit, contemnere debeamus[1]. *Quidam audacissima temeritate, veteres illos, et doctrina, et pietate præstantissimos Patres, quorum inexhaustis laboribus detectas hæreticorum fraudes, et conservatam in Ecclesia, secundum* DEUM, *veritatem, debemus; ausi sunt (proh indignum facimus!) quasi extra* DEI *verbum vagantes, accusare*[2].

[1] Calv. Præfat. Epist. ad Romanos, ad Grinæum.

[2] Beza, Epist. 81. Theolog. Vide Calvinum supra fol. 381.

Ezekből megérthettyük, mely okos tanácsot ada *Sisinnius* Theodozius Császárnak; mert azt mondá, hogy ha ki akarja gyomlálni az eretnekséget, ne bocsássa a dolgot *disputacióra; quoniam disceptationes non solum non reconciliant schismata, sed hæreticos ad contentionem multo magis accendunt*[3]*:* hanem, csak azt kérdgye: ha bévészik és böcsüllik-e, vagy megvetik a régi Sz. *Doctorokat?* Ha ezeket megvetik, ottan kárhoztatni kel őket. Ha bévészik, az Atyák könyveit kel reájok forgatni, és azokból állatni az igazságot. Ezt a tanácsot követvén *Theodosius,* minden eretnekséget hamar kigyomlála birodalmából. És az bizonyos, hogy valaki bizonytalanná tészi a régi Szent Atyák tanítását, azon úton és azon okkal a maga tanításának hitelét semmisíti.

[3] Socrates, lib. 5. c. 10. Sozom. lib. 7. c. 12. Versionis Christophorsoni. Nota: Quisquis Patribus omnem authoritatem adimit; ipse sibi nullam relinquit.

VII. RÉSZE.

Az új tanítók a Sz. Irással vallásokat nem bizonyíttyák; de Sz. Irás-ellen sokat tanítanak.

Minnyájan az új és magok-között ellenkező tanítók azzal dicsekednek, hogy semmit a tiszta Sz. Irásnál egyebet nem tanítanak: *In tota religionis doctrina aliud non loquimur, quam quod* DEI *verbo fuerit nobis traditum*[4]. Maga bizony, ha ezzel igazán dicsekedik *Calvinus,* hazudnak a *Lutheristák.* De hogy megércsük mely hamissan kelletik ezzel magokat az újítók:

[4] Calv. lib. 1. c. 14. n. 4. Vide Hieron. supra fol. 382.

Damnare non possunt nos Novatores. Siquidem ex suo principio vincere nos non possunt. Nullum enim dogma nostrum ostendere possunt pugnare cum scriptura.

ELŐSZÖR, azt mondom, hogy valamit a római vallás-ellen hisznek és hirdetnek az új tanítók, abban semmi sincs a Szent Irásban. Azért csak szín és kép-mutató tettetés, hogy a Sz. Irást mutogattyák az együgyű kösség-előtt. Ezt így bizonyítom.

Valami a Sz. Irásban foglaltatik, azt a *Catholicusok* úgy hiszik és vallyák, hogy ugyan átokkal kárhoztattyák, a ki legkisseb czikkelyt megvet a Sz. Irásban. Ha azért Sz. Irásban talál-

tatik a mit az új predikátorok ellenünk tanítanak és vítatnak, egyéb nem kel hozzá, hanem vegyük elő a Sz. Irást, mutassák meg: hol vagyon írva, hogy a boldog Szenteket nem szabad kérnünk, hogy érettünk imádkozzanak; hogy purgatorium nincsen; hogy a halottakért nem jó imádkozni; hogy csak két Sacramentom vagyon; hogy csak magán a hit igazít? Ezekben eggyet, vagy mást akár-mit, azok-közzűl, mellyek vítatásban vannak, mutassanak-meg a Sz. Irásban: és ha csak eggyet megmutatnak, mingyárt elállunk a Sz. Irással ellenkező vallás-mellől; mert valamint hiszszük, hogy Isten vagyon meny-országban: úgy hiszszük, hogy ördögi vallás az, valamely csak egy dologban a Sz. Irással ellenkezik.

Ha pedig azokban, a miket ellenünk tanítanak, semmit a Sz. Irásban nem találnak, mint-hogy soha nem-is találhatnak: tehát, csak emberi találmány, valamit a római hit-ellen hintegetnek. Mert a Sz. Irás bötűjéből nem bizonyíthatván, magoktúl gondolt magyarázattal vagy okoskodással és *consequentiával* bizonyítanak: és a kösségnek igazság helyében üres diót nyújtván, elhitetik, hogy az ő magyarázattyok és tetczések Sz. Irás. Azért akár-mit mondgyanak a Szent Atyák és *Conciliomok,* ha nem tetczik nékik, az mind csak emberi vélekedés, és azok mind emberek vóltak s eltévelyedhettek; de a magok tetczése mind Sz. Irás; mert ők láttyák, mit mond az Irás, és vak, a ki azt nem láttya, a mit ők mondanak[1]. Ez minden bizonyítások a Sz. Irásból, mert az Irásnak magok fejéből gondolt magyarázattyával úgy bizonyítnak, mint-ha ez volna a Sz. Irás[2].

[1] Calv. supra fol. 379.

[2] Vide infra lib. 2. c. 4. §. 1. arg. 3.

Bezzeg a mi dolgunk külömben vagyon. Mert a Sz. Irásnak oly magyarázattyával bizonyítunk, mellyet nem mi gondoltunk, hanem ugyan azon úton és oly bizonyoson vettünk az *Ecclesiától*[3], mely bizonyos úton megtanúltuk, hogy ezek az apostoli írások.

[3] Vide fol. 386.

Másodszor, azt mondom, hogy az új tudományok sok dolgokban igyenesen ellenkeznek a Sz. Irással. Ezt egy-nehány példákkal bizonyítom:

I. A Szent Irás parancsollya, hogy ne csak azt tarcsuk a mit írva olvasunk, hanem az eleven szóval előnkben adatott *traditiókat*-is óltalmazzuk[4]. Az új tanítók azt vítattyák, hogy semmit nem kel bévenni, a mit írva nem olvasunk.

[4] 2. Thess. 2. v. 14.

II. Sz. Pál a házasságot *Sacramentomnak* nevezi[5]. Az újítók nem hiszik, hogy *Sacramentom* légyen, hanem a keresztséget és Úr Vacsorát mondgyák *Sacramentomnak,* noha a Sz. Irás sohult

[5] Ephes. 5. v. 32.

ezeket nem nevezi *Sacramentomoknak*. Sőt ha a Szent Pál szavaiban a *Sacramentom* neve ollyan értelemben nem vétetik, a mint a keresztyénség szokása vészi a *Sacramentomot,* mikor a keresztséget *Sacramentomnak* mondgya, sohult a Szent Irásban csak neve sincs a keresztyének *Sacramentomának.*

[1] Jacob. 2. v. 24. 21. 14.

III. Sz. Jakab írja[1], hogy cselekedetből igazúl ember, nem csak hitből. Az újítók azt vítattyák, hogy *sola fide,* egyedűl hit-által igazúlunk.

[2] 1. Joann. 5. v. 3.

IV. Azt írja Sz. János[2], hogy az Isten parancsolati nem nehezek. Az újítók azt beszéllik, hogy az Isten parancsolati elviselhetetlenek.

[3] 2. Petri, 3. v. 14.
[4] Calv. lib. 1. c. 7. n. 2. relatus supra fol. 379.

V. Sz. Péter írja[3], hogy a Sz. Irásban nehéz értelmű dolgok vannak. Az újítók azt mondgyák[4], hogy oly künyű a Sz. Irás értelmét megismérni, mely künyű a fejért feketétűl, az édest keserűtűl megválasztani.

[5] Joann. 1. v. 29. Actor. 3. v. 19.

VI. A Szent Irás nyilván mondgya, hogy mikor Isten embert megigazíttya[5], elvészi, és letörli bűnét, *tollit, delet.* Az új tanítók azt hiszik, hogy csak béfödözi és bennünk hadgya.

[6] 2. Petri, 1. v. 10. 1. Corinth. 7. v. 28.

VII. Az apostolok írják, hogy ember nem vétkezik a jó cselekedetben[6]. Az új tanítók azt állattyák, hogy embernek minden cselekedete bűn.

[7] Psalm. 118. v. 168.

VIII. A Szent Lélek azt mondattya Sz. Dáviddal, hogy ő megtartotta az Isten parancsolatit: *Servavi mandata tua*[7]. Sz. János írja, hogy a hívek megtartyák az Isten törvényét: *Mandata ejus custodimus*[8]. És az Apostolokrúl így szól Christus: *Sermonem tuum servaverunt*[9]. Az új tanítók azt vítattyák, hogy meg sem tarthattya s meg sem tartya senki az Isten parancsolatit.

[8] 1. Joann. 2. v. 5.
[9] Joann. 17. v. 6.

[10] Matth. 16. v. 18.
[11] Ita Calvinus, relatus infra, lib. 2. cap. 2. initio.

IX. Christus azt mondgya, hogy az ő-tőlle építtetett *Ecclesiát* az ördög meg nem győzi[10]. Az új tanítók azt beszéllik, hogy a Christus jegyese ördög kurvája volt egy-nehány száz esztendő forgásában[11].

[12] 1. Corinth. 7. vv. 8. 38. 40.

X. Világos szókkal taníttya Sz. Pál, hogy job embernek házasság-nélkűl-élni, hogy-sem házasságban; és boldogb lészen, a ki úgy marad mint Sz. Pál feleség-nélkűl[12]. Az új tanítók a házasúlást parancsolatnak tartyák.

[13] Rom. 14. v. 21.

XI. Sz. Pál azt taníttya, hogy jó embernek húst nem enni[13], és hogy ha hús ételtől valaki megbotránkoznék, soha húst nem ennék[14]. Az új tanítók kárhoztatnak minket, mikor húst nem észünk.

[14] 1. Corinth. 8. v. 13.

Sok töb efféle dolgokat találunk az új vallásokban, mellyek a Sz. Irással ellenkeznek. De ezekkel megelégszem; mert bizonyos, hogy valamely vallásban nem töb, hanem csak egy dolog ellenkezik a Sz. Irással, az nem Istentűl vagyon, hanem ördögtűl.

VIII. RÉSZE.

Minden szükséges tudomány úgy találtatik-é a Sz. Irásban, hogy hinni ne kellyen, a mi nincs írva?

Világ kezdetitől-fogva, közel két-ezer öt-száz esztendő folyásában, Sz. Irás-nélkűl, *traditiókkal* igazgatta Isten az ő *Ecclesiáját.* Moyses lőn első[1], a ki írásba foglalá azt az Isten ígéjét, mellyet *traditióból* vett vala a régi Atyáktúl, a mint *Calvinus* illyen szókkal írja: *Moyses, quod de æterno* DEO, *longa temporum serie a Patribus quasi per manus* TRADITUM *acceperat, Izraëli proposuit*[2]. Az Új Testamentomnak felállatása-után, mivel az Apostoloknak nem azt parancsolta-vala Christus, hogy könyveket írjanak, hanem hogy predikállyanak[3], sok ideig Irás-nélkűl építtetett az *Ecclesia;* úgy hogy *Irenæus* idejében-is keresztyén nemzetségek voltak, mellyekre a Sz. Irás nem terjedett vala, hanem azzal vóltak erőssek, hogy *veterem traditionem diligenter custodiebant*[4], a régi *traditiót* szorgalmatoson óltalmazták.

[1] Vide Kalaúz, II. fol. 12.

[2] Calv. lib. 1 c. 8. n. 3. et c. 6. n. 1.

[3] Vide supra fol. 366. Matth. 16. v. 15. Matth. 28. v. 19.

[4] Iren lib. 3. cap. 4

Ebből két dolog következik: I. Hogy a mit Isten megjelentett, ha szinte írásban nem foglaltatik-is, úgy kel hinni, mint-ha írva vólna, mivel az Isten szavának nem a téntától vagy a papírostúl vagyon ereje, hanem csak tulajdon attúl, hogy Isten mondotta. Ezt világoson jelenti Szent Pál[5]; mert a Thessalonicabéliekhez írt első levelében azt mondgya, hogy az ő tanítását úgy vették, mint Isten szavát; noha azt nem írással, hanem élő nyelvel hirdette vala. Azért a Christus szavának és Sz. Pál tanításának, minek-előtte írásban foglaltatnának, szinte annyi bizonyos méltósága vólt, mint minek-utánna megírattanak. Mert a világi fejedelmek-is, akár írva s akár szóval parancsollyanak valamit, egyenlő engedelmességet kívánnak. Azért valamely tudományrúl ugyan azon bizonyos úton és módon tudhattyuk hogy az Apostoloktúl származott, mellyen az ő írásokat megismérjük; azt a tudományt oly bizonyoson tartozunk hinni, bár írásban ne légyen-is, mely bizonyoson hiszszük, a mit Sz. Irásban olvasunk. II. Következik, hogy a mint régen az Istennek bölcs gond-viselő vezérlése írás-nélkűl megtartotta választottiban az igaz tudományt: szinte úgy világ végéig megtarthattya fogyatkozás-nélkűl, ha valamit írás-nélkűl akar hívei-eleibe adni; mint a *Credót* és *Evangeliomi* könyvek laistromát ez-ideig megtartotta.

[5] 1. Thessal. 2. v 13.

A kérdés azért abban vagyon: Ha most, minek-utánna a biblia írva adatott, feltalálunk-é mindent, valamit hinnünk kel, az Isten könyvében, úgy hogy, a mi ot írva nincsen, azt ne kellyen hinni?

Az ellenkezők azt taníttyák, hogy csak azt kel hinnünk, a mit a Sz. Irásban találunk. Ezt írja Calvinus[1] — Mi pedig,

[1] Lib. 1. c. 14. n. 4. Lib. 3. c. 17. n. 8. cap. 21. n. 2. et 3., Lib. 4. c. 8. n. 8., cap. 10. n. 30. etc.

Először, azt mondgyuk, hogy valami üdvösségünkre szükséges, azt a Sz. Irásból megtanúlhattyuk[2]. Mert, jóllehet minden hiendő dolgok, tulajdon neme és nevezete-szerént, vagy a mint a Deákok szólnak, *explicite, expresse, in specie, formaliter*, Irásban nem találtatnak; de azért némely közönséges tanítások és parancsolatok erejében, bétakarva, *implicite, remote,* minden hiendő dolgokra megtanít a Szent-Irás. Először: Mert bizonyos tanítót mutat, úgymint az *Ecclesiát,* és annak engedelmességére kötelez, *assecurálván* és bátorságossá tévén, hogy ezt az ördög meg nem tántoríttya[3], meg nem ejti. Mi-képpen tehát igazán mondhattyuk, hogy valamit Christus parancsolt, az Atya Isten parancsolta, mivel ő hadta, hogy Christust halgassuk: *Ipsum audite*[4]*:* úgy mondhattyuk, hogy a Sz. Irás parancsolta, valamit az *Ecclesia* hagyott: mivel a Szent Irás pogánynak ítíli, a ki nem enged az anyaszentegyháznak. Másodszor, mert a Sz. Irás parancsolja, hogy az Irás nélkűl hirdetett *traditiókat* megtarcsuk[5]. Tehát ezzel is útat mutat, honnan kel vennünk a mit nyilván kiírva nem olvasunk. Igy azért a Sz. Irás megtanít minden szükséges tudományra. E-szerént szóllottak a Sz. Atyák, midőn azt mondották, hogy a mi szükséges üdvösségünkre, azt a Sz. Irásban feltalállyuk.

[2] Ita Augustin l. contr. Crescon. cap. 32—33.

[3] Matth. 16. v. 18.

[4] Matth. 17. v. 5.

[5] 2. Thessal. 2. v. 14.

Male ergo his Patribus probant Novatores suam imaginationem.

Másodszor, azt mondgyuk, hogy sok dolgokat tartozunk hinni, mellyekről a Sz. Irás nevezet-szerént nem emlékezik. Bizonyítom ezt:

Először, Szent-Irásból: mert Sz. Pál parancsollya, hogy akár szóval adott *traditio,* s akár Irás légyen, megtartsuk, a mit tanúltunk: *State, tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram*[6]. Tehát Sz. Pál idejében nem vólt igaz, hogy Irás-nélkűl nem kel semmit hinni. Tehát a ki többet hiszen Sz. Pálnak, hogy-sem az új tanítóknak, nem csak az Irást, hanem a szóval adott traditiókat is követi, böcsülli, és elkerüli az új tanítókat, mivel ugyan azon helyen azt parancsollya Sz. Pál, hogy távúl járjunk azoktúl, a kik efféle traditiókat nem követnek: *Subtrahite vos ab omni fratre, ambulante non secundum traditionem,*

[6] 2. Thessal. 2. v. 14.

quam acceperunt a nobis [1]. A Corintus-bélieket dicsíri Sz. Pál, hogy az ő-tőlle tanúlt *traditiókat* követik [2], mely *traditiókat* Írásnélkűl vettek vala, mivel az első levél-előt nem adott Sz. Pál semmi tudományt írva a Corintus-bélieknek.

[1] 2. Thessal. 3. v. 6.
[2] 1. Corinth. 11. v. 2.

Másodszor, bizonyítom ezt nyilván-való példákkal; mert sok dolgokat tartozunk hinni, és hisznek az újítók is, mellyek nevezetszerént a Sz. Irásban nem találtatnak. I. A Szent Irás könyvei és ezeknek igaz bötűi mellyek? külömben nem tudhattyuk, hanem az anyaszentegyház *traditiójából*, mint ez-előt megbizonyítók. Azon-képpen, mellyik a Sz. Irás szavainak igaz értelme? ki nem írja a Szent-Irás (noha, az igaz értelemben ál a Sz. Irás tanításának igazsága), hanem az anyaszentegyház *traditiója*-által kel ennek végére mennünk. A Hiszek-egy Istent is, írás-nélkűl, *traditióval* terjesztették az Apostolok a keresztyénségre. Ebből illyen bizonyság kerekedik: Üdvösség vesztése-alat tartozunk hinni, hogy Szent Pál írta és Isten szava, a mit ő neve-alat levelekben foglalva olvasunk; sőt hogy éppen, tisztán, mind azok szent könyvek, mellyeket a bibliában olvasunk. De ezt apostoli *traditióbul* és nem a Szent Irásban foglalt laistromból tudgyuk. *Ergo.* II. Azt a szombatot, mellyet a sidók illenek, tíz parancsolattyában [3] hadta Isten, hogy megillyük. És jóllehet egyéb részeit a tíz parancsolatnak helyén hadgya a keresztyénség, de erről azt hiszi (és *Calvinus* sem tagadgya), hogy ezt Christus elválasztotta: *In Christi adventu cum reliquis figuris abolitum* (Sabbatum) *vere dicitur* [4]; noha az egész Sz. Irásban nincs emlékezet arrúl, hogy Christus a szombat helyébe a vasárnapot parancsolta illeni; hanem ezt csak az anyaszentegyház *traditiójából* tudgyuk. Ha azért a nyilván-való tiz parancsolat-ellen az *Ecclesia traditióját* helyén hadgyák az újítók, mit enyelegnek egyéb és talám kisseb dolgokon? III. Az apostolok [5] Szent Lélek tanításából végezék és mint szükséges dolgot nem egyszer kétszer parancsolák, hogy vérest és fojtottat ne egyenek a hívek. Ez a parancsolat hogy felszabadíttatott, sohult nem olvassuk a Sz. Irásban, hanem az anyaszentegyház *traditiójából* tudgyuk, hogy immár nem kötelez; mert csak bizonyos üdőre szolgált, melyben a sidók megtérésére alkalmatos vólt. Ha azért az apostoloknak nyilván-való parancsolattya-ellen az *Ecclesiának traditióját* követik az újítók és megészik a vérest és fojtottat: miért nem követik ugyan ezen *traditiót* azokban, mellyek ily világos parancsolattal nem ellenkeznek? IV. A Szent Irásban nem olvassuk, micsoda a *Sacramen-*

[3] Exod. 20. v. cap. 31. v. 14. Deutor. 5. v. 14.
[4] Calv. lib. 2. c. 8. n. 28.
[5] Actor, 15. v. 20. 29. 41.; c. 21. v. 25.; c. 16. v. 4.

tom? hány *Sacramentom* vagyon? mellyek a *Sacramentomok?* Arrúl sem találunk Irást, hogy egy-szernél többször nem szabad kereszteltetni, mint szabad az Ur Vacsoráját gyakorlani; hogy az Új-Testamentomban egy feleségnél többet nem szabad venni, mint szabad volt a *Patriarchák* idejében. Ezeket és több efféle derék dolgokat *traditióból* vészünk minnyájan.

Harmadszor bizonyítom ezen igazságot Szent Atyákkal. Sz. Ágoston az anyaszentegyház *traditiójából* erőssíti, hogy Husvétet, Áldozót, Pünkösdöt meg kel illeni és így fejezi-bé: *Illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto orbe terrarum observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, statuta. Sicuti, quod Domini Passio et Resurrectio, et Ascensio in cœlum, et adventus Spiritus Sancti, anniversaria solemnitate celebratur* [1]. *Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin hoc ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est* [2]. Arany-szájú Sz. János írja [3], hogy annyi hitelt kel adni az anyaszentegyház *traditiójának,* mennyit a Sz. Irásnak, és így végzi mondását: *Traditio est, nihil quæras amplius.* Sz. Basilius írja [4], hogy a ki megveti a *traditiót,* az Evangeliomot-is semminek tartya, noha nem tetteti. Tertullianus *traditióból* bizonyíttya [5], hogy a halottakért áldozatot kel szolgáltatni és hogy minden cselekedetünket szent kereszt jegyével kel kezdenünk.

[1] August. epist. 118 cap. 1.
[2] Ibid. cap. 5.
[3] Chrysosth. 2. Thess. 2. homil. 4.
[4] Basilius, de Spiritu S. cap. 27.
[5] Tertull. de corona milit. cap. 3.

Ennyi sok nyilván-való jelenségektűl meggyőzetvén az újítók, sokszor jóvá hadgyák a *traditiókat. Calvinustól* hallók [6], hogy az igaz tudomány Moysesig *traditióval* tartatott-meg; és hogy nem külömben, hanem *traditióból* tudgyuk, mellyek az Apostolok és Evangelisták írási. Azért *Divina,* isteni *traditiónak* mondgya [7], hogy a hívek gyölekezetiben térden-álva kel imádkozni; noha most ezzel nem fárasztyák térdeket a *Calvinisták.*

[6] Supra fol. 366. et 397.
[7] Calv. lib. 4. c. 10. n. 30.

Ellen-vetések.

Az új tanítók sokat káromkodnak a traditiókrúl és azt hirdetik, hogy mi az emberi traditiókat sokkal fellyeb böcsüllyük a Szent Irásnál: noha ez merő hamisság; de igazsággal nem bontogathatván* az anyaszentegyház tanítását, hazugsággal akarják azt gyűlöltetni. Hogy pedig ne láttassanak igyefogyottaknak, ostromollyák, de igen erőtlen bizonyságokkal a *traditiókat.*

* Gyengíthetvén. Pázmány által másütt is használt szó.

I. Azt forgattyák[1], hogy Christus heába-való tiszteletnek mondgya az emberi tudomány tanítást. FELELET: Az *Ecclesiának traditiója* nem emberi tudomány, mert a mely Isten bizonyossá tett, hogy az ördögtűl meg nem győzetik az *Ecclesia*[2] és ennek engedelmességére kötelezett[3]: azon Istennek tanítása forog abban, a mit az *Ecclesia* előnkben ád. Szinte mint az Apostolok tanítása nem emberi tudomány, mivel Isten arra felelt, hogy az ő vezérléséből szóllanak az Apostolok.

[1] Matth. 15. v. 9. Marc. 7. v. 8.
[2] Math. 16. v. 18.
[3] Math. 18. v. 16.

II. Említik azokat az írásokat[4], mellyek tiltyák, hogy az Isten ígéjéhez semmit ne adgyunk. FELELET: Tiltya Isten, hogy az ő könyvéhez, a bibliához, semmit ne írjunk, se abból ne töröllyünk; hanem éppen, tisztán úgy hadgyuk a mint Isten íratta; de azt sohult nem mondgya, hogy semmit egyebet ne hidgyünk, hanem csak azt, a mit világos szókkal írva olvasunk a bibliában.

[4] Deut. 4. v. 2. Proverb. 30. v. 6. Apocal. 22. v. 8.

III. Szent Pált[5] említik, ki a Sz. Irást hasznosnak mondgya, hogy tekélletes légyen ember. FELELET: Senki nem tagadgya az Irásnak hasznos vóltát. Mi-képpen azért semmire-kellőjűl bizonyítana, a ki így okoskodnék: Hasznos az étel táplálásra, hasznos az imeg melegítésre, hasznos a fejsze éppítésre: tehát, nem szükséges az ital, a mente, a fúrú vagy fűrész. Azon-képpen nem következik a Szent Irásnak hasznos voltából a *traditiónak* haszontalansága.

[5] 2. Timoth. 3. v. 16.

IV. Azt mondgyák, hogy ha a traditióknak helyt adunk, akármely hiúságot elő-toszhatnak *traditió*-gyanánt. FELELET: A mely *Ecclesia* Szent Lélek vezérléséből tisztán tartotta a Szent Irást, az apostoli *traditiókat*-is megőrizte. Azért, szinte oly bizonyosok vagyunk, hogy az anyaszentegyház *traditiói* meg nem mocskoltattak, mely bizonyos, hogy az Isten könyvét meg nem vesztegették. És mi-képpen sok hamis írásokat[6] akartak régen Apostolok neve-alat elő-toszni a tévelygők, de azokat az *Ecclesia* kihánta: úgy a hamissan költött *traditióknak* sem adott helyt és hitelt. Végezetre, a mint *Ádámtúl*-fogva *Moysesig* az igaz tudomány *traditió*-által tisztán maradott: úgy most-is tisztán maradhat; mivel Isten fogadással igérte, hogy a pokolbéli ördög hamissága meg nem győzi az anyaszentegyház igazságát[7].

[6] Supra fol. 366.
[7] Matth. 16. v. 18.

MÁSODIK KÖNYV.

AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL.

AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL.

Az *Credóban* vallyuk és Christus üdvözítőnktűl tanúltuk[1], hogy e földön Istennek anyaszentegyháza, híveinek gyölekezete vagyon, mellyet a Sz. Irás[2] Christus jegyesének[3], Christus testének[4], Isten házának[5], országának[6], várasának[7], templomának[8], aklának[9], igazság oszlopának[10], *Ecclesiának*[11] nevez. Mi-reánk nézve pedig nem csak anyánknak[12] mondatik; de oly tanítónknak-is[13], melynek tartozunk engedni.

Ezekkel a böcsülletes nevezetekkel taníttatunk, mely szükséges az *Ecclesiát* ismérni és annak tagjai közzé számláltatni; mert a mint írja Cypriánus[14], Sz. Ágoston[15], sőt Calvinus is[16], Isten fia nem lehet, a kinek nem annya az *Ecclesia: Habere non potest Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem.* Avagy a mint amaz közönséges versben olvassuk: *Non Deus huic Pater est, cui non Ecclesia Mater.* Mivel azt Christus parancsollya[17], hogy pogánynak tarcsuk, a ki szó-fogadatlan az *Ecclesiának*, méltán írja *Calvinus*, hogy megtagadgya Istent és Christust, a ki elszakad az *Ecclesiától: Discessio ab Ecclesia, Dei et Christi abnegatio est*[18]. Szent Ágoston sem tartya keresztyénnek, a ki az *Ecclesiában* nincsen: *Quisquis ille est, qualiscunque ille est, Christianus non est, qui in Ecclesia Christi non est*[19]. Azért a látható *Ecclesiának* anyai nevezete előnkben adgya, úgy mond *Calvinus*, hogy Lélek-szerént nem születünk, fel sem neveltetünk, ha az *Ecclesia* méhében nem fogad, tejével nem tart, gond-viselésével nem óltalmaz: *De Ecclesia visibili, discamus vel uno Matris elogio, quam necessaria sit nobis ejus cognitio; quando non alius est nobis in vitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in utero, ipsa pariat; nisi nos alat uberibus; denique sub custodia ac gubernatione sua nos teneat. Adde, quod extra ejus gremium nulla est operanda peccatorum remissio, nec ulla salus*[20]. Az ő kebelén-kívűl reménség nem lehet a bűn bocsánatrúl és üdvös-

[1] Math. 16. v. 18.
[2] Ephes. 5. v. 24, 32.
[3] Ephes. 1. v. 22.
[4] 1.Tim.3.v.15.
[5] Lucæ 16. v. 16.
[6] Hebr. 12. v. 12.
[7] Ephes. 2. v. 21.
[8] Joann. 10. v. 16.
[9] 1.Tim.3.v.15.
[10] Ita Calv. explicat lib. 4. c. 1. n. 1.
[11] Actor. 20. v. 28.
[12] Gal. 4. v. 26.
[13] Matth. 18. v. 16.
[14] De unit. Ecclesiæ n. 20.
[15] Lib. 4. de Symbolo, c. 11, 13.
[16] Calv. lib. 4. c. 1. n. 1.
[17] Matth. 18. v. 16.
[18] Calv. lib. 4. c. 1. n. 10.
[19] Aug. Sermone 181. de Tempore.
[20] Calv. lib. 4. c. 1. n. 4.

ségről; mert ollyan az *Ecclesia* (úgy mond a *helvetiai confessio* [1]), mint a Noë bárkája, mely-kívül minnyájan elvesztek. A hitbenvaló eggyességnek sincs semmi bizonyos módgya, ha meg nem ismértetik az *Ecclesia: Nulla est securitas unitatis, nisi Ecclesia declarata, quæ super montem constituta abscondi non potest, et ideo necesse est, ut omnibus terrarum partibus nota sit* [2]. Végezetre, a mint eléb megmutattuk, a szent könyveket és azoknak igaz értelmét meg nem ismérhettyük, ha az *Ecclesiától* nem tanúlunk. Ezért írja Sz. Ágoston, hogy minden ember köteles az *Ecclesiát* ismérni: *Ecclesiam ignorare nulli licet, ideo secundum verbum Domini abscondi non potest* [3]. Mert a Szent Cypriánus mondása-szerént: Mi-képpen a majmok, noha nem emberek, de emberhez hasonlíttyák magokat: úgy minden tévelygő gyölekezet magát *Ecclesiának* nevezi és efféle nevezettel veremre viszi azokat, kik vólta-képpen nem ismérik az igaz *Ecclesiát* [4].

[1] Confess. Helv. art. 17.

[2] August. lib. 3. contra Epist. Parmeniani, cap. 5.

[3] August. Epist. 170.

[4] Cypr. Epist. 73. ad Jubajan.

Tudgyák az új tanítók, hogy ha megismértetik az igaz *Ecclesia*, nem szükség egyéb kérdéseken egyenetlenkedni; hanem a Christus mondása-szerént: a min nem alkodhatunk, abban az *Ecclesia* útat mutat, mert ez az igazságnak gazdag tárháza: *Non oportet apud alios quærere Veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli, quasi in depositorium dives, plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt Veritatis, ut omnis, quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ* [5]. Annak okáért minden mesterségeket arra fordíttyák, hogy az *Ecclesiát* elrejtsék, ennek hiteles tanítását kétessé tegyék, ezt hamis tévelygésekben keverjék és oly jeleit adgyák, mellyekből senki meg ne ismérhesse. Noha mind ezekben oly álhatatlan habozásokkal bolyonganak, hogy csak abból-is megismértetik veszett igyek.

[5] Matth. 18. v. 16. Irenæus, lib. 3. c. 4.

I. RÉSZE.

Az igaz Anyaszentegyházat megismérhetni.

Im hallók, hogy lelkünk vesztése-alat tartozunk Christus *Ecclesiájában* lenni. Azért, ha ezt megismérhetni, nem kel az ő keresésében semmi munkát kiméllenni. Ha pedig meg sem ismérhetni, heában törődünk azon, minémű jelei és ismértető tulajdonsági légyenek az Anyaszentegyháznak; mert az ismérhetetlen dolognak ismértető jelei nem lehetnek.

Hogy pedig ebben a kérdésben szón ne akadozzunk, érteni kel, hogy mikor az *Ecclesiát* láthatónak nevezik a *Doctorok,* nem azt jelentik, hogy külső látásból, testi szemmel megválaszthattyuk, mellyik az igaz *Ecclesia:* hanem csak azt mondgyák, hogy oly külső és szemmel látható gyölekezet az *Ecclesia*, melyről bizonyoson tudhattyuk, hogy ez az igaz *Ecclesia,* mivel Isten oly jelenségit adta az igaz *Ecclesiának,* mellyeket szemünkel látott dolgokból, vagy szemes tanúk vallásából megtapasztalhatunk ő-benne.

Az új tanítók azt hirdetik, hogy Istennél egyéb senki nem ismérheti, mellyik az igaz *Ecclesia: Invisibile appellatur Ecclesia, non quod homines sint invisibiles ex quibus colligitur, sed quod oculis nostris absconsa,* DEO *autem* SOLI *nota*[1]. SOLI DEO *permittenda est cognitio suæ Ecclesiæ*[2]. *Nobis invisibilem,* SOLIUS DEI *oculis conspicuam Ecclesiam, credere necesse est*[3]. Ezt pedig nem azért taníttyák, hogy valami jelenséget látnak a Sz. Irásban, mivel az egész Irásban csak leg-kisseb szó sincsen, mely az *Ecclesiát* láthatatlannak jelentené: hanem e két okért akarnák elrejteni az Anyaszentegyházat: I. Azért, mert mikor kérdik tőllök: Hol vólt az *Ecclesia Luther* szakadása-előt, melynek száz tizen-öt esztendeje alég vagyon, ha azoknál nem vólt, kiktűl elvált *Luther,* mikor a barát csuklyát elhatta? Erre egyebet nem mondhatnak, hanem hogy az ő *Ecclesiájok* vólt akkor-is, de *in latebris*[4], titkon lappangott, senkitűl nem láttatott; sőt Christus ő-maga-is, akkor félig eltemettetett vólt: *Sub Papatu semisepultus latuit Christus, obrutum Evangelium*[5]. II. Azért, mert félnek attúl, hogy ha az igaz *Ecclesia* megismértetik, ottan eloszol mint egy pára az ő vallások. Azért elhitetik a kösséggel, hogy senki nem tudhattya Istennél egyéb, mellyik az igaz *Ecclesia,* és az Isten nyáját a farkasoktúl ki nem választhatni: *Nullum sæpe discrimen inter proprium ejus gregem et fera animalia, notari potest*[6]. Ezek-ellen:

Mi azt taníttyuk, hogy a Christus *Ecclesiáját* minden üdőben megismérhetni, és illyen értelemmel az anyaszentegyház látható. Bizonyítom:

I. Azokból az ígíretekből, mellyeket az Ó Testamentomban olvasunk a *Messias* várasárúl. *Isaias* azt írja, hogy ennek kapui mindenkor nyitva lésznek, hogy ő-belé mennyenek a nemzetségek; és valaki ebben nem mégyen, elvész: *Aperientur portæ tuæ jugiter die et nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo Gentium. Gens et Regnum, quod non servierit tibi, peribit*[7]. Utánna veti, hogy

[1] Confess. Helvetica, artic. 17.
[2] Calvin. lib. 4. c. 1. n. 2.
[3] Ibid. num. 7.
[4] Calv. lib. 4. c. 1. n. 2. Vaj vólna úgy most is!
[5] Calv. lib. 4. c. 2. n. 12.
[6] Calv. lib. 4. c. 1. n. 2.
[7] Isai. 60. v. 11.

valaki szemét felnyittya, megisméri a Christus népét: *Scietur in gentibus semen eorum. Omnis, qui viderit eos, cognoscet; quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus*[1]. És azzal fejezi-bé, hogy ennek az Isten várasának falait éjjel nappal, örökkön örökké, őrző vártások állyák, kik meg nem szűnnek az Isten nevének hirdetésétűl[2]. *Sz. Dávid* írja[3], hogy a *Messias* napban helyhezteti sátorát; és az ő királyi-széki ollyan lészen, mint a nap vagy a tellyes hold; mely mondást így magyaráz Sz. Ágoston[4]: *In sole posuit tabernaculum, in manifestatione Ecclesiam, non in occulto, non quæ lateat, non velut operta. Quid tu hæretice, fugis in tenebras? quid per angulos fugis? quid latitare conaris?* És ötszörnél többször olvasom a Sz. Ágoston írásiban, hogy: *Abscondi non potest Ecclesia*[5], az *Ecclesia* el nem rejtethetik. *Certum signum hoc habet, quod abscondi non potest. Nota est omnibus gentibus*[6]. Ezek a Sz. Irás mondási, mellyeket elő-számlálánk, mind helytelenek, ha az *Ecclesia* elrejtetett és ismérhetetlen; mert vallyon mint ál kapuja nyitva? mint mehetünk belé? mint ismérhettyük őtet? mint őrízhetik ezt az őr-állók, ha senki sem tudhattya, hol légyen és mellyik légyen a Christus várasa? mint fenyegetheti Isten azokat, kik ebben nem mennek, han nem tudhattyák, hol légyen? Bezzeg valóban tyrannus vólna, a ki híveinek feje jószága vesztésében parancsolná, hogy az ő-tőlle nevezett várasba mennyenek: és oly várast nevezne, mely láthatatlan vólna és senki nem tudhatná, hol légyen. Igy bánik Isten velünk, veszedelemmel fenyegetvén azokat, kik az ő várasában nem mennek, ha ez a váras láthatatlan, ismérhetetlen.

[1] Ibid. cap. 61. v. 9.
[2] Ibid. c. 62. v. 6.
[3] Psalm. 18. v. 8.; et 88. v. 36.
[4] In psalm. 18. Stultus ut luna mutatur. Ecclesiast. 27. v. 12.
[5] August. Epist. 170. in Psalm. 47.; De unitate Ecclesiæ, c. 14.; Lib. 13. contra Faustum, c. 13.; Lib. 3. contra Epist. Parmen. c. 5.
[6] Lib. 2. contra liter. Petilian. c. 104. Vide supra fol. 406.

II. Az Új Testamentomból ezen igazság kitetczik: mert, először: Christus parancsollya, hogy a min nem alkhatunk, az Anyaszentegyház eleibe terjeszszük: *Dic Ecclesiæ*[7]; és a ki az ő ítíletinek nem enged, pogánynak tarcsuk. It Christus az igaz és nem a tévelygő *Ecclesiárúl* szól; mert a tévelygő *Ecclesiának* nem tartozunk engedni; mivel a Christus juhai az idegen szavát nem fogadgyák[8]. Ezt pedig oly *Ecclesiának* mondgya, melynek eleibe adhattyuk dolgunkat és tanítását megérthettyük; mert csúfság-is volna oly *Ecclesiához* igazítani tanúságért, mellyet meg nem ismérhetnénk, és nem tudván hol légyen, vagy mellyik légyen, néki nem szólhatnánk, tőlle nem tanúlhatnánk. Másodszor: Sz. Pál írja[9], hogy a Christus testét [az-az *Ecclesiáját*[10]] Christus eljövetéléig, az-az világ végéig, Pásztorok és *Doctorok* éppítik és őrzik

[7] Matth. 18. v. 16.
[8] Joann. 10. v. 6.
[9] Ephes. 4. v. 12.
[10] Ephes. 1. v. 22.

a tévelygéstől. És a mint másut[1] szól, Istentűl rendelt püspökök igazgattyák azt az *Ecclesiát*, mellyet Christus vérével magának nyert. Mind két helyen az igaz *Ecclesiárúl* vagyon szó, mert csak ez a Christus teste, csak ez óltalmaztatik a tévelygéstűl, csak ennek rendelt Christus Pásztorokat, csak ez az ő vére húllásának nyeresége. Ezt azért, az igaz *Ecclesiát*, nem éppíthetik, sem őrízhetik a Pásztorok, ha meg nem ismérhetni; mert bolondság vólna valamely Pásztorra oly nyájat bíznyia, mellyet nem látna és nem tudna hol, s mellyik légyen. Végezetre: Christus az ő *Ecclesiáját* hegyen éppített várasnak nevezi[2], kiből Sz. Ágoston azt hozza-ki, hogy *Ecclesia vera neminem potest latere*[3]; az igaz *Ecclesia* senkielőt el nem rejtetik.

[1] Actor. 20. v. 28.

[2] Matth. 5. v. 14.
[3] August. De unitate Ecclesiæ, c. 14. 16.

III. Ezent bizonyíthattyuk igaz okoskodással. Először: mert az Anyaszentegyház-kívűl senki nem üdvözűl és kárhozat-alat tartozunk az igaz *Ecclesiában* lenni. Tehát ezt megismérhettyük; mert nem a kegyes Istenhez, hanem kegyetlen tyrannushoz illik, oly dologra kötelezni örök veszedelem-alat, mely lehetetlen. Másodszor: Ha nem tudhattyuk, mellyik az igaz *Ecclesia*, a Sz. Irás könyveirűl, bötűjéről, értelméről, bizonyost nem érthetünk; mert ez-előt megbizonyítók, hogy egyébünnen csalatkozhatatlanúl ezeknek végére nem mehetünk, hanem csak az igaz *Ecclesiától*. Harmadszor: Ha az igaz *Ecclesia* láthatatlan, következik, hogy a *Lutherista* és *Calvinista* gyölekezet nem igaz *Ecclesia*, mivel ezek most igen láthatók. És által-szóval azt kérdem: Tudgyák-é az ellenkezők, hogy az ő gyölekezetek igaz *Ecclesia*, vagy nem-tudgyák? Ha tudgyák, tehát ismérhető az igaz *Ecclesia*, és nem-csak Isten egyedűl isméri azt. Ha nem tudgyák, tehát sem Isten, sem az emberi okosság nem szenvedi, hogy koczkára vessék lelkeket és abban a gyölekezetben maradgyanak, melyről magok sem tudgyák, ha igaz-é, vagy hamis. Az-is temérdek gondolatlanság, hogy magok sem tudván, mellyik az igaz *Ecclesia*, mi-tőllünk azt kivánnyák, hogy ő-hozzájok állyunk és az ő gyölekezetekkel társalkodgyunk.

Vaj vólna láthatatlan!

Meggyőzetvén ezekkel a bizonyságokkal *Calvinus*, azt mondgya, hogy noha a választottak *Ecclesiáját* csak egyedűl Isten láttya; de azért Istennek e földön látható és emberektűl megismérhető *Ecclesiája*-is vagyon, melynek engedelmességére és eggyességére kötelezetünk[4]. Erről a látható *Ecclesiárúl* írja, hogy vallást tészünk a *Credóban*[5]. Ezt írja, hogy Anyánk, mellyen-kívűl üdvösségünk nem lehet: *Hanc, quæ respectu hominum Ecclesia dicitur, obser-*

[4] Calv. lib. 4. c. 1. n. 2. et 3
[5] Ibid. n. 4. verba vide supra fol. 405.

[1] Ibid. num. 7. *vare, ejusque communionem colere jubemur*[1]. Ezek mind *Calvinus* szavai, mellyekből kitetczik, hogy a mely *Ecclesia* Istennek fiakat szül, a mellyen-kívül senki nem üdvözűlhet, a melynek engedelmességére és eggyességére köteleztetünk: az az *Ecclesia visibilis*, látható és megismérhető. Ezen-kívül pedig más Anyaszentegyháza
[2] Inferius, c. 3. Istennek nincsen, mivel az Isten *Ecclesiája* csak egy, mint ezentúl[2] megbizonyíttyuk. És hogy a *Calvinus* csavargásának eleit vegyük, azt kérdem: Ha a választottak gyölekezete ebben a látható *Ecclesiában* vagyon-é, úgy, hogy ennek enged, ezzel eggyez; vagy ezen-kívűl lézzeg? Ha ezen-kívűl vagyon, tehát nem üdvözűlhet; mert *Calvinus* igazán írja, hogy a látható *Ecclesián*-kívűl senki nem üdvözűlhet, mivel e-nélkűl sem a keresztségnek, sem az Úr Vacsorájának szolgáltatása, sem tanító pásztorok, sem Isten ígéjének hirdetése, sem sok külömböző tagoknak eggyessége nem találtatik. Ezek-nélkűl pedig sem igaz hit, sem *Ecclesia* nem lehet. Ha pedig a választottak sokasága a látható *Ecclesiának* tagja, tehát ennek *Sacramentomit* gyakorlya, tanítását fogadgya, rend-tartásit követi. És így, ha a látható *Ecclesiának* tanítása hamis, szinte oly hit-árúlók a *Calvinus* választotti, mint a ki törökhöz és sidóhoz adná magát és azok módgyára rendelné Isteni szolgálattyát.

Rom. 10. v. 15. Fides ex auditu.

Ellen-vetések.

Az ellenkezők erőtlen bizonysággal állattyák az *Ecclesiának* láthatatlanságát:

[3] Calv. lib. 4. c. 1. n. 2. 3. Reg. 19. v. 10. 3. Reg. 12. v. 21

I. Azt forgattyak[3], hogy *Illyés*-idét az *Ecclesia* láthatatlan vólt; és azért panaszkodik a Proféta, hogy ő egyedűl maradott az Isten szolgái-közzől. FELELET. *Salamon* halála-után két királyságra oszlott a sidóság: A *Juda* királyának *Jerusálemben* vólt székes helye; az *Israël* királlyának *Samariában*. Illyés Proféta *Achab* idejében nem azon panaszolkodik, hogy az egész sidóságban csak ő egyedűl szolgál Istennek; mert jól tudta, hogy midőn *Achab*-idét az *Israël* királyságában eláradott vala a bálványozás, akkor a *Juda* királyságában, *Jerusálemben*, *Josafat* országlott, kinek idejében felette virágzott az *Ecclesia* és az isteni szolgálat; kiért úgy megáldá Isten *Josafatot*[4], hogy tizen-egyszer száz hatvan-ezer mezei vitézi vóltanak, azokon-kívűl, kik minden várasok őrzésére othon maradtak. Azért *Illyés* Proféta, nevezet-szerént csak az *Israël* Országárúl szól, a mint Sz. Pál-is feljegyzi[5] és azt

[4] 2. Paralip. 17. v. 19.

[5] Rom. 11. v. 2.

mondgya, hogy az *Israël* királyságában egyedűl ő maradott a Próféták-közzűl; noha egyébüt az *Ecclesia* nyilván virágzott. Ezen formán mondhatná Bihar vár-megyében egy jámbor pap, hogy egyedűl maradott az Isten szolgái-közzűl azon a földön, noha másut a keresztyénségben sok ezer papok vannak.

II. Azt beszéllik, hogy a mit hiszünk, azt nem láttyuk. De az *Ecclesiát* a *Credóban* hiszszük, tehát nem láttyuk. FELELET: Ha ez helyes, tehát az Apostolok, kik látták Christusnak kínnyát, feszítését, halálát, temetését, feltámadását, menybe-menését: nem mondhatták a *Credot*. Továb: *Calvinustúl*[1] hallók, hogy a *Credóban* a látható *Ecclesiárúl* tészünk vallomást; meg kel tehát néki-is fejteni ezt az ellen-vetést. Azt mondom azért, hogy a Sz. Pál tanítása szerént a hit még azoknak-is erős bizonysága, mellyeket nem látunk; de azért a mit nyilván[2] tudunk vagy látunk, azt hittel-is valhattyuk az Istennek tanúbizonyságáért, mint az Apostolok hitték a Christus halálát, és Sz. Tamás látta és hitte az Urunk feltámadását[3]. Noha az *Ecclesiában* más, a mit hiszünk; más, a mit látunk. Mi-képpen azért a bibliát és a keresztségben a vízzel-mosást láttyuk; de hogy a biblia Isten könyve; hogy a keresztség lelki újúlás; azt hittel vallyuk: úgy a külső gyölekezetet láttyuk; de hogy ez Christus *Ecclesiája* légyen, szemmel nem láttyuk, hanem Istentűl mutatott és hittel vallott jelenségekből ismérjük, mikor ezeket a jeleket bizonyoson láttyuk az igaz *Ecclesiában*.

Hebr. 11. v. 1.

[1] Calv. lib. 4. c. 1. n. 2. et 3.

[2] Ut Deum esse: Unum esse: omnipotentem, etc.

[3] Joann. 20. v. 29.

III. Azt mondgyák, hogy az *Ecclesiában* csak a választottak vannak. Senki nem láttya pedig, kik légyenek választottak; *tehát* az igaz *Ecclesiát* sem láthatni. FELELET: Ez szinte annyi, mint-ha így okoskodnál: Csak az ember, a kinek lelke vagyon. Senki nem láttya a lelket; tehát az embert sem láthatni. Az sem igaz, hogy az *Ecclesiában* csak választottak vannak; mert Christus az *Ecclesiát* hasonlíttya szűrűhőz[4], melyben a tiszta szemnél töb polyva vagyon; hálóhoz[5], melyben jó és rosz halakat fognak és csak a parton válogattyák-el egy-mástúl; menyegzős házhoz[6], melyben ruhátalanok-is találtatnak és kínra vettetnek; szűzekhez[7], mellyek-között esztelenek vannak és kirekesztetnek; nagy házhoz[8], melyben tiszta és mocskos edények vannak; szőlőhöz[9], melyben a gyümölcstelen veszszók levágatnak a tőrűl. Egy szóval, az *Ecclesiának* ismeréséhez nem szükség tudni, kicsodák a választottak; hanem elég azt tudni, a mit Isten megjelentett, hogy az *Ecclesia* igaz hitnél egyebet nem taníthat és hogy ő-benne vannak a hívek és választottak, nem ő-kívűlle.

[4] Matth. 3. v. 12.

[5] Matth. 13. v. 47.

[6] Matth. 22. v. 12.

[7] Matth. 25. v. 1.

[8] 2. Timoth. 2. v. 20.

[9] Joann. 15. v. 2.

II. RÉSZE.

Az anyaszentegyház el nem fogyhat; nem tévelyeghet.

§. 1.

Az újítók vélekedése e dologról.

Láttyák az ellenkezők, hogy ha az *Ecclesia* győzhetetlen és mindenkor fen ál, az ő gyölekezetek (melynek *Luther*-előt híre sem vólt) Christus *Ecclesiája* nem lehet. Azt-is értik, hogy ha az *Ecclesia* tévelyedhetetlen, bolondság annak tanításán meg nem nyugodni. Azért azt vítattyák, hogy eltévelyedhetik és elfogyhat az *Ecclesia;* sőt ollyat beszéllenek a Christus Jegyesérűl, mellyet egy böcsülletes ember nem szenvedne feleségérűl mondani; mert azzal mossák szájokat, hogy egy-nehány száz esztendő forgásában házasság-törő kurva vólt az *Ecclesia;* Christus országából az igazság kigyomláltatott; az Isten igéjének tiszta hirdetése megszűnt; minden nemzetek, kicsinytűl-fogva nagyig, *Anti Christus* szolgái vóltak; Christusnak csak egy igaz szolgája, egy lelki pásztora nem maradott, hanem a minap támadott predikátorok akarják újonnan felállatni a Christus országát. Ezeket mind Calvinus írja: *Innumerabilibus superstitionibus prostituta Ecclesia, fœdissimo adulterii genere inquinata fuit*[1]. *Execrabili Idololatria, multis ante hæc sæculis, vera religio submersa, subversaque fuit*[2]. *Alta errorum nocte immersi fuerunt aliquot sæculis homines*[3]. *Pura Verbi prædicatio aliquot sæculis evanuit*[4]. *Romanus Anti Christus imbuerat* TOTUM *orbem ea opinione, Missam esse opus, quo sacerdos Christum offert*[5]. *Missæ abominatio,* OMNES *Reges terræ et populos, a summo usque ad novissimum inebriavit*[6]. *Ita sæculis aliquot dissipata fuit Ecclesia, ut destituta fuerit veris Pastoribus*[7]. *Volumus everso regno Anti Christi, verum Christi regnum iterum* ERIGERE[8]. Annak-okáért *Calvinus* a római vallást azért nevezi *tyrannis*-nak, hogy az *Ecclesiát* tévelyedhetetlennek hirdeti: *Quo minus ferenda est Cleri Papalis improbitas, dum sacrilegæ suæ Tyrannidi hunc colorem inducunt: negant Ecclesiam errare posse*[9]. Ő pedig a *helvetiai Confessióval* azt hirdeti[10], hogy az *Ecclesia* tanítását meg kel visgálni, ha egy sinóron jár-é a Szent Irással; és csak akkor kel néki hinni, mikor szava eggyez az Irással.

[1] Calvinus contra Sadoletum.
[2] Calv. lib. 1. c. 11. n. 9.
[3] Calv. lib. 3. c. 5. n. 1.
[4] Lib. 4. c. 1. n. 11.
[5] Ibid. c. 18. n. 1.
[6] Ibid. n. 18.
[7] De Ecclesiæ reformandæ ratione, initio.
[8] Lib. 4. c. 11. n. 5.
[9] Calv. in Matth. 28. v. 20.
[10] Vide supra fol. 381.

Mely tudományból következik: I. Hogy az *Ecclesiának* csak annyi hitele vagyon ő-nállok, menyi *Mahometnek* vagy az ördögnek, mivel ezek szavát-is elhiszik, mikor eggyez a Sz. Irással. II. Hogy a tanúlatlan kösségnek kel megítílni az *Ecclesiát,* ha eggyez-é, vagy külömböz tanításában a Sz. Irással, mint-ha töb tudomány és isteni ajándék vólna akár-kiben, hogy-sem az *Ecclesiában;* a vagy a kösség, sőt még a tanúltak is elérkezhetnének arra, hogy minden tudományt a Sz. Irás próbájára vigyenek.

Nota. Vide fol. 393—394.

Vide supra fol. 384—385.

Ebben a kérdésben helyén hadgyuk mi-is, hogy az ollyan *Ecclesia*, mint az ellenkezőké, sok hamis tévelygésekbe eshetik, mivel ezt magok sem tagadgyák; sőt *Calvinus* világos igékkel imigyen taníttya: *Errores sæpe fidei permixtos esse*[1]. *In cunctis semper mixta est fidei incredulitas*[2]. *Ecclesia* (Calviniana) *abjicienda non est, etiamsi multis vitiis scateat. Poterit vel in doctrina, vel in Sacramentorum administratione, vitii quidpiam obrepere, quod alienare nos ab ejus communione non debet*[3]. *Ecclesia leviusculis erroribus non vitiatur*[4]. A kinek az Úr Isten eszét megtartotta, ítíllye-meg, ha lehet-e ennél nagyob vakság, hogy a *Calvinisták* oly hitet követnek és oly *Ecclesiában* maradnak, melyről magok-is azt hirdetik, hogy tévelygésben, hitetlenségben, tudománynak és Szentségek szolgáltatásának vétkes fogyatkozásiban elegyíttetett.

[1] Calv lib. 3. c. 2. n. 31. [2] num. 4. [3] Lib. 4. c. 1. n. 12. [4] Lib. 4. c. 2. n. 1. Vide infra; cap. 4. §. 2. arg. 2.

A mi pedig a Christus igaz *Ecclesiáját* illeti, arrúl így tanítunk.

§. 2.

Az Anyaszentegyház mindenkor megmarad.

Az Christus Anyaszentegyháza világ végéig el nem fogy; bizonyítom ezt: I. Christus mondgya, hogy *Ecclesiáját* nem fövenyen, hanem kő-szálon[5] éppíti, és ez-ellen győzedelmet nem vészen a pokol kapuja, az ördög hatalma és csalárdsága. Ezt pedig oly *Ecclesiárúl* mondgya, melynek gond-viselését Péterre bízá, néki adván a meny-ország kulcsát; az-az: látható *Ecclesiárúl;* mert senki annak gondgyát nem viseli, a kit nem ismér. Ezen fogadását megújítá[6], mikor azt ígíré, hogy oly Szent Lelket ád, mely örökké velünk marad és minden igazságra tanít. Sőt maga-is velünk lészen világ végéig. Ezek mind hamissak, ha az ördög elfogyatta és e világból kigyomlálta valaha az Anyaszentegyházat. II. Azt írja Sz. Pál[7], hogy a Christus testének (azaz: *Ecclesiának*[8]) éppítő Doctori és Pásztori lésznek mind a Christus eljöveteléig, kik óltal-

[5] Matth. 16. v. 18. [6] Joann 14. v. 16. cap. 16. v. 13. Matth. 28. v. 29. [7] Ephes. 4. v. 12. et sequ. [8] Ephes. 1. v. 22.

mazzák a hamis tudományok szelétűl és tévelygések csalárdságitúl. Ez nem igaz, ha valamely üdőben elfogy az *Ecclesia;* mert azt senki nem éppíti, sem őrzi, a mi elfogy és nincsen. Másut[1] ezen Sz. Pál az Anyaszentegyházat igazság oszlopának és erősségének nevezi, jelentvén, hogy ha az igazság mindeneknél[2] erősseb és győzhetetlemb, az *Ecclesiának*-is győzhetetlennek kel lenni. Ezeket pedig Sz. Pál nem valami elrejtett *chimærárúl* mondgya, hanem oly látható *Ecclesiárúl*, mellyet Pásztorok őríznek és óltalmaznak tévelygéstűl, melyben *Timotheus* egyebekkel társalkodott, *conversatus*. III. A Sz. Irás mondgya[3], hogy az *Ecclesia* igaz hit-által örökös jegyese Istennek és hogy Christus országa soha el nem omol: *Regni ejus non erit finis*[4]. *Regnum ejus, quod non corrumpetur*[5]. *In æternum non dissipabitur*[6]. *Spiritus meus non recedet de ore seminis tui in sempiternum*[7]. *Thronus ejus sicut sol in æternum*[8].

[1] 1. Timoth. 3. v. 15.
[2] 3. Esdræ, 4. v. 35.
[3] Oseæ, 2. v. 19.
[4] Luc. 1. v. 32.
[5] Daniel, 7. v. 14.
[6] Cap. 2. v. 44.
[7] Isai, 59. v. 21.
[8] Psalm. 88. v. 63.

Ezekkel meggyőzetvén az újítók, megvallyák nem örömest, hogy mindenkor vólt és világ végéig marad a Christus *Ecclesiája: Nullum fuit ab orbe condito tempus, quo Ecclesiam suam Dominus non habuerit; nullum etiam fore, ad consummationem usque sæculi, quo non sit habiturus*[9]. *Fatemur omnes, Ecclesiam* DEI *sic propagatam fuisse, ut continuo sæculorum ordine usque ad nos duraverit*[10]. *Oportet omnino semper fuisse, nunc esse, et ad finem usque sæculi futuram esse Ecclesiam*[11]. Azért még akkor-is, mikor az *Anti Christus* idejében, három esztendeig és hat hónapig, az ördög mególdatik, megmarad és harczol az *Ecclesia*. Ez-okáért szól így Sz. Ágoston: *Ecclesiam diabolus nec solutus utique seducturus est*[12]. Szent Ambrus azt írja[13], hogy a habok el nem meríthetik az *Ecclesiát;* mert az ő árbocz-fája a Christus kereszte, kormányossa az Atya, hajó orrára vigyázó a Szent Lélek.

[9] Calv. lib. 4. c. 1. n. 17.
[10] Calv. De Eccles. Reformatione.
[11] Confessio Helvetica, art. 17.
[12] August. De civit. 20. c. 8.
[13] Ambr. De Salomone. c. 4.
Vide Klaúz, I. fol. 248. et II. fol. 157.

§. 3.

Az anyaszentegyház nem tévelyeghet.

Az igaz *Ecclesia* a Sz. Irás-ellen, az igazság-ellen semmit nem taníthat; mert mi-képpen a Profétákat és Apostolokat Isten úgy vezérlette, hogy hamissat ne írnának; úgy az *Ecclesiát* Szent Lelkével minden igazságra viszi. Ezt a pogány népekkel külömben el nem hitethette az *Ecclesia,* hanem isteni csudákkal. Azért a mit Sz. Ágoston mondott Christus Urunkrúl, ugyan azont mondhattyuk

az *Ecclesiárúl: Miraculis conciliavit authoritatem, authoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboravit Religionem; quam non solum Hæreticorum ineptissima novitas fraudibus agens, sed nec Gentium quidem veternosus error, violenter adversans, aliqua ex parte convelleret*[1]. Azokellen pedig, kik a Sz. Irásnak hisznek, künyű ezt megbizonyítani az Isten szavaival; mert: I. Azt ígíri Christus[2], hogy az ő *Ecclesiáján* a pokol kapuja, az ördög ereje és csalárdsága hatalmat nem vészen. Igen-is hatalmat venne, ha hamis tévelygésre vinné. Az-is Christus szava[3], hogy oly Szent Lelket ád, mely örökké velünk marad és minden igazságra tanít, sőt maga is velünk lészen világ végéig[4]. Ezekben semmi sem költ*, ha az Ecclesia tévelygést taníthatott és tanított. Végezetre az egyszer bévetett jó magrúl azt mondgya Christus[5], hogy nevekedik világ végéig; tehát soha ki nem gyomláltatik. II. Azt parancsollya Christus, hogy ha valamin meg nem alkodhatunk egymással, jelencsük-meg az *Ecclesiának;* és valaki ennek szavát nem fogadgya, pogánynak tarcsuk[6]. Ha az *Ecclesia* megcsalatkozhatik és megcsalhat: illyen parancsolatot nem adhatott Christus; mert ezzel arra köteleztetnénk, hogy ha tévelygést tanít az *Ecclesia*, azt-is kövessük. Tudva vagyon pedig, hogy a Christus juhai nem kötelesek az idegen szavát halgatni[7] és az Isten parancsolattya sem vihet gonoszra: *Nemini mandavit impie agere*[8]. III. Sz. Pál írja[9], hogy az *Ecclesiában* világ végéig Doctorok és Pásztorok lésznek, kik azt éppítik és óltalmazzák a hamisságtúl. Ha az *Ecclesia* tévelyeghet: tehát az ő Pásztori hamisságot tanítván, rontyák a Christus házát, nem óltalmazzák *a circumventione erroris*, a tévelygésnek csalárdságától. IV. Az *Ecclesiát* igazság oszlopának és erősségének nevezi Sz. Pál[10]. Ha hamisságot tanít, nem erőssítője, hanem rontója az igazságnak. V. Hamis nem lehet, a mit hitünk ágazattyában vallunk; de a *Credóban* vallyuk, hogy szent az *Ecclesia: Credo sanctam Ecclesiam catholicam.* Tehát az *Ecclesiának* mindenkor szentnek kel lenni. Ha pedig tévelygésbe esnék, szent nem lehetne; mivel igaz hit-nélkűl senki Isten-előt nem lehet kellemetes[11]. VI. Ha az anyaszentegyház tévelygésben esnék, következnék: Először, hogy a Christus *Ecclesiája* elfogyna; mert mihelyt a hamisság-által ördög aklává lenne, ottan nem vólna Christus *Ecclesiája*. Másodszor, hogy eszszel s okkal senki a maga vallásában bátorságos nem lehetne; mert akár-ki méltán így gon-

[1] August. De utilitate credendi. c. 14.
[2] Matth. 16. v. 18.
[3] Joann 14. v 16.; cap. 16. v. 13.
[4] Matth. 28. v. 19.
[5] Matth. 13. v. 30.
[6] Matth. 18. v. 16.
[7] Joann. 10. v. 6.
[8] Eccli. 15. v. 21. Jacob. 1. v. 13.
[9] Ephes. 4. v. 12.
[10] 1. Timoth. 3. v. 15.
[11] Hebr. 11. v. 6.

Vide supra, fol. 414.

* Hiteles, hitelre méltó.

dolkodhatnék: Im hallom, hogy a Christus *Ecclesiája* mikor azt véli, hogy igazságot követ, akkor tévelyeghet és tévelyeg néha. Tehát én, más, harmad, ezen-képpen járhatunk, holot senki, néked s nékem nem adott bátorságosb állapatot, hogy-sem az Anyaszentegyháznak. És talám a mely *Ecclesiában* most vagyok, az-is úgy járt, mint a Christus *Ecclesiája,* és tévelyegvén azt alíttya, hogy jól vagyon dolga. Ha azért ez megtörténhetik, sőt a Christus *Ecclesiáján* megtörtént: ki tészen bizonyossá, hogy meg nem történt azon-is az *Ecclesián,* melyben vagyok? VII. Azt kérdem az újítóktúl: Ha vagyon-é, a ki az újonnan támadott kételkedésekfelől oly méltósággal tanítást adhasson és végezést tehessen, hogy
Supra fol. 377. ezen mindenek tartozzanak megállani, vagy nincsen? Ha vagyon, mutassák-meg, kicsoda ez, ha nem az *Ecclesia,* és oly *Ecclesia* pedig, mely hamisságra ne vihessen? Ha pedig illyen tanító nincsen, véghetetlen kételkedés, versengés, egyenetlenkedés árad e világra. Ennek felette: A mely *Ecclesiában* te vagy, tévelyeghet-é? vagy nem? Ha tévelyeghet, tehát azt bátorságoson nem követheted és a magad hitinek igazságárúl bátorságos nem lehecz. Ha nem tévelyeghet, tehát azon *Ecclesia* tévelyedhetetlen.

A régi Atyák-is bizonyságok az *Ecclesiának* álhatatos igazságárúl. Szent *Cypriánus* írja, hogy a Christus jegyesse házasságát meg nem ronthattya: *Adulterari non potest Sponsa Christi, incorrupta est, pudica est*[1]. Ugyan ezent írja Sz. Ágoston. És azt sokszor álhatatoson mondgya, hogy akkor tartyuk igazán a Szent Irást, mikor az *Ecclesiának* tanítását követtyük, mely-ellen a ki tusakodik, esze nincsen: *Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod universæ placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat authoritas. Quisquis falli metuit obscuritate quæstionis, eamdem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate Sancta Scriptura demonstrat*[2]. *Disputare contra ea, quæ universa tenet Ecclesia, insolentissimæ est insaniæ*[3]. Ezek mind külömben vannak, ha az *Ecclesia* hamissat taníthat.

[1] Cypr. De unit. Eccles. n. 20.

[2] Lib. 1. contra Cresconium, c. 33. Vide finem cap. 4. hujus lib. in fin.

[3] Epist. 118. Vide supra fol. 383—385.

Meggyőzetvén ezekkel az új tanítók, megengedik, hogy az Anyaszentegyház nem taníthat igaznál egyebet: *Non est sperneudus Ecclesiæ consensus, quæ* NUNQUAM *nisi in veritatem verbi* DEI *consentit*[4]. *Quod ergo non exstinguitur in mundo Veritas, sed salva persistit: id fit, quod* FIDAM *habeat custodem Ecclesiam, cuius opera et ministerio sustinetur*[5]. *Sic Ecclesiæ authoritatem commendat Dominus, ut dum illa violatur, suam ipsius immunutam censeat.*

[4] Vide supra fol. 365.

[5] Calv. lib. 4. c. 8. n. 15.

[6] Ibid. n. 12.

Vocatur Columna et firmamentum Veritatis. Quibus verbis significat Paulus, ne intercidat Veritas DEI *in mundo, Ecclesiam esse* FIDAM *ejus Custodem*[1].

[1] Lib. 4. c. 1. n. 10.

Ellen-vetések.

Az Szent Irásban semmi jelensége nincs annak, hogy a Christus *Ecclesiája* tévelyeghessen. Azért csak illyen gyanúsággal akarják az újítók állatni dolgokat: I. Az *Ecclesia* emberekből ál. Az emberek pedig megcsalatkozhatnak, mivel *omnis homo mendax.* II. Az Ó Testamentom-béli *Ecclesia* tévelygésbe esett, fő-képpen mikor Christust megtagadta és megölte. III. Szent Ágoston írja[2], hogy az utólsó *Conciliomok* gyakran megjobbíttyák az elébbi végezéseket. *Ipsa Concilia plenaria, sæpe priora posterioribus emendari.*

[2] August. lib. 2. de Baptism. contra Donat. c. 3.

Ezek igen fogatlan bizonyságok és künyű egy-egy szóval leütni inárúl mindeniket; mert, először: Noha az emberi gyarlóság magán megcsalatkozhatik; de mikor Isten reá felel, hogy valakit hamisságtúl mególtalmaz, bátorságos a dolog. Az Apostolok és Próféták emberek vóltak, de azért ugyan nem tévelyeghettek az igazság hirdetésében: úgy az *Ecclesia* sem léphetik az igazság vágásán-kívűl; mert az Isten igaz ígíreti-szerént ezt mególtalmazza. Mi-képpen azért minden ember meghalhat, de nem lehet, hogy ítílet napjáig minnyájan meghallyanak, mivel Istennek kijelentett akarattya külömbet tart: úgy az *Ecclesiának* mindenik tagja magán, megeshetik; de az *Ecclesia* úgy vezettetik Istentűl, hogy el ne dőllyön. Másodszor: azt írja[3] Sz. Pál, hogy az *Ecclesiának* jobb ígíreti vannak, hogy-sem a *Synagogának;* mert a *Synagogárúl* nyilván meg vólt jövendőlve, hogy a Christus tagadásáért megvettetik[4], és hogy Christus a sidóknak botránkozás köve[5], és elvétetik a sidóktúl a törvény[6]. Az *Ecclesiának* pedig oly igéreti vannak, hogy világ végig megmarad az igazságban. És noha Christus jövetele előt sokszor a *Synagogának* nagy részei tévelygettek, kire nézve (az Irás[7] szokása-szerént) a Próféták közönségesen mindeneknek tulajdonították, a miben sokan vóltak részesek és azt írták, hogy minnyájan eltévelyedtek; de azért Christus eljövételéig mindenkor megmaradott a sidók közöt a *Synagoga;* hanem akkor esett-meg, mikor Isten megjövendőltette vala, tudni-illik, mikor Christust megtagadá és kárhoztatá. Harmadszor: Az egyházi

A divisis ad conjuncta non valet argumentum!

[3] Hebr. 8. v. 6. Similia Jerem. 31. v. 32.
[4] Isai. 34. v. 1. et sequ.
[5] Daniel, 9. v. 26, 27.
[6] Isai. 8. v. 14; cap. 6. v. 9.
[7] Ezech. 7. v. 26. Vide Isai. 6. v. 10. Jer. 31. v. 31. Malach. 2. v. 10. Calvin. Phil. 2. v. 21. Beza, 1. Tim. 2. v. 1.

szer-tartásról és szabados dolgokról a *Conciliomok* úgy végeztek, mint az üdőhöz és nemzetségek erkölcséhez alkalmatosbnak találták. Azért effélékben az előbbi végezéseket megjobbították és elváltoztatták; de a hit dolgában soha az utólsób közönséges *Conciliom* nem kárhoztatta, a mit az előbbi végezett, noha nyilvábban magyarázta sokszor az előbbi végezést.

III. RÉSZE.

Minémű jelekből ismérhetni az Ecclesiát.

Vide fol. 415.

Az pogányokkal, kik helyt nem adnak a Szent Irásnak, különben meg nem ismértethetni az igaz *Ecclesiát.* hanem vagy isteni csudákkal, mellyeket a Sz. Irás[1] jeleknek, erőssítéseknek, isteni bizonyításoknak nevez; vagy azokkal a sok szép jelenségekkel, melyek a keresztyén hitet minden egyéb vallások-felet hihetségesnek mutattyák. De a kik a Sz. Irást böcsüllik, azok az Isten ígéjében adatott jelekből megismérhetik az *Ecclesiát;* mert a Sz. Ágoston mondása-szerént, bizonyoson kimutattya ezt a Sz. Irás[2]. *Ecclesiam sine ulla ambiguitate Sacra Scriptura demonstrat:*

[1] Marci 16. v. 17. et 20. Hebr. 2. v. 4. 2. Cor. 12. v. 12. Ezek vannak a Kalaúzban libro 2. I. 69—120.

[2] August. lib. 1. contr. Crescon. c. 33.

§. 1.

Az újítók nem elégséges jeleit adgyák az Ecclesiának.

Sem el nem ronthattyák, sem el nem rejthetik az új tanítók az anyaszentegyházat; de ennek oly ismértető jeleit mutogattyák, mellyekből meg ne ismértessék; tudni-illik, az Isten ígéjének igazán hirdetését és a Szentségeknek tisztán szolgáltatását: *Symbola Ecclesiæ dignoscendæ, Verbi prædicationem et Sacramentorum observationem posuimus*[1]. Azt akarják azért az új tanítók, hogy elsőben ember végére mennyen, mellyik az Isten ígéjének igaz tanítása és abból visgállya az *Ecclesiát;* mely tudománnyal csak arra néznek, hogy a versengéseket véghetetlenné tegyék és az *Ecclesiának* ítílő széki-eleibe soha ne mennyenek, hanem inkább ők ítíllyék az *Ecclesiának* tanítását.

[1] Calv. l. 4. c. 1. n. 10. Similia n. 9.

Mi azt mondgyuk, hogy az isteni igazságnak mértéke-mellől az *Ecclesia* el nem távozhatik, a mint erőssen megbizonyítók. Ezokáért mindenkor megmarad ő-benne az igaz tanítás és a *Sacra-*

mentomok tisztasága; de azért ezek nem oly jelek, mellyekből az *Ecclesiát* megismérhessük.

I. Mert az újítók tanítása-szerént az igaz *Ecclesia* nem egyéb, hanem oly gyölekezet, melyben az Isten ígéje igazán hirdettetik és a Szentségek tisztán szolgáltatnak. Tehát, mikor az *Ecclesiának* ismértető jeleit keressük, nem egyebet keresünk, hanem oly jeleket, mellyekből tudhassuk, hol légyen az az *Ecclesia,* mely az Isten ígéjét és a *Sacramentumokat* tisztán szolgáltattya. Ha azért az ismértető jelnek külömbnek kel lenni attúl, a minek ismeretire viszen; ha eléb és könnyebben kel megismértetni a jelnek, hogysem annak, a mit ez-által keresünk: következik, hogy az igaz tanítás nem lehet ismértető jele az *Ecclesiának,* mivel mind egy, és eggyüt ismértetik-meg az igaz *Ecclesia* és az a gyölekezet, melyben igazán hirdettetik az Isten ígéje. Végy példát erről: Ha orvosoltatni akarván magadat, tudakoznál, mellyik a leg-főb orvos-doctor Bécsben? nem adnám ismértető jelét, ha azt mondanám, hogy az, a ki bátorságosban, könnyebben, hamaréb meggyógyíttya a beteget; mert noha más szóval és móddal; de ugyan csak azt adnám jelül, a mit tudni akarsz.

Augustana Confessio, Art. 7. etc.

Si quæras Quæ est domus Judicis? Inepte respondebis, si dicas: ista, in qua habitat.

II. Az Anyaszentegyház jelének olynak kel lenni, mellyen közönségesen minnyájan megismérhessék az *Ecclesiát;* mert minnyájan kötelezteténk az *Ecclesiában* lenni; kire nem kötelezteténk, ha ezt minnyájan meg nem ismérhetnők és a tévelygő gyölekezettől meg nem választhatnók. Bizonyos pedig, hogy közönségesen minnyájan meg nem ismérhetik az *Ecclesiát* a Sz. Irásnak tiszta tanításából; mert hogy valaki megítílhesse, ha tisztán taníttya-é valamely gyölekezet a Sz. Irást, tudni kel az egész Sz. Irásnak igaz értelmét, mivel ha valamely részét nem érti, talám szinte abban csalatik-meg. Ennek-felette, a mely gyölekezetnek tanítását a Sz. Irás-mellé veti, annak minden részeit, bizonyításit és mentségit érteni kel; mert ha valamellyikét nem érti, ítíletet nem tehet felőlle, ha eggyez-é, vagy külömböz a Sz. Irással. Nem hogy a kösség pedig; de még a tanítók közzül sem tudom, kicsoda érkezik arra, hogy a tellyes Sz. Irásnak mély titkait tudhassa külömben, hanem ha eléb az igaz *Ecclesiát* megismérvén, annak tanítását vészi. Azért ha én *Calvinista* vólnék, így gondolkodnám magamban: Im hallom, hogy külömben nem tudhatom, mellyik az igaz *Ecclesia,* hanem ha az egész Sz. Irásnak igaz magyarázattyát általlátom és e'mellé vetem minden vallásoknak tanítását. Én pedig

Lásd oda fellyeb, fol. 385, 413.

bizonnyal érzem, hogy arra elégtelen vagyok. Tehát csak játczottatnak engem a csalóka predikátorok, mikor az *Ecclesiának* ismerésére oly jelt adnak előmben, mellyen el nem tudok indúlni.

III. Nem mondhattyuk azt ismértető jelnek, a minek ismérésében szinte oly könnyen megcsalatkozhatunk, mint annak feltalálásában, a mit ez-által keresünk és a mit, noha hamissan, de egyenlő színnel, magokra vonhatnak az ellenkező gyölekezetek. De bizonyos, hogy szinte oly könyű, sőt könnyebb a Sz. Irásnak tiszta értelmében, mint az *Ecclesiának* ismerésében megcsalatni, és minden hamis gyölekezetek magokra vonszák azt az jelt, hogy ők értik igazán a Sz. Irást, és az ő tanítások az *Evangeliomnak* tisztaságos forrásából meríttetett. Nincs pedig semmi oka a községnek, miért hidgyen ezek-közzűl inkáb eggyiknek, hogy-sem másiknak; mert mindenik fél, egy-aránt, csak a maga magyarázattyából állattya tanítását, noha (a Sz. *Jeronimus* mondása-szerént) bizonyos, hogy vagy minnyájan, vagy egy-néhányan hazudnak.

Vide supra, fol. 394.

Hieron. supra, fol. 382.

IV. Az Anyaszentegyháznak ismerésére nagy szükségünk vagyon, hogy ennek tanításával óltalmaztassék az igazság, méltóságával rontassék a tévelygés; maga, ha eléb a tellyes Sz. Irásnak igaz értelmét tudnók, és ebből kellene osztán felkeresni az *Ecclesiát*, semmi szükségünk nem vólna az *Ecclesiának* ismeretire; mert ha minden isteni tudománynak igazságát által-értem, minek-előtte megismérjem az *Ecclesiát:* vallyon s ha az-után feltalálom, mit tanúlok tőlle?

§. 2.

Az Ecclesiának négy igaz jelei vannak.

Az *Nicæa*-béli és *Constanczinápolyi* közönséges gyölekezetek vallása (mellyet *Calvinussal*[1] egyetemben a *Helveciai Confessio javal*) négy főjeleit adgyák az Anyaszentegyháznak, tudni-illik: hogy egy, szent, közönséges, apostoli. Ezek oly jelek, hogy mindenik magán megválasztya az igaz *Ecclesiát* valamely hamis gyölekezettől. Eggyüt pedig mind a négy jel senkihez máshoz nem fér, hanem csak az igaz *Ecclesiához.*

[1] Calv. lib. 4. c. 9. n. 8. Confess. Helv. art. 11.

§. 3.

Una. *Első jel, hogy egy az Ecclesia.*

Az igaz Ecclesia egy, azaz, egy test, egy akol, egy galamb. E'hez az egységhez három dolog kívántatik: Első, hogy az *Eccle-*

1.Cor. 10. v. 17. c. 12. v. 12, 27. Cant. 6. v. 8.

siának fiai vallásokban meg ne szakadozzanak, hanem úgy mint azon egy testnek tagjai[1] eggyet ércsenek, azon egy *regulában* maradgyanak: *Idem sapiamus, in eadem permaneamus regula*[2]; és a mint Sz. Pál mondgya[3]: egy hitek légyen; eggyet mondgyanak; *In eodem sensu et in eadem scientia*[4]; egy szívök, egy lelkök légyen[5]; és ugyan eggyek légyenek[6]. Azért[7] valahol sok külömböző tagoknak eggyessége nem találtatik, ot nem kel igaz *Ecclesiát* keresni. Második kívántatik e'hez az egységhez: hogy az *Ecclesia* ne változtassa vallasát, egy üdőben eggyet, másban mást ne tanícson, hanem azon dolgokrúl álhatatoson azont tanícsa; mert, *Unum est indivisum in seipso.* Azt mondhattyuk egynek, a mi magában meg nem oszlott. Ez az egység abból származik, hogy az *Ecclesiának* hiti és tanítása Isten szaván éppíttetik[8]. Mi-képpen azért az Isten szavában[9] nem lehet úgy, s nem úgy: azon-képpen az *Ecclesiának* tanítása nem álhatatlankodik. Ezt mind a két dolgot egybe-foglalván Szent *Athanasius*, így szól: *Veræ disciplinæ et magisterii argumentum est, ubi eadem confitentur, nec a se invicem, nec a maioribus dissentiunt*[10]. Harmadik az kívántatik e'hez az egységhez, hogy az *Ecclesiában* bizonyos mód légyen az eggyességnek megőrzésében és viszsza-vonyások elóltásában; mert kevés haszon vólna az ideigvaló eggyezésben, ha ennek megtartására bizonyos mód nem adatnék. Isten sem kívánhatná tőllünk az eggyességet, ha ennek megtartásában mód nem vólna. Sőt, alkalmatlamb vólna a Christus országa minden világi birodalomnál; Isten-is keveseb gondot viselne az *Ecclesiának* lelki és üdvösségre-néző állapattyára, hogy-sem a testi és mulandó dolgaira; mert, hogy a világi veszendő jószágmiat szűnetlen veszekedés ne lenne az Anyaszentegyházban, ezeknek eltávoztatására bizonyos *Magistratusokat,* gondviselőket rendelt, kiknek méltóságos igaz-látások-által minden veszekedések eligazodnak, megszűnnek. Az üdvösségre nézendő viszáltatásokban azért, ha igaz-látót nem rendelt, és módot nem hagyott azoknak leszállításában: keveseb gondgya vólt Istennek lelkünkre, hogy-sem e világi nyugodalmunkra.

I.

[1] 1. Corinth. 12. v. 12, 25, 27. cap. 10. v. 17. Rom. 12. v. 4.
[2] Philip. 2. v. 2. cap. 3. v. 16.
[3] Ephes. 4. v. 4.

II.

[4] 1. Cor. 1. v. 10.
[5] Actor. 4. v. 34. Rom. 15. v. 6.
[6] Joann. 17. v. 11.
[7] 1. Corinth. 12. v. 12. 14. 20. 28.
[8] Rom. 10. v. 17.
[9] 2. Corinth. 1. v. 18. 1. Cor. 14. v. 33.
[10] Athanasius in Decret. Nicænæ fidei.

III.

Supra, fol. 377.

Una est Ecclesia identitate numerica morali.

§. 4.

Második jel, hogy szent az anyaszentegyház. *Sancta.*

Az igaz *Ecclesia* szent. Ezt *Isaiás*[11] szent útnak; *Joël*[12] szent hegynek; *Sz. Pál*[13] szent templomnak, makula-nélkűl-valónak nevezi. Három dologban ál pedig ez a szentség. Először: hogy az igaz *Eccle-*

[11] Isai 35. v. 8.
[12] Joël. 3. v. 17.
[13] 1. Cor. 3. v. 17. Ephes. 5. v. 27.

I *siában* szent emberek vannak. E-kívül pedig szent és Isten-előt kedves nem lehet[1], sőt pogánynak kel tartani, a ki ennek engedelmességétűl elszakad. Azért a mely *Ecclesiának* vallásában szent emberek találtattak, bizonyos, hogy az igaz *Ecclesia*. És jóllehet nehéz az emberek szentségéről ítíletet tenni; de azért mikor Isten valamely szolgájának tekélletességét csudákkal kinyilatkoztattya; mikor az egész keresztyén világ valamely istenes embert kételkedés-nélkűl szentnek ítíl: azt igazán szentek-közzé számlálhattyuk.

[1] Hebr. 11. v. 5. Matth. 18. v. 16.

II. Másodszor: az Anyaszentegyház szentsége az ő tanításának tisztaságában ál, melynek tulajdon erejéből és természetiből az emberek szentségre és tekélletességre vitetnek, úgy hogy ennek mivóltából semmi fesletségre ok nem adatik. Ezt jelenti Sz. Dávid[2], mikor az isteni tudományt makula-nélkűl-valónak és lélek-térítőnek nevezi; Sz. Jakab-is[3], a mennyei tudományt tellyesnek mondgya jó erkölcsökkel. Erről a jelrűl szólván Christus[4], gyümölcséből mondgya, hogy meg kel ismérni a jó fát; mert a tudománynak tulajdon erejéből származott gyümölcse künnyen megismérteti az igazságot.

[2] Psalm. 18. v. 8.

[3] Jacob. 3. v. 17.

[4] Matth. 7. v. 17.

III. Harmadszor: Az *Ecclesiának* szentsége az isteni csudáknak fínyességében ál; mert a csudák oly jelek, mellyek az Anyaszentegyház tanításának szentségét kinyilatkoztattyák, mivel a csudák isteni erőssítések, isteni bizonyítások[5], és, a mit *Calvinus*[6] szól, Isten pecséti. Tehát, valamely bizonyos, hogy Isten hamissat nem bizonyíthat, oly nyilván-való, hogy a csudák nem erőssítnek egyebet a szent igazságnál. Azért Sz. Ágoston azt írja, hogy őtet az *Ecclesiában* tartóztattya a csudák-által nyert méltóság[7]: *Multa sunt, quæ in Ecclesiæ catholicæ gremio me justissime tenent. Tenet consensio populorum atque gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata; tenet ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum, successio Sacerdotum.* Noha pedig a régi csudákkal megerősíttetett igazságnak hitelére nem kel új csudákat kívánnunk, a mint Sz. Ágoston illyen szókkal taníttya: *Miracula necessaria fuere, priusquam crederet mundus, ad hoc, ut crederet mundus. Quisquis adhuc prodigia, ut credat, inquirit: magnum est ipse prodigium, qui mundo credente, non credit*[8]; de azért bizonyos, hogy a mely gyölekezetnek szentségét és tanítását isteni csudákkal megpecsétli, abban kel az igazságnak találtatni. És valamely gyölekezetnek vallását soha semmi csudák nem erőssítették, igaz *Ecclesiának* azt nem ítílhetni.

[5] Matth. 16. v. 20. Hebr. 2. v. 4.

[6] Calv. 2. Corinth. 12. Vide infra, cap. 4. §. 4. in 2. probatione.

[7] August. Tomo 6. contra Epist. fundamenti, cap. 4. Vide supra fol. 415.

[8] August. de Civit. 22. cap. 8.

§. 5.

Harmadik jel, hogy közönséges az Ecclesia. *Catholica.*

Az igaz *Ecclesiát* a *Credóban*, közönségesnek, *Catholicának*, két fő okért nevezzük:

Először, az üdőre néve: mert kiterjed minden üdőkre, az-az, minek-utánna egyszer felállatott, soha semmi üdő folyásában le nem dől, el nem fogy, hanem minden üdőben megmarad, a mint ezelőt megbizonyítók[1]. Ezen a jelen fondálván igazságokat a régi Atyák, mihent új tudományt és újonnan kezdett gyölekezetet láttak: ottan csak az egy újságnak jelenségével-is kárhoztatták; tudván, hogy az igazság régieb a hamisságnál[2], a jó mag eléb vettetik az ellenség konkolyánál; és a Sz. János mondása-szerént: a tévelygók szakadnak-el az igaz vallástúl, úgy-mint eléb-valótúl. Hallyad az Atyák szavait: *Quid nobis adfertis novi? numquid iterum seminandum est bonum semen, quando ex quo seminatum est, crescit usque ad messem*[3]*? Hoc ipso quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros prænuntiat Apostolus*[4]. *Principalitatem veritati, posteritatem mendacitati deputandum esse, ex illius parabolæ patrocinio, quæ bonum semen a Domino seminatum primo constituit; avenarum adulterium, ab inimico Diabolo postea superinducit*[5]. A Sz. Irás pedig[6] száma-nélkűl int, hogy az új tanításoknak helyt ne adgyunk. Perpetua.

[1] Supra, fol. 413.

[2] Matth. 13. v. 25. 1. Joann. 2. v. 19.

[3] August De unit. Eccl. c. 15. Matth. 13. v. 30.

[4] Hieron. Contr. Luciferian. c. 9. 1. Tim. 4. v. 1.

[5] Tert. Præscript. c. 31. Matth. 13. v. 25.

[6] 1. Tim. 6. v 20. Rom. 16. v. 17. Gal. 1. v. 8. 2. Joann. v. 10.

Nem mondgyuk azt, hogy mind hamis valamit újonnan kezdenek; mert az Új Testamentom-is új volt Christus-idét; hanem csak azt mondgyuk, hogy az *Ecclesiának* felállatása-után a mely gyölekezet újonnan kezdetik, annak hamisnak kel lenni, mivel az egyszer feléppíttetett igaz *Ecclesia* semmi üdőben el nem fogyhat, hogy ismét újonnan kelletnék kezdetni. Azt sem mondgyuk, hogy mind igaz, a mi régi, a-vagy, hogy csak magán a régiség elégséges jele légyen az igazságnak, mert a pogányok bálványozása elég régi vólt Christus-idét; hanem csak azt mondgyuk, hogy mivel az igaz *Ecclesiának* világ végéig meg kel maradni, a régiség megválasztya az új hamis gyölekezetektűl az igaz *Ecclesiát;* és ha a régiségmellé adgyuk az *Ecclesiának* töb jeleit, és nevezet-szerént a negyedik jelből, hogy az Apostoloktúl vett tudományt megtartotta: így osztán akár-mely régi tévelygésektűl-is elválasztatik az igaz *Ecclesia.*

Másodszor, közönségesnek mondatik az *Ecclesia* helyre nézve; mert kiterjed minden nemzetségekre, mellyek az *Evangeliom* zen- Ubique.

gését hallották, a mint a régiek e'képpen magyarázzák: *Catholica græce appellatur, quod per totum terrarum orbem diffunditur*[1]. *Quod ubique, quod semper, hoc est vere et proprie catholicum*[2]. Ugyan-is megjövendőltetett a Profétáktúl, hogy a *Messiás* országa az egész világra terjed[3] és az Apostolok nyilván írják, hogy e széles világra hatott a Christus tudománya[4]. Azért Sz. Ágoston[5], *Optatus*[6] és töb szent *Doctorok*, a *Donatisták* gyölekezetinek hamisságát azzal rontyák, hogy az *Africán*-kívűl nem terjedett. Mikor pedig azt mondgyák, hogy az *Ecclesia* az egész világra terjedett: nem azt értyük ezen, hogy egyszer s mind az egész világnak minden szegeletiben találtatott; hanem hogy egy-más-után kiterjedett minden nemzetségekre, valamellyek az *Evangeliom* zengését hallották.

[1] August. Epist. 170.
[2] Lirinensis contra profanas novit. c. 3.
[3] Isai. 54. v. 2. Zachar. 9. v. 10. Psalm. 2. v. 8.
[4] Rom. 1. v. 8.; cap. 10. v. 18. Colos. 1. v. 6.
[5] August. in Psalm. 85. in illud: Omnes gentes venient.
[6] Optat. lib. 2.

Ennek a jelnek erejéből vagyon, hogy az igaz *Ecclesiának* kellett a pogány népeket Christus isméretire hozni, a mint olvassuk *Isaiás* profetánál[7]. Ugyan-is hihetetlen, hogy a tévelygő gyölekezet a pogányságból Christus isméretire hozzon valamely nemzetséget. I. Azért, mert Christus Urunk a tévelygésekrűl szólván, azt mondgya[8], hogy a jó magu közzé veti az ellenség a konkolyt, úgy, hogy a jó búzának eléb kel bévettetni. II. Azért, mert Sz. János a tévelygőkrűl nyilván írja[9], hogy mi-közzűllünk mennek-ki. Tehát eléb közinkben kel gyölekezni a pogányoknak és az-után kel a tévelygésnek csirázni. III. Azért, mert az Ur Isten Profetái-által megjövendőltette, hogy a pogányságbúl a nemzetségek az ő várasába és gyölekezetibe térnek: *Semen tuum gentes hæreditabit*[10]. *Erit mons domus Domini in vertice montium et fluent ad eam* OMNES *gentes*[11]. *Ambulabunt gentes in lumine tuo. Aperientur portæ tuæ jugiter, ut adferatur ad te fortitudo gentium. Gens et regnum quod non servierit tibi, peribit*[12]. IV. Azért, mert a pogányok Christushoz térésében sok nehéz és a romlott természettel tusakodó dolgok vannak, mellyeket emberi bölcseség meg nem győzhet, hanem csak a szűvekkel bíró Istennek hatalma. És ez-okon[13] isteni erőből származott csudákat olvasunk minden nemzetségek megtérítésében. Ezeket meggondolván *Tertullianus*, igazán írja[14], hogy az eretnekek nem pogányokat térítenek, hanem keresztyéneket tévelyítenek: *Negotium illis est, non Ethnicos convertendi, sed nostros evertendi. Stantibus ruinam operantur, non jacentibus elevationem. Opus eorum de veritatis destructione venit. Nostra suffodiunt, ut sua ædificent.*

[7] Isai. 54. v. 3.; cap. 60. v. 11. Vide supra, fol. 407.
[8] Matth. 13. v. 25.
[9] 1. Joann. 2. v. 19.
[10] Isai. 54. v. 2
[11] Cap. 2. v. 2
[12] Cap. 60. v. 3. et 11.
[13] Vide Kalaúz, I. fol. 101. et seqq.
[14] Tertull Præscript. c. 42.

§. 6.

Negyedik jel, hogy apostoli gyölekezet az Ecclesia. *Apostolica.*

Az igaz *Ecclesia* apostoli gyölekezet két okból.

ELŐSZÖR: mert az apostolok idejében-való *Ecclesiával* ISTENTUL KÜLDETETT Pásztoroknak egymás-után, félbe szakadás-nélkűl-való következésével, *successiójával,* egybe-foglaltatott. Mi-képpen azért csak azt mondhattyuk Duna vizének, mely a Duna forrásából az ő ágyában vagy fészkében és völgyében szakadás-nélkűl alá-folydogál: azon-képpen csak azt nevezhettyük apostoli *Ecclesiának,* mely az Apostolok idejétűl-fogva egymás-után következő személyeknek tanítása-által szintén mi-reánk érkezett. A-vagy mi-képpen csak azt mondhattyuk Sz. István király nemzetségéből-valónak, a kinek származását felvihettyük Sz. István királyra: azon-képpen csak azt nevezhettyük apostoli gyölekezetnek, mely az apostolok idejétűl fogva, Istentűl küldetett igaz Pásztoroknak egy-más-után szünetlen következésével terjedett. Hogy pedig így kellett az igaz *Ecclesiának* terjedni, kitetczik abból, mert az igaz *Ecclesia* mindenkor megmarad, a mint eléb [1] megmutatók. Istentűl küldetett lelki pásztorok tanítása-nélkűl pedig meg nem maradhat, a mint a Sz. Irás nyilván taníttya [2]. És megvallya *Calvinus,* imigyen írván: *Pastoribus et Doctoribus, carere nunquam potest Ecclesia* [3]. *Ministerio sublato, Ecclesiæ ædificatio perit* [4]. Sz. Jerónymus írja, hogy a hol pap nincsen, ot *Ecclesia* sem lehet: *Ecclesia non est, quæ non habet Sacerdotem* [5]. Innen vagyon, hogy a régi Atyák az ő idejekben támadott tévelygések hamisságát azzal rontották, hogy az Apostolokra fel nem vihetik Pásztoroknak származását, *successióját,* mi-képpen felviszi a római Anyaszentegyház. *Tertullianus* így szól a tévelygőkről: *Edant origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporum suorum per successionem ab initio durantem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt* [6]. Irenæus elő-számlálván Sz. Péter-tűl-fogva *Eleutheriusig* az egy-más-után következő római Pápákat, azt írja, hogy ezzel megszégyeníttetnek, valakik ellenkezést kezdenek [7]. Sz. Ágostontúl hallók, hogy ez a *successio* tartya őtet az *Ecclesiában* [8]. Másut arra int, hogy abban az *Ecclesiában* maradgyanak, melyben ezt a lelki pásztoroknak szakadás-nélkűl-való következését találllyák: *Dubitabimus nos in ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, hæreticis partim Conciliorum gravitate, partim miraculorum majestate damnatis, culmen authori-*

Successio Sacerdotum.

Vide infra, cap. 4. §. 4. argum. 1.

[1] Supra, f. 413. Infra c. 4. §. 4. in 2. argum.
[2] Rom. 10. v. 15. Ephes. 4. v. 12. Isai. 62. v. 6. Jerem. 33. v. 18. 21.
[3] Calv. lib. 4. c. 3. n 4.
[4] Lib. 4. c. 1. n. 11.
[5] Hier. contra Lucifer. in fine. Vide Cyprian. infra cap. 4. §. 4. initio.
[6] Tertull. Præscript. c. 32.
[7] Irenæus lib. 3. cap. 3.
[8] Supra, f. 422.

[1] August. De Utilit. credendi c. 17. [2] Epist. 165. [3] Optatus, lib. contra Parmen.

talis obtinuit? [1] Eggyüt ismét, elő-számlálván [2] a római Pápákat *Anastasiusig*, ezzel a *successióval* rontya a *Donatistákat*, mint szinte *Optatus*-is [3].

[4] Iren. lib. 4. c. 43.

Másodszor, apostoli *Ecclesiának* mondatik az Anyaszentegyház; mert az Apostoloktúl vett tudományt megőrzi. Ugyan-is csak magán a tanítók *successiója* nem elégséges, hanem kívántatik az-is, a mit *Irenæus* hozzá-ád: *Ut cum Episcoporum successione charisma veritatis acceperit* [4], hogy az Apostoloktúl vett igazságot kövesse. E'hez pedig nem elég, hogy az apostoli írásokat böcsűllye, hanem szükség, hogy ezeknek értelmét úgy kövesse, a mint az Apostoloktúl vették és követték a hívek; mert más úton végére nem mehetünk, mit írtak, és minémű értemmel írtak az Apostolok, hanem azoktúl, kik az Apostoloktúl tanúlván, maradékokra szállították az apostoli tanításnak igaz értelmét az apostoli írásokkal egyetemben.

Secundum analogiam fidei. Vide supra, fol. 383–386.

IV. RÉSZE.

Az Újítók gyölekezete nem igaz Ecclesia.

Nem magunktúl gondolt vagy újonnan csinálgatott bizonyításokkal ostromollyuk az ellenkező gyölekezeteket, hanem a minémű erősségekkel a régi Szentek rontották és elóltották az ő idejekben nevekedett tévelygéseket, ugyan azokat forgattyuk az újítók-ellen. És mivel az Istennek atyai gond-viselése nem szenvedi, hogy valamely tévelygő gyölekezet csak színnel-is magára vonhassa az *Ecclesiának* ismértető jelenségit: a mostani új vallásoknak hamisságát, az *Ecclesiának* feljegyzett jeleiből nyilván ismértettyük.

§. 1.

Una. *Az első jel nem illik az új gyölekezetekhez.*

Supra, fol 420. [1] 1. Corinth. 12. v. 12., 25., 27. cap. 10. v. 17. Rom. 12. v. 4. Multi unum corpus in Christo.

I. Bizonyság. A mely gyölekezetnek tagjai közöt eggyesség nincsen a tudományban, nem lehet igaz *Ecclesia*. De az elszakadott gyölekezetek tagjai közöt nincs eggyesség a tudományban. *Ergo.*

Első részét megbizonyítók az Anyaszentegyház első jelének magyarázásaban. És Sz. Pál világoson jelenti [5], hogy a hol sok tagoknak azon egy hitben egyenlő értelme és lelki eggyessége, az-az a Szentek eggyessége, *Communio Sanctorum* nincsen: ot a

Christus teste [1], mely az *Ecclesia*, nem találtatik. Annak okáért, a régi Atyák azzal mutattyák hamisságokat az ő idejekben támadott tévelygőknek, hogy ha külön megkérdezed őket, nem találsz kettőt, kik egy-aránt hinnének: *Cum sint duo vel tres, de eisdem non eadem dicunt* [2]. *Si quis experimentum* VOLET *accipere, separatim interroget de aliquo eos, qui excellentes sunt apud ipsos; inveniet alium quidem dicentem hoc, alium illud* [3]. *Mentior, si non etiam a regulis suis variant inter se, dum unusquisque perinde suo arbitratu modulatur quæ acceperit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille, qui ea tradidit* [4].

[1] Eph. 1. v. 22.

[2] Irenæus lib. 1. c. 5.

[3] Libro 4. c. 69.

[4] Tertull. Præscript c. 42.

Második részét bizonyságunknak magok sem tagadgyák az új tanítók; mert a *Sacramentariusokrúl* vagy *Calvinistákrúl Bezánál* azt olvassuk, hogy ezek fejetlen lábok, minden tudomány szelétűl tétova ragadtatnak; holnap mit fognak hinni, magok sem tudgyák: *Nostri quales sint? Palantes, omni vento doctrinæ agitati. Horum, quæ sit hodie de religione sententia, scire fortasse possis: sed quæ cras de eadem futura sit opinio, neque illi, neque tu certo affirmare queas* [5]. A Lutheristák *Concordiája* nagy hoszszú laistromban írja, minémű sok viszálkodás [6] vagyon az augustai *Confessio* követő tanítók-közöt a jó cselekedetekrűl, az igazúlásrúl, az eredendő bűnrűl, a szabad akaratrúl, az Ur Vacsorájárúl, a Christus személyérűl; egy szóval: valamenyin vannak, akár-miben-is, ki ide, ki tova, annyi-felé vonsznak; és mint a *Samson* rókáinak [7] csak üszög hordozó farkok köttetett egyben, az Anyaszentegyház mezejének perselésére.

[5] Epist. 1. Theologica.

[6] Vide Kalaúz, I. fol. 393.

[7] Ita August. in Psalm. 80. Judic. 15.

De hová kel erre több bizonyság annál, hogy a *Lutheristák* és *Calvinisták*-közzűl senkit nem találsz, a ki arra merne felelni, hogy ő *Lutherrel* vagy *Calvinussal*, vagy akár-kivel mással minden tudományban és vallásban eggyet ért: senki nincs közzűllök, a ki ég-alat valakihez merje kötelezni vallását; hanem annak színe-alat, hogy ég-alat minnyájan emberek és megeshetnek, a *Conciliomok* és Atyák tanítását [9] csak annyiban követik, mennyiben nékik tetczik: azon-képpen akár-ki tanításában csak szinte azt vészik, a mi nékik tetczik, és, mivel a tetczés mint a száj íz, annyi, mennyi az ember: innen vagyon, hogy az újítóknál annyi vallás vagyon, mennyi ember; ki-ki magának oly hitet fóltoz, minéműt akar. És, ha szóval fogdosod őket, kettőt nem találsz a túdósok-közzűl, kik megalkodhassanak egymással; mert, mint a babyloniai torony éppítők, [10] nem értik egymás nyelvét. Sőt, nem csak egy-mással ellenkeznek,

Vide Kalaúz, I. fol. 712.

[9] Supra, fol. 381—382. 412.

[10] Gen. 11. v. 7.

hanem a magok saját tanításit-is gyakran arczúl verik, mint kitetczik az eddig megmagyarázott kérdésekből; mert I. *Calvinustúl* azt hallók[1], hogy a tíz parancsolatot roszszúl, hamissúl. Isten tanításaellen rendelik számban a *Catholicusok;* maga ugyan ottan, ő-maga ezt viszsza-hazudgya. II. Eggyüt azt hallók Calvinustúl[2], hogy nem külömben tudgyuk, mellyek a szent könyvek, hanem a Szent Atyák *traditiójából;* másut[3], hogy ezt a Léleknek belső sugallásából tanúllyuk. III. Eggyüt azt mondá[4], hogy a Sz. Irás igen világos; masut[5], hogy sok helyen igen homályos. IV. Eggyüt azt hirdeté[6], hogy minden *Conciliomok* és Atyák értelmét a Sz. Iráson megpróbállyuk; másut[7], hogy az *Ecclesiának* adatott az Irás magyarázattyára-való ajándék; azért a homályos dolgokban az *Ecclesia* értelmét kel követni[8]. V. Eggyüt azt vitattya[9], hogy a Sz. Atyák nevével meg ne tartóztassunk, hanem az ő tanításokat megítíllyük; másut[10], hogy böcsüllettel kel venni, a mit az Atyák tanítanak. VI. Eggyüt azt vallya[11], hogy csak azt kel hinni, a mit a Sz. Irásban találunk; másut[12], hogy vóltak az Ó Testamentomban és vannak most-is isteni *traditiók.* VII. Eggyütt azt állattya[13], hogy láthatatlan mi-tőllünk az *Ecclesia;* másut[14], hogy látható. VIII. Eggyüt azt hallók tőlle[15], hogy az *Ecclesia* tévelyeghet, elfogyhat; másut[16], hogy mindenkor megmarad és soha[17] igaznál egyebet nem taníthat. Valamint ezekben a nyolcz nevezetes dolgokban, szintén úgy a töb ágazatokban, ellenkeznek magokkal az új tanítók[18]. Nem is lehet soha semmi álhatatos eggyesség közöttök, ha helyén maradnak az ő tanításoknak fondamentomi, mint ezennel a harmadik bizonyságban megmutatom.

[1] Supra, fol. 363.
[2] Supra, fol. 366.
[3] Fol. 370.
[4] Fol. 379.
[5] Ibid.
[6] Fol. 381.
[7] Fol. 384. et 382.
[8] Fol. 387.
[9] Fol. 381.
[10] Fol. 394.
[11] Fol. 398.
[12] Fol. 400.
[13] Fol. 407.
[14] Fol. 409.
[15] Fol. 412.
[16] Fol. 414.
[17] Fol. 416.
[18] Kalaúz I. fol. 389., 589., 603., 715.

II. BIZONYSÁG. A mely gyölekezetnek tanítása ellenkezik azzal, a mit régen tanított az igaz *Ecclesia,* az nem lehet igaz *Ecclesia.* De a *Lutherista* és *Calvinista* gyölekezet tanítása ellenkezik azzal, a mit régen tanított az igaz *Ecclesia. Ergo.*

Első része az isteni tudománynak álhatatosságán fondáltatik; e világi bölcseség-is azt mondgya egynek, a mi maga-ellen meg nem hasonlott.

Második része kitetczik abból; mert az újítók-is azt taníttyák, hogy Urunk születése-után öt-száz esztendeig az igaz *Ecclesia* virágzott[19]. Akkor pedig bizonyos, hogy a halottakért imádkoztak, a dicsőűlt Szenteket segítségűl hítták[20], Misét mondottak[21]. Ennek felette magok sem tagadgyák az újítók, hogy az ő gyölekezetök sokszor változtattya tanítását. Azért a Bihar vár-megyei tanítók

[19] Calv. lib. 1. c. 11. n. 13. Lib. 4. c. 2. n. 3.
[20] Fatetur Calv. lib. 3. c. 5. n. 10.
[21] Calv. supra, fol. 412.

a váradi sinatban azt végezik, hogy ha mit újítani vagy jobbítani kel a bévett tudományokban, köz akaratból légyen: *Si quid innovandum vel corrigendum erit in consueta doctrina et ritibus, cum totius Ecclesiæ consensu fiat*[1]. Tisztes tudomány, mellyet *corrigálni* kel.

[1] Anno 1591. artic. 5. et de disciplina, art. 5.

III. BIZONYSÁG. A mely gyölekezetnek bizonyos módgya nincsen az eggyességnek megtartásában és a viszálkodások leszállításában, nem lehet igaz *Ecclesia*. De az új gyölekezeteknek nincs ezekben semmi módgya. *Ergo*.

Vide supra ex Calvino, fol. 413.

Első része kitetczik az Anyaszentegyháznak első jeléből, mellyet megmagyarázánk; mert Isten sem kötelezné az *Ecclesia* tagjait az eggyességre, ha bizonyos módot nem mutatott vólna ennek megtartásában. Nem-is vólna alkalmatlamb ország a Christus országánál, ha ebben bizonyos rend nem szabatott a viszálkodások elóltásában.

Supra, fol. 420

Második része bizonyításunknak kitetczik az új tudományok fondamentomiból: I. Mert a keresztyénségben majd minden viszszavonyás a Sz. Irásnak igaz értelméről vagyon. Az új gyölekezetek tanítása-szerént pedig ég-alat oly bizonyos tanító nincsen, mely a Sz. Irás értelmét csalatkozhatatlanúl előnkbe adhassa[2], hanem a *Conciliomok* és lelki pásztorok tanítását ki-ki maga értelmével fontollya. Igy tehát bizonyos sinór-után nem járhatnak, hanem a magok tetczésének bizonytalan szelétől tétova hányatnak. Mikor azért azt kívánnyuk tőllök, hogy mutassanak e földön oly tanítót, kítől a Szent Irás értelmét tévelygésbe esésnek rettegése-nélkől vehessük: az együgyők ámítására és szeme békötésére szóba keverik a dolgot, és azt mondgyák, hogy az *Evangeliom* világos. A ki azt nem érti, vak; a kik pedig értenek a Szent Léleknek nyelvén, értik, mit mond s mit nem mond az Irásban a Szent Lélek. De ezt minden ellenkező tévelygések követői[3] egy-aránt hirdetik, és magokat szemesseknek alítván, egyebeket vaksággal kárhoztatnak. Veleje pedig ennek csak az, hogy a mi nékik tetczik, az a Szent Irás, vagy láttya ezt más valaki, vagy nem. És végre-végre, ugyan arra fordúl a dolog, hogy csak az a Sz. Irás igaz értelme, a mi nékik tetczik, a mint ez-előt[4] Sz. Ágostontúl hallók.

Lásd supra, fol. 376.

[2] Supra, fol. 381.

Supra, fol. 395.

[3] Vel omnes, vel aliqui mentiuntur; Hieron. supra, fol. 382.

[4] August. supra, fol. 383.

II. Ha az újonnan támadott kérdések és kételkedések-felől senki oly méltóságos tanítást nem adhat és oly végezést nem tehet, hogy azt senki töbször vétek-nélkől meg ne indíthassa, hanem minden kételkedés-nélkől mindeneknek a' mellet kellyen maradni: nem csak

véghetetlen kételkedés és bizonytalanság következik; de az eggyességnek megtartásában sem lészen semmi mód; mert ha ki-ki maga dolgában ígaz-látó, szinte úgy nincs mód az *Ecclesiának* eggyességében, mint e világi országokban. Soha semmi per le nem szállana, ha ki-ki magának törvényt tenne. Az új gyölekezetek pedig senkit, efféle méltóságos tanítót nem akarnak ismérni; hanem csak arra mutatnak, hogy az Irás eligazít minden egyenetlenséget. Mint-ha az írott törvény csak magán, véget szakaszthatna minden perlekedésekben.

Vide supra, fol. 420.

§. 2.

Sancta. *A második jel nincs az új gyölekezetekben.*

I. BIZONYSÁG. Nem lehet szent gyölekezet, a melynek tudományával ellenkeztek, a kiket az egész keresztyén világ Szenteknek tartott. De ezek ellenkeztek az új gyölekezetek tudományával. *Ergo.*

Első része Sz. Pál mondásán fondáltatik; mert igaz hit-nélkül szent és Isten-előt kedves senki nem lehet[1]. Tehát a kik Szentek vóltak, azoknak igaz hitek vólt: és a kik ezekkel ellenkeznek, azok tévelygésben vannak. Nem lehet azért annál temérdekb vakság, mint azoknak hitit kárhoztatni, a kiket Szenteknek tartasz.

[1] Hebr. 11. v. 5.

Második részét az Újítók tulajdon vallásokból bizonyítom; mert *Calvinus* csak az *Institutióban* leg-aláb tizen-egyszer nevezi *Ágoston Doctort Szentnek,* úgy-mint: Lib. 1. cap. 7. n. 3.; Lib. 2. cap. 1. n. 5., cap. 3. n. 8.; cap. 7. n. 9., Lib. 3. cap. 18. n. 7.; cap. 23. n. 14.; cap. 24. n. 1.; Lib. 4. cap. 10. n. 13.; cap. 13. n. 9.; cap. 17. n. 21. et 28; és azt írja felőlle, hogy az Irásnak igaz magyarázója, *fidus interpres*[2], a régi igazságnak leg-hitelesb tanítója: *Optimus ex tota antiquitate et fidissimus testis*[3]*; qui fideliter, magnaque diligentia omnium sententias collegit. Ex illo igitur sumant lectores, si quid de sensu antiquitatis habere certi volent*[4]. *Augustinus sedulo excussit omnium scripta*[5]. És hogy ő idejéig, tiszta szűz virágjában változás-nélkűl maradott az apostoli tudomány: *Extra controversiam est, nihil a principio usque ad illam ætatem mutatum fuisse in doctrina*[6]. *Quingentis circiter annis floruit Religio, et sincerior doctrina vigebat*[7]. Azért a Sz. Ágoston tanú-bizonyságát, *grave suffragium*[8], böcsülletes bizonyságnak nevezi *Calvinus* és istentelen latroknak mondgya azokat, kik Szent Ágostonnal ellenkeznek, *Nebulones, infensissimi sunt Augustino*[9].

[2] Calv. Lib. 3. c. 2. n 35.
[3] Lib 4. c. 14. n 26.
[4] Lib. 3. c. 3. n. 10.
[5] Lib. 1. c. 13. n. 1.
[6] Lib. 4. c. 2. n. 3.
[7] Lib. 1. c. 11. n. 13.
[8] Lib. 2. c. 8. n. 50.
[9] Lib. 1. c. 13. n. 29.

Azon-képpen *Basiliust* Szent és Istentűl igazság óltalmára választott embernek nevezi: *Sanctus vir*[1]. *Veræ doctrinæ vindex a* DEO *excitatus*[2]. Hasonló-képpen *Zefirinus Pápát* Lib. 4. c. 17. n. 46.; *Ambrust* Lib. 1. cap. 14. n. 20.; *Irenæust* Lib. 1. cap. 13. n. 27. szenteknek mondgya. *Athanasiust* és *Cyrillust, Veræ doctrinæ vindices*[3], igaz hit óltalmazóinak vallya *Gergely Pápát* nem csak Szentnek mondgya Lib. 4 cap. 7. n. 22. és igaz püspöknek, Lib. 4. cap. 17. n, 49.; de azt-is írja, hogy pásztori hivatallyában eljárt, *officium Pastoris faciebat*[4]. *Bernárdot* Szent és istenes embernek nevezi: *Sanctus vir*[5]*; pius scriptor*[6]*; pius vir*[7]. És egy szóval azt írja[8], hogy az Apostolok idejétűl-fogva sok szent püspökök tündöklöttek az *Ecclesiában.*

Hasonló-képpen Luther Márton *Bernárdot* Szentnek nevezi: *Bernardus vir pius, sanctus et castus*[9]. *Szent Ferenczről* e-képpen szól: *Sanctus Franciscus, vir admirabilis et spiritu ferventissimus, sapientissime dixit, regulam suam esse Evangelium Christi*[10]. A Lutheristák *Concordiája* leg-aláb háromszor nevezi Szentnek *Szent Ferenczet;* úgy-mint fol. 99., 226., 253. *Szent Bernárdot* hasonlóképpen három helyen Szentnek mondgya, fol. 99., 253., 517. *Domokost*-is Szentnek híja, fol. 99.

Ezek azért, a kiket minnyájan szenteknek tartunk, nyilván ellenkeztek az új tudományokkal, a mint *Calvinus* sem tagadgya; mert azt írja, 1. hogy a régiek minnyájan tétováztak, Ágostontúl megválva[11]. II. Senkit ki nem választván, azt írja, hogy minnyájan, valakiknek írási nállunk vannak, tévelygettek[12], az-az, külömbet tanítottak annál, a mit *Calvinus* igaznak alít. III. Hogy a régi *Ecclesiának* vallási hamissak[13]. IV. Hogy egy-nehány száz esztendő forgásában, kicsinytűl-fogva nagyig, minnyájan *Anti Christus* szolgái vóltanak, a Misét nagy szent dolognak vallották. Ezeket *Calvinus* nem egyébért mondgya, hanem, hogy az ő tanításával ellenkeztek a régi Szentek, kik a halottakért imádkoztak, a bóldog Szenteket segítségűl hítták, mint ezennel megmutattyuk. Sőt hittűlszakadott eretnekek laistromában írta a régi *Ecclesia Aëriust*[14] azért, hogy a halottakért-való áldozatot és imádságot tíltotta; a szabott bőjtöket nem javallotta. *Joviniánust*[15] azért, hogy a bőjtben bizonyos eledelektűl-való tilalmat gyalázta, az apáczák szűzességét a tiszta házassággal egyenlő érdeműnek mondotta. *Vigilantiust*[16] azért, hogy a Szentek tetemének böcsülletes csókolgatását és az isteni szolgálatnak idején nappali gyertya-gyújtást csúfolta. A *Donatis-*

[1] L. 1. c. 14. n. 20.
[2] L. 4. c. 9. n. 13.
[3] Lib. 4. c. 9. n. 13.
[4] Lib. 4. c. 7. n. 13.
[5] Lib. 4. c. 7. n. 22.
[6] Lib. 3. c. 12. n. 3.
[7] Lib. 4. c. 7. n. 18.
[8] Lib. 4. c. 11. n. 4.
[9] Luther in cap. 4. ad Galat. poster. Comment.
[10] Lib. de votis monasticis. Edit. Vittemb. anno 1546. Vide Kalaúz, I. fol. 261.
[11] Lib. 2. c. 2. n. 4.
[12] Lib. 3. c. 4. n. 38. Vide Kalaúz, I. fol. 226.
[13] Lib. 3. c. 5. n. 10. Lib. 4. c. 15. n. 20.; cap. 17. n. 39.; cap. 18. n. 11. Vide supra, fol. 412.
[14] Aug. hæres. 53. Epiphan. hæres. 75.
[15] Aug. hæres. 32.
[16] Jeron. Epist. 53.

[1] Optatus lib. 2. et. 6. contra Parmen. Vide plura in Kalaúz, I. fol. 409.

tákat[1] azért, hogy az oltárokat rontották, a kelyheket egybe-törték. Ezeket a vallásokat akkor mondotta eretnekségnek az *Ecclesia*, mikor az ellenkezők ítíleti-szerént változás-nélkűl, virágjában vólt az apostoli tanítás.

Kérlek, valaki ezt olvasod, ítíld-meg, ha eszesség-é az üdvösség dolgában azok-után nem járni, kiket minnyájan Szenteknek tartunk; hanem oly járatlan útra válni, mellyen senki nem járt azok-közzűl, kiket e világ Szenteknek ítílt.

II. Bizonyság. Valamely gyölekezetnek tanítása tulajdon erejéből és mi-vóltából testi szabadságra, fesletségre, és minden jóra-való igyekezetnek elóltasára viszen, nem lehet szent és igaz *Ecclesia*. Ilyenek az új gyölekezetek. *Ergo*.

[2] Psalm. 18. v. 8.
[3] Jacob. 3. v. 17.
Supra, fol. 422.

Első részét ez-előt azzal bizonyítók; mert Sz. Dávid[2] az Isten törvényét lélek térítőnek nevezi. Sz. Jakab[3] az isteni tanítást jó gyümölcsökkel tellyesnek mondgya. Az emberi okosság-is azt taníttya, hogy az igaz *Religio* Istenhez viszen, nem ördöghöz.

Második része a bizonyságnak, hogy kitessék, eszünkbe kel vennünk, hogy noha az új tanítók a kösség-előt a jó erkölcsöket tanácsollyák és hirdetik; de e-mellet oly dolgokat hisznek és tanítanak, mellyeknek erejével minden jóra-való indúlatok megfojtatnak, minden gonoszságra tágas út nyittatik; és így, *quod in Conclusione docent, in præmissis negant;* a mit szóval javallanak, tanítások következéséből elrontyák; mert ha amaz ékessen szólló *Cicero* vagy *Demosthenes* el akarná valakivel hitetni, hogy semmi jót ne mívellyen, semmi gonosztúl magát ne tartóztassa: nem egyébképpen vihetné ezt véghez, hanem megmutatván, hogy lehetetlenek a jó cselekedetek, nem szükségesek, nem tisztességes ezeket gyakorolni, haszontalanok, és végre, hogy ezekre nem kötelezetünk, és a gonosz cselekedetekért büntetést nem vészünk. Mihent ezeket elhitetné, ottan elrontaná minden jó indúlatoknak tengelyét és a tekélletes erkölcsök folyását megrekesztené, bégátolná.

Vide Kalaúz, I. fol. 319.
[4] Fol. 566. art. 5. in affirmativa, n. 8.
[5] Artic. 12.
[6] Lib. 2. c. 7. n. 4. 5.

Mind ezeket elhitetik követőjökkel az új gyölekezetek; mert I. Azt taníttyák, hogy az Isten parancsolatit meg nem tarthattyuk. Ezt írja a *Lutheristák Concordiája*[4] és a *helvetiai Confessio*[5]. *Calvinus*[6] ezent mongya. És azt hiszem, nincs oly *Lutherista* vagy *Calvinista*, ki azt sokszor nem hallotta tanítóitúl. Ha az Isten parancsolati lehetetlenek, tehát a jó cselekedetek lehetetlenek; mert jónál egyébrűl, Isten parancsolatot nem adott. II. Azt mondgyák, hogy a hit egyedűl elégséges üdvösségünkre. Kiből

következik, hogy a jó cselekedetek nem szükségesek; mert elégséges nem lehet, a mihez más valami szükséges. Hallyad Calvinust: *Quidquid extra fidem homines moliuntur, inutile et vanum esse; solam vero fidem sufficere*[1]. *Christiana libertas in eo consistit, ut totam legis justitiam obliviscamur. Nam aut ab omni spe justificationis excludimur, aut ab illa nos* SOLVI *oportet; ac sic quidem, ut* NULLA *prorsus* OPERUM *ratio habeatur. Sublata igitur* LEGIS *mentione et* OMNI *operum* COGITATIONE *seposita, unam* DEI *misericordiam amplecti convenit*[2]. III. Azt állattyák, hogy az embernek minden cselekedete ocsmány és vétkes. A *Lutherista Concordiát* hallyad: *Ipsa legis impletio, quæ sequitur renovationem, immunda est*[3]. Az *Helvetica Confessio* így szól: *Sunt multa indigna* DEO *et imperfecta in operibus Sanctorum*[4]. *Calvinus* azt írja[5], hogy a szent ember válaszszon egész életéből oly cselekedetet, mellyet legböcsűlletesbnek alít, abban is rothadást talál: *Nullum extat bonum opus, quod pollutione corruptum non sit*[6]. *Mutilum ac vitiosum est, quidquid bonorum operum etiam ab optimo prodit*[7]. Ha ez így vagyon, tehát nem tisztességes a jó cselekedetben foglalatoskodni, hanem-ha azt mondanók, hogy tisztességes vétkezni. IV. Azt beszéllik, hogy a jó cselekedetek haszontalanok; mert semmit gyakrabban nem kiáltnak, mint hogy Isten-előt semmi érdeme nincs a jó cselekedeteknek. Ennek-felette, ha igaz, hogy minden jó cselekedet vétkes, nem hogy haszna vólna; de sőt ártalmas; mert gonoszságával büntetést érdemel. V. Azt vítattyák, hogy nem tartozunk a jó cselekedetekkel; mert az Isten törvényétűl szabadosok vagyunk. Hallók *Calvinustúl*[8], hogy üdvösségünkrűl nem lehet reménségünk, ha a törvénytűl oly mentek nem vagyunk, hogy erről csak meg se emlékezzünk. *Luther* így szól: *Tota lex simpliciter, sive Cærimonialis, sive Decalogi, abrogata est Christiano*[9]. A *Helveciai Confessióban* ezeket olvassuk: *Abrogata est lex, quatenus nos amplius non damnat, nec iram in nobis operatur*[10]. VI. Az-is ő mondások, hogy ha vétkeznek, sem bűnhődnek érette; mert az ő gonosz cselekedetek nem tulajdoníttatik, nem *imputaltatik* nékik Istentűl[11].

Ezek a tudományok magok erejével igyenesen arra viszik embert, hogy semmi jóra ne igyekezzék; sőt lelki isméretinek furdalása-nélkűl, mint a *Libertinusok*, akár-mit cselekedgyék, a mint végre *Calvinus* illyen szókkal megvallya: *Videmus, quorsum hæc tendat libertas; nempe, ut* DEI *donis* NULLO *conscientiæ scrupulo*

[1] Calv. in Joann. 6. v. 29.
[2] Calv. lib. 3. c. 19. n. 2.
[3] Apologia, §. de dilectione Dei.
[4] Artic. 16.
[5] Calv. lib. 3. c. 14. n. 9.
[6] Calv. lib. 3. c. 17. n. 9.
[7] Calv. in Matth. 5. v. 12.
[8] Calv. lib. 3. c. 19. n. 2.
[9] Luth. in c. 2. ad Galatas.
[10] Artic. 12.
[11] Calv. lib. 3. c. 17. n. 10. 15. Artic. 13. Smalcald.

[1] Calv. lib. 3. c. 19. n. 8.

utamur[1]. Ugyan-is bolond, a ki azt nem tudgya, hogy lehetetlen vagy haszontalan és ártalmas dolgokban nem kel okos embernek magát fárasztani.

Továb. A tudománynak szentségével igyenessen ellenkezik, hogy az új tanítók igazsággal le nem nyomhatván, hazugsággal gyűlöltetik a római vallást; maga az Ur Isten megjelentette[2], hogy az ő dücsősségét nem szabad hazugsággal terjeszteni; mert ő gyülöli[3] a hazugságot.

[2] Job. 13. v. 7. Rom. 3. v. 7.

[3] Psalm. 5. v. 7. Sapient. 1. v. 11.

Az új tanítók azt hirdetik a kösség-előt, hogy a pápisták nem a Christus érdeméből és Isten irgalmából, hanem magok érdeméből várják bűnök bocsánattyát és igazulásokat. Hallyad Calvinust: *Isti prætermissa Dei misericordia, Christoque præterito, charitatis beneficio nos justificari pugnant*[4]. A Lutheristák *Concordiája* így szól: *Excluso Christo, docent mereri justificationem per opera legis*[5]. Ennél nagyob hazugság nem lehet; mert a római *Ecclesia* minden üdőben azt hitte és tanította, hogy az egy közbenjáró Christus Jézuson-kívűl, senki soha csak egy bűnnek bocsánattyát sem érdemelhette, hanem a mi igazulásunk csak ingyen[6], Christus érdeméből vagyon. Hallyad erről a tridentomi Conciliom végezését: *Non remittuntur, neque remissa sunt unquam peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum*[7]. *Gratis justificari dicimur, quia nihil eorum, quæ præcedunt justificationem, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promerentur*[8]. Ő-maga *Calvinus*, mikor eszére jó, nyilván írja, hogy a pápisták eggyeznek abban ő-vélle, hogy Isten a bűnt irgalmasságából ingyen bocsáttya-meg: *Nihil inter nos et saniores Scholasticos pugnæ est, quin peccator gratuito a damnatione liberatus, justitiam obtineat*[9]. *Culpam remitti fatentur Dei misericordia, sed culpa remissa, pœnam restare*[10]. A Lutherista *Concordia*-is igazán írja[11], hogy a hittűlszakatt tévelygőknek ítílte és ítíli most-is a római *Ecclesia* azokat, kik azt hirdetik, hogy érdemünkel nyerjük bűnünk bocsánattyát. Bezzeg azt hiszszük és taníttyuk, hogy minek-utánna ingyen, csak egyedűl a közben-járó Christus érdeméből, bűnünk bocsánattya adatik és megigazúlunk: az-után[12] mint a szőlő-tőben óltatott veszszők az igaz szőlő-tőnek, a Jesus Christusnak malaszttya-által jót cselekedvén, annak a jó cselekedetnek jutalmát vészük az Istennek ígíreti-szerént. De hogy bűnünk bocsánattyát és az igazúlást magunk érdeméből nyerjük, soha sem tanította a római gyölekezet.

[4] Calv. lib. 3. 18. n. 8.

[5] Liber concordiæ, fol. 112. Vide Kalaúz, I. fol. 604. et 571.

[6] Rom. 3. v. 24.

[7] Sess. VI. cap. 6.

[8] Cap. 8.

[9] Calv. l. 3. c. 14. n. 11.

[10] Lib. 3. c. 4. n. 29.

[11] Concordia, fol. 200. Kalaúz, I. fol. 604. n. IV.

[12] Lásd a Kalaúzt, II. fol. 546.

Calvinus azt beszélli, hogy a mi litaniáinkban semmi emlékezet nincs Christusrúl, hanem csak a holt szentekrűl: *In suis omnibus Litaniis, ubi Sanctis mortuis nihil non honoris defertur, nulla Christi mentio*[1]; maga csak abban a litaniában, mellyet a penitenczia-tartó sóltár-után szoktunk mondani, vagyon huszonnyolczszor emlékezet Christusról.

[1] Calv. lib. 3. c. 20. n. 21.

Ezekhez hasonló hazugságokat hallánk az első könyvnek első részében. És száma nincs, mennyiszer kiáltyák, hogy mi a képeknek és a bóldog Szenteknek isteni tiszteletet tészünk; maga a dicsőült Szenteknek nagyob tisztességet nem tészünk, mint valamely élő szentnek, és a minéműt tettek az Apostoloknak, mikor éltenek. Nem is kérünk semmit egyebet tőllök, hanem csak a mit egy bűnös szolga-társunktúl kérhetünk, tudni-illik, hogy Isten-előt imádkozzanak érettünk. A képekben semmi hatalmat nem vallunk; semmit azoktúl nem várunk; emlékezetre tartyuk; azok-előt csak ollyan böcsülletet tészünk Istennek, minéműt a *Jesus* nevének emlékezetire szoktunk tenni.

Supra fol. 359. et sequ.

Szám-nélkűl vannak az új tanítók írásiban a mi-reánk költött hazugságok, mellyekből kitetczik, hogy semmi szentség nem lehet az illyen hazugságokkal gyarapodott *Ecclesiában.*

III. Bizonyság. Valamely gyölekezetnek tanítása isteni csudákkal nem erőssíttetett, azt nem kel szent *Ecclesiának* tartani. A mostani újítók gyölekezetinek tanítása soha semmi csudákkal nem erőssíttetett. *Ergo.*

Első részét ennek-előtte[2] megbizonyítók; mert Christus fogadta, hogy az ő gyölekezetinek igazságát csudák jeleivel erőssíti: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur*[3]. Ugyan-is az *Ecclesia* tanításának igazságát emberi okoskodásból nem tudhatni, hanem isteni csudákkal kellet ennek hitelt szerzeni, a mint Sz. Ágostontúl hallók[4], és világoson taníttya Christus Urunk, mikor azt mondgya[5], ha az ő tanítása csudákkal nem erőssíttetett volna, bűnök nem volna azoknak, kik nem hittek.

[2] Supra, fol. 422.

[3] Marci, 16. v. 17.

[4] Supra, fol. 415, 422.

[5] Joann. 15. v. 24. cap. 10. v. 25. 37. 38.

Második része oly világos, hogy az ellenkezők sem tagadhattyák; hanem csak azt forgattyák[6], hogy ő-tőllök csudákat nem kel kívánni; mert ők nem új *Evangeliomot* tanítanak, hanem azt, a mellyet az Apostolok sok csudákkal erőssítettek. De ez csak hiúság, mellyel szinte úgy élnek a *Lutheristák, Arianusok,* viszszakeresztelők és valakik az *Evangeliomnak* bötűjét bévészik, mint a *Calvinisták,* kire nézve azt mondhattyuk nékik, a mit Sz. Jerónymus

[6] Calv. Præfat. Institutionum.

[1] Jeron. supra, fol. 382.

monda[1] némely tévelygőknek, hogy vagy minnyájan, vagy egynehányan hazudnak. Bezzeg az *Evangeliomnak* erőssítésére új csudák nem kívántatnak; a Sz. Irásnak-is azt az értelmet, mellyet az Apostolok idejétűl-fogva vett és követett a keresztyénség, nem szükség mostani csudákkal erőssíteni; de mivel *Luther* és *Calvinus* azt a vallást, mellyet e világon találtak és a mellyet akkor az egész keresztyénség Szent Irás-szerént-való igaz hitnek tartott, vétkesíteni és Sz. Irás-ellen-valónak kezdették mondani; ők pedig oly értelemmel magyarázzák a Sz. Irást, mely igyenessen ellenkezik a régi Atyák tanításával és a keresztyénségben meggyökerezett egyenlő értelemmel: ezt az új értelmet és nem a régi *Evangeliomot* kellene csalatkozhatatlan jelenségekkel bizonyítani, ha hitelt akarnának ezeknek szerzeni; mert az Apostoloknak és a régi *Ecclesiának* csudái a régi *Evangeliumnak* régi értelmét erőssítették, nem az újonnan koholt magyarázatokat.

§. 3.

Catholica. *A harmadik jel nem találtatik az ellenkező gyölekezetekben.*

I. Bizonyság. Valamely gyölekezet az Apostolok idejétűl-fogva, minden üdők forgásában meg nem maradott, hanem az Apostolok-után valamely üdőben újonnan gyarapodott és új tudományt kezdett: nem lehet közönséges igaz *Ecclesia*. Az újítók társasága az Apostolok idejétűl-fogva, minden üdőben meg nem maradott, hanem újonnan új tudományt kezdett. *Ergo.*

Első részét azokon az erős bizonyságokon fondállyuk, mellyekkel megmutatók, hogy soha, a pokol ereje meg nem győzi[2] a kőszálon éppíttetett *Ecclesiát:* hanem a Sz. Pál tanítása-szerént[3], világ végéig *Doctori* és Pásztori lésznek, kiktűl oltalmaztatik a hamis tudományok szelétűl; és az egyszer bévetett[4] jó mag nevekedik világ végéig. Ezekből következik, hogy noha az eretnekségek hol egy, hol más országot megdöglelnek; de azért, soha az *Ecclesia* a hitetlenségtűl úgy el nem boríttatik, hogy csak lappangólan sugorogjon, tanító-nélkűl, predikállás és szentség szolgáltatás-nélkűl maradgyon.

[2] Matth. 16. v. 18.
[3] Ephes. 4. v. 12.
[4] Matth. 13. v. 30. Coloss. 1. v. 6.

Második részét magok sem tagadgyák az újítók; mert azt hirdetik[5], hogy egy-nehány száz esztendővel ő-előttök, kicsinytől-fogva nagyig, minnyájan a Pápához halgattak; az igaz tudomány pedig és az *Ecclesia* kigyomláltatott volt. Az *Ecclesiát*-is[6] azért hirdetik láthatatlannak; azért mondgyák[7], hogy elfogyhat és tévelygésre juthat; mert az ő

[5] Supra, fol. 412.
[6] Supra, fol. 407.
[7] Supra, fol. 412.

gyölekezeteknek száz húsz esztendő-előt híre sem vólt. És ha *Luther* vagy *Calvinus*-előt vólt valahol ollyan *Ecclesia*, mint most az övék: az egyházi vagy világi históriákból mutassák meg, *Quis? Ubi? Quando?* ki vólt? Hol vólt? Mikor vólt, a ki az ő gyölekezetek vallását tanította? Egy várast, egy falut nevezzenek, melyben öszve-győltek, tanítottak, kereszteltek, vacsoráltak. Emlícsenek egy *Mártyrt*, a ki ezért a hitért szenvedett; egy tudós embert, a ki ezt írásával óltalmazta. Hallásból vagyon a hit, a hallás predikállásból, a predikállás tanító-által[1]; azért nevezzenek egy tanítót, a ki predikállásával ezt az ő tudományokat terjesztette. *Vithakerus*, Calvinista fő túdós *Doctor*, igazán megvallya, hogy ők ennek szerit nem tehetik: *Pastores nostri olim conspicui non fuerunt, nec eos nominare possumus*[2]. És soha, sem *Illyricus*, sem *Volfius*, sem egyéb senki nem nevezhetett, nem-is nevezhet világ végéig csak egy embert-is, a ki *Luther*-előt e mostani újságokat hirdette vólna; sőt ezennel[3] meghallyuk, hogy maga dicsekedik *Luther* azzal, hogy az ő-tőlle kezdetett újságot soha senki ő-előtte meg sem illette. Emlegetnek némely tévelygőket, kik egy, vagy két dologban eggyeztek a mostani szakadásokkal; de az egy, vagy két dologban-való eggyezésért azoknak czéhekben nem írathattyák magokat; hanem-ha, béállanak a *török, sidó, cserkesz, arianus, viszszakeresztelő* gyölekezetekben-is, mivel ezekkel sok dolgokban eggyeznek, és kiváltképpen azokban, mellyekben az új tanítók tőllünk elszakadnak és a római *Ecclesiával* ellenkeznek.

Nota. Quis? Ubi? Quando?

[1] Rom. 10. v. 15.

[2] Vithaker, de Ecclesia, fol. 413. et 443.

[3] Hoc capite §. 4. in prima probatione.

II. BIZONYSÁG. Valamely gyölekezetnek tanítása ki nem terjedett minden nemzetségekre, mellyek az *Evangeliom* zengését hallották, nem lehet közönséges *Ecclesia*. Az új gyölekezetek tanítása ki nem terjedett. *Ergo.*

Első részét a Sz. Irás taníttya[4], midőn a *Messias* országát az egész világra terjedett birodalomnak sokszor mondgya.

[4] Isai, 54. v. 2. Et locis citatis supra, fol. 424.

Második része világ-előt nyilván-vagyon; mert olasz, spanyol és sok indiai országokban, hálá Istennek, nem érkezett az új vallás. És noha világ kezdetitől-fogva nem vólt és most sincsen birodalom, mely annyira terjedett vólna, mint a spanyol birodalom; de azért (légyen áldott az Ur Isten) annak az egész birodalomnak határiban csak egy lakos sincsen, a ki nyilván *Lutherista* vagy *Calvinista* tudományt követne, nem hogy ezeket hirdetné valaki vagy predikállaná. A nap-keleti országokra-is, úgy-mint a *görögökre, eőrményekre, abassinusokra, Palæstinában*, egy-szóval, egész *Ásiára* és

Africára nem hatottak soha a mostani újságok. Azért úgy szól-
[1] August, De unitate Eccles. c. 6. hatunk az ellenkezőknek, a mint Sz. Ágoston szólla[1] a *Donatis-táknak:* Christus magvában megáldatnak (úgymond) a földnek minden határi. Ha nállatok vagyon az *Ecclesia*, adgyátok-elő; mutassátok-meg, hogy eggyeztek mind azokkal a nemzetségekkel, mellyek ebben a maguban megáldattak. Ezt adgyátok-elő, ha nállatok vagyon; vagy az esztelenséget félre-tévén, vegyétek, nem én-tőllem, hanem attúl, a kinek magvában megáldatnak minden nemzetségek.

III. BIZONYSÁG. Valamely gyölekezet Christusnak fiakat nem szűlt a pogányságból, és a nemzetségeket Isten isméretire nem hozta: nem lehet Christus jegyese és közönséges *Ecclesia*. Az új gyölekezetek ezt nem cselekedték. *Ergo.*

[2] Isai 54. v. 3.; cap. 60. v. 11. Vide fol. 407. et 424. Első részét sok helyen jelenti a Sz. Irás; mert a Próféták[2] taníttyák, hogy az *Ecclesia* hozza a pogány nemzeteket Christus isméretire és azért lészen mindenkor nyitva az ő kapuja, hogy a pogány népek és az ő királlyok ebben mennyenek. Christus
[3] Matth. 13. v. 25. szava az[3], hogy eléb jó magu vettetik és az-után hinteget e közzé konkolyt a sátán.

Második része nyilván vagyon világ előt; mert soha, csak egy pogány nemzet sem tért e mostani újságokra; hanem, a mint ez-után meghallyuk, a pogányságból elsőben a római vallásra
[4] Matth. 13. v. 25. hajlottak, azután[4] hintegette az ellenség a tévelygésnek konkolyát,
[5] Joann. 2. v. 19. és úgy[5] mentek-ki közűllünk, a kik nem voltak hozzánk-valók. Magok-is tudgyák az újítók, hogy nem mi mentünk-ki ő-közzűllök, hanem ők szakadtak-el mi-tőllünk. Ez az oka, hogy mikor ő-közzűllök valaki hozzánk ál, igazán mondgyuk, hogy megtért; de ha ki közzűlünk ő-hozzájok hajol, azt eltértnek nevezzük.

§. 4.

Apostolica. *A negyedik jel nem fér az új társaságokhoz.*

I. BIZONYSÁG. Valamely gyölekezetben az Apostolok idejétűlfogva a lelki pásztoroknak személyekben egy-más-után-való *successiója*, félben szakadás-nélkűl következése nem vólt: az nem
Vide supra, fol. 425. lehet apostoli *Ecclesia*. Az új gyölekezetekben efféle *successio*, következés, nem vólt. *Ergo.*

[6] Ephes. 4. v. 12. Első része Sz. Pálból vétetik, ki azt írja[6], hogy a Christus testének, az *Ecclesiának*, éppítésére és tévelygésektűl óltalmára, mind

szinte a Christus-eleiben mentünkig, *Doctorok* és Pásztorok rendeltettek. Mely mondást magyarázván *Beza*, így ír: *Ex quibus perspicitur, hæc duo munera perpetua esse oportere in Ecclesia*[1]. Ugyan ezent ígírte *Isaias* és *Jeremias*-által az Isten[2]. Másut Sz. Pál azt írja, hogy a hit hallásból és lelki pásztorok tanításából vagyon[3]. Tehát valamig az igaz hit megmarad e földön, meg kel a tanítóknak-is maradni. Ezt bizonyíttya *Sz. Cyprianus* Mártyr, mikor azt írja, hogy az *Ecclesia* nem egyéb, hanem a papokkal eggyező kösség: *Ecclesia sunt plebs sacerdoti adunata et Pastori suo grex adhærens*[4]. És ismét: *Qui adversus sacerdotes Christi facit, qui se a Cleri societate secernit, arma ille contra Ecclesiam portat, hostis altaris*[5]. Ugyan erre nézett Szent *Jerónymus*, kitűl ez-előt hallók[6], hogy a hol pap nincs, ot *Ecclesia* nem lehet. Sőt *Calvinus*-is vallya[7], hogy a Christus *Ecclesiája* soha lelki pásztorok és *Doctorok*-nélkűl nem marad; maga, ha valamely üdőben elszakadna kötele a szünetlen következésnek, *continua successiónak*, akkor az *Ecclesiának Doctorok* és Pásztorok-nélkűl kellene maradni. Mi-képpen azért akár-mely folyó-víz az ő völgyében-való folyás-által jut mi-hozzánk; és a Duna az ő forrásából különben ide nem folyhat, hanem ha félbe szakadás-nélkűl fekése* és völgye lészen, mellyen reánk származzék: úgy az igaz hit, minek-utánna Christus Urunktúl az Apostolokra folyamott, mi-reánk nem juthat egy-más-után szakadás-nélkűl következő tanítók személye-nélkűl; mivel egyéb fészke és völgye nincs az igazságnak, mellyen ránk folyhasson, hanem a lelki pásztorok tanítása[8]. És mi-képpen a Duna sem Árvába, sem Turóczba nem mehet, mert völgye nincsen, mellyen oda terjedgyen: úgy arra a gyölekezetre nem juthat az igaz tudomány, melynek lelki pásztori egy-más-után nem következnek.

[1] Beza in Ephes. 4. v. 12.
[2] Isai. 62. v. 6. Jerem. 33. v. 18. 21.
[3] Rom. 10. v. 15.
[4] Cypr. Epist. 69. vel lib. 4. epist. 9.
[5] Et libro de unitate Ecclesia.
[6] Supra, fol. 425.
[7] Supra, fol. 425.
Vide supra, fol. 425.
[8] Rom. 10. v. 15.

Második részét magok sem tagadgyák az újítók. Azért írja *Calvinus*[9], hogy a régiek minnyájan, valakiknek írási nállunk vannak, tévelygettek. Sok száz esztendők forgásában az igaz tudomány tellyességgel kigyomláltatott, úgy-mond, és az *Ecclesia* igaz Pásztorok-nélkűl maradott. Ezekről *Calvinusnak* tulajdon szavait ezelőtt feljegyzettük, mellyek azt teszik, hogy ilyen Pásztorok, mint ők, nem voltak régenten. *Luther* pedig halála-előt esztendővel egy elől-járó levelet íra könyveinek, melyben azt mondgya, hogy egyedűl ő kezdette ezt a dolgot, mellyet senki ő-előtte meg nem mert illetni: *Solus primo eram. Expectabant homines eventum rei,*

[9] Calvini verba, supra, fol. 412. et 431.

* Régies főnév, fekvése helyett.

[1] Luther præfat. tom. 1. Latin. anno 1545. Tom. 2. Respons. ad Regem Angliæ. Vide Kalaúz, I. fol. 224.

quam NULLUS *ante me ausus erat attingere*[1]. Másut így ír: *Quis me sustinebat initio, cum* SOLUS *essem,* SOLUS *in acie starem,* SOLUS *Cæsaris et Pontificis telis me opponerem?* Tehát *Luther* nem *succedált*, következett, más tanító-után, ha ő volt első kezdője tanításának. Nem-is egyébért mondgyák az *Ecclesiát* láthatatlannak, hanem hogy tanítókat nem mutathatnak minden üdőben, kiknek következésével dicsekedhetnének.

De nem kel ezen sokat perlekedni, hanem *Esdrást* kövessük. Mikor némellyek magokat *Aaron* maradékinak neveznék, azt kíváná *Esdrás* tőllök, hogy vigyék-fel *genealogiájokat*, nemzetségek rendit, *Aaronra*, és valakik fel nem viheték, kivettetének a papok-közzűl: *Hi quæsierunt scripturam genealogiæ suæ, et non invenerunt, et ejecti sunt de sacerdotio*[2]. E világi törvényben-is, ha ki örökös akar lenni valamely uraságban, meg kel bizonyítani *genealogiáját*. Mi-is azért azt kívánnyuk akár-mely újítóktúl, hogy félben szakadásnélkűl vigyék-fel az Apostolokra *genealogiájokat*, egy-más-után következéseket, származásokat, a mint felviszi a római *Ecclesia*. De oda veszett, hogy ők ezt végben-vigyék; mert nem hogy sok tanítót[3]; de csak egy akár-kit-sem nevezhet *Luther*, a ki ő-előtte illyen vallást követett vólna, mint ő. Innen vagyon, hogy ezt a kérdést úgy kerűlik az ellenkezők, mint valamely nyak-szakasztó árkot.

[2] 1. Esdræ. 2. v. 62. 2. Esdræ; 7. v. 61.

[3] Quis? Ubi? Quando? Vide supra, fol. 437.

II. BIZONYSÁG. Valamely gyölekezetnek Istentűl küldetett és törvény-szerént választatott s szenteltetett Pásztori nincsenek, nem lehet apostoli *Ecclesia*. Az új gyölekezeteknek nincsenek illyen Pásztori. *Ergo*.

Első részét a Sz. Irás taníttya, melyben azt olvassuk, hogy az igaz hit tanító-nélkűl nem lehet[4]; a tanítónak pedig Istentűl kel hívattatni[5]; mert a ki magától szól, maga dicsőségét keresi[6]. Az igaz okosság-is erre viszen; mert az igaz Pásztorok Christusnak Legatusi, követi[7], Christus országának gond-viselői[8]. Ha azért árúlónak ítíltetik, a ki fejedelmétűl nem küldetvén, követté vagy *gubernatorrá* tenné magát, ha egy vár-megyében kisüvöltenék és pírongatnák azt, a ki egyebek választása-nélkűl magától elő-ugranék és magát esküttbírává tenné: meggondolhattyuk, mit kellyen arrúl ítílni, a ki isteni követségben avattya magát, Istentűl nem küldetvén. Azért erőssen dorgállya Isten azokat[9], kiket ő nem küldött és a tanításhoz nyúltak. Kötelezi pedig híveit, hogy az ő-tőlle küldött Pásztoroknak engedgyenek[10]; mert a ki ezeket halgattya, Christust halgattya; a ki megveti ezeket, Christust útállya[11].

[4] Rom. 10. v. 15. Vide supra, f. 425.

[5] Hebr. 5. v. 4.

[6] Act. 20. v. 28.

[7] Joan. 7. v. 18. 2. Cor. 5. v. 20.

[8] Actor. 20. v. 28.

[9] Jer. 23. v. 21.; cap. 14. v. 4.; cap. 29. v. 28. Ezech. 13. v. 3. 7.

[10] Hebr. 13. v. 17.

[11] Lucæ, 10. v. 16.

Második részét így bizonyítom: Ha *Luther* és *Calvinus* Istentűl küldetett és törvényszerént választatott Pásztorok nem voltak: az ő-tőllök eredett és utánnok következett tanítók sem jutottak jó úton és módon, rend és törvény-szerént a lelki pásztorságnak tisztire. Bizonyos pedig, hogy *Luther* és *Calvinus* Istentűl nem küldettek és törvény-szerént nem választattak a Pásztorságra; mert Sz. Pál tanításából azt írja *Calvinus* [1], hogy a kiket Isten küld, vagy emberek-által szokott rend-szerént küldi, vagy rendkívűl csak maga. *Luthert* és *Calvinust* emberek által nem küldötte; mivel maga sem tagadta *Luther* [2], és világ-előt tudva vagyon, hogy egyedűl ő-maga kezdé elsőben e mostani újítást. Tehát egy ember sem vólt, a ki őtet erre az új tanításra választhatta vagy küldhette; mert bizonyos, hogy a pápisták őtet arra nem választották, hogy ő-ellenök tanítcson és az ő vallásokat roncsa. Sőt mikor papságra és *doctorságra* rendelték, erős hittel megesküdtették, hogy a római anyaszent-egyháznak engedelmességében holtig marad. Ugyan ezent mondom *Calvinusrúl*.

[1] Calv. in cap. 1. ad Galat. v. 1.

[2] Supra, fol. 439—440.

Mint-hogy azért magok láttyák, hogy senkit nem nevezhetnek, a ki-által Isten őket rend szerént küldötte vólna: azt írják, hogy rend-kívűl, Isten tette őket Apostolokká vagy Evangelistákka: *Apostolos, vel saltem Evangelistas, interdum excitat* DEUS, *ut nostro tempore factum est. Munus hoc extraordinarium appello* [3]. Látod-é, hogy magok sem tudgyák, mire választotta őket Isten? Apostolokká tette-é, vagy Evangelistákká? de azért a rend-kívűl-való választással dicsekednek. Nem adhattyák pedig semmi jelenségét és bizonyságát mondásoknak; mert jóllehet *Luther, Calvinus, Servetus, Muncerus* és egyebek egy-aránt dicsekednek azzal a hivatallal; de eggyik a másiknál nagyob és hitelesb jelenségét nem adhattya dicsekedésének, noha bizonyos, hogy ha ezek-közzűl eggyikét Isten küldötte, másikát nem küldhette, mivel ellenkező tanításra nem küldheti Isten az ő követit [4]. Nem elég pedig csak mondani, hogy őket Isten küldötte, hanem ezt csalhatatlan bizonysággal tartoznak megmutatni; mivel arrúl parancsolatunk vagyon, hogy ne hidgyünk minden léleknek, hanem megpróbállyuk [5]. Az-is Isten szava, hogy egy ember mondása nem szerezhet bizonyos hitelt [6]. Ha azért e világi dolgokban a ki magát királytúl rendelt kapitánynak vagy követnek és akár-mi-némű gond-viselőnek mondgya, hitele nincs mindaddig, míg pecsétes, *patens* levelet és kéz-írást nem mutat, míg méltóságos *Commissariusokat* nem állat, kik hitelessé tegyék hivatallyát: sokkal méltóbban

[3] Calv. lib. 4. c. 3. n. 4.

Verba Jeronymi, vide supra, f. 382.

[4] 2. Timot. 2. v. 13. 2. Cor. 1. v. 18. 1. Cor. 14. v. 33.

[5] 1. Joan. 4. v. 1.

[6] Deut. 17. v. 6.

kívánnyuk az isteni dolgokban, hogy a kik magokat Isten követinek mondgyák, bizonyos jelenségét adgyák apostolságoknak, mutassanak pecsétes levelet Istentűl. Sz. Pál a csudákat nevezi apostolság jeleinek [1]. *Calvinus* írja, hogy az apostoli hivatalnak erőssítő kéz-írási és pecséti a csudák. *Dominus miraculis, tamquam solemni* SUBSCRIPTIONE *Apostolorum prædicationem approbavit* [2]. *Signa Apostoli accipiunt pro* SIGILLIS, *quæ ad* OBSIGNANDAM *Apostolatus fidem valent* [3]. Moysest Isten csak arra küldé, hogy világi fogságból kiszabadícsa a sidókat: még-is azt felelé Moyses, hogy nem lészen hitele beszédének [4] és hogy hiuságos ne lenne követsége, csuda-tételre-való hatalmat ada Isten néki. *Gédeont* [5] bíróságra választá Isten; ottan jelt kére *Gédeon*, melyből hiteles lenne választása. Christus maga mondgya [6], hogy ha csudákkal nem erőssítette-vólna dolgát, bűnök nem vólna azoknak, kik nem hittek néki. Keresztelő János hogy csudával nem erőssítette tanítását, a Szent Irásból ki nem tetczik. Mert mondgya azt az Evangelista, (Joann. 10. v. 41.) hogy a kösség szava vólt, hogy János csudát nem tett, mint egyéb dolgokban-is sokszor említik az Evangelisták a kösség szavát, mely nem volt mindenkor helyes: de az Evangelista ezt a kösség szavát nem erőssíti. De bár úgy vólna-is, hogy Keresztelő János soha semmi csudát nem cselekedett vólna, elég az, hogy Christus ő-rólla bizonyságot tett, hogy ő Proféta és Istentűl küldött angyal vólt. (Lucæ, 7. v. 26. 27.) És így valamenyi csudákkal hitelt szerzett Christus az ő tanításának, mind azokkal hitelt szerzett Keresztelő Jánosnak. És Keresztelő Jánosnak mind fogantatása és annya méhében röpdösése; mind születése-után néma attyának szóllása; mind sanyarú élete és tekélletes szentsége, nem egyéb vólt egy *continuum miraculomnál*, szünetlen csudánál. Ha* azért az új tanítók hitelessé akarják tenni rendetlen hivatallyokat, mutassák ennek isteni bizonyításit, pecséttel és kéz-írással megerőssíttetett *Pátens* levelét; mert e-nélkűl bolondság nékik hinni. Mely dologrúl *Erasmus* imigyen ir [7]: Az Apostolok betegeket gyógyítottak, halottakat támasztottak, és így hitt nékik, s nehezen pedig e világ. Most az újítók az egész keresztyénségben meggyökerezett közönséges tudo-

[1] 2. Corinth. 12. v. 12. Supra, fol. 422. et 435.
[2] Calv. in Hebr. 2. v. 4.
[3] Calv. 2. Corinth. 12. v. 12.
[4] Exod. 4. v. 1.
[5] Judic. 6. v. 16, 17.
[6] Joan. 15. v. 24. cap. 10. v. 37.

Subscriptiones et sigilla quæ sint, ex Calvino audivisti.

[7] Verba Erasmi vide in Kalaúz, I. fol. 559.

* Itt Pázmány törűlte a következő sorokat:

„Keresztelő János, ha maga csudát nem cselekedett-is, de sok csudákkal hitelessé tette Isten az ő méltóságát; mert magtalan anyától csudálatoson születék, az apja megnémula, születése-után szólla, annya méhében röpdöse Christus jelen-létére: és egész élete *continuum miraculum*, csudánál, egyéb nem vólt; végre az ő szolgálattyának erőssítésére megjelenék a Szent Lélek és égből szózat adaték, mikor Christust megkeresztelé. Ha“

mány-ellen hallatlan dolgokat hirdetnek és azt akarják, hogy hidgyünk nékik, noha senki közzűlök csak egy sánta lovat sem gyógyíthatott.

Végezetre, noha Isten választhat rend-kívűl tanítókat; de mivel az *Ecclesiában* világ-végig meg nem szűnnek a rend-szerént küldött *Doctorok* és Pásztorok, (mint eléb[1] megbizonyítók) szükseg, hogy azokat-is, a kik rendkívűl küldetnek, az *Ecclesiának* rend-szerént választott Pásztori bévegyék. Ezt *Calvinus*[2] Sz. Pál példájával bizonyíttya, kit, noha Isten választa, de azért a töb Apostolok-által kellett bévétetni és rendeltetni, a mint olvassuk[3]; sőt azt írja *Calvinus,* hogy az emberek-előt helytelen és haszontalan e'nélkűl a tanítás: *Inutile est Verbi ministerium, quod ad homines*[4]. Szent Ágoston így szól: *Paulus de cœlo vocatus, si non inveniret in carne Apostolos, cum quibus conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret; Ecclesia illi omnino non crederet*[5]. Ennek igaz oka az, mert a Szent Lélek magával, és az igazság igazsággal nem ellenkezhetik. Ha azért a Pásztoroknak rend-szerént-való hivatallya és az *Ecclesiának* igazgatása Szent Lélektűl vagyon, nem ellenkezhetik ezzel az Istennek rend-kívűl-való hivatallya. Mivel azért a *Luther* és *Calvinus* hivatallya ellenkezett a rend-szerént-való Pásztorokkal, az *ordinaria vocatióval,* melynek az Anyaszentegyházban világ végéig meg kellett maradni: következik, hogy Isten őket nem szóllította.

[1] Supra, fol. 425. et 439.
[2] Calv. lib. 4. c. 3. n. 14.
[3] Actor. 13. v. 3.
[4] Calv. Galat. 2 v. 2.
[5] August. 28. contr. Faust. cap. 4. Vide supra, fol. 421.

Utóllyára azt-is eszünkben kel tartanunk, hogy eleitűl-fogva a lelki pásztorok püspököktűl szenteltettek, úgy hogy püspöknél egyéb senki papot nem szentelt, a mint feljegyzi *canon 12. Apostol., Jerónymus*[6], *Epifánius*[7]. A püspököket pedig három püspök szentelte, mint a *Nicæa* és *Konstanczinápolyi* gyölekezetek végezéséből feljegyzi Rufinus[8], Theodoretus[9]. Tudni-való pedig, hogy a mostani újságok kezdői-között senki püspök nem vólt, senkit közzűllök három püspök nem szentelt. Tehát papokká senkit nem tehettek. Azért a *Helveciai Confessio* és *Calvinus* nyilván írjak, hogy a predikátorok nem papok: *Nemini inter ministros sacerdotis vocabulum communicamus*[10]. Mivel azért, a hol pap nincs, ot Anyaszentegyház sem lehet, a *Szent Cyprianus* és *Jerónymus*[11] tanításaszerént következik, hogy az újítóknál nincs Anyaszentegyház.

[6] Epist. 85.
[7] Hæresi 75.
[8] Lib. 1. c. 6. can. 4.
[9] Lib. 5. c. 9.
[10] Helv. Conf. cap. 18. Calv. l. 4. c. 18. n. 12.
[11] Supra, f. 425, 439.

III. BIZONYSÁG. Apostoli *Ecclesia* nem lehet, a melynek tanítása nem eggyez az apostoli tudománnyal. De az új gyölekezetek tanítása nem eggyez. *Ergo.*

Második részét bizonyítom: I. Mert sok dolgokban igyenessen ellenkeznek az új tanítások az apostoli írásokkal, mint ez-előt[1] bizonyos példákkal nyilván megmutatók. II. Mert az apostoli írásokat külömb értelemben vészik az újítók, hogy-sem az Apostolok. Ezt-is az-előt[2] azzal bizonyítók, mert a kik-által az apostoli írásoknak igaz bötűje reánk szállott, ugyan azoktúl tanúltuk, minémű értelemmel szóllottak az Apostolok, tudni-illik, a régi *Ecclesiától* és Atyáktúl. De az újítók ezeket félre tészik és magok elmélkedéséből új értelmeket akarnak az apostoli bötűben óltani, hogy ebből fattyú-ágakat nevellyenek. III. Mert Sz. Ágoston írja, hogy akkor követtyük az apostoli írásnak igazságát, mikor azt cselekesszük, a mit az egész *Ecclesia* javall: *Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod universæ placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat authoritas*[3]. *Luther* és *Calvinus* külömbet tanítottak annál, a mit az egész Ecclesia ő-előttök vallott. Tehát az ő tanítások nem eggyez az apostoli írásokkal.

[1] Supra, f. 395, 396.

[2] Supra, f. 384. 385.

[3] August. lib. 1. contra Cresc. c. 33. Supra, 386, 416.

Töb bizonyságokat hozhatnánk az új gyölekezetek hamisságának ismértetésére; de ezekkel megelégszem; mert a ki ezeket eszszel s okossággal megfontollya, lehetetlennek ítílem, hogy az új gyölekezeteket javalhassa; mert ím láttyuk, mennyi sok erős okok idegenítik ezektűl az okos embert: holot e-mellet semmi egyéb édesgető és magához-vonyó eszközök nincsen, hanem csak az, hogy a *Lutherista, Calvinista, Arianista, viszsza-keresztelő* tanítók egy-aránt bátran kiáltyák, hogy ők Sz. Irásnál egyebet nem tanítanak. Ezt csak azzal bizonyíttyák, hogy nincs külömben a dolog, és vak, a ki nem láttya. A ki pedig csak arra bízza lelke üdvösségét, azt én minden esze-fordúltnál balgatagbnak ítílem.

Supra, fol. 395, 429.

ÖTÖDIK RÉSZE.

A római gyölekezet igaz Ecclesia.

Mikor a római *Ecclesiát* említtyük, nemcsak a Róma várasának kő-falai-közzé rekesztett gyölekezetet értyük, hanem a mint *Tertullianus*[4] apostoli *Ecclesiának* nevezi azt a gyölekezetet, mely az apostoli tudománnyal eggyez: úgy mi-is az egész világon elterjedett hívek sokaságát, mely a római *Ecclesiával* egy hitben és egyenlő vallásban vagyon, római gyölekezetnek nevezzük. Nem

[4] Tertull. Præscript. cap. 20.

most kezdettük pedig ezt a nevezetet, hanem Szent Ágoston, Szent Ambrús, Szent Jerónymus és a több régi *Doctorok* római *Ecclesiának* szokták hínyia az igaz *Ecclesiát.* Hallyad magok szavait: *In tam nefandi erroris authores, Apostolicam Sedem, universamque Romanam Ecclesiam rectissime fuisse commotam*[1]. *Percunctatus, an cum Episcopis Catholicis, hoc est, Romana Ecclesia, conveniret*[2]*? Fidem quam vocat? Eamne qua Romana pollet Ecclesia? Si Romanam responderit: Ergo Catholici sumus*[3]. A régi *Arianusok*-is rómaiaknak hítták az igaz keresztyéneket, a mint feljegyzi *Gregorius Turonensis*[4] és *Victor Uticensis*[5].

[1] Aug. lib. 2. De gratia Christi, c. 17.
[2] Ambros. in obitum Satyri.
[3] Jeron. Apol. 1. contr. Rufin.
[4] Libro. 1. De gloria Martyr. c. 25, 79.
[5] Lib. 1. de persecut. Vandal.

§. 1.

Az Ecclesiának első jele a római gyölekezetben találtatik. *Una.*

Az anyaszentegyháznak első jeléből három bizonysággal állatom a római gyölekezetnek igazságát.

N° I. Első bizonyság.

Az mely gyölekezetben sok külömböző tagok-között eggyesség vagyon: ot kell az igaz *Ecclesiának* találtatni. A római gyölekezetben és nem másban vagyon sok külömböző tagok-között állandó eggyesség. Tehát a római gyölekezetben és nem másban kel az igaz *Ecclesiának* találtatni.

Supra, fol. 421. et 426.

Első részét az *Ecclesiának* első jelében megbizonyítók; mert jóllehet a *Sámson* rókáinak farkát egybe-kötözhetik az Isten mezejének perselésére, de fejek egybe nem férhet mardosás-nélkűl. *Heródes Pilátussal* megeggyezhet a Christus üldözésére, a *Farisæusok* és *Sadducæusok*[6] egybe-esküdhetnek az igazságnak ostromlására; de az nem lehet, hogy a hamis tudományok követői-között állandó eggyesség találtassék; mert egy az, hogy a mint Tertullianus[7] írja, nem lévén semmi bizonyos *regulájok* az Irás értelmében, hanem csak a magok agyaskodása-után járván, lehetetlen, hogy egy nyomban maradgyanak. Más az, hogy a miben vétkeztek[8], abban ostoroztatnak; és nem szenvedi Isten, hogy magok-között eggyezzenek; a kik szakadást tettek a Christus nyájában. Azért csak az igaz *Ecclesia* dicsekedhetik azzal, hogy az ő tagjai minnyájan eggyet mondanak: *Nos de iisdem rebus semper eadem dicimus, consonanter et similiter credimus, quasi unum habentes cor, unum os*[9]. Csak az

Judic. 16. v. 4.
[6] Matth. 16. v. 1. Actor. 23. v. 6.
[7] Tertull. supra, fol. 427.
[8] Vide Kalaúz, I. fol. 379.
[9] Iren. lib. 4. c. 69. in fine.

igaz *Ecclesiárúl* mondhattyuk Sz. Ágostonnal[1], hogy ennek eggyessége méltán tartóztat minden okos embert az ő kebelében.

[1] Aug. supra, fol. 422.

Második része abból kitetczik; mert minnyájan az Anyaszentegyház tanításán engedelmesen megnyugszunk, és az-ellen nem rúgóldozunk. Noha azért némely dolgokrúl ellenkező vélekedésekkel vetekednek a mi *Doctorink;* de ezek oly dolgok, mellyekrűl az *Ecclesiában* semmi bizonyos végezés nincsen és ez-okon az eggyességnek sérelme-nélkűl szabad ezekben külömbözni, úgy-mond Sz. Ágoston[2]. Ennek-felette az-is történhetik, úgy-mond Sz. Ágoston[3], hogy valaki hamissat tanít, de az Anyaszentegyháznak fondamentomát nem bolygattya; mert ha elméjének késedelmes-vóltából külömben vélekedik, hogy-sem kellene, abban meg nem köti magát, hanem az Anyaszentegyház tanításához kötelezi elméjét és kész megvetni, valami az *Ecclesiának* gyökerén és *fondamentomán* nem éppíttetik. Nincs azért e világon oly köz-köpű*, a ki minket egy-másra támaszthasson az Anyaszentegyháztúl elvégzett dolgokban, mellyekben valaki elszakad az *Ecclesiátúl,* azt minnyájan pogánynak[4] tartyuk.

Vide supra, fol. 393.

[2] Lib. 3. de baptism. contr. Donat. c. 3. Lib. 1. contr. Julian. c. 6.

[3] August. Serm. 14. de verbis Apost. in fine

[4] Matth. 18. v. 16.

N° 2. Második bizonyság.

Az mely gyölekezet nem változtatta vallását, hanem álhatatoson azt követi, a mit elein az apostoli *Ecclesia* tanított azt kel egy igaz *Ecclesiának* tartani. De a római gyölekezet el nem változtatta, hanem álhatatoson követte, a mit elein tanított az apostoli *Ecclesia.* Tehát a római gyölekezetet kel egy igaz *Ecclesiának* tartani.

A bizonyságnak első része nyilván-való.

Második része hogy kitessék, rend-szerént három dolgot kel megmutatnunk. I. Hogy az Apostolok idejében a római *Ecclesia* igaz *Ecclesia* vólt. II. Hogy a római *Ecclesia* Christus születése-után első öt-száz esztendőben változást nem tett a tudományban, hanem az Apostoloktúl vett igazságot megőrzötte. III. Hogy abban az első öt-száz esztendőben azokrúl a dolgokrúl, mellyek most viszálkodásban vannak, ugyan azont hitte és tanította a római *Ecclesia,* a mit most mi-bennünk kárhoztatnak az újítók. Ez a három dolog, ha megbizonyodik, világos lészen, hogy a mostani római *Ecclesia* szinte oly igaz *Ecclesia,* mint az Apostolok idejében vólt.

* Minden lében kanál, vádaskodó, fondorkodó, rágalmazó.

Először azért, hogy az Apostolok-ídét a római *Ecclesia* igaz vallást követett és Christus *Ecclesiája* vólt, Sz. Páltúl tanúllyuk, ki ezt írja, hogy ő a rómaiakkal egy hiten vólt: *Per eam quæ invicem est, fidem vestram, atque meam*[1], és hogy a rómaiak hiti az egész világon hirdettetett[2]. Sőt, minek-utánna azt mondotta volna, hogy a Róma-beliek tellyesek isteni szeretettel és bölcseséggel[3], azt parancsollya nékik, hogy elkerűllyék, a ki külömbet hirdet annál, a mit egyszer hallottak, és utánna veti: hogy az ő engedelmességeknek jó híre neve az egész vilagot bétöltötte, és kéri Istent, hogy az ő lábok-alat megroncsa a sátánt[4]. Ezekre nézve megvallya *Calvinus*[5], hogy régen a római *Ecclesia* annya vólt minden egyéb *Ecclesiáknak*. Másut azt írja, hogy mindeneknél erősebben tartotta az apostoli tanítást[6]: *Magnum Romanæ Ecclesiæ honorem ubique deferunt Veteres. Hoc Romanæ Ecclesiæ plurimum addit authoritatis, quod doctrinæ semel traditæ, fuit aliis* OMNIBUS *tenacior*[7].

[1] Rom. 1. v. 12.
[2] Vers. 8.
[3] Rom 15. v. 14.
[4] Rom. 16. v. 19. 20.
[5] Calv. lib. 4. c. 7. n. 21.
[6] Calv. lib. 4. c. 6. n. 16.
[7] Si omnibus tenacior: Ergo nulla, vel hæc retinuit depositum.

Másodszor: Hogy az egyszer bévett igazságot öt-száz esztendeig el nem változtatta a római *Ecclesia*, három bizonysággal állatom.

I. A régi Szent Atyák egyenlő értelemmel taníttyák, hogy a római *Ecclesiát* meg nem győzheti a hamisság. Ezt kérte Szent Pál az Istentűl, midőn azon könyörgött, hogy a rómaiak lába-alat roncsa-meg a sátánt: *Deus conterat Satanam sub pedibus vestris velociter**[8]. Hallyad, mit ír *Cyprianus*, *Jerónymus*, *Augustinus*, *Bernardus*: *Ad Romanos perfidia habere* NON POTEST *accessum*[9]. *Scito Romanam fidem, Pauli authoritate munitam,* NON POSSE *mutari*[10]. *Ipsa est petra, quam* NON VINCUNT *superbæ inferorum portæ*[11]. *Ibi fides* NON POTEST *sentire defectum, hæc quippe huius prærogativa Sedis est*[12]. Ezek így nem vólnának, ha a római *Ecclesia* változást tett volna az apostoli tudományban.

[8] Rom. 16. v. 20.
[9] Cypr. epist. 55. n. 90.
[10] Jeron. Apolog. contr. Ruffin. c. 4.
[11] Aug. contr. partem. Donati, in fine.
[12] Bern. epist. 190. initio, alias 191.

II. *Calvinus* írja[13], hogy Sz. Ágoston idejéig, és az első öt-száz esztendőben változás nem vólt az igaz tudományban. A régiek is egyenlő értelemmel taníttyák, hogy első öt-száz esztendőben az egész keresztyén világ a római *Ecclesiának* igaz tanításával eggyezett. *Szent Irenæus*, ki 170. esztendő-tájban virágzott, így szól az

[13] Verba habes supra, fol. 430

* Itt Pázmány a következő mondatszerkezetet javította:
„Ezt Sz. Páltúl tanúlták, ki nyilván írja, hogy a Római Ecclesiának lába-alat rontya-meg Isten a Sátánt: *DEUS conteret Satanam sub pedibus vestris;* maga a Sátán tapodta vólna inkáb a Római Ecclesiát, ha ezt istentelen tévelygésbe ejtette vólna."

Ecclesiárúl: *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem convenire Ecclesiam, in qua semper conservata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio*[1]. És minek-utánna elő-számlálta vólna Sz. Péter-után következő római Pápákat *Eleutheriusig*, e-képpen fejezi-bé mondásit: *Hæc est plenissima ostensio, unam et eandem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata. Tertullianus* 190. esztendő-tájban így ír a római Ecclesiárúl: *Habes Romam, unde nobis quoque authoritas præsto est. Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt*[2]. *Cyprianus Mártyr* 250. esztendőben *Cornelius* Pápának így szól: *Universi Collegæ nostri communicationem tuam, id est, Catholicæ Ecclesiæ unitatem probant*[3]. *Athanásius* 330. esztendőben *Márkos* Pápának ezen ígékkel ír: *Capitula Nicæni Concilii optamus a Vestra Sanctæ Sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est Mater et Caput omnium Ecclesiarum, percipere*[4]. *Basilius* 370. esztendőben így szól: *Nos nunquam ad rerum innovationem consensimus. Fides apud nos, non alia in Seleucia, alia Constantinopoli, alia Romæ*[5]. *Nazianzenus* 390. esztendőben illyen szókkal él: *Fides (Romæ) recta erat jam antiquitus et recta perstat nunc etiam, nexu pio quodcumque sol videt devinciens*[6]. *Jerónymus* 390. esztendő-tájban *Damasus* Pápának e-képpen ír: *Apud vos solos incorrupta Patrum servatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo, Dominici seminis puritatem, centeno fructu refert. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini Tuæ, id est, Cathedræ Petri, communione consocior. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; si quis in arca Noë non fuerit, peribit*[7]. *Optatus* 392. esztendőben, minek-utánna Szent Pétertől *Siriciusig* elő-számlálta vólna a római Pápákat, így szól: *Damaso successit Siricius, cum quo nobis totus orbis in una communione societatis concordat*[8]. *Sz. Ágoston* 430. esztendő-tájban így szól: *In Romana Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus*[9]. *Cathedra tibi quid fecit Romanæ Ecclesiæ, in qua Petrus sedit, in qua hodie Anastasius sedet, quibus nos in catholica Ecclesia connectimur: quare appellas Cathedram pestilentiæ*[10]? Theodosius császárnak decretomát a helveciai Confessió eleibe függesztették a Calvinisták, melyben azt olvassuk, hogy *Damasus* Pápáig az apostoli tudomány megmaradott Rómában: *Cunctos populos in tali volumus religione versari, quam Divum Petrum tradidisse Romanis, religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem*

[1] Irenæus, lib. 3. c. 3.

[2] Tertullianus Præscipt. c. 36. et 30.

[3] Cypr. epist. 45. n. 8. Alias, lib. 4. epist. 8.

[4] Athanas. et Episcopi Aegypti, Epist. ad Marcum.

[5] Basil. Epist. 72.

[6] Nazianz. Carmine de sua vita.

[7] Jeron. Epist. 57, alias, 56. ad Damasum.

[8] Optatus Milev. lib. 2. contr. Donatist.

[9] August. Epist. 162.

[10] Lib. 2. contra Petilian. cap. 51.

Vide Kalaúz, I. fol. 715.

Damasum sequi claret[1]. Végezetre a négy közönséges gyülekezetek, úgy-mint: *Nicœnum*[2], *Constanczinápolyi*[3], *Ephesinum*,[4] *Chalcedonense*[5] egy vallásban és értelemben vóltak a római Ecclesiával, mert mindenikben jelen vóltak a Pápa követi; sőt mindenikben sok dolgokat végeztek a római pápának böcsülletire, a mint másut[6] megmutattuk. Ha a római *Ecclesia* megvesztegette és bálványozásra fordította vólna az apostoli tudományt: bizony a Sz. Atyák és *Conciliomok* nem böcsüllötték, hanem átkozták, kárhoztatták vólna a római pápákat.

[1] In codice, lib. I. Tit. 1. c. 1.
[2] An. 325.
[3] An. 381.
[4] An. 431.
[5] An. 451.
[6] Vide in Kalaúz. II. fol. 311. et seqq.

III. Az igaz tudománynak elválasztása és kivált-képpen oly útálatos állapatra-való fordítása, mint az újítók szörnyítik a római gyülekezetnek tudományát, oly titkon nem lehetett, hogy az igaz Pásztorok és a töb hívek-közzűl senki ezt eszébe ne venné, senki ne ellenzené, senki a változásnak idejét, helyét, kezdőjét, módgyát, futamattyát, gyarapodását, viaskodását meg ne jegyezné. Mert egy az, hogy világ végéig *Doctorok* és Pásztorok vannak[7] minden üdőben az *Ecclesiában*, kik ezt őrzik a hamisságtúl[8]. Tehát ezeknek ismérni és ellenzeni kellett az újonnan gondolt hamisságot. Más az, hogy az új tévelygést predikálással és tanítással kellett terjeszteni, mert egyéb mód nincs a tudománynak terjesztésében. Tehát alattomban és titkon nem lehetett, mert mi-képpen *Luther*-idét a hitben-való újítás titkon nem vólt, hanem, tudgyuk kicsoda, hol, mi üdőben, mi módon kezdette a szakadást, tudniillik, *Luther Vittebergában*, 1517. esztendőben kezdé elsőben az *Indulgentiákat* kárhoztatni. Ha azért a római *Ecclesia* az igaz apostoli tudományt elváltoztatta, ezt az iszonyú változást eszekbe vették és ellenzették-volna némellyek. Soha pedig senki a régiek-közzűl nem említi, hogy azokrúl a dolgokrúl, mellyeket most ő-benne kárhoztatnak az újítók, elébbi tanítását elváltoztatta vólna a római *Ecclesia*.

[7] Ephes. 4. v. 12.
[8] Vide Kalaúz, II. fol. 266. et 338.

Az újítók sem eggyeznek, mikor, és ki-által lett efféle változás. Azért *Calvinus* egyszer azt írja,[9] hogy *Pipinus* idejében, az-az, nyolcz-száz esztendő-tájban hanyatlott a római *Ecclesia;* mert akkor kezdék *Zacharias* Pápát minden püspökök fejének nevezni. Mászor azt jelenti[10], hogy hat-száz esztendő-tájban mocskoltatott-meg a római *Ecclesia;* mert a Nagy Gergely Pápát írja utolsó római püspöknek; és azt-is egy-néhányszor mondgya, hogy első öt-száz esztendeig[11] változás nem vólt az igaz tudományban. Harmadszor azt írja[12], hogy ezer három-száz esztendő-előtt megrútíttatott vólt immár az

[9] Calv. lib. 4. c. 7. n. 17.
[10] Calv. l. 4. c. 17. n. 49.
[11] Relatus supra, fol. 430.
[12] Calv. lib. 3. c. 5. n. 10.

igaz vallás. Végre azt írja[1], hogy csak ottan az Apostolok halálaután, rosda esett az igaz tudományban: *Fere inter ipsa Evangelii exordia receptæ sunt imposturæ Satanæ. Ab ipso fere Ecclesiæ exordio*[2], *non longe ab ætate Apostolorum Cœna Domini tacta fuit, rubigine*[3]. Igy haboznak és semmi bizonyos üdőt nem nevezhetnek, melyben a római *Ecclesia* változást tett volna az igaz vallásban; maga bizony az egész világnak tudtára kellett lenni, ha oly nagy változást tett a tudományban, mint az újítók szörnyítik. Ezt illyen példával bizonyítom:

[1] Calv. l. 4. c. 15. n. 19.
[2] num. 20.
[3] Cap. 17. n. 43.

Ha a római Pápa, az-előt igaz püspök lévén, *Anti Christussá* változott, szinte oly nagy, sőt nagyob változás volt ez, mint ha most a Pápa török vagy sidó lenne, és arra kötelezné a híveket, hogy ők is törökké légyenek. Azért valamely lehetetlen, hogy senki eszében nem venne, ha most a Pápa a keresztséget megtiltaná, környűl-metélést és egyéb török vallást kezdene tanítani: szinte oly lehetetlen, hogy az előbbi igaz vallást temérdek hamisságra fordítván és *Anti Christussá* változván, senki ezt a nagy változást eszében nem vette és fel nem jegyzette vólna.

Harmadszor: Hogy azokrúl, a miket most bennünk kárhoztatnak az újítók, ugyan azont hitte és tanította a római gyölekezet az első öt-száz esztendőben, a mit most, bizonyítom: I. Az újítókkal; mert *Calvinus* igazán írja[4], hogy ezer három-száz esztendőelőt közönséges szokás vólt a halottakért-való imádság, a Mise és egyéb pápista rend-tartás. Ennek-felette száma-nélkűl szidgyák, gyalázzák az újítók az első öt-száz esztendőben virágzó Atyákat, a mint eléb feljegyzők; mivel a mostani újságokkal ellenkeztek. Sz. Ágostont *superstitiosusnak*, babonásnak, nevezi *Calvinus*[5]; gyalázza *Areopagita Dienest*[6], *Melchiades* Pápát[7], *Anicetus* Pápát[8], *Jerónymust*[9]. A négy első közönséges gyölekezeteket igen javallya Calvinus[10]; de eszébe vévén, hogy azokban sok pápistaság vagyon, és, hogy ha azok igazat tanítottak, nem lehet igaz, a mit ők tanítanak; azt írja[11], hogy mind az *Nicænum*, s mind az-után-való *Conciliomok* sokban eltévelyedtek, az-az pápistaságot tanítottak. II. Mint-hogy az újítók leg-inkább Sz. Ágostont láttatnak böcsülleni, ennek a könyvnek hatodik részében, tulajdon szavait előhozván Sz. Ágostonnak, megmutatom, hogy ő idejében és ő-előtte a mostan közbe-vetett czikkelyekrűl ugyanazont hitte a keresztyén világ, a mit most hiszen a római gyölekezet.

[4] Calv. l. 3. c. 5. n. 10. Vide supra, fol. 412, 428. Vide supra, fol. 431.
[5] Lib. 2. c. 4. n. 3. l. 3. c. 5. n. 10.
[6] L. 1. c. 14. n. 4.
[7] L. 4. c. 19. n. 10.
[8] L. 4. c. 19. n. 26.
[9] L. 1. c. 13. n. 5.; l. 4. c. 12. n. 28.; c. 19. n. 17.
[10] L. 4. c. 9. n. 1. et 8.
[11] Calv. lib. 4. c. 9. n. 10. Vide Kalaúz, I. fol. 148. et 270.

N° 3. Harmadik bizonyság.

Az mely gyölekezetben bizonyos jó mód vagyon a szent eggyességnek megtartásában és a hitről támadott egyenetlenségek leszállításában, azt kel igaz *Ecclesiának* ítílni. De ez a római *Ecclesiában* találtatik. *Ergo.*

Első részét ez-előt[1] megbizonyítók.

[1] Supra, fol. 421.

Második részét így erőssítem: Először; mert a római gyölekezetnek fiai[2] az Apostoloknak és régi Szent Atyáknak tanácsát követvén, a mit az apostoli tanításnak-utánna, újonnan kezd valaki tanítani, az eléb megrögzött tős-gyökeres vallás-ellen: azt mindgyárt megvetik; tudván, hogy az egyszer bévetett jó magnak mind aratásig kel nevekedni[3]; és ez soha ki nem szaggattatik, hogy ismét újonnan kelletnék hintegetni. Igy azért semmi újságoknak és egyenetlenségeknek helyt nem adunk. Másodszor, minnyájan az Anyaszentegyház tanításának engedelmességéhez kötelezteténk, úgy, hogy, a ki ennek tanítását nem követi pogánynak tartyuk[4]. Mivel azért Sz. Ágostontúl megtanúltuk, hogy az eggyesség külömben nem lehet, hanem-ha az *Ecclesiának* tanítását vészük[5]: egyenlőképpen azt hiszszük[6], hogy csupa sült bolondság az-ellen rúgóldozni, a mit az *Ecclesia* tanít. És így, ha a Sz. Irás értelméről támad versengés, azt mondgyuk Sz. Ágostonnal[7], hogy akkor tartyuk igazán a Sz. Irást, mikor az Anyaszentegyház tetczését követtyük. Azért a ki meg nem akar csalatni akár-mely homályos kérdésben, az *Ecclesiának* oktatását vegye. Okát ennek Sz. Ágoston szavából hallók[8]; mert Christus minket az *Ecclesiának* tanítására igazít, ha valamin meg nem alkodhatunk. Mikor azért vészsza-vonyás támad, az anyaszentegyház Pásztori *Conciliomban* győlnek, és mi-képpen csak egy faluban és várasban-is a népnek eleit és az embereknek javait szokták törvény-székben ültetni; az országos győlésekben-is válogatott, eszes, okos embereket küldenek: úgy midőn e világnak minden szegeletiből egyben-győl a *Conciliom*, minden országokból mentől tudósb, bölcseb, szenteb püspökök és *Doctorok* vannak, azokat híják-egybe. Ezek az Istennek igaz fogadása-szerént[9] úgy igazgattatnak, hogy a Christus nyáját hamisságra nem vezethetik. Azért a mit efféle közönséges *Conciliomban* az egész keresztyén világ elvégez és bévészen[10], azt annak-utánna kétessé nem tészük, *disputatióban* nem bocsáttyuk, ezek-ellen a magunk elmélkedésit nem állattyuk, és így megmarad az eggyesség közöttünk. A vak

[2] Supra, fol. 370, 423.

[3] Matth. 13. v. 25.

[4] Matth. 18. v. 16.

[5] Supra, fol. 405.

[6] August. supra, fol. 416.

[7] August. supra, fol. 386, 416, 444.

[8] August. supra, fol. 384.

[9] Promissiones vide supra, fol. 415.

[10] Vide Kalaúz, I. fol. 266. et 407. Vide supra, fol. 386.

nem járhat bátorságosban, mint ha szemes vezérét és vezetőjét követi. A gorombának nincs nagyobb okossága, úgy-mond Sz. Ágoston[1], mint-ha az eszes ember tanácsát fogadgya: *Quis non videt, stultis utilius atque salubrius esse, præceptis obtemperare sapientum, quam suo judicio vitam degere? Atque hoc, si in rebus minoribus, multo magis in religione?* Azért az együgyű kösségnek sincs nagyobb bátorsága, mint ha Istentűl mutatott vezetőjét követi és annak egyességében marad, a kinek engedelmességére Istentűl köteleztetik.

[1] Aug. de utilitate credendi. c. 12.

Proverb. 11. v. 29. Qui stultus est, serviet sapienti.

Azt vetik it elő az Újítók, hogy mi közöttünk-is vannak ellenkezések. De a mint mondám, vagy csak oly dolgokrúl külömbözünk, mellyekrűl az *Ecclesia* nem végezett, hanem elmének élesítését illetik; vagy ha ki közzűllünk gondolatlanúl az igazat eszébe nem vévén, ollyat tanít, a mit nem kellene, ezt vakmerőségnélkűl, maga megkötése-nélkűl úgy taníttya, hogy mindenkor kész a maga tetczését az *Ecclesiának* engedelmessége alat tartani.

Vide supra, f. 446. et 393.

§. 2.

Az Ecclesiának második jele megismérteti a római Anyaszentegyháznak igazságát.

Sancta.

I. Bizonyság. A mely gyölekezetben szent és Isten-előt kedves emberek találtattak, azt kel szent és igaz *Ecclesiának* tartani. De a római gyölekezetben szent és Isten-előt kedves emberek találtattak. Tehát a római gyölekezetet kel szent és igaz *Ecclesiának* tartani.

Első részét eléb[2] megbizonyítók; mert az igaz anyaszentegyház-kívűl és igaz hit-nélkűl szent és Isten-előt kedves senki nem lehet[3]. Sőt a Christus mondása-szerént: olyan mint a pogány, valaki az *Ecclesiának* engedelmességétűl és eggyességétűl elszakad[4].

[2] Supra fol. 421.

[3] Hebr. 11. v. 5.

[4] Matth. 18. v. 17.

Második részét az ellenkezők sem tagadgyák; mert *Calvinustúl* hallók ez-előt[5], hogy *Zeferinus* és *Gergely* Pápa, hasonló-képpen *Basilius* és *Bernárd* barátok szentek voltak. A *Lutheristák*-is[6] *Bernárdot, Ferenczet, Domonkost,* szenteknek nevezik; noha ezek szinte ollyan barátok voltak, mint a mostani barátok. *Szent Ágostont*[7] minnyájan a *Lutheristák* és *Calvinisták* szentnek mondgyák; ő pedig magárúl azt írja[8], hogy a római *Ecclesiával* egybe-foglaltatott és azt-is említi[9], hogy ő barát szerzetet rendelt; oly *regulát*-is hagyott, mellyet egy-nehány szerzet követ e mai napig. Sőt, a mi nagyob, ezennel megmutatom, hogy a mostan közbe vetett ágazatokrúl ugyan-azont hitte és tanította sz. Ágoston, a mit

[5] Supra, fol. 430.

[6] Supra, fol. 431.

[7] Supra, fol. 430.

[8] Supra, fol. 448.

[9] August. lib. 3. contra literas Petiliani. c. 40.

most hiszen és tanít a római gyölekezet. Végezetre azt kérdem: Ha mind pokolra hányattak-e, a kik *Luther*-előt ezer esztendő forgásában pápistaságban éltek, vagy ezek-közzűl némellyek üdvözűltek? Az újítók sem merik mind azokat kárhoztatni, kik *Luther*-előt éltek; mivel vészik eszekben, hogy az Istennek atyai gond-viselésében, sőt igaz ígíretiben[1], nagy csorba esett volna, ha ennyi üdő folyásában senkit igazságra nem vezérlett volna. Ha pedig *Luther*-előt üdvözűltek némellyek, noha akkor a római Pápák tanítását követték, kicsinytűl-fogva nagyig minnyájan, a mint *Calvinustúl* hallók[2]: tehát a római Pápákhoz halgatók-közzűl szentek és igaz hitűk voltak, mivel senki Isten-előt szent és kedves nem lehet igaz hit-nélkűl[3].

[1] Igéreteket lásd fol. 415.

[2] Supra, fol. 412.

[3] Hebr. 11. v. 5.

II. BIZONYSÁG. A mely gyölekezetnek vallása és minden tanítása istenes szent életre viszi az embereket, azt kel igaz és szent *Ecclesiának* ítílni. A római gyölekezetnek vallása és tanítása istenes szent életre viszi az embereket. *Ergo.*

Első részét ez-előt[4] megbizonyítók.

[4] Supra, fol. 422, 432.

Második része oly világos, mint a verőfény; mert valamit meg tudunk gondolni, a mivel ember elidegenedhetik a bűntűl és felgerjedhet a tekélletes életre, azt a római *Ecclesiának* tanításában mind feltalálni. Ez a hívek jó cselekedetinek nagy jutalmat ígér; a bűnt úgy tiltya, hogy egy halálos vétket elégségesnek ítíl a kárhozatra. E mellet csak leg-kisseb dolgot sem tanít, mely szabadságot adna valamely vétekre. Innen vagyon, hogy a római *Ecclesiának* fiai-közzűl minden üdőben számtalanon csudálatos sanyarú szent életet viseltek, nagy alamisnákat osztogattak, bőjtölésben, testek ostorozásában foglalták magokat, mint ezzel telik a historiák. A mi fogyatkozás találtatik pedig ő-bennek, nem a hitnek és tanításnak ingerléséből és vezetéséből származik, hanem az emberi gyarlóságból vagy gonoszságból.

Kalaúz, I. fol. 350.

Kalaúz, II. fol. 239.

III. BIZONYSÁG. A mely gyölekezetnek tanítása és vallása isteni csudákkal megerősíttetett, azt kel igaz *Ecclesiának* hinni. De a római gyölekezet vallása isteni csudákkal megerőssíttetett. *Ergo.*

Első részét eléb[5] megbizonyítók, mert a csudák Istennek erősítési, pecséti, kéz-irási.

[5] Supra, fol. 422, 435, 441, 442.

Második részét nem valami újonnan költött beszédekkel és vén bábák regéjével, hanem a régi szent túdós *Doctoroknak* tanúbizonyságával állattyuk. Az első Gergely Pápa, kit az újítók szentnek vallanak[6], négy öreg könyvet írt *Dialogorum,* mellyekben csak

[6] Supra, f. 430.

az ő idejében lett és vagy magától látott, vagy bizonyos tanúktól hallott egy-nehány száz csudákat számlál, mellyekkel Isten a római hitnek czikkelyit, vagy a római hiten-való embereknek szentségét megerősítette. Nevezet-szerént pedig a dücsőült Szentekhez-való könyörgésnek és a purgatoriumban-lévőkért bocsátott imádságok foganatosságát, sok csudákkal állattya. Szent Ágostont nagy szentnek tartya Calvinus[1]. Ő pedig csak egy könyvének egy caputtyában, úgy-mint, *libri 22. De Civitate Dei, cap. 8.*, sok csudákat számlál, mellyeket nagy részre maga látott, hogy a Szent István teteménél lettenek, azoknak könyörgésére, kik Sz. Istvánt segítségűl hítták. És azt veti ezek-mellé, hogy sok könyveket kellene írnyia, ha mind feljegyzené, mennyi csudák lettek ő-nállok Sz. István által. *Theodoretus*[2] a keresztyének-között szokott dolognak írja, hogy a betegek a *Szent Mártyrokat* kérik, hogy Isten előt esedezzenek érettek; kéréseknek pedig hasznos-vóltát jelentik azok az ajándékok, mellyeket felfüggesztnek, a kik meggyógyúlnak; mert némellyek (úgymond) szemeknek, némellyek kezeknek, láboknak képeit felfüggesztik; ezzel jelentvén nyavalyájoktúl szabadúlásokat. Mind le kellene írnyia a *Gregorius Turonensis* könyveit és töb számtalan historiákat, ha laistromban akarnók venni azokat a csudákat, melyekkel Isten megerőssítette a római vallásnak ágazatit, vagy a római hiten-való jámboroknak szentségét.

[1] Vide supra, fol. 430—431.

[2] Theodoret. lib. 8. de Græcorum affectione. Vide Kalaúz, II. fol. 282.

Ezeket pedig a csudákat oly emberek írták, kiknek méltán hitele vagyon mindeneknél, és ha ezeknek bizonyságát kétessé tészük, minden egyéb régi dolgokat kételkedésben hozhatunk. Nemis hihető, hogy ennyi száz esztendők forgásában ily sok túdós, bölcs, szent emberek, kik külömb tartományban és üdőben éltenek, ily álhatatoson egy nyomban járnának a Szentek segítségűl hívásaáltal kijelent csudák emlékezetiben, ha ez merő igazság nem vólna. Az-is lehetetlen, hogy senki torkokban nem verte volna, a mit irtak, ha csak álmot hűvelyezvén, hamisságot írtak vólna. Azt sem mondhattyuk, hogy ezek ördögi játczottatások vóltak; mert nem oly vak tudatlan volt Sz. Ágoston, hogy az ő idejében történt dolgokról nem tudott vólna annyi ítíletet tenni, mennyit most egy *Calvinista*. Sőt az Istennek atyai gond-viseléséhez sem illett, hogy ennyi száz esztendőkig ily gyakor és nyilván-való jelekkel meghagyná az ördögtűl játczottatni az egész keresztyénséget úgy, hogy a régi szent, túdós emberek elhívén, hogy ezek ísteni csudák, az ő méltóságos[3] tanú-bizonyságokkal hitelessé tennék a hamisságot.

Vide Tertull. supra, fol. 392.

[3] Vide supra, fol. 391.

§. 3.

Az Ecclesiának harmadik jele fínlik a római Egyházban. *Catholica.*

I. BIZONYSÁG. A keresztyén nevet viselő gyölekezetek-közűl azt kel* igaz és közönséges *Ecclesiának* ítílni, mely az apostoli predikállás-után minden üdőben megmaradott és az ördög hatalmával soha el nem fogyattatott. De csak a római *Ecclesia* illyen. *Ergo.*

Első részét ez-előt[1] nyilván megbizonyítók; mert Christus fogadása tartya, hogy az ő-tőlle éppíttetett *Ecclesián* hatalmat nem vészen a pokol ereje[2]; hanem ennek, úgy-mint az igazság oszlopának[3], világ végéig *Doctori,* Pásztori, tanítói lésznek[4], kik oltalmazzák a hamisságnak csalárdságától.

[1] Supra, fol. 413—414. 423—424.
[2] Matth. 16. v. 18.
[3] 1. Tim. 3. v. 15.
[4] Ephes. 4. v. 12.

Második része kitetczik abból; mert ez-előt[5] megbizonyítók, hogy a mostani új gyölekezetek-közzűl egy sincs, a mely ez-előt más-fél száz, két-száz, három-száz esztendővel lett volna, hanem *Luther* Mártontúl száz esztendő-előt kezdettek származni. Hogy pedig a római *Ecclesia* az Apostoloktúl-fogva minden üdőben megmaradott: azzal bizonyíttyuk; mert a régi Szentek, úgymint *Cypriánus, Jerónymus, Ágoston,* világos szókkal és álhatatoson írják, hogy a római *Ecclesia* soha el nem fogyhat és nem tévelyeghet, mint ennek-előtte[6] magok szavaiból hallók. És nem csak *Calvinus*[7], de a régi Sz. Atyák-is[8] azt mondgyák, hogy Christus-után első öt-száz esztendeig a római *Ecclesia* el nem fogyott; hanem a pogányok üldözési és az eretnekek csalárdsági-közöt igazán megtartotta az Apostolok *depositumát,* nálla hagyatott tiszta vallást, noha három-száz esztendő forgásában egy-más-után harminczhárom római Pápák *mártyromsággal* és életek fottával óltalmazták az igazságot. Hogy pedig öt-száz esztendő-után el nem fogyott a római *Ecclesia,* igen nyilván vagyon. Mert az újítók sem nevezhetnek üdőt[9], melybe elfogyott volna; sőt magok írják[10], hogy öt-száz esztendő-után sok száz esztendők forgásában, az egész világot kicsinytűl-fogva nagyig elfogta a római vallás. És valaki a régi históriákban tekintett, a régi érsekségek, püspökségek, klastromok, szentegyházak kezdetit, fondálását, gond-viselését olvasta, lehetetlen, hogy kételkedhessék a római *Ecclesiának* minden üdőben és minden harczok-között megmaradott állandóságában, kire nézve

[5] Supra, f. 436.
[6] Supra, f. 447.
[7] Calv. supra, fol. 430.
[8] Supra, f. 448.
[9] Vide supra, fol. 448.
[10] Supra, f. 412.

* Itt a régi szöveg így hangzott: „A keresztyénségben támadott gyölekezeteket egy-más-mellé vetvén, azt kel ezzek-közzűl"

[1] Verba habes supra, fol. 447.

Calvinus azt írja[1], hogy az egyszer bévett igazság őrzésében minden egyéb gyölekezetnél állandób volt a római *Ecclesia.*

II. Bizonyság. A keresztyénségben-levő gyölekezetek-közzűl azt kel* közönséges igaz *Ecclesiának* ítílni, mely kiterjedett minden nemzetségekre, valamellyek az *Evangeliom* zengését halották. De csak a római *Ecclesia* illyen. *Ergo.*

[2] Supra, fol. 424, 437.
[3] Isai 54. v. 2.; cap. 2. v. 2.; cap. 60. v. 3.
[4] Matth. 24. v. 14.
[5] Rom. 10. v. 18. Coloss. 1. v. 6.
[6] Rom. 1. v. 3.

Első részét eléb[2] megbizonyítók; mert a Próféták-által megjövendőltette Isten, hogy az ő *Ecclesiája* minden országokat elfog[3] Ő maga-is Christus azt fogadgya, hogy az ő tanítása egész világra terjed[4]. Szent Pál pedig egy-nehányszor írja[5], hogy az apostoli predikállás mindenüvé elhatott és gyümölcsözik.

Második részét bizonyítom: I. Sz. Pállal, ki azt írja, hogy a rómaiak hiti az egész világon hirdettetik: *Fides vestra annunciatur in universo mundo*[6]. II. *Calvinussal,* ki nem egyszer írja, hogy a római Pápák tudománya elfogta és folyta az egész világot sok száz esztendők forgásában: *Romanus Anti Christus totum orbem, omnes populos, doctrina imbuit*[7]. III. A régi Atyákkal, kik azt írják, hogy meszszeb terjedett Románák lelki birodalma, hogy-sem világi uralkodása; mivel azokat-is Christushoz hajtotta tanításával, kiket meg nem hóldoltatott fegyverével. Ezt írja *Sz. Leo*[8] és *Sz. Prosper*[9]. IV. A régi *historicusokkal,* kik feljegyzették minden nemzetségeknek Christushoz térését; mert ezek írják, hogy valamely pogány nemzet az *Evangeliom* igájában fogatott, a római *Ecclesiának* eggyességére hozatott.

[7] Vide supra, fol. 412.
[8] Sermo 1. de SS. Petro et Paulo.
[9] Libro de ingratis, c. 2. Libro 2. de vocatione Gentium. c. 16.

III. Bizonyság. Annak kel igaz *Ecclesiának* lenni, melyhez térűltek a pogány népek, mikor Christust és az ő szent *Evangeliomát* bévették. De bizonyos, hogy a pogány népek, mikor elsőben a bálványozásból Christus ismeretire hozattak, a római *Ecclesiához* hajlottak. *Ergo.*

[10] Supra, fol. 424, 407.

Első részét ez-előt[10] megbizonyítók.

Második része, hogy kinyilatkozzék, azt kel elsőben *fondamentomúl* vetnünk, hogy azokrúl nem kel emlékeznünk, kik Urunk születése-után első öt-száz esztendőben a pogányságtól kihozattanak; mert az újítók[11] sem tagadgyák, és ez-előt[12] nyilván megmutatók, hogy Urunk születése-után első öt és hat-száz esztendeig az egész keresztyén világ eggyezett a római *Ecclesiával;* kiből nyilván következik, hogy valakik akkor a pogányságból igaz hitre hozat-

[11] Supra, fol. 430.
[12] Supra, fol. 448.

* Itt a régi szöveg így hangzott: „Egybe-vetvén a keresztyénségben-lévő gyölekezeteket, azt kel ezek-közűl"

tak, a római *Ecclesiának* eggyességében hozattak. Az-után pedig, hogy a pogány nemzeteket a római *Ecclesia* hozta Christushoz, minden *históriák* kimutattyák. Ezt *Munsterus,* noha *Lutherista* vólt, el nem titkolhatta; mert azt írja[1], hogy hat-száz esztendő-tájban *Angliát* Christushoz térité első *Sz. Gergely Pápa* jámbor szent egyházi személyek-által. Hét-száz esztendőben írja, hogy a harmadik Gergely Pápa *Szent Bonifaciust Német-országban* küldötte és ő-általa sok tartományokat Christushoz hóldoltatott. Nyolcz-száz esztendőben írja, hogy *Sz. Cyrillus* és *Methodius*-által a *tót* nemzet és *morva* megtérítteték. Kilencz-száz esztendőben *Szent Albert* a *magyarokat* és *lengyeleket* nagy részre keresztyénségre hozta. Ennyi üdő-folytában és az-után-is, valamennyi pogány nemzet Christus isméretire hozatott, a római gyölekezet-által vette az *Evangeliomot.* Ez elmúlt két-száz esztendőben pedig a nap-keleti és nap-nyugati *Indiákban* sokkal több nemzetségek vették az *Evangeliomot,* hogysem a mennyin *Europában* vannak. Nem egyébtűl vették pedig, hanem a római *Ecclesiától.* Mivel azért valamennyi pogány népek megismérték Christust, a római Ecclesiának dajkálkodásával hozattak a mennyei fényességre: méltán írja *Calvinus*[2], hogy a római *Ecclesia* vólt régenten annya a keresztyénségnek: *Fuerit sane olim Roma omnium Ecclesiarum mater.*

[1] Munster, lib. 2. ct. 3. Libro 4.

[2] Calv. lib. 4. c. 7. n. 24.

§. 4.

Az Ecclesiának negyedik jele igaznak mutattya a római gyölekezetet. Apostolica.

I. Bizonyság. A mely gyölekezetben az Apostolok idejétűl-fogva szakadás-nélkűl lelki pásztoroknak következése, *successiója,* vólt, azt kel igaz apostoli *Ecclesiának* ítílni. De azok a szakadások-közöt, mellyek *Luther*-után támadtak, és a mellyekrűl közbe-vetés léhet az újítókkal, csak egyedűl a római gyölekezetben vólt az Apostolok idejétűl-fogva lelki pásztoroknak következése, *successiója. Ergo.*

Első részét ez-előt[3] sok-képpen megbizonyítók, és csak abból-is kitetczik; mert az igaz hit Istentűl küldetett igaz lelki pásztorok tanítása-nélkűl nem lehet, úgy-mond Sz. Pál[4]. Mivel azért az igaz hitnek világ végéig meg kel maradni: következik, hogy szakadás-nélkűl, minden üdőben, igaz lelki pásztoroknak-is kel találtatni.

[3] Supra, fol. 425, 438.

[4] Rom. 10. v. 17.

Második része e három dologból kitetczik: 1. Hogy a mint eléb megmutatám, nem hogy félbe-szakadás-nélkűl lelki pásztorinak

Vide supra, fol. 436, 439.

szünetlen következését mutathatná a *Lutherista* vagy *Calvinista* gyölekezet; de sőt csak egy tanítót sem nevezhet, ki valaha *Luther*-előt illyen tudományt hirdetett volna, mint most az újítók. És, ha bízzák magokat, mondgyák meg, *Quis? Ubi? Quando?* Ki volt, hol vólt, mikor vólt oly ember *Luther*-előt, a ki azt hitte és tanította, a mit az újítók? II. Hogy csak azokrúl a gyölekezetekrűl vagyon szó, mellyeknek igazságárúl kérdés vagyon közöttünk. Azért noha a *görög Ecclesia* mutogattya Pásztorinak következését; de mivel a tudományt változtatta és hamisra fordította, megtagadván a Szent Léleknek az Atyától és Fiútúl származását, mind az *Augustai*, s mind a *helvetiai Confessio*[1], velünk egyetemben megveti ezt a görögök hamis vélekedését. III. Hogy a római hitenvaló lelki pásztoroknak egy-más-után következése soha meg nem szakadott, kitetczik a római Pápák laistromából; mert *Irenæus Mártyr*[2] az Apostoloktúl-fogva *Eleutheriusig* számállya a római püspököket. *Optatus Milevitanus*[3] Szent Péter-után *Siricius* Pápáig feljegyzette nevezet-szerént az egy-más-után következő római pápákat. Sz. Ágoston[4] pedig, Szent Péteren elkezdvén, mind felírja neveken a római pápákat *Anastasiusig*, a ki négy-száz esztendőtájában volt pápa. És mind ezek, s mind a töb régi Atyák, ezzel az igaz Pásztoroknak szünetlen következésével bizonyíttyák a római *Ecclesiának* igazságát. Azért azt írja Sz. Ágoston[5], hogy őtet a közönséges *Ecclesiának* eggyességében ez a Szent Péter Apostoltúlfogva-való lelki pásztorok következése tartóztattya. *Anastasius*-után pedig, mind a mostani *Orbán* Pápáig, az egész világnak nevezetes *historiái* feljegyzik a római Pápák következésit, úgy hogy ezt az újítók sem tagadhattyák.

[1] Confess. August. in Nicæno Symbolo. Helvet. art. 3.

[2] Iren. lib. 3. c. 3.

[3] Optatus lib. 2. contr. Donat.

[4] August. Epist. 165.

[5] Verba vide supra, fol 422.

II. BIZONYSÁG. A mely gyölekezet lelki pásztorok következésével egyetemben megtartotta az Apostoloktúl vett tudományt, azt kel igaz apostoli *Ecclesiának* hinni. Illyen a római *Ecclesia. Ergo.*

[6] Supra, fol. 425.

Első részét ez-előt[6] *Irenæustúl* hallók és az újítók sem ellenzik.

Második részét azzal bizonyíttyuk; mert tudva vagyon mindeneknél, hogy a római *Ecclesia* az Apostolok-idét, sőt azután-is öt-száz esztendeig az Apostoloktúl vett tudományt megőrzötte, mint ez-előt[7] megmutatók. Azt-is megbizonyítók, hogy öt-száz esztendő-után a mostan versengésben hozatott dolgokrúl ugyanazont tanította a római *Ecclesia*, a mit annak-előtte. Mely dologból szem-látomást következik, hogy az apostoli tudomanyban változást nem tett a római gyölekezet. Ennek-felette, nem csak éppen megőrizte

[7] Supra, fol. 447.

a római Ecclesia az Apostoli írásokat, hanem azoknak értelmét-is a-szerént tartya és követi, a mint azoktúl vette, kik az Apostoloktúl tanúlván, maradékokra szállították az apostoli tanításnak értelmét.

Vide fol. 384—385, 425—426.

Mind ezekből nyilván kitetczik, hogy nem a mostan fakadott *Lutherista, Calvinista, Arianista* gyölekezet a Christus nyája; hanem az *egy, szent, közönséges, apostoli római Ecclesia,* melynek eggyességére hozza az Atya mindenható Úr Isten Szent Fiának érdeméért az egész világot.

VI. RÉSZE.

Mit tanított az Ecclesia Sz. Ágoston idejében a mostani viszsza-vonyásokrúl?

Christus születése-után minden száz esztendők forgásában viragozó Szentek írásiból künyű megmutatni, hogy azokban az ágazatokban, mellyekrűl az új tanítók viszsza-vonyást támasztottak, eggyezett a keresztyénség a római *Ecclesiával.* De én csak a Szent Ágoston írásiból akarom megismértetni, hogy ő idejében a keresztyén világ azt hitte és tanította a nevezetesb ágazatokban, a mit most mi-bennünk kárhoztatnak az új tanítók. Miert választottam pedig Szent Ágostont tanúnak e dologban? Okai ezek: I. Mert az ellenkezők-is leg-inkáb böcsüllik a régiek-közzűl Sz. Ágostont. kit *Calvinus* az *Institutióban* tizen-egyszer nevez szentnek; és ő-tőlle, úgy-mint leg-hitelesb tanútúl, írja, hogy megérthettyük a régi *Ecclesiának* tanítását. II. Mert oly üdőben élt Sz. Ágoston, melyrűl azt írják az ellenkezők, hogy még akkor az apostoli tudomány változás-nélkűl igazságában maradott, mivel Sz. Ágoston született 355. esztendőben; püspökké lett három-száz kilenczven-ötben; kimúlt négy-száz negyvenben. III. Mert a mit Sz. Ágoston hitt és tanított, ugyan azont vallották a sok számtalan túdós szent *Doctorok,* kik vagy eggyüt éltek Sz. Ágostonnal, vagy ő-utánna virágoztak; mert ezek soha Sz. Ágostont nem feddették, azokért a dolgokért, mellyeket az újítók mi-bennünk kárhoztatnak. Oly vigyázva őrizték a régi *Sz. Doctorok* az apostoli igazságot, hogy ha valaki csak egy szóban vétkezett-is, mindgyárt ellene támadtak; senkinek a hit dolgában nem kedveztek. Feljegyzették és ellenzették, a mit újonnan az *Ecclesiának* eggyessége-ellen kezdett tanítani *Cyprianus, Origenes,*

Vide supra, fol. 430.

Vide supra, fol. 430.

Baron. et alii.

Tertullianus. Szent Ágostonnak pedig senki a régi szent Doctorok-közzűl ellene nem mondott az elő-számlálandó articulusokban. Kiből nyilván megtetczik, hogy azokat Sz. Ágoston az egész keresztyénségnek egyenlő vallásából vette és azokban ő-vélle eggyeztek minden keresztyének. Egyéb dólgokban, mellyekről szabad vólt vélekedni, nem csak *Sz. Jerónymus,* de egyebek-is ellenzették némely tanításit Sz. Ágostonnak. Sőt ő maga-is, vénségében egész könyvet írt, melyben feljegyzette, a hol írásiban valamit jobbítani vagy változtatni akart. De ezekért az *articulusokért,* mellyeket elő-számlálunk, egyebek sem feddették Sz. Ágostont, maga sem tett ezekben *retractatiót,* jobbítást vagy változást.

Libros retractationum.

Úgy ítílem, hogy a római Anyaszentegyház fiainak nagy lelki vígasztalásokra lészen, ha megértik, hogy a mostani viszsza-vonyásokban ugyan azont hitte és tanította Sz. Ágoston, a mit ők vallanak; mert mikor meggondollyák, hogy Isten-előt kedves Szentek vóltak, a kik azt hitték, a mit ők most hisznek; bizonyosok lehetnek, hogy ők-is ezen hitben és vallásban Isten-előt kedvesek lehetnek, csak azoknak tekélletes erkölcsöket kövessék, a kikkel hitben eggyeznek. Az új vallások követőinek pedig nagy szeget üthet fejekbe, hogy ők azokat a vallásokat kárhoztattyák, mellyeket a Szentek javallottak; mert igaz hit-nélkűl senki szent és Isten-előt kedves nem lehet[1]. Kiből következik, hogy a Szent Irással nem ellenkezhetnek azok a tudományok, mellyekben a Sz. *Doctorok* eggyeztek a római *Ecclesiával* Hogy pedig únalmas ne légyen írásom, mennél keveseb és rövideb mondásival Szent Ágostonnak megelégszem, noha sokkal többről emlékezhetném.

[1] Hebr. 11. v. 6.

§. 1.

A dücsőült Szenteket segítségűl hítták Sz. Ágoston-idét.

1. S. Augustinus, Tomo 6. libro 20. contra Faustum, cap. 21. *Hinc nobis calumniatur Faustus, quod Martyrum memorias honoramus; nos vertisse idola in Martyres, quos votis, inquit, similibus colitis: Populus autem Christianus, memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excitandam* IMITATIONEM, *et ut* MERITIS *eorum consocietur atque* ORATIONIBUS *adjuvetur: ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi* DEO *Martyrum, quamvis in memorias Martyrum, constituamus* ALTARIA. *Quis enim Antistitum, in locis Sanctorum corporum assistens* ALTARI, *aliquando dixit:* OFFERIMUS *tibi Petre,*

aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, OFFERTUR *Deo, qui Martyres coronavit, apud memorias eorum, quos coronavit.* COLIMUS *ergo Martyres eo cultu dilectionis et societatis, quo et in hac vita coluntur Sancti homines* DEI*; sed illos tanto devotius, quanto securius post incerta omnia superata. At illo cultu, qui græce* LATRIA *dicitur, cum sit quædam proprie divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum* DEUM. SACRIFICAMUS *Deo in memoriis Martyrum. Sicut ergo, non idcirco detestanda est virginitas* SANCTIMONIALIUM, *quia et Vestales Virgines fuerunt: sic non ideo reprehendenda sacrificia Patrum, quia sunt et sacrificia Gentium.*

II. Tomo 10. Sermone 17. de Verbis Apostoli: *Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum Martyres eo loco recitantur ad* ALTARE *Dei, ubi non pro ipsis, pro ceteris autem commemoratis* DEFUNCTIS *oretur. Injuria est enim pro Martyre orare, cuius nos* DEBEMUS ORATIONIBUS *commendare.*

III. Tomo 9. Tractatu 84. in Joannem: *Martyres in convivio, quo et ipsi saturati sunt, ad mensam Domini, non sic commemoramus quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus; sed magis, ut* ORENT *ipsi pro nobis.*

IV. Tomo 5. libro 21. De Civitate Dei, cap. 27.: *Frequentatur ore Christiano, cum se cuiquam Sanctorum humilis quisque commendat, et dicit: Memor esto mei.*

V. Ibidem, libro 22. De civitate Dei, cap. 8.: *Florentius Hipponensis, homo religiosus, ad viginti Martyres, quorum memoria apud nos est celeberrima, clara voce, ut vestiretur, oravit etc. Palladia ad Sanctum Martyrem* (Stephanum) *orare perrexit, quæ mox sana surrexit.*

VI. Tomo 7. libro 7. De baptismo contr. Donat. cap. 1.: *Beatus Cyprianus, jam corpore quod corrumpitur non aggravante animam, serenius perspicit Veritatem. Adjuvet itaque nos orationibus suis, in istius carnis mortalitate, tamquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus bona ejus imitemur.*

VII. Tom 9. Libro Meditationum, cap. 40. *Sancta et immaculata Virgo Dei genitrix Maria, intervenire pro me digneris apud illum, cuius meruisti effici templum. Sancte Michaël, Sancte Gabriel, Sancte Raphaël, Sancti chori Angelorum atque Archangelorum, Patriarcharum atque Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sacerdotum, Levitarum, Monachorum, Virginum, omniumque Justorum, vos rogare præsumo, ut pro me culpabili, ipsi Deo supplicare dignemini.*

§. 2.

A purgatoriumot és halottakért-való könyörgést hitték Sz. Ágoston-idét.

I. Tom. 10. Serm. 32. De Verbis Apostoli: *Orationibus Sanctæ Ecclesiæ et sacrificio salutari et eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari. Hoc enim a patribus traditum, universa observat Ecclesia, ut pro eis, qui in corporis et sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum Sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur.*

II. Tomo 3. Enchiridio ad Laurentium, cap. 110.: *Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt.*

III. Tomo 4. De Cura pro Mortuis, cap. 1.: *In Machabæorum libris legimus, oblatum pro mortuis Sacrificium: Sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parva tamen est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas. Ubi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.*

IV. Tomo 5. Libro 21. De Civitate Dei, cap. 24.: *Pro defunctis quibusdam, vel ipsius Ecclesiæ, vel quorumdam piorum, exauditur oratio: sed pro his, quorum in Christo regeneratorum, nec usque adeo vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia judicentur digni non esse; nec usque adeo bene, ut talem misericordiam reperiantur necessariam non habere.*

V. Tomo 2. Epistola 64. ad Aurelium: *Oblationes pro spiritibus dormientium, quas vere aliquid adjuvare credendum est, ne sint sumtuosæ.*

VI. Tom. 1. Libro 2. De Genesi contra Manichæos, c. 20.: *Qui agrum suum non coluerit, et spinis opprimi permiserit; post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam.*

VII. Tomo 10. Libro 50. Homiliarum, Homil. 16.: *Hi, qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per fluvium igneum et vada ferventibus globis horrenda, transibunt, Quanta fuerit peccati materia, tanta et perseverandi mora.*

VIII. Tomo 4. De Cura pro Mortuis, cap. 4.: *Cum recolit animus ubi sepultum sit charissimi corpus, et occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat, recordantis*

et precantis affectu. Non sunt prætermittenda supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati, vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi, Ibidem cap. 18.: *Non existimemus ad mortuos, quorum curam gerimus, pervenire, nisi quod pro eis, sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solemniter supplicamus. Quod vero quisque apud memoriam Martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam Martyrum patrocinio, affectus pro illo supplicantis augeatur.*

És hogy ily nyilván-való dologban több írást ne említcsek, elég az, hogy Szent Ágoston [1] eretnek számba írja *Aëriust,* hogy a halottakért-való imádságot haszontalannak tanította, és azt írja [2], hogy az ő megholt annyáért áldoztanak, ő-maga pedig imádkozott.

[1] August. hæresi 50.
[2] Aug. libro 9. Confess. cap. 12. et 13.

§. 3.

Az embernek szabad akarattyát szinte úgy vallotta Sz. Ágoston, mint most a pápisták.

I. Tomo 9. Tractatu 4. in 1. Joannis Epistolam: *Videte quemadmodum non abstulit liberum arbitrium, ut diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat, nisi* Deus? *Sed* Deus *te nolentem non castificat. Ergo, quod adjungis voluntatem tuam* Deo, *castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo, qui venit, ut habitet in te: tamen, quia agis ibi aliquid voluntate, ideo et tibi aliquid tributum est. Ideo autem tibi tributum est, ut dicas: Adjutor meus esto. Si dicis, Adjutor meus esto; aliquid agis: nam si nihil agis, quomodo ille adjuvat?*

II. Tomo 1. Libro De Vera Religione, cap. 14.: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et quoniam peccari non dubium est, nec hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum arbitrium voluntatis. Tales enim servos suos meliores esse Deus judicavit, si ei servirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent.*

Serm. 15. de verbis Apostoli: Qui fecit te sine te, non te justificat sine te. Fecit nescientem, justificat volentem.

III. Tomo 5. Libro 5. De civitate Dei, cap. 10.: *Nullo modo cogimur, aut retenta præscientia* Dei, *tollere voluntatis arbitrium; aut retento voluntatis arbitrio,* Deum *negare præscium futurorum:*

sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter et veraciter confitemur. Neque enim ideo peccat homo, quia DEUS *illum peccaturum præscivit; imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille, cuius præscientia falli non potest, ipsum peccaturum esse præscivit; qui si nolit, omnino non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit.*

IV. Tomo 2. Epist.[1] 47. ad Valentinum: *Fides sana catholica, neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam, sive bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia* DEI *valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur, sive ut in bono perseveranter proficiat. Si non esset liberum arbitrium, non diceretur: Rectos cursus fac pedibus tuis et vias tuas dirige*[2]*; et tamen, sine gratia* DEI *si posset hoc fieri, non postea diceretur: Ipse autem rectos faciet cursus tuos*[3].

[1] Alias 46.

[2] Proverb. 4. v. 25.

[3] Vers. 27.

V. Tom. 7. Libro De Gratia et Libero Arbitrio, cap. 2.: *Apponet tibi ignem et aquam, etc. Ecce apertissime videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium, etc. Quomodo* DEUS *jubet custodiri mandata sua, si non est liberum arbitrium?*

Eccli. 15. v. 11.

§. 4.

A megigazult emberek jó cselekedeteinek érdemét úgy hitte és tanította Sz. Ágoston, mint most a római Ecclesia.

I. Tomo 2. Epist. 105. ad Sixtum: *Nullane igitur sunt merita justorum? Sunt plane, quia justi sunt; sed ut justi fierent, merita non fuerunt. Cum* DEUS *coronat merita nostra, nihil aliud coronat, quam munera sua. Unde et ipsa vita æterna præcedentibus meritis redditur: tamen quia eadem merita, quibus redditur, non a nobis parta sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis sunt facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur; non ob aliud, nisi quia gratis datur; nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt et ipsa merita quibus datur.*

II. Tomo 9. Serm. 15. De Verbis Apostoli: *Gratia præcessit meritum tuum; non gratia ex merito, sed meritum ex gratia.*

III. Tomo 7. Libro De Gratia et Libero Arbitrio, cap. 6.: *Plane cum data fuerit gratia, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen. Quapropter, quando cœperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed* DEO.

IV. Tom. 7. De Correptione et Gratia, cap. 13.: *Quia et ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, ab*

Apostolo[1] *gratia* DEI *dicitur: cum gratia non operibus reddatur,* [1] Rom. 6. v. 23.
sed gratis detur; sine ulla dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Recte quippe ipsa intelligitur[2] *gratia pro gratia, id est, pro* [2] Joann. 1. v. 16.
his meritis, quæ contulit gratia.

Tom. 8. in Psalmum 83.: *Donator est indulgentiæ, debitor* V.
coronæ. Unde debitor? accepit aliquid? Cui debet aliquid DEUS? *Ecce videmus, quia tenet eum debitorem Paulus; Reddet mihi: Quid tibi reddet nisi quod tibi debet? Unde tibi debet? Quid ei dedisti? Debitorem Dominus ipse se fecit: non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur: Redde quod accepisti; sed, redde quod promisisti.*

Tom. 10. Sermon. 16. De Verbis Apostoli: *Debitor factus est,* VI.
non aliquid a nobis accipiendo, sed, quod ei placuit, promittendo, etc. Illo ergo modo possumus exigere a Domino nostro, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus, quod jussisti: et hoc tu fecisti, quia laborantes juvisti.

§. 5.

Hogy a hit magán nem elégséges az igazúlásra és üdvösségre, azon formán vallotta Sz. Ágoston, mint a Catholikusok.

Tomo 4. Libro De Fide et Operibus, cap. 14.: *Excutiendum* I.
est a cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putaverint, etc. Quoniam hæc opinio Apostolorum tempore fuerat exorta, apostolicæ epistolæ Petri, Joannis, Jacobi, Judæ, contra eam maxime diriguntur intentionem, ut vehementer astruant, fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiam ipse Paulus, non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeque evangelicam definit, cuius opera et dilectione procedunt.

Tomo 3. Libro 15. De Trinitate, cap. 18.: *Ipsam fidem, non* II.
facit utilem, nisi charitas. Sine charitate quippe, fides potest quidem esse, sed non prodesse.

Tomo 3. In Enchiridio, cap. 8.: *Sine amore, fides nihil prodest.* III.

Tomo 4. Libro 83. Quæstionum. Quæst. 76.: *Non sunt sibi* IV.
contrariæ duorum Apostolorum sententiæ, Pauli et Jacobi, quum dicit unus: Justificari hominem per fidem sine operibus[3]*; et alius* [3] Rom. 3. v. 28.
dicit: Inanem esse fidem sine operibus[4]*; quia ille dicit de operibus,* [4] Jacobi, 2. v. 20.
quæ fidem præcedunt; iste de iis; quæ fidem sequuntur.

§. 6.

A negyven-napi bőjtöt húsétel-nélkül tartották Sz. Ágoston-idét.

I. Tomo 6. Libro 30. Contra Faustum, cap. 5.: *Christiani non hæretici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam, non quod illa immunda esse credant, non solum a carnibus, verum a quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci; vel certis diebus, sicut per Quadragesimam fere omnes.*

II. Tomo 3. Libro De Dogmatibus Ecclesiast. cap. 67.: *Sacratæ Deo virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castiganai corporis, abstinentibus a vino, vel carnibus, nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Joviniani est.*

III. Tomo 10. Sermon. 62. de Tempore: *Aliis diebus jejunare, remedium est, aut præmium: in Quadragesima non jejunare, peccatum est. Alio tempore, qui jejunat, accipit indulgentiam: in Quadragesima qui non jejunat, sentiet pœnam.*

IV. Tomo 10. Serm. 64. de Tempore: *Sed et illa est in Quadragesimæ diebus grandis utilitas, quod dum etiam a licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Abstinemus enim a carnibus, quibus aliis diebus uti licet.*

Serm. 65. Cessant lavacra, vina, carnes in Quadragesima.

Végezetre, hogy töb mondásit Sz. Ágostonnak elő ne hozzam, eggyüt azt írja[1], hogy sokan a negyven-napi bőjtben csak abból a fazékból sem esznek, melyben húst főztek az-előt. *Joviniánust* pedig, többi közöt azért írja[2] eretnek számban, hogy a szabott bőjtökhöz nem akarta kötelezni az embereket, hanem kinek-kinek szabadságában hatta, hogy akkor bőjtöllyön, mikor tetczik.

[1] August. Tom. 10. Serm. 157. de tempore.

[2] August. Tom. 6. Hæresi. 82.

§. 7.

Az Anyaszentegyház traditióit böcsüllötte Sz. Ágoston.

I. Tomo 2. Epist. 86. ad Casulanum: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum, pro lege tenenda sunt.*

II. Tomo 2. Epist. 118. cap. 1.: *Illa autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto orbe terrarum observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque sta-*

tuta retineri. Sicut quod Domini passio et resurrectio, et ascensio in cœlum, et adventus Spiritus Sancti, anniversaria solemnitate celebrantur.

Tomo 7. Libro 2. De Baptismo contra Donat. cap. 7.: *Quam consuetudinem* (scilicet non rebaptisandi hæreticos) *credo ex apostolica traditione venientem; sicut multa non inveniuntur in literis eorum, neque in Conciliis posteriorum: et tamen, quia per universam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita et commendata creduntur.* III.

Tomo 7. Libro 4. De Baptism. contra Donat. cap. 24. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum; sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum, rectissime creditur.* IV.

§. 8.

Az egyházi személyek nőtelen életre köteleztettek Sz. Ágoston-idejében.

Tomo 4. Libro Quæstionum Vet. et Novi Testam. Quæst. 127.: *Sed forte dicatur: Si licet, et bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet uxores habere; id est, ut ordinatis jam non liceat convenire? Quis nescit, unumquodque suam legem habere? Est, quod omnino generaliter omnibus non liceat; et est, quod aliis licet, aliis non licet. Fornicari, omnibus non licet; negotiari, antequam ecclesiasticus quis sit, licet; facto jam, non licet. Antistitem puriorem ceteris esse oportet, est enim Vicarius* DEI; *ut quod ceteris licet, illi non liceat; quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non solum huic concubitus non licet, verum etiam ministerio ejus; quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt, quæ ministrat. Tunica mediocris hominis, quamvis munda, Imperatori tamen sordida et illicita est: per hoc antistites* DEI *puriores esse debent quam ceteri, quia Christi habent personam.* I.

Tomo 6. Lib. 2. De Adulterinis Conjugiis, cap. 20.: *Quando terremus, ne adulterinis conjugiis hærendo, pereant in æternum, solemus proponere continentiam Clericorum.* II.

Vide plura: De moribus Eccles. cap. 31.

Tomo 10. Sermon. 37. Ad Fratres in Eremo *Si conjugium sacerdotibus prohibetur, quanto magis crimen fornicationis in nobis æstimabitur?* III.

§. 9.

Azt hitte Sz. Ágoston, hogy bizonyosok nem vagyunk üdvösségünkről.

I. Tomo 7. De Bono Pesseverantiæ, cap. 1.: *Utrum quisque munus perseverantiæ acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est.*

II. Ibidem, cap. 22.: *De vita æterna, quam filiis promissionis promisit* DEUS, *nemo potest esse securus, nisi cum consummata fuerit ista vita, quæ tentatio est super terram.*

III. Tomo 7. De Correptione et Gratia, cap. 13.: *Quis ex numero fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? Multa similia dicuntur, propter huius utilitatem secreti, ne forte quis extollatur; sed omnes, etiam qui bene currunt, timeant, dum occultum est, quo perveniant. Propter hujus utilitatem secreti, credendum est, quosdam de filiis perditionis, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, et aliquamdiu fideliter et juste vivere, et postea cadere.*

IV. Tom. 5. Lib. 11. De Civitate Dei, cap. 12.: *Quis hominum se in actione, profectuque justitiæ perseveraturum usque in finem sciat, nisi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hoc justo latentique judicio, non omnes instruit?*

§. 10.

Az oltári Szentségről azt vallotta Sz. Ágoston, a mit most a pápisták.

I. Hogy a pohárban vizet kel a borhoz elegyíteni: *In Eucharistia non debet sola aqua offerri, sed vinum, aqua mixtum*[1].

II. Hogy az Urunk testét nem csak lélekkel, hanem szájjal is vészük az Úr Vacsorájában: *Christum carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem, fideli corde et ore suscipimus*[2].

III. Hogy eléb kel imádni és azután venni az Úr testét: *Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit*[3].

IV. Hogy a kenyér testé változik: *Ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur: ubi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur*[4].

A mint ezekben az egy-nehány dolgokban, úgy a töb közbenvetett czikkelyekben künyű megmutatni, hogy nem csak Szent

[1] Tomo 3. De Eccl. Dogmat. cap. 75. et lib. 4. De Doctr. Christ. c 21.
[2] Tom. 6. Lib. 2. contra advers. Legis, cap. 9.
[3] Tom. 8. in Psalm. 98.
[4] Tomo 10. Serm. 28. De verbis Domini.

Ágoston, de az ő-előtte és ő-utánna virágozó Szent *Doctorok,* azon formán tanítottak, mint most a római gyölekezet. És ezt meg-is mutatta *Jodócus Coccius, Genebrardus* és sok töb túdós emberek. Sőt ezt az újítók sem tagadhattyák, hanem eszekben vévén, hogy a régi Atyák egy vágásban járnak a pápistákkal, azt hirdetik, hogy azok minnyájan tévelygettek, mint ez-előt meghallók[1]. A kinek Isten okosságot adott, hánnya és rostállya-meg magában azokat az okokat, mellyekért ennek-előtte[2] a Szent Atyák tanítását hitelesnek mutatók; és ítíllye-meg, ha Isten-előt bátorságos-é elhagyni a meny-országnak törött úttyát, és a mostani tévelyedett ösvényekre térni.

[1] Calv. supra, fol. 412, 431, 451.

[2] Vide supra, fol. 391.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

AMEN.

A' SETÉT HAJNAL-CSILLAG UTÁN BUJDOSÓ LUTERISTÁK

VEZETŐJE,

MELY UTBAN IGAZITTYA

A' VITTEBERGAI ACADEMIÁNAK FRIDERICUS BALDUINUS ALTAL

KIBOCSÁTOTT FELELETIT A' KALAUZRA.

PÁZMÁNY PÉTER

ESZTERGOMI ÉRSEK IRTA

2

Tovab elő nem mennek mert az ő esztelenségek nyilvan lészen mindeneknél

SAJTO ALA RENDEZTE

KISS JÁNOS,

PAPAI KAMARÁS, THEOL DOCTOR, A BUDAPESTI KIR M TUDO RENDKIVULI TANÁR

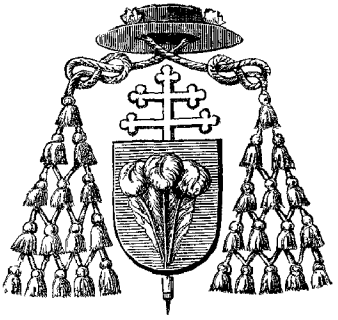

BUDAPEST, 1901.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDABAN.

Te-benned szarvúnkon szórjuk ellenséginket: és a' te nevedben semminek tartyuk a' reánk támadtakat. *Psal. 43. v. 6.*

Innocentius, Distinct. 83. C. Error.

Error, cui non resistitur, approbatur; et veritas, cum minime defenditur, opprimitur. Negligere quippe, cum possis perturbare perversos, nihil est aliud quam fovere.

A SETÉT HAJNAL-CSIL-
LAGUTÁN BÚJDOSÓ LU-
TERISTÁK

VEZETŐJE.

Melly útba igazíttya a' Vittebergai *Academiának Fridericus Balduinus*-által ki-bocsátott Feleletit a' KALAÚZRA.

PÁZMÁNY PÉTER
Esztergomi Érsek írta

2. Timoth. 3. vers. 9.
Tovább elő nem mennek: mert az ő esztelenségek nyilván lészen mindeneknél.

Nyomtatta
BECHBEN A' KOLONIAI
Udvarban,
FORMICA MATE.
M.DC XXVII. Esztendőben.

Az I. kiadás címlapja, Pázmány Péter által új kiadás számára módosítva.

A módosított példányt a budapesti kir. magyar tudomány-egyetemi könyvtár őrzi.

Pázmány Péter legkiválóbb művére, az „Isteni igazságra vezérlő Kalaúz"-ra, a kálvinista és lutheránus tévedések e hatalmas czáfolatára a nevezett felekezetek részéről nagy időn át csak igen jelentéktelen válaszok jelentek meg. Ilyenek a következők: 1. Sármelléki Nagy Benedek kőszegi iskolamester 6 lapra terjedő Praefatiója; 2. Klaszekovich István szuperintendens és négy senior „Protestatio az nemes magyar nemzetséghez" czimű irata; mind a kettő Hafenreffer Mátyás tübingai tanár „Loci theologici" czimű munkájának Zvonarics Imre csepregi lutheránus prédikátor által 1614-ben Keresztúron közzétett magyar kiadásában jelent meg[1]. 3. Egy „Előljáró Beszéd", melyet egy névtelen kálvinista prédikátor németből fordított, Kassán megjelent „Lelki Orvosság" czimű könyvéhez írt s melyben a Kalaúzt Pokolra vezető Kalaúznak nevezte[2]. 4. Az 1615-ben Keresztúron megjelent „Pázmány Péter pironsági", melyet Zvonarics Imre és Nagy Benedek tulajdonképen a „Csepregi mesterség" ellen írtak, de közben a Kalaúz-ra is kiterjeszkedtek[3]. 5. Alvinczi Péter kassai prédikátornak 1616-ban névtelenül kiadott „Itinerarium Catholicum" czimű munkája. Végül 6. Milotai István szatmári prédikátor 1618-ban szintén névtelenül megjelent másfél ívnyi irásocskája[4], mely utóbbi épen azt a jelenséget magyarázza, hogy miért nem felelnek a protestánsok a Kalauzra.

Mindezek az elősorolt feleletek igen jelentéktelenek voltak a Kalauzhoz képest, melyet az anyag nagy bősége, a szerző kiváló elmeéle és tanultsága s a feldolgozás rendszeressége és alkalomszerűsége egyaránt önmagában remekművé s az ellenfelek győzedelmes megrontójává tettek. A protestánsok érezték is a Kalauz és az arra adott válaszocskák közt levő aránytalanságot s azért elégtelenségök tudatában külföldre fordultak segítségért. A lutheránus Thurzó György, az ország nádora, felajánlotta a czáfolat költségeit s mivel a mű az ő 1617-ben bekövetkezett halála után létesült, elvállalt kötelezettségének özvegye Thurzóné Czobor Erzsébet tett eleget. Miután a Kalauzt latinra fordították, a wittenbergai egyetem hírneves hittani karának küldötték, mely a czáfolat megirásával a kar egyik tagját, Balduinus Frigyest bízta meg.

A megbizottnak, mint előszavában ő maga elmondja, betegeskedése s a feladat nagy volta miatt csaknem tíz év kellett műve elkészítésére és kinyomatására. A mű czíme: ***„Phosphorus Veri Catholicismi.*** Devia Papatus, et viam regiam ad Ecclesiam vere Catholicam et Apostolicam fideliter monstrans, facemque prælucens legentibus HODEGUM PETRI PAZMANNI olim Jesuitæ, nunc

[1] L. czekről a jelen kötet 1—4. oldalait. — [2] L. erről a jelen kötet 27—28. oldalait. — [3] L. a jelen kötet 117—120. oldalait. — [4] L. a jelen kötet 251—257. és 276—277. oldalait.

Cardinalis Ecclesiæ Romano-Papisticæ. Autore Friderico Balduino, Doctore ac Professore Theologo in Academia Wittebergensi. Cum Præfatione Facultatis Theologicæ, in eadem Academia." Wittebergæ, Sumptibus Casparis Heyden Bibliog. Typis Johannis Gormanni. Anno MDCXXVI. kis 4-r. 40 és 1264 oldal. A tárgyalást a következők előzik meg: Ajánló levél özv. Thurzó Györgyné szül. Czobor Erzsébethez; a wittenbergai hittudományi kar dékánjának és kollegiumának előszója; végül magának a szerzőnek elüljáró beszéde.

A szerző — a magyarországi protestáns vitázóktól eltérőleg — elismeri Pázmány Péter éles elméjét, nagy tudományát és vitatkozó erejét, nemkülönben a Kalauz jelességeit is, melyekkel „a kálvinisták, ariánusok, mohamedánok s egyéb tévedők ellenében helyesen értekezik", de a lutherista felekezet nevében védekezik Pázmány fejtegetéseivel szemben.

E mű ellen írta Pázmány Péter „A Setét esthajnali Csillag után bujdosó luteristák Vezetőjét", és pedig oly hamarosan, hogy kis 4-r. 488 oldalra terjedő műve mindjárt a Balduinusé után következő évben nyomtatásban megjelent, min kétségtelenül csodálkozik mindaz, a ki tudja, mennyi minden fontos országos és egyházi ügygyel volt akkor Pázmány mint az ország primása elfoglalva s a ki e mellett tekintetbe veszi a szóban levő mű nagy tökéletességét.

„A Setét esthajnali Csillag után stb." 2 kiadásban jelent meg. Az első Bécsben, 1627-ben; a második Egerben, 1774-ben, Typis scholæ Episcopalis. Ez a második szóról-szóra, betűről-betűre utánozza az elsőt. A sajtó alá rendezőnek bizonyosan nem volt tudomása arról, hogy Pázmány Péter e művet II. kiadás czéljából gondosan átnézte és sokban módosította. A példányt, melyen Pázmány a módosításokat megtette, a budapesti kir. magyar tudomány-egyetem könyvtárában őrzik; czímlapját jónak láttam a jelen kiadásban közölni. Pázmány Péter már mint biboros főpap teljesítette az átnézés igen gondos munkáját. Minden egyes szót, sőt minden egyes széljegyzetet és idézést is megtekintett, sőt annak is jelei vannak, hogy a már tett módosításokat is még egyszer átnézte s itt-ott újból megmásította. Mindebből kétségtelen, hogy az új kiadás megvalósításában csak halála akadályozta őt. Azért én kötelességemnek tartottam a jelen kiadásban nem egyszerüen lenyomatni az elsőt, mint azt az egri kiadó tette, hanem lehetőleg érvényesíteni a Pázmány Péter által tett módosításokat s ilykép minél inkább megközelíteni az ő szándékát, de azért szükségesnek tartottam ugyanitt az első kiadást is megőrizni.

E végből a szöveget azokkal a módosításokkal és betoldásokkal, valamint kihagyásokkal közlöm, a melyeket Pázmány tett, de vonal alatt megjegyzem a jelentős változtatásokat és a csatolt toldalékokat s az első kiadás kihagyott és változtatott helyeit ugyanott közlöm.

Az első kiadás és a tett módosítások összehasonlítása a szók kiejtése és kiírása szempontjából is érdekes. Igy: Az első kiadásban sűrűn használt birtokragot (nak, nek) most lehetőleg törli. Itélni helyett mindig itílni-t használ. Christus helyett Krisztust tesz, de nem mindig. A félig multat többnyire multra változtatja. Maga helyett itt-ott de-t alkalmaz. A válaszszon- és hasonlóknál, hol az első kiadásban olykor két sz-et írt, most az egyiket mindig törli. Ember helyett valaki-t tesz. Az n-nel végződő melléknevek középfokánál az első kiadásban

néha meghagyta az n-et, most azonban mindig kitörli azt és m-mel helyettesíti: külömb, alkalmatlamb, módatlamb. A névutókat néha kötőjellel sem akarja a névvel összekötni, pl. ezek után. Ba, be helyébe mindenütt ban-t, ben-t tesz, pl. háborúban megyek, mig az első kiadásban erre a kérdésre: hova, többnyire ba-t, be-t alkalmazott. Gondosan oda teszi a d-t az ilyenekben: mondgya, hidgye, mindgyárt, mi az első kiadásban sokszor hiányzott. A hol az első kiadásban a szó végén kettőzte a magánhangzókat, most az egyiket törli, pl. előt, előb.

Sajnálom, hogy a Pázmány által betoldott és beragasztott új szövegek némely szavát a molyok pusztító munkája következtében elvesztettük. A mi azonban megmaradt, azt, bármily fejtörésbe is került, ha szükség volt, mások közreműködésével, megfejtettem.

Pázmány e művében természetszerűleg igen gyakran hivatkozik a Kalauz-ra s az illető helyeket többnyire a már akkor négy éves II. kiadás szerint jelzi, néha mégis kifejezetten az I. kiadásra hivatkozik. Én közönségesen a jelen kiadás szerint idézek, és pedig így: I. = Első rész; II. = Második rész, és oldalszám; kivéve azokat az eseteket, a melyekben Pázmány az I. kiadásra hivatkozik, vagy a hol az illető hely csak a jelzett kiadásban található.

Budapest, 1901. Jézus szent Neve ünnepén.

K. J.

OKA ÉS CZÉLLYA ENNEK AZ IRÁSNAK.

Mitül fogva Isten az én méltatlanságomat nagy kegyelmességéből, Egyházi hivatalra választotta, egyéb fel-tett czélt szemem-előt nem viseltem, hanem hogy az én Uramnak kedveskedgyem, az ő igazságát vékony tehetségem-szerént óltalmazzam, terjesszem: és a' Hitben meg-csalattakat, útba igazítcsam. Azért, sem gyülölségtül, sem hiuságtúl nem viseltetvén, csak az egy Igazság ismeretire függesztvén szememet, Anno 1613,*[1] nyomtatásban kibocsátottam vala egy könyvemet, *Igazságra vezérlő Kalaúz* neve-alat. Az-ólta, mind sibogtak,*[2] és őrlődve*[3] kígyó-követ fújtak*[4] a' *Luteristák,* hogy erre valamit felellyenek: de, mivel az Igazságnak hatalmas ereje zabolán hordozta őket; ez-ideig halgattak: hanem, a' mint *Balduinus* irja, a' szegény Thurzó Györgyné, *a' Kalaúzt, az egész Vittebergai Academiának küldvén nagy költséggel szorgalmaztatta, hogy valamit irjanak ellene.* Miképpen azért a' Sidók, *pecunia copiosa,* sok pénz adással, hazudtatának valamit a' Krisztus koporsója őrzőivel; de ollyat, mely maga ki-mutatá hamisságát, mivel, aluttokban lett dolognak mondák, a' mi soha sem vólt: úgy a' *Balduinus* pennáját megélesíté a' Magyar arany, és a' *Collegium Theologicum* erszénye telvén, közönséges czimborával irának valamit a' *Kalaúz*-ellen; de ollyat, hogy rosz igyeknek czégéres fogyatkozását, azzal csufsággá tették, és nyilván ismértették. Mert somma-szerént a' *Balduinus* könyve Három részre oszlott: Eggyikben, Szitok; Másikban, Hazugság; Harmadikban, Tudatlan balgatagság foglaltatik.

Bald. Epist. dedicat.

Pénzel jár a' búlcsú Vittebergában. Matt. 28. v. 12.

Csiríppeltek ez-előtt-is imez-amaz tudatlan *Sóczék*[*5] a' *Kalaúz* némely czikkelyin, aprólékos papirossacskákban: De most immár,

[*1] Az I. kiadásban, mely 1627-ben jelent meg, így van: „ezelőtt tizennégy esztendővel." [*2] Csipogtak, zsibongtak. — [*3] Tépelődvén, gyötrődvén. — [*4] Kígyókövet fújni = valaki ellen tervet forralni. — [*5] Piczkók.

a' Luter *Successora* avagy Hely-tartója, *Balduinus;* a' Luterista Romának, az-az, *Vittebergá*nak tellyes *Academiá*ja, az-az, minden túdós bölcseinek sokasága, nyúlt a' dologhoz; és hoszszú Irással igyekezett a' *Kalaúz* rontására. Mindazáltal, légyen áldott az Ur neve, nem hogy valamiben meggyőzték és erőtlenítették vólna a' *Kalaúz* bizonyságit; de sőt, azok kötelének feselhetetlen csomóiba verdődvén, nyakokra fojtották, és óldhatatlanokká csinálták ezeket: úgy hogy, a' *Vittebergai* felelet, nem egyéb, hanem a' *Kalaúz*ban írt Igazság vastagitása, az Uj tudományok (talám nem annyíra az óltalmazók tudatlanságából, mint az igynek és Vallásnak fogyatkozásaból) győzedelmes rontása. Azért, magamrúl bizonyoson írom, hogy, ha *Luterista* vólnék, megolvasván a' *Balduinus* könyvét, *Catholicussá* lennék. Annyira kitetczik a' *Balduinus* mentegetéséből a' *Luterista* hamisság.

Ezt a' *Kalaúz*-ellen-való Irást, a' *Vittebergai* Doktorok *Phosphorus*-nak, az-az, Hajnal-csillagnak nevezték, jelenteni akarván,
Sap. 5. v. 6. hogy a bóldogtalan *Luteristák*nak még fel nem költ ez-ideig *az Igazság Napja;* hanem most kezd *Vittebergá*ból, Észak-felől, Hajnal-csillagok támadni. Noha, ez sem Csillag, hanem *Ignis fatuus,* afféle bújdosó kisded fényeskedés, mely néha a' régi istállókban szokott villámodni; vagy inkáb, reves*[1] tőkének setétben fejérkedő világocskája. Mert, igazság-szerént írom, hogy az egész Könyvben, egy tekíntetes feleletet, egy túdós ellenvetést nem találtam: hanem csak gyölvész*[2] gazságot, és sokszor lecsöpültetett káromkodást tapasztaltam.

Ebben azért az egész Irásban, *Balduinus*nak minden mesterkedése Két dologban áll: Először: Nem csak hamissan, és lelkiismeréti-ellen hozza-elő a' mi Vallásunkat; de a' *Kalaúz* bizonyságit-is fóltonként, szakadozva, és ina-szakadtúl említi, ki nem írja a' miben vagyon veleje és derék ereje ezeknek: azért, nem-is felel sok helyen a' mire kívántatnék; hanem hoszú hiuságos predikállással, bizonyság-nélkül-való szó-szaporitással tölti a' papirossat: úgy hogy, méltán ő-rólla mondhattyuk, a' mit *Anaximenes*rül a'
Stobæus. régiek; *Verborum flumen, mentis gutta;* szók folyó-vize, észnek
Serm. 34. cseppe. Másodszor: A' Pápák életérül, *Roma* várasának feslettségérül, a' Jesuiták, Barátok, és töb Egyházi rendek maga-viselésérül, régen meg-poshatt historiácskákat, ottan-ottan elő-ugrat; mellyeket írva hattak, vagy Illiricus, *in Catalogo testium Veritatis*; vagy

*[1] Redves, korhadt. — *[2] Gyölvész = gyülvész, gyülevész, hitvány.

Balæus, *in Centuriis*, vagy Volfius, *in Centenariis sedecim Lectionum memorabilium;* vagy Hasenmüllerus, *in Historia Iesuitica;* vagy Plessæus, *in Mysterio iniquitatis;* vagy a' töb ezen pórázra fűzött trágárok.*[1] Ezeket az agnő*[2] beszédeket, oly gyakran mustráltattya, hogy csak igen vésznán maradna potrohos rút könyve, ha effélével nem hasasítaná.

Noha pedig az illyen költéseket sokan meghamissították*[3], nevezet-szerént Gretsérus, a' *Hunnius Labyrinthus*sa, a' *Hasenmüller historiá*ja, a' *Mornaius Mysterium*ja-ellen-való bölcs irásiban: de még-is a' *Vittebergai Rabbinus*, azon régi bakot nyúzza, és sokszor főzött paréjokat újob lévben fel-adgya. Ex Tomis duobus Defensionum Bellarmini.

Ezekre nézve, talám szükséges nem vólna az új felelet, a' régi káromkodásokra; hanem *silentio et contemtu*, halgatással, és pad-alá hagyítással kellene választ adni: De mivel az együgyü kösség, csak azzal-is meg-tartózik az Igazság követésétül,*[4] hogy hallya a' *Kalaúz*ra-való felelctnek emlékezetit; meg nem rostálván ennek helyes, vagy helytelen-vóltát: Hogy az én szerelmes Hazámnak, tisztem és hivatalom-szerént ez-aránt-is szolgállyak, rövid Irásommal meg-rázogatom a' *Vittebergai* feleletet: úgy azért, hogy félre tévén *Balduinus*nak mosdatlan paraszt szidalmit, káromkodásit, hiuságos szó-szaporitásit, bizonyság-nélkül-való nyálaskodásit,*[5] nem ide illendő, hanem más helyre tartozandó vetekedésit, mellyekre sok helyen okot ád, hogy a' fel-tett czéltül el-vonhasson; csak azt viszem próba kőre, a' miben a' *Kalaúzt* mardossa, és az igaz *Romai* Vallást vétkesíti.*[6]

Nem olvastam, a' ki dühöttebbül morgolódnék irásában mint *Balduinus:* ki mikor lelki ismereti-szerént meggyőzetik, és nem tud hová lenni, ördögi káromkodásokkal csikorgattya fogait, és ugyan okádgya a' szitkot. Engem-is száma-nélkül gyalázatoson említ, *Esavitá*nak,*[7] *Veterator*nak, *ördög*nek, *Sycophantá*nak, és elő nem győzném számlálni irásának minden levelében, menyiszer illetlenül nevez: úgy annyira, hogy, ha a' szitkokat le-törölnék a' *Balduinus* könyvéből, kichiny hasa maradna temérdek Dorsálójának.*[8] De noha ő morog, engemet morgótársúl nem vészen, mivel én az ő szitkait, dicsireteknek tartom, mert, ha valami világi Baldu. pag. 289, 372. etc.

*[1] Több ilyen fajta csalfa beszédűek, undok beszédűek. — *[2] Agnő beszédek = vénasszonyos, pletyka beszédek. — *[3] Megczáfolták, hamisnak bizonyitották. — *[4] Csak azáltal is tartózkodik, eltávolodik az igazság követésétől. — *[5] Nyelveskedését. — *[6] Hibáztatja. — *[7] Jezsuitának. *[8] Az első kiadásban így: Kichiny hasa maradna potrohosságának. A dorsáló a dorsumból jon, a latin dorsualis (hátra tett teher) mintájára.

dologban dicsekednem kellene, úgy tetczik, abban dicsekedném, hogy a' farkasok reám ordítanak, a' lelkek hóhéri ellenem agyarkodnak.

És jóllehet Deákúl-is tudok, de mivel a' *Kalaúzt* a' Magyarokért Magyarúl írtam, annak óltalmát-is Magyarúl akarom írnyia, Nemzetemnek lelki orvosságáért. Tudom, ebben senki meg nem ütközik. Mert, ha másnak szabad a' Magyar könyvre Deákúl felelni; engem sem tilthat senki, hogy Magyarúl ne írjak a' Deák könyvre.

ELSŐ RÉSZE.

AZ ELŐLJÁRO LEVELEK RÁZOGATÁSA.

A' nagy hadakban-is kevesen harczolnak: azért az okos Hadnagyok, első ütközetre legerősseb seregeket válogatnak, a' kiken szokott megfordúlni a' győzedelem. Ezt követik a' *Vittebergaïak*. Azért, a' két Előljáro Levélben, oly dolgokat rendeltek, mellyekkel (az ő itíletek szerént) legszínesben terheltetik a' *Romai* Vallás, és gyűlöltetik a' *Kalaúz*. Ezt pedig azért chelekedték, hogy az együgyű Olvasót, mingyárt a' küszöbön megejcsék; és minket megutáltatván, a' magok feleletinek hitelt szerezzenek. De a' Szent Isten segitségével megmutatom, hogy ezek az elől-bocsátott martalék*1 irások, czégéri és mutatói a' *Luteristák* okosságtalan hiuságának.*2

§ 1. A' Vittebergai Academia mivel gyűlölteti a' Romai Ecclesiát.

Két dologgal kárhoztat minket a' *Vittebergai Academia* Előljáro irásában: Először, azzal, hogy a' mi Ecclesiánk, *Monstrum*, csudálkozást érdemlő szörnyű éktelenség: *Mert a' Sz. Irás, sokszor taníttya, hogy Krisztus feje az Anyaszentegyháznak, és csak egy Pásztora vagyon az Isten nyájának. A' Pápisták más fejet-is csinálnak az ő gyölekezeteknek, a' Pápát, így, két fejűnek, az-az, Monstrumnak vallyák Ecclesiájokat.* Másodszor ezt forgattya az *Academia:* A *Bibliá*ban nincs írva, *hogy Sz. Péter Rómában vólt, és ot huszon-öt esztendeig ült. Sőt, Sz. Pál azt irja,* [1] *hogy térése után három esztendővel, Pétert Jerusalemben találta: Ismét* [2] *tizen-négy*

1. Cor. 10. v. 17. cap. 12. v. 12. Ephes. 1. v. 22. Eph. 4. v. 15. c. 5. v. 25. Colos. 1. v. 18. c. 2. v. 10. Ezech. 34. v. 23.

[1] Gal. 1. v. 18. Act. 9. v. 26.

[2] Gal. 2. v. 1. 9.

*1 Martalék, zsákmányt is meg előcsapatot is jelent; itt: elüljáró beszéd, bevezető értekezés.

*2 Hiábavalóságának.

esztendő múlva, ugyan ottan vólt szembe Péterrel, és azt végezte, hogy Péter a' Sidókat, Pál a' Pogányokat tanítcsa. Tehát Sz. *Péter Romá*ban nem tanított. Ezeket a' gyermeki alakokat, oly púposon*[1] mustráltattya*[2] *Vitteberga,* mintha ledőjthetné véllek a' *Roma* falait.

Mysticum, politicum, spirituale.

Elsőben azért, *Monstrum,* a' mely embernek két testi feje vagyon: de gond-viselő, vezérlő, lelki, Mysticum, Politicum, Spirituale feje, több lehet, nem csak egy embernek, hanem egész gyö-
[3] Amos 6. v. 1. lekezetnek-is. *Amos* Proféta irja; hogy, [3] *Optimates Capita populorum,* a' népnek elei, Fejei a' községnek. Szent *Pál* nem egyszer
[4] 1. Corint. 11. v. 3. irja; hogy, [4] *Az Asszony Feje a' férfiu.* [5] *A Férfiak Feje Krisztus,*
[5] Ephes. 5. v. 23. *Krisztus Feje az Isten.* Mondgya azt tehát *Vitteberga,* hogy *Monstrum,* éktelen csuda a' férfiu, és az aszony; mivel mindeniknek maga tulajdon feje kívül, más feje vagyon. Sőt, mondgya *Monstrum*nak Krisztust; mivel mi-közöttünk, *Monstrum* vólna az a' fő, melynek
Bald. pag. 929. Verba vide infra cap. 10. § 3. initio. más feje vólna. [Ő maga Balduinus ugyan ezen könyvében azt irja, hogy az ő *Ecclesiájokban* minden magán való gyölekezetnek Feje vagyon: és a jó rendtartás kévánnya, hogy egy valaki vigyázzon a' több pásztorokra; Ennek pedig (úgymond) *Caput* vagy *Inspector* neve. Ha a' *luteristà* gyölekezetben más fejek vannak Krisztus kivül, tehát a' *Vitteberga* összeesködése szerént, a' luterista gyölekezet *Monstrum.* Ha pedig látható feje nincs *Ecclesiájoknak,* így is *monstrum,* mert a' mely látható testnek látható feje nincsen, *truncus sine capite* fejetlen tök*[3] az.

A' dolog abban vagyon; Noha a' Római Pápa látható feje az Ecclesiának, mint a' régi szent atyák egyenlő értelemmel tanittyák. De Krisztus felsőb és határ-nélkül bötsülletesb renden lelki feje és vezére mind a' Pápának, mind az Ecclesiának: Azért, oly móddal és méltósággal mint Krisztus, egy Fejénél több nincs az *Ecclesiának:* noha alacsomb és szolgai renden, más feje is vagyon Krisztus alatt és Krisztus után. Miképpen, Egy országban a' király után; Egy hadban a' Generalis-alatt; Egy városban az Úr háta-megett; alacsomb Fejek vannak, kikre a' gondviselés bizatik.

Hasonló formán: Egy fölséges *Magnus Pastor,* nagy Pásztora
Hebr. 13. v. 20. vagyon az *Ecclesiának;* de ő utánna alacsomb renden, sok pásztorok vannak, mint nyilván olvassuk *Ad Ephes. 9. v. 11.; 1. Petri 5. v. 2., 5.; Act. 20. v. 28.* Az Vittebergai Academia, ugyanezen Bal-

*[1] Púposan = nagyzással, büszkén, kérkedve. — *[2] Mustráltatja = mutogatja. — *[3] Ily értelemben: truncus, törzs, tönkő, tuskó.

duinus könyve eleiben függesztett irásban *Generalis Pastor*nak nevezi Balduinust.

Másodszor: A' mit Sz. Péternek Rómában nem létérül feszeget a' *Vittebergai Academia* és a' *Hunnius* irásiból emleget Balduinus ezen könyvben, azt *Bellarminus lib. 2. de Pontifice, cap. 5. et seqq.* Bald. pag. 306. bőségesen meghamissitotta*[1]. Mert Sz. Pál irja, hogy megtérése után Vide infra cap. 3. § 7. sub fine. három esztendővel, Jerusalemben látta Pétert: Az is ő szava, hogy azután[1] tizennégy esztendővel ismét Jerusalembe ment s Cefással [1] Gal. 1. v. 18. végezett. De ezekből nem következik, hogy a' tizennégy esztendő Gal. 2. v. 1. et 9. közben, sehová nem ment Péter Jerusalemből, hanem mind' ott lakott. Miképpen azért, a' ki engem ezelőtt tizennégy esztendővel Bécsben látott és ott lát most is; ki nem hozhattya abból, hogy Posonban vagy Szombatban nem voltam: úgy a' Szent Pál szavaiból ki nem fakad, hogy Sz. Péter Rómában nem volt. Mert a' Sz. Irás nem egyszer mondgya, hogy Sz. Péter *Egressus abiit in* Act. 12. v. 17. *alium locum, Pertransiens universos,* kimenvén Jerusalemből másuva Act. 9. v. 32. ment és által ment mindenüve.

A' Sz. Pál irásával pedig szépen egybeillenek, amiket a' régi Doctorok irva hattanak Sz. Péternek *Antiochiában* és *Rómában* Kal. I. 363. lakásárúl, amint megmondottam a Kalaúzban; ahon a' Balduinustul emlitett okoskodásokat is meg erőtlenítettem. Azért nem szükséges azokat itt leirnunk.]*[2]

Nem vólt pedig oly végezés az Apostolok közöt, hogy Szent *Péter* csak a' Sidókat, Sz. *Pál* csak a' Pogányokat tanítcsa: mert Krisztus[2] minden Juhait *Péter*re bízá, és maga Sz. *Péter* mondgya, [2] Joan. 21. v. 16. hogy[3] *Isten őtet arra választotta, hogy az ő szája által hallyák, és* [3] Act. 15. v. 7. *vegyék a' Pogányok az Evangeliomot.* Azért[4] *Corneliust* is ő kereszt- [4] Act. 10. v. 28.

*[1] Meghamisította = hamisnak bizonyította, megczáfolta. A meghamisítani szót Pázmány következetesen ebben az értelemben használja; a jelen műben igen sokszor előfordul.

*[2] A zárójelbe tett szöveg helyén az első kiadásban ez volt olvasható: Noha azért a' *Romai Pápát,* a' láthato *Ecclesia* fejének hitték és hirdették a' régi Szentek, mint a' *Kalaúz*ban[5] megmutattam: de Krisztus, felsőbb, és határ-nélkül böcsülletesb renden lelki Feje, vezére, mind a' Pápának, mind az *Ecclesiá*nak: melynek oly módon, mint Krisztus, egy Fejénél töb nincsen; noha alacsomb és aláb-való renden, más feje-is vagyon. Azon-képpen, egy[6] felséges nagy Pástora vagyon az *Ecclesiá*nak: Alacsomb renden, sok Pástori vannak; *Ephes. 4. v. 11; 1. Pet. 5. v. 4.* A' *Vittebergai Academia*-is, *Balduinust,* ezen irásában, *Generalis Pástor*-nak nevezi. [5] Kalaúz, II. 311. [6] Hebr. 13. v. 20. Pastor Magnus.

Másodszor: A' mit Sz. *Péter*nek *Róma*ban nem lételérül feszegetnek, azt Bellarminus, *lib. 2. de Pontifice, cap. 5. et seqq.* és Gretsérus, *tomo 2. Defension. Bellarm.* bővségessen meghamissították. Mert, noha Szent *Pál* irja, hogy térése után három esztendővel, Sz. *Pétert Jerusalem*ben találta: de azt nem irja, a' min éppítik bizonyitásokat az Ujítók; tudni illik, hogy ezek a' tizen-hét esztendők forgásában, Sz. *Péter,* mind *Jerusalem*ben lakott, sőt Sz. *Lukács* nyilván irja, hogy [7] *Egressus abiit in alium tocum.* Péter kiment *Jerusalem*ből, más helybe. Azért, szintén oly esztelenül beszélnek az Újitók, mint ha valaki azzal bizonyítaná, hogy én Kalaúz, II. 562. Kalaúz, I. 362. [7] Actor. 12. v. 17.

telé, noha Pogány vala. Azonképpen, Sz. *Pál*, a' hová ment, elsőben a' Sidók *Sinagóga*jában predikállott, ugymond Sz. *Lukács*[1]. A' Sidók és Pogányok tanitásárúl való végezés, tehát csak Sidó országra szolgált, míg ott vóltak; vagy csak határozott bizonyos üdőre való vólt: vagy csak arra nézett, hogy valahol vóltak, kivált-képpen való gondgya vólt *Péter*nek a' Sidókra, *Pál*nak a' Pogányokra.

[1] Act. 17. v. 2.

A' hol azt forgattya *Vitteberga*, hogy, *Ha végig olvassuk a' Bibliát, fel nem találjyuk benne, hogy Sz. Péter Romában vólt.* Arra azt mondom; hogy azt sem találjyuk a' *Bibliá*ban, hogy ot nem vólt. És tudgyák azt *Vittebergá*ban is, hogy, *Ab auihoritate negativè non valet argumentum.* Jusson eszében *Balduinus*nak, mit felele az *Arianus*oknak, mikor azt kivánták tőle, hogy a' Szent Irásban mutassa meg a' *Trinitás*-t, *Essentiá*-t, *Personá*-t, *Hypostasis*-t, *Relatio*-t. Erre ő így szól[2]: *Nem szükség, hogy, valamit hiszünk, mind írva légyen a' Sz. Irásban. Az nem lehet, hogy a' Hitnek minden ágazati, világos Sz. Irással bizonyittassanak: és ezt Isten sem parancsolta.* Ezek *Balduinus* szavai; mellyeket bár mindenkor szeme előt viselne. Mert, hamis csaplár, vagy kúfár, a' ki nem akarja hogy azon mértékkel mérjenek néki, mellyel ő mér másnak: az sem lehet igaz Taníto, a' ki eggyik ellenségtűl azzal óltalmazza magát, a' mit kárhoztat a' másikban. Ha azért az *Arianus*oktúl azt kivánnya *Balduinus*, hogy ollyat is hidgyenek, a' mit világos szókkal Sz. Irásban nem olvasnak: ne gyalázzon minket, ha mí ezt cselekeszük. [Bald. Fol. 600. 669. Ennek felette *Balduinus* ezen könyvében szám nélkül írja, hogy sok dolgokat kel hinni, mellyeket a Sz. Irásban nem találunk.][*1]

[2] Balduin. Refutat. Cathechismi Photiniani, fol. 109. Vide infra, cap. 2. § 9. n. 1.

Vide cap. 9. Actor. v. 32. [3] Baron. Anno Christi 39. 18. Januarii. Cathedra Petri Romæ constituta. [4] Act. 18. v. 2. Vide Corn. in Act. 18. [5] Vide Baron. Anno 51. Occisus 29. Junii.

*Poson*ban nem laktam húsz esztendő alat, mert ezelőt húsz esztendővel engem *Béch*ben látott, most-is ot talált. Ha Sz. *Pál*, Urunk születése után *36*. Esztendőben, *25. Januarii*, tért meg *Jerusalem*ben találhatta Sz. *Pétert* azután három esztendővel, az-az, Urunk születése után *38*. Esztendő végin. Mert Sz. Péter, [3] *Anno Christi 39.* ment Antiochiába; ot, hét esztendeig ült: és Urunk születése után *45*. Esztendőnek kezdetin, Sz. *Pál* térése után tíz esztendővel, *Claudius* Császár uralkodásának második esztendeje telvén, és harmadik kezdetvén, ment *Romá*ba. Azután, *Claudius* Császár mind kiüzé a' Sidókat *Romá*ból, a' mint Sz. *Lukács*[4] irja. És jóllehet a' Sz. Irás ki nem irja, mely esztendőben lett ez a' *Claudius* üldözése: de *Orosius, Beda, Ado*, és egyebek irásiból megmutattya *Baronius*, hogy [5] Urunk születése után *51*. Esztendőben, *Claudius* Császár birodalmának kilenczedik esztendejében, vólt ez az üldözés. Ha mind kimentek akkor a' Sidók *Romá*ból, a' mint Sz. *Lukács* irja: Sz. *Péter* sem maradhatott helyben. Azért akkor, *Jerusalembe* ment. Mikor távozott el ismét *Jerusalem*ból, bizonyoson nem tudgyuk, elég, hogy mind addig ot vólt, míg tizennégy esztendő után, ismét *Jerusalem*ben szembe lett Sz. *Pál*lal; kivel eggyüt öleték meg *Anno Christi 69. Neronis 13.* Romába első menetele után *24* egész esztendővel, öt hólnappal, 12 nappal, az-az, huszonöt esztendő folyásában.

[*1] A zárójelbe tett rész az I. kiadásban nincs.

§ 2. Előljáro Levelében, mivel vétkesíti*[1] a' Kalaúzt, Balduinus.

Irása kezdetit, tapasztalható hamisságokkal ékesíti *Balduinus*.

I. Könyvének első *Titulus*sában, az-után Előljáro Levelében háromszor, és egyébüt nem egyszer irja, *hogy én immár Cardinálságra emeltettem*. Mind Isten, 's mind világ tudgya, hogy én *Cardinál* nem vagyok. Itíllye meg azért, a' kinek esze vagyon, ha ettűl kell-e titkosb dolgokrúl igazat várni, a' ki ennyiszer, ily nyilván való dologban, illyen bátorsággal hazud. Azt-is hamissan profetállya, *hogy én a' Cardinálság méltóságától tartóztatván, kétség nélkül, választ nem irok az ő feleletire*. Mert, egy az, hogy én *Cardinál* nem vagyok: más az, hogy, ha vólnék, annál inkáb köteleztetném az Igazság óltalmára. [Irtam ezt a könyvet 1627. esztendőben. Cardinállá lettem 1629-ben.]*[2] Mikor a' *Balduinus* könyvét olvastam, sokszor álmélkodtam, micsoda orczával és bátorsággal mert oly éktelen hazugságokat, oly ostoba feleleteket, oly esztelen bizonyításokat könyvében írni, és szem-eleibe bocsátani? De it vészem eszembe, micsoda reménség viselte: Azt vélte, hogy vagy megútálom, pököm az ő Irásának méltatlanságát, és próbára nem viszem; vagy elúnom bolondságival mocskolódnom, és válasznélkűl bocsátom. De kivegye ebből kétségét: mert míg Isten egy fóltyát tartya az én fogyaték életemnek, semmi munkát és fáradságot nem kíméllek az Igazság óltalmátúl. Præfat. ad lectorem.

II. Azt írja *Balduinus*, hogy én úgy dicsekedem *Kalaúz*omban, *mint-ha minden Pápista Doktorok tartoznának nékem udvarlani*. Effélét én, sem írtam, sem gondoltam. Sőt a' *Kalaúz* Előljáro Levelében nyilván mondottam, hogy, a' mit írok, nem magam gondoltam: hanem a' Régiek fegyver-házából vettem. Mert én a' Tanítvány nevet (mellyet viseltek elein[1] a Keresztyének) mindenkor szerettem. És, mint-hogy jó Pap hóltig tanúl, én-is valamíg élek, az Anyaszentegyház Doktoritúl tanúlni akarok. In Præfat. Præfat. Hodægi, num. 2. [1] Act. 11. v. 29.

Én szóm az, hogy sokat gyűlölségesen reánk fognak az új Predikátorok, mellyeket mí nem tanítunk: azért nem kel ő-tőllök venni, mit hiszen a' *Romai Ecclesia;* hanem, mí-tőllünk kel ezt

*[1] Hibáztatja, vádolja.

*[2] Pázmány jegyzete az általa szándékolt új kiadás számára.

érteni, mert mí tudgyuk másnál jobban, mi vagyon szívünkben; el sem titkollyuk Vallásunkat. Ha azért valamely *Minister* külömbet*[1] beszél a' mi Vallásunkrúl, hogy-sem a' mit mi írunk, és mondunk; el kel hinni, hogy hazud. Erre nézve, a' *Kalaúz*nak Első nyomtatásában azt írtam, hogy, *Ha külömbet beszélnek a' Predikátorok a' mi Vallásunkrúl, hogy-sem a' mit ebben a' Könyvben találsz; tudgyad, hogy hazudnak.* De ezt, nem azért írtam, hogy az én Irásomnak mindenek-felett nagyot tulajdonítanék; hanem csak azt akartam, a' mit Második nyomtatásban világosban kifejeztem, hogy, nem a' mi Ellenséginktül, hanem mí-tőllünk kel érteni, mit hiszünk.

Præf. num. 7. in fine.

Akarnám, ha a' *Kalaúz*nak Második nyomtatását tekíntette vólna *Balduinus:* mert abban, nem csak sok dolgokat bővebben és világosban erőssítettem; de, a' hol eszembe vehettem, hogy a' gonosság, vagy tudatlanság megütközhetnék igaz mondásomban, nyilvábban igyekeztem magyarázni értelmemet. Azért, ebben az Irásban-is, mikor a' *Kalaúz*ra mutatok, ezt a' Második nyomtatást[1] említem.

NB.

[1] Most a harmadikat.*[2]

III. Nem igazán írja, noha sok helyen írja Balduinus,[2] *hogy én a' Kalaúzban, tagadom a' Misét Isten engesztelő áldozatnak lenni:* Mert világos szókkal, mind az Első[3], 's mind a' Második[4] nyomtatásban, sokszor írtam, és erős bizonyságokkal állattam,*[3] hogy a' Mise igaz és Isten engesztelő áldozat. De errúl a hazugságrúl, majd infra, cap. 11. § 6. n. 2. többet szóllunk.

[2] Præfat. ad Lect.

[3] Kalaúz Edit. Prim. fol. 736.

[4] Edit. Secunda, fol. 887., jelen kiadás II. 470.

IV. Azt sem talállya,*[4] *hogy én a' Pápista Doktorokkal ellenkezem:* Mert a' Hit dolgaiban, és Anyaszentegyház végezésével erőssíttetett igazságokban, mi-közöttünk nincs semmi ellenkezés. Nem-is említ, 's hiszem Istent, soha sem említhet *Balduinus* efféle dolgokban ellenkezést közöttünk.

V. Nem üti a' tárgyot*[5] *Balduinus,* mikor azt írja; hogy, *Én a' Luteristákat hamissan költöt dolgokkal terhelem.* És noha igyekezik azon, hogy ezt példákkal bizonyítcsa, de heában fárad. Mert semmit nem írtam az Új Vallásokrúl annál egyebet, a' mit magam szemeimmel olvastam. De még-is, hogy hamisságban kapja a' *Kalaúzt.*

Balduin. in Præfation.

Először, azzal kárhoztat és két helyen kárhoztat; hogy,

*[1] Mást. — *[2] A szándékolt új kiadásban a már akkor tervben volt III. kiadást akarta idezni; ámde a III. kiadás csak az ő halála után, 1637-ben látott napvilágot. — *[3] Állatni = állítani. *[4] Azt sem mondja helyesen, azt sem találja el. — *[5] Nem találja el az igazságot.

A' mit az Augustai Confessio Apologiája mondott, azt én a' Concordia könyvnek tulajdonítom. A' maga szemetét sem ismeri *Balduinus*. A' *Concordia* könyvben foglaltatik az *Augustai Confessio*, az *Apologia*, a' *Luter Catechismusa*, és több efféle moslékok. Azért, mikor a' *Concordiá*ból előhoztam, hogy, a' *Luteristák* tanításaszerént, minden jó cselekedetek tisztátalanok; a' könyv szélire felírtam, hogy ezt a' *Concordia* az *Apologiá*ban tanította. Nem eszes tehát *Balduinus*, mikor engem bűnösít, hogy, a' mit a' *Concordiá*ból előhoztam, az *Apologiá*ban találtatik: mert az *Apologia*-is a' *Concordiá*ban vagyon; és a' könyv szélin, nevezet-szerént az *Apologiát* említettem. Balduin. in Præfat. et pag. 867. Kalaúz, I. 325.

Másodszor, azt irja; hogy én fogom *Luter*re, hogy *Minden Jó cselekedetet bűnnek mond;* hogy *a' törvény-tartásra kötelességünket nem ismeri;* hogy *a' Jó cselekedetek szükséges-voltát tagadgya;* hogy *magát ördögtül tanúltnak hirdeti, etc.* És arra mutat, hogy ezeket különben*[1] lenni, ezután megmutattya. Mint-hogy másuvá mutat ennek bizonyítására; én-is oda hallasztom ennek mentségét: és a' *Kalaúz* Harmadik könyvének óltalmazásában megmutatom, hogy merő igazság a' mit én írtam. Azért, akarva sem szerezhetet vólna *Balduinus* nagyob hitelt a' *Kalaúz*nak, mint-hogy minden mesterkedésével sem találhatott oly mondást, mellyet a' *Kalaúz* hamissan hozott vólna elő. Balduinus in Præfat. NB

VI. Egyéb dolgokból kifogyván *Balduinus*, engem akar tudatlanná tenni. De az én tudatlanságom, a' *Romai* Hitnek igazságát meg nem sérti. Azért, mivel magam sem tartom igen túdósnak magamat, bár rajtam maradgyon a' tudatlan név, csak maradgyon helyén az Igazság.

Első példáját tudatlanságomnak, egy-nehányszor azt adgya; hogy eggyüt*[2], *Júdit*-helyébe, ki *Holofernest* megölte, *Susannát* irtam. Másut, előhozván, hogy *Josué*nak engedett Isten; *Jósué* helyébe, *Gédeont* írtam. Ezt így csúfollya: [1] *Observet Lector, quam bene versatus sit in Bibliis, qui pro Josua, Gedeonem substituit.* Bizonyos, hogy a' mely Eb csonton rágódik, húst nem kaphat. Azért *Balduinus* sem kapdosna efféle aprólékon, ha nagyobb fogyatkozást találna írásomban. A *Kalaúz* Első nyomtatásában, vagy a' Nyomtatónak hertelenségéből, vagy a' magam pennájának futamattyából, *Judit* helyébe *Susannát* nyomtattak. De a' Más nyomtatásban[2] ezt megjobbították, minek-előtte *Balduinus* errül íntett vólna. Balduinus Præfat. et pag. 215, 1155. [1] Pag. 1155. [2] Kalaúz I. 258.

*[1] Másként. — *[2] Egy helyen.

Mint esett, hogy *Jósue*-helyet, *Gédeont* nyomtattak, nem tudom. Azt tudom, hogy okom nem volt, miért kellett szánt-szándékkal a' nevet változtatnom: oly jövevény sem vagyok a' *Bibliá*ba, hogy *Jósue* és *Gédeon*-között nem tudnék választást tenni. Jusson eszében *Balduinus*nak, az Olvasóhoz szóllo *Præfatio* végében mit íra: *Senki oly szemes nem lehet* (ugy-mond) *hogy a' nyomtatásban valahol meg ne ütközzék.* Ezt kellett vólna Balduinusnak az én Irásomban meggondolni. Ha illyen fogyatkozásokat visgálnék én a' *Balduinus* könyvében, lajstromot írhatnék. De *Elephas non capit muscam.* Mindazáltal, hogy eszébe vegye magát a' *Vittebergai Sinédrium,* tekincse-meg, ha *Isaiás*nál találllya, a' mit az *Academiá*-nak Előljáro Levele, illyen pompával állat: *Vaticinium extat apud Esaiam, cap. 54. Suscitabo super oves pastorem unum.* Ezechiel próféta irásában vannak ezek a' szók; *Isaiás*nak 54. részében nem találtatnak. Azt mondgyuk-é tehát az egy feledékenységért, hogy mind tudatlanok a' *Vittebergai Theologus*ok?

Præfat. Phosphori Balduini. Ezech. 34. v. 23.

Második példáját tudatlanságomnak három helyen is azt említi *Balduinus;* hogy *Achabot,* Szentek-közzé számláltam: És azt írtam; hogy *Saulnak üdvössége-felől, jó reménségben vólt Dávid, mikor böjtölt érette.* De itt-is heában haboz*[1]. *Achab* személyét Szentek-közzé nem számlálom; sanyarú penitentziájának cselekedetit, [1]mélt-tán a' Szentek cselekedeti-közzé írom, mivel a Sz. Irás mondgya, hogy Isten ezért a' sanyargatásért megtartóztatta haragját. *Lutert* kellett vólna *Balduinus*nak bélyegezni: kinek tanitása-szerént, az Istentelen *Achab* meny-országba vitetett, mert azt mondgya; [2]hogy mikor valakirül a' Sz. Irásban olvassuk, hogy *az Atyákkal elalutt,* azt kel érteni rajta, hogy *meny-országba ment.* Achabról pedig ezt olvassuk, *3. Reg. 22. v. 40.* Tehát, a' *Luter* szava-ként, *Achab* üdvözült. *Saul*-felöl írtam, [3]hogy *Dávid* reménlette megtérését: Akarnám érteni, mivel tudná *Balduinus* ezt hamissítani.

Hic in Præfat. et fol. 819, 820.

[1] Kalaúz II. 238.

3. Reg. 21. v. 29.

[2] Luth. Colloq. Mens. tit. de Justific. Vide Gretser. de Variis cælis, cap. 12.

[3] Kalaúz II. 612.

Ezek az Előljároban, legerősseb viadalra rendelt harczolói *Balduinus*nak, mellyekből az okos ember ítéletet tehet, a' töb lézzegő*[2] bizonyitások gazságárúl.

*[1] Haboz = háborog, ingadoz, hullámzik. Itt: háborog

*[2] Lézengő, kóborló, tétovázó.

II. RÉSZE.

A' KALAÚZ ELSŐ ÉS MÁSODIK KÖNYVÉRE, MIT FELEL BALDUINUS.

§ 1. A' Kalaúz Első könyvérül.

Azt írja *Balduinus;* hogy, *Első könyve a' Kalaúznak, igen tiszta; és valamit tanít, abban ők semmit nem ellenzenek.* Mind-azáltal, Pag. 2, 3.

Először, azt eszünkbe jutattya; hogy, a' természet tanitása, Isten igéje-nélkül, nem elég üdvösségünkre. Nem szükség, hogy minket erre *Balduinus* tanítcson: mert a' *Kalaúz*ban, sok bizonyságokkal erőssítettem, hogy igaz Hit nélkül, senki Isten kedvébe, és országába nem juthat. Azt-is e' mellé adván, hogy az igaz Hit, nem emberi okoskodáson, hanem Isteni tanitáson éppíttetik. Kalaúz, I. 126, 139.

Másodszor, azt irja *Balduinus;* hogy, *Mivel Remete Pált, és Antalt, az emberi társalkodás-kivül-való életben követték a' régi Sz. Atyák-közzül Basilius, Nazianzénus, Ágoston, Jerónimus; ezeknek gonosz követésekből szaporodott a' pusztában-lakók sokasága.* És rút szidalmakkal mocskollya Bóldog Sz. *Ferenczet,* a' töb Barát szerzetesekkel egyetemben. Nagy dolog, ha eszén vólt *Balduinus,* mikor ezt írta. Mert, ha Szent Atyákat követtek a' Barátok, midőn az emberi társalkodástúl elfogták magokat; mint lehet gonosz követés cselekedetekben? Ha Szentek lehettek *Basilius, Nazianzénus, Ágoston,* és egyebek a' Remete életben: ki hiheti, hogy gonosz légyen az ő nyomdékokban lépni? Sz. *Ferencz*nek annyit árt a' *Balduinus* morgása, mennyit a' Hóldnak az ebek úgatása. Pag. 3. Kalaúz, I. 186. II. 745.

§ 2. A' Kalaúz Második könyvének kezdetirűl.

Szent *Ágoston* taníttya, hogy a' mely *Ecclesiá*túl tanúltuk, mellyik a' Sz. Irás; attúl kel tanúlnunk igaz értelmét a' Sz. Irásnak. És valaki eggyikben megveti annak tanu-bizonyságát, a' másikban-is kétessé tészi. Ebben akad *Balduinus,* és azt írja; hogy, [1] *Nem szükség attúl venni értelmét a' Sz. Irásnak, a' kitül vészük* Augustinus cont. Epist. funda. c. 5. De Utilitat. creden. cap. 14. [1] Pag. 7, 9, 92, 383, 609.

bötűjét: mert a' Sidóktúl vészük az Oo Testamentomot, de ennek
Pag. 8. et 92. *értelmét ő-tőllök nem vehettyük.* Azt-is e' hez adgya; hogy, [1]*Noha a' Pápisták tartották a' Sz. Irást, és ő-tőllök vették azt a' Luteristák: de azért sok deáktalan Barbarismusokkal megrútíttatott, és nevetséges magyarázatokkal mocskoltatott a' Pápistáktúl.* És, hogy az Olvasót
[2] Pag. 6, 7. nevettesse, egy-nehány példaját említi [2]efféle magyarázatoknak.
[3] Pag. 9, 82. Végre azt írja, [3]hogy az Apostolokhoz közeleb-lévő *Ecclesia*, csalatkozhatatlan bizonyságot tészen a' Sz. Irásrúl: az utólban-való *Ecclesiák* pedig, a' bizonyság-tételben megcsalatkozhatnak.

Ezeket a *Kalaúz* felforgatta, minek-előtte *Balduinus*nak eszébe jutottak vólna.

Elŏszŏr azért; Nem igaz, hogy mí a' Sidóktúl vészük az Oo Testamentom könyvei számát, és hiteles méltóságát: mert mí
Kalaúz, I. 473. ezt Krisztustúl, az Apostoloktúl, az Anyaszentegyház *Traditió*jaáltal vettük. És ha csak a' Sidók tanítanák, hogy az Oo Testamentom Isten könyve: annyi hitele vólna előttünk, menyi vagyon, mikor azt mondgyák, hogy az *Evangeliom* nem Isten könyve.
[4] Pag. 1216. [Azért másutt[4] ő maga *Balduinus* vallja, hogy mi nem a' Sidók
[5] Infra, cap. 3. § 1. n. 3. in fine. tanításából vagyunk bizonyosak a' *Canonica* irásokrúl. Ez után[5] világoson megmutattam azt is, hogy a' kitűl bátorságosan vehettyük a Sz. Irás bötűjét, ugyanattúl bátorságosan vehettyük annak igaz magyarázását.] *[1]

Másodszor: A' minémü deáktalanságokat emlegetnek a' mí
Kalaúz, I. 505. *Bibliá*nkban, azokrúl elégségessen szóllott a' *Kalaúz* és nem csak a' *Calvinista Albericus Gentilis,* hanem Catholicusok közzül Gretsérus, *Tom. 1. Defensionis Bellarmini,* eggyenként megmutatták, hogy tudatlan vádolásokkal terhelik a' mí *Bibliá*nk deáktalanságát a' paraszt *Grammatica*sok. Hogy pedig a' Sz. Irás szavait, néha nem bötű-szerént magyarázták némely régi Jámborok, hanem, vagy erkölcsök jobbítására, *moraliter,* lelki értelemre vitték; vagy *per accommodationem,* más dologhoz szabták, hogy-sem a' mirűl bötűszerént szól az Irás: azon nem kel csudálkozni, mert efféle magyarázatokat, senki nem mond bötű-szerént-való értelemnek, *Moralis,*
[6] Gretser. tom. 1. Defen. Bellar. lib. 3. c 9. fol. 1409. [7] Becan. Apolog. pro Judic. controv. fol. 377. *Mysticus, Accommodatitius sensus*-nak. Nem-is építnek Hit ágazatot, sem derék erősséget nem állatnak*[2] az illyen magyarázatokon: hanem, *ut dilucidationes,* ékesgetésért, vagy hasonlatosságokból világosb értelemért hozzák-elő; mint bőven feljegyzi *Gretsérus*[6]. *Becánus* pedig, [7]rend-szerént sok efféle bizonyságokat számlálván,

*[1] Ami zárójel közt van, az új kiadás számára készült toldalék. — *[2] Állítanak.

megmutattya, hogy az illyen *accommodatió*ban nincs hamisság, sőt ő-maga *Balduinus* sem tagadgya, hogy semmi vétek abban, ha, a' bötűnek tulajdon értelme-kivül, más dologhoz szabjuk a' Szent Irás szavait: *Accomodari posse Scripturam ad alia, de quibus litera textus non agit, facile concedimus.* Pag. 429.

HARMADSZOR: Igazán írja *Balduinus;* hogy, *Ecclesia testificatur de authoritate Scripturæ et non facit eam;* nem az *Ecclesia* ád méltoságot a' Sz. Irásnak, hanem, megmutattya, és mivelünk megismérteti, mellyik a' Sz. Irás, mert Istentül vagyon az Isten szavainak méltosága. És, ha senki nem hinne-is néki, megmaradna magában ennek méltosága. A' drága gyöngy, gyémánt, és arany, magában böcsülletes, ha meg nem ismértetik-is: noha a' gyöngyfűző, vagy kő-választó ismérteti velünk az ő jóságokat. Ő maga *Balduinus* mi vallásunknak írja, hogy, *Ecclesia non facit Evangelium esse Scripturam sacram, sed declarat nobis;* és hogy, a' Pápista tanítás szerént, *Ecclesia non habet potestatem, librum non canonicum faciendi Canonicum;* nincs arra hatalma az *Ecclesiá*nak, hogy Sz. Irássá tegye a' mi nem Sz. Irás. Ha valaki a' *Catholicu*sok-közzül azt mondotta, hogy *a' Sz. Irás méltosága az Ecclesiától függ:* külömben nem mondotta, hanem, a' mint *Bellarminus* és *Gretsérus* magyarázzák, *quoad nos,* mireánk nézve; annyiból az *Ecclesiá*tul vagyon az Irás méltosága, hogy mínállunk tudva nem vólna, micsoda Irásokban találtatik a' Sz. Irás méltosága, ha az *Ecclesia Traditió*ja előnkbe nem adná hiteles tanu-bizonyságával, mellyek a' Sz. Könyvek. Azért, *non facit, sed declarat*, nem tészi Szent Irássá az Isten szavát az *Ecclesia* (ugy-mond *Bellarminus,)* hanem csak megmutattya. Pag. 9, 82. Kalauz, I. 134, 455, Vide infra Cap. 3. §. 1. n. 1. in fine. Pag. 83. Pag. 395. ex Bell. lib. 1. c. 10. de Verbo Dei. Bell. lib. 2. de Concil. cap. 12. Gretserus tom. 1. Defen. Bellar. fol. 412.

Abban pedig nagyot botlik *Balduinus,* hogy az utólban-lévő*[1] *Ecclesia* bizonyság-tételét kétségessé tészi. Mert a' *Kalaúz*ban megmutattam, hogy oly hitele vagyon a' mostani *Ecclesiá*nak, mint a' réginek, mivel eggyiknek nagyob erősséget a pokol kapuja ellen, nem ígért Krisztus, mint másiknak. És a' régi *Ecclesia* bizonyságtétele, mínálunk, kik a' régi *Ecclesiát* nem láttuk, külömben bizonyos nem lehet, hanem a' mostani *Ecclesia* bizonyság-tételéből. Kire nézve, másut így szól Balduinus: *Ecclesia quæ successit Apostolica, custos est testificationis primitivæ Ecclesiæ, de Verbo Dei.* Kalaúz, I. 464, II. 301. Lásd infra Cap. 3. § 1. n. 3. in fine. Pag. 82.

*[1] Későbbi.

§ 3. Közönséges Felelet azokra, a' miket Balduinus a' Kalaúz Második könyve-ellen forgat.

A' Minémü Tíz Bizonysággal hitelesnek mutattam a' Keresztyén Hitet, mellyet az Apostolok világra terjesztettek: azokban, nevezet-szerént a' *Pápista* vagy *Luterista* Vallásrúl nem akartam emlékezni; hanem *in genere,* közönségessen, a' Keresztyén hitnek böcsülletes méltoságát erőssítettem. Továbra hallasztván annak derék visgálását; mellyik légyen igaz a' Keresztyén nevet viselő Tudományok-közzül.

Balduinus nem tagadgya, hogy ezekkel, a' Keresztyén Hitnek igazsága derekassan erőssíttetik: De irásában számtalan gazságot elegyítvén, sok új *disputatió*kat támaszt akarván visgálni, a' mi ebben a' *Kalaúz* Második könyvében kérdésbe sem vólt; tudni illik, Ha ezek az előszámlált Tíz Bizonyságok, a' *Pápista* Hitet illetik-e, vagy a' *Luter*séget? Ezt pedig a' kérdést, hazugoktul költött, 's ravaszoktul beszéllett, és régen meggyőzetett hamisságokkal, erővel reánk fogott gazságokkal, lézzegő csavargásokkal, káromkodásokkal, forgattya *Balduinus.* Semmit Sz. Irásból, semmit igaz okoskodásból, nem erőssít. Egy szóval, sokat szól, keveset mond, és ollyakat fecseg, hogy gyakran kételkedtem, ha eszén és józanon vólt-e mikor ezeket irogatta.

Mind azokra a' miket a' *Kalaúz* Második könyvére beszél, elégségessen megfelelhetünk ezzel a' Két mondással:

Először: Mí arra nem köteleztetünk, hogy, valamit *Gratianus,* *Glossa Juris Canonici;* valamit *Author Legendæ Aureæ, Conformitates S. Francisci,* vagy más valaki ír, maga tetczése és elmélkedése-után, azt mind jóvá hadgyuk, óltalmazzuk, a' *Romai Ecclesia* közönséges Vallásává tegyük. Mert mi csak az *Ecclesia* Közönséges Tanítását, Vallását, Tudományát védelmezzük. Ezen-kivül, ha ki magától valamit alkolmatlanúl, vagy hamissan írt; ő vétke vagy tudatlansága, mellyet mí nem követünk, nem mentünk. A szabados vélekedésekben pedig, a' mi tetczik, követtyük; a' mi nem tetczik, félre tészük. Azért, mikor Hitünk tisztaságát állattyuk, és óltalmazzuk; csak az Anyaszentegyház közönséges Tudományát óltalmazzuk: azon-kivül-való vélekedések és mondások óltalmára nem bocsátkozunk. Minek-okáért, csak szó szaporítás, és nyálas-

Vide Kalaúz, I. 360. és a második kiadásban 1055.

Kalaúz, I. 406.

kodó enyelgés*[1], hogy *Balduinus* az Anyaszentegyház tanításával ellenkező mondásokat, vagy igazán, vagy hamissan elő-állat, némely Régiek irásiból: Mert ezeknek tudatlansága, vagy gondolatlansága, vagy vakmerőség-nélkül-való emberi esete, az Anyaszentegyház közönséges tanitását nem terheli.

Másodszor: A' miket *Balduinus* a' *Kalaúz* Második könyve-ellen feszeget, nem egyebek, hanem ezerszer meghamissíttatott*[2] hazugságok asztagi, és rakásba hordatott szemeti. Haszontalan vólna számba venni, és eggyenként számlálni a' hazugságokat. Azért, sokat elhalgatván, csak némellyekrűl tészek jegyzést: künyü a' farkast körmérül megismérni.

§ 4. A' Kalaúz Második könyvének Bizonyságirúl.

Igaznak kel lenni, a' mit külömben nem gyülöltethetnek, hanem nyilván-való hazugságokkal. Mivel azért a' *Romai* Vallást, sok hamissan költött, és gyülöltetésre gondolt hiuságokkal terheli és kissebbíti *Balduinus:* nem kel kételkedni, hogy ki-fogyott az Igazságból. Lássuk rend-szerént, mivel mossa büdös száját.

№ 1. Az Első Bizonyságra mit hazud Balduinus.

Azon kezdi beszédét, a' mit ezután sok helyen mustráltat, hogy mi a' Pápát, Istennek tartyuk[1]; mint Istenünket, úgy tisztellyük: *Bellarminus vehementer probat, si Papa colatur tamquam* DEUS. [1] Pag. 12, 20, 29. [1] Pag. 304.

Tudgyuk, hogy a' Sz. Irás a' Gond-viselőket, Isteneknek nevezi, *Psal. 81. v. 6. Exod. 7. v. 1. Cap. 21. v. 6. Cap. 22. v. 8. 9. 28.* Krisztus, az Isten szolgáit, [2]Isteneknek mondgya. *Constantinus* [3]a' Püspököket, Isteneknek nevezte. Ha valaki csak ilyen értelemmel nevezi Istennek a' Pápát, nem kárhoztathattya azt *Balduinus*. Jól-lehet efféle nevezést a' Pápa sem venné-fel, sőt megdorgálná, ha ki őtet Istennek mondaná szemében. Ha pedig *Balduinus* azt akarja hitetni, hogy mi a' Pápát, ugyan Isteni méltóságra emellyük, és Istenhez csak magához illendő tisztelettel böcsüllyük, nagyot botlik. Mert mi a Pápát, olyan gyarló, és halandó embernek tartyuk, mint magunkat. A' *Bellarminus* szavait, nem úgy hozza-elő *Balduinus* [2] Joan. 10. v. 35. [3] Ruffin. lib. 1. c. 2. Vide Kalaúz, II. 642.

*[1] Szájaskodó, tartalmatlan, esetlen, ügyetlen beszéd. — *[2] Hamisnak bizonyított, megcáfolt.

Bellar. Respons. ad Anonymum tom. 7. fol. 1078.

a' mint vannak, mert ő így szól: *Sem nagy, sem hihetetlen dolognak nem kel látczani, ha a' Pápa, mint a' földön Isten tartatik: mert minden Fejedelmekrül mondgya a' Sóltár-íro; Én mondottam, hogy Istenek vattok.* Hallod-e, hogy csak úgy nevezik Istennek a' Pápát, mint a' Sz. Irás Isteneknek nevez minden Fejedelmeket?

[1] Pag. 12. 302. 566. 641.

A sem igaz, hogy, a' mi Hitünk-szerént, [1]*a' Pápa Szent Pál Levelei-ellen végezhet.* Mert Sz. Pál-által, Szent Lélek szóllott; és

[2] Galat. 1. v. 8.

valaki ő-ellene végez, [2]mennyei Angyal vólna-is, Átok. Azért a' Pápák, gyakran és nyilván taníttyák, hogy nékik semmit nem

[3] Kalaúz, I. 259.

szabad a' Szent Irás-ellen végezni; mint a' *Kalaúz*ban [3]maguk szavaiból megmutattam.

[4] Pag. 14. 15.

Istállóba-való síros hazugság; hogy, [4]*A' Pápistaság, eggyez a' Pogány és Török vallással: mivel ezek-is, templomokat ékesgetnek, gyertyákat gyújtogatnak, szarándokságokat járnak, a halottakért imádkoznak.* Ha ez okosság, nem tudom micsoda a' balgatagság. Talám a' *Luteristas*ság sem különböz a Törökségtűl, mivel sok dolgokban nem ellenzi a' mit a' Török javal. Mert a' Török, egy Istent hiszen; ennek mindenható erejét és bölcseségét vallya; az utólsó itíletet, pokolt, meny-országot hirdeti; templomokat tart, azokban a' Tanítók imádkoznak, tanítanak, énekelnek, pénteken húst esznek, gyalázzák a' Pápát; a szenteket segítségűl nem hiják. *etc.* Ha mi jó

Vide Kalaúz, II. 610.

vagyon a' Pogányokban, mellyet vagy az Isten népétűl, vagy a' természetnek oktatásából tanúltak, azt ő-bennek nem kárhoztattyuk: de ezzel ő tanitványi és czimborási nem lészünk.

Szemtelen hazugság, hogy a' Pápa megutállya a' Sz. Irást:

[5] Pag. 16.

[5]*Papa Scripturam contemnit.* Mert [6]Isten szavának, igazságnak,

[6] Vide Kalaúz, I. 430.

minden böcsületre méltónak vallya a' Pápa a' Szent Irást.

Nem igaz, hogy a' Pápa, fogyatkozottnak, csonkabonkának,

[7] Pag. 16. 47. 417. 597.

kétségesnek mondgya a' Sz. Irást: [7]*Papa Scripturam imperfectam, mancam, dubiam vocat.* Semmit effélét nem tanítunk. Mí szónk

[8] Manca non est Scriptura.

az; hogy, magán*[1] [8]a' Sz. Irás bötűje, minden szükséges tudományt, tulajdon neme-szerént, ki nem mutat. De ezzel, a' Sz. Irást csonkának, és fogyatkozottnak nem vallyuk: I. Mert az Ellenkezők is vallyák, hogy *Minden ágazatot nem bizonyíthatunk világos*

[9] Pag. 93. 94. 88, 382, 546, 588, 600, 603, 669.

Sz. Irással. Sok helyen írja *Balduinus,* [9]hogy némely dolgok a' Sz. Irásban, nem *expresse, disertis et explicitis verbis,* hanem *implicite,* betakarva vannak; mellyeket *Consequentiák*kal, emberi

Vide Cap. 3. §. 4. n. 1.

okoskodással kel kihozni. Amit *Consequentiák*kal hozunk-ki a' Sz.

*[1] Magán = maga, egymagában.

Irásból; bizonyos, hogy az, csak magán a' Szent Irásból, meg nem tetczik. II. Mert, a' mit nyilván ki nem fejez a' Sz. Irás, annak isméretiben bizonyos útat mutat: Először; mikor parancsollya, hogy ne csak lágyan illessük, hanem ugyan vastagon tarcsuk, [1]*Tenete,* a' *Traditió*kat, mellyeket tanúltunk, vagy eleven szóból, vagy irásokból. Tehát, Isten parancsolattyából tartozunk mind azokat hinni, valamiket az *Ecclesia,* Apostoli *Traditió*ból előnkbe ád. Másodszor; midőn Birót mutat[2], kinek szaván meg kel állanunk az újonnan támadott versengésekben: *Assecurál*ván, hogy ezt a' Birót[3], a' pokol hamissága meg nem győzi. E' hez a' Bíróhoz, [4]nem örömest mennek az Ujítók: azért vítattyák, hogy láthatatlan, és elfogyhat az igaz *Ecclesia.* De ha bolond Fejedelem, a' ki Országában oly Bírót rendel, ki, vagy sohúlt nincsen, vagy ismérhetetlen: kétségnélkűl az Isteni bölcseséghez nem fér, hogy illyen Bíróhoz igazítcsa híveit.

[1] 2. Thess. 2. v. 15.

[2] Matt. 18. v. 17.

[3] Matt. 16. v. 18.

[4] Vide inf. c. 8. §. 3.

Ebből a' két közönséges fondamentomból, minden szükséges tudományt kihozhatunk, és így, az üdvösséges tudományban meg nem fogyatkozik a' Sz. Irás. Mert, vagy világosan kijelenti a' mit kel hinnünk, vagy bizonyos útat mutat, mellyen végére mehetünk azoknak-is a' mellyeket nevezet szerint ki nem fejez. Mely dologrul[5] bővebben szóllottunk a' *Kalaúz*ban.

[5] Kalaúz, II. 15, 66.

Az-is purdi hamisság*[1], [6]a' mit sokszor mond *Balduinus;* hogy, *A Pápa a' Sz. Irás olvasásától eltíltya a' világi embereket.* Mert senkit a' *Romai Ecclesia* a' Bibliának olvasásától nem tilt. [Sőt a' *Tridentomi Concilium* erőssen parancsolja, hogy a Templomokba, Iskolákba, Clastromokba olvassák a' Szent Irást, a' régi Conciliumok végzése szerint.]*[2] Valamíg a' *Luter* és egyéb Ujítók hamis fordítási ki nem fakadának, arrúl sem vólt parancsolat, hogy a' közönséges nyelvekre fordított *Bibliát* ne olvasnák. Hanem, a' sok új és hamis forditások után, nem csak a' világi embereknek, hanem közönségesen parancsolat adatott, nem arrul hogy ne olvassák a' közönséges nyelvekre fordított Bibliát, hanem, hogy a' Lelki pásztorok javalása-nélkűl[7] ne olvassák. Azért oly esztelenül okoskodnak az Ujítók, *A dicto secundum quid, ad dictum simpliciter,* midőn az új forditások tilalmából, a' *Biblia* tilalmát akarják kihozni; mintha valaki azt vitatná, [8]hogy a *Luteristák,* tilalmazzák a' Házasságot, és Úr Vacsora vételt: mivel tíltva vagyon nállok, hogy

[6] Pag. 16, 69, 70, 418. etc. Trid. Conc. Sess. cap. 1.

[7] Deuter. 17. v. 18.

[8] Serar. in cap. 1. Josuæ, fol. 244.

*[1] Purdi, magában véve, hamisat jelent. Purdi hamisság = nyilvánvaló hazugság.

*[2] Az új kiadás számára készült toldalék.

a' Predikátor szolgáltatása és engedelme-nélkűl ezeket ne cselekedgye. De errül a' *Kalaúz*ban[1] bővebben szóllottunk. Hanem it csak azt jutatom eszébe *Balduinus*nak, a' mit maga monda; tudni illik, hogy a' *Biblia* fordításiban, [2]*egy sincs elégséges; egy sincs véteknélkül; egy sincs, a' melyhez köteleztetnék az Ecclesia.* Ez, a' közönséges nyelvekre-való fordításokrul, igaz: Mert, csak az adhattya bizonyos és csalatkozhatatlan fordítását a' *Bibliá*nak, a' ki meg nem csalatkozhatik. Illyenek nem vóltak a' kik közönséges nyelvekre fordították a' *Bibliát;* hanem *Glossák*kal, *Lexiconok*kal, magok okosságával éltek, mint emberek.

[1] Kalauz, I. 418.

[2] Pag. 395, 396, 397. Vide Cap. 3. §. 11 num. 2.

Ebből világoson következik, hogy a' Magyar, Német, és egyéb nyelvekre fordított *Biblia,* magán, nem mondatik Isten ígéjének, hanem csak a'menyiben eggyez az Anyaszentegyháztul bévett bötűvel. Ezt így bizonyítom. Minden igéje Istennek, csalatkozhatatlanúl igaz: Egy Magyar, vagy Német fordítása nincs a' *Bibliá*nak, mely csalatkozhatatlanúl igaz vólna: Tehát egy Magyar, vagy Német fordítása sincs a' *Bibliá*nak, mely Isten igéje vólna. Ha ezek így vannak: miért kel a' kösséget kötelezni a' köz nyelveken-való *Biblia* olvasásra? Ha ez nem elégséges, ha bizonytalan: micsoda nagy szüksége vagyon a' szabónak, vargának, hogy ezt olvassa? Az Apostolok, minden nyelveket tudtak; künnyen minden nyelvre fordíthatták vólna a' Szent Irást: sőt az ő fordításokkal, csalatkozhatatlan bizonyos hítelüvé tehették volna. Nem cselekedték, köz nyelvekre nem hozták, sőt a' *Roma*-bélieknek, Sz. Pál Görögűl írt, noha *Romá*ban a' kösség Deákúl szóllott. Elégségesnek tartották az Apostolok, hogy Lelki pásztorától vegye és tanúlja a' kösség az Igazságot. Okosbak-e az Apostoloknál az Új Kiáltók? szorgalmatosbak-e a' Hívek gond-viselésében?

Ezeket nem a' végre írom, hogy tellyességgel haszontalannak itílném a' *Bibliá*nak közönséges nyelvekre-való fordítását: hanem, hogy ezt általlyában szükségesnek senki ne alítcsa. És minden ember ércse, hogy, ha efféle fordítások olvasását, tellyességgel tilalmazta vólna-is a' Pápa, nem oly dolgot tilalmazott vólna, mely az üdvösségre szükségképpen kivántatnék.

[3] Pag. 20. 490.

Hazugúl irja ennyehán helyen *Balduinus,*[3] hogy a pápa, *Dist. 19. Cap. In Canonicis.* törvényben írta; hogy, *A' mit Isten nem mondott, ő azt-is Isten igejévé teheti.* Mert abban a' *Cánon*ban, egy szó sincs errül. Nincs is arra hatalma az *Ecclesiá*nak,[4] hogy Sz. Irássá tegye, a' mi nem Sz. Irás: hanem, a' mint mondám,

[4] Supra, fol. 491.

az Anyaszentegyház tiszti az, hogy, a' mely méltoság a' Sz. Irásban vagyon, mint igaz választo, megismértesse velünk.

Tripla hazugság, hogy a' Pápisták magok-között megvallyák:[1] 1. Hogy *a' Luteristák Isten igéjéhez ragaszkodnak.* 2. Hogy *különben a' Luteristákat meg nem győzhetik, hanem ha megégetik a' Sz. Pál Leveleit.* 3. Hogy *a' Biblia olvasás, Luteristává tészi embert.* Nem Pápista, hanem, eszefordúlt bolond, a' ki ezeket vallya. Mert mi minnyájan azt hiszük, és oly világoson tudgyuk, mely világoson láttyuk tiszta délben a' verőfényt, hogy, valamit az Ujítók vítatnak a' *Romai* gyölekezet-ellen, abban semmi sincs a' Szent Irásban: hanem azok, csak a' csalárd Predikátorok agya-velejében koholt találmányok; a' mint hogy ezt a' *Kalaúz*ban[2] világoson megmutattam. Azt is e'hez adván, hogy sok nyilván-való dolgokban, igyenesen ellenkeznek az Uj Tanítók a' Sz. Irással; mint a' *Kalaúz*ban[3] sok Példával állattam. Azért, csak *Volfius* és *Hasenmüllerus*-után hazud *Balduinus* a' *Luteristák* dícsíretire, mikor reánk fogja a' mit nem mondottunk, sőt nem álmodtunk.

[1] Pag. 17., 18., 122. Vide infra, Cap 3 §. 1. num. 6.

[2] Kalaúz, fol. 1. 278, 518.

[3] Kalaúz, I 514.

N° 2. A' Második Bizonyságra, hazugságokkal felel Balduinus.

Azt írja *Balduinus;* hogy, *A' Pápisták, és nevezet-szerént Mariána, szent dolognak ítílik, ha ki az idegen-hítü Fejedelmeket, vassal, méreggel megöli, sőt Mártyroknak tartyák azokat, kik efféle gyilkosságért büntetődnek.*

Pag. 19, 26, 27, 297, 310. De Mariana.

Velős hazugság ez. Mert a' *Kalaúz*ban[4] megmutattam, hogy ezt soha *Mariána* nem tanította; soha a' *Romai Ecclesia* nem javallotta, sőt, a' közönséges Gyölekezet, átok-alá vetette, valaki afféle gyilkosságot javal és óltalmaz.

[4] Kalaúz, II. kiadás. Appendix, fol. 1063.

Hamisság az-is; hogy, *A Pápisták csalárdúl titkollyák Vallásokat. Mert, noha Mariána azt írja, hogy Bóldog Aszonyt, Isten-aszonynak nem tartyuk; noha Bellarminus azt hirdeti, hogy az Indulgentia meg nem bocsáttya a' bünöket; de azért alatomban, külömbet vallanak.* Balduinus tudgya ám jobban nállunknál, mint hiszünk és vallunk. Elhidgyék a' *Luteristák,* hogy tőllök-való féltünkben, meg nem tagadgyuk Vallásunkat. Bóldog Aszonyt mi böcsüllyük, Isten-aszonynak nem tartyuk: mert nékünk csak egy Istenünk vagyon. Az *Indulgentiák*rul a' mit *Bellarminus* írt, igazán írta, én-is a' *Kalaúz*ban[5] megmagyaráztam, minémü értelemmel mondassanak az *Indulgentiák* a bünöket letörölni, nem szükség azt újobban leírnyia: harapjon abba *Balduinus,* ha vagyon foga.

Pag. 20, 21.

[5] Kalaúz, II. 606.

N° 3. A' Harmadik, Negyedik, Ötödik Bizonyságokat minémü hazugsággal terheli[*1] Balduinus.*

A' Harmadik Bizonyságra, azokat a hazugságokat újíttya, a mellyeket a' Másik bizonyság-ellen mondott vala, E' felett, azt
[1] Pag. 26. beszélli; hogy,[1] *A' régi Keresztyének, a' Mártyrokat segítségül nem hítták, és az ő nevekre Templomokat nem építettek.* Ez, mely hamis,
[2] Kalaúz, II. 568. világos példákkal megmutattam[2] a' *Kalaúz*ban.
[3] Pag. 29. A Negyedik Bizonyságra, azt hazudgya[3]; hogy mi, *a' Pápát Istennek tartyuk;* hogy, *a' mit Daniel az Antikrisztusról jövendőllött, azt a'*
[4] Supra, fol. 493, 494. *Romai Pápárúl értette.* Az Isteni nevezettrűl, ezelőt[4] szóllánk. Hogy a' Pápa nem *Antikrisztus,* ezután, Irásunk tizedik részében megmutattyuk.

Az Ötödik Bizonyságban, helyén hadgya, hogy a' Keresztyén
[5] Pag. 33, 159. hit Csudákkal gyarapodott. De azt veti mellé, hogy[5] *A' Hit igazságát, csudákból nem ismérhetni: Mert Keresztelő János csudát nem tett, A' minémü csuda dolgok történtek pedig a' Pápisták-között, azok Ördög csalárdsági.*

Ezek hiuságok. Mert abból, hogy Keresztelő *János* csudát nem cselekedett, ki nem fakad, hogy a' csudákból, a' hol vannak,
[6] Vide Cap. 3. §. 2. n. 4. meg nem ismérhetni az Igazságot. De Keresztelő *János*rúl, ezután[6]
[7] Kalaúz, I. 195, 198. II. 214. szóllyunk. A' *Kalaúz*ban pedig világoson megbizonyítottam,[7] hogy nem ördögi csalárdságok, hanem Isteni erőnek cselekedeti azok a'
Kalaúz, II. 339. csudák, mellyekkel a' *Romai Ecclesia* igazsága erőssíttetett. Ezeket olvasta *Balduinus,* de füle-mellől bocsátotta; és csak úgy irkál, a' mint predikállásában szokott nyelveskedni. Azt sem bizonyíttya mit mond, arra sem felel a' mit mi bizonyítunk, hanem ész-nélkül szól beszél.

N° 4. A' Hatodik és Hetedik Bizonyságra néző hazugságok.

A' Hatodik Bizonyságot, sokképpen mocskollya: A' *Romai* Udvarnak ragadozó fösvénységét, a' Barátok henyélését, a' Jesuiták
[8] Pag. 42. gazdagságát, szapora hazugságokkal hímesíti. Azután azt irja; hogy,[8] *Minden Püspök nagy pénzen veszi a' Pápától a' Palliumot, mellyet*
[9] Pag. 43. *gyakran harmincz ezer aranyon adnak.* És,[9] *Nincs oly utálatos vétek, mellyet pénzen meg nem válthatni a' Pápától.* Végezetre, azt írja; hogy, *Sz. Ágoston Barát nem volt, és új Regulát nem írt.*

Ezek merő hazugságok. Mert csak *Érsek*nek ád a' Pápa *Palliumot*, nem egyéb Püspöknek. És noha én-is hozattam *Palliumot*, de a'

[*1] Hazugsággal terheli = hazugságot fog reá.

harmincz ezer aranynak, harminczad részében sem tölt minden költségem. Azért, harmincz ezer hazugságot mond ez-aránt *Balduinus*. A' Bűn-váltság sem pénzen jár nállunk: hanem Krisztus érdeme-által, ingyen adatik azoknak, kik igaz hittel, és töredelmes szűvel járúlnak Istenhez, és az ő *Sacramentomi*val élnek. Sz. *Ágoston*, maga állapattyárul ezen szóval ír:[1] *Petilianus, perrexit ore maledico in vituperationem Monasteriorum, Monachorum; arguens etiam me, quod hoc genus vita a me fuerit institutum.* Hogy pedig Barátok Klastromi nem vóltak *Európá*ban, Sz. *Márton* és *Hilárius*-előt, igazán irja *Sozmenus*[2]. Mert Nagy *Constantinus* első Keresztyén Császár-előt, oly szörnyű üldözésekkel dühösködtek a' Pogány Császárok, hogy, sem *Templomo*kat, sem Klastromokat nem éppíthettek a' Keresztyének: hanem azután Sz. *Basilius*, és töb sok Szent emberek, kezdettek *Európá*ban Klastromokat rakni.

[1] Lib. 3. cont. Liter. Petilia. cap. 40.

[2] Sozom. lib. 3. c. 13. Anno 306. cæpit regnare Constantinus. Circa annum 360

Csoportos hazugság, a' mit ír a' Hetedik Bizonyságra; hogy a' Pápista tudomány *Krisztust hazuggá tészi; a' gyilkosságot parancsolja; a' Sodomíta vétket dícsíri; hit-szegést tanít*[3]*; a' Papoknak kurvákat enged*[4]*; a Sz. Irást fogyatkozottnak, a' Traditiókat ennél bőcsülletesbeknek vallya; az Igazúlást a törvénytűl várja.* Ezeket *Balduinus* bátran hazudgya, de semmivel nem bizonyíttya: nem-is bizonyíthattya, mert soha semmit effélét a' *Romai Ecclesia* nem hitt, nem tanított.

Pag. 47.

[3] Vide Kalaúz, II. 670.

[4] Kalaúz II. 15.

Hazugság az-is; hogy mí[5] *Megengedgyük, hogy a' Krisztus emberségével közöltetett az Igének személye: de tagadgyuk, hogy ezzel együtt az Isteni tulajdonságok vélle közöltettek.* Mert ezt mi[6] nem tagadgyuk, hanem a' közöltetésnek módgyárúl külömbözünk, mint ezután meghallod.

[5] Pag. 47

[6] Vide infra. cap. 11. §. 3.

Hazugság, hogy[7] *A' Keresztyéni tudomány, némely dolgokban ellenkezik az igaz okossággal.* Sok dolgok vannak a' Keresztyéni tudományban, mellyek fellyűl haladgyák az emberi okosságot: de semmi sincs az igaz okossággal ellenkező. Mert, *Verum vero non repugnat,* az igaz nem ellenkezhetik az igazzal.

[7] Pag. 48.

Az sem igaz; hogy[8], *A' kenyérnek Krisztus testévé változásából következik, hogy két ellenkező mondás egyszer'smind igaz; azon egy test, nagy és nem nagy lévén.* Ezek, a' ser füstitül gőzőlgő fejekben következnek: De mi-nállunk csak az következik ebből, hogy a' nagy test, kis helyen lehet; mint Krisztus mondgya[9], hogy a' nagy teve tő-fokon által-mehet, Isteni erőből.

[8] Pag. 48.

[9] Matth. 19. v. 24. Kalaúz II. 413.

Hazugság az-is; hogy, a' mi Vallásunk-szerént[10], *Ha minden bűnt, neme és nevezete-szerént meg nem gyónunk, bocsánattyát nem*

[10] Pag. 49, 295, 326.

Kalaúz, I. 583. X. Concilium Trid. Sess. 14. c. 5.

nyerhettyük. Mert a' *Kalaúz*ban megmutattam, hogy csak arrúl kel gyónást tennünk, a' mi eszünkbe jút. A' mirűl megfeledkezünk, az-is a' gyónt bűnökkel eggyüt megbocsáttatik. Igen jól tudta ezt *Balduinus:* azért megvallya másut; hogy, a' *Romai* vallás szerént,

[1] Pag. 574.

csak azokat a bűnöket kel előszámlálni[1], *quorum quis meminisse potest,* mellyekrül ember emlekezik.

[2] Pag. 51.

Hazugság az-is; hogy, a' mi Hitünk-szerént[2], *a' Törvénynek engedelmességével érdemellyük bününk bocsánattyát.* És *a' Törvény csak azt kívánnya tőllünk, a' mit az emberi természet végbe vihet.*

[3] Vide Kalaúz, II. 506.

Távúl légyen[3] hogy mi ezt hidgyük. Senki a bűnök bocsánattyát nem érdemli egyéb, az egy Közben-járó Krisztusnál. Az emberi

[4] Kalaúz, II. 496.

természet sem elégséges a' Törvények tellyesítésére; hanem[4], a' Krisztus érdeméből adatott Sz. Lélek malasztya, gyámolíttya a' mi gyarlóságunkat: és valamire érkezünk*[1], ő-általa, az ő segítségével és nem a' mí erőnkből érkezünk.

[5] Pag. 52, 53. Marc. 10. v. 21.

A' mit *Balduinus*[5] feszeget a' Szüzességrül-való tanács vagy tetczés-adásrúl; és ama' Gazdag ifiúnak adott tanácsrúl: csak habo-

[6] Kalaúz, II. 502, 673.

zás. De mivel azokrúl a' *Kalaúz*ban[6] szóllottunk, nem szükség it bővebben emlekeznünk. Csak azt jutatom eszében *Balduinus*nak, hogy ő Sz. *Pált,* sőt Krisztust meghazuttollya. Mert azt írja; hogy, *Sz. Pál senkit a szüzesség megtartásért, bóldogbnak nem ítil Isten országában.* Maga*[2], Sz. *Pál* így szól[7]: *Bóldogb lészen, ha így marad.*

[7] I. Cor. 7. v. 40.

Annak az Ifiúnak, a' ki azt mondotta, hogy megtartotta a törvényeket, mellyeket eleibe-számlála Krisztus; azt mondá Üdvözí-

[8] Marc. 10. v. 21. Luc. 18. v. 22. Pag. 53.

tőnk[8], hogy még egy heával vagyon: Ha *Perfectus,* tellyesen tekélletes akar lenni, oszsza szegények-közibe mindenét. De *Balduinus* ez-ellen azt irja; hogy, *Ha ezt cselekedte vólna-is, tekélletesb egyebeknél nem lett vólna.* Ítíllye meg akár-ki, ha *Balduinus*nak kell-e hinni, vagy Krisztusnak, és Szent *Pál*nak.

[9] Pag. 54.

A' Pápák ganejára tér utóllyára *Balduinus*[9], és abban turkál.

[10] Vide Kalaúz, II. 685.

De ha mely Pápa gonosz vólt, azzal Hiti meg nem mocskoltatik[10].

N° 5. A' Nyólczadik Bizonyságot-illető hazugságokrúl.

[11] Pag. 56. Kalaúz, II. 203.

A' Nyólczadik Bizonyságot, szokása szerént hamisságokkal terheli *Balduinus.* Elsőben, azt irja; hogy, *Az igaz Tudomány, a'*

[12] Hebr. 11. v. 5. Matt. 18. v. 17.

Szent életből meg nem bizonyodik[11]. Maga, a' Sz. Irás tanítása szerént[12], senki igaz Hit-nélkül és az igaz Anyaszentegyház eggyessége-

*[1] Érkezünk = jutunk. Ha valamire érkezünk = ha valamire képesek vagyunk. — *[2] Pedig.

nélkül, Szent és Isten előt kedves életet nem viselhet. Esztelen mondását, esztelembül bizonyíttya *Balduinus;* azzal, hogy *Színmutatók sokan vannak.* És hogy, *Az igaz hitük-közzül sokan feslettek találtatnak.* Mert a' kép-mutatók, nem Szentek. És, noha igaz Hitnek kel ot lenni, a' hol igaz Szentség vagyon: de a' feslett életből, nem következik a' Hit hamissága; hanem-ha a tudománynak maga tulajdon erejéből fakad a' gonosság.

A' Szüzességnek állapattyát, azzal gyalázza Balduinus[1]: *Mert sokan ezt nem örizték tisztán.* A' Házasságot sem minnyájan viselik tisztán: de ezzel nem az állapat gyaláztatik, hanem az állapat mocskolója. És a' mely Isten a' házasságot dícsíri, és a' házas állapatban sokakat szentségben tartott; azon Isten mondgya[2], hogy job, és bóldogb, a' ki házasság nélkül tisztán él. Mely életet, mind Krisztus, mind egyéb számtalan Szentek, példájokkal böcsületessé tették.

[1] Pag. 57.

[2] I. Cor. 7. v. 38, 40.

Balgatagúl szidalmazza *Balduinus*, az Oszlopon-álló *Simeont,* kit a' régi Sz. Atyák, és Keresztyén császárok, még éltében Szentnek itíltek. Bolondabbúl vétkesíti az ő cselekedetit, azzal, hogy, *A' mi szentségünk, a' Krisztus követésében ál: Krisztus pedig oszlopon nem állott.* Ha a' Krisztus követésében vagyon a' szentség: mivel Krisztus feleség nélkül élt, kövesse ezt *Balduinus* társaival.

Pag. 58.

It ismég*[1] a' Pápák kamara-székibe*[2] mégyen *Balduinus*[3]. Ha ot büzt talál-ís, azzal a' *Romai* Hit igazságát nem terheli, mivel ő-maga *Balduinus*, Szent *Ágoston* írásából bizonyíttya[4], hogy a' feslett Pástorok gonoszsága, nem hamissíttya a' Tudomány igazságát. Jóllehet, ha visgálni akarnók, a' mit *Balduinus* a' Pápákra, és egyebekre kérődik, kitetczenék, hogy nagyob része, hazugok költése. De haszontalan ebben üdőt tölteni.

[3] Pag. 59.

[4] Pag. 56.

Végezetre, *Balduinus* illyen czégéres hazugsággal koronázza szavát[5]: *Szokás a' Pápistaságban, hogy a' Krisztus tanításánál, sokkal böcsülletesbnek tartyák a' maguk álmát.* Ezt bizonyítani sem igyekezik; tudván, hogy csak káromlás. Mert mi a' Szent Irást, Isten szavának hiszük: valami ezzel ellenkezik, azt mind hamisnak itíllyük. És valaki ennél külömbet fog-reánk, maga álmát hüvelyezi.

[5] Pag. 60.

N° 6. A' Kilenczedik és Tizedik Bizonyságra-való hazugságok.

Balduinus a' Kilenczedik Bizonyságot, két csavargással nyálazza: Elsőben, azt írja; hogy[6], *Nem mindenkor ostorozza Isten*

[6] Pag. 60.

*[1] Ismét. *[2] Árnyékszékébe.

szemlátomást a' gonoszokat e' világon. Ezt mi *Balduinus*túl nem tanúllyuk: mert a' *Kalaúz,* Második könyvének Kilenczedik Bizony-
Pag. 61, 235. ságát, ezen kezdette. Másodszor, azt irja; hogy, *Sok Pápák gonoszúl hóltak.* És, mivel szaporán foly nyála *Balduinus*nak, mikor a' Pápák moslékában akad; sok hazugságokkal, bizonyság-nélkül rágalmaz némely Pápákat.

De ha mind igazak vólnának-is a' miket ír; arra csak azt felelném, a' mit hasonló dologban, hasonló káromlónak felele Sz.
Augustin. epist. 105. Ágoston: *Etiamsi in illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, qui nunc in eâdem Cathedrâ sedet, quispiam traditor subrepsisset; nihil præjudicaret Ecclesiæ, et innocentibus Christianis, quibus Dominus providens, ait de malis Præ-*
[1] Epist. 166. *latis: Quæ dicunt, facite; quæ faciunt, nolite facere.* [1]*De Præpositis malis, securam fecit Dominus plebem suam, ne propter illos, doctrinæ salutaris Cathedra deseratur, in qua, coguntur etiam mali bona docere.* Csudálkozásra méltó, hogy az Isten fia, a' ki válogathatott az emberekben, és Isteni hatalmával, akár-mely gyarló edényt győzhetetlenné tehetett; a' mely tizen-két Apostolt választa,
[2] Math. 26. v. 74. azok-közzül eggyik, [2]elárulá őtet; másik, háromszor megtagadá; még pedig hittel és esküvéssel mondá, hogy nem isméri őtet. Ezt én, csudálatosb dolognak tartom, hogy-sem, ha ő-utánna, száz *Romai*
NB. Pápa hasonló tagadást tevén minden egyéb vétkekben merült vólna. De az Isten bölcsesége, az Első fő Pásztor esetivel, akart oktatni, hogy meg ne ütközzünk, ha az Egyházi Pásztorok esetit láttyuk.

A' Tizedik Bizonyságra azt feleli; hogy Isten gond-viseléséből ki-tetczik, hogy az Isteni tudomány az ő tisztaságában állandójúl
Pag. 63. marad: *De mikor az a' kérdés* (ugy-mond), *ha minállunk-e, vagy a' Pápistáknál az igaz Tudomány? Ot az Isten gond-viselése, semmi bizonyságot nem tészen.* Tudta *Balduinus,* hogy ebben a' Második könyvben, nem az a' kérdés, ha mínállunk-e, vagy az Újítóknál az Igazság; hanem, csak *in genere,* a' Keresztyén hitnek hitelesvólta bizonyíttatik: de azért akarta ide elegyíteni a' mi nem ide való, hogy eszét veszesse az Olvasónak. Az pedig iszonyu káromlás, hogy az Isten gond-viseléséből, bizonyost nem tudhatunk az igaz Hitrül. Mert, ha az Isten gond-viselése erre útat nem mutat, semmi mód nem lehet az igaznak és hamisnak választásában.

Mind ezekből, eszébe veheti az okos ember, hogy a' *Balduinus* feleleti hamisságból, káromkodásból, hiuságból tóldozott rongy, melyben sem okosság, sem igasság, sem szemérmetesség nem tal áltatik.

III. RÉSZE.

A' KALAÚZ HARMADIK KÖNYVÉRE, MIT BESZÉL BALDUINUS.

§ 1. A' Harmadik könyvnek Első Bizonyságárúl.

Tizen-négy Bizonysággal erőssítettem a' *Kalaúz* Harmadik könyvében, hogy Igazság nem lehet, a' *Romai* gyölekezet-ellen támadott csőcselék Újságokban. Ezeket nagy igyekezettel ostromlotta a' *Vittebergai Academia, Balduinus*-által. De légyen áldott az Isten; mint a' vasat, mennél inkáb csiszollyák, annál inkáb fínyesítik: úgy ezek-is a' Bizonyságok, annál szebben és erőssebben tündöklenek, mennél nagyob erővel akarták rontogatni a' *Luter* Katonái. Mert magok feleletivel, mint *Góliáth* fegyverével, meggyőzetnek; és világ-előt túdóvá tészik, hogy az Isten Igazsága- Prov. 21. v. 30.
ellen, nincs bölcseség, nincs tanács az emberekben.

Ezt hogy világosban mindenek ércsék, a' Szent Lélek segítségét buzgó és alázatos szűvel kérem, hogy szent neve tisztességére, és szegény romlott Hazánk javára, úgy igazgassa elmémet és pennámat, hogy a' Tébolyodottak, igaz útra térjenek; a' Hívek pedig, a' megismért Igazságban nevekedgyenek, az örök bóldogságra. Amen.

N° 1. A' Harmadik könyvnek Első részében, min akadoz Balduinus.

Igazán mondgyák a' Deákok: *Conscius ipse sibi, de se putat omnia dici;* A' ki maga vétkét tudgya, magára veszi valamit a' vétekrül mondanak, bár őtet ne nevezzék-is. Noha azért az Előljáro Irásban nem emlekeztem a' *Luteristák*rúl: de *Balduinus* azt irja, hogy ő-róllok példázok, mikor azokat feddem, kik tilalmazván az igaz Hit visgálását, azt akarják, hogy a' miben nőttek, szembéhúnyva maradgyanak azonban: *Arra néz it ellenség* (ugy-mond), *hogy mi az ügyüket arra tanítttyuk, hogy megelégedgyenek a' Catechismussal, és nem szükség hogy ők a' Hitrűl-való nehéz vetekedésekbe keverődgyenek. Mely tanácsnál hasznossabb semmi nem lehet: Mert kicsoda az együgyük-közzül, a' ki értené az Iskolai vetekedéseket?* Adta vólna Isten, hogy ezt a' tanácsot követték vólna *Saxo-*

Pag. 63, 674, 676. Vide infra cap. 7. § 2. initio.

*niá*ban, mikor *Luter* támada. De akkor, külömb tanácsot adtatok.
Contradictio. Hogy most a' *Luter* hálójában kötelődzött kösségnek ezt tanácsollyátok, oka csak az, hogy a' *Romai* vallás igazságát ne visgállyák. De mivel a hamisság egy nyomban nem maradhat; maga mondása-
[1] Pag. 70, 68, 421. ellen így tanít másut Balduinus[1]: *Isten minket a' Sz. Irás olvasására*
[2] Pag. 101. *kötelez: tartozik minden ember e' mellé vetni Vallását.* [2] *Tartozik akár-ki, a' lelket megpróbálni ha Istentül vagyon: mely próba, a' Sz. Irásból lészen.* Ha ez így vagyon, medgyenek*[1] a' kik olvasni
Pag. 591. nem tudnak? kikrül maga *Balduinus* írja, hogy nem tartoznak a' *Biblia* olvasásra. Hová lésznek, a' kik tanácsodat követvén, nem elegyednek a' Hit dolgairúl-való kérdésekbe, hanem a' *Catechismus*sal megelégesznek? Minden tudományt *examinálni*, minden lelket a' Sz. Irásból megpróbálni, vallyon nem keveri-e az együgyü embert a' Hitrűl-való nehéz vetekedésekben?

[3] Pag. 71, 324. Csúfollya *Balduinus*[3] a' *Catholicus*okat, hogy oktalanúl hisznek, és *a' Szén-égetővel csak az Ecclesia hitire mutatnak.* De a' dolog külömben vagyon. Mert, noha a' kösség*[2] azzal nem tartozik a' mi lehetetlen; tudni illik, hogy az egész Sz. Irást tudgya, és minden Tudományt czikkelyenként annak mértékén megfontolyon: de
Vide Kalaúz II. 102, 128. azzal tartozik, hogy okos itíletből kövesse az Igazságot, és ne
Populus quomodo probat dogmata. kapjon vakul akár-mely tanításban. Isten pedig, többi-közöt két bizonyos *Regulát* és mérő-sinórt mutatott, mellyen az együgyü kösség-is megpróbálhattya a' Tudományt: I. Ha ki az Apostolok idejétűl-fogva meg-gyökerezett, állapodott, vastagodott Tudományellen Újságot kezd; azt mingyárt meg kel vetni, ha szinte Angyalnak mutatná-is magát. Ezt olvassuk *Galat. 1. v. 8, 9. — 2. Joan. v. 10. Rom. 16. v. 17. Philip. 2. v. 2. Cap. 3. v. 16. — 1. Tim. 6. v. 20. Heb. 13. v. 9.* és egyéb helyeken. Ezen a próba-kövön, a' kösség-is megpróbálhattya az Irás igaz értelmét, a' Tudomány igazságát. Mert Isten igérte, hogy minek-utánna egyszer fel-állapodott az *Ecclesia,* világ végig el nem fogy. Kiből következik, hogy az Igazságban újitás nem lehet. II. Az Apostolok ídejétűl-fogva rendszerént következő Lelki pásztorokat, tartozik a' kösség halgatni;
Vide Kalaúz, I. 166, 191. *Hebr. 13. v. 17. — 1. Joan. 4. v. 6.* Mihelyt azért elszakad valaki,
Vide infra, § 2. num. 1. in fine. és a' rend-szerént hivatott Pásztorok tanítása-ellen újít; ottan tudhattya a kösség, hogy hamissat tanít. Az *Ecclesia* méltóságán fondáltatott probánál sem lehet bizonyosb: mivel Isten ennek igérte, hogy az Ördögtül meg nem győzetik.

*[1] Mit tegyenek. — *[2] Gyülekezet, nép.

Tovább mégyen *Balduinus*, és azt írja, hogy a' Pápistaság, nagy akadékot vét az Igazság isméretinek: *Mert tiltya a' Sz. Irás olvasasától a' Világi embert; és azt kiványa, hogy az Anyaszentegyháznak vakúl engedgyünk.* Ezelőt[1] megmutatám, hogy a' Sz. Irás olvasástúl senkit nem tilalmaz a' *Romai Ecclesia*. Hogy pedig az Anyaszentegyház engedelmességéhez kötelezzük az embereket, Krisztus Urunktúl tanúltuk; ki azt parancsollya, hogy [2]*Pogánynak tarcsuk, valaki a' viszavonyásokban az Ecclesia szaván meg nem nyugszik.* Sőt ezen engedelmességet kivánnya, a' kösségtül a' *Luterista Synagóga*, [3]mikor nem akarja, hogy a Hitrül-való nehéz vetekedésekbe bocsátkozzék, hanem a' *Catechismus*sal megelégedgyék.

Pag. 69, 70.

[1] Supra, fol. 495.

[2] Matth. 18. v. 17.

[3] Ita Bald. relatus supra, fol. 37.

A' Harmadik könyvnek Első részében, megbizonyítottam, Hogy igaz Hit szükséges az üdvösségre; És, hogy csak Egy az igaz Hit, melyben üdvözülhetünk. Eggyikét sem tagadgya *Balduinus*. De hogy ne látassék valamit helyén hagyni mondásimban, itt-is akadoz.

Először, azt írja; hogy, a' minémű Bizonyságokat előhozok a' Sz. Irásból, *azok az üdvözítő Hitrül, nem az igaz Vallásrúl szóllanak.* Ez, merő álom. Mert mi a' Sz. Irásbúl azt tanúltuk, hogy [4]*Egy a' Hit;* nem kettő; vagy három: és ez a' Hit, [5]*Argumentum non apparentium*, a' láthatatlan dolgok erőssége; az-az, mind azoknak hitelére erősít, a' miket Isteni jelenésből értünk. Sohúlt*[1] a' Sz. Irás, az üdvözítő, és tudományu Hitet nem nevezi; sohúlt ennek külömbözését fel nem jegyzi: hanem csak a' *Luteristák* gondolták. És a' *Kalaúzban*[6] megmutattam, hogy az a' *Salvifica* hit, mellyel minden *Luterista* maga-felől elhiszi, hogy ő pokolban nem mehet, nem Hit, hanem balgatag vélekedés.

Pag. 73.

[4] Eph. 4. v. 5.

[5] Hebr. 11. v. 1.

[6] Kalaúz, II. 540.

Másodszor, azt írja; hogy rágalmazás, mikor azt írom, hogy a' *Luteristák* elein azt tettették, hogy a' *Romai Ecclesiá*túl a' Hit dolgaiban nem külömböznek. Mert[7] *az Augustai Confessio, Artic. 21.* nem szól a' mostani *Romai Ecclesiá*rúl, *hanem a' minémű vólt Sz. Agoston, Jerónymus, Ambrús-idét: mert még akkor, elég hív vólt a mennyei Tudomány őrzésében.* Állyunk-meg it *Balduine;* és jer ne törődgyünk tovább a' sok irásokban. Ha Sz. *Agoston*-idét, a' Halottakért nem imádkoztak; ha a' dücsöült Szentek segítségét nem kérték; ha az Igazulásrúl, a' Jó cselekedetek érdemérül, az Oltári szentségrül, azt nem hitte a' *Romai Ecclesia* a' mit most hiszünk: bár te se hidgy semmit ezekben. Ha pedig Sz. *Agoston*

[7] Pag. 76, 216, 350, 509, 527.

*[1] Sehol.

idejében, ezeket úgy hitték a' Keresztyének, mint most mi hiszük; mivel az *Augustai Confessió*ra megesküttél, ez pedig azt mondgya, hogy azt kel hinni a' mit Sz. *Agoston*-idét tanítot a' *Romai Ecclesia:* ne csavarogj tétova, hanem térj a'hoz, a'ki híven őrzötte a mennyei Tudományt. A' *Kalaúz*ban[1], rövideden Sz. *Agoston* szavait előhoztam egy-nehány *Articulus*rúl, többet említek, csak kösd arra magadat, hogy, a' mit Sz. *Agoston*, *Jerónymus*, *Ambrús*, irásiból szokott dolognak mutatunk a' Keresztyénségben, azt ennek-utánna szűvel és szájjal bévészitek. De oda vagyon az: inkáb hazugságban hadgya *Balduinus* az *Augustai Confessiót*, és annak engedelmességére kötelező hitit felbontya, hogy-sem arra lépjék. Mert ez-után maga írja; hogy, *Pápista Szentek vóltak, Augustinus, Jerónymus, Gregórius, Martínus*. Az-is ő szava; hogy, [2]a'miket a' régi *Conciliom*ok Szent *Agoston*-előt javallottak a' Pápistákkal eggyezvén, azokat ők kárhoztattyák. Megvallya azt-is; hogy, [3]a'miket a' régi Eretnekekben Sz. *Agoston*, és ő idejében az *Ecclesia* kárhoztatott, azokban ők sokat javallanak a' Pápisták-ellen; mint ezennel bővebben meg-hallyuk.

[1] Kalaúz, II. 259.

Pag. 220, 221.

[2] Pag. 225. et seq. et 99.

[3] Pag. 330. et seq. Vide Balduin. pag. 198. de Erroribus Patrum.

Harmadszor: A' mit a' *Kalaúz*ban olvasott *Balduinus*, azt, mint maga tudományát, nagy hoszan előbeszélli[4]; tudni illik, hogy nem minden visza-vonyás bontya-fel a' Hit eggyességét, és, sok csavargás-után, azzal fejezi-bé irását, a' mit én tanítottam; hogy, [5]*Az szakasztya-el a' Hit eggyességét, a' ki tudva ellenkezik annak az Ecclesiának tanításával, melytül az Evangeliomot, és a' Sz. Irást vettük.*

[4] Pag. 79. et 313.

[5] Pag. 97. Contrarium docet pag. 562.

Negyedszer: Csak igen *obiter*, és mint múló-félben említettem vala a' Sz. *Agoston* mondását, hogy, Az *Evangeliom*nak nem hinne, ha az Anyaszentegyház bizonyitása arra nem vinnéje. Azért *Balduinus*, a' töb irásomat félre tévén, ebben akad: I. Hozza-elő Szent *Agostont*, ki azt mondgya; hogy [6]*Hallani nem kel azokat kik azt kérdik, Honnan tudgyuk, hogy ezek Sz. Irások?* De errül a' *Kalaúz*ban[7] bővségesen szóllottunk, és maga sem tagadgya *Balduinus*[8], hogy, ha ezt a' kérdést nem azért támasztyák, hogy kétessé tegyük a' Sz. Irást, méltán kérdhettyük, Honnan tudgyuk, hogy ezek a' Szent könyvek. II. Előállat némellyeket azok a' Bizonyságok-közzül, mellyekkel a' *Kalaúz*ban[9] megmutattam, a' Sz. Irásnak hitelre-mélto bócsülletit: mint-ha ezeket mi jobban nem tudnók ő-nállánál. De azt-is e' mellé kellett vólna vetni, a' mint ugyan ottan[10] megmutattam; hogy, csak ezekből, minden könyveket, és

[6] Pag. 80.

Kalaúz, I. 456.

[8] Pag. 604.

[9] Kalaúz, I. 443.

[10] Kalaúz, I. 463.

minden könyvek részeit meg nem ismerhettyük, az Anyaszentegyház tanu-bizonysága-nélkül. III. Igazán írja; hogy, [1]*Az Ecclesia nem ád méltoságot az Isten igéjének, hanem csak bizonyságot tészen arrúl a' méltoságrúl, mely ő-benne vagyon.* És megvallya[2], hogy mi-is ezent taníttyuk. Azt sem tagadgya, hogy *Az Apostolok-utánvaló Ecclesia, őrzője annak, a' mit az Apostoli Ecclesia tanított a' Sz. Irásrúl.* IV. A' Sz. *Agoston* mondására jutván, így szól: [3]*Sz. Agoston csak úgy szól,* ex hypothesi, *hogy-ha ő Pogány vólna: mert nem tagadgyuk, hogy a' Pogányoknál nagy ereje vagyon az Anyaszentegyház bizonyításának.* Ez immár balgatagság. Mert, ki látta, hogy a' Pogányoknál nagy ereje légyen az Anyaszentegyház bizonyításának? Ottan nem vólnának Pogányok, mihent ennek a' Bizonyításnak helyt adnának, mert Krisztus azokat hadgya, hogy Pogányoknak tarcsuk, [4]kik *az Anyaszentegyházat nem halgattyák.* Az sem igaz, hogy Sz. *Agoston* csak úgy szól, mint-ha Pogány vólna. Mert az ő szavait hoszan le-írtam a' *Kalaúz*ban[5]; mellyekben, semmi *hypothesis* nincsen. És, hogy esztelenségét *Balduinus*nak megismérnők, rút ellenkező mondással fejezi-bé ezt a' *Caputot.* Azt írván, hogy [6]az *Ecclesia* tévelyeghet, *et sæpe quam gravissime errat:* mingyárt utánna veti: *Ecclesia vera, Scripturæ ductum* SEMPER *sequitur;* hogy az igaz *Ecclesia,* mindenkor a' Szent Irás vezetését követi. Mely két mondásban, a' ki ellenkezést nem lát, semmit nem lát.

[1] Balduin. fol. 82.

[2] Pag. 83. Vide supra, fol. 491.

[3] Pag. 83.

Matth. 18. v. 17.

[5] Kalaúz, 143.

[6] Pag. 84.

N° 2. A' Harmadik könyvnek Első Bizonyságára, mint felel Balduinus.

Mivel az igaz Hit, minden kételkedő bizonytalanságot kirekeszt, azzal bizonyítottam először az Új vallások hamisságát; hogy ezeknek tanítása, iszonyú bizonytalanságok habjaiban meríti az okos embert. A' minémű Bizonyságokkal ezt mutattam, azok-ellen nagy igyekezettel harczol *Balduinus.* De Isten segitségéből, megmutatom, hogy csak verdődik*[1]; és, mint a' lépben akadott madár, inkáb békeveri magát.

Hogy azért jelenségét adgya, minémű vitézeket állat erre a' harczra, hazugságon kezdi irását és azt mondgya, hogy [7]*Nem merem én a' Szent Irással bizonyítani Hitemet, vagy rontani az ellenkező Tudományokat: hanem a' Sz. Irástúl meszsze futok.* Semmi sincs ebben, *Balduine.* Világos igékkel mondottam[8], hogy nem

[7] Pag. 85, 128. etc.

[8] Kalaúz, I. 136.

*[1] Vergődik.

futunk attúl, hogy a' Sz. Irás verőjével tanitástokat eggyenként roncsuk: De it, közönségesen minden Tudománytokat egyszersmind hamissíttyuk. Oly bizonyságokkal hamissíttyuk pedig, mellyek a' Szent Irás szavain éppíttetnek. Mert, a' *Kalaúz* Harmadik könyvében-való bizonyságoknak *Major propositiója*, felvetett fondamentoma, világos Sz. Irásokon fondáltatik.

[1] Pag. 85. Verba Irenæi in Kalaúz, II. 12, 139. [2] Pag. 678.

Az-is temérdek hazugság; hogy, [1]*Irenæus az Apostolok Irásárúl mondotta, hogy ebben, mint gazdag tárházban, minden igazságot bétettek az Apostolok.* Mert ezt nem a' Sz. Irásrúl, hanem az *Ecclesiá*rúl írja *Irenæus;* a' mint maga-is másut [2]megvallya *Balduinus.*

Tertulliánus szavait előhozván, azt írtam; hogy, úgy szólhahatunk mi-is az Újitóknak, mint ő a' régi Tévelygőknek. Erre azt [3] Pag. 86. írja *Balduinus;* hogy, [3]*Ezeket nem nékik mondotta Tertulliánus, hanem a' régi Tévelygőknek.* Nagy dolog, ha a' *Saxoniai* ser szag, meg nem kócsagosította a' *Balduinus* agya-velejét, mikor ezt írta. Ki nem tudgya, hogy ezeket *Tertulliánus* a' régiekrül írta? De a' dolog abban vagyon, hogy szinte ollyan szókkal, ollyan győzedelmes erősséggel mondhattyuk mi azokat a' szókat néktek, mely hathatóson mondotta *Tertulliánus* a' régieknek.

Ezek-után, *Balduinus* az én bizonyitásomat kezdi rostálni: de igen lengetegen.

N° 3. Az Uj Tudományok bizonytalanságának Első Jelenségére, mint felel Balduinus.

Első Jelensége az Uj Vélekedések bizonytalanságának, az; Hogy az Újitók, hinni nem akarják a' mit a' Sz. Irásban nem találnak. Bizonyos pedig, hogy a' *Bibliá*ban nem találtatik a' Szent 2. Thess. 2. v. 2. Cap. 3. v. 17. alii scripsere sub nomine Apostolor. Vide Kalaúz, I. 456. könyvek laistroma; sem hogy valósággal azok írták a' *Biblia* könyveit, a' kik nevét *titulus*ban viselik; sem hogy a' Szent könyvek oly éppen, tisztán, változás nélkül maradtak, mint először irattak, *etc.* Tehát ezeket az Újitók ne hidgyék. A' ki pedig ezeket nem hiszi, bizonytalanná tészi az egész Keresztyén vallást.

[4] Pag. 88, 382, 393, 603, 650, 729, 867. [5] Pag. 382.

Erre *Balduinus* azt feleli; hogy, [4]*A' Hit tudományárul, nem a' Historiákrúl szóllanak ők, mikor azt taníttyák, hogy Nem kell hinni, a' mi irva nincs a' Bibliában, vagy ebből ki nem hozatik. Hogy pedig a' Biblia könyveit azok írták a' kik neveket viselik, nem Hit ágazat, hanem historia; melyrül az Ecclesia tanu-bizonyságát ők-is bévészik.* És így fejezi mondását: [5]*Quot, et qui sint Sacræ*

Scripturæ libri; quod eorum sint, quorum nomina circumferunt, et non corrupti: non ad dogma, sed ad historiam pertinet, ad cujus veritatem, testificatio Ecclesiæ sufficit. [1] *Non negamus, ex testimonio Ecclesiæ nos habere, Epistolas esse eorum, quorum præferunt nomina. [Quod aliquis liber Bibliorum incorruptus manserit, ad historiam, non ad fidem pertinet.]* *[1] Megengedi azért *Balduinus*, hogy nem Sz. Irásból, hanem az Anyaszentegyház tanításából tudgyuk mellyek a' Szent könyvek; hogy ezek tisztán maradtak; hogy azoktúl írattak a' kik nevét viselik. Azt pedig hamissan írja; hogy, [2] *Keresztyéni tudomány és Hit ágazat nem lehet a' Historia.* Mert, a' mit az *Evangelistákban*, és Apostoli Cselekedetben olvasunk, annak nagyob része *historia*. Az-is régen lett dolgok előszámlalása, (az-az, *historia*) hogy Krisztus született, *Pontius Pilatus*-alat megfeszíttetett, meghólt, eltemettetett, feltámadott: de azért ezeket a' *Credóba* Keresztyéni tudománynak, és Hit ágazatnak vallyuk. És mint-hogy csak szó-béli csavargás a' *Balduinus* dolga; ne törődgyünk azon, mit kel *Dogmának*, vagy *Articulus*nak neveznünk, mivel az egész-*Bibliában*, ezekkel a' szókkal nem élt a' Szent Lélek. Azt kérdem: Tartozik-e minden Keresztyén, üdvösség vesztés-alat hinni, hogy ezek, a' *Biblia* könyvei; hogy azok írták, a' kik nevét viselik; hogy oly tisztán maradtak, a' mint írták? Ha tartozik: Tehát üdvösség vesztés-alat, tartozunk valamit hinni az Anyaszentegyház tanu-bizonyságából, a' mit a Szent Irásba nem találunk. És így füstbe mennek, és erőtlenné lésznek azok a bizonyságok, mellyekkel az Újítók vítattyák, hogy csak azt tartozunk hinni, a' mit Sz. Irásban találunk. Ha üdvösségünk vesztése-alat nem tartozunk hinni, hogy ezek tiszta Szent könyvek: Tehát üdvözülhet a' ki a' *Bibliát* Sz. Irásnak nem hiszi. Válaszon e' kettőközzül *Balduinus*, és adgya tuttúnkra tetczését.

[1] Pag. 393, 650, 729, 862.

[2] Dogma, et Articulus Fidei.

Fol. 650, 724.

Vide infra cap. 6. § 2. v. 2. NB

Hamar megbáná *Balduinus*, hogy az *Ecclesia* bizonyságának ily nagy hitelt ada, és visza-hazudá szavát: *Nem az Ecclesiának bizonyságából túdódik*, ugy-mond, *az Apostoli Irás, hanem belső jelenségekből; úgymint, a' felséges dolgokból, a' szóllások méltóságából, erejéből, magával eggyezéséből.* Azt-is ez-után veti; hogy, noha a' Sz. Irás azt nem mongya, hogy minden részei tisztán maradtak: *de ezt abból bizonyíthatni, mert Isten nem vezérli az ő népét Irás nélkül.* Ezek a feleletek fen hadgyák, hogy üdvösség vesztés-alat hinnünk kel, ollyat, a' mit Sz. Irásban nem olvasunk.

Contradictio. Pag. 88, 91.

Pag. 89.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék.

De kérlek, *Balduine,* magyarázd-meg e' Két dolgot: 1. Ha Isten az ő népével Szent Irás-kivül nem *tractál:* mint vezérlette *Moysesig* a' hiveket, mivel akkor Irás nem vólt? Mint igazgatta azokat a' Keresztyéneket, kikrül *Irenæus*[1] mondá, hogy ténta is papiros nélkül hittek, predikállásból, és *Traditió*ból? 2. Add mértékét, minémű *majestas, stylus, consonantia, efficacia* kívántatik a' Sz. Iráshoz? mert e' nélkül a' Sz. Irást meg nem választhattyuk a' több Irásoktúl, mivel *Seneca, Plutarchus, Aristoteles,* az ő módgyok-szerént, elég hathatós, bölcs, felséges Irásokat hattak. Félre tévén azért az *Ecclesia autoritás*sát, csinállyon *Balduinus* az ő Jelenségiből egy *Demonstratiót, in forma,* mellyel megbizonyítcsa, hogy Szent *Pál* írta a' *Filémon*nak szóllo Levelet, és hogy úgy írta mint most vagyon. Tudom, hogy ezt rövid nap, *ad Calendas Græcas,* megcselekeszi; csak győzzük várni.

[1] Iren. lib. 3. cap. 4. Kalaúz, II. 12.

Pag. 92. et 8. Utóllyára, azt irja *Balduinus;* hogy, *Noha a' Romai Ecclesia adgya előnkbe a' Sz. Irás könyveit, de egyéb dologban nem tartozunk néki hinni: mert a' Sidóktúl vészük az Oo Testamentom könyveit; egyéb tudományt tőllök nem vehetünk.* Mi az Oo *Testamentom* könyveit, nem azért hiszük Isten igéjének hogy a' Sidók mondgyák, mint ez-előt [2]feljegyzém. Az pedig felbonthatatlan Igazság; hogy, a' kinek tanításából bizonyoson tudgyuk mellyik a' Sz. Irás, annak tanitását egyéb dologban-is bátorságoson követhettyük. Mert azt kérdem: Megcsalathatik-e, vagy nem, az *Ecclesia,* mely a' Sz. Irásrúl bizonyossá tészen? Ha meg nem csalathatik: bátorságos az ő követése mindenekben. Ha megcsalathatik: tehát ily nagy dologban, mint a' Szent könyvekrül-való tudomány, oly tanúnak hiszünk, kirül nem tudgyuk ha igazat mond-e, vagy hazud. Mert, ki tehet bizonyossá, hogy a' ki megcsalhat, és megcsalathatik, a' Sz. Irásrúl-való bizonyságban meg nem csalatik? Hol vagyon arrúl igéret, hogy csak ez egy dologban bátorságos az ő tanítása, noha egyéb tanításaiban tévelyeghet?

[2] Supra, fol. 490.

NB.

Vide supra fol. 492.

*N° 4. Második, és Harmadik Jelenségét az Uj vallások habozásának**[1], *mint simogattya Balduinus.*

Második Bizonyság illyen: Valamit az Újitók ellenünk tanítanak, semmi azok-közzül nem találtatik a Sz. Irásban. Azért semmit ellenünk nem bizonyítnak Sz. Irással, hanem, a' magok magyarázattya, *Consequentiá*ja 's okoskodása, minden fondamentoma

Vide infra cap. 3. § 1. n. 7. in fine.

*[1] Hullámzásának, ingadozásának.

Tudományoknak. Ezekben pedig a' *Consequentiák*ban, emberi okoskodásokban, semmi tekélletes bizonyosság nem lehet, hanem csak emberi gyanuságok, és bizonytalan vélekedések.

Erre *Balduinus* azt irja; hogy, [1]noha *disertis, explicitis verbis,* nyilván magyarázott szavait a' Sz. Irásnak nem mutathattyák arrúl, hogy nincs *Purgatorium;* hogy két *Sacramentom* vagyon; hogy a' Mise nem áldozat; hogy a' dücsőült Szenteket nem szabad kérni, *etc: de azért jó következéssel kihozzák azokat az Irásból.* Ím hallod, hogy az Újitók azokat Sz. Irásban nem találllyák, a' miket ellenünk tanítanak: hanem *Consequentiák*kal, csekély elméjek kócsagos okoskodásával akarnak minket terhelni. Innen vagyon, hogy tellyességgel bizonytalan a' *Luter* és *Calvinista* vallás: mert soha a' Sz. Irásból, vagy egyéb csalatkozhatatlan bizonyitásból, meg nem mutathattyák az ő *Consequentiá*jok igazságát.

[1] Pag. 93, 94, 382, 546, 603, 974, 1295. Novatorum dogmata non sunt in Scriptura. Kalaúz, I. 133, 518. II. 29.

Nem tagadgyuk azért, hogy sok dolgokat *Consequentiák*kal kel a' Sz. Irásból kihozni, sőt, a' mint a' *Kalaúz*ban[3] megmutattam, nincs oly tudománya a' *Romai Ecclesiá*nak, mellyet jó következéssel ki nem hozhatunk az Irásból. De mi-nállunk, bizonyos mód vagyon, melyből tudgyuk, hogy csalatkozhatatlan a' mi *Consequentiá*nk; tudni illik, mikor ezt az Anyaszentegyház itíleti jóvá hadgya. Az Ujítók *Consequentiái* pedig, csak oly roszak, mint a' minéművel ez-aránt bizonyíttya *Balduinus*[2], hogy a' dücsőült Szenteket nem szabad segítségül hínunk, mivel Szent *Jánost*[3] tilalmazá az Angyal, hogy őtet ne imádgya. Eszébe nem vészi *Balduinus,* hogy ez-után a' tilalom után, mászor-is imádá [4]Sz. *János* az Angyalt, teremtett állathoz illendő imádással. De erről másut szóllottunk[5].

[3] Kalaúz, II. 14.

[2] Pag. 94, 95.

[3] Apoc. 19. v. 10.

[4] Apoc. 22. v. 9.

[5] Kalaúz, II. 570.

Harmadik Bizonyság, mellyel az Új Vallások bizonytalanságát erőssítettem: Mert a' Sz. Irás magyarázasában, és a' Hit dolgaiban, a' régi Sz. Atyák, és *Conciliom*ok egyenlő értelmét, bizonytalannak itílik; és kinek-kinek szabadságot adnak, hogy maga magyarázza a' Sz. Irást: úgy hogy, a' szerént vagyon dolgok, mint a' Sidóknak, mikor Előttök-járói nem voltak; [6]*Unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat;* és ki-ki csak azt hiszi, a' mi néki tetczik; úgy érti 's magyarázza a' Sz. Irást, a' mint akarja. [Luther és Calvinus felől ilyenképen szóllanak: Non ego Calvinum, nec magnum iuro Lutherum: Verus uterque placet, falsus uterque iacet.]*[1] Azért, semmi bátorságos, és kételkedés kirekesztő útat nem mutathatnak a' Szent Irás igaz értelmében.

[6] Judic. 17. v. 6. Cap. 21. v. 25.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék.

[1] Pag. 96, 98, 106, 118, 224. *Balduinus* erre, Először azt írja; hogy, [1]*A' Régi Atyák, és Conciliomok, sokszor nagy tévelygésekbe estek. Azért, eléb megexaminállyák az ő tanításokat, ha eggyez-e a' Sz. Irással; az-után* [2] Pag. 179. *követik őket: A' hol pedig nem eggyeznek az Irással.* [2]libere ipsis contradicimus, *bátorsággal ellenek szóllanak.* Egy szóval; a' Sz. [3] Vide Kalaúz, II. kiadás, Appendix 1053. et locis ibi notatis. Atyáknak, és *Conciliomok*nak, annyi hitele vagyon nállok [3] mint *Mahomet*nek, vagy a' pokolbéli Ördögnek: mert a' *Mahomet* mondását-is jóvá hadgyák, mikor az ő *Exámen*nyek szerént eggyez a' Sz. Irással.

[4] Pag. 101. Továb mégyen; és, noha azt írja elsőben, hogy [4]*A' Sz. Irás igaz értelmének itiletit, minden emberre bízzák, a' ki ezt olvassa, vagy hallya:* De azt veti utánna, hogy ezek, a' kik a' Sz. Irást olvassák, egy-más-mellé vetik, és könyörgéssel keresik annak igaz értelmét, ugyan csak emberek: *azért, elvétik néha az Irás igaz értelmét.* Ebből kitetczik, mely igazán írtam a' *Kalaúz*ban, hogy a' Sz. Irás értelmében semmi bizonyos nincs az Újitóknál: Mert ím hallod, hogy sem a' Sz. Atyák és *Conciliom*ok, sem ki-ki magán, bizonyos csalatkozhatatlan magyarázattyát nem adhattya a' Sz. Irásnak. Arra szabadít pedig minden embert Balduinus, hogy [5] Pag. 104. [5]megitíllye a' Sz. Atyák, *Conciliom*ok, és Tanitók irásit; ő tégyen törvényt, ha jól magyarázzák a' Sz. Irást. Ezek mely iszonyú kételkedéseket, és bizonytalanságokat, sőt az Igazság isméretirül való kétségbe eséseket hoznak az emberre, bőven megmagyaráztam Kalaúz, I. 151. a' *Kalaúz*ban. Mert az együgyű ember így gondolkodhatik. Ha minnyájan tévelyegtek a' Sz. Atyák és *Conciliom*ok: mit igérjek én magamnak? Túdósb, szenteb, jámborb vagyok-e mind azoknál? Ha én-is a' Szent Irás értelmében eltévelyedhetem: ki tészen bizonyossá hogy immár-is el nem tévelyedtem? Én egy tudatlan müves, egy hoszú-hajú rövid-értelmű aszony, mint vessem a' Tanítók magyarázásit, az ellenkezők mondásit Szent Irás mellé? mint tegyem ily nagy dolgokban, ily csekély tudománynyal Biróvá magamat?

De térjünk *Balduinus*hoz, és kérgyük azt tőlle: Vagyon-e e' földön oly bizonyos magyarázója a' Szent Irásnak, a' ki ebben meg nem csalatkozhatik, vagy nincsen? Ha vagyon: ettül vegyük NB. az Irás magyarázást; ne tétovázzunk. Ha nincsen: tehát bizonytalan, kétséges az Irásnak minden értelme. És, mivel a' Hitnek tudománya a' Sz. Irás igaz értelmén éppíttetik, semmi bizonyos nincsen a' Tudományban, ha csalatkozhatatlan magyarázója nem mutattatik a' Sz. Irásnak.

Igen gondolatlanúl cselekeszik *Balduinus*, azzal akarván a' Sz. Atyák méltoságát üressíteni, hogy, *Emberek vóltanak; sok dolgokban egy-mással ellenkeztek:* És a' *Conciliom*ok közzül-is, [1] eggyik a' másikat emendálta. Mi sem tagadgyuk, hogy a' régi Doktorok, emberek vóltak, és akár-ki közzüllök megeshetett, kire nézve, az ő írások nem Sz. Irás. Nincs oly Sz. Atya, [2] kinek tanítását, vagy Irás magyarazását hátra ne hagyhassuk, a' maga tulajdon saját vélekedésiben. Azért, a' mint bővségesen megmagyarázám a *Kalaúz*ban, [3] a' Szent Atyák tanitása csak abban bizonyos, a' mit, nem magától gondolt valaki közzülök, hanem a' töb Sz. Doktorokkal, egyenlő, vagy ellenzésnélkül-való értelemmel tanított; a' mit közönségesen Anyaszentegyház tanitásának ismértek; a' mit az ő irásokban nem ellenzett: hanem, vagy nyilván-való végezéssel, vagy halgató javallással bévett, és helyén hagyott a' Keresztyén világ.

Pag. 96. 102.

[1] Kalaúz, I. 403.

[2] A' Szent Atyák tanítása, mikor bátorságos?

[3] Kalaúz. I 252.

Minémű dolgokban légyenek pedig a' Sz. Atyák és *Conciliom*ok ellenkezési, megmagyaráztam a' *Kalaúz*ban; [4] tudni illik, a' mellyekrül szabad vélekedés vagy rendelés lehetett.

[4] Kalaúz, de Patrib. I. 404.

Nagy vétek az-is *Balduinus*ban, hogy, a' mi vélekedésben vagyon, és szabad ki mit ítil rólla; azt úgy vészi, és ostromollya, mint a' *Romai* hitnek bizonyos tanitását. Bizonyossan hiszük, hogy az Anyaszentegyház el nem tévelyedhetik: Azért, mikor a' Pápa közönséges Gyölekezettel egyetemben valamit végez, abban hamisság nem lehet. Kérdésben vagyon pedig, Ha a' Pápa *Conciliom*nélkül megcsalathatik-e? Ezt a kérdést, mind két-felé *disputáll*yák a' Doktorok, ki eggyet, ki mást javal. Eggyikét sem kárhoztattya az *Ecclesia;* mint feljegyzettem a' *Kalaúz*ban. *Balduinus* pedig mindenüt úgy beszél, mint-ha közönséges Hit vólna, hogy a' Pápa, csak magán, oly csalatkozhatatlan Végezéseket rendelhet, mint a' *Conciliom*mal-eggyüt: és azzal akarja a' *Conciliom*okat eltemetni, hogy ezek-nélkül, a' Pápa szinte oly bizonyos végezést tehet, mint a' *Conciliom*mal. De a *Conciliom*oknak, [5] ugyan helye és böcsüllete volna; bár magán a' Pápa bizonyos végezést tehetne-is, [mint az Apostoli cselekedetben olvassuk . . . . . .
. . . . Nem is azért mondatik: a Pápa csalatkozhatatlan az Anyaszentegyház . . . . adott tudományban, mintha magán a Pápának annyi tudománya volna, hogy egyedül mindent elvégezhetne és taníthatna: Hanem csak azért, mert Isten úgy vezérli az anyaszentegyház fejét, hogy a' mit maga egyedül véghez nem vihetne, közönséges gyölekezetek hirdetése által azt elvégezze. És ugyan

De Conciliis, I. 276, 403.

Vide infra hoc eodem §. num. 7.

Kalaúz, II. 136.

[5] Bellarm. lib. 4. de Pontif. cap. 7.

szükségesek is az ilyen gyölekezetek nem csak azért, hogy sokan többt látnak, hanem azért is, mert könnyebben engednek a vakmerők is a sokaságnak; és alkalmasban elterjed minden országban az Ecclesiának közönséges értelme.] *[1] Mert, noha Sz. *Péter* és *Pál* Apostol, magok-is bizonyost végezhettek: de azért a' Közön-
[1] Act. 15. v. 2. 6. séges *Conciliom*-által akarák eligazitani [1] az újonnan támadott viszavonyást.

N° 5. Negyedik bizonyságát az Ujságok bizonytalan-voltának, mivel ostromollya Balduinus.

Negyedik Bizonysága az Új Tudományok habozásinak: Hogy a' magok-közöt támadott viszavonyások leszállításában, nincs semmi
[2] Ita Balduin. pag. 514. módgyok; mivel [2] *A' Sz. Irás magyarázattyából akarják igazitani perlekedéseket:* de ki-ki maga értelme-szerént akarja ezt szabadon magyarázni, és senkit nem akar megbírállani ennek értelmében. Azért, szinte mint a' világi pereknek soha vége nem lenne, ha csak a' Prókátorok magyaráznák a' Törvényt, és Birajok nem volna: úgy a' Sz. Irás értelmérül-való versengéseknek sem lehet soha vége, ha csak az ellenkező felekre hagyatik ennek igazitása.

[3] Pag. 109, 106, 224, 118. Erre *Balduinus* azt mondgya; hogy, [3] *Ők a' régi Atyák és Conciliomok itéletit meg nem vetik, hanem a' Sz. Irásból examinállyák.* Ennek csak az az értelme, a' mit eléb mondék, hogy annyi hitelt adnak az Atyáknak és *Conciliom*oknak, menyit *Mahomet*nek; meg-*examinál*lyák mondásokat; és, a' mi tetczik, bévészik; a' mi nem tetczik, félretészik: az-az, ők Bírák, *Examinátorok* a' Sz. Atyák tanításában. És a' mit az Atyák tanításárúl mondanak, a' magok értelmérül-is azont kel mondaniok; tudni illik, hogy az-is bizonytalan; azt-is próbára kel vinni; és a' próbát ismét meg kel *examinál*ni: úgy, hogy eggyik próbát, más próbára vívén, véghetetlenül fáradgyanak; és soha oly próbára ne jussanak, mellyen
NB. megnyughassanak. Mert, azt kérdem: Vagyon-e Ég-alatt csalatkozhatatlan próbálója a' Sz. Irásból-való *Examen*nek, vagy nincs? Ha vagyon; mutassák-meg azt, és vége vagyon minden kételkedő versengésnek: Ha nincsen; tehát oly *Examinátor* nem lehet, a' kinek *exámen*nye újob *exament* ne kívánnyon: és így, soha semmi bizonyosra nem juthatni.

*[1] A zárójelben olvasható rész az új kiadás részére irott toldalék. A moly pusztitása miatt a szöveget nem lehet egészen helyreállitani.

Sok csavargás-után, *Balduinus* az *Ecclesiá*ra veti a' viszavonyások itíletit. Mert azt írja; hogy,[1] *A visszavonyások leszállitásában illyen mód vagyon: A' túdós Doktorok szorgalmatoson vizsgállyák a' közbevetett kérdést a' Sz. Irásból. Ezeknek tetczéseket approbállya, erőssítcse az Ecclesia. Azután, a' Világi Fejedelmek óltalmazzák ezt a végezést, kiszaggatván a' tévelygéseket.* Bezzeg ez az igaz út, mellyet a' *Romai Ecclesia* követ. De a' *Luteristák* és *Calvinisták*-közöt, ennek helye nem lehet. Mert az *Ecclesiá*nak erősítése-után-is, szabad ő-nállok azt mondani; hogy az *Ecclesia* itíletit *examin*álni kel, és ez az *Exámen* minden emberre bízatott. azért nem kel, mint az Úr borát, a' hívekre vetni az *Ecclesia* végezését: mert az *Ecclesia*-is szinte úgy megcsalatkozhatik, mint akármely Taníto. És így szintén oly erejében marad a' viszavonyás az *Ecclesia* végezése-után, mint azelőt, ha az *Ecclessiá*nak Isten oly bizonyos igéretet nem tett, hogy efféle versengésekben el nem tévelyedhetik.

[1] Pag. 107.

Vide Getser. tom. 1 Defens. Bellar. fol. 1215.

Supra fol. 512.

Végezetre, rútúl szidogattya azt *Balduinus*, a' ki a Sz. Irást rosz Birónak mondotta:[2] *Notetur impia illa vox Esavitæ, qua Scripturam vocat Judicem ineptum.* Tudom bizonnyal, hogy én soha, sem szómban, sem írásomban, a' Sz. Irást rosz Bírónak nem mondottam: sőt mindenüt azt állattam, hogy a' Szent Irás, nem Bíro, hanem az Istennek csalatkozhatatlan Törvénye, melyre kel nézni a' Birónak, úgy mint bizonyos mértékre, igazító sinórra, szegeletes *regulá*ra. A' kit azért Birónak nem vallok, lehetetlen hogy azt rosz Birónak mondhassam. Más az, hogy én *Esavita* nem vagyok. Nincs-is ilyen embernek, mint *Balduinus*, arra hatalma, hogy míreánk nevet adgyon. *Balduinus* az, a' ki a' Sz. Irást, *Ineptum ac incommodum Judicem*, rosz és alkolmatlan Birónak nevezte. És meg akarván ismértetni, hogy nem én szavaim ezek, hanem *Balduinusé*; a' Nyomtatásban,[3] külömböző, 's nagyobb bötükkel, sőt *parenthesis*ben írta ezeket a' maga szavait az én mondásim-közzé; és egy *nimirum*-ot adván cleikbe, világoson jelentette, hogy ez ő mondása, nem enyim. Azért, mint-hogy hatalma vagyon hogy nevet vehessen magának, magát nevezi *Esavitá*nak, mikor *Esavita* szavainak írja lenni a' mit maga mondott.

[2] Pag. 107.

[3] Ita Balduin. pag. 105.

E'hez hasonló szemtelenséggel írja sok helyen, [4]hogy *Bellarminus, lib. 2. de Conciliis, cap. 12. a' Pápák Decretomát, igaz szent Irásnak mondotta,* mert ezt *Bellarminus* nem mondotta. Nincs-is azon a' helyen szó a' Pápák *Decretom*árúl, hanem a' közönséges

[4] Pag. 108. 125, 490, 572.

Gyölekezetek Végezesérül. És világos szóval írja *Bellarminus;* hogy, *Catholici, Scripturam sacram anteponunt Conciliis,* nagyobra böcsüllyük a' Sz. Irást, hogy-sem a' *Conciliom*okat. Négy méltóságot számlál pedig, mellyekkel megelőzi a' Sz. Irás a' *Conciliom* Végezését, sőt, mivel *Gratiánus* affélét jelentett, mint-ha egyenlő méltósága volna a' Pápa *Decretom*ának, a' Sz. Irással: azt írja *Bellarminus* azon helyen, hogy *acceptus,* megcsalatkozott ebben. És a' kik azt mondották, hogy úgy kel böcsülleni a Négy közönséges *Conciliomot,* mint a' négy *Evangeliumot: illud* Sicut, *sonat similitudinem, non æqualitatem; ut in illo dicto: Estote perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est;* nem egyenlőséget, hanem hasonlatosságot akartak ezzel jelenteni. Ezek a *Bellarminus* szavai. Azért, ő-maga *Balduinus,* két helyen-is, meghazuttollya magát: mert azt irja; hogy *Bellarminus* azon a' helyen *(Lib. 2. de Conciliis, cap. 12.)* azt állattya, hogy a' *Conciliom*ok Végezési, nem oly méltóságosok, mint a' Sz. Irások.

Pag. 223, 757.

Mivel a' *Kalaúz*ban azt írtam, hogy, egyéb okát senki sem adhattya, miért követi *Luter*t inkáb, hogy-sem *Calvinust,* noha mind a' két fél a' Sz. Irással dicsekedik; hanem csak a' maga tetczését, mert úgy tetczik néki, hogy ez érti jobban a' Sz. Irást: *Balduinus* azt feleli erre; hogy, *A' Sz. Iráshoz kel mérni minden Tudományt. De mivel ezt a' mérést nem minnyájan tudgyák, sokan Eretnekségekbe esnek.* Kérlek, *Balduine,* magyarázd-meg, miképpen *examinál*hat minden ember minden Tudományt a' Sz. Iráshoz? És mivel ebben az *Exámen*ben sokan megcsalatnak, mutass bizonyos útat, mellyen megismérjük ki csalatik-meg ebben, 's ki nem. Mert, ha ebben bizonyos mód nincsen: minden *Exámen* bizonytalan. És, ha megcsalatkozhatik a' ki *examinál,* lélek üdvösségben-járo dolgot nem bátorságos az ő *Exámen*nyére bíznyia. Azért, valamint te azt írod a' *Calvinistá*krúl, és egyéb tévelygőkrül, hogy nem jól *examinál*lyák Tudományokat a' Sz. Iráshoz: úgy ők-is ezent mondgyák teróllad.

Pag. 110, 129, 131, 314, 315.

Vide cap. 3. § 2. n. 1.

N° 6. Ötödik Bizonyságát a' kételkedtető hamis Vallásoknak, mint fejtegeti Balduinus.

Ötödik Bizonyságát az Újítók kételkedésének, magok vallásából vettem. Mert *Luter, Calvinus,* és a' töb fő Vezérek, megvallyák, hogy az ő tanitások után, a' világ, Isten tagadókkal, Sz. Irás

csúfolókkal, semmi hívőkkel, megrakodott. És, mivel azt mondhatná erre valaki, a' mit *Balduinus* it forgat, hogy[1] *Ezek a' vétkek, nem a' Tudomány erejéből, hanem emberi gonoszságból áradnak. Azért, ha az Isteni tudomány azzal nem vétkesedett,*[*1] *hogy sokan az Isten népe-között feslettek vóltanak (mint megtetczik a' Próféták és Apostolok panaszolkodásiból), az Új Tudományok sem gyalázódnak a' gonoszak roszszaságával.* Ezt a' fogást, idején bégátoltam a' *Kalaúz*ban, egy-nehány-képpen megmutatván, hogy az Új tanítások gyökeréből fakad ez a' kételkedés: Mert útat nyitnak a' szabados életre, mely a' Hitet fogyattya: A' kösség itíletire bízzák a' Hit dolgairúl való bíroságot: Senki, senkihez nem köti Vallását; hanem ki-ki magán, azt hiszi a' mit akar: a' Sz. Atyák tanításának hitele, és böcsülleti, nincsen előttök. Ezekre *Balduinus,*

[1] Pag. 111.

Unusquisque facit quod videtur.

Először, azt írja; hogy, *Ők a' kösségre nem külömben bízzák a' Tudományrúl való itíletet, hanem a' menyiben a' Sz. Irás szerént ítíl.* Én pedig azt mondom, hogy ennél nagyob bizonytalanságszerző dolog nem lehet: 1. Hogy a' tudatlan kösség légyen Bíro a' Hitnek tudományárúl. 2. Hogy a' Sz. Irás magyarázása a' kösségre bízassék. 3. Hogy ezt a' kösség itíletit egyebek ismég megvisgállyak, ha eggyez-e a' Sz. Irással. Mert ez annyit tészen, hogy a' Kösség, birája a' Predikátorok tanitásának: de úgy azért, hogy a' kösségnek ismét más Birája légyen, ki megitíllye ha eggyez-e sententziája a' Sz. Irással. És ennek a' Birónak sententziajárúl, ismét itíletet kel tenni a' kösségnek, úgy hogy a' Kösség, Birája a' Predikatorok tanitásának; a' Predikátorok, Birái a' kösség itíletinek. E'képpen[2], *Impij in circuitu ambulant,* kérengőben sétálván, a' Predikatorokat a' kösség, a' kösséget a' Predikatorok itíllyék véghetetlenül.

Pag. 116.

Supra Fol. 512, 514.

[2] Psal. 11. v. 9.

Másodszor: Káromkodásnak nevezi azt *Balduinus;* hogy ő-közöttök,[3] *Senki nem köti Vallását más valaki értelméhez; hanem ki-ki azt követi, a' mi néki tetczik.* De a' *Kalaúz*ban sok-képpen megmutattam, mind az Ujítók tulajdon irásiból, 's mind igaz okoskodásból, hogy merő igaz, a' mit ő káromkodásnak nevez. Mert, hogy egyebekrül ne szóllyak, *Sturmius*nak illyen szavait hoztam elő: *In nostra Ecclesia, quot capita, tot sensus; tam variæ, et dissectæ sententiæ, tum intra et contra nos, tum adversus Philippum.* Ennek-felette, valamint a' Hit dolgában, sem *Ecclesiá*hoz, sem Atyákhoz nem köti senki a' *Luteristák*-közzül értelmét; annak

[3] Pag. 116.

[*1] Azzal nem mutatkozott vétkesnek, azzal nem lett vétkessé, abban nem hibázott.

ürügyével, hogy megcsalatkozható emberek vóltak az Atyák; és emberekbül ál az *Ecclesia:* szinte ezen úton, sem *Luter,* sem akármely Predikátor tanitásához nem csatolhattyák bátorsággal magokat; hanem ezeknek tanitásit meg kel *examinál*ni. Sőt a' magok saját Vallásában sem lehet senki közzüllök álhatatos: mert ők-is emberek, és megcsalatkozhatnak, mint a' Sz. Atyák. Ezekkel, és több efféle Jelenségekkel erőssítettem mondásomat; mellyekre *Balduinus* halgatással felel.

[1] Pag. 118. Harmadszor, azt irja; hogy ők a' Sz. Atyákat igen böcsüllik[1]: *Mert bévészik a' mit Sz. Irás-szerént tanitanak.* Im értem. De, a' [2] Vide supra, fol. 512, 514. mint ezelőt[2] kétszer-is mondám, ez annyit tészen, hogy úgy böcsüllitek a' Sz. Atyák tanitását, mint *Mahomet*et, vagy a' pokolbéli Ördögöt. Mert azt hiszem, hogy *Mahomet*ben sem kárhoztattyátok, ha mit a' Sz. Irás-szerént mondott. Abban fekszik a' bizonytalanságnak gyökere, hogy az Újítók-közzül, akár-ki Itílőmesterré tészi magát, a' Sz. Atyák egyenlő értelmében; és csak annyi helyt ád ennek, menyi néki tetczik: úgy hogy, kinek-kinek maga tetczése mértéke, mit kövessen 's mit nem, akár az *Ecclesiá*nak, akár a' *Páter*eknek, akár a' maga Predikatorinak tanitásában. Mert tudom, a' Predikatorok sem kívánnak nagyob hitelt magoknak, hogy-sem a' menyit engednek a' Szent Atyáknak.

Pag. 117. A' hol pedig azt irja *Balduinus,* hogy a' *Luteristák*-között nincsenek viszavonyások, hanem csak *Amicæ collationes doctorum,* barátságos beszélgetések: a' *Liber Concordiæ* végében nyomtatott viszavonyások, meghazuttollyák ő kegyelmét. De errül a' *Kalauz*[3] Kalaúz, I. 393. ban[3] bőven szóllottam.

N° 7. Mivel vádollya Balduinus ez-aránt a' Romai Vallást.

Reánk akarja fordítani *Balduinus* ezt az Első Bizonyságot: és azt irja; hogy a' *Római Ecclesiá*ban, nem lehet semmi bizonyos tudomány. De ezt csak hazug káromlasokkal erőssíti.

[4] Pag. 120. Hazugúl irja[4]; hogy, *A' Pápistaságban nem gondolnak a' Krisztus szavával; hanem az-ellen bátorságoson azt végezik, a' mi tetczik a' Pápának.* Semmi sincs ebben: Mert a' Pápistaságban [5] Gal. 1. v. 8. úgy böcsüllik a' Krisztus szavát, hogy az Angyalt-is[5] átok-alá vetnék, ha az-ellen tanítana. És a' *Romai* Pápák, száma-nélkül Végezésekben írták, hogy nékik nem szabad a' Sz. Irás-ellen [6] Kalúz, I. 358, 430. végezni; mint a' *Kalaúz*ban[6] magok szavait előhoztam.

A' Constantiai Gyölekezet Végezesére mutat sok helyen *Balduinus*[1]. De meg akarván ismértetni tudatlanságát, eggyüt *Canon. 13.* másut *Sess. 18.* másut ismét *Sess. 13.* említ; mint-ha ot azt mondaná a' *Conciliom,* hogy ő Krisztus-ellen végez. Maga semmit illyent nem mond a' *Conciliom:* hanem [2]említi azokat, kik étel-után osztogatták, és két szín-alat osztogatták az Úr Vacsorát. Az-után így szól: *Licet Christus post Cœnam* INSTITUERIT, *et suis Discipulis* ADMINISTRAVERIT *sub utraque specie hoc venerabile Sacramentum: tamen, hoc non obstante, Ecclesiæ consuetudo servavit, et servat, quod hujusmodi Sacramentum non debet confici post Cœnam, nec a fidelibus recipi non jejunis; nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis. Et hæc consuetudo laudabiliter introducta est, ut hujusmodi Sacramentum, a conficientibus, sub utraque; a laicis, tantummodo sub specie panis suscipiatur.* [Ezekben a szókban megválasztja a *Concilium* az *Institutiót* és *Administratiót.* Az ollyan szolgáltatásrúl, azaz *Administratiorúl* vagy *ususrúl* mondgya, hogy az Ecclesia rendelést tehet, mellyrül parancsolat nincsen, úgymint ha éhomra-e vagy étel-után! Egy szín-é vagy kettő alatt osztogattassek az Úr teste, vére! Ama' szó tehát *hoc non obstante,* a Krisztus példáját nézi az *Administratiónak,* szolgáltatásnak és osztogatásnak módgyában, melyrül parancsolat nincsen. Ez annyit teszen, hogy noha Krisztus vatsora után és két szín alatt osztogatta: de ez nem ellenzi, hogy az Ecclesia éhomra és egy színben adgya, mert a példa parancsolat nélkül nem kötelez. Bezzeg ha Krisztus nem csak egy színben és étel után osztogatta volna, hanem azt parantsolta volna, hogy idejét és módgyát az ő osztogatásának megtartsuk, senki azt meg nem másolhatná. Egy szóval, a *Concilium* mondásának értelme nem az; *hogy non obstante præcepto et institutione Christi;* hanem hogy *non obstante exemplo seu facto Christi.*] *[1]

[1] Pag. 120, 301, 346, 432, 572, 597, 599.

[2] Concil. Constantien. Sess. 13.

Vide Valentiniani 3. part. Disput. 8. quæst. 8. p. 5. § 5. in fine.

Hazugság; hogy, a' Pápista hit-szerént, [3]*Egyedül a' Pápa végez a' Conciliomokban; az ő vélekedése közönséges értelem; ő semmi tévelygésbe nem eshetik.* Ezekben semmit a' Pápista hit nem tanít; hanem, a' mint eléb mondám, a' Pápárúl, azt bizonyosan hiszük, hogy a' közönséges Gyöleközettel, az egész *Ecclesiával*-eggyüt,

[3] Pag. 120, 636. Supra, fol. 491.

*[1] A zárójel közt levő szöveg helyett az első kiadásban ez olvasható: Ezek a' *Conciliom* szavai: mellyekkel csak azt adgya előnkbe, hogy, noha Krisztus, vatsora után, és két szín-alat adta a' *Sacramentom*ot az Apostoloknak: de arra nem kötelezett, hogy mi-is vacsora után, és két-színben adgyuk'. Mert, ha arra kötelezett vólna; sem Pápa, sem *Conciliom* azt meg nem másolhatná.

[4] Kalaúz, II. 443.

a' Hit dolgairúl, és a' közönséges Jó erkölcsökrül-való Végezésekben, nem tévelyeghet. Ezt úgy hiszük, mint a' Krisztus szavát[1], hogy a' pokol kapuja meg nem győzheti az *Ecclesiát.*

[1] Matt. 16. v. 18.

De Kérdésben vagyon, Ha a' Pápa magán, *Conciliom*-nélkül, megcsalathatik-e? Ebben a' kérdésben, [2]*Gerson, Almainus, Castro,* a' Hatodík *Adriánus* Pápa, és egyebek, azt vélik; [3]hogy a' Pápa magán, *Conciliom*-nélkül, tévelygésbe eshetik: kire nézve, sok *Cánonok*[4], az-az, Egyházi törvények vannak, hogy a' Pápát meg kel ítílni, ha Eretnekségbe esik. Vannak a' kik azt állattyák; hogy, ha a' Pápa magán, tévelyeghetne-is; de az Istennek gond-viselése nem szenvedi, hogy a' Keresztyénséget kötelezhesse hamisságra: hanem, a' mint Sz. *Ágostontúl* ez-előtt [5]hallók, *Abból a' Székből, kételeníttetnek a' gonoszok-is jót tanítani.* Azért *Bellarminus*[6], nem bizonyosnak mondgya, hogy a' Pápa eretnekségbe nem eshetik.

[2] Apud Bellarm. lib. 4. de Pontif. cap. 2.
[3] Kalaúz, II. 136.
[4] Canones citat Bellar. ibid-cap. 7.
[5] Supra, fol. 502.
[6] Bellar. illo cap. 7.

Nem igazán írja tehát *Balduinus,* hogy, a' Pápista hit-szerént, *a' Pápa vélekedése, közönséges értelem;* hogy *ő tévelygésbe nem eshetik.* Mert ezeket a' Pápista hit nem taníttya. És bár valaki maga vélekedéséből ezeket így tanítaná-is: nem a' Hítnek tudománya, hanem, az *Opiniók* és vélekedések-közzé kellene ezt számlálni. De *Balduinus* effélében külömbözést nem tészen: hanem, valahol[7] valamely Könyv-írónak vélekedését kaphattya, mindgyárt azt kiáltya, hogy ez a' *Pápista* hit. Jóllehet, úgy hiszem, hogy azokat a' Könyveket ő nem-is látta mellyeket emleget, mert csak nevezni sem tudgya az *Autorok*at. *Cornelius Mussust,* kétszer írja *Episcopus Bizantinus*nak: maga*[1] *Bitontínus* Püspök vólt, nem *Bizantínus.* Salmeron könyvét említi, *Comment. par. 3. disp. 2.* maga *Salmeron* a' *Tertia pirs*-ra semmit nem írt.

[7] Vide supra, fol. 492.

Pag. 120, 125.

A' minémü hamisságokat rébesgete ennek-előtte *Balduinus,* azokat itt-is újíttya; tudni illik, hogy [8]*A' Jesuiták magok-között megvallyák, hogy a' Luteristák tanítását erőssíti a' Sz. Irás.* De, valamely bizonyos hogy délben Nap finylik, oly bizonyos, hogy semmit abban nem tanít a' Sz. Irás, valamit mi-ellenünk hirdet a' *Luter*ség. És ihon én, legkisseb a' *Romai Ecclesiá*nak fiai-közzül, arra kötöm magamat; hogy, valahol menyi *Luterista* Predikator vagyon, gyöllyön-egybe; és válaszon, ne többet, hanem csak egy czikkelt azok-közzül, a' miket ők a' *Romai* gyölekezet-ellen tanítanak; ollyat válaszon pedig, mellyet legnyilvábban, és világosban ítil a' Sz. Irásban lenni: és ha csak eggyet ezek-közzül a' Szent

[8] Pag. 122. Supra, fol. 496.

NB. Vide supra, fol. 510, 511.

*[1] Pedig.

Irásban talál, mindgyárt kárhoztatni fogom a' *Romai* Vallást. Mert, valamint hiszem, hogy Isten vagyon meny-országban; úgy hiszem, hogy igaz nem lehet az a' Vallás, mely csak egy dologban ellenkezik a' Szent Irással.

Hiuság az-is, a' mit *Balduinus* forgat; hogy, [1] *Az Irás magyarázásban, a' Szent Doktorok egy-mástúl, és a' mostaniak a' régi Atyáktúl külömböznek:* Mert, a' mint eléb [2] mondám, a' mirúl szabad vélekedés vagyon, nem tilalmas arrúl maga értelmében bővelkedni akár-mely túdós embernek: a' mit pedig az egész Anyaszent-egyház végez, abban viszát nem vonszanak*[1].

[1] Pag. 123. et sæpe.

[2] Supra, fol. 513. Rom. 14. v. 5.

Ezekből, minden okos ember győzhetetlen Igazságnak ismérheti, a' mit a' *Kalaúz*nak Első Bizonyságában állattam. Mert, nemhogy *Balduinus* elrontotta vólna feleletivel bizonyításimat, de sőt erőssítette, az új vallások eleiben pedig örökké-való habozásnak örvényét nyitotta.

§ 2. A' Harmadik könyvnek Második Bizonyságárúl.

Azzal bizonyítottam Másodszor, az Új Vallások hamisságát: Mert ezeknek Istentúl küldetett igaz Pásztori nincsenek. Maga Isteni tanitásból tudgyuk, hogy az igaz Vallásnak, világ végéig mindenkor igaz Tanitói lésznek. Lássuk czikkelyenként mit mond, a' mint szólhat ezekre, *Balduinus*.

N° 1. Az igaz Pásztorok isméretinek hasznairúl.

Az együgyü kösség, a' Sz. Irás bötüjét és titkait nem visgálhattya; a' Hitnek tudományirúl támadott egyenetlenségeknek fondamentomit, fogásit, erősségit, fejtegetésit, csekély elméjével, vóltaképpen nem fontolhattya: Az-okáért Isten, Pásztorokat és Tanitókat adott az ő Juhainak; és azt parancsolta, hogy azokhoz halgassanak, amíg hivatallyok-szerént járnak, és az-ellen nem tanítanak a' mire rendeltettek.

Bald. supra fol. 503.

Balduinus erre azt írja; hogy a' Pásztorok hivatallyára nem kel nézni, hanem, [3] *A' Pásztorok tanitását tartozik minden ember a' Sz. Irásból examinálni, próbálni.* Nem ezt beszélled vala eléb *Balduine;* hanem, hogy [4] *A' kösség meg nem értheti,* nem-hogy

[3] Pag. 129, 131. etc.

[4] Supra, fol. 503.

*) Visszát nem vonnak, nem viaskodnak, nem különböznek.

megitílhetné. Ebből azt hozád-ki, hogy *A' kösségnek, nem szükség nehéz versengésekbe bocsátkozni: Elég, ha Pásztoritúl eleibe-adatott* Contradictio. *Catechismust követi.* Igy jár a' ki elszakad az Igazságtúl; álhatatlan, és hol egy, hol más útra szakad, a' mint szaladására alkalmatosbnak látczik. Nincs-is e' világon nagyob esztelenség, mint arra [1] Vide supra, fol. 516, 517. kötelezni a' kösséget, [1] hogy minden Tudományt, és Közbe-vetést *examinál*lyon a' Sz. Irás bötűjéhez. Mert, a' ki minden Tudományt a' Sz. Irás-mellé akar vetni, és azon akarja megpróbálni, érteni kel annak az egész Sz. Irás bötűjét; tudni kel minden viszavonyó Tudományok mélységét, fogását, erősségét, fejtegetését. Csak [2] Pag. 132. azért mondgya tehát *Balduinus* [2], hogy *Az igaz Pásztort, a' tudományból; a' Tudományt, a Sz. Irásból kel megpróbálni,* hogy soha a' kösség az igaz Pásztort meg ne ismérhesse.

Négy erős Bizonysággal állattam a' Sz. Irásból, hogy az Istentül küldetett igaz Pásztor, hamis Tudományra nem vezetheti a' kösséget, valamíg ki nem lépik abból a' mire küldetett. Ezekre a' [3] Pag. 130. Sz. Irások világos szavaira, *Balduinus* csak így felel: [3] *Ha az ugy vólna, abból oly éktelenség következnék, hogy minnyájan csalatkozhatatlanok vólnának az igaz Pásztorok.* De a' dolog külömben vagyon. Nem mondgyuk, hogy senki az igaz Pásztorok-közzül meg nem csalatkozhatik: csak azt állattyuk, és világos Irásokkal bizonyíttyuk, hogy addig soha meg nem csalatik az Istentül küldetett Pásztor, míg abból ki nem lépik a' mire az Anyaszentegyház-által Istentül küldetett. Minden igaz Pásztor arra rendeltetik, és köteleztetik, hogy az *Ecclesiá*nak tanitását kövesse, hirdesse. Valamíg ezt cselekeszi, szinte oly bizonyos, hogy az Igazságból ki nem lépik, mely bizonyos, hogy a' pokol győzedelmet nem vészen az *Ecclesiá*n. Mihent pedig újat, és az *Ecclesiá*val ellenkezőt kezd tanítani, ottan kilépik hivatallyából; ottan árúlónak, nem Pásztor-[4] Rom. 16. v. 17. Phil. 2. v. 2. cap. 3. v. 16. Vide supra, fol. 503, 504. nak kel őtet tartani; és, a' Sz. *Pál* hagyása-szerént, [4] el kel őtet kerülni, mivel nem maradott *in eadem regula,* a' régi regulában. Ezt pedig a' változást, az együgyü kösség eszében veheti: mert, zendülés és ellenzés-nélkül nem lehet, mivel az igaz vígyázó Pásztorok, ottan felkiáltanak a' Farkassá változott hamis Pásztor-ellen.

N° 2. Lehet-e igaz Pásztorok-nélkül az Anyaszentegyház.

[5] Eph. 4. v. 12. [6] Rom. 10. v. 14, 17. Szent *Pál* írja [5]; hogy világ végéig, Pásztorokat és Doktorokat rendelt Isten az *Ecclesiá*ban. Az-is ő szava [6]; hogy a' Hit, hallás-

nélkül; a' hallás, Tanítopásztorok predikállása-nélkül nem lehet. Kiből következik, hogy ot igaz Hit nem lehet, a' hol igaz Pásztorok nem tanítanak. A' Próféták-is azt jövendöllötték, hogy a' *Messias* országa és *Ecclesiá*ja, soha Papok és Őrállók-nélkül nem hagyatik. Számtalan helyen igéri Isten, hogy az ő Sz. Fiának országa, soha el nem omol, el nem fogy; *Daniel 7. v. 14. 27. Cap. 2. v. 44. Luc. 1. v. 33. Mich. 4. v. 7. Isa. 4. v. 7. etc.* Végezetre, az *Augustai Confessio* azt taníttya[1]; hogy az *Ecclesiá*ban, az Isten igéjének hirdetése, és a' *Sacramentom*ok szolgáltatása mindenkor megmarad. Ezek Tanító pásztorok-nélkül nem lehetnek. Tehát, vagy el kel az *Ecclesiá*val együtt a' *Sacramentom*ok szolgáltatásának fogyni; vagy meg kel minden üdőben maradni a' Pásztoroknak.

Isa. 62. v. 6. Jer. 33. v. 18, 21.

[1] Confess. Augustan. art. 7.

Mikor ezeket, és több hasonló erős bizonyságokat hallott vólna *Balduinus;* mindgyárt ot tapogatá, a' hol fáj. És félvén attúl, hogy azt ne kérdgyük tölle, Hol vóltak *Luter*-előt az igaz Pásztorok? Azt írja; hogy ezek mind igazak, mikor békeséges ideje vagyon az *Ecclesiá*nak: de mikor üldöztetik, különben vagyon a' dolog, mert [2]*Akkor a' Pásztorok, és Egyházi szolgálatok el fogynak, és* plane tolluntur, *tellyességgel eltöröltetnek: hanem, a' Keresztyéni Tudomány, az Apostolok és Próféták könyveiben tartatik.*

[2] Pag. 134, 135, 128. et sæpe.

Ím hallod, hogy, a' Sz. Irásnak világos tanítása-ellen, azt hirdeti *Balduinus,* hogy világ végéig nem maradnak minden üdőben igaz Pásztorok. És mivel, a' Sz. *Pál* tanítása-szerént, igaz Pásztorok predikállása-nélkül, igaz Hit sem lehet; azt-is meg kell engedni, hogy, mikor az *Ecclesia* üldöztetik, akkor az emberekből kifogy az igaz Hit és csak a' könyvekben marad a' Keresztyéni Tudomány. Hová lészen tehát a' Krisztus szava, hogy [3]a' pokol kapuja erőt nem vészen az *Ecclesiá*n? Mint lészen igaz, a' mit az *Augustai Confessio* hirdet: [4]*Una sancta Ecclesia, perpetuo mansura est?* Mint marad helyén, a' mit *Balduinus* ezen szókkal tanít: [5]*Ecclesia numquam penitus interit?* Mert, ha az *Ecclesia* megmarad, Sz. Irás hirdetésének, Keresztségnek, Úrvacsora-szolgáltatásnak kel abban lenni; és így, Tanitók-nélkül nem maradhat. Mint ál helyén a' mit Krisztus mondott[7], hogy az egyszer bévetett Jó mag, mind aratásig nevekedik? Mint tellyesedik-bé a' *Gábriel* jövendöllése, [8]hogy Krisztus a' Jákob házában örökké uralkodik, és országa el nem fogyhat? Illyen nyilvanvaló Sz. Irások-ellen, ily nagy dologban, ily bátran beszél *Balduinus;* és az ő mondásának, az egész Sz. Irásból, csak

Rom. 10, v. 15, 17.

[3] Matt. 16. v. 18.

[4] Art. 7.

[5] Pag. 138, 748, 749.

[7] Matt. 13. v. 30

[8] Luc. 1. v. 31.

színnel-való bizonyságát sem nyújtya: hanem azt ítíli, hogy nekünk-is megfordúlt agyunk veleje, mint azoknak kiket megmaszlagosított; és hogy, valamit ő mond, Sz. Irásnak tartyuk.

Iszonyú üldözésekben vólt az Anyaszentegyház, *Nero, Diocletianus,* és töb hatalmas Fejedelmek kegyetlensége-miat, úgy hogy (a' mint a' *Kalaúz*ban[1] feljegyzettem) egész Városokat lakosival-eggyüt, a' Keresztyén hitért megégettenek; tíz, húsz ezer embert, egy nap felmészárlottanak; szörnyü, szokatlan, gyalázatos kinzásokban a' hóhérok elfáradtanak: Mindazáltal, ezekkel, nem fogyott, hanem nevekedett az *Ecclesia;* Tanitói vóltak, *Sacramentomi* szolgáltattak, predikállási zengettek, bölcs irási fínyeskedtek; és azzal bátorságoson dicsekedtek a' Keresztyének, hogy nem fogy, hanem nevekedik üldözésekkel a' Keresztyének sokasága. Sz. *Agoston* azt írja[2]; hogy, még az *Antichristus* idejében is, Bajnakok lésznek az *Ecclesiá*nak óltalmazásában. Mint lehet tehát az *Ecclesia* Pásztortalan az üldözésben? Sőt, mint lehet igaz, a' mit maga ír *Balduinus,* hogy [3]*A legnagyob üldözésben-is, vóltanak a Pápistaságban mindenkor, kik Istenrül bátran vallást tettek?*

[1] Kalaúz, I. 85.

[2] August. epist. 48. Kalaúz, I. 248.

[3] Pag. 154. Contradictio.

N° 3. Vólt-e Luternek emberek-által hivatallya az Ujításra?

Megengedi *Balduinus,* hogy [4]*Az igaz Pásztorsághoz, szükséges a' hivatal.* És, mivel *Luter az ő hivatallyát, mely emberek-által vólt, nagyra böcsüllötte;* ő-is ezt óltalmazza: és azt írja; hogy, mikor a' Pápistaságban Pappá szenteltetett *Luter, 1507.* Esztendőben, akkor hívatott Istentül emberek-által: [5]*Hanc Ordinationem nos non contemnimus, quia facta est ab iis, qui sunt in Ordinario ac Divino officio.* [6]*In Papatu, Ordinatio Ministrorum legitima esse potest.* Mert ez a' Szentelés azok-által lett, kik rend-szerént Isteni tisztben vannak. A' Pápistaságban (ugy-mond) az Egyházi szolgák Szentelése, törvény-szerént, igazán lehet.

[4] Pag. 135, 137.

[5] Pag. 137.

[6] Pag. 138, 139.

Köszönöm *Balduinus*nak, hogy a' mi hívatalunkat böcsülli; hogy minket rendszerént Isteni tisztben-lévöknek ismér lenni; hogy a' mi Szentelésünket igaznak itíli. De azt nem javallom, hogy, mikor gondollya magát, ezt viszahazudgya. Mert így szól nem sokkal aláb: [7]*Törvénytelenül ragadták magoknak a' Pápák, és Püspökök, az Egyházi szolgák hivatallyát.* Illyen a' *Balduinus* dolga; alég mond ollyat, a' mit visza nem mond. Azért, noha ily erőssen vítattya, hogy a' Pápisták igaz hivatalt, és Pásztorságot adnak az

Contradictio.

[7] Pag. 151.

ő-töllök szentelt Papoknak: de egy kevés vártatva, azt írja; hogy az ő üldözőjöktül, a' Farkasoktúl, nem rendeltetik igaz Pásztor: [1] *Veros Ecclesiæ Doctores, ab hostibus et persecutoribus Ecclesiæ, hoc est, Pastores a Lupis, vocandos non esse.* [1] Pag. 147.

Mi sem tagadgyuk, hogy *Luter* igazán Istentül hívatott az Egyházi szolgálatra, mikor Pappá szenteltetett. De nem ez a' kérdés: hanem, azon tudakozunk, Ha a' Papságra-való Szentelés által, arra küldetett-e *Luter*, hogy azokat az Újságokat, és a' *Romai* vallás ellen gondolt tudományokat hirdesse, mellyeket tizen-öt esztendővel Papsága után hintegete? Ha *Luter* abban a' Tudományban, és Vallásban maradott vólna, melyre felszentelteték; annak tanitására és óltalmára való hivatallyát nem visgálnók. De mivel, új, és az előbbi Vallással ellenkező tudományt kezdett hirdetni, azt kérdgyük: Kitül küldetett erre a' tanitásra? Mert azt *Balduinus* sem tagadhattya, hogy erre a' *Romai* hittel ellenkező tanitásra, nem küldötték, sem hítták őtet a' *Romai* hiten való Püspökök. Miképpen azért *Balduinus* megvallya, 1. Hogy, mihent a' *Luterista* Taníto Törökké lészen, ottan nem Istentül küldetett Doktor: [2] *A nostris Ecclesiis ordinatus, ad Turcas Transiens; ut impius Apostata, non ut Doctor a* Deo *missus habendus.* [2] Pag. 140. 2. Hogy, ha az igazán hívatott Taníto, hivatallya-szerént nem jár, ottan nem Istentül küldetett Doktor: [3] *Qui legitime vocatus est, non eo ipso a* Deo *missus Doctor est, sed quando vocationem legitimam rite usurpat:* [3] Pag. 141. Azonképpen, noha *Apostasiá*ja után-is, Papsága megmaradott *Luter*nek, az *indelebilis Character*rel egyetemben; és ha megtért vólna, nem szentelték vólna újobban Papságra: de mivel elszakadott attúl az *Ecclesiá*túl, melynek szolgálattyára rendeltetett a' Szentelésben, és nem abban járt a' mire küldetett; nem vólt a' Papság által hívatallya az Új tanitásokra.

Balduinus sok szóval óltalmazza, hogy *Luter* a' Papi szentelésben, Istentül hivattatott emberek-által, az Egyházi szolgálatra, és úgy fejtegeti a' *Kalaúz* bizonyságit, mint-ha azt állatnám, hogy *Luter*nek nem vólt Istentül emberek által hívatallya Papságában. De külömben vagyon a' dolog. Nem tagadgyuk, hogy Papságában, Istentül rendeltetett Egyházi szolgálatra: csak azt mondgyuk, hogy az Újitásra, a' *Romai* Vallással-ellenkedő Tudományok hirdetésére, nem küldetett, nem rendeltetett a' *Romai* hiten való Püspöktül, mikor Pappá szenteltetett, és a' *Romai Ecclesiá*nak engedelmességére köteleztetett. Ezt maga sem tagadgya *Balduinus*. Azért írja; hogy *Luter*

erre az Ujitásra, mellyet ő *Reformatió*nak nevez, rend-kivül, és
[1] Pag. 152. nem emberektül küldetet: [1] *Quo ad opus Reformationis, vocationem habuit extraordinariam.* Azt-is világos szókkal vallya, hogy *Luter*nek, Papsága és Doktorsága által, nem vólt arra hivatallya, hogy a' *Pápista* Tudományt bontogassa; hanem, erre-való hatalmát (hogy-
[2] Pag. 147. már)*[1] a' Szent Lélekre keni: [2] *Ut Papatum attingeret, a vocatione illa directe non habuit, sed ab instinctu Spiritus Sancti.*

A' régi Sz. *Concilium*ok és Atyák végezésit, említettem a' *Kalaúz*ban, hogy csak a' Püspökök szentelhetnek Papokat és Püspököket. Mivel azért *Luter,* Püspök nem vólt, Papokat nem rendelhetett: és igy a' *Luteristák*nak nincs, sem Püspökjök, sem Papjok. Erre *Balduinus* csak azt irja, hogy a' régi Atyák idejében, ez mind úgy
[3] Pag. 144. vólt; [3] *Hæc omnia, tempore Patrum ita invaluisse concedimus:* De, mikor nékik Püspökök nincsen; kételenek*[2], hogy külömbet cselekedgyenek. Kellemes mentség: megnyugszik ezen a' ki bolond, és többet hiszen *Balduinus*nak, hogy-sem a' régi Szenteknek.

[4] Pag. 144, 229 etc. A' hol azt beszélli *Balduinus* egy-nehányszor[4], hogy Sz. *Pált* nem *ordinál*ta Püspök, hanem az *Antiochiai* sokaság: Ha azt akarja, hogy hitele légyen mondásának, meg kell mutatni: 1. Hogy az
Act. 13. v. 1. *Antiochiai* [7] Vének és Profétàk közöt, kiket említ Sz. *Lukács,* egy Püspök sem vólt. Ezt pedig soha meg nem mutathattya. 2. Hogy Sz. Pál *Antiochiá*ban rendeltetett, és emberek által rendeltetett Lelki
[5] Gal. 1. v. 1. Cap. 2. v. 7. Pásztorságra. Ez sem igy vagyon, mert Sz. *Pál* azt irja[5], hogy őtet Isten, nem emberek által hitta; és hogy néki semmit nem
[6] Vide Cornelium. Act. 13. v. 3. adtak az emberek. Kire nézve, sok túdos emberek azt vélik[6], hogy az *Antiochiai* Kéz-vetés, predikállásra való küldés vagy rendelés vólt, nem Püspökségre való szentelés.

Azt igazán irja *Balduinus;* hogy a' *Luter* Doktorsága, nem adott néki hivatalt a' Lelki Pásztorságra, hanem az Iskolai tanitásra:
[7] Pag. 145, 146. [7] *Doctoratus, ad vocationem Pastoralem Ecclesiasticam non sufficit.*
[8] Luth. lib. contra Falso nominatum Ordinem Episcop. Luter pedig azt irja; hogy efféle Doktorság, [8] *est Character bestiæ Apocalypticæ,* a' Sz. János Látásában való Bestiának bélyege. Azt-is gondolatlanúl irja *Balduinus;* hogy, mikor *Lutert* Doktorrá tették, a' *Romai Ecclesiá*nak tudományához esküvéssel nem kötelezték. Mert maga *Balduinus,* a' *Vittebergai Collegium*nak *Statutomi*ból elő-
[9] Pag. 146. hozza, mire esküttt *Luter* Doktorságában: [9] *Peregrinas doctrinas, ab Ecclesia damnatas, non dogmatizabo;* Idegen, és az *Ecclesiá*túl kárhoztatott tudományokat, nem tanitok. Minden kétség nélkül, a' *Romai*

*[1] Nyilván, mintegy. — *[2] Kéntelenek, kénytelenek.

*Ecclesiá*nak tanitásához kötelezte Lutert ez az esküvés, mert maga sem gondolhattya *Balduinus*, hogy a' *Pápista Academiák*, más *Ecclesiá*nak tanitására esküttessék a' Doktorokat.

Utóllyára, azt írja *Balduinus;* hogy, Azért vólt emberek által hívatallya *Luter*nek: [1] *Mert a' Második Fridrik Saxoniai Elector, 1508. Esztendőben, mikor még Pápista vólna, hítta Lutert a' Vittebergai Academiának tanitására, jóllehet ettül a' hivataltúl, nem vólt arra hatalma hogy a' Pápista hitet bolygatnája.* Elégséges a' *Balduinus* szava, maga hamissítására. Mert, Elsőben: Nem az *Academiá*ban való tanitásrúl, hanem az Egyházi Pásztorságnak hivatallyárúl vagyon it szó. Nem tagadgya pedig *Balduinus*[2], hogy a' Doktorság, és Iskolai tanításra való hivatal, Egyházi Pásztorságot nem ád senkinek. Másodszor: *Balduinus* mondgya, hogy ez a' hívatal, Pápistáktúl vólt; és nem arra adatott, hogy a' Pápista hit ellen viaskodgyék. Itt pedig csak arrúl vagyon kérdés, ha *Luter* erre a' viszavonyás kezdésre, emberektül küldetett-e, vagy csak maga futott? Harmadszor: Azt írja *Balduinus;* hogy, a' Világi Fejedelmek nem elégségesek arra, hogy Egyházi Pásztorokat rendellyenek: [3] *Neque nos, soli Magistratui jus Vocandi concedimus. Caveatur, ne Jus vocandi, Magistratus ad se solum rapiat.* Ez így lévén, keveset használ *Luter*nek a' *Saxóniai Elector* hívatallya.

[1] Pag. 147.

[2] Pag. 145, 146.

[3] Pag. 148, 149.

A' minémű Bizonyságokkal erőssítettem a' *Kalaúz*ban, hogy az Isteni hivatalra, nem elég a' Fejedelmek jó kedve; azokat *Balduinus* szakadozva, rongyoson hozza elő. Első Bizonyság ez vólt: Ha elég az Isteni hivatalhoz, hogy valakit az ő Fejedelme, és követő gyölekezete válaszon: Tehát a' *Török, Arianus, Calvinista* Tanítók, mind Istentül hívatnak, mert ezeket, némely Fejedelmek, és követő községek, két kézzel kapják. Ezt a' bizonyságot, *Balduinus* így hozza elő: [4] *Lutert oly gyölekezet hítta, mely ő-hozzá halgatott: Tehát semmis ez a' hivatal.* Erre azt kérdi; Ha, *azt akarnám-e, hogy a' Farkasok választanának Pásztort a' Bárányok eleibe?* Az-után azt mondgya; hogy, *E' szerént, a' Pápista Papoknak sem vólna igaz hívatallyok, mert az ő Hiteken-valóktúl választatnak. Jóllehet* (ugy-mond) *Lutert akkor választották, 1508. Esztendőben, mikor még Vittebergában Pápisták vóltak.* Nem felel arra *Balduinus* a' mi az *Argumentom*ban vala; melyben az nincsen, hogy más Hiten-valóktúl kellyen Pásztort várni a' Juhoknak, mert tudni-való, hogy ez nem képes*[1]: hanem csak az vagyon a' Bizonyságban,

[4] Pag. 147.

*[1] Nem illendő, nem kellő, nem járja, nem lehetséges; itt az utóbbi értelemben veendő.

a' mi merő igaz; hogy, nem elég az Isteni hivatalhoz, hogy valakit a' maga Hitin-való gyölekezet kedvel: hanem e'hez más kívántatik; tudni illik, hogy azoktúl légyen rendelése, és küldése, kik az Apostolok idejétül fogva, szakadás nélkül egymás után hatalmat vettek az Egyházi szolgák Szentelésére.

A' több Bizonyságokra úgy felel *Balduinus*, hogy helyén hadgya a' mit erőssítenek. Mert megvallya[1], hogy a' *Saxoniai Elector*, mikor Iskolai tanításra hítta *Lutert*, nem arra hítta, hogy a' *Pápista* hitet ostromollya. Azt-is helyén hadgya, hogy a' Világi Fejedelem nem rendelhet Egyházi szolgákat: mert[2], *Administratio Ordinationis, ordini Ecclesiastico competit;* az Egyházi szolgák rendelése, Egyházi embereket illet.

[1] Pag. 147.

[2] Pag. 148. et 149.

De lás szép dolgot: magammal akar engem *Balduinus* öszveveszteti.

Először, azt írja; hogy[3], *Felforgatom ezt az Egyházi hivatalnak formáját, mellyet a' Pápistaság csak a' Püspököknek enged, mivel azt írom, és Gratianussal bizonyítom, hogy némely királyoknak megengedte az Anyaszentegyház, hogy az Egyházi Pásztorok helybe ne álhassanak, mig a' Király jóvá nem hadgya választásokat.* De ez a' *Balduinus* gondolatlansága, hogy meg nem választya az Egyházi állapatra-való Szentelést, mely a' Püspököktül lehet, a' bizonyos helyben-való állatástúl, melyhez, a' Fejedelmek, és egyebek jó akarattya-is kivántatik.

[3] Pag. 148.

Másodszor, azt irja, hogy én ellenkezem magammal: mert[4], *Egy-felől azt írom, hogy a' Püspök szentel Papot, de a' kösség javallásával; más-felől azt mondom, hogy a' kösségnek egyéb tiszti nincs a' Papok rendelésében, hanem hogy bizonyságot tégyen a' választott személynek erkölcsérül.* Ez-is *Balduinus* balgatagsága. Mert én, világos szókkal írtam, hogy régenten, nem csak az Egyházi személyek választották azokat, kiket a' Püspök felszentelt: hanem a' kösségnek-is része vólt ebben. Az-után pedig a' *Laodicæa*-béli *Concilium*, látván a' kösségnek módatlan zűrzavarját e' dologban, megtiltotta a' kösség választását; és csak azt hatta a' Kösségnek, hogy a' felszentelendő személynek erkölcsérül bizonyságot tehessen. Ebben semmi ellenkezés nincsen. Mert külömb üdőkben, külömb szokási lehetnek az Anyaszentegyháznak.

[4] Pag. 149, 328.

Distingue tempora, concordabis Scripturas.

Legutólszor: *Balduinus* ördögi bűzt érez a' *Luter* szavaiban, mellyekkel azt vítattya[5], hogy *Minden Keresztyén, Pap: és hogy az Aszony-embernek-is parancsolva vagyon, hogy Predikállya az Isten*

[5] Kalaúz, I. 184.

igéjét, Keresztellyen, Ur vacsorát szolgáltasson, mivel őtet is illeti a' Vég vacsorán-való mondás: Ezt cselekedgyétek. Azt mondgya azért *Balduinus,* hogy ezeket *Luter* írja, és jól írja[1]: Mert *Apostoli Omnibus Christianis tribuunt potestatem prædicandi Evangelium,* az Apostolok minden Keresztyénnek hatalmat adtak az *Evangelium* predikállására[2]: *Omnes Christiani jus habent prædicandi, absolvendi.* De azt veti utánna; hogy, *Ezzel a' hatalommal, csak az Egyházi tisztre választatott személyek-által élhetnek.* Ezek merő hiuságok: 1. Mert sohúlt az Apostolok hatalmat nem adtak minden Keresztyénnek a' Predikállásra, Úr vacsora szolgáltatására, és egyéb Egyházi dolgokra. Sőt[3] Sz. *Pál,* nyilván tiltya a' tanítástúl az Aszony-embereket: és azt írja, hogy[4] az Anyaszentegyházban, nem minnyájan Doktorok, vagy Pásztorok, *etc.* 2. Ha az Apostolok hatalmat adtak mindennek a Predikállásra; sőt, ha parancsoltatott, hogy azt mivellyék, *Hoc facite:* ki tilalmazhattya őket, hogy Istentül adott hatalmokkal ne éllyenek? Miért akarják csak magoknak tolvajolni a' Predikátorok, a' mit Isten mindeneknek adott? 3. A' *Balduinus glossája,* felforgattya a *Luter textussát.* Mert *Luter*[5], azt veti fondamentomúl, hogy egyenlő-képpen Papok minden Keresztyének; *Omnes Christiani ex æquo Sacerdotes sunt.* Tehát a' Papságban, semmi külömbség nincs a' Predikatorok és a' bábák között. Az-után azt írja; hogy, *Valakinek megengedtetett az Isten Igéjének hirdetése, annak a' több Papi tisztek cselekedeti-is megengedtetnek. Közönségesen pedig minden Keresztyénnek engedte Krisztus, sőt parancsolta ama' mondással,* Hoc facite in meam commemorationem, *hogy Predikállyanak, mert a'* Commemoratio, *nem egyéb a' predikállásnál, melyben a' Krisztus halála hirdettetik.* Itt *Luter,* nem valami hívolkodó hiuságos hatalmat enged minden Keresztyénnek; hanem a' hatalomnak cselekedetire, gyakorlására, és a' hatalommal való élésre kötelez mindent. Azért, nem illik a' *Luter* szavaihoz a' *Balduinus* trágyája. Ha másut, külömbet írt *Luter,* nem csuda: mert soha sem járt a' *Luter* kereke egy vágásban. Nincs-is a' Sz. Irásban semmi jelensége annak, hogy minden Keresztyének egyaránt Papok: mert Krisztus Urunk, csak az Apostoloknak mondotta a' Végvacsorán, hogy azt cselekedgyék, a' mit ő cselekűvék akkor.

Mind ezekből kitetczik, és *Balduinus* sem tagadgya, hogy *Luter*nek nem vólt emberek által hívatallya az Új tudományok híntegetésére.

[1] Pag. 151, 181, 184, 336, 362, 368, 672.

[2] Pag. 368. 336.

[3] I. Tim. 2. v. 12. I. Cor. 14. v. 34.

[4] I. Cor. 12. v. 29. Rom. 12. v. 4. Ephes 4. v. 11.

[5] Lásd cap. 3 § 2. n. 5.

[6] Verba Lutheri vide in Kalaúz, I. 184.

[7] Mortem Domini annuntiabitis.

N° 4. Vólt-e Luternek rend-kivül, magán, Istentül hivatallya?

Mint a' róka, mikor közel érik, tétováz, és a' cselt hánnya:
Contradictio. úgy *Balduinus* ez-aránt minden-felé kap, és semmit nem kap. Az én Bizonyságomat-is csak marczongja*[1].

[1] Pag. 152. Elsőben, azt írja; hogy[1], *Luter rend-kivül hívatott a' Reformatióra.* Egy kevés vártatva, eszébe vészi magát, és azt mondgya;
[2] Pag. 158, 162. hogy[2], *Soha Luter azt nem akarta, hogy magától Istentül tanúlt Profetának, vagy Apostolnak tartassék.*

[3] Matt. 24. v. 5. 12. Marc. 13. v. 6. 1. Tim. 4. v. 1. 2. Timot. 3. v. 1. 3. Pet. 3. v. 3. Másodszor: Mivel a' Szent Irás sokszor[3] jelenti, hogy az utólsó üdőkben, hamis Tanitók támadnak; azt pedig sohúlt nem igéri, hogy világ fottára*[2], szokott mód-kivül hívatott Pásztorok által Ujítás kezdetik; sőt azt parancsollya, hogy, ha ki Ujítást kezdend, azt eltávoztassuk: méltán azt kívánnyuk, hogy ily nagy dologban, csak kardéra*[3] ne beszéllyenek az Ellenkezők, hanem adgyák az Isten igéjéből valami jelenségét annak, hogy *Lutert*
[4] Pag. 153. Isten küldötte. Erre *Balduinus* azt mondgya; hogy[4], *Ők a' Sz. Irásból, csak a' Hitnek tudományát bizonyíttyák:* azért a' *Luter* hivatallyának jelenségét, Sz. Irásból nem vehetni. Ebből megítílhetni, ha mélto néki hinni.

Harmadszor: Megvallya, és ugyan *Luter* szavaival bizonyíttya
[5] Pag. 157, 315, 318, 1234. *Balduinus;* hogy [5]*Luter, az ő* Deformálását *kezdvén, sokat bolondúl tanított; sokat hamissan írt; utóllyára maga-is sokat kárhoztatott*
[6] Pag. 155. *előbbi Irásában.* De ezt azzal menti, hogy *Luter,* ember vólt, [6]*nihil humanum a se alienum putavit,* emberi fogyatkozásoktúl üres nem vólt. Ha ezek igazak; nagyot hazudott *Luter* mikor *1539.* esztendőbe
[7] Luth. to. 1. in c. 6. ad Galat. fol. 315. azt írta; hogy, [7]*Credo et doceo adhuc hodie nihil aliud, quam quod credidi et docui cum hanc rem inciperem, quia sicut primo, de articulo Justitiæ Christianæ, de Sacramentis, et* Omnibus *aliis articulis nostræ sanctæ Fidei docui, in eo persisto adhuc hodie;* valamit első kezdetben tanított a' Hitnek minden ágazatirúl, utólban-is azont tanította. Ennek-felette, ő maga *Balduinus, Luter*nek ilyen szavait
[8] Balduinus pag. 471. hozza elő: [8]*Bizonyos vagyok, hogy Christus engem Evangelistának tart; és nem szenvedem, hogy az én tanitásomat még az Angyalok-is itéllyék, mivel bizonyosan tudom, hogy ez az Igazság.* Ismét, két helyen leírja *Balduinus,* a' mit *Luter 1522.* Esztendőben *Fridrik*
[9] Bald. pag. 445, 472. *Elector*nak illyen szókkal íra: [9]*Sciat Celsitudo Vestra, me Evan-*

*[1] Szétszedi, tépdesi, marczangolja. — * Világ fogytáig, világ végéig. — *[3] Kardéra — kordéra hiábavalón, alaptalanul, haszontalanul, felületesen*

gelium meum non ab hominibus, sed per Christum habere: ita ut possim me jure optimo Evangelistam nominare. Ez ha így vagyon; változást nem tehetett *Luter* tanitásában. Mert a' mennyei Tudomány nem változó: a' ki miben bizonyos, azt nem kettőzteti: az *Evangeliom,* változást nem szenved: a' ki *reformálni,* és egyebek szennyét mosogatni igyekezik, tiszta kézzel kel annak lenni. Mivel azért *Luter,* ily bátran menti, és vádollya tanitását: igazán azt mondhattyuk néki, a' mit *Manichæus*nak Epifanius: [1]*Quanta est hujus præstigiatoris nugacitas, et ebrietatis oblivio! Quæ ab ipso dicta sunt, oblivioni tradit, transmutat, et destruit, posteriora destruunt priora; et quæ in prioribus destruxit, rursus postea ædificat, et extruit.*

[1] Epiph. hæres. 66.

Hogy *Lutert* mentegesse, az Apostolokat gyalázza *Balduinus.* Mert azt irja; hogy, [2]*Noha az Apostolok Istentül rendkivül hivattak: mindazáltal, a' Sz. Lélek vétele után-is, elég keményen megesett Sz. Péter,* noha másutt megírta *Balduinus,* hogy a Szent Lélek vétele után a tudományban nem tévelyeghettek az Apostolok. Ugyanis, ha a' Szent Lélek vétele után hamissat taníthattak az Apostolok; [3]semmi bizonyos nem volna a' Keresztyén hitben. Sz. *Péter* sem tanított hamissat: a' mint a' *Kalaúz*ban mondottam, és maga megvallya Balduinus, [4]*Conversationis vitium fuit, non prædicationis;* csak az ő cselekedetiből vettek botrankozást némellyek: és azért fedette őtet Sz. *Pál.*

[2] Pag. 155, 434, 449.

Contradictio.

[3] Vide Kalaúz, I. 527.

[4] Pag. 383.

Infra Cap. 3. § 12. initio.

Negyedszer: Azt irja *Balduinus,* hogy *Luter* nem tartozott Csudákkal erőssíteni hívatallyát; *Mert Keresztelő János sem tett csudát.* Ez nagy dolog, hogy *Luter*nek többet kel tulajdonítani, hogy sem ő-magának Krisztusnak, ki azt mondgya [5]; hogy, bár néki se hidgyenek, ha az ő Attyának cselekedetit nem miveli. Az is ő mondása[6]; hogy, ha oly csuda dolgokat nem cselekedett vólna, mellyeket más senki nem mívelt, a' Sidóknak nem vólna vétkek; abban, tudni illik, hogy néki nem hittek: *Luter*nek pedig, minden csuda nélkül, csak száraz beszédeért, hinni kel mindenekben! Vallyon nem *Luter* szava-e az, [7]hogy *Muncerus*nak ne hidgyenek, ha magát Istentül küldöttnek mondgya? mert szokása Istennek, hogy, midőn rendkivül valamit akar, csudával adgya jelenségét akarattyának.

Pag. 159, 33, 488, 489.

[5] Joan. 10. v. 37.

[6] Joan. 15. v. 24.

[7] Verba Lutheri in Kalaúz, I. 193.

Keresztelő *János*rúl hozott példa, nem helyes: Mert meg nem bizonyíthattya *Balduinus,* hogy Keresztelő *János* csudát nem tett, mivel az *Evangelista,* [8]csak előhozza e' dologrúl a' kösség szavát,

[8] Joan. 10. v. 41.

de azt nem erőssíti. Más az; hogy, mikor Krisztus Keresztelő [1] Luc. 7. v. 26, 27. *Jánosr*ól bizonyságot tett, [1]hogy *Proféta*, és Istentül küldetett Angyal: akkor az ő hívatallya, mind azokkal a' csudákkal erőssíttetett, mellyekkel Krisztus hitelt szerzett maga mondásinak. De, a' mint a' [2] Kalaúz, I. 198. *Kalaúz*ban[2] mondám, csudákkal is hitelessé tette Isten a' Sz. *János* tanitását: Mert csudálatos vólt, magtalan anyától, Isteni jelenésből fogantatása; attyának hirtelen némulása, és szóllalása; annya méhében való röpdösése; sanyarú szokatlan szent élete-is, *continuum miraculum*, csudánál egyéb nem vólt. Végre, az ő szolgálattyának erőssitésére, megjelenék a' Szent Lélek, és égből szózat adaték mikor Krisztust keresztelé. Jóllehet *Balduinus* meg nem mutathattya, hogy Keresztelő *János* rendkivül küldetett: mert Pap fia lévén, az Oo Testamentom folyásából, rendszerént született a' Papságban. És, ha ugyan rendkivül lett vólna is hivatallya: Erkölcsök jobbitására, nem a' Hítnek és tudománynak változására vólt hivatallya. Mivel azért oly Tudományt nem kezdett, mely a' közönséges Valással ellenkeznék, nem szükölködött csuda-tétel-nélkül.

Conzen Mart. II. v. 13. ostendit Joannem non inchoasse novam legem.

[4] Pag. 160. Ötödször: Azt írja *Balduinus;* hogy, [3]*Soha Luter azon nem igyekezett, hogy tanitását Csudákkal erőssítené; mert jól tudta, hogy az Ördög is csuda dolgokat cselekeszik.* Ha ez helyes: sem Krisztusnak, sem az Apostoloknak nem kellett csudákat cselekedni: mivel tudták, hogy az ördög-is szem-fíny-vesztő csudákat cselekeszik. [4] Kalaúz, II. 276. és köv. Megmutattam pedig a' *Kalaúz*ban, [4]mint kellyen az igaz csudákat megválasztani az ördögi játczottatásoktúl.

A' mit *Stafilus*, mint szemével látott dolgot, feljegyzett; a' mit *Cochlæus*, és egyéb fő emberek írtak *Luter*nek ördög üzésérül, és halott támasztásárúl: azok mellól *Balduinus* egy tagadással mind elmégyen: Hanem, a' *Luter Profetiá*jára kerül, és azt írja; hogy [5] Pag. 162, 158. [5]*Luter magát nem számlálta az Istentül hívatott Próféták közzé. És ha mikor magát Profétának mondotta, nem egyebet értett ezen, hanem hogy ő Doktor.* Azt is e' mellé veti; hogy *Gyanakodva**[1], *nem jövendölve mondotta Luter a' Pápa országának romlását: mert a' Pápa elfogyása, a' Krisztusnak utólso jövetelire tartatik.*

Ezeket hallom: de a' mely mondásokat én a' *Kalaúz*ban előhoztam, többet foglalnak magokban. És, a' mint új Hitet találtak a' *Luteristák*, bár új *Calepinust* is írjanak, melyben *Proféta*, Doktort; *Profetia*, Gyanuságot*[2] jegyezzen. Minthogy pedig ezideig illyen *Calepinust* nem írtak: mi a' *Profétán*, csak *Profétát;* és a'

*[1] Sejdítve, sejtve, találgatva — *[2] Sejdítést.

Profetián, Profetiát értettünk, kiben ha vétkeztünk, bünhödgyünk érette.

Hazud abban *Balduinus*[1], hogy én *Cochlœus*ból azt állatom, hogy *Luter* 1525. Esztendőben írta a' Pápa romlásárúl való jövendöllést, mellyet *Balduinus* 1522. Esztendőben mondgya hogy írta: Mert én, csak azt írtam[2] a' könyv szélire, hogy *Cochlœus, in Actis anni 1525.* és *1526.* leírta a' *Luter* szavait. Semmit arrúl nem szóllottam, mely esztendőben írta *Luter* azokat.

[1] Pag. 163.

[2] Kalaúz, I. 199.

Hatodszor: Csudállya Balduinus[3]; *Hogy egy olyan ember, mint Luter, ennyi sok népeket meghajtott.* És nem vészi eszében, hogy egy bolond oly követ taszíthat a' kútban, hogy tíz okosnak is gond azt kivonni. *Arius,* és *Mahomet* régenten; *Zwinglius,* és *Calvinus* mi üdönkben, sokkal többet maszlagosítottak meg, hogy sem *Luter:* de ezzel, hamisságokat csudálatossá nem tették. Miért gyarapodott pedig ily bokrosan a' *Luter* bojtorjánnya, bövségesen megmagyaráztam a' *Kalaúz*-ban[4].

[3] Pag. 165.

[4] Kalaúz I. 207.

Abban nem igazat mond *Balduinus,* hogy[5] *Fegyverrel, és vérontással nem nevekedett a' Luter tudomány:* Mert a' *Kalaúz*ban előszámlált *Historicus*ok külömbet írnak. És maga *Balduinus* mondgya[6], hogy a' *Saxóniai Elector,* és a' töb *Heroës,* nevezetes fő emberek, kardal és erős hadakkal[7] óltalmazták az *Augustai Confessiót.*

[5] Pag. 168.

[6] Pag. 171, 172.

[7] Defensio hæc qualis. Judith 1. v. 12.

Hamissan írja azt-is *Balduinus*[8]; hogy *1530.* Esztendőben, az *Augustana Confessiót* meg nem vetette az *Imperiális* Győlés. Mert, a' kik nállamnál inkáb forgottak az Németországi Végezésekben, így írnak e' dologrúl[9]: *Confessio, Anno 1530. die 25. Junii, Augustæ oblata, gravissimo Imperii Decreto, 19. Novembr. condemnata. Subscripserunt appensis sigillis illi Decreto, Electores quinque, Principes Ecclesiastici 30. Sæculares 23. Abbates 22. Barones 32. Civitates liberæ 39. Ita Cochlœus, qui Comitiis interfuit, in Actis Lutheri ad Annum 31. Surius in Commentariis, eodem Anno; ut merito Melanchthon, lib. 1. Epist. ad Oberenbergerum, dicat; Non libere sibi meminisse Comitiorum Augustanorum, in quibus, gravissimo judicio Evangelici sint damnati.* Én a' távúl és régen lett dolgokrúl, külömbet nem mondhatok, hanem, a' mit szava-hihető fő emberek irásiban olvasok. Ha mi szám-vetése vagyon *Balduinus*nak, azokkal *computállyon* a' kik ezeket írva hatták.

[8] Pag. 170.

[9] Bernard. Dorhof, Apodixi, Calvinistas non esse Confession. Augustanæ, cap. 2.

Azt írtam a' *Kalaúz*ban, hogy az Új Hitekre, a' Fejedelmek hajtották a' kösséget; és Mártiromság-nélkül, mint a' szélmutató

vitorla, eggyik Újságrúl másikra térengették Földes Urok kedveszerént. Ezt *Saxonia* példájával bizonyítottam: mely minekutánna egyszer *Luteristává* let vólna, az-után *Christianus, Calvinistává* tévé: csak hamar ő-utánna *Fridericus Vilhelmus*, a' *Luteristaságra* hozá. It *Balduinus* megengedi[1], hogy *Christianus Saxoniát Calvinismussal megtöltötte, és Fridericus Administrator ismét viszahozta a' Luterségre:* hanem azt neveti, hogy Harmadik és Negyedik *Christianus*nak írtam, a' ki Első és Második vólt. De ha vétek esett a' számokban, nem csuda. Elég, hogy a' dolog úgy vólt, a' mint írtam. Ebből pedig azt akartam kihozni, hogy nem a' Tudománynak ereje, hanem a' Fejedelmek hatalma, terjesztette a' *Luter*séget.

[1] Pag. 173.

Szemtelen hazugság, hogy[2] *a' Clarevalli Bernárd Apátur, az Ötödik Károly Császár, és többen, halálok orájan, a' Luteristák tudományát megölelték: mivel a' Krisztus érdeméből, nem a' magok cselekedetiből várták üdvösségeket.* A' Pápisták minnyájan, üdvösségeket Krisztus érdeméből várják. Mert azt hiszük, és taníttyuk; hogy, senki magának, vagy másnak, üdvösséget, vagy bün bocsánatot nem érdemel[3], hanem egyedül Krisztus érdemli ezeket nékünk. De hogy színesben*[1] káromkodhassanak a' *Luteristák,* mást fognak reánk.

[2] Pag. 176, 177, 204, 205. Jamjam moriturn doctrinam nostram amplexi sunt.

[3] Kalaúz, II. 507, 545.

Hatodszor: Esztelenül akar engem arra kötelezni *Balduinus,* hogy[4] *A' Scolistákat és Thomistákat,* hogy *a' több Pápista Doktorok ellenkező vélekedésit, egybe békéltessem:* Mert a' Hit-béli eggyességnek sérelme-nélkül vannak efféle ellenkezések, mivel vakmerőségnélkül, és oly dolgokrúl vannak, mellyekrül a' Keresztyén Anyaszentegyház végezést nem tett.

[4] Pag 178

Hogy *Esdrás* idejében, a' Papok-közzé nem fogadták a' kik *Genealogiá*jokat fel nem viheték *Lévi*re; nem azért említettem, a' mit *Balduinus* két helyen-is rebeg[5], *mint-ha most-is a' Papságnak, testi származásból kellene lenni:* hanem, *A'simili,* azt akartam ebből kihozni; hogy, a' mint ki-rekesztettek a' Papok-közzül *Esdrás*által, valakik testi származásokat meg nem mutathatták: úgy most is, a' kik lelki származásokat az Apostolokra nem vihetik, Lelki pásztorságot nem viselhetnek. Itt-is azért markában szakad *Balduinus*nak; és semmi jelenségét nem adhattya, hogy *Lutert* Isten hítta.

[5] Pag. 179, 153.

*[1] Nyilvánosabban, hangosabban.

N° 5. A' Luterista Predikátorok szükségesek-e?

Mivel azt írta *Luter*[1]; hogy, *Sokan az ő követői, azt vélik, hogy semmi szükségek nincs a' Predikatorokra:* innét vettem okot a' *Kalaúz*ban, hogy visgálnám, Ha szükségesek-e az Új Predikatorok, vagy nem? És sokképpen bizonyítottam, hogy, az új Tudományok-szerént, senkinek semmi szüksége nincs ezekre. Igen sajnállya ezt *Balduinus,* és igyekezik fejtegetni bizonyításimat. De téglát szapul*[1], és bolondúl fárad.

[1] Verba Lutheri in Kalauz, I. 171, 340.

I. Azt mondottam vala; Hogy a' tanitásra nem szükségesek az Új Predikatorok, ha igaz (a' mint ők taníttyák) hogy a' Sz. Irás, oly nyilván és világoson kimagyarázza, valami szükséges üdvösségünkre, mely nyilván látczik a' finyeskedő szövétnek setét étszakának idején. Mert metszek*[2] én, vagy más, a' Predikátor tanításának mécsecskejével, ha előttem finyeskedik az égő szövétnek?

Erre *Balduinus* azt mondgya; hogy[2] *Igen világos a' Sz. Irás: a' Predikatorok pedig arra-valók, hogy a' Sz. Irás szóllásinak módgyát, részeinek egybe-illését megmutattyák; ebből tanuságot, dorgálást, vígasztalást nyújtanak.* Ez nem üti a' tárgyot. Mert ha ezek szükségesek az üdvösségre: Tehát minden ember magán feltalállya ezeket a' Sz. Irásban, mivel, az új Vallasok-szerént, világoson, és nyilván találtatik a' Sz. Irásban, valami szükséges üdvösségünkre. Ha pedig ezek az üdvösségre nem szükségesek: Tehat a' Predikátorok ebbéli munkája sem szükséges, és így, mind a' két úton kitetczik haszontalanságok.

[2] Pag. 180.

Abból-is ismérhetőnek mondottam a' Predikátorok tanitásának hiuságát: Mert a' tanitásra való hatalmat, minden Keresztyénekre egyaránt terjesztik. Sőt a' Predikatorok tanitásának Itílő-mesterévé tésznek minden halgatót. Metszünk*[3] a' Predikátorral, ha minden ember oly túdós, hogy Itílő-mestere lehet Tanítojanak? Erre *Balduinus* azt írja, a' mit eléb-is monda; hogy[3], *Minden embernek hatalom adatott a' tanításra, a' Szentségek szolgáltatására: de hogy ebből,* turpis confusio, *rút esz-veszés ne támadna, csak a' Predikatorok tanítanak.* Én pedig ezt a' *Balduinus* agyaskodását, merő hamisságnak mutatám[4]. Nem-is kel hinni, sem azt, hogy Isten oly rendet szabott az *Ecclesiá*ban, melynek megtartásából rút esz-

[3] Pag 181.

[4] Supra, fol. 528, 529.

*[1] Téglát mos, téglát áztat. — *[2] Metszek — mit teszek, mit tegyek? — *[3] Mit teszünk, mit akarunk a prédikátorral, mire való a prédikator, ha stb.

veszés következnék, és ez-okon meg ne tartathassék; sem azt, hogy az Isten rendelését az emberek elváltoztathassák.

[1] Pag. 181. Csúfos dolog a' mit ez után ír[1]: *Azért kel,* ugy-mond, *Predikatoroknak lenni, hogy légyen, kinek tanitását itéllye a' kösség a' Sz. Irásból.* Kellemés haszon. Illyen haszna vólt a' *Paris* almájának, viszavonyásra való köszörük tehát így a' Predikatorok. Mert, ha ő nállok-nélkül, a' Sz. Irásból minden ember megismérheti az Igazságot: csak fáratság, és esz-veszés szerzésre való a' Predikatorok tanitása, mellyet, az Igazság isméreti után, törvényre és itíletre kel vinni. Nem job és künnyebb-e pokolban hagyni a' Predikatorokat a' honnan fakadtak; hogy sem őket csak azért tartani, hogy légyen kiket ítíllyen a' kösség?

II. Azt írtam a' *Kalaúz*ban; Hogy a' Bűntül-való óldásra nem szükségesek a' Predikatorok. Mert *Luter* irja[2]; hogy, *Akár-mely Aszony, és Gyermek, úgy mególdozhat mint a' Pap.* És, ha nem egyéb a' bűntül való Óldozás, hanem a' bűnnek bocsánattyárúl való tanúság; ezt Predikátor-nélkül megtalállyák az emberek.

[2] Verba Lutheri Kal., I. 184, 438.

Erre *Balduinus* azt feleli: 1. Hogy *Luter* csak azt írja; hogy, [3] Pag. 183. [3]*A' hol Predikator nincsen, ot az Aszony, vagy gyermek, szinte annyit cselekedhetik a' bűnnek bocsánattyára, mint a' Pap,* ő-is azt [4] Pag, 184. irja; hogy, a' hol Pap nincs, [4]*Quilibet Christianus remittere potest peccata,* minden ember mególdozhat a' bűntül. Ha ezek így vannak: helyén marad a' *Kalaúz* tanitása, hogy a' Predikatorok nem szükségesek a' bűn bocsánatra, mivel ez ő-nállok nélkül meglehet. 2. Azt írja *Balduinus,* hogy az Egyházi szolga nem csak hirdeti [5] Pag 182, 184. a' bűn bocsánattyát; hanem, mint Szolga, megbocsáttya: [5]*Ministri Ecclesiæ, peccata remittunt ministerialiter.: Remissio peccatorum in absolutione annuntiando, re ipsa et vere confertur vi verborum Christi: Est enim annuntiatio cum reali collatione conjuncta.* Ezt igazán, és *Romai* tanitást-szerént írja *Balduinus:* ő lássa mint fér egybe a' magok tanitásával. De ha helyén marad a' mit *Luter*rel eggyüt tanít *Balduinus* a Bűnnek bocsánattyárúl, az-az, ha akár-ki végbe viheti a' mit a' bűn bocsánattyában a' Predikatoroktúl várhatnánk: ugyan fen marad, hogy a' bűn bocsánatra nem szükségesek a' Predikátorok.

III. Az Úr Vacsora szolgáltatásra, mondottam hogy nem szükségesek a' Predikatorok: Mert a' *Calvinisták,* csak kenyeret osztogatnak, mint a' sütők; a' *Luteristák* azt hiszik, hogy a' Pap szentelése-előtt, mindenüt jelen vagyon a' Krisztus Teste: Tehát, többet

nem vészen ember a' *Luteristák* kenyerében és pohárában, hanem csak annyit, mint-ha azon kenyeret és bort a' korcsomán enné inná.

Erre *Balduinus* azt írja; hogy, [1] *Minden helyeken jelen vagyon a' Krisztus Teste: de azt nem ehettyük minden korcsomán, mert az igéret arra a' helyre nem szolgál.* Én a' Sz. Irásban nem olvastam, hogy Krisztus bizonyos helyhez kötelezte a' *Sacramentom*rúlvaló igéretit, sőt azt olvastam[2], hogy elsőben-is, vendég-fogadó házban osztogatta a' Szentséget. Más az; hogy, ha csak úgy vagyon jelen a' *Sacramentom*ban a' Krisztus teste, mint akár-mely kenyérben: csak úgy vehettyük a' *Sacramentom*ban, mint akármely kenyérben. És mivel a' Predikátor szava-által, semmi újob jelen-létele nincs a' Krisztus testének; haszna sem lehet az ő szolgálattyának a' Krisztus testének vételében. Azért, itt-is haszontalanok a' Predikatorok.

[1] Pag. 184.

[2] Luc. 22. v. 11. Ubi est Diversorium.

IV. Azt mondottam; Hogy a' Keresztelésre nem szükségesek a' Predikátorok. Mert 1. *Luter* azt hirdeti[3], hogy, senkit a' Keresztség nem igazít, senkinek nem használ, hanem a' Hit igazít. Azért, Keresztség nélkül üdvözülhetünk. 2. Mert az-is *Luter* tanitása, hogy, [4] *Omnes Christiani ex æquo,* minden Keresztyén egy-aránt keresztelhet. Ha a' Keresztség nem szükséges; ha úgy keresztelhet akár-ki, mint a' Predikator: metszünk*[1] a' Predikátorral?

[3] Verba Lutheri in Kalaúz, I. 432.

[4] Verba in Kalaúz, I. 184.

A' Második bizonyságra nem szól *Balduinus.* Az Elsőre azt feleli; hogy, [5] *Keresztség nélkül üdvözül ember, szükségnek idején.* De meg nem magyarázza, mikor vagyon ez a' szükség, talám midőn Predikátort nem kaphatni? Ha ez úgy vagyon: tehát, magvok szakadván a' Predikátoroknak, üdvözülhetnénk minnyájan az ő keresztelések nélkül. Ha azért a' szükség idején üdvözülhetünk Predikátor keresztelése-nélkül, metszünk a' Predikatorokkal, mikor szükségünk nincsen?

[5] Pag. 185.

A' mit a Keresztségrül ír *Balduinus*[6], hogy ez-által, mint *Causa instrumentalis*-által üdvözíttetünk: ő lássa mint fér-egybe a' *Luter* szavaival, mellyeket a' *Kalaúz*ban[7] előhoztam.

[6] Pag. 185.

[7] Kalaúz, fol. I. 434. II. 457.

V. Azt mondottam vala; Hogy az Új Predikatorok, nem Papok: Mert nem járnak a' Papi rendnek szolgálattyában, mellyet Sz. *Pál* feljegyzett. Azért a' Papságban részek nem lévén, Papi hívatalra nem szükségesek.

Heb. 5. v. 1. Cap. 8 v. 3.

Balduinus jó kedvel megengedi, hogy [8] *Ők nem Papok.* Azt pedig mely hamissan írja, hogy *Új Testamentomban Papok nem*

[8] Pag. 186, 1008.

*[1] Mit teszünk, mit tegyünk, mit akarunk?

találtatnak, a' *Kalaúz*ban [1] megmutattam. Elég it azt érteni, hogy a' Papi szolgálatra, nem alkalmatosok, és nem szükségesek az új Tanítók. Ám lássa, a' ki egyéb béresi szolgálatra tartya őket.

[1] Kalaúz, II. 481.

VI. Hogy az Anyaszentegyháznak vezérlésére sem szükségesek a' Predikatorok, azzal bizonyítottam: Mert ők, a' magok tanitása-szerént, rendet nem szabhatnak, melyre a' kösséget kötelezhetnéjék.

Pag. 186. *Balduinus* erre azt mondgya; hogy ez *Notorium mendacium*, nyilván-való hazugság. Hallya minden ember a' *Luter* szavait, melyre mutattam a' *Kalaúz*ban; és itíllye-meg, ha *Balduinus* nem hazud: [2] *Christianis nihil ullo jure potest imponi, sive ab Angelis, nisi quantum volunt. Liberi enim sumus ab omnibus;* Senki semmire nem kötelezheti a' Keresztyént, hanem csak a' mit maga akar. Másut, szidgya, rútíttya a' *Nicæa*-béli Első Gyölekezetet, hogy Törvényeket szabott: [3] *Abominanda Concilia, quæ ausa sunt sibi arrogare jus judicandi, cognoscendi, imperandi, condendi. In Nicæno Concilio incipiebant Leges condere; quod vides sacrilegium esse, et impium.* Egy szóval, azt taníttyák az Újítók; hogy [4] *Fideles conscientiæ, nullis observationum laqueis implicantur, in iis rebus, in quibus eas liberas Dominus voluit;* a mirül Isten parancsolatot nem adott, arra senki nem kötelezheti a' híveket. Ezek, és töb efféle mondások, megmutattyák, hogy igazat írtam; *Balduinus* pedig embertelenül hazutolt engemet.

[2] Luther, de Captiv. Babyl. fol. 81. In Kalaúz, I. 332.

[3] Lib. cont. Regem Angliæ. In Kalaúz, I. 148.

[4] Calvin. lib. 3. cap 19. n. 14.

Vide Kalaúz, I. 332. II. 47. etc.

§ 3. A' Harmadik könyvnek Harmadik Bizonyságárúl.

Az Úr Krisztus-által kiterjedett igaz Tudománynak, világ végéig meg kel maradni, és hirdettetni. Azért, valamely Tudomány, az Apostolok-után újonnan fakadott, és az-előt nem hirdettetett a' Keresztyénségben: bizonyos, hogy abban igazság nem lehet. Mivel azért a' *Luterista* és *Calvinista* tudomány, nem régen kezdetett: bizonyosok lehetünk, hogy nincs azokban igazság.

Ezeket sok erős Jelenségekkel állattam a' *Kalaúz*ban[5]. De *Balduinus*, csak csekély feleletekkel akar elmenni mellőlök. Hiuságos szó-szaporitásit, hazudozásit, káromkodásit félre tévén, velejét lássuk feleletinek.

[5] Kalaúz, fol. I. 218.

Először, azt írja; hogy, [6] *Az ő Hitek régiségére elég, hogy a' Próféták és Apostolok irásival eggyez.* Nem azért mutat igyenesen

[6] Pag. 187, 195.

a' Sz. Irásra, mint-ha ebben valamely czikkely találtatnék azokközzül, a' miben tőllünk elszakadtak, mert, a' mint eléb [1]mondám, a' Próféták és Apostolok irásiban, semmi sincs az ő tanitásokban: Hanem, ezzel az Irásokat, magok elmélkedéséből, magok tetczéseszerént magyarázván, senkit ennek igaz értelmérül meg nem bírálván, véghetetlenné tegyék a' viszavonyásokat. Lehetetlen pedig, hogy a' Próféták és Apostolok irásával eggyezzen az a' Tudomány, melynek az Apostolok idejétül-fogva, világ végéig, taníto Doktori és Pásztori nem maradnak, mivel a' Próféták és Apostolok azt írták, hogy a' Krisztus Országában, soha az igaz Pásztoroknak és Tanitóknak szünete nem lészen.

[1] Supra, fol. 510, 511, 520.

Vide supra, fol. 522, 523

Másodszor: A' Sz. Irásban[2] olvassuk, hogy a' pokol kapuja, soha meg nem győzi a' Krisztus *Ecclesiá*ját; és valamig[3] minnyájan Krisztus-eleibe megyünk, mind addig, Doktori és Pásztori lésznek az *Ecclesiá*nak. Ezekből következik, hogy, a' mely gyölekezetnek, vagy Tudománynak, valamely üdőben szünete vólt, és újonnan kezdetett az Apostolok ideje-után hirdettetni, nem lehet igaz.

[2] Matth. 16. v. 18.
[3] Ephes. 4. v. 12. Isaiæ 62. v. 6.

Erre *Balduinus* azt írja[4]; hogy, A' Rész-szerént-való *Ecclesia*, *Ecclipsist* szenvedhet, és elnyomathatik: de *a' Közönséges Ecclesiárúl mongya Krisztus*[5], *hogy az Igazságtúl el nem eshetik, és az ördög ereje meg nem győzi*. Az-után azt írja[6], hogy az *Ecclesiá*nak mindenkor megmaradásából, nem következik, hogy az igaz tanításnak-is mindenkor meg kellett maradni, mert *Isten meg szokta tartani az Ecclesiát, külső és nyilván való Egyházi szolgálatok nélkül.*

[4] Pag. 189, 383.
[5] Matt. 16. v. 18.
[6] Vide supra, fol. 507, 508, 512.
[6] Pag. 190, 191, 201.

Sohúlt a' Sz. Irásban, legkiseb jelenségét sem adta Isten, hogy a Közönséges *Ecclesia*, külső Egyházi szolgálatok nélkül megtartassék. Sőt, sok világos tanításokkal külömbet jelentett, mint eléb megmutatók. Mert Sz. *Pál* írja[7], hogy éppitő, 's óltalmazó Doktori, Pásztori lésznek az *Ecclesiá*nak, mint addig, valamig minnyájan Krisztus-eleibe megyünk. Tehát, világ végéig éppítik, és a' hamis Tudományok szelétül óltalmazzák az Egyházi szolgák a Krisztus nyáját. Az-is Sz. *Pál* szava, hogy az igaz Hit[8], Isten igéjének predikállásából vagyon. Az Úr Vacsoranak szolgáltatását, oly szükségesnek mondgya Krisztus[9], hogy, a' ki nem észi a' Krisztus testét, nem lehet élete. A' Keresztség-is úgy kivántatik, hogy, [10]a' ki vízből és Szent Lélekből újonnan nem születik, menyországba nem mégyen. Azt kérdem azért; Vagyon-e Hit akkor az *Ecclesiá*ban, míkor az Isten Igéje nem predikáltatik? Vagyon-e

[7] Supra, f. 522. Ephes. 4. v. 12.
[8] Rom. 10. v. 15.
[9] Joan. 6. v. 54.
[10] Joan. 3. v. 5.

ot lelki élet, és Keresztyénség, a' hol Keresztség, és Úr Vacsorája nem szolgáltatik? A' vagy, lehet-e külső Egyházi szolgálat-nélkűl, az Isten Igéjének hirdetése, vagy a' Keresztség?

Meggyőzetvén *Balduinus* a' nyilván való igazságtúl, viszahazudgya elébbi szavát: és igazán írja; hogy,[1] *A' Krisztus igérétiszerént, mindenkor predikáltatik az Evangeliom világ végéig, noha némely helyeken, néha megszünik a' külső Egyházi szolgálat; úgymint Jeroboám-alat, Samariában; az Arianusok-idét, Nap-keletnek sok részeiben.*

[1] Pag. 191. intitio. Matth. 24. v. 14.

A' mit *Balduinus* beszél[2] a Sz. Atyák tanításának hitelességeellen, azokrúl ez-előt[3] szóllottunk; nem szükség újobban azont le-írnunk.

[2] Pag. 193, 194, 195. 200.

[3] Sup. fol. 512, 513, 521.

Harmadszor: Azt kívánnyuk a' Pártosoktúl, hogy ha nem új az ő Tudományok; mutassák meg, Kicsoda? hol? mikor tanította azt a' Tudományt, melyrül *Luter* azt írja, [4]hogy *Ezt egyedül ő kezdette tanítani?*

[4] Verba Lutheri, Kalaúz, I. 198.

Balduinus, minek-előtte erre felelne, pirongat[5] engemet, hogy a' *Luter* szavait csak addig írtam le, a' hol azt mondgya; hogy, *Mikor ő ezt a' visza-vonyást kezdette, legeltette őtet a' kösség szele.* De ő sem írja-ki, mit akart hogy e'hez hozzá írjak. Nem-is tartozom mind leírnyia a' mit *Luter* mondott. Az-után megengedi[6], hogy a' *Luter* tudománya, a' régi Atyáktúl külömbözött, mint a' *Magdeburgi*ak feljegyzették: [7]*Mert az Atyák, emberek vóltak, megcsalatkoztak.* De ebből nem következik, ugy-mond, hogy új a' *Luter* Vallás: [8]*Mert; ha Uj tudomány vólna a' mi az Atyáktúl külömböz; következnék, hogy az Atyák-előt nem vólt régi Tudomány.* Nagy dolog, ha meg nem hézagúlt a' *Balduinus* feje, mikor ezt írta. Ennek a' *Consequentiá*nak, semmi színe és látattya nincsen: Mert az Atyák-előtt-is régi lehetett az a' Tudomány, mellyet az Atyák követtek, és a' melytül elszakadott *Luter* mikor az Atyák tanítását hátra vetette, és újságát hintegette.

[5] Pag. 197, 198.

[6] Pag. 198.

[7] Magdeburgenses citati in Kalaúz, I. 226. Pag. 199.

[8] Pag. 201. Contradictio.

A' derék Kérdésre, Kettőt felel: EGGYIKET; hogy, [9]*Ha senkit nem nevezhetnek-is, a' ki ő-véllek egyet értett, elég hogy ők az Apostolokkal eggyet értenek: mert az Ecclesia gyakran megfosztatott az igaz Tanítóktúl.* Ennek helytelensége immár megbizonyodott. Mert, soha az *Ecclesia* igaz Pásztorok nélkül nem vólt; soha egy pontban meg nem mutathattyák a' *Luteristák,* hogy, a' miben tőllünk külömböznek, abban az Apostolokkal eggyeznek. És, ha ennyi száz esztendő forgásában, csak egy Tanítót sem nevezhetnek, a'

[9] Pag. 201.

ki véllek eggyezett a' Tudományban: világos jelensége, hogy mostan fakadott Újság az ő Vallások.

MÁSIKAT, azt feleli; hogy, Sokakat nevezhetnek, kik az ő Valásokat követték. Mert, [1]*Valakik Luter-előt, a' Pápát* Superior*nak, magoknál fellyeb-valónak nem ismérték, a' mi Ecclesiánkhoz tartoztak,* Az-után azt írja; hogy, [2]*Nem kel oly embert keresni, a' ki mindenben egyezett az ő Vallásokkal;* Azért, [3]*Nem a' végre emlegetyük,* ugy-mond, *a' Régieket, mint-ha azt akarnók mutatni hogy ők mindenben egyeztek a' mi Tudományunkal: hanem csak azt akarjuk állatni, hogy Luter-előtt-is, sokan a' Pápa-ellen viaskodtak.* Azt-is ezek-mellé veti; hogy, [4]*Az ő Pásztorok-közzül, mártyrok vóltak Luter-előt, Hus János, Pragai Jerónimus, Viclef János: Noba,* [5]Illi quoque, in multis á nobis discrepant, *ezek-is sok dolgokban külömböztek a' Luteristák*túl.

[1] Pag. 202

[2] Pag. 203.

[3] Pag. 207, 209.

[4] Pag. 202

[5] Pag. 207

Ezekből ki-tetczik, 1. Hogy magok vallása*[1], hogy nem nevezhetnek csak egy embert-is az Apostolok idejétűl-fogva, ki eggyezett az ő Tudományokkal. 2. Hogy merő bolondság a' *Luteristák* dolga, mikor azokat emlegetik, mint magok-féléket, kik a' Pápának ellene-mondottak, és a' *Luteristák*kal egyéb Ágazatokban ellenkeztek. Mert, nem az a' kérdés, ha vóltak-e régenten, kik a' Pápára támadtak? mivel errül semmi kételkedés nem lehet: hanem, azon tudakozunk, Ha vóltak-e *Luter*-előt, a' kik ollyan *Doctrinæ Corpust.* Tudományt, Vallást, Szertartást követtek, mint *Luter*-után követnek az Újítók? És, hogy senkit ilyent nem nevezhetnek, nyilván vallya *Balduinus.* Hogy pedig egy, vagy két dologban való czimborálás, nem elégséges a' Hitnek eggyességéhez, illyen szókkal taníttya Balduinus: *Calviniani in quibusdam contra Papatum nobiscum sentiunt; Unitas tamen Fidei nostræ et illorum, inde probari non potest.* [6]*Et Papista nobiscum in multis contra Calvinistas consentiunt.*

Pag. 322.

[6] Pag. 330.

Mivel azért a' *Kalaúz* Harmadik Bizonyságának erejét fel nem bonthatná *Balduinus,* hazugsággal akar lábot kapni. Hazud abban[7]; hogy, Sz. *Bernárd, a' Pápa Elsőségének ellene-mondott.* Mert a' *Kalaúz*ban[8] leírtam a' Sz. *Bernárd* szavait, mellyekkel a' *Romai* Pápát, minden Püspökök Fejedelmének, Pásztorának, Sz. *Péter Succesor*ának nevezi. Az-is hazugság; hogy,[9] *A' Görögök tagadgyák a' Purgatoriomot, kárhoztattyák a' Halottakért való áldozatot.* Mert, a' ki Ráczokat és Oláhokat látott, tudhattya, hogy ők a'

[7] Pag. 207.

[8] Kalaúz, II. 322, 353.

[9] Pag. 206.

*[1] Ők mondják.

*Purgatoriom*ot nem tagadgyák, és a' Halottakért való imádságokat felette gyakorollyák. Azt sem igazán írja[1]; hogy én fogom *Luter*re, hogy, az ő tanítása-szerént, az Atyák, halálok óráján, régi Vallások mellől elálván, *Luteristák*ká lettek. Ezt én nem fogtam *Luter*re: hanem maga szavait felírtam[2]; mellyekkel állattya, hogy az Atyák, és nevezet-szerént, Sz. *Bernárd*, halála óráján az Igazságrúl vallást tett; az-az (a' mint *Balduinus*[3] magyarázza) *a' Hitnek Igazulásárúl, Luterista tudományt követett;* és, a' mint ő szól[4], *Jamjam morituri, doctrinam nostram amplexi sunt.* Az sem igaz; hogy én bánom[5], *mikor az Igazság bizonyságinak laistroma közzé írják a' Lucifer ördög levelét:* Mert a' *Kalaúz*ban[6], semmi bánatomat e' dologról nem jelentettem, sőt megengedtem, hogy illyen böcsülletes tanúval, ugy-mint a' pokolbéli Ördöggel, erőssíttessék a' *Luteristas*ág.

[1] Pag. 205.
[2] Kalauz, I. 237.
[3] Pag. 177.
[4] Pag. 167. Vide supra, 534.
[5] Pag. 214.
[6] Kalaúz. I. 251.

Mind ezekből, világoson kitetczik, hogy a' *Kalaúz* Harmadik Bizonysága, erejében marad; és annak, csak legkissebb czikkelyét fel nem bonthatta *Balduinus*.

§ 4. A' Harmadik könyvnek Negyedik Bizonyságárúl.

Num. 23 v. 11

Bálaam, átkozni akarja vala az Isten népét[7]: de áldásra fordíttaték nyelve. Az Ujítók-is, nem akarva bizonyíttyák a' *Romai* hitnek igazságát. Mert azt hirdeti az *Augustai Confessio*, hogy a' régi *Romai* gyölekezet tudományát, ők-is javallyák. *Luter* pedig azt írja; hogy ő-előtte[8], *Igaz Ecclesia vólt a' Romai gyölekezet: ot vólt az igaz Sz. Irás, igaz Keresztség, Ur vacsorája, Bűnnek bocsánattya és igaz veleje 's béli *[1] a' Keresztyénségnek.* Azt-is helyén hadgyák az Újítók; hogy[1] *Sok Szent, és Isten előt kedves emberek vóltak a' Pápistaságban.* És, minthogy a' Négy első közönséges Gyölekezeteket, ugy-mint, *Nicœnum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense*, tiszta, igaz, szent Gyölekezeteknek vallyák: jó következéssel kifakad ebből, hogy a' Pápista tudományt nem kárhoztathattyák, mivel ennek derék ágazati, azokban a' *Conciliom*okban találtatnak. Végezetre, mikor minket *Pápistá*knak neveznek, megvallyák, hogy mi a' Pápákkal eggyet értünk, ők pedig elszakadtanak a' Pápáktúl.

[7] Verba Lutheri in Kalaúz, I. 259.
[8] Kalaúz, I. 274.

Balduinus ezekre felelget, a' mint hozzá érkezik, de csak fecsegéssel.

*) Bele, belseje.

Először: Azt mondgya; hogy[1], *A' Római Ecclesia, az Apostolok halála után,* satis fida custos fuit purioris doctrinæ, *igaz őrzője volt a tiszta tudománynak. Azért, ha ollyan volna, mint Sz. Ágoston, Ambrus, Jeroninus idejében, ők-is eggyeznének vélle. Luter irja, hogy a' Pápistaságban vólt valamely Ecclesia, és sok jó vólt benne: de nem mondgya, hogy jó vólt, és Ecclesia vólt a' Pápistaság.* Ezek szó fia beszédek*[1]. Megelégednénk mi azzal, hogy, a' mit Sz. *Ágoston* idejében, és ő-előtte vallott és tanított a' *Romai Ecclesia,* azt vennék bé az Újítók. De, a' mint eléb[2] megmutatám, oda vagyon az, *Luter* pedig, sokkal külömben szól a' *Romai Ecclesiá*rúl, hogy-sem a' mint *Balduinus* említi: Mert azt írja, hogy ő-előtte, igaz *Ecclesia* vólt a' *Romai;* hogy a' *Pápistaság*ban vagyon az igaz Keresztség, igaz Úr vacsorája, igaz Kúlcs a' bűn bocsátásra, béli a' Keresztyénségnek. Ezekre külömben nem felelhet *Balduinus,* hanem *Lutert* hazugságban hadgya. Mert azt írja[3]; hogy a' *Pápistaság*ban vólt bezzeg Keresztség, Úr vacsora, Óldozás: *sed valde corrupta,* de igen vesztegetve.

[1] Pag. 216, 76, 350, 509, 527.

Contradictio; supra fol. 509.

[2] Supra fol. 535, 538.

Pag. 216.

[3] Pag. 216.

Másodszor: A' *Pápista* hiten-való Szentekrül szólván[4], csavarog elsőben, csak *titularis* Szenteket emleget; vastagon guggolván*[2] Sz. *Ferenczet.* De végre nem tagadgya, hogy, mind *Luter,* 's mind az *Augustai Confessio,* és *Concordia,* Szentnek nevezi Sz. *Ferenczet, Domonkost, Bernárdot*; és hogy Luter, *Tom. 8. Jenens. Germ. fol. 39.* azt írja[5], hogy Sz. *Ferencz,* és Sz. *Benedek* üdvözültek. Azért[6], *Multos vere Sanctos fuisse in Papatu, facile concedimus,* a' Pápistaságban hogy sok igaz Szentek vóltak, nem tagadgyuk; *Kik-közzé számlállyuk,* úgy-mond, *Sz. Bernárdot, Sz. Jeronimust, Sz. Ágostont, Sz. Gergelyt, Sz. Mártont*[7], *noha a' Pápista kovászban hozzájok ragadott vólt.* Elég ez nékünk *Balduine.* Ha a' *Pápista* hitben Szentek vóltak, és üdvözültek: Tehát, a' magatok ítíleti-szerént-is, bátorságos a' mi dolgunk; mi-is üdvözülhetünk a' Pápista hitben. És, mivel[8] *igaz Hit nélkül, senki Isten kedvében nem lehet,* igaznak kel a' Pápista hitnek lenni, melyben igaz Szentek vóltak. Azt-is örömest hallyuk, hogy Sz. *Ágoston, Jerónimus, Bernárdus* Pápisták vóltak. A' dücsőült Szentek ellen-való káromlásit *Balduinus*nak, elő sem hozom, mert fondamentom nélkül-való csácsogások.

[4] Pag. 218. Vide infra refutationem pag. 318.

[5] Pag. 218, 219.

[6] Pag 220.

[7] Pag. 221.

[8] Heb. 11. v. 5.

Pag. 220.

Harmadszor: A' Közönséges *Conciliom*okrúl azt írja, hogy sok rút tévelygésekbe estek[9]: *Nicœnum omnium solemnissimum, insignes habuit errores*[10]. *Ut Nicœnum, ita reliqua Concilia suos habent*

[9] Pag 223

[10] Pag. 131, 757. Supra, fol. 512.

*[1] Mese-beszédek. — *[2] Gúnyolván.

errores. Nem akarok *Balduinus*-után tétova nyargalódni, és másuvá tartozandó kérdéseket ide elegyíteni, mellyeket egybe zűr-zavar. Az előhozott Gyölekezetek Végezésit a' miben kárhoztattya, azt sem szükség mentegetni: mert sokan a' *Catholikus* Doktorok közzül, minden hamis vádolásoktúl mególtalmazták. Hanem it csak azt jutatom eszébe *Balduinus*nak, hogy, *Mendacem oportet memorem esse,* a' hazugot hamar megérik, ha elfelejti, a' mit egyszer hazud.

[1] Vide supra, fol. 505, 506, 543.

Csak imént hallók tőlle[1], és az *Augustai Confessió*túl, hogy ők attúl a' *Romai Ecclesiá*túl, mely Sz. *Ágoston*-idét vólt, nem különböznek: mivel akkor a' *Romai Ecclesia,* hív őrzője vólt az igaz Tudománynak. Bizonyos pedig, hogy a' *Romai Ecclesia* eggyet értett azokkal a *Conciliumo*kkal, mellyeket *Balduinus* tévelygésbe akar keverni. Tehát a' *Conciliumo*kkal eggyüt, a' régi *Romai Ecclesiát*-is tévelygőnek tartyák: tehát nem igaz, hogy a' régi *Romai Ecclesiá*túl ők nem különböznek.

Contradictio.

De vallyon micsoda tévelygéseket talál *Balduinus* ezekben a' régi Szent *Conciliomo*kban? Tévelygésnek nevezi, hogy *Irregularis*nak, Papságra alkalmatlannak itílték, a' kinek két felesége vólt; hogy a' Papokat, Szentelések után, házasságra nem bocsátották; hogy a' Püspököt, három Püspöktül akarták szenteltetni; hogy a' *Romai* Pápa akarattya nélkül, *Conciliomo*t nem engednek szolgáltatni; hogy a' Halottakért való imádkozást javallyák; hogy a' *Romai* Pápát, *Universalis,* Közönséges Püspöknek nevezik; hogy kiátkozzák az Apáczát, ha fogadása után férjet keres. Ezeket, és több efféle dolgokat kárhoztat *Balduinus* a' Sz. Gyölekezetekben. Mindazáltal, azt meri hazudni[2], az *Augustai Confessio* után, hogy a' régi *Romai Ecclesiá*val, ők a' Tudomány dolgaiban eggyeznek.

Pag. 225. etc. et 99.

[2] Vide supra, fol. 543.

Negyedszer: Neveti *Balduinus,* hogy a' *Pápista* névből-is állattam igazságunkat. És, hogy színesben káromkodhassék, hazugúl reám fogja, I. Hogy én szavaim ezek: *A' Pápa mindenkor igazat értett, mert Cletus, Cyprianus, Leo, Ágoston, Pápáknak neveztettek:* és szánakodik rajtam, *hogy túdós ember lévén, ily bolondúl irok.* Bizonyos, hogy merő bolondság vólna, ha így írnék. Mert, hogy Sz. *Agoston* és *Cypriánus,* Pápának neveztetnek, abból semmi színnel nem következik, hogy mindenkor igazat tanítottak a' Pápák, mivel tudgyuk, hogy *Cypriánus* hamissat tanított, az Eretnekek Viszakereszteléséről*[1]. II. Reám fogja[3], hogy én így okoskodtam: *Némely Doktorok, Pápáknak neveztetnek. Tehát hamis az a' hit,*

Pag. 234.

[3] Pag. 234.

*[1] Ujrakereszteléséről.

mely a' Pápisták-ellen támad. Illyen *Consequentiát* én nem csináltam: hanem csak azt állattam, hogy az Újitók kezdettek minket új névvel, *Pápistá*knak nevezni. Ezzel megvallyák, hogy mi a' Pápák hitit és tudományát követtyük. Az Újitók pedig, a' *Pápista* nevet lerázván magukról, megismértetik hogy elszakadtak a' Pápáktúl. Mivel azért a' régi Szent Püspökök, Pápáknak neveztettek, mint megmutattam a' *Kalaúz*ban[1]: következik, hogy mi, a' kik *Pápások* vagyunk, eggyezünk a' régi Sz. Pápákkal; és ebből ki-jő, hogy mi-is igaz Vallásban vagyunk, mint a' régi Sz. Pápák. Ez az én okoskodásom: mely, úgy tetczik, nem oly soványan öltözött, mint a' *Balduinus* szeleskedése. III. Azt-is hazugúl írja *Balduinus*[2], hogy *Bonifacius Tertius* vólt első a' *Romai* Pápák-közzül, a' ki *Fócas* Császártúl vette a' Közönséges Püspök nevet. Mert a' *Kalaúz*ban[3] megmutattam, hogy *Fócas*-előt, a' Keresztyén világ a' *Romai* Pápának főbségét tudta, 's vallotta.

[1] Kalaúz, l. 278.

[2] Pag. 235.

[3] Kalaúz, II. 313, 336, 773, 786.

Látod azért Keresztyén Olvasó, hogy a' *Kalaúz* Negyedik Bizonyságának-is fogát ki nem vonta. Sőt vastagította, *Balduinus.*

§ 5. A' Harmadik könyvnek Ötödik Bizonyságárúl.

A' mely Tudomány Ördög tanításából vétetett, azt igaznak nem itílhetni. *Luter* maga írja[4], mint *disputált* vélle az ördög; mint állatta és hitette a' Misének veszedelmes-vóltát, és töb Új tudományokat, mellyeket az-után tanított. Nem kel tehát igazságot keresni abban. Ennek a' Bizonyságnak erejét, a' *Kalaúz*ban bővségesen állattam. Melyre mit mond *Balduinus,* lássuk.

[4] Luth. lib. de Missa privata.

N° 1. Hamissan akarja Balduinus ördögi tudománynyá tenni a' Pápista Hitet.

Egy-nehányszor írja *Balduinus;* hogy, *Sz. Pál tanitása-szerént, ördögi tudomány a' Pápistaság: mivel a' Házasságot, és Etkeket tilalmazza.* Erre Sz. *Agoston* így felel: [5] *Tíltya a' Házasságot, a' ki ezt gonosznak mondgya; nem a' ki ennél a' jónál, jobnak taníttya a' Szüzességet. Nem tilalmazza az Etkeket, a' ki test sanyargatásáért valamitűl tartóztattya magát: hanem, a' ki gonosznak, és nem Istentűl teremtettnek itíl valamely éledelt.* Azért, esztelenül okoskodnak az Új Tanitók, *A dicto secundum quid, ad dictum simpliciter,* mikor

Pag. 237, 240, 253. etc. 1. Tim. 4 v. 1.

[5] August. lib. 30 cont. Faustum, cap. 6.

Vide Erasmum in Kalaúz, I. 319.

reánk fogják hogy a' Házasságot tilalmazzuk; mivel azoknak, kik szabad akarattyokból Fogadást tettek házasság-nélkül-való Tiszta életre, meg nem engedgyük a' házasodást. Mert, valamint Sz. *Pál*[1] nem tíltotta a' házasságot, mikor mostoha annyától eltíltott egy-valakit; Keresztelő *János*[2] sem kárhoztatta a' házasságot, mikor *Heródes*nek nem engedte hogy báttya feleségével éllyen; az Újitók sem a' házasságot tilalmazzák, midőn meg nem engedik, hogy húgát, leányát, valaki elvegye, vagy felesége lévén máshoz adgya magát: Úgy mi-is, nem a' házasságot tiltyuk, hanem a' Fogadásnak megszegését, mikor a' Papokat házasulásra nem bocsát-tyuk. Ennek-felette, ha az Apostolok ördögi tudományt nem tanítottak, mikor a' vérest, fojtottat, és egyéb éledelt megtíltot-tak: mi sem czimborálunk a' Sátánnal, mikor bizonyos napokon megtartóztattyuk magunkat oly ételektűl, mellyeket egyéb napokon megészünk.

[1] 1. Corint. 5. v. 1.

[2] Matt. 14. v. 4.

Act. 15. v. 20, 25, 41. cap. 21. v. 25.

[3] Pag. 240.

[4] Kalaúz, I. 298.

Supra, fol. 502, 519. 522,

[5] Joan. 6. v. 70.

[6] Joan. 13. v. 27.

Azt-is forgattya *Balduinus;* hogy, [3]*Sokan a' Pápák-közzül ördöggel társalkodtak: mint lehettek tehát csalatkozhatatlanok?* Erre a' *Kalaúz*ban[4] válasz vagyon: 1. Sokat hamissan költenek a' Pápákra. 2. Mi nem vítattyuk, hogy a' Pápák csalakozhatatlanok; a' mint eléb megmutatám. 3. Ha ki a' Pápák-közzül ördöngös let vólna-is, annyit ártana, menyit ártott a' Krisztus tanításának, hogy az Apostolok-közzül[5] egy ördög vólt: és, a' mint másut [6]olvassuk, az ördög ugyan benne lakott. 4. A' kik illyen Pápák vóltak (még ha vóltak pedig,) nem ők kezdették, nem ördögtűl tanulták a' mi Tudományunkat, mint *Luter* az övét.

N° 2. Luternek ördögi fajzásárúl, mit beszél Balduinus.

Kalaúz, I. 284.

Pag. 241, 243.

[7] Pag. 244.

Mivel a' *Kalaúz*ban, tíz nevezetes túdós embereket említettem, kik azt írták, hogy *Luter* ördögi csintalanságból fogantatott, és ifiuságában ördögi társalkodással gyaláztatott: Erre *Balduinus* azt feleli; hogy, *Hazudtak a' kik ezeket írták: Mert Sleidanus, tisztes-ség-béli személyektűl írja hogy született Luter*[7]. *És, ha nyilván vólt a' Luter annyának gonoszsága; miért nem büntették-meg? Ha titkon vólt, mint tudhatták a' kik ezt írták? Végezetre, ha Luter az ördög-gel társalkodott Barát-korában, miért szenvedték-el a' Barátok?* Egy Püspököt-is említ, ki a' *Luter* születését külömben írja hogy-sem *Pratéolus,* és egyebek: Azért, abból a' külömbözésből akarja hamís-sítani, valamit írnak e' dologrúl.

Mind ezek, csak esze-fordúlt*[1] kábolgyáskodások*[2]. Mert minden rosz ember azt mondhattya akár-mely böcsülletes embereknek bizonyos historiájárúl, hogy nem igaz: de azért, ezzel hitelét fel nem forgattya az igazságnak. *Sleidanus* úgy írta, a' mint akarta, a' *Luter* születését; mely tudva nem vólt, valamíg a' maga annya egy *Lipsiai* aszonynak meg nem beszéllette, hogy ördögi czimborából szült. És miképpen Krisztus *Judást,* az Apostolok-közöt szenvedte, noha idején megmondotta hogy [1]ördög; sőt Vacsorától sem költé-fel, noha tudta, hogy [2]ördög bújt bele: úgy a' Barátok, követvén Krisztus Urunk példáját, várták *Luter*nek jobbúlását. A' mely Püspököt említ *Balduinus,* annak sem nevét, sem Püspökségének helyét, sem könyvének *titulus*sát fel nem írta; kivel mindenestűl kétessé tette szavát. De ha ki tudatlanúl, valamit írt vólna, azzal nem gondolunk: mert egy embernek tudatlansága, tíz vagy tizen-két szava-hihető emberek bizonyságát, meg nem hamissíttya.

[1] Joan. 6. v. 70.
[2] Joan 13. v. 27.

N° 3. Ördögtűl tanulta Luter Tudományát.

Azt írtam a' *Kalaúz*ban; hogy *Cochlæus,* és *Abbas Veteris Cellæ, Luter*nek éltében, maga irásából szemére vetették, hogy őtet Ördög tanította, a' Mise-ellen-való tévelygésre. És a' *Catholicus*ok-közzül, tizen-öt nevezetes embereket; a *Calvinisták*-közzül-is, sokakat számláltam, kik ezt irásban hatták. Erre *Balduinus* azt feleli; hogy, *Igen szemtelenül írom, hogy ezt Luternek szemére vetették éltében, és meg nem felelt.* Kalaúz, I. 286. Pag. 243.

Nem tudom, haragtúl-e, vagy sertül, de bizonyos hogy részeg vólt *Balduinus* mikor ezt írta. Mert, ezek a' szidalmazó szók után, mingyárt azt írja; hogy, *Látta ő-is az én-tőllem feljegyzett könyvében Cohlæusnak, hogy 1534. Esztendőben, mind Cochlæus, 's mind Paulus Abbas Veteris Cellæ, szemére vetették ezt Luternek: de Luter, ezeket az Irásokat nem ítélte válasz-tételre méltóknak, és azért nem felelt reájok.* Itíllye meg a' ki okos, ha nem nagy szemtelen vakság-e ez, hogy engemet mond szemtelennek azért, a' mit maga sem tagad. Pag. 248.

Az Ördögi *Disputatiót* hoszan leirván a' *Kalaúz*ban, abból bizonyítottam; hogy *Luter,* Ördögtül tanúlta, és Ördög tanitása után hitte, 's hirdette a' Misének kárhoztatását, és egyéb dolgokat. Mert, mikor az Ördög *disputál*ni kezdett vélle, akkor nem hitte, Kalaúz, I. 287.

*[1] Esztelen. — *[2] Botorságok.

's nem javallotta a' mit az ördög elcibe ada, és hoszú bizonyitásokkal állata: Az-után pedig, azon megnyugott; azt hitte, hirdette, és követőire terjesztette, a' mit az Ördög néki beszélle.

[1] Pag. 251. It Elsőben, hazugságnak írja *Balduinus,* [1] hogy az Ördögöt Mesterének isméri *Luter: Mert sohúlt nem írta, hogy Ördög vólt az ő Mestere.* Én sem mondottam, hogy ezt illyen szókkal és bötüvel írta: hanem azt igazán mondottam, hogy ollyakat írt *Luter,* mellyek kimutattyák hogy ördögtül vette Tudományát. Mert, a' ki valakivel *disputál,* és a' mit nem hitt, sőt minden fegyverrel ellenzett a' vetekedésnek kezdetin, az-után pedig hitte, és követte a' mit állatott a' *Disputátor:* arrúl igazán mondhattyuk, hogy a' *Disputátor*túl tanúlt. Igy vólt a' *Luter* dolga, ki világos szóval jelenti, hogy, midőn az Ördög elkezdé beszédét, mellyel a' Misét, a' Papi-szentelést, és az *Ecclesiá*nak hiteles méltoságát semmissé akará tenni: akkor ő Misét szokott mondani; a' Papi-szentelést, az *Ecclesiá*nak tanitását böcsüllötte; Hét *Sacramentom*ot vallott; a' Bérmálást jóvá hatta; az Ördög ellen óltalmazta a' Misét, és maga Papságát. Ezeket, nem hinni, és óltalmazni, hanem kárhoztatni kellett, ha akkor immár tudta és vallotta ezeknek hamis-vóltát, és mikor az Ördög vítatta, hogy bálványozott a' Mise mondásban, csak azt kellett vólna felelni: Igazat mondasz; bálványoztam: de megbántam cselekedetemet, kitértem a' bálványozásból; és Isten a' megtérő bűnösnek bocsánatot ígért. Igy kellett *Luter*nek szóllani, ha akkor immár a' Misét kárhoztatta vólna. De nem ezt mivelé: hanem, azzal óltalmazá Pápista Papságát az Ördög ellen, hogy őtet *a' Püspök felkente 's szentelte;* Mise mondását, Pápista fegyverrel menté, hogy, *recte credit et sentit Ecclesia,* az Ecclesia igaznál egyebet nem hiszen. Mikor az Ördög azt mondá, hogy ő-néki hét *Sacramentom*a vagyon; hogy a' Bérmálás ő Szentsége; hogy egyedül vészi Miséjében az Urat: semmi tagadást ezekben nem tén. Kiből nap-fínynél világosb, hogy még akkor azokat nem hitte a' miket az Ördög vítatott, és ő az Ördög ellen óltalmazott. A' *Disputatio* után pedig, nem csak maga *Luter,* igaznak hitte, és tanította, valamit elsőben nem akara hinni az Ördög szavaiban: de *Balduinus*-is azt írja, hogy, *Mind igazak, és Sz. Irás-szerént valók a' miket az Ördög mondott Luternek.*

Vide Kalaúz, I. 320.

Pag. 253, 260

Ezeket, és a' töb bizonyságokat, mellyekkel megmutattam a' *Kalaúz*ban, hogy az Ördögi *disputatio* előt *Luter* azt nem hitte, a' mit az-után hitt és hirdetett, olvasta *Balduinus:* de nem tudván

mit reá felelni, halgatással múlt mellőlök; és a' mit igazsággal fel nem ért, hazugsággal akarta tóldozni.

Hazud abban; hogy az Ördög *Luter*rel *disputál*ván, *Semper in præterito loquitur, nunquam in præsenti;* nem mondgya hogy akkor Misét mondott, hanem minden szavait csak az elmúlt üdőre terjeszti; *Celebrasti, usus es, fecisti, distribuisti:* Mert sokszor, *in Præsenti,* akkorbéli üdőről szól az Ördög, e' képpen: *Tu impius* STAS *ibi solus, et* PUTAS *in* TUA *privata Missa conficere Sacramentum; cum tu non* SIS *membrum Christi.* Ismét: *Nunc de* TUA *Missa privata, reliqua Ecclesia nihil ex te* AUDIT, *nihil a te* ACCIPIT. *Tu solus* COMEDIS, *solus* BIBIS: *et tamquam bonum opus, pro pecunia* VENDIS *Cum igitur* TU *non* SIS *persona quæ consecrare possit, Unctio* TUA, *Missa, et Consecratio* TUA, *quid aliud sunt quam blasphemia.* Viszontag: *Sic* TU FACIS *in Missa. Tua Missa contra institutionem Christi. Hæc sunt* VESTRA *septem Sacramenta. Si quis more* VESTRO *Confirmaret seipsum.* Utóllyára, így szól az Ördög: *Hæc* GERITIS, *et* ABUTIMINI *nomine Ecclesiæ. Omnes abominationes* VULTIS *defensas prætextu Ecclesiæ.* Valamint az Ördög, *per verba Præsentis temporis,* jelen-való üdőt jegyző szókkal azt mutattya, hogy akkor *Luter* Misét mondott; hét *Sacramentom*ot vallott; a' Papi kenetet, a' Bérmálást, a' Pápista *Ecclesiá*nak méltóságát hitte, 's jóvá hatta: úgy *Luter* maga-is, hasonló szókkal azont vallotta az Ördög előt. Mert így szól a' Sátánnak: *Sum unctus Sacerdos; accepi Unctionem, et Confirmationem ab Episcopo: quare non consecrassem?* Ismét: *Etiamsi aliis non porrigam Sacramentum: ipse* SUMO, *ipse mihi* PORRIGO. *Quare non* ESSET *in* MEA *Missa verum Sacramentum?* Végezetre, így írja hogy óltalmazta magát: *In hoc agone contra Diabolum, volebam retundere hostem armis, quibus assuetus eram sub Papatu, objiciebamque Fidem Ecclesiæ.* Mind ezekből kitetczik hamissága a' *Balduinus* szavának. Nem csuda pedig, ha az Ördög elmúlt üdőrül-is emlekezik: mivel az-előt tizen-öt esztendővel kezdette vólt *Luter* a' Mise mondást. Pag. 252.

Abban-is nem egyszer hazud *Balduinus,* hogy *Én ezt az ördögi Disputatiót, nem akarom Kisírtelnek ismérni; sőt bizonyítani igyekezem, hogy nem vólt kisírtet.* Ezt én soha sem írtam, sem gondoltam, mert bizonyoson tudom, hogy igen nagy kísírtet volt, mellyel az Ördög el akará *Lutert* vonni az igaz Hittül: Hanem, azt sok jelenségekkel erőssítettem [1], hogy az Ördög, kétségbeesésre nem kisztette *Lutert* abban a' *disputatió*ban. Jóllehet mi nem vis- Pag. 253, 255. Tentavit ad perfidiam, non ad desperationem. [1] Kalaúz, I. 338, 339.

gállyuk mit akart az Ördög: ámbár az ő titkos tanácsi*[1] a' *Luteristák*, ércsék ezt magától. Elég az, hogy mikor *disputál*ni kezdett, akkor ellenzette az Ördög tanitásit; az-után pedig követte. Mert ebből kitetczik, hogy, valamint *Éva* anyánkal az Ördög ételé meg az almát, mellyet elsőben nem akara megkóstolni: úgy *Lutert*-is, Ördög vezette arra a' Tudomány követésre, mellyet elsőben ellenzett.

Pag. 255. Hazud abban-is *Balduinus;* hogy, *Abból ismérszik kétségbe esésrül való Kísírtetnek az ördögi vetekedés: mert Luter azt írja, hogy szüve dobogott, és izzadott ebben a' beszélgetésben.* Mert, Egy az, hogy csak az útálatos Ördögnek jelen-léte-is, elégséges efféle szüv dobogásra. Más az, hogy a' régi Vallásnak elhagyása, méltán szerezhetett illyen szüv szorongatást. Azért, maga írja *Luter;* hogy, mikor ő az Ujitást akarná kezdeni, számtalanszor[1] *Dobogott reszkető szüve, és igy dorgálta őtet: Csak te egyedül vagy-e okos? Ennyi sok régi Szentek nem látták-e az Igazat? Metszesz**[2] *ha megcsalatol, és ennyi lelkeket vonszasz pokolra?*

[1] Verba Luthori vide in Kalaúz, I. 681.

[2] Pag. 260, 253. Hazud abban-is; hogy[2], *A' mit az Ördög Luternek beszéllett, Sz. Irásnak fegyver-házából vette:* Mert semmit azokban a' Sz. Irásból nem vett, hanem maga hazudta az Ördög. És mivel *Balduinus* Ördög Prókátora, óltalmazni akarja az Ördög hazugságit, de Pag. 257, 258. nagyob hazugságokkal: 1. Hogy *A' Pápista Papnak, Hiti nincsen.* 2. Hogy *Nem a' Krisztus rendelése-szerént adgya a' Sacramentomot.* 3. Hogy *Bűnnek bocsánattyára adatni a' Krisztus testét nem reméli.* 4. Hogy, a' Pápista tudomány-szerént, *Krisztus csak az ítélésben, és kárhoztatásban foglallya magát: azért kívántatik a' Bóldog Aszony, és egyéb Szentek esedezése.* 5. Hogy *A' Misében emlekezet nincs a' Krisztus halálárul.* Ezek mind nyilván-való hazugságok.

Mivel az Ördög kárhoztatá azt-is, hogy a' Pap egyedül vészi néha az Urat a' Misében: Erre azt mondottam vala; hogy a' Pag. 259. *Luteristák*-is, egyedül egy betegnek adgyák néha az Urat. *Balduinus* azt feleli; hogy, *Más a' Vétel, 's más az Adás: ők egy betegnek lelki orvosságért adgyák a' Vacsorát.* Im hallod, mely derék tudománnyal terhes a' *Balduinus* agya-veleje; félő hogy *Pallas* ne szülessék tőlle. Ki nem tudgya, hogy más az Adás, más a' Vétel? de, ha ti egy betegnek adgyátok, és ő egyedül vészi, eggyüt kel járni az adásnak és vételnek.

*[1] Tanácsosi. — *[2] Mit teszesz, mi lesz?

N° 4. Luternek ördögi Nyájaskodásárul, és Halálárúl.

Elő-hoztam a' *Kalaúz*ban, mely sokszor, mely nyájason társalkodott *Luter* az Ördögökkel; és kivált-képpen azokkal, kiket *Theologiá*ban *Doktor*oknak nevez. E' mellet, mely büdös, mely csúfos beszédekkel mocskolódott az ördögi kisírtetekben. Kalaúz, I. 336.

Erre *Balduinus*, Elsőben így felel: *Tehát a' Pápisták az Ördögöt-is Doktorrá tészik.* Othon vólt-e eszed *Balduine*, mikor ezt írtad? Te-magad írod *Luter* szavainak, *Colloq. Mensal. Jenæ 1603. fol. 100.* hogy őtet az Ördögök néha arra kisztették, *hogy megöllye magát;* és, hogy a' *Theologiá*ban *Doctor*ok ezek az ördögök: még-is reánk fogod, hogy mi tészük az Ördögöt *Theologia Doktor*ává? Ti Doktorotok bezzeg az Ördög: mivel megmutatók, hogy ő tanította *Lutert* arra a' pokol-béli Tudományra, mellyet ti most követtek. Pag. 260. Pag. 261

Az ördögi Kísírtetek-ellen való büdös fegyverét *Luter*nek, úgymint, a' szaros berhét*[1], al-felének csókját, és egyéb mocskolodásit, dícsíri *Balduinus;* és parancsollya, *hogy a' kevély ördögöt egyebek-is így kergessék.* Én sem ellenzem ezt a' *Luterista Exorcismust,* minémű Hitek, ollyan ördög-űzések. Pag. 261.

A' *Luter* Halálárúl feljegyzettem; hogy, maga kíványa *Luter*, hogy őtet Ördög öllye-meg, nem a' Császár. *Balduinus* azt mondgya[1], hogy *Colloquia Mensalia*, nem *Luter* írta: azért ők annak hitelére nem kötelesek. Ezt ő-előttc-is mondották némellyek: de *Gretsérus*[2] sok jelenségekkel megmutatta, hogy igazán *Luter* szava és értelme foglaltatik abban a' Könyvben, nem szükség nékem le-írnom a' *Gretsérus* szavait. Kalaúz, I. 340. et sequ. [1] Pag. 262, 443. [2] Grets. to. 2. Defens. Bellar. lib. 1. de Verbo Dei, c. 5. fol. 69.

Nevezetes fő túdós emberek írták, hogy *Luter*, estveli részegsége-után, reggel fojtva találtatott. Maga akasztotta-e fel magát, vagy az Ördög; kérdésben hatták. Erre *Balduinus* azt mondgya; hogy[3], *Cochlæus, Claudius Sanctes, Bozius, Bredenbachius*, nem igazat írtak. Nem kellett illyen feleletért *Vittenbergában* menni: mert nincs oly rosz ember, a' ki azt nem mondhattya hogy nem igaz akármely dologrul, melyet nem kedvel. De a' kinek esze vagyon, többet hiszen azoknak a' fő túdós böcsülletes embereknek, kik bizonyos tanúk után le-írták a' *Luter* halálának módgyát; hogy-sem annak, a' ki e' mellöl csak egy tagadással akar elmenni. [3] Pag. 262.

*[1] Alsó ingét, alsó nadrágját.

A' *Romai* Pápák, és egyéb *Catholicus* Tanítók halálárúl, a'
Pag. 265, 266. miket *Balduinus* beszél, *Luterista* Iskolában költött beszédek. De bár igazak vólnának-is: mivel nem ezek vóltanak a' Pápista vallásnak kezdői, semmit nem árthatnának a' mi Hitünk igazságának.

§ 6. A' Harmadik könyvnek Hatodik Bizonyságárúl.

Ha valamely bölcs *Orátor,* el akarná hitetni az emberekkel, hogy minden Jótúl megszünnyenek, és minden szabadságban bátorságoson éllyenek; nem vihetné ezt egyéb-képpen végbe, hanem elhitetvén véllek azt, a' mit a luterista és calvinista tanítók hirdetnek; tudni illik, hogy, Lehetetlenek az Isten Törvényében parancsolt Jó cselekedetek; hogy nem szükségesek az üdvösségre, mivel a' Hit elégséges; hogy nem tisztességesek, mivel minden cselekedet vétkes; hogy haszontalanok, mivel Isten-előt érdemek nincsen; hogy ezekre kötelesek nem vagyunk; hogy semmi gonosz cselekedetekkel, Isten kedvéből ki nem eshetünk. A' ki ezeket hiszi, minden feslett életre szabad menedéke vagyon. Ezeket elhitetik az Új Tanítók követőjökkel: Tehát minden fesKalaúz, I. 359. letségre útat nyitnak. Ebből világoson következik, hogy hamissak az Uj tudományok: Mert az Isteni tudomány, zabolán hordozza az embereket; és, maga neme 's mivólta-szerént, gonosz gyümölcsöt nem teremt.

Pag. 267. *Balduinus* javallya, hogy Isteni Tudomány nem lehet, mely a' gonoszra útat nyit, és az Isteni szolgálatra-való serénységet meghidegíti. Dícsíri azt-is, hogy a' Tudományt, nem kel csak magán az ő kovetőinek feslettségéből itílni: hanem azt kel látni, ha a' Tudománynak erejéből és fondamentomiból származnak a' fogyatkozások. Az-után, mentegetni akarja az *Luterista*ságot efféle fogyatkozástúl.

N° 1. Az Isten Törvényének megtartásárúl, mit mond Balduinus.

Vide Kalaúz, I. 362. A' mit tudva tudunk hogy lehetetlen, bolondság arra igyekezni. Azért, ha valaki a' Dunának, vagy egy nagy hegynek tátaná száját hogy azt bényelné, sült bolondnak tartanók. De, az Új tudományok-szerént, tudgyuk hogy lehetetlen az Isten törvényének
Apolog. de Dilect. et Implet. Legis. megtartása. Mert így szól az *Augustai Confessió*nak Apologiája: *Non possumus Legi satisfacere. Lex semper accusat, cum Legi*

numquam satisfaciamus. Tehát bolondság arra igyekezni, hogy megtartsuk az Isten törvényét, és ennek eleget tegyünk.

Erre *Balduinus,* Elsőben, megvallya; hogy ők azt tanitották, *et etiamnum docemus,* most-is taníttyák, hogy, *Nullam Præceptorum Dei particulam observare, nec vel in minimis satisfacere posse;* semmi részét, csak legkisseb dologban-is, bé nem tölthetni az Isten törvényének. Pag. 272

Másodszor, azt írja; hogy, noha lehetetlen a' Parancsolatok megtartása: de azért, *ad Obsequium inchoatum contendere debemus,* igyekeznünk kel az engedelemnek kezdésére, *mert Isten parancsollya, és az Engedésnek nagy jutalmokat ígér.* Ezek csak út-vesztések: Mert a' hol *Obsequium,* engedelem találtatik, ot immár valamely hagyásnak tellyesítése vagyon. Azért, nyilván-való *Contradictio* vagyon abban; hogy az Isten parancsolatit legkiseb dologban sem cselekedhettyük: és, hogy az engedelmet it elkezdhettyük. Annakokáért, ha semmit az Isten parancsolatiban meg nem tellyesíthetünk; mivel azt-is parancsolatnak írja *Balduinus,* hogy az engedelemnek kezdésére igyekezzünk: következik, hogy ennek sem tehetünk eleget. Balgatagság, hogy *Balduinus* annak hasznát és jutalmát említi, a' mit lehetetlennek tanít, mert, annak haszna nem lehet a' mi nincsen. Nincs pedig semmi Jó cselekedet, ha az Isten törvénye-szerént semmit nem cselekedhetünk, mert, Isten törvénye és akarattya-szerént valónak kellene annak lenni, a' mit Jó cselekedetnek kellene mondani. Végezetre, akarnám érteni, hol olvasta *Balduinus* a' Sz. Irásban, az *Obsequium inchoatum, et comsummatum* emlekezetit? Ha csak maga fejében faragta, tarcsa magának. Pag. 274, 562. Vide infra cap. 9. §. 4. n. 6. quomodo mandata non sint gravia

Harmadszor, azt írja *Balduinus:* hogy, *Nem egy-általlyában lehetetlen az Isten törvényének megtartása, mert paradicsomban ezt megtarthattuk vólna: hanem csak az eset-után*[1]*, ebben az életben, lehetetlen.* Elég ez arra, hogy az eset-után, ebben az életben, szintén oly bolond a' ki arra igyekezik a' mit túd lehetetlennek, mint a' ki arra igyekeznék hogy a' Dunát kiigya., mert mostani állapatban, mind a' kettő lehetetlen. A' kinek szeme vólt az-előt, de kitolták, és meg-vakították: szinte úgy nem láthat most, mint a' kinek szeme nem vólt születésétül-fogva. És szintén oly *Tirannus* vólna, a' ki látásra kénszerítené élete vesztése-alatt az illyen embert, mint a' ki azt kivánná tőlle hogy a' Dunát kihórpencse. [A' mit szolgádnak egészséges korában parancsoltál, ha azután halálos Pag. 274, 275, 276. Vide infra, hoc ca. § 6. num. 4. Respon. ad pag. 275. Balduini.

[1] A bűnbecses után.

betegségbe esik, vallyon büntetést érdemel-é, ha azt nem miveli?]*[2].

Ezekből ki-tetczik, hogy helyén marad a' mit írtam a' *Kalaúz*ban, hogy ezzel a veszedelmes tanítással, minden jóra-való igyekezetünk inai elmetczetnek.

N° 2. A' Jó cselekedetek szükséges vóltáról.

Kalaúz, I. 365 Pag. 283, 285.

Az Új Tanítók irásiból igazán előhoztam azokat a mondásokat, mellyekkel a' Jó cselekedeteket, tellyességgel haszontalanoknak hirdetik. *Balduinus* megengedi, hogy a' Jó cselekedetek nem szükségesek az üdvösségre: *Serio et aperte docemus, Bona opera non esse necessaria ad salutem. Quæ doctrina, pia, et omnino Apostolica est.* De azért azt mondgya; hogy, *Annyiból szükségesek a' Jó cselekedetek, mert ezeket Isten parancsolta, és a' Hitnek gyümölcsi.* Ez-is csavargás. Mert azt kérdem: Ha szükséges-e üdvösségünkre, hogy engedgyünk annak a' parancsolatnak, mely jóra kötelez; vagy nem szükséges? Ha nem szükséges ez az Engedelem: Tehát nem árt üdvösségünknek, ha ezt a törvényt félre tészük, és szabadgyában élünk. Ha szükséges üdvösségünkre ez az Engedelem: Tehát nem üdvözül a' ki nem enged, és jót nem cselekszik. Ezt *Balduinus* nem mondhattya hit-szegés-nélkül: Mert a' *Liber Concordiæ,* melyre megeskütt, kárhoztattya a' ki azt mondgya, hogy *Nem üdvözül a' ki jót nem cselekszik.* A' Hitnek gyümölcsérül, ezen kérdést tehettyük: Ha oly szükségesek-e ezek a' jó gyümölcsök a' Hithez, hogy ezek nélkül, a' Hit és üdvösség nem lehet; vagy nem ennyire szükségesek? Jól-lehet, ha igaz, hogy minden Jó cselekedet bűn, és mocskos (a' mint az Újítók hirdetik) nem látom miképpen parancsolhassa, és mint Hitnek jelét és gyümölcsét kívánhassa Isten tőllünk a' Jó cselekedetet. És ha [1]a Jó fának nincs gonosz gyümölcse; mint lehet Igazságnak gyümölcse a' vétkes cselekedet?

Verba in Kalaúz, I. 365. Liber Concord. fol. 563.

[1] Luc. 16. v. 43.

Kalaúz, I. 367. [2] Luther, Thesi 3. Paradoxa in Papatu Tom. 1. [3] Vide infra, num. 5. hujus Paragraphi.

Továb; a' *Kalaúz*ban megbizonyítottam, hogy a' *Concordia,* és *Luter,* minden szükséges-vóltát kirekesztik a' Jó cselekedeteknek: 1. Mert azt állattyák, hogy nem igaz Hit az, mely Jó cselekedettel együtt vagyon: [2]*Fides, nisi sit sine Omnibus, etiam minimis Operibus, non justificat; imo non est Fides.* 2. Mert a' magok üdvösségérül való bizonyos lételt, [3]nem itílik fen maradhatónak,

*[2] Az új kiadásba szant toldalék.

ha akár-mi módon szükségesnek mondatnék a' Jó cselekedet. De ezekre, *Balduinus* halgatással felel. És itt-is erejében marad a' mit a' *Kalaúz*ban erőssítettem.

N° 3. A' Jó cselekedetek vétkességéről, mit beszél Balduinus.

Ha az embernek minden Jó cselekedete Bűn, és vétkes: bizonyos, hogy ezeknek gyakorlása nem böcsülletes, nem szükséges, nem hasznos; sőt veszedelmes, ártalmas, gyalázatos. Azt pedig világos szókkal tanittyák az Ujítók, hogy minden Jó cselekedetünk Bűn, és vétkes. Azért mególtyák*[1] a jóra-való igyekezeteket az emberekben.

Erre *Balduinus* azt írja: Elsőben; hogy én, az *Apologiat* akarván említeni, a' *Liber Concordiae*-t említettem. De ebbéli tudatlanságát *Balduinus*nak, ez-előt[1] megmutatók. Az-után megengedi, hogy *Luter* és *Melanchthon* szavai, a' mellyeket a' *Kalaúz*ban előhoztam. És noha, csavargásra vévén a' dolgot, forgattya azt, hogy *Luter, de Operibus non renatorum,* a' Keresztség-nélkül való emberek cselekedetirül szól, mikor ezeket vétkeseknek irja: De eszébe vévé, hogy a' *Kalaúz*ban előhozott szókkal, ki-rekeszti *Luter* ezt a fogást, mert azt irja; hogy, [2]*Justus in omni Bono opere peccat,* az Igaz ember, vétkezik minden Jó cselekedetben. Azért megengedi ő-is, hogy [3]*Opera etiam sanctissima Justorum, sunt imperfecta, immunda, et peccatis pollula;* az Igazaknak legszenteb cselekedeti, fogyatkozottak, tisztátalanok, bűnnel mocskosok, Halálos bűnök: *Omne bonum opus, est Peccatum Mortale, quia imperfectione multa laborat.*

Pag. 267.

[1] Supra, fol. 486.

Pag. 269.

Kalaúz, l. 369.

[2] Luth. in Affert. art. 31. damnati a Leone.

[3] Pag. 270.

Pag. 295.

Noha azért megengedi *Balduinus* azt, a' miből mondám, hogy minden Jó cselekedetre való igyekezet megfojtatik: de hogy útat veszessen, azt írja; hogy, ha ki azt mondaná, hogy az Igazak Jó cselekedete magában, a' cselekedetnek állattya és természete-szerént, Bűn: bezzeg abból következnék, hogy semmi jót nem kellene mivelni. Ők pedig ezt nem taníttyák; hanem, a Jó cselekedetet, csak hozza ragadott fogyatkozásból mongyák bűnnek: *Valent collectiones illæ contra eos, qui Opera bona Justorum in se, et quo ad substantiam actus, peccata esse dicunt: minime contra eos, qui propter accidentem imperfectionem ita nominant.* [4]*Nuspiam dicimus, Bona opera Justorum ex natura sua, esse peccata mortalia.* [5]*Non dicimus, opus peccatum esse, sed immundum, et peccato pollutum.*

Pag. 271.

[4] Pag. 270.

[5] Pag. 268

*[1] Eloltják, kioltják, kiölik.

Ezek merő bolondságok: 1. Mert akár-honnan és mi-módon légyenek Bűnök; tehát ártalmasok, és veszedelmesek; tehát ezekre Istentül nem kötelezteténk; tehát jobb ezektül megszünnünk, hogy-
Kalaúz, I. 369. sem ezekben serénykednünk. 2. A' *Kalaúz*ban előhoztam a' *Luter* szavait, mellyekben *Latomus*-ellen azt írja, hogy, *Peccatum, prædicatione Perseitatis inest Operi bono.* 3. Nincs oly cselekedet, mely maga természete és mivolta szerént, Bűn vólna: hanem, akár-mely gonosz cselekedetben-is, a' Bűn, csak *accidens,* és nem *substantia actus.* Az embert, megöli a' hóhér, mint a' gyilkos: A' tehenet, elhajtya a' pásztor, mint a' lopó: Apját, annyát arczúl veri a' hagymázban feküvö, mint a' lator fiak. Azon cselekedetben, vétkezik a' gyilkos, lopó, lator fiú: nem vétkezik a' hóhér, pásztor, és hagymázban feküvő. Mert a' gonoszság, nem a' cselekedetnek természetiben ál, hanem *ex accidenti,* azért gonosz a' cselekedet, hogy ezt, az okossággal-élő ember, Isten törvénye-ellen cselekeszi.
Pag. 288. Azért maga *Balduinus* írja; hogy, *A' gonosz cselekedetben, Istentül vagyon a' cselekedetnek mivólta, de nem a' gonoszsága.* Mely mondással, megválasztya a' cselekedetnek természetit, az ő gonoszságától. Miképpen azért, akár-mely gonosz cselekedetek sem vétkesek, természetek szerént; de a' cselekedethez foglalt gonoszságért, ugyan ártalmasok, és távoztatásra méltók: Úgy a' *Luteristák* Jó cselekedeti, mivel *ex accidenti,* hozzáragadott gonoszsággal vétkesíttetnek, nem méltók gyakorlásra, hanem gyülölségre. Azért itt-is bonthatatlanúl marad, a' mit a' *Kalaúz*ban erőssítettem.

N° 4. Kötelesek-e az Isten törvényére a' Hívek?

Ha jutalmazo haszna nincs a' Jó cselekedetnek, és Istentül semmit nem érdemel; nehéz elhitetni az emberekkel, hogy haszon-
Rom. 4. v. 15. talan fáradsággal faggassák magokat. Ennek-felette, ha az Isten
1. Joan. 3. v. 4. parancsolatinak tartására kötelesek nem-vagyunk; nem vétkezünk ennek szegésében, nem is okosság abban fáradozni, a' mivel nem tartozunk. A' *Luteristák* pedig azt beszéllik; hogy a' mi cselekedetünk, Isten elót nem érdemes; és, hogy a' Keresztyén, semminémű törvény-tartásra nem köteles. Azért, ezekkel, igen meghidegítik az emberekben a' Jó cselekedetre való gyorsaságot.

Balduinus, csuda mint hánnya it a' kalafintát.*[1] Nem tagadhattya, hogy szórúl szora az Új Tanítók irási, a' miket e' dologrúl

*[1] Kalafinta = csel, csalárdság; jol tudja a kalafintát, jól ért a cselvetéshez.

a' *Kalaúz*ban jegyzettem, csak egy mondását *Luter*nek, írja[1] hogy fel nem találta; tudni illik, amazt: *Ut nihil justificat nisi Fides, ita nihil peccat nisi Incredulitas.* De mingyárt ugyan azon helyen megvallya *Balduinus,* hogy ezek *Luter* szavai: *Scribit Lutherus; Ut Fides justificat, ita solam Incredulitatem damnare.* Ismét, csak hamar *Luter*nek illyen szavait hozza elő: *Quemadmodum ergo sola Fides justitia nostra est, ita Infidelitas solum peccatum.* Ugyan ezen szókat olvastam én-is, *Thesi prima Paradoxa in Papatu.* De úgy vészem eszembe, hogy *Balduinus* azt a' helyt, meg sem tekintette: mert nevezni sem tudgya a' *Luter* könyvét, mellyet így említ, *Disputatio Lutheri contra Paradoxa Papistica.* Maga *Luter,* nem a' Pápisták hihetetlen tanitásárúl nevezte azt a' könyvet, hanem a' maga Vallását nevezi oly dolognak, mellyet a' Pápistaságban hihetetlennek itíltek; *Theses in Papatu Paradoxæ.*

Kalaúz, I. 374. [1] Pag. 277. Pag. 278. Ex libro contra Regem Angl. Pag. 277.

Azt írtam vala, hogy kegyetlen *Tirannus,* a' ki híveit élet vesztés alat lehetetlen dologra kötelezi. Azért, ha lehetetlen a' Törvénynek megtartása (mint a' *Lutheristák* vallyák), Isten erre nem kötelezett. Azt feleli erre *Balduinus,* [2]a' mint eléb-is hallók; hogy, *Nem általlyában lehetetlen a' Törvény megtartás, mert paradicsomban megtartható vólt; noha most meg nem tarthatlyuk.* De mit használ, hogy Ádám atyánktúl lehetséges vólt, ha most lehetetlen? A' ki az-előt látott, de most vak, úgy nem erőltethetni, hogy most lásson, mint a' ki annya méhéből világtalan vólt. Ha vólt 's költ a' régi erő, és most lehetetlen a' Törvény-tartás: nem fér az Istennek bölcseségéhez, és kegyességéhez, hogy üdvösségünk vesztése alat most azt kívánnya tőllünk, a' mit túd, hogy most lehetetlen tőllünk, mivel, a' Sz. *Dávid* mondása szerént, *Æquitas testimonia tua: Omnia mandata tua æquitas;* az Istennek minden törvénye képes, illendő; nem képtelen és kegyetlen.

[2] Pag. 274, 275, 276. Supra 553, 1112, 1119. Psal. 118. v. 144, 172.

Továb mégyen *Balduinus,* és azt írja; hogy az Isten Törvénye, fen marad annyiból, hogy kötelez engedelmességére; de elrontatik annyiból, hogy nem kárhoztat ha megszegjük: *Non est abrogata quoad Obedientiam; ad illam enim semper obstricti manemus: sed abrogatur quoad maledictionem; ne damnet, ubi violata est.* A' mely mondásit a' *Kalaúz*ban előhoztam *Luter*nek, ellenkeznek ezzel. Mert így szól Luter: [3]*Ab omni imperio, et Jure Legis Divinæ liberati sumus;* az Isten Törvényének kötelezésétül szabadosok vagyunk. *Melanchthon*-is azt írja; hogy a' Törvény nem kötelez, mert azt meg nem tarthatni. De ez ám járjon. Az

Pag. 276, 277. Vide infra cap. 12. § 2. Kalaúz, I. 374. [3] Luth. in cap. 4. ad Galat.

bizonyos, hogy, ha nem kárhozik a' ki Törvény-ellen cselekeszik, szintén oly bátorságos menedékek vagyon a' *Luteristák*nak minden gonoszságra, mintha Törvény sem vólna. A' Sz. Irás pedig ezellen, száma nélkül mondgya; [1]hogy, a' ki Törvény-ellen cselekeszik, halálra mélto, és Isten országába nem mégyen.

[1] Rom. 1. v. 32. 1 Corinth. 6. v. 10. Gal. 5. v. 21. Ephes. 5. v. 5. Apocal. 2. v. 8.

Magyarázván *Balduinus,* mint lehessen az, hogy a' híveket a' törvény-szegés nem kárhoztattya, azt mondgya; hogy, [2]*Fides in Christianis, facit, ut peccata ipsis non imputentur;* a' Hit cselekeszi, hogy a' Bűn ő-bennek, bünnek nem tartatik. És erre, *Luter*nek illyen aitatos szavait hozza elő (mert ezt, *Pia locutió*-nak nevezi) [3]*Mint egy csep víz a' nagy rakás tűzben mingyárt megemésztetik: úgy az egész világ bűneit, a' Krisztusban-való Hit megemészti, mint a' polyvát.* Kár, hogy *Balduinus* utánna nem írja, a' mit úgyan ot monda *Luter;* tudni illik, hogy a' kiben Hit vagyon, annak bűneit Isten csak úgy nézi, mint az Anya kisded fiának ganejlását; mellyet nevet, mint valami jó dolgot, mivel a' Hit cselekeszi, hogy a' mi szarunk nem büdös Isten előt: [4]*Nullum est amplius in mundo peccatum, nisi Non credere. Alia peccata sunt, sicut quando meus Joanellus, vel Magdalenula cacat in angulum; omnes rident, quasi bene factum sit: Sic et Fides facit, ut stercus nostrum non fœteat coram* DEO. *Summa summarum, Non credere in Filium, id unicum et solum est Peccatum in mundo.* Azért mind ezekből azt hozza-ki *Luter,* hogy bár vétkezzék ember; csak hidgyen, semmit nem árt: *Esto Peccator, et pecca fortiter, sed fortius fide: sufficit quod agnovimus agnum, qui tollit peccatum mundi: ab hoc non avellit nos peccatum, etiamsi millies millies uno die forniceris, aut occidas.*

[2] Pag. 282.

[3] Pag. 279. ex Lutheri. Postil. Domestica, Fer. 2. Pentecost.

[4] Postil. domest. Torgæ, Anno 1601. Conc. 1. fer. 2. post Pentecost. Luth. to. 1. Epist. Lati. ep. 238. ad Melancht. Vide tom. I. defensionis Bellarmini fol. 323 et sequ.

Ezek ha így vannak; bizonyos, hogy minden gonoszságra tágas út nyittatik, mert, ha Isten én-bennem semmit Bűnnek nem tart; ha mind e' világ vétkét füstbe bocsáttya, és megemészti a' bennem-való Hit: miért kel a' törvény-szegéstül, és feslett gonoszságtúl iszonyodnom? mi károm benne ha vétkezem?

Eszébe vévé *Balduinus,* hogy ez igen tágas út, a' gonoszságra: azért más *extremumra* szökik, és azt írja; hogy, [5]Nincs abban igaz Hit, valaki parázna, fösvény, lopó, részeges, szitkos: *Qui peccat, jam Fidem amisit;* valaki vétkezik, az immár Hitit elvesztette. Ha ez így vagyon: nem igaz tehát, a' mit nem régen *Luter*tül hallánk, hogy az igaz Hit megemészt minden Bűnt, úgy hogy bűnnek se tartassék, mert inkáb, a Bűn óltya és emészti a'

[5] Pag. 278, 591, 793. Vide Kalaúz, I. 746. Vide Valen. 1, 2. Dispu. 1. quæst. 4. p. 4. Contradictio.

Hitet. Ennek-felette, ha embert hitetlenné tészi minden bűn: Tehát a' *Luteristák* mindenkor hitetlenek, mert ők azt hiszik, hogy minden cselekedetben bűnt tésznek, és minden Jó cselekedet Halálos vétek; mint ezt *Balduinus*túl nem régen[1] hallók. Az-is ő szavok; [2]hogy, Soha semmiben az Isten törvényét nem tellyesíttyük. És mivel az Újitók sem tagadgyák, hogy sokan a' *Luteristák*-közzül részegesek, szitkosok, paráznák: örömest érteném, mikor megrészegszik a' *Luterista,* és hitetlen marad, ha Pogánnyá lészen-e? vagy bálványozóvá? vagy talám semmit nem hiszen? Tovább, ha az igaz Hit a' bűnnel eggyüt nem maradhat: Tehát a' *Luteristák*-közöt, egy részeges, lopó, parázna, hazug sincsen, mert a' *Luter* Hit, nem lehet eggyüt a' bűnnel, hanem ottan elveszti a' *Luter* hitet a' ki vétkezik. Minthogy pedig naponként láttyuk, és az Új Tanítók[3] panaszolkodva hirdetik, hogy a' *Luteristák* sok vétkekkel ganejosok; sőt senki nincs közzülök, a' ki magát bűn-nélkül valónak mondaná: következik, hogy minnyájan Hit-nélkül vannak, valakik magokat *Luteristák*nak mondgyák.

[1] Supra, fol. 555.
[2] Supra, fol. 553.
Vide Bellar. l. 1. de Justific. c. 15. argum. 4.
[3] Vide Kalauz, I. 380.

A' Sz. Irás, és a' régi Atyák, ellenzik ezt az Új hamisságot. Mert tellyes azzal az Isten könyve, hogy az Isten csürében, házában, és hálojában, az Anyaszentegyházban, jók és gonoszok vannak. Valakik pedig az *Ecclesiá*ban vannak, azok igaz Hitben vannak; mint magok sem tagadgyák[4] az Újitók. Tehát igaz Hit lehet a' gonoszokban. Sz. *Pál* írja; hogy, ha minden Hiti lészen-is, semmi haszna szeretet-nélkül, *1. Corinth. 13. v.* Sz. *Ágoston* írja, hogy[5], *Fides sine charitate potest esse, sed non et prodesse;* megmaradhat a' Hit szeretet-nélkül, de nem használhat. Sz. *János*nál olvassuk[6], hogy sokan hittek Krisztusban, de ő-rólla vallást nem tettek, mert inkáb szerették az emberi dücsösséget, hogy-sem az Istent. És sokakrúl olvassuk[7], hogy a' Krisztus nevében profetáltak, csudákat tettek; de mivel gonoszt cselekedtek, pokolba mentek. Sz. Jakab-is azt írja, [8]hogy a' Hit, cselekedet-nélkül nem hasznos.

Vide Kalaúz, II. 336.
[4] Verba illorum vide in Kalaúz, loco citato.
[5] Aug. l. 15. de Trinit. c. 18.
[6] Joan. 12. v. 42.
[7] Matth. 7. v. 12.
[8] Jac. 2. v. 14.

Végezetre, *Balduinus* e' dologban nyilván ellenkezik a' *Luter* vallással. Mert azt hirdeti *Luter:* 1. Hogy [9]nem Igazíto hit az, mely minden Jó cselekedet-nélkül nincsen. 2. Hogy[10] egyéb Bűn nincsen a' Hitetlenségnél. Semmi egyéb gonoszá nem tészi embert, hanem csak a' hitetlenség, és, a' mint ő szól, A' Keresztyén ember, ha akarja sem vesztheti-el üdvösségét, akár-minémű nagy bűnökkel-is; hanem-ha hinni nem akar: [11]*Vides quam dives sit homo Baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam,*

[9] Vide supra, fol. 554.
[10] Verba in Kalaúz, I. 374, 376.
[11] Luth. de Captivit. Babyl. cap. de Baptismo.

quantiscumque peccatis; nisi nolit credere, nulla enim peccata possunt illum damnare, nisi sola Incredulitas. 3. Nem csak *Luter*, hanem a' *Liber Concordiæ*-is azt taníttya[1], hogy a' mi Igazulásunk, nem füg a' törvény szerént való élettül, mert, ha ettül függene, bizonytalan vólna. Ezek helyén nem maradnak, ha mingyárt hitetlenné lészen a' ki vétkezik. 4. A' *Luteristák* vallasa szerént, a' *Concupiscentia* valóságos bűn, és megmarad az igaz-hitü emberben. Mi az oka tehát, hogy egyéb bűnnel eggyüt nem maradhat az igaz Hit?

[1] Vide verba Concordiæ, fol. 118

N° 5. Az Isteni félelmet kirekesztik az Új Vallások.

Lehetetlen, hogy se pokoltúl és örök kárhozattúl, se az Istennek haragjátúl félhessen, a' ki magával ezeket elhiteti: 1. Hogy ő bizonyoson üdvözül, kárhozatra nem vettetik. 2. Hogy, ha vétkezik-is, Isten néki bűnül nem tulajdoníttya gonoszságát, [hanem, a' mint *Balduinus* szól, Isten az ő vétkét béfedi a Krisztus igazságával].*[1] 3. Hogy a' mi gonoszt mivel, azt ő-benne Isten cselekeszi, sőt arra ugyan erőlteti, úgy hogy abban szabad akarattya nincsen. 4. Hogy, mikor megkereszteltettünk, akkor minden bűnünk megbocsáttatott, valamellyeket tellyes életünkben cselekeszünk. Mivel azért az Újitók ezeket hiszik, nem lehetséges, hogy az Isteni félelem ő bennek maradgyon. Ezekre *Balduinus*,

Pag. 552.

Pag. 285, 286.

Először azt írja; hogy, *Csak az igaz Hívek, és aitatos emberek, kik minden nap,* [2]*szünetlen Jó cselekedetekben foglallyák magokat, bizonyosok hogy ők Isten kedvében vannak, addig a' míg Istennek vezetését követik. De ezzel a' bizonyos-lélellel, ki nem rekesztelik a' félelem, hogy el ne veszessék a' Hitet, és az Isten malasztyát.* Ha ezt így hiszi *Balduinus:* következik, I. Hogy a' Pápista hitre hajlott vénségében. Mert mi-is Keresztyén hittel hiszük, hogy Isten kedvében vagyunk, mind magunk, 's mind egyebek, [3]*quamdiu ductum Dei sequimur*, valamíg az Istennek vezetését követtyük. Az-is mi vallásunk; hogy, [4]*Certitudo fidei non excludit Timorem, ne fides et gratia Dei amittatur per peccatum;* minden igaz embernek félni kel attúl, hogy bűneivel ki ne essék Isten kedvéből. Ezzel pedig a' félelemmel, eggyütt nem lehet az üdvösségnek bizonyos-vólta. II. Következik; hogy *Balduinus* farba rúgta a' *Luterista Concordiát*, mely sok helyen, nyilván írja, hogy Igazulásunk és üdvösségünk bizonyos-vólta, fen nem maradhat, ha e'hez a' mi részünkrül valami

[2] Continue in Bonis Operibus ambulant.

[3] Pag. 286

[4] Ibidem.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék.

cselekedet kivántatik. Hallyad szavait: [1]*Si pendet ex conditione Operum nostrorum, Remissio peccatorum, prorsus erit incerta, numquam enim facimus opera sufficientia.* [2]*Si hæc Fides (remissionis peccatorum) ex conditione Operum pendet, incerta est remissio.* [3]*Incerta fiet remissio peccatorum, si doceatur pendere ex conditione nostrorum operum.* [4]*Justificatio incerta esset, si penderet ex conditione operum nostrorum, aut Legis. Si spes niteretur operibus nostris, incerta esset, quia lex semper accusat conscientias.* Ugyan ezent taníttya [5]*Luter,* és a' több Újitók. [Maga *Balduinus* azont taníttya, mikor azt írja, hogy *Promissiones gratis factæ sunt credentibus absque conditione legis observatæ.*]*[1] III. A' ki az Isten törvényében semmit meg nem tarthat, és minden Jó cselekedete bűnnel mocskos: lehetetlen hogy az, *szünetlen, minden nap, Jó cselekedetben foglallya magát.* Ha azért csak azok lehetnek bizonyosok üdvösségekrül, kik *szünetlen, minden nap, Jó cselekedetben foglallyák magokat:* senki a' *Luteristák*-közzül, nem lehet bizonyos üdvösségérül. Látá *Balduinus*, hogy senki a' Kárhozattúl, és Isten haragjától nem félhet, ha valóban hiszi hogy ő bizonyoson meny-országban mégyen: Azért inkáb akará megtagadni a' mit hisznek magok üdvösségérül, hogy-sem az Isteni félelemnek kirekesztésével gyalázódni.

[1] Libet Concordiæ, fol. 96.
[2] Fol. 109.
[3] Fol. 111.
[4] Fol. 116.
[5] Vide Kalaúz, I. 323. Schlüsselburg.
Contradictio.

Másodszor, azt írja; hogy, *Csak azoknak nem tulajdonittya Isten a' bűnöket, kik igaz penitentiát tartanak, és bűnöket sirattyák, noha ezekben-is megmarad a' bűn.* Itt-is palástollya a' *Luter* hitet, mellyet az-előtt hirdetett vala: *Sola Fides est causa instrumentalis Justitiæ, ex parte nostra:* Nincs, ugy-mond, a' mi részünkrül más eszköz az Igazuláshoz, hanem csak magán a' Hit. Ismét, *Bona opera, in foro Justificationis nostræ, nullum usum habent, salutem non operantur, nec ad eam consequendam necessaria sunt;* semmi haszna nincs, ugy-mond, a' Jó cselekedetnek, Igazulásunkra. Ha ezek így vannak; siralom nélkül, és *penitentia* nélkül-is helyén vagyon dolgok a' *Luteristák*nak. Esztelenség az-is, hogy, noha megmarad a' bűn, de az Isten büntetésre méltónak nem itíli: Mert a' Sz. Irásban, sok helyen jelentette Isten, hogy ő halálra méltónak itíli a' gonosz-tévőket.

Pag. 287.
Pag. 185.
Pag. 284, 285.
Contradictio.
Vide supra fol. 557.

Harmadszor, azt írja *Balduinus;* hogy ők azt nem mondgyák, *Hogy Isten viszi embert a' gonoszra. Luter pedig, a' Szabad akaratot tagadta, Isteni gond-viselésre nézve, mert, noha* non cogit, *nem erőlteti, de vezérli Isten a' mi szabadságunkat.* Im hallom: De *Luter,*

Pag. 287. et 1109.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék.

és *Melanchthon* külömben beszéllettek, mint magok szavaival felírtam a' *Kalaúz*ban[1]. Mert *Luter* szavai ezek[2]: *Et mala in Impiis, Deus operatur. Quis audet negare, se etiam in Malis operibus, saepius* COACTUM *aliud facere quam cogitarit?* Melanchthon mondása az; hogy, szinte oly tulajdon cselekedete Istennek a' *Dávid* parázsága, mint a' Sz. *Pál* hivatallya*[1]. A' Szabad akaratot, azért nevezi [3]Luter, *Titulum sine re*, valóság-nélkül való szónak: mert [4]*Omnia de necessitate absoluta eveniunt*, mindenek általlyában való kételenségből lésznek. Ezeket a' mondásokat említettem a' *Kalaúz*ban; mellyekből bizonyos, hogy az Isteni félelem tellyességgel kigyomláltatik. Ha *Balduinus* kotyfittyet vét*[2] *Luter* orra alá, és efféle mondásit meghazuttollya, jámborúl cselekeszi.

[1] Kalaúz, I. 643.
[2] In Assert. Artic. 36. damnati a Leone deleta in posterioribus Editionibus
[3] Verba vide in Kalaúz, I. 338.
[4] Verba hæc Lutheri esse fatetur Baldu. pag. 527.

A' Keresztségrül-is, hogy *Calvinus*nál külömben vélekedik, akarom. És helyén hagyom, hogy a' Keresztség csak azoknak hasznos, kik annak igazságában megmaradnak: vagy, ha ezt elvesztették, igaz *Penitentia* által arra visza-térnek. De ha *Sola fides*, csak magán egyedül a' Hit, eszköze igazulásunknak: lássa *Balduinus*, miért emlegeti a' *Penitentiát*.

Pag. 289.

Minek-előtte továb mennyünk, méltó megtekíntenünk egy vagy két Példában, mint szoktak az Újítók bizonyítani a' Sz. Irással: I. Azzal bizonyíttya *Balduinus*, hogy a' magunk Igazulását, és üdvösségét bizonnyal kel hinnünk: *Mert a' Hit, kirekeszti a' kételkedést.* Ennél esztelemb bizonyítás nem lehet. Mert, úgy vagyon, hogy a' Keresztyén hit, kirekeszt minden kételkedő bizonytalanságot az Istentül megjelentetett Igazságokrúl: de *Balduinus*nak azt kellett vólna bizonyítani, hogy Isten megjelentette Igazulását, üdvösségét. II. Hogy ember az Isten törvényében semmit meg nem tarthat, és hogy minden Jó cselekedetben vétkezik az igaz ember, azzal bizonyíttya: *Mert a' Sz. Irás sokszor mondgya, hogy minden ember bűnös.* Ez-is merő vakság. Mert abból, hogy minden ember vétkezik valaha valamiben, nem következik[5] hogy mindenben vétkezik, és hogy soha semmi jót nem cselekeszik.

Pag. 286.

Vide Kalaúz, I. 84, 629

Pag. 272. et 268.

[5] Vide Kalaúz, II. 505.

N° 6: Az előszámlált Tudományok mérges gyümölcserül.

Pag. 290.

Esztelenség, valamit *Balduinus* ez-aránt beszél. I. Hazuttol engem, hogy Német és Franczúz országot, *Libertinus*okkal tellyesnek mondottam. Maga én, semmit arrúl nem állattam; hanem csak

Vide Kalaúz, I. 341.

*[1] Meghívása (az apostolságra). — *[2] Koty-fittyet vét — fittyet vet, fittyet hány.

a' *Calvinus* szavait hoztam elő. II. Ok-nélkül kérdi tőllem, [1]*Hol tanította Luter azokat, a' miket a' Libertinusok vallási közzül előhoztam Calvinusból?* Mert, hogy *Luter* azokat ollyan szókkal írta, vagy tanította, én egy szóval sem jelentettem. III. Hamissan írja, hogy *Luter* azokrúl a' feslettségekrül szól, a' *Kalaúz*ban feljegyzett helyeken[2], *qualis sub Papatu fuit*, minémük vóltak a' Pápistaságban: Mert nyilván, és világoson kimagyarázott szókkal, azokrúl a' hallatlan feslettségekrül szól, *mellyek a' Pápistaságban nem vóltak, hanem az ő tanítása után gyarapodtak.* IV. Hazud abban, hogy ő immár megmutatta, [3]*hogy az ő Tudományok czikkelyiből, feslett szabadságok nem származnak:* Mert az előhozott dolgokból megtetczik, hogy egy *Orator*-is, erősseb s' foganatosb hitetésekkel nem tudta vólna az embereket minden Jó szandéktúl elvonni, és minden gonoszságra szabadítani, mint az Új tanitások cselekedtek. V. *Bornemiszá*nak ördögi Kísírtetiből, *Böjté*nek büdös verseiből, a' *Kalaúz*ban leírtam az Új Predikátorok erkölcsét. *Balduinus* dícsíri Bornemiszat, *hogy a' Predikatorok latorságát könyvbe írta, hogy ezekből félni tanúllyanak az emberek.* Böjtérül pedig azt írja, *hogy megbünteték őtet azokért a' Versekért.* De hallád-e, én azon nem törödöm, mi végre írta könyvébe *Bornemisza* a' Predikátorok latorságát; és ha igaz-e, hogy *Böjtén* pirongatás esett azokért a' Versekért: Elég az, hogy magok irásinál egyebet én elő nem hoztam. Végezetre, azt irja *Balduinus;* hogy *Luter, az ő követőinek gonoszságit felírván, csak azt miveli a' mit a' Próféták, és Apostolok.* De meghalladgya talám a' Profétákat: mert soha én illyen *Predikátiót* nem olvastam a' Profétákban: *Nostri porci Saxonici, ut credunt, ita vivunt, sunt, et manent sues; credunt sicut sues, et sicut sues moriuntur.* És it hagyom most *Balduinust,* a' *Luter* nyájában: Mert ama' bolond és hazug káromlás, nem mélto feleletre, hogy [4]Szent *Ferenczneк,* és *Domonkosnak* maleficia, *latorságit, a' Pápisták sem halgathattyák el.*

[1] Pag 290

[2] Bald. ibid.

Kalaúz, I. 341.

[3] Pag. 291.

Kalaúz, I. 343.

Pag. 290.

Luther in I. Corinth. 15. Vide Kalaúz, I. 341.

[4] Pag 294.

№ 7. Mit mond Balduinus a' Pápista hit gyümölcsérül.

Az Ördög sem hazudhat szemtelenbül, mint ez-aránt *Balduinus:* I. Azt irja; hogy, A' Pápista hit szerent, senki bűnеitül meg nem óldoztatik, *nisi singulorum, nullo prorsus excepto, peccatorum Confessio fiat;* hanem ha, eggyetlen egy bűnnek heja nélkül, minden vétket előszámlálunk a' Gyonásban, maga senki közzüllünk ezt nem tanitotta. És a' mint előb hallók, ezt *Balduinus* maga is meg-

Contradictio.

[1] Pag. 49. et 295.

vallya. II. Azt mondgya, hogy mi-nállunk, [1] *A' jövendő bűnökre-is Indulgentiákat adnak;* [2] *mególdoztatnak a' következendő bűnöktül-is,* kit soha senki közzüllünk nem tanított. III. Azt írja; hogy, [3] *A Jesuiták arra taníttyák a' tanúló ifiakat, mint kellyen a' Luterista Fejedelmeket titkon elveszteni: És, hogy Mariána-nevű Jesuita, a' méregadást legjobnak ítíli.* Ennyi ezer tanúló ifiak vannak a' *Jesuiták* Iskolájában; azok mondgyanak bizonyságot, ha valaha efféle tanítást hallottak. *Mariána* sem írt semmit illyent, mint eléb [4] feljegyzettem. IV. Hamissan írja, hogy mi őket kárhoztattyuk, azért, hogy [5] *Certitudinem Fidei credunt,* a' Hitnek kételkedés nélkül való bizonyos-vóltát taníttyák. Mert ezt mi nem kárhoztattyuk; [6] a' Keresztyén hitet bizonyosnak vallyuk: Hanem azt kárhoztattyuk, hogy ki-ki közzülök, a' maga Igazúlásának és üdvösségének bizonyos-vóltát, Hit ágazattá tészi. V. Kárhoztattya; hogy, [7] *Némely helyeken Bordélyokat szenvednek a' Fejedelmek.* De errül ez-után [8] szóllyunk. Ha *Joannes della Casa* ollyan könyvet írt, a' minéműt *Balduinus* [9] említ: latrúl, nem jámborúl cselekedte, az ő szennyét magunkra nem vészük.

[1] Pag. 296.
[2] Pag. 297.
[3] Pag. 297.
[4] Supra, f. 497.
[5] Pag. 297.
[6] Vide Kalaúz, I. 85, 629.
[7] Pag. 297, 304, 355.
[8] Infra, in Decimo Paragrapho.
[9] Pag. 297, 468.

§ 7. A' Harmadik könyvnek Hetedik Bizonyságárúl.

Azzal vitték ennyire dolgokat az Új Tanítók, azzal terjesztették szélit hoszát Tudományoknak, hogy eleitül fogva, a' *Romai Ecclesiát* sok hazugságokkal gyülöltették. Maga, az Isteni igazság, emberi hazugsággal nem szokott gyarapodni. Sok példákkal bizonyítottam a' *Kalaúz*ban, ezt az Új Tanitók mesterségét. *Balduinus,* a' *Luter* irásiból előszámlált hazugságokat, akarja mentegetni: de, mivel a' hazugságot hazugságnál egyébbel nem fedezhetni, hazugságokkal akar mindent bébaronálni.*[1]

Kalaúz, I. 354.

Nem igazán hozza elő a' *Tridentomi* Gyölekezet szavait a' *Concupiscentiá*rúl [10]; mint-ha *Sessione 4. Sz. Pál-ellen tanítana, és Sz. Páll átok-alá vetné.* Mert a' *Conciliom,* nem Negyedik [11], hanem Ötödik *Sessió*ban, sokkal külömb szókat ír, hogy-sem a' mint *Balduinus* feljegyzi, mely dologrúl ez-után szóllyunk.

[10] Pag. 299, 432.
[11] Vide infra, § XI. n. 4. in fine.

Nem egyszer hazud abban *Balduinus,* [12] hogy Sz. Ágoston, *Libro 1. de Nupt. et Concupisc. cap. 25. az Eredendő bűnt megmaradni mondotta, noha bűnnek nem tartatik.* Mert ezt Sz. *Ágoston* nem írta [13], sem a' *Balduinus*túl említett könyvben, sem egyébüt:

[12] Pag. 300, 232, 287, 568.
[13] Vide Kalaúz, I. 609. IV.

*[1] Beboronálni, betakarni.

Hanem, a' mint nem egyszer megvallya maga-is *Balduinus*[1], azon a' helyen Sz. *Ágoston* csak azt mondgya, hogy a' Keresztség után megmarad a' *Concupiscentia,* gonoszra hajlandó vágyodás; de ez nem bűn: hanem[2], akkor vagyon a' bűn, mikor ennek indúlati szerént, törvény-ellen cselekeszünk. Ebben ál azért a' *Luterista* czigányság, hogy, a' mit Sz. Ágoston a' *Concupiscentiá*rúl mondott, reá fogják hogy azt a' bűnrül mondotta. Hogy pedig a' *Concupiscentia,* magán, nem bűn; a' Tizen-eggyedik Bizonyságnak végén megmondom.

[1] Pag. 552, 563.

[2] Aug. l. 1. de Nupt. et Concup. c. 23. Infra, cap. 3. § 11. n. 8. in fine.

Hazud abban-is; hogy, a' mi tanitásunk szerént, *Ex propriis Liberi arbitrii viribus salvari potest homo,* ember a' maga Szabad akarattyának erejéből üdvözülhet[3]. Mert valaki ezt taníttya, Eretnek. Mint, és minémű értelemmel mondgyák némely Doktorok, hogy az Isten malasztyából lett Jó cselekedetek, mellyekkel az Igazuláshoz készíttetünk, noha nem elégségesen, de készülés-képpen, *de Congruo,* érdemlik az Igazúlást, megmagyarázom ez-után[4].

Pag. 300.

[3] Vide Kalaúz, II. 497.

[4] Vide infra, Cap. 4. § 1. Mendac. 1. et cap. 12. § 9.

Az sem igaz: 1. Hogy a' *Constantiai* Gyölekezet[5], *proterve Christo contradicit,* vakmerőül ellene-mond Krisztusnak; mint ezelőtt[6] immár megmutattuk. 2. Hogy[7] *A' Pápa magát Istennek tartya, Isteni tisztelettel böcsülteti; és parancsolatit, Isten parancsolatinak eleibe veti.* 3. Hogy[8] *A' Pápa végezhet Sz. Pál-ellen, mert nagyob az ő hatalma az Apostolokénál.* Ez-előtt[9] megmutattuk, hogy mind ezek külömben vannak. Ha *Gratianus* a' Pápák Végezésit Sz. Irás mellé vetette; hallók eléb[10] *Bellarminus*túl, hogy abban megcsalatkozott, mint sok egyéb dolgokban. Azt-is feljegyzők[11], hogy hamissan bánik velünk *Balduinus:* mivel, a' mit *Gratianus,* vagy más valaki gondolatlanúl mondott, azt Közönséges vallásunknak itíli, és mi szemünkre hánnya.

[5] Pag. 301.

[6] Supra, fol. 518.

[7] Pag. 301. et 304.

[8] Pag. 302.

[9] Supra, fol. 493.

[10] Supra, fol. 515.

[11] Supra, fol. 491.

Temérdek hazugság az-is; hogy[12], *A' Pápa nagy ellensége a' Sz. Pál Leveleinek;* Hogy *csak azért égettetett meg egy Barátot, mert Bononiában a' Sz. Pál Leveleit olvasta,* ezt pedig a' Barátot, másut[13] nevén nevezi, hogy *Joannes Montilinus* vólt. Bóldog Isten, hová viszi embert az Eretnekség! Ily nagy dolgot, bizonyság nélkül, csak kardéra mondani! Noha az egész világ-előtt tudva vagyon, hogy mind *Bononiá*ban, 's mind egyéb *Academiák*ban, mindenkor *publice* olvasták, most-is olvassák a' Szent *Pál* Leveleit. Nem a' *Romai* Pápa, hanem *Bonifacius* (kit[14] Munsterus Szent *Mártyr*nak nevez) írja[15]; hogy, az Eretnekség-kivül, egyéb vétekért senki e' földön a' Pápát meg nem itílheti. Azt hiszem, a' Királyt és Császárt sem viszi *Balduinus* bíro-eleibe, ha nagyot vét-is.

[12] Pag. 302.

[13] Pag. 431.

[14] Vide Kalaúz, II. 289.

[15] Vide Kalaúz, II. 351.

Bizonyság-nelkül fogja *Leo Decimus*-ra; hogy az ember lelkét, halandónak tanította.

Bolondúl bizonyíttya, hogy a' *Romai* Pápák, fajtalanságra szabadíttyák az Egyházi embereket: 1. Mert *Baldus* irja; hogy, *A' Pápa engedelmet tehet a' Barátnak a' házasulásra.* 2. Mert, *Dist. 34. megengedtetik, hogy a' kinek felesége nincsen, hanem ágyasa vagyon, ki ne rekesztessék az eggyességtül; csak elégedgyék egy feleséggel, vagy egy ágyassal.* 3. Azt sok helyen irja *Balduinus;* hogy [1], *A' Harmadik Gergely Pápa engedte, hogy, a' kinek beteg felesége vagyon, mást vehessen helyébe.*

Baldu. pag. 303, 304, 519, 529.

[1] Pag. 304, 355, 372.

Ezek csak tudatlan balgatagságok. Mert, Először; Kérdés vagyon a' túdósok-között [2], Ha a' Pápa, felszabadíthattya-e a' Barátot valami nagy okból, hogy megházasodgyék? Szent *Tamás Aquinas* azt ítíli, hogy Nem. Sokan azt vítattyák, hogy valami közönséges nagy dologért, felszabadíthattya fogadasától. Az *Augustai Confessio* ezt igen dícsíri [3]: *Prudenter Romani Pontifices sæpe de Votis dispensarunt.* Az bizonyos, hogy, ha a' Pápa felszabadíthattya, és felszabadíttya a' kötelességet: ottan igaz Házasságra, és nem fertelmes gonoszságra való szabadsága lészen a' Barátnak. Másodszor: *Gratianus* megmagyarázza, hogy a' *Concubinán*, oly személyt kel érteni, mellyet, noha igaz feleségül, de külső *Ceremoniák*, és irásban foglalt végezés-nélkül vészen valaki [4]: *Concubina hic intelligitur, quæ, cessantibus legalibus Instrumentis unita est, et conjugali affectu nanciscitur. Hanc, Conjugem facit affectus, Concubinam vero lex nominat.* Harmadszor: Azt végezi *Gergely* Pápa; hogy [5], a' kinek oly fogyatkozott felesége vagyon, mely a' férfiúval lételhez alkolmatlan; a' vagy, a' mint ő szól, *non valet viro debitum reddere;* és, a' mint a' *Glossa* magyarázza, *infirma, id est, arta:* elválhatik, és mást vehet. Mert Házasság nem lehet azok-között, kik természet szerént alkalmatlanok az egy-mással lételhez. Ezekkel szabadság nem adatik a' fajtalanságra: Mert *Gergely* Pápa nem szól az olyan nyavalyárúl, melyben esik az Aszony, a' végbe ment házasság után (mivel efféle nyavalya, soha fel nem szabadíttya a' házasságot;) hanem olyrúl, mely a' házasság-előtt vólt. és az aszonyt tellyességgel alkalmatlanná tette a' férfiúhoz. Mert a' kinek illyen fogyatkozása vagyon, nem alkalmatos a' házasságra, és nem lehetett igaz házasság ő-vélle. Ez az igazság. De *Balduinus*, nem-is olvasta *Gratianus*nál azokat a' mondásokat, hanem valaki *rapsodiá*jából írta-ki: ez-okáért csak *citálni* sem tudgya. Mert a' hol azt

[2] Vide Valent. 2. 2. Disput. 6. quæstio. 6. puncto 7.

Confess. art. 21. tit. De Votis Monach.

[4] Gratian. eadem Distinct. 34. cap. Omnibus.

[5] Causa 32. Quæst. 7. cap. Quod opposuisti.

Vide Valentiam, 3. par. Disput. 10. Quæst. 1. punc. 7. sub finem. Gretser. to. 2. Defens. Bell. lib. 4. de Pontif. c. 12.

kellene *citálni*[1]; *Cap. Is qui non,* ő így hozza elő: *Cap. 16. Qui non.* A' hol így kellene *citálni; Causa 32. quæst. 7. cap. Quod proposuisti,* ő azt három helyen hozza elő, mindenütt külömben, és eggyütt sem igazán. [1] Pag. 303, 355, 372.

Sz. *Péter*nek *Romá*ban nem létérül szólván *Balduinus*, [2]sok hamisságot ír. Hamisság, hogy a' kik azt írják, hogy *Claudius Császár*nak második esztendeje után ment *Romá*ba, ellenkeznek azokkal kik azt írják, hogy *Nero* idejében, csak halála előtt ment oda. Mert mind a' két mondás igaz, mivel Sz. *Péter*, kétszer ment *Romá*ba. Hazugság, [3]hogy *A' Régiek egymás-után vakúl mentek, és nem okosan gondolkodtak mikor Sz. Péternek Romai lakásárul szólloltak.* Mert, *Irenæus, Lactantius, Tertullianus, Optatus, Eusebius, Epifanius,* és a' több számtalan túdós Atyák, nem oly magafeledettek vóltak, hogy *Balduinus* ébresztése nélkül szűkölködtek vólna. Hazugság, hogy *Hunnius* a' Sz. *Pál* irasából megmutatta, *hogy Urunk születése után, 51. Esztendeig, Péter Jerusalemben vólt.* Mert sem *Hunnius,* sem senki azt soha meg nem mutathattya, hogy Sz. *Péter* mind *Jerusalem*ben lakott, és másuvá nem ment az üdő alatt. A' több rebegésit, *Balduinus* a' *Kalaúz*ban fejtve találta: de látatlanná tészi magát, és nem szól semmit az én feleletimre. [2] Pag. 305. Vide Kalaúz, I. 363. [3] Pag. 308. Pag. 306. Kalaúz, I. 364.

Végezetre: A' *Jesuiták*-ellen való hazugságokra jutván *Balduinus,* azt irja; hogy, *A' Jesuiták, magok költenek és nyomtatnak, a' Luteristák neve alatt, efféle szörnyüségeket magokrúl; hogy így gyülöltessék a' Luteristákat.* Igazán mondom, elhültem belé, mikor ezt olvastam: Hiszem-is, hogy a' Hazugságnak Attya, mester remeket csináltatott akkor *Balduinus*sal, mikor ezt sugallotta elméjében, mert soha igaz embernek eszébe nem juthatna efféle dolog. *Balduine,* nem szűkölködik az Igazság hazugság-nélkül. A' ti gyülöltetéstekre sem kivántatnak hamis költések. Annyi sok gyülölséges dolog vagyon tanitástokban, hogy csak az szerethet titeket, a' ki nem érti dolgotokat. És jóllehet azt dícsírem, hogy efféle bolond költéseket nem javallasz: de okosság fogyatkozást ismérek benned, mivel hihetségesnek itílted, hogy magok a' *Jesuiták,* oly iszonyu gyülölséges rútságokat írtanak, és a' tudatlan kösség közzé hínte-gették magok felöl. Tőkéknek itíled-e az embereket, hogy eszekbe nem vették vólna, hogy ti közülletek költek, ti nállatok hínte-getődtek, a' ti Várastokban nyomtatódtak, efféle Irások? Kalaúz, I. 367. Pag. 310.

Ezekből megismerheti minden ember, hogy ki nem mosta *Balduinus* a' *Luteristá*kat a' hazugságnak förtőjéből, hanem inkáb belé keverte.

§ 8. A' Harmadik könyvnek Nyólczadik Bizonyságárúl.

Valamely Tudománynak tulajdon fondamentomi erejéből, végetlen ellenkedések, viszálkodások, igyenetlenségek gyökereznek, és minden Tanitói s követői között naponként nevekednek: lehetetlen hogy abban Istentül származott Igazság légyen. Mivel azért az Új Tanítók vallása, *Babylóniai* esz-veszést hozott e' világra, úgy hogy, egymást ne ércsék, sőt egymással végetlenül ellenkezzenek: kimutattyák, hogy az ő tanitások, Istentül nem eredett.

Kalauz, I. 382. Gen. 11. v. 7.

Hogy az Új Tudományok fondamentomi szerént, a' Hitnek eggyessége, a' viszavonyások elóltása lehetetlen: megmutatók az Első Bizonyságban. Mert, noha minnyájan azt kiáltyák, a' mit *Balduinus*, hogy, *A' versengéseket ő köztök a' Sz. Irás végezi el; mely, ha valahol homályos, másutt megmagyarázza magát:* De azt láttyuk, hogy ugyan fenmaradnak a' sok villongások; és mindenik fél azt mondgya a' másikrúl, a' mit *Balduinus*, hogy, noha élnek a' Sz. Irással, [1]*non tamen habent veram, et recte intellectam*, de ezt nem jól értik. Igy semmi bizonyos módot nem mutatván, honnan, és kitül kel a' Sz. Irásnak igaz értelmét csalatkozhatatlanúl vennünk: örökké csak haboznak, és bizonytalanságokban tétovázván, egymással harczolnak.

Pag. 314. Vide supra, fol. 514. [1] Pag. 314. et 315. Vide supra, fol. 514.

Balduinus, a' *Luter* és *Melanchthon* ellenkezésire jutván, azt irja; hogy, [2]*Ezek emberek vóltak, sokszor haboztak, álhatatlanok vóltanak.* Nevezet szerént *Luter*rül azt irja; hogy, [3]*Szánakodni kel ő-rajta, mivel a' Purgatoriumot, dücsöült Szentek segitségét, az Egy színnek vételét, elein jóváhatta.* Melanchthonrúl azt mondgya; hogy, [4]*Nimis verum est*, feletteb igaz, hogy ő végre *Sacramentarius*sá lett. Im látod, helyén hadgya *Balduinus*, hogy a' *Luteristas*ágnak első Kezdői, magokkal sem eggyeztek: hanem, a' mit egyszer tanítottak, azt mászor kárhoztatták, noha mindenkor azzal dicsekedtek, hogy a' tiszta Sz. Irásnál egyebet nem tanítottak. Azért, Három dologban fárasztya *Balduinus* elméjét:

[2] Pag. 315. [3] Pag. 318. [4] Pag. 319, 481. Vide supra, fol. 531.

Először: Igyekezik azon, hogy egybe-békéltesse *Luter*nek két ellenkezését, mellyet a' *Kalaúz*ban említettem:

Eggyik az; hogy *A' Sz. Irást Minnyájan értyük;* És, hogy *Ezt Senki nem érti.* Erre azt irja *Balduinus*[5], hogy *Luter*, a' Szent Irásnak vékony értelmérül szól, *pro modulo hujus vitæ;* mikor azt irja, hogy értyük a' Sz. Irást, mert, *Perfecta Scripturæ intelli-*

Kalaúz, I. 387. [5] Pag. 318.

gentia, nulli Sanctorum in hac vita concessa est; a' Szent Irásnak tekélletes értelme, ebben az életben senkinek a' Szentek közzül nem engedtetett. Im hallom, hogy senki a' Sz. Irást tekélletesen nem érti. Azért, ha a' Sz. Irásnak igaz értelmén kel a' Hitet éppíteni, senki a' Hit dolgárúl nem tudhat tekélletest. Más az; hogy *Luter,* nem csak azt irja, hogy, [1]*Minnyájan értyük az egész Szent Irást:* de az-is ő szava; hogy [2]*Az egész Szent Irásnak semmi része nem homályos: Magán a' Szent Irás künyü, világos, magát megmagyarázza.* Mely mondások, egybe nem férnek azzal; hogy, [3]*Csak egy szót sem értünk elégségesen a' Sz. Irásban.*

[1] Verba in Kalaúz, I. 387.
[2] Kalaúz, II. 80.
[3] Ita Luther. relatus I. 387. in Kalaúz.

Másik ellenkezése *Luter*nek, az vala; hogy, A' Pápista hitben üdvözülhetni; És, hogy a' Sidó, Török, Pápista között nincs külömbség. Erre *Balduinus* azt írja, [4]hogy a *Colloquium Mensalé*ban fel nem találta, hogy valaki a' Pápista hitben üdvözült: [5]*Nec Lutheri doctrina fert dicere, quod homines Papistica fide salvati sint.* De *Balduinust* az csalta meg: mert nem abban az Esztendőben, és attúl nyomtatott *Colloquiom*ot olvasta, [6]mellyet én említettem, azt nézze meg, és feltalállya. Csudálom pedig mely magafeledett *Balduinus,* mikor azt írja, hogy, a' *Luter* hit-szerént, nem üdvözülhetni a' Pápistaságban. Holott ez-előtt világos szókkal azt írta; hogy, [7]*A' Pápistaságban, sok igaz Szentek vóltak, úgy mint, Sz. Bernárd, Sz. Gergely.* És a' *Luter* szavait előhozta, mellyekben reménli, hogy *Sz. Ferencz, és Sz. Benedek* üdvözült. Azért egyben fér a' *Luter* hittel, hogy a' Pápista Barátok üdvözültek. [Maga is *Balduinus* azt írja, hogy régi eleinket, kik az Antikrisztus országában éltek, *damnare nolumus,* nem kárhoztattya.*[1]]

[4] Pag. 318. et 217.
[5] Pag. 318, 488.
[6] Kalaúz, I. 260.
[7] Pag. 220. Vide supr. fol. 543 Contradictio.
Bald. fol. 950.

Másodszor: A' minémű viszavonyásokat a' *Luterista Concordiá*ból számláltam, azokat nem tagadgya *Balduinus*: hanem azt írja, hogy ez fel nem bontya az Eggyességet. Mert, noha tudatlanságból némellyek hamissan vélekednek; *sed interea totos se committunt Scripturæ judicio,* de azért magokat tellyességgel a' Sz. Irás itíletire hadgyák. Ha ez elég az Eggyességre: nincs oly Eretnekség, mellyel a' *Luteristák* eggyességben nem vólnának. Mert a' *Calvinisták, Arianusok, Anabaptisták,* nem egyebet kiáltanak, hanem hogy ők a' Sz. Irás itíletin megállanak.

Pag. 322.

Hármadszor: A' Pápisták-között való viszavonyásokat hánnyaveti *Balduinus*; a' Barátok külömböző *Reguláit;* a' *Scholasticus*oknak szabados vetekedésit számlállya, mellyekre a' *Kalaúz*ban [8]

Pag. 325.
[8] Kalaúz, I. 405. et seq.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék.

bőven feleltem. És, hogy valami színnel gyűlöltethessen minket, hazugságokkal elegyíti Irását. Hazugság, hogy[1] mi *Az Ecclesián a' Pápát értyük, mikor az Ecclesiának engedelmére kötelezzük a' hiveket.* Hazugság, hogy[2] *A' Római Ecclesia, Conciliomban Decretommal végezte, hogy Bóldog Aszony bűn nélkül fogantatott.* Mert az ellenző vélekedést, elszenvedte ez-ideig a' *Romai Ecclesia.* Hazugság, hogy[3] *Gelasius* Pápa, az Egy színnek vételét kárhoztatta; mint a' *Kalaúz*ban[4] megmutattam. Hazugság, hogy a' Nicænum Concilium, [5]*solum Codicem Sacrum*, magán a' Szent Bibliát, itílte méltónak, a' Hit dolgainak igazítására. Mert jóllehet *Theodoretus*[6] azon a' helyen, mellyet *Balduinus* előhoz, azt írja; hogy a' Szent Irás megtanít, mit kellyen az Istenségről hinnünk: azért Sz. Irás bizonyságival fejtsék az elővett kérdést. De ama' *Sola, Theodoretus*nál nincsen.

[1] Pag. 320.
[2] Pag. 322.
[3] Pag. 327.
[4] Kalaúz, II 459.
[5] Pag. 328.
[6] Theodor. lib. 1. Histor. c. 7.

Pag. 328 et seq.

Forgattya azt-is *Balduinus;* hogy régen, a' Püspököt a' kösség-is választotta; és ezt az-után megváltoztatták. De errül immár [7]választ adtunk. Azt-is nem egyszer említi[8], hogy a' *Cartágo*-béli Harmadik *Conciliom*, nem akar senkit, az *Afrikáb*an lakó Püspökökközzül, Papi-fejedelemnek nevezni. De ez sem árt a' *Romai* Pápa méltóságának: Mert az a' *Conciliom*, nem vólt Közönséges Gyölekezet; és egyebekre sem szolgált, hanem csak az *Africá*ban lévő Püspökökre, kik-közzül senkit nem akartak Papi-fejedelemnek nevezni. Mely dologrúl bővebben írnak, Bellarminus, *Lib 2. de Concil. cap. 8.* Gretserus, *tom. 1. Defens. Bellarmini, folio 90.*

[7] Supra, fol. 552.
[8] Pag. 329. 390. 901.

§ 9. A' Harmadik könyvnek Kilenczedik Bizonyságárúl.

A' mely Tudományokat, az Apostoli üdők után virágozó *Ecclesia*, és ennek túdós Sz. Doktori kárhoztattak, és Eretnekségnek itíltek; abban Igazságot nem kel keresni. Mivel azért a' *Kalaúz*ban, a' Régiek irásiból, Harmincz-öt kárhoztatott Tudományt számláltam, mellyekben részesek az Újítók; nem kel az ő Vallásokban Igazságot keresni.

Kalaúz, 408- 409. etc.

Mennél tovább mégyen *Balduinus* a' feleletben, annál töb, és nagyob balgatagságokat beszél. Nagy dolog, ha aprónként nem fogyott esze a' feleletben való fő-töréssel.

Először azért, Igazán megvallya, mert nem tagadhattya; hogy a' *Luteristák* sokan eggyeznek a' régen kárhoztatott Eretnekek tanításival.

Pag. 330, 331.

*Aërius*sal eggyezéseket, azzal szépíti: *Mert a' Halottakért való imádság, a' Sz. Irással ellenkezik. A' szabott Bőjtöknek sincs a' Sz. Irásban fondamentoma. Azért Aërius, nem volt Eretnek ezekért a' tudományokért.* Említettem a' *Kalaúz*ban, hogy *Liber Concordiæ*, nem egy helyen írja; hogy, *A' Halottakért-való imádságot, ők nem tíltyák.* E'hez nem szól *Balduinus.* Azt-is mondottam vala; hogy, Sz. *Ágoston*, *Epifanius*, és az egész *Ecclesiá*nak itíleti az vólt, hogy ezek az *Aërius* tanítási, Eretnek vallások. Erre csak azt írja: *Nos hoc non negamus*, hogy ők sem tagadgyák, hogy ezeket Eretnek tanításoknak itílték az említett Sz. Atyák.

Vide loca in Kalaúz, I. 603.

Pag. 330.

A' *Joviniánus* tévelygésire jutván, mellyeket Sz. *Ágoston*, és *Jerónimus* említnek, azt írja; hogy, Igazán tanított *Joviniánus:* Mert *Haszontalan, sőt ördögi tudomány, a' bizonyos Ételektűl való tartóztatás. A' Szüzesség-tartásnak, semmi jutalma nincsen; és nem érdemesb a' Házasságnál.*

Pag. 332.

Az *Anomœusok* tévelygésérül azt írja; hogy Igazán tanították ezek-is, hogy, *Isten Törvényének átkától, és kárhoztatásától megmenekedtünk; hogy a' Hívek bűnei nékik nem tulajdonittatnak; hogy a' Hit Cselekedet nélkül üdvözít.*

Pag. 333.

*Vigilantius*rúl azt írja; hogy, *Pogány szokás, a' képek előt való Gyertya-gyújtás. Sz. Irás-ellen való, az Egyházi embereket törvénynyel kötelezni a' Házasságtalan tisztaságra, bizonyos szabott Bőjtölésre.* És erőssen dorgállya Sz. Jerónimust: *Nimis hyperbolicus est. Scabiose scripsit de Conjugio.*

Pag. 334, 335.

A' *Donatistá*kban dícsíri, hogy *az Apáczákat kiöltöztették, és férjnek adták.* Azt-is helyén hadgya; hogy az igaz *Ecclesia*, csak Választottakból áll, noha a' Látható gyölekezetben, gonoszok-is vannak.

Pag. 335.

A' *Márkos* és *Peputiánus*ok dolgárúl, azt mondgya; hogy, noha Papok az Aszony' emberek-is, és *Jussok*, igazságok, hatalmok vagyon az egyházi tiszthez: de [1]*Executió*-ja, végben-vitele ennek az ő hatalmoknak, más-által vagyon. *Noha*, úgy-mond[2] *megengedi Luter, hogy, a' hol férfiak nincsenek, ott az asszony emberek hirdessék az Isten Igéjét.* Cochlæusból említettem vala[3], hogy egy *Argula*-nevű Nemes asszony, *These*seket írt, és a' Doktorokat *Disputatió*ra hítta. *Balduinus* azt írja, hogy hazug vólt *Cochlæus;* és ezt az *Argulát*, [4]*nullibi nota*, senki sem ismérte. Csudálom, hogy *Balduinus* hírrel nem hallotta ezt az *Argulát*, melyrül Luter, *tomo 2. Epist. Latin. fol. 181. 244.* irván *Spalati-*

[1] Pag. 336. et 362.
[2] Vide supr. fol. 528, 529.
[3] Ft Kalauz. I. 184.
[4] Kalaúz. I. 416.
[4] Pag. 336.

*nus*nak, böcsülletes emlekezetet tészen. És a' kirül *Gretserus* illyen-
Gretser. to. 1. Defensio. Bellar. fol. 834. képpen ír: *Extant Opuscula et Epistola Argula, quibus universam Academiam Ingolstadiensem, ad publicam Disputationem provocat. Hæc cum ad singulare certamen depoposcisset Joannem Eckium: ille muliebrem petulantiam detestatus, colum et fusum tractanda misit.*

[1] Gretserus ibid. fol. 2004. Azért, a' mint ezen *Gretserus* írja[1], *Ludovicus Rabus* a' *Mártyr*okrúl írt könyvében, ezt-is az *Argulát a Stauffen,* Szentek-közzé írta.

[2] Gretser. loco citato. Hasonló vólt e'hez a' *Cellius Mátyás* [2]Argentiniai Predikátor felesége: mely nem csak *publice* predikállott, de ugyan Predikátornak hívatta magát, és egy-nehány Könyveket írt; melyrül a *Gesnerus Bibliothécájának Epitoméja* emlekezetet tészen.

[3] Pag. 337. *Novatianus*rúl, azt írja *Balduinus*[3], hogy *a' Bérmálást jól tagadta.*

Pag. 337, 338. *Manichæus*ban dicsíri, hogy áldozatra való Óltárt nem tartott; hogy a' hólt Szentek segítségül-hívását, és a' Szüzességrül való fogadást, kárhoztatta.

Pag. 339. Végezetre, *Arius*ban dícsíri, hogy nem akart a' Szent Iráskivül hinni.

Egy szóval: noha *Balduinus* némely Eretnekségtül mentegeti hitit: de azért, igazán megvallya, hogy, a' mit Sz. *Ágoston, Epifánius, Jerónimus* idejében a' Keresztyén világ, Tévelygésnek, hamisságnak, Eretnekségnek ismért és vallott, azt sok dologban követik, és óltalmazzák a' *Luteristák.*

Itíllye meg, a' kinek esze vagyon: 1. Ha *Balduinus*nak kell-e
Contradictio. hinni, ki ezeket az Eretnekségeket Igazságoknak mondgya; vagy a' régi Szent Jámboroknak? 2. Ha nem hazudott-e *Balduinus,*
Supra, fol. 505, 506, 544. mikor az *Agustai Confessio* után sokszor mondotta, hogy ők azzal a' *Romai Ecclesiá*val, mely Sz. *Ágoston* és *Jerónimus*-idét vólt, nem ellenkeznek semmiben? Maga ím hallád, mely sokat dícsírettel böcsüllenek azokban, a' miket Szent *Ágoston*-idét a' Keresztyénség, tévelygő *Hæresis*nek mondott.

Az-is temérdek gondolatlanság *Balduinus*ban, hogy a' *Kalaúzt* hamissággal vádollya; mivel oly Tévelygéseket említ, mellyeket a' *Luteristák* nem javallanak, noha követik a' *Calvinisták.* Mert én azt nem írtam, hogy mind azokat az előszámlált Tévelygéseket a' *Luteristák* taníttyák: hanem, hogy a' Pártosok taníttyák; az-az, vagy a' *Luteristák,* vagy a' *Calvinisták,* vagy mind ketten. Azért,
Pag. 332. noha *Balduinus* hamisnak írja, a' *Jovinianus* ötödik és hatodik Tévelygését: de mingyárt ő-maga írja, hogy azokat a' *Calvinisták*

taníttyák. Azon-képpen, az Oltárok, kelyhek, képek rontását, a' Szentek teteminek böcsülletlen hányását, és több efféle dolgokat, leráz magárúl *Balduinus*, de a' *Calvinistá*kon hadgya.

Másodszor: Tudatlan rút Hazugságokkal akarja *Balduinus* elhitetni, hogy a' *Romai* Pápák, és az egész *Romai Ecclesia*, sok Eretnekségekben estek. A' Tizen-eggyedik *Liberius* Pápát, [1] *Arianus*-nak írja: maga egy *Liberius* Pápánál több nem vólt a' *Romai* székben. A' miket pedig a' Pápák tévelygésirül böfög *Balduinus*, azokra rendszerént megfelelt Bellarminus, *Lib. 4. de Pontifice, cap. 9, 10, 11, 12, 13, 14.* És, a' mit a' *Bellarminus* Feleleti-ellen kérődtek *Vithakerus*, és egyebek, azt-is megrostálta és felforgatta Gretserus, *tomo. 2. Defens. Bellarm.* Azért, hiuság vólna azoknak hamissításában újonnan fáradni. Véghetetlen munka vólna, ha, valamikor a' *Bellarminus* irásiból Ellen-vetéseket támasztván a' Predikatorok, azokra való Feleletit elhalgattyák, mind annyiszor újobban le kellene írnyia a' *Bellarminus* Válasz-tételit. De bár valamely Pápa megesett vólna-is: azzal a' Közönséges Anyaszentegyháznak igazsága nem terheltetnék; a' mint eléb Sz. *Ágostont*úl hallók.

Pag. 341.

[1] De Liberio vide Baronium. Anno 352. a num. 14.

NB.

Supra, fol. 502.

A' *Romai Ecclesiát* pedig, oly nyilván hamis dolgokkal akarja *Balduinus* tévelygésekbe keverni, hogy azoknak előszámlalása, elégséges hamissítása. Méltó-is eszünkbe vennünk, mely temérdek vakságra jutottak a' *Luterista* Predikátorok, hogy ily tapasztalható hamisságokkal mernek szemtelenkedni, ily nagy dolgokban.

Azt írja azért *Balduinus;* hogy a' Romai Ecclesia, *Pénzen osztogattya a' Szentségeket; vádollya a' Sz. Irást; tiltya a' Házasságot, és az Eleven állatok ételét.* [2] *Elégtelennek mondgya a' Szent Irást; a' Házasságnak tilalmát, és ennek szabados felbontását javallya.* Aversatur Biblia, *gyülöli a' Sz. Irást.* [3] Mendacia, et perjuria, Religionis causa licita contendit; *a' hazugságot, és hit-szegést javallya: a' jámbor Pogányokat, üdvözülni vallya: a' gyermekekben, az Eredendő bűnt nem hiszi:* [4] *Siricius Pápával, a' Házasságot természeti szerént, ocsmányságnak mondgya: a' Pápistaságban, okát azt adgyák miért tilalmazzák a' húst, sajtot, tyukmonyat, mert Isten a' földet megátkozta; tehát a' benne-lévő állatok-is átkozottak: a' vízbéli halakat pedig, Isten meg nem átkozta.* Ezekben, semmi nékünk eszünkbe sem jutott: hanem hamissan, lelki ismereti-ellen fogja reánk *Balduinus.* A' több kákom-bákoma-is mind illyen, melyekre a' gyermekek-is megfelelhetnek. Azért azokban üdőt nem vesztek.

Pag. 342.

[2] De hoc vide Kalaúz, II. 14.

[3] Pag. 343.

[4] Pag. 344. De Siricio, vide Gretserum tom. 2. Defensio. Bellar. lib. 4. de Pontifice.

§ 10. A' Harmadik könyvnek Tizedik Bizonyságárúl.

A' mely Gyölekezetnek Tudományában nyilván való hamisságok vannak, nem kel ott a' Krisztus nyáját és Igazságát keresni, mivel az Isteni Tudományban hamisság nem lehet. Az Újitók tanításában, sok nyilván való hamisságok vannak. Mert, jóllehet semmi igaz nincs abban, valamit az Újítók tanítanak a' *Romai Ecclesia*-ellen, hanem a' Sz. Irás színe és neve-alatt, a' magok értelmét, és hamisságok *Labyrintus*it osztogattyák: de némely czégéres hamisságokat ollyakat tanítgatnak, mellyek csak nem a' vakok szemében ütközhetnek. Ezt a' *Kalaúz*ban sok példákkal bizonyítottam; mellyeket mentegetne örömest *Balduinus*, ha lehetne. És hogy arrúl ne szóllyak, mint óltalmazza hazugságtúl az *Augustai Confessiót;* mivel errül ennek-előtte szóllottunk: A' Misérül pedig és Hallottakert való imádságrúl, a' Negyedik könyvnek Oltalmazásában emlekezzünk.

Kalaúz, I. 426.

Supra, fol. 505, 506.

Pag. 352.

Először, azt írja *Balduinus*, hogy, *Luter szavai azok, melyeket az ember lelkérül előhoztam: de ezek nem azt jelentik, hogy a' Pápa kamora-székin lojatott éktelenség a' mi lelkünk halhatatlanságának tanitása: hanem csudálkozik azon Luter, hogy a' Pápa ezt, mint maga végezését hirdeti.* Ezek, a *Luter* szavaihoz semmi-képpen nem illenek, mert ő így szól: *Megengedem, hogy a' Pápa Hit ágazatokat szerezzen híveinek; minémük azok, hogy a' Lélek eleveníti a' testet; hogy a' Lélek halhatatlan; hogy a' Kenyér természeti elváltozik; hogy a' Pápa meny-ország királlya, földnek Istene, és mind a' Romai kamora-széken született véghetetlen éktelenségeket.* Itíllye meg akár-ki, ha ezekben a' szókban csudálkozás vagyon; ha nem egy-aránt a' *Romai* kamora-széknek éktelenségi-közzé számlállya, a' Lélek halhatatlanságát, a' Kenyér változással, és a' Pápának méltóságával. Én úgy értettem, most-is úgy értem a' *Luter* szavait, a' mint feküsznek. Ha *Luter* másutt a' Lélek halhatatlanságárúl jobban szóllott: szokását követte; hol eggyet, hol mást mondott.

Ita recitat Balduinus Luthen verba.

Bizonyos, hogy az *Augustai Confessio* követői-közzül, sokan a' mi Lelkünket romlandónak tanitották, mert, a' *Liber Concordiæ* irása szerént[1], azt állatták: hogy, *Mikor ember Igazúl, elromol a' bűnös lélek, és új természetű lelket teremt Isten.* És a' halál *s feltámadás-által, az embernek természete más lészen.* Az-is bizonyos; hogy, [2] *A' mi testtül születik, test az.* Azért, ha a' mi Lelkünk testtűl

[1] Verba vide in Kalaúz, I 393. 1. ex Concordiæ fol. 554, 547.

[2] Joan. 3. v. 6.

származik ([1]mint *Balduinus* vítattya,) test a' mi lelkünk; és így romlandó 's veszendő. Maga a' Sz. Irás, nem csak nyilván mondgya, hogy a' mi lelkünk [2]*Spiritus:* hanem azt-is taníttya, hogy Isten adgya emberbe a' lelket, *Isai. 42. v. 5. Eccles. 12. v. 7. Zach. 12. v. 1.* Nem a' szülék alkottyák a' lelket, *2. Mach. 7. v. 22.* És hogy a' szülék testet szülnek, de Isten a' lelkek apja, *Hebr. 12. v. 9. Rom. 4. v. 1. Numer. 27. v. 16.* Végezetre, a' *Filósofus*ok azt világoson megmutattyák, hogy, valamit ember alkot, *materiá*ból alkotta; és, valami *materiá*ból lészen, az *materialis res, non spiritualis;* és *materiá*túl fügvén, elromol, mikor elválik a' *materiá*túl.

[1] Pag. 352

[2] Eccles. 12. v. 7. Lucæ 22. v. 46. Rom. 8. v. 16.

Merő bolondság pedig, a' mit *Balduinus* ír, hogy, *Meg nem érthettyük mint szál reánk az Eredendő bűn, ha az Atyáktúl nem származik a' Lélek.* Mert, ha azért születünk Eredendő bűnben, hogy a' szülék, magok szennyét alkotmányokra kenik: Egy az, hogy a' Keresztyén szülék, az Eredendő bűnből kitisztúltak a' Keresztség által; és így, másra nem kenhetik mocskokat, melytül üresek. Más az, hogy, ha a' szülék lelke szennyét alkotmányára kenik: a gyilkos, parázna, részeges szülék, az anya-méhében lévő Kisdedeket paráznává, gyilkossá, részegessé tennék. Miképpen azért, a' kinek teste csonka, vagy seb-helyes, nem szül test szerént csonkát; a' jámbor, túdós mester-ember, nem szállíttya fiaira ezeket a' jókat: úgy a' ki parázna, nem tészi fiát paráznává. Az Eredendő bűn azert, abban al, hogy az *Ádám* vétkéért, a' nélkül az Igazságnélkül születünk; melyben születtünk vólna, ha *Ádám* nem vétkezett vólna. Ez pedig fenmaradhat, ha csak maga Isten teremti-is a' lelket.

Pag. 352.

Másodszor: A' mit *Luter*ből előhoztunk a' Bujaságrúl, helyén hadgya *Balduinus;* tudni illik, [3]*Hogy ha valakinek felesége vonogattya magát: híja szolgálóját.* Maga Krisztus, általlyában mondgya; hogy, [4]*Valaki feleségét elbocsáttya, és mást vészen, parázna.* Sz. Máténál pedig, azt olvassuk; hogy, [5]*Valaki, a' Házasság-törésen kivül, egyébért elbocsáttya feleségét, és mást vészen; paráználkodik.* Sőt Sz. *Pál,* azt irja; hogy, [6]ha igaz okért elbocsáttya valaki feleségét: úgy-is, vagy megbékéllyék, vagy házasság nélkül maradgyon. Ezek a' nyilván-való Sz. Irások ellen, Paráznaságot tanít *Luter,* és *Balduinus,* mikor azt vítattyák; hogy, ha kinek derczés*[1] felesége vagyon, szolgálojával éllyen. Azt-is tiszta szép tudománynak mondgya *Balduinus;* hogy, *A' férfiúnak aszonnyal léte, szükségesb az ételnél*

Pag. 351.

[3] Lucæ 16. v. 18. Marci 10. v. 11. [4] Matth. 5. v. 32. Cap. 19. v. 9.

[5] I. Corint. 7. v. 10, 11.

Pag. 353.

*[1] Durczás.

italnál: És *valamint nincs tehetségedben, hogy férfiu, vagy aszony ne légy, úgy nem lehetséges hogy tisztán élly.* Tarcsa magának ezt a' szép tudományt *Balduinus;* melyben *Luter,* nem határozva, emerrül, vagy amarrúl szól: hanem határozás nélkül mindenekrül, és *absoluta impossibilitást,* általlyába való lehetetlenséget állat mindenekben, a' tiszta életre; miképpen általlyába lehetetlen, hogy a' ki férfi, ne légyen férfi. Azért lássa *Balduinus,* mit gondolnak, a' kikkel ezt valóban elhiteti.

Pag. 355, 356, 529. Ita et ante, pag. 297, 304.

A' Bordélyokba tér itt *Balduinus,* mint ez-előtt nem egyszer: és azt írja; hogy, *Én a' közönséges latorságnak Prokátora lettem: óltalmazom, sőt dícsírem a' Bordélyokat, mint szép, és közönseges jóra hasznos dolgot.* Tudatlansággal elegyített hazugság ez: Mert senki közüllünk a' fajtalanságot nem dícsíri; senki nem óltalmazza, és jónak nem mondgya a' Bordélyokat: Hanem, a' dolog ebben vagyon. A' világi Fejedelmek, noha jóvá nem tehetik, de elszenvedhetik, és büntetés nélkül hagyhattyák sokszor a' kisseb gonoszt, nagyob gonosz távoztatasáért. Az Eretnekségnél, nagyob és veszedelmesb bűn nem lehet; Mert annak kigyomlálására, kötelesek a' Keresztyén Fejedelmek: de, mikor ennek kiirtásából, nagyob veszedelmek áradnának valamely Országban, hogy-sem szenvedéséből; akkor a' Keresztyén Fejedelmek, jó lelki ismérettel szenvedhetik abban az Országban a' kisseb gonoszt, nagyob gonosz kerüléseért. Azonképpen, a' kik az ártatlanok javát felpredállyák, ragadozzák, azokat tartoznak büntetni a' Fejedelmek: de, ha külömben békeség nem lehet; nagyob romlások távoztatásaért, büntetés nélkül feledékenségben, *Amnistiá*ba bocsáthattyák az illyen latorságot. Ezen formán: Noha a' Fejedelem nem javalhattya; de, nagyob veszedelmek és gonoszságok távoztatásaért, elszenvedheti a' Bordélyt. Az pedig nem Hitet illet, hanem Fejedelmi külső gond-viselést, hogy az üdőnek, helynek, nemzetségnek voltához képest, okossan megvisgállya, és elintézze, ha nagyob gonosz-e ezt elszenvedni, vagy elrontani. És, a' mint a' *Kalaúz*ban írtam, nékem *Navarrus*sal, és *Marianá*val úgy tetczik, hogy nagyob, és töb vétkek következnek a' Bordélyok szenvedéséből, hogy-sem elrontásából. De az én itíletem, törvényt nem szabhat a' Fejedelmeknek; kik talám oly akadékot látnak és tudnak e' dologban, mellyet én nem tudok.

Vide Kalaúz, II. 642.

Kalaúz, I. 430.

Pag. 357.

HARMADSZOR: *Luter* szavainak isméri *Balduinus* azokat; hogy, *Isten ellen rúgóldoz, a' ki Török ellen hadakozik.* De Kettőt mond hozzá: Eggyiket, hogy *Luter* más irásiban ínti a' Németeket, hogy

hadakozzanak a' Törökkel. Másikat, hogy *Luter csak arrúl a' hadakozásrúl szól, mellyet a' Pápa akarattyából viselnek.* De nem csuda, hogy *Luter* másut külömbet írt: mert ez az ő szokása, hol eggyet, hol mást beszél. Mivel pedig én Isten nem vagyok, hogy más ember gondolkodásit láthassam, a' *Luter* szavait úgy értettem a' mint magán vannak. Nem-is csigázhatni ezeket másuvá, ha megtekíntyük minémű bizonyságokkal erőssíti mondását: 1. Azt írja; hogy, [1] *Isten ostorozza bűneinket a' Török által: Tehát Isten ellen tusakodik a' ki a' Törökre támad.* 2. A' mint *Sleidanus*ból előhoztam [2], így okoskodott: *Isten parancsolattya, hogy a' gonosznak ellene ne állyunk:* Azért, nem szabad a' Török ellen hadakozni. 3. [3] *A' Török sokkal tekélletesb, okosb, mértékletesb a' mi Fejedelmineknél.* Ezek a' bizonyságok kimutattyák, hogy nem csak a' Pápától indíttatott hadakozást, hanem általlyába, a' Török ellen való Hadat, tilalmazza. Jóllehet, az-is merő bolondság, hogy, ha a' Pápa jóra inti az embereket, ottan tilalmassá válik a' jó-is.

Idem repetit Bald. pag. 408.

[1] Verba in Kalaúz, I. 430.

[2] Kalaúz, I. 520. Matth. 5. v. 39.

[3] Verba notavi in Kalaúz, I. 430.

Azt írtam vala [4] *Sleidanus* és *Thuanus* historiájából, hogy az Első *Ferdinand* Császár, a' *Saxoniai Electorrúl* nyilván mondotta, hogy a' Törököt szorgalmaztatta a' Keresztyének ellen való hadakozásra. *Balduinus* erre azt feleli, hogy ezt eggyik sem írta: *Citat testem Sleidanum, lib. 18. sed nihil horum ibi reperitur; neque Thuanus quidquam hac de re habet.* Nem tudom mire magyarázni a' *Balduinus* szemtelenségét, hogy ily nyilván-való dologban mér hazudni. Előttem vagyon *Sleidanus* és *Thuanus*, kik ezen szókat irják: [5] *Saxonem, missis internuntiis ante menses aliquot, sollicitasse Turcam, ut Ungariæ atque Bohemiæ bellum faceret, inducias rescinderet: se non defuturum; ex diversa parte facturum impetum.* [6] *Ferdinandus contra dicere, Saxonem per internuntios, ante aliquot menses, Turcam, ut bellum Bohemiæ et Pannoniæ inferret, sollicitasse; et, ut induciæ pactæ rescinderentur, petiisse; data fide, se, ubi Turcicæ copiæ convenissent, eodem tempore ad distrahendas vires, diversa parte facturum impetum.* Nem-is csuda hogy az Ujítók Törökkel czimborálnak, láttuk ez elmúlt esztendőkben, mint *Confederál*tak a' Törökkel, és menyiszer hozták a' Keresztyénségre.

[4] Kalaúz, I. 431.

Pag. 359.

[5] Sleid. lib. 18. Anno 1547.

[6] Thuan. lib. 4. sub initium.

Azt sem helyesen irja *Balduinus*, hogy *a' Harmadik Sándor Pápa, az Első Fridericus képét, a' Török Császárnak küldvén, intette, hogy titkon megölesse Fridericust.* A' kik *Alexander* idejében éltek, [7] *tudós, alázatos, igazság-szerető embernek irják őtet. Cardinalis Pólus-*

Pag. 360.

[7] Salisberiensis. Vide Gretserum in Mysterio Plessæi, folio 398.

rúl, *Adrianus* Pápárúl, és egyebekrül, a' miket bizonyság-nélkül, beszél *Balduinus*, agnő beszédek, és hamis trágárságok.

Pag. 361, 362. NEGYEDSZER: *Luter* szavainak isméri; hogy, *A' Szacramentomok nem szükségesek.* De ezt úgy magyarázza; hogy, *nem szükségesek, mikor Egyházi szolgák nincsenek.* Maga *Luter*, abból bizonyíttya, hogy a' Csehek ellehetnek Papok nélkül; *Mert minden cselédes-ember elolvashattya háza népe előtt az Evangeliomot. És mivel, a' Krisztus szavaként, csak egy szükséges, tudni illik, az Isten Igéje: ellehetnek minden egyéb nélkül.* Ez a' *Luter* eszeskedése. Kiből megtetczik, hogy a' *Sacramentomok*at szükségeseknek nem itílte. Hazud pedig *Balduinus*[1], mikor reánk fogja, hogy mi a' *Sacramentomok*at minden jó indúlatok nélkül hasznosoknak tartyuk. Mely dologrúl ez-után[2] szóllyunk.

Verba refert etiam Baldu. pag. 362, 336. ex Libro de Instituendis Ministris, ad Bohemos.

[1] Pag. 362.

[2] Infra, c. 4. Paragr. 1. Mendac. 3. Confessio August.

Megengedi azt-is *Balduinus*[3], hogy *Luter*, néha két, néha három *Sacramentomot*, néha csak eggyet vallott. Azt pedig, *Verissimam assertionem*, igen igaznak mondgya, hogy, *Ha az Ördög keresztel, vagy Ur Vacsorát szolgáltat, igaz Sacramentomot ád.* Nem irígylyuk; tarcsák magoknak a' *Luteristák* az Ördög Vacsoráját: Mi azt tudgyuk, hogy nem az Ördögnek, hanem az igaz Papoknak adott Krisztus hatalmat az Úr Vacsorának szolgáltatására.

[3] Pag. 363.

Kalaúz, I. 434. A' Keresztségrúl említettem *Luter* szavait; hogy, *Senkit nem igazít a Keresztség, és senkinek nem használ; hanem a' Hit, megtarthat Keresztség nélkül-is.* Ez oly nyilván hamis, hogy semmi színnel nem menthette *Balduinus;* azért nem-is merte éppen előhozni ezeket: hanem, lelki ismereti ellen, azt fogja reám, hogy én *Luter*ben azt a mondást kárhoztatom, hogy[4], *Hit nélkül nem hasznos a' Keresztség.* Maga én nem említettem illyen mondását *Luter*nek: hanem azt kárhoztattam, hogy, *a' Keresztség senkit nem igazít, senkinek nem használ.*

[4] Pag. 364.

Pag. 365, 366. Nem egyszer fogja reám *Balduinus*, hogy én *Luter*nek tulajdonítom a' *Calvinus* tanitásit; kiért embertelenül-is hazuttol: Noha, a' mit *Calvinus* írt, az én csak ő nevével említettem[5], és legkisseb szóval sem kentem *Luter*re.

[5] Kalaúz, I. 434, 43

A' Keresztyének Kisdedirül, kik Keresztség nélkül meghalnak, *Balduinus* eléb gyengén szólla, hogy *Isten azokat üdvözítheti.* Itt azt írja, hogy[6] *Kétség nélkül üdvözülnek*, noha ennek semmi bizonyságát nem adgya. Sőt, a' mely bizonyságokat ez ellen támasztottam a' *Kalaúz*ban[7], azokra sem felel: hanem, emleget némellyeket, hogy idegenek nem vóltak ettül a' *Luterista* tanitástúl, mint-ha némellyek

Pag. 339.

[6] Pag. 364.

[7] Kalaúz, I. 434.

vélekedése, hitelt szerezhetne a' régi Szentek Vallása ellen. Bezzeg Sz. *Ágoston* nem így szóllott e' dologrúl, hanem e' képpen ír Sz. *Jerónimus* Doktornak[1]: *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam Parvuli, qui sine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt: hic profecto et contra Apostolicam prædicationem venit, et totam condemnat Ecclesiam.* Másut ismét[2]: *Noli credere, noli dicere, noli docere, Infantes antequam baptizentur, morte præventos, pervenire posse ad Originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus.*

[1] Aug. ep. 28. Vide § 11. n. 3. in. 5.

[2] Lib. 3. de Origine Animæ, c. 9.

A' Környül-metélésrül, a mit említettem[3] *Luter* irásából, azt mondgya, hogy *ő fel nem találta.* Eléb-is[4], hasonlot monda: de az-után mingyárt megvallá, hogy azok *Luter* szavai. Megmagyarázza pedig maga *Balduinus,* honnan történik, hogy néha fel nem találni a' *Luter* Irasiban, a' mit az-előt abban olvastunk: Mert, *Hæc verba Lutherus, in revisione suorum Librorum, postea omisit; unde hodie in Tomis ipsius non reperiuntur:* Sok gazságokat letörlöttek a' *Luter* irásiból; és így, a' mostani Nyomtatásokban nem találtatnak. Mert, a' miképpen feljegyzette *Florimundus,* 1548. Esztendőben, ugyan *Sinat*ot tartottak *Lipsiá*ban, és sokat letörlöttek a' *Luter* Irásiból, hogy ennek a' büdös Profetának éktelenségei elfedeztetnének. Nevezet-szerént, a' minémű *Præfatiót* írt *Luter* az Új Testamentom könyvei-eleibe, abból sokat kihattak az utólso Nyomtatásokban; a' mint *Gretserus*[5] megmutattya.

[3] Kalaúz I. 436.

[4] Vide supr. fol. 556.

Pag. 371, 402.

Vide supra, fol. 568. margo. Infra cap. 7. § 6. n. 70. fol. 256. Florim. Remundus, lib. 2. de Origine Hæresum, c. 9.

[5] Grets. tom. I. Defens. Bell. lib. 1. de Verbo Dei, cap. 6. fol. 338.

Balduinus sem szenvedi[6], hogy a' Keresztségben más szókat mondgyanak, hanem a' minémükkel szoktunk keresztelni (noha *Pag. 613.*[7] mást jelenget) de azért hiuságos mentséggel óltalmazni akarja *Lutert,* a' ki külömbet tanított[8]. Akár-mi végre, és mi okból mondotta: elég ha *Luter* mondotta azt; hogy, *Akár Isten nevében, 's akár Isten neve-nélkül adgyák a' Keresztséget: csak ember Isten nevében vegye, nem árt.* Ezt pedig, Vallásának fondamentoma után mondgya, mely csak a' Hitnek tulajdoníttya az Igazúlást.

[6] Pag. 366.

[7] Infra, c. 6. § 3.

[8] Verba Lutheri in Kalaúz, I. 437.

Hogy a' Visza-keresztelésre útat ne csinállyon *Balduinus,* azt írja; hogy, A' *János* Keresztsége után, nem keresztelték vízzel az embereket, hanem csak *Baptismo flaminis,* Sz. Lélek adásával. Maga Sz. *Lukács* írja, hogy *a' János Keresztsége után, megkeresztelttettek az Ur Jézus nevében; és Pálnak keze-vetésével, reájok szállott a' Szent Lélek.* Nyilván megválasztya Sz. *Lukács* a' Keresztséget, a' Sz. Lélek látható adásától. És noha a' Sz. Lélek adásban Sz. *Pál*ra mutat: de a' Keresztségben nem ő-reá igazít, mivel ő-maga Sz. *Pál*

Pag. 367.

Actor. 19. v. 3, 5, 6.

I. Corinth. 1. v. 14, 17. írja, hogy őtet Isten, nem keresztelni, hanem predikállani küldötte; azért ő, *Crispus* és *Cájus* kivül, senkit nem keresztelt.

Kalaúz, I. 438. Pag. 368. A' *Penitentiá*rúl, Bérmalásrúl, Papi rendrül, Utólso kenetrül a' mit *Luter*ből előhoztam, ő szavainak vallya *Balduinus:* Csak abban kárhoztat engem, hogy, noha *Luter* e' képpen szól; *A' Pápa, és Püspök, nem cselekesznek többet a' bűn bocsátásban, mint a' legkisseb Pap:* de én úgy említem szavait, mint-ha azt mondaná; hogy[1], *a' Pap csak annyit cselekeszik mint a' gyermek, vagy aszony.* Ebben *Balduinus* czigánykodik, mert *Luter* azon a' helyen, mellyet említettem a' *Kalaúz*ban, mind a' kettőt írta; mint ez-elót, *Balduinus* maga, kiirván a' *Luter* szavait[2], igazán megvallotta.

[1] Pag. 183, 184.

[2] Supra, fol. 535, 536.

Pag. 370. [3] Kalaúz, 439—440. Megengedi *Balduinus*, hogy *Luter*, az Ur Vacsorához való legalkalmatosb készületnek azt írta, mikor ember magát legalkalmatlannbnak láttya. Ebből azt hoztam ki[3], hogy akkor járúlnak tehát legalkalmatosban a' *Luter* Vacsorához, mikor részegségekben arczúl okádgyák a' Predikatort. *Balduinus* nagy kiáltással hazuttol engem; és szemtelen bolondnak mond, *hogy azt írom a' mi Luternek eszébe sem jutott.* Ha azt írtam vólna, hogy ezt *Luter* mondotta, nem csudálnám a' *Balduinus* kialtását. De én azt nem jelentettem: hanem a' *Luter* szavaiból, jó következéssel kihoztam, a' mit mondottam.

Pag. 370. [4] Ephes. 5. v. 32. Tudgyuk mi-is, hogy *Mysterium*, nem jegyez mindenüt *Sacramentom*ot: de az *Efesum*-béliekhez irt Levélben[4], ezen a' szón a' régi Keresztyénség, *Sacramentom*ot értett. Mi pedig, többet hiszünk a' régi Keresztyénségnek, hogy-sem *Balduinus*nak.

Pag. 371. A' Házasságrúl, *Balduinus*, Először, *Luter* irásának vallya; hogy Vétkezik a' férjhez ment leány, a' házasság cselekedetiben: *In opere Conjugali licito, et a Paulo præcepto, Peccatum concurrit:* Szabad, ugy-mond, sőt parancsoltatott a' Házasság cselekedeti: de azért Bűn vagyon benne. Hiszem, a' közönséges okosságtúl megfosztatott vakságra jutottak ezek az emberek! Ez vólna bezzeg Ördögi Tudomány, mely a' Házasságot gyalázza. Ha *licitum*, szabad a' házasság cselekedeti: mint lehet bűn benne? Nem azt mondgya-e a' Sz. Irás, [5]hogy A' hol tilalom nincs, ott bűn sincsen? Ha *præceptum*, parancsolat: mint lehet bűnnel elegyíttetett? Nem Szent Irás szava-e az, hogy, [6]*Isten senkinek nem parancsolt gonoszt?* Hogy pedig Eredendő bűnben fogantatunk anyánk méhében; abból meg nem bizonyodik, hogy a' házasság cselekedeti Bűn légyen. Másodszor, így szól: *Luter írta, hogy, ha erőtlen a' férfiu; szök-*

[5] Rom. 4. v. 15. 1. Joan. 3. v. 4.

[6] Eccli. 15. v. 21.

jék el más férfiúval felesége. De ezeket a' szókat letörlötték, ugymond, az ő könyveiből; *unde hodie in Tomis ipsus non reperiuntur.* Szép mesterség: hogy minket hazuttolhassatok, töröllyétek mind ki a' *Luter* irásiból a' mivel gyalázódtok. Pag. 371. similia pag. 402. Supra fol. 578.

A' mit a' Harmadik *Gergely* Pápárúl forgat *Balduinus,* arra immár válasza vólt. Supra fol. 126.

Utóllyára azt vítattya; hogy a' Pápisták, *éktelen káromlásokat tanítanak.* Elsőben; Csufollya, hogy Hét *Sacramentom*ot azzal bizonyítnak: *mert Hét gyertya-tartót, hét pecsétet, hét trombitát látott Sz. János; hét kenyérrel elégíté Krisztus a' sokaságot; hét gyertya-tartó vólt a' Moyses sátorában; hét szem vólt az Ezechiel kövén.* Ezeket ha ki előhozza *predikatiónak* ékességére, ám lássa: de ennél erősseb fondamentomi vannak a' *Sacramentomok* számának; mint *Bellarminus*ban megláthattya *Balduinus.* Másodszor; Neveti *Balduinus,* hogy a' Keresztséghez szükségesnek mondgyuk a' Keresztelő személynek *intentió*ját, arra-való akarattyát, hogy azt mivellye a' mit Krisztus rendelt. Es hogy az öreg ember, keresztelésekor, maga akarattya-is szükséges a' Keresztség felvételhez. De ezek merő igazságok. Mert, ha játékban, vagy csufságban cselekedné valaki azt, a' mit a' Pap mivel, Keresztség nem vólna. [Ha a dajka vagy anya fördőben ültetvén gyermekét azt mondgya, Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevében, ezzel Isten áldását kérvén a gyermekre, nem gondolkodván a keresztségrül: bizonyos, hogy keresztelt nem lenne ezzel a gyermek."]*[1] Ha a Törököt, vagy Sidót, kedve-ellen megmosnád; azzal Keresztyénné nem lenne. Harmadszor; Sok csúfos gazságot hoz elő, nem tudom micsoda könyvekből: és azt írja Balduinus, hogy, *Hæc omnia authoritate Concilii Tridentini confirmantur, Sessio. 24. cap. 2.* ezeket erőssíti a' *Tridentomi* Gyölekezet. Ez oly tapasztalható hazugság, hogy szemnél egyéb nem kel hozzá. Mert a' *Conciliom*ban, tized része sincs annak a' mit *Balduinus* ír; sőt némely dolgokban *contrarium*ot tanít a' *Conciliom.* Az-is hazugság; hogy, a' mi tanításunk szerént, *Krisztus kétszer* instituit, *rendelte az Úr Vacsorát: egyszer a' Papokért, mászor a' kösségért.* Mert, ha Krisztus az Úr Vacsorát kétszer osztogatta-is, de csak egyszer vólt ennek rendelése, a' Vég vacsorán. A' Misérül, a' Kenyér változásrúl, az Egy szín vételrül, a' mit emleget, arrúl szóllunk a' hol helye lészen. Pag. 373. Pag. 318, 614. Pag. 379. Pag. 379.

*) Az új kiadáshoz szánt toldalék.

§ 11. A' Harmadik könyvnek Tizen-egyedik Bizonyságárúl.

Mivel az Isten könyve, a' Szent *Biblia*, kórmánnya, és igazgató sinórja az üdvösség úttyának: nem lehet hogy abban a' gyölekezetben Isteni Igazság lehessen, mely ennek könyveit, bötüjét, és igaz értelmét bizonytalanná, kétségessé tészi. Ezt cselekszik minnyájan a' kik elszakadtak a' *Romai* vallástúl. Mert semmi bizonyos útat és módot nem mutathatnak, mellyen az igaz Szent Irásokat, és azoknak igaz bötüjét 's értelmét megismérhessük, mivel az Anyaszentegyháznak tanu-bizonyságát kétségessé tészik, azt hirdetvén, hogy ez megcsalatkozhatik, és tévelygésre juthat. Ezt a' *Kalaúz*ban igen bőven, és nyilván magyaráztam. De *Balduinus*, csak üti-véti a' dolgot; és sem magával, sem az Igazsággal egy nyomban nem jár.

N° 1. A' Szent Könyvek ismerésében mi módot ád Balduinus.

Pag. 382., 603. etc.

ELŐSZÖR, azt irja; hogy, *ők azt nem taníttyák, hogy hinni nem kel a' mit az Irásban nyilván nem olvasunk. Mert* Dogmata, *a' Hit dolgai, némellyek* explicite, *maga neme-szerént; némellyek* implicite, per bonam consequentiam inde eruendo, *bétakarva, és jó következéssel kihozva, találtatnak a' Szent Irásban.* Ez eddig jól vagyon. Mi-is ezt állattyuk. Meny továb *Balduine*, és mutasd meg a' Szent Irásból, Hány a' Szent Könyv? mellyek azok? és hogy oly éppen maradtak, mint elsőben írattanak? Itt megakad *Balduinus:* és azt irja; hogy ezek, [1]*Nem Hit ágazati, hanem historiák; mellyeknek igazságára, elégséges az Ecclesiának tanu-bizonysága.* Nem szükség újobban it leirnunk, a' mit ez-előtt[2] bővségesen írtunk ez-ellen.

Supra. fol. 530, 531. Supra, fol. 494.

[1] Pag. 382, 650.

[2] Supra, f. 508.

Azt kérdezzük az Ujítóktúl, Ha megcsalathatik-e az *Ecclesia*, mely előnkbe adgya a' Szent Könyveket; vagy nem? Mert, ha megcsalathatik, nem bátorságos tanítása: ha meg nem csalathatik; nem csak a' Sz. Irásrúl, hanem egyéb dolgokrúl való tanítását-is bátorságoson vehettyük. Erre azt mondgya; hogy, [3]*Ecclesia visibilis* TOTA *errare potest, quia ex Hominum grege collecta est, qui erroribus sunt obnoxii;* a' Látható *Ecclesia* mindenestül eltévelyedhetik. *Noha* (ugy-mond[4]) *soha nem történt, hogy az Ecclesia, a' Hitnek derekas dolgaiban tévelygett vólna, mivel ennek ígértetett*[5] *a' Szent Lélek, mely minden igazságra vezérli, és*[6] *a' pokol kapui erőt rajta nem*

Contradictio.

[3] Pag. 382, 383, 98, 99. Vide supra, fol. 539, 512.

[4] Pag. 383, 189. Vide Supra, fol. 539.

[5] Joan. 16. v. 13.

[6] Matth. 16. v. 18.

vésznek. Ezekben *Balduinus* magával ellenkezik. Mert ez-előt, ilyen szavait hallók: [1]*Az Ecclesia, nem csak tévelyeghet, hanem sokszor nagyban tévelygett.* A' Közönséges Gyölekezetekrül-is nem egyszer írja[2], hogy *In errores inciderunt.* Más az; ha Krisztus igírte, hogy az *Ecclesiát* Szent Lélek vezérlí, és a' pokol meg nem győzi: Tehát, valamely lehetetlen hogy Krisztus hazudgyon, oly lehetetlen hogy az *Ecclesia* tévelyeghessen. Végezetre; ha soha nem tévelygett, és az Ördögtül le nem nyomatott az *Ecclesia:* miért mondá *Balduinus* ennek-előtte, hogy *Néha az Egyházi szolgák elfogynak; és akor a' Keresztyéni tudomány, az Apostolok és Próféták Irásiban marad?* Igy jár a' ki elugrik az igazság mellől: hol eggyet mond, hol mást; nem tudgya miben állapodgyék.

[1] Pag. 84. Vide supra, fol. 506, 507.
[2] Pag. 98, 124. etc. Supra, fol. 512, 537, 543.
Pag. 135. Supra, fol. 523, 534, 540.

Másodszor: Az Oo Testamentom Könyveinek isméretirül, és számárúl, I. Az irja; hogy *Az Oo Testamentom könyveit, az Evangelisták és Apostolok irásokban említvén, erősítették.* [3]*És mivel az Esther könyve, nem említtetik az Új Testamentomban, azért hagyatott ki a' Szent Könyvek laistromából.* De ez hiúság: Mert *Abdias, Sofonias, Esther, Threni, Ecclesiastes, Cantica Canticorum,* nem említtetnek az Új Testamentomban: mindazáltal, senki ezeket kétségessé nem tészi. És noha Sz. Pál, *Epiménides, Menander, Aratus* Poëták szavait előhozza, de azzal Sz. Irássá nem tészi. Töb dolgokat forgattam a' *Kalaúz*ban, mellyeket nem szükség leirnom. II. Azt irja *Balduinus;* hogy, *Esdras csinálta az Oo Testamentom könyveinek laistromát.* [4]*Ezt a' Cánont Isten erősítette: mert Sz. Pál írja.* [4]*hogy a' Sidókra bízatott az Isten igéje.* Vagyon vélekedés, hogy *Esdras* szerzette az Oo Testamentom laistromát: de errül bizonyost nem mutathatnak. És ha bizonyos vólna-is hogy ő csinálta a' *Cánont;* az Anyaszentegyház bizonysága nélkül nem tudhatni, ha éppen úgy maradott-e a' mint *Esdras* csinálta. Az pedig merő bolondság, hogy Sz. *Pál*ból akarja bizonyítani ezt a' *Cánont.* Mert Sz. *Pál,* a' Szent könyvek laistromárúl és számárúl, egy bötüt sem szól: hanem csak azt írja, hogy a' Sidókra bízattak az Isten szavai. Hány, és micsoda Könyvekben légyenek foglalva az Isten szavai, egy bötüvel sem jelenti.

Pag. 389.
[3] Pag. 386.
Kalaúz, I. 460, 461.
Pag. 388.
[4] Pag. 389.
Rom. 3. v. 2.

Sok Szent Atyákat emleget *Balduinus:* kikrül azt irja; hogy, *Canonem Hebraicum approbant,* erőssítik a' Sidó *Cánont.* De hamissan emlegeti: Mert bizonyos, hogy a' Keresztyének közöt, eleinten sem vólt tellyes hitele a' Sidó *Cánon*nak. Sz. *Jerónimus* irja[5], hogy a' Sidó *Cánon* ellen, a' *Nicæa*-béli Gyölekezet, Sz. Irás közzé

Pag. 389.
[5] Verba Jeronymi, in Kalaúz, I. 475.

számlálta a' *Judith* könyvét. És a' mit errül kákog *Balduinus*[1], azt régen megfejtette Gretserus, *Tomo 1. Defens. Bellar. fol. 190.* Azonképpen Sz. *Ágoston, Isidórus,* és egyebek[2], a' Sidó *Cánon* ellen, Sz. Irás közzé számlállyák a' *Machabæus* könyvét. És, a' mint ezelőt[3] nem egy helyen mondám, a' Sidóknak annyit hiszünk, mikor a' *Machabæus*ok könyvét megvetik, mint mikor az *Evangeliom*ot kárhoztattyák.

[1] Pag. 388.
[2] Vide Kalaúz, I. 475.
[3] Supra, fol. 490, 510.

Minek-előtte továb mennyünk, lás szép dolgot. *Jerónimus, Epifánius, Damascenus* szavait említettem, [4]a' Sidó *Cánon*rúl. *Balduinus* azt feleli; [5]hogy *Jerónimus ex vulgi opinione hæc scribit. Epiphanius, Damascenus, ex opinione vulgi loquuntur*, csak a' kösség vélekedéséből irják ezeket a' Szent Atyák. Szent *Jerónimus* irja, hogy a' *Nicæa*-béli *Conciliom,* Sz. Irás közzé számlálta a' *Judith* historiáját. *Balduinus* azt feleli; hogy, [6]*Sz. Irásnak mondgya, de a' Cánonba nem irja.* A' *Cartago*-béli *Conciliom*ot, és Sz. *Agostont* említettem[7], hogy a' Szent Könyveket, úgy írják laistromban mint a' *Tridentomi* gyölekezet. *Balduinus* azt mondgya, hogy *A' Cartágo-béli Cánon, fattyúnak tetczik. Szent Ágoston,* generali sensu vocabuli Canonici, *csak közönséges értelemmel nevezi mind azokat a' könyveket Canonicusoknak.* Szép *glossák* ezek. Valami nem tetczik *Balduinus*nak a' Szent Atyákban, mind felforgathattya ezekkel a' feleletekkel, ha bolondal beszél: de az eszes ember, efféle balgatagságoknak helyt nem adhat. A' *Cartágó*-béli Végezésnek igazvóltárúl a' ki érteni akar, olvassa Gretserust, *Tomo 1. Defens. Bellar. lib. 1. de Verbo Dei, cap. 7. fol, 89. 93.* holot azt-is meghamissíttya a' mit forgat *Balduinus* [9]Szent *Ágoston*rúl, mintha ő a' *Canonicum* szót, más külömb értelemben vette vólna. Abban pedig nagyot hazud *Balduinus*[10], hogy Szent Ágoston, *Lib. 2. contra Epist. Gaudentii, cap. 23.* a' Machabæusok Második könyvét a' Sz. Irás könyvei közzül kirekesztette. Mert azon a' helyen, nyilván Szent Irásnak nevezi: és utánna veti, hogy noha a' Sidók azt a' könyvet nem úgy böcsüllik, mint a' Moyses és Profeták irásit; de azt az Anyaszentegyház bévette.

[4] Kalaúz, I. 474, 475.
[5] Pag. 388. 389.
[6] Pag. 388. Vide Gretser. in lib. 1. de Verbo Dei. c. 12.
[7] Kalaúz, I. 472.
[8] Pag. 390, 391.
[9] Pag. 391.
[10] Ibid. Vide Gretser. loco cit. cap. 10. fol. 187.

Azt írtam vala a' *Kalaúz*nak első Nyomtatásában, hogy *Luter, a' Judith könyvét, Tragœdiának; a' Tobiásét, Comœdiának; a' Jób históriáját, Fabulának nevezi.* Balduinus vítattya[11], hogy semmit abban nem vétkezett *Luter,* a' mit *Judith* és *Tobias* könyvérül mondott. *Jób*rúl pedig csak azt mondotta; *quod formam habet fabulæ,* hogy beszéd formáju. Nem csak azt mondotta *Jób*rúl,

Kalaúz, I. Edit. I. 401.
[11] Pag. 388.

hanem, a' mint *Gretserus* bőven előhozza, azt is mondotta: 1. Hogy *Jób, úgy nem szóllott, a' mint írják, hogy szóllott.* 2. Hogy *Úgy írták a' Jób könyvét, mint a' Terentius Comœdiáit.* 3. Hogy *Ő nem hiszi, hogy mind azok úgy lettek, a' mint* a' *Job könyvében írattak.* Lucianus sem szólhatna ennél gyalázatosban a' Szent Irásrúl. Grets. tom. 1. Defens. Bellar. lib. 1. de Verbo DEI, c. 5.

HARMADSZOR: Az Uj Testamentom könyveirűl azt írja *Balduinus;* hogy, *A' mely könyvek* indubitati, *kétség-nélkül eleitül fogva bévétettek, azok igaz Szent Irások. A' Sz. Jakab, Judás, Sz. Péter második Levelérül, Szent János második és harmadik Levelérül, némellyek kételkedtek. Azért ezekrül Luter-is kételkedett.* [1]*És a' Szent Jakab Levelét, szalmának nevezte a' Sz. Pál Irásához-képest.* Ez-is merő hiuság: Mert noha a' *Balduinus* irja, hogy [2]*A Sidókhoz írt Levél, és a' Sz. János Látása, bizonyos Szent Irások:* mindazáltal, feljegyzettem a' *Kalaúz*ban világos szavait [3]*Eusebius*nak, hogy ezekrűl-is kételkedtek régenten némellyek. [4]A' régi Tévelygők pedig, majd minden könyveit a' Sz. Irásnak kétségessé tették. Honnan, és mint történt, hogy elein némellyek kételkedtek valamely Szent könyvrül, megmagyaráztam a' *Kalaúz*ban[5]. Mely bolondúl cselekeszi *Luter,* hogy Szalma Levélnek nevezi a' Szent *Jakab* irásit, és a' töb Evangeliomokat Sz. *János*hoz képest lecsöpülli; megláthatod *Gretserus*nál[6]. Pag. 392. [1] Pag. 392. [2] Pag. 392. [3] Kalaúz, I. 472 - 474. [4] Kalaúz, I. 452. [5] Kalaúz, I. 475. [6] Grets. to. 1. Defens. Bellar. fol. 81.

Azt-is forgattya *Balduinus,* hogy Sz. *Pál*[7] az ő Leveleire jelt vetett. De nem tudgyuk bízonyossan, micsoda jel vólt az; nincs-is most afféle jel az ő Levelein. Ha vólna-is, csak a' Szent *Pál* irásira szolgálna, nem a' töb Szent Könyvekre. [7] 2. Thess. 3. v. 17.

Mikor minden csavargásból kifogy *Balduinus,* útra tér, és azt irja: *Non negamus, ex testimonio Ecclesiæ nos habere, Epistolas esse eorum quorum præferunt nomina, verum Primitivæ;* hogy a' régi *Ecclesiá*nak bizonyságából tudgyuk az Apostoli Irásokat. Ezzel érted vólna meg czelőt; nem kellet vólna másut nyargalódnod. Megmutattam pedig ennek-előtte, hogy, ha a' mostani *Ecclesiá*nak bizonyság-tétele kétséges, a' régi *Ecclesiá*túl sem tanúlhatunk bizonyost. És, a' mint a' *Kalaúz*ban mondám, az Apostolok halála után, egész kétszáz esztendő forgásában, senkit nem találunk, a' ki laistromban írta vólna, mind az Oo, 's mind az Uj Testamentom könyveit. Pag. 393. Vide supra, fol. 506, 507, 508. Supra, fol. 491. Kalaúz, I. 466, 472.

N° 2. A' Szent Irás bötüjének bizonyos-vóltárúl, mit beszél Balduinus.

Mivel az Apostoli Kéz-irások elvesztek, és csak más kézzel íratott könyvekkel élünk; méltó kérdés, Honnan lehetünk bizonyosok, hogy fogyatkozás, változás, hamissítás nélkül írták ki a' mostani könyveket? És mint tudhassuk, melyik fordítása bizonyos a' Szent Irásnak?

Elsőben: Azt irja *Balduinus;* hogy, Csak egy fordítása sem lehet a' *Bibliá*nak, melyben tévelygések nem vólnának: azért a' *Luteristák* fordítási közzül, egy sincs elégséges, és egy fordításhoz sem kötelezteténk; hanem csak a' Sidó és Görög bötü bizonyos:

[1] Pag. 395. [2] Pag. 396. [3] Pag. 397. Vide supra, fol. 496.

[1]*Scimus, nullam dari posse Versionem, in qua non aliqui relicti sint errores.* [2]*Fatentur nostri, nullam versionem, etiam nostrorum hominum, sufficientem esse.* [3]*Ad nullam versionem, ob infinitam illam varietatem, alligari potest Ecclesia.* Ebből világoson következik, hogy semmi bizonyost nem hihetnek a' Sz. Irásból a' *Luteristák.* Mert a' vétkes, elégtelen, és bizonytalan fordításokból, bizonyost nem vehetünk: és ha azoknak hiszünk, meg kel csalatnunk. A' Sidó és Görög bötüből, annál inkáb bizonyost nem tudhatunk. Mert, Egy az, hogy ezeket a' nyelveket kevesen tudgyák. Más az, hogy akár-ki mely túdós légyen-is ezekben a' nyelvekben, de, ha *dari non potest,* nem lehet, és, ennyi túdós emberek fáradozása után, ez-ideig nem vólt oly fordítás ezekből a' nyelvekből, mely bizonyos lehessen: bolondság, nékem, vagy néked, akár-ki légy, azt reménlenünk, hogy mi azokból a' nyelvekből bátorságost vehessünk. És így kételkedéssel, bizonytalansággal megrakodván a' *Luteristaság*, arra jút a' mit *Luter* monda; hogy, *Ők a' Szent Irást, nem nagyobra böcsüllik, mint Terentiust, vagy más világi Autort.* Mely mondást emlitvén *Balduinus,* nagyot hazud. Mert azt irja; hogy[4], *Panaszolkodik azon Luter, hogy a' világ, csak úgy böcsülli a' Sz Irást, mint Terentiust: de nem mondgya, hogy valaki a' Luteránusok-közzül csak így böcsülly a' Sz. Irást.* Maga *Luter,* magárúl, és Követőirül szól: *Nos, qui Evangelii veritatem jactamus, nihilo pluris illam, quam Terentii sententiam æstimamus.*

Verba Luthen in Kalauz, I. 158.

[4] Pag. 385.

Colloqu. Mensal. cap. 4. de Mundo

Másodszor: A' minémű hamisságát említettem[5] *Luter*nek a' *Biblia* fordításban, mentegetni akarja *Balduinus.* És azt irja[6]; hogy a' Sz. *János* Leveléből, azért hatta-ki, az Atyának, Fiúnak, Szent Léleknek emlekezetit, *mert, a' mely Görög könyvel élt, abban nem találta.* Ezt maga gondolta *Balduinus:* de nem elég mentség,

[5] Kalauz, I. 487. 488.
[6] Pag. 398.
1 Joan. 5. v. 7

mert meg kellett volna tekinteni a' töb könyveket; és az egész Keresztyénségnek tekéllett eggyezését, nem kellett volna egy vétkes könyvért hátravetni. Vide Gretser. tom. 1. Defensio. Bell. lib. 1. de Verbo Dei, cap. 16.

Hogy *Isaiás*nál[1], Isteni nevét Krisztus Urunknak kihatta *Luther*, és *Hatalmast* írt helyében; nem mentődik, hanem vádoltatik azzal a' mit *Balduinus* ír, hogy *Más könyvében, az Isaias mondásában megtartotta az Isteni nevet; sőt a' Sidó szónak tulajdonságából bizonyította, hogy, ha másut Hatalmast jegyez-is a' Sidó szó* EL*: de Isaiásnál, Istent jegyez.* Ha ezt tudta *Luter*, miért hogy az Isaias *textus*sában nem így fordította ezt a' szót? [1] Isai. 9. v. 6. Pag. 399. Idem, Philip. in locis cap. de Filio.

Megengedi *Balduinus*[2], hogy a' *Roma*-béliekhez írt Levélben, magától adta *Luter*[3] a' SOLA, *Tantum*, vagy *Non nisi* szókat az Isten szavaihoz. Menti azzal, *Mert a' Német szónak tulajdonsága, úgy kívánta; és a' Sz. Irás szavainak értelme azt hozta.* De bizonyos, hogy ezek a' tóldalékok nélkül, értelmesen fordították a' *Catholicusok* Németül a' Sz. *Pál* szavait; a' mint eszében veheti, valaki Németül túd. És bár úgy volna-is, hogy a' Sz. *Pál* mondását a' szerént kellene érteni a' mint a' *Sola* magyarázza: ugyan nem volt szabad a' bötü-közzé, mint Isten szavát, irnyia, a' mit Isten nem mondott. Itt-is megvallya pedig *Balduinus* ama' *Luterista* mentséget, melyrül eléb[4] emlekezénk[5], *hogy egy-néhány Nyomtatásokból kihatták ama' szót* (Nur.) noha az 1543. Esztendei Nyomtatásban találtatik. [2] Pag. 400. [3] Rom. 3. v. 20, 28. [4] Supra, fol. 579. [5] Pag. 402.

Hogy *Luter* kihatta a' Sz. *Péter* Leveléből ama' szókat, *Per bona opera:* és Sz. *Márk*ból amazokat[6], *Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra:* azzal menti *Balduinus*[7], hogy abban a' Görög könyvben, melyből *Luter* a' Bibliát fordította, ezek a' szók nem vóltak. De a' mint mondám, ez nem elég mentség. 2. Pet. 1. v. 10. [6] Marci. 11. v. 26. [7] Pag. 402, 403.

A' töb vesztegetésit*[1] *Luter*nek, mellyeket feljegyzettem a' *Kalaúz*ban, nem visgállya *Balduinus:* hanem engemet útálatosan hazuttol, azért, mert azt írtam, hogy *Beza* meghazuttollya *Erasmust,* ki azt írta, hogy a' Görög könyvekben, és *Theofylactus*nál nem találtatnak Szent *Márk*ban ama' szók[8]; *Quod si vos non dimiseritis.* És azt írja *Balduinus*[9], hogy én *Bézát* e' dologrúl meg nem olvastam. De én nem hazudtam, és igen olvastam a' *Béza* mondását; kinek könyve im előttem és e' képpen ír, szórúl szóra: *Annotat Erasmus, in plerisque Graecis Codicibus totum hunc* Kalaúz, I. 487, 488. Kalaúz. I. 487, 488. [8] Marci. 11. v. 26. [9] Pag. 403. Beza in illum locum Marci.

*[1] Rontásit.

textum non addi, et a Theophylacto etiam non legi. Nos tamen in plerisque vetustis Exemplaribus reperimus, atque adeo in Theophylacto Romano. Ezek a' *Béza* szavai. Itíllye meg akár-ki, ha nem hazuttollya-e ezekkel *Erasmust.* Azt-is ocsmány szitkozodással tagadgya *Balduinus*[1], hogy a' *Luter* fordításában, Szent *Máténál*[2] elhagyatott ama' szó *(Enim.)* És noha a' *Luter* Német *Bibliá*jának mostani Nyomtatásiban, *vers. 35.* ez a' szó megvagyon, mivel *Balduinus*túl[3] nem egyszer hallók, hogy a' *Luter* irasinak Nyomtatásiban sok változtás történt: de azért, most-is ugyan azon helyen, *vers. 42.* ez a' szó *(Enim, Mert,)* kihagyatott a' *Luter* Német *Bibliá*jából, a' régi bötünek folyása ellen.

[1] Pag. 404.
[2] Matt. 15. v. 42.
[3] Vide Supra, folio 579.

N° 3. A' Szent Irás értelmérül, mint haboz Balduinus.

Nem csak bátorságos útat nem mutat *Balduinus,* mellyen az Irásnak igaz értelmérül bizonyosok lehessünk: de a' magok magyarázatit-is, mellyeket a' *Kalaúz*ban csúfoltam, csak igen gazúl mentegeti. A' *Kalaúz*nak Első Nyomtatásában, előhoztam vala, hogy *Luter,* Szent *Péter*-t, *Fanaticus*-nak, eszelyősnek nevezi; Szent *Pál*-t, *Eretnek* névvel gyalázza. Bóldog Aszonyrúl azt irja, hogy *Gabriel* Angyaltúl félt, hogy meg ne szeplősítcse. Krisztus Urunkrúl a' *Liber Concordiæ* azt mondotta; hogy tréfált, mikor az Alamisnálkodást dícsírte. Ezeket, *Luter* mondásinak isméri *Balduinus:* De azt irja, hogy Sz. *Péter,* nem vólt *Fanáticus,* hanem *attonitus,* nem sák, párna-héj*[1]: mind eggyik 's mind másik szó, esze-fordúltat jegyez. Sz. *Pál*rúl azt írja, hogy őtet *Luter,* csufságban, és pakocsában*[2] nevezte *Eretnek*-nek. Én nem tudtam hogy csúfos társai *Luter*nek az Apostolok, azért nem vettem tréfára a' *Luter* szavát. Ez-után, ottan az egész *Luter* Tudományt tréfának tartom. A' töb mondásokat nem menti, hanem dícsíri: csak a' *Concordia* szavairúl azt irja; hogy, *Sententia hæc, tantum recitatur;* csak előhozatik az a' vélekedés, a' Krisztus tréfálasárúl. Maga ő-maga vallya másut *Balduinus,* hogy, nem csak előhozza, hanem óltalmazza a' *Concordia* ezt az éktelen mondást, ezekkel a' szókkal: *Hæc interpretatio non est absurda.*

Kalaúz, I. Edit. I. 407.
Pag. 405.
Pag. 406.
Pag. 407.
Pag. 569.

*[1] Nem sák, párnahéj = ad restim funiculum, kötélhez kötelet; a kifejezést maga Pázmány magyarázza, mikor folytatja: „mind eggyik 's mind másik szó esze fordultat jelent"; ugyanazt jelenti a fanaticus is meg az attonitus is, mely szókat Luther használ, valamint nem sák, párna-héj is. — *[2] Tréfából.

Továb mégyen *Balduinus;* és óltalmazni akarja a' Sz. Irás szavainak hamis csigázásit, mellyekkel az Újítók támogattyák tanitásokat: Kalaúz, folio I. 520 et seq.

I. *Luter* így eszeskedik: *Krisztus parancsollya, hogy a' gonosznak ellene ne állyunk: Tehát nem szabad a' Török ellen hadakozni.* Ezt a' gyermek-is láttya hogy nem arra való; azért *Balduinus* sem igyekezik a' *Consequentiát* erőssíteni: Hanem azt mondgya; hogy, *Csak a' Pápa akarattyából indított hadakozást tiltya Luter.* Mely dologrúl eléb[1] szóllánk. Pag. 408. [1] Supra, folio 577.

II. *Luter* illyen bizonyságot támaszt: *Krisztus a' Vég Vacsorán mindeneknek mondotta, hogy Azt cselekedgyék az ő emlekezetire: Tehát minden Keresztyén predikálhat. A' ki pedig predikálhat; ugyan-azon Keresztelhet, Úr Vacsorát szentelhet és osztogathat, Bűnt öldozhat, Áldozhat. Tehát minden Keresztyén, még az Aszony' ember-is, Pap.* Balduinus megvallya, hogy *Luter* szava; hogy, *Krisztus mindeneknek mondotta a' Vég vacsorán, hogy Azt cselekedgyék az ő emlekezetire; és hogy nem egyéb ez az Emlekezet, hanem az Isten Igéjének predikállása.* Még-is engem pírongat, hogy *Lutert* költött dologgal terhelem. Nem-is igyekezik azon, hogy színt adgyon ennek a' bolond okoskodásnak: mert semmi úton meg nem mutathattya, hogy Krisztus mindeneknek mondotta ama' szókat, *Hoc facite;* vagy, hogy a' *Commemoratio,* Predikállás; vagy hogy, a' ki predikálhat, annak az Úr Vacsora szentelésre, Bűn öldásra, Áldozásra hatalma vagyon. Verba Lutheri ex lib. ad Bohemos: Kalaúz, I. 184, 432. Pag. 403.

III. *Luter* így okoskodik: *Krisztus mondgya, hogy az ő Juhai az ő szavát hallyák: Tehát elvészi a' Püspököktül, Doktoroktúl, Conciliomoktúl a' Tudományrúl való itíletet, és közönségessen minden Keresztyénnek adgya. Azért, predikálhatnak a' Doktorok, és Pásztorok: de tartoznak azzal, hogy a' Juhok itíletihez halgassanak, és annak engedgyenek.* Errül a' bolond bizonyitásrúl, azt írja *Balduinus;* hogy jól bizonyít *Luter* azokból a' Krisztus szavaiból: *Nec profecto inepta est probatio e Christi dicto, utut eam rideat ineptus Esavita.* Itíllye meg a' kinek esze vagyon, ha ez nem bolondság. Verba Lutheri habes in Kalaúz, I. 148. etc. Pag. 409.

IV. Igy bizonyít másut Luter: *Krisztus mondgya, hogy Egy szükséges, tudni illik, a' Hit: Tehát a' Sacramentomok nélkül ellehetünk.* Ezt mint-hogy semmi színe nincsen, nem-is mentegeti *Balduinus;* hanem csak azt írja; hogy *Luter, a' szükségnek idején mondgya hogy Sacramentomok-nélkül lehetünk.* De akár-mit tanítcson *Luter;* a' Kérdés arrúl vagyon, Ha következik-e a' Krisztus szavaiból, a' Verba Luth. Vide in Kalaúz, I. 432. Pag. 410.

mit *Luter* kihoz? És ha megolvad-is agya-veleje *Balduinus*nak, ezt a' következést helyesnek nem mutathattya.

Vide Kalaúz, I. 521. Genes. 17. v. 7.

V. *Hunnius*, és *Calvinus*, így bizonyítnak: *Isten igérte Ábrahámnak, hogy az ő magvának Istene lészen: Tehát a' Keresztyének gyermeki, Keresztség nélkül-is üdvözülnek.* Panaszolkodik *Balduinus*,

Supra, fol. 579.

hogy *Hunnius*-t, *Calvinus*-mellé fogom. De mit tehettem, ha mind ketten azon bizonysággal éltek? A' Keresztyének magzati, üdvö-

Supra, fol. 579.

züllyenek-e Keresztség-nélkül, ez-előtt meghallók: Most csak a' Sz. Irás szavain fondált következésrül vagyon szó. Azt igérte Isten *Ábrahám*nak, hogy az ő magvának Istene lészen: A' Kérdés az, Ha az Isten ígíretit, a' Test szerént való magurul kell-e érteni; vagy azokrúl, kik lélek szerént *Ábrahám* fiai, az ő Hitinek követésével? kikrül emlekezik Sz. Pál, *Galat. 3. ver. 7, 9.* Ha a' Test szerént való magurul értyük: bizonyos, hogy az ígíret nem azt jegyzi, hogy az *Ábrahám* magva mind üdvözül. Mert *Jákob* és

[1] Rom. 9. v. 13.

Esau, *Ábrahám* magva vala: de azért [1]*Esau* megvetteték, és a' mostani Sidók-is elvesznek. Azért, ama' szó (A' te magvadnak Istene lészek) nem azt jegyzi, hogy minnyájan üdvözülnek az *Ábrahám* maradéki. Ha pedig a' Lelki fiakrúl magyarázzuk Szent Pállal, *Rom. 4. v. 13, 14. Cap. 9. v. 6, 7.* Nem a' testi származásból, hanem az igaz Hitnek követéséből vagyon ez a' származás: és akkor kezdünk *Ábrahám* fiai lenni, mikor az ő hitiben kezdünk részesülni. A' Keresztyének Kisdedi pedig, nem az annyok méhé-

Aug. tom. 7. l. 1. de Peccat. meritis. c. 27.

ből, hanem a' Keresztségből kezdenek Hívek lenni: *Quis nesciat, Credere esse Infantibus, Baptizari; Non credere, Non baptizari?* úgy-mond Sz. *Ágoston.* Tehát ők nem születnek szentül, hanem a' Keresztségben szenteltetnek.

VI. Mivel a' Sz. Irás, Istentül tanúltaknak nevezi a' Keresztyéneket: Ebből nagy bolondúl, *Luter* az Iskolák kárhoztatását állatta; *Melanchthon* akarattyából pedig, *Vittebergá*ban az Iskolákat

Pag. 411.

bétévék. *Balduinus* azt írja; hogy ennek bizonyítására, én csak két hazug embert állatok, *Suriust*, és *Serariust.* De nem igazat mond: mert én *Erasmust*, *Cochlæust*, és az *Altenburgi Luteristá*kat-is

[2] Kalaúz, I. 523.

említettem[2]. Nem igazán hazuttollya pedig *Suriust* és *Serariust:* mert maga erőssíti nagy részre a' mit ezek írnak. Mivel megvallya

[3] Pag. 413.

Balduinus, hogy *Luter*[3] *keményen szóllott az Academiák ellen;* És hogy *Carolostadius, társaival egyetemben, a' Vitteberga váras Iskoláját bétette: és kenyeret kezdettek árúlni benne, mert a' Váras népével elhiteték, hogy haszontalanok az Iskolák; és Urunk paran-*

csolta, hogy Mestereknek ne nevezlessünk. Elég ez arra, hogy megtessék mely bolond magyarázatokat, és következéseket faragnak az Új Tanitók.

VII. *Calvinust* hoztam elő: ki ama' mondásból, *A' Bűnnek sólgya halál,* azt állattya, hogy minden Bűn halálos, és legkisseb gonosz indúlat-is pokolra méltó. *Balduinus* azt sem tudgya megfejteni a' mit erre mondottam: magát-is úgy békeveri, hogy nem tudgya mit beszél. Mert, noha megvallya, hogy *Nem minden bűn halálos;* és hogy *Nem minden bűn nemzi a' halált:* de azért, azzal fejezi bé, hogy *Minden bűn természeti szerént halálra méltó.* Felakasztatná, vagy pokolra taszítaná talám *Balduinus* fiát, ha egy almát lopna, vagy egy gyermeki hazugságban találtatnék. Kalaúz, I. 523. Pag. 415.

N° 4. A' Sz. Irásrúl való tudományát a' Romai Ecclesiának, mint gyalázza Balduinus.

Szokása szerént *Balduinus*, vagy hazugúl költött dolgokkal terheli a' *Romai Ecclesiát,* vagy némely *privatus Doktorok* irását (igazán-e, vagy hamissan? ő lássa) előhozván, közönséges vallássá tészi, a' mit egy két ember beszéllett. Maga eléb-is mondám, hogy egy-valaki mondását, nem kel közönséges tudománnyá tenni. Azért, ha *Petrus Soto* azt írta, a' mit *Balduinus*[1] mond, hogy *Semmirekellő a' Szent Irás:* roszszúl írta. A' *Pighius* szavait nem igazán hozza elő [2]*Balduinus;* mellyeket *Gretserus*[3] régen megmagyarázott. Supra, fol. 492. [1] Pag. 430. [2] Pag. 431. [3] Gretser. tom. 1. Defensio. Bellarm. fol. 2078.

Tudva hazud abban *Balduinus;* hogy, [4]*A' Jesuiták Iskolájában, Tamás Aquinást olvassák: de nem oly künnyen találni hogy Sz. Irás könyvét olvasnák.* Mert, valahol *Aquinást* olvassák, mindenüt a' Sz. Irást-is olvassák. A' ki nem hiszi, akár-mely *Academiát* tekincsen meg, különben nem találja. [4] Pag. 415, 416.

Nem igaz, hogy a' *Romai Ecclesia, csonka-bonkának, elégtelennek* mondgya a' Sz. Irást; mint ez-előt[5] megmutattuk. Pag. 417. [5] Supra, fol. 494.

Az sem igaz, hogy én ellenkezem a' Jesuitákkal mikor azt írom; hogy, *A' Sz. Irásnak méltósága, Istentül vagyon, nem az Ecclesiától: noha az Ecclesia mutattya, mellyik a' Sz. Irás.* Mert, a' mint ez-előt mondám, maga sem tagadgya *Balduinus,* hogy ez a' *Catholicusok* vallása. Pag. 417. Supra, fol. 491.

Hazud abban-is, hogy *a' Biblia olvasását tiltyuk;* és hogy *a' Tridentomi gyölekezet, Sess. 22. Can. 8. et 9. ezt a' tilalmazást erőssíti.* Mert eléb[6] megmutatók, hogy különben vagyon a dolog, Pag. 418, 419. [6] Supra, fol. 495, 496.

és az említett helyeken, a' *Tridentomi Conciliom*ban, egy bötü sincs
Pag. 421, 675. arrúl. Az sem igaz, hogy *Lectio Scripturarum, divinitus omnibus præcepta est,* mindeneknek parancsoltatott a' Sz. Irás olvasása. Mert
[1] Supra, fol. 504. Contradictio. parancsolat arrúl nem találtatik[1], hogy minden ember olvasni tud-
[2] Pag. 591. gyon, és olvasson. Azért maga-is viszahazudgya ezt *Balduinus* másut, így irván: [2] *Nemo nostrum adeo stolidus est, ut ad lectionem Bibliorum alliget quemquam, etiam qui literas legere non potest.*

Infra c. 7. § 2 initio. Pag. 426. Hazud abban-is, hogy a' Pápa, a' Sz. Irásban való *Barbarismus*okat *Canonizálta.* Mert sőt, azt parancsollya a' *Tridentomi Conciliom,* hogy mennél jobbítva lehet, úgy nyomtassák a' Sz. Irást;
[3] Trident. Sess. 4. [3] *Vulgata editio, quam emendatissime imprimatur.* És noha vannak oly szók, és oly móddal ejtett szóllások, mellyek most szokatlanok: de azokhoz hasonlók találtatnak a' régi fő Irókban; mint *Gretserus,* és *Albericus Gentilis* megmutatták.
Vide supra, fol. 490.

Nem igaz, hogy a' mi *Bibliánkban, Judicum 11. v. 2. Adultera*-t olvasunk, *pro Altera.* Nem igaz, hogy *Proverb. 16. v. 11. Sæculi*
Pag. 426, 427. iratott, *pro Sacculi.* Vádollya töb fogyatkozásokkal, és hamis fordításokkal a' mi Bibliánkat. De mivel azokat eggyenként megmentették*[1], Bellarminus, *Controvers. 1. lib. 2. cap. 12, 13, 14.* Gretserus, *Defensione Bellarmini, eodem loco.* Jacobus Gordonus, *Controvers. 1. de Verbo Dei, cap. 18, 19.* és egyéb sok Sz. Irás magyarázó túdós emberek; nem szükség azoknak óltalmazásában üdőt töltenünk. Vegye elő azoknak feleletit *Balduinus,* és ostromollya ha lehet.

Végezetre: Azt beszélli *Balduinus;* hogy a' Pápisták sok dolgokat, Sz. Irás ellen tanítanak, és ezt, Három példával akarja bizo-
Pag. 431. nyítani: 1. Mert, *A' Sz. Irás mondgya, hogy Nem igazúlunk cselekedetből: A' Pápisták ezt kárhoztattyák.* Merő hazugság, hogy mi
[4] Kalaúz, II. 508. ezt kárhoztatnók: sőt hiszük, és taníttyuk[4], hogy Senki nem igazúl
[5] Pag. 432. cselekedetinek érdeméből. 2. Mert [5] *A' Constantiai Gyölekezet, a' Pohár tilalmában, nyilván ellene mond Krisztusnak.* Ezt-is nyilván-való
[6] Supra, f. 518. hazugságnak mutatók ennek-előtte[6]. 3. Száma-nélkül hozza azt elő
[7] Pag. 299, 432, 572, 597, 641, 834, 913. *Balduinus,* hogy[7] *A' Tridentomi Conciliom, átok alá veti Sz. Pált, azért hogy a'* Concupiscentia*-t, Bűnnek mondgya.* Ez-is szemtelen
[8] Concilium Triden. Sess. 5. hazugság. Mert a' *Tridentomi Conciliom*[8], nem Sz. *Pált* átkozza; hanem azt, a' ki hamissan magyarázza a' Sz. *Pál* szavait. Bűnnek
Rom. 7. v. 8. Cap. 6. v. 12. nevezi Sz. *Pál* a' *Concupiscentia*-t, gonoszra való hajlandóságot, és vágyodást. Sz. *Ágoston* azt mondgya (ugyan-is az ő szavait írta

*[1] Megvédték.

a' *Tridentomi* Gyölekezet, Végezésében) hogy nem azért mondatik Bűnnek, mint-ha valóságos Bűn vólna: hanem azért, mert bűnből vagyon ereje, és bűnre viszen; úgy hogy[1], csak a' képpen mondatik Bűnnek a' *Concupiscentia,* mint a' Görög szót, Görög nyelvnek; a' szép írást, jó kéznek, nevezzük: [2]*Concupiscentia, vocatur Peccatum; non utique quia peccatum est, sed quia peccato facta est: sicut scriptura, manus dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam, illicite fiunt.* Miképpen azért *Évát,* [3]Csontnak nevezi a' Sz. Irás, mert csontból lett; a' *Moyses* veszejéből lett kígyót[4], Veszőnek; a' vízből lett bort[5], Víznek mondgya: úgy nevezi Bűnnek, az Erendendő vétekből délczegedett*[1], testi kívánságokra vágyódo hajlandóságot. De ebből a' nevezetből, szintén úgy nem következik, hogy valoságos bűn légyen; mint nem következik, hogy Krisztus, vagy az Arany borjú, és a' bűnökért való Áldozatok, vagy Csapások, bűnök, noha Krisztus Urunkat Sz. *Pál,* [6]Bűnnek nevezi; *Moyses* [7]az Arany borjút, *Oseas* [8]a' bűnért való Áldozatot, *Zacharias* [9]a' bűnért való Csapásokat, Bűnnek híják.

[1] August. tom. 7. libro 1. de Nupt. et Concupis. cap. 23. Libr. 2. contra Duas Epist.Pelagian. cap. 23.
[2] Lib. 1. contra Duas Epistol. Pelag. cap. 13.
[3] Genes. 2. v. 23.
[4] Exod. 7. v. 12.
[5] Joan. 2. v. 9.
[6] 1. Corint. 5. v. 21.
[7] Deuter. 9. v. 21.
[8] Oseæ 4. v. 8.
[9] Zach. 14. v. 19.

Hogy pedig a' *Concupiscentia* magán[10], nem bűn, ha az ő indúlatinak szabad akaratból nem engedünk, nyilván jelenti Sz. *Jakab:* [11]hogy kísírt, vonszon*[2], édesget a' magunk hajlandósága: de akkor szüli a' bűnt, mikor megfoganodik, az-az, kedvünk lészen hozzá: mikor pedig megtellyesedik, halált hoz. Holot Szent *Jakab* a' *Concupiscentiát,* az ő indúlatinak javallásától, és tellyesítésétűl megválasztya; és a' bűnt, nem a' *Concupiscentiá*ban, hanem az ő kisztetésének vételében helyhezteti. Ennek-felette: A' gonoszra való hajlandóság, és ennek indúlati, megmaradnak az igen Szent emberekben-is, valamíg e' világon élnek; mint Sz. *Pál* maga példajából taníttya, *Rom. 7. v. 1, 5, 17. 2. Corinth. 12. v. 7.* De azt-is melléje adgya, hogy, noha efféle indúlatok vannak az Igazakban: mindazáltal, *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo,* semmi kárhozatra való nincs ő-bennek, mert efféle indúlatok, nem ő cselekedetek, hanem a' bennek való gyarlóságé: [12]*Nunc autem, non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.* A' mit nem mi cselekeszünk, azt senki nékünk nem tulajdoníthattya: a' mit akaratunk-ellen szenvedünk, abban vétkünk nem lehet, mert, *Si nolumus, non peccamus; nec præcipit Deus homini, quod est impossibile humanæ voluntati:* ha nem akarjuk, nem vétkezünk; és Isten sem

[10] Vide Bellar. lib. 5. de Amissione Gratiæ, cap. 7.
[11] Jacob 1. v. 14. et seq.

Rom. 8. v. 1. Ephes. 5. v. 27. 1. Cor. 6. v. 11.
[12] Rom. 7. v. 17.

August. lib. 2. De peccat. merit. c. 3.

*[1] Neki vadult, neki szabadult. — *[2] Vonz, vonszol.

kívánnya tőllünk, a' mi lehetetlen. Továb. A' Keresztségben megtisztúlunk minden bűnöktül, kimosatunk minden rútságból; úgy hogy, az Újonnan születés után, *Non remanet aliquid quod non remittatur,* semmi nem marad bocsánatlan. Mivel azért a' *Concupiscentia* megmarad a' Keresztség után: következik, hogy ez magában nem bűn; hanem, a' mint Sz. *Ágostont*úl hallók, az a' bűn, a' mit ennek izgatásából, törvény-ellen, akaratunk szerént javallunk. Ez a' *Conciliom Tridentinum,* ez a' Sz. *Pál* tanitása. A' ki pedig a' *Concupiscentiát* magán, valoságos Bűnnek mondgya, a' nyilvánvaló Sz. Irások ellen, azt kárhoztattya a' *Conciliom.* Azért, itt-is megbotlott *Balduinus,* és hamisággal akarta terhelni az igaz Tudományt.

Aug. lib. 1. de Nupt. et Concupis. c. 25.

§ 12. A' Harmadik könyvnek Tizen-kettődik Bizonyságárúl.

Noha minden Gyölekezetben feslett erkölcsök találtatnak; és csak abból, hogy valamely Vallásban gonosz-életű embereket látunk, itíletet nem tehetünk hamisságárúl: De ha, vagy a' Tudománynak tulajdon ereje, és jó következésekből kihozatott folyása, gonoszra viszen; vagy a' tudománynak Kezdői, és első felállatói azokkal a' vétkekkel terheltetnek, mellyekkel a' Sz. Irás bélyegzi a' hamis Tanitókat; úgy bezzeg erős bizonyságot vehetünk a' gonosz erkölcsökbül a' hamisságnak isméretire. És, mivel a' Hatodik Bizonyságban megmutattuk, hogy az Új Tudományok erejéből, menedék adatik minden gonoszságra: itt a' Tizen-kettődik Bizonyságban azt állattam, hogy az Új Tudományok Kezdőjében, tömve tolyongottak a' hamis Tanítók gonoszsági.

Beszél itt valamit *Balduinus:* de, az ő módgya szerént, hazugság, bolondság, morgás minden dolga.

Pag. 433. Elsőben: Azt beszélli; hogy, *Az ő Vallásoknak kezdője,* Autora, *a' Szent Lélek; Első hadnagyi, az Apostolok.* Az-után azt írja; hogy *Apostoli, moribus pravis, et in Pfeudo-doctoribus notatis, non caruerunt,* az Apostolokban-is vóltak a' Hamis Proféták gonosz erkölcsi. Ezeket egyaránt beszélhetik a' *Calvinisták, Ariánusok, Anabaptisták:* De senki közzülök, [1] csak eggyet, a' *Romai Ecclesia* ellen hintegetett tanitások közzül, meg nem mutathat az Apostoli Irásokban, sőt maga írja *Balduinus;* hogy [2], Ők világos Sz. Irással nem rontthattyák a' mi tanitásunkat. Azért, csak a' magok magyarázásával,

[1] Supra, folio 520, 538.

[2] Supra, folio 510, 511.

és *Consequentiá*ival (az-az, magok álmával) terhelnek minket. A' szegény kösséggel pedig elhitetik, hogy a' Szent Irás, a' mit ők gondolnak. A' Szent Lélek vétele után, világ *Reformá*lására küldések után, az Apostolok nem büszhöttek a' Hamis Próféták gonosz erkölcsiben. Mert, ha ő-bennek látczott a' Hamis Próféták bélyege, hiteles nem lehetett tanítások. Szent *Pál* sem jól írta vólna, hogy az Apostolok, Krisztus dücsőssége; ha az ő gonoszságokkal[1] gyaláztatott a' Krisztus neve. A' Szent Lélek sem járt el tisztiben, a' Krisztus ígíreti szerént[2], ha minden Igazságra nem vezérlette az Apostolokat.

Supra, fol. 531, 532.

I. Corinth. 8. v. 23.

[1] Rom. 2. v. 24.

[2] Joan. 16. v. 13.

N° 1. A' Kevélységrül.

A' *Luter* Kevélységét mentegetni akarván *Balduinus,* hazugságon kezdi szavát. Azt írja, kétszer háromszor-is, hogy én, az *Indulgentiák* hirdetését *Cauponatió*nak, csaplárkodásnak nevezem. A' ki nem hiszi, hogy ebben hazud *Balduinus,* találla fel a' *Kalaúz*ban ezt a' szót, mely ott nincsen. Hazud abban-is, hogy *A' Luter ellenségi-közzül, senki azt nem mondotta, hogy azért kezdett viszálkodni Luter, mert az Augustinianusok eleibe tétettek a' Dominicanusok, az Indulgentiák hirdetésében.* Mert a' *Kalaúz*ban feljegyzettem, és ő-maga *Balduinus* egy-néhány vers után megvallya, hogy *Cochlæus* ezt írta. Hazud abban-is, hogy *Én szédelgő lélektül hordoztatom, mikor Kevélységből írom, hogy Luter feltámadott, látván, hogy az érszényt levonták orrárúl: mert, ha ez így történt, fösvénység vólt ez inkáb, hogy-sem kevélység.* Mind a' kettő lehetett: kevélység vólt azért, hogy bánta a' *Dominicanus*ok *præcedentiáját*: fösvénység lehetett, ha hasznot várt, és azt levonták orrárúl.

Pag. 436.

Ibidem.

Ibidem.

Előszámláltam, mely kevélyen gyalázza *Luter* a' régi Szent Atyákat. *Balduinus* azt írja; hogy[3], *Sok dolgokban Sz. Irás ellen tanítottak az Atyák. Sz. Ágoston*[4], Nimis longe a Scriptura recedit, *igen meszsze jár a' Sz. Irástúl. Jerónimust, méltán tapodgya Luter*[5], ob impiam opinionem, *Istentelen vélekedéseért, és a' Sz. Irás értelmében való tompaságáért, mivel igen nyilván ellenkezik Sz. Pállal. Gergely Pápát, jól feddi Luter: mert*[6] *a' jó cselekedetek érdemét, a' Purgatoriomot, és Elégtételt, igen böcsüllötte.* Disputállya az-után, ha *Areopagita* irási-e a' mellyek most nállunk vannak? De mivel errül magán Óltalmazó könyvet írt *Del-Rio;* nem kel azt itt visgálni. A' töb Szent Atyák gyalázatit, mellyeket *ex Colloquiis Mensalibus* előhoztam, helyén hadgya *Balduinus,* noha azt veti

[3] Pag. 439.

[4] Pag. 440.

[5] Pag. 441, 442.

[6] Pag. 444.

Del Rio in Vindiciis Areopagiticis.

hozzá[1]; hogy, *A' mit Luter ebéd felett beszéllett, azt nem ő írta könyvbe.* Errül előb[2] szóllánk. Ezeket a' Sz. Atyák szidalmazásit, *Balduinus* kevélységnek nem tartya: sőt ő azt beszélli; hogy, mikor *Luter,* Ezer *Ágostonn*nal, ezer *Cyprianus*sal, ezer *Ecclesiá*val nem gondol[3], *Hoc non est contemnere Patres,* azzal a' Szent Atyákat nem gyalázta. Nem tudom, mi légyen a' *Luteristák*nál a' Kevélység, ha az nem kevélység, hogy egy nyelves csácsogó tudatlan *Apostata* Barát, így lecsopülli mind egyig az élemetes*[1] régi túdós Szent Doktorokat!

[1] Pag. 443, 262, 473.
[2] Supr. fol. 551, 552.
[3] Pag. 444.

Azt írtam vala, hogy Ördögi Kevélységgel, magát *Evangelistá*nak, és *Profétá*nak nevezte *Luter.* Ezt nem tagadgya *Balduinus:* sőt[4] leírja a' *Luter* szavait, mellyekben magát így nevezgeti. És noha ez-előt azt mondotta vala, hogy Luter[5], *Ominatus potius, quam vaticinatus:* de itt azt beszélli, hogy valoságos *Profetiá*kat mondott[6] *a' sok tévelygések támadásárúl; és Németország romlásárúl.* Ez ollyan *Profetia,* mint, a' ki meggyújtja a' házat; és azt jövendölli, hogy megég. Ő lobbantotta fel az Új Tévelygések lángját, és a' vesződések üszögét.

[4] Pag. 445, 446, 162.
[5] Pag. 163.
[6] Pag. 446. Contradictio.

De lásd, mely szemtelen Hazugságokat kérődik én-reám *Balduinus:* I. Reám fogja, hogy én írtam, hogy *Luter egyenlővé tette Melanchthont Sz. Pálhoz.* Maga ezt én nem írtam: hanem, a' *Luter* szavát hoztam elő[7], melyben Sz. *Pál* után, *Proximus*nak, legelsőnek mondotta *Melanchthont.* II. Azt keni reám[8], hogy *Lambertus Danæus* Verseinek mondottam amazokat: *Christus habet primas; habeas tibi Paule secundas: At loca post illos proxima Luter habet.* Maga, meg sem gondoltam hogy ezt *Lambertus Danæus* írta, ki sok üdővel *Luter* után élt; azok pedig a *Vers*ek, *Luter* idejében írattak. Nincs-is a' *Kalaúz*ban, emlekezet *Lambertus Danæus*ról: hanem azt írtam, hogy *Franciscus Lambertus* Versei azok, mellyeket *Mathesius*[9], Luter tisztességére feljegyzett. III. Hazud abban-is, hogy *Luter* nem írta, hogy[10] *Sz. Péter és Sz. Pál, eggyet sem értettek az Isten szavaiban.* Mert a' *Kalaúz*ban[11] igazán írtam, hogy *Aurifaber,* Luternek kedves társa, bizonyságot tészen, hogy *1546.* Esztendőben, *12. Februarii,* maga kezeivel írta ezt *Luter.* IV. Az sem igaz, a' mit Sz. *Péter*rül előhoz a' *Luter* irásából, hogy[12], *Petrus docebat extra Verbum Dei; ergo errabat:* Sz. Péter, Szent Irás kivül tanított; tehát tévelygett. Mert ő-maga-is *Balduinus* azt taníttya; hogy Sz. Péter[13] *conversatione,* cselekedetiben, nem

[7] Kalaúz, I. 537.
[8] Pag. 447.
[9] Mathes. Concio. 16. de Luthero.
[10] Pag. 448.
[11] Kalaúz. I. 387.
Contradictio.
[12] Pag. 449. In cap. I. ad Galat.
[13] Pag. 450.

*) Koros.

tanításában vétkezett, és nem régen megbizonyítám, hogy, a' Szent Lélek vétele után, az Apostolok tudományában hamisság nem lehetett. V. Abban-is botlik, hogy én nem igazat mondottam, mikor azt írtam, hogy *Luter a' Sz. Iráshoz adván, és abból kicsípvén, emendálta a' Sz. Lelket.* Mert ez-előtt[1], maga sem tagadá *Balduinus,* hogy *Luter,* hozzá-is adott, el-is vett a' *Bibliá*ban. VI. Az sem igaz, hogy nem találtatik a' *Luter* Könyvében, hogy *Minnyájan a' hívek, egyenlő méltóságban vannak Sz. Pállal, és Bóldog Aszonynyal.* Mert talám, az utólbanyi Nyomtatásokban, letörlötték azokat a' szókat: de abban az *1554.* Esztendőbéli nyomtatásban, szemmel olvastam azokat a' szókat. És mind azoknál nagyobbat mond *Balduinus,* mikor azt írja; hogy, Valaki hiszen, szintén oly Szent mint Krisztus: *Sic justi sunt omnes fideles, æque ac Christus.*

Supra fol. 595.

Pag. 451.

[1] Supra. folio 587. Pag 451.

Vide Kalaúz, I. 538.

Pag. 452, 1082

N° 2. A' Szitkosságrúl, és Fajtalanságrúl.

Balduinus ez-aránt azt feszegeti, a' mit a' *Kalaúz*ban bővségesen megmagyaráztunk, hogy a' kemény dorgálás, nem szitok; ha oly embertül származik, kinek tiszti kívánnya, hogy dorgállya a' vétkeseket: és, ha nem haragból, gyülölségből, hanem jobbításért feddi a' gonoszokat.

Kalaúz, II. kiadás Appendix 1046. et. I. 560.

A' *Luter* Szitkozódásárúl, csak azt írja; hogy, *Heroicus zelus,* emberséges buzgóság vólt, mellyel a' Pápát szidalmazta. Nincs oly Szitok, mellyet ezzel a' flastrommal bé nem födhet. Nem-is a' Pápa ellen okádott rágalmazásit említettem én, hanem, hogy az egész böcsülletes Német nemzetet, *értetlen, Barom nemzetnek;* a' Saxóniai Luteristákat, *Disznóknak* nevezte.

Pag. 456.

Kalaúz, I. 541.

A' Fajtalanságrúl szólván *Balduinus,* hazuttol engem a' *Luter* vádolásában: I. Hazugságnak mondgya, hogy *Luter az Apáczát kicsalta a' Clastromból: mert nem csalta, hanem tisztességesen szerette, és házas-társúl vette.* Ugyan ezent mondaná, ha valaki a' te feleségedet elszöktetné. De valamint a' te feleséged máshoz nem mehet, minek-utánna veled megeskütt: [2]úgy a' ki Istennek megeskütt a' Szüzességre, mással nem házasodhatik; mint a' *Kalaúz*ban megmutattam. II. Hazugságnak nevezi, hogy *Lator társa vólt Luternek az Apácza.* Ha Házasság nem lehetett közöttök, lator társának kellett lenni. III. Hazugságnak nevezi, hogy *A' Papság-után, feleségekkel nem laktak a' Papok.* Ezt én nem mondottam: Sőt a' *Nicæa*-béli Gyölekezet végezéséből, *Sócrates, Sozómenus,* és egye-

Pag. 459.

[2] Kalaúz, II. 679.

Pag. 460.

[1] Kalaúz, I. 278. bek irásiból feljegyzettem[1]; hogy a' kinek Papsága előtt felesége vólt, vélle hatták. De azt ugyan azon *Conciliom* parancsolta, és régi *Traditió*nak nevezi; hogy Papsága-után, senki meg ne házasodgyék. És noha némely Püspökök, házasságból emeltetvén a' tisztre, [2]megtartották feleségeket: de Sz. *Jerónimus* világoson írja; hogy a' *Napkeleti, Egyiptomi, Romai Ecclesiá*ban, a' kiknek az-előt feleségek volt, sem élhettek azokkal. IV. Hazugságnak mondgya, hogy *Papsága után nem szabad vólt házasodni.* De ezt a' *Nicæa*-béli közönséges Gyölekezet mondotta, és régi *Traditió*nak nevezte. Nem-is adhat ellenkező példát *Balduinus:* ki noha a' *Chalcédoni* Gyölekezet átkát, *Brutum fulmen*-nek nevezi, melylyel az Apáczának házasulását tilalmazza: de, a' ki nem bolond, többet hiszen a' *Chalcédoni* közönséges *Conciliom*nak, hogy-sem *Balduinus*nak.

Socr. lib. 1. c. 22.

[2] Kalaúz, II. 684.

Pag. 461.

Pag. 461.

Pag. 461. Ezek-után, azt írja *Balduinus;* hogy, *Nem magárúl írta Luter, hogy Aszony' ember nélkül nem lehet, hanem közönségesen minden Férfiúrúl.* Ha minden Férfiúrúl írta: tehát magárúl-is írta. A' *Luter* tanácsárúl, mellyel Szolgálóra szabadíttya a' Házas embert, ez-előt szóllánk. És mivel a' *Bibliá*ba írta *Luter,* hogy, *Nincs gyönyörüségesb dolog az Aszony ember szerelménél, a' kinek kedve telik benne:* Azt mondgya *Balduinus;* hogy, *Ez szép tiszta igaz mondás.* De ha ennél szeb vólna, sem kellene a' *Bibliá*ba írnyia. Más az, hogy ez nem igaz: mert egy lelki vigasztalása a' Szent Léleknek, minden világi gyönyörüségeket meghallad. Efféle szóknak pedig egyéb haszna nincsen, hanem ingerlik a' gyarló embert, a testi szabadságra.

Supra, fol. 575.

Pag. 406.

Végezetre, sok heába-való csácsogással vádollya *Balduinus* a' Pápák és egyéb Egyházi rendek kevélységét, feslettségét. De nagy része Irásinak, szintén ollyan hazugság, mint mikor azt mondgya, hogy *A' Jesuiták nagyobra böcsüllik a' Lojóla Reguláit, hogy-sem a' Tíz parancsolatot.* És bár úgy vólna-is, hogy sok feslettség, rútság találtatott a' Pápákban: nagy külömbség vagyon, ezek és *Luter*-között, mert *Luter,* Kezdője, *Profetá*ja, *Evangelistá*ja vólt az Új *Deformatió*nak; és az ő szabados feslettsége, Tudományának tulajdon erejéből származik, mint ez-előt hallók.

Pag. 465.

§ 13. A' Harmadik könyvnek, Tizen-harmadik Bizonyságárúl.

A' mely Tudományt, lelki isméret ellen támasztottak első Kezdői, abban nem kel Igazságot keresni. *Luter* az ő tanítását így kezdette; mint maga szavai kimutattyák. *Ergo, etc.*

Balduinus, szokása-szerént, hazugságon kezdi feleletit: és azt írja; hogy *Én a' Luter Conscientiáján, uraságot merészlek venni.* Pag 471. De nem úgy vagyon: Mert én, a' *Luter* lelki isméretirül, csak azt írom, a' mit magától értettem, a' minémű szavait előhoztam *Luter*nek, felelni akarván azokra.

Először: *Luter* szavainak vallya; hogy, *Casu, non voluntate et* Pag 437, 474. *studio;* történetből, nem tudva és akarva kezdette a' viszavonyást: De *Balduinus* azt írja; hogy, *ő nem érti, mint bizonyodik ebből a' bizonytalanság.* Vaknak kel lenned *Balduine,* ha ezt nem érted: mert, valamit csak történetből, nem tudva 's akarva kezdünk, abban semmi bizonyost nem tudunk.

Másodszor: *Luter* szavainak mondgya; hogy, *Ma sem vethette ki szüvéből, hogy Krisztus Törvény-adó, és Itilő-bíró.* Pag. 474. In cap. 4. ad Galat. Azt-is ő szavának isméri[1]; hogy Örömest ki akarná szaggatni szüvéből, a' Törvénynek, és tulajdon Igazságnak vélekedését: de, *Oportere, servare Legem, non potest nobis eximi, sed manet in cordibus* OMNIUM *priorum;* mindenek szüvében megmarad az a' vélekedés, hogy a' Törvényt meg kel tartani. Azért, *Conscientia semper remurmurat; et cogitat, nimis facilem esse hanc viam, quod ex solo auditu Verbi promittitur Justitia, et salus æterna;* mindenkor furdal a' Lelki isméret, hogy igen künnyen jutnánk az Igazuláshoz, és üdvösséghez, ha csak az Igének halgatásából adatnék. Azt-is *Luter* szavainak vallya; hogy *A' Pápistaságban mindent hitt, valamit a' Pápa mondott: de most nem hiheti a' mit Krisztus mond.* Luter mondásának isméri ezt-is: [2]*Nem hiszem hogy Sz. Pál oly vastagon kilt, a' mint szóllott: én sem hihetek oly erőssen, a' mint másokat tanítok.* Nem tagadgya azt-is, hogy *Luter* így szól: [3]*Minden-nap magamban tapasztalom, mely nehéz a' Lelki isméret betegségét gyógyítani.* Meam ipsius Conscientiam vix dum stabilivi; *magam Lelki isméretit, még most sem erőssítettem. Gyakran reszketett dobogó szüvem; és dorgálva, azt hánta szememre, Csak te egyedül vagy-e eszes?* etc. Végezetre, azt-is megengedi, a' mit *Mathesius* írt; hogy, [4]*Mikor egy Predikator, Hitinek betegségét beszéllené, Luter-is ebbéli betegségét megjelentette.*

[1] Pag. 475. In cap. 3. ad Galat.

Pag. 475. ex Colloq. Mensalib.

[2] Pag. 476. ex Colloq.

[3] Pag. 477. ex Lib. de Abroganda Missa.

[4] Pag. 481.

Ezeket, és töb efféléket, mind *Luter* szavainak vallya *Balduinus:* és azt írja; hogy *Ezekkel a' boldog szent Luter, jelenti a' mi Hitünknek betegségét, mely az Isten Igéjéhez úgy nem ragaszkodhatik, a' mint illenék: a' Krisztus szavának igíretit, igen erőtlenül ragadgyuk; hamaréb hiszünk az Ördög ijesztésének, hogy-sem a' Krisztus vígasztalásának.* [1] *Sok aitatos emberek érzik magokban, hogy nem kapcsolhattyák elég erőssen magokhoz a' mit hisznek.* Ezekkel jelenti *Balduinus,* hogy nem csak *Luter,* hanem a' töb *Luteristák*-is, beteg Hittel bírnak, és *Többet hisznek az Ördögnek, hogy-sem Krisztusnak.* Végezetre, rútúl pírongattya a' Pápistákat, hogy [2] *Ők ezeket nem érthetik: mert nem probálták, mely nehéz az Isten ígíretit elhinni.*

Pag. 575. [1] Pag. 481. [2] Pag. 475.

Ezekből, eszében veheti minden ember, hogy *Luter,* soha bátorságos Hitben nem nyugodott: hanem, lelki ismereti ellen azt tanította, a' mit maga sem hitt. Ne adgya pedig Isten, hogy mi *Catholicusok* ezt a' habozást megpróbállyuk, és a' min lelkünk ismereti meg nem nyugszik, azt szájjal beszéllyük: mert ez nem nékünk való, hanem ollyan Istentül-hagyatottnak, mint *Luter* vólt.

Kalaúz. I. 554.

Hoztam elő a' *Kalaúz*ban a' *Palatinalis Theologus*ok mondását; hogy, *Végre Sacramentariussá lett Luter.* Hazuttol ezért engem [3] *Balduinus;* és a' dolgot, másképpen beszélli. De én nem hazudtam: mert magamtúl semmit nem írtam; a' *Palatinalis*ok szavait igazán előhoztam. Ha nem tetczik *Balduinus*nak a' mit ezek mondottak; egy-mást hazutollyák, egy-más gubáját vonnyák: én közikben nem állok.

[3] Pag. 480.

Harmadszor: Azt vítattya *Balduinus,* hogy a' Pápista hit, bizonytalan, és a' lelki ismeretet meg nem csendeszíti: I. Mert, *Noha azt hiszik,* úgy-mond, *hogy Ingyen, csak Isten irgalmából, Krisztusért bocsáttatik bűnünk: de ki-ki magárúl, bizonyos hittel azt nem hiszi.* Egy-aránt magunkrúl, és egyebekrül hiszük, hogy Isten kegyelméből, Ingyen bocsáttatik bűnünk; de úgy, ha a' mi részünkrül el nem múlattyuk a' mit Isten kíván tőllünk. Valamit azért Isten megjelentett, mind bizonyos hittel vallyuk: A' mit Isten meg nem jelentett, a'hoz Keresztyén hittel nem ragaszkodunk. Azért, mutassa meg *Balduinus* a' Sz. Irásban, hogy ő-néki bűnei megbocsáttattak; és bár mi-is azt hidgyük. II. Azt írja; hogy, *A' Pápisták elvetik az Isten Igéjét, és minden hiteket a' Pápa itíletin fondállyák; nem examinálván, ha igazán tanít-e vagy hamissan.* Ez igen paraszt hazugság; a' mint előb sokszor mondottuk. A' Sz. Irást böcsüllyük; Hitünket, nem a' Pápán, hanem Isten

Pag. 413. Pag. 434. Vide supra, fol. 519.

szaván éppíttyük, mert ennél egyéb fondamentoma nem lehet az igaz Hitnek. De akár Apostolok által, akár az *Ecclesia* által szóllyon Isten; akár írva, 's akár *Traditio* által jusson hozzánk az Isten szava, egy-aránt böcsüllyük, és hiszük; csak bizonyos legyen, hogy az Isten mondotta. III. Magárúl itílvén engemet *Balduinus*, azt mondgya; hogy, *Kétség nélkül én-is sokat írtam lelki ismeretem ellen.* Én pedig, az igaz Itílő Isten előtt, igaz lelki ismérettel mondom, hogy a' Pápista Hiten kivül, egyéb Vallásokban, nem hogy Igazságot, de csak Igazságnak árnyékát sem látok: hanem, Isten ostorának tartom, hogy ily oktalan vakságra jutottak az emberek, hogy, a' mint *Luter* írja; *Nostri porci Saxonici, credunt sicut sues, et sicut sues moriuntur*, oktalan állat módgyára hisznek. Pag. 485. Luther in 1. Corinth. 15.

§ 14. A' Harmadik könyvnek Tizen-negyedik Bizonyságárúl.

Sok-képpen megmutattam a' *Kalaúz*ban, hogy sem Isten előtt, sem világ előtt okát nem adhattya senki, miért követi *Lutert.* Ezekből, hogy kifesellyen *Balduinus;*

Először: Szokott fegyverét kapja, és rút hazugságokban mocskolódik. I. Nem igaz; hogy, *Eléb megmutatta, hogy Luter Ördögtül nem tanúlta Vallását.* Mert ezt, meg sem mutatta, 's meg sem mutathattya, *Luter*nek világos szavai ellen. II. Hamissan írja; hogy, [1]*Senki Szent nem vólt, senki nem üdvözült a' Pápistaságban.* Mert eléb [2]magától hallók, hogy sok igaz Szentek vóltak a' Pápistaságban. Merő bolondság, hogy, *A' Pápistaságban azok üdvözültek, kik vagy nyilván, vagy titkon szüvökben kárhoztatták a' Pápista vallást.* Mert, a' kik ezt nyilván kárhoztatták, azok nem vóltak a' Pápistaságban, hanem attúl elszakadtak. A' kik pedig szüvökben ellenzették, de külső-képpen követték a' Pápistaságot; azok nem Szentek vóltak, hanem ollyan Hit-árúló kép-mutatók, mint a' ki magát Keresztyénnek mondaná, de a' Törökök között, környülmetéléseket, és minden egyéb rend-tartásokat követné. Mely dologrúl bővebben szóllottunk a' *Kalaúz*ban[3]. III. Nem úgy vagyon; hogy, [4]*Fel nem jegyzem hol mondotta az Augustai Confessio, hogy a' Hit dolgaiban nem különböz a' Romai Ecclesiától.* Mert feljegyzettem[5], az *Augustai Confessio*nak Huszon-egyedik *Articulus*át. IV. Az sem igaz; [6]hogy a' *Luteristák* dolga, hasonló *a' Kereszt-*

Pag. 488. Supra, fol. 549.

[1] Pag. 488.
[2] Supra, fol. 543, 569. Contradictio.

[3] Kalaúz, I. 250
[4] Pag. 488.
[5] Kalaúz, I. 584.
[6] Pag. 488, 489.

telő János példajához, mivel ő sem cselekedett csudákat: Mert ez-előt [1]ebben nagy külömbséget mutatánk. V. Csoportos hazugságok ezek-is; hogy mi, [2]*a' Sz. Irást megvettyük;* hogy, *a' Traditiókat ennek-eleibe tészük;* hogy *Bellarminus,* lib. 2. de Conciliis, cap. 11. a' Pápák Végezésit, *Szent Irásnak,* Canonicas Scripturas, *nevezi;* hogy, Solum et unicum, *egyedül a' Pápát ismérjük Bírónak, és Sz. Irás magyarázónak;* hogy, Dist. 19. cap. In Canonicis, *az vagyon, hogy a' mit Isten nem mondott, azt a' Pápa Isten szavává teheti.* Efféle hazugságokat oly bátran beszél *Balduinus,* hogy az eggyügyü embert, csak ezzel a bátorsággal is megtántoríthatná. De eléb, mind ezeket nyilván-való hazugságoknak mutattuk. Minthogy az-is hamisság; hogy [3]*Reihing Jakab, azért szökött ő-hozzájok, mert a' Sz. Irásból megismérte az Igazságot.* Nem ez vólt oka: hanem, a' mely ok *Salamont* bálványozásra vívé, mikor *Depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos*; és a' mirül a' Bölcs irja [4]*Vinum, et mulieres, Apostatare faciunt Sapientes:* ugyan azon ok tévé *Luteristává Reihing*et. Nem-is csuda: mert, ha paradicsomban megejtette Ádámot egy Aszony, megejthet mást-is.

[1] Supra, fol. 532, 533.
[2] Pag. 490
Supra, fol. 515.
Supra, fol. 497.
[3] Pag. 489.
3. Reg. 11. v. 4.
[4] Eccli. 19. v. 2.

Másodszor: Azt írja *Balduinus;* hogy, Csak ez egy oka vagyon, miért követik ők *Lutert: Mert az ő tanítása, eggyez a' Szent Irással, mellyel ellenkezik a' Pápistaság.* Ugyan ezent mondgya a' *Calvinista, Arianus, Anabaptista;* és ezt eggyik úgy bizonyittya, mint másik. De, a' mint ez-előt mondám, nincs, és nem lészen soha oly ember, ki csak egy czikkelyét, a' *Romai* Tudománnyal ellenkező vallásnak, a' Sz. Irásban megmutathassa; vagy a' Sz. Irásban egy szót találljon, mely világoson kárhoztasson csak egy *puntot*-is, a' mi Tudományunkban. Ha pedig a' magok értetlen magyarázattyát, balgatag *Consequentiáját*, Isten Igéje gyanánt akarják bőcsültetni a' *Luterista* Kiáltók: hitessék el elsőben velünk, hogy az ő értelmeken, és *Consequentiá*jokon fondáltatik az igaz Hit; és hogy, a' mit ők mondanak, az Isten mondgya, Mert, valamíg ezt el nem hitetik, meg se gondollyák, hogy az ő szelességeknek helyt adgyunk.

Pag 4 9.
Supra, fol. 497, 511, 520.

Légyen örökké áldott az Isten, hogy a' *Kalaúz* Harmadik könyve ellen támasztott gazságok lecsöpüllésére, erőt adott. Ezekből megítílhetni, mely igaz és győzhetetlen Bizonyságok azok, mellyek az Újságok hamisságát mutattyák: mivel azoknak erőt adott inkáb a' *Balduinus* feleleti, hogy-sem erejét ronthatta vólna.

IV. RÉSZE.

A' KALAÚZNAK NEGYEDIK KÖNYVE ELLEN, MIT MOND BALDUINUS.

Valamely gyölekezetnek *Publica Confessió*ja, Közönséges Vallása, és tanitása, hazugsággal, hamissággal terhes: annak a' gyölekezetnek nincs igaz Hiti, mivel az igaz Hit, Isten szaván, az-az, csalatkozhatatlan Igazságon fondáltatik. A' *Luteristák Alkorán*nya, Közönséges Vallása, az *Augustai Confessio,* vagy, a' mint *Balduinus* szól, [1]*Liber Symbolicus,* melyre esküsznek a' *Luterista* Tanítók, mikor az ő módgyok szerént Egyházi rendre emeltetnek, hazugsággal és hamissággal rakva. Nincs tehát igaz Hit a' *Luterista* gyölekezetben. Ezt a' csomót, hogy mególgya *Balduinus*, hazugsággal, szitokkal, bolondsággal tölti a' papirossat: és, mivel igazán nem mentheti *Confessió*ját, mérész kiáltással, tudatlan habozással, csintalan gazsággal akar kifeselni a' kelepczéből. [1] Pag. 529.

Úgy vagyon, szánom a' jó órákat, ily rosz ember balgatagságiba töltenem: de, mivel *Sapientibus et insipientibus debitor sum,* Rom. 1. v. 14. meg kel a' bolondal-is ismértetni bolondságát, hogy eszesnek ne láttassék. Szitkait szélre bocsátom, hazugságit, számokba nem foglalom: mert azoknak száma sincsen, és ezen Irásnak Második 's Harmadik részéből megtetczik mely tömötten tolyonganak a' *Balduinus* Irásiban a' hazugságok. Nyargalódo, és más helyre-tartozó vetekedésit-is, mellyeket akár-hová elegyít, félre teszem: csak a' dolognak velejét rostálom. Proverb. 26. v. 5.

§ 1. Az Augustai Confessiónak Hazugságirúl.

Minek-előtte az Első Hazugsagrúl szól *Balduinus,* azon törődik, a' mit a' *Palatinális Calvinisták* Irásából előhoztam. De én védő nem lészek közöttök. Nem bánom; hazuttollyák egy-mást, és mind a' két részen maradgyon a' Hazug név. Embertelenül reám fogja; hogy *Magam vallom, hogy szitkos gyalázatokkal megtöltöttem könyvemet.* Ezt én nem mondottam: nem-is szitokkal, hanem Igazsággal rontottam az *Augustai Confessiót.* Azért oly igaz ez, mint hogy a' *Luter* hit, *Mindenkor predikáltatott e' világon;* Kalauz, 568. Pag. 494. Pag. 498.

noha ideig, a' Pápista tévelygésektül elnyomatott. Ha Ideig elnyomatott: tehát nem mindenkor predikáltatott. Ha elnyomatott: Tehát nem az a' Hit vólt, mellyet a' pokol kapuja meg nem győzhet. Ha pedig mindenkor predikáltatott: miért nem mutatnak egy falut, melyben *Luter* előtt predikáltatott az *Augustai Confessió*nak tudománya? egy embert, a' ki ezt hitte és hirdette volna.

Confess. Art. 21. Concilium Tridentin. Sess. 6. c. 9.

Első, és sokszor újított Hazugsága az *Augustai Confessió*nak; hogy, *A' Pápisták, az Igazúlást, és Bűn bocsánatot, magok Cselekedetinek érdeméből várják.* Mert a' Pápisták közönséges *Confessió*ja a' *Tridentomi* Gyölekezet, szórúl szóra így taníttya: *Soha a' Bűnök meg nem bocsáttatnak külömben, hanem Ingyen, Isten irgalmából, Krisztusért*[1]. *Azért mondatunk Ingyen igazúlni: mert, sem Hit, sem Cselekedet, nem érdemli az Igazulás ajándékát*[2]. *Érdemlő oka az Igazulásnak, a' Krisztus Jezus.* Im hallod, hogy *Ingyen, ajándékon, Isten irgalmából, Krisztus érdeméből* adatik az Igazúlás, és hogy ezt semmi Cselekedettel *nem érdemellyük.* Balduinus-is felírta[3], hogy ez a' *Tridentomi* vallás. Azért, ha Balduinus igaz ember vólna, ha versengésre nem vetemedett vólna, örülni kellene, hogy igazat vallunk. De nem azt miveli: hanem izzad, morog, kiált, minden-felé kap, hogy füge levelet kapjon, mellyel fedezze nyilvánvaló hazugságát *Confessió*jának. Erővel reánk fogja, hogy nem azt hiszük a' mit mondunk: és a' *Saxoniai* ser füstibe szédelegvén feje, nem értheti a' mi tanításunkat. *Privatus* emberek szavait-is emlegeti; azt alítván, hogy, valaki valamit írt, az mind közönséges Tudomány, és azt tartozunk óltalmazni. Sommában: Három dologból akarja állatni, hogy igazat mondott az *Augustai Confessió*; és hogy mi nem azt hiszük, a' mit ír a' *Tridentomi Conciliom.*

[1] Cap. 8.
[2] Cap. 7
[3] Pag. 483, 507. Supr. folio 600.

Először, azt mondgya; hogy *Durandus, Bellarminus*, és egyebek, az Igazuláshoz való készületet nevezik *Meritum congrui*-nak. Ebből ki nem sül, hogy, a' Pápista hit-szerént, Cselekedettel érdemellyük az Igazúlást. Mert, Egy az; hogy, sem a' kiket *Balduinus* nevez, sem senki más *Cathólicus* Doktor azt nem irja, hogy *Meritum condigni*, Mélto érdem lehessen emberben az Igazulásra. És a' *Kalaúz*ban feljegyzettem, hogy a' *Meritum congrui*-rúl való tudomány, nem közönséges vallás, nem bizonyos tudomány, némellyek iskolai vélekedése, mellyet sokan ellenzenek. Más az; hogy, a' kik így szóllottak, ezt az Érdemet, nem tulajdon, és valoságos Mélto érdemnek nevezik: hanem, mint a' képet, irott embernek szoktuk mondani, *cum addito diminuente:* úgy az illyen

Pag. 501.

Kalauz, I. 573. Vide infra cap. 12. § 4. n. 2.

érdemet, Illendő érdemnek, nevezik, mert csak ollyan Érdem ez, mint a' szépen-kérő kuldúsrúl szoktuk mondani, hogy megérdemli az alamisnát: noha nem úgy érdemli, mint a' ki szegődésből kapálta szőlődet.

Másodszor, azt forgattya *Balduinus;* hogy, *A' Pápista Hit-* Pag. 505.
szerént, Imádsággal, Alamisnával, készül ember a' Bűn bocsánathoz: Tehát nem csak a' Krisztus érdeméből bocsáttatik a' bűn. Cornelius, Actor. 10.
Imádsággal, és Alamisnával készítették az Igazuláshoz: de ezzel v. 4, 31.
nem érdemlette az Igazúlást. Noha azért csak Krisztus érdemli Igazulásunkat: de azt *Balduinus* sem tagadhattya, hogy ez, a' Krisztus érdemének gyümölcse, nem szál azokra a' kik semmit nem mivelnek, hanem azokra a' kik hisznek, és bűnökből kitérnek.

Harmadszor, azt beszélli *Balduinus,* hogy, *A' Pápista Hitű* Pag. 505.
szerént, érdemli ember az Igazságnak, és boldogság Koronájának öregbülését. Ez-e, úgy-mond, *ingyen venni a' bűn bocsánattyát?* Hiszem vakság ez, hogy választást nem túd tenni a Vittebergai Superintendens az Első igazúlás, és az Igazságban való nevekedés közöt! A' Bűn bocsánattyát, és az Igazúlást, emberi érdem alá nem vettyük: de *a' ki igaz, jobban igazúlhat,* a' Szent Lélek Isten Apocal. 22.
segítségéből, Istenes életet viselvén. v. 11.

Ez veleje a' *Balduinus* feleletinek; noha sok kerülő szókkal takargattya ezeket, hogy, semmit nem mondván, láttassék valamit mondani. De semmi festékkel nem fedezheti az *Augustai Confessio* hazugságát. Azért, ha Istentül nem származhatik a' hazugság; bizonyos, hogy az *Augustai Confessio* nem Istentül, hanem a' Hazugság attyától eredett.

Második Hazugság; hogy, *Hamissan vádoltatnak a' Luteristák,* Art. 21.
a' Misének elhagyásával: mert megtartyák szokott Ceremoniákkal; attúl megválva, hogy Német énekeket elegyítnek közibe. Ez-is nyilván-való hazugság. Mert, ha a' Misén azt értik, a' mit *Balduinus* mond, tudni illik, *a' Luterista mód szerént való Ur Vacsora szol-* Pag. 350, 509.
gáltatást; hazugúl mondgya a' *Confessio,* hogy ennek elhagyásával vádollyuk őket, mert ennek elhagyásával senki nem vádolhatta őket, mivel igen nyilván vagyon cselekedetek: Ha pedig a' Misén, érti a' Pápista Hit-szerént való Isteni szolgálatot; hazugúl írja, hogy ezt ők el nem hatták. Az sem igaz, hogy a' Misében, *Usitatas Ceremonias,* a' szokott Czeremoniákat megtartyák; *præterquam quod,* attúl-válva, hogy Német énekeket mondanak, mert az *Elevatiót,* a' *Cánont,* és töb sok szokott részeit a' Misének elhatták.

Art. 21. HARMADIK Hazugság; hogy, *A' Papista Hit-szerént, Krisztus eleget tett az Eredendő bűnért: de a' több Halálos, és bocsánandó Bűnök, a' Mise-által bocsáttatnak meg, az ember szüvének jó indú-*
Pag. 361. *lattya nélkül:* és a' mint *Balduinus* szól, *a' Sacramentomokrúl,* közönségesen, *ne quidem bonum motum cordis requiri.* Ez sem igaz: Azért *Balduinus* ezt hazugsággal óltalmazza: I. Azt írja;
Pag. 509. hogy én hazugságnak mondottam, hogy *a' Misében elevenekért és*
Vide supra, *holtakért áldozik a' Pap.* Ezt én soha hazugságnak nem mondot-
fol. 486. n. III. tam, mert ez merő igazság: hanem azt mondottam hazugságnak,
Kalaúz, I. 575. a' mit a' *Confessio* ír; hogy, *Közönséges vélekedés az, hogy a' Mise elvégzi bűnét eleveneknek és hóltaknak, minden jó indulat nélkül.*
Pag. 510. Ezt bezzeg hazugúl fogják reánk. II. Azt hazudgya; hogy, *Noha mondgyuk, hogy Krisztus minden bűnért eleget tett, de különben*
Ibidem. *hiszünk.* Isten ám *Balduinus,* a' ki szívünket láttya. III. Hazud abban-is; hogy, *Tamás Doktor* taníttya, *Christum pro Originali*
Vide infra *peccato* TANTUM *satisfecisse,* hogy csak az Eredendő bűnért tett
cap. 11. § 6. eleget Krisztus: Mert sem ő, sem senki egyéb ezt nem taníttya.
n. 2. És, a mely szavait Sz. *Tamás*nak előhozza *Balduinus,* abban sincs
Ibidem. ama' TANTUM. IV. Hazugúl irja; hogy *Bellarminus,* és a' *Tridentoni Conciliom* tanítása szerént *A' Mise letörli az elevenek és hóltak bűnét.* Mert, noha taníttyuk, hogy a' Mise által Istentül sok üdvösséges jókat, és megtérésre való segítséget nyerhetünk; de, hogy a' Mise törlené le a bűnt, nem taníttyuk, hanem-ha csak ollyan
1. Joan. 3 v. 3. formán akarnánk szóllani, a' mint Szent *János* irja, hogy ember megszenteli magát. A' mely *Catholicus Doktorok* irásit előhozza *Balduinus,* azok-is csak e'szerént magyarázzák a' *Misé*nek hasznát;
[1] Pag. 512. a' mint *Balduinus* ő-maga illyen szókkal előhozza: [1]*Veniam*
ex Paludano. *impetrat, hoc est, gratiam contritionis.* De errül majd többet szóllyunk infra c. 11. §. 6. n. 2. Nem hogy mentené azért *Balduinus* a' *Confessio* hazugságát, de hazugsággal öntözi, hogy szaporodgyék.

Art. 21. NEGYEDIK Hazugság; hogy, *Szent Gergely előtt, emlékezetben nem vólt a' lassu és nem-közönséges*[*1] *Mise.* Balduinus erre azt
Pag. 515. írja, hogy ők a' *Privata Missá*-n azt értik, a' mely *solitarie,* magán mondatik, a' kösség részesülése nélkül. Hogy pedig illyen Mise
Pag. 513. nem vólt Szent *Gergely* előt, azzal bizonyíttya: mert, *Egyházi Végezés az, hogy bűnhödgyék a' ki jelen vagyon az áldozaton, és nem communikál.* De nem így vagyon: Mert, a' mint azt az Egyházi
De Confec. Dist. 2. can. Peracta. Végezést magyarázza a' *Glossa,* a' mely Pap megszenteli az Urat,

[*1] Nem a közönség előtt tartott.

arrúl szól *Calixtus* hogy tartozik *Communikál*ni. *Sóter* Pápa sem egyébért parancsollya, hogy jelen légyen valaki, mikor a' Pap Misét mond, hanem hogy, ha mi nyavalyája történnék a' Papnak, légyen segítsége; és hogy légyen a' ki felelhessen a Papnak. De Confect. Distinct. 1. Can. Ut illud. Can. Hoc quoq;

Bizonyos dolgokat írtam a' *Kalaúz*ban a' Szent Atyák könyveiből; mellyekkel megmutattam, hogy Templom kivül, *Privata domus*, Házakban-is Miséket mondottak: és hogy egy Templomban, nem csak egy közönséges Misét, hanem töb lassú Miséket szolgáltak. Kire nézve, nem csak egy óltár vólt egy Templomban, a' mint kellett vólna lenni ha egy Közönséges Misénél többet egyszer'smind nem mondhattak. Ezekre *Balduinus* azt írja; hogy Pag. 514. nem tudgya, *ha beszédek-e, vagy históriák*, a' miket a' régi Atyák irásiból előhozok. De végre meggondolván, minémű böcsülletes szent emberek szavait említettem, azt írja; hogy *suo loco relinquit*, mind helyén hadgya azokat. És így itt-is hosszú fecsegésivel, meg nem mutathatná igazságát a' *Confessio* szavának.

Ötödik Hazugság; hogy, *A' Házasságra, a' természet, és az* Art. 21. *Isten törvénye kötelez.* És, hogy *A' Pápisták, kényszerítik az ifiakat fogadás-tételre, minek-előtte itíletet tehessenek a' Fogadásrúl.* Nem tagadgya *Balduinus*, hogy nincs az Isten Könyvében oly Törvény, mely mindeneket Házasságra kötelezzen. Azért írja, nem egy helyen, hogy, *Ő-közöttök-is vannak, kik Egyházi hivatalt Házasság* Pag. 463. 517. *nélkül viselnek: mert senki a' Házasságra általlyában nem köteles.* Rara avis. Azt-is megvallya, hogy, a' *Tridentomi Conciliom* parancsollattya szerént, sem erővel, sem tizen-hat esztendő előtt nem szabad *Professiót* tétetni. De azt adgya hozzá; hogy, *Tizen-hat esztendős,* Pag. 519. *nem tudhattya a' tiszta életnek terhét.* Nagy dolog, hogy tizen-hat esztendős leány, férjhez mehet, gyermeket szülhet és annyi esze nincsen, hogy ítíletet tehessen a' Szüzességrül.

Hatodik Hazugság; hogy, *Szent Ágoston-idét a' Clastromok,* Art. 21. *szabad Iskolák vóltak.* És, *Joviniánus előtt, a' Papok, Barátok, nem kötelezteltek a' Házasságtalan életre.* Ezek-ellen Sz. *Ágoston*nak világos szavait leírtam a' *Kalaúz*ban. *Balduinus* azt feleli: I. Hogy a' *Psalmus*okra írt magyarázat, *nem Sz. Ágostoné, mert Possidius* Pag. 521. *sem emlekezik arrúl.* Ez nem igaz: mert, a' mint *Bellarminus* Bellar. de Scriptor. igazán írta, *Possidius in Indiculo* emlekezik errül az Irásrúl; és Eccles. in tomo 8. minnyájan eggyeznek abban, hogy az a' könyv Sz. *Ágostoné.* Augustini. Nem csak a' *Sóltár* magyarázattyát pedig, hanem egyéb könyveit-is Vide Kalaúz, említettem Szent *Ágoston*nak, mellyekben sokszor írta, hogy, a' II. 680. et seq.

kik Fogadást tettek, nem szabad az-után házasodni. II. Azt írja *Balduinus;* hogy Sz. Ágoston, *facultatem dedit exeundi e Monasterio;* megengedte, hogy kimehessenek a' Clastromból: mert *Possidius* írja, hogy az ő *Clastromából, Püspökségre, és egyéb Egyházi tisztre bocsátotta az Isten szolgáit.* Mái napon is, a' Barátok Clastromiból, Püspökségre, és Plebániákra sokakat bocsátanak; de ezzel a' Clastromok, fogadás nélkül való szabados *Collegiom*okká nem válnak. III. Azt írja; hogy *Sz. Ágoston, semmit nem tudott a' Clastromi Fogadásrúl; és nem arrúl szól, hanem,* de Proposito spontaneo, *a' jó szándékrúl, melynek megtartását javallya; de nem kárhoztattya, a' ki meg nem állya.* Ennek hamissítására egyéb nem kel, hanem a' Sz. *Ágoston* szavainak olvasása, mellyeket előhoztam a' *Kalaúz*ban. Mert azt mondgya; hogy, ha az Apácza férjhez mégyen, *Christi adultera,* Krisztus házassága rontója; és elkárhozik, mivel hitit megszegte. Ha a' *Frater* a' Clastromban Fogadást tett, meny-országba nem mehet elhagyván a' Clastromot. Ezeket, és töb hasonló dolgokat feljegyzettem Sz. *Ágoston*ból; mellyek *Balduinust* hazugságban hadgyák, *Confessio*jával egyetemben.

Kalaúz, I. 480, 481. és II. 680. et seq.

Sz. Basilius írja, hogy, *A' kik Istennek Szüzességeket* profitealták, *igírték, ha megcsalatnak a' testi gyönyörüségtül; fajtalan vétkeket, a' Házasság tisztességes nevével fedezik.* Erre *Balduinus* azt írja; hogy, *Azon a' helyen, emlekezet nincs a' Szüzesség fogadásárúl.* Itíllye meg, a' ki nem bolond, ha nincs-e arrúl emlekezet ezekben a' szókban: *Cum Domino Virginitatem professæ sint.*

Pag. 522.

Verba et locum notavi in Kalaúz, I. 580.

Hetedik Hazugság; [1]hogy, *Sz. Ágoston és Cypriánus, a' Szüzesség fogadása után való Házasságot megengedték.* A' Kalaúzban megmutattam, hogy a' Sz. Atyák, megválasztyák a' *Professiót* és *Propósitom*ot; a' Fogadást, és Szándékozást. Azokrúl, a' kik *Professiót,* fogadást tettek, nyilván írják, hogy kárhoznak; és az ő esetek, nagyob a' Házasság-törésnél. Azoknak pedig, kik csak Szándékoztak, és igyekezetben vóltak, megengedik a' Házasságot. Ezt magok szavaival erőssítettem. *Balduinus* azt feleli; hogy, *A' mely szavait Szent Ágostonnak előhozza a' Confessio, azok ő szavai: és ezzel, a' hazugságtúl megmenekedik.* De nem úgy vagyon. Mert a' *Confessio* azt hazudgya, hogy Sz. *Ágoston,* azoknak Házasságát hadgya helyén, kik *Voti violatores,* Fogadások szegői. Maga Szent *Ágoston* ezekrül az írja; hogy Kárhoznak, ha Fogadásokat megszegik. Azért Sz. *Ágoston,* csak azokrúl szól a' *Confessió*ban

[1] Art. 21.

Pag. 523.

előhozott helyen, kik Szándékoztak, noha még Fogadást nem tettek, mert ezek, most-is a' *Novitiatus*ból kimehetnek, és házasodhatnak.

NYOLCZADIK Hazugság; hogy, *A' Pápistaságban, a' Hitrül, és Krisztus érdemérül, emlekezet sem vólt: hanem csak a' Cselekedetrül.* Art. 21. Szent *Tamás Aquinas* szavait előhozván, ennek hamisságát megmutattam. Erre *Balduinus,* Elsőben azt írja; hogy igaz a' *Confessio* szava: Mert a' Pápisták azt tanították; hogy *A' Sacramentomok.* Pag 524. *Hit-nélkül igazítnak: Mariának tulajdonították a' mi Váltságunkat.* Ezek káromkodó hazugságok: mert semmit effélét a' *Romai Ecclesia* nem tanított. Ha ki valamit helytelenül szóllott, ő lássa mit mondott; mi csak a' közönséges Vallást óltalmazzuk. Az-után azt írja *Balduinus;* hogy, *A' Hitet a' Pápisták-is emlegették: de oly Hitet;* Pag. 525 *mely közönségesen vészi minden szavát Istennek.* Bezzeg illyen a' mi hitünk; mindenre kiterjed, valamit Isten mondott. Ám lássa *Balduinus,* ha a' *Luter* hit nem vészi minden szavát Istennek. Ama' bolond *persuasiót* pedig, mellyel minden *Luterista* maga üdvösségét hiszi, másutt megrázogassuk; nincs itt annak helye.

KILENCZEDIK Hazugság: *A' Pápista Papok, arra eszküsznek, hogy az* Art. 21. *Evangeliomnak tiszta tanitását, nem hirdetik.* Illyen esküvést sohúlt nem mutathat *Balduinus:* hanem azt írja; hogy, *Ők az Evangeliomi tanításon, a' magok Vallását értik.* Én sem hazuttolnám a' *Confessiót,* Pag. 526. ha csak azt írná hogy mi a' *Luterista* vallást nem taníttyuk: De hogy mi az *Evangeliom* tanítása ellen esküszünk; azt igazán mondom hazugságnak, mert én csak arra nézek, a' mit a' szó magában foglal.

TIZEDIK Hazugság; hogy, *A' Gyonásban. minden bűnt elő kel* Art. 21. *számlálni: és meg nem bocsáttatik, a' mi elő nem számláltatik.* Contradictio. Balduinus ezt azzal tóldgya; hogy, [1]*A' Tridentomi Conciliom, min-* [1] Pag. 526. *den Halálos bűnök számlalását kivánnya.* De ez-is hazugság: Mert, a' mint eléb[2] hallók, maga *Balduinus* vallya, hogy mi a' Gyónás- [2] Supra, fol. ban, csak azok a' Halálos bűnök számlalását kivánnyuk, mellyek 495, 450. embernek eszében jutnak.

TIZEN-EGGYEDIK Hazugság; hogy, *A' Luterista tanitásban, semmi* Art. 21. *Újság nincsen; semmiben nem ellenkeznek a' Catholica Ecclesiával, sem a' Romaival, a' mennyire ez a' Régiek irásiból ismérszik.* Erre *Balduinus* azt feleli, a' mit eléb-is egy-nehányszor; hogy, *A' minémű* Pag. 527. *vólt Sz. Ágoston-, Ambrús-, Jerónimus-idét a' Romai Ecclesia, attúl nem külömböznek.* De megmutattuk immár[3], hogy attúl a' *Romai* [3] Supra, fol. *Ecclesiá*túl külömböznek, mely Szent *Ágoston*-idét vólt; és hogy 505, 542, 544. tellyességesen Újság [4] a' *Luter*ség. Ennek-felette, akarnám tudni, [4] Vide supra, fol. 538, 539.

Mellyik vólt az a' *Catholica Ecclesia,* melytül írja a' *Confessio* hogy ők nem külömböznek a' Hit dolgaiban, *Csak hadgyon el valami kevés Új Abúsusokat, mellyek a' Cánonok ellen vannak?* Vólt-e más valamely gyölekezet a' *Roma*in kivül, mely akkor *Catholici,* Közönséges *Ecclesia* nevet viselt, vagy érdemlett, melynek újonnan gondolt *Abúsus*it elhadni kivánták?

A' töb Hazugságokat, nem szükség eggyenként előhozni: mert,
[1] Pag. 529. Egy az; hogy *Balduinus,* a' *Corpus Doctrinæ*-t nem isméri [1] *Symbolicus*nak, Hitekhez tartozó Irásnak. Más az; hogy a' nyilván-való hazugságokat, csak hazugsággal hálóllya.*[1] Azért, ugyan szórja
[2] Pag. 529, 530. Vide supra, fol. 566. et Kalaúz, folio II. 671. reánk a' hazugságokat: Mert azt írja; hogy [2] *A' Pápa a' maga Végezését, Szent Irásnak mondgya. Száz kurvát enged a' Papnak, csak meg ne házasodgyék. Az Eretnekeknek tett fogadást, taníttya hogy meg nem kel tartani.* [3] *Hirdeti azt-is, hogy a' Házas állapatban, Isten kedvében ember nem lehet. A' ki feleségével hál, azt a' Templomba nem bocsáttyák, hanem-ha eléb, vízben megmosódik.* Ezekhez hasonló számtalan bolond beszédekkel, akarja mentegetni *Balduinus* a' *Luterista* hazugságokat, mellyeket nem-is méltó előhozni.
[3] Pag. 532.

§ 2. Ellenkezik magával az Augustai Confessio.

Az *Augustai Confessio,* némely dolgokban önnön-magával, némellyekben a' *Luteristák* közönséges tanitásával, és szokott rendtartásával ellenkezik. Ezt egy-nehány példákkal erőssítettem: mellyeket, gyarló, és hiuságos mentségekkel fedezget *Balduinus.*

I. Egyszer azt taníttya a' *Confessio;* hogy, *Botránkoztató szörnyüség, és hiuság, oly Isteni tiszteletet adni a' kösség-eleibe, melyrül parancsolat nincsen:* Másutt azt mondgya; hogy, *A' Vasárnapot,*
Pag. 537. *Húsvétot, Pünkösdöt meg kel illeni.* Erre azt feleli *Balduinus;* hogy, Csak akkor veszedelmes *a' parancsolat nélkül való tisztelet, mikor Isten parancsolatival ellenkezik; vagy ebből várják az Igazúlást.* Ezt hallom, és javallom. De a' *Confessio* így nem határozta szavát; hanem átallyában minden tiszteletet, melyrül *parancsolat nincsen, botránkozásnak nevezi,* talám ama' mondásra-nézve, mellyet gyakran
Deut. 12. v. 32. nyelveken hordoznak: *Quod præcipio, hoc tantum facito.* De ezt mindgyárt viszamondgya a' *Confessio,* mikor a Vasárnap szentelésre kötelez, melyrül sohúlt nincs a' Sz. Irásban parancsolat.

*[1] Hálózza, fodi.

II. Azt beszélli a' *Confessio;* hogy, A' *Gyónást el nem rontya, sőt az Ur Vacsorára nem bocsát senkit, míg meg nem visgállyák.* Azt kérdettem, Mit visgálnak, ha nem a' bűnöket? Ha pedig a' bűnöket meg kel visgálni a' gyonásban: ellenkezik magával a' *Confessio* mikor azt írja; hogy, *a' bűnök előszámlalása nem szükséges.* Balduinus azt írja; hogy, *Azt visgállyák, ha méltó-e a' bűnös ember az Ur Vacsorára.* Az-után világosban így szól: *Examen doctrinæ et vitæ intelligit, ne admittantur indigni ad Cœnam.* Azt kérdem azért, Ha ez az *Exploratio;* vagy, a' mint a' *Concordia*[1] szól, *Examen;* a' vagy, a' mint *Balduinus* magyarázza, az Életnek visgálása, a' bűnök előszámlalása nélkül vagyon-e? Mert, ha elő kel számlálni a' mely bűnökrül emlekezik ember, és abból tészen a' Predikátor itíletet a' méltóságrúl: nem igazán írja a' *Confessio,* hogy nem szükséges a' bűnök előszámlalása. Ha pedig semmit elő nem számlál, hanem csak *generaliter* azt mondgya, hogy ő bűnös: ezt, az ő mondása nélkül-is tudgya a' Predikátor, és ebből itíletet nem tehet méltóságárúl.

Pag. 538.

Pag. 575.

[1] Concord. folio 303. art. 8. Smalcaldico.

III. A' *Confessio* kárhoztattya, a' ki a' Kisdedeket Keresztség nélkül üdvözülni mondgya. Maga, ezt mondotta *Hunnius* a' több *Luteristá*sággal. *Balduinus,* a' *Confessió*nak kárhoztatását, csak azokra nézőnek mondgya, kik, mikor megkeresztelhetnék a' Kisdedeket, akkor-is üdvözülni mondgyák Keresztség nélkül. De ez, *Balduinus* gondolattya. Mert mi-képpen Krisztus Urunk határozás nélkül mondgya, hogy, A' ki újonnan nem születik vízből és Szent Lélekből, nem mégyen Isten országába: úgy a' *Confessio* sem tészen *limitatiót,* határozást szavában.

Pag. 539.

IV. Azzal kelleti magát a' *Confessio,* hogy a' *Romai Ecclesiá*túl nem különböz: Noha, más-felől számtalan különbözést említ. Mely dologrúl, a' Tizen-eggyedik Hazugságnak fejtegetésére mutat *Balduinus;* azért mi-is oda igazíttyuk az Olvasót.

Supra, fol. 609.

V. Azt hirdeti a' *Confessio;* hogy, *A' Püspököt illeti a' Tudomány-választás; és engedni kel néki.* Azt-is taníttya; hogy, *Isteni hivatal nélkül senki nem taníthat.* Ezzel ellenkezik a' *Luteristák* közönséges Vallása, és szokása. Mert *Luter,* Isteni *hivatal nélkül* futott: és nyilván tanította; hogy, *Elvette Krisztus a' Püspöktül a' Tudományrúl való itíletet, hanem a' kösségre bízta: és tartozik a' Püspök engedni a' kösség itíletinek.* Ezekre *Balduinus* csak azt írja; hogy, *Ha a' Püspök Sz. Irás ellen tanít, nem kel őtet halgatni.* Ezt senki sem tagadgya: de ezzel, a' nyilván-való ellenkezés, mellyet előhozék, le nem omol. Az Egyházi hívatalrúl, *Balduinus*

Luther citatus in Kalaúz. I. 148.

Pag. 539.

Supra folio 524. et seq. arra igazít, a' mit eléb mondott: Azért én-is arra mutatok, a' mit eléb írtam ezen dologrúl.

Vide supra. folio 559. VI. Azt mondgya a' *Confessio;* hogy, *A' ki Isten törvénye ellen cselekeszik, a' Hitet és Igazságot elveszti.* Másfelől azt állattya; hogy, *A' Szentek sem tésznek eleget az Isten Törvényének.* Ha Hiti és Igazsága nincs annak, a' ki a' Törvényt megszegi: mint lehet Pag. 541. Szent, a' ki a törvény ellen cselekeszik? *Balduinus* azt írja; hogy, *A' ki lelki ismèreti ellen vétkezik, elveszti a' Hitet. A' Hívek vétkeznek; de,* Lapsus ipsorum, sunt in voluntarii, in quos numquam consentiunt; *az ő esetek, akarattyok ellen vagyon, melyhez soha kedvek nem járúl: azért, csak Bocsánandó bűnök vagyon.* De ez-Supra, fol. 593. előtt Szent *Ágostontúl* hallók, hogy, a' mit ember nem akar, abban vétek nincsen. Azért, *impeccabiles,* vétkezhetetlenek a' *Luterista* hívek, mert akarattyok ellen paráználkodnak, ölnek, részegeskednek, lopnak, tolvajlanak.

VII. IIX. Azt erőssíti a' *Confessio;* hogy, *Valakiben Hit vagyon;* necessario, *szükség-képpen enged Isten törvényének.* Más-felől azt vítattya; hogy, *Senki az Isten törvényét meg nem tartya.* Ezek nyilván ellenkeznek: Mert, a' ki enged az Isten Törvényének, megtartya az Isten Törvényét, mivel nem egyéb ennek megtartása, hanem annak engedelme. *Balduinus* it nem lát ellenkezést, mert Pag. 542. semmit nem lát. Azt írja; hogy, *Engednek az Igazak a' Törvénynek; de ennek tekélletesen eleget nem tésznek.* Én pedig azt mondom, hogy ez, ellenkező mondás: Mert a' ki enged, eleget tészen; a' miben pedig eleget nem tészen, abban nem enged.

IX. Azt állattya a' *Confessio;* hogy *Az* Ecclesia, *Szentek gyölekezeti, kik igazán engednek Krisztusnak, noha gonoszak-is vannak benne.* Kettő itt az ellenkezés: Eggyik; hogy, *Csak azok vannak az Ecclesiában, kik igazán engednek Krisztusnak.* De, a' *Confessio* tanitása szerént, nincs oly a' ki Isten Törvényének engedgyen, azaz, a' ki ez-ellen ne vétcsen. Tehát senki sincs az *Ecclesiá*ban, noha a' Szentek az *Ecclesiá*ban vannak. Másik az; hogy, Csak az engedők vannak az *Ecclesiá*ban; és hogy, a' Gonosztévők-is *Ecclesiá*-Pag. 542. ban vannak. *Balduinus* erre azt feleli; hogy, az *Ecclesiá*ban gonoszak-is vannak; és ezt bizonyságokkal erőssíti. De ez esztelenség. Mert mi bezzeg vallyuk, hogy gonoszak-is vannak az *Ecclesiá*ban: de a' ki csak Szentek-, és Istennek engedők gyölekezetinek hiszi az *Ecclesiát,* ki kel abból rekeszteni a' gonoszakat: vagy, ha ki nem rekeszti, maga tanításával ellenkezik.

X. *A' Penitentia szükséges az Igazuláshoz,* úgy-mond a' Confessio: *de azért, nem füg attúl az Igazulás, hogy elég méltó penitentiát tarcsunk.* Én pedig azt mondom; hogy, a' mi szükséges valamely dolognak megnyerésére, attúl füg annak megnyerése. És ha attúl nem füg; arra nem szükséges. Azért, nyilván-való ellenkezés, a' mit a' *Confessio* mond. *Balduinus* azt írja; hogy *A' Penitentia nélkül nem lehet az Igazúlás: de azért, mi nem érdemellyük az Igazúlást.* Ez-előt mondók, hogy, senki az Igazúlást nem érdemli; de itt nincs arrúl szó: hanem, csak az a' kérdés, Ha egybe fér-e ez a' két mondás: *Az Igazuláshoz szükséges a' Penitentia; Az Igazúlás nem füg a' Penitentiától?* Mi módon, vagy hogy függjön, nem *disputál*lyuk: csak azt vészük a' mi bizonyos; hogy, a' mely módon a' *Penitentia* szükséges az Igazuláshoz, azon módon füg az Igazúlás tőlle. És ebből győzhetetlenül kihozzuk, hogy ellenkezik magával a' *Confessio.*

Pag. 543, 572.

Supra, fol. 604.

XI. Azt beszélli a' *Confessio;* hogy, *A' Tíz parancsolat kötelez valami Innep szentelésre; és az Apostolok, Vasárnapot illettek, Szombat-helyében: de azért nem kel úgy illeni a' Vasárnapot, mintha tartoznánk ezzel.* Ebben nyilván-való ellenkezést mondék. Mert, ha a' Tíz parancsolat valamely Innep szentelésre kötelez: Tehát valamely napot tartozunk illeni; tehát azt főképpen, mellyet az Apostolok választottak Szombat helyében. *Balduinus* azt mondgya; hogy, *Kötelez a' Tíz parancsolat Innep szentelésre; de, mely napot szentellyük, szabadossá hatta. De mivel az Apostolok, Szombat helyében Vasárnapot illettek;* ők-is *a' Vasárnapot tartyák; nem úgy mint parancsolt, vagy Isteni tisztességre néző dolgot, hanem csak a' jó rendtartásért.* Itt örömest érteném *Balduinus*túl: 1. Honnan vette, hogy a' Tíz parancsolatban[1], *Genus præceptum est,* csak az vagyon parancsolva, hogy valamely Innepet szentellyünk; holott világos szókkal, *in specie,* Szombatot nevez a' Törvény? 2. Honnan tudgya, hogy az Apostolok elhatták a' Szombatot, és a' Vasárnapot illették? Mert, ha helyt nem ád az Apostoli *Traditió*nak, errúl bizonyos nem lehet. 3. Ha az Apostolok a' Vasárnapot rendelték Szombat helyében; miért nem vólna kötelességünk, hogy az Apostoli rendelést kövessük? 4. Ha a' Vasárnapot nem úgy illik*[1] *ut partem cultus,* mint Isteni tiszteletnek részét, mint tésznek eleget a' Sz. *Pál* hagyásának, hogy[2] *Mindeneket Isten tisztességére mivellyünk?* Ezekre ha megfelel *Balduinus,* mást-is mondok.

Pag. 544, 610.

[1] Pag. 544.

Vide paulo post, Paragraphum 3. in fine.

Vide infra cap. 6. Paragraph. 2. in fine.

Pag. 544.

[2] I. Cor. 10. v. 31. Colos. 3. v. 17.

Kitetczik azért gazsága az *Augustai Confessió*nak; mely magával-is ellenkezik, nem hogy az Igazsággal eggyezhetne.

*[1] Ülik.

§ 3. Szent Irás kívül tanít az Augustai Confessió.

Csavarog itt elsőben *Balduinus:* mérészen hazudgya; hogy
Pag. 545, 570. *Én szájjal emlegetem, de szivemben gyülölöm a' Sz. Irást.* Forgattya azt-is, hogy heában igyekezem Sz. Irással rontani az ő Vallásokat: mivel *Ratisbonában* azt mondották a' Jesuiták, hogy *egy tévelygést sem ronthatni meg, csupán csak a' Sz. Irásból.* [Nem tartozom azzal, hogy valamit a *Ratisbon*ai disputatióban mondottak, mind oltalmazzam. De azért azt igaznak vallom, hogy valamely *traditio* nélkül, a keresztyén hitnek ágazati közzül eggyet nem hihetünk, eggyet nem bizonyíthatunk Szent Irásból, mert *traditio* nélkül nem tudhattyuk, mellyek az szent Könyvek; és ha ezek tisztán maradtak-é.

E mellet vallom, hogy a szent Könyvek *ismèreti* után valamit üdvösségünkre szükséges hinnünk, azt a Szent Irásból megtanúlhattyuk; mert a' mit nevezés szerint ki nem fejez az Irás, azoknak tudására bizonyos utat mutat: mikor kötelez a' *traditiok* megtartására és az Ecclesia tanításának követésére. Továb: azt-is hiszem, hogyha az Anyaszentegyház magyarázattyát követtyük, a Szent Irásból megbizonyíthattyuk tudományunkat, meghamisíthattyuk az új tévelygéseket. De ha megvettyük az Ecclesiának magyarázattyát és szabadgyában gázoljuk a Sz. Irást, még azokat is, kik immár a Szent Irást bévették, nehéz minden csavargásokban, csak magán a Szent Irással megfogni, bár igen világos igéket tanítsunk is ellenek. Mert ha egyéb módgyok nincs a szaladásban, azt mívelik, a' mit a *Lutheristák, Calvinisták,* figurákat gondolnak, új és hallatlan jegyzésit találljyák a' szóknak, mint ez-után sok példákkal megmutattyuk. Mit tudsz ezek ellen a Szent Irásból mondani, mikor azt vitattyák, hogy *Aqua* annyit teszen, mint *Spiritus Sanctus,* hogy *Merces* ajándékot, *Animus* testet, *Infernus* koporsót, *Corpus* test jelét jegyzi.]*[1]

Vide supra, fol. 494, 495.

Vide cap. 7. § 3. n. 11. Bizonyos.

*[1] A zárójelben olvasható rész helyett az első kiadásban a következők foglaltatnak: Nem tartozom azzal, hogy senki szavait óltalmazzam. Azt-is vallom, hogy sok dolgokrúl nyilván-való tanúságot vehetünk a' Sz. Irásból. De ha a' *Ratisbónai*ak csak azt akarták, hogy éppen és egészen valamely Eretnekséget minden ága-bogával, fejtegetésivel, csavargásival magán a' Sz. Irásból, bizonyos magyarazás nélkül, mellyet az *Ecclesiá*túl vehetünk, meg nem győzhetni; Vagy, ha azt akarták, hogy a' Sz. Irás Könyveinek laistromát, és bötüjének tisztán 's éppen-maradását, csak a' Sz. Irásból nem tudhattyuk; és ez okon, csak magán a' Sz. Irásból, győzedelmet nem vehetünk, ha eléb az *Ecclesiá*nak *Traditió*ja, a' Szent Könyveirül, és azoknak igaz bötüjérül bizonyossé nem tészen; Ha (mondok) illyen értelemmel szóllottak: helyén marad mondások.

Ex sola Scriptura quomodo non possit Hæresis convinci.

Azon-is kötődik *Balduinus;* hogy, *Noha a' Pápisták vallyák, hogy sokat hisznek a' mi nincs a' Sz. Irásban: mindazáltal,* Pistorius *kész volt, csak a' Sz. Irásból disputálni a' Luteristákkal.* De ez-is hiuság. Én-is kész vagyok arra, hogy csak a' Sz. Irásból disputállyak *Balduinus*sal; illyen okkal, hogy e' Négy dolgot, világossan megismértessem: 1. Hogy a' Pápisták, semmit a' Sz. Irás ellen nem tanítnak. 2. Hogy a' mit az Újítók vallanak a' *Romai Ecclesia* ellen, abban csak egy pont sincs a' Sz. Irásban. 3. Hogy a' Sz. Irástúl mutatott Közönséges tudományokból, mellyek az Apostoli *Traditió*khoz, és az *Ecclesiá*nak tanításához köteleznek; nyilván és világossan, *in bona forma,* megbizonyíthattyuk minden tudományát a' *Romai Ecclesiá*nak. Mert, a' Sz. *Ágoston* tanitása szerént, Sz. Irást követ az, a' ki az *Ecclesiát* halgattya, mellyet a' Szent Irás halgatni parancsol: [1] *Quamvis hujus rei* (de non rebaptizandis Hæreticis) *de Scripturis Canonicis non proferatur exemplum: earumdem tamen Scripturarum, etiam in hac re a nobis tenetur veritas; cum hoc facimus, quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam, ipsarum Scripturarum commendat authoritas: ut, quoniam sacra Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sacra Scriptura demonstrat.* 4. Hogy ezen kivül-is, minden közbevetett czikkelyrül, sok erős jelenségi vannak a' Sz. Irásban a' mi Tudományunk igazságának, mellyek előtt esztelen és éktelen csavargásoknál egyébbel nem szaladhatnak az újítók.

Pag. 546.

Ex fol. Scriptura quomodo disputandum cum Novatoribus. Vide Supra, fol. 498, 547.

Vide supra, fol. 494.

[1] Aug. tom. 7. lib. 1. cont. Crescon. c. 33. Vide Kalaúz, II. 14, 54.

Azt mondottam vala; hogy *a' Misében szokott Ceremoniákat megtart az Augustai Confessio: a' Szombatot elhagyattya; helyében Vasárnapot szenteltet, noha ezekrül a' Szent Irás semmit nem parancsol.* Balduinus azt feleli; hogy, *Nem árt, ha ezekrül a' Szent Irásban emlekezet nincs: mert ezek Egyházi rendtartások, mellyek az Ecclesia szabadságában vannak.* De kérlek *Balduine,* szály magadba. A' Tíz parancsolatban, nyilván-való hagyás vagyon arrúl, hogy *in specie,* nevezet-szerént, Szombatot illyük. Az-is hitünkben jár, hogy az Isten törvényét, az *Ecclesia* meg nem erőtlenítheti, nem változtathattya: hanem egyedül Isten az, a' ki maga parancsolattyát elváltoztathattya. Elhitték azt a' *Luteristák,* hogy az a' része a' Tíz parancsolatnak nem kötelez; és, hogy Istentül, a' Szombatnak kötelessége elvétetett, Vasárnapra vitetett, noha ezekben semmit a' Sz. Irásban nem olvasunk, hanem csak

Pag. 546, 547, 610, 612.

Supra fol. 617.

Vide c. 6. § 3. n. 2.

az *Ecclesiá*nak *Traditió*jából tudgyuk. Ha azért elhiszik, hogy a' Szent Irásnak illyen nyilván-való parancsolattyát a' Szombatrúl, hátra kel hadni a' *Traditió*ért: Tehát, valamit hisznek a' Sz. Irás kivül, sőt a' Szent Irás ellen. Ha ez oly kicsiny dolognak látczik *Balduinus*nak, hogy *az Ecclesiának szabadságában ál:* ő lássa mint szabad azzal az *Ecclesia*, hogy nyilván-való Parancsolatot és Irást elhagyhasson. Említi a' Szent Irás [1]a' Szombatnak első napját; említi[2] az Úr napját; azt-is írja Szent *Pál*[3], hogy a' Szombat, árnyék vólt: de azt nem mondgya a' Tíz parancsolat bötüje ellen, hogy Szombat-helyében Vasárnapot illyünk, sőt azt sem mondgya, hogy azok az említett napok, Innepek vóltanak. Miképpen hogy, mikor azt olvassuk, hogy Szent *Pál* Szombaton a' *Synagogá*kba ment, és ott tanított, *Actor. 13. v. 14.* a' vagy, hogy Szombaton az Imádság helyre ment, és ott predikállott, *Actor. 16. v. 13.* abból ki nem hozhattyuk, hogy Szombatot kellyen illenünk.

[1] 1. Cornt. 16. v. 2.
[2] Actor. 20. v. 7.
[3] Apoc. 1. v. 10.
[3] Colos. 2. v. 16.

Mentegeti azt-is *Balduinus*, hogy *Essentiá*-t, *Personá*-t, nevezünk a' Szent Háromságban: de soha úgy nem mentheti, hogy helyén ne maradjon, hogy ezek a' szók, a' Sz. Irásban nincsenek. Kiből igazán következik, hogy a' Hit dolgaiban nem kel mind megvetni, a' mit nem találunk a' Szent Irásnak világos bötüjében.

§ 4. Szent Irás ellen tanít az Augustai Confessio.

Azt mondgya; hogy, *Parancsolat nélkül nem szabad Isten tisztességére valamit cselekedni.* Szent *Pál* ez ellen azt írja; hogy, *Parancsolat nincs arrúl, hogy valaki Szüzességben maradgyon: de jobban cselekeszi, bóldogb lészen, a' ki úgy marad.* Ő maga-is *Votum*ot, fogadást tett Istennek[4], parancsolat nélkül. *Balduinus* erre csak azt mondgya; hogy, [5]*Sem a' Szüzesség, sem a' Szent Pál Fogadása, nem Isten tisztességére néznek.* Nem ezt taníttya Sz. *Pál:* hanem nyilván írja; hogy [6]*Minden szót, és cselekedetet, Isten tisztességére igazít* a' Keresztyén ember. És kiváltképpen a' *Votum*, Istennek tett Fogadás, oly dolog, mellyel [7]*ember magát Istennek szenteli;* mely Isten előt kedves [8]*Imádság.* Azért, [9]*Vota justorum placabilia,* Istent engesztelik az Igazak fogadási. És, a' mint *Balduinus* szól; [10]*In medio eorum, quibus colitur Deus, ponuntur Vota; Isai. 19. v. 21.*

1. Cor. 7. v. 25, 38, 40.
[4] Acto. 18. v. 18.
[5] Pag. 549.
[6] 1. Cor. 10. v. 31. Colos. 3. v. 17.
[7] Num. 6. v. 2.
[8] Cap. 21. v. 2, 3.
[9] Proverb. 15. v. 8.
[10] Pag. 637.

II. és III. Az *Augustai Confessio*, a' Szüzesség fogadásának

megtartását, *Lehetetlennek;* a' Házasság-nélkül-való életet, Természet ellen valónak mondgya. Szent *Pál* pedig, tanácsollya a' Házasság nélkül-való életet, és azt írja; hogy, *Jobban cselekeszi;* 1. Corinth. 7. v. 25, 38, 40. *Bóldogb lészen* a' leány, ha férjhez nem mégyen. *Balduinus* azt írja; hogy Krisztus erőssíti azt, hogy, A' ki Szüzességet fogad, lehetetlen dolgot fogad; *Castitatem vovens, rem vovere impossibilem* Pag. 550. *Christus ipse comprobat.* Ennél nagyob hazugság nem lehet: mert sohúlt ezt Krisztus nem erőssítette. És ha ez igaz, senkinek nem tanácsolhatta Szent *Pál* a' Szüzességet: mert, a' mit tudunk, hogy Lehetetlen, azt csak a' bolondok tanácsollyák. Azt írja végtére *Balduinus;* hogy, az *Augustai Confessio* szavait, csak azokrúl kel érteni, *kiknek ajándékok nincs a' Szüzesség tartásra.* Mi-is azt Sapient. 8. v. 21. hiszük, hogy, *Aliter non possum esse continens, nisi Deus det;* Isten ajándéka nélkül, senki tisztán nem élhet. És ha csak ezt mondaná a' *Confessio,* nem feddenők érette: De általlyában írja; hogy, *A' ki Szüzességet fogad, Isten parancsolattya ellen, Lehetetlent fogad.* És hihető, hogy a' *Luter* tanítására néz, mellyet eléb Supra, fol. 575. hallánk; hogy, Valamint nem lehet, hogy a' ki férfi, ne légyen férfi: úgy nem lehet Aszony ember nélkül.

IV. Azt hirdeti a' *Confessio;* hogy, *Sola fide,* csak Hit által üdvözülünk, igazúlunk. Szent *Jakab* pedig azt írja: *Non ex fide* Jacob. 2. v. 24. *tantum,* hogy nem csak hit által igazúlunk. Erre a' mit felel *Bal-* Infra cap. 12. *duinus,* az Igazulásrúl szólván, megrostállyuk.

V. A' *Confessio* azt taníttya; hogy, *A' ki bűnben vagyon,* Vide supra, fol. 559. *annak Hiti nincsen.* Szent *János* pedig azt írja; hogy, [1]*Sokan* [1] Joan. 12. v. 42, 43. *hittek Krisztusban, de inkább szerették az emberi dücsőséget, hogysem az Istent, és nem mertek vallást tenni.* Balduinus azt írja, hogy [2]*Ezeknek nem volt igaz hitek.* Én pedig többet hiszek Szent [2] Pag. 571. *János*nak, ki világos szókkal írja; *Crediderunt in eum,* hogy Krisztusban hittek. Lássa *Balduinus,* ha a' Krisztusban való Hit, nem igaz hit.

VI. A' *Confessio,* az Isten Parancsolattyát oly nehéznek mondgya, hogy *Senki ezt meg nem tarthattya.* Szent *János,* sőt ő-maga Krisztus, [3]*Nem nehéznek, künyünek* mondgyák. *Balduinus* azt írja; [3] 1. Joan. 5. v. 3. hogy, [4]*Az Ujonnan-születteknek, nem nehezek a' parancsolatok:* Matth. 11. v. 38. *mert noha ezeket bé nem tellyesíthetik, de Isten az ő vétkeket befedi* [4] Pag. 552. *a' Krisztus igazságával.* Ez merő balgatagság. Mert igyenes *Contra-* Vide supra, *dictio* vagyon abban, hogy *a' mi Lehetetlen, az Kinyü. és nem nehéz.* fol. 553. Azért, akár-mint fedeztessék az ember búne; de ha fen marad a'

Törvénynek *Lehetetlensége,* azzal eggyüt nem maradhat, hogy a' Törvény *Könyü, nem nehéz.*

Ephes. 3. v. 26. Rom. 8. v. 1. Pag. 552.

VII. A' *Confessio,* Bűnnek mondgya a' *Concupiscentiát.* Szent *Pál* pedig azt írja, hogy a' hívek, úgy megmosatnak a' Keresztségben, hogy *semmi rútság, és Kárhoztató,* bennek nem marad. Erre *Balduinus* azt írja; hogy, *Noha a' Bűn benne vagyon a' hívekben, de befedetik a' Krisztus igazságával.* Ez-után szóllyunk errül a' befedésrül. Most az elég, hogy, a' Sz. *Pál* tanítása szerént, *Nincs mocsok és rútság,* nincs *Kárhozatra-méltó* az Igazakban. Ha a' Bűn az Igazakban marad, soha úgy nem fedezhetik, hogy az Igazakban bűn ne légyen, és így, a' Sz. *Pál* szavai igazak nem lehetnek, ha igaz az *Confessio* tanítása.

Vide supra, folio 592, 593.

Luc. 13. v. 3. 5. [1] Pag. 552. [2] Supra, folio 561.

IIX. Igy szól a' Confessio: *Bizonytalan a' Bűnnek bocsánattya, ha ez akkor adatnék, mikor méltó penitentiát tartanánk.* Krisztus pedig azt mondgya; hogy, *Minnyájan elveszünk, ha penitentiát nem tartunk.* Azt feleli *Balduinus;* hogy [1]*ezt sohúlt nem taníttya a' Confessio.* Maga ezeket a' szókat, a' *Corpus Doctrinæ*ban foglalt *Confessió*búl írtam. És ez-előtt[2] a' *Concordiá*ból, sok helyeket jegyzénk, mellyekben azt taníttya; hogy az Igazúlás, nem füg semmi cselekedettül.

1. Petri 1. v. 17. Philip. 2. v. 12. [4] Eccli. 5. v. 5. [5] Pag. 553.

IX. Azt taníttya a' *Confessio;* hogy, *Minden embernek bizonyosan kel azt maga-felől hinni, hogy ő üdvözül.* A' Sz. Irás pedig azt taníttya; hogy, [3]*Félve rettegve keressük üdvösségünket;* és hogy [4]*A' bűnnek bocsánattyárúl, ne legyünk félelem nélkül.* Balduinus erre azt írja; hogy, [5]*A' fiúi félelemre kötelez a' Szent Irás.* Ezt én nem ellenzem: de, akár-minémű félelem légyen az üdvösségkeresésben, ha Félelem vagyon benne, nem lehet bizonyos az üdvösség, mert senki azt nem féltheti, a' mit bizonyossan túd hogy el nem vesztheti. Azért, akár fiúi szeretetből, 's akár szolgai rettegésből légyen az üdvösség-keresésben Félelem, azzal eggyütt nem maradhat a' *Luterista* Vakmerő bizakodás.

Ezek-után *Balduinus,* engem igen tudatlannak, magát pedig győzedelmes bajnaknak mutattya. De én az ő tudományát nem irígylem: A' győzedelemrül való itíletet, ő-reá nem bízták. A' kinek esze vagyon, megtapasztalhattya, hogy csak egy pontban sem menthette elégségesen a' *Confessiót.* És hogy el ne felejtse a' hamismondást, azzal fejezi bé ezt a' *Caputot*; hogy, a' Pápista hit-szerént, *nem születnek az emberek Eredendő bűnben:* kinél nagyobb hazugság nem lehet.

Pag. 554.

§ 5. Az Augustai Confessiónak Változásirúl.

Megengedi *Balduinus*, hogy az *Augustai Confessio* sokszor megváltoztatott *Melanchthon* által; és hogy ezek a' változások, *sok tévelygéseket szültek.* De azt veti utánna; [1]hogy, A' *Monguntiai Irás-tartó házból, kivették, és a' Concordia könyvébe igazán nyomtatták, valamint Augustában béadatott a' Confessio.* Bár úgy légyen, hogy *1580.* Esztendőben, a' *Concordiá*ban a' szerént nyomtatták a' *Confessiót*, mint a' *Moguntiai Cancellárián* találták: De, I. Csudálom, hogy egész Ötven esztendeig, az-az, *1530.* Esztendőtülfogva, *1580.* Esztendeig, a' minémű *Confessió*ra esküttek a' *Luter* Predikatorok, és a' minéműt a' *Corpus Doctrinæ*-eleibe írtanak; azt *Augustai Confessió*nak vallották, igaznak mondották, tőrrel paissal óltalmazták. Az-után pedig, azt megvetették, és a' mint *Balduinus* szól, *Eretnekség-szülő Confessió*nak mondották. Nem illik az igaz Valláshoz, hogy, a' mire ennyi esztendők forgásában esküttek Tanítói, azt az-után kárhoztassa; a' mit hitek-szerént *Augustai Confessió*nak vallottak, *Augustai Confessio* ne lett légyen. II. Nem javallom, hogy *in Præfatione Corporis Doctrinæ* azt hirdették; hogy, noha az-előtt hamissan nyomtatták a' *Confessiót:* de abban a' könyvben, igazán nyomtattyák. Most azt mondgyák, hogy az a' Nyomtatás hamis vólt. Ha akkor hazudott az egész *Luterista* gyölekezet; ki tudgya, ha most igazat mond? III. Szánom, hogy ily oktalanúl hurczollyák a' szegény kösséget a' *Luterista* Tanítók: hol egy, hol más, hol harmad *Confessiót* adnak eleiben; mindgyárt elhitetik, hogy az igaz *Confessio.* Ha ily nyilván-való dologban, így csalogattyák, és hitegetik a' kösséget: mit kel itílni a' titkosb dolgokrúl?

Pag. 554. et seq.

[1] Pag. 556.

Pag. 556.

§ 6. A Luteristák Concordiája, magával ellenkezik.

*Balduinus*sal egyetemben a' Luteristák, *Symbolicum scriptum,* közönséges Hit ágazatinak tartyák, a' mit a' *Concordiá*ban írtanak. Azért, ha ebben hamisságot, és hazugságot találunk; világoson megbizonyosodik a' *Luterista* Hitnek hamissága. Ebben azért a' könyvben,

Pag. 585.

I. Ellenkezést azt mondottam; hogy eggyütt, *a' Halottakért való imádságot* javallya: másutt, *a' Purgatoriomot, és ennek hiteléből származott dolgokat* kárhoztattya. *Balduinus* sokképpen magyarázza,
Pag. 331. mit kel érteni a' Halottakért való Imádságon: 1. Azt írja; hogy, *A' Halottakért való imádság, az eleveneknek használ: mert ezzel*
Pag. 350. *arra indíttatunk, hogy Isten Irgalmasságához folyamjunk.* 2. Azt beszélli; hogy, *A' Concordia, a' Halottakért való Imádságon, nem egyebet ért, hanem a' Halottak dícsíretit; és az Elevenek intését,*
Pag. 558. *hogy jól éllyenek.* 3. Azt írja; hogy, *A' Halottakért való Imádságon, érti azt, hogy a' halottaknak jót kívánunk.*

Liber. Concord. folio 247. De ezeket mind meghazuttollya a' *Concordia*. Mert, Először, azt mondgya; hogy, *A' minémű Imádkozást a' Halottakért javallottak a' régi Atyák, azt ő sem tíltya.* De a' régi Atyák, oly imádságot javallottak, mellyel a' Halottak lelke segíttetett; a' mint nyilván és világoson írja Sz. Ágoston, *Serm. 32. de Verbis Apostoli.* Enchirid. *c. 110.* Epist. *65. etc.* Másodszor, azt mondgya a'
Ibid. *Concordia;* hogy, *Aërius a' Halottakért való Imádságot, haszontalannak mondotta;* kinek *ő pártyát nem fogja.* Aërius pedig azt
Vide Kalaúz, l. 411. tanította, ugy-mond *Epifánius,* hogy az élők imádsága, nem használ a' halottaknak. Tehát ezt a' *Concordia* nem óltalmazza, ótalmazná pedig, ha azt tanítaná, hogy a Halottak lelke nem segíttetik az elevenek imádságával. Azért, lelki ismereti ellen tétováz *Balduinus* a' *Concordiá*nak világos ellenkezésében.

II. Azt írja a' *Concordia;* hogy a' Pápisták tanitása szerént, *Szabad akaratunk erejéből, az Isten törvényét bétölthetni, Istent szerethetni, bűnének bocsánattyát érdemelhetni.* Másutt azt írja; hogy a' Pápisták vallása szerént, *Ezeket Isteni malaszt nélkül nem cselekedhetni.*
Pag. 559. Balduinus ezt az ellenkezést megvallya: De azt írja, hogy a' Pápisták mind a' kettőt tanították; és *Becánust, Molínát* említi, mint-ha azt mondanák, hogy *természet erejéből a' Törvényt megtarthatni.* De ez merő hamisság. Mert minnyájan a' Pápisták, azt hiszik, a' mit a' *Tridentomi* Gyölekezet illyen szókkal tanít: *Ha*
Concilium Trid. Sess. 6. Can. 3. *ki azt mondaná, hogy a' Szent Lélek malasztya és segítség nélkül Istent szeretheti, penitentiát tarthat ember, úgy a' mint kívántatik, hogy az Igazúlás néki adassék: Átok légyen.* Ez-ellen, sem *Becánus,* sem *Molína* egy szót nem mondott.

III. Azt írja a' *Concordia;* hogy, a' Pápista hit-szerent, *Az emberektül gondolt Szertartások, törlik el a' halált.* Másutt azt mondgya;
Pag. 560. hogy a' Papista hit-szerént, *Efféle Elég-tételek, nem használnak a'*

bűn bocsánatra. Balduinus azt írja; hogy, *A' halál, és a bűn, nem ellenkeznek.* Nem tudom mit akarsz ezzel. Mert én meg sem gondoltam, hogy a' Lelki halál, és a' Bűn ellenkezzenek, sőt tudom, hogy a' Bűn, lelki halál: és a' Lelki halál, bűn. Abban vagyon az ellenkezés, hogy a' Pápistákra keni a' *Concordia* mind a' két dolgot; tudni illik, hogy az emberek Cselekedeti, *abolent mortem,* elrontyák a' lelki halált (mert errül, és nem a' testi halálrúl szól a' *Concordia*) és, hogy emberi cselekedetek, *non prosunt ad remissionem culpæ,* nem használnak a' bűn bocsánatra. Maga mi ennek eggyikét sem hiszük: Mert elégségesnek sem mondgyuk a' mi cselekedetinket a' bűn rontásra; az Isten malasztyából lett jó cselekedeteket sem mondgyuk haszontalannak az Igazulásra. De szabad az Ördögnek hazudni a' *Concordia*-által. Concor. fol. 108.

IV. Száma nélkül hirdeti a' *Concordia;* hogy, a' Pápista hitszerént, *Magunk cselekedetiből érdemellyük az Igazúlást.* Másut azt írja; hogy *Mindenkor azt hitte Pelagius ellen a' Krisztus Ecclesiája, hogy a' bűn bocsánat, Ingyen adatik.* És: A' Pápisták azt taníttyák, *hogy a mi Elégtételünk, nem használ a' bűn bocsánatra.* Balduinus azt írja; hogy, a' mit a Krisztus *Ecclesia*járúl mond a' *Concordia,* azt nem a' Pápistákrúl mondgya. Megbocsáss, *Balduine,* ha vétkeztem; *Luter* után indúltam, kitül ez-előt azt hallók, hogy *ő-előtte, a' Romai Ecclesia vólt igaz Ecclesia.* És mivel oly *Ecclesiá*rúl szól a' *Concordia,* mely *Mindenkor* hitte, hogy Ingyen adatik az Igazúlás; tudván hogy a' ti *Ecclesiá*tok mindenkor nem vólt, [1]mint magad sem tagadod: nem érthetem egyébre a' *Concordia* szavát, hanem a' *Romai Ecclesiá*ra. Végezetre, mivel bizonyossan tudom, hogy a' *Romai Ecclesia* mindenkor azt hitte az Igazulásrúl, hogy Ingyen adatik, méltán arrúl értettem a' *Concordia* szavát. Halgatással mulattya *Balduinus* a' másik mondást, mellyel a' *Concordia* megvallya, hogy, a' Pápista hit-szerént, a' mi Elégtételünk elégtelen a' bűn bocsánatra. Pag. 560. Lib. de Missa. Vide supra, fol. 91, 92. [1] Supra, fol. 503, 540, 541

V. Eggyüt azt írja a' *Concordia;* hogy, *A' Misét, szokott Ceremoniáival, öltözetekkel, gyertyákkal, etc. megtartya. És mivel az Atyák ezt Áldozatnak mondgyák, ők-is azt megengedik.* Másut, szidalmazza a' Misét. Erre *Balduinus* nem felel: hanem arra mutat, a' mit az *Augustai Confessió*nak Második hazugságára monda. Azért, én-is oda igazítom az Olvasót. Supra, fol. 605.

VI. A' *Concordia,* hol két, hol három, hol négy, hol hét *Sacramentom*ot ismér. *Balduinus* azt írja; hogy, *A' Szent Irásban, nincs* Pag. 561.

a' Sacramentom szó. Azért, helyén hadgya, hogy többnek, vagy kevésbnek mondhatni a' *Sacramentom*okat.

Concord. fol. 22 VII. A' *Concordia* eggyüt azt írja; hogy, *Csak az új, és Cánonok ellen való szokásokat kívánnya hogy elhadgyák a' Pápisták.*

Fol. 216. Másutt azt írja; hogy, *A' régi Cánonok nem szenvedik, hogy Papsága után valaki házasodgyék.* Ezzel megvallya, hogy nem a' régi *Cánon* ellen vagyon, hogy a' Pap meg nem házasodik. Tehát, ellene mond annak, a' mivel eléb ajánlotta magát. *Balduinus* itt nem túd

Pag. 561. hová lenni: hanem csak azt írja; hogy *A' Szent Irás ellen való Cánont, ők nem javallyák.* De ha csalni nem akart a' *Concordia,* nem kellett oly általlyában szóllani; hogy, *Csak a' Cánonok ellen bévett dolgokat nem javallya bennünk.*

IIX. Azt mondgya a' *Concordia;* hogy, *Isten nem kötelezi Házasságra azokat, a' kik tartóztatni akarják magokat.* Az-után, azt írja; hogy, *Természet törvénye-, és Szent Lélek parancsolattya ellen való a' házasságtalan Tisztaságnak fogadása.* Balduinus igazít,

Pag. 562 az *Augustai Confessió*nak Ötödik hazugságában adott feleletre. Én-is oda mutatok.

Fol. 565. IX. A' *Concordia* eggyüt azt mondgya; hogy, *A' hol igaz Hit*

Supra, fol. 552. *vagyon, ott az Isten Törvénye megtartatik, mert a' bűnnel eggyütt, igaz Hit nem lehet.* Ez ellen másut azt mondgya; hogy, *Soha semmit az Isten Törvényeben nem tellyesíthetünk.* Ismét: Eggyüt azt hirdeti; hogy, *A' hol igaz Hit vagyon, kételen következik a' törvénynek tellyesítése.* Ezt-is arczúl csapja, és azt írja; hogy, *Az embernek minden cselekedete, tisztátalan.* Balduinus azt forgattya, a' mit

Pag. 562. eléb-is hallánk; hogy, *A' Törvény kezdése, meglehet, de tellyesítése nem lehet.* És hogy, *A' ki jót cselekeszik, nem vétkezik: de tisztá-*

Supra, fol. 553, 555. *talanság ragadott cselekedetihez.* Ezeket eléb nyilván hamisítók: nem szükség leírnyia a' mit egyszer mondottunk.

Káromkodásnak nevezi *Balduinus,* a' mit a' *Kalaúz*ban írtam

Concord. fol. 307. a' *Concordia* szavairúl; tudni illik, hogy *A' miben ők a' Törvényt bé nem töltik, azt Isten nékik nem tulajdonittya. És a' mi fertelmes a' cselekedetben, azt Isten bűnnek nem tartya.* Ezek a' *Concordia* szavai: mellyekből nyilván következik, hogy paráznaság, gyilkosság, hamisság a' *Luteristák*ban, bűnnek nem tartatik Istentül. Ezt

Supra, fol. 558. hallók ez-előt *Luter*tül, az ő kakáló fiacskájának hasonlatosságából. *Balduinus* erre nem-is túd mit mondani: de nem-is szereti, hogy ily mélyen kifeszegetik az ő Tudományok gazságát. Azért morog,

Pag. 563. dúlfúl: és csak azt kottyantya; hogy, *A' mi bűn, az ugyan bűn*

ő bennek-is: sed reatus tollitur, *de büntetést nem érdemel.* A' mint eléb[1] mondám, ezzel szintén oly szabados menedéke vagyon a' *Luteristák*nak minden gonoszságra, mint-ha Törvények sem vólna. Más az, hogy nyilván ellenkezik a' Szent Irással: mely száma nélkül mondgya[2], hogy méltók halálra a' kikben efféle bűnök vannak.

[1] Supra, fol. 553. et seq.

[2] Rom. 1. v. 33. 1. Cor. 6. v. 10. Galat. 5. v. 21. Eph. 5. v. 5. Apocal. 2. v. 8. etc.

X. Azt mondgya a' *Concordia;* hogy[3], *Nem kel azon tudakozni, Mikor, mi-módon, ment Krisztus pokolba? halála előtt-e; vagy az után? csak Istensége-e? csak Teste-e? csak Lelke-e? Ezeknek értelmét, a' más világra tarcsuk.* Az-után, azt írja; hogy[4] *Az egész Személy, Isten és ember, temetése után ment pokolba.* Itt két vétek vagyon: Eggyik; mert azt írja, hogy nem tudhatni, Mikor, és mi módon ment Krisztus pokolba: mindazáltal, ennek idejét, és módgyát nevezi. Másik; mert az *Egész Személyt, Istent és embert,* mondgya hogy pokolra szállott: maga az Isteni személy, nem mehet egy helyből másba. Krisztus Urunk-is, igazán meghólt, és noha az Isteni Személynek eggyesülése, mind a' testel, 's mind a' lélekkel megmaradott, és azért vallyuk a' *Credó*ban, hogy az Isten fia eltemettetett, noha csak a' test temettetett el: mindazáltal, valamíg fel nem támadott Krisztus, mind addig, nem vólt ember, mert, sem a' test, sem a' lélek, magán, nem ember; hanem, mikor a' lélek a' testet eleveníti, akkor ember. *Balduinus* maga sem tudgya mit beszél. Azt mondgya; hogy, *Az egész Krisztus ment pokolban, temetése után; nem akkor, mikor halálban vala, hanem egy kicsinnyé feltámadása előt.* Ismét[5]: *Feltámadása előt ment pokolban, mikor immár lelke testében adatott.* Az-után, világosban szól[6]: *Cum jam revixisset, ante Resurrectionem;* pokolban ment, feltámadása előt, mikor immár halottaiból felelevenedett vólna. Im hallod, hogy, Feltámadása előtt Krisztus halálban nem vólt: feltámadása előt lelke testében adatott vólt: feltámadása előt megeleveníttetett vólt. Hogy támadhatott fel halottaiból, ha feltámadása előt halálban nem vólt? ha eleven vólt? Nem az-e a' Feltámadás, hogy, a' ki meghólt, megeleveníttetik? Illyen bolondsággal kel a' hamisságot óltalmazni. De még ennél-is nagyob bolondságot említ *Gretsérus,* a' töb *Luteristák* Irásiból; tudni illik, hogy Krisztus akkor-is élt, mikor meghólt.

[3] Concord. fol. 584.

[4] Fol. 750.

Pag. 564.

[5] Pag. 565.

[6] Pag. 584.

Grets. tom. 2. Defension. Bellar. fol. 226.

§ 7. A' Concordiának Hazugságirúl.

Száma nincsen a' *Concordia* hazugságinak. Példájúl egy-néhányat számláltam:

I. Hazugság: Hogy *Krisztus helyében, Máriát ültettyük: A' Szenteket, Krisztusnál irgalmasbaknak vallyuk.* Ezt nem tanította
Pag. 565. soha a' *Romai Ecclesia.* De *Balduinus* azt írja; hogy *Ugyan ezt hiszük:* az-az, nem menthetvén a' nyilván való hazugságot, Hazugsággal pótollya.

II. Hazugság: Hogy *a' Pápák, az Evangeliomot, olvasásra*
Pag. 566 *méllónak sem tartyák,* etc. Balduinus ezt igaznak írja: mert a' Pápák, úgy-mond, azt taníttyák; hogy, *Ők Sz. Pál ellen végezhet-*
Supra, fol. 493. *nek; az Apostoli mondást semmissé tehetik.* De, a' mint egy-néhányszor mondottam, ezek csak hamis költések: mert egy Pápa sem tanított illyen bolondságot. Forgattya azt-is *Balduinus;* hogy, *Némely Pápák, gonoszúl éltek:* Hogy *Volfius,* némely *Privatus* emberek szavait említi, kik a' *Bibliá*rúl illetlenül szóllottak. De ezek, a' *Concordia* hazugságát nem illetik, nem mentik.

III. Hazugság: Hogy a' Pápisták *a' Hitet gyalázzák: Az Igazulásrul szólván, a' Hitrül nem-is emlekeznek.* Balduinus ezt igaz
Pag. 567. mondásnak tartya: mert a' Pápisták, *azt a' Hitet nem javallyák, mellyel ki-ki maga üdvösségét hiszi.* Ezt bezzeg mi, nem Hitnek, hanem bolond *Persuasió*nak tartyuk: mert a' Hit, csak arrúl vagyon, a' mit Isten megjelentett. Ha azért a' *Concordia* csak úgy szóllana mint *Balduinus,* nem hazuttolnók. De mivel a' Hitrül szól, nyilván hamissat fog reánk.

IV. Hazugság: Szent *Ágoston* szavának mondgya a' *Concordia;* hogy, *A' Bűn úgy bocsáttatik meg a' Keresztségben, hogy megmarad, de nékünk nem tulajdonittatik.* Ezt Szent *Ágoston* nem
Supra, fol. 593. mondotta: sőt nyilván írta, hogy Minden bűn eltöröltetik a' Keresztségben. Azért *Balduinus* sem meri mondani, hogy Sz. *Ágoston*
Pag. 567. szava a' mit a' *Concordia* mond: hanem azt írja; hogy, *A' Concordia nem mondgya hogy ez Sz. Ágoston szava, hanem csak azt írja, hogy illyen módon szól Sz. Ágoston.* De ez igen szemtelen
Concord. fol. 59. hazugság; mert a' *Concordia* szórúl szóra így ír: *Ad eumdem modum loquitur Augustinus, qui* Ait. *Peccatum in Baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur.* Látod-e, hogy ezt

Sz. *Ágoston* szavainak mondgya? A' mit pedig itt *Balduinus* forgat, hogy a' *Concupiscentia* bűn; arrúl immár szóllottunk, és megmutattuk, hogy Sz. Ágoston, a' *Concupiscentiát* bűnnek nem vallotta. Azért, mikor a' Keresztség után megmaradni mondotta a' *Concupiscentiát,* azzal a' Bűnt megmaradni nem mondotta. Supra, fol. 593.

V. Hazugság: Hogy csak csufolkodó szó amaz; *Alamisnát adgyatok, és mindenek tiszták néktek.* Balduinus ez-előt azt mondá, hogy ezt a' sententziát[1], *tantum recitavit,* csak előhozta a' *Concordia:* Itt, maga jóvá hadgya: *Hæc interpretatio non est absurda,* nem tartya nagy dolognak, ha a' Krisztus szavait, csúfos tréfának tartyuk. [1] Pag. 407. Pag. 569.

VI. Hazugság: Hogy *Gergely előtt a' Régiek, nem említették a' Szentek segítségül hivását.* Tagadhatatlan, hogy Sz. *Ágoston* idejében, és az-előt, a' dücsöült Szentek segitségét kérték a' Hívek. Azért *Balduinus* Kettőt mond: 1. Hogy, *Invocationem cum his opinionibus, quas nunc docent adversarii,* ollyan vélekedésből nem kértek segítséget a' Régiek, minéművel most a' Pápisták. 2. Hogy Szent Ágoston, *ex vulgi consuetudine, quam sua sententia,* a' kösség vélekedéséből, nem maga tetczéséből írt, mikor a' Szentek imádságát kívánta. Mind a' két feleletben, szüveket visgál *Balduinus,* és képmutatókká tészi a' Szent Atyákat; mint-ha a' kösség kedveért, Lelki isméretek ellen tanitotta vólna. Vide Kalaúz, II. 259. Pag. 569. Pag. 570.

VII. Hazugság: Hogy *az Evangeliom, nem tanácsollya javaink elhagyását.* Mert külömbet olvasunk, *Matth. 19. v. 21, 29.* etc. *Balduinus* azt írja; hogy csak egy Ifiúnak *parancsolta Krisztus, hogy elhadgya mindenét.* De nem igazat mond: Mert Krisztus nem parancsollya, hanem tanácsollya, és szabadságában hadgya ezt az Ifiúnak: *Si vis.* A' mit parancsol Isten, azt nem hadgya reánk, hogy, ha akarjuk, mivellyük; hanem általlyában kötelez arra. Pag. 571, 534.

IIX. Hazugság: Hogy, a' Pápista Vallás szerént, *Minden jó indúlatunk nélkül, igazít a' Sacramentom.* Ebben a' dologban, mutat *Balduinus*[2] az Augustai *Confessió*nak Harmadik hazugságára adott válaszra. Azért én-is[3] oda igazítom az Olvasót. [2] Pag. 571. [3] Supr. fol. 605, 606.

IX. Hazugság: Hogy, a' Pápa, maga-felől azt hirdeti; *hogy ő, elváltoztathattya a' Sacramentomokat: Sz. Irás ellen végezhet.* Ezt *Balduinus* azokkal a' hazugságokkal menti, mellyeket ez-előt meghamissítottunk. Mert hazugúl írja[4], hogy *a' Constantiai Conciliom,* Krisztus ellen; a' *Tridentomi* Gyölekezet, Sz. *Pál* ellen végezett. Pag. 572. [4] Supra, fol. 589, 592, 593.

[1] Supra, fol. 515. [2] Supra, fol. 496. Hazugúl mondgya[1], hogy *Bellarminus* a' Pápa *Decretomát*, Szent Irásnak mondotta. Hazugúl beszélli[2], hogy a' mi nem Sz. Irás, azt-is Sz. Irássá teheti a' Pápa.

X. Hazugság: Hogy *Bűnünk bocsánattya semmi Cselekedettül nem függ.* Mert a' Sz. Irás, azoknak ígíri a' Bocsánatot, kik engednek Istennek, és penitentiát tartanak. *Balduinus* erre-is csak azt feleli, a' mit az *Augustai Confessio*nak magával való Tizedik Ellen- Pag. 572. kezésre felelt; hogy a' *Penitentia, és egyéb Jó cselekedet, nem oka az Igazúlásnak: de azért, nem igazúl, a' ki Isten parancsolatit meg-* Supra, fol. 613. *szegi.* Errül a' mit az említett helyen mondánk, nem szükség újobban leírnunk.

§ 8. A' Concordiárúl mit ítíltek a' Túdós emberek.

Előszámlálván egy-nehány dolgot, mellyet a' *Concordia* jól tanít; [3] Concord. fol. 369. [4] Concord. fol. 361, 505. úgy-mint: hogy[3] *Reggel estve, a' Sz. Kereszt jegyével meg kel jegyeznünk magunkat:* hogy, *A' Mi-Atyánkot* azon kel végezni[4]; *De szabadíts a' gonosztúl. Amen.* Azt kérdettem: Mi az oka, hogy effélét most a' *Luterista* Tanítók nem hirdetnek, noha minden Predikatorok erre a' Könyvre esküsznek? *Balduinus* azt írja, hogy, Pag. 573. *Sem hasznos, sem szükséges a' Kereszt-vetés:* De okát nem adgya, miért kellett a' *Concordiá*ban parancsolni, hogy Reggel estve Kereszttel jegyezzük magunkat, ha ez a' Kereszt-vetés hiuság? A' *Mi-Atyánk végé*rül azt írja; hogy, *Nem vétkezel benne, ha úgy végezed:* Luc. 11. v. 6. *mert Sz. Lukács-is úgy végezi.* Nem ez a' kérdés *Balduine,* hanem az; Miért hogy ti így nem végezitek, noha a' *Concordia,* melyre esküsztök, azt rendeli, hogy így végezzétek?

A' töb előszámlált jó dolgokrúl a' mit beszél *Balduinus;* ezelőtt, a hol helye vólt, megvisgáltuk. Legutól egy-nehány fő Túdós emberek Ítíletit jegyzettem fel, az *Confessio*rúl, és *Concordiá*rúl. Pag. 577. et seq. Azoknak szavaira, azt feleli *Balduinus,* hogy az eddig magyarázott dolgokból, fejtve maradnak: Hanem, akad azokban az Tévelygésekben, mellyeket *Bellarminus* előszámlál: és azt állattya; hogy Krisztus Urunk, Isteni természete szerént-is, Közbenjáró vólt: Az Isteni tulajdonságok-is úgy közöltettek a' Krisztus emberi természetivel, hogy az ő Embersége Mindenható lett.

Ezek tudatlan balgatagságok. Mert, Először: A' Krisztus közben-járása, mely az Isten engesztelését, az emberi nemzet Vált-

ságát nézi, főképpen halál által lett; azért a' Sz. Irás, Krisztus halálának tulajdoníttya ezeket. Ha azért Krisztus, Istensége szerént vólt Közbenjáró: tehát Istensége szerént meghólt. Másodszor: A' Közbenjáró, *in quantum Mediator,* a' menyiben Közbenjáró, külömböz azoktúl a' kik között jár. Mivel azért Krisztus, az Isten, és a' bűnös emberek között vólt Közbenjáró; *in quantum Mediator,* a' menyíben Közbenjáró vólt, külömbözni kellett az Istentül. Tehát, Istensége szerént nem vólt Közbenjáró. Emberi természete szerént pedig, külömbözött az Istenségtül, sőt a' maga tulajdon személyétül-is, a' Bűnös emberektül-is külömbözött; mert ő bűnös ember nem vólt. Krisztus azért, igaz Ember és igaz Isten a' Közbenjáró; mert csak a' csupán Ember, nem elégséges, Isten haragjának engesztelésére; csak az Isten, meg nem halhat. Annak-okáért, Isten ember a' Közbenjáró; Isten ember a' ki meghólt, a' ki született Bóldog Aszonytúl: de nem Istensége-szerént, hanem Embersége-szerént, illenek ezek az Isten emberhez. Miképpen hogy, Krisztus Isten ember, mennyet földet teremtette, örökké vólt: de azért, ezek csak Istensége szerént illenek Krisztushoz.

2. Cor. 5. v. 19. Mundum reconcilians SIBI.

Az Isteni tulajdonságok-is, a' Fiúnak Személyével eggyütt, közöltettek a' Krisztus emberségével azon egy Személyben: de, a' mint *Balduinus* megvallya, nem úgy, hogy ezek által, a' Krisztus embersége halhatatlan, és örökké-való légyen[1], *quia communicatæ sunt mediate,* mert csak az Isteni személyben közöltettek ezek az Emberséggel. De errül másutt bővebben szóllyunk. A' ki pedig egész óltalmát akarná olvasni a' *Bellarminus* ítíletinek, ezekrül a' *Concordia* tévelygésirül; olvassa Gretserust, *Tom. 2. Defens. Bellarm. post Librum tertium de Christo. Et Digressione, post libri 5. caput. 8.* ki mind *Hunnius*nak, 's mind egyéb Újítóknak ezekben való csavargásit, czikkelyenként meghamissíttya.

[1] Pag. 583.

Fol. 171, 374.

Ezekből kitetczik a' *Luterista* Vallásnak hamissága. Nem-is kételkedem, hogy a' ki figyelmesen olvassa ezt a' *Kalaúz* Harmadik és Negyedik könyvének óltalmazását; eszébe veheti, hogy csak annak való a' *Luter* Hit, a' ki szem-békötve, veszedelemre vetemedik.

V. RÉSZE.

A' CALVINISTA VALLÁSRÚL.

Ötödik könyvében a' *Kalaúz*nak megbizonyítottam, hogy a' *Calvinus* követői csak eggyet sem hisznek igazán a' Hit Ágazatiban. *Balduinus* sem menti a *Calvinistá*kat.

[1] Kalaúz. I. 644.

Ezen Ötödik könyvben, sok hamisságát számláltam[1] a' *Luterista* Vallásnak: Mert, 1. *Luter* és *Melanchthon* azt tanították, hogy

[2] Fol. 467.

a' Gonoszt-is, Isten cselekeszi az emberben. 2. *Luter*[2], a' Szent

[3] Fol. 485.

Háromság tagadóknak sok dologban kedveskedett. 3. Azt feszegette[3],

[4] Fol. 485.

hogy az Isteni személynek testesülése, lehetetlen. 4. Krisztust[4], gyalázatos szókkal illette; tudni illik, hogy lator, lopó, parázna

[5] Fol. 506.

vólt. 5. A' poklot[5] nem hitte. 6. Krisztusnak ítíletre jövésérül[6],

[6] Fol. 509.

alkalmatlanúl szóllott. Ezekre nem szól semmit *Balduinus;* a' *Calvinisták* palástya alá rejti a' magok vétkét-is.

VI. RÉSZE.

A' TRADITIÓKRÚL.

Mint a' ki óltani akarván a' tüzet, olajt önt reá, annál inkáb gerjeszti: úgy *Balduinus* az Igazságot bontogatván, annak erejét és győzhetetlen fényességét terjeszti. Mert minden okoskodásinak vége csak az, hogy jobban erőssíti a' *Romai* Anyaszentegyháznak tanítását: mellyet számlálhatatlan hazugságokkal terhel, Irásának minden levelében. Mihelyt pedig valamely darabos szócskát kaphat akár-mely *Privatus Doktor* irásában; mindgyárt kiáltya, hogy ez a' *Romai Ecclesiá*nak Vallása; mely dologrúl ennek előtte szóllánk.

Vide supra, fol. 492.

Nem akarom laistromban venni a' *Balduinus* hazugságit, mert eddig-is elég gazságát jegyzettem. Szánom hiuságos szó-szaporításival az üdőt vesztegetnem. A' mit másuvá tartozó dolgokbúl ide elegyít, azt tulajdon helyére tartom. A' mit ez-előt meghamisítottam, azt elő nem hozom, noha *Balduinus* azokat-is gyakran újíttya: Hanem, csak azt viszem próbára, a' miben láttatik valamit mondani.

§ 1. Mirül vagyon Közbenvetés a' Traditiók dolgában.

Nem hiszi *Balduinus*, hogy mi azt hiszük a' mit mondunk. Magárúl ítíl mást. De mi az ő kedvéért, Hitünket el nem tagadgyuk. Hiszük azért, hogy az igaz Hit, csak Isten szaván fondáltatik. Hiszük, hogy semmi-némű *Traditiót*, vagy Tudományt nem kel bévenni, és hinni, valamely a' Sz. Irással ellenkezik. Hiszük, hogy *implicite, mediate*, bétakarva, minden szükséges Tudomány megtaláltatik a' Sz. Irásban, mert, a' mit nyilván ki nem fejez, annak ismeretire bizonyos útat és módot mutat; mint ez-előtt hallók.

Supra, fol. 600. Lutherani non credunt et dicunt.

Vide Kalaúz, I. 139.

Supra, fol. 494, 495, 614.

[Azt is világossan taníttyuk, hogy a' *Traditiók* három-félék. Elsők: *Isteni és apostoli traditiók;* azok pedig oly igasságok, melyeket Isten megjelentett az apostolok által és a' Szent Irásban nem irattak. Efféle *Traditiók* hitelére kötelez Sz. Pál. Illyenek ama *Traditiók*, hogy a' Sz. János látása Szent Irás; hogy Szombatot nem kell illeni; hogy Vasárnapot meg kell szentölni: hogy a' véres és fojtott állatot megehetni. Illyenek a' sacramentumok *formái;* a' Sz. Irás Könyveinek lajstroma; egész és igaz értelme. Második rendbeliek az *Ecclesia Traditiói.* Azok pedig oly szokások és rendtartások, mellyeket az egyházi pásztorok rendeltek vagy az egész Keresztyénségnek szokásával törvénnyé váltanak, noha ezek nem Hit dolgai, és az üdőnek, helynek, alkalmatosságnak mivoltához képest el is változtatnak. Illyenek az Egyházban való énekek, solosmák, külső szertartások. Ilyenek a' keresztség és egyéb *sacramentumok* szolgáltatásának ceremoniái. Mert, hogy mindenütt egyenlőség lenne, hogy kiki maga kedve és ajtatossága szerint ezeket ne rendelné, hogy valami hiúságos, csúfos vagy babonás ceremoniák ne elegyednének a' szentség szolgáltatásában, *communis ritust*, közönséges rendtartást kellett ezekben szabni az *Ecclesiának*, mellyekben noha változást tehet az *Ecclesia*, ha a szükség kivánnya, de magától senkinek nem szabad változtatni. Harmadik rendben vannak az Emberi *Traditiók* és külső dolgokra néző rendek; minden *Respublicában*, Városban, Céhekben, Társaságokban. És effélékben hasznosok és hiúságosok, jók és vétkesek lehetnek.

Itt a' kérdés az Első és Második rendbeli *Traditiókrúl* vagyon: Mivel pedig abban eggyezünk, hogy valamely *Traditió* ellenkedik a' Sz. Irással, azt meg kell vetni, mint ördögi tudományt; Hamissan írja *Balduinus*, hogy a' közbenvett kérdés abban vagyon, *ha*

bé kell-é venni a' Szent Irással ellenkező és emberektül gondolt hiúságos Traditiókat! Mert errül semmi kérdés nincsen. Hanem a' kérdés csak arrul vagyon, Ha tartozunk-é valamit hinni, és az isteni szolgálatban gyakorolni, noha azt a' Szent Irásban nem találjuk, hanem Traditióból veszük!]*[1]

Magyarázván *Balduinus* Vallását, merő Pápista módon szól: Mert azt írja; hogy, igen *Absurdus*ok, balgatagok vólnának, ha
Pag. 588, 1195. et supra f. 498. azt hirdetnék, *Hogy semmit nem kel hinni, sem cselekedni, Isten parancsolattya nélkül:* Mert szükség sokat hinnünk, és az Isteni szolgálatban cselekednünk, noha ezek a' *Bibliá*ban nincsenek; *Multa*
Pag. 600. *credere, et in Ministerio facere necessarium est, quæ non extant in libris Biblicis. Credimus, Christum, et Apostolos multa docuisse, quæ scripta non sunt, nec ex Scripturis elici possunt. Credimus, Apostolos multis locis, ritus atque consuetudines, ordinis ac decoris gratia sanxisse, de quibus nihil in Scripturis legitur.* Másutt ismét így szól:
Pag. 669. *Quod Ecclesia veras Traditiones custodire possit, concedimus.*

De mivel a' hamisság egy nyomban nem marad: fordíttya
Pag. 600, 601. Contradictio. pennáját *Balduinus*, és azt írja; hogy, *Az üdvösségre szükséges tudomány, akár Hitet, akár erkölcsöt illessen, a' Szent Irásban találtatik elégségesen. A' mit az Apostoli Traditiókból hiszünk, azok nem szükségesek üdvösségünkre.* Ezek mint férjenek-egybe, ő lássa.

§ 2. Minémű tétovazással csavarog Balduinus az Igazság előtt.

Három Róka-lyuka vagyon *Balduinus*nak, melybe szalad, mikor sürgettyük.

Pag. 603. et seqq. Vide supra, fol. 582. I. Szám nélkül írja; hogy Ők, csak *Dogmata et Articulos,* a' Hit ágazatit mondgyák Sz. Irásban találtatni: nem *Ritus* az Isteni

*[1] A zárójelbe tett szöveg helyett az első kiadás a következőket tartalmazza:

Azt-is világossan taníttyuk, hogy a' *Traditiok* Háromfélék: I. Apostoli *Traditiók;* mellyekre kotelez Sz. Pál, *2. Thess. 2. v. 15.* És ezeket úgy vallyuk, mint Apostoli tanitásokat. II. Egyházi *Traditiók;* az-az, oly aitatos szokások, és rendtartások, mellyeket, vagy az Apostolok, vagy az ő hozzájok közeljáró Egyházi Pásztorok rendeltek, és a' Keresztyénségnek szokásával Törvénnyé váltanak, noha ezek nem Hit dolgai, mivel az üdőnek, helynek mivóltához képest, változtathatnak. III. Emberi *Traditiók* Mellyek közzül, noha némellyek alkalmatosok lehetnek: de némellyek Isten és Sz. Irás ellen; némellyek hiuságosok, és haszontalanok lehetnek. A' mi a' Sz. Irással ellenkezik, vagy hiuságos dolgokra néz: azt megvetésre méltónak vallyuk.

A' viszálkodás azért, nem abban vagyon, a' mit száma nélkül beszél *Balduinus*, ha, bé
Pag. 601. kellyen-e venni *a' Szent Irással ellenkező, és emberektül gondolt hiuságos Traditiókat:* mert ezeket minnyájan megvettyük: Hanem, az Apostoli, és Egyházi *Traditiók*rúl vagyon a' kérdés.

szolgálatnak rendtartását. De ebben, Két nagy ravaszság fekszik: Egyik az; hogy sohúlt meg nem magyarázza, mit ért a' *Dogmá*-n, vagy *Articulus*-on. Vette eszébe, hogy, ha ezt kezdené magyarázni, galibába hozná magát. És mivel a' Sz. Irás, *Dogmá*-t, és *Articulus*-t illyen értelemben sohúlt nem említ; ha Sz. Irás kivül a' Hit dolgairúl nem akar tanítani, bizonyost nem mondhat ezekrül. Másik az; hogy csak az eggyügyük szemét akarja békötni, mikor sok helyen írja, [1]hogy Ők, az Isteni szolgálatnak rendit, Sz. Irás nélkül-is bévészik. Mert közönséges értelmek a' *Luteristá*knak; hogy, [2]*Az Isteni szolgálatban, Isten parancsolattya nélkül, semmit nem kel mivelni.* Erre vonszák ama' mondást: [3]*Hoc tantum fac, quod ego præcipio.* Mikor azért azt kiáltya *Balduinus;* hogy, Némely előhozott Példák, vagy Irások, *nem Hiendő, hanem Cselekedendő* dolgokrúl, és *Rilus*okrúl vannak: azzal ki nem fesel a' hálóból, ha igaz, hogy csak azt kel cselekednünk a' mit Isten parancsolt.

Ostende in Scriptura, Quid sit Articulus; Quid Dogma.

[1] Ita pag. 610. et seq.

[2] Pag. 636.

[3] Deut. 12. v. 32.

Loca Scripturæ, quibus Traditiones oppugnant, non tantum de Credendis, sed et Faciendis agunt.

II. Csavargás: Mikor bizonyos Példát említünk a' *Traditió*krúl, mellyet az Újitók sem tagadhatnak; úgy-mint, hogy Sz. *Pál* írta a' *Róma*-béliekhez szólló Levelet; hogy ez oly tisztán maradott, a' mint írta, *etc.* ottan-ottan azt veti elő *Balduinus*, hogy az, *Historia*, nem *Articulus: Quod aliquis liber Biblicus incorruptus manserit, ad Historiam, non ad Fidem pertinet.* Ebben-is Két hamisság vagyon: Eggyik; hogy a' *Historiát*, az-az, régen lett dolognak vallását, nem akarja *Articulus*nak, Hit ágazatnak ismérni: maga a' *Credó*ban, Hit ágazattyának vallyuk, hogy Krisztus született, megfeszíttetett, meghólt, eltemettetett, feltámadott, menyben ment. Ezeket töröllye ki *Balduinus* a' *Credó*ból, ha Hit ágazatnak nem tartya a' *Historiát.* Másik az, hogy, csak szórul való vetekedésre akarja vonni a' dolgot, hogy azon *disputállyunk* mit kellyen *Articulus*nak nevezni? Maga, nem ez a' Kérdés; hanem az: Ha vagyon-e oly Tudomány, mellyet lelkünk vesztése alatt tartozunk hinni, noha a' Sz. Irásban nem találtatik? Ezt, akár *Articulus*nak, akár *Documentom*nak, akár-minek egyébnek nevezzed, nem törödünk rajta.

Pag. 650, 862.

Vide supra, fol. 509.

Vide supra, fol. 509.

Quæstio de nomine.

III. Habozás: Néha azt forgattya *Balduinus;* hogy a' Régi jó szokásokat, szabadoson követtyük, nem kötelességből. A' Vasárnap, Húsvét, Pünkösd inneplésérül, azt írja: [4]*Libere instituti, mutari possunt.* [5]*Dominicæ diei celebratio, liberæ observationis est.* Hogy a' Keresztségben amaz ígéket mondgyuk, *Én téged keresztellek,* etc.

[4] Pag. 610.

[5] Pag. 612. Vide supra, fol. 615.

[1] Pag. 613. [1]nem szükség-képpen kívántatik, úgy-mond. Minémű szókkal szenteltessék az Úr Vacsorája, és hogy ezt éhomra kel venni, szabados
[2] Pag. 629, 633, Contradictio. dolog: [2]*Nos inter Adiaphora ponimus, quæ sunt liberæ constitutionis. Quod Cœna Domini jejuno stomacho sit accipienda, est liberæ observationis.* De mivel ebből iszonyú rendetlenség következnék az
[3] Pag. 645. *Ecclesiá*ban, más helyen *Balduinus* azt taníttya; hogy, [3]*Az Anya-*
[4] Pag. 647. *szentegyház szokását, Törvény-gyanánt kel tartani.* És, [4]*Lelki ismeretit megsebesíti, valaki az Anyaszentegyháznak szokott Rendtartásit elváltoztattya.* Igy jár, a' ki igaz úton nem jár; hol eggyet, hol mást mond. De ezeket szemünk előtt kel viselnünk, hogy értvén tétovazását, könnyebben bédughassuk Róka-lyukát.

§ 3. Példákból erőssíttetnek a' Traditiók.

[Gondolatlanul cselekesznek az Újítók, hogy a Krisztus Ecclesiaiában semmit hitelesnek nem ítílnek, hanem csak a' mi Szent Irásunk irott bötüivel bizonyíttatik. A' mikor az Apostolok plántálták és teriesztették az igaz tudományt, szent . . . . . [*1] és a töb Apostolok, nem akarták bizonyságul a Sz. *Máté* evangeliomát és Sz. *Pál* levelét, Sz. *Pál* és Sz. *János* sem bizonyítottak azzal, hogy ők ezt írták leveleknek harmadik részében. Hanem, a' Krisztus tanításából írás nélkül vett tudományt hirdették: és ezzel bizonyí-
1. Joan. 1. v. 3. tottak, mert azt ők így hallották. *Quod audivimus, quod vidimus, annunciamus vobis.* Azért a' Keresztyénségnek első plántálása nem írva hagyott, hanem írás nékül Traditióval tartatott tanításból gyarapodott.

Most is, valakik Keresztyén nevet viselnek, sok dolgokat hisznek, mellyek Sz. Irásban nem találtatnak: ollyakat pedig, hogy Keresztyén nevet nem érdemel, valaki ezeket nem hiszi. Ezt egynehány Példával mutattam a *Kalaúz*ban.] [*2]

I. Példa. Tartozunk ezt a' Három dolgot hinni: 1. Hogy szám szerént, ezek a' *Canonicus* Szent Könyvek, mellyeket a' *Bibliá*ban olvasunk. 2. Hogy ezeket a' Könyveket, nem más valaki, hanem azok írták, a' kik nevét viselik. 3. Hogy oly tisztán, éppen. veszte-

[*1] Néhány szó a papir rongálódása következtében eltünt.

[*2] A zárójel közt levő szöveg helyében az első kiadás ezt tartalmazza:

Valakik Keresztyén nevet viselnek, sok dolgokat hisznek, mellyek a' Sz. Irásban nem találtatnak: ollyakat pedig, hogy Keresztyén nevet nem érdemel, valaki ezeket nem hiszi. Ezt egy-nehány Példával mutattam a' *Kalaúz*ban.

getés nélkül maradtak ezek a' Könyvek, a' mint elsőben írták. Ezeket a' Sz. Irásban nem találjuk. Azért, akár a' Szent Léleknek belső tanitásából, akár a' *Balduinus*tól említett[1], Jelenségekből, [1] Pag. 605.
ércsék és hidgyék ezeket az Újítók: de meg kel vallani, hogy ezt a' Három dolgot, a' Sz. Irásban nem találni. Vagy, mutassák meg, mellyik Könyvnek, mellyik részében olvasták ezeket a' *Bibliá*ban. Mivel azért az egész Keresztyén Vallás, ezen a' három dolgon éppíttetik: világoson következik, hogy lelkünk vesztése-alatt hinnünk kel ollyat-is, a' mit a' Sz. Irásban nem találunk, hanem az *Ecclesia* és Apostoli *Traditiók* tanításának erejéből tudunk.

Balduinus erre kettőt mond: Eggyiket; hogy, [2]*Ecclesiæ testificatione constat de Authoribus, et integritate librorum Biblicorum. Traditio Apostolica, est testificatio de libris Biblicis; et hæc fallere non potest:* Az *Ecclesiá*nak bizonyság-tételéből, az Apostoli *Traditió*ból, tudhattyuk mellyek a' *Biblia* Könyvei; kicsodák ezeknek a' Könyveknek *Authori;* és hogy éppen maradtak. Im hallod, hogy éppen mindenestül megengedi *Balduinus*, a' mit akartam bizonyítani. Másikat, azt mondgya; hogy, *Articuli et Dogmata, quæ necessaria sunt ad salutem scire,* mind feltalálni a' Szent Irásban. De ezek, úgy-mond, az említett három dolgok[3], *non concernunt Articulum seu dogma Fidei: ad Historiam potius, quam Articulos pertinent;* nem Hit ágazati, hanem *Historiák*. Ezt a' csavargást, ennekelőtte világossan megrekesztők. Mert semmit a' Keresztyénségben nem hihet, valaki az említett Három dolgot nem hiszi. És ha üdvösségünkre nem szükséges ezeket hinni: üdvözülhet tehát, a' ki nem hiszi hogy az *Evangelium*ok, vagy a' Szent *Pál* Levelei, Apostoli Irások és tisztán-maradott Szent Irások.

[2] Pag. 609.

Pag. 602, 603.

[3] Pag. 603.

Supra, fol. 508, 509, 631.

A' mit a Sz. Irás Könyveirül mondék: azont mondom a' Szent Irás szavainak igaz értelmérül. Mert tartozunk a' Sz. Irásnak igaz értelmét hinni. Sohúlt pedig a' Sz. Irás meg nem mondgya, mellyik igaz, a' külömböző értelmek közzül. Krisztus szavai amazok: *Ez az én testem.* Ezt, *figurate* kel-e érteni, vagy *proprie;* minémű magyarázatban kel venni; sohúlt a' Sz. Irás ki nem mondgya. Azért akár minémű okoskodásokkal, és egyéb helyeknek egybevetésével fejtegessük ezt a' mondást: de az mindenkor fen marad, hogy mellyik légyen annak igaz értelme, a' Szent Irás ki nem mondgya. Mely dologrúl *Balduinus* illyen szókkal vallást tészen: *Multa credenda, quo ad sensum in Scriptura sunt, quæ manifestis verbis non exprimuntur.*

Pag. 401.

II. Példa. Maga kezével írá Isten a' Tíz parancsolatot, *Exod.* *34. v. 1.* Ebben, világos szókkal hagyá, hogy nevezet-szerént Szombatot illyük. Sohúlt a' Sz. Irásban nincsen, hogy ez a' parancsolat csak ideig-való, vagy hogy ezt most nem tartozunk követni, vagy hogy e' helyet más napot kel illeni: hanem ezeket *Traditió*búl hiszük.

Exod. 20. v. 8, 9, 10, 11.

Pag. 616. Idem supr. fol. 613.

Balduinus erre csak azt mondgya; hogy, *Ez nem Hit dolga.* De egy az; hogy, a' Vasárnap-szentelés, Isteni tiszteletre és szolgálatra rendeltetett. Azért, ha nem szabad parancsolat nélkül tisztelni az Istent: nem szabad a' Vasárnap-illés. Más az; hogy, a' mint eléb mondám, Hit dolga forog abban, hogy a' Tíz parancsolatnak legkisseb czikkelyét-is, Istennél egyéb el nem változtathatta; és hogy, a' mit Isten parancsolt, külömben azt nem szabad általhágni, hanem-ha Isten ő-maga felszabadíttya. Mivel azért a' Szombat elhagyása, és a' Vasárnap illése, ezt a' Hit dolgát magában foglallya: vagy meg kel a' Sz. Irásból mutatni, hogy töb része a' Tíz parancsolatnak az Új Testamentomra-is szolgál, csak ezt az egy czikkelyt Isten ő maga felszabadította, és megváltoztatta; vagy, ha errül világos Sz. Irás nem mutathatik, meg kel vallani, hogy ezt a' változtatást csak az Apostoli *Traditió*ból hiszük.

Supra, fol. 613, 614.

III. Példa. Az Apostolok, Szent Lélek hagyásából, úgy mint szükséges dolgot parancsolták, hogy [1] *Vérest* és *fojtottat* ne egyenek a' Keresztyének. Ezt az Apostoli parancsolatot, Sz. *Pál* hirdette, [2] hogy megtarcsák. Sohúlt a' Sz. Irásban nincsen, hogy ez a' parancsolat, csak bizonyos határozott üdőre szolgált, és hogy az-után megszünt. Sohúlt nincs írva, hogy ezt az Apostolok felszabadították. Mert, noha Szent *Pál* írja, [3] hogy az Oo Testamentomnak árnyékozó*[1] tilalmi, nem illetnek minket: de, hogy az Új Testamentomban, a' Sz. Lélektül Apostolok által kiadatott szükséges parancsolatokat szabadgyában elhagyhassuk, sohúlt a' Szent Irás nem mondgya.

[1] Actor. 15. v. 20, 29. Cap. 21. v. 25.
[2] Act. 15. v. 41. Cap. 16. v. 4.
[3] Colos. 2. v. 16.

Balduinus itt-is csak azt böfögi; hogy, *Ez nem illeti a' Hitet.* De nem néz a' dolognak fondamentomára: mely abban ál, hogy az Apostolok által adatott Szent Lélek parancsolatit, Istennél egyéb meg nem változtathattya. Az egész Keresztyénség azt hiszi, hogy azt a' parancsolatot, Isten elváltoztatta, noha ezt, nem Sz. Irásból, hanem *Traditió*ból vészi.

Pag. 612.

*[1] Árnyékos, előképes, typikus. L. Kol. 2, 16 Senki se ítéljen meg tehát titeket az étel vagy ital, az ünnepek vagy újhold, vagy a szombatok miatt, 17. melyek a jövendők árnyékai. (σκιὰ τῶν μελλόντων.)

A' több Peldákat, csak elgázollya *Balduinus*. Hogy *Ember feleségével megesküdgyék,* nem tudgya mit tészen: mert ők hit nélkül*[1] meghiszik egymást.*[2] Én pedig, mint-hogy Magyarúl, a' Magyaroknak írtam, a' mit Magyar-országban szoktak a' Predikátorok-is, azt említettem. Pag. 613.

A' Keresztségrül, azt írja: hogy, Ha a' Keresztelésben, ama' régi szokott ígéket nem mondgyuk; ha a' Szent Háromságot ki nem nevezzük-is: ugyan helyes a' Keresztség: *Non est de necessitate, ut verba usitata præcise serventur. Si tres Personæ non omnes nominatim exprimantur, nil deerit.* Alkalmas fondamentom ez, a' Keresztségnek tellyességes megvetésére. Mert, ha ezek a' szók nélkül igaz Keresztség lehet: honnan tudgya *Balduinus,* hogy a' ki keresztel, annak valamit kellyen mondani? mit kellyen mondani? Mert sohúlt a' Sz. Irásban, bizonyos szók nem parancsoltatnak, hogy azokat mondgyuk a' Keresztelésben: hanem, csak *Traditió*ból vettük, hogy ezeket a' szókat mondgyuk: *Ego te baptizo,* etc. És mivel *Balduinus* azt írja; hogy, *Ab intentione Baptizantis non pendet Baptismus,* a' Keresztelésre való akarattúl sem füg a' Keresztségnek ereje: csak szinte közönséges mosogatást hágy a Keresztségben. Mind ezek-után, mivel a Keresztségben a' *Luteristák*-is ezeket a' szókat mondgyák, *Ego te baptizo,* etc. ugyan fen marad, hogy az Isteni szolgálatban, oly dolgot cselekesznek ők-is, melyrül nincs parancsolat. Pag. 613. Vide supra, folio 579, 581, 631. Infra cap. 11. § 6. n. 3. in fine. Pag. 614. Supra, fol. 581

Hogy a' Keresztséget csak egyszer kel felvenni; hogy a' Kisdedeket meg kel keresztelni; hogy az Eretnekek Keresztsége után, mászor nem kel keresztelni: *Traditió* nélkül akarja *Balduinus* állatni. De eggyiket sem bizonyíttya világos Sz. Irással; hanem *discursus*sal, emberi okoskodással, mellyet csak a' tanúlatlan ifjak-is künnyen megfejthetnek. *Egyszer születünk test szerént,* úgy-mond: *tehát lélek szerént-is csak egyszer kel születnünk. Judas igazán keresztelt,* úgy-mond: *tehát az Eretnekek-is. Egész cselédet*[3] *keresztelték az Apostolok,* úgy-mond: *tehát Kisdedeket-is keresztelték.* Ha az Anyaszentegyház *Traditió*ja hitelt nem szerzene: csak ezekért az okoskodásokért, ily derék dolgokat, bizonyos hitellel nem követhetnénk. [Mert abból, hogy test-szerént egyszer halunk meg, és egyszer támadunk fel, nem következik, hogy lélek-szerént-is csak egyszer halunk meg bűn által. Hogy Judás keresztelt és Pag. 614, 616.

*[1] Hit nélkül = eskü nélkül. — *[2] Meghiszik egymást = bíznak, megbíznak egymásban. *[3] Családot.

hogy hitetlenség után keresztelt, nem tudom, honnan tudgya *Balduinus*. Azt én tudom, hogy sok ház és cseléd vagyon, ahon gyermek nincsen.]*[1]

Hogy az Új Testamentomban, Egy Feleségnél többet nem vehetni, mint az Oo Testamentomban vehettek; azzal bizonyíttya *Balduinus*[1]: mert Krisztus mondgya[2] hogy *Ketten egy testek*. De ez, esztelenség. Mert ezeket a' szókat, a' Teremtésrül írt könyvből említi Krisztus. Azért, ha az Oo Testamentomban, ezeknek a' szóknak sérelme nélkül, töb Feleséget vehetett Szent *Dávid:* mint köteleznek most ugyan azon szók, Egy Feleséghez? Hogy pedig a' Püspöknek egy feleségének kellett lenni; abból ki nem sül, hogy minden ember arra köteleztessék.

[1] Pag. 614.
[2] Matth. 19. v. 5. Genes. 2. v. 24
1. Tim. 3. v. 2.

A' töb sok Példákrúl, mellyeket a' *Kalaúz* Második Nyomtatásában említettem, nem szól *Balduinus*.

§ 4. Az Oo Testamentom Példáirúl.

Noha Isten azt parancsolta, hogy egyéb a' Papoknál, ne egyék a' Szekrény-eleiben tett Kenyerekből; Szombaton sem vólt szabad munkát tenni, sőt még csak tüzet-is gyújtani, *Exod. 35. v. 3.* de a' Sidók, *Traditió*ból vették hogy ezekben lágyítás lehetett, bizonyos szükségekben, és alkalmatosságokban.

Matth. 12. v. 4.

Pag. 617.

Balduinus azt írja; hogy, *Szükségnek idején, szabad vólt a' szentelt Kenyérben enni egyebeknek-is; Szombat napon-is szükséges munkát tehettek.* Ezt senki nem tagadgya. De az a' kérdés; Hol vagyon ez írva az Oo Testamentomban? Ha írva nincsen: tehát *Traditió*ból tudták a' Sidók, hogy azokat a' parancsolatokat ollyan határozással kel érteni.

Megvallya *Balduinus*, hogy *Traditió*ból tudták az Oo Testamentomban, mellyek a' Szent Könyvek. De ezt[3], *Historiának, nem Hit dolgának* nevezi. Mely dologrúl eléb szóllánk.

[3] Pag. 621. Supra, fol. 509.

Hogy *Ezechias* király idejében[4], Húsvétot nem abban a' hólnapban illették, melyben Isten parancsolta; azt írja *Balduinus*, hogy Isten tett arrúl engedelmet, *Num. 9. v. 10.* De nem vészi eszébe, hogy azon a helyen Isten, csak határozott bizonyos *Casus*ban engedte hogy más hólnapban áldozzanak. Az *Ezechias* idejében való dolog pedig, nem ollyan vólt.

[4] 2. Paral. 30. v. 2. Pag. 620.

* Az új kiadásba szánt toldalék.

A' töb Peldákrúl sem mutathat semmi Irást az Isten Könyvében: csak azt kapja elő ottan-ottan; hogy, Ez *Historia,* nem *Articulus,* és ezzel akar által-bújni minden dolgon. Hanem, a' hol a' *Machabæus*ok könyvéből említettem, hogy a' Halottakért való Áldozást, nem Irásból, hanem *Traditió*ból vették, azt írja; hogy, *A' Machabæusok, töb pogány szokásokat-is követtek, és ő róllok,* Pag. 619. *2. Mach. 4. v. 15. vagyon írva, hogy semminek tartották a' Sidó szertartást, hanem a' Görögöket követték.* Hiszem nagy hazugság ez! A' mit a' Sz. Irás amaz árúlo *Iáson*rúl, és az ő porázán futó Istentelen Papokrúl mondott, azt *Balduinus* a' *Machabæus*okra keni.

§ 5. A' Sz. Irás, a' Traditiókat bizonyíttya.

Káromkodik itt sokképpen *Balduinus.* Azt fogja reánk: 1. Hogy mi, az *Ecclesiá*nak tanitását javallyuk, *licet apertis Scripturis contraria,* Pag. 622. bár igyenesen ellenkezzék-is a' Szent Irással. 2. Hogy az *Ecclesiá*nak nagyob hitelt adunk, *hogy-sem a' Sz. Léleknek.* 3. Hogy[1] Pag. 624. *Csak egyedül a' Pápát tartyuk Hitünk Regulajának.* 4. Hogy[2] mi, [1] Pag. 636. [2] Pag. 631. a' Sz. Irás ellen, a' *Traditió*khoz ragaszkodunk. Ezek mind hiuságok. [3] Galat. 1. v. 8. Mert valamint Sz. *Pál* írja[3], hogy, ha az Apostolok, vagy az Angyalok tanítanak-is Isten Igéje ellen; Átkozottak: úgy mi-is átkozott *Ecclesiá*nak mondgyuk, valamely az Isten Igéje ellen tanít. Mert, miképpen az Apostolok, úgy az igaz *Ecclesia,* a' Krisztus ígíretivel megerőssíttetett, hogy a' pokol kapujától hamisságra ne vitethessék. Nem hogy nagyob hitele vólna pedig az *Ecclesiá*nak, hogy-sem a' Szent Léleknek: de sőt, a' Szent Lélektül vagyon minden hitele az *Ecclesiá*nak. A' Pápárúl mi légyen a' bizonyos Vallás, ez-előt feljegyzém. Supr. fol. 519, 520.

Engemet-is rútúl rongál *Balduinus,* mint-ha azt írtam vólna, hogy, a' *Luteristák* tanítása szerént, *szükség vólt Sz. Irás ellen* Pag. 628. *valamit hinni, minek-előtte az egész Új Testamentom könyvei kikelnének**[1]. Maga én nem írtam ama' szót, *Szent Irás ellen:* hanem csak azt írtam, hogy, az Újítók tanitása szerént, minek-előtte az Vide Kalaúz, egész Új Testamentom kikelne, sokat kellett *Irás kivül* hinni. És II. 37. ebben igazat írtam, mint ezennel meghallyuk *Balduinus*túl.

A' Szent *Pál* Leveleiből, Három bizonyságot állattam a' *Traditiók* erőssítésére: I. Szent *Pál,* nyilván, és világos szókkal paran- 2. Thess. 2. csollya; hogy, Vastagon állyanak; keményen tarcsák a' Kereszv. 14.

*[1] Keletkeznének.

tyének a' *Traditió*kat, mellyeket vagy eleven szóból, vagy Apostoli Irásból vettek. Itt Sz. *Pál*, nagy dolgokrúl szól; mint a' *Kalaúz*-
[1] Pag. 622. ban megmutattam, és *Balduinus* illyen szókkal vallya[1]: *Non facimus cum eis, qui Traditiones, de quibus Paulus, ad res externas, et Ritus non magni momenti, restringunt.* II. Szent *Pál* dícsíri a'
[2] 1. Corint 11. v. 2. *Corintus*-bélieket[2], hogy a' *Traditiókból* vett parancsolatokat megtartották. Azt-is írja[3], hogy ő, *Traditió*val tanította a' Krisztustúl
[3] Vers. 23. [4] Vers. 34. vett Tudományt. Végre azt ígíri[4], hogy hozzájok mégyen, és az Úr Vacsorájárúl rendelést tészen; mellyek írva nincsenek. Tehát, az Irás nélkül való *Traditiók* tartásában, útat mutatott Sz. *Pál*. Nem-is valami aprólék dologrúl szól: hanem, parancsolt-, és Krisztus Urunktúl vett tudományrúl. Az Úr Vacsorárúl valo rendeléseket-is,
[5] Pag. 629. *Balduinus* derék dolgoknak isméri[5]: *Ritus, de quibus Paulus agit, non vocamus minutissimas Cerimonias; sed utiles, et salutares Ecclesiæ ritus, Verba ad Sacramenti administrationem pertinentia, ejus ante*
2. Thess. 3. v. 6. *cibum sumtionem*, etc. III. Ezen Sz. *Pál* azt parancsollya; hogy, Valamely Atyafi, az Apostoloktúl vett *Traditió* szerént nem jár, azt eltávoztassuk. Tehát nagy, és szükséges dolog az *Traditiók* megtartása.

Ezekre *Balduinus* tétovázva felel: I. Azt írja; hogy, Nem
Pag. 626. Hit *Articulusi* vóltak, a' miket Irás nélkül, *Traditió*ból hittek a' Keresztyének: *Nusquam legitur, quod Fideles aliquid in Articulis fidei crediderint, sine Scriptura.* Ezt ő-maga mindgyárt meghazuttollya: Mert, II. Azt írja; hogy, Az Apostoli Levelek közzül, leg-
[6] Pag. 623. elől iratott a' *Thessalonica*-béliekhez szólló: [6]*Hæc Epistola, primum*
[7] Pag. 622. 626. *omnium scripta est.* Mivel azért még akkor [7]*nem vólt Irásban* éppen az üdvösségre szükséges Tudomány, tartoztak sokat hinni a' Keresztyének Irás nélkül: de az-után, mikor éppen kikölt a' Sz. Irás; és, a' mit eléb szóval tanítottak, azt az Apostolok irásban foglalták, *Postquam Canon integer Doctrinæ Christianæ confectus,*
[8] Pag. 627. *in omnibus libris Biblicis:* nem kel a' *Traditió*kat tartani, mert[8] a' Sz. *János* Látása, utólso Könyve a' *Bibliá*nak; melyben az
[9] Apoc. 22. v. 18. vagyon parancsolva, [9]hogy senki a'hoz ne adgyon.

Kalaúz, II. 35. Ez veleje a' *Balduinus* habozásának, melyrúl a' *Kalaúz*ban bővségesen szóllottunk. De fondamentom nélkül beszél *Balduinus*. Mert

Először: Maga vallya, hogy nem írtak az Apostolok minden
Pag. 623. *Traditiót* a' Bibliába: *Ut Traditiones non scriptæ omnes, postea in aliquibus libris consignarentur ab Apostolis, necesse non erat: sufficit, quod iis, quæ scripta sunt, non fuerint contraria.*
Pag. 630. Ismét: *Paulus multa docuit viva voce, quæ scripta non sunt.* Sőt,

hogy gondolatlanságát ismértesse, másutt engem hamisságrúl vádol, mivel azt írtam, hogy, minek-előtte az Apostoli Irások kikelnének, az Új Testamentomnak tulajdon vallásit, csak eleven nyelvnek tanításából, az-az, Irás nélkül való *Traditió*ból tudták a' Hivek. Ezt *Balduinus* merő hamisságnak mondgya: *Id vero est quam falsissimum,* noha maga-is azt feleli a' Sz. *Pál* mondására, hogy az Apostoli Tudományt (mert arrúl szóllunk, nem az Oo Testamentom vallásárúl) *Traditió*ból tudták a' Hivek, az Apostoli Irásoknak kikelése előt. Pag. 625. Contradictio.

Másodszor: Ha semmit nem kel most hinnünk a' Sz. Irás kivül: mutassa meg *Balduinus* az ő feleletinek minden czikkelyét a' Sz. Irásból: 1. Hogy, a' mit Sz. *Pál* parancsol a' *Traditiók* megtartásárúl, az csak ideig tartott, tudni illik, míg a' Sz. Irás kikölt. 2. Hogy, valamit elsőben élő nyelvel tanítottak az Apostolok, azt az-után mind Könyvben írták. 3. Hogy a' *Thessalonica*béliekhez leg-elől írt Sz. *Pál,* és leg-utól iratott a' Sz. *János* Látása. 4. Hogy, jól-lehet az Apostolok-idét a' Keresztyének tartoztak Irás nélkül sokat hinni, de minek-utánna mind kiköltek az Apostoli Könyvek, nem kellett semmit azokon kivül hinni. Ezeket sohúlt a' Sz. Irás nem mondgya. Azért, most sem kel azt igaznak tartani, a' mi az Apostolok idejében hamis vólt; tudni illik, hogy Irás nélkül való *Traditió*kat nem kel hinni.

A' Szent *János* Látásából előhozott mondást, a' *Kalaúz*ban elégségesen megfejtettük.

§ 6. A' Szent Atyák bizonyíttyák a' Traditiókat.

Nem tagadhattya *Balduinus,* hogy a' Szent Atyák a' *Traditió*kat sok helyen javallyák. Azért, Először: Dorgállya a' Szent Atyákat, *Traditió*ságokért. Szent *Chrysostomus*rúl írja, hogy gondolatlanúl szóllott: [1]*Inconsideratum illud est, et tanto Patre indignum.* Szent *Basilius*rúl azt mondgya, hogy megcsalatott: [2]*Basilius, ex amore Traditionum deceptus est.* Illyen formán, künyü *Balduinus*nak az Atyák bizonyságából kifeselni. Másodszor: Azt gyakran forgattya; hogy, Egyházi rendtartásrúl, nem Hit dolgárul, szóllanak az Atyák. És mivel Sz. *Ágoston,* a' Halottakért való Imádságot, az *Ecclesiá*nak szokásával bizonyíttya: azt feleli *Balduinus;* hogy, [3]*Ez nem Hit dolga.* De mivel ez-előtt [4]errúl szóllottunk; nem szükség újobban szót szaporítanunk.

[1] Pag. 634.
[2] Pag. 635.
[3] Pag. 634.
[4] Supra fol. 631, 632.

§ 7. Parancsolat nélkül való Tisztelet kedves lehet Isten-előt.

[1] Pag. 636. 637. Megvallya *Balduinus;* hogy, [1]*Sok cselekedet kedves Isten-előt, noha arrúl parancsolat nincsen:* Hanem azt írja; hogy, *Az Isteni tiszteletben, semmit nem szabad cselekedni parancsolat-nélkül.* Ezt Deut. 12. v. 32. bizonyíttya: Mert írva vagyon; hogy, *Csak azt cselekedgyük, a' mit Isten parancsol.* De meg nem magyarázza *Balduinus,* mit ért az Quid est Cultus Divinus. Isteni Tiszteleten. Én úgy értem; hogy, valamit tudunk hogy Istennek kedves, és azt cselekedgyük, azzal Istent tisztellyük. Supra, fol. 616. Azért mondgya a' Sz. Irás, hogy Istent tiszteli, a' ki segíti a' [2] Prov. 14. v. 31. Cap. 3. v. 9. szegényt; [2]*Honorat Deum, qui miseretur pauperum.* Azt írja Szent *Pál,* [3]hogy ételünk italunk, és minden egyéb cselekedetünk, Istent [3] 1. Corin. 10. v. 30, 31. Colos. 3. v. 17. tiszteli. Ha azért *Sok cselekedet kedves Isten előtt, noha azokrúl parancsolat nincsen,* mint *Balduinus* vallya: nem igaz, hogy Isten tiszteletire nem szabad semmit parancsolat nélkül mivelni. Más az; hogy, a' mely bizonyságot említ *Balduinus,* az nem tészen választást, hanem általlyában szól minden cselekedetrül; hogy, *Csak azt mivellyük, a' mi parancsolva vagyon.* Meg sem mutathattya *Balduinus,* miért kellyen csak egy-féle cselekedetrül érteni azt a' mondást.

Pag. 637. et seq. Ez-után, fejtegetni akarja *Balduinus* a' Kalaúz bizonyságit. És megengedi; hogy, Jól miveli, a' ki Fogadásokat tészen Istennek; a' ki megtartya a' Szüzességet: Jól cselekedték a' Sidók, hogy Uj Innep-napokat rendeltek; Sz. *Dávid,* hogy *Musikával* ékesítette az Isten Sátorát; a' Keresztyének, hogy Sz. *Péter* árnyékára tettek betegeket, a' Sz. *Pál* térd-kötőjét betegekhez vitték: Ita et supra in voce Articulus, fol. 630, 631. De ezek, úgy-mond, *non fuerunt Cultus,* nem vóltak Isteni tiszteletek. Im látod azon mesterkedik *Balduinus,* hogy, *Quæstio sit de nomine,* csak a' szórúl versengjünk. Mi csak azt vítattyuk, hogy sok cselekedetek kedvesek Isten előtt, noha ezekrül, *in specie,* parancsolat nem adatott. Abban sem kételkedem, hogy, valamint Isten gyalázattya mind az, valamivel ő Szent Felségét megbántyuk: úgy Isten tiszteleti mind az, valami kedves ő Szent Istenségének. Pag. 639. Genes. 28. v. 20. 22. Ennek-felette, valamint *Balduinus* azt mondgya, hogy, mikor *Jákob* javainak Tizedét jó kedvéből Istennek ígíré; mikor *Mardochæus,* és *Machabæus* új Innepeket rendelének, erre *gratitudo,* a' hál'-adóságtúl köteleztettek: szinte úgy, minden egyéb cselekedet, mely

Istennél kedves, hál'adóságból kívántatik. Végezetre, csúfoson bizonyíttya *Balduinus,* hogy *Dávid*nak parancsolva vólt a' *Musiká*sok rendelése: Mert *hagyva vólt, hogy Szombatot megszentellye.* Vittebergai magyarázat ez. Szombatot szentellyed; az-az, Vittebergai *Musiká*sokat rendely. Pag. 639.

§ 8. Az Anyaszentegyház Parancsolatirúl.

Itt *Balduinus* merő Pápista módon szól, Először azt írja; hogy, *A' Világi Fejedelmek parancsolatinak, lelki isméretünkből tartozunk engedni.* Másodszor, nem tagadgya, hogy az Anyaszentegyház Törvényének tartozunk lelki isméretünk szerént, engedni. *Leges ab Ecclesia latæ, de re in sese indifferente, obligant conscientiam.* Harmadszor, azt írja; hogy, [1]*Nagy bűnt cselekeszik, a' ki az Ecclesiának közönséges szokását megveti: mert ezt, Törvény gyanánt kel tartani.* Ezeknél egyebet, én sem állattam a' *Kalaúz*ban. De nem álhattya *Balduinus:* hanem a' *Romai Ecclesiá*ba akad, noha itt, nevezetszerént errúl nem vólt emlekezet, hanem *in genere,* közönségesen az igaz *Ecclesiá*rúl, akár-mellyik légyen az. Pag. 642. Pag. 644. [1] Pag. 644, 645, 647.

Azt írja azért *Balduinus*[2], hogy a' *Romai Ecclesia* Szent *Pál*lal ellenkezik: mivel a' *Concupiscentiát,* Bűnnek nem isméri. Mely dologrúl bővségesen szóllottunk[3] ennek-előtte. [2] Pag. 641. [3] Supra fol. 592, 593.

Azt-is forgattya[4], hogy a' Pápa, Isten parancsolattya ellen szabadíttya fel az Istennek tett Fogadást. De errúl, szóllunk az *Augustai Confessió*val[5]; mely így szól: *Prudenter Romani Pontifices sæpe de Votis dispensarunt;* mely dologrúl a' *Kalaúzt* lássad. A' *Concilium Tridentinum* szavait, nem igazán hozza elő[6]: Mert a' *Conciliom* csak azt végezi; hogy, *Akár-mely Lelki pásztor, akarattya szerént, Uj rendtartást nem szabhat a' Szentségek szolgáltatásában.* De, hogy az *Ecclesia* semmiben változást nem tehet, azt csak *Balduinus* fogja a *Conciliom*ra. [4] Pag. 641. [5] Vide supra, fol. 563. [6] Pag. 647. Concilium Trid. Sess. 7. Can. 13.

Gondolatlanúl gyalázza *Balduinus* Sz. *Basiliust, Epifániust, Jerónimust,* mivel a' Bőjtökrúl sokat szóllanak: mert ezzel megismérteti, hogy ezek nem *Luteristák* vóltanak. Hamissan írja, hogy Sz. *Ágoston,* és *Ambrus,* a' Bőjtök kötelességét ellenzették: mert semmi sincs abban. Mint-hogy az sem igaz[7], hogy *Victor* ellen, azért támadott *Irenæus,* mivel a' Pápa törvényt akart a' Bőjtökrúl szabni. Mert, a' mint *Baronius*[8] megmutattya, a' Húsvét illésérúl vólt ezek között vetekedés. Pag. 646. [7] Pag. 645. [8] Baron. An. Christi 198.

§ 9. Az Ujítók Bizonyságinak erőtlenségérül.

Megfeleltem a' *Kalaúz*ban minden bizonyságokra, mellyekkel az Újítók rontani akarják a' *Traditió*kat. Örömest gyámolítaná ezeknek erőtlenségét *Balduinus:* de nincs módgya benne.

Először azért: Nagyob részét az én feleletemnek, azzal erőt-
Pag. 651, 661, 664, 665. leníti, hogy, *Est Petitio principii.* Maga, nem a' ki felel, hanem a' ki bizonyít, *petit principium;* mikor azt vészi bizonyságúl, a' mit kellene bizonyítani.

Másodszor: Nyilván-való hamisságokkal ékesíti tanítását. Azt
Pag. 655. írja, hogy Bellarminus, *Lib. 4. de Verbo Dei, cap. 8.* tagadgya, hogy a' Sidóknak Irás nélkül való *Traditió*i vóltak. Maga *Bellarminus* azon a' helyen, nyilvan bizonyíttya, hogy vóltak a' Sidóknak-is Irás nélkül való *Traditió*i. Én-reám azt fogja; hogy *Irás*
Pag. 662 *nélkül való Traditió felbontásáért* mondottam, *hogy megöletett ama' Próféta, 3, Reg. 13. v. 2.* De én a' *Traditio* felbontásrúl nem
Kalaúz, II. 63. emlekeztem: hanem, azt mondottam; hogy, *Irás nélkül való parancsolat szegéseért öletett meg.*

Harmadszor: A' minémű igaz és világos feleleteket adtam az Újítók bizonyítására, azokat *Balduinus,* csak kisseb részében-is, meg nem hamissította. Leginkáb azon törődik, a' mit az Oo Testamentum szavairúl mondottam. Hogy-ha azzal tíltatnak a' *Traditiók*, hogy az Oo Testamentom könyveihez semmit nem kel adni. Tehát az Evangeliom tanítása-is, ugyan azon mondásokkal tilalmas lészen, mivel ez, az Oo Testamentom Irásin kivül vagyon. Erre *Balduinus*, Elsőben, azt mondgya *Huniussal*; hogy a' Próféták, és Apostolok,
Pag. 651. semmit a' *Moyses* könyveihez nem adtak: *Prophetas et Apostolos, nihil addidisse libris Moysis, quoad Dogmata, et Cultus.* De eszébe vévé, hogy Krisztusrúl, a' *Sacramentom*okrúl, és egyéb dolgokrúl, sokat nem tanított *Moyses;* és megvallya igazán, hogy az Új Testa-
Pag. 652. Contradictio. mentomban, sok új dolgok adattak a' *Moyses* könyvéhez: *Libris Moysis, in Novo Testamento adjiciuntur Novi Testamenti propria.* Igy, maga-is szavát megmásollya, és semmit nem mondhat az én Bizonyságom ellen.

Negyedszer: Noha *Balduinus* csak egy bizonyságot sem állat a' *Traditiók* ellen, melyre a' *Kalaúz*ban válasz nem vólna: de a'
2. Tim. 3. v. 16. Sz. *Pál* szavaiból, egy-nehány Bizonyságot új *Formá*ra vonszon:
Pag. 658. I. Igy eszeskedik: *A' mi előnkben ád minden szükséges Tudományt,*

Hitünkre és Erkölcsünkre, az elégséges, és nem kel a'hoz Traditió: De a' Sz. Irás, elégséges a' tanításra, feddésre, oktatásra, jobbításra: Tehát a' Sz. Irás elégséges, úgy hogy nem kel Traditió hozzá. Ennél bolondab bizonyítás nem lehet, mert semmi *Figurá*ban nincsen. És a' ki *Formába* akarná önteni a' *Minor Propositiót,* így kellene fondálni*[1]: *De a' Szent Irás előnkbe ád minden szükséges Tudományt, Hitünkre és Erkölcsünkre.* És ezt, Ha úgy érti, hogy *immediate, per se,* csak magán a' Sz. Irás, minden szükséges Tudományt kifejez: nem igaz, mivel ennek előtte sok szükséges dolgokat számlálánk, mellyeket a' Sz. Irás magán ki nem mutat; úgy-mint, Hány Szent Könyv vagyon? tisztán maradtak-e? *etc.* Ha pedig úgy érti, hogy minden szükséges Tudomány a' Sz. Irásban vagyon, *mediate,* az *Ecclesia* és *Traditiók* által, mellyekre a' Sz. Irás mutat: úgy, helyén hadgyuk ezt a' mondást. II. Igy bolondoz: *Valami elégséges, az hasznos. Tehát vagyon valamely hasznos dolog, mely elégséges.* Ezt, *ex Regula Conversionis* bizonyíttya: mi sem tagadgyuk. De semmit továb ki nem hoz ebbül. Nem-is sül ki, hogy, valami hasznos a' Keresztyén emberek tanulására, és tekélletességére, az magán elégséges. Mert az, bizonyság nélkül való beszéd, hogy, Sz. Pál, a' *Hasznos*on, *Elégséges*t értett. III. *Effectus perfectus, supponit causam perfectam: Effectus Scripturæ est perfectus, facit enim hominem Dei perfectum: Ergo Scriptura est perfecta.* Ezen nem kellett fáradni *Balduinus*nak. Mert a' *Kalaúz*ban, világos szókkal állattam, hogy a' Sz. Irás, *Perfecta,* tekélletes, tellyes. De az a' kérdés, Miben áll ez a' *Perfectio?* Abban-e, hogy minden szükséges Tudományt, az *Ecclesiá*nak magyarázása, és *Traditiók* vezérlése nélkül megismértessen? Nem Szent *Pál* szava, a' mit *Balduinus* ő-reá fog; hogy *Scriptura non est Causa adjuvans in perficiendo homine, sed* SOLA *ad hoc sufficit;* egyedül maga a' Sz. Irás, elégséges az embernek tekélletességére.

Vide supra, fol. 614, 615. Pag. 659.

Pag. 659.

Kalaúz, II. 14, 54.

Pag. 659.

Ezekből a' Keresztyén Olvasó megértheti, hogy itt-is csak tétovázó habozás a' *Balduinus* dolga. És nem kételkedem, hogy lelki ismereti szerént meggyőzetett az Igazságtúl, és azért szól sok helyen merő Pápistájúl, noha az általkodott gonoszság, másra vonsza elméjét.

*[1] Megállapítani.

VII. RÉSZE.

A' SZ. IRÁS IGAZ ÉRTELMÉT, HONNAN KELL VENNI.

§ 1. Bizonyos mód vagyon a' Sz. Irás értelmében.

A' mely Hajónak Kormánya nincsen, tétova csavaroghat, de bizonyos útat nem tarthat: úgy a' ki az Igazság vezérlésérül elszakadt, evezhet, de partot nem kaphat. Azért, *Balduinus* sem túd előrugaszkodni hamis Vallásának óltalmában: hol eggyet mond, hol mást, a' mit egyszer tanít, azt másszor felforgattya.

Kalaúz, II. 74. Erős Bizonyságokkal mutattam a' *Kalaúz*ban, hogy bizonyos modot hagyott Isten a' Szent Irás bötüjének igaz értelmében. Ugyan-is, mi haszna vólna a' Sz. Irásnak, ha igaz értelmét bizonyossan nem tudhatnók? *Balduinus* azt írja; hogy, [1] *De his omnibus consentimus,* ebben velünk tartya. Azt-is javallya; hogy, [2] *Tartozunk annak engedni, a' kitül kel az Irásnak igaz értelmét venni.* Azért, a' Hetedik könyvnek Első részét, éppen helyén hadgya. Hanem, szokása szerént, a' hazudást nem hagyhattya. Azt írja; hogy, *A' Pápisták,* contemnunt, *megútállvák a' Szent Irást. És noha én dícsírem az Isten Igéjét, de belől mást ítílek.* Efféle káromkodásokat, előhozni sem méltó.

[1] Pag. 671.
[2] Ibid.
Pag 670, 671.

§ 2. A' Sz. Irásnak értelmét, bizonyoson nem tudhattya ki-ki magától.

Mivel a' Sz. Irás, nem az olvasásban, hanem annak bizonyos értelmében ál; *Illik azon törődni minden üdvösség-szerető embernek* (úgy-mond *Balduinus,*) *hogy végére menjen, honnan kellyen bizonyos értelmét venni a' Sz. Irásnak.*

Pag. 671.

Szent *Péter* taníttya; [3] hogy ki-ki magán, a' Sz. Irásnak bizonyos magyarázója nem lehet. Ezt a' *Kalaúz*ban, sok erős Bizonyságokkal állattam. Mellyekre *Balduinus* nem felel: Hanem azt írja; hogy, [4] *Senkinek ő-közzüllök eszében sem jutott, hogy akár-ki magán, a' Szent Léleknek belső tanításából, bizonyos magyarázója légyen a' Sz. Irásnak:* Hanem, a' tudatlan kösségnek tiszti az, úgy-mond,

[3] 2. Petri. 1. v. 20. Kalaúz, II. 102 etc. seq.
[4] Pag. 672. Vide supra, fol. 503.

[1]*hogy az ő Pásztorát halgassa, attúl tanúllya a' mit szükség tudni.* [1] Pag. 673.
És a' kik a' Sz. Irást nem olvashattyák, [2]*Elég nékik a' Catechismus.* [2] Pag. 674.
Azt-is helyén hadgya; hogy, [3]*Nem tartoznak azzal a' Krisztus Juhai, hogy minnyájan minden Controversiákat, közbe-vetett kérdéseket érczenek:* hanem, [4]*Krisztus szavát halgattyák akkor a' Juhok, mikor az igaz Anyaszentegyház szavát halgattyák.* [3] Pag. 676. [4] Pag. 675, 719, 722, 725

Itt szintén úgy jár *Balduinus,* mint a' majom: mellyet, mikor ember-ruhába öltöztettek vólna, szépen reá tartotta magát: mihent mogyorót vetettek eleibe, ottan erkölcsére térvén, majomnak mutatta magát. Merő Pápista szók ezek, mellyeket *Balduinus* monda: de, mivel a' tettetés nem tartós, hamar kimutattya majmoskodását. Mert azt írja; hogy, *Minden Kocsis, és aszony' ember, a' Hit dolgairúl vetekedhetik az ő Pásztorával.* Ezt bizonyíttya: 1. Mert tartoznak ezek-is a' Sz. Irást visgálni, a' lelkeket megpróbálni: *quæ fieri non possunt, nisi ipsi Scripturas legant;* kit nem mivelhetnek, ha a Sz. Irást, *Ipsi,* önnön-magok nem olvassák. 2. Tartoznak a' Juhok, a' Krisztus szavának hallására: *Tehát, nem bátorságos az Ecclesiának szavaitúl függeni: mivel az Ecclesia eltévelyedhetik. A' Lelki Pásztorok szavait-is, csak annyiban kel követni, a' mennyiben eggyez a' Sz. Irással. Azért, az Ecclesiának, és Pásztoroknak tanitását, a' Sz. Iráshoz kel* examinálni *a' világi embereknek.* Vide infra, cap. 7. § 6. Contradictio. Pag. 675. Pag. 675. Supra, fol. 591 Pag. 676.

Ezek, igyenesen ellenkeznek azzal, a' mit eléb monda; és minden köz emberre bízzák a' Sz. Irás értelmének bizonyos fejtegetését: Maga, ha bátortalan az *Ecclesiá*nak, és Lelki Pásztoroknak tanitása; sokkal bátortalamb egy akár-mely tudatlan kocsisnak gondolkodása. Azért, micsoda okosság ez, hogy az *Ecclesiá*nak, és Lelki Pásztoroknak Birója légyen a' tudatlan kösség? hogy meg-*Examinál*lya azoknak tanitását? [5]Esztelenség arra kötelezni mindeneket, hogy a' Szent Irást olvassák. És akár-mely úton 's módon, egy-valaki a' kösség-közzül, megvisgálhattya a' Sz. Irásnak igaz magyarázattyát: azon úton, 's módon, az *Ecclesia,* bizonyosban feltalállya az igaz magyarázatot. A' kösségnek pedig, mint kellyen próbálni, és ítílni a' Tudományt, ez-előtt [6]megmagyarázók. Vide supra, fol. 516, 517 521. [5] Supr. fol. 504 521, 591. [6] Supra, fol. 504, 516, 517 521.

Töb bizonyságokat állattunk a' *Kalaúz*ban ezen dologrúl: és megfeleltünk [7]a' *Berroe* Váras-béliek példajára, mellyet *Balduinus* forgat. A' *Panormitanus* és *Gerson* Irásiból emlegeti *Balduinus;* hogy, [8]*A' Pápa szavánál nagyob hitele vagyon néha a' köz ember mondásának.* Arrúl *Bellarminus*[9] világossan és igazán írt; nem szükség az ő szavait előhoznunk. [7] De Berrhœen sib. Grets De fens. Bellar. tom. 1 f. 1421 [8] Pag. 674. [9] Bell. lib 1. De Concil. c. 16

§ 3. A' Sz. Irás, maga fényességével, ki nem mutattya igaz értelmét.

Valaki bétekíntett a' Sz. Irásban, igaznak tapasztalta, a' mit
2. Petri 3. v. 16. Sz. *Péter* mondott; hogy, Sok *nehéz értelmü dolgok vannak abban; mellyeket, magok veszedelmére csigáznak az álhatatlanok, és tudatlanok.* Ezt a' *Kalaúz*ban[1] sok-képpen bizonyítottuk. *Balduinus* sem
[1] Kalaúz, II. 83. etc seq. tagadgya; [2] *Non negamus, aliqua in Scripturis esse obscura, et*
[2] Pag. 607. *difficilia.* [3] *Fatemur, multas in Scriptura sententias occurrere, quæ*
[3] Pag. 682. *obscuriores sunt, cognitione linguarum, et interprete opus habent.* Ezzel pedig, nem az Irást gyalázzuk, hanem az Isteni dolgoknak felségét magasztallyuk, a' mi elménk gyarlóságát alázzuk.

Az-is bizonyos; hogy a' Sz. Irás, sok üdvösséges tudományokat világos szókkal tanít: de igen vélte*[1] vagyon (még ha vagyon) oly világos mondás a' Sz. Irásban, mellyet másuvá nem facsarhat
Vide Grets. tom. 1. Defens. Bellar. fol. 1080. az emberi elme valami *Figurá*val és fogással, ha bizonyos magyarázója nem adatik. És' a' mit elég világoson mondott a' Sz. Irás, ha mélyen minden rejteki, és belső részei megvisgáltatnak: azokban-is találtatnak mély, és nehéz kérdések. Azért, *Balduinus* sem tagadgya (a' mint hallók) hogy a' Sz. Irásban, sok nehéz értelemü dolgok vannak: Hanem, azt írja; hogy, valamit üdvösségünkre szükség tudnunk, abban semmi homály nincsen: elégséges magya-
Contradictio. Pag. 682, 694. rázója ezeknek maga a' Szent Irás; *Ad sui explicationem, ipsa sibi nativo lumine sufficit.*

Ezt másutt *Balduinus* elrontya: Mert azt írja; hogy, a' Hitnek
Baldui. Refut. Catech. Photiniani. Supra, fol. 10. minden Ágazatit, meg nem mutathatni a' Szent Irásnak világos szavaival: *Photiniani omnia expresso Verbo, et clara litera Scripturæ fundata esse oportere putant. Fieri non potest, ut omnes Fidei articulos* κατὰ ῥητόν, *et secundum claram literam ex Scriptura probemus.* Luter Márton-is mikor azt írja; hogy [4] *Éppen az egész Szent*
[4] Verba Lutheri in Kalaúz, II. 80. *Irás, minden részeiben világos;* mint ezt sok irásiból nyilván bizo-
[5] Gretserus tom. 1. Defens. Bellar. fol. 1074. nyíttya *Gretsérus*[5].

A' *Kalaúz*ban megmutattam, hogy az üdvösségre szükséges Tudományokban-is, sok helyen nehéz megérteni a' Szent Irást.
2. Petri 3. v. 16. I. Bizonyság: Sz. *Péter* oly dolgokrúl mondgya nehéz értelmünek a' Sz. *Pál* Leveleit, és *ceteras Scripturas,* a' töb Szent
Actor. 8. v. 30. Irásokat; mellyekben a' ki vétkezik, üdvösségét elveszti. A' Szere-

*) Ritkán.

csen Királyné szolgája, oly dologban mondgya, hogy *Isaiást* nem értheti magyarázó nélkül, mely a' Krisztus ismérését illeti. A' Tanítványok-is, [1]a' Krisztus halálárúl, és feltámadásárúl való dolgokat nem értették: hanem Krisztus Urunk megnyitotta nékik a' Sz. Irás értelmét, megmagyarázta a' Próféták mondásit.

[1] Lucæ 24. v. 27, 32.

Balduinus azt feleli; [2]hogy Sz. *Péter*, nem a' Szent Irás szavait mondgya nehez értelmüknek, hanem a' dolgokat mellyeket magyaráz: [3]*Character dictionis in Scriptura obscurus non est: licet ipsa Mysteria intellectui nostro sint abstrusa.* De a' bizonyos, hogy Sz. *Péter* nem szól csak magán a' Hit dolgairúl: hanem azt mondgya, hogy, a' mit Sz. *Pál* ezekrül írt, nehéz értelmek vagyon. És akár a' szóknak, akár a' dolgoknak homályossagából légyen az Irásnak nehéz értelme, mellyek-miatt elvész lelkek azoknak, kik hamissan értik. A' Szerecsen Királyné szolgajárúl, és a' Tanítványokrúl, azt írja *Balduinus*, hogy nem értették az Isten szavát, mert nem minden ember értheti ezt, hanem a' ki a' tanítást, és az ő Lelki Pásztorinak magyarázattyát örömest vészi: [4]*Qui grammaticum Scripturæ sensum intelligunt, audire debent ejus explicationem.* [5]*Sacræ literæ non cuivis sunt obviæ in vero sensu, sed iis tantum, qui dociles sunt, et libenter audiunt* [6]*Ordinariorum Doctorum explicationes.* Ez ha így vagyon: Tehát a' Lelki Pásztorok magyarázása nélkül, nem érthetik közönsegesen a' Sz. Irást; tehát a' Sz. Irás nem oly világos, hogy maga finyességéből kimutathassa értelmét. Mert, ha kimutathatná, senki magyarázattya nem kivántatnék ennek értelmére.

[2] Pag. 691.

[3] Vide Gret. tom. 1. Defens. Bellar. f. 1113.

[4] Pag. 690.

[5] Pag. 691.

[6] Id est Prædicantum Lutheristicorum; scilicet.

II. Bizonyság: A' Sz. Irás szavai, akár-mely dologrúl, oly világosok nem lehetnek, hogy kérdés ne lehessen felőllök, ha *proprie, vel figurate,* tulajdon erejekben kel-e venni, vagy más külömböző értelemben. Sohúlt pedig a' Sz. Irás meg nem magyarázza, hol, minémű értelemben vétessék akár-mely szó. Azért, csak magán a' Sz. Irás bötüjéből, ki nem túdódik az ő igaz értelme. Mi lehet világosb, mint ama mondás: *Ez az én testem. Ha ki újonnan nem születik, Vízből és Szent Lélekből, nem mégyen meny-országba.* Ezeket, a' *Calvinisták*, *Figurára* vonszák; a' *Test*en, test jelét; a' [7]*Víz*en, Szent Lelket magyaráznak: A' *Luter*isták, ezt a' *Figurát* pökik. Ha oly világos az Irás, mutassak meg a' Szent Irásban, mellyik mond igazat.

Kalaúz, II. 84. Vide supra, fol. 613.

[7] Ita Calvi. lib. 4. c. 16. nu. 25. Et in cap. 3. Joan. v. 5.

Balduinus erre azt feleli; hogy, Sz. *Ágoston* tanitása szerént, *a' Sz. Irás szavait, tulajdon értelmében kel venni, mikor nem ellen-*

Pag. 692.

kezik valamely igazsággal. Ezt hallom, és javallom: de a' Szent Irásban nem olvasom. És ha ott vólna-is, fel kellene a' Sz. Irásban keresni azt-is, hogy az előhozott szóknak tulajdon értelme, nem ellenkezik más igazsággal. Mert, ha a' Sz. Irás, [1]*Ipsa sibi ad sui intellectum sufficit,* elég magának igaz értelmére; mind ő-benne kel annak találtatni, valami kívántatik annak igaz értelméhez.

[1] Baldum pag. 694.

Kalaúz, II. 88. III. Bizonyság: Üdvösségünkre szükséges azt hinnünk, hogy a' Sz. Irásban semmi ellenkezés, vagy hamisság nincsen, mert a' ki ezt nem hiszi, semmit bizonyoson a' Szent Irásból nem tanúlhat. Az pedig a' Szent Irásból, csak magán, ki nem tetczik. Mert, noha nem valoságos, de oly tettetes*[1] ellenkezések látczanak a' Sz. Irás szavaiban, hogy a' túdós emberek értelmét-is fárasztyák.

Pag. 692. *Balduinus* azt feleli; hogy igen nehéz egybebékéltetni sok helyen a' Sz. Irás mondásit: és így, *Textus satis perspicuus, in collatione cum aliis, obscurior videtur;* a' mely mondás magán világosnak látczik, ha más Irás mellé vettetik, igen homályos. Mi-is csak ezt vitattyuk. Azért, itt-is *Balduinus* helyénhadgya a' mit állatunk.

Kalaúz, II. 95. IV. Bizonyság: Ha azt akarja *Balduinus,* hogy helyt adgyunk annak a' mit a' Sz. Irás értelmérül monda, meg kel mutatni a' Sz. Irásban: Először; Mellyek a' Sz. Irás tanítási közzül szükségesek, és mellyek nem szükségesek. Másodszor; Hogy a' Szent Irásnak homályos tanitásiban, semmi szükséges dolgok nem foglaltatnak.

[2] Pag. 665. Erre *Balduinus* azt feleli; hogy, [2]*Valami a' Krisztus ismére-*

[3] Luc. 10.v.42. *tire nem viszen, azt nem szükség tudnúnk: mert Krisztus,* [3]*Eggyet mond szükségesnek.* A' homályos mondásokrúl, azt írja; hogy, *Continent Mysteria Fidei supra captum nostrum, quæ non satis intelligere queamus: qui defectus, non obscuritati Scripturæ, sed imbecillitati intellectus nostri attribuendus;* oly homályos Irt dolgait foglallyák, mellyeket mi nem értünk, elménk tompasága-miatt.

Ezek-is erőtlen szaladások. Mert az egész Szent Irásban alig

Coloss. 2.v.17. találsz oly dolgot, mely Krisztusra nem nézne, mivel az Oo Testamentom, éppen árnyék; Krisztus annak teste, és valamint az árnyék az ő testét nézi, úgy az Oo Testamentom Krisztust mutattya. Akárhonnan légyen pedig, hogy a' Sz. Irás tudománya nékünk homályos: elég, hogy sokat nem érthetünk az ő titkaiban. Nem-is az a' kérdés, ha a' Sz. Irás szavai világosok-e? mivel, a' ki Deákúl

Non de vocibus, sed de Sensu quæritur, an sit clar.

*[1] Latszólagos.

túd, annak elég világos minden Deák szó, mely a' *Bibliá*ban vagyon; a' ki Magyarúl túd, a' Magyar *Bibliá*nak minden szavát érti: de a' mondásoknak értelmét, a' szókkal jegyeztetett dolgokat, sok helyen nem érti.

V. Bizonyság: Ha a' szükséges Tudomány, mind igen világoson találtatik-is a' Sz. Irásban: ugyan bátorságosb az *Ecclesiá*nak értelmén nyúgodni, hogy sem a' magunk tetczésén. Ezt *Balduinus* halgatással fejti. Kalauz, II. 80, 108, 114.

A' minémű bizonyságokkal erőssítik az Újítók, hogy a' Szent Irás maga fínyességével kimutattya értelmét, azokra világos feleleteket adtam a' *Kalaúz*ban, mellyeket semmiben meg nem hamisította *Balduinus*. Mert nem tagadgyuk, hogy világosság, lámpás, fínyesség a' Szent Irás: de azért a' Szerecsen Királyné szolgája, [1]reá nézvén az Irásra, nem látta a' benne-való Igazságot magyarázó nélkül: mert, [2]*Declaratio sermonum illuminat;* akkor világosít a' Sz. Irás, mikor megmagyaráztatik. A' Tanítványok sem értették a' Szent Irást: hanem, mikor [3]*Interpretabatur: aperiebat Scripturas: aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas;* Krisztus Urunk megnyitotta annak értelmét, mert bétéve vagyon, kúlcs alatt tartatik az igaz magyarázat. Semmi színest ez-ellen nem mond *Balduinus,* és valamit mondhatna, azt régen megfejtegette *Gretserus.*[4] Kalaúz, II. 100. et sequ. [1] Actor. 8. v. 30. [2] Psal. 118. v. 130. [3] Luc. 24. v. 27, 32, 45. [4] Grets. tom. 1. Defens. Bellar. fol. 1114, 1139.

Moyses szava az; hogy[5], *Nem mesze vagyon tőllünk az Isten parancsolattya.* De Moyses nem szól az Evangeliomrúl (mint *Balduinus*[6] álmodgya) hanem arrúl a' parancsolatrúl, mellyet *Moyses* által ada Isten: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie.* Mely dologrúl, bővebben szóllanak a' Szent Irás magyarázók, *Rom. 10. v. 6.* [5] Deut 30. v. 11. [6] Pag. 686. Grets. tom. 1. Defens. Bellar. folio 1129.

Látván azért *Balduinus,* hogy a' régi Bizonyságokat nem erőssítheti, azt írja; hogy, *Noha* Origenes előtt, *senki a' Sz. Irást nem magyarázta: azért, ugyan tudva vólt ennek igaz értelme. Tehát az Ecclesiának magyarázása nélkül megérthetni a' Sz. Irást.* Erre, régen megfelelt *Bellarminus*[7], és bővebben *Gretserus*[8], kik megmutattyák, hogy *Origenes* előtt, *Justinus, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Heraclitus, Candidus, Pantænus,* és egyebek, a' Szent Irás magyarázattyárúl könyveket írtak. Ezek előtt pedig, az Apostoloktúl, Apostolok Tanítványitúl, és az Apostoli *Ecclesiá*túl, vették, és tanúltak a' Hívek a' Szent Irás magyarázattyát, élő nyelvnek és *Traditió*nak oktatásából. Pag. 688. [7] Bella. lib. 3. de Verbo Dei cap. 2. arg. 11. [8] Grets. in Defens. folio 1169.

§ 4. Emberi Okoskodásból, bizonyos értelmét nem vehetni a' Sz. Irásnak.

Valamit eddig erőssített *Balduinus* a' Sz. Irásnak világosságá-
Pag. 697, 698. rúl, azt itt egy csapással elvágja. Mert azt írja; hogy, *Noha világos a' Sz. Irás, de azt nem minden ember érti a' ki olvassa: hanem, bizonyos eszközök kívántatnak értelmére.* Előszámlálván ezeket az eszközöket, azt írja; hogy, *Imádság, és a' Sz. Irásnak olvasása*
De his vide Grets. tom. 1. Defens. Bellar. folio 1054. *szükséges. A' mi homályos, azt világosb Irásokkal kel egybevetni, és azokból magyarázni. Meg kel érteni czéllyát az Irásnak; eleit, utóllyát, egybe kel vetni. A' Sidó, Görög betűt, meg kel olvasni: a' szóknak erejét, meg kel fontolni. A' Szent Irás* Frázissát, *szava-járását, érteni kel. Ha oly szókra akadunk, mellyeknek több jegyzése lehet: a' körül-álló czikkelyekből kel ítélni mellyik jegyzése illik a'hoz a' helyhez.* Ezekből, úgy-mond, künyű a' Szent Irás értelmét venni;
Pag. 700. *Scripturæ sensum, Deus humano ingenio per illa media instillat.*

Pag. 694. De Három a' dolog, *Balduine:* Eggyik az; hogy, *Ha a' Szent Irás, maga fínyességével megmutattya értelmét,* és a' szükséges dolgokban igen világos; mire-való ez a' munkás fáratság, mellyet te mutatsz, a' Szent Irás értelmének visgálására? Másik az; hogy, noha *Balduinus* künyűnek írja ezek által a' Szent Irás értelmét: de megválasztani az Irásban, mellyik világosb, mellyik homályosb mondás; eleit utóllyát a' Szent Irásnak által-látni, egyben hordani; a' nyelveket, nem csak imígy-amúgy tudni, derekasan megfontolni a' *Frases*eket, én bezzeg künyűnek nem tartom, sőt *Balduinus*
Pag. 700. sem tartya: mert azt írja; hogy, *Ezekkel az eszközökkel, nem élhetnek minnyájan.* Harmadik az; hogy, noha ezek igen hasznosok a' Sz. Irás magyarázásában; és az Anyaszentegyház mind ezekkel szorgalmatoson él, mikor valamely homályos mondásoknak értelmét visgállya: de azt-is meg kel vallani, hogy mind ezek, csak emberi okoskodások, emberi elmélkedésen és tudományon fondáltatnak, és így, ezekből magán, csalatkozhatatlan bizonyság nem
Pag. 701. kerekedhetik. Annak-okáért, ő-maga *Balduinus* írja, hogy, *Sokan jól tudgyák a' Sidó és Görög nyelvet: de azért, hamissan magya-*
Pag. 699. *rázzák az Irást.* Azon-képpen, megengedi; hogy, *A' Tévelygők-is élnek ezekkel az eszközökkel, noha nem jól élnek.* Mivel azért ezekkel az eszközökkel nem minnyájan jól élnek, meg kellene magyarázni *Balduinus*nak, mint tudhassuk, ki él jól, vagy nem jól, ezekkel?

Azt sem tagadgya *Balduinus*, hogy, nem minden mondáshoz találunk világosb mondást, melyből azt magyarázhassuk. Pag. 702.

Vóltak-e mindenkor *Punct*ok a' Sidó nyelvben, a' mint *Balduinus*[1] alíttya; vagy ezeket nem régen találták: másuvá való *disputatio;* melyrül lássad *Gretserust*[2]. [1] Pag. 701. [2] Gretserus tom. 1. Defens. Bellar. folio 1009, 1990.

Végezetre, hogy töb dolgokrúl ne szóllyunk, fenmarad, a' mit nem régen mondánk; hogy, ha ezek az eszközök által, vagy egyéb akár-mely úton, egy-valaki, bizonyos értelmét veheti a' Sz. Irásnak: sokkal inkáb az egész *Ecclesia*, ezek az eszközök által, végére mehet az igaz értelemnek. Azért, bátorságosb az *Ecclesiát* halgatni, hogy-sem a' magunk elmélkedésén éppíteni lelkünk üdvösségét. Mert az *Ecclesiá*nak, Istentül világos ígíreti vannak, hogy el nem tévelyedik. És nem csak a' *Balduinus*túl említett eszközökkel, fő túdós emberek által, szorgalmatoson él: hanem ezek felett, a' régi Szent Atyák értelmét, a' Keresztyénségben megrögzött tudományt megvisgállya; a' mellé veti a' nehéz dolgot; és, a' Sz. *Pál* parancsollattya szerént, *secundum Analogiam Fidei*, úgy magyarázza a' Sz. Irást, hogy a' Keresztyén Hitnek czikkelyivel, ne ellenkezzék a' magyarázat, hanem ennek sinórán járjon. Rom. 12. v. 6.

§ 5. Az Ecclesiátúl kel venni a' Sz. Irás értelmét.

Mivel a' Keresztyén tudomány, a' Sz. Irásnak igaz értelmén éppíttetik, csalatkozhatatlan magyarázónak kel lenni a' ki előnkbe adgya a' Sz. Irás értelmét, mert, ha megcsalatkozhatnék, nem fondálhatnók Keresztyén Hitünket az ő magyarázásán. Azért, ha meg nem akarunk csalatni, oly magyarázót kel keresnünk, kinek Isten fogadást tett, hogy Szent Lelkével vezérli, és a' Hit dolgaiban csalatkozásra nem bocsáttya. Illyenek vóltak az Apostolok; illyen az Anyaszentegyház: kinek Isten azt ígírte, hogy a' pokol erejétül meg nem győzetik. Matth. 16. v. 18.

Balduinus itt, Elsőben, káromkodik. Azt fogja reánk; hogy, *Mi az Ecclesián, csak a' Pápát értyük; és ezt csalatkozhatatlannak hiszük.* De nem úgy vagyon; mint eléb[3], nem egyszer feljegyzettük. Pag. 704, 705. Az-után, felelni akar a' Bizonyságokra, mellyekkel mutattam, hogy az *Ecclesiá*túl kel a' Sz. Irás értelmét venni. [3] Supra folio 513, 519, 520.

Első Bizonyság: Az Ellenkezőktül mutatott útak az Irás magyarázásban, bizonytalanok. Nincs tehát más bizonyos mód a' Sz. Irásnak bátorságos értelmében, hanem, hogy ezt az *Ecclesiá*túl vegyük.

Pag. 706. Erre *Balduinus* azt írja; hogy, *El nem rontottuk az ő-töllök mutatott útakat a' Sz. Irás értelmére. De ha elrontottuk vólna-is, Talám az Ecclesián kivül, más mód találtatnék az Irás magyarázásban.* Ládd-e mely tétovázva beszél? Láttya világoson, hogy bizonytalanok azok a módok, mellyeket a' Sz. Irásnak értelmére ada nem régen. És nem mutathatván más módot, *Talán*mal szól a' dologhoz. Ily nagy dologban, a' *Talám,* kétségbe-esést jelent.

Vide supra folio 650.

[MÁSODIK Bizonyság: Az Ecclesiától vészük a Szent Irás bötüit. Tehát attól kell értelmét is venni. Ha az Ecclesia és a régi Atyák elégséges Tanúk az Irás bötüinek megismérésére; úgy hogy A' mely könyvet minnyáian a régiek Szent Irásnak vallottak, nem szabad azt a' *Canon*-ból kivetni. A' mellyet pedig senki a régiek közzül szent könyvnek nem ismért, azt nem szabad Szent Irás közzé számlálni. Miért nem lehet ugyan azon *Ecclesia* elégséges Tanú a Szent Irás igaz értelmérül?]*[1]

Vide 13. § 3. n. 2. initio.

Pag. 706. *Balduinus* azt írja; hogy, *Az Ecclesia, csak mint Tanú, és Őrző, adgya előnkbe a' Sz. Irást.* Úgy vagyon: Mi-is csak azt kívánnyuk, hogy azon *Ecclesiá*tól, úgy-mint *Tanútúl,* és *Őrzőtül* vegyük az Irás értelmét, melytül vettük bötüjét. Mert, ha csalatkozhatatlan az ő tanu-bizonysága: méltó mind a' kettőben hitelt adni néki. Ha csalatkozható: nem bizonyos, nem bátorságos egyikben-is tanu-bizonysága.

HARMADIK Bizonyság: Valamely úton, és módon, egy-valaki, a' Szent Irásnak igaz értelmét megismérheti: azon úton az *Ecclesia,* bátorságosban megismérheti, mivel azt a' Sz. Irást[1], Igazság oszlopának, és pokoltúl győzhetetlennek nevezi.

[1] 1. Tim. 3. v. 15. Matth. 16. v. 18.

Pag. 707. *Balduinus* erre csak azt feleli; hogy, *Nem minden emberre bízzák ők a' Sz. Irás magyarázását.* De ez a' dolgot nem illeti. Mert, akár-kire bízzák: helyén ál az én Bizonyságomnak ereje, hogy az *Ecclesiá*ra bátorságosban bízatik, hogy-sem egy-valakire.

Deut. 17. v. 8. NEGYEDIK Bizonyság: Isten az Oo Testamentomban, a' Szent Irásnak bizonyos magyarázását a' *Sinagógá*ra, és Fő-pásztorokra bízta: *Ergo etc.*

Pag. 708 *Balduinus* megengedi, hogy *Az Uj Testamentomban, azon módot hatta Isten az Irás magyarázásban, mely vólt az Oo Törvényben.* Az-utan, csavargásra vészi a' dolgot; és azt írja:

*[1] A zárójelbe tett részlet az első kiadás következő szövege helyébe jött
MÁSODIK Bizonyság: Az *Ecclesiá*tól vészük a' Szent Irás bötujét: Tehát attól kel értelmét-is venni.

I. Hogy, *Nem az Irás magyarázásrúl, nem a' Religio dolgárúl szól Moyses, mikor a' Papokhoz igazíttya az embereket: hanem a' nehéz Kérdések fejtésérül, a' külső perlekedésekrül.* Ezt sok-képpen hamisnak mutattya *Gretsérus.* Mert *Moyses,* közönségesen szól minden Igyrül; *Inter Causam et Causam:* közönségesen parancsolatot ád, hogy, valamit mond a' Papok gyölekezeti a' nehéz Kérdésekben, azt mivellyék: *Facias quodcumque dixerint.* Ennek felette: Megmagyarázza a' Sz. Irás, minémű dolgokrúl tettek ítíletet az Egyházi Birák: *Ubicumque quæstio est de Lege, de Mandato, de Cærimoniis, de Justificationibus;* valami visza vonyás támad a' Törvényrül, a' Parancsolatrúl, a' Ceremoniákrúl, az Igazulásokrúl, mind megítílték. És, mivel az Isten Törvényének értelméből kellett eligazítani a' viszavonyásokat: azokat illette a' Törvény-magyarázás, a' kik utolsó, és *Apellatio* nélkül való sententziát adhattak a' Törvényrúl-támadott kérdésekben. Végezetre, nem illett az Istennek Atyai gondviseléséhez, hogy a' külső perlekedések leszállításárúl ily szorgalmatos gondot viselvén, a' Lelki és üdvösségre nézendő egyenetlenségek igazitásárúl elfeletkeznék.

Pag. 708

Grets. tom. 1. Defens. Bellar. fol. 1235.

2. Paralip. 19. v. 10.

II. Azt mondgya *Balduinus;* hogy *Moyses, nem csak a' Papok ítíletirül szól, hanem a' Világi Birórúl-is: Tehát a' Moyses szavaiból ki nem hozhatni, hogy a' Papok ítíletin ál a' Sz. Irás magyarázattya.* Ebben is megcsalatik *Balduinus:* mivel az a' Bíro, melyrül emlekezik *Moyses,* nem egyéb, a' Fő-Papnál. Mert a' Sz. Irás azt mondgya; [1]hogy Jerusalemben, *a' Leviták és Papok ítílték az Ur dolgait,* az-az, [2]*a' Törvényrúl, a' Parancsolatrúl, a' Ceremoniákrúl támadott kérdéseket.* Ebben a' Törvényben, *Præses,* a' vagy fő Bíro, a' Papi-fejedelem vólt, [3]*Amarias Pontifex præsidebit.* Azért, errül a' Birórúl szól *Moyses,* nem más Világi törvény-tévőrül. De ha Világi birórúl vólna-is emlekezet: annak tisztit abban helyhezteti az Irás; hogy, [4]*Halálra ítíllye azt, a' ki engedni nem akar a' Fő-Pap ítíletinek.*

Pag. 708, 709 710.

Deut. 17. v. 9. 12.

[1] 2. Par. 19. v. 8.
[2] Vers. 10.
[3] Vers. 11.

Vide Grets. fol. 1240.
[4] Deut. 17. v. 12.

III. Azt írja *Balduinus;* hogy, A' Papoknak [5]*csak úgy kel engedni, ha Irás szerént ítílnek.* Mert ő-maga *Moyses* ezt így magyarázza: [6]*Et facies, quæcumque docuerint te juxta Legem ejus.* De Először: Mi-is azt hiszük, hogy a' Sz. Irás ellen való ítíletnek engedni nem kel, mert, ha az Apostolok, vagy a' mennyei Angyal (nem hogy a' Pap) ítíl-is a' Sz. Irás ellen; Átok. Másodszor: Meg kellene magyarázni *Balduinus*nak, mit ért a' Szent Irás szerént való ítíleten? Azt nem értheti, hogy a' Szent Irásban nyilván fog-

Deut. 17. v. 12.
[5] Pag. 708.
[6] Deut. 17. v. 10.

Gal. 1. v. 2.

laltassék, a' mit ítíl: mert szükséges nem vólna a' Bíró, és Ítílet, ha a' Sz. Irásban világos szóval, *et Casus, et Decisio* találtatnék. Azt kel tehát Sz. Irás szerént való ítíletnek tartani, mely semmit Szent Irás ellen nem tanít: mert valamivel eggyütt a' Sz. Irás Igazsága helyén marad, azt Sz. Irás szerént valónak mondhattyuk. Harmadszor: A' *Kalaúz*ban megmutattam, hogy nem *Conditionata* mondás a' *Moyses* szava. A' Sidó bötüből pedig nyilván kitetczik[1]; hogy a' Fő-pap Törvényérül kel érteni ama' mondást, *Juxta Legem ejus.* Azért *Tremellius*, így fordíttya Sidóbúl a' bötüt: [2]*Facies ex præstituto illius sententiæ, quam indicaverint tibi: Observabis, ut facias secundum omnia quæ docuerint te.*

Secundum Scripturam definire, quid sit?

Deut. 17. v. 10.

[1] Vide Gret. loc. cit. fol. 1235.

[2] Deut. 17. v. 10, 11.

Kalaúz. II. 116.

Töb dolgok között, mondottam azt-is a' *Kalaúz*ban, hogy, heában való Bírósága vólt a' *Sinagóga*nak, ha az ő ítíletit *Exámen*re vihették a' kik hallották a' sententziát.

Pag. 710.

Erre *Balduinus* azt feleli; hogy, *Tirannushoz illendő ítílet az, melynek ellene nem mondhatni.* Maga*[1] nincs e' világon oly Ország, melyben utolsó Ítílet ne adassék a' világi dolgokban, úgy, hogy onnan nem *apellál*hatni. És ha ez nem vólna, soha egy Törvénynek sem szakadna vége. Azért, a' Lelki és üdvösségre néző perekben, mennél nagyob veszedelem forog, annál inkáb szükséges, hogy efféle Törvény légyen. Külömbség abban vagyon, hogy a' Világi bíróknak nem ígírtetett csalatkozhatatlan Törvény-tévés: de az *Ecclesiá*nak igírtetett, hogy meg nem csalathatik.

Pag. 709.

[3] Kalaúz, II. 173.

IV. Azt forgattya *Balduinus;* hogy sokszor hamissat tanítottak a' Sidó Papok. Erre a' *Kalaúz*ban [3]megfeleltünk. Bizonyos, hogy sokszor vétkeztek a Sidó Papi-fejedelmek: de, hogy a' Krisztus jövetelének előtte, a' Törvény magyarázatban közönségesen hamisságra tanították és kötelezték vólna a' *Sinagógát,* csak egy példával sem mutathatni. A' Krisztus jövetele után, más dolog vólt.

[4] Pag. 711.

[5] Grets. fol. 1254, 1490.

[6] Matth. 16. v. 18.

[7] Matth. 18. v. 17.

A' mit a' *Malachias, Aggæus,* ét töb Próféták szavaira rövideden mond *Balduinus;* [4]azt bővségesen megfejtegette *Gretsérus*[5], nem szükség újobban rázogatni.

Ötödik Bizonyság: Az Anyaszentegyháznak ígírte Krisztus[6], hogy a' pokoltúl meg nem győzetik, és világ végéig Szent Lélektül vezettetik. Minket [7]pedig arra kötelezett, hogy, ha Pogányok nem akarunk lenni, ezt halgassuk. Tehát bátorságoson vehettyük, és venni tartozunk ő-tőlle az Igazságot.

*[1] Pedig bizony.

Tétováz *Balduinus* feleletiben: de végre azon állapodik; hogy *A' Cathólica Ecclesia, tévelygésbe nem esik: és ezt kel halgatnunk.* A' Romai *Ecclesiát* pedig, nem akarja igaz *Ecclesiá*nak ismérni. De mivel itt nem az a' kérdés, mellyik az igaz *Ecclesia;* hanem közönségesen, *in genere,* csak azt állattyuk, hogy, akár-mellyik légyen az igaz *Ecclesia,* arrúl vehetni az Irásnak igaz értelmét bátorságoson, és tartozunk hogy attúl vegyük. Ezt mivel *Balduinus* megengedi, megelégszünk most vélle. Ez-után vizsgállyuk, mellyik az igaz Ecclesia. Pag. 713, 715.

Hatodik Bizonyság: Mikor a' Keresztyénségben viszavonyások támadtak a' Szent Irás értelmérül: egyben-gyöltek az Egyház Pásztori, a' Fő-Pappal: elvégezték mit kel hinni: arra kötelezték a' Híveket: Keresztyénnek nem ismérték az engedetleneket. Tehát ez az igaz út a' Sz. Irás értelmében, hogy az *Ecclesiát* halgassuk.

Erre *Balduinus* kettőt mond: 1. Hogy *Legjobban akkor találtatik fel a' Sz. Irás értelme, mikor a' bölcs Egyházi Pásztorok egyben-gyölnek.* 2. Hogy *Akkor követtyük igazán a' Sz. Irást, mikor azt követtyük a' mit az igaz Ecclesia javal.* Ezt akartam én-is bizonyítani, ha ezeken megál *Balduinus,* nincs közbevetés ez-aránt közöttünk. Pag. 716. Pag. 719, 675. Ex August. 1. contra Cresc. cap. 33.

Sok hazugságokat elegyít minden szavaiban. *Balduinus* említi *Bellarminus*nak Hetedik könyvét, *De verbo Dei,* noha *Bellarminus* csak Négy könyvet írt errül. Azt-is beszélli[1]; hogy Mi az *Ecclesián,* csak a' Pápát értyük[2]: a' Pápárúl azt hiszük, *hogy Szent Pál ellen végezhet.* Bellarminusra fogja[3], hogy *Lib. 3. de Verbo Dei, c. 5.* csak Sz. *Péter*rel mondgya hogy Sz. *Pál* beszéllett térése után. Töb efféle nyilván-való hamisságit, restellem csak le-is írnyia. Pag. 704. [1] Pag. 705. [2] Pag. 711. [3] Pag. 716.

§ 6. Kicsoda Ítílő-bíró, a' Hitben támadott viszavonyásban.

Akár-menyi sok szép írott Törvénye légyen valamely Országnak, és Várasnak: de ha Birája nincsen a' ki ítíletet tégyen, és sententziát mondgyon a' pereseknek, semmi eggyesség és csendesség, semmi igazság nem lehet benne, mert lehetetlen, hogy a' Törvény minden *Casus*okat, és *Decisió*kat magában foglallyon. Azért, minden Világi birodalomnál alkalmatlamb, és módatlamb vólna a' Krisztus országa az Anyaszentegyház, ha ennek oly Birája nem vólna, ki a' naponként támadott Tévelygéseket, és lelki dolgokban való egyenetlenségeket eligazítaná.

Mikor az Újítást kezdé *Luter*, minden mesterségét arra fordítá, hogy az Egyházi Pásztoroknak engedelmétül elszakadgyon a' kösség. Azért először, azt hiteté véllek, hogy az egész Sz. Irás világos, mellyet akár-ki megérthet[1]: *De tota Scriptura dico, Nullam ejus partem volo obscuram dici.* Az-után, azt veré az emberek fejében; hogy Isten nem bízta az Egyházi Pásztorokra, hogy ítíletet tégyenek a' Tudományrúl: hanem ezt[2], egy-aránt minden embernek parancsolta. Ezt írta Luter, *libro, Rationes Judicii Ecclesiastici.* Másutt így szól[3]: *Non est ullus Judex in rebus spiritualibus de Christiana doctrina, nisi homo qui veram Fidem habet, sive sit vir, sive mulier.* És kivált-képpen abban a' Könyvben, mellyet a' Cseheknek írt az Egyházi Szolgákrúl, sok szóval erőssíti; hogy a' Keresztyén ember, senkit a' Tudományban Birónak nem ismér, mivel ő-maga Ítílő-mester mindenekben.

[1] Luth. lib. de Servo Arbitrio. Vide Grets. tom. 1. fol. 1075.

[2] Vide Kalaúz, I. 148.

[3] Luth. Concione in illud: Attendite a falsis Prophetis. Grets. tom. 1. Defens. Bellar. fol. 1209.

Efféle tanításokkal megútáltaták az Egyházi Pásztorokat. De üdő-jártában, eszekben-vévék a' Predikátorok, hogy ezen úton, az ő hitelek és tisztek semmi lészen. Azért fordíták a' kaszát, és lassan-lassan magoknak koporíták*[1] a' Tudományrúl való Ítíletet: úgy hogy, a' hol lábat kaptak, most immár ők ítílik és kárhoztattyák a' Tudományt; kiüzik, tömlöczözik, mikor vélle bírnak, valaki megveti ítíleteket.

Balduinus pedig e' dologban úgy beszél, hogy, ha még egyszer valamit írna az én Feleletemre, reménlhetném, hogy tellyességgel Pápistává lenne: mivel, a' mint ez-előtt sok dologban, úgy itt, egy-nehányszor ugyan azont taníttya a' mit én: és csak nem puszta szórúl való vetekedésre viszi a' dolgot, megengedvén a' valoságot.

Quæstio de Nomine.

Először azért, azt mondgya; hogy az Isten, bizonyos Ítílőbírót rendelt az *Ecclesiá*ban, mely a' viszavonyásokat igaz sententziájával elvégezze: *Non negamus, prospexisse Deum Ecclesiæ de certo Judice, qui Controversias decidat, et verissima sententia litibus finem imponat, Veritatemque certissime revelet.*

Pag. 721.

Másodszor, azt írja; hogy Isten ő-maga a' fő Bíró, *nem csak az utólso ítíletkor, hanem most-is, sententziázván mellyik az Igazság, vagy hamisság.* Magyarázván, mint, és ki által mondgya ki Isten a' sententziát, azt taníttya.

Pag. 721.

Harmadszor, hogy az Isten Igéje, a' Sz. Irás, csak a' szerént mondatik Bírónak, mint a' világi írott Törvények mondatnak ítílni

Pag. 733.

*[1] Kaparíták.

a' világi perlekedésekben: mivel előnkben adgyák, *quid juris*, ki mit érdemel törvény szerént. Nem azért mondatik tehát Bírónak a' Sz. Irás, mint-ha ő mondana sententziát; hanem azért, mert ez a' Bíró szava, mely megjelenti mit fussunk, mit kövessünk[1]: *Scriptura est Lex, sive Norma, et Judex; non quidem definitivus, qui sententiam promulget, sed vox Judicis.* [1] Pag. 727.

Negyedszer, azt erőssíti; hogy az Anyaszentegyház-is Bíró: mert a' Hit dolgairúl ítíletet tehet, a' menyire az Isten Igéje szenvedi[2]: *Nos veræ Ecclesiæ judicium non improbamus*[3]. *Consultum judicamus, sententiam Ecclesiæ sequi. Nos authoritatem Ecclesiæ magni facimus, sed veræ.* Pag. 721. [2] Pag. 730. [3] Pag. 735.

Ötödször; Az *Ecclesiá*nak ítíleti mint légyen, így magyarázza: *Az Ecclesia Doktori által, hirdeti Isten az ő sententziáját, mellyet a' Sz. Irásban mondott: ezek magyarázzák az Isten értelmét, mely a' Sz. Irásban vagyon. A' Halgatóknak pedig,* Judicium approbationis, *csak jóváhagyó ítílet engedtetett*[4]. A' Doktorok azért, *Proponunt veram Scripturæ sententiam,* a' Sz. Irás igaz értelmét megmondgyák: *relinquitur Ministerio potestas interpretationis, quia Deus in ore Doctorum ponit Verbum suum; ut, qui ipsos audit, non verbum hominum, sed Dei, audisse dicatur;* és a' ki ezeket halgattya, Istent halgattya. Ha ki ezeknek nem enged, Világi tiszt-viselők dolga hogy megbüntessék, és *cógá*llyák, kénszerítcsék a' vakmerőket. Azért így fejezi bé tanitását: *Præter Scripturam Judicem, agnoscimus Ecclesiæ Doctores: Ecclesiam, et Ministerium, Judicem agnoscimus.* Pag. 721. Judicium Plebis de Dogmatibus, quale? [4] Pag. 722, 725. Supra, fol. 236. Pag. 727.

Azt-is homály nélkül jelenti *Balduinus;* hogy csak szórúl való vetekedés az, hogy ők a' Szent Irást Bírónak mondgyák: Mert nem egyszer írja, hogy a' Sz. Irás, nem azért mondatik Bírónak, *quod sententiam promulget,* hogy sententziát mond: hanem azért, mert *est vox Judicis,* a' Fő-bíró szava, és törvénye, *perinde autem est, sive Vocem Judicis, sive Judicem appelles, quia Judex a sua Voce non dissentit.* Szokatlan dolog ugyan, hogy a' Bíró szava, Bírónak mondassék. De ha a' Bíró, annyit tészen *Balduinus*nál mint a' Bíró szava: mi sem tagadgyuk, hogy a' Sz. Irás, a' mennyei Bírónak szava, és törvénye. Pag. 722, 727, 733. Pag. 727.

Ha ezekben maradna *Balduinus,* nem kellene vetekednünk. De továb mégyen: és azt mondgya; hogy a' Sz. Irás, oly Bíró, mely *clare judicat, et definit,* világoson megmutattya mit kel venni, vagy megvetni a' Hit dolgában. Ezt pedig oly esztelenül bizo- Contradictio cum his, quæ in satis puncto dixit. Pag. 723. Hebr. 4. v. 12.

nyíttya, hogy józan emberhez nem illenék. Sz. *Pál* írja; hogy, *Az Isten Igéje, az emberek szüve gondolattyát és igyekezetit megválasztya.* Ezt, a' Hit dolgairúl támadott kérdéseknek ítíletire akarja
Joan. 12. v. 40. vonni *Balduinus*, minden szin és okosság nélkül. Krisztus mondgya; hogy *az ő szava, az Utólsó napon megítíli a' ki ezt nem vészi,* mivel az Isten törvénye szerént lészen az Utólsó ítílet, *Apoc. 20. v. 12. Rom. 2. v. 11.* Ebből *Balduinus*, nagy esztelenül, azt hozza ki, hogy most, e' világon, minden viszavonyást megítíl a' Sz. Irás.
Exod. 24. v. 3. Az Isten törvénye, *Judicium*-nak, Ítíletnek neveztetik: Ezt arra
Vide Kalaúz, II. 136. csigázza *Balduinus*, hogy oly Bíró a' Sz. Irás, mely megítíli, mit kellyen akár-mely dologban hinni, maga a' gyermek-is tudgya, hogy az Ítílet, nem Bíró.

Kalaúz, II. 129. Sok Bizonyságokkal erőssítettem a' *Kalaúz*ban, hogy a' Sz. Irás, Törvény; és a' Bírónak erre kel nézni: de nem oly Bíró, mely a' Hitben támadott viszavonyásokban ítíletet tégyen. Fő-képpen Két Bizonyságomat ostromollya *Balduinus:* mert a' többire úgy felel, hogy azoknak erejét, fen hadgya.

I. Bizonyság: Olynak kel lenni a' Krisztus országában való Bírónak, mely minden pert és versengést leszállíthasson, mert külömben, elégséges nem vólna az eggyességnek megtartására, a' tévelygéseknek távoztatására. De a' Sz. Irás, magán, véget nem szakaszthat minden versengésben. Mert, ha a' Sz. Irásnak Laistromárúl viszavonyás támad; ha azt kérdik, Mellyik könyvek igazán Szent Irások; ha a' Szent könyvek Bötüjének tisztán maradásárúl kérdés lészen: sohúlt ezekrúl a' Sz. Irás nem mond sententziát. Ennek-felette, mikor a' Sz. Irás mondásának külömböző értelme, és magyarázattya támad: előnkbe nem adgya a' Sz. Irás, mellyik magyarázat igaz, noha csak nem minden versengések, az Irásnak külömböző értelméből vannak. Tehát a' Sz. Irást, nem mondhattyuk oly Bírónak, mely minden viszavonyásban bizonyos sententziát ád.

Pag. 724. Erre *Balduinus* azt feleli: *An libri Biblici habendi sint aliqui, ex ipsis Scripturis dirimi non potest;* ama' kérdés, Ha valamely könyv *Bibliá*hoz való-e, Sz. Irásból el nem igazódhatik. De ez,
Vide supra, fol. 508, 509. ugy-mond, *Historia,* nem Hit ágazat. Megmutattuk eléb, hogy a' *Historia*-is Hit ágazat lehet. És itt, nem a' szórúl vetekedünk, mit kellyen *Articulus*nak mondani. Elég, hogy üdvösségünk vesztése alatt tartozunk hinni, hogy a' Sz. *Máté* Evangélioma, hogy a' Sz. *Pál* Levele, etc. Apostoli írás; noha a' Biblia sohúlt laistromba nem írta, mellyek a' Szent könyvek.

Az Irás értelmérül azt irja *Balduinus;* hogy, *A' Szent Irásnak szorgalmatos egybe-vetése után, ennek igaz értelmét Isten az Egyházi Tanítók által mutattya meg.* Tehát a' Sz. Irás, magán, ezt meg nem mutattya: és így sententziát nem mond, ki érti őtet igazán, ki hamissan. Pag. 725.

Itt engemet *Balduinus* szemtelen hazugnak nevez: Mert *Luter*re fogom, hogy a' Sz. *János* Látását, Sz. Irásnak nem ismérte. Maga én ebben igazat írtam. Mert[1] noha a' mostani Nyomtatásokban sokat kitöröltek azokban, a' miket *Luter* a' Biblia eleiben függesztett *Præfatiók*ban írt vólt: mindazáltal, a' régi Nyomtatásokban így szól *Luter* a Sz. *János* Látásárúl: [2]*Multa in hoc libro desidero; ut neque Apostolicum, neque Propheticum judicem. Spiritus meus non potest cum hoc libro concordare.* Pag. 724.

[1] Vide Gretser. tom. 1. Defens. Bellar. fol. 81. et seq. Supra fol. 578, 581, 587.

[2] Luther, Præfat. in Apocal.

II. Bizonyság: Minden törvényben oly Bírónak kel lenni, kinek sententziájából, nyilván és bizonyossan ércsék a' peresek, mellyik félnek igyét hatta helyén, és mellyik félt súllyosította a' Bíró. Mert, a' Sz. Irás mondása szerént, *Judicium determinat Causas,* a' Bíró ítíleti végezi a' pert: mely soha el nem végeződnék, ha a' Bíró ollyan sententziát mondana, minéműt monda egykor *Claudius* Császár: *Secundum eos sentio, qui vera proposuerunt;* azok igyét javallom, úgy-mond, kik igazat mondottak. Mely Törvény-tételért, azt írja *Suetonius,* hogy mindenek előtt csufsággá tévé magát. Azért heába-való, haszontalan, csúfos Bíró az, valamely úgy nem mond sententziát, hogy a' peresek ércsék, mellyik nyerte, vagy vesztette dolgát ez-előtt a' Bíró előtt. Azért, akár a' peres azt ítíllye hogy néki hamissa lett a' Bírótúl, akár megnyúgodgyék ítíletin; akár bűnösnek, akár bűntelennek ismérje magát: de a sententziát úgy kel a' Bírónak kimondani, hogy mindenik peres, nyilván és világoson ércse, mellyik vesztette, vagy nyerte ez-előtt a' Bíró előtt. *Luter* és *Calvinus* között, illyen sententziát nem mond a Sz. Iras, vagy mutassák meg, hol mond a Sz. Irás világos sententziát arrúl, mellyik érti igazán ama' mondást: *Ez az én testem.* Vide Gretser. tom. 1. Defens. Bellar. fol. 338. Prov. 26. v. 10. Sueton. in Claudio, c. 15.

Erre *Balduinus* azt mondgya; hogy, *E' világi törvényekben sem mindenkor vallya magát győzöttnek a' ki perit veszti, sőt panaszolkodik hogy hamissa vagyon.* Nem ebben ál a' dolog. [Tudgyuk mi is, hogy igaz a' Sz. *Ágoston* mondása: *Quid aliud omnes victi facere consueverunt, qui Veritati consentire volunt, nisi ut de Judicis inisuitate nuntiantur!* A pervesztesek panaszkodni szoktak a' Bíróra. De csak azt állattyuk, hogy]*[1] akár bűnösnek, akár bűntelennek Pag. 726. Aug. tom. 7. Cont. Donati Post. Collat. cap. 1.

*[1] A zárójelben olvasható rész az új kiadásba szánt toldalék.

ismérje valaki magát: de a' Birónak úgy kel mondani sententziát, hogy mindenik fél ércse nyilván, tagadhatatlanúl, mellyik nyerte, vagy vesztette ez-előtt a' Bíró előtt, mert bolond vólna, nem Bíró, a' ki oly sententziát mondana a' pereseknek, hogy nem tudnák ki nyerte, ki vesztette. Egy illyen sententziát mutasson *Balduinus* a' Sz. Irásban, ama' szórúl való versengésben: *Ez az én testem.*

Pag. 726. Mert nem elég azt mondani, hogy *a' Calvinisták, szüvökben meggyőzettek, noha szóval tagadgyák,* mivel te a' *Calvinisták* szüvében nem voltál. A' kérdés sem az, mint ál a' *Calvinisták* szüve: hanem, ha a' Sz. Irás Bíró, annak oly világos sententziáját akarjuk hallani, melyből nyilván, világoson érthesse minden peres, ki magyarázza igazán ama' mondást, *Ez az én testem,* ennek a' Bírónak ítíleti szerént. Ezt a' sententziát keresse fel *Balduinus:* hadgyon békét annak mint vagyon a' *Calvinisták* szüve-állása, mert a' mit ő mond a' *Calvinisták* szüvérül, ugyan azont mondgyák a' *Calvinisták* a' *Luteristák*rúl.

Kalaúz, II. 136. A' mely Bizonyságokkal megmutattam, hogy az *Ecclesia* Ítílőbíró a' Hitrül támadott versengésekben, azokra *Balduinus* csak ezt

Pag. 730, 735. feleli: *Nos veræ Ecclesiæ judicium non improbamus,* hogy az igaz

Pag. 730. *Ecclesia* Ítílő-bíró. Hanem abban akad, hogy *A' Pápisták, csak magán a' Pápát vallyák Ítílő-bírónak a' Hit dolgaiban.* De mivel errül

Supra, fol. 513, 519, 520. eléb szóllottunk, nem szükség szót szaporítani. Azt pedig soha *Balduinus* végbe nem viszi, hogy, a' mirül a' *Catholicus*ok között szabad vélekedés vagyon, abban valamely félnek tetczését, Közönséges Tudomány gyanánt óltalmazzuk.

Végezetre, a' minémű Feleletet adtam az Újitók bizonyitásira, mellyekkel a' Sz. Irásnak Bíróságát állattyák, örömest bontogatná

Pag. 733, 734. *Balduinus:* de módgyát nem ejtheti. Mert megengedi, hogy az *Ecclesia* ítíletet tehet a' maga-ellen támasztott perekben: és hogy

Pag. 734. ezt jövendöllötte Isaias, *Cap. 54. v. 17.* Balgatagság pedig, hogy *Balduinus* ama' szóból, *Habet,* azt akarja kisatúlni, a' Krisztus Urunk világos mondása ellen, hogy, *Joan. 12. v. 47.* nem csak az

Pag. 734. Utólso ítíletrül vagyon emlekezet. Nem okosság az-is, hogy *Corinthus, Galata,* és egyéb Városokban lévő *particularis Ecclesiá*nak esetiből, a' Közönséges *Ecclesiá*nak állandoságát kétesíti.

Mind ezekből, világoson megtapasztalhattya, minden okossággal élő ember, hogy az Új Vallásokban, sem igazság, sem tekéltes állandóság nincsen.

VIII. RÉSZE.

AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL.

Semmiben inkáb nem mesterkedik az Ördög, mint hogy, az igaz *Ecclesiá*rúl való Tudományt meghomályositcsa. De a' Szent Lélek Istent segitségül hiván, azon lészünk, hogy rövideden, és világoson megmutassuk, hogy itt-is álhatatlan csavargásokban tétováznak az Újitók.

§ 1. Micsoda az Ecclesia?

Helyén hadgya *Balduinus,* valamit az Anyaszentegyháznak böcsülletes neveirül, tisztirül, ismeretinek szükséges-vóltárúl írtam. Pag. 737.

A' Krisztus igaz *Ecclesia*jának mi-vóltát magyarázván, azt mondottam; [1]hogy, Az Anyaszentegyház, *azoknak gyölekezeti, kik igaz Hitnek*[2] *vallásával, és külső Sacramentomok szolgáltatásával egybefoglaltattak;* Isten irgalmából (tudni illik) és malasztyából, mivel az igaz Hít, és a' *Sacramentom*ok, Isten ajándéki, és *gratiái.* Erre *Balduinus* azt írja, hogy ók javallyák ezt az Anyaszentegyház mivóltának magyarázattyát: *Nos hanc definitionem Ecclesiæ Universalis, non improbamus.* A' miket ebből ki akar hozni, azok bolondságok, és káromkodások. De mivel nem ide tartoznak, nem mulatok rajtok. Pag. 737. Pag. 738.

[1] Kalaúz, II. 332.

[2] Az-az, nem csak Belső hitellel, hanem Kulső Vallástétellel-is.

§ 2. Az Eretnekek, és a' Bűnösök, igaz Ecclesiában vannak-e?

Helyén maradván az Anyaszentegyháznak előhozott *Definitió*ja, mi-vóltának magyarázása: kétség abban nem lehet, hogy az Eretnekek, az *Ecclesiá*hoz nem tartoznak, noha test-szerént a' Hívek között forognak. Mert, a' mint az *Augustai Confessio* szól: *Ecclesia est congregatio vere credentium,* Igaz-vallásu emberek gyölekezete az *Ecclesia.* Nem-is lehetne Egy, a' Hitnek eggyességével az *Ecclesia,* ha ő-benne vólnának a' hamishitü Eretnekek. A' Sz. Irás-is nyilván mondgya az Eretnekekrül, [3]hogy elszakadtak a' Hívektül, [4]kimentek közzüllök, [5]a' Hitnek hálóját elrontották.

Confessio Augustan. Art. 8.

[3] Judæ v. 19.

[4] 1. Joan. 2. v. 19.

[5] 1. Tim. 1. v. 19.

Itt, Először, azt írja *Balduinus;* hogy, [1] *Hæretici, non extra, sed in Ecclesia visibili reperiuntur;* az Eretnekek, az *Ecclesiá*ban vannak: De, a' mint egy-nehányszor írja, [2] *non sunt membra, sed partes Ecclesiæ, quales sunt ulcera et apostemata;* nem tagjai, hanem részei az *Ecclesiá*nak. [3] *Sunt in Ecclesia, non de Ecclesia;* az *Ecclesiá*ban vannak, de nem az *Ecclesiá*ból valók. Két okát adgya pedig, miért vannak az *Ecclesiá*ban: [4] 1. *Mert megkereszteltettek.* 2. *Mert ők-is valamit igazán hisznek.*

Ezek csak szó-béli játékok, és fondamentom nélkül való beszédek. Mert, a' mi része az ember testének, az ugyan tagja. És a' ki valamely városban lakik, abból a' városból való. Nincs-is a' Sz. Irásban semmi jelensége ezeknek a' *distinctió*knak. Továbbá, *Balduinus* taníttya; hogy, *A' mely tévelygő vakmerőül elszakad, vagy kiátkoztatik, kiesik az Ecclesiából.* De minden Eretnek, vakmerőül elszakad az *Ecclesiá*túl: Mert, a' ki nem vakmerőségből hanem tudatlanságból tévelygést hiszen, nem Eretnek; mint a' *Kalauz*ban megmagyaráztam. Más az; hogy abban-is, a' ki vakmerőül elszakad, és kiátkoztatik, fen marad, hogy megkereszteltetett, és valamit igazat hiszen: Tehát, a' *Balduinus*túl felvetett fondamentom szerént, ezek-is az *Ecclesiá*ban vannak. Bolondúl bizonyíttya vélekedését *Balduinus,* azzal, hogy az ellenség a' jó búza közzé veti a' konkolyt; és hogy az *Antikrisztus* az *Ecclesiá*ban lészen. Mert Krisztus, azon a' Mezőn, melyben konkolyt hínt az Ördög, nem az *Ecclesiát,* hanem a' Világot magyarázza: [5] *Ager, est mundus.* Az *Antikrisztust,* ha a' *Luter Ecclesiá*ba fogadgya *Balduinus,* ő lássa: bizonyos, hogy a' Krisztus *Ecclesiá*jának üldözője lészen, annak része nem lészen. Csalárdúl fogja *Balduinus* Szent *Pálra* ezeket a' szókat: [6] *Oportet* INTER VOS *hæreses esse,* mert amaz, INTER VOS, nincs a' Sz. *Pál* szavai között. Esztelenül akarja az *Ecclesiá*ba venni az Eretnekeket, ama' mondással: [7] *Ti-közzülletek kelnek fel, a' kik hamissat tanítanak.*

Másodszor: *Balduinus* megengedi, [8] hogy a' Látható *Ecclesiá*ban, nem csak a' Választottak vannak, mert a' *Calvinisták* tévelygése (ugy-mond) minket nem illet. [9] *Mikor pedig az Ecclesiát, Szentek gyölekezetinek nevezik,* Synecdochice, *csak fő részére nézve nevezteték így: noha ő-benne sok veszendők-is vannak.* Azért, helyén hadgya *Balduinus,* a' mit e' dologrúl a' *Kalaúz*ban mondottam. Csak abban dorgál engem[10], hogy az igaz Hitet, Szeretet nélkül-is találtatni mondottam. De errül immár [11] elégségesen szóllottunk.

[1] Pag. 739.
[2] Pag. 740, 741, 743.
[3] Pag. 740, 741.
[4] Pag. 741.
Pag. 740, 743.
Kalaúz, I. 135, 451.
Pag. 739, 740.
[5] Matth. 13. v. 38. Vide Kalaúz, II. 586.
[6] Pag. 740. I. Corint. 11. v. 19.
[7] Actor. 20. v. 30.
[8] Pag. 742.
[9] Pag. 743.
[10] Pag. 743.
[11] Supra f. 559.

§ 3. Elfogyhat-e az igaz Ecclesia?

Nem valami hamis, tévelygő, Eretnek gyölekezetrül, hanem a' Krisztus Jesusnak igaz *Ecclesia*járúl, sok helyen, sok-képpen, világos szókkal taníttya a' Szent Irás, hogy, Soha el nem fogy. Mert azt mondgya; hogy ez, [1]Örökké-való Jegyese Istennek: [2]hogy a' Krisztus Országának, vége nem lészen: [3]hogy a pokol kapuja, győzedelmet nem vészen rajta: [4]hogy a' Krisztus eljöveteléig, mindenkor Pásztori lésznek: [5]hogy ő-vélle lészen Krisztus világ végéig; és az Ecclesia, [6]*Mortem Domini annuntiabit, donec veniat;* mind addig hirdeti a' Krisztus halálát, míg el nem jő.

[1] Oseæ 2. v. 19.
[2] Lucæ 1. v. 33.
[3] Matt. 16. v. 18.
[4] Ephes. 4. v. 11.
[5] Matth. 28. v. 20.
[6] 1. Corint. 11. v. 26.

Meggyőzetvén *Balduinus* illyen világos Irásokkal; azt mondgya: 1. Hogy a' Közönséges *Ecclesia,* soha el nem fogy: [7]*Non est nostra mens, quod Ecclesia Catholica deficere, et interire possit.* [8]*Ecclesiam Catholicam penitus non deficere, nemo nostrum negat.* 2. Hogy a' *Particularis,* rész szerént való *Ecclesia,* elfogyhat, és gyakran el-is fogy; [9]*Particularis Ecclesia, deficere potest, et deficit,* és ezt, az *Alexandriai Ecclesiá*nak példajával állattya. Ha csak ebben marad *Balduinus,* szent a' békeség. Mert mi sem tagadgyuk, hogy a' Közönséges Anyaszentegyháznak némely részei, elfogyhatnak. És jól-lehet a' *Róma* Várasának magán-való gyölekezetirül, némellyek azt vélik, hogy soha el nem fogyhat: de ez, nem Hitünknek Vallása, hanem *Opinio,* vélekedés. 3. Azt mondgya *Balduinus;* hogy a' Látható *Ecclesia,* elfogyhat; igaz Pásztorok nélkül lehet, sőt Atyáink-idét, úgy elfogyott, hogy sohúlt igazán nem taníttatott az Isten Igéje: [10]*Visibilis Ecclesia, deficere potest.* [11]*Patrum memoria, defecit Visibilis Ecclesia, ut fere nuspiam publicum Verbi ministerium esset incorruptum.* [12]*Falsum est, Ecclesiam veram numquam esse absque Pastoribus. Tempore persecutionis, sæpe veris Doctoribus, veris Pastoribus destituitur.*

[7] Pag. 744.
[8] Pag. 745.
[9] Pag. 745.
Ita Bellar. lib. 4. cap. 4 de Pontific. Grets. ibid.
[10] Pag. 745.
[11] Pag. 746.
[12] Pag. 747.

Ezt *Balduinus,* lelki ismereti ellen, kételenségből mondgya: mert világoson érti, hogy, ha a' Látható igaz *Ecclesia* mindenkor megmarad, az ő *Ecclesiá*jok nem lehet igaz *Ecclesia,* mivel Atyáink emlekezetire, pokolban ha vólt láthatatlanúl, de e' földön nem vólt láthatóúl. Azért, mikor a' Sz. Irásnak világos bizonyságira juta, mellyekkel a' *Kalaúz*ban megmutattam, hogy a' Látható *Ecclesiá*nak győzhetetlen erősségérül szól az Úr Isten: visza hazudgya szavát, és azt írja; hogy a' Látható *Ecclesiá*nak ígírte Isten ezt az állandó-

Kalaúz, II. 344. Contradictio.

ságot, és ennek mindenkor Pásztori lésznek[1]: *Non negamus, quin semper in mundo maneat Visibilis aliqua Ecclesia*[2]. *Concedimus, quod promissiones illæ, de perpetuitate Ecclesiæ*[3], *factæ sunt cœtui visibili, in quo Verbum Dei docetur, in quo Doctores et Pastores reperiuntur. Semper habet Ecclesia vera Pastores et Oves, qui se mutuo probe norunt.*

[1] Pag. 749.
[2] Pag. 748.
[3] Si cœtui Visibili factæ: Ergo in illo impletæ; vel Deus promissis non stetit.

Ím hallod, mint rakja 's rontya maga tanítását. Mert el nem szaladhat azok a' Bizonyságok előtt, mellyekkel erőssítettem, hogy a' Látható *Ecclesiá*nak ígírte Isten a' győzhetetlen állandóságot. Azt-is eléb sokképpen mutatók; hogy, Soha igaz Pásztorok nélkül nem hatta Isten az *Ecclesiát.*

Supra, folio 539, 540.

§ 4. Tévelyeghet-e az igaz Ecclesia?

Ha helyén marad az Anyaszentegyház *Definitiója*, mi-vóltának és természetinek magyarázása, mellyet eléb javalla *Balduinus*: szinte úgy ellenkezik magával, a' ki a' Krisztus igaz *Ecclesiáját* tévelyegni mondgya, mint a' ki valakit eleven-hóltnak mondana. Mert, valamely gyölekezetben nem igaz Hitnek vallása, hanem hamis Tévelygésnek tanítása vagyon: az nem Krisztus igaz *Ecclesiá*ja, hanem Ördág pajtása, mivel, a' Szent *Pál* mondása szerént, a' Krisztus *Ecclesiá*ja, Hiten, és Apostoli tanításon fondáltatik.

Colos. 1 v. 2
Ephes. 2. v. 20.

Azon-képpen, ha az Anyaszentegyház el nem fogy, hanem megmarad végig: bizonyos, hogy az igaz Hitet el nem veszti, mert, ha azt elvesztené, ottan nem vólna igaz *Ecclesia.* És valaki azt taníttya, hogy a' Krisztus *Ecclesiá*ja, hamisságba keverődhetik: bizonytalanná tészi a' maga *Ecclesiáját*; és méltán kételkedhetik, hogy az-is hamisságot tanít, noha azt állíttya, hogy igazságot követ.

Az Ujítók, nem azért vítattyák, hogy az egész Látható *Ecclesia* tévelygésbe eshetik, és Közönséges Vallásában hamissat taníthat, mint-ha ennek a' Sz. Irásban valami jelensége vólna: hanem csak azért, mert láttyák, hogy az ő gyölekezeteknek hamissága, és a' *Romai Ecclesiá*nak igaz vólta, nyilván kitudódik, ha a' Krisztustúl éppíttetett Látható *Ecclesia*, hamis tévelygésbe nem eshetik, hamissat nem taníthat a' Hit dolgaiban. Mert Krisztus, oly *Ecclesiá*rúl mondgya, hogy meg nem győzetik a' pokoltúl, melynek gondviselését, és Kúlcsát Sz. *Péter*re bízta, az-az, Látható *Ecclesiá*rúl, mivel, a' ki okos, oly dolognak gondviselését másra nem bízza, melyet

Matth. 16. v. 18.

senki nem láthat. Azonképpen, a' Látható *Ecclesiá*rúl mondgya Krisztus, hogy, a' ki annak nem enged, Pogánynak tartassék. Maga*[1], ha ez eltévelyedhetnék, illyen általlyában nem kötelezteténk az ő engedelmére. Oly Látható *Ecclesiát* nevez Sz. *Pál*[1], Igazság oszlopának és erősségének, melyben forgódott *Timótheus.* És, hogy a' töb sok Bizonyságokat elhadgyuk, Látható *Ecclesiá*rúl ígíri Isten[2] *Isaiás*nál; hogy, Soha az Igazság ki nem esik az ő szájából, az-az, nem csak szüvében viseli, hanem minden üdőben szájjal-is hirdeti az Igazságot. Látható *Ecclesiá*rúl mondgya Sz. *Pál;* hogy abban, világ végéig Doktorok és Pásztorok lésznek, kik éppítik ezt, és óltalmazzák, hogy ne habozzon a' Hitben, ne hordoztassék minden Tudomány szelétül, a' tévelygésnek csalatkozásiban; hanem a' Hitnek eggyességében maradgyon.

Matth. 18. v. 17.

[1] 1. Timot. 3. v. 15.

[2] Isai 59. v. 21. Cap. 62. v. 6.

Ephes. 4. v. 13, 14.

Balduinus, nagy sok kerengő beszéddel, Kettőt mond e'hez. Pag. 764, 767, 756.

Elsőször, azt mondgya; hogy a' Sz. Irás szavai, az *Ecclesiá*nak csalatkozhatatlan állandóságárúl, *Conditió*-val, bizonyos ok alatt értetnek: *tudni illik, Ha az ő Jegyesének szavát halgattya, és a' Sz. Lélek vezérlését követi.* Ezt *Balduinus* azzal erőssíti: Mert az Uj Testamentomban, sok ígíretek, *Há*-val vannak: *Én barátim vattok, ha azt cselekeditek a' miket parancsoltam*[3]. *Ha az én szavaimban maradtok, igazán én tanítványim lésztek*[4]. De ez merő balgatagság. Mert, hogy néhúlt *Conditió*val tett ígíretek találtatnak, ebből ki nem sül, hogy, a' hol a' Sz. Irás *conditiót* nem vét, ott-is azt kellyen érteni. És hogy megismértesse *Balduinus,* minémű forgó-széltül hordoztatik a' *Luteristák* elméje, azt írja; hogy, *Promissiones gratiæ, factæ sunt credentibus, absque Conditione Legis observatæ;* az Isten kegyelmének ígírete, nem adatott *Há*-val, és *Conditió*val. Maga*[2], hová lehetett annál nyilváb *conditio,* mint mikor Krisztus azt mondgya: *Ti, én tanítványim vattok, ha azt cselekeditek, a' mit parancsolok?* De a' *Luteristák* kedve szerént kel az Irásnak járni: Ha ők nem akarják, ott sem kel *Conditiót* érteni, a' hol ezt a' Sz. Irás világossan kimutattya: ha akarják, oda-is *conditiót* kel fóltozni, a' hol errül a' Szent Irás nem emlekezik.

Pag. 764.

[3] Joan. 15. v. 14.

[4] Joan. 8. v. 31. I. Joan. 2. v. 24.

Pag. 775. Vide supra, folio 561.

Joan. 15. v. 14.

Hogy az Anyaszentegyháznak tett Ígíretek, *Conditió*val nem adattak, hanem általlyában; Bizonyítom: 1. Mert szintén mint mikor az Apostoloknak Szent Lelket ígírt Krisztus, semmi *Conditiót,* határt, okot nem adott hozzá: úgy mikor az *Ecclesiá*nak azt ígíri, hogy a' pokol kapuja őtet meg nem győzi, hogy a' Szent Lélek

Vide Kalaúz, II. 351.

Matth. 16. v. 18.

*[1], *[2] Ámde.

őtet soha el nem hadgya, *etc.* semmi némű *conditió*rúl nem emlekezik. Azért, valamint *Balduinus* az Apostolokrúl írja, hogy *A' Szent Lélek vétele után, a' Tudományban nem tévelyeghettek:* úgy kel az *Ecclesiá*rúl-is gondolkodni. És a' mint *Balduinus* hamissítaná, ha ki az Apostolok ígíretit *conditió*ra vonná, és ezzel az ő hiteleket bizonytalanná tenné: úgy hamissíttyuk mi-is az ő feleletit, azzal, hogy ezt maga gondolta; ennek az Irásban jelensége nincsen. És, ha magunk fejétül szabad *Conditiót* gondolni, a' hol a' Sz. Irás arrúl jelenséget nem adott: az Ítíletrül, Örök kárhozatrúl, Bóldogságrúl, és minden egyéb dolgokrúl való ígíreteket, egy *Conditió*val bizonytalanná tehettyük. II. Mikor Krisztus azt ígíri az *Ecclesiá*nak, hogy a' pokol ereje őtet meg nem győzi; az-az, tévelygésre nem viszi; igaz Hittül el nem szakasztya: ha ollyan *conditió*val értetik, hogy addig el nem szakasztya míg az Igazságot követi; merő hiuság, csúfos és játékos ígíret ez, mert annyit tenne, hogy, a' pokol ereje, hatalma és ostromlása, tévelygésre nem viszi, és az igaz Hittül el nem szakasztya az *Ecclesiát,* ha el nem szakad az Igazságtúl; ha az igaz Tudományban megmarad: az-az, El nem esik, ha el nem esik; nem tévelyeg, ha nem tévelyeg. Efféle ígíretek játékra valók, nem Istenhez illendők. III. Ha ama' mondásokat, hogy az *Ecclesia* Igazságnak oszlopa, hogy az Ördögtül meg nem győzetik, *Conditió*val és *Há*-val kel érteni, illyen módon; Ha az Igazságot, az Isten szavát követi, Igazság oszlopa, az Ördögtül meg nem győzetik: az jő ki ebből, hogy a' Sidók, Törökök, sőt az Ördögök gyölekezeti, szinte úgy Igazság oszlopi, és a' hamisságtúl meg nem győzetnek, mint szinte a' Krisztus *Ecclesiá*ja, mert, ezek sem tévelyegnek, ha az Igazságot követik. Mivel azért ezek igen éktelen dolgok, azt kel mondanunk; hogy, az igaz *Ecclesiá*nak, mint szintén a' Profétáknak, és Apostoloknak, általlyában, *Conditio* nélkül ígírte Krisztus, hogy hamis Tudomány által meg nem győzetik az Ördögtül.

Pag. 762. Vide supra, folio 531.

Matth. 16. v. 18.

Si Conditionalis est jussio, de audienda Ecclesia si Scripturam docet: simili conditione audiri debent Judei, Turcæ, Ariani.

Pag. 768.

1. Corint. 13. v. 9, 12.

A' minémű bizonyságokkal erőssíti *Balduinus,* hogy az *Ecclesia* tévelyeghet: ugyan azon bizonyságok, egy-aránt szolgálnak az Apostolok ellen: tudni illik, hogy *E' világon, a' mi Tudományunk rész szerént való;* hogy *Minden Szentek imádkoznak a' bűnök bocsánattyáért. Ergo in Fide errant, etc.* Ezek, szamárnak, nem okos embernek való *Consequentiák:* mint-ha egyéb fogyatkozás nem vólna, a' Hitben-való tévelygésnél.

Másodszor, azt mondgya *Balduinus:* hogy a' Láthato *Ecclesia,*

sokszor tévelygésbe esik. Noha pedig bánná, ha ki őtet Kurva feleségünek nevezné; noha Isten azt igíri az Anyaszentegyháznak, [1]hogy a' Hitben örökké-állandó Jegyesül vészi őtet: De errül a' Krisztus Jegyesérül azt meri írnyia *Balduinus*, hogy sokszor Kurva lészen, [2]*Prorsus in Meretricem degenerat.* És mivel *Lutert* illyen Anya szülte a' Keresztség-által: azt mondhattyuk néki, a' mit Sz. *Agoston* és *Jeróninus* hasonló Tévelygőknek[3]; hogy, Kurva fia és Fattyú vólt.

[1] Oscæ 2. v. 19.
[2] Pag. 755.
[3] Kalaúz, II. 292.

A' Közönséges *Ecclesiá*rúl, *Balduinus* azt írja; [4]hogy, Soha az Ördögtül meg nem győzetik. Mert mindenkor vannak ebben, [5]*Latentes*, titkon-lappangó láthatatlan *Ecclesia*-béli Szentek, kik a' Láthato *Ecclesiá*ban vannak: de igaz Vallásokat ki nem mutattyák, [6]*nec apertam semper faciunt Veritatis confessionem.* Nem visgálom, micsoda fondamentomból külömbözteti *Balduinus* a' Láthato *Ecclesiát*, a' Közönséges *Ecclesiá*túl; azt sem kérdem, mint lehet Közönséges *Ecclesia*, mely külömböz a' Láthato *Ecclesiá*túl: hanem, csak azt mondom, hogy ez a' titkon-bújdokló *Ecclesia*, álom: I. Mert, ha ezekrül a' Lappangókrúl semmit nem tudtak azok, a' kik véllek eggyütt éltenek: mit túd ezeknek titkos belső Vallásokrúl mondani *Balduinus? Nero, Diocletianus*, töb kegyetlen Pogány Császárok idejében, iszonyú üldözések, számtalan vér-ontások vóltak; azért bujdoklottak a' Keresztyének, föld alat ástak vermeket, azokba gyölekeztek: De Könyveket írtak; nevek, helyek, életek, Csudatételek, Mártiromságok, az Anyaszentegyház historiáiban írva találtatnak. Mutasson valamit effélét *Balduinus* az ő Lappangóirúl. Ha nem mutat: álmát beszélli. II. Vagy ezek a' lappangó *Luteristák*, külső-képpen vallást tettek Hitekrül, vagy nem tettek. Ha vallást tettek: nem vólt titkos és láthatatlan *Ecclesiá*jok. Ha vallást nem tettek: pokolra valók vóltak, mert az okossággal-élő embertül, *Ore fit confessio ad salutem;* az üdvösségre, szájnak vallás-tétele kiván- Rom. 10. v. 10. tatik. És [7]a' ki szégyenli Krisztust emberek előt, Krisztus azt meg- Lucæ 9. v. 26. tagadgya az Atya előt. Ennek-felette: Ha ezek a' Lappangók[8], a' Láthato *Ecclesiá*val eggyeztek külső Isteni szolgálatokban, és *Professió*ban: szinte oly Igaz hitük vóltak, mint a' ki most Törökök-, Sidók között laknék, ezeknek módgya szerént rendelné minden Isteni szolgálattyát; az-az, *Hypocriták*, képmutatók vóltak; *fucate, simulate*, színnel, tettetéssel cselekedtek mindent: hogy Krisztus híveinek ne ismértetnének, *ulularunt cum lupis*, a' farkasokkal ordítottak. Ha pedig nem eggyeztek, hanem, a mint *Balduinus* írja,

[4] Pag. 763, 767.
[5] Pag. 760.
[6] Pag. 748.
[7] Kalaúz, II. 158, I. 250.
[8] Supra, 601.

Pag. 748. *Fidem fuga et discessu ab impiis declarabant;* elfutván a' hamissak közzül, Hiteket ezzel megmutatták: Tehát titkon nem lehettek, láthatatlanok nem vóltak; hanem az emberek eszekben vették, ellenzették, Historiákba jegyzették ezeknek szakadásokat; kergették, üldözték, rejtekben szalasztották őket: Tehát Láthatók vóltak, mert senki azt nem üldözi a' kit nem láthat. III. A' Hit, hallásból [1] Rom. 10. v. 17. vagyon, [1]ugy-mond Sz. *Pál.* Tehát ezeknek a' Titkon-lappangóknak igaz Hitek nem volt: mivel, a' *Balduinus* tanitása szerént, [2] Pag. 754, 746. Supra, fol. 663, 664. [2]néha a' Láthato *Ecclesiá*ban, senki sincs a' ki igazat tanítcson. IV. Isten az igíri az *Ecclesiá*nak, hogy az ő Igéjének tanitása, soha ki nem fogy szájából: [3] Isai 59. v. 21. [3]*Hoc fœdus meum: Verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, usque in sempiternum.* Tehát, nem csak szüvében titkon, hanem szájában Isai. 62. v. 6. nyilván vallya az Igazságot az *Ecclesia.* Ismét: azt igíri Isten, hogy oly örzői lésznek az *Ecclesiá*nak, kik soha meg nem szünnek a' tanitástúl. De mivel ismét ezennel emlekezünk a' Láthatatlan *Ecclesiá*rúl, most arrúl többet nem szóllok. Nem-is hasznos vagy szükséges arrúl semmit tudakozni, ha azt senki meg nem ismérheti. Nincs-is semmi haszna, vagy ártalma annak, akár tévelyegjen, akár Igazat vallyon: mert az, sem jóra, sem gonoszra nem tanít senkit.

Ebben ál veleje mind azoknak, valamiket *Balduinus* az *Ecclesiá*nak tévelyeghetetlenségérül szól. Azon-kivül sokat nyargalódik: [4] Pag 757. de mi haszna abban üdőt tölteni? Gondolatlanúl kárhoztattya[4] azokat, kik a' Közönséges gyölekezetek Végezésit, tisztelik *sicut* [5] Supra, fol. 515. mint Sz. Irást. Mert, ez-előt[5] hallók *Bellarminus*túl, hogy az illyen mondásban, ama' szó, *Sicut,* nem jelent egyenlőséget. Sz. *Pál* ellen [6] Pag. 764. Hebr. 8 v. 6. [7] Pag. 764. írja *Balduinus,* hogy, [6]*Synagoga, tam amplas habuit promissiones, ac Ecclesia.* Bolondúl mondgya; [7]hogy, Valamit Isten a' *Synagogá*nak ígírt, azt mindenik tagjának igírte. Hamissan írja, hogy *Exod. 28. v. 4.* az vagyon, [8] Pag. 766. [8]hogy *Aaron,* felszentelése előt, *Extraordinaria vocatione,* Pap vólt. Töb efféle kábaságit, restellem felírnyia.

§ 5. Az Igaz Ecclesia, mindenkor Láthato.

Bizonyos, hogy a' *Luterista* és *Calvinista Ecclesia,* mindenkor láthato nem vólt. Hogy ebből hamisságok meg ne ismértessék, Joan. 3. v. 2. mivel, *Qui male agit, odit lucem;* a' gonosz-tévő, rejteket keres: Matth. 5. v. 14. azon mesterkednek az Ujítók, hogy a' hegyen éppített Várast,

rejtekbe dugják, és szem-fíny-vesztéssel Láthatatlanná tegyék. Mert nem tagadhattyák, hogy világ végéig kel maradni az igaz *Ecclesiá*-nak És mivel azt kérgyük tőllök, Ha igaz *Ecclesiá*jok vagyon, mutassák meg, hol vólt *Luter* előt Ezer esztendő forgásában? Nem tudnak hová lenni: hanem, azt mondgyák, hogy Láthatatlan vólt.

Ezt *Balduinus* így magyarázza: *Az Ecclesia, nem kettő, hanem* Pag. 769, 770. *Egy: azért, a' Láthato és Láthatatlan Ecclesia, azon egy Ecclesia. Ez, a' Hitnek külső cselekedetiért, tudni illik, a' Tudománynak hirdetéséért, a' Sacramentomok szolgáltatásaért, az Egyházi rendtartásokért, mellyek által egy gyölekezetben vannak a' Hívottak; Láthato Ecclesiának mondatik: de a' Választottakra nézve,* qui extra cœtum Vocatorum nusquam reperiuntur, *kik a' Láthato Ecclesiában vannak, Láthatatlannak neveztetik, mert csak Isten választhattya meg ezeket a' Képmutatóktúl, kik között,* latent, *rejtve vannak*[1]. *Ez azért a'* [1] Pag. 770. *Láthatatlan Ecclesia, mindenkor a' Láthatóban vagyon; azon Isten igéjével, és Sacramentomokkal él.* Mert a' Láthatatlan Ecclesia[2], [2] Pag. 771. *Hitnek külső vallásával, Sacramentomok szolgáltatásával, Egyházi* disciplinával, *rendtartással, magát meg nem ismérteti: hanem, az ő Hiti és* Confessiója, *csak Istennél vagyon tudva.*

Ezek önnön-magok kimutattyák hamisságokat. Mert, a' mint Fol. 176, 269. nem régen mondám, Ha a' *Luterista* Választottak, a' *Sacramentom*ok vételében, és egyéb Egyházi rendtartásokban, a' Tévelygő, és Hittülszakadott Láthato *Ecclesiá*val egy-aránt jártak: Krisztus hívei nem vóltak: hanem szinte ollyan Hit-árúlók vóltak, mint ha most valaki a' Sidók és Törökök között, környül-metélésben, és minden egyéb rendtartásban, úgy viselné magát mint azok.

De hogy a' dologhoz fondamentomból szóllyunk;

Először: Noha mást jelenget *Balduinus:* de nincs arrúl kérdés, Ha mindenkor ollyan roppantot*[1] szép fínyes Templomokkal, és Pag. 775. külső Ceremóniákkal vólt Láthato az igaz Keresztyén *Ecclesia,* mint most. Mert *Constantinus* Császárig, az-az, Urunk születése után Három-száz esztendőnél többig, efféle külső fínyesség nem vólt a' Keresztyénségben: noha a' Krisztus Láthato *Ecclesiá*jának bajvívása, Mártiromsága, győzedelme, terjedése, csudái, szentségi, bölcs Irási, akkor leginkáb fínylettek, sőt tündöklöttek.

Másodszor: Arrúl sem vetekedünk, Ha az emberi szem, és tudomány, megismérheti, és megválaszthattya-e az igaz Híveket, és választottakat, a' Képmutató és veszendő emberektül. Mert bizo-

*[1] Roppantul, igen-igen.

nyos, hogy testi szemmel, és emberi tudománnyal, ezt senki nem láttya: hanem, Isten túdós abban, kik légyenek Választottak. Ezt
Pag. 759. a' *Kalaúz*ban is feljegyzettem; a' mint *Balduinus* megvallya. Azért
[1] Pag. 778. lelki isméreti ellen cselekeszik, mikor azt írja[1]; hogy *Az itt a' kérdés, Ha a' Választottakat, és a' kikben igaz Hit vagyon, láthattyuk-e?* Mert errül semmi kérdés nincsen. Mivel azért a' tárgy nem ott vagyon, a' hol alíttya*[1] *Balduinus*, nem csuda ha játékos nevetség minden bizonyítása.

Harmadszor: Arrúl vagyon kérdés közöttünk, Ha, minekutánna Krisztus felállatta*[2] a' Látható igaz *Ecclesiát*, melyben az Apostolok predikállottak, és Szentségeket szolgáltattak, melyben az-után a' Mártirok szenvedtek, vólt-e minden üdőben oly külső és Láthato gyölekezet, [melyben az Isten igéjének hirdetése, a *Sacramentumok* szolgáltatása és egyéb külső gondviselésnek rendi megmaradott. És mindenkor]*[3] bizonyos jelekből megismérhettek hogy ez a' Krisztus *Ecclesiá*ja?

Nem kérdgyük azt, Ha vólt-e Tévelygő, hamis hitü, Krisztustúl szakadott, *Antikrisztus* zászlója alá íratott, Látható *Ecclesia*, mert az illyen *Ecclesia*, Ördög gyölekezete, Krisztus árulója, kárhozatnak vezére: Hanem, oly *Ecclesiá*rúl tudakozunk, mely méltán Krisztus *Ecclesiá*jának mondassék, az-az, Krisztus testének; *Ephes. 1. v. 22, 23.* Krisztus Jegyesének; *Oseæ 2. v. 19, 20. Isai. 62. v. 5.* Krisztus házának; *I. Timoth. 3. v. 15.* Krisztus Várasának; *Malth. 5. v. 14.* Krisztus Országának; *Lucæ 1. v. 33.* Oly *Ecclesiárúl* szóllunk, melybe tartoztak menni valakik üdvözülni akartak: mellyen kívül, sem Igazság, sem üdvösség nem találtatott.

Sokszor, és nyilván taníttya a' Sz. Irás, hogy Istennek, Látható, és bizonyossan megismérhető *Ecclesiá*ja lészen mindenkor.
[2] Lucæ 4. v. 18. et seq. [3] Isai. 61. v. 8. *Isaiás*nak hatvan-eggyedik részét[2] Krisztus Urunk magyarázza az Új Testamentom gyölekezetirül: Ott Isten azt igíri[3]; hogy, *Örökkévaló szövetséget vet**[4] *ezzel: és valaki ezt láttya, megisméri, hogy ez a mag, mellyet Isten megáldott.* Ugyan azon *Ecclesiá*rúl szólván,
[4] Isai. 60. v. 11. [5] Isai. 62. v. 6. azt igíri; hogy[4], *Kapuja mindenkor nyitva lészen: a' Pogány népek ő-belé mennek: és valaki ennek nem szolgál, elvész*[5]. *Ennek, oly Őrzőket rendel, kik soha örökké meg nem szünnek a' tanítástúl.*
[6] Matth. 5. v. 14. [7] Matth. 16. v. 18. Ő-maga Krisztus azt mondgya; hogy ez[6] *a' Hegyen építtetett Váras, el nem rejtethetik*[7]*: az Ördög erejétül meg nem győzetik.* Hová lehet

*[1] Véli. — *[2] Megalapította, felállította. — *[3] Az új kiadásba szánt toldalék. — *[4] Szövetséget vet, köt, alapít.

nagyob győzedelem, mint, ha úgy letapodná valamikor az Ördög a' Krisztus *Ecclesiá*ját, hogy egy igaz Tanító ne maradna, egy ember ne merne nyilvan vallást tenni Krisztusrúl? Az-is Krisztus szava: hogy, ha valamin meg nem alkodhatunk, vessük az *Ecclesia* eleiben: és a' ki ennek ítíletin meg nem ál, Pogánynak tarcsuk. Holot, nem valami csalárd, és tévelygő *Ecclesiá*rúl szól, mert ennek engedni nem tartozunk: Láthato *Ecclesiá*rúl szól pedig, melynek eleiben mehetünk, vélle szólhatunk, ítíletit megérthettyük. Végezetre, Sz. *Pál* írja; hogy Krisztus, az ő Testének, az *Ecclesiá*nak éppitésére, tévelygésektül való óltalmára, a' Szentek tekéllletességére, Doktorokat, Pásztorokat rendelt, mindaddig, valamíg minnyájan Krisztus eleibe megyünk. Másutt, a' Láthato *Ecclesiát* nevezi, Igazság oszlopának, és erősségének. Matth. 18. v. 16. Ephes. 4. v. 11, 12. 1. Timot. 3. v. 14.

Ezekből, és töb sok jeles Bizonyságokból, megmutattam, a' *Kalaúz*ban, hogy Istennek mindenkor vólt és lészen világ végéig, Láthato *Ecclesiá*ja. Kalaúz, II. 181.

[Az is bizonyos, hogy Krisztusnak e földön nincsen láthatatlan *Ecclesiája*. Mert a Krisztus Ecclesiájában igaz Hitnek kel lennie. Ott igaz hit nem lehet, a' hon Isten igéje nem predikáltatik, és Keresztség nem szolgáltatik. Lehetetlen pedig, hogy az a gyölekezet láthatatlan legyen, melyben az Isten igéje prédikáltatik és Keresztség szolgáltatik.]*[1] Infra, cap. 9. §. 2. n. 3.

Balduinus az *Isaias* mondásira azt feleli; hogy *Isaias, szól a' Láthato Ecclesiárúl, mely mindenkor vólt, és megismértethetett a' Pogányoktúl. Ennek kapuja, mindenkor nyitva vólt; a' Pogányok beléje mehettek. Abban vólt mindenkor igyenes út, az Igazságnak ismeretire.* De ebből, úgy-mond, nem következik, *quod Fides Electorum semper sit conspicua,* hogy a' Valasztottak Hiti, láthato vólt. A' Krisztus szavaira azt írja; hogy, *A' Láthato Ecclesiárúl mondgya Urunk, hogy azt halgassuk. De ebből nem következik, hogy a' Hívek Hiti, láthatatlan ne légyen.* A' Szent *Pál* mondásira azt adgya válaszúl; hogy Szent Pál, az *Efesom*-béliekhez, és *Timóteus*hoz írván, *agit de particulari Ecclesia Ephesiorum, in qua versabatur Timotheus, quæ Visibilis fuit;* csak arrúl a' rész-szerént való *Ecclesiá*rúl szóllott, melyben *Timóteus* forgódott, és az, Láthato vóll. Pag. 778. Pag. 780. Pag. 780. Pag. 780. Pag. 780, 781.

Ez minden feleleti *Balduinus*nak. I. Ebből kitetczik, hogy a' világos Irások előt nem szaladhat: hanem meg kel engedni, hogy Láthato *Ecclesia* az, mellyet Isten mindenkor nyitva tart, melynek

*[1] A zárójelbe foglalt rész az új kiadásba szánt toldalék.

engedelméhez kötelez, melyben mindenkor Pásztorok vannak. Ez pedig, nem valami tévelygő *Ecclesia:* mert annak engedelméhez, senki nem kötelezteti; és a' hamisságra vezető Pásztorokat, nem Isten rendeli. II. Lelki ismereti ellen fogja reánk *Balduinus;* hogy mi ezekből a' Szent Irás mondásiból azt akarjuk kihozni, *hogy a' Hívek Hiti láthato.* Mert senki közzüllünk nem igyekezik ezt kihozni a' Sz. Irásból, mivel, a' mint eléb mondám, közben-vetés *[1] nincs abban, hogy egyedül Isten isméri a' Választottakat; csak ő tehet bizonyos választást a' Képmutatók és Igaz hitűk között. III. Hamissan írja *Balduinus,* hogy az *Efesomi particularis Ecclesiá*rúl szól Szent *Pál,* mikor Igazság oszlopának nevezi; mikor Doktorokat, és Pásztorokat mondgya, hogy hagyott Isten benne, világ végéig. Mert Sz. Pál, *in genere,* az egész *Ecclesiá*rúl, nem annak valamely bizonyos részérül szól; mint Irásának folyása kimutattya. És nem tudom, mint menthetné *Balduinus* Szent Pált hamis mondástúl, ha csak az *Efesomi particularis Ecclesiá*rúl írta vólna azt, hogy világ végéig, Krisztus Testének éppítő Pásztori lésznek benne; és hogy az *Efesomi Ecclesia,* Oszlopa és erőssége az Igazságnak: Mert bizonyos, hogy most-is tévelygésekben vagyon az *Efesomi Ecclesia.*

Kalaúz, II. 186. Az Újítók bizonyságára, megfeleltem a' *Kalaúz*ban. Az Első és Második bizonyságra való feleletemet, *Balduinus* helyénhadgya:

[1] Pag. 771. [2] Pag. 772. [1]*Nihil contra nos.* [2]*Etiam hæc responsio nostram sententiam confirmat.* Az *Illyés* Proféta mondására, a' minémű választ adtam, nem tagadhattya: Mert bizonyos, hogy *Illyés*-idét, *Asa* és *Jósafat* Király-

Pag. 773. alat, igen virágzott az Isteni tisztelet *Jerusalem*ben. Hanem, Elóször:

[3] 3. Reg. 29. v. 9. Azon törődik; Miért futott *Illyés*[3] a' pusztában *Jézabel* előt, ha *Jerusalem*ben mehetett vólna? De errül *Illyés* Prófétát kérdgye, másuvá-is futhatott vólna, miért akart a' pusztában futni, visgállyuk, noha találnánk mit mondani arrúl-is.

Másodszor: Azt írtam a' *Kalaúz*ban; hogy, minek-előtte azt

[4] 3. Reg. 18. v. 22. mondaná *Illyés,* hogy [4]*az Isten Profetái közzül, egyedül maradott;*

Pag. 774. tudta, hogy *Abdias,* száz Prófétát rejtett, és haláltúl őrzött meg a' *Jézabel* üldözésében. Azt kérdi Balduinus: *Honnan bizonyítom hogy ezt Illyés tudta?* Künyü a' válasz; Mert a' Sz. Irás, *3. Reg. 18. v. 13.* mondgya, hogy ezt, *Abdias* beszéllete *Illyés*nek. Az-után, *v. 22.* írja, hogy *Illyés,* így szóllott: *Ego remansi Propheta Domini solus,* mivel egyedül vólt oly Proféta, ki szembe-szállott a' *Báal* Papjaival.

Ezeken-kivül, feleletre méltót nem mond *Balduinus;* sem az

*[1] Véleménykülönbség.

én bizonyításimra való válaszban, sem a' maga beszédinek erőssítésében: hanem, mint esze-fordúlt, hazugságokkal, és maga szavainak arczúl-csapásival nyálazza papirossát. Hazud abban; hogy mi-közöttünk a' kérdés arrúl vagyon, Ha megismérhettyük-e kik légyenek Választottak: *Hic in quæstione est, An Electi, quatenus per fidem describuntur, sint conspicui.* Hazugúl fogja *Bellarminus*ra; hogy, *Lib. 3. de Ecclesia, cap. ultimo,* a' Nagy-Héti utólso gyertyának el-nem-óltásából, bizonyíttya, hogy Krisztus halálakor, csak Bóldog Aszonyban maradott az igaz Hit. Mert ott *Bellarminus* azt nem bizonyíttya: sőt ezt az erőtlen bizonyságot rontya. Az sem igaz; hogy az *Arius* Tévelygésének el-áradott özönében, *Libérius* Pápa, *Osius, Atanásius,* a' több Szent Püspökökkel, *fuerunt illius temporis Invisibilis Ecclesia,* Láthatatlan *Ecclesia* vólt. Mert igen-is Láthato, erős baj-vívó, győzedelmes *Ecclesia* vólt akkor *Libérius* Pápával: nem czimborált az Eretnekekkel; nem lappangott; *Sacramentom*okban, és egyéb szolgálatokban, nem eggyezett az *Arianus*okkal. Pag. 778. Pag. 776. Pag. 775 Contradictiones sex.

Magával ellenkezik *Balduinus* sok-képpen: 1. Azt írja; hogy, [1]*Invisibilis Ecclesia, semper est in Visibili; eodem Verbo, et Sacramentis utuntur.* Az-után azt mondgya; hogy [2]*Potest aliquis esse membrum veræ Ecclesiæ, licet nulla sit Ecclesia Visibilis, cui se externa conversatione adsociet.* 2. Eggyütt így szól: [3]*Non dicimus Ecclesiam Dei esse invisibilem.* Másutt azt írja: [4]*Veram Catholicam Ecclesiam,* SEMPER *Invisibilem esse dicimus.* 3. Eggyütt így szabodik: *Neque umquam docuimus, hominem in his terris cognoscere non posse quæ sit vera Ecclesia.* Másutt azt írja; hogy, *Cœtus Electorum non est conspicuus, sed* DEO *notus.* 4. A' Választottakrúl, eggyütt azt írja; hogy *Utuntur Verbo et Sacramentis iisdem cum Vocatis.* Másutt azt mondgya; hogy, [5]*Cœtus Electorum, quoad externam Fidei professionem, usum Sacramentorum, disciplinam Ecclesiasticam, non sunt conspicui.* 5. Eggyütt így szól: *Electorum Ecclesia, externo quodam modo cognoscibilis est; quia scimus requisita Electorum, ex quibus cognosci possunt.* Másut így szól: *Fides Electorum est occulta; et non infallibili, sed probabili duntaxat judicio ex operibus externis colligitur.* 6. Azt írja, hogy, *Invisibilis Ecclesia, semper est in Visibili:* Mindazáltal, a' Láthato *Ecclesiát, Particularis*nak; a' Láthatatlant, *Catholicá*nak nevezi száma nélkül.

[1] Pag. 770. [2] Pag. 781, 801. [3] Pag. 774. [4] Pag. 770. Pag. 770, 783. Pag. 771. Pag. 770. [5] Pag. 771 Pag. 773. Pag. 781. Pag. 770.

Efféle habozásokból kitetczik, hogy *Balduinus,* mint a' vitorla a' szél-után, tétova ragadtatott: mert nincs fondamentoma a' *Lutherista* Tudománynak.

§ 6. Az Újítók minémű Jeleit adgyák az Ecclesiának.

Mint Anya nélkül, senki test szerént nem születik: úgy az [1]Galat. 4. v. 26. Anyaszentegyház [1]Anyánk lévén, Isten fiai nem lehetünk, ha az ő [2]Isai. 60. v. 11. kebelében nem találtatunk. És, a' mint a' Sz. Irásból hallók, [2]Elvész, [3]Matth. 18. v. 16. a' ki ennek nem enged: [3]Pogány, a' ki ennek tanitásán meg ál. Annak-okáért, lelkünk veszedelme alat tartozunk minnyájan az Igaz *Ecclesiát* ismérni, annak tagjai lenni, az ő tanitását fogadni. A' kérdés az, Minémű Jelekből kellyen bizonyossan megismérni az igaz *Ecclesiát?*

Pag. 784. *Balduinus* azt írja; hogy a' Krisztus Láthato *Ecclesiá*jának [4]Pag. 789. ismértető jele, *Az Isten Igéjének tiszta hirdetése,* [4]*tiszta magyará-*
Pura interpretatio. *zattya, és a' Szentségeknek törvény szerént való szolgáltatása.* Ezt
[5]Pag. 784, 798. magyarázván, azt írja; hogy, [5]*Az Isten Igéje, néha tisztábban, néha nem oly tisztán hirdettetik: de ezzel, meg nem fogyatkozik az igaz Ecclesia. Mert, igaz Ecclesia lehet, ha nem igen tisztán tanit némely dolgokat; csak a' Fondamentomban ne tévelyegjen, sőt a' Fonda-*
[6]Pag. 799. *mentomi Articulusok-is meghomályosodhatnak.* [6]Azért, ha az igaz *Ecclesiá*nak fiai, *in Articulis minus principalibus,* a' Hit ágazatinak alacsomb részeiben vétkeznek-is; csak a' Fondamentom megmaradgyon, nem árt.

Quod est impossibile. Nagy vétek *Balduinus*ban, hogy a' Szent Irásból meg nem mutattya, Hány, és minémű dolgot kellyen a' Hitben Fondamen-
Fol. 283. tomnak, vagy fondamentom kivül valónak tartani? Mellyek a' Hit ágazati közzül alacsomb pólczra valók; és mellyek a' Fejedelmi ágazatok? Tarcsa magának pedig *Balduinus* azt az *Ecclesiát,* melyben az Isten Igéje *minus pure,* nem tisztán hirdettetik; mely, *parum syncere de quibusdam sentit,* némellyekben nem igazán hiszen; mely, *Articulos fundamentales nebula obducit,* a Hitnek fondamentomit homályba keveri. Mert mi, nem tévelygő *Ecclesiát* keresünk, hanem ollyat, mely világ végéig a' Szent Lélektül vezettetik minden Igazságra; melynek Hitiben *macula* nincsen. És, ha igaz *Ecclesia* lehet, mely Krisztust, a' mi Hitünknek fondamentomát, megtartattya, bár egyéb *Articulus*okban, sőt Fondamentomokban hamissat tanítcson: nincs oka *Balduinus*nak, hogy igaz *Ecclesiá*nak ne hidgye a' *Romai* Anyaszentegyházat.

Contradictio. Eszébe vévé magát *Balduinus,* és, szokása szerént két szóval
Pag. 786. mind visszamondá a' mit hallánk tőlle: mert azt írja; hogy *Hamis Ecclesia az, melyben az Isten Igéje,* impure, *nem tisztán hirdettetik.*

Először: Mi azt taníttyuk; hogy az Igaz Hitnek vallása, és *Sacramentom*oknak tiszta szolgáltatása találtatik az igaz *Ecclesiá*ban. Mivel pedig a' Hit, Isten Igéjének hirdetéséből vagyon: szükség, hogy az Igaz hitű *Ecclesia*. tisztán hirdesse az Isten Igéjét. Rom. 10. v. 17. Kalaúz, I. 159.

Másodszor: Mikor valamit keresünk, és azt bizonyos jelekből akarjuk feltalálni, megismérni; szükség, hogy a' Jelben ez a' Két tulajdonság találtassék: I. Hogy könnyebben, és eléb megismérhessük a' Jelt, hogy sem a' mit ez-által keresünk, és ismérni akarunk. Mert haszontalan vólna a' keresett dolognak isméretire a' Jel, ha ezt könnyebben, és hamaréb meg nem ismérhetnők. Azért heába-való, a' mit *Balduinus* egynehányszor forgat *Aristoteles*ből; hogy, *Alia sunt notiora natura, alia notiora nobis:* Mert itt, csak oly Jelekről szóllunk, mellyek által mi keresünk, és mi találunk fel valamit. Azért, ha minekünk kel ez-által valamit megismérnünk: szükség, hogy az illyen Jel, *Notius nobis sit,* mi-tőllünk könnyebben, és eléb megismérhető legyen. Ebből következik, hogy külömbözni kel a' Jelnek attól, a' mit ez-által akarunk ismérni. Mert lehetetlen, hogy azon egy dolog könnyebben, és eléb ismérhető légyen ő magánál. II. Hogy a' Jelek, a' szerént, és ollyan bizonyos módon, és határozott formán, a' mint egy-valamely dolognak Jelei, semmiben másban ne találtassanak, hanem csak abban, a' mit ez-által kel ismérnünk, mert ha másban-is találtatnának, nem vihetnének csak egy dolognak isméretire. Azért, a' *Filosofus*ok mondása szerént, egy embert mástól, megválasztyák, és ismértetik azok-is a' külső dolgok, mellyeknek, noha mindenike magán, másban-is találtatik, de eggyütt, egy csoportban, egyszer'smind, másban nem találtatnak. Igy ismérteté meg az Angyal *Cornelius*sal Szent *Pétert,* mikor azt mondá; hogy *Joppé*ban, *Szíj-gyártó Simonnál, kinek háza a' tenger-parton vólt, Simon-nevű ember vagyon, kinek vezeték-neve Péter.* Ezeknek a' Jeleknek, noha mindenik magán, valakitül mástól megválaszthatta Sz. *Pétert:* de csak eggyik sem vólt magán elégséges az ő isméretire: hanem eggyüt, egy csoportban, csak magát Sz. *Pétert* mutatták. Ezt az én magyarázásomat, hamissan és lelkiismereti ellen úgy hozza elő *Balduinus,* mint-ha általlyában mondanám, hogy valamit bizonyosan megismérhetni oly körül-álló *accidens*ek és hozzá ragadott dolgokból, mellyek egyébbel közök. Maga én azt nem így mondottam: hanem, azt írtam; hogy, ha külön-külön mindenik *accidens,* köz valakivel, de minnyájan egy csoportban, másutt nem találtatnak, ismértető Jelek lehetnek. Pag. 787, 793, 794. Porphyri, cap. de Specie. Actor. 10. v. 5. Pag. 794.

HARMADSZOR: Az Isten Igéjének tiszta hirdetése, magyarázása, és a' *Sacramentom*ok igazán szolgáltatása, noha az igaz *Ecclesiá*ban találtatnak: de nem oly Jelek, mellyekből az Igaz *Ecclesiá*nak ismerését kellyen keresni. Ezt a' *Kalaúz*ban sok-képpen bizonyítottam. És, hogy a' többirül ne szóllyunk;

Kalaúz, II. 189.

I. Bizonyság: Az Igaz *Ecclesia* nem egyéb, hanem *Oly gyölekezet, melyben az Isten Igéje tisztán hirdettetik, és a' Sacramentomok igazán szolgáltatnak.* Tehát, mikor az igaz *Ecclesiát* keressük, nem egyebet keresünk, hanem azt a' gyölekezetet, melyben igaz hirdetes, és *Sacramentom* szolgáltatás vagyon. Mivel azért mind egy, akár azt kérgyed; Mellyek az igaz *Ecclesiá*nak Jelei? akár azt; Micsoda Jelei vannak az Isten Igéjét tisztán hirdető gyölekezetnek? Sem künnyebben, sem eléb nem ismérhettyük eggyikét a' másikánál. És így, szintén oly esztelenül cselekszik, a' ki az igaz *Ecclesiá*nak Jeléül, a' Tudománynak tiszta Hirdetését adgya, mint ha valakitül azt kérdenéd, Hol harangoznak? hol ég? melyre foly a Duna? És azt felelné; hogy ott harangoznak, a' hol a' harang nyelve ütögeti a' harang óldalát; ott ég, a' hol a' tűz a' heazatot*[1] emészti; ott foly a' Duna, a' hol az alatta való földet, és partot, nedvesíti. Ezek mind igazak: mert, *Definitum explicant per Definitionem, vel descriptionem:* de azért ezekből, nem tudhattyuk hol harangoznak, hol ég, melyre foly a' Duna: mivel a' felelet nem nyilvább mi-nállunk, hogy-sem az a' mit kérdünk, sőt mind a' kettőt egy-aránt kérdgyük, mert egy mind a' kettő. Hasonló-képpen azért, noha külömb szóval, de ugyan csak azt adgya jelül, a' minek Jelét keressük, a' ki az Igaz *Ecclesiá*nak Jeléjül adgya a' tiszta Predikállást, és a' *Sacramentom*ok szolgáltatását.

Nota, non debet simul quæri cum re notata.

Alia exempla in Kalaúz, II. 198.

Ez rövideden veleje, és széki a' *Kalaúz*ban előhozott Második és Harmadik Bizonyságoknak. Azokat *Balduinus* roszúl, nem az ő igaz erejekben hozza elő: és azt feleli; hogy, [1]*Más a' mi nékünk, más a' mi természeti szerént ismérhetőb. Az Isten Igéjének tiszta hirdetése, természeti szerént ismérhetőb az Ecclesiánál.* De Egy az, hogy semmi bizonyos jelenségét nem adgya *Balduinus:* hanem csak kardéra mondgya, hogy ismérhetőb természeti szerént az Igaz tanítás, hogy-sem az igaz *Ecclesia.* Más az, hogy itt, oly Jelt keresünk, mellyen mi megismérhessük az igaz *Ecclesiát.* Azért, ha mi-nékünk nem ismérhetőb az Igaz tanítás: nem lehet olyan Jel, a' minéműt itt keresünk.

Kalaúz, II. 192. et seq.

[1] Pag. 787.

*[1] Heazatot, háztetőt.

II. Bizonyság: Mivel nem csak a' Doktorok, hanem a kösség is egy-aránt tartozik az igaz *Ecclesiá*nak kebelében lenni: oly Jelének kel ennek lenni, melyből a' kösség is megismérhesse az Igaz *Ecclesiát.* De az Isten Igéjének tiszta magyarázattyából, a' kösség meg nem ismérheti az *Ecclesiát.* Mert, ha ebből ismérné: Elsőben, tudni kellene minden külömböző értelmét és magyarázattyát az Isten igéjének. Az-után, meg kellene ítílni, mellyik ezek-közzül tiszta, igaz, és valóságos. Valaki a' kösséget erre érkezni*[1] ítíli, esze-fordúltnak kel azt tartani. Azért, nem a' végre adgyák az Ujítók ezt a' Jelt, hogy ebből a' kösség megismérje az igaz *Ecclesiát:* hanem, hogy ezt soha meg ne ismérhesse. Mert tudgya az Ördög, hogy, ha megismértetik az igaz *Ecclesia;* ennek Ítíletivel, lenyomatik a' Tévelygés: azért, oly Jelét mutattya ennek, melyről véghetetlen vetekedés légyen, mivel az Isten Igéjének tiszta igaz értelmének isméretiben, semmi bizonyos mód nincsen mindaddig, valamig az igaz *Ecclesiát* fel nem találjuk, és attúl nem tanúlunk; mint ez-előt[1] nem egy helyen megmutatók.

[1] Supra, Capite 7, 644. et seqq.

Ez Sommája a' *Kalaúz*[2] Első Bizonyságának. Melyre *Balduinus* azt feleli; hogy, [3]*Az Ecclesiának isméretire, nem kel minden Tudományt megvisgálni, elég, ha a' Fondamentomi Articulusokat a' kösség Szent Irásból examinállya.* De elsőben, meg nem magyarázza mellyek ezek a' Fondamentomi *Articulusok.* Másodszor, talám azokat legnehezeb a' kösségnek a' Sz. Irásból *examinálni.* Mert a Szent Háromságnak egy Istenségében: A Fiúnak testesülésében (mellyeket talán ki nem rekeszt *Balduinus* a' fondamentomok közzül,) legnehezebb dolgok találtatnak; mellyeket, nem hogy a' kösség, de még a' *Luterista* Predikátorok százának eggyike, nem tudom ha *examinálhat* elégségesen.

Et fol. 651. etc.

[2] Kalaúz, II. 190.

[3] Pag. 786.

Végezetre; ha a' Fondamentomi *Articulus*oknak igaz isméreti kívántatik az Anyaszentegyház isméretire, Két dolog következik ebből: I. Hogy soha a' *Lutheristák* meg nem ismérhetik az igaz *Ecclesiát,* és az igaz Tudományt. Mert, a' *Balduinus* tanitása szerént, Igaz Tudománynak azt kel tartani, mely a' *Fondamentalis* Ágazatokban, hamisat nem tanít. De a' *Lutheristák,* nem tudgyák bizonyoson, sőt a' Sz. Irásból meg sem mutathattyák, mellyek mind a' *Fundanemtális* Ágazatok. Tehát, azt sem tudhattyák, hogy az *Ecclesia* tanítása nem ellenkezik valamely efféle Ágazattal. Vesse meg magát *Balduinus,* és eggyül eggyig számlállya, mind elő,

Pag. 784, 795.

Supra, fol. 674.

*) Ráérni.

mellyek ezek a' Fondamentomok. Ha csak eggyet elhágy-is bennek: félő, hogy talán szintén abban tévelyeg az *Ecclesia;* és igy nem lészen igaz *Ecclesia.* Ezt pedig, ne csak maga agyából, és gondolkodásából számlállya, hanem a' Sz. Irásból, mert különben hitele nem lészen szavának. II. Következik: Hogy Krisztusnak igaz *Ecclesiája* lehet az-is, mely számtalan hamis tévelygéseket tanít, csak ne légyenek a' Fondamentomrúl. És akár-mely Tévelygő gyölekezet azt mondhattya, hogy ő nem a' Fondamentomban külömböz, hanem csak egyéb vallásban; mint a' *Kalaúz*ban, megmutattam, hogy a' *Calvinisták* ezzel akarják állatni, hogy ők eggyek a' *Lutheristák*kal. Mi pedig ez-előt, általlyában megmutatók, hogy a' Krisztus *Ecclesiája*, hamissat nem taníthat: és ottan nem Krisztus *Ecclesiája*, mihent az Isten Igéje ellen hirdet.

Kalaúz, I. 398.

A' töb Bizonyságokra, mellyek a' *Kalaúz*ban vannak, semmi feleletre méltó választ nem ád *Balduinus*, sőt nem-is úgy hozza azokat elő, mint én állattam. Azért itt csak azt akarom eszünkben jutni, hogy az Isten Igéjének igaz hirdetését. a' hamis hirdetéstül; a' *Sacramentom*ok tiszta szolgáltatását, ezeknek tisztátalanságától, senki meg nem választhattya, hanem csak a kiben igaz Hit vagyon, mert csak Hitből, és nem emberi gyanúságból *[1] ismérjük igaznak az Isteni tudományokat. Ha azért a' tiszta Tudományból kel megismérni az igaz *Ecclesiát:* következik, hogy a' Pogánynak, vagy Sidónak, és Eretnek embernek, eléb igaz Hitinek kel lenni, minekelőtte ebből a' Jelből visgálhassa mellyik az Igaz *Ecclesia;* és igy, ez a' Jel nem szolgál annak, a' kinek szüksége vagyon az igaz Hitnek, és *Ecclesiá*nak felkeresésére.

Joan. 8. v. 31. NEGYEDSZER: Hogy az Isten Igéjének tiszta hirdetése, Jele az *Ecclesiá*nak, azzal bizonyíttya *Balduinus:* Mert Krisztus igy szól; [1] Joan. 8. v. 47. *Ha az én Igémben maradtok, igazán én tanítványim lésztek.* [1] *A' ki* [2] Joan. 10. v. 27. *Istentül vagyon, az Isten Igéjét halgattya* [2]. *Az én Juhaim, az én szómat hallyák.*

FELELET. A' Keresztyéni Szeretetrül, világossan szól Krisztus Joan. 13. v. 35. Urunk: *Ebből ismérik meg mindenek, hogy én Tanítványim vattok, ha egy-mást szeretitek.* Ha az illyen mondásért, a Szeretetet nem mondgyák az Ujítók *Ecclesia* Jelének: ama' más mondásokért, az igaz Tudományt sem kel Jelnek mondani. Ennek-felette; hogy Krisztus Tanítványi légyünk, nem elég az igaz Tudomány, hanem Lucæ 14. v. 26, 27, 33. egyéb-is kivántatik. Mert, *A' ki keresztit Krisztus-után nem viszi;*

*[1] Sejdítésből.

a' ki attyát annyát nem gyűlöli; a' ki ellene nem mond mindennek valamit bír, nem lehet Krisztus Tanitványa. Sommában azt mondom, a' mit a' *Kalaúz*ban; hogy az Isten Igéje igazán hirdettetik az *Ecclesiá*ban; de ebből nem következik, hogy ez ismértető Jele az *Ecclesiá*nak. Kalaúz, II. 196.

Ez a' Felelet, mind semmivé tészi azokat a' bizonyságokat, mellyekkel, az Igaz tanítást, Anyaszentegyház jelévé akarja tenni *Balduinus*: mert a' *Consequentiá*kat, nem hogy valami erősséggel, de csak szinnel sem tudgya bizonyítani. Pag. 785.

§ 7. Az Ecclessiának Négy igaz Jeleirül.

A' Hiszek-egy-Istenben, csak két Jelét említtyük az *Ecclesiá*nak; tudni illik, hogy Szent, és Közönséges. A' *Nicæa*-béli *Symbolum*, mellyet velünk eggyütt bévésznek a' *Lutheristák*, Négyről tészen vallást; hogy Egy, Szent, Közönséges, Apostoli. Azért méltatlan csudállya, és hamisság Jelének mondgya *Balduinus*, hogy a' *Catholicus* Doktorok közzül, ki több, s ki kevesebb Jeleit említi az *Ecclesiá*nak. Mert Némellyek, egy Jelben, ugy-mint gyökerében, vagy forrásában, foglalnak egy-nehányat: Némellyek azon nem fáradnak, hogy valamenyi Jele lehet az *Ecclesiá*nak, mind elő-hozzák, hanem egy-nehánnyal megelégesznek. Pag. 794.

Abban pedig bizonyos vagyok, hogy *Balduinus* lelki ismereti ellen írja ezeket: I. Hogy én a' Csudákat, *Saltem primitivæ Ecclesiæ Notas*, csak az elsőben kezdett *Ecclesia* Jeleinek írtam. Mert ez, nem én szóm: hanem csak azt írtam; hogy *Némely Jelek*, Fő-képpen *arra az üdőre szolgáltak, mikor újonnan kezdetett az Ecclesia.* Nagy külömbség vagyon, a' *Saltem* és az *Fő-képpen* között. Azért én a' *Kalaúz*ban, világos szókkal írtam Sz. *Agoston*ból; hogy, noha az Anyaszentegyház gyökerezése-után-is, meg nem szüntek a' Csudák: de nem oly sok és fínyes csudák ezek, mint az Anyaszentegyház kezdetiben és sengéjében vóltak, mikor a' Sz. Lélek látható-képpen alászállott. II. Én tanítasomnak mondgya *Balduinus;* hogy, A' Láthatóság, a' Pásztoroknak és az *Ecclesiá*nak mindenüvé terjedése, a' *Primitiva Ecclesiá*ban nem találtattak. Ezt én nem mondottam: hanem csak azt írtam; hogy, *Némely Jelek nem finyletlek oly nyilván az Apostoli prédikállásnak kezdetin, mint annak-utánna.* Mert, noha mingyárt az Anyaszentegyház kezdetin, az *Ecclesia* Egy, Szent, Pag. 791. Kalaúz, II. 196. Kalaúz, II. 197. Pag. 791, 792. Kalaúz, II. 197.

Közönséges, Apostoli vólt; azért, hogy minden üldözések között meg kellett maradni; soha el nem kellett fogyni; minden Nemzetekre ki kellett terjedni, valamellyek az Evangeliomot hallyák; egymásután következő Pásztoroknak kellett ő-benne világ végig lenni: De, mivel ezek nem akkor, hanem üdő-jártára tellyesedtek az Anyaszentegyházban azért mondottam, hogy némely Jelek akkor
Pag. 792. nem oly nyilván fínylettek. III. Reám fogja *Balduinus*, hogy minden *Particularis Ecclesiá*rúl mondottam, hogy soha el nem rejtetik, hanem mindenkor Pásztori lésznek. De ezt én nem mondottam: mert bizonyoson tudom, hogy a' *Particularis Ecclesiák* elfogy-
Vide supra, fol. 663. et seq. hatnak. De lássuk immár, mit mond *Balduinus*, a' mi-tőllünk nevezett Jelekrül.

I. Jel: Hogy Egy, *az Ecclesia.*

[1] 1. Corint. 10. v. 17. Ephes. 4. v. 4. [2] Joan. 10. v. 4. [3] Galat. 3. v. 28. Joan. 17. v. 11. [4] Pag. 798.

A' Szent Irás, száma nélkül mondgya; hogy az *Ecclesia* [1], Egy test [2], Egy akol; és azok-is Eggyek a' kik Krisztushoz tartoznak. Azért *Balduinus* sem tagadgya, hogy [3] *Viritas Fidei et doctrina*, az igaz *Ecclesiá*nak Hiti és tanitása, Egy. Ezt az Egységet, Három dologban helyheztettem: I. Hogy az *Ecclesia* magától meg nem hasonlott a' Hitnek *Professió*jában, vallás-tételében, tanításában, hirdetésében. Mert, noha némely dolgokat világosban magyarázhat, mikor ezt kívánnya az Eretnek nyughatatlanság; noha külső rendtartását néha változtathattya: de Vallását, *Professió*ját, tanitását soha nem változtattya; úgy, hogy a' mit Egyszer tanított, azt megvetné; a' mit egyszer kárhoztatott, azt az-után
1. Corint. 1. v. 10. javallaná. II. Hogy az ő tagjai, *Id ipsum dicant omnes;* Egy Hitnek *Professió*jában, vallásában vannak. Mert ha valaki tudatlanságból, vagy gondolatlanságból, külömbet mondana-is: de értelmét mindenkor a' Közönséges *Ecclesiá*nak tanitása alá veti. III. Hogy ennek az Eggyességnek megtartásában, bizonyos módgya vagyon
Vide supra, 514, 515. az *Ecclesiá*nak; úgy hogy, az ő tanításának fondamentoma és igyenes folyása szerént, minden viszavonyások leszállításában bizonyos úttya vagyon.

Pag. 798. *Balduinus* azt mondgya: I. Hogy *ez az Egység, a' Láthatatlan Ecclesiában vagyon.* De ezt semmi bizonysággal nem erőssíti. És bizonyos, hogy csak a' Láthato *Ecclesiá*ban fínylik, a' tanitásban, és *Professió*ban való Egység, mellyet a' Sz. Irás dícsír az Apostoli *Ecclesiá*ban, mert a' Láthatatlan *Ecclesiá*ban (még ha illyen Ecclesia

volna) külső tanitása, és Tudománynak *Professió*ja, nem lehet. Pag. 798, 800.
II. Azt írja; hogy *Az Egység, a Törökök-, Sidók-, Eretnekek között-is találtatik: Tehát nem lehet Jele az Ecclesiának.* De igen megcsalatik *Balduinus*. Mert oly módon, a' mint az Egység Jele az igaz *Ecclesiá*nak, sohúlt nem találtatik, hanem csak az igaz *Ecclesiá*ban: úgy, tudni illik, hogy minek-utánna az *Ecclesia* az Apostolok által felállapodott, soha az-ólta, magától meg nem hasonlott a' Hitnek tanitásában. Ez az Egység, a' Török és Eretnek gyölekezetekhez nem illik. Mert ezek, *Mahomet* és a' töb *Hæresiarchák*-idét, elszakadtak, és meghasonlottak az ő előttök való igaz *Ecclesiá*túl. A' Sidók pedig, ugyan az Apostolok-idét, ezt az Eggyességet megvetették, bé nem akarván menni a' Krisztus aklában. III. Azt írja Pag. 784, 798.
Balduinus; hogy az igaz *Ecclesiá*ban-is lehet ellenkezés, csak a' Fondamentomban ne légyen: [1] *Unitas admittit dissensiones; modo dissensio non sit Fundamentalis, sed in minus principalibus Articulis.* [1] Pag. 799.
Ennek elégtelenségét, nem régen [2] megmutatók. Végezetre, arra mutat *Balduinus,* hogy, a' *Kalaúz* Harmadik könyvének Nyólczadik Bizonyságában, megmutatta a' Pápisták között való viszavonyásokat. Mi-is, oda igazíttyuk az Igazság-szerető Olvasótt, holott megláthattya, hogy, ha a' hazudás bizonyítás, elég nyilván bizonyított ellenünk. És így, az Anyaszentegyháznak Első Jelét, semmi színnel nem ronthattya *Balduinus*. [2] Supra, fol. 674, 677. [3] Pag. 798, 799.

II. Jel: Hogy Szent, *az Ecclesia.*

Három dolgot értek az *Ecclesiá*nak Szentségén: 1. Hogy az igaz *Ecclésiá*ban, Szent emberek találtatnak. 2. Hogy az ő Tudománya, Szent, tiszta; és természeti szerént, Szentségre, tekéletes életre viszen. 3. Hogy ő-benne találtatnak a' Szentségnek jelei, az igaz Csudák.

Balduinus azt vítattya, hogy ez, nem Jele az *Ecclesiá*nak.

Első bizonysága, illyen: A' Jel, *perpetua, inseparabilis,* elválhatatlanúl mindenkor abban találtatik, a' minek Jele. *A' Szentség pedig, nincs minden tagjában, és Pásztorában, az Ecclesiának; a' mint-hogy Judásban sem vólt.* Ez nem bizonyítás, hanem bolondozás: Mert nem emez, vagy ama' tagjárúl az *Ecclesiá*nak vagyon itt szó, hanem az egész Gyölekezetrül. És ezt, nem azért mondjuk Szentnek, hogy minden tagjai szentek: hanem, hogy abban vannak Szent emberek. Pag. 800.

Pag. 801, 890. Második bizonysága: *A' hamis gyölekezetben-is vannak Szentek;*
Vide supra, fol. 667. *mint Illyés Proféta, a' Baalíták között.* Ez-is esztelenség: Mert *Illyés* Proféta, nem vólt az Istententelen *Baalíták* gyölekezetiben; mint most-is, a' mely *Catholicus*ok a' Tévelygők között laknak, nem az ő Istálójokban valók: nem-is eggyeznek a' Tudományban, és *Sacramentom*ok vételében véllek. Mert szinte oly lehetetlen, hogy
Hebr. 11. v. 5. valaki, a' hamis Tévelygőkkel eggyezvén, szent légyen; mely lehetetlen, hogy valaki igaz Hit nélkül Isten kedvében légyen.

Pag. 795. Harmadik bizonysága: Az Anyaszentegyház kezdetin, vóltak
[1] Pag. 797. Csudák [1], *ex quibus utique Ecclesia vera in notescere potuit,* és ezekből megismérhették az Igaz *Ecclesiát.* De most immár a' Csudák
Pag. 797, 801. nem lehetnek ismértető Jelek, Három okért: 1. Mert *Simon Magus,* és több Eretnekek, sőt az Ördög, csudákat cselekedtek. Tehát
Pag. 797. a' Csudák, nem csak az Igaz *Ecclesiá*ban vannak. 2. *Notæ Ecclesiæ, omnibus ejus membris sunt communes;* az Anyaszentegyház Jelei, minden tagjaiban találtatnak: A' Csuda-tételek pedig, nem találtatnak mindenekben. 3. *Notæ, debent esse perpetuæ;* az ismértető
Pag. 797 Jel, mindenkor feltaláltatik abban, a' mit ismértet: A' Csudák pedig, nincsenek mindenkor az *Ecclesiá*ban.

Ezek, tudatlan vakságok. Az Első bizonysággal, a' Krisztus Urunk, és az Apostolok Csudáit-is haszontalaná teheti *Balduinus:* noha maga mondgya, hogy azokból ismértetet az igaz *Ecclesia.* Azért, valamit felelne *Balduinus* annak, a' ki az ő Első bizonyságát, az Apostoli csudák ellen fordítaná: azon választ adgya magának, ellenünk támasztott bizonyságára. Választást kel azért tenni, az Isteni Csudák, és az Ördögi szem-fíny-vesztések között. Az Isteni
Pag. 796. Csudákrúl, ő-maga *Balduinus* írja; hogy *Ezek, csak az igaz Ecclesiát erőssítik.* Mint, 's hogy kellessék megválasztani az Isteni Csudákat
[2] Vide Kalaúz, II. 276, 283, 586. az Ördögi szem-fíny-vesztéstül [2], nem itt kel visgálni. Elég az, hogy valamely gyölekezet Isteni Csudákkal erőssíttetik, az igaz *Ecclesia.* És noha most nem szükségesek a' Csudák: de azért, ha most-is az Úr Isten Csudákkal erőssíti az *Ecclesiát,* tagadhatatlan, hogy azokból megismérhetni az Anyaszentegyházat. A' vagy adgya okát *Balduinus,* Miért lehettek a' Csudák ismértető Jelei, a' *Primitiva Ecclesia* Igazságának, és nem lehetnek Jelei a' mostani *Ecclesia* Igazságának, ha abban találtatnak?

A Második bizonyság, balgatag mondáson építtetik. Mert, a' miből egy akár-mely gyölekezetet, és *Communitást* megismérünk, nem szükség hogy az minden tagjaiban találtassék a' sokaságnak.

Egy *Universitást,* egy Ország-gyölését, egy Várast, a' min megismérünk; lehetetlen, hogy az minden tagjaiban találtassék: sőt ha minden tagjában találtatnék, nem vólna közönséges gyölekezetnek ismértetője. Az Ujítók, Anyaszentegyház Jelének tartyák *az Isten Igéjének igaz hirdetését, és a' Szentségnek tiszta szolgáltatását:* Vallyon ez, találtatik-e minden tagjában az ő *Ecclesiá*joknak? Talán minnyájan predikátorok ő-náluk, még az aszonyok is.

A' Harmadik bizonyság-is, csak gazság. Mert, ha az ismértető Jelnek mindenkor találtatni kel az ismérendő dologban, azt kérdem *Balduinustúl;* Ha a' *Luteristák*túl adatott Jelek, mindenkor találtatnak-e az ő *Ecclesiá*jokban? mindenkor predikálnak-e? mindenkor szolgáltatnak-e *Sacramentom*ot? Talám ebédkor, vagy étszakán, vagyon oly üdő, hogy a' *Luteristák* között, sem *Predicatio* nincsen, sem *Sacramentom* szolgáltatás. Ebből ki-sül-e, hogy az ő Jelek, nem Jelek? De ezt ők lássák. Én a' *Balduinus* eszeskedésére azt mondom; hogy, noha nem minden üdőnek részeiben vannak Csudák az *Ecclesiá*ban: de a' *Perpetuum* mindenkor hozzá illik az igaz *Ecclesiá*hoz, hogy ez, Isteni Csudákkal erőssíttetett, akármely üdőben lettek, vagy lésznek ezek a' Csudák.

Perpetuum est, confirmatam esse Ecclesiam Miraculis; et solam veram Ecclesiam illis confirmari.

Hogy pedig el ne felejcse a' hazugságot *Balduinus*, reám fogja; hogy én ama' mondást[1], *Gyümölcsökrül ismériték őket,* a' Tudományrúl magyaráztam. Maga nyilván, és világoson[2] *a' Tudománynak tulajdon erejéből származott* erkölcsökrül magyaráztam. Azt-is reám keni, 's nem egyszer pedig[3]; hogy én a' Csudákat, *semper, semper,* mindenkor az *Ecclesiá*ban találtatni mondottam, noha én semmit effélét nem mondottam. Azért, mint a' vízben haló ember, a' habhoz kapdos, úgy *Balduinus* akár-mit elbeszél, hogy kihatolhasson az Igazságnak hálójából.

[1] Pag. 802.
[2] Kalaúz, I. 316. II. 204.
[3] Pag. 796, 797.

III. Jel: Hogy Közönséges, *az Ecclesia.*

Egyéb Okok között, azért mondatik a' Krisztus *Ecclesiá*ja Közönségesnek: 1. Mert minek-utánna Krisztus Urunk ezt egyszer felállatta, világ végéig minden üdőben megmarad, soha el nem fogyhat. Azért, valamely *Ecclesia*, az Apostolok idejétül fogva valamely üdőben nem vólt, és az-után támadott: bizonyos, hogy az nem Krisztus *Ecclesiá*ja. 2. Mert minden helyekre, és Nemzetekre terjed, valahol az Evangeliom hirdettetik. Ez abból bizonyodik: Mert az Evangeliom hirdetése haszontalan nem vólt, hanem, Isaiæ 55. v. 11.

[1] Matt. 13. v. 30. valahol zengett, népet gyöjtött Krisztusnak: és[1] a Jó magot vetette Isten eléb, az-után hintegette az ördög a' közzé a' konkolyt.

Pag. 803. *Balduinus,* Elsőben; Menti *Lutert,* hogy a' Német *Credo*-ban, kihagyván a' Közönséges nevet, Keresztyént állatott helyébe: Mert nem Német szó (úgy-mond) a' *Catholica.* Mint-ha Németül ki nem mondhatná a' Közönséges nevet, a' mint a' *Catholicus*ok kimondgyák.

Pag. 810, 862. Azt pedig, nem jól írja *Balduinus;* hogy *Nomen Catholici, non cœpit cum Ecclesia;* ez a' név, nem kezdetett az Anyaszentegyházzal: Mert az Apostolok szerzették a' *Credo*-t; abban neveztetik

[2] Pag. 810, 862. az Anyaszentegyház Közönségesnek. [Hazugul írja[2], hogy *Nomen Catholici circa Ariani tempore ortum.* Mert sok idővel *Arius* előt, Tertullianus cap. 26. de Pr. l. 2. contra Marcion c. 17. Ciprianus Epist. 41, 42, 43, 44. ezen szóval éltenek.]*[1]

Másodszor: Illyen jeles bizonyságokkal támogattya *Balduinus,*

Pag. 804. hogy ezek nem Igaz Jelei az *Ecclesiá*nak: 1. *Az Apostolok-idét, az Anyaszentegyház Catholica vólt: noha még akkor, az egész világra nem terjedett, sőt az-után-is,* numquam in toto orbe fuit, *soha az*

Pag. 805. *egész világon nem vólt.* 2. *A' Mahomet és Arius vallása, jó részét megérdemli ennek a' névnek.* 3. *A' Pogányok, és Sidók, a' Régiséggel óltalmazzák magokat. Eretnekségek-is kezdettek az Apostolok-idét, úgy-*

Pag. 808. *mint a' Simon Mágusé.* 4. *A' Romai Ecclesia, csak egy Váras-béli Ecclesia: Tehát nem közönséges minden Nemzetnek.*

Pag. 809. Utóllyára: Helyénhadgya azokat a' Négy Okokat, mellyekkel

Kalaúz, II. 220. a' *Kalaúz*ban mutattam, hogy a' Pogány nemzetek, nem térnek elsőben Eretnekségre; hanem, az Eretnekségek az-után fakadnak, az *Ecclesiá*túl való szakadással: De Kettőt mond: Eggyiket,

Pag. 810. hogy, nem csak az *Ecclesiá*hoz illik ez: mivel, *Una Hæresis alteram gignit,* az Eretnekségből-is támad más Eretnekség. Másikat azt; hogy, én lássam, mint mehetnek ki az *Ecclesiá*ból az Eretnekek; holott eléb azt tanítottam, hogy az Eretnekek nincsenek az *Ecclesiá*ban.

Ezek csak *Luterista* okoskodások, az-az, temérdek, goromba

Catholica, quid sit. gazságok. Mert, Először: Igaz, hogy az Apostolok-idét, *Catholica,* Közönséges vólt az *Ecclesia:* nem azért, hogy akkor immár minden helyre, és üdőre terjedett: hanem azért, hogy attúl az üdőtül fogva, mikor Krisztus felállatta az *Ecclesiát,* világ végéig marad, és minden helyekre terjed, vallamellyek az Evangeliom zengését hallyák. Ez kivántatik, és ez elégséges az Anyaszentegyháznak Közönséges vóltára. Másodszor: A' *Mahomet* és *Arius* vallása, noha sokkáig

*[1] A zárójelben olvasható szöveg az új kiadásba szánt toldalék.

tartott, és mesze terjedett: de az *Ecclesiá*nak Közönséges vóltában, nem vólt semmi részek. Mert e'hez az szükséges, hogy, minekutánna egyszer felállatott Krisztus által az *Ecclesia,* soha el ne fodgyon, úgy hogy osztán valamely üdőben újonnan fakadgyon. E' mellett, hogy mindenüvé hasson, valahol az Evangeliom predikáltatik. Ezek, egy csepnyére sem illenek a *Mahomet* és *Arius* tanításához. Harmadszor: Úgy vagyon, a' régi Pogányság, és, a' mint a' *Kalaúz*ban mondottam, csak magán a' Régiség, nem elégséges Kalaúz, II. 218. Jele az igaz *Ecclesiá*nak: hanem a' Régiség, csak magán, megválasztya az igaz *Ecclesiát,* az újonnan kezdetett Tévelygésektül. És ha a' Régiség mellé azt adgyuk, hogy az Apostolok idejétül fogva, megmaradott az Apostoloktúl vett Tudományban: úgy bezzeg, akár-mely régi hamis gyölekezettül megválasztya az *Ecclesiát.* Negyedszer: Megmagyaráztam a' *Kalaúz*ban, hogy a' *Romai* Kalaúz, II. 250. *Ecclesián,* nem csak a' *Romai* falak közzé rekesztett gyölekezetet értyük, hanem azt, mely a' *Romai* Pápával egyező Vallásban vagyon. Utóllyára: Nem tagadom, hogy az Eretnekségből, Eretnekség születik; azért nem állatom, hogy *immediate* csak az igaz *Ecclesiá*ból kellyen szakadni az Eretnekségnek: Hanem csak azt mondom, a' mit *Balduinus* tanít; *Fatemur, quod ex vera Ecclesia prodeant Hæretici,* hogy az *Ecclesiá*túl szakadnak el az Eretnekek, *mediate, vel immediate.* Mikor pedig azt mondom, hogy az *Ecclesiá*ból mennek ki az Eretnekek, nem úgy értem, mint-ha Eretnekségek után, benne lettek vólna: hanem hogy, a' kik az *Ecclesiá*ban vóltak, Eretnekségek által elszakadnak az Ecclesiától. Sic dicuntur cœci videre; Lucæ 7. v. 22.

IV. Jel: Hogy Apostoli, az Ecclesia.

Apostoli *Ecclesiá*nak azért mondatik az Anyaszentegyház, mert az Apostoloktúl kezdetett; az Apostoli tudományban maradott; az Apostolok idejével egyben foglaltatott egymás után következő Pásztorok *Successio*jával, származásával: úgy hogy, *Genealogiá*ját, származasának rendit, szakadás nélkül az Apostolokra viheti, külömben sem lehet*[1], ha igaz, hogy az *Ecclesia* soha el nem fogy; soha tévelygésbe nem esik; soha Isten Igéjének hirdetése nélkül, Doktorok és Pásztorok nélkül, nem marad.

Balduinus örömest vallya; hogy, *Az Igaz Ecclesia, az Apostolok tanítását, és az ő Irásoknak ollyan magyarázattyát követi, minémüt*

*[1] Nem is lehet másként.

Pag. 811. *követtek az Apostoloktúl fondált Ecclesiák, és azokban fínyeskedő Egyházi pásztorok:* Hanem, azt vitattya, hogy az Egyházi pásztorok *Successió*ja, egymás után következése, nem lehet Jele az igaz *Ecclesiá*-
Pag. 800, 884. nak: 1. *Mert olykor vólt az Ecclesia, mikor ilyen Successio nem találtatott benne. tudni illik, az Apostolok-idét: mert ezek előt, az új Testamentomban, más Tanítók nem vóltak, hogy ezeknek succedálhattak vólna az Apostolok. 2. E' nélkül a' Jel nélkül maradott az Ecclesia, valamikor az ő Doktori, az igaz Tudományt elhadták. 3. Ez a' Successio, az igaz Ecclesia kivül-is vagyon, úgy-mint a' Görögökben. 4. A' mi Jele valaminek, mindentül, és nem csak valamitül kel azt megválasztani.* A' Kalaúzban pedig magam mondottam, hogy ez a' *Successio,* nem választya meg az Igaz *Ecclesiát* minden hamis gyölekezetektűl.

Ezekre künnyű választ adni. Először: Az Apostoli *Ecclesiá*nak *Successió*ja, Lelki-pásztorinak egymásután következése, az Apostolokon kezdetik. És, a' mint mondám, csak az kívántatik hozzá, hogy az Apostoloktúl való származás, szakadás nélkül megtartassék az *Ecclesiá*ban. Azért, nem szükség hogy az Apostolok fellyeb vigyék *Genealogiá*jokat: mert ők első Attyai, és fondamentomi, Krisztus után, az *Ecclesiá*nak. Nem is azért mondatott az Apostolok-idét az *Ecclesia* Apostoli gyölekezetnek, hogy immár akkor *Successio* vólt a' Pásztorok között: hanem azért, hogy akkor elkezdetvén az *Ecclesiá*nak Lelki-pásztorsága, világ végéig, szakadás nélkül marad. Másodszor: Nem igaz, hogy Doktorok, és Lelki-
[1] Supra, fol. 522, 539, 540. pásztorok nélkül maradott néha az *Ecclesia;* mint eléb[1] megmutattuk. Harmadszor: A' Görög *Ecclesiá*rúl, a' *Kalaúz*ban bőven
[2] Kalaúz, II. 224, 302. szóllottunk.[2] És ha csak magán a' *Successio,* meg nem választhatná-is az Igaz *Ecclesiát* minden hamis gyölekezettül: elég, ha valamelytűl megválasztya; attúl, tudni illik, mely újonnan támadott, és *Successió*ját fel nem viheti az Apostolokra. Ha pedig azt hozzá adgyuk a' *Succesió*hoz, hogy a Pásztorok megmaradtak abban az értelemben, mellyet az Apostoloktúl vettek; az-az, hivatallyok kívül nem hágtak, hanem a' szerént jártak követségekben, mint eleitül fogva szoktak járni a' kik által Isten őket küldötte: így bezzeg, az igaz *Sucessio* megválasztya az igaz *Ecclesiát* a' Görögök gyölekezetitül-is, kik elhágták*[1] az Atyáktúl vetett határt, elugrották követségek czéllyát. Ebből, a' Negyedik bizonyságra-is válasza vagyon *Balduinus*nak. Azért csak heában verdődik:*[2] mert semmi fogásokkal el nem kerülheti, és meg nem homályosíthattya az Igazságot.

*[1] Áthágták, átléptek. — *[2] Vergődik.

IX. RÉSZE.

AZ IGAZ ECCLESIA, MELLYIK?

§ 1. A' Luter gyölekezet, nem igaz Ecclesia.

Az Anyaszentegyháznak megmutatott Jeleiből, sok erős Bizonyságokkal állattam a' *Kalaúz*ban, hogy az Ujítók gyölekezeti közzül, egy sem lehet igaz *Ecclesia.*

Először: Az Egység, ezekben nem találtatik: 1. Mert visza- Supra, fol. 567, vonyók, sem egyik tag a többivel, sem ugyanegy tanító önnön- 568. et seqq. magával nem eggyez: hanem sokszor ellenkezik magával és a Et fol. 610, gyölekezettel a' tanításban; úgy hogy, senki senkihez a' Tudomány 611. etc. dolgában nem kötelezvén magát, ki-ki azt követi a' mi néki jónak láczik. 2. Mert elszakadtak attúl, a' mit elein hitt, és tanított az *Ecclesia,* és Újságot kezdettek. 3. Mert semmi módgyok nincs az Supra, fol. 538. Egyességnek megtartásában, és az ellenkezések leszállításában. et seqq. Ezeket, ennek a' könyvnek Harmadik részében, elégségessen meg- Supra, fol. 514. bizonyítók. et seqq.

Másodszor: A' Szentség sincs az Új gyölekezetekben: 1. Mert, valakiket az egész Keresztyén világ Szenteknek tartott, és vallott, Supra, fol. azoktúl, elszakadtak; azokkal a' Tudományban ellenkeznek. 2. Mert, 543, 544, 545. az Új tanítások, oly fondamentomokat vetnek, mellyek az ember- Supra, fol 553. ben elóltanak minden tekélletességet; és szabadságot adnak minden et seqq. fesletségre. 3. Mert a' Szentségnek jelensége, a' Csúda-tételek, csak Supra, fol. 530, egy Új gyölekezetben sem találtatnak. 531. et seqq

Harmadszor: Nem Közönségesek az Új gyölekezetek: 1. Mert minden üdők forgásában nem vóltanak, hanem a' minap, bizonyos Supra, fol. 538. üdőben fakadtak. Azért, csak egy embert nem nevezhetnek, a' ki et seqq. *Luter* előt, éppen az ő mostani Vallásokat követte vólna; vagy, ha nevezhetnek, mondgyák meg, *Quis, Ubi, Quando;* Ki vólt? Hol vólt? Mikor vólt? 2. Mert minden Nemzetségekre, mellyek az Evangeliom zengését hallották, nem terjedtek az Új gyölekezetek. És soha csak egy Pogány nemzet sem tért elsőben ezekre az Új tanításokra.

Negyedszer: Nem Apostoli gyölekezetek az Újságok: 1. Mert az Apostolokra nem vihetik [1]*Genealogiá*jokat, származásokat, *Succes-* [1] Supra, *sió*jokat, úgy, hogy egyik Pásztor a' másiktúl származván, szaka- fol. 523, 524.

dás nélkül következzenek. 2. Mert[1] nincs Istentűl hivatott Lelki pásztorok, az Új gyölekezeteknek. 3. Mert nem egyeznek az Apostoli tanítással, [2]hanem, sokban igyenessen ellenkeznek ezzel. És az Apostoli Irásokat külömb értelemben vészik, hogy-sem a' mint a' bötüvel együtt kézrűl-kézre reánk szállott.

[1] Supra, fol. 525. et seqq. Et folio 530. et seqq.

[2] Supra, fol. 614, 615, 616. et seqq.

Balduinus ezekre egyebet nem felel, hanem, [3]feljegyzi Irásának részeit, mellyekben immár szóllott azokrúl a' dolgokrúl. Mivel azért eddig mi is mindenütt nyomában vóltunk *Balduinus*nak, és Isten segítségéből, meg-is mutattuk, hogy hamis és hiuságos szinlésekkel akarta mentegetni a' *Luterista* tudománynak gazságát: mi sem fáradunk az eléb mondott dolgoknak újob leirasával.

Vide Kalaúz, I. 514.

[3] Pag. 813, 814, 815, 816, 817.

Hogy pedig szokását ne hadgya *Balduinus*, egy-nehány tekintetes hazugságokkal ékesíti irását: I. Mint az-előt nem egyszer, úgy is, kétszer csúfol, és gyaláz engem azzal, hogy Achábot, [4]*in numerum Sanctorum refero*, Szentek közzé számláltam. Maga én *Acháb*ot Szentnek nem mondottam: hanem a' Szentek példaját említettem, kik testi sanyargatással, *Cilicium* hordozással engesztelték Istent, e' mellé vetettem, hogy *Acháb* is efféle sanyargatással engesztelte Istent. Ha valami nagyob fogyatkozást talált vólna Irásomban *Balduinus*, azt hiszem efféle dolgokban nem akadozna. De, a' mint eléb is mondám, valamely Eb csonton rágódik, elhid, hogy húst nem kaphat. II. Újíttya a' mit eléb hazudott vala; hogy, *Dist. 19. Can. In Canonicis*, azt végezi a' Pápa, hogy ő cselekedheti, [5]*ut Verbum Dei non sit Verbum Dei;* hogy az Isten szava, ne légyen Isten szava. Maga abban a' *Canon*ban, egy szó sincs errül. III. Azt írja; hogy a' *Catholikus*ok, ugyan azon erőt tulajdoníttyák a' magok Teste verésének, mellyet a' Szent Irás a' Keresztségnek; *Flagellationi voluntariæ, camdem vim tribuunt, quam Scriptura Baptismo, quo Christum cum omni ejus merito induimus.* Ezt csak ő gondolta: soha mi-tőllünk nem hallotta. IV. Nem tudgya *Balduinus*, micsoda a' *Cilicium*. Azért azt írja; hogy, [6]*A mi Ciliciomunk nem egyéb, a' Barát csuklyánál.* Nem úgy vagyon: mert a' *Cilicium*, szőrből kötött imeg,*[1] mely a mezítelen testet sanyargattya, és fájtattya. És ha valaha *Balduinus Ciliciom*ot hordozott vólna, nem írná azt, hogy, mikor *Júdit* az ágyékán, mikor *Jóram* mezítelen testén *Ciliciom*ot viseltek; [7]*Nulla hic afflictio per Cilicium*, semmi test sanyargatást nem szenvedtek. De *Balduinus*, ugyan dicsekedik azzal, hogy ő-nállok, sem *Cilicium*,

[4] Pag. 819, 820. Vide supra, fol. 487, 488.

3. Reg. 21. v. 27.

Vide supra, fol. 491.

[5] Pag 830. Vide supra, fol. 496.

Pag. 825.

[6] Pag. 820.

Judit 8. v. 16. 4. Reg. 6. v. 30.

[7] Pag. 820, 822.

*[1] Ing.

sem a Testnek verése, sem a' Bőjtök, helyt nem találnak: [1]*In Ciliciis, Flagellis, Jejuniis, imitatores in Ecclesiis nostris forte non inveniet. Ejus rei, tantum abest ut nos pudeat, ut potius de eo Ecclessis nostris gratulemur.* [1] Pag. 819.

Végezetre, a' miket *Balduinus* a' Bőjtök-, és Testi sanyargatások ellen itt feszeget, igen köz, és számtalanszor lecsöpüllött dolgok. De nincs itt helye, hogy az *Ecclesiá*rúl való tanitást félbehagyván, azokrúl *disputáll*yunk. Nem-is egyébért tettem ezekrül emlekezetet a' *Kalaúz*ban, hanem hogy, a' régi jámbor Isten-félők, és a' *Penitentia*-tartó bünösök erkölcsét, az Új gyölekezetek erkölcsével egybe-vetvén, nyilván lenne, hogy semmi látattya nincs ezekben, a' régi Jámborok magaviselésének.

§ 2. A' Romai gyölekezet, igaz Ecclesia.

Nagy erővel igyekezik *Balduinus* erőtleníteni azokat a' Bizonyságokat, mellyek a' *Romai Ecclesiá*nak igazságat kimutattyák: de csak igyekezik, mert fel nem éri a' festékkel a' mire igyekezik.

N° 1. Az Anyaszentegyháznak Első Jele, a' Romai Ecclesiát, Igaznak ismérteti. *Una.*

Az Anyaszentegyház Jeleinek számlálasában, a' *Kalaúz* Második nyomtatasának rendit követtem. Azért, itt-is azont követem; és Isten segitségéből megmutatom, hogy csak hazug tétovázás, valamit *Balduinus* a' *Romai Ecclesiá*nak tekélletes Igazsága ellen fecseg.

Első, és Második Bizonysága a' *Romai* gyölekezet Egységének s' Igazságának, ez vólt:

Csak az lehet Egy igaz Ecclesia, *melyben a' tagok között, nagy Eggyesség: és ennek megtartásában, bizonyos mód vagyon. Ez a'* Romai Ecclesiá*ban találtatik. Ergo*, etc.

Balduinus erre egyebet nem mond; hanem, hogy *Ez-előt errül szóllott: azért,* actum non agit, *végbe-ment munkán nem fárad.* Én-is arra igazítom a' Keresztyén Olvasót, a' mit ennek a' könyvnek Harmadik Részében bóvségessen megmutattam. Mert jóllehet oly dolgokban, mellyekrül az *Ecclesia* vélekedést enged, vannak mi-közöttünk-is külömbözö tetczések: de azokban, a' mik a' Hitet illetik, senki tudva nem külömböz a' közönséges értelemtül. Pag. 892. Supra, fol. 514. et seqq. Et fol. 518. et seqq. Et fol. 568. et seqq.

És ha tudatlanságból, vagy feledékenségből valaki ollyat mond, mely az Anyaszentegyház tanitasától idegen; mihent megérti az
2. Cor. 10. v. 15. *Ecclesiá*nak végezését, mingyárt *értelmét a' Hitnek engedelmessége alat megfogja:* mert az Isten ígíretivel erőssíttetvén, bizonyossan
1 1. Tim. 3. v. 15. hiszi, hogy az[1] Igazságnak Oszlopa 's fondamentoma, soha a' pokol
Matth. 16. v. 18. kapujától meg nem győzetik, hamisra nem vitetik. A' ki pedig az *Ecclesia* szaván meg nem nyugszik, azt nem tartyuk mi félénk-
Matth. 18. v. 17. nek: hanem, a' Krisztus hagyása szerént, *tamquam Ethnicum,* Hittül szakatnak, Pogányhoz hasonlónak ítíllyük. És így, nem csak tekélletes Eggyesség vagyon közöttünk a' Hitnek tudományában, hanem, ennek az Eggyességnek megtartásában, bizonyos csalatkozhatatlan módunk-is vagyon. Az Ujítók pedig, kicsintül fogva nagyig, mind túdós tudatlan, senkihez nem köti értelmét az Irás magyarázásban, az-az, a' Hitnek derék fondamentomiban: hanem, hogy már*[1] a' Sz. Iráshoz, a' maga szája ízihez *examinálly*a, visgállya, próbállya a' Lelki-pásztoroknak, és az *Ecclesiá*nak tanitását. És végre-végre,*[2] mint-ha a' Hit dolgában igaz vólna a' mit némely régi *Filosofus*ok tanítottak, hogy, *A' kinek mi tetczik,*
2 Judic. 17. v. 6. *az igaz*[2]*;* ki-ki csak azt követi, a' mi szeme elót jónak látszik.
Cap. 21. v. 24. Harmadik Bizonyság: *Azt kel Egy igaz* Ecclesiá*nak tartani, mely az Apostoloktúl vett Tudományt, nem változtatta, hanem abban maradott. Illyen a'* Romai *gyölekezet. Ergo,* etc.

Ennek a' Bizonyságnak Második Részét, két Jelenséggel bizonyítottam a' *Kalaúz*ban: elsőben azt fondamentomul vetvén, a' mit Sz. *Pál* ír; hogy az Apostolok-idét, igaz Tudomány és Hit
Rom. 1. v. 8, 9, 12. vólt a' *Romai* gyölekezetben.

Első Jelenség: Hogy a' Romai Ecclesia nem változtatta Hitit.

Errül a' *Kalaúz*ban, illyen Bizonyságot állattam:

A' mit Első Öt-száz esztendőben vallott és tanított közönségesen a' Romai Ecclesia, *abban el nem változtatta az Apostoli tudományt. De azokban az* Articulus*okban, mellyekrül az Ujítók viszálkodnak, ugyan azont tanította a'* Romai Ecclesia *Első Öt-száz esztendőben, a' mit most tanít. Tehát azokban az* Articulus*okban, mellyekrül az Ujítók viszálkodnak, el nem változtatta az Apostoli tudományt.*

Major. Ennek Első Részét, *Majorem,* azzal bizonyítottam: Mert azok a' régi Szent Doktorok, és Közönséges Gyölekezetek, mellyek az

*[1] Mintegy. — *[2] Végezetre, utoljára.

Első Öt-száz esztendő forgásában virágoztak. Vagy nyilván írták hogy a' *Romai Ecclesia* hitetlenségben nem eshetik; úgy-mint[1] Cyprianus, *Epist. 55. n. 90*[2]. Jerónimus, *Apolog. 3. contra Ruffinum*[3]. Augustinus, *Psalmo contra partem Donati.* Vagy azt mondották, hogy a' *Romai Ecclesia* igazán megtartotta a' tiszta Tudományt[4]; úgy-mint Nazianzénus, *Carmine de sua Vita*[5]. Basilius, *Epist. 72.* Jerónimus, *Epist. 57. ad Damasum, et 18.* Augustinus, *Epist. 162*[6]. Theodosius Imperator, *Codicis libr. 1. tit. 1. cap. 1.* *Ruffinus* pedig azt írja, hogy[7], *In Ecclesia Urbis Romæ, neque Hæresis ulla sumsit exordium, et mos antiquus ibi servatur;* a' Romai *Ecclesiá*ban, semmi Eretnekség nem támadott, hanem a' régi szokás maradott benne. Vagy azt Irásokkal, és cselekedetekkel megismértették, hogy Első Öt-száz esztendeig, az igaz Keresztyénség a' *Romai Ecclesiá*val, Egy értelemben, szeretetben, eggyességben maradott. Azért[8] *Optatus,* és Sz. *Agoston,* azt írják; hogy a' *Romai* Pápával, *Totus orbis in Una communionis societate concordat*[9], *quibus nos in Catholica Ecclesia connectimur,* az egész *Ecclesia* egybe-foglaltatott. Annak-okáért, a' *Nicænum, Constanczinápolyi, Chalcédoni, Efesomi* Közönséges Szent Gyölekezetek, a' *Romai* Pápával, szakadás nélkül eggyeztek. Mind ezeknek, külömben kellett lenni, ha a' *Romai Ecclesia* az Apostoli Tudományban változást tett vólna. Mert, nem hogy az egész világnak túdós Szent Doktori vélle eggyeztek vólna: de mint a' töb Tévelygőket, úgy a' *Romai* Pápát-is kiátkozták vólna, ha csak egy tudományt meghamissított vólna. Azért *Calvinus,* igazán vallya[10]; hogy Első Öt-száz esztendeig, tisztán maradott az igaz Tudomány a' *Romai Ecclesiá*ban. Az *Augustai Confessió*túl[11], és *Balduinus*túl-is ez-előtt egy-nehányszor hallók; hogy ők, a' *Romai Ecclesiá*túl, a' minémű vólt Sz. *Agoston* és a' töb régi Sz. Atyák idét, semmiben nem külömböznek.

Balduinus. I. Hamisnak mondgya, hogy a' *Romai Ecclesia,* Első Öt-száz esztendőben el nem hadta az Apostoli tudományt; *Mert Eusebius írja; hogy, az Apostolok halála után mingyárt támadtak Eretnekségek.* [12]*Az Atyák közzül-is, némellyek hamissat tanitottak; úgy-mint, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus,* etc. [13]*Novátus, Romai Püspök vólt; Joviniánus, Romai Barát vólt; és Eretnekségeket hirdettek Romában.* Ezek, merő sült bolondságok. Mert, igaz hogy támadtak Eretnekségek Első Öt-száz esztendőben; vóltak hamis vélekedések némely Doktorokban; a' *Roma*iak közzül sokan

[1] An. 250.
[2] An. 390.
[3] An. 420.
[4] An. 370.
[5] An. 370.
[6] An. 879.
[7] Ruffin. An. 390. in Exposit. Symboli. De loco Ruffini, vide Grets. in lib. 4. cap. 3. de Papa.
[8] An. 365. Optat. lib. 2. contra Donat.
[9] Aug. lib. 2. contra Literas Periliun. c. 51.
[10] Calv. lib. 1. c. 11. n. 13. Lib. 4. c. 2. n. 3.
[11] Confess. Artic. 21. Bald. pag. 76, 216, 527. Supra, fol. 505, 506, 543.
Pag. 835. Euseb. lib 3. cap. 26. in fine.
[12] Pag. 836.
[13] Pag. 832.

Eretnekségben estenek: de, nem emerrül, vagy amarrúl vagyon itt kérdés; hanem a' *Romai Ecclesiá*rúl, Ha ez, részesült-e az illyen tévelygésekben, vagy inkáb ellenzette, és kárhoztatta ezeket? És az egész Egyházi historiából ki-tetczik, hogy bé nem vette, sőt átkozta, rontotta a' *Romai Ecclesia* az illyetén hamisságokat. Hazud pedig abban *Balduinus,* hogy *Novátus, Romai Püspök vólt.* Mert ezt soha senki *Balduinus* előt nem írta: hanem *Eusébius,* világos ígékkel mondgya, hogy *Presbyter* vólt, és mihent hintegetni kezdette hamisságát, *Concilium maximum Romæ cogitur: decernitur; Novatum ab Ecclesia exclusum haberi;* nagy *Conciliom*ot tartottak a' Püspökök *Romá*ban, és kárhoztatták *Novátust.*

Euseb. lib. 6. cap. 35.

Pag. 837. II. Azt írja *Balduinus;* hogy a' *Romai Ecclesia,* a' Hitből kieshetik: 1. Mert Sz. *Pál,* Há-val ígíri a' *Romai*aknak, hogy ki nem vágatnak: *Si permanseris in bonitate; alioquin et tu excideris.* 2. Mert *Cyprianus,* [1]a' *Romai István* Pápát, tévelygőnek tartotta. Ezek-is csak hiuságok. Mert, Egy az; hogy itt nem szóllunk magán a' *Romai* Pápárúl, hanem a' *Romai Ecclesiá*rúl. És ha valamely Pápa Eretnekségben esnék-is: abból nem következnék, hogy az egész *Romai Ecclesia* tévelygene. Jóllehet, a' miben *Cypriánus* ellenkezett István Pápával, abban az Újítók-is az *István* Pápa tanitását javallyák; tudni illik, hogy visza nem kel keresztelni, a' kit az Eretnekek, Krisztus rendelése szerént, keresztelnek. Más az; hogy Szent *Pál,* nem szól ott a' Közönséges *Ecclesiá*rúl, mint-ha az-is valaha elrontathatnék, mi-képpen elrontatott a' *Synagóga:* mert bizonyos, hogy a' Krisztus *Ecclesiá*ja el nem romol, hanem megmarad végig; mint eléb [2]megbizonyitók. Azért Sz. *Pál* ott, közönségesen mindeneknek szól, a' kik megtértek a' Pogányságból; [3]*Vobis autem dico Gentibus:* és arra ínti; hogy ki-ki közzüllök, megböcsüllye az Isten ajándékát; meglássa, hogy ki ne essék, és el ne rontassék. De ha csak a' *Romai*aknak szóllana-is Szent *Pál:* nem kel az ő szavát közönségesen az egész *Ecclesiá*ra vinni, hanem, *de singulis membris,* magán minden tagjairúl kel érteni.

Rom. 11. v. 21, 22.

[1] Pag. 839.

Vide Grets. tom. 2. Bellar. lib. 4. cap. 4. de Papa.

[2] Supra, f. 663.

[3] Rom. 11. v. 13.

Non Ecclesiæ, sed unicuiq; membro Ecclesiæ loquitur.

Csúfos dolog pedig, a' mint *Balduinus* magyarázza azokat a' Sz. Doktorokat, kik a' *Romai Ecclesiá*val eggyességeket jelentették. Sz. *Jerónimus* írja; hogy, Valaki a' *Romai* gyölekezet kivül vagyon, Tisztátalan, *profanus.* Azt feleli Balduinus: *Loquitur Jeronymus, ex errore illius temporis.* Szent *Agoston* írja; hogy a' *Romai* Pápa, Apostoli székben ül: [4]*Ex errore illius sæculi putavit.* A' hol azt írja Sz. *Bernárd;* hogy, meg nem győzi a' pokol a' *Romai Eccle-*

Pag. 841. Similia pag. 846, 864.

[4] Pag. 841, 864.

siát: Balduinus azt írja; [1]*Non, quid sit, indicat; sed quid fieri debeat.* Szép magyarázatok. Nincs oly bizonyos mondás a' Szent Atyák Irásiban, mellyet ezekkel füstben nem bocsáthatni. Azt pedig nem igazán írja *Balduinus,* hogy Sz. *Bernárd* panaszolkodva írja; *minémű nagy Hit-béli változás légyen Romában:* Mert errül Szent *Bernárd* nem panaszolkodik[2], hanem a' gonosz erkölcsökrül. Végezetre, azt írja *Balduinus;* hogy [3]*Cypriánus, Jerónimus, nem a' Romai Ecclesiárúl, hanem a' Romai Hitrül szóllanak, mellyet Szent Pál dícsírt.* De ezt, minek-előtte *Balduinus* kimondaná, illyen-képpen elrontotta Gretsérus: [4]*Perspicuum est, Jeronymum non loqui de Fide abstracte ab omni subjecto; sed de Fide, ut erat in Romanis. Neque Apostolus, fidem Romanorum prædicans, Fidem, ut abstracte, et extra subjectum apprehenditur, dilaudavit: sed eam, qua Romani pollebant, atque adeo eam, quæ Romanis inerat. Hanc ergo Fidem, non posse mutari, ait Jeronymus.*

[1] Pag. 838.

Ibid.

[2] Kalaúz, II. 353.

[3] Pag. 837, 838.

[4] Grets. tom. 2 lib. 4. de Papa, cap. 4.

III. Azt írja Balduinus: *Bár helyén maradna-is bizonyitásomnak Első része, semmit nem használna. Mert a' mostani Romai Ecclesia, igen távúl jár, az Első Öt-száz esztendőben virágzott Ecclesiától.* De ez immár az én Bizonyitásomnak Második Részét illeti; melyrül ezennel szóllyunk: Hanem, a' mit igazsággal fel nem ért *Balduinus;* hazugsággal, és káromkodással tóldozza.

Pag. 842.

Hazugság; hogy, *Fócas rendeléséből lett a' Romai Ecclesia minden Ecclesiák Feje;* mint a' *Kalaúz*ban [5]megmutattam. [6]Hazugság; hogy, *Telesforus szerzette a' Negyven-napi Bőjtöt, Dist. 4. cap. 4.* Mert, a' mint megtetczik abból, és a' két következő *Caput*ból, *Telesforus* előtt; szokott dolog vólt a' Negyven-napi Bőjt: hanem, csak a' Papoknak rendelte *Telesforus,* hogy *Dominica Quinquagesimæ* kezgyék a' Bőjtöt; mint most a' *Franciscánus*ok akkor kezdik. De, a' mint a' *Glossa* írja, ez a' parancsolat immár megszünt. Forgattya azt-is *Balduinus;* hogy *A' Cartágo-béli Conciliom tilalmazza, hogy valakit Papi-fejedelemnek hijunk.* De errül ez-előt[7] válasza vólt. Hogy a' Misében való Öltözetek és Ceremoniák, hogy az Úr Testével való *Processiók,* üdő-jártában kezdettek: nem árt a' Hit dolgairúl való tudomány Régiségének.

Pag. 842.

[5] Kalaúz, II. 313, 338.

[6] Pag. 843.

Telesphorus vixit Anno Domini, 142.

Pag. 843.

[7] Supra, f. 570

Az Első Jelenségnek Második Részét, *Minorem;* tudni illik, hogy azokrúl az *Articulus*okrúl, mellyeket fő-képpen ellenzenek az Ujítók, Első Öt-száz esztendőben azt vallotta a' *Romai Ecclesia* a' mit most, bizonyítottam Sz. *Agoston*ból: előhozván szavait, mellyekben *a' Szentek Segitségül-hivását, a' Purgatóriomot, etc.* úgy

Minor.

tanította, mint most a' *Romai Ecclesia.* Ezekben pedig, senki a' Régiek közzül, az ő tanitását nem feddette; sőt maga-is vénségében *Retractatiót* íra, és, a' mit Irásiban nem javallott, megjobbítván, ezekben az *Articulus*okban változást, vagy jobbítást nem tett. Valamint pedig Sz. *Agoston*ból; úgy *Jerónimus*ból, *Ambrosius*ból, Sz. *Gergely*ből, etc. azon *Articulus*ok nyilván megbizonyodnak. Ha azért, a' *Romai Ecclesia,* Első Öt-száz esztendeig, változást nem tett a' Tudományban; és akkor azt tanitotta a' közbevetett dolgokrúl, a' mit most tanít: ki-tetczik, hogy azon állapatban, tisztán, megtartotta az Egységet, az Apostoloktúl vett tudományban.

Balduinus, Először; Azt akarja mutatni, hogy a' Szent *Pál* tanitásával, ellenkezik a' mostani *Romai* gyölekezet. De hazugság
Pag. 834. minden dolga. Hazud abban; hogy *Sz. Pált kárhoztattya a' Tridentomi Conciliom, mivel a' Concupiscentiát Bűnnek mondotta.* Mert
[1] Supra, f. 564, 592, 593. ez-előt[1] világoson megmutattam, hogy ebben semmi sincsen. Hazud abban-is; hogy Sz. *Pál, a' Romai Ecclesiárúl írja hogy elfogyhat,*
Supra, fol. 692. *tévelygésre juthat.* Mert csak nem régen megmutatám, hogy Sz. Pál. *Rom. 11.* nem az *Ecclesiá*rúl közönségesen, hanem egyenként az *Ecclesiá*nak tagjairúl szól. Hazugság; hogy Sz. Pál, *Rom. 8. v. 7. lehetellennek mondgya az Isten törvényét.* Mert csak a' testi bölcseségrúl írja, hogy Isten törvénye alá nem vetheti magát. És noha *Rom. 7.* azt írja, hogy érzi magában a' kivánságok tusakodását: de azt nem mondgya, hogy lehetetlen ezeknek győzedelme. A' sem igaz; hogy *Sz. Pál tagadgya a' Jó cselekedetek érdemét, mikor az Igazúlást Ingyen adatni taníttya.* Mert az Igazúlás, Ingyen, érdem nélkül adatik: de az Igazúlás után való Jó cselekedetek, érdemesek lehetnek. A' sem igaz; hogy *a' Romai Ecclesia, Boldog Aszonyt megmenti az Eredendő bűntül.* Mert e' mái napig, a' *Romai Ecclesia* errúl végezést nem tett.

Másodszor: Igyekezik azon *Balduinus,* hogy békösse szemét a' tudatlanoknak, és noha nem tagadhattya, hogy Sz. *Agoston* szavai, mellyeket a' *Kalaúz*ban előhoztam: de valami homályos mondásokkal, erőtleníteni akarja világos tanitásit.

Temérdek hazugságon kezdi beszédét, azt írván; hogy én a'
Pag. 844. Luteristákat, *azért mondottam Eutichianistáknak, hogy a' Sz. Irást nagyobra böcsüllik, az emberi tudományoknál,* kit én soha sem mon-
Kalaúz, II 259. dottam: hanem írtam azt; hogy, csak nem azon szókkal élnek az Ujítók, mellyekkel *Eutiches,* mikor magokat a' *Conciliom*ok és Sz. Atyák Ítílő-mesterivé tészik. Nem kárhoztatom azért, hogy a'

Sz. Irás minden tanitásnál fellyeb tiszteltetik, mert, *ha az Angyal mondana valamit ez ellen; Átok:* de azt gyalázom, hogy, a' Sz. Irás dícsíretinek színe-alat, hitelét, és méltoságát el akarják rontani az Anyaszentegyház tanitásának; minden embert reá szabadítván, hogy meg*examinál*lya, Sz. Irás mellé vesse ezt; és az-után vegye ha tetczik, meg-vesse ha nem tetczik. Mintha az igaz *Ecclesia,* jobban meg nem tudná *examinál*ni a' Tudományt egy köz embernél: vagy bizonyosb ígíreti nem vólnának az Anyaszentegyház tanitásinak, hogy-sem egy-valaki visgálásának. Gal. 1. v. 8.

A' Szentek segítségül-hívasárúl, azt írja *Balduinus;* hogy Szent *Agoston,* ezt hitte, mivel ő-idejében közönségesen ezt javallották. *Cyprianust,* és *Ambrúst,* azon üdők szele elragadta: *Incidit Augustinus in illa tempora, ubi personabant omnia quæstionibus, de Orationibus Sanctorum. Et ipse Opinionem illam secutus, quæ tunc fere communis erat: Fecit hoc, temporibus et consuetudini cedens. Illa temporum injuria, abripuit etiam Cyprianum, et Ambrosium, ut Orationes suas ad Sanctos etiam dirigerent.* Hálá Istennek, hogy egyszer igazat mondász; és megvallod, hogy Sz. *Agoston* idejében, segítségül hítták a' Szenteket. Az nem jámborság, hogy Sz. *Agostont,* Hit-árulo, kép-mutató *Hypocritá*vá tészed; azt fogván reá, hogy, *mikor nem a' szokásból, hanem maga értelméből szól, tilalmazza a' Szentek segítségül-hívását; Libr. de Pastore, cap. 8.* Balduine, nem tudod ki vólt Sz. *Agoston:* ha azt hiszed felőlle, hogy a' Hit dolgában, lelki isméreti-ellen, maga értelme-ellen szóllott. A' te-tőlled említett helyen nem tilalmazza a' Szentek segítségül-hivását: hanem, előhozza a' Sz. *Pál* szavát, melyben feddi a' *Corintus*-bélieket, hogy, ki *Pál*énak, ki *Péter*énck mondotta magát; és így szól: [1] *Montes, id est, Authores Scripturarum sacrarum, si in ipsis spem tuam posueris, contristabuntur:* A' ki azt mivelné, a' mit Sz. *Pál* sajnált a' *Corintus*-béliekben, nem tetczenék a' mennyei Szenteknek. A' mit forgat *Balduinus* a' Szentek Imádasárúl, és hogy nékik nem szabad Áldozni: nem ide-való, mert most a' Segítségül-hívásrúl vagyon szó. Pag. 846, 896. Similia supra, folio 692. Pag. 847. Idem supra fol. 625. 1. Cor. 1. v. 12. [1] Aug. tom. 9. lib. de Pastore, cap. 8. De his Lib. 13. Kalaúz.

A' *Purgatoriom*ot, és Halottakért való könyörgést, oly nyilván taníttya Sz. *Agoston,* hogy nem tagadhattya Balduinus: [1] *Negari non potest. quod Veteres pro Defunctis orarint.* De lelki isméreti-ellen írja; [2] hogy Sz. *Agoston,* néhúlt tagadgya a' *Purgatoriom*ot. Maga, nem a' *Purgatoriom*ot tagadgya Sz. *Agoston,* [3] a' *Balduinus*túl említett helyeken: hanem *Pelágius*-ellen írja; hogy, az Eredendő bűnben meghólt Gyermekekért, nem lészen örökös harmad hely, [2] Pag. 848. [3] Pag. 847. [4] Vide Kalaúz, II. 617.

meny-országon és poklon-kivül. Az sem igaz, *Balduine,* hogy *Néhúlt Agoston kételkedett a' Purgatoriomrúl.* Mert arrúl, semmi kételkedését nem jelenti: hanem a' kínnak módgyárúl tapogatva szól, és azt írja; [1]hogy *Az emberek, bánattal vesztik el, a' mit szerettek.* Efféle bánat, csak e' világon tarcson-e, vagy a' más világon is találtatik, *kérdés lehet,* úgy-mond, *felőlle.* Ennél egyebet Sz. *Agoston* nem mond. És ugyan azon Könyvben, *Enchiridii cap. 110.* oly világos szókkal taníttya a' Halottakért való imádságnak és alamisnának hasznát, hogy a' szemtelenség sem szólhat ellene.

[1] Tom. 3. Enchir. cap. 69. Tom. 4. De Fide et Operib. cap. 16.

A' Jó Cselekedetek érdemérül, azt írja *Balduinus;* hogy Szent *Agoston, a' Jó cselekedetek Érdemét taníttya: de azért,* ex gratia, *kegyelemből, mondgya hogy üdvözíttetünk.* Úgy vagyon: és a' *Kalaúz*-ban előhozott mondásban, megmagyarázza igazán Sz. *Agoston,* mint fér egybe, hogy Ingyen adatik malaszt, melyből származik az érdemes cselekedet; és így, ez-is az Érdem, Isten ajándéka. Ez az igazság.

Pag. 839. Aug. epist. 105.

Hogy Üdvösségünkrül bizonyosok nem vagyunk míg élünk, nyilván taníttya Sz. *Agoston.* És azt *Balduinus* sem tagadgya; hanem csak azt írja: *Hæc opponit Augustinus carnali securitati, et temerariæ præsumtioni;* hogy ezzel Sz. *Agoston,* a' testi bátorságot, és vakmerő bizakodást ellenzi. Akár-mi végre, de elég ha azt taníttya Sz. *Agoston;* hogy, Valamíg élünk, bizonytalan, ha a' jóban megmaradunk. A' hol pedig azt forgattya *Balduinus,* hogy Szent *Agoston* bátorít, hogy magunkrúl így szóllyunk; *Sanctus sum ego,* Szent vagyok én: eleit utóllyát nem nézi a' Sz. *Agoston* szavainak. Mert ő, csak azt írja; hogy *Christiani omnes, baptizati in Christo, ipsum induerunt;* valakik megkeresztelkedtek, Krisztusba öltöztek, Krisztus tagjai lettek: Azért, *Unusquisque Christianus, imo totum corpus Christi, clamet; Sanctus sum ego;* minden Keresztyén, sőt éppen a' Krisztus teste, azt kiálthattya; Szent vagyok én. A' mi-némű értelemmel azért a' Sz. Irás száma-nélkül Szentnek nevez minden Keresztyént, úgy bezzeg minnyájan Szentek vagyunk; az-az, Istennek szenteltettünk a' Keresztség által. Ebből ki nem sül, hogy minden Keresztyén tekélletes, tiszta életű, szent légyen. De ha szinte az vólna is, még ki nem tetczik, ki mi lészen hólta napjáig: mert, *Nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit quid erimus.*

Pag. 850. August. in Psal. 85. Vide Kalaúz, II. 203. 1. Joan. 3. v. 2.

Hogy a' Hit, magán, Szeretet nélkül nem igazít, noha szeretet nélkül lehet, [5]Sz. *Agoston* szava. *Balduinus,* helyén hadgya, hogy a' Hit, Szeretet nélkül nem igazít, [6]*quia Fides sine Charitate non*

[2] Lib. 15. de Trinitate, c. 18. [3] Pag. 859.

est, mert nem lehet szeretet nélkül: De ez, a' Sz. *Agoston* mondását nem magyarázza, hanem rontya. Mert Sz. *Agoston* azt taníttya, a' mit ennek-előtte elégségesen megbizonyítánk; hogy, a' Hit, Szeretet-nélkül lehet, de hasznos a' nélkül nem lehet. Supra, fol. 559.

Megengedi *Balduinus,* hogy Sz. *Agoston, Sacramentom*-nak nevezi a' *Romai Ecclesiá*-túl bévett Hét Szentségnek mindenikét: de azt írja; hogy *Sacramentum, lato sensu sumit,* széles értelemben vészi a' Szentség nevét. Ugyan-is, abban vétkeznek az Újítók, hogy úgy nem vészik a' Szentség nevét, mint Sz. *Agoston*-idét az *Ecclesia* vette: hanem oly szorossan és keskenyen szabják, mint a' mely szabó lopni akar a' posztón. Pag. 851.

A' Gyonásrúl, világoson szól Sz. *Agoston. Balduinus* azt írja; hogy *Erasmus,* megvetette eggyikét azoknak a' könyveknek, mellyeket én említék; úgy-mint, *De Visitatione Infirmorum.* És hogy Sz. Agoston, *Lib. 10. Confession. cap. 3.* a' Gyonást nem javallya. Az *Erasmus* tetczésével nem gondolunk; nem-is csak azt a' könyvet említettük a' Szent *Agoston* irási-közzül. Abban pedig, lelki ismereti-ellen cselekeszik *Balduinus,* hogy az Egyházi ember-előt való Gyonásra vonsza, a' mit Sz. *Agoston* mindenek-előt kijelentett *Confessió*rúl mondott. Mert Sz. *Agoston,* az említett helyen, nyilván és világoson csak errül a' *Confessió*rúl szól. A' mit *Balduinus* említ, *De Pœnitent. Dist. 5. cap. In Pœnitent.* semmi abban nincs azon a' helyen. Pag. 852.

Az Úr-Vacsorárúl, mely nyilván írjon Szent *Agoston,* szavait előhoztam a' Kalaúzban. *Balduinus* azt mondgya: 1. Hogy, *Non peccamus Corpus Christi in Cœna adorando,* imádhattyuk Krisztust az Úr-Vacsorában. Ezt a' *Luteristák* eszekbe tarcsák, és ne káromkodgyanak ez-után, mikor láttyák, hogy mi imádgyuk Krisztust a' *Sacramentom*ban. 2. Azt írja; hogy, [1] *Nem kárhoztattya a' Bornak vízzel elegyítését az Ur-Vacsorában.* Ezt-is dícsírjük. De azt nem javallyuk, hogy Első *Alexander* Pápa rendelésének mondgya ezt az elegyítést. Mert *Irenœus, Clemens, Cyprianus,* és egyebek, nyilván írják, hogy Krisztus Urunk kezdette ezt, a' Vég Vacsorán. A' *Tridentomi Conciliom*ot, nem igazán említi: Mert, *Sess. 22. can. 9.* csak azokat átkozza, kik azt mondanák, hogy Krisztus rendelésével ellenkezik a' Bornak vízzel elegyítése az Áldozatban. Pag. 852. Vide infra c. 11. §. 1. n. 3. *Notate Lutherani.* [1] Pag. 852. Vide Valent. 3. p. disp. 6. q. 2. p. 1. Assert. 4.

A' minémű szavait előhoztam Sz. *Agoston*nak az *Ubiquitas*-ellen, azt írja *Balduinus;* hogy, *Aliter habet Augustinus,* más-képpen szól Sz. *Agoston.* De nem igazán írja: Mert újobban megtekíntet- Pag. 854.

tem a' Sz. *Agoston* könyveit; azon szókkal találtam hogy ír, mellyeket a' *Kalaúz*ban előhoztam.

A' Kenyérnek változasárúl a' minémű szavait írtam Szent *Agoston*nak, azokban, nem csak azt mondgya, hogy megszenteltetik a' Kenyér: hanem, hogy a' Szentelés-után, nem kenyér, hanem Krisztus Teste vagyon a' Szentségben.

Ezekből kitetczik, hogy Első Jelensége a' *Romai* Vallás Egységének, győzhetetlen marad.

Második Jelenség; Hogy a' Romai Ecclesia nem változtatta Hitit.

Kalaúz, II. 266. A' Hit-változás, oly titkon nem lehet, hogy az Anyaszentegyháznak vígyázo Pásztori eszekbe ne vegyék: mert tanítás-, predikállás-, Irás-, vetekedés-nélkül nem lehet efféle változás. És, mint most, ha egy Ország el-ál a' régi Hitrül; lehetetlen hogy az emberek eszekbe ne vegyék, Ki-által, mikor, mi módon, minémű dolgokban lett a' változás: Úgy, ha a' *Romai Ecclesia* elhadta azt Rom. 1. v. 8, 9, 12. a' Hitet, mellyet ő-benne dícsírt Sz. *Pál,* és oly iszonyú bálványozásra jutott, mint az Újítók szörnyítik*[1]; lehetetlen hogy titkon vólna, Hol, kitül, mikor, mi módon, miben, kezdetődött ez a' nagy változás. A' régi Szent Atyák Irásiban, legkisseb Tévelygéseket laistromban találunk: Sz. *Agoston, Epifanius, Filastrius, Theodoretus,* és eggyül-eggyig az *Ecclesiasticus Historicus*ok, nagy szorgalmatossággal leírtak akár-mely kicsiny Ujításokat, vagy viszavonyásokat, mellyek az *Ecclesiá*ban támadtak. Azért, ha a' *Romai Ecclesia,* ily szörnyü változást tett; lehetetlen hogy a titkon maradott; lehetetlen hogy azt valaki nem ellenzette, holott kivált-képpen semmi vér-ontást, és kegyetlen üldözést nem olvasunk, mellyel a' *Romai Ecclesia* valakit erőltetett, mint a' Pogány Császárok szokták vala üldözni a' Keresztyéneket.

Az-is bizonyos; hogy Soha senki meg nem mutathattya, Kicsoda, hol, mikor, mi módon változtatta a' *Romai Ecclesia* igaz Vallását, azokban a' dolgokban, mellyek most versengésben vannak. Vagy, ha megmutathattyák: adgyák értésünkre, Mellyik Pápa kezdette elsőben a' bóldog Szentek segítségül-hivását; a' Halottakért való könyörgést; a' Misében való áldozatot? *etc.* Barmokká lettek, megnémúltak talám akkor minnyájan a' Keresztyének, hogy senki eszébe nem vette ezt a' változást? Ezeket bővebben, sok erőssé-

*[1] Szörnyűnek állítják.

gekkel vastagítottam a' *Kalaúz*ban; és megmutattam, hogy mélto azt ítílni az Új vádolók felől, a' mit *Dániel* ítílt a' *Susánna* vádolóirúl, mikor helyét, módgyát nem adhaták vádolásoknak. Daniel. 13. v. 58.

Balduinus, Elősző, azt mondgya; hogy, *Mikor valamely Tévelygés hertelen támad, megmondhatni, Hol, kitül, és mikor támadott: De mikor lassan fakad a' Hit-változás, ezeket akkor meg nem mutathatni.* Pag. 856, 857, 859.

Ez merő balgatagság: 1. Mert oly Tévelygés nem támadhat, mely első kezdetiben, hertelen nem fakad. A' ki valamely Eretnekséget kezd, az-után lassan-lassan, töb és nagyob tévelygésre juthat, újob-újob tévelygést gondolván: De azért, nem csak a' leg-első tévelygése, hanem az-után-is, minden új hamissága, magán-magán, hertelen nyílik. Noha azért a' Tévelygő gyölekezet tudományának egész sokasága, *tota collectio falsorum dogmatum*, egyszer'smind nem támad, [1]hanem lassan terjed, mint a' fene: de azért magán, és eggyenként, akár-mely Tévelygés hertelen támad, mikor legelsőben hirdettetik. Annak-okáért, ha a' *Romai Eeclesia* sok tévelygésben esett, mindenik tévelygése hertelen fakadott valamely üdőben, valaki-által. Tehát megmutathatni, kitül, és mikor vólt kezdeti. [1] 2. Tim. 2. v. 17.

II. Minden hamis Tudomány, predikállás-, tanítás-, vetekedés-, könyv-írás-által terjed a' sokaságra: mert, mint az igaz Hit, úgy az Eretnekség nem gyarapodhatik külső hirdetés-nélkül. Efféle predikállás pedig, vetekedés, ellenkezés, titkon, ismeretlenül nem lehet. Azért, ha a' *Romai Ecclesia* változtatta, és hamissította valamiben az Apostoli tudományt: tanitással, predikállással, külső hirdetéssel, *disputalás*sal kellett ezt az emberekbe csepegetni. Tehát titkon, 's rejtve nem maradhatott. Rom. 10. v. 15.

Végy példát errül. Ha ma a' *Romai* Pápa, a' Török vallásra akarná vinni fiait: oly titkon nem lehetne, hogy valamikor nyilván ki ne fakasztaná tanitásával, hogy környül kel metélkezni, *etc.* És mikor ezt legelőször kifakasztaná, akkor kezdetnék külső-képpen nagy hertelen ez az Új tanítás. És lehetetlen, hogy azt senki eszébe ne venné, mivel nem-is vólna tanítás, vagy predikállás, ha azt senki nem tudhatná. Ha igaz, a' mit az Újítók mondanak: szintén illyen szörnyü változás vólt, mikor a' Pápa, bálványozásra, *Anti-Krisztus* hívségére vitte e' világot. Azért lehetetlen, hogy senki ezt eszébe nem vette; lehetetlen, hogy elsőben senki nem ellenzette; lehetetlen, hogy a' Krisztus Igazságának óltalmáért senki halált nem szenvedett inkáb, hogy-sem illyen szörnyü Tévelygésre hajolna;

lehetetlen, hogy senki az Eretnekek laistromába nem írta vólna azt a' Pápát, mely elsőben kezdette hirdetni a' hamisságot. Holott azért soha senki a' *Romai* Pápát nem gyalázta, és Eretnekek laistromában nem írta, azért, hogy a' bóldog Szentek segítségét kérte, hogy a' Halottakért imádkozott, *etc.*: bizonyos, hogy ezek, nem Új változásból, hanem Apostoli tanitásból eleitül-fogva hirdettettek.

Pag. 856. Ezekből, mind elomolnak valamiket *Balduinus* beszél: *Nem ismérik-e meg mindgyárt a' belső betegségeket a' Doktorok?* Nem csuda; belől rejtve vagyon ezeknek fészkek: de a' Tévelygésnek Matth.13.v.24. kezdeti, külső predikállással lészen, mely titkon nem lehet. *A' búza közzé esett konkoly, nem ismérszik-e mindgyárt?* De mihent ki kél, megtetczik. A' míg valamely Tévelygő, magában tartya hamisságát, nem látczik: de ha hirdetni, predikállani, tanítani kezdi, mindgyárt megismérszik: és ha vigyázás nincs reá, fel-is nevekedik. Egynehány-

[1] Pag. 856, 857, 858. szor említi *Balduinus*[1], hogy az *Agnoita* Eretnekség kezdőjérül írja *Castro*, hogy ő fel nem találta, ki vólt. De ha *Castro* fel nem

[2] Gualteri Tabulæ Chronologicæ, Sæc. 4. találta, egyebek[2] feltalálták, hogy *Theofronius Cappadox* elsőben, az-után[3] *Themistius Alexandrinus* volt ennek a bolondságnak hintegetője.

[3] Baronius, An.Christi, 519, 535. Azért, végre *Balduinus* azt írja; hogy[4]; *Nincs oly bolond, ki*

[4] Pag. 858. *azt nem tudná, hogy egy Eretnekség sem támadhat különben: hanem mikor valaki, bizonyos helyen, bizonyos üdőben elszakad az eléb*

Contradictio. *bévett Vallástúl.* Ha ez így vagyon: nem igaz tehát a' mit eléb mondál, hogy mikor az Eretnekség lassan fakad, nem tudhatni Kitül, hol, és mikor fakad.

Pag. 859. Másodszor: Látván *Balduinus*, hogy az első fogás nem helyes,

Ne tergiversari videamur, sequemur. azon mesterkedik, hogy a' *Romai* tévelygéseknek kezdetit visgállya. De csupa sült bolondúl beszél; és egy Tudományt sem említ,

Pag. 859. mellyet valaki újonnan kezdett a' Pápák közzül: Hanem, I. Azt írja; hogy *Régen, az Ur-Vacsorának szolgáltatásában, nem vóltak annyi Ceremóniák, mint most a' Misében.* Mint-ha a' *Ceremoniák*rúl, és nem a' Hitnek tudományárúl vólna szó közöttünk. Szabad vólt, és mindenkor szabad azzal az *Ecclesia*, hogy a' külső *Ceremoniák*at, és rendtartásokat kevesícse, vagy sokasícsa. II. Azt mondgya; hogy

Pag. 860. a Szentek Segítségül hivását, kárhoztatta *Epifánius, Basilius,* és egyebek, mikor azt írták; hogy, *Maria nem Isten: azért, sem őtet, sem egyéb teremtett állatot, nem kel imádni.* Ládd-e ki nem eszes ez a' *Luterista?* Az a' kérdés, Ha valaha valaki feljegyzette-e, hogy a' *Romai Ecclesia* tévelygést kezdett, a dücsőült Szenteket

kérvén, hogy imádkozzanak érettünk? *Balduinus* azt írja; hogy Bóldog Aszonyt, és a' több Szenteket. Istennek nem ismérte *Epifánius*, *Basilius;* Istenhez való imádást ezeknek nem engedtek. Ezek az Atyák, nem szólnak a' Segítségül hivásrúl; nem említik, hogy a' *Romai Ecclesia* valamit e' dologban újított, vagy hamissított: és a' mit ezek az Atyák mondanak, azt a' *Romai Ecclesia* tekélletesen vallya, noha az Ujítók hamissan reá fogják, hogy az Isteni imádást Bóldog Aszonyra téríti. Sz. *Jánost* sem azért tíltá az Angyal, hogy Apoc. 19. v. 10.
őtet ne imádgya, mint-ha Sz. *János* bálványozott vólna: Mert Sz. *János* jól cselekedett, az Angyal is jól szóllott, mint ez-után Infra cap. 13.
megmutattyuk. De a' *Saxoniai* ser füsttel gőzölgő agyvelőben, nem § 27.
fér az okosság.

Utóllyára, a' *Kalaúz*ban két bizonysággal erőssítettem, hogy Kalaúz.
a' *Romai Ecclesia,* azokban a' Tudományokban, mellyeket ő-benne II. 269.
gyaláznak az Ujítók, változást nem tett, hanem úgy tartotta, mint az Apostoloktúl vette: I. Sz. *Agoston* szava; hogy, *Valamit az egész Ecclesia követ, és Conciliomoktúl nem rendeltetett, azt az Apostoloktúl vette.* A' dücsőült Szentek Segítségül hivását, a' Halottakért Aug. epist. 118. c. 1, 119. cap. 15. etc.
való imádságot, *etc.* az egész *Ecclesia* követte *Luter* előt, és ezeket nem valami *Conciliom* végezte. *Ergo, etc.* II. A' minémű Jelenségekkel *Hunnius,* emberül megmutattya, hogy a' Sz. Könyvek bötüje, Hunnius, in Kalaúz, I. 468.
igazán, változás-nélkül jutott kezünkben: ugyan azon szókkal, azon Jelenségek, azt-is győzedelmesen megmutattyák, hogy a' *Romai Ecclesia* nem változtatta az Apostoli tanítást. Mert lehetetlen, hogy valaki eszébe nem vette vólna, és Irásban nem hatta vólna. Mikor, és ki-által lett efféle változás.

Ezekre *Balduinus* azt feleli: 1. Hogy *Sz. Agoston a' Ceremoniákrúl szól, nem a' Hit ágairúl.* De nem igaz: mert közönségesen, *generaliter* szól Sz. *Agoston:* és, nevezet szerént[1], hogy a' Kisdedeket meg kel keresztelni, az *Ecclesia* szokásából bizonyíttya Apostoli tudománynak. 2. Azt mondgya; hogy[2], *Mellyek légyenek a' Biblia könyvei, és hogy ezek tisztán maradtak, csak historia. Ezt az Ecclesia bizonyságából tudgyuk.* Ezzel meg nem óldgya a' mi Kötésünket; melynek ereje abban vagyon, hogy, a' minémű Jelenségekből ismérjük, hogy az *Ecclesia* meg nem csalatik az Irásrúl való bizonyság tételében: azon Jelenségekből tudhattyuk, hogy el nem változtatta tanítását. És akár-hová mit mondgyon *Balduinus:* de fenmarad mindenkor, hogy, ha az *Ecclesia* megcsalatkozhatik bizonyság tételében: nem lehetünk bátorságosok a' *Biblia* könyvei- Pag. 861.

[1] Aug. Lib. 10. de Genesi ad liter. cap. 23. Serm. 14. de Verb. Apostoli.

[2] Pag. 862. Vide supra fol. 546. et 631. Ad Historiam pertinet, non esse mutatam Professionem Fidei, ab Apostolis acceptam. Credat ergo in hoc Ecclesiæ.

rül. Ha pedig meg nem csalatkozhatik: nem csak a' *Bibliá*rúl, hanem egyéb dolgokrúl-is bátran hihetünk néki.

Végre, szokott fegyveréhez nyúl *Balduinus,* hazugsággal hozzá.

[1] Pag. 810, 862. Nem igaz; hogy[1] *A' Catholica név, az Arianusok-idét kezdetett,*

[2] Pag. 863. mint ez-előt megmutattuk. Nem igaz; hogy[2] *Focas adta a' Pápának,*

[3] Kalaúz, II. 313, 338. *a' Közönséges Püspök nevet;* mint a' *Kalaúz*ban[3] világossan megmutattam. Nem igaz; hogy *a' Cartágo*-béli Gyölekezet, valamit

[4] Supra, f. 570. végezett a' *Romai* Pápának Papi fejedelemsége ellen; mint ez-előt[4]

[5] Pag. 865. megmondók. Nem igaz[5]: hogy Sz. Ágoston, *Lib. 4. de Bapt. cont. Donat. cap. 21.* a' Keresztség nélkül meghólt Kisdedeknek bóldogságot igír. Mert ott, egy szóval sem említi Sz. *Agoston* a' Kisdedeket, hanem az öregekrül szól.

Ezekből megtetczik, hogy az igaz Anyaszentegyháznak Első Jele, valoságoson megismérteti a' *Romai Ecclesiá*nak igaz vóltát.

Sancta. *N° 5. Az Anyaszentegyháznak Második Jele, a' Romai Ecclesiát illeti.*

Szentségét, és Igazságát a' *Romai* Anyaszentegyháznak, a' *Kalaúz*ban így bizonyítottam:

A' mely gyölekezetben Szent emberek vóltak, azt kel igaz Ecclesiá-

[6] Hebr. 11. v. 5. *nak ismérni. Mivel, igaz*[6] *Hit nélkül, senki Szent, és Isten-előt*

[7] Matth. 18. v. 17. *kedves nem lehet: és a' ki elszakad*[7] *az* Ecclesiá*nak engedelmétül, olyan mint a' Pogány. De azt az Ujitók-is vallyák, hogy a'* Romai

[8] Supra fol. 542, 543, 569, 601. *gyölekezetben, sok Szent emberek vóltak: mint ez-előt*[8] *megmutatók. Ergo,* etc.

Ennek-felette: *A'* Romai *gyölekezetnek Vallása, minden tanításának fondamentoma szerént, Isten-félő, Szent életre vezet. Az ő*

Aug. 22. de Civit cap. 8. Gregorius Magn. in Dial. Grego. Turonensis, etc. *tanítási, sok Isteni Csudákkal erősíttettek. Mert nem valami együgyű tudatlan kösség, hanem hatalmas nagy tudományú Szent emberek, feljegyzették, a' szemekkel látott, kezekkel tapasztalt nyilván-való Isteni Csudákat; mellyekkel ő-idejekben, megpecsétlette, és erősítette Isten a' dücsőült Szentek segítségül hivását, a'* Purgatorio*mot, és egyéb hasonló dolgokat.*

[9] Pag. 890. *Balduinus* azt mondgya; hogy[9] *Az Ecclesiában, vannak min-*

[10] Pag. 801, 890. *denkor Szentek.* De azt veti utánna[10]: *Et in cœtu malignantium,*

Supra, fol. 682. *reperiri possunt viri Sancti;* hogy az Istentelenek gyölekezetiben-is, Szentek lehetnek. Igazság az, hogy, ha ki Istentelenek-között lakik, és nem követi, hanem ellenzi, kárhoztattya Istentelenségeket, mint *Illyés* Proféta, a' *Machabæus*ok, *Daniel:* bezzeg Szent, és

tekélletes lehet. De a' ki az Istentelenek között[1], *egy igát vonszon az Istentelenekkel,* külső-képpen egy-aránt bálványoz véllek: *Hypócrita* lehet, Szent nem lehet. Abban pedig nagyot hazud *Balduinus*[2]; hogy Szent *Agoston*, sem magát, sem az ő *Clericusit*, Barátnak nem nevezi: Mert ez-előt[3] leírók szavait, mellyekben mondgya; *Monachorum vitæ genus a me institutum,* hogy ő Barát életet kezdett.

[1] 2.Cor. 6. v. 14.
Supra, fol. 660. 682.
[2] Pag. 891.
[3] Supra, f. 498. Ex Lib. 3. c. 40. contr. Literas Petiliani.

A' Pápista vallásnak Szentségérül egyebet nem mond *Balduinus,* hanem[4], Második és Harmadik könyvére mutat ennek az ő Irásának. Mi-is, arra igazíttyuk az Olvasót, a' mit azokra a' könyvekre írtunk.

[4] Pag. 891.

A' Csudákrúl, I. Azt írja *Balduinus;* hogy *Ezek, nem lehetnek Jelei az Anyaszentegyháznak.* Bizonyságúl mutat arra, a' mit eléb mondott. Azért én-is kívánom, hogy a' Keresztyén Olvasó megtekíncse, mely világoson megmutatók a' *Balduinus* fogásinak hamisságit. II. Megengedi, vagy nem tagadgya, hogy a' régi Atyákidét, igaz Csudák lettek: *Quod Augustini tempore Miracula quædam facta sunt, non negamus.* Tudgya *Balduinus,* minémű túdós, vigyázo, igaz emberek vóltak, *Sz. Agoston, Ambrús,* és egyebek: azért nem meri kerekdéden mondani, hogy az ő-tőllök feljegyzett csudák, Ördögi szem-fíny-vesztések vóltak. Mert világ csufjává tenné magát, ha el akarná hitetni, hogy Ezer esztendő után, ő tudgya jobban megítílni a' Sz. *Agoston* idejében lett dolgokat, hogy sem Sz. *Agoston,* a' ki jelen vólt, és vígyázott a' dologra. III. Eszébe vévé *Balduinus,* hogy nem jól vagyon a' dolog, ha megengedi, hogy Isteni Csudákkal hitel szereztetett a' Szentek segítségül hivásának, *Reliquiák* böcsüllésének, *etc.:* Azért, mint eléb egy-nehányszor, úgy itt-is, a' Sz. Atyákat Kép-mutatókká tészi, és azt írja; hogy, A' mi csuda nem vólt, azt-is Csudának mondották a' kösség vélekedéséből: *Fecit superstitio hominum, ut Sancti Patres, ex opinione populi, multa Miracula crederent, quæ aliam causam habebant.* Hogy pedig szemtelenségének színt adgyon, ezt a' Szent Atyáknak iszonyú gyalázását azzal bizonyíttya: *Mert Szent Agoston, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. írja; hogy sokat elszenved, a' mit nem jobbíthat.* Maga ezt Sz. *Agoston,* nem a' Tudományrúl, hanem a' részegségrül, és egyéb vétkekrül írja. És mivel abban a' *Caput*ban, mellyet említ *Balduinus,* egy-nehány tévelygése rontatik az Új Vallásoknak, nem restellem jó részre leírnyia: *Calumniatur Faustus, nos vertisse Idola in Martyres; quos votis, inquit, simi-*

Pag. 892.
Supra, fol. 682, 683.
Pag. 894, 897.
Pag. 896. Vide supra fol. 695, 696.
Pag. 897.
Aug. tom. 6. lib. 20. cont. Faust. cap. 21

libus colitis. Populus Christianus, Memorias Martyrum RELIGIOSA *solemnitate concelebrat, et ad excitandam Imitationem, et ut* MERITIS *eorum consocietur, atque* ORATIONIBUS *adjuvetur: ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi* DEO *Martyrum sacrificemus; quamvis in Memorias Martyrum constituamus* ALTARIA. *Quis enim Antistitum, in locis Sanctorum Corporum assistens* ALTARI, *aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane?* etc. *Colimus ergo Martyres, eo cultu dilectionis et societatis, quo et in hac vita coluntur Sancti homines Dei: Sed illos, tanto devotius, quanto securius post certamina superata; quanto etiam fidentiore laude prædicamus, jam in vita feliciori victores. At illo cultu, qui Græce* LATRIA *dicitur, Latine uno verbo dici non potest, cum sit quædam proprie Divinitati debita servitus; nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum* DEUM. *Cum autem ad hunc Cultum pertineat oblatio Sacrificii, unde Idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam Idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam Angelo. Et quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sacram doctrinam, sive ut corrigatur, sive ut condemnetur, sive ut caveatur. Qui autem se in Memoriis Martyrum inebriant, quomodo a nobis approbari possunt; cum eos, etiamsi in domibus suis id faciant, sana doctrina condemnet? Sed aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus: et donec emendemus, tolerare compellimur. Longe quippe minoris peccati est, ebrium redire a Martyribus, quam vel jejunium sacrificare Martyribus. Sacrificare Martyribus, dixi: non dixi, Sacrificare* DEO, *in Memoriis Martyrum; quod frequentissime facimus,* etc. Ezeket, azért hozám elő; mert, nem csak kitetczik belőllök a' *Balduinus* czigánysága, de az Ujítóknak mi-ellenünk való sok rágalmazásit eloszoltattyák.

Error corripitur, non dissimulatur.

Aliud est quod docetur: aliud quod sustinetur.

Végezetre, a' minémű Jelekből írtam hogy az Isteni Csudákat meg kel választani az Ördögi szem-fíny-vesztéstül, örömest bontogatná *Balduinus:* de csak szól; semmit nem bizonyít, kire-nézve, feleletet nem kíván Irása.

Catholica.

N° 3. Az Ecclesiának Harmadik Jele, a' Romai gyölekezetben találtatik.

Közönséges *Catholica* Anyaszentegyháznak azt kel tartani, mely az Apostolok idejétül-fogva soha el nem fogyott; hanem

minden üdőben, tanitással, Szentségek szolgáltatásával, fiakat szült Istennek. De azok a' gyölekezetek-közzül, mellyeknek Igazságárúl vetekedünk az Ujítókkal, egy sincs töb a' *Romai Ecclesiá*nál melyben ez találtassék. *Ergo,* etc.

Bizonyos, hogy a' *Romai Ecclesia* nem újonnan fakadott; nem száz két-száz esztendővel ez-előt kezdetett: hanem, minek-utánna egyszer az Apostoli predikállással felállatott, számtalan üldözések-, és *Mártir*omságok-között, mindenkor megmaradott; úgy hogy, noha egy-más-után, Harmincz-három *Romai Pápák Mártir*omságot szenvedtek, és az igaz Hitért megölettek: de azért, soha a' pokol kapuja le nem rontotta, el nem rejtette, meg nem győzte a' *Romai Ecclesiát.* Hanem, ebben zenget mindenkor az Evangeliom hangossága*[1]; ebben szolgáltatott a' Keresztség; ez terjesztette a' Krisztus zászlóját a' Pogány népekre; ehez tértek, ennek kebelébe mentek *Luter* előt, a' kik üdvözülni akartak. Usque ad annum Christi, 314.

Ezek, az Egyházi Historiákból, minden Nemzetségek *Cronicá*iból, a' Keresztyén Országok szokásiból, Törvényiből, rendtartásiból, az Egyházi rendnek állapattyából, a' Templomokból, Óltárokból, Segrestyékből, Egyházi öltözetek, *Monstrantiák,* kelyhek, és egyéb eszközök csinyosságából, oly világoson kitetczenek, hogy senki ezt az Ujítók közzül nem tagadhattya: sőt megvallyák, hogy, *Luter*-előt Ezer esztendő forgásában, a' *Romai* Hit virágzott, egyéb Látható *Ecclesia* nem találtatott azok-között, kik most *Lutert* követik.

Ezekrül a' *Kalaúz*ban bővebben szóllottunk: Mellyekhez *Balduinus,* nagy kedvetlenül nyúl. Először: Megengedi, hogy a' *Romai Ecclesiá*ban mindenkor zenget a' tanítás; *Concedimus, in Ecclesia Romano-Papistica, semper sonuisse publice doctrinam aliquam.* Másodszor: Azt írja, hogy sok Pogány nemzetek tértek a' *Római* Ecclesiához; *Non neganus, multa Regna ad Ecclesiam esse conversa, cum adhuc Pontificio fermento esset imbuta; id quod exempla, ex Cosmographia Münsteri ab adversario allata, testantur.* Harmadszor: Azt írja, hogy ezekből a' *Romai* gyölekezetnek Igazsága meg nem mutatódik. Ezt Három bizonysággal erősíti: Pag. 868. Pag. 873.

I. Bizonyság: Az igaz *Ecclesiá*ban, néha [1]*Publicum Exercitium prorsus tollitur.* [2]*Ecclesia vera, ita sæpè premitur, ut fere nihil amplius de ea supersit*; semmi nyilván-való Isteni szolgálat nincsen: sőt semmi nem marad meg benne. Tehát az igaz *Ecclesiát* meg nem ismérhetni a' külső predikállásnak fogyhatatlan zengéséből. Mivel [1] Pag. 879. [2] Pag. 881.

*[1] Hangja.

pedig meg kel vala magyarázni, micsoda *Ecclesiá*ba tartozott akkor állani a' Pogány, vagy az Eretnek, ha üdvözülni akart, mikor az *Ecclesiá*ban semmi fen nem maradott: azt írja *Balduinus;* hogy a' Láthatatlan *Ecclesiá*ba kellett akkor menni, melynek ember se helyét, se személyit nem ismérhette, hanem Hitrül való vallás
Pag. 870. tételét megismérhette: *Invisibili Ecclesiæ aggregare se possunt, et si locus et personæ non sint omnibus notæ: Confessio tamen nota est; quam, qui vult, amplecti potest.*

Ezek, nem józan ember szavai: Először; mert világosan megmutatók, hogy soha a' Krisztus *Ecclesiá*ja, *Publicum Exercitium*-nélkül, Isten Igéjének hirdetése-nélkül, Kereszténység-nélkül nem lehet. Másodszor; mert lehetetlen, hogy annak *Confessió*ját, vallását, Hitrül-való tudományát megismérhesse követhesse valaki, a' kinek
Supra, fol. 675. sem helyét, sem személyét nem isméri. Hiszem a' Hit, hallásból;
Rom. 10. v. 14, 17. a' hallás, predikállásból vagyon; és a' ki mit nem hallott, nem hiheti. Azt pedig gondolatlanúl írja *Balduinus;* hogy ha ki *Luter*-
Pag. 871. előt, a' *Valdenses*ek gyölekezetibe adta vólna magát: *non aberrasset,*
Kalaúz, I. 244. nem tévelygett vólna. Mert a' *Kalaúz*ban megmutattam, minémű sok rút tanítási vóltak ezeknek.

II. Bizonyság: Mivel a' *Luteristák* és *Calvinisták,* örömest Törökkel, Tatárral, nyomják a' *Romai Ecclesiát,* mikor Igazsággal nem győzik: azt írja *Balduinus*; hogy a' győzhetetlen Erősség,
Pag. 881. nem lehet Jele a' *Romai* Ecclesiának: *Nam et Mahometis Regnum nondum est devictum;* mert a' *Mahomet* hiti sem győzetett meg.
Vide supra, fol. 683, 684, 685. Ez-is bolondság: Mert nem akár-mely vastagságot mondottunk *Ecclesia* Jelének; hanem azt, hogy, minek-utánna egyszer Krisztus Urunktúl felépíttetett, soha az-után világ végéig el nem fogy. Ha ezt a' *Mahomet* hitihez szabhatta *Balduinus;* megérdemli, hogy fő *Mufti* légyen.

Pag. 870, 871. III. Bizonyság: *Luter-előt, a' Görög Ecclesia-is vólt, nem csak*
Supra, fol. 689. *a' Romai gyölekezet.* De errül immár szóllottunk. És mivel itt, csak azokrúl a' gyölekezetekrül vagyon szó, mellyeknek Igazságárúl
Vide Kalaúz, I. 241. kérdésünk vagyon az Újitókkal: nem kel ide elegyíteni, a' Görögöket, mivel ezeket az Ujítók-is tévelyegni vallyák.

Pag. 878. Utóllyára, hánnya-veti *Balduinus,* hogy a' *Romai Ecclesia* kigyomláltatott *Daniá*ból, *Saxoniá*ból, *Angliá*ból, *etc.* De ez a' dolgot nem illeti. Mert bár úgy vólna-is, hogy valamely Országból, és tartományból tellyességgel kigyomláltatnék az Igazság; azzal fel nem bomol a' mi Bizonyságunk ereje, mivel ugyan fenmarad, hogy

az igaz *Ecclesia* kiterjedett, valamely üdőben, minden Országokra, mellyekben az Evangeliom hirdettetett: eléb terjedett pedig, hogysem az Eretnekségek konkolyát az Ördög elhíntette vólna.

N° 4. Az Ecclesiának Negyedik Jele, a' Romai Ecclesiában vagyon. *Apostolica.*

Apostoli *Ecclesiának* azzal mutattam a' *Romai* gyölekezetet: I. Mert, miólta az Apostolok tanitását vette, azt el nem változtatta; mint ez-előt megmutatók. II. Mert ő-tőlle vettük, és tudgyuk mellyek az Apostoli Irások; úgy hogy, ha *Luter* a' *Romai Ecclesiá*nak bizonyságából nem tanúlt vólna, nem tudná mellyik Apostol, mit írt. Ha pedig hamis, csalatkozható vólna a' *Romai Ecclesia:* nem lehetne bizonyos az ő tanu-bizonysága. III. Azt kel igaz *Apostoli Ecclesiá*nak tartani, melynek az Apostolok idejétül, szakadásnélkül egy-más-után következő Pásztori, Doktori vóltanak. De azok a' gyölekezetek-közzül, mellyeknek Igazságárúl közbe-vetés vagyon az Ujítókkal, egy sincs töb a' *Romai Ecclesiá*nál, melyben szünetlen egy-más-után Lelki Pásztorok találtattak az Apostolok idejétülfogva. Tehát egy sincs azok-közzül több igaz a' *Romai Ecclesiá*nál. Supra, fol. 690.

Nem ok-nélkül mondám ama' szót (Mellyeknek Igazságárúl közbe-vetés vagyon az Ujítókkal:) Mert mind a' *Helveciai,* mind az *Augustai Confessio,* a' *Nicœnum Concilium Credó*ját javallyák, mely a' Szent Lélek származásárul a Görögök-ellen szól; és így, az Ujítók-is Tévelygőknek ítílik a Görögöket. Azért mi köztünk csak a' *Romai, Augustai, Helvéciai* valláson lévő *Ecclesiák* felöl vagyon a közbe-vetes, mellyik ezek-közzül Igaz. Erre *Balduinus,* Vide Kalaúz, I. 241.

Elsőben, azt írja; hogy ők a' *Bibliát* a' *Romai Ecclesiá*túl vették: és ebben hiteles szava a' *Romai Ecclesiá*nak; de egyéb dolgokban, nem hisznek néki: [1] *Ecclesia Romana, custos fuit superioribus sæculis librorum Biblicorum.* [2] *Ecclesiæ Romanæ in eo fidem habemus, quod libros vere Biblicos nobis tradidit.* De, a' mint ez-előt mondám, kételkedés-nélkül való bizonyos hitelt nem szerezhet annak tanu-bizonysága, a' ki megcsalhat, és hamis bizonyságot mondhat. Azért, ha a' *Romai Ecclesiá*nak bizonyságából kételkedés nélkül hiszik, hogy ezek az igaz *Biblia* könyvei: csalatkozhatatlannak kel lenni a' *Romai Ecclesiá*nak. Hogy pedig mi, a' [3] Sidó *Ecclesiá*túl vészük az Oo Testamentom könyveit, nem igaz: Mert, ha az Anyaszentegyháznak *Apostoli Traditiója* errűl bizonyságot nem tenne, szinte annyit hinnénk a Sidóknak mikor az *Oseas* [1] Pag. 866. [2] Pag. 866. [3] Pag. 866, 867. Supra, fol. 490, 510, 583, 584.

könyvét Sz. Irásnak mondgyák, menyit hiszünk nékik mikor a'
Pag. 867. Sz. *Pál* Leveleit hamis Irásoknak nevezik. Az sem ide-való; hogy, *A' Biblia könyveirül való bizonyság-tétel, nem Hit ágazatrúl, hanem*
Vide supra, fol. 508, 509. *Historiárúl-való.* Mert, akár *Articulus,* akár *Historia* légyen: de azért, ez a' bizonyság-tétel oly dologrúl vagyon, mellyet üdvösségünk vesztése-alat tartozunk hinni: és a' mely, fondamentoma az egész Keresztyénségnek. Illyen dologban pedig, bizonyos hitelt nem szerezhet annak mondása, a' ki megcsalathatik.

Pag. 800, 884. Másodszor, azt írja *Balduinus;* hogy a' Pásztorok *Successió*ja, nem lehet Jele az Igaz *Ecclesiá*nak. Ezt azon kákom-bákomokkal
Vide supra, fol. 686. bizonyíttya, mellyekre ez-előt a' Negyedik Jelnek magyarázásában meg-feleltünk.

Kalaúz, II. 302, 303. A' Pápák *Successió*járúl, előhozza azt a három dolgot, mellyet a' *Kalaúz*ban megfejtegettem. De feleletre méltót nem mond ellenek,
Pag. 889. noha sokat mond hazudtolásra méltót: nevezet szerént, hogy, *a' kit*
De Joanna, vide Grets. tom. 1 Defens. Bellar. fol. 983. *Pápává választanak, egy lyukas szék által megtapogattyák ha férfiu.* Ez merő bolond költés, mint a' *János* aszony Pápa beszéde-is. Az-után, Három új Ellen-vetést támaszt, mellyekre, írja, hogy én
[1] Pag. 887. nem feleltem: I. [1]*Szent Péter Rómában nem vólt:* Tehát néki nem *succedá*ltak a' Pápák. De erre, a' *Kalaúz*ban, és ennek a' könyvnek Első Részében, megfeleltem. II. *Néha,* úgy-mond, *alkalmas**[1] *ideig üres vólt Rómában a' Püspöki szék: Hol vólt tehát akkor az Ecclesia?* Ez is balgatagság. Mert, miképpen a' Királyok és Császárok *Successió*ja, nem abban ál, hogy egy szempillantás se légyen közöttök; hanem hogy, *moraliter,* emberi mód szerént, eggyik következzék másik után: úgy vagyon a' Pápák *Successió*ja-is. Az *Ecclesia* pedig akkor, ugyan azon, a' mely vólt, és lészen,
Pag. 888. a' Pápák-idét. III. Azt írja; hogy, *a' Pápa nem lakott mindenkor Rómában, hanem Avenióban.* Ebből ki nem sül, hogy, ha másutt lakik, nem lehet *Romai* Pápa. Azért, csak heába-való csevegés, valamit *Balduinus* beszél. Mert soha úgy nem hányhattya elméjét, hogy az Új gyölekezetek hamisságát, és a' *Romai Ecclesiá*nak Igazságát meghomályosíthassa, mivel mind a' kettő, napfínynél világosban kitetczik a' megmagyarázott dolgokból. És bizonyoson hiszem, hogy *Balduinus,* lelkiismérети szerént meggyőzetett abban, hogy erőtlen, sőt esztelen szaladásokkal kerüli a' *Romai Ecclesiá*nak Igazságát.

*[1] Némi, számottevő.

X. RÉSZE.

A' PÁPA, NEM ANTICHRISTUS.

A' Hit Egyességének, a' békeség kötelének, az Egyházi jó gondviselésnek, megtartására, semmi nem szükségesb, mint hogy Feje, és Főpásztora légyen az *Ecclesiá*nak. Mert, miképpen az erős hadak, Fő Hadnagy nélkül; az ország, Király nélkül; a' váras, *Magistrátus* nélkül; a' hajó, Kormányos nélkül, veszedelemmel közközül*[1] szomszédok: úgy az *Ecclesiá*nak ereje, rendi, egyessége, állandó nem lehet, ha Feje és Vezére nincsen kitül halgasson. Azért írja *Cypriánus,* és *Jerónimus;* hogy a' szakadások akkor támadnak, mikor egy Fő Pap és Bíró nem ismértetik: [1]*Nequæ enim Hæreses aliunde obortæ, quam quod Sacerdoti Dei non obtemperatur: nec Unus in Ecclesia Sacerdos, Judex vice Christi, cogitatur.* [1] Cyprian. epist. 55. n. 27. Jeronymus, epist. 85. ad Evagrium.

Ez-okáért, a' Sátan vitézi, az Anyaszentegyház Fejét legerősebben ostromollyák, hogy a' töb tagjait könnyebben megronthassák. És, miképpen az Elefánt felgerjed a' harczra, mihent a' vért láttya: úgy az Újítók, mihent a' Pápa nevét hallyák, ugyan megdühödnek, és tajtékot túrnak. *Balduinus*-is valamit a' hazudásban, morgásban eddig hátra hagyott*[2] (még ha hátra hagyott valamit,) azt itt teli torokkal okádgya. De Istent segítségül híván, megmutassuk itt-is hogy bolondság minden dolga. 1. Machab. 6. v. 34.

§ 1. A' régi Jámborok, mely nagy böcsülettel illették a' Pápát.

Mivel az Újítók ítíleti szerént-is, Urunk születése-után, Öt, vagy hat-száz esztendeig virágzott az Igazság az *Ecclesiá*ban: méltó megtekinteni, minémű tisztességben tartották akkor a' Pápát. Vide supra, folio 505.

Azért őtet akkor, *Szentséges Atyának, Minden Papok Fejének, és Fejedelmének; Minden Egyházi emberek Gond-viselőjének nevezték.* Azt hitték és hirdették; hogy, *Ő-nálla-nélkül, Közönséges Gyölekezet nem szolgáltathatik: hogy ő Bírája minden Papoknak: ő-hozzá Appellálhatnak mindenünnen;* mint a' *Kalaúz*ban bővségesen megmutattam.

*[1] Közel. -- *[2] Elhagyott, meghagyott, nem végzett.

[1] Pag. 899. [2] Pag. 869, 900. *Balduinus,* I. Azt mondgya; hogy [1]*Ex illis elogiis, nonnulla fictitia:* [2]*Ex communi illorum temporum errore;* közönséges csalatkozásból költött nevek ezek. Im hallod, akarattya ellen-is meg kel vallani, hogy a' régi Atyák, és *Conciliom*ok, a' feljegyzett böcsülletes nevekkel illették a' Pápát: De inkáb akarja mind-eggyig a' Régieket vétkesíteni, hogy-sem a' Pápa tisztességét helyén hadni. A' kinek pedig esze meg nem fordúlt, ítíletet tehet, ha méltóbb-e *Balduinus*nak hinni, hogy-sem a' régi Szent Atyáknak, és *Conciliom*oknak.

Supra fol. 693, 694.

II. Azt írja; hogy a' Szent Atyák, arrúl a' *Romai Ecclesiá*rúl és Pápárúl szóllottak, mely ő idejekben vólt; nem a' mostanirúl: *Antiquissima illa Romanorum purior Ecclesia, appellata est Mater.* [3]*Reverentiæ nomen fuit, quam reliqui Episcopi Romano Episcopo tribuebant, quod alii Sacerdotes ei subjecti sint.* [4]*Universalis Ecclesia dicta fuit Romana, qualis fuit tempore Apostolorum: adde etiam, tempore Leonis, et Gregorii.* Én-is azt mondom, hogy a' régi *Romai Ecclesiát* nevezték a' Régiek, Közönséges *Ecclesiá*nak, és Anyának, mert a' Régiek, az ő idejekben virágzo *Romai Ecclesiá*rúl szóllottak. És, ha megmutathattya *Balduinus,* hogy a' mostan közbevetett *Articulus*okrúl külömbet tanít most *Roma,* hogy-sem a' mit tanított Szent *Leo* és *Gergely*-idét, bár ne böcsüllye a' mostani *Romai Ecclesiát.* De mindennek kezében forog a Sz. *Gergely* és *Leo Confessio*ja, mellyet az ő Irásokból kiszedtek: Azokból, és egyéb sok Jelenségekből, megtetczik, hogy a' Régi Igazságban maradott a' mostani *Romai Ecclesia.* Azért most-is érdemes arra a' böcsülletre, mellyel az Atyáktúl tiszteltetett.

Pag. 900. [1] Pag. 901. [4] Pag. 907. Vide supra, folio 689, 690. et seqq.

III. Azt írja *Balduinus;* hogy a' Régiek közzül, senki a' Pápát, *Caput*-nak, Fő-nek nem nevezte. *Nullus ex Orthodoxis Patribus, insolentissimum illum titulum Papæ tribuit.* De mivel a' *Kalaúz*ban sokakat számláltam, kik így nevezték: visszahazudgya szavát *Balduinus,* és azt írja; hogy a' *Chalcédoni* közönséges Gyölekezet a' Pápát, Minden Püspökök Fejének nevezi. *Justinianus* Császár, *vocat Papam Romanum, Caput omnium Ecclesiarum,* az egész *Ecclesia* Fejének mondgya. Azt sem tagadgya, a' mit a' *Kalaúz*ban feljegyzettem, hogy *Athanásius, Leo, Prosper, Dámasus,* ugyan ezen böcsülletes névvel illetik a' Pápát. Noha azért Krisztus, Láthatatlan és legméltóságosb Feje az *Ecclesiá*nak: de ő-utánna, alacsomb renden, Látható Feje lehet a' Pápa; mint elébb [5]megmagyarázók. [6]Minémű értelemmel nevezi Szent *Gergely* Anyaszentegyház

Contradictio. Pag. 901. Pag. 900. [5] Supra, f. 482. [6] Pag. 900.

tagjának Sz. *Pétert:* megmagyarázza Bellarminus, *De Pontifice, libr. 2. cap. 31. in 7. nomine.*

Végezetre azt írja *Balduinus;* hogy *A' Régiek, nem csak a' Pápát nevezték Fő-nek, hanem egyéb Püspököket-is.* Ezzel vádollya, nem menti a' *Luteristá*kat; kik azt nem engedik a' Pápának, a' mivel őtet a' Régiek böcsüllötték. És noha minden Püspök, Feje az ő nyájának: de az egész *Ecclesia* Fejének, senkit a' Pápán kívül nem mondottak a' Régiek. A' mit a' Huszon-kettődik *János Pápá*nak eretnekségérül beszél *Balduinus,* azt régen meghamisította Bellarminus, *Libr. 4. cap. 14. de Pontifice*[1]. A' *Cartágo*-béli harmadik Gyölekezet, [2]tíltotta az *Africá*ban lakozó Püspököktűl a' Fő Papi fejedelem nevet: de nem a' Pápátúl, mint az-előt [3]hallók, és bizonyíttya Bellarminus, *Libr. 2. de Pontifice, cap. 31. in 5. nomine.* A' mit *Fócás*rúl beszél *Balduinus*[4], azt a' *Kalaúz*ban megfejtettük. Mert *Focas,* nem adott Új nevet a' Pápának, hanem rajta hadta régi nevezetit: és a' *Constanczinápolyi* Püspököt tilalmazta, hozzá nem illendő *Titulus*túl.

IV. Azt írja *Balduinus;* hogy a' Pápát[5], *Elsőnek nevezték a' Régiek. mert Első vólt a' több Püspökök között, a' Császári székes-helynek méltóságáért.* De a' dolog külömben vagyon. Mert mikor a' Négy első Közönséges Gyölekezet, a' Pápát, *Principem Sacerdotum super Omnes.* Első Papi-fejedelemnek vallotta; akkor a' Császári székes-hely, *Constanczinápoly*ban vólt.

V. Kevély, és káromló névnek mondgya *Balduinus,* az *Universalis,* Közönséges Püspök nevet; és a' Szent *Gergely* Pápa szavait hoszan leírja, mellyekkel a' *Constanczinápolyi Patriárchát* kárhoztattya ezért a' névért. De eszében kellett vólna *Balduinus*nak tartani, a' mit a' *Kalaúz*ban feljegyzettem; hogy a' *Chalcédoni* közönséges Gyölekezet, háromszor-is nevezi a' Pápát *Universalis* Püspöknek. Sz. *Gergely* Pápa-is három Levelében írja; hogy ezt a' nevet, a' *Romai* Pápának adta a' *Chalcédoni* Gyölekezet. És *Leo Magnus*[6], kit *Balduinus* nem régen dícsíre, egy-nehányszor nevezi magát *Universalis* Püspöknek. Feddi pedig Sz. Gergely a' *Constanczinápolyi Patriárchát,* Először; Ördögi Kevélységeért, mivel magának tulajdonította, a' mi őtet nem illette. A' ki Király, kevélység nélkül Királynak hívattya magát: ha ki más, ezt a' nevet magának tulajdoníttya; bolondúl kevély érette. Másodszor: Mert oly formán nevezte magát Közönséges Püspöknek a' *Patriárcha,* mint-ha egyedül ő vólna Püspök; egyebek csak *Vicariusi,* Helytartói vólnának. Mely dologrúl a' *Kalaúz*ban[7] elégségesen szóllottunk.

Pag. 901.

Pag. 900.

[1] Et Grets. tom. 2. Defens. Bellar. fol. 1103.
[2] Pag. 901.
[3] Supra, f. 570.
[4] Pag. 902. Kalaúz, II. 313. Vide Bellar l. 2. De Pontifice, cap. 17. Lib. 4. De Eccl. cap. 5.
[5] Pag. 903.

Kalaúz, II. 313.

Kalaúz, I. 272. II. 314.

Gregor. lib. 4. Indict. 13. c. 76, 80, 83. alias, 32, 36, 38.
[6] Leo, epist. 57, 97. etc.

Vide Bellar. lib. 2. de Pontifice cap. 31. in 15. nomine.

[7] Kal. II. 316.

VI. *Sozómenus, Sócrates, Theodorétus, Nicéforus, Tripartíta,* feljegyzették, hogy Közönséges Gyölekezet nem szolgáltathatott a' Pápa nélkül. Ezt *Balduinus* sem tagadgya: hanem csak azt
Pag. 227, 908. mondgya; hogy, *A' Nicæa-béli gyölekezet Cánoniban, nem találtatik ez a' végezés.* De igaz elég, hogy ennyi sok régi *Historicus*ok bizonyságot tésznek, hogy ez *Nicæa*-béli Végezés, vagy *Cánon*
Kalaúz, I. 270. II. 320. Grets. tom. 2. fol. 797. *Ecclesiasticus.* Mert nyilván-való, a' mit a' *Kalaúz*ban, mondottunk, és bővebben megmutattya Bellarminus, *Lib. 2. de Pontifice, cap. 25.* hogy a' *Nicæa*-béli Végezések-közzül, sokat elhagyott Ruffinus,
[1] Pag. 916. *libr. 1. cap. 6.* Azt pedig nem igazán mondgya *Balduinus;* hogy[1], *Sozómenus nem írta, hogy a' Pápa akarattya nélkül Conciliom nem lehet.* Mert Sozómenus, *lib. 2. cap. 10. Julius* Pápa leveléből ezt írja.

VII. Sok példák, és Egyházi Végezések erőssítik, hogy a' Pápához szabad vólt *appellálni* mindenünnen. *Balduinus* vallya;
Pag. 912. hogy, *In Concilio Sardicensi, Can. 4. et 7. id extat;* ezt tartya
Pag. 912. a' *Sárdica*-béli Gyölekezet végezése. De 1. Azt vítattya; hogy *Ez a' Conciliom, nem vólt tekélletes méltóságú.* 2. *Mikor Julius Pápa, az Athanásius igyét meg akará ítílni, ellenzették a' Nap-keletiek;*
[2] Socrat. lib. 2. cap. 15. Sozom. lib. 3. cap. 8. [2]*mint Socrates, és Sozómenus felírják.* [3]*Azon-képpen, a' Cartágo-béli hatodik Gyölekezet, meghazudtolta Zósimus Pápát; ki azt írta vala, hogy a' Nicæa-béli Végezés szerént, szabad mindennek appellálni a' Pápához.*
[3] Pag. 913. Vide Grets. Defens. Bellar. lib. 2. De Pontif. c. 21. Baron. anno 347. Ezekre régen megfeleltek a' *Catholicus* Doktorok, úgy hogy nem kíván fő-törést a' válasz-tétel. Először: A' *Sárdica*-béli Gyölekezetet, Közönségesnek nevezi Sz. *Agoston, Sócrates, Athanásius, Sulpitius,* és egyebek. Mert, a' mint[4] *Sócrates* írja, noha egy része
[4] Socrat. lib. 2. cap. 20. Musculi versione. a' *Sárdicá*ban gyölt Püspököknek, meghasonlék, és hetven-heten *Filippis* várasában menvén, az *Arius* tévelygését erőssíték: de *Sardicá*ban, közel három-százan maradának *Osius*sal: és ezeknek Végezése, mint szintén a' *Nicæa*-béli Végezés, tekélletes böcsülletel fogadtatott az *Ecclesiá*túl. Másodszor: Hogy némellyek rúgóldoztak a' Pápa ellen, ne csudállya *Balduinus,* most-is az emberek, sokszor arczúl támadnak igaz *Magistratus*okra: de ezzel, az igaz birodalmok méltósága el nem rontatik. A' *Zósimus* Irását, és a' *Carlágo-*
Bellarm. lib. 2. cap. 25. de Pontifice. Baron. anno 449. béli Gyölekezet válaszát, a' mi illeti; arra *Bellarminus,* és ő-utánna *Gretsérus, Barónius,* Négy-képpen-is felelnek, eggyikét sem tudgyák elrontani az Ujítók. Mert, valamit azok-ellen böfög *Balduinus,* oly gyermeki játékok, hogy, a' ki ezeket a' *Bellarminus* feleleti mellé veti, világossan megtapasztallya hamisságit.

§ 2. Szt. Péter vólt Pásztora az egész Ecclésiának.

Ezt a' *Kalaúz*ban egy-nehány Bizonyságokkal erőssítettem; mellyekhez, módgya-szerént, hozzá szól *Balduinus,* noha semmi derekast nem szól.

N° 1. Első Bizonysága a' Kalaúznak.

Ha az Apostolok Egyenlők vóltak, és senki közöttök Első nem vólt: mikor azon tudakoztak a' Tanítványok, *Ki nagyob közöttök;* egy szóval minden kérdés és versengés kötelét, elmeczhette vólna Krisztus; azt felelvén, hogy *Minnyájan Egyenlők.* De nem azt mondá: sőt nyilván jelenté, hogy valaki, Első és fő közöttök: azért törvényt szab, mint visellye magát[1] *Primus, Major, et Præcessor;* a' ki Első, Nagyob, és Előttök járó, és azt parancsollya; hogy ez, ollyan légyen mint szolga. Ha senkit az Apostolok-közzül nem akart Elsőnek és Főnek rendelni, Miért nem mondotta kerek szóval a' Tanítványoknak; hogy heába tudakoznak, mert ő közöttük senki nem nagyob a' másiknál? Miért adott törvényt, mint visellye magát, a' ki *Primus, Præcessor, Major;* Első, és nagyob közöttök? Miért hogy csak a' Pogány Fejedelmek módgyára-való kemény Uralkodást tíltotta tőllök; nem a' Hatalmat, és Elsőséget? sőt maga példajából ismérteté, hogy, noha az Apostolok között az Uralkodást tíltotta, de a' Hatalmat, és Felsőbséget állatta. Mert azt mondgya; hogy, *Ő nem azért jött hogy szolgállyanak néki, hanem hogy ő szolgállyon;* mindazáltal, a' Hatalom, és Felsőbség benne vólt; élt ezzel; és sok parancsolatokat adott, a' Pogány fejedelmek kegyetlenséginek követése-nélkül.

Lucæ 22. v. 24.

[1] Lucæ 22. v. 26. Marci 10. v. 43, 44.

Matth. 20. v. 28. Marci 10 v. 45. Lucæ 22. v. 27.

Hogy Sz. *Péter* vólt Első az Apostolok között, megtetczik. Mert Sz. *Máté,* az Apostolok nevét számlálván, azt írja; hogy, *Primus Simon Petrus;* Első, Szent *Péter.* Azonképpen, Sz. *Márk,* és Sz. *Lukács,* számlálván az Apostolokat, noha a' többi között rendet nem tartottak: de Sz. *Pétert,* mindenkor elől; *Júdást,* mindenkor utól nevezték. Maga Krisztust[2] eléb követte András, *Péternél*: sőt András vitte Urunkhoz elsőben *Pétert.* Azon-kívül, valahol az Evangelisták, *Péter*rel eggyütt, kettőt, hármat említenek az Apostolok-közzül, *Pétert* elől nevezik; *Matth. 17. v. 1. Marci 5. v. 37. Cap. 13. v. 3. Joan. 21. v. 2.* Sok helyen pedig az Apostolokat

Matth. 10. v. 2. Marci 3. v. 16. Lucæ 6. v. 14.

[2] Joan. 1. v. 40, 41. Primus, non ætate, non vocatione, sed Dignitate. Vide infra c. 10. § 2. n. 4.

említvén, csak *Pétert* nevezik: a' többit, *ő-vélle lévőknek* írják; *Marci 1. v. 36. Lucæ 8. v. 45. Cap. 9. v. 32. Actor. 2. v. 14.* [Hogyha sz. Pál szent Pétert nem utól nevezi, mivelhogy csak három Apostolt említ, közép helyen azért nevezi Pétert, mert a három-közül böcsületesb a középső hely. Jóllehet nemcsak azt állattyuk, hogy Szent Agoston, Ambrus, Hieronymus, Chrysostomus első helyen olvasták a Péter nevet sz. Pál irásában is.

Továb: Ennek az Elsőségnek cselekedeteivel, *usu, praxi* megmutatta szent Péter az ő méltóságát. Mert Urunk menybemente
Act. 1. v. 23. után elsőben Péter szólott a gyölekezetnek és ő *proponálta*, hogy
Act. 2. v. 19. Júdás helyébe új Apostolt válaszanak. Pünkösd után elsőben Péter
Act. 3. v. 4. kezdette hirdetni az új Testamentumot. Ő erősítette első csudákkal
Act. 4. v. 8. az Evangeliomot. A sidók gyölekezete előt, ő oltalmazta elsőbben
Act. 5. v. 3. a keresztyén vallást. Ő tett első törvényt és megbüntette *Ananiást*
Act. 10. v. 34. vétkeiért. Ő neki jelentette Isten, hogy a pogány népeket is béveszi
cap. 11. v. 2. Act. 15. v. 7. az *Ecclesia*. Az apostoli zsinatban, ő mondott első vocsot és a
Lucæ 22. v. 32. ígíreti szerint confirmavit fratres suos.]*[1] Ha azért az Apostolok között Első vólt Sz. *Péter*, az egész *Ecclesiá*nak-is Előljárója és Feje vólt: mivel nincs oly tagja az *Ecclesiá*nak, mely az Apostolok Juha nem vólna.

Ennek-felette, ez is mutattya a' Szent *Péter* Főbségét: mert Krisztus, a' hol törvényt szabott mint visellye magát a' ki Nagyob, és Elől-járó az Apostolok-között; jelenteni akarván a' Sz. *Péter*
Lucæ 22. v. 32. Főbségét, azt ígírte néki; hogy, *az ő Hiti el nem fogy; és hogy az ő attyafiainak vastagítása, ő-reá bízatott.*

Pag. 917, 918. *Balduinus* azt írja; hogy, *Krisztus tíltya az Elsőséget, és maga példajával erőssíti ezt a' tilalmat.* Száraz szóval, bizonyság-nélkül mondgya ezt *Balduinus*, noha, a mint megmutatám, Krisztus példája külömbet mutat; mert ő, az alázatossággal-eggyütt, a' Hatalmat és Felsőbséget megtartotta. Azt-is forgattya *Balduinus;* hogy *Azzal*
Pag. 919. *Szent Péter főbbé nem tétetett, hogy az ő Hiti el nem fogy, és hogy ő vastagíttya attyafiait.* De ennek sem adgya bizonyságát. És a'
Theophil. Lucæ 22. Régiek, ezt külömben értették. *Theofilactust* halhadsza: *Confirma ceteros; hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ Petra es, et Fundamentum.* Szent *Leo* szavait ezen dologrúl, előhoztam a'
[1] Pag. 919. *Kalaúz*ban. De *Balduinus*, keveset gondol a' *Leo* szavaival: [1]*quia doctus quidem est, sed Superbus fatis;* mert, noha túdós, de Kevély vólt, úgy-mond. Im hallod mint böcsülli a' Szent Atyát; kit

*[1] A zárójelbe tett szöveg az új kiadásba szánt toldalék.

a' *Chalcédoni* közönséges Gyölekezet[1], és a' régi Sz. Doktorok, csuda mely nagy tisztelettel említenek, sőt ő-maga *Balduinus,* azt írja; [2]hogy a' *Romai Ecclesia,* oly tiszta vólt *Leo Pápa idejében,* mint az Apostolok-idét. Szent *Agoston* könyvei között a' mely Irást olvasunk, *Quæstionum Veteris et Novi Testamenti,* arrúl, én-is tudom mit írnak a' túdós emberek: De mivel igen régi, és Szent *Agoston*nál üdősb annak a' könyvnek *Autora,* nem akartam a' *Kalaúz*ban *disputál*ni az *Autor*rúl; hanem, mint-hogy *[1] a' Sz. *Agoston* könyveiben foglaltatott, úgy akartam említeni.

[1] Concilium Chalcedo. art. 4.
[2] Pag. 907.
Pag. 919.
Vide Bellar. de Scriptor. Ecclesiast.

N° 2. Második Bizonysága a' Kalaúznak.

Krisztus nevezet-szerént, egyedül *Péternek* szólván, kétszer mondotta néki; hogy *Legeltesse az ő Bárányát,* harmadszor, hogy legeltesse *Juhait.* Holott,*[2] valaki a Krisztus Juha, és Báránya, azt a' Sz. *Péter* legeltetésére bízta. Tehát, az egész *Ecclesiát* reá bízta; és ő Juhának nem tartya, valakit *Péter* nem legeltet. Mert, mikor azt mondá, *Oves meas,* az én Juhaimat; senkit ki nem választa, senkire nem határozá szavát, hanem mindeneket ő-reá bíza: úgy hogy, valakire terjed ama' szó *Meas,* azok mind Sz. *Péter*re bízattak. A' *Pasce,* Legeltesd, tápláld, vezérellyed az én Juhaimat; magában foglallya minden tisztit és cselekedetit a' jó Pásztornak: tudni illik, hogy tanítcsa, *Sacramentom*ok szolgáltatásával gyarapítcsa, óltalmazza, őrizze, dorgállya, büntesse. Ha azért minden Juhok *Péter*re bízattak; ha a' Legeltetés, a' tanítások, és Egyházi rendtartások gond-viselését jegyzi: nyilván következik, hogy Sz. *Pétert* rendelte Krisztus maga-után, Fő-Pásztornak, mikor Juhai legeltetését ő-reá bízta.

Joan. 21. v. 15. et seqq.

A régi Atyák, igy értették ezt a' Krisztus szavát. Sz. *Ambrust,* és *Bernárdot* említettem a' *Kalaúz*ban. Azont irják, Leo *Epist. 89. Serm. 3. de assumtione sua.* Gregorius, *Lib. 4. epist. 31.* És, hogy egyebekrül ne szóllyak, Arany-száju Sz. *János* e'képpen ír: *Cum Apostolorum Principe verba faciens, inquit: Pasce Oves meas: Sanguinem effudit suum, ut Pecudes eas acquireret; quas, tum Petro, tum Petri* SUCCESSORIBUS *gubernandas in manus tradidit.*

Chrysost. lib. 2. de Sacerdotio. initio.

Balduinus ezekre semmit igazán nem mondhat: hanem, I. Azt hazudgya, hogy én igy bizonyítok: *Krisztus háromszor kérdette Pétertül, ha szereti őtet: Tehát Péter, Ura a' töb Apostoloknak.*

Pag. 919.

*[1] Amint. — *[2] Ahol.

És azt írja, hogy ezen bizonysággal él *Bellarminus.* Maga, sem én, sem *Bellarminus,* illyen bolond *Argumentum*mal nem éltünk.

Pag. 920, 931. II. Azt írja; hogy, *Oves Christi committuntur Petro, sed non omnes;* nem minden Juhokat bízott Krisztus *Péter*re. De Krisztus csak egy Juhát sem választotta ki; hanem határozás-nélkül, közönségesen

Pag. 920. Juhait *Péter*re bízta. III. Nem tagadgya *Balduinus;* hogy, *Petrus solus nominatim pascere jubetur;* nevezet-szerént, egyedül *Péter*nek mondgya Krisztus hogy legeltesse az ő Juhait: *de Legeltetést, nem Uralkodást bíz reá. És a' több Lelki-pásztorok-is legeltetik a' Krisztus Juhait.* Ezeket, jó értelemben helyén hagyom. Mert a' Pápa tiszti a' Legeltetés, nem az Uralkodás. És noha *Balduinus* azt írja; hogy

Pag. 909. most a' Pápák, nem nevezik a' több Püspököket, *Fratres, et Coëpiscopos:* de hamissan írja, mert minden Püspököt *Fraternek* nevez

Vide Bellar. lib. 2. de Pontif. cap. 31. in 7. nomine. a' Pápa, valamikor ír neki. És a Püspököket nem úgy tartya mint jobbágyit, vagy szolgáit, hanem mint attyafiait, szolga-társait.

[1] Kal. II. 323. A' több Lelki-pásztorok-is [1] legeltetik a' nyájat, qui in nobis est

Supra, fol. 543. (I. Petri, 5. v. 2.), mely őket illeti: de, a' mint Sz. *Bernárd* írja; *Egyre minden Juhok nem bízattak, hanem csak Péterre.* Noha pedig ez-előt hallók, hogy Sz. *Bernárd*ot igen dícsírik, és dücsőítik az Ujítók: de *Balduinus* itt, a' Pápa dícsíretiért, őtet, Hízelkedő, sőt

Pag. 920. Káromlo embernek nevezi: *Bernardus in magnis tenebris Papatus vixit; palpum fecit Eugenio. Blasphemia non carent ejus verba.*

A' több Ujítók, egyéb fogásokkal-is kerülik ennek a' Bizonyságnak erejét: de bővségesem megmutattya Gretsérus, *Tom. 2. Defension. Bellarm. libr. 1. de Pontifice, cap. 14. 15. 16.* azoknak hiuságát. Azért nem szükség azokrúl szóllanunk, mivel *Balduinus* sem említi.

N° 3. Harmadik Bizonysága a' Kalaúznak.

Beza, Matth. 16. Krisztus, *Simont, János* fiát, Kő-szálnak, vagy Kő-sziklának nevezte. Mert, a' mint *Beza* írja, noha a' Deák nyelvben, *Petrus*

Matth. 16. v. 18. *et Petra,* külömböznek: de, *Dominus, Syriace loquens, utrobique*

Petra hæc, concussa in Passione, immobilis facta post Passionem, quando Oves ipsi commissæ; et impletum quod hic promittitur. *dixit Cepha. In Græco quoque sermone, Petrus et Petra, non re, sed terminatione tantum differunt;* sem a' Sidó, sem a' Görög nyelvben, nincs ez a' külömbség. Azért így szól Krisztus *Simon*nak: *Én mondom Te-néked, hogy Te, Kő-szikla vagy: és ezen, a' Kő-sziklán, éppítem az én Ecclesiámat. És Te-néked adom a' meny-ország kúlcsait. És valamit megkötsz a' földön, kötve lészen menyben-is: valamit mególdasz a' földön, óldva lészen menyben-is.*

Először: Ebből kitetczik, hogy Szent *Péter*, erős Fondamentom, mellyen éppíttetett az *Ecclesia*. Mert, noha Krisztus, első és Fő Fondamentoma[1] az *Ecclesiá*nak: de alacsomb renden és módon, [2]az Apostolok-is Fondamentomok, mivel sok gyölekezeteket térítettek, tanítottak, igazgattak. Mi-képpen azért a' külső éppületben, első fondamentom a' föld, és annak állandósága: az-után az első kő, és rendel az-után a' töb kövek: úgy az *Ecclesiá*ban, Krisztus-után, az Apostolok közzül Sz. *Péter*nek, kivált-képpen ígírte Krisztus, hogy ő-rajta éppíti az *Ecclesiát*, azért Krisztushoz leg-közelb-való Fondamentom, ő vólt: *Deus unus est*, úgy-mond Cyprianus, *Ecclesia, et Cathedra una, super Petrum Domini voce fundata.* A' *Chalcédoni* közönséges Gyölekezet pedig, így szól: *Ter-beatissimus Petrus Apostolus, qui est Petra et Crepido Catholicæ Ecclesiæ, et recta Fidei Fundamentum.*

[1] 1. Cor. 3. v. 11.
[2] Ephes. 2. v. 20.
Apoc. 21. v. 14.
Cyprianus. ep. 40, 71. etc.
Concilium Chalcedo. Act. 3.

A' kik az Atyák-közzül azt jelentik, hogy a' Szent *Péter* Hitin, vagy Vallás-tételén éppíttetik az *Ecclesia:* ha igaz értelemben vétetik szavok, nem ellenzük. Mert, mi sem azt mondgyuk, hogy a' Szent *Péter* hátán, vagy Krisztus-tagadó *Péter*en éppíttetik az *Ecclesia:* hanem az Igaz-hitü és vallású *Péter*en. Azért, szinte mint mikor azt mondgyuk, hogy ennek a' fő tanácsos Úrnak eszességén ál az Ország békesége; vagy, ennek a' bölcs Doktornak tudományán ál az egész Iskola; ki-nem rekesztyük az embert: úgy, mikor a' Szent *Péter* Hitin mondgyuk hogy éppíttetik az *Ecclesia*, ki-nem rekesztyük Sz. *Pétert;* hanem okát és gyökerét jelentyük, miért éppíttetik ő-rajta; tudni illik, az ő tekélletes Vallásaért. Ezen formán irja Sz. *Ambrús;* hogy, *Nem a' Szent Péter teste, hanem az ő Hiti, járt a' vizeken,* mert, noha test-szerént járt a' vízen; de, hogy el nem merült, a' Hitnek erejéből, nem a' testnek tulajdonságából vólt. Hasonló értelemmel szóllanak azért némely Szent Atyák a' Sz. *Péter* Hitirül. Ugyan-is, ha csak a' Sz. *Péter* Vallástételén, és nem magán Sz. *Péter*en éppíttetett ez *Ecclesia*, semmi kivált-képpen-való méltoságát nem jelentené Krisztus Sz. *Péter*nek, ama' sok *Emfasis*okkal: *Én mondom Néked, Te vagy a' Kő-szál. és ezen a' Kő-szálon éppítem az én Ecclesiámat.* Mivel a' ki azt hiszi, a' mit Sz. *Péter* akkor monda, szinte úgy mondhatni ő-rólla, mint Szent *Péter*rül, hogy az ő Vallásán éppíttetik az *Ecclesia.* Krisztus pedig, valami kivált-képpen-való böcsülletit jelentette Sz. *Péter*nek azokkal a' nagy felséges szókkal.

Grets. tom. 2. lib. 1. de Pontif. cap. 10. fol. 528. et seqq.
Ambros. li. De Resurrectione.

Másodszor: Krisztus Urunk, meny-országnak minden Kúlcsait,

Claves, Péternek adgya: Tehát Hatalmat ád néki, az Isten Házának és Várasának gond-viselésére. Ezt hogy világossan ércsük, Két dolgot kel megmagyarázni:

I. Azért, ama' szókkal, *Én mondom Te-néked, Te vagy Péter. Te-néked adom a' meny-ország Kúlcsait*: *Valamit megkötsz,* etc. Krisztus Urunk, nem másnak valakinek, hanem, nevezet-szerént *Péter*nek ígíri a' meny-ország Kúlcsait. 1. Mert ezeknél világosb szókkal nem jelenthette, hogy ő-néki adgya, a' mit néki ígíre. 2. Ha ezt a' nyilván-való mondást, szabad másra facsarni, és azt mondani, hogy nem *Péter*nek, hanem másnak ígírte 's adta Krisztus a' Kúlcsokat, úgy hogy, *Tibi,* annyit tégyen, mint *aliis: Tu es,* annyit tégyen, mint *alius est; Ligaveris, Solveris,* annyit tégyen, mint *ligaveritis, solveritis:* nincs oly világos mondás a' Szent Irásban, melyből bizonyost tanúlhassunk. 3. Kinek szóllott másnak Szent *Péter*en kivül Krisztus, mikor azt mondotta: *Ego dico Tibi;* vagy, *Tibi dabo Claves?* Leg-kisseb jelensége sincs annak ezekben a' szókban, hogy az *Ecclesiá*nak adgya a' Kúlcsokat, és ez közöllye Sz. *Péter*rel: hanem, Sz. *Péter*nek adta; és ő-általa, 's ő-benne, az *Ecclesiá*nak. 4. Mikor az Apostoloknak azt mondotta Üdvözítőnk: *Vegyétek a' Szent Lelket: a' kiknek megbocsáttyátok bűnét, megbocsáttatnak,* etc.: ezekkel a' szókkal, az Apostoloknak adott hatalmat, és az Apostolokban az *Ecclesiá*nak. Tehát azon-képpen, Sz. *Péter*nek adta a' meny-ország Kúlcsait, és ő-benne az *Ecclesiá*nak.

Joan. 20. v. 22, 23.

II. A' Kúlcsokon, Hatalom és Birodalom értetik a' Sz. Irásban; *Isai. 22. v. 22. Apocal. 3. v. 7. Cap. 1. v. 18. Cap. 9. v. 1. Cap. 20. v. 1.* Mikor azért Krisztus *Péter*nek adá a' meny-ország Kúlcsait, Hatalmat ada mind azokra, valamik szükségesek a meny-ország megnyitására. És mikor nem azt mondá, *Quemcumque ligaveris, solveris;* valakit megkötsz, óldasz; hanem, *Quodcumque ligaveris, solveris;* valamit megkötözsz, óldasz, kötve és óldva lészen: határozás nélkül, az Egyházi gondviselésre-néző Törvények, végezések, rendtartások, büntetések rendelésére Hatalmat ada néki. Azért nagy külömbség vagyon, a' mint Krisztus szól Péternek, *Matth. 16. v. 8.* és a' mint szól a' töb Apostoloknak közönségessen, *Matth. 18. v. 18. Joan. 20. v. 23.* Mert 1. Egyedül *Péter*nek ígíri a' meny-ország Kúlcsait: nem egy, vagy két kúlcsát, hanem *Claves, in plurali,* Minden Kúlcsait. Az Apostoloknak tett ígíretekben, sohúlt nem említi a' Kúlcsokat. Jelentvén ezzel, hogy Krisztus-után, Fő-gazda, Fő-kúlcsár, *Oeconomus,* Szent *Péter* egyedül. 2. Noha az

Matth. 18. v. 18.

Óldozásra, és Megtartásra való hatalmat, annak-utánna a' több Apostoloknak-is ígíré, Krisztus: de először csak egyedül *Péter*nek ígíré, az-után a' többinek, ebből-is ismértetni akarván, hogy *Péter* ebben-is Előljáró, és a' több Apostolok hatalma *subordinata fuit,* az ő hatalmától függött. 3. Határozás nélkül mondgya Szent Péternek: *Quodcumque ligaveris, solveris;* valamit megkötsz, mególdasz, vagy Egyházi Törvény-adással, vagy Átokkal, vagy egyéb Végezéssel; kötve, és óldva lészen. A' több Apostoloknak tett ígíretet, csak a' Bűnök bocsátására, és tartására határozza. Mert, noha Sz. *Mátén*ak *18.* részében, határozva nincsen a' Krisztus ígíreti: de minek-utánna az Utólso Vacsorán Papokká szentelé az Apostolokat, hatalmat adván nékik az Úr-szentelésére; az-után Sz. *János*nak *20.* részében, megmagyarázza, és határozza az ígírt Hatalmat, a bűnnek bocsánattyára, és megtartására, melly abban ál, hogy a' Keresztségnek, vagy *Penitentiá*nak *Sacramentoma* által, megszabadítcsák embert a' bűntül: vagy, ha méltatlannak találtatik, a' bűnben hadgyák.

Vide Bellar. lib. 1. de Pontifice, cap. 12. Grets. fol. 561.

Ezekre *Balduinus* szól-beszél, hogy némának ne láttassék: I. Hazud abban, hogy én illyen bizonyságot állatok: *Krisztus elváltoztatta a' Péter nevét: Tehát Péter Első az Ecclesiában.* Mert én illyen *Consequentiát* nem csináltam. És csak magán az új névadásból, nem következik az Elsőség, mivel tudgyuk, hogy egyebeknek-is adott új nevet Krisztus: Hanem, abból bizonyítottam a' Sz. *Péter* méltóságát, a' mit monda Krisztus a' név változás után; tudni illik, hogy ő Fondamentoma az *Ecclesiá*nak; és a' Kúlcsok néki adattak. II. Azt írja *Balduinus;* hogy, Vallás tétele előt nevezteteti *Cefás*nak Szent Péter, *Actor. 10. v. 5. Joan. 1. v. 42. Marci 3. v. 16.* Ezeken a' helyeken írva nincsen, hogy Sz. *Péter,* a' Vallás tétel-előt *Péter*nek hívatott. És sokan azt állíttyák*[1], hogy, *Joan. 1.* csak jövendőre ígírte Krisztus hogy *Péter*-nek hívatik. De a' mi bizonyságunk, azzal nem erőtlenedik, akár-mikor neveztetett elsőben *Cefás*-nak Szent *Péter.* Mert nem magán a' név-változáson, hanem azon éppíttyük a bizonyságot, a' mit Krisztus az-után monda. III. Forgattya azt-is *Balduinus;* hogy *Nem Sz. Péterrül, hanem az ő Hitirül, vagy Krisztusrúl mondgya Urunk, hogy azon éppíti az Ecclesiát.* És ezt azzal erőssíti; mert némely régi Atyák, ezt jelentették. De erre immár megvagyon válasza. Abban pedig hazud *Balduinus,* hogy Sz. Agoston, *1. Retractat. cap. 21.* visszamondotta a' mit másutt tanított; tudni illik, hogy Szent *Péter*en

Pag. 921.

Marci 3. v. 17.

Pag. 921.

Supra, fol. 717, 718. Vide Grets. tom. 2. Defens. Bellar. fol. 530.

éppíttetett az *Ecclesia*. Mert ott Sz. *Agoston*, szabadon hadgya a' ki azt úgy érti. Az sem igaz; *Hogy én vakmerőjül mondom a' Szent Irásban nem találtatni, hogy Krisztus valakinek, Péteren kivül. adta vólna a' meny-ország Kúlcsait.* Mert noha némely Doktorok, Kúlcsot értenek azon a' Hatalmon, mellyet Krisztus ada az Apostoloknak, *Joan. 20. v. 23.* de a' Sz. Irásban, nevezet-szerént Kúlcsokat, nem olvasunk adatni egyébnek Sz. *Péter* kivül. Végezetre, azt
Pag. 922. írja *Balduinus;* hogy, *Ha Krisztus a' Kúlcs adással Pétert főbnek tette, az Apostolok-között; nem tudakozhattak azon az Apostolok a' Vég-vacsorán, Kicsoda nagyob közöltök? mert immár azt tudták vólna.* De ez, gyenge dolog. Mert az Apostoloknak, sokszor igen
Lucæ 18.v.34. nyilván megjövendöllötte Krisztus maga halálát; *Ipsi autem nihil horum intellexerunt,* de ők ezt nem értettek: Hasonló történhetett a' Sz. *Péter* dolgában. És ha elsőben megértették-is a' Krisztus szavát: de, mivel az-után *Pétert* Satánnak nevezé Krisztus; és a'
Matth.16.v.23. Vég-vacsorakor, Sz. *János*hoz gyengéb szeretetit mutatá, kételkedni kezdhettek a' Sz. *Péter* dolgában.

Némely Újítók azt forgattyák; hogy, *Ha Sz. Péter az Ecclesiának Fondamentoma: le kellene az Ecclesiának dölni a' Sz. Péter halálával. A' Kúlcsok-is, hova lettek Péter után? Ki kezében jutot-*
Ephes. 2. v.20. *tak? Ki adgya azokat az Új Pápának?* De ezek semmik. Mert Sz.
et Apoc. 21. v. 14. *Pál* írja; hogy az Apostolok, és Próféták, fondamentomi az *Ecclesiá*nak: mindazáltal, fen-állott az *Ecclesia,* mikor ezek meghóltak, mert az első Fő fondamentom, a' Krisztus, örökké megmarad. Azért, egy-ideig, *Secundarium* Fondamentom-nélkül maradhat az *Ecclesia,* míg más nem választatik. Es mikor meghólt Sz. *Péter,* a' meny-orszag Kúlcsai, oly módon a' mint *Péter*nél vóltak, senkinél e' földön nem maradtak: de Krisztusnál, úgy-mint Fő Pásztornál, mindenkor megmaradtak; és nagyob méltósággal maradtak, hogy-sem a' mint vóltak Sz. *Péter*nél. Azért, a' Sz. *Péter* helyében választott Pásztornak, Krisztus adgya a' meny-ország Kúlcsait: nem új rendelésből, hanem a' régi rendelésnek erejéből.

N° 4. Mint bizonyíttya Balduinus, hogy Sz. Péter nem vólt Első az Apostolok-között.

Pag. 923. Minek-előtte bizonyságit előállattya, azt írja; hogy, *Sz. Péter-*
Matth.17.v.27. *nek Elsősége abból meg nem ismérszik, hogy Krisztus magáért és Péterért egyenlő adót fizetteteti.* De *Origenes, Jerónimus, Chrysósto-*

mus, és több régi Atyák, különbet tanítottak; a' mint megmutattya *Bellarminus.* Lássa a' ki többet hiszen *Balduinus*nak, hogy sem ezeknek. Az bizonyos, hogy szinte oly künnyen megfizethetett vólna Krisztus a' több Apostolokért, mint *Péter*ért. Az-is bizonyos, hogy Krisztus, sem *Cafarnaum*ban, sem egyébütt nem bírt hajlékot, a' hol fejét lehajthatta vólna. Sz. *Péter*-is akkor mindenét elhadta vólt. És, ha csak a' lakásra nézve kellett fizetni, *András*ért-is adót kellett vólna fizetni. De csak magáért, és, maga-után, *Péter*ért fizete Krisztus, úgy-mint az Apostoli cselédnek Fejéért.

Vide Bellar. lib. 1. De Pontif. cap. 19.

Lucæ 9. v. 58.

Azt-is forgattya *Balduinus;* hogy *Sz. Péter, néha, nem neveztetik elől, hanem a' több Apostolok után.* De, a' mint eléb mondám, valamikor az Evangelisták, vagy mind előszámlállyák az Apostolokat, vagy egy-nehányát említik *Péter*rel eggyütt, mindenkor elől nevezik *Péterl:* sőt, nyilván írja Sz. Máté; *Primus Simon Petrus,* hogy az Apostolok között, Első vólt *Simon Péter.* Ha egyébütt elől nem neveztetik: oka az, Vagy hogy *Gradatio instituitur, a minoribus ad majores;* mint *1. Cor. 3. v. 22.* a' hol Krisztus Urunk alat, leg-elől helyheztetik: Vagy hogy a' több Apostolok, név-szerént nem említtetnek, hanem egyedül Sz. *Péter* vagyon nevezetben, mint az Apostoloknak Feje, és Vezére; úgy-mint, *1. Corinth. 9. v. 5. Marci 16. v. 7.* Mert, a' mint nem régen mondám, sokszor a' több Apostolok, csak *Péter*rel lévőknek neveztetnek.

Pag. 923.

Supra, fol. 713.

Matth. 10. v. 2.

Vide Bellar. lib. 1. c. 18.

Vide supra, fol. 713.

Cyprianus világossan írja; hogy Sz. *Péter*en éppítette Krisztus az *Ecclesiát;* őtet tette Fővé: *Super illum unum ædificat Ecclesiam suam, et illi pascendas mandat Oves. Primatus Petro datur etc.* Erre azt írja *Balduinus;* hogy megvesztegették*[1] a *Cyprianus* irásit. De az, mely hamis légyen*[2], megmutatták régen a' [1]*Cathólicus* Doktorok. Kifogyván a' feleletből, bizonyítani kezdi *Balduinus,* hogy Sz. *Péter* nem vólt Első, és Fő, az Apostolok-között.

Cyprian. de Unitate Eccles. cap. 9.

Pag. 924.

[1] Vide Contzen, Matth. 10. v. 2. Quæst. 2.

I. Bizonyság. *Quod Scriptura non dicit, hoc negat;* A' mit a' Sz. Irás nem mond' azt tagadgya. *De a' Szent Irás nem mondgya hogy Sz. Péter Első vólt. Ergo,* etc. FELELET. Nem igaz, hogy a' mit a' Szent Irás nem mond, azt tagadgya: Mert *Balduinus*túl hallók, és világossan megbizonyítók, Irásunknak Hatodik Részében; hogy sokat hiszünk, mellyek a' Szent Irásban világossan nem találtatnak. A' sem igaz, hogy Sz. *Péter* Elsőségét az Irás nem mondgya: mert ezt a' Szent Irásból elégségesen megmutatók.

Pag. 925.

Supra, fol. 483. etc.

II. Bizonyság: *Noha a' ki egyenlő, elküldhet mást; és azért*

*[1] Megrontották. – *[2] De hogy az mily hamis.

Vide Bellar. lib. 1. De Pontif. cap. 16. [1]Actor. 8. v. 14. *Krisztus, elküldhette a' Szent Lelket: de az alat-valók, nem küldhetik az ő Fejedelmeket. Sz. Pétert pedig, [1]az Apostolok Samariába küldötték. Ergo,* etc. FELELET. A' bizonyságnak Első részét, mondgya, de meg nem bizonyíthattya *Balduinus.* Mert egy ország, az ő Királyát hadban küldheti: egy város, a' Polgár-mestert; egy sereg, az ő Hadnagyát, követségben bocsáthattya.

Pag. 926. III. Bizonyság: *A' ki csak egy Nemzetnek tanitója, nem lehet* Supra, fol. 484. *közönséges Püspök. Sz. Péter, a' Sidók tanitója volt, Galat. 2. v. 9.* Pag. 926. *Ergo,* etc. FELELET. Ezt eléb megfejtettük: nem szükség újab felelet.

Aug. epist. 19. IV. Bizonyság: *Sz. Pál megfeddette Szent Pétert. Ez semmiképpen egybe nem fér a' Péter Elsőségével.* FELELET. Szent *Agoston* ebből a' példából állattya, hogy az alacsomb renden-valók, megszólíthattyák az Előttök-járókat. Azért Szent *Gergely* így szól e' Gregor. homil. 18. in Ezech. dologrúl: *Tacuit Petrus; ut, qui Primus erat in Apostolatus culmine, primus esset in humilitate.*

Im hallod, Keresztyén Olvasó, mely erőtlenek az Újítók bizonyitási; mely győzedelmesek a' *Catholicus*ok fondamentomi: még-is Pag. 926. az esze-veszet *Balduinus,* győzedelmérül így dicsekedik: *Petrum non habuisse Primatum, jam evicimus.*

§ 3. A' Szent Péter tiszti, Successorira szállott.

Kalaúz, II. 329. Öt erős Bizonyságokkal mutattam a' *Kalaúz*ban, hogy a' Sz. *Péter* tiszti, és Fő-pásztorsága, el nem fogyott Sz. *Péter*ben, hanem az ő *Successor*ira szállott: mivel az a' tiszt, az *Ecclesiá*ért adatott. Oly nagy szüksége vagyon pedig most az *Ecclesiá*nak a' Fő-Vide Chrysost. supra, fol. 715. pásztorra, mint az Apostolok-idét, sőt nagyob: mint-hogy meszeb terjedett most az *Ecclesia;* és az Apostolok meghóltak.

Azt-is megmutattam az Anyaszentegyház *Traditio*jából, a' régi *Conciliom*ok, és Atyák tanitásából, hogy Sz. Péternek *Successori,* a' *Romai* Pápák. Mert mind-addig, valamíg *Luter* nem támada, az egész Keresztyén világ azon megeggyezett, hogy Sz. *Péter* székiben ül a' *Romai* Pápa.

Pag. 927. *Balduinus,* Először, megengedi; hogy *A' minémű rendet Krisztus szerzett az Ecclesiában, nem egy-nehány esztendőre szerzette, hanem hogy az után-is azon rend tartassék:* De tagadgya, hogy Krisztus Elsőbséget és Főbséget rendelt az Apostolok-között. Mi pedig, világoson megmutatók ezt a' rendelést.

Másodszor, azt írja; hogy ő-közöttök-is, rendtartásnak-okáért, egy vagyon, a' ki Feje a' többinek, és igazgattya az Egyházi dolgokat: *Ordinis ratione, in regimine Ecclesiasticorum negotiorum, directionem uni alicui committimus; qui, sive reliquorum Caput, sive Inspector appelletur, nihil refert. Habemus cujuslibet ministerii particularis, Capita.* Ez-előt, a' mi *Ecclesiá*nkat akarják vala *Monstrum*má tenni, mivel a' Pápát Krisztus-után Fejünknek tartyuk: most *Balduinus* vallya, hogy ők sem lehetnek Látható Fő nélkül, a' mint-hogy lehetetlen, nem-hogy az *Ecclesiát*, de csak egy falucskát-is, móddal és észszel vezérleni, ha Feje nincsen. Erre-nézve, az *Angliai Calvinisták*, az Érsekeket, Püspököket, ollyan méltóságban, gazdagságban megtartották, mint mikor Pápisták vóltak: és sok könyvek irásával kárhoztattyák a' mi *Calvinistá*inkat, hogy ezeket a' rendeket meg nem tartyák. *Hadrianus Saravia* Angliából, így ír: *Anglicana Ecclesia, in Viginti quatuor Episcopatus divisa est; habetque duos Archiepiscopos, Cantuariensem, et Eboracensem. Archiepiscopis, inter Duces et magnos Regni Officiarios locus est, cum titulo Clementiæ. Cantuariensi, Primatus ante omnes Proceres est attributus; Primus Par Regni dicitur. Ceteri Episcopi, inter Barones locum tenent.* Az-után, azt írja; hogy ezek, a' Királynak *Tanácsi;* Követségekben, és egyéb Országos dolgokban forgódnak. Meg-is mutattya sok-képpen, hogy ebben, semmi az Isten törvénye ellen nincsen.

Pag. 929.

Vide supra, 482.

Saravia, De diversis Ministrorum gradibus, cap. 24. Grets. tom. 2. Defens. Bellar. fol. 1163. Contzen, Matth. 16. v. 19. cap. 20. v. 25.

Harmadszor: Egy-nehány Hazugsággal hímezi irását *Balduinus.* Nem igaz; hogy *Krisztus tíltotta az Apostolok között, a' Felsőbséget.* Nem igaz; hogy *Vicariussa,* Képe-bélie, *csak annak lehet, a' ki távul vagyon.* Nem igaz; hogy *Az Apostolok, Krisztus Vicariusi nem vóltak.* Mert Sz. *Pál,* nem egyszer írja, hogy az Apostolok, *Krisztus képében követséget viselnek.* Másutt azt írja[1]. *Donavi in persona Christi,* hogy Krisztus képében, ő adott ajándékokat. Nem igaz[2]; hogy *Lehetetlen a' Pápának mindenekre gondot viselni: mivel mindenütt nem lehet, mindenekkel nem szólhat.* Mert a' gondviseléshez nem kívántatik, hogy maga személye szerént jelen légyen mindenütt, és mindeneket magán ismérjen: hanem igaz elég, ha utánna való Szolga-társokat rendel, *Patriarchá*kat, *Érsek*eket, *Püspök*öket, *Pap*okat; ezeket igazgatván, Egyházi törvényekkel, és igaz Tudománynak hirdetésével oktatván; fenyítékkel, és, ha szükség, Egyházi büntetésekkel esztenelvén*[1], tanít, oktat, legeltet

Pag. 932.

Ibid.

2. Cor. 5. v. 20. Ephes. 6. v. 20.

[1] 2. Cor. 2. v. 10

[2] Pag. 933.

*[1] Ösztönözvén. Az első kiadásban így: ösztönölvén.

mindeneket: Mint most, láttyuk hogy a' Pápa, nem csak *Europá*ban, *Ásiá*ban, *Africá*ban, hanem *Indiá*kban, *Chiná*ban, *Japoniá*ban lévő Híveket legelteti.

Pag. 933. Azt sem igazán írja; hogy *Kétséges, ha Péter valaha Romában volt.* Mert megmutatám a' *Kalaúz*ban, hogy, valamely bizonyos
Kalaúz, I. 360. hogy *Julius Császár Romá*ban volt, oly bizonyos hogy Sz. *Péter*
Pag. 934. *Romá*ban volt, és ott öletett meg. Mely dologrúl, senki *Luter* előt nem kételkedett. Nem igaz; hogy *a' Pápa, Üdvözítőknek tartya a'*
[1] Pag. 935. *Szenteket:* hogy *a' Képeket, Isteni tisztelettel illeti.* Az sem igaz[1]; hogy *én a' Pápa Felsőségét, nem Isteni rendelésnek, hanem emberi engedelemnek ismérem, mivel ezt az Atyák értelmével erőssítem.* Mert én az Atyák értelméből, és az *Ecclesiá*nak *Traditió*jából azt vészem, hogy Sz. *Péter*ben, Isten adta az Elsőséget, az ő *Successor*inak. Bolondság-is azt ítílni, hogy a' mit a' Sz. Atyákkal bizonyítunk, azt Sz. Atyák találmányának kellyen tartani. Az sem
Pag. 936. igaz; hogy *én Bellarminussal* ellenkezem: mivel azt írom, hogy nem Hit dolga, hanem vélekedés, *hogy a' Pápa magán, Conciliom nélkül, tévelygést nem taníthat.* Mert ezent írja *Bellarminus;* mint
Supra, fol. 519. ez-előt hallók. Az sem igaz; hogy *Heába-valók a' Conciliomok, ha*
Supra, 513. *a' Pápa nem tévelyeghet.* Mert az Apostolok példajából, és igaz okokból ez-előt megmutatók, hogy úgy-is helye marad a' *Conciliom*nak.

§ 4. A' Romai Pápa nem Antichristus.

Noha mindenütt, de főképpen, mikor a' Pápárul disputálnak az Új Tanítók, úgy viselik magokat, mint a' hagymázasok; morognak, káromkodnak, sokat szólnak, semmit észszel 's okkal nem mondanak.

N° 1. Bolondúl bizonyíttyák az Ujítók, hogy a' Pápa Antichristus.

Nem tartom egész eszü embernek, valaki elhiheti, hogy az *Antichristus*rúl kiadott Apostoli Irásokat, jobban értik a' mostani Új Predikátorok (kiknek eszek és tudományok nyelvekben vagyon) hogy-sem az élemetes, régi, Szent Ayák; kik, vagy az Apostolokkal, és Apostoli Tanítványokkal éltenek, vagy az ő idejekhez legközelben virágoztak. De mivel látá *Balduinus,* hogy, ha ezeknek értelme helyes, az ő nyelveskedése gátolva lészen: fonda

mentomúl veti Irásában, hogy a' régi Atyák, nem értették az *Antichristus*rúl való Sz. Irásokat, mint most értik az Új Predikátorok[1]: *Chrysostomus, una cum aliis quibusdam Patribus, de Antichristo exacte judicare non potuerunt*[2]. *Patres nonnulli, doctrinam veram de Antichristo adsequi non potuerunt*[3]. *De Bernardi testimonio, non est ut magnopere laboremus. In Nicæno Concilio Legati Pontificis, de Idolo suo splendide nugantur*[4]. *Non movet nos authoritas Ambrosii: nam multa similia* (fabulosa) *habent Patres, ex injuria temporis*[5]. *Veterum authoritas, nos hoc in genere urgere non potest.* Ennél tovább mégyen *Fridericus Braubonus:* mert azt írja; hogy, sem az Apostolok, sem ő-maga Krisztus, nem értette azt a' Sz. Irásban, a' mit ők értenek az Antichristusrúl[6]: *Non Daniel ipse, non Angelus instructor Danielis, non anima Salvatoris, intellexit numeros Danielicos; quia non curavit, nondum enim tempus: ideo nec Apostoli.* És, mint-ha a' Szent Háromságnak tanácsában ült vólna, azt írja; Hogy *1636.* esztendőben, megvénhedik az Antichristus. *1639½* betegségben esik. *1711.* esztendőben, megöletik, és Ítílet lészen.

[1] Pag. 941.
[2] Pag. 941.
[3] Pag. 946.
[4] Pag. 953.
[5] Pag. 957.
[6] Vide Contzen, Matt. 24. v. 30. Braubon. lib. 10. Florum Flaminiorum, pag. 5.

Im hallod, minémű bolondságra jutnak ezek az emberek. Mi pedig azt mondgyuk; hogy ezek, világos bizonysági az Ujítók hamisságának. Mert, a' mit a' Sz. Atyák, és annál inkáb a' Próféták, Apostolok, sőt Krisztus maga, nem értettek a' Sz. Irásból: azt egyebek sem vehetik a' Sz. Irásból, hanem magok álmából vészik. Az-is temérdek vakság, a' mit *Balduinus* egy-nehány helyen ír: *Az Atyák, azért nem értették az Antichristus dolgát, hogy ő idejekben, meg nem tellyesedtek vólt a' Jövendöllések.* Mert, ha igaz a' mit *Balduinus* mond, hogy *In publicum erupit manifesta tyrannis Antichristi, quando Bonifacius Sextus Phocam confirmavit, circa Annum Christi 606:* És, hogy *Papatus, ad mille fere annos retro se extendit,* Hat-száz esztendő-tájban nyilatkozott az Antichristus: Tehát, *Luter* előt Ezer esztendővel, bétöltek a' *Profétiák.* Azért, ennyi esztendő forgásában, láttak vólna valamit az Atyák-is, ha igazat mondana *Balduinus* a' Pápárul.

Balduinus locis citatis immediate. Vide supra, fol. 505. Pag. 947.

Pag. 957.

De lássuk mint bizonyíttyák, hogy a' Pápa *Antichristus.*

I. Bizonyság: *Sz. János, 17. részében Titkos Látásának, írja,* Pag. 938, 943. *hogy a' Hét dombon ülő Asszony,* az-az Roma, *részeg a' Szentek vérevel, etc. Tehát az Antichristus lakó-helye, Roma: tehát a' Pápa Antichristus.* Ez merő balgatagság: I. *Romát,* nevén nem nevezi a' Sz. Irás. [Hét dombú várast nevez. De nem-csak Róma építtetett

hét dombon. Mert *Ludovicus Gotofredus Arconcologia Cosmica fol. 253; 633.* azt írja, hogy Calabriában *Consontia* nevű város hét dombon fekszik. Azonképpen Constantinápolynak kő kerítési hét dombot foglalt magába. *Adamus Conzen libro de progressu hæresum* azt írja, hogy Jerusalem hét dombon feküt és nevezet-szerint mindeniket előszámlállya. Mivel azért nem-csak Roma fekszik hét hegyeken, csak magán a szent János mondásából még nem mutathattya *Balduinus,* hogy a hét dombon ülő Aszonyon Romát kelljen érteni.]*[1] 2. Ám légyen úgy, hogy az az Aszony, *Roma:* de egy szóval sem írja Sz. *János,* hogy ott lészen lakó helye az *Antikrisztus*nak. 3. Bár *Roma* vólna lakó-helye az *Antichristus*nak: ebből ki nem sül, hogy a' Pápa *Antichristus,* mert nem csak a' Pápa lakott és lakik *Romá*ban. Azért, szinte ollyan *Consequentia* ez, mint-ha valaki így okoskodnék: *Vittebergában parázna, részeges*
Pag. 943. *ember lakik: Tehát Balduinus* parázna, részeges. 4. *Balduinus* vallya, hogy *a' régi Romai Pápák. nem vóltak Antikrisztusok:* Tehát az Apostolok idejében, a Sz. *János* szavaiból ki nem hozhatták, hogy a' *Romai* Pápa *Antichristus:* tehát most sem hozhatni, mert a' Sz. *János* szavai, most nem külömbet jegyeznek mint az Apostolok-idét.

Pag. 938. II. Bizonyság: *Sz. János írja, hogy az Antichristus neve, 666. Ez a' szám találtatik a' Görög betü szerént, a'* Latinus *szóban.*
[1] Pag. 945. [1]*A Pápa pedig, Latiumban uralkodik. Tehát a' Pápa Antichristus.* Lehetetlen, hogy esze légyen a' ki így bizonyít. Azért, *Balduinus*
[2] Pag. 938. maga sem tagadgya, hogy ez [2]*non concludit,* semmit nem bizonyít. Mert ezt a' számot, sok egyéb névben-is találluk. És nem mind *Antichristus,* a' ki *Latinus,* vagy *Latium*ban uralkodott. Mert a' Sz. *János* Látása után, sok *Romai* Császárok, sok *Gothus,* Franczúz, Német Fejedelmek uralkodtak *Latium*ban, kik *Antichristusok* nem vóltak.

Pag. 939. III. Bizonyság: *Dániel írja, hogy az Antichristus Isten felibe emelkedik. Illyen a' Pápa; Mert Császároknál, Királyoknál, Fejedelmeknél nagyobnak tartya magát;* qui omnes, in Scriptura appel-
[3] Pag. 946. lantur Dii. [3]*Bellarminus pedig, ugyan oly Istennek nevezi a Pápát, melynek* MINDEN *hatalma vagyon a' mennyen és földön.* Ez-is fínom bolondság: 1. Mert a' Sz. Irás, nem a' Világi Fejedelmek felibe

*[1] A zárójelben olvasható szöveg helyett az első kiadásban ez volt: és, mivel nem-csak egy Váras lehet Hét dombon éppítve, hátravetvén az Atyák értelmét, csak magán a' Sz Irásból, mint bizonyíttya *Balduinus* hogy ez az Aszony, *Roma,* örömest hallom.

mondgya hogy emeli magát az *Antichristus,* hanem az igaz Isten felibe: *Elevabitur adversus omnem* DEUM, *et adversus Deum Deorum loquetur; nec quemquam Deorum curabit.* 2. Mert a' Pápa, csak Lelki és Egyházi birodalomra-nézve, tartya magát nagyobnak a' Világi Fejedelmeknél. A' régi Szent Jámborok, Lelki hatalomra és méltóságra nézve, minden Papot, nagyobnak mondottak a' Világi Fejedelmeknél. 3. Iszonyú vakság azt állítani; hogy *Bellarminus*, vagy valaki más közzűllünk, a' Pápát *Mindenható Istennek* tartaná. És, mivel eléb-is említé *Balduinus* ezen dolgot, megmutatók tulajdon szavaiból *Bellarminus*nak, hogy semmit effélét nem tanított.

Daniel. 11. v. 36.

Chrysost. libr. de Sacerdotio.

Supra, fol. 493.

IV. Bizonyság: *Sz. Pál írja, 2. Thessal. 2. hogy az Antichristus, Isten Templomában ül. A' Pápa ül az Ecclesiában, mint-ha ő vólna a' Krisztus Vicariussa.* Ez sem helyes: 1. Mert ezen formán, *Pál* Apostolt *Antichristus*sá teheti *Balduinus:* mivel Sz. *Pál* az *Ecclessiá*ban vólt, és sokszor Krisztus Képe-bélinek [1] nevezte magát. 2. Sz. *Pál* nem szól akár-minémű ülésrül; hanem oly ülésrül, mellyel *mutogattya magát, hogy ő Isten.* Ezt soha egy Pápa sem cselekedte, nem-is cselekszi: mert nem Istennek, hanem Isten szolgai Szolgajának nevezi magát. 3. A' *Kalaúz*ban említettem *Cyrillust,* ki azt írja; hogy nem a' Krisztus *Ecclesiá*jában, hanem a' Sidók Templomában, fog ülni az *Antichristus.*

Pag. 940, 946

[1] Supra, fol. 723.

2. Thess. 2. v. 4. Ita habet Græcus textus.

Kalaúz, II. 346.

V. Bizonyság: *A' Sz. Gergely Pápa szavaiból vétetik.* De mivel egy-nehányszor *protestált* arrúl *Balduinus,* hogy az Atyák, nem értették az *Antichristus* dolgát, és helyt nem ád az ő szavoknak: nem okosság tőle, hogy az Atyákkal bizonyít. Jól-lehet Sz. *Gergell*yel semmit nem bizonyíthat, mint a' *Kalaúz*ban megmutattuk.

Pag. 940, 946

Kalaúz, II. 316.

Ezek mindenestül az Ujítók bizonysági. Ezeknél többet nem említ *Balduinus:* és megvallya; hogy, magán eggyik-eggyik ezek közzül, nem erős, hanem eggyütt egy csoportban, vastagok: *Notæ Antichristi, non seorsim, sed simul omnes sunt accipiendæ.* Maga mi-nálunk, a' sok roszból egy semmire-kellő szokott kerekedni; mint a' sok apró jóból, egy nagy Jó lehet. Ítíllye meg a' kinek Istene vagyon, ha méltó-e, hogy illyen gyarló bizonyításokért, oly gyalázatos névvel bélyegeztessék az Anyaszentegyháznak Fő-pásztora!

Pag. 962.

Sok hazugságokat elegyít *Balduinus* beszéde-közzé: de restellek azokkal mocskolódni.

N° 2. Helytelenül felel Balduinus a' Kalaúz Bizonyságira.

Az Ellenkező bizonyságok megfejtése, elég bizonysága annak, hogy latrúl gyalázzák a' Pápát az elhanyatlott fiak. Mert törvényben-is, a' ki reá nem rakhattya másra költött gyalázattyát, *Calumniator*nak, tisztessége vesztett káromlónak ítíltetik: annak pedig, tisztességes becsüllete helyén marad, a' kire nyilván reá nem rakhatták a' gyalázatot. Azért, ha semmi egyéb bizonyságunk nem vólna-is a' Pápa mentségére, elég a' vádolók bizonyításának hamissaga. De vannak a' Sz. Irásnak igaz értelmén fondált erős Bizonyságink. Ezt pedig az értelmet, a' régi Sz. Atyáktúl vészük.

Nyólcz Bizonyságot állattam a' *Kalaúz*ban: *Balduinus* ezekre, csak gazságot felel.

Az Első Bizonyságra, I. Azt hazudgya; hogy a' Pápák,
Pag. 947. *Antichristus*sá lettek: de, *Unum certum Individuum, non habuit initium,* nem vólt Egy-valaki első *Antichristus.* Maga, ha a' *Romai* Pápa, Sz. *Péter* idét *Antichristus* nem vólt, és az-után változott *Antichristus*sá; nem változhatott *Individuum Vagum,* vagy *Universale,* hanem Egynek valakinek kellett elsőnek lenni. És, a' mint
[1] Supra, fol. 626. et seqq. eléb[1] megmutatám, ily nagy változás, sem oly lassan, sem oly titkon nem lehetett, hogy senki eszébe nem vette vólna. II. Hazudgya
[2] Pag. 948. azt *Balduinus*[2]; hogy, *Fócas* erejével, *Bonifacius Tertius,* Közönséges Püspök nevet nyert, és *Antichristus*nak mutatta magát. De
[3] Supra, fol. 711. megmutatók[3], hogy ebben semmi sincsen. III. Hazugság az-is; hogy[4] *A' Görögök, Valdensesek, vagy a' Pápisták Kisdedi, és halálra vált Betegi, a' Luterista Ecclesiában vóltanak;* mint ez-előt megmutatók. IV. Hazugság; hogy[5] *A' Pápa útállya, tíltya a' Sz. Irást.* Mert böcsülli, tiszteli a' Pápa az Isten szavát. Ha valamely Doktor a' Sz. Irást *Viasz orr*nak *[1] nevezi: nem magára, hanem az Eretnekek magyarázasára, és vesztegetésére-nézve nevezi. Ha *Hólt bötü*-nek mondgya valaki: a' hamis Tévelygőkre nézve mondgya, kik hamis magyarázattyok által, halálra viszik a' lelkeket, a' Szent Irás színe és szava-alat. Végezetre, ha valaki *Homályos*nak, *Kétséges értelmű*nek mondotta a' Sz. Irást: bizonyos hív magyarázó nélkül mondotta illyennek. És mind ezekkel, nem a' Sz. Irást gyalázta, hanem azokat, kik az Anyaszentegyház tanitását megvetvén, magok fejének kólcsagos*[2] szelét követik, és a' Sz. Irás bötüje alá

[4] Pag. 948.

[5] Pag. 948.

*[1] Amely félrevezet, megcsal. — *[2] Kócsagos, kótyagos, ittas, eszelős.

toszszák*[1]. V. Hazugság az-is; hogy *A' Kenyér Változásrúl való tudományt, 1215. esztendőben; az Ur Testének imadását, 1264. esztendőben gondolták a' Pápák.* Mert a' *Kalaúz*nak Tizen-eggyedik könyvében, ezt külömben lenni mutattam. VI. Hazugság; hogy *Telésforus találta a' Negyven-napi Böjtöt; és hogy ezt írja Gratianus, Distinct. 4. Can. 4.* Mert a' *Telesforus* Végezése, *Can. 5.* vagyon; és csak arrúl vagyon (a' mint eléb mondám) hogy a' Negyven-napi Böjthöz, a' Papok, egy hetet adgyanak. Pag. 949. Supra, fol. 693.

A' töb Bizonyságokra, szinte illyen szaporán szórja *Balduinus* a' hazugságokat. De, mivel haszontalan azokat mind számban venni, csak szintén azokrúl szóllyunk, a' mellyek agyarasbak.

A' Második Bizonyságra, azt jámborúl írja *Balduinus;* hogy a' *Lutheristák* régi Elei, kik a' Pápista hitben éltek, nem kárhoztak: *Majores nostri vixerunt in regno Antichristi, quos damnare nolumus.* Pag. 950. Ha a' Pápista Hitben üdvözültek Eleink: nagy bolondnak kel annak lenni, a' ki elhadgya a' meny-országnak járt, törött úttyát, és az új ösvényekre szakad, mellyeken *Luter* és *Calvinus* igyenesen pokolra viszik. Azt pedig bolondúl írja *Balduinus;* hogy *az Arianismus, az egész világot elfogta;* hogy *Az Arianusok között vólt az igaz Ecclesia;* hogy *A' Pápának,* partim aperte, partim occulte, *vagy nyilván, vagy titkon, ellene mondottak a' Pápa birodalmakor:*[*2] Mert a' ki titkon vólt, senkivel nem ellenkezett. Supra, 543.

A' Harmadik Bizonyságra esztelenül felel, és bolondúl bizonyít. Azt mondgya; hogy az *Antichristus* nem egy ember, hanem *Hominum multitudo,* Emberek sokasága. Maga a' Sz. Irás, Egy megmutatható bizonyos Embernek jelenti őtet: [1]*Alius, Ille, Homo peccati, Filius perditionis.* Az Atyák-is, oly Egy embernek ismérik az *Antichristust,* melynek nemzetségét, születésének módgyát, életét, cselekedetit, uralkodásának esztendeit, végét, oly körülállo dolgokkal említik, mellyek csak Egy bizonyos Emberhez illenek. A' mit Sz. *Agoston*ból feszeget *Balduinus,* megfelelt arra *Cornelius a Lapide, 2. Thessal. 2. v. 3.* Pag. 951. [1] Joan. 5. v. 42. 2. Thess. 2. v. 3, 4.

Nagy bolondúl bizonyíttya *Balduinus,* hogy, Nem egy ember az *Antichristus: Mert Sz. Pál idejében,* [2]*vólt immár az Antichristus; és azért írja, hogy munkálkodott immár a' hamisságnak titka. Ha azért Egy ember vólna az Antichristus, igen üdősnek kellene lenni, mivel világ végéig fog maradni.* De Sz. *Pál* idejében, nem vólt az *Antichristus* Személyében, hanem Elől-járóiban, Út-csinálóiban, Hop- Pag. 951. [2] 2. Thess. 2. v. 7. [1] Joan. 4. v. 3. In mundo est Antichristus.

*[1] Toldják, beszúrják. — *[2] Hatalma idejében, hatalma alatt.

mesteriben*[1], Szállás-osztóiban. És ha Sz. *Pál* idejében vólt az *Antichristus;* ha a' *Romai* Pápa *Antichristus:* Tehát Sz. *Péter* vólt akkor *Antichristus.* Vagy, ha más vólt, akár egy, 's akár töb: mondgya meg *Balduinus,* ki vólt? Nem tudgya-e ki vólt? Eb hidgyen tehát néki, mikor ollyat mond a' mit maga sem túd. Sz. *Pál* azért, a' lelki és testi üldözést, a *Simon Magus* Eretnekségét, a *Nero* kegyetlenségét, *Iniquitatis mysteriumnak* nevezi. És mi-képpen *Illyés*
Matth. 17. v. 12. mondatik Eljöttnek, mikor az ő hasonlója eljött: úgy mondatik az *Antichristus* Eljöttnek, mikor az ő *Típusa*, *Figurája*, Hop-mestere
Pag. 951. eljött. Balgatagság az-is; hogy *Paulus in singulari loquitur: sed indefinita est locutio.* Mert a' *Dialecticus* gyermekek tudgyák, hogy nagy külömbség vagyon a' *Singularis,* és az *Indefinita* mondásban.

A' Negyedik Bizonyságra a' mit felel *Balduinus,* abban nincs egyéb fogyatkozás; hanem, hogy sokat szól, de semmit nem bizonyít: és azt akarja, hogy, a' mit a' Sz. Atyák írtak, azt mind pad
Cornelius 2. Thess. 2. v. 3. alá hánnyuk. Az *Apostasia* nevet, a' Sz. Atyák, Közönséges Szakadásnak magyarázzák, mind a' *Romai* Birodalomtúl, mind a' Hittül.
[1] Apoc. 17. v. 3, 9. Mert, a' mint Sz. *János* [1] írja ama' gonosz Aszony, a' Pogány *Roma* (minémű vólt elein, és lészen világ vége-előt) egy iszonyú *Bestián*, és Hét hegyen ül (az-az, Hét hegyen építtetett, és a' *Romai* Birodalmat igazgattya, mint a' lovon ülő, a' lovat). Mikor ez a' *Bestia*
Vers. 12. (a' *Romai* Pogány Birodalom) elrontatik: *post Bestiam,* ő-utánna,
[2] Vers. 16. tíz Király támad. Ezek[2] megégetik *Romát:* vagy az *Antichristus*
[3] Vide Cornel. Apoc. 17. v. 17. hagyásából, a' mint némellyek [3] itílik; vagy az *Antichristus*nak elhatalmazása előt. Említi azt-is *Balduinus*[4]; hogy a' Pápa magát
[4] Pag. 954. minden Isten felibe helyhezteti. De hamissan említi: Mert másutt
[5] Pag. 940. ő-maga azzal gyalázza a' Pápát[5], hogy *Deum Maozim, Fornaceum,*
Grets tom. 2. Defens. fol. 960. *et siligineum colit in Missa.* Noha ez-is balgatagság. Mert Egy az; hogy *Oecolampadius, in cap. 11. Danielis,* merő tudatlanságnak írja, a' ki *Maozim*on, Kenyér-Istent magyaráz, mivel az a' szó, Erősset, Hatalmast jegyez. Más az; hogy a' Misében, nem azt imádgyuk a' mi a' kemenczében sült.

Az Ötödik Bizonyság ellen, nagy *Computust* indít *Balduinus,* hogy az *Antichristus* Birodalmának esztendeit elroncsa. De minden csavargási füstbe mennek, ha az Igazságot kimondgyuk. [Azért a' Sz. Irás az Antichristus idejében való nap számokrul öt-képpen emlékezik. I. Azt mondgya, hogy az Antichristus idejében két Próféta predikál 1260 napig. Ez a szám nem az Antichristus biro-

*[1] Udvarmester, a német Hofmeister-től.

dalmának, hanem a' két Tanu predikállásának idejét mutattya, mely két Tanuk megöletnek az Antichristus halála előt. Az Antichristus dühössége miatt pusztában lészen az *Ecclesia* üdőig, üdőkig és üdőnek feléig az-az negyed-fél esztendeig, vagy a' mint Sz. *János* ugyanottan magyarázza, 1260 napig. Mert noha a negyed-fél esztendőben 1277 nap vagyon (minden esztendőre 365 napot számlálván), az-az 12 nappal több a' Sz. *János*tól említett számnál, de mivel az esztendő számot az annyhány nap nem változtatta kerek summában és általlyában üdőnek, üdőknek és üdő felének az-az negyed-fél esztendőnek nevezi Sz. *János* az 1260 napot. A' Sz. Irásnak és minden világi bölcseknek szokását követve ebben. 3. Noha nem kevés üdő foly, míg az Antichristus lassan-lassan erős hadakkal és ördögi mesterségekkel birodalmát terjeszti és erősíti, de minek-utána erőt veszen, és győzödelmes uralkodása lészen; Esztendő számban negyed-fél esztendeig tart birodalma: Így a' Szent Atyák azokból az Irásokból magyaráztak, mellyekben olvassuk, hogy üdőig, üdőkig és üdőnek feléig leszen. Ugyanazon üdőt Holnap számban Sz. *János* két helyen *negyvenkét holnapnak,* mert éppen negyed-fél esztendőt teszen 42 holnap. Daniel Profeta Nap számra a szünetlen Áldozatnak tilalma után 1290 napot számlál az Anti-krisztus birodalmára, melly számban 13 nappal több vagyon, hogy-sem a' negyed-fél esztendőben; avagy a' 42 holnapban, melyben (amint mondtuk) 1244 nap foglaltatik. De mivel a' 13 nap, az Esztendők és Holnapok számát nem neveli, kerek számban és általlyában másutt negyvenkét holnapnak, vagy negyed-fél esztendőnek nevezi a' Sz. Irás az Antichristus birodalmának idejét, noha 13 nappal több leszen. A' minek-utánna az 1290 nap elfoly, és meghal az Antichristus, negyvenöt napig penitenczia hirdettetik az igaz pásztoroktúl, és ez a' 45 nap, eggyütt az 1290 nappal, 1335 napot tészen. Erről a' nap számrúl emlékszik Daniel, mikor azt írja, *Boldog a' ki eléri az Ezer háromszáz harmincz-öt napot.*

Apoc. 12. v. 19.

Vers. 6.

Tempus persecutionis.

Daniel, 7. v. 25. cap. 12. v. 7.

Apoc. 11. v. 2. cap. 13. v. 5. Daniel 12. v. 11.

Daniel 12. v. 12.

Sommában azért meg kel választani a' négy-féle nap számokat, melyekrül emlékszik a' Sz. Irás, mikor az Antichristusrúl szól. 1. A' két Tanú prédikállása tart 1260 napot. 2. Az Anyaszentegy-háznak pusztában léte is ugyanannyi napig tart, az-az, 1260, vagy negyed-fél esztendőt. 3. Az Antichristus uralkodása esztendő számra negyed-fél esztendőt, Holnap számra 42 holnapot, nap számra 1290 napot tart. 4. Az Antichristus halála után a' ki 45 napot írhat, boldognak mondatik, mert akkor hirdettetik az penitenczia.

Vide Cornel. in Daniel et Apoc. Interpr.? Tom. 2. Defens. Bellar. fol. 900.

És az-után mikor leszen az Itílet, csak Isten tudgya, noha sokkáig nem hallad.]*[1]

Pag. 965. Ezeket a' ki érti, füstben bocsáthattya a' *Balduinus* szelességét: ki hazugúl írja; hogy *én, az 1260. napot, a' 42. hólnappal, Egynek mondom; és hogy a' Két Tanúnak predikállása, és az Antichristus uralkodása, eggyütt végeződnek.* Eggyik sem igaz; mint a' feljegyzett üdők rendeléséből megtetczik.

Pag. 958. Matth. 24. v. 21. Azt-is hamissan írja *Balduinus;* hogy, mikor Krisztus rövid ideig valónak mondgya az *Antichristus* üldözését, *Istenre nézve mondgya; ki előt, Ezer esztendő egy nap.* Mert Krisztus, a' Választottakért mondgya hogy megrövidíttetnek azok a' napok: Tehát az emberekre nézve kel rövidnek lenni az üldözésnek. Mely rövid nem vólna, ha Sz. *Pál* idejétül fogva, világ végéig tartana, mert a' mi Istenhez képest rövid, nem rövid a' Választottakra nézve.

Pag. 958. A' Hatodik Bizonyságra-is csak hazud. Nem igaz; hogy *mi az Antichristusnak világon-lételét, Három esztendőre határozzuk.* Mert derék*[2] uralkodását, attúl-fogva, hogy hatalmat vészen, és elrontya a' Szüntelen Áldozatot, Negyed fél esztendőre terjesztyük a' Szent Irással: De a' mint a' *Kalaúz*ban írtam, nem tudgyuk, menyi üdőben viszi ily elő*[3] dolgát. Hazugság az-is; hogy *a'* Pag. 940, 961. *Pápa, hamissan költött Csudákat mutogat.* Mert megmutattam a' [1] Kalaúz, II. 283, 586. *Kalaúz*ban, [1]hogy az Anyaszentegyház Csudái, nem ördögi szemfény-vesztések, hanem valóságos Csudák.

1. Apoc. 11. v. 3. 2. [1] Apoc. 13. v. 14. [2] Dan. 7. v. 25. Et 12. v. 17. 3. Apoc. 11. v. 2. Cap. 13. v. 5. 4. [3] Dan. 12. v. 11. Alii aliter hos dies et menses concordant. Vide Cornel. in Apoc. 11. v. 3. 5. [4] Dan. 12. v. 12. Cornelius ibid. Grets. tom. 2. Defens. fol. 900.

*[1] A zárójelbe foglalt szöveg helyett az első kiadásban ezeket olvassuk: Azért a' Szent Irás, Öt-képpen emlekezik az *Antichristus* idejében való számokrúl. Először, azt mondgya; hogy az *Antichristus* idejében, Két Próféta, predikál *1260.* napig; és akkor megöletnek. Azért ez a' nap-szám, nem az *Antichristus* birodalmának, hanem a' Két Tanú predikállásának idejét mutattya. Másodszor: A' pusztába futott *Ecclesiá*rúl, írja Sz. *János* , hogy üdőig, üdőkig, üdőnek feléig lészen a' pusztában. *Daniel* Próféta-is[2] két helyen írja ezen szókat. És megmagyarázza *Cap. 4. v. 20. et 29.* hogy az Üdő, Esztendőt jelent. Ezekből *Jerónimus, Theodorétus,* Augustinus, *Lib. 20. Civit. cap. 25.* Irenæus, *lib. 5. cap. 30.* Cyrillus, *Catechesi 5.* azt állattyák; hogy az *Antichristus* győzedelmes uralkodása, Harmad-fél esztendeig tart, noha töb üdő kívántatik, a' míg erre a' hatalomra jusson. Harmadszor: Ugyan ezen üdőt, kétszer nevezi a' Szent Irás, Negyven-két hólnapnak, mely szám, éppen és szintén Harmad-fél Esztendőt tészen; minden Esztendőre *12.* hólnapot számlálván. Negyedszer: Ugyan ezen üdőt, *Daniel* úgy számlállya, hogy [3]*A' Szünetlen áldozatnak elvétele után, Ezer kétszáz kilenczven nap lészen,* mellyen uralkodik az *Antichristus.* Mert noha a' Harmad-fél Esztendő, *1278.* napot tészen: de még az-után, tizen-két napig tart az üldözés; az-az, *1290.* napig: Mindazáltal, mivel az egy-nehány nap nem öregbíti a' Hólnap- és Esztendő-számot, azért mondotta másutt a' Sz. Irás, hogy *42.* Hólnapig, a' vagy Harmad-fél Esztendeig tart az *Antichristus* uralkodása. Ötödször: [4]*Daniel* azt írja; hogy, *Bóldog a ki eléri az Ezer három-száz harmincz-öt napot.* Mert, minek-utánna megöletik az *Antichristus,* uralkodásának *1290.* napján: az-után, Negyven-öt nap alat, az elrejtezett Tanítók *Penitentiát* kezdenek hirdetni. Az-után pedig, mikor lészen az Itílet, maga tudgya az Isten.

*[2] Hatalmas. — *[3] Ennyire.

A' Hetedik Bizonyságra, esztelénül írja; hogy Sz. *János*, azon a' Várason, *melyben Krisztus megfeszíttetett, Romát* érti, nem *Jerusalem*et. Mert, ha Sz. *János* a' lelki megfeszítésrül szóllott, mely a' bűn által lészen, csak egy bizonyos Várast sem jegyezhetett: mivel nincs oly Város, melyben bűnök nem találtatnak, és ez által Krisztus meg ne feszíttessék. A' Sz. Atyák-is, *Jerusalem*et értik ezen a' Várason, mellyet Sz. *János* nevez. Pag. 963. Apocal. 11. v. 8.

A' Nyólczadik Bizonyságban, Istentelenül írja; hogy *Enoch*rúl és *Illyés*rül írván, *deceptus est Jesus Sirach*, megcsalatott *Jésus Sirach*. Mert az *Ecclesiasticus* könyve, szintén oly Sz. Irás, mint a' töb Szent Könyvek. Fondamentom nélkül írja azt-is[1]; hogy az *Illyés* és *Enoch teste, megdücsőült, és nem szenvedhet.* Pag. 964. [1] Pag. 965. Vide Grets. tom. 2. Defens. fol. 879.

N° 3. Luter és Calvinus, Antichristus Hop-mesteri.

Nem csak *Luter, Calvinus,* hanem az ő porázokra fűzött Tanítók egyig, *Antichristus* Elől-járói, és Út-készitői; mint megbizonyítottam sok-képpen a *Kalaúz*ban. *Balduinus* ezekre egyéb derék feleletet nem ád, hanem arra mutat, a' mit immár az-előt Irásába foglalt. Azért nékünk sem szükség új választ adnunk: hanem, lássa, és olvassa meg, a' kinek esze vagyon, a' mi Válaszunkat azokra, a' miket eddig *Balduinus* karamsált. Azt pedig hamissan Pag. 969. írja: I. Hogy *én a' Calvinisták Káromlásit, Luterre kenem:* Mert mikor *Luter*rül, *Calvinus*rúl, nevezet-szerént emlekezem, megválasztom a' miben külömböznek. Ha pedig közönségesen Újitókat említek, mint-hogy ez a' név mindenikét illeti, néha eggyikrül, néha másikrúl szóllok. II. Hogy[2] *Sz. Pál az ő Igazságát ganéjnak nevezi.* [2] Pag. 967. Mert, noha Sz. *Pál,* minden világi értéket, tisztességet, gyönyörüséget, Krisztusért ganéjnak tartott: de azt soha sem jelentette, hogy az Igazságot ganéjnak tartotta. III. Hogy [3]*a' Romai Ecclesia, bolondságnak tartya a' Sz. Irást.* Philipp. 3. v. 8. Vide ibi Cornelius a Lapide. [3] Pag. 970.

Noha pedig a' *Luteristák* azt vítattyák, hogy a' Hit szabados, és nem kel senkit Hitért kergetni: de *Balduinus* ezt így magyarázza: [4]*Sacrificulos, et Missas non tolerare, non est persequi Ecclesiam, sed cavere sibi a' Falsis Prophetis.* Tanúllyanak ebből a' *Catholicus* Fejedelmek, mint felellyenek, mikor őket szóllyák, hogy az *Antichristus* Szállás-osztóit, a' *Luterista* és *Calvinista* Predikátorokat, nem szenvedik azokban az Országokban, mellyekben nem kötelezték magokat ezeknek elszenvedésére. [4] Pag. 970.

XI. RÉSZE.

AZ OLTÁRI SZENTSÉGRÜL.

Ha oly emberrel vólna dolgom, ki az Igazságra függesztvén szemét, hamis költésekkel nem terhelné a' *Catholicus*okat; örömmel fáradnék a' felelésben. De, nem tagadom, elúnakozom*[1] azon, hogy ennyíszer kel a' *Balduinus* hazugságit pirongatnom.

A' Tizen-eggyedik Könyvnek Elől-járó irásában, hallyad mely bátran hazud: [1]*A' Jesuiták, egy fillyérre sem böcsüllik szüvökben a' Sz. Irást.* [2]*A' Constantiai Conciliom, Krisztusnak; a' Tridentomi, Sz. Pálnak, igyenessen ellene mondanak.* Sok töb efféle hamisságok után, igazán vallya: [3]*A' Szent Irásban nem találni, hogy nincs Purgatorium; nem szabad a' bóldog Szenteket segítségül hinyia: hanem efféléket, Consequentiákkal erőssítenek a' Luteristák.* Errül eléb [4]szóllottunk: és az Újítók *Consequentiá*inak bizonytalanságát, akár-mely közbe-vetett Ágazatban, világoson megmutattyuk. Nem igazán mondgya pedig; [5]hogy *mi csak azt tartyuk Sz. Irás értelmének, a' mit a' bötü nyilván mutat.* Mert a' jó *Consequentiá*kat[6], és az *Ecclesiá*nak magyarázattyát bévészük. Minémű értelemmel mondgyák a' *Catholicus*ok, hogy készek az Újítókkal *disputálni* csak magán a' Sz. Irásból, megmagyaráztuk ennek előtte[7].

[1] Pag. 973.
[2] Supr. fol. 519, 592.
[3] Pag. 974.
[4] Supr. fol. 494, 511.
[5] Pag. 975.
[6] Vide supra, fol. 511.
[7] Supra, fol. 615.

§ 1. A' Krisztus Teste, valósággal jelen a' Sacramentomban.

A' Többiben, helyén hadgya *Balduinus* a' mit errül írtam; csak Három dolgot nem javal:

I. Hogy a' Kenyérnek Változását emlegetem. De ennek igazságát, ez-után megmutassuk. Abban pedig csalárdúl cselekeszik, hogy Sz. *Agoston* és *Irenæus* szavait úgy említi, mint-ha a' bort és kenyeret mondanák maradni a' *Sacramentom*ban. Maga azon a' helyen, mellyet *Balduinus* említ, Sz. *Agoston* nem a' Kenyérrül, Borrúl, hanem ezeknek Színeirül e'képpen szól: *Sacrificium Ecclesiæ, duobus constat: visibili Elementorum* SPECIE, *et invisibili Carne et Sanguine Christi. Caro ejus est, quam* FORMA *Panis opertam in*

Pag. 917, 1013.

Augustin. relatus De Consecrat. Distinct. 2. Can. Hoc. est.

*[1] Elunatkozom.

Sacramento accipimus: et Sanguis ejus, quem sub Vini SPECIE *et* SAPORE *potamus.*

II. Nem javallya *Balduinus*, hogy Szent *János*nak Hatodik részét, az Úr Vacsorajárúl értem. A' minémű bizonyságakkal ezt ostromollya, azokat a' *Kalaúz*ban előhoztam, és megfejtettem: de *Balduinus* azt elhalgattya. Sok Jelenségekből-is mutattam, hogy a' *Sacramentom*ban való ételrül szóllott Krisztus Sz. Jánosnál. Azokra, Kettőt hazud: Eggyiket; hogy *Sz. Agoston, a' Kalaúzban említett helyen, nem szól az Ur-vacsorárúl.* En a' *Kalaúz*ban két helyt mutattam Sz. *Agoston*búl: Egy helyen, így szól[1]: *Dominum audiamus dicentem, de Sacramento sanctæ Mensæ suæ: Nisi manducaveritis Carnem meam, etc.* Im hallod, hogy világos szókkal az Ur-vacsorának *Sacramentom*árúl írja, hogy szóllott Urunk Sz. *János*nak Hatodik részében. Más helyen, minek-utánna előhozta vólna a' mit írt Sz. *Máté, Lukács, Márk,* az Utólsó Vacsorárúl; okát adgya, miért nem írt a' Vég-vacsorának historiajában Sz. *János*, a' Krisztus Testérül: *Joannes autem, de Corpore et Sanguine Domini, hoc loco nihil dixit; sed plane alibi multo uberius hinc Dominum locutum esse testatur.* Arrúl mondgya, hogy Sz. *János* bővségesben szóllott másutt, a' mirül a' töb Evangelisták az Ur-vacsorának osztogatásában emlekeznek. Másikat azt hazudgya *Balduinus*[2]; hogy a' *Caparnaí*ták szavai amazok: *Durus est hic sermo;* Kemény ez a' szó. Maga Sz. *János* nyilván írja[3], hogy a' Tanítványok szavai vóltak.

Pag. 977. Kalaúz, II. 396. Pag. 979. [1] Aug. tom. 7. lib. 1. de Peccat. merit. cap. 20. Aug. tom. 4. lib. 3. de Consensu Evang. c. 1. [2] Pag. 979. [3] Joan. 6. v. 61.

III. *Error*nak, tévelygésnek ítíli *Balduinus;* hogy *imádni kel az Oltári szentséget.* És mivel említettem[4], Sz. *Agostont, Ambrust, Basiliust, Chrysostomust, Gregoriust,* kik azt Oltári szentségnek imadását taníttyák; azt írja, hogy, *Multitudo errantium, non facit errori patrocinium;* a' tévelygők sokasága, igazzá nem tészi a' tévelygést. Igy böcsülli *Vitteberga* a' régi Sz. Atyákat. Végre azt írja: *Corpus Christi, in usu Cœnæ, adorandum est. Christum in pane Eucharistico adoro, non ipsum Panem*[5]. *Non prohibemus adorationem Christi in Cœna, sed adorationem Panis. Christus ubi est, adorandus est.* És egy-nehányszor írja; hogy, senki közzülök nem tagadgya, *Corpus Christi in Altari adorandum esse, quemadmodum Magi adorarunt in præsepio:* hogy az Oltáron imádni kel a' Krisztus Testét, mint imádták a' *Magus*ok a' jászolban. Csak azt vítattya, hogy a' Kenyeret nem kel imádni. Ládd-e mely temérdek vakságban vannak a' *Luteristák?* Azt ítílik, hogy mi a' Kenyeret, vagy a'

Pag. 979. [4] Kalaúz, II. 403. Pag. 980. [5] Pag. 1001. Pag. 981. Similor supra, fol. 697. ex Bald. fol. 857.

Tridentin. Sessio. 13. can. 6. Si quis dixerit, in Sacramento Christum non esse adorandum; Anathema. [1] Pag. 980. Gordonus, Controv. 5. cap. 2. n. 10.

kenyérnek külső színét, *Accidens*it imádgyuk: maga, a' *Tridentomi Conciliom* tanitása-szerént, mi a' *Sacramentom*ban, nem a' Kenyeret, vagy kenyér színét imádgyuk Isteni tisztelettel, hanem Krisztust, a' ki igaz Isten ember. Az ő Testét sem imádgyuk magán, és magáért, hanem az Isteni személyért, mellyel eggyesült. Bolondság pedig az, hogy [1] *Balványozók lennénk, ha imádnók a' Sacramentomot, mikor valamely Pap nem igazán consecrálna.* Mert akkor sem a' Kenyeret imádnók, hanem Krisztust, a' kit elménkel jelen lenni ítílünk. És noha ebben az ítíletben megcsalatunk: de abban meg nem csalatunk, hogy azt imádgyuk a' kit imádni tartozunk, tudni illik, Krisztust. A' Krisztus imádasában pedig, külömben bálványozást nem álmodhatnak a' *Luteristák,* hanem ha Krisztust Bálványnak mondgyák.

§ 2. A' Krisztus Teste, jelen vagyon a' Sacramentom vétele előt.

Pag. 981. Temérdek hazugságon kezdi *Balduinus* irását: *Regula Orthodoxæ Antiquitatis est, Sacramenta extra usum non habere rationem Sacramenti;* Régi Keresztyének mondása (ugy-mond) hogy a' *Sacramentom*ok csak akkor *Sacramentom*ok, mikor élünk véllek. Senkit a' régi Keresztyének közzül nem nevezhet, a' ki ezt mon-
Pag. 981, 985. dotta vólna. Az-után azt írja; hogy, *Durabilis præsentia Corporis Christi, extra usum, in Elementis in sacra Cœna, nulla est:* A' Krisztus Teste, nincs jelen az Úr-vacsorában, hanem csak
Contradictio. mikor élünk vélle. Ezzel *Balduinus,* nyilván és igyenessen elrontya az *Ubiquitast.* Mert, ha a' Krisztus Teste mindenütt jelen vagyon az Igének eggyesüléseért: Tehát állandóúl jelen vagyon az *Elementomok*ban, ha senki ezekkel nem él-is. Eszében vévé ezt *Balduinus*: azért másutt viszahazudá a' mit itt monda, és azt írá; hogy ők nem mondgyák, hogy a' vételen kivül a' Krisztus Teste
Pag. 1002. jelen nincsen: *sed asserimus, Panem consecratum, extra usum Cœnæ, non habere rationem Sacramenti;* hanem csak azt mondgyák, hogy a' Kenyér akkor *Sacramentom,* mikor élnek vélle. De itt a' Kenyérrül nincs közbe-vetés, hanem csak a' Krisztus Testének jelen-létérül, mellyet tagad és állat *Balduinus.*

Mivel pedig, sem a' Sz. Irásban, sem az okosságban fondamentoma nincs annak, hogy csak akkor jelen az Úr Teste, mikor

élünk a' *Sacramentom*mal: *Balduinus* sem erőssíti ezt egyébbel, hanem, hogy *Krisztus az Ur-vacsorát azért rendelte, hogy éllyünk vélle.* Ebből semmi színnel ki nem jő, hogy csak akkor jelen a' Krisztus Teste, mikor élünk vélle. Mert az étket, azért főzik, hogy éllyünk vélle: a' bort azért szűrik, hogy megigyuk: a' házat azért csinállyák, hogy benne lakjunk: a' ruhát azért varják, hogy felöltözzük: de ebből ki nem sül, hogy nem ház, a' melyben nem laknak; nem ruha, a' melybe nem öltöznek, *etc.* Pag. 981. etc.

A' *Kalaúz* Bizonyságira, semmit helyessen nem mond. Sommában az én bizonyításom illyen vala: *Mikor Krisztus azt mondá; Ez az én Testem: Ez az én Vérem: igaz vólt az ő szava. Tehát, minek-előtte ennének, és egy-más-után azon egy Pohárból innának az Apostolok, jelen vólt az ő Teste Vére.* Kalaúz, II. 416.

Erre *Balduinus* így felel: *Az Evangeliomból meg nem mutathatni, hogy a' Krisztus szava-, és az Apostolok étele-itala között, üdő múlt vólna.* Mely mondással, helyén hadgya *Balduinus;* hogy, ha a' Krisztus szava eléb vólt, hogy-sem az Apostolok étele-itala, erejében marad a' mi bizonyságunk; és a' Krisztus Teste Vére, az étel-ital előt vagyon a' *Sacramentom*ban. Hogy pedig eléb kimondotta Krisztus az igéket, és az-után ettek ittak az Apostolok, nyilván kitetczik: Mert mindnyájan az Apostolok, azon-egy Pohárból ittak, mivel nevezet-szerént, *Ex hoc,* abból az egy Pohárból, mondotta Krisztus hogy minnyájan igyanak. És feljegyzi Sz. *Márk,* hogy ugyan azonból ittak minnyájan: *Biberunt ex illo omnes.* Egyszer'smind pedig tizen-ketten, nem ihattak azon egy Pohárból. Tehát alkalmas üdő folyt az Urunk szava után, míg az ötödik, hatodik, vagy az utólso Apostol ivott, mert nem kezdettek addig innya, míg Krisztus az ígéket el nem végezte, holott, a' ki ez-előt ivott vólna, nem a' Krisztus Vérét, hanem csak közönséges bort ivott vólna; a' mint *Balduinus* sem tagadhattya, helyén hagyván ama' mondást: *Accedit verbum ad Elementum, et sit Sacramentum;* hogy az Igének kimondásával lészen a' *Sacramentom.* Pag. 982. Matth. 26. v. 27. Marci 14. v. 23. Pag. 1013. ex August. Tract. 80. *in* Joan.

Annak-felette, mikor Krisztus az Apostolokat kínálá, hogy igyanak mindnyájan a' Pohárból; okát adá miért igyanak: *Hic est enim Sanguis meus,* mert ez az én Vérem. Tehát Vérnek kellett lenni minek-előtte innának. A' Kenyér színét sem adhatta Urunk egyszer'smind a' tizen-két Apostolnak egy-egy falatonként, hanem egy-más-után adta. Az Apostolok sem tették egyszer'smind szájokba: Mindenik pedig az-után ette, minek-utánna Krisztus azt Matth. 26. v. 28.

Matth. 26. v. 26. mondotta: *Vegyétek, és egyétek; ez az én Testem,* mert a' ki az-előt ette vólna, *Sacramentom*ot nem vett vólna. Tehát mind ezekből bizonyos, hogy eléb mondotta Krisztus az ígéket. Mihent kimondotta pedig azokat, ottan igaz vólt az ő szava, és jelen vólt az ő Teste. Tehát *ante usum,* ott vólt a' Krisztus Teste.

Kalaúz, II. 417. Említettem e' dologrúl a' régi Sz. Atyák tanitásit; előhozván *Irenæus, Tertullianus, Augustinus, Jerónimus, Ambrósius, Eusebius* szavait, és az egész Keresztyén világnak szokásit.

Pag. 984. Ezekre *Balduinus* künyü választ ád: *Non negamus, multos apud Veteres irrepsisse superstitiosos ritus;* a' Régiek, sok babonában részesek. Ezzel a' felelettel, minden hitele felfordúl a' Régi *Ecclesiá*nak. Mi előttünk pedig annyi hitele vagyon a' Régiek egyenlő tanitásának, és közönséges szokásának, hogy e' mellől a' *Balduinus* szaváért el nem állunk.

Ezek-után, nyargalódik *Balduinus* a' hazugság mezején. Nem Pag. 983. igaz, hogy Irenæus, *lib. 5. cap. 2.* és Ambrosius, *lib. 4. de Sacrament.* azokat a' szókat mondotta, mellyeket *Balduinus* feljegyez. Mert ama' szók nincsenek *Irenæus*nál: *Non conversione panis in Corpus, vini in Sanguinem.* Szent *Ambrús*nál sincsenek ama' szók; *Ut sint quæ erant, et in alium usum convertantur:* hanem így vannak; *Et in aliud convertantur.* Töb efféle gazságit nem szükség béírnom.

§ 3. A' Krisztus Teste, jelen vagyon-é mindenütt?

Nékem úgy tetczik, hogy a' *Sacramentom*nak erejére és mivóltára nézve, az *Ubiquitas* tellyességgel egybehozza a *Luteristá*kat a' *Calvinistá*kkal, Mert, ha a' Krisztus Teste, *ex vi Ubiquitatis,* mindenütt jelen vagyon: Tehát a' *Sacramentom*nak erejéből, és mi-voltából, semmi egyéb nem lészen, hanem hogy a' Kenyér jellé tétetik, mely jelencse a' Lelki táplálást, vagy a' Krisztus Testét. Ezt taníttya *Zvinglius* és *Calvinus.* De ám lássák ők mint alkosznak egymással.

N° 1. Hamissat tanít Balduinus az Ubiquitásrúl.

[1] Pag. 987. Azt írja *Balduinus;* hogy, [1]Fogantatástúl fogva a' Krisztus Teste mindenütt jelen vólt, sőt minden Isteni felségben részes vólt:
Pag. 993. *Ex unione Personæ, fluit* OMNIUM *Attributorum personalium communi-*
[2] Pag. 989. *catio.* [2]*Christus secundum Carnem, Divinæ majestatis factus est*

particeps, in primo conceptionis momento. Általlátá *Balduinus*, hogy ebből mingyárt az ütközik embernek elméjébe; hogy, ha a' több Isteni Tulajdonságok közöltettek a' Krisztus Testével mint az *Ubiquitas:* tehát, valamint a' Krisztus Teste mindenütt jelennek mondatik az *Immensitás*ért, úgy Örökké-valónak, Halhatatlannak, Láthatatlannak kel azt mondani, az Isteni *Æternitás*ért, *Immortalitás*ért, *etc.* Azért erre sok tétovazással felel.

Először: Azt feleli; hogy, *Két-féle Tulajdonságok vannak az Istenségben: Némellyeknek, külső* Energiái, *cselekedeti vannak. Ezek* Immediate, [1] *közben-vetés-nélkül közöltetnek, úgy hogy a' Krisztus Teste ezektül nevezetet végyen. Illyenek,* ugy-mond, *a' Mindenütt-valóság, Minden-túdás. Némellyeknek, semmi külső* Energiája *nincsen. Ezek* Mediate, *másnak közben-vetésével közöltetnek a' Testel, és a Krisztus Testének nevezetet nem adnak; ugy-mint,* Æternitas, Immortalitas, Immensitas; *az Örökké-valóság, Halhatatlanság, Mérhetetlenség.* Pag. 583, 999. [1] Vide supra, 627.

De I. Ezek csak *Balduinus* gondolati, mellyeknek a' Szent Irásban, és a' Régiek tanitásában fondamentoma nincsen. Mert, vallyon hol olvasta *Balduinus* a' Szent Irásban, az Isten tulajdonságoknak *Közbe-vetve, és Közbe-vetés nélkül való közlését?* Mely helyen mondotta a' Szent Lélek, mellyik ád ezek-közzül nevezetet a' Krisztus Testének; mellyik nem ád? Hol vagyon írva, mellyik Tulajdonságnak vagyon *Energiá*ja: mellyiknek nincsen? Sohúlt ezekrül emlekezet nincs a Sz. Irásban: sohúlt az *Ubiquitas*, sohúlt az *Omnipræsentia* nem neveztetik az Isten Könyvében: Hanem, mikor a' Sz. Irás jelenteni akarja az Istennek Mindenütt-valóságát, [2] *Immensus*nak nevezi őtet, noha *Balduinus* az *Immensitást,* különbözteti az *Ubiquitás*túl. II. Az *Ubiquitás*nak nincs nagyob külső cselekedete, mint az *Æternitás*nak. Mivel, a' mint az *Ubiquitas*-, vagy *Immensitás*-által, minden helyben jelen vagyon az Istenség: úgy az *Æternitas* által, minden üdők forgásában jelen vagyon változás-nélkül. III. Meg nem magyarázza *Balduinus,* mint lehessen, vagy mint kellyen annak lenni és mint kellyen azon érteni; hogy némely Isteni Tulajdonságok *Közbe-vetéssel,* némellyek *Közben-vetés nélkül* közöltessenek az Emberi természettel. IV. Ha a' Krisztus Testét, Isteni felségben nem öltöztetik azok a' Tulajdonságok, mellyek *Mediate,* közben-vetéssel közöltetnek a' Krisztus Testével, mivel a' Fiu Isten személyének közbe-vetése-által közöltetnek minden Tulajdonságok: következik, hogy az *Ubiquitas* sem tészi a' [2] Baruch 3. v. 25. et Symbolum Athanasij.

Krisztus Testét Mindenütt-valóvá. Mert bizonyos, hogy a' Testesülésben, azzal lett *immediate* eggyesülés, a' mi tulajdona a' Fiúnak, mivel, ha abban lett vólna, a' mi köz mind a' Három Személynek; következnék, hogy mind a' Három Személy eggyesült vólna az Emberi természettel, és megtestesült vólna.

Másodszor: Azt feleli *Balduinus;* hogy, noha minden Isteni Tulajdonság közöltetett a' Krisztus Emberségével, de azoknak erejét
Pag. 989. felakasztotta Krisztus, szenvedésének idején: *Christus secundum Carnem, in primo conceptionis momento factus est particeps Divinæ majestatis, sed ejus plenarium usum in statu exinanitionis suspendit.* Mire akasztotta? mint akasztotta fel ezeket Krisztus? meg nem magyarázza. Nem-is magyarázhattya. Mert, mint a' kiben fejérség vagyon, lehetetlen hogy fejér ne légyen: a' kiben melegség vagyon, lehetetlen hogy meleg ne légyen: úgy lehetetlen, hogy a' ki Mindenható, Mindenütt-való, és Halhatatlan, az ne légyen mindenütt, ne légyen halhatatlan, *etc.*

Pag. 993. Harmadszor: Az igaz-előt nem szaladhatván. *Balduinus,* megvallya; hogy, *Noha az Örökké-való, Halhatatlan személy, eggyesült a' Krisztus Testével: de azért, nem tette a' Krisztus Testét örökkévalóvá, halhatatlanná, mert, a' mint-hogy az Emberi és Isteni természet éppen maradtak, úgy azoknak Tulajdonsági meg nem sértettenek.* Ez bezzeg az igazság, mely az Emberségnek *Ubiquitássát* tellyességgel megrontya.

N° 2. Oktalanúl bizonyíttya Balduinus az Ubiquitást.

Egy bizonyságot sem támaszt *Balduinus,* melyre a' *Kalaúz*ban nem feleltem vólna: Hanem, az én feleletemen akadoz.

Pag. 990. Az Első Bizonyságot így hozza elő: *A' mi Isten jobján ül, mindenütt vagyon. A' Krisztus Teste, Isten jobján ül. Tehát mindenütt vagyon.* Első Részét bizonyíttya: *Mert az Isten jobja mindenütt vagyon.*

Ez merő vakság. Mert ezen formán, igy okoskodhatol: *A' mi*
Actor. 17. v. 28. *jelen vagyon az egész Istenségben, mindenütt vagyon. Te jelen vagy az egész Istenségben. Tehát te mindenütt vagy.* Első Része, bizonyíttatik *Balduinus* módgyára: *Mert az Istenség mindenütt vagyon.* Ezek esztelen okoskodások. Azért a' dolog ebben vagyon: Nincs
In Ipso sumus.
Kalaúz, I. 689 az Istennek, job és bal keze: Krisztus sem ül mindenkor vesztég. De mivel a' Királyok, és Bírák, ülni szoktak, mikor méltoságok

szerént Törvényt mondanak; és a' kiket tisztelni akarunk, job-felől ültettyük: ezzel a' két *Metaforá*val, hogy Krisztus az Atyának jobján ül, jelentetik, hogy Krisztus [1] *Minden Fejedelemségek, Hatalmak, Erők, Uralkodások feliben emeltetett.* És noha akkor adatott legnagyob méltóság a' Krisztus Emberségének, mikor az Isteni személlyel eggyesült a' Testesülésben: de külső és látható-képpen, ez a' méltóság fő-képpen akkor jelent meg, mikor az Emberi természet, minden teremtett-állatok feliben, menyben vitetett, és az Atyának dücsősségében helyheztetett. Abból pedig, hogy a' Krisztus Embersége illyen Felségre emeltetett, semmi színnel nem következik, hogy mindenütt jelen vagyon. De bár az Istennek oly nagy keze vólna-is, mely mindenütt vólna: szinte úgy nem következnék az Isten job kezén lételből, hogy az Emberség mindenütt vagyon; mint abból, hogy *minnyájan Istenben vagyunk,* nem következik, hogy valahol Isten vagyon, mindenütt ott vagyunk. Mert egy *spongia,* a tengerben lehet; de azért nincs mindenütt, a' hol a' tenger vagyon.

[1] Ephes. 1. v. 21.

Actor. 17 v. 28.

A' Második Bizonyságot, így erőssíti Balduinus: *Ha a' Krisztus Teste valamely helyen nincs az Igével, azon a' helyen felbomlott a' Személynek eggyesülése: az-az, nem testesült meg azon a' helyen az Ige.* Pag. 991.

Ez-is merő tudatlanság. Mert, 1. Valahol az Ige vagyon, mindenütt Ember: nem azért, hogy az Emberség mindenütt vólna; hanem azért, hogy az Igének személye eggyesült az egy helyen lévő Emberséggel. 2. Az Emberi természet, nincs minden helyen az Igében; hanem csak ott, a' hol az Emberség jelen vagyon. Mi-képpen mi Istenben vagyunk; a' tellyes egész Istenséghez-közel vagyunk: de azért, nem vagyunk mindenütt jelen az Istenséghez; hanem csak ott, a' hol a' mi természetünk vagyon: Úgy a' Krisztus Embersége, a' tellyes egész Igéhez-közel vagyon: *non tamen adæquate, quoad omnem Verbi immensitatem.* Mi-bennünk, a' Fejünk, az egész Lélekhez-közel vagyon, sőt attúl eleveníttetik: de azért ez az egész Lélek, lábunkban-is vagyon, a' hol nincsen a' Fejünk.

A' töb Bizonyságoknak, semmi új erőt nem ád *Balduinus:* és heába fárad annak erősítésében; hogy *a' Krisztus Emberségének adatott Mindenhatóság, Mindentudás, és az Istenségnek tellyessége.* Mert, jóllehet azokban a' Sz. Irás mondásiban, mellyek e' dologrúl szóllanak, nem a' Krisztus Emberségérül, hanem Krisztusrúl vagyon szó; és mind azoknak igazságára elégséges, hogy Krisztus, Istensége

szerént, Mindenható, Mindenütt-lévő, etc. De mindazáltal, azt-is jól mondhattyuk, hogy a' Krisztus Emberségének adatott minden Hatalom, Bölcseség, sőt az Istenség-is, mivel az Isteni személlyel eggyütt, az Isteni természet-is úgy adatott az Emberségnek, hogy azzal egy Személyt szerzene. Azért az Emberi természet, Mindenhatónak mondathatik; [1]*non in se,* nem magán és magában, hanem *in sua Hypostasi,* az ő Személyében, mely a' Fiu Istennek személye.

[1] Ita Balduinus, pag. 995.

Csúfoson akarja *Balduinus Ubiquistá*kká tenni a' régi Atyákat: *A' mely Atyák azt írták,* úgy-mond, *hogy annyi helyen jelen a' Krisztus Teste, menyi helyen áldoznak; az* Ubiquitást *tanították.* Így minket-is *Ubiquistá*kká tehet *Balduinus:* mert mi-is azt hiszük, hogy, valahol áldoznak, ott jelen a' Krisztus Teste. Hogy Szent Jerónimust, *per errorem,* tévelyegve írja szóllani, nem új dolog: mert egy nevezetes Atya sincs, kit ez-előt sokszor nem kárhoztatott vólna.

Pag. 995.

Pag. 996.

N° 3. Mint felel Balduinus a' mi Bizonyságinkra.

Kalaúz, II. 420.

Sok Bizonyságokkal állattam a' *Kalaúz*ban, hogy a' *Luterista Ubiquitás* nem helyes.

Eggyik Bizonyság, illyen vala: Ha a' Krisztus Teste mindenütt vagyon, az Isteni személynek eggyesüléséből: Tehát egy helyből másban nem mozdúlhat: tehát Szűz *Mariá*túl nem született; menybe nem ment; és senki a' *Sacramentom*ban nem észi a' Krisztus Testét, nem isza Vérét. Mert a' ki Anyától születik, egy helyből másba kel annak menni; A' mit észünk iszunk, annak szájunkból gyomrunkban kel szállani, egy helyből másban kel mozdúlni, mivel az igaz étel ital, semmiképpen nem lehet az eledelnek helyrül helyre való mozdúlása nélkül. Hogy pedig egy helyből másba nem mozdúlhat a' mi Mindenütt vagyon, bizonyítottam, I. Az Istenségnek példajából; mely mindenütt, minden állatokban jelen vagyon: de azért senki az Istenséget nem észi a' kenyérben, nem isza a' borban. És mikor az ember mozog, az ő-benne lévő Istenség egy helyből másban nem mégyen; csak azért, mert az Istenség mindenütt jelen vagyon. II. Az okosság mutattya; hogy, valami egy helyből másban mégyen, elhadgya azt a' helyt melyben eléb vólt; és oly helyet foglal, melyben eléb nem vólt, mert a' *Motus localis*nak, helyrül helyre való menetelnek természete, és mivólta, ebben ál. A' mi pedig mindenütt vagyon, új helyre nem mehet, és elébbi helyét el nem hagyhattya.

Erre *Balduinus* Kettőt felel: I. Éktelen szókkal pirongattya az én tudatlanságomat; mivel azt alítom, hogy a' *Sacramentom*ban úgy kel enni a' Krisztus Testét, hogy szájunkból gyomrunkban szállyon, maga, *Sacramentalis Corporis Christi manducatio, non fit trajectione Corporis in stomachum, sed assumtione in mysticum edulium, quæ fit modo nobis penitus impervestigabili;* szájunkból gyomrunkban nem mégyen a' Krisztus Teste, hanem az ő étele kimagyarázhatatlan. Az-is ő szava; hogy, *Ha valami része kiöntetik a' földre a' Pohárban lévőnek, nem öntetik ki a' Krisztus Vére.* Ez merő *Calvinista*ság; és a' Krisztus Testének valoságos ételét tellyességgel megrontya. Mert az igaz és valoságos étel ital, különben nem lehet, hanem ha szájunkból gyomrunkba mégyen a' mit észünk iszunk. Mivel azért *Balduinus* sem tagadhattya, hogy, a' ki mindenütt vagyon, az nem mehet egy helyből másban; kételen tagadni kel a' Krisztus Testének Vérének szájunkból gyomrunkban mozdulását, az-az, igaz ételét italát. Azon formán, tagadni kel igaz Születését, Menyben-menetelét, etc.

Pag. 1001. Ibid. Pag. 1058.

Az-is csúfos, a' mit a' Krisztus Menyben-menetelérül mond *Balduinus;* hogy a' mely Égben ment, nem valami teremtett magas hely: *Cœlum illud, non est locus aliquis supremus, et creatus.* Kár hogy meg nem magyarázta *Balduinus*, mi légyen az Ég, melyben Krisztus ment: szép dolgot tanúltunk vólna tőlle.

Pag. 1005.

II. Azt feleli *Balduinus;* hogy én Istentelen vagyok, mivel Istent a' mindennapi kenyérben jelen lenni mondom: *Impius est Jesuita, divinam naturam in pane quotidiano esse scribens, citra testimonia Scripturæ, et Orthodoxæ antiquitatis.* Hiszem temérdek vakság ez! A' Krisztus Testét mindenütt jelen lenni taníttya *Balduinus*, az Isteni *Omnipræsentiá*nak erejéből: az Istenséget nem akarja Mindenütt-lévőnek vallani! A' Sz. Irás nyilván mondgya; hogy az Isten *senkitül nincs távúl: mert ő-benne élünk, mozgunk, és vagyunk.* Azért, akárki hová mennyen[1] ott találllya Istent: mert ő, az eget és földet megtölti. A' Sz. Atyák pedig, száma nélkül így szóllanak: [2]*Nullus sine Deo locus.* [3]*Domini est omnia complere.* [4]*Deus ubique præsens est, et ubique totus.* Sz. Agoston, *Libr. 7. Confess. cap. 5.* írja; hogy, a' mint egy kis *spongia* a' tengerben, teli minden részeiben vízzel, úgy minden teremtett állat teli az Istennel. Ő-maga-is, *Balduinus* azt írja[5]; hogy, *Deus omnibus est præsens.* Ezekből megtetczik, hogy Első Bizonyságunkat meg nem fejtheti *Balduinus*, hanem igen temérdek tévelygésekkel akarja kerülni.

Pag. 1002.

Actor. 17. v. 27, 28.
[1] Psal. 138. v. 7.
Jerem. 23. v. 24.
[2] Hilar. lib. 1. de Trin.
[3] Ambros. li. 1. de Spir. Sancto, ca. 7.
[4] Aug. epist. 57.
[5] Pag. 1020. Contradictio.

Más Bizonyságunk a' *Kalaúz*ban, illyen vala: A' Szent Irás sokszor mondgya Krisztusrúl; hogy nem vólt némely helyen:
[1] Joan. 11. v. 15. Marc. 16. v. 6. [1]*Non eram ibi. Surrexit, non est hic.*

Balduinus azt feleli; [2]hogy, *Locali præsentia non fuit ubique Christus, sed Personali;* Hely szerént, nem vólt mindenütt Krisztus, Személy szerént jelen vólt. Ez-is semmi. Mert, a' ki valami módon vagyon valahol, arrúl nem mondhatni általlyában, *simpliciter et absolute,* hogy ott nincs. Mert, noha a Krisztus Teste, *Localiter,* a' testnek módgya szerént, nincs a' *Sacramentom*ban: de azért, a' ki általlyában így szóllana: *A' Krisztus Teste nincs a' kenyérben, vagy kenyér színében;* kárhoztatnák azt a' *Luteristák,* és *Calvinistá*nak mondanák. Azon-képpen, noha Isten nincs itt, vagy amott, *localiter, et circumscriptive,* testnek módgya szerént: de azért, ha ki általlyában így szóllana: *Deus non est hic,* nincs itt az Isten; hamissat mondana. Szinte úgy, ha a' Krisztus Teste, feltámadása után a' koporsóban volt, nem igazán mondotta az Angyal; *Non est hic,* nincs itt. Mert a' *Dialecticus*ok *regulája* azt tartya; hogy, *Particula negativa, complete distribuit terminum post se positum.*

[2] Pag. 997.

Ezen-kivül, az *Ubiquitást* azzal-is ostromlottuk: Mert a' Testesülés-által, nem úgy adattak az Isteni tulajdonságok az Emberi természetnek, hogy ezt Örökké-valóvá, Halhatatlanná, Szenvedhetetlenné tennék: Tehát Mindenhatóvá, és Mindenütt-jelenné sem tették. Mert eggyik Tulajdonságot, nem külömben közlötte az Ige az ő Testével, mint másikat. Erre a' mit beszél *Balduinus*, a' Munkálkodó, és Nem-munkálkodó vagy hívolkodó Tulajdonságokrúl, azt nem régen meghamissítók.*[1]

Pag. 999.

Supra, fol. 738.

Továb győzhetetlen Erősség az-is; hogy, Valakiben *intrinsece, formaliter* találtatik az Isteni tulajdonság, Isten az: A' Krisztus Testében találtatik az Isteni tulajdonság; ha igaz a' *Luterista* Vallás, hogy Mindenható, Mindenütt-lévő. Tehát a' Krisztus Teste, Isten.

Pag. 1003.

Balduinus erre csak azt forgattya: *Caro Christi est Omnipotens, Omnipræsens; non per naturam, ut Verbum, sed per communicationem, participationem;* hogy a' Krisztus Teste, közölésből Mindenható, nem magától. De ez hiuság. Mert, ha Mindenható a' Test ő-magában akár magától, akár másnak közöléséből légyen Mindenható, Istennek kel lenni. A' Fiú Istennek, születés által, az Atyától; a' Szent Léleknek, az Atyától és Fiútúl *communicál*tatnak, közöltetnek az Isteni tulajdonságok: de azért ugyan igaz Isten a' Fiú,

*[1] Megczáfoltuk.

és Szent Lélek. Mi-közöttünk-is, a' melegség a' tűztül közöltetik a' vasnak; de, mivel vélle közöltetik, és ő-benne találtatik a' melegség, igazán melegnek mondatik. Tehát azon-képpen, ha közöltetik-is a' Testel az Isteni tulajdonság, de ha Isteni tulajdonsága vagyon magán a' Testnek, ugyan igaz Isten a' Test, kinél e' világon temérdegb bolondságot nem mondhatni.

Végezetre, megmutattya *Balduinus,* hogy ő *Asinus ad lyram,* annyit túd a' *Theologiá*hoz, mint a' szamár a' hegedűhöz. Mert azt írja; hogy *A' Sz. Irás, Krisztusban az eggyik természetnek Tulajdonságit, a' másik természetnek tulajdonittya: mert a' dücsösségnek Urát mondgya megfeszültnek: az életnek megadóját mondgya megöletetnek.* Pag. 1003. 1. Cor. 2. v. 8. Actor. 3. v. 15. Ez merő balgatagság. Mert *Dominus gloriæ, Autor vitæ,* nem jegyzi magán az Isteni természetet, hanem, a' mint maga-is vallya Balduinus, *Naturam in concreto,* a' Személlyel eggyütt a' természetet. Pag. 1004. Mivel azért Krisztusban, mind az Isteni 's mind az Emberi természet, azon-egy Személyben ál; mindenik Természetrül *in concreto,* azon egy Személyben, igazán mondhatni a' más természetnek Tulajdonságit. Azért, igaz, hogy az Isten meghólt; hogy az Ember teremtette a' mennyet: mert azon-egy Személy, mely mind Isteni 's mind Emberi természetet foglal magában, eggyik természete szerént meghólt, másik természete szerént az Eget teremtette: A' Természetekrül pedig magán szólván, nem mondhattyuk, hogy az Istenség meghólt, vagy hogy az Emberség teremtette az Eget. Nem igazán írja tehát *Balduinus;* hogy *én nem hiszem, hogy az Isteni tulajdonságok közöltettek a' felvett Emberi testel.* Pag. 1005. Mert én bizonnyal hiszem, hogy az Isteni személyben és az Isteni személlyel eggyütt, az Isteni természet, és annak Tulajdonsági, közöltettek a' Krisztus emberségével. Hanem a' kérdés, *de modo,* a' közölésnek módgyárúl vagyon. Mert mi azt hiszük; hogy mi-képpen az Isteni személy úgy közöltetett az Emberi testel, hogy az-által a' Test *subsistat in Verbo,* Isteni személyben állyon; és nem úgy, hogy az Emberi test, Isteni személy légyen: azon-képpen az Isteni természetnek Tulajdonsági adattak a' Személlyel eggyütt az Emberi testnek; nem úgy, hogy az Emberi test, ezek-által, Örökké-való, Halhatatlan Isten légyen, hanem hogy a' menyire eggyek az Isteni személlyel, egy Személyt szerezzenek az emberi természettel. De ezeket a' *Balduinus* fejébe, bottal sem verhetnék: mert megvakította elméjét az Eretnekség.

§ 4. A' Kenyér meg nem marad a' Sacramentomban.

Pag. 1006. Először: Azon akadoz *Balduinus;* hogy új név a' *Transubstantiatio,* mert *1200.* esztendőben találták a' *Lateránomi Conciliom*-

[1] Kalaúz, II. 429. ban. De válasza vagyon erre a' *Kalaúz*ban[1], mert mindenkor hatalmában vólt, és lészen az *Ecclesiá*nak, hogy világosb szókkal magyarázza az Igazságot. A' régi Sz. Atyák, más szókkal éltek, mellyek ugyan ezent jegyzették. Mert, a' mint *Balduinus* írja,

Pag. 1017. *Utuntur Patres terminis illis, Conversionis, Transitus panis,* etc. Csudálom pedig, hogy újnak tartya *Balduinus* az *1200.* esztendőben lett Végezést! és eszébe nem vészi, hogy az egész *Luteristas*ág, es az *Ubiquitas,* Három-száz esztendővel újab a' *Lateránomi Conciliom*nál. Balgatagúl kárhoztattya azzal-is a' mi tanitásunkat; hogy

Pag. 1015. *a' Kenyér-változást, némely régi Eretnekek tanították.* Mint-ha szabad nem vólna valamit hinni, csak azért, hogy azt valamely Eretnek hiszi. Mint-ha sok dolgot nem hinne *Balduinus,* a' mit *Mahomet* vallott. Az Eretnekekben azért, azt kel megvetni, a' mit ő-bennek a' közönséges Keresztyén *Ecclesia* kárhoztatott. A' mit pedig igazán vallanak, nem kel azt kárhoztatni csak azért, hogy az Eretnekek is taníttyák.

Másodszor: A' mit feleltem az Újítók bizonyításira, mellyekkel a' Kenyérnek Változását ostromollyák, azt akarja bontogatni *Balduinus:* de roszúl, és fogatlanúl.

Abból, hogy a' *Sacramentom* Kenyérnek neveztetik, meg nem bizonyodik, hogy a' Kenyér megmarad: mert a' Sz. Irás, annak nevez sokszor valamit, a' miből lett, vagy a' minek külső színét viseli: és, valami éledel, azt sok helyen Kenyérnek mondgya; mint

Pag. 1007. a' *Kalaúz*ban mind ezeket sok példákkal mutattam. Ezt *Balduinus*

Pag. 1007, 1008. nem tagadgya; és, megengedi, hogy magán a' Kenyér nevezetből, erős bizonyság nem lehet. Hanem azt forgattya; hogy

[2] 1. Corint. 10. v. 16. [2]*A' Kenyér, Krisztus testének közösülése:* Tehát, mind a' Kenyér, mind a' Test megmarad: *Quia inter quæ communicatio est, ea distincta manent; cum nihil sit sui ipsius communicatio.* Tudatlanságon éppített esztelenség ez. Mert Szent *Pál,* nem azt mondgya, hogy a' Kenyér közöltetik a' Krisztus Testével (a' mint *Balduinus* alíttya;) hanem, hogy a' megszentelt Pohárból-való ital, mi-velünk a' Krisztus Vérét közli, az-az, a' Pohárból mi a' Krisztus Vérét iszuk. A' megszegett Kenyérnek vétele, a' Krisztus Testében-való részesülés.

Kenyérnek nevezi pedig a' *Sacramentom*ot, mi-képpen mingyárt a' Keresztyéneket-is Kenyérnek mondgya: *Unus Panis sumus omnes,* Vers. 17. *qui de uno Pane communicamus.*

Azt mondottam vala a' *Kalaúz*ban; hogy, szintén úgy nincs szem-fény-vesztés a' *Sacramentom*ban, mint mikor az Angyalok, emberi ábrázatban; a' Szent Lélek, galamb- és nyelv-képben megjelent. *Balduinus* esze-fordúltúl így ír erre: *Species Columbæ, fuit* Pag. 1009. *aliquid reale; species vero Panis, reale nihil est:* A' Galamb kép, valami valóság vólt; a' Kenyér színe pedig, nem valóság. Ám ítíllye meg a' ki nem bolond, ha a' Kenyérnek nagysága, ízi, fejérsége, nem valóság.

Az-után azt írja *Balduinus;* hogy *A' Hit dolgaiban, nem kel* Pag. 1010. *Csudát keresni: és nem csuda, hogy a' Krisztus Emberségének, természet szerént-való személye nincsen.* Ebből akarja kihozni, hogy a' *Sacramentom*ban sem kel semmi Csudát engedni. Ha a' Keresztyén Hit dolgaiban semmi Csuda nincsen: Tehát természet szerént tisztíttya meg lelkünket a' Keresztség: tehát a' Halottak feltámadása, Krisztus Urunk Szűztül születése, nem Csuda; mert ezek Hit dolgai.

Éktelenségnek tartya *Balduinus,* hogy *Accidens accidenti accidit.* Pag. 1011. Maga, nincs oly tudatlan a' ki azt nem látná, hogy *Quantitas hominis, movetur moto homine. Motus autem est accidens. Ergo quantitati accidit accidens.* Az-is bolondság; hogy, *Identitas corporis* Pag. 1012. *manere non potest, dum geminum ei tribuitur productionis principium.* Mert azon ember vólt *Lázár,* noha először Atyától Anyától született, az-után Krisztus Urunktúl feltámasztatott. Esztelenség az-is; hogy, *Accidentia Panis comburi non possunt.* Mert mikor a' Pag. 1013. közönséges Kenyér megég; az ő szine-is megég; és, ha a' Kenyér nélkül maradnak az *Accidens*ek, szinte oly künyü megérteni mint égnek meg az *Accidens*ek, mint-ha a' Kenyérrel eggyütt égnének. A' mit *Theodoretus*ból, és egyebekbül emleget *Balduinus* [1]a' Kenyér [1] Pag. 1013. Kalaúz, II. 431. megmaradásárúl, felelet vagyon arra a' *Kalaúz*ban. És még a' *Magdeburgi Centuriá*torok[2] sem tagadgyák, hogy *Theodoretus* a' [2] Gordon. Controv. 4. c. 4. n. 14. Kenyérnek Változását tanította; kiért őtet vétkesítik*[1].

Harmadszor: Igyekezik *Balduinus* felelni azokra a' Bizonyságokra, mellyekkel erőssítettem a' Kenyérnek Változását. Többiközött, illyen bizonyságot állattunk a' *Kalaúz*ban: Ama' szók, *Ez az én Testem,* az ő igaz, szokott, tulajdon, és *Figúra* nélkül-való

*[1] A miért őt hibáztatják.

értelmében vétetnek, mint *Calvinus*-ellen vallyák a' *Luteristák.* Tehát azt jelentik, hogy igazán Krisztus Teste az, a' mit a' Kenyérnek külső színe-alatt mutatnak. Ha pedig a' Kenyér ott vólna, igaz, és tulajdon szóllásnak szokott formája és módgya-szerént a' Kenyeret mutatná ama' mutató íge, *Hoc;* és így, a' Kenyér mondatnék Krisztus Testének. Maga, szinte oly bizonyos hogy a' Kenyér nem Krisztus Teste, mely bizonyos hogy a' kő nem kenyér, és hogy *Balduinus* nem ökör. Mert annál világosb igazság nem lehet, hogy *Disparata de disparatis prædicari non possunt;* azt annak nem mondhattyuk, a' mi külömb.

Pag. 1016. Erre *Balduinus* azt mondgya; hogy, *Magister Sententiarum, és egyebek taníttyák, hogy a' Lateránomi Conciliom előt, nem tartoztak a' Keresztyének hinni a' Transsubstantiatiót; hanem ezt a' Lateránomi Conciliom definiálta. És hogy csak magán a' Sz. Irásból,*

Pag. 1019. *meg nem bizonyodik a' Transsubstantiatio.* Azt-is számlállya; hogy a' Krisztus mondását, *Hoc est Corpus meum,* nem egy-képpen magyarázták a' *Catholicus*ok. De ezek nem derék dolgok. Mert, bár úgy vólna-is, hogy a' *Lateránomi* Gyölekezetnek nyilván-való *declaratió*ja, kinyilatkoztatása-előt, ennek hitelére nem kötelezteték közönségesen a' Hívek; ebből semmi egyéb nem következnek, hanem hogy sok régi Igazságot világosban ki szokott magyarázni az Anyaszentegyház: úgy hogy, a' mit az-előt nem tartoztak hinni a' Keresztyének, az-után annak hitelére kötelezteték. *Cyprianus* idejében, nem tartoztak a' Keresztyének, hogy az Eretnekektül adatott Keresztséget igaz Keresztségnek hidgyék: Azért Sz. *Agoston,* megmenti *Cypriánust* a' tévelygéstül, noha ezt nem hitte. De az *Ecclesiá*nak *declaratió*ja után, Eretnek vólna, a' ki azt nem hinné. Sok töb illyen példáink vannak. A' *Catholicus* Doktorok között, külömbözés vagyon, nem arrúl a' mi bizonyos, tudni illik, a' Kenyérnek Testé létérül; hanem, módgyának magyarázasárúl; és mint-hogy kellessék ezt bizonyítani. A' Szent Háromságnak, és Megtestesülésnek némely titkos mélységirül-is, külömböző elmélkedések vannak; mellyek a' valóságot fel nem bontyák.

A' *Kalaúz* Bizonyságira, semmit annál egyebet nem felel *Balduinus,* hogy a' Krisztus mondásában, ama' mutató íge, *Hoc,* Ez; nem csak a' Kenyeret, sem csak a' Testet mutattya, hanem, *Totum*

Pag. 1012, 1021. *complexum sacramentale, Panem et Corpus unitum sacramentaliter;* a' Kenyeret és Testet eggyütt. Errül mondgya Krisztus, hogy Ez az ő Teste. De megmutatám a' *Kalaúz*ban, hogy a' Kenyérrül,

sem magán, sem mással eggyütt nem mondhatta Krisztus, hogy az a' Kenyér ő Teste, mely mi-érettünk adatik. Mert a' Kenyér, nem Test: nem Krisztus teste: nem adatott mi-érettünk. Nem-is helyes a' *Balduinus* fogása a' *Hordó*rúl, és *Erszény*rül; mint a' *Kalaúz*ban világossan megmutattam. Pag. 1020.

Nem igazán írja *Balduinus*[1]; hogy a' Galamb, mellyet láta Keresztelő *János* Krisztus Urunk felett, Szent Léleknek neveztetik. Mert *proprie, Figura* nélkül, azt a' Galambot Szent Léleknek nem mondhatni, hanem Szent Lélek jelének. Azért Sz. *János* így szól: *Vidi Spiritum quasi columbam.* Ugyan azont mondom a' Nyelvekrül, mellyek Pünkösd-nap jelenének. Az Atyákat és Doktorokat mely helyesen mustráltassa *Balduinus,* abból megítílhetni, hogy [2]*citállya* Cajetanust, *in 4. Sententiar. quæst. 6. art. 1.* noha *Cajetanus* semmit nem írt *in 4. Sententiarum.* Arany-szájú Sz. *János* szavainak[3] írja, a' mit nem ő írt, hanem [4]más egy Constanczinápolyi *János.* A' több Atyák mondásira, rész-szerént a' *Kalaúz*ban feleltem: a' *Catholicus* Doktorok pedig, bővebben magyarázzák azokat. De *Balduinus* e' féle-mellől, halgatással múlik.

[1] Pag. 1020.
Joan. 1. v. 32. Actor. 2. v. 3.
[2] Pag. 1018.
[3] Pag. 1013.
[4] Vide Valent. 3. par. disp. 6. q. 3. p. 2. §. 7. Gordon. Controv. 4. ca. 4. n. 20.

§ 5. Az Egy-színnek vételérül.

Ugy járnak ez-aránt a' *Luteristák,* mint a' ki az árnyékon kapdosott, elejtvén a' konczot. Mert ez-előt hallók *Balduinus*túl; hogy a' *Luteristák* szájából, gyomrokban nem szál a' Krisztus Teste, hanem csak a' Kenyér. Azért a Krisztus Testének ételétül megfosztatván, a' Kenyér es Bor szinérül kötődnek. Tudom pedig bizonyoson, hogy itt-is lelki ismereti-ellen csavarog *Balduinus* az Igazság-előt; és tudva látva keres fogásokat, mellyekkel imígy-amúgy födözhesse hamisságát. Supra, fol. 743.

N° 1. A' Sz. Irás nem kötelez a' Két-szín vételére.

Nem igazán írja *Balduinus;* hogy, *Manifesto dolo,* nyilvánvaló csalárdsággal, *az Úr-vacsorárúl magyarázom az Isaias mondását.* Mert én nem magyaráztam; nem-is úgy hoztam elő *Isaiast,* mint-ha az Úr-vacsorárúl szóllana: hanem csak azt írtam, hogy, *az Isaias mondása szerént,* a' Boron veszekednek az Ujítók. Pag. 1022. Kalaúz, II. 440.

Nem igaz: hogy *a' Kalaúzban le nem írtam a' Luter szavait,* Pag. 1023.

mellyekkel az Egy-színnek vételét javallotta. Mert szórúl-szóra béírtam, *fol. 281.* Az-is hazugság; hogy az említett helyen, *De Captiv.*
Pag. eadem. *Babylonica* Luter azt tanította; hogy, *Valaki élni akar a' Sacramentommal, köteles, nem külömben venni, hanem Két-szín-alat.* Mert *Luter* így szól: *Non damno usum Unius speciei: Non peccant, qui Una specie utuntur.* Ha másutt külömbet tanított, régi szokását követte, hevet hideget fújt azon szájjal.

Sok Bizonyságokkal mutattam a' *Kalaúz*ban, hogy közönségesen mindeneket nem kötelezett Krisztus Két-szín vételre, sem a' *Sacramentom* szerzésével, és a' Vég-vacsorának példajával; sem azokkal a szókkal, mellyeket Utólsó Vacsorájában az Apostoloknak monda. Mert azokkal a' szókkal, ki nem rekésztette, de nem-is kötelezte a' kösséget a' két szín vételére, mivel ott az Apostoloknak szóllott. Sz. *János*nak pedig Hatodik részében, közönséges parancsolatot adott a' kösségnek-is, az ő Testének Vérének vételérül: de ott, az Egy-színnek vételét-is jóvá hadta.

Elősző azért; Noha Krisztus Két-szín alat szerzette, és adta Apostolinak az Vég-vacsorát: de a' szerzés, vagy példa, magán, parancsolat-nélkül, nem kötelez mindeneket: I. Mert, ha maga a' Szerzés, kötelezne mindeneket arra a' mit Isten szerzett: következnék, hogy az Egyházi rendekre, a' Püspökségre, *Diaconus*ságra;
[1] Rom. 13. v. 2. azon képpen a' Házasságra, sőt a' [1]Fejedelemségre, minden ember köteleztetnék, mivel ezeket Isten szerzette. Azon-képpen, Krisztus rendelte hogy megáldassék, és egyebeknek osztogattassék az Úr-vacsorája: de azért a' Predikatorok, nem engedik ezt mindeneknek, hanem magok járnak el benne. Ugy rendelte Krisztus a' Vég-vacsora osztását, hogy eléb az Apostolok lábát megmosná; és azt
Joan. 13. v. 14. mondá: *Vos debetis alter alterius lavare pedes:* mindazáltal, ezt a' rendelést, bűn-nélkül elhadgyák a' *Luteristák.* Az Ujítók-közzül némellyek a' Vesztég-ülést, némellyek a' Kenyérszegést, némellyek a' Más kezéből való vételt, szükségesnek vítattyák, hogy-már a' Krisztus példajának követéséből: de a' kik eszesbek közöttök, megvallyák, hogy ezekre a Krisztus példája, és első szerzése nem kötelez. II. Krisztus csak egyszer, csak Húsvétban, csak férfiaknak, csak Egyházi embereknek, vendég-fogadóban, vacsora-után adta az Úr-vacsorát: De az ő példája nem kötelez, hogy mi-is
Rom. 14. v. 15. ezen mivellyük. III. Mert Isten szava; hogy *A' hol parancsolat*
1. Joan. 3. v. 4. *nincs, vétek sincs a' megszegésben.* Tehát parancsolat-nélkül a' Példa, és Szerzés, nem kötelez.

Erre *Balduinus,* Elsőben, azt írja; hogy *E' szerént, a' Negyven-napi Böjtre sem kötelez a' Krisztus példája.* FELELET. Ha az Apostolok, és az *Ecclesia,* parancsolatot nem adtak vólna a' Negyven-napi Böjtrül: bizonyos, hogy kötelesek nem vólnánk arra, noha Krisztus Negyven-nap bőjtölt, mint-hogy illyen módon böjtölni mint Krisztus böjtölt, nem tartozunk. Pag. 1024.

Az-után, azt írja; hogy Valamit Krisztus szerzett, kötelezte arra mind azokat, valaki kért szerzette: *Omnis institutio includit præceptum et obligationem.* Azért, az [1]Egyházi állapatnak, és Házasságnak rendelése, kötelességet hoz, hogy a' Páp tanítcson, a' Házasok eggyességben éllyenek. FELELET. Lelki ismereti-ellen kerüli itt *Balduinus* a' mi Bizonyságunknak győzhetetlenségét. Mert, nem az a' kérdés, ha az Egyházi ember, és Házas személy tartozik-e azzal, hogy hívatallya-szerént visellye magát, mert tudgyuk, hogy *tartozik minden ember hívatallya szerént járni:* hanem azt kérdgyük, Ha tartozik-e minden ember Megházasodni, vagy Pappá lenni, mivel Isten rendelte a' Papságot és Házasságot? Ez-előt nem egyszer hallók *Balduinus*túl, hogy senki a' Házasságra nem köteles; annál-inkáb a' Predikátorságra, Püspökségre, Fejedelemségre. Az-is, *Luter*-után, *Balduinus* szava: *Christus non præcepit Sacræ Cœnæ usum, sive sub Una, sive sub Utraque specie, ut a nemine intermitti possit.* Azért nyilván és világoson következik, hogy csak magán a' Krisztus Szerzése, nem kötelez a' Két-színre. Arra nem szól *Balduinus;* hogy, *A' hol parancsolat nincs, ott bűn nem lehet:* Hanem azt forgattya, hogy a' mi a' *Sacramentom*nak természetit illeti, azt meg kel tartanunk; a' töb *Circumstantiá*kra, nem kötelezteténk. Kár hogy Szent Írásra nem mutat, a' hol ezt olvasta. Mert, noha az *Ecclesiá*nak tanitásából ezt mi-is tudgyuk: de csak magán a' Szent Irásból, nem tudom mint választhatta meg Balduinus *Substantialia, et Circumstantias.* Pag. 1024. [1] Pag. 1025. Ephes. 4. v. 1. Supra, 607, 621, 622. Pag. 1023. Luth. tom. 1. Germ. Jenensi, fol. 111. Pag. 1025.

MÁSODSZOR: A' *Kalaúz*ban bizonyítottam; hogy ama' szók, *Hoc facite,* nem köteleznek mindeneket a' Két-szín vételére: I. Senki az Evangelisták-közzül ezeket a' szókat nem említi, hanem csak Sz. *Lukács,* ő sem vitte a' Pohár adásra, hanem a' Pohár adás előt, mindgyárt a' Kenyér színének osztogatása után írja, hogy mondotta ezt Krisztus. Tehát ez a' mondás, nem kötelez a' Pohár vételére. Mert ama' mondás, *Ezt mívellyétek,* arra nem kötelezhet, a' mit a' Sz. Irás nem jelent hogy az-előt cselekedett, vagy cselekedni rendelt Krisztus, mivel ez annak a' két szónak ereje, *Hoc* Luc. 22. v. 19.

facite; hogy csak azt mutassák a' mi meglett, vagy léjendőnek jelentetett. De ezek a' szók-előt, semmi jelenség nem vólt a' Pohár-
1. Cor. 11. v. 24, 25. adásrúl. *Ergo, etc.* II. Sz. *Pál* ezen szókat említi a' Kenyér színének adása után: de a' Pohárrúl, külömben szól; tudni illik, hogy *Valamenyiszer iszszák, azt cselekedgyék Krisztus emlekezetire.* Mely mondás, nem parancsollya a' Pohár-vételt, hanem módgyát mutattya, mint vegyük mikor vészük. III. Csak azoknak mondotta Krisztus, *Hoc facite,* a' kiket kötelezett hogy azt mivellyék, a' mit akkor Krisztus mivele; tudni illik, hogy megáldgyák, megszentellyék, egyebeknek osztagassák az Urat. Erre pedig nem kötelezett mindeneket, hanem csak az Egyházi embereket. És [1]akkor rendelte Krisztus Papokká az Apostolokat, hatalmat adván nékik az Úr Testének szentelésére, áldására. Azért Krisztus Urunk, mindgyárt a' Kenyér szentelés-után, ama' szókkal, *Hoc facite.* hatalmat ada az Apostolokban az Egyházi Szolgáknak, hogy a Krisztus Testét szentellyék, mert nem-is mutathatni ennél egyéb szókat a' Szent Irásban, mellyekkel ez a' hatalom adatott vólna a' Papoknak.

[1] Ita Concil. Triden. Sess. 22. ca. 1. can 2.

Pag. 1026. Itt Elsőben, hazugúl reám fogja *Balduinus;* hogy Kétségesnek mondottam, ha *ez a' Krisztus szava kínálás-e, vagy parancsolat.* Maga ezekrül a' Krisztus szavairúl azt én nem írtam. Az-után, én
Pag. 1027. mondásomnak írja; hogy *Csak Sz. Lukács említette ezeket a' szókat,* Ezt mivellyétek. És hazuttol;*[1] mivel Szent *Pál*-is ezen szókrúl emlekezik. De én ezt a' *Kalaúz*ban nem tagadtam, sőt feljegyzettem, hogy Sz. *Pál*-is előhozza ezt a' mondást: hanem azt írtam; hogy
Kalaúz, fol. II. 445. *az Evangelisták-közzül, egyedül Szent Lukács emlekezik ezekrül a' szókrúl.* Mert Szent *Lukács*on-kivül, eggyik Evangelistánál sem találjuk ezeket a' szókat. Nem-is mond semmit okkal az Első és Másik Bizonyságunkra *Balduinus.* A' Harmadikat pedig, elő sem meri hozni: hanem azt fogja reám, hogy én így okoskodom: *Azt*
Pag. 1028. *parancsollya Krisztus hogy cselekedgyük, a' mit ő cselekedett. De Krisztus nem ivott a' Pohárból. Ergo, etc.* Ezt én nem mondottam: hanem, a mint nem régen előhoztam, úgy állattam a' Bizonyságot. De mivel arra nem tudott *Balduinus* felelni, másban ütteté a' dol-
[2] De hoc vide D. Thomam, 3. par. quæst. 81. art. 1. Ibid. Valentia. got. Nem-is ítílem bizonyosnak[2], hogy Krisztus nem ivott vólna maga Vérében a' Vég-vacsorán.

[3] Kalaúz, fol. II. 446. Matth. 26. v. 27. HARMADSZOR: Hat Jelenséggel erőssítettem a' *Kalaúz*ban,[3] hogy ama' mondásból, *Igyatok abból mindnyájan,* a' Két-szín vételének kötelessége nem bizonyodik; bár úgy volna-is, hogy ezek

*[1] Hazugságról vádol.

a' szók parancsolatot foglalnának, nem csak kínálást. Mert megvallya maga *Balduinus,*[1] hogy Sz. *Márk,* ama' szót, *Omnes,* Minnyájan, csak az Apostolokrúl érti. Ugyan-is, ha *generaliter,* tellyességgel mindenekrül kel érteni; Tehát a' Sidók, Pogányok, Bornemiszszák, és Kisdedek, kötelezetnek azzal a' mondással. Azért, a' kiknek parancsolta Krisztus hogy Minnyájan igyanak, azok *Minnyájan ittak,* úgy-mond Sz. *Márk;* tudni illik, a' Tizen-két Apostolok. Bezzeg ha Krisztus azt mondotta vólna; *Bibite omnes, et in posterum omnes bibant;* Igyatok minnyájan, és ez-után-is minnyájan igyanak: mi sem mondanók az Egy-színnek vételét elégségesnek. De jól tudta azt Sz. *Pál,* hogy Krisztus ezeket az ígéket, csak az Apostoloknak mondotta, nem mindeneknek, azért, mikor előszámlállya az Úr-vacsorának első rendeléséből, valami közönségesen a' Híveket illeti: tellyességgel kihadgya ezeket a' szókat; *Bibite ex hoc omnes.* Maga, ha ezek-is mindeneket illetnek: vagy feledékenség, vagy gonoszság vólna ennek elhagyásában; ott kivált-képpen, a' hol arra felel, hogy úgy adgya a' *Corintus*béliek eleibe a' *Sacramentom* dolgát, a' mint Krisztustúl vette.

[1] Pag. 1025.

Marci 14. v. 52.

1. Cor. 11. v. 23.

Azt pedig bolondúl feszegeti *Balduinus;* hogy, *Ha Krisztus csak az Apostoloknak mondotta a' Vég-vacsorán ezeket a' szókat: Tehát a' Pápista Papok se igyák a' Krisztus Vérét, mivel ők nem Apostolok.* Mert a' mit az Apostoloknak mondott Krisztus, attúl egyebeket nem tíltott, noha sok dologban nem-is mondotta azt mindeneknek, a' mit az Apostoloknak. Esztelenség az-is; hogy ennyíszer bizonyít *Balduinus* ellenünk *Cassander*rel, *Conradus Cingliu*ssal, mint valami derék emberekkel. Mert annyira böcsülli ezeket a' *Romai Ecclesia,* hogy Irásoktúl-is (az Eretnek könyvek Laistromában) tilalmazta a' Híveket. Nem okoson írja[2] *Hihetőnek, hogy a' Vég-vacsorán, a' gazda, cselédestül részesült a' Sacramentomban.* Mert mind a' három Evangelista[3], mely a' Vég-vacsorának historiáját írta, feljegyzi; hogy Krisztus Tizenkét Apostollal ült az asztalhoz. Nem-is említem, hogy senki a' régi Atyák-közzül jelentette vólna, hogy más valaki, az Apostolokon-kivül, részesült vólna az Utólsó Vacsorában. Az-is balgatagság; hogy, [4]*Ha Krisztus ama' mutato ígével,* Hoc, *csak azt a' Pohárt mutatta, mely akkor kezében vólt; a' Papoknak sem kellene innya, mivel az a' Pohár most meg nincsen.* Mert nem mindeneknek, hanem csak a' jelenvaló Apostoloknak mondotta Krisztus, hogy abból a' Pohárból igyanak: és így, azokkal a' szókkal, csak az Apostolokat kötelezte.

Pag. 1029.

Pag. 1025, 1029, 1041, 1042, 1047. etc.

[2] Pag. 1029.

[3] Matth. 26. v. 20. Marci 14. v. 17. Lucæ 22. v. 14.

[4] Pag. 1030.

Pag. 1031. Végezetre, káromkodás az-is; hogy, *Részegesek a' Papok: mivel magok megiszák a' mi a' Pohárban vagyon.* És; hogy *én, részegeseknek ítílem az Apostolokat,* mikor azt írom; hogy Krisztus ezekkel a' szókkal, *Ebből minnyájan igyatok,* azt hadta, hogy eggyik, kettei, mind meg ne igya, hanem úgy oszszák, hogy mindeniknek jusson. De oly kevés a' mit a Papok a' Kelyhből isznak, hogy abban részegségnek *materiá*ja, nem lehet. Mint-hogy az Apostolok között-is, részegség-nélkül, ketten hárman megihatták vólna azt a' Pohárt. Azért, csak cselcsapás*[1] itt-is a' *Balduinus* dolga.

NEGYEDSZER: A' Sz. *János* Hatodik részébül, mondottam, hogy a' Két-színnek vétele nem bizonyodik. Azt *Balduinus* helyén hadgya:
Pag. 1031. *Nemo nostrum hoc textu utitur.*

ÖTÖDSZÖR: Azt írtam; hogy a' Sz. *Pál* szavaival sem kötelez-
[1] Pag. 1032. tetünk a' Két-színre. *Balduinus* itt, Elsőben azt hazudgya[1]; hogy *fel nem jegyzettem a' Pál szavait.* Maga nyilván, öreg bötükkel a'
[2] 1. Cor. 11. v. 23. könyv szélire írtam ama' szókat: [2]*Ego enim accepi, etc.* Az-után azzal dicsekedik; hogy *Immár a' Krisztus szavaiból megmutatta a' Két-színnek szükséges vóltát. Mert mindeneket kötelez Krisztus, valakiért rendelte a' Vacsorát.* De ez hiuság, mert semmit nem bizonyított. Sőt világoson megmutatók, a' Házasságnak, Papságnak, Fejedelemségnek példajából, hogy a' Krisztus Szerzése csak magán, nem kötelez senkit hogy éllyen azzal, a' mit Krisztus rendelt. Mivel azért *Balduinus,* külömben nem túd felelni a' mi Bizonyságinkra, hanem csak nyilván-való hamisságokkal, megtetczik ebből a' mi igyünknek tekélletessége.

N° 2. A' Sz. Irásban jelenségi vannak az Egy-szín vételének.

Kalaúz, fol. II. 452. A' *Kalaúz* Első Jelenségének *Conglobata Argumentatio,* rövidségnek okáért csomóban előhozott erőssége, illyen: Ha Krisztus minden embert, lélek veszedelem-alat kötelezett a' Két-szín vételre: Tehát a' természet szerént-való Bornemiszákat-is kötelezte. De bizonyos, hogy ezeket nem kötelezte: mert Isten senkit lehetetlenre nem kötelez, üdvösség vesztése-alat. Tehát nem köteles minden ember a' Két-szín vételére: tehát a' Krisztus példájából és mondásából, *Generalis obligatio,* Közönséges kötelezés nem vétetik.

Pag. 1024. *Balduinus* feddi *Brentiust,* ki megengedte, hogy Egy-szín-alat
[3] Pag. 1035. vegyék a' Bornemiszák. Ő azt mondgya[3]; hogy Egy-szín-alat

*[1] Csélcsapás, bohóczkodás.

nem vehetik: hanem, *illos prorsus abstinere ab usu Cœnæ;* ő-nékik tellyességgel Vacsora-nélkül kel maradni. Azért, *Totum penitus Argumentum concedo,* megengedi éppen a' mi Bizonyságunkat. Helyén hadgya tehát, hogy nem kötelez Krisztus mindeneket a' Két-szín vételre. Azt pedig hamissan írja; hogy a' *Luteristák*ra fogom, hogy ők Sert, vagy Vizet adnak a' *Sacramentom*ban, a' hol Bort nem találnak. Mert azt én[1], nem a' *Luteristák*rúl, hanem *Bezá*rúl, és *Calvinus*rúl írtam. Pag. 1035. [1] Kalaúz, f. 438. et sequ.

Második Jelenség az vala: Egy-szín-alat éppen vészük Krisztust, Testestül Vérestül. Mivel azért, nem a' Kenyér-, vagy Bor-színe, hanem a' Krisztus Teste Vére ád üdvösséget, heában törödnek a' külső színeken az Ujítók.

Balduinus megengedi; hogy *a' Krisztus eleven Teste, Vér nélkül nem lehet.* Azt-is helyén hadgya; hogy, *Christus totus adest, sub quolibet symbolo;* mindenik szín-alatt, éppen a' tellyes Krisztus vagyon. Még-is azt meri mondani, [2]hogy *a' Kenyér színe-alat, csak Test adatik; a' Bor színe-alat, csak Vér,* mely két mondás mint férjen öszve, itíllyék meg a kiknek eszek vagyon. Hazud pedig abban[3]; hogy mi a' Kenyeret, csak Krisztus Testévé mondgyuk változni, és nem Vérévé. Mert noha, *ex vi verborum,* a' Kenyér-szentelő igék jegyzéséből, Testé változik a' Kenyér: de mivel a' Krisztus eleven Teste, Vér-nélkül nincsen; azon egy változással, egészen eleven Testé változik. Pag. 1036. Pag. 1037. [2] Ibid. et pag. 1057. Contradictio. [3] Pag. 1037.

Az-után, tagadgya *Balduinus,* hogy Sz. *János*nak Hatodik részében, az Úr-vacsorárúl légyen szó. De errül ez-előt szóllánk. Pag. 1038.

A' mely bizonyságot, az *Emaus*ban lett dologból, és az Apostoli Cselekedetekből előhoztam a' *Kalaúz*ban, arra *Balduinus* Kettőt mond: Eggyiket; hogy, Ha azokon a' helyeken az Úr-vacsorárúl vagyon szó; *per Synecdochen,* a' Kenyéren bort-is kel érteni. De ezt a' *Kalaúz*ban meghamisítók. Mert a' Sz. Irás szavain, többet és egyebet nem szabad érteni annál, a' mit jegyeznek, hanem-ha nyilván-való ok, vagy *autoritas,* mást mutat. Egyéb-aránt, akár-ki, akár-min, akár-mit érthetne. Másikat, azt forgattya; hogy, *Ha Krisztus Egy-szín-alat* consecrált, áldozott: *Tehát a' Papok-is megszentelhetik csak magán az Egy-színt.* Erre künyü a' felelet. Mert a' *Cathólicus*ok minnyájan egy-aránt vallyák, hogy a' mely Pap Egy-szín-alat *consecrál*na, nagyot vétkeznék, mivel nyilván megszegné az Anyaszentegyház parancsolattyát. De azért, sokan, és az én itíletem szerént, igazán taníttyák, hogy nem tilalmazta Pag. 1044, 1052. Kalaúz, fol. II. 453, 454. Pag. 1041, 1042.

Krisztus az Egy-színnek szentelését, mellyet *Emaus*ban maga példájával javallott. Ezt tanította *Albertus Magnus, Halensis, Adrianus Sextus, Major, Gabriel, Angelus, S. Antonius,* és sokan egyebek. Ez-okon, Krisztus Urunk mikor megparancsolá az Apostoloknak, és *Succesor*inak, hogy ők-is megszentellyék, és osztogassák az Urat, csak a' Kenyér színe-után olvassuk hogy általlyában parancsolá, *Hoc facite,* hogy azt mivellyük. Az-után, mikor a' Pohárt szentelé, nem mondá általlyában hogy azt mivellyük, hanem, *Quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.*

Gordonus Controv. 8. c. 4. Paulus, Actorum 20. sub Una specie consecrasse probat.

N° 3. A' Régiek éltek-e Egy színnel?

Temérdek vakságát mutattya ez-aránt *Balduinus.*

Először: Fondamentomúl veti; hogy, a' miket én előhozok a' régi *Ecclesiá*nak szokásiban, azok csak azt mutattyák, hogy sok rosz szokások vóltak régenten: *Ea tantum abusum celebrationis Eucharistiæ probant, quales prioribus statim sæculis plurimos irrepsisse haud diffitemur.* Megvallya azért *Balduinus;* hogy a' Keresztyének, néha otthon, csak magát a' Kenyér színt vették: de azt írja; hogy *Divulsio illa, seu separata sumtio partium Sacramentalium, abolita et prohibita fuit.* Nem látom, miért kel abban fáradnunk, hogy ércsük a' *Primitiva Ecclesia* szokásit, ha szabad így rongálni annak tanitását. Nem-is azért tiltotta az *Ecclesia* a' *Sacramentom*nak külön otthon Egy-szín alat vételét, mint-ha szabad nem lett vólna Egy-szín-alat venni: hanem egyéb illetlenségekért, mellyek a' *Sacramentom*nak haza-viteléből származtak, minek-utánna a' szeretet és buzgóság meg-kezdett hidegedni a' Keresztyénekben.

Pag. 1045.

Pag. 1046.

Másodszor; Hamissan, és lelki ismereti-ellen, nem egyszer írja *Balduinus,* hogy én így okoskodom: *Olim in Ecclesia, quibusdam Una tantum species fuit reservata. Ergo publica, ordinaria, ac solemnis consuetudo fuit, sub Una specie communicare.* Soha én ily bolondúl nem okoskodtam. Hanem, az én bizonyságomnak ereje illyen: *Ha néha némellyek csak Egy-szín alat vették az Urat a' régi Ecclesiában: Tehát a' régi Ecclesia nem itílte szükségesnek mind a' Két színt: nem hitte, nem tanította, hogy Krisztus mindeneket a' Két-szín vételre kötelezett: nem kárhoztatta Szentség-lopásnak, rontásnak nem itílte, ha csak Egy-szín-alat eggyesülnek Krisztussal. Bizonyos pedig,* és Balduinus sem tagadgya, *hogy néha Egy-szín-alat communicáltak a' régi Ecclesiában. Ergo.* Ez a' mi óldhatatlan bizony-

Pag. 1045, 1051.

ságunk. De mivel erre nem tudott felelni *Balduinus*, magától csinált vászal*[1] hadakozik. Mi sem tagadgyuk, hogy a' *Primitiva Ecclesiában, publice Két-szín-alat adták, valaki úgy akarta venni:* hanem, csak azt vítattyuk, hogy néha Egy-szín-alat vétetett az Úr Szent Teste.

Harmadszor: Tudgyuk azt mi-is, hogy a' Szentegyházakban régenten, rövid üdőre készen tartották a' Pohárt-is; mint *Baronius* példákkal megmutatta, *Anno Christi 404. et 456.* Sőt azt-is tudgyuk, hogy néha betegekhez-is vitték a' Két-színt; mint Sz. [1]*Exuperius*rúl olvassuk, hogy a' nagy szegénység-miatt, kosárkában hordozta a' Krisztus Testét, üvegben szent Vérét. De [2]*Athanásius* és *Chrysóstomus* azt nyilván írjak; hogy a' Szent Pohárt, senki házába nem vitte, hanem csak Egyházi ember kezéből ittak a' Pohárból. Erre *Balduinus* azt feleli; [3]hogy, *A' Pohárt nem volt szabad haza vinni, de más edényben haza vihették a' szentelt Bort.* Hiszem eszes ez: azt hiszi, hogy a' Kelyhet inkáb őrizték a' Hívek, hogy-sem a' Krisztus Vérét! Azt sem igazán mondgya[4]; hogy *Exuperius, in privata domo asservavit in vitro.* Mert *Jerónimus* nem mongya, hogy köz-házban tartotta üvegben a' Krisztus Vérét, hanem, hogy üvegben hordozta, tudni illik a' hová vinni kellett.

Vide Valen. 3. part. disp. 6. quæst. 8. p. 5. § 8.

[1] Baronius Anno 405. ex Jerony. ep. 4. etc.

[2] Vide Kalaúz, folio II. 460. et sequ.

[3] Pag. 1047.

[4] Ibid.

A' több Bizonyságok-ellen, szól beszél *Balduinus*, de semmit nem bizonyít. Azért nem ád okot, hogy valamire újob feleletet adgyunk.

N° 4. Szabadsága, és oka vólt az Ecclesiának az Egy-szín rendelésre.

Calvinus sem tagadgya; hogy elein, a' *Primitiva Ecclesiában* oly szokás vólt, hogy a' kisded Gyermecskéket részesültették az Oltári-szentségben; a' mint errül bizonyságot tészen *Dionisius Areopagita, Cyprianus,* Sz. *Agoston,* és egyebek. Csak a' Bor színe alat adták pedig az Apróknak az Urat, mint a' *Cyprianus* szavaiból kitetczik, és nyilván írja *Húgo* de S. Victore[5]; *Parvis recens natis, Sacramentum in specie Sanguinis est ministrandum digito Sacerdotis, quia tales naturaliter sugere possunt.* Ezt a' szokást, az Anyaszentegyház méltó okokból elhagyá. Azon-képpen, a' *Primitiva Ecclesiában*, mikor Sz. *Pál*[6] *Timótheust* környül-metélteté, szabad vólt a környül-metélés: de azután tilalmas lén. A' felett[7]; a' Véres állatok étele-is szabados vólt elsőben: az-után megtíltaték: és az

Calvin. lib. 4. cap. 16. n. 30.

Dionys. de Eccles. Hierar. c. ult. Cyprian. de Lapsis, n. 10. Aug. epist. 23. ad Bonifacium.

[5] Hugo lib. 1. c. 20. de Cærimoniis.

[6] Actor. 16. v. 3.

[7] Vide Kalaúz, folio II. 462.

*[1] Vázzal, csontvázzal, kisértettel.

a' tilalom, üdő-jártára ismét elvéteték. Ezekből, és töb hasonló dolgokból megtetczik, hogy a' mirül Isten parancsolatot nem adott, azt néha követheti, néha megtílthattya az *Ecclesia,* ha elégséges okai vannak a' tilalomra. Mivel azért megmutatók, hogy a' Két-szín vételérül nincs parancsolat, noha elein szabad, sőt néha az Ecclesiától parancsolva-is vólt a' Két-szín vétele, úgy-mint *Leo* Pápa-idét: de az-után azt megtílthatta az *Ecclesia.*

Egy-nehány okát adtam pedig, mellyekre nézve, méltán rendelhette az *Ecclesia,* hogy Egy-szín-alat vegyük közönségessen az Urat.

Pag. 1054, 1055. *Balduinus* mindezekre, csak azt *repeta*llya únalmason*[1]; hogy *Isten parancsolta a' Két-szin vételt:* De ezt soha meg nem bizonyíthattya. Mert bezzeg mí-is azt vallyuk; hogy, ha Isten parancsolta vólna a' Két-színt, semmi ok, semmi tekintet nem vólna elégséges annak elváltoztatására. De mivel Krisztus, sem tíltotta, sem parancsolta a' Két-színt; az *Ecclesia* szabadságában hadta Pag. 1057. ennek rendelését. Bolondúl akadoz azon, hogy *a' bor színét mondottam* künnyen elváltozni: mint-ha csak a' bornak *color*árúl szóllanék. Mert én közönségessen, *de speciebus vini,* a' bornak külső, látható, érzékenység alá vettetett tulajdonságirúl mondottam, hogy hamar megvéterednek*[2], vesznek. Nem-is álmodtam arrúl, hogy a' külső *color*túl, festéktül kellyen várni a' lélek üdvösséget.

Nem tudom minek nevezzem azt a' *Balduinus* szemtelen [1] Pag. 1059. czigányságát[1], hogy Kilencz okot számlál az egy szín vétele-ellen: [2] Rationes illas proponit: sed solvendo infirmas ostendit Cajetanus, in illum locu Aquinatis. különböző aprób bötükkel pedig, mint-ha ezeket[2] *Aquinas Tamás, 3. parte quæst. 80. art. 12.* irnája. Maga, előttem tartom Sz. *Tamást,* és látva látom, hogy azokat ot Aquinas nem írta, sőt azon a' helyen, állattya az Egy-szín vételének elégségét. De illyen a' *Balduinus* dolga, hazugsággal fóltozza rongyos Vallását, mivel igazsággal bé nem födözheti.

§ 6. A' Mise ellen mint harczol Balduinus.

Supra, folio 605, 621. Ennek-előtte nem egyszer hallók, mint dicsekednek a' *Luteristák,* hogy ők a' Misét szokot *Ceremoniá*ival megtartyák. *Balduinus* [3] Pag. 1066. sem tagadgya; hogy az Úr-Vacsorának szolgáltatása[3], *est cultus Divinus,* Isteni tisztelet és szolgálat.

*[1] Unalomig. — *[2] Megöregszenek, megavulnak

N° 1. Mint bizonyíttya Balduinus, hogy a' Mise nem áldozat.

Valamit a' *Kalaúz*ban írtam az Áldozatnak mivóltáról, helyén hadgya *Balduinus*[1]: és azt írja; hogy *Az Áldozathoz nem kívántatik vér-ontás, sem ölés: elég, ha egyéb-képpen változik valami az Áldozatban.* Hanem, Elsőben, azt vítattya; hogy *Természet oktatásából, nem lehet semmi Áldozat, hanem Isten parancsolattyából.* Ennek semmi bizonyságát nem adgya. Mert hogy *Moyses, Abel,* és egyebek, Isten oktatásából áldoztak; abból ki nem sül, hogy senki egyéb nem áldozott a' Természet vezérléséből; mivel Sz. *Pál* írja; hogy *A' népek, Természetnek okosságából cselekedték, a' mit a' Törvény parancsol.* Az-után, Ket bizonyságot állat *Balduinus,* hogy a' Mise nem áldozat: I.[2] *Sz. Pál írja; hogy Bün-bocsánat, nem adatik Vér-ontás nélkül. A' Misében vér nem ontatik. Tehát bün sem bocsáttatik: tehát a' Mise nem Engesztelő áldozat.* Erre azt felelem; hogy *Balduinus* czigányúl, lelki ismereti-ellen, kihadgya a' Sz. *Pál* mondásából, a' mi annak igaz értelmét kimutattya. Mert Sz. *Pál,* nem szól arrúl a' Bün-bocsánatrúl, mely az *Ecclesiá*ban a' Hit-, Keresztség-, *Penitentia-*, és egyéb *Sacramentomok*-által lészen, hanem, nevezet-szerént szól az Oo Testamentombéli Tisztúlásokrúl: *Omnia* PÆNE *in sanguine* SECUNDUM LEGEM *mundantur: et fine Sanguinis effusione non fit remissio.* Látod-e, hogy a *Moyses* Törvénye szerént való Tisztúlásokrúl emlekezik? és azokrúl-is határozva, *Pæne.* [Akarnám hallani, mit felelne *Balduinus,* ha ki illyen *argumentumot* támasztana eleiben: Vér-ontás-nélkül nem leszen a' bünbocsánat. Mikor megkeresztelnek, mikor Hiszünk és Penitenciát tartunk, vér nem ontatik. Tehát mikor Kereszteltetünk, Hiszünk etc. bün nem bocsáttatik. A' mit erre felelne, azt felellyük mi . . .]*[1] Jóllehet, a' mint[3] ezennel meghallyuk, Krisztus Urunk mondotta, hogy a' Vég-vacsorán ki-öntetet az ő Vére: azért most-is ki-öntetik, valamikor a' Pohárból megiszszák. II. Azt forgattya *Balduinus;*[4] hogy, *A' mit Istennek áldozunk, annak el kel romlani, meg kel szűnni, meg nem kel maradni; a' mint Bellarminus írja, Lib. 1. de Missa, cap. 2. De az Ur-vacsorában, a' Krisztus Teste el nem romol, és meg nem szünik. Tehát a' Krisztus Teste nem áldoztatik.* Ezt csuda mely nagy festommal*[2] mustráltattya egy-nehányszor *Balduinus.* De álnakság minden dolga. Mert *Bellarminus,* a' maga szavát megmagyarázta, és ezt a' bolondságot meggátolta, így szól-

[1] Pag. 1061.
Pag. 1060.
Rom. 2. v. 14. 15.
[2] Pag. 1062, 1070, 1072. Hebr. 9. v. 22.
Hebr. 9. v. 22.
[3] Infra, folio 401. Vide contra Farkas lib. 2. c. 6. §. 2. n. 2.
[4] Pag. 1062, 1073.

*[1] A zárójelbe foglalt rész az új kiadásba szánt toldalék. — *[2] Garral, parádéval.

Bellar. lib. 1. de Missa, cap. 27. §. Tertio.

ván: *Corpus Christi, nullam in se læsionem pætitur, neque Esse suum Naturale amittit cum manducatur in Eucharistia: amittit tamen Esse Sacramentale: desinit realiter esse in Altari: desinit esse cibus sensibilis.* Látod-e, hogy *Bellarminus* a' Krisztus Testét magában elromolni nem mondgya: hanem elégségesnek ítíli, hogy a' *Sacramentom* vétele-után megszünik ot lenni a' hol eléb vala. Én is a' *Kalaúz*ban megmutattam; hogy az Áldozatban, nem annak kel elrontatni, a' mi *terminus*sa, hanem a' mi *materiája* az Áldozatnak. Mikor valamit éppen megégettek *Holocaustum*ban, nem az rontatott el a' mire változott, hanem a' minek megkellett égni. Azért itt is, elég az Áldozathoz, hogy a' Kenyér Krisztus Testévé változzék.

Vide Contra Matth. 26. quæst. 21.

Kalaúz, folio II. 487.

Vitulus in cineres mutatus, non sinis.

N° 2. Mely temérdek hazugságokkal himezi Balduinus irását.

[1] Pag. 1062.

Azt mondgya *Balduinus*[1]; hogy ők, nem vetekednek*[1] a' Misének *Ceremoniá*irúl. És mivel én azt írtam, hogy itt az a' Kérdés; *Ha az Ur-vacsorának szolgáltatásában, tulajdon és igaz Áldozat vagyon-e?* Balduinus azt írja; hogy nem ez a' kérdés: hanem az; *Ha a' Mise Engesztelő áldozat légyen a' bünökért, és büntetésekért?* De *Balduinus* Két Kérdést egybeelegyít. Mert eggyik, és fő Kérdés az; *Ha a' mise áldozat-e?* És, ha Áldozatnak mutattatik, másik Kérdés támad: *Micsoda Áldozat? Csak Emlekeztető-e, vagy Isten-engesztelő?*

Pag. 1063.

Pag. 1063, 1071.

Itt pedig, Két nagy Hazugságot ír: Először; hogy én, *in Responsione ad 1. Argumentum,* tagadom a' Misét Engesztelő áldozatnak lenni, hanem csak Emlekezetre valónak ismérem: És hogy ellenkezem a' *Tridentomi Conciliom*mal mely kárhoztattya, hogy a' Mise, *nuda commemoratio Sacrificii in Cruce peracti.* Ezt eléb-is egy-nehányszor említé *Balduinus.* De hamissan, mert ő-maga fel-

Vide supra, fol. 486, 606.

[2] Pag. 1071.

jegyzi, hogy én a' *Kalaúz*ban így írtam[2]: *Missa est Sacrificium commonefaciens Cruenti Sacrificii, ejusque fructum in nos derivans;* a' Véres áldozatra emlékeztető, és gyümölcsének reánk-szállító Áldozat a' Mise. Ezek bezzeg én szavaim. Ez a' *Tridentomi Conciliom*

[3] Sess. 22. c. 1.

tanítása; mely a' Misét oly Áldozatnak mondgya[3], *quo Cruentum in Cruce repræsentaretur, ejusque memoria permaneret, illus Virtus in remissionem peccatorum applicaretur.* [[4]Oblatione placatus Dominus, gratiam et donum pœnitantiæ concedens, crimina dimittit.]*[2] Azért ezt az Áldozatot, puszta emlekezetnek nem tanítottam: mivel

[4] Ibid. cap. 2.

*[1] Vitatkoznak. — *[2] Az első kiadáshoz készült toldalék.

azt írtam, hogy a' Krisztus halálának, és váltságának hasznát, reánk szállíttya; malasztot, segítséget nyervén Istentül a' megtérésre, és jóban öregbülésre, mert, [1]*Deus hoc Sacrificio placatus, bonum motum inspirat.* Ez az Áldozat, nem külömben engeszteli Istent, hogy a' bünös embernek megengedgyen: hanem, a' bünös embernek jó indúlatokat nyér, mellyekkel igaz Hit és *Penitentia* által, Istenhez térjen. Másodszor, azt hazudgya *Balduinus*[2]; hogy *Aquinas Tamás, megveti a' Pápista Ecclesiának vallását, hogy a Krisztus Teste egyszer a' Kereszt-fán áldoztatott az Eredendő bünért; az Oltáron pedig, mindennapi büneinkért áldoztatik.* Medgyünk ezzel az emberrel? Ennek-előtte igy írt vala: *Christum pro Originali tantum peccato, Passione sua satisfecisse; pro Actualibus autem delictis, per Missas satisfieri, Thomas expresse docuit.* Im hallod, a' mit eggyüt Sz. *Tamás*ra fogott, azt másutt Sz. *Tamás*rúl megvetetnek írja: és mind a' két ellenkező mondásra, ugyan azon helyt említi a' Sz. *Tamás* Irásából; *Opusculum de Sacramento Altaris, cap. 1.* De mind a' kettőben hazud. Mert eléb is mondám, hogy soha Sz. *Tamás* nem írta, hogy Krisztus a' Keresztfán, *Tantum*, csak az Eredendó bünért tett eleget. A' *Romai Ecclesia* Vallását-is a' Misérül, sohúlt meg nem vetette; sőt állatta, bizonyította szent Tamás.

[1] Bellar. lib. 2. de Missa, cap. 27. § Deus. Vide supra, fol. 606.

[2] Pag. 1063.

Pag. 510. Contradictio.

Supra, fol. 606.

N° 3. A' Mise igaz Áldozat.

Minden közbe-vetésben, oly nyilván-való Sz. Irással bizonyíttatik *a' Catholica* Vallás, hogy ezek-előt külömben nem szaladhatnak az Újítók, hanem *Figurák*at, és egyéb hamis magyarázatokat fejektül gondolván. Kire ha szabadság adatik, semmi bizonyost nem vehetünk a' Sz. Irásból: mert a' Szent Léleknek igen világos szavait-is, künyű, hol mi *Metaforák*kal, és egyéb találmányokkal idegen értelemre csigázni. Itt-is azért, az Úr-vacsorának rendeléséből, és egyéb bizonyos Jelenségekből nyilván megmutathattyuk, hogy az Úr-vacsorának szolgáltatásában, igaz Áldozat vagyon:

I. Mert valamit emberi elme szükségesnek gondolhat az Áldozathoz, mind feltalálni azt ebben az Isteni szolgálatban. Ezen *Balduinus*[3] nevetéssel mégyen által: de semmit nem említ az Áldozathoz szükséges dolgokban, a' mit fel nem találna az Úrvacsorának áldozásában. Hamissan mondgya pedig; hogy *én fel nem írtam, micsoda szükséges az Áldozathoz.* Mert, mikor az Áldozatnak mivóltát magyaráztam, nyilván megmondottam, mi kivántatik az áldozathoz.

Kalaúz, fol. II. 471. et sequ.

[3] Pag. 1064.

II. Illyen bizonyságot állattam: *Ha Krisztus a' Vég-vacsorán áldozott; bizonyos, hogy most-is áldoznak a' Papok, az Ur-vacsorának áldásában: mivel azt mivelik a' mit Krisztus mivelt. Bizonyos pedig, hogy Krisztus a' Vég-vacsorán áldozott.* Ezt illyen-képpen bizonyítám: *A' hol a' Krisztus Teste adatik, és Vére ontatik bününk bocsánattyáért, ott igaz Engesztelő áldozat találtatik De a' Vég-vacsorán, a' Krisztus Teste adatott, és Vére ontatott bününk bocsánattyáért. Tehát a' Vég-vacsorán igaz Engesztelő áldozat találtatott.*

Lucæ 22. v 19
1 Corinth 11. v. 26

Első Része, az Áldozatok természetinek mi-voltából bizonyos. Második részét, Urunk mondgya: Ez az én testem, mely ti-érettetek, [1]*datur* adatik. [Sz. Lukacs a Deák és Görög bötu-szerént *verba præsentis temporis habet.* Szt. Pálnál[2] a Görög bötü-szerént, sot a' *Béza* és *Tremellius* fordítása-szerént Krisztus Urunk így szólott: *quod pro vobis traditur,* mely most a jelenvaló üdőben adatik ti-érettetek.]*[1] A' Pohárrúl Görög bötüben így vannak a' szok Szent *Lukács*nál: Ez a' Pohár, mely tí-érettetek, [3]*effunditur,* kiöntetik, holott a' Pohárra szolgál, a' *casus* szerént, a' kiöntés; mint a' *Kalaúz*ban[4] megmutattuk, és a' *Beza, Tremellius* fordítása szerént-is, Jelen-valo üdőt jegyez a' Krisztus szava, *Effunditur.* Azon-képpen Sz. *Máté*nál a Görög bötüben, így szól Krisztus: Ez az én Vérem, mely ti-érettetek, [5]*effunditur,* öntetik, bünök bocsánattyára. Sz. *Márk*-is, azon szóval él, [6]*Effunditur,* és úgy fordíttya a Gorogbül *Béza, Tremellius.* Azért Krisztus Urunk, a Gorog bötü-szerént, mindenütt *Verbo Præsentis temporis usus,* Jelen-való és nem jövendő üdőt jegyző szókat mondott: *Datur, traditur, effunditur.* Most adatik, most öntetik ki; [nem csak az Apostolok szájában ontetik pedig a kereszt-fán való vérontásnak jegyzésére, hanem *pro vobis,* az Apostolokért, et *pro multis,* és sokakért, kik jelen sem voltak az vég-vacsorán. Tehát Krisztus a vég-vacsorakor adta testét, és kiöntötte vérét mi érettünk; noha azért a kereszt-fán véres áldozattal kiöntötte Krisztus szent vérét: de a vég-vacsorán is sebesítés-nélkul az Apostolok szájában öntötte szent vérét a bornak szine-alatt. És ez okon akarta a Szent Lélek hogy a *Bibliában* mind *præsenti tempore,* mind pedig *futuro* mondatnék, hogy *effunditur et effundetur, datur et dabitur,* adatik a Krisztus teste és kiontetik vére, mert a vég-vacsoran is adatott és kiöntetett:

[1] Lucæ 22 v. 19
[2] 1 Cor 11. v 24
[3] Ibid v. 20
[4] Kalauz, folio II 392.
Matth 26 v 28
[6] Marc 14 v 24
Effunditur dum sumitur

*[1] A zárójelben olvasható rész az első kiadás következő szövege helyébe készült A' Görög bötü szerént, mind Sz *Lukács,* mind Sz *Pál,* Jelen való üdőt jegyző szóval irják a' Krisztus mondását, és úgy fordittya *Beza, Tremellius,* egyebekkel.

A kereszt-fán és az-után az Ecclesiának szünetlen áldozattyában is adatik és kiöntetik a hivek szájában.

Ez oly nyilván-való Bizonyság, hogy az Újítók egyéb úton ki nem feselhetnek belőle: hanem, szokott módgyok [1]*Figurával* akarják a' Sz. Irást vesztegetni*[1]. És azt akarják, hogy præsens pro futuro accipiatur. Mikor az Irás azt mondgya, hogy most adatik, most öntetik ki, azt kel érteni rajta, hogy nem most adatik és öntetik. Maga*[2] [2]nyilván-való szükséges okok nélkül nem szabad a Sz. Irás szavainak értelmét *Figurákra* csigázni. Megmutattuk pedig az Ellenkezők bizonyságának fejtegetésében, hogy semmi okok nincsen, miért kellyen a bötüt elhagyni, és annak hamis magyarázását keresni. Elég azért nekünk, hogy az Isten szavának tulajdonsága és bötü szerint való magyarázása. E mellett a' régi *Ecclesiának* és szent Atyáknak egyenlő értelme mellettünk vagyon, és bolondságnak tartyuk, ha ki ezek ellen a maga saját elmélkedéséből gondolt *Figurára*, és a bötünek tulaidon jegyzésivel ellenkező magyarázatra támaszkodik.]*[3]

[1] Per Enallagen.

[2] Vide Bald. supra, fol. 647.

III. Igy bizonyítottam: *A' hol Uj Testamentom rendeltetett, ott Áldozatnak kellett lenni. A' Vég-vacsorán Krisztus Uj Testamentomot rendelt. Tehát ott Áldozatnak kellett lenni: Tehát nékünk-is áldoznunk kel az Úr-vacsora szolgáltatásban, mivel arra kötelezetünk, hogy azt mivellyük, a' mit akkor mivele Krisztus.*

Első Részét bizonyítám. Mert Sz. *Pál* írja; hogy szükségképpen eggyütt jár az Új Törvény az Új Papsággal. Tehát, a' hol Új Törvény és Testamentom rendeltetett, ott Új Papságnak kellett lenni, és Új Áldozatnak, mivel, [3]*Minden Pap áldozásra rendeltetik; és minden Papnak kel valamivel áldozni.*

Hebr. 7. v. 12.

[3] Hebr. 5. v. 1. cap. 8. v. 3.

Másik része, Krisztus szava. Mert a' Vég vacsorán, a' pohárban való Vért, *Új Testamentom*nak nevezi Sz. *Lukács*nál,[4] és Szent *Pál*nál[5]. Sz. *Máté*nál[6] pedig, és Sz. *Márk*nál[7], *Új Testamentom Véré*-nek mondgya a' mit a' Tanítványoknak ada. Tehát

[4] Lucæ 22. v. 20.

[5] I.Cor. II. v. 25.

[6] Matth. 26. v. 28.

[7] Marc. 14. v. 24.

*[1] Megrontani. — *[2] Ámde, azonban.

*[3] A zárójelbe tett rész az első kiadás következő szövegét módosítja: Tehát Krisztus a' Végvacsorakor adta, és öntötte bününk bocsánattyáért az ő Testét Vért. A' Deák *Bibliá*ban, a' Krisztus szava Szent *Lukács*nál, Jelen-való üdőt jegyző szóval vagyon, [1]*Datur*. A' több Evangelisták szavait, *in Futuro* fordították: *Dabitur, effundetur;* hogy Jövendő üdőre-is tartozandó dolognak ismérnők az Urunk rendelését.

[1] Lucae 22. v. 19

Ez oly nyilván-való Bizonyság, hogy az Újítók egyéb-aránt ki nem feselhetnek belőlle: hanem, szokott módgyok szerént, [2]*Figurá*val akarják a' Sz. Irást vesztegetni. Maga[3] nyilván-való szükséges okok nélkül, nem szabad a' Sz. Irás szavainak értelmét *Figurák*ra csigázni. Megmutattuk pedig az Ellenkezők bizonyságának fejtegetésében; hogy semmi okok nincsen, miért kellyen a' bötüt elhagyni, és annak hamis magyarázását követni. Erre *Balduinus* semmit nem felel.

[2] Per Enallagen.

[3] Vide Bald. supra, fol. 647.

[1] Hebr. 9. v. 17. akkor rendeltetett az Új Testamentom, noha annak [1]*Halállal kellett megerősíttetni.* Mert ugyan-is mindenkor halál-előt kel a' Testamentomnak rendeltetni, mivel a' ki meghal, testamentomot nem csinálhat. Erre sem szól semmit *Balduinus.*

[2] Psal. 109. v. 4. Ezek-után, hoztam elő; hogy Sz. *Dávid* [2], Krisztus Urunkat *Melchisedech* rendin-való Papnak nevezi: És Sz. *Pál,* hatszor vagy hétszer mondgya a' Sidókhoz írt Levélben, hogy ez bételyesedett [3] Hebr. 7. v. 15. Krisztus Urunkban; ki, [3]*secundum similitudinem Melchisedech,* [4] Ibidem, v. 11. hasonló vólt a' Papságban *Melchisedech*hez. És [4]*Nem vólt Aaron* [5] Hebr. 5. v. 1. Cap. 8. v. 3. *rendin-való* Pap. Ebből Négy bizonyság támad: I. [5]*Minden Pap arra rendeltetett, hogy áldozzék valamivel Istennek.* Tehát Krisztus [6] Hebr. 7. v. 15. Urunknak, *Melchisedech* hasonlatosságára[6], Hebr. 7. v. 15. *secundum similitudinem,* kellett áldozni. A' Keresztfán-való áldozat, nem vólt *Melchisedech* hasonlatosságára: mert, sem *Melchisedech,* sem egyéb, maga, halálával nem áldozhatik, hanem csak a' ki Isten és Ember; kire nézve, a' *Mártir*ok szenvedése sem vólt tulajdon áldozat. Tehát más Áldozatot tett Krisztus a' *Melchisedech* hasonlatosságára. Nincs pedig sohúlt semmi egyéb cselekedetiben Krisztusnak semmi színe az áldozásnak, hanem a' Vég-vacsorában: Vagy, ha külömben vagyon, mondgyák meg az Ujítók, mivel áldozott *Melchisedech?* mikor áldozott Krisztus *Melchisedech* rendin; *Melchisedech* hasonlatosságára? II. Szent *Dávid,* nem a' Krisztus Papságának, és áldozattyának hasznárúl, vagy gyümölcsérül, hanem az ő igaz Papságárúl, melyben hasonló *Melchisedech*hez, azt írja; hogy *Ez örökké,* az-az, világ végéig *marad.* Mert, a' mely Sidó szóval él Sz. Dávid, *Leolam,* sokszor a' Sz. Irásban, Világ végig-tartó dolgot [7] Jerony. in cap. 26. v. ult. Ezech. in c 1. v. 4. ad Galat. jelent; a' mint sok példákkal mutattya [7]Szent *Jerónimus.* Azért *Leolam* annyit tészen, mint *Usque ad æternitatem,* a' míg el nem jő az örök élet. Tehát a' Krisztus Papsága addig tart, míg az [8] 1. Cor. 11 v. 26. örök élet el nem jő; a'vagy, a' mint Sz. Pál magyarázza, [8]*donec veniat,* míg ítíletre nem jő Krisztus: Tehát az ő Áldozattya-is, mellyel *Melchisedech* hasonlatosságára áldozott, világ végéig marad. Hebr. 8. v. 3. Bellar. lib. 1. de Missa, c. 6. in fine: Christus in cælo non sacrificat proprie. Mert igazság az, hogy, Valahol az igaz Papság vagyon, *Necesse est habere aliquid quod offerat;* ott kel valaminek lenni, a' mivel áldozzék. A' mint-hogy Krisztus az ő szolgai-, és Egyházi emberi által, világ végéig áldozik; és arra-nézve, [9]*Sempiternum habet Sacerdotium,* szünete nincs az ő Papságának. III. *Melchisedech* [9] Hebr. 7. v. 24. Papságárúl emlékezvén a Sz. Irás, azt mondgya; hogy Kenyeret és Bort, *protulit,* mutatott elő. Ha azzal nem áldozott: nincs az

egész Szent Irásban semmi jelensége, mivel áldozott, és így, nem tudhatnók, micsoda Papi cselekedetben és Áldozatban vólna hasonló ő hozzá a' Krisztus Papsága. A' Régi Szent Atyák, sőt a' Sidó *Rabinusok*-is, oly értelemben vóltak; hogy *Melchisedech,* Kenyérrel és Borral áldozott. És valamit ez-ellen beszél *Balduinus,* azt régen megfejtette és hamissította *Bellarminus;* úgy hogy heába-való munka vólna azokat itt újonnan leírnyia. IV. Sz. *Pál,* nem csak Papnak, hanem, a' Görög bötü-szerént, [1]*Ἀρχιερέως*-nek, *Melchisedech* rendin való *Papi fejedelem*nek, nevezi Krisztust. Nem mondhatná igazán *Melchisedech* rendin való Papi fejedelemnek, ha azon renden való Papok nem volnának alatta, mert senki magának Fejedelme nem lehet, hanem azoknak Fejedelme, a' kik alatta valók. Ha pedig az Új Testamentomban, Krisztus után *Melchisedech* rendin való Papok vannak: tehát Áldozatok-is vannak, mert, a Szent *Pál* szavaként[2], nem lehet a' Papság Áldozat nélkül.

Bellar. lib. 1. de Missa, c. 6.

[1] Heb. 5. v. 10. Cap. 6. v. 20.

Vide Kalaúz, fol. II. 482.

[2] Hebr. 5. v. 1. cap. 8. v. 1.

Említettem a' *Kalaúz*ban *Malachias* Proféta irását: ki azt jövendőlé[3]; hogy, Isten megveti a' Sidóságot, és az ő *Minchá*ját, oly *Minchát* rendel pedig, mely, *sacrificatur, et offertur nomini meo Mincha,* áldoztatik Istennek az egész világon. Ama' Sidó szó, *Mincha,* Vér-nélkülvaló Áldozatot jegyez: És, mint a' Proféta mondásának első czikkelyében, mely a' Sidók Áldozatinak megvetését illeti: úgy a' másik részében-is, tulajdon Áldozatot jegyez. Ennek-felette, tiszta és mocsok-nélkül-való Áldozatrúl szól *Malachias.* Tehát, a' *Luteristák* tanitása szerént, nem szólhat a' Jószágos cselekedetekrül, mivel azokat mind mocskosoknak, és bűnnel rútítottaknak tartyák az Újítók.

[3] Malach. 1. v. 10.

Erre *Balduinus* azt írja; hogy a' Jó cselekedetek, *Peccatis polluta, non tamen immunda, sed munda sunt;* Bünnel fertelmesek, de tiszták, nem mocskosok. Mint-ha azt mondaná; hogy fejér, de fekete; meleg, de hideg. Ha új Deákságot nem találnak az Újítók, el nem hitethetik velünk, hogy *Pollutum,* annyit tégyen mint *Mundum.*

Pag. 1068. Contradictio.

Végezetre: Azt-is bővségessen megbizonyítottam; hogy [4]az Új Testamentomban Papok vannak: Tehát igaz Áldozatnak kel lenni. Mert az a' Pap, a' ki áldozik Istennek valamivel; *Hebr. 5. v. 1. Cap. 8. v. 3.* Azon-képpen, Óltárok, az-az, Áldozatra rendelt asztalok vannak az Új Törvényben: Tehát Áldozat-is vagyon.

[4] Isa. 61. v. 4, 6. Cap. 66. v. 21. Jer. 33. v. 18.

Ezekre *Balduinus* csak azt feleli; hogy, sem a' Pap, sem az Oltár nevét nem kel úgy érteni, hogy valóban Papok és Oltárok vólnának: hanem, *Non vocantur Sacerdotes proprie dicti: Nomen Sacerdotis communiter usurpatur.* [5]*Mensam, in qua Cœna Domini*

Supra, fol. 537, 538.

Pag. 1068.

[5] Pag. 1069.

dispensatur, vocarunt Altare, phrasi Veteris Testamenti. Ezek a' szók, tulajdon értelmek kivül vétetnek; úgy hogy, a' *Balduinus* magyarázattya szerént, a' *Pap* annyit tészen, mint Nempap; az *Oltár* annyit tészen, mint Közönséges asztal. Ugyan-is külömben az Igazság-előt nem szaladhat, hanem-ha az Isten szavait hamis csigázással játékká tészi. [Mienk azért az Isten szavának tulajdon jegyzése és a' régi *Ecclesianak* egyenlő értelme; az Újítók koholt értelmeket.]*[1]

N° 4. Az Újítók Ellen-vetési fogatlanok.

Vide Bellar. lib. 1. de Verbo Dei, cap. 17.

Noha *Luter* azt nyilván írta; hogy a Sidókhoz írt Levél, nem Apostoli könyv, mert az Evangeliommal, és Apostoli Irásokkal ellenkezik, ebben eggyez vélle *Brentius, Kemnitius, Magdeburgenses:* még-is, a' mostani *Luteristák,* fő-képpen abból a' Levélből ostromollyák a' Misét. De a' *Kalaúz*ban nyilván-való igaz választ adtunk minden bizonyságokra. Mert igazán írta Sz. *Pál;* hogy Krisztus, Egy Áldozattal eleget tett a' bünökért, úgy hogy más Áldozat nem szükséges. Mivel a Krisztus Testénél egyéb Áldozat nincs, nem-is kívántatik: mely egyszer a' Kereszt-fán, Vérének ontásával; most az Oltáron, halál és sebesítés-nélkül áldoztatik. És noha csak egyszer vólt a' Véres Áldozás; mert ez elégséges, azért nem kellett többször lenni: de annak emlekezetire, és hasznának hozzánk kapcsolására rendeltetett Áldozat, sokszor újíttatik. Ezek és több világos feleletek-ellen, csak tettetest sem mond semmít *Balduinus:* hanem, ottan-ottan azt kiáltya; *Est Petitio principii.* Maga ez-előt [1]mondók; hogy minden *Dialecticusok* tudgyák azt, hogy *Petit principium,* a' ki azt vészi bizonyságúl, a' mit kellene bizonyítani; nem az a' ki felel.

Pag. 1070, 1072. etc.
[1] Supra, f. 642.

Annak-felette, itt-is újobban, álnakúl hozza elő a' Sz. *Pál* és *Bellarminus* szavait; mint ennek-előtte[2] megmutatók. Én reám-is hamissan fogja; hogy a' Misét, Engesztelő áldozatnak nem tartom: sőt azt írom; hogy, [3]*Nemo Missam Propitiatorium Sacrificium esse dixit.* Mert én ezt álmomban sem láttam. Hamissan vádol azzal-is, hogy az Urat nem osztogattyuk, mikor vólna-is a' ki venni akarná: [4]*Cur non distribuunt, quoties habent qui sumere volunt?* Magával ellenkezik, mikor a' Keresztségnek rendeléséből, szükségesnek ítíli[5], hogy a' Pap azt mondgya: *Én tégedet keresztellek, etc.* Mert ennek-előtte[6] világos szókkal tanította vala, hogy semmi bizonyos szók nem kivántatnak a' Keresztséghez.

Pag. 1072, 1073.
[2] Supra, fol. 759, 760.
[3] Pag 1071. Vide supra, fol. 486, 606.
[4] Pag. 1075.
[5] Pag. 1073. Contradictio.
[6] Vide supra, f. 579, 632, 635.

*) Az új kiadásba szánt toldalék.

XII. RÉSZE.

AZ IGAZULÁSRÚL.

Azt hiszem, megszégyenlette magát *Balduinus,* hogy eddig ily sok heába-való szó-szaporitással, szitokkal, hazugsággal, mocskolta a' papirossat. Azért igen rövideden, és mint futó-félben, keveset szól a' *Kalaúz*nak utólso Három könyveirül. Rövideden lássuk mit beszél.

§ 1. Az Igazuláshoz való készületrül.

N° 1. A' Bűnös embernek Igazulásárúl, mit tanit a' Romai Ecclesia.

A' Bűn, lélek betegsége. Azért, mikor Isten embert megigazíttya, akkor [1]*meggyógyíttya.* A' testi betegség gyógyításában, az Orvos hozzá készíti a' beteg embert az egésség nyeréséhez, érvágással, *purgatió*val, fördödéssel. Az-után következik a' gyógyúlás, az eléhbi egésség: mely a' betegséget kirekeszti, és a' testnek mértékletes állapattyát helyben állattya. Ez pedig az egésség, úgy tartatik meg, ha a Doktoroktúl előnkbe adott *régulá*val élünk: felbomol, ha azt által hágjuk, és nem tudjuk meddig tart egésségünk. Neminémü-képpen hasonlatos e'hez a' testi gyógyuláshoz, a' Lelki betegségnek gyógyitása, mely a' Bűnös embernek Igazulásában lészen. Mert a' mennyei Orvos, az Úr Isten, maga jó-voltából, érdem nélkül, megelőzi hívatallyával, és serkegető malasztyával a' bűnös embert: *Exordium Justificationis in adultis, sumendum est a' Dei per Christum prœveniente Gratia, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur.* Isten, a' ki *zörget ajtónkon,* serkent a' Bűnnek álmából, jó indúlatokat bocsát lelkünkbe. Ha ezeket meg nem vettyük, Segítő Malasztyával előgyámolít, hogy az egésséges állapatra készülhessünk. Azért, Először, igaz Hittel ragaszkodunk az Istennek igéretihez, mellyet tet a' megtérő bűnösöknek. Az-után, rettegünk az Isten haragjától: de Reménségünket vettyük az ő irgalmában, hogy Sz. Fiának Érdeméért megkegyelmez. Végezetre a' nagykegyelmü Istent szeretni, bűneinket gyülőlni, bánni kezdgyük; és életünk jobbítását eltekéllyük. Ezek-

[1] Psal. 29. v. 3. Psal. 40. v. 5. Psal. 102. v. 3. etc

Tridentin. Sess. 6. cap. 5, 6, 7.

Apoc. 3. v. 20.

kel, az előljáró készületekkel, nem érdemli senki az Igazúlást: de az Irgalmas Isten, egyedül a' Közbejáro Krisztus JESUS érdeméért, igazíttya a' bűnös embert; nem csak a' bűnt elmosván, letörölvén: hanem lelki egésséget, az-az, belső Malasztnak ajándékát nyújtván, mellyel embert megújíttya, megigazíttya, mennyei bóldogságnak örökösévé tészi. Ez a' *Tridentomi* Gyölekezet tanitása: melynél külömbet, senki nem tanít a' *Catholicusok* közzül.

N° 2. A' Szabad akaratnak erejérül, mit mond Balduinus.

Kalaúz, fol. II. 493. [1] Pag. 1103.

Balduinus azt írja; hogy ő-érettek nem vólt szükség, oly munkáson bizonyítanom az embernek Szabad akarattyát: [1]*Concedimus enim Liberum arbitrium in homine esse,* mert vallyák az embernek Szabad akarattyát. A' hol pedig azt bizonyítom; hogy az emberi akarat, Istennek Malasztya és segítsége nélkül nem elég az Igazuláshoz való készületre: arra-is azt írja; *Consentimus per omnia,* hogy abban velünk eggyez éppen: Hanem, ez-előt megbizonyítottnak írja, hogy *ezt nem minden Pápisták tanittyák.* De bizonyoson hidgye *Balduinus,* hogy, akár-ki légyen, Pápistának nem tartyuk, valaki a' *Tridentomi Conciliom* Végezése ellen, vagy azt hiszi, hogy mi érdemelhettyük az Igazúlást; vagy azt taníttya, hogy Istennek Malasztya nélkül ember jót cselekedhetik, úgy, a' mint kivántatik az Igazuláshoz.

Kalaúz, fol. II. 496.

Pag. 1104.

Pag. 1105.

Vide supra, fol. 620.

[2] Pag. 1104. [3] Supra, fol. 561. [4] Pag. 527.

Mentegeti *Lutert,* [2]hogy nem tanította az Általlyában való Kételenséget, *Necessitatem Stoicam.* De, a' mint eléb [3]megmutatám, és maga sem tagadgya [4]Balduinus, *Luter* szava az; hogy, *Omnia fiunt Necessitate Absoluta, etc.*

Pag. 1103.

Noha pedig *Balduinus,* az ember Szabad akarattyát helyén hadgya, *a' külső és világi dolgokban:* de a' lelki és üdvösségre néző cselekedetekrül, azt mondgya; hogy azokra, semmi ereje és tehetsége nincs embernek: hanem égyedül Isten cselekeszi azokat emberben, úgy hogy, az ember akarattyának semmi mozdúlattya nincs azokra: *Omnem omnino, etiam minimam vim viribus nostris, in operandis, aut cooperandis spiritualibus, prorsus adimit Scriptura.* [5]*Omnis ad faciendum Bonum facultas, ademta est per peccatum Originis.* [6]*Deus constituitur* SOLA *Causa efficiens Boni in nobis.* Ez a' több *Luteristák* tanítása-is; melynél nagyob esztelenséget nem gondolhat az emberi elme. Mert ha az ember Akarattya semmit nem mivel a' megtérésben, hanem egyedül Isten cselekeszi ezt:

Pag. 1105.

[5] Pag. 1106. [6] Pag. 1107. Kalaúz, fol. I. 606, 607.

Tehát mikor [1]Keresztelő *János*, mikor [2]Sz. *Péter*, mikor ő-maga Krisztus [3] azt parancsollya, hogy *penitentiát* cselekedgyünk, *Pœnitentiam agite;* annyit tészen, mint-ha így szóllanának: Ti semmit ne mivellyetek; *habete vos mere passive,* csak szenvedgyétek a' *Penitentiát,* mellyet *Isten egyedül maga cselekszik bennetek.* Igy azért a' *Luterista* vakságban, *Agite,* annyit tészen mint *Patimini.* Azonképpen, mikor Isten így szól: [4]*Térjetek szüvetekre bűnösök.* [5]*Vessétek el bűnötöket;* Facite, *csinállyatok magatoknak uj szüvet.* És mikor [6]száma nélkül parancsollya hogy ő-hozzá térjünk: Ha igaz a' *Luteristák* tanitása, csak azt parancsollya Isten ezekkel a szókkal; hogy *Vesztég légyünk, semmit ne mivellyünk, mivel egyedül Isten ő-maga cselekeszi bennünk, a' mit kíván tőllünk.*

[1] Matth. 3. v. 2.
[2] Actor. 2. v. 38.
[3] Matth. 4. v. 17. Contra Farkas lib. 2. c. 6. § 2. n. 3.
[4] Isai. 46. v. 8.
[5] Ezech. 18. v. 31.
[6] Zach. 1. v. 3. Jerem. 15. v. 19. etc.

Hová lehet képtelemb dolog, mint valakit arra erőltetni, kisztetni, ínteni, a' mi lehetetlen tőlle! Szép dolog vólna, ha *Balduinus*nak azt parancsolnák élete vesztésében, hogy *Ökörré légyen;* vagy, a' kinek lábai nincsenek, azt kívánnák tőlle, hogy járjon. Ha semmi erőnk nincs arra hogy valamit *faciamus, agamus,* mivellyünk, cselekedgyünk a' lelki dolgokban: miért parancsollya Isten, *Facite, agite,* Cselekedgyétek, mivellyétek? Ha csak egyedül Isten cselekeszi bennünk a' megtérést: miért kel nekünk parancsolni, hogy megtérjünk? Micsoda igazsággal bünteti Isten azt, a' ki meg nem tér, ha egyedül ő-maga dolga a' mi megtérésünk, és *ő-rajta múlik* hogy meg nem térünk? Nem azt mondhattya-e méltán a' kárhozandó ember: Uram, egyedül te dolgod vólt az én megtérésem. Azért maradtam én bűnben, mert te az én térésemet*[1] elmúlattad*[2]. Annak-felette, ha a' *Luterista* Igazúlás csak Hit által lészen, és az Igazulásban semmit nem mivel ember: Tehát a' *Luteristák* semmit nem hisznek, hanem Isten hiszen ő-érettek.

Eccli. 15. v. 11.

Töb Bizonyságok között a' *Kalaúz*ban, azt-is említettem; hogy, Isten segít minket a' jóra; *Rom. 8. v. 16. Psal. 26. v. 9. Psal. 69. v. 1.* Az pedig nem segíttetik, a' ki semmit nem mivel. Sz. *Pál*-is azt írja; hogy [7]*Mindeneknél többet munkálkodott: nem ő* (úgy-mint magán, és maga erejéből), *hanem Istennek malasztya ő-vélle.* A' többirül nem szól *Balduinus:* hanem a' Sz. *Pál* szavárúl azt írja, hogy a' Görög bötüben így vagyon: *Nem én, hanem az Isten malasztya, mely bennem vagyon.* De nem igazat mond *Balduinus:* Mert a' Görögben, nincs *In me,* hanem *Mecum.* Ugy fordíttya *Beza, Tremellius,* sőt ő-maga *Balduinus,* egy-nehány szava után, azont vallya:

Kalaúz, fol. II. 498.

[7] 1. Corint. 15. v. 10.

Pag. 1107.

*[1] Megterítésemet. — *[2] Elmulasztottad.

Hanem abba üti a' dolgot, hogy, *Mecum*, annyit tészen, mint *In me*. Kiből megtetczik csalárdsága és Deáktalansága, mert külömb a' *Mecum*, az *In me*-nél.

Nincs pedig az egész Sz. Irásban, csak legkisseb jelensége-is a' *Luterista* vélekedésnek. Mert Sz. Irás mondgya azokat, a' miket
Pag. 1105. *Balduinus* előhoz; tudni illik, hogy a' Bűnös ember, Kő-szüvű, *Ezech. 36. v. 26.* és Meghólt a' vétekben, *Ephes. 2. v. 1.* De ezt, azért mondgya; mert, ha csak a' természet erejét nézzük, abból az üdvösségnek és Igazulásnak megnyerésére semmi jó nem származhatik. És mint a' ki aluszik, magát fel nem serkentheti; a' meghólt, magát elevenné nem teheti: úgy a' kinek szüve kő, maga erejével azt meg nem lágyíthattya, hanem Istentül kel ennek meglenni. De minek-utánna, Isten hivatallyával, és Malasztyával, az ember szüve meglágyúl, és segíttetik; akkor bezzeg, Hittel, Reménséggel, Isteni félelemmel, és Szeretettel Istenhez járúlhat. És mivel mind ezeket Isten kezdi emberben, úgy hogy, az ő ébresztő és segítő Malasztya nélkül, semmi üdvösséges jót nem kezdhetünk, nem végezhetünk; méltán Isten ajándékának, és cselekedetinek
[1] Ephes. 2. v. 8. mondatik [1]a' mi Hitünk, [2]Istentül mondatik lenni megtérésünk.
Joan. 6. v. 29. De, hogy mi semmit nem mivelünk; hogy *Egyedül Isten cselekedő*
[2] Jerem. 31. v. 18. *oka* hívésünknek, és egyéb lelki Jó tételünknek; azt bezzeg sohúlt nem jelenti a' Szent Irás.

N° 3. Az Isten Törvényét megtarthattyuk-e?

Kalaúz, fol. II. 497. Mi azt hiszük; hogy, Magán az emberi erő, nem elégséges az Isten Törvényének megtartására: mert csak [3]*A jó gondolatra*
[3] 2. Cor. 3. v. 5. *sem vagyunk elégségesek magunktúl, úgy mint magunktúl: hanem Istentül vagyon a' mire elégségesek vagyunk.* Ő kezdi bennünk Szent
Concilium Arausic. II. Can. 9 Malasztyával a' jó indúlatot; és, *Quoties bona operamur, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur;* mikor jót cselekeszünk, Isten ád erőt hogy cselekedgyük.

E' mellett azt taníttyuk; hogy, Az Istennek Előző, Segítő, Velünk munkálkodo Malasztyával, mely Krisztus érdeméből adatik, úgy megvastagodik a' mi gyarlóságunk, hogy Isten segítségéből megtarthattyuk a' parancsolatot: vagy úgy, hogy nagyot és nehezet az-ellen ne cselekedgyünk, néha hoszab, és néha rövideb ideig;
Quomodo servantur Præcepta. vagy úgy, hogy a' miben nagyot vétünk, azt igaz *Penitentiá*val lemosogattyuk. Illyen értelemmel kel venni az Isten Törvényének

megtartását e' világon. Mert, noha csak egy bűn sincs, mellyet el nem távoztathatnánk; és egy parancsolat sincs, mellyet meg nem tarthatnánk: de a' mi gyarlóságunk, világi sok akadékok miatt, tellyes életünk folyásában, sőt hoszú ideig-is, fogyatkozás nélkül nem lehet, kire nézve, szünetlen kel Istent kérnünk, hogy megbocsássa bűnünket. És *A' ki azt mondgya, hogy nem vétkezett; megcsallya magát, és nincs igazság benne.* Azért a' *Tridentomi Conciliom*[1] kárhoztattya, a' ki azt mondaná; hogy valaki tellyes életében minden Bocsánandó bűnök nélkül él: hanem-ha Istennek kiváltképpen való *Privilegiom*ából; mint Bóldog Aszony. 1. Joan. 2. v. 8. [1] Trident. Sess. 6. Can. 23.

Hogy pedig az Isten Törvényét megtarthattyuk, és, ha meg nem tartyuk, nem a' Törvénynek lehetetlensége, hanem a' mi fogyatkozásunk oka, sok-képpen bizonyítottam a' *Kalaúz*ban. Kalaúz, fol. II. 499.

Eggyik Bizonyság, illyen vala: A' ki Istent, és felebaráttyát szereti, megtartya a' Törvényt; *Rom. 13. v. 8. Joan. 14. v. 21. 1. Joan. 2. v. 5. Cap. 5. v. 3.* Valaki Istent nem szereti, halálban vagyon, és Istent nem isméri; *1. Joan. 3. v. 15. Cap. 4. v. 8.* Azt kérdem azért: A' luteristák közzül szereti-é valaki Istent; vagy senki sem? Ha valaki szereti: Tehát az megtartya a' Törvényt. Ha senki nem szereti: Tehát minnyájan halálban, és Isten ismérete nélkül vannak.

Erre *Balduinus* azt írja; hogy, Valaki igazán, és nem csak szóval szereti Istent, és attyafiát, a' Törvényt bétölti: *Hoc vero qui fecerit, monstrari poterit nemo;* de senki illyen nem találtatik. Ebből következik, hogy minnyájan halálban, és Isten ismérete nélkül vannak a' *Luteristák,* mert a' kiben Szeretet nincs, halálban vagyon. Erre semmit nem szól, mert nem-is szólhat, *Balduinus.* Pag. 1108.

Más bizonyság: Szent *János* így szól: *A' ki azt mondgya, hogy isméri az Istent, és meg nem tartya az ő parancsolatit; hazud, és nincs igazság benne.* Minnyájan a' *Luteristák* azt mondgyák, hogy ismérik Istent, és meg nem tartyák az ő Törvényét. Tehát minnyájan hazugok, és nincs igazság bennek. 1. Joan. 2. v. 4.

Erre *Balduinus* azt írja; hogy *Sz. János azokrúl szól, kik az igaz Istent igazán ismérik.* Bezzeg azokrúl szól: és az ő szavából óldhatatlanúl következik; hogy Nincs senkiben az igaz Istennek ismérete, ha senki az Isten Törvényét meg nem tarthattya. Pag. 1108.

Ezek-után, azt írja *Balduinus;* hogy Sz. *János* azért mondgya Künyűnek az Isten parancsolatit, [2]mert Isten jó kedvel vészi az Újonnan-születteknek *Inchoatam obedientiam,* Engedelmek kezdetit; 1. Joan. 5. v. 3. [2] Pag. 1109.

és, a' mit nem cselekednek, azt megbocsáttya. De ha igaz, a' mit [1] eléb hallánk *Balduinus*túl; hogy [1]*Nos* NULLAM *Præceptorum Dei particulam observare, nec vel in minimis satisfacere posse;* semmit, leg-kissebbet sem cselekedhetünk az Isten Törvényében: nem látom miben állyon ez az Engedelem. Ama' magyarázat pedig, *Vitteberg*ában való: *Mandata ejus gravia non sunt;* az-az, Lehetetlenek, de nem nehezek az Isten Törvényi, mert ha ezeket megszegjük, Isten megbocsáttya. *Az én terhem gyönyörüséges, könyü;* az-az, Künyü mellőle elmennetek, mert nem tartoztok ennek viselésére: és ha minden lépésben elestek-is a' terh alat, künyünek tarcsátok; mert Isten a' ti vétketeket véteknek nem tartya. Bolondot keressen *Balduinus,* kivel az illyen magyarázatot elhitesse.

[1] Pag. 271. Supra. fol. 552, 553.

Bald. supra, fol. 617.

Jelentettem azt is a' *Kalaúz*ban; hogy a' ki lehetetlennek mondgya az Isten Törvényét, meghazuttollya Sz. *Dávid*ot, sőt a' Szent Lelket; kinek tanításából így szól a' Sóltárban: *Servavi mandata tua*[2]. *Custodivi vias Domini*[3]. Meghazuttollya Sz. *Jánost,* ki így szól: *Mandata ejus custodimus*[4]. Sőt meghazuttollya Krisztust, ki az Apostolokrúl így szól: *Sermonem tuum servaverunt*[5]. Ezekre halgatással felel *Balduinus.*

[2] Psal. 118. v. 168.
[3] Psal. 17. v. 22.
[4] 1. Joan. 3. v. 22.
[5] Joan. 17. v. 6.

A' *Moyses* mondásárul, *Deut. 30. v. 21.* azt írja[6]; hogy nem a' Törvénynek parancsolatirúl szól, hanem az Evangeliomrúl. De, a' mint eléb[7] mondám, *Moyses* nyilván arrúl a' Parancsolatrúl szól, *Quod præcipio tibi hodie,* mellyet azon a' napon adott Isten. Hamissan csigázza Sz. *Pál*nak ama' mondását: *Mindeneket megcselekedhetem abban, a' ki engem vastagít,* mint-ha csak némely határozot cselekedetrül szóllana. De csalni akar *Balduinus:* Mert Sz. *Pál* azt mondá; hogy Istentül mindenüt mindenben tanuságot vet: ha megaláztatik, szüvetlen nem lészen; ha dücsőíttetik, fel nem fuvalkodik; ha bévelködik, a' mértékletességet; ha fogyatkozik, a' békeséges türést el nem veszti. Ezek-után, *generaliter,* közönségesen mondgya; hogy *Mindent megcselekedhetik abban, a' ki őtet erőssé tészi.* Jelentvén, Elsőben; hogy Istentül vagyon erőnk a' jóra. Kire nézve, a' Szent Irás sokszor nevezi az Istent, *Mi erősségünknek*[8]. Másodszor; hogy, *Omnia,* valamire köteles, valamit Isten parancsol, Mindeneket megcselekedhetik, Isten erejével. Miképpen másutt, előszámlálván a' legsúllyosb kísírteteket, mellyek elvonhatnák embert az Istentül, azt írja: *In his omnibus superamus,* hogy mindeneket meggyőznek.

[6] Pag. 1102.
[7] Supra, fol. 649.
Philip. 4. v. 13.
[8] Psal. 17. v. 1. Psal. 30. v. 4. Psal. 42. v. 2.
Rom. 8. v. 37.

A' mely Ifiú azt mondá Krisztusnak, hogy megtartotta a'

Parancsolatot, azt írja Sz. *Márk*, hogy, *Megtekinté és szereté őtet Jésus*. Balduinus ezt így magyarázza[1]; *Seducto condoluit*, szánakodék csalatkozásán. Szép magyarázat; *Dilexit*, az-az, *condoluit*. Marc. 10. v. 21. [1] Pag. 1112.

Töb efféle fondamentom nélkül való Irás marczongásit elhagyván; Mivel azt sok-képpen bizonyítottam, hogy Isten igazságához nem fér, hogy lelkünk és üdvösségünk vesztése alat lehetetlen dologra kötelezzen: Erre *Balduinus* azt feleli; hogy, *Isten nem parancsolt tellyességgel lehetetlent, mert az Eset-előt, lehetségesek vóltak a' Parancsolatok*. Ezt ennek-előtte[2] egy-nehányszor hallók, és meghamissítók. Mert szinte oly *Tirannus*, a' ki élete vesztésében kénszerítené hogy lásson a' kinek szemét kitolták, mint-ha azt erőltetné, a' ki vakon született. Pag. 1112, 1114. [2] Supra, fol. 553, 556, 557.

Kérdettem azt-is a' *Luteristák*túl: A' Tíz Parancsolat közzül, *mellyik lehetetlen nékik? Balduinus* azt feleli[3]; *Omnia et singula*, eggyenként mindenik. Ez ha úgy vagyon: Tehát a' *Luteristák*, Istent nem hisznek, hamis hitűk, gyilkosok, paráznák eggyüleggyig. Tudom bizonnyal, hogy ezeket magokra nem vészik minnyájan a' *Luteristák*. Ennek-felette; a' ki ezt hiszi, tellyességgel megüressíti, és gyümölcstelenné tészi a' Krisztus halálát. Mert, a' Sz. *Pál* mondása szerént, *Az ő szófogadóinak örök üdvösség szerzője lett*. Ha azért senki a' Krisztus szavát nem fogadgya, senkinek nem szerzett üdvösséget. Azon-képpen: Az örök bóldogság azoknak igértetik, a' kik Isten akarattyát cselekeszik; *Matth. 7. v. 21. Cap. 19. v. 17. Joan. 15 v. 14.* Ha azért senki nem járhat az Isten hagyása szerént: következik, hogy senki nem üdvözülhet. [3] Pag. 1113. Heb. 5. v. 9.

Az Ujítók bizonyságit, mellyekkel lehetetlenné akarják tenni az Isten Parancsolatinak megtartását, világos Feleletekkel rontottam a' *Kalaúz*ban. Azokat, csak legkisseb erősséggel sem tudgya vastagítani *Balduinus;* hanem, Két temérdek hamisságal pótollya: Először, azt írja; hogy, *A' Romai Ecclesia sem tett arrúl végezést, hogy Maria bünbe nem esett vólna. A' Sz. Irás pedig, bünét említi.* De hazud mindenikben: Mert a' *Tridentomi Conciliom* nyilván írja[4]; hogy, *Bóldog Aszonyrúl, az Anyaszentegyház azt tartya, hogy tellyes életében minden vétektül ment vólt.* Nincs-is semmi jelensége a' Sz. Irásban, hogy valaha bűnt tett vólna. Másodszor, azt írja; hogy, mikor nékem felelnem kellett ama' mondásra; *Uram, ne meny ítíletbe szolgáddal, mert senki nem igazúl te-előtted:* arra nem felelek, hanem másuvá mutatok, mint-ha ott megfeleltem vólna[5]; Kalaúz. fol. II. 505. Pag. 1115. [4] Trid. Sess. 6. Can. 23. Psal. 142. v. 2. [5] Pag 1116.

Maga ott, úgy-mond, *egy vonyítás sincs errül.* És ezzel, csuda mint kárhoztattya az én lelki-ismeretemet. De bizonyos, hogy vagy esze, vagy szeme nem vólt *Balduinus*nak, mikor ezt írta. Mert én a' *Kalaúz*ban, azon a' helyen, melyre a' Könyv szélin mutattam, ezeket a' szókat írtam: *Sz. Dávid, azon kéri Istent, hogy ítíletbe ne mennyen szolgáival; úgy, tudni illik, ha eléb irgalmason bűnöket meg nem bocsáttya, mert, ha kegyelmességével meg nem előzi ítíletit, senki Isten-előt Igaz nem találtatik.*

I. Editio. Kalaúz, fol. II. 277. Non absimilia, II. Editio, fol. 922.

N° 4. Az Igazulást mi nem érdemellyük.

Balduinus Pápista tudománynak mondgya azt[1]; hogy *Remissio peccatorum, sola Dei misericordia nobis contingit;* a' Bűn-bocsánat, csak Isten irgalmából adatik. Mert a *Tridentomi Conciliom* világoson taníttya[2]; hogy *Ingyen, Isten kegyelméből, érdemünk nélkül, egyedül a' Krisztus érdeméért adatik az Igazúlás, és bűnbocsánat.* A' *Conciliom* előt, ezent tanították[3] a' régi Doctorok.

[1] Pag. 483, 507. Vide supra, fol. 600.
[2] Supra, fol. 565, 604, 605.
[3] Kalaúz, fol. II. 506.

De azt forgattya; hogy nem minnyájan ezt taníttyuk: nevezetszerént *Bellarminust* említi, ki azt írja; hogy[4], *Opera bona justorum sunt Meritoria,* az Igazak Jó cselekedeti Érdemesek. De ez tudatlan gondolatlanság. Mert az Igazulás után, vagyon bezzeg Érdeme az Igazak cselekedetinek: de it, csak arrúl vagyon szó, hogy az Igazúlást nem mondgya senki közüllünk magunk érdeméből adatni. Mert valaki ezt mondaná, a' *Tridentomi Conciliom*ban kárhoztatott Eretnek vólna.

[4] Pag. 1084.

Az-után, káromkodik *Balduinus:* és azt írja; hogy mi csalárdúl játczunk, mikor *Gratiá*ból, kegyelemből mondgyuk adatni az Igazúlást: mert *A' Gratia-n, csak oly ajándékot értünk, mellyet Isten belénk önt, hogy az által Isten-előt Igazak légyünk.* A' Sz. Irás pedig, az Ingyen-igazúláson azt érti; hogy, *Absque ulla solutione pretii nostri, absque ullo nostro Merito;* minden Érdem nélkül igazúlunk. Ez-is tudatlanság. Mert mi azt hiszük; hogy az Igazúlás, Ingyen, érdemünk nélkül adatik[5]; *Gratis justificari dicimur, quia neque Fides, neque Opera justificationis Gratiam promerentur.* Bellarminus pedig[6], ezt az Isten ajándékát, mellyel megszenteltetünk, nem nevezi *Gratia gratis datá*-nak, a' mint *Balduinus* hazudgya: hanem *Gratia gratum faciens*-nek.

Pag. 1084.
[5] Concilium Triden. Sess. 6. cap. 8. Supra, fol. 604.
[6] Bellarm. li 1. de Gratia et Libe. arbit. c. 2.

Végezetre, azt írja *Balduinus;* hogy, [7]*Mikor cselekedetünk érdeme nélkül mondgyuk adatni az Igazúlást, csak a' természet ere-*

[7] Pag. 1085. et seq.

jéből származott cselekedetekrül értyük ezt. De ez sem igaz. Mert hallók a' *Tridentomi* Végezésből; hogy, sem a' Hittel (mely Isten ajándéka, és nem csak a' természet erejéből vagyon,) sem egyéb semmi-féle Jó cselekedettel, nem érdemellyük az Igazúlást. Az-is hazugság; hogy[1] *a' Természet erejéből származott Jó cselekedeteknek tulajdonittyuk az Igazúlást.* Mert kárhoztattya a' *Tridentomi Conciliom*[2] a' ki ezt mondgya. A' *Balduinus*túl előhozott szókkal sem taníttyák ezt az említett Doktorok. Mi-képpen szóllanak pedig a' *Congruum Meritum*rúl, megmagyaráztuk[3] ennek-előtte.

Supra, fol. 604.

[1] Pag. 1086.

[2] Supra, fol 620.

[3] Supra, f. 604. Kal., f. I. 573.

N° 5. Az Okossággal élő[1] bűnösök Igazulása-előt, készületek kivántatnak.*

Mi-képpen a' Krisztus érdeméből ingyen adott Igazúlás, ki nem rekeszti, sőt szükség-képpen kívánnya tőllünk a' Hitet: úgy az Imádság, *Penitentia,* Isteni félelem, Szeretet, Reménség kívántatik az Okossággal élő bűnös emberek Igazulásához. De ezzel fel nem bomol az Igazulásnak ingyen-adása: mivel ezek-is az Istenes cselekedetek, Istennek *Gratia*jából, és Ingyen-való kegyelméből származnak, nem a' természetnek erejéből.

Vide supra, fol. 620.

A' *Luteristák* közzül, Némellyek, az Igazúlástúl csak úgy rekesztik ki a' Jó cselekedeteket, hogy nem eszközi az Igazulásnak, noha eggyütt járnak vélle. Némellyek, eggyütt-létét nem kívánnyák a' Cselekedeteknek. Mert, ha *consequenter,* egy nyomban akarnak járni: valakik azt taníttyák, hogy az Igazúlás-előt, minden cselekedet Bűn; valakik általlyában minden cselekedetünket bűnnel rútítotnak alíttyák; azt kel mondaniok, hogy semmi Cselekedetnek eggyüt-léte nem kívántatik az Igazuláshoz.

Vide Kalaúz, fol. I. 393.

Én pedig azt mondom; hogy, ha valamit a' Sz. Irásból megbizonyíthatni; és ha a' Sz. Irásnak világos szavai erőszakkal idegen értelemre nem csigáztatnak: nyilván, és világoson megbizonyíthattyuk, hogy a' Hit kivül, szükség-képpen kívántatnak az Igazuláshoz töb Jó cselekedetek-is. Mert valaminémü szókkal a' Szent Irás jelenti a Hitnek szükséges vóltát, úgy-mint; [4]*Corde creditur ad Justitiam.* [5]*Sine Fide impossibile est placere Deo, etc.* mindenestül hasonló szókkal jelenti egyéb Jó cselekedetek szükségességét: [6]*Az Isteni félelem kiüzi a' bűnt: A' ki Félelem nélkül vagyon, nem igazúlhat.* [7]*A' ki Istenben veti Reménségét, meggyógyúl.* [8]*Reménség-*

[4] Rom. 10. v. 10.

[5] Hebr. 11. v. 6.

[6] Eccli. 1. v. 27.

[7] Prov. 28. v. 25.

[8] Rom. 8. v. 24.

*) Eszökkel élő, felnőtt bűnösök.

általt üdvözültünk. [1]*A' kiben Reménség vagyon, szenté teszi magát.* [2]*A' ki engem Szeret, az én Atyámtúl szerettetik.* [3]*A' kiben Szeretet nincs, halálban vagyon. A' Penitentiá*rúl azt olvassuk; hogy [4]*A' nélkül, elveszünk: ha Penitentiát tartunk, élünk,* mert a' ki Penitentiát tart, [5]*Vivificat animam suam,* megeleveníti lelkét, mert, [6]*Lelki életnek nyerése a' Penitentia.* Az Imádságrúl, Alamisnárúl, és több Jószágos cselekedetekrül hasonló mondásokat olvasunk.

[1] 1. Joan. 3. v. 8.
[2] Joan. 14. v. 21.
[3] 1. Joan. 3. v. 15.
[4] Lucæ 13. v. 3.
[5] Ezech. 18. v. 21, 27.
[6] Actor. 11. v. 18.

Azért, a' nyilván-való igazságtúl meggyőzetvén *Balduinus,* azt írja; hogy, *Az öregek**[1] *Igazulása-előt jár a' Félelem, Töredelmesség, Reménség:* neque sine præcedente Contritione Justificatio fieri potest, *és a' Töredelmességnek előljárása-nélkül, nem lehet az Igazúlás.* Hanem azt vítattya, hogy *Ezek nem érdemlik az Igazúlást;* kit mi-is tekélletesen hiszünk.

Pag. 1088, 1090. Pag. 1088. 1094.

Ebben a' tanításban pedig, magával ellenkezik *Balduinus.* Mert ha igaz, hogy szükség-képpen kívántatik az Igazúlás előt a' Töredelmes szüv, és *Penitentia:* Tehát nem igaz a' mit mond masutt; hogy [7] *A' Jó cselekedetek nem szükségesek az Igazuláshoz.* Tehát az sem igaz; hogy, *Mind Bűn az, valamit ember cselekeszik az Igazúlás előt.* Mert ha a' Bűnös ember Imádsága, *Penitentiája,* és egyéb jó indúlattya, Bűn: Tehát ezek nem hasznosok, nem szükségesek, hanem ártalmasok az Igazuláshoz. Isten sem kívánhattya ezeket a' bűnös emberektül: mert nem kívánhattya hogy bűnt cselekedgyenek.

Contradictio.

[7] Pag. 1124.

Pag. 1093.

Fejtegetni akarván *Balduinus* az Irásokat, mellyek készületet kívánnak az Igazúlás előt, rútúl marczongja*[2] az Isten szavait.

Először: Szent *Pál* írja; hogy, *Isten előt, azok igazúlnak, kik Törvény szerént cselekesznek.* Balduinus azt feleli; hogy *Loquitur de justitia Legali,* Sz. Pál a' Törvény szerént való Igazulásrúl szól: *mert, ha a' Törvénynek eleget tehetnénk, a' Törvény igazítana.* Mi-is vallyuk, hogy Sz. *Pál* arrúl az Igazulásrúl szól, mellyet az Isten törvénye kíván, nem is ismérünk ennél több Igazúlást. Vagy, ha vagyon, és az Isten törvénye azt nem kívánnya tőllünk: el lehetünk nálla-nélkül. Káromlásnak mutatók pedig azt; hogy Isten, mint valami kegyetlen *Tirannus,* örök életünk vesztése alat arra kötelez, a' mi lehetetlen; mint illyen szókkal írja Szent Ágoston: [8]*Quis non clamet stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est, quod præcipitur, facere: et iniquum esse, eum damnare, cui non fuit potestas jussa complere? Et has injustitias et iniquitates, miseri*

Rom. 2. v. 13.
Pag. 1089. etc.
[8] Aug. tom. 6. de Fide contr. Manich. c. 10. Vide supra, fol. 552, 557.

* Felnőttek. — *[2] Tépdesi, marcangolja.

non intelligunt Deo se adscribere. Ugyan ezzel, Krisztus Urunk-is gyaláztatik, mint-ha az ő Érdeme és Malasztya, elégséges nem vólna a' mi gyarlóságunk vastagítasára. Mivel azért Sz. *Pál.* nem *Hával*, és *Conditióval* szól; nem emberek hanem Isten előt való Igazulásrúl emlekezik; nem határozza szavát az Igazulásban való nevekedésre, hanem általlyában, határozás nélkül írja, hogy [1]*Isten-előt a' Törvény tévök igazúlnak:* következik, hogy az Igazuláshoz, hasznos és szükséges az Isten törvényében való járás, melyre az Istennek Ébresztő, és Segítő Malasztya, eléb-eléb gyámolíttya az bűnös embert.

Vide Cornelium, Rom. 2. v. 13.

[1] Rom. 2. v. 13.

Másodszor: Az Irás mondgya; hogy az Isteni félelem, *expellit,* kiüzi a' bűnt. *Balduinus* azt feleli; hogy, [2]*Expellit futurum peccatum, hoc est, prohibet;* Kiüzi, az-az, bé nem bocsáttya. Ez-is csavargás. Mert csak azt mondhattyuk Kiüzni, a' mi Ben vagyon. Azért, noha az Isteni félelem kirekeszti a' jövendő bűnöket: de azokat ki nem üzheti, mert még ben nem vóltak.

Eccli. 1. v 27.

[2] Pag. 1089.

Harmadszor: Szent Irás szava; hogy az Alamisna, [3]*liberat a morte, purgat peccata;* Haláltúl ment, Bűntül tisztít. Azt feleli *Balduinus;* hogy[4] *a' Bűnön, a' bűnnek ostorozását kel érteni.* Nem igaz, hogy csak azt kel érteni. Mert, Egy az; hogy a' Szent Irás szavait, nem szabad a' bötünek tulajdon értelme mellöl *Figurára* vonni, nyilván-való erős bizonyság nélkül; mely itt nem találtatik. Más az; hogy az Irás, megválasztya a' bűnért érdemlett ostort, tudni illik, a' Halált, a' Bűntül: és azt mondgya; hogy a' Haláltúl megszabadít, a' Bűntül megtisztít az Irgalmasság. Maga, a' ki a' Büntetéstül megmenekedik, nem mondhatni hogy megtisztúlt a' vereségtül: hanem, hogy megszabadul attúl. De *Balduinus,* semmit nem néz a' szónak tulajdon jegyzésére.

[3] Tob. 12. v. 9. Cap. 4. v 11.

[4] Pag. 1090.

Végezetre: Abból-is kitetczik, hogy mi-tőllünk Isten készületet kiván az Igazúlás elöt. Mert, noha Isten térít meg, elkezdvén bennünk hivatallyával térésünket: de, mivel Isten segítségéből magunk-is készülhetünk az Igazuláshoz, azt fogadgya Isten, hogy, [5]*Ha mi megtérünk, ő-is hozzánk tér.* Sőt erős parancsolattal kötelez, hogy ő-hozzá térjünk. Ezek, hiúságos kötelezések, ha mi semmi készülettel nem lehetünk az Igazuláshoz. *Balduinus* erre azt írja; hogy[6], *A præcepto ad posse, non valet agumentum;* parancsollya Isten hogy térjünk, de az lehetetlen. És nagy hamissan Sz. *Agoston*ra fogja, hogy ez az ő tanítása. Maga Sz. *Agoston* csak azt írja; hogy magunk erejéből, meg nem tarthattyuk a' Törvényt: de imádkoz-

[5] Zach. 1. v. 3. Jerem. 15. v. 19.

[6] Pag. 1091.

Aug lib. 1. de Grat. et Lib. arbitr. cap. 16.

nunk kel, hogy Isten adgyon erőt hozzá. Ez-előt pedig megmutatók, hogy Isten nem kötelez lehetetlenre. Azért, *Necessaria consequentia est, à præcepto Dei, ad posse, cum Gratia.*

N° 6. Csak a' Hit igazít-e?

Rom. 3. v. 28. Cap. 5. v. 3. Bizonyossan vallyuk, hogy *Hit által igazúlunk:* mert ezt a' Sz. Irás sokszor taníttya. De hogy *Sola fides,* csak magán a' Hit igazítcson, sohúlt a' Sz. Irásban nem találtatik, hanem a' *Luter*tül vesztegetet *Bibliá*ban; melyben magától, ezt a' *Sola*-t, Isten szavai közzé, árulójúl írá.

Supra, fol. 587.

Azt-is igaz magyarázat szerént tekélletessen hiszük, a' mit Sz. *Pál* tanít; hogy *Senki nem igazúl Cselekedetből.* Mert, I. Jó cselekedet érdeméből senki nem igazúl: mivel az Igazúlás, Ingyen, Isten irgalmából, Krisztusért adatik. Azért *ex Operibus, ut meritoriis,* Cselekedetek érdeméből, senki nem igazúl: noha, a' Szent *Jakab* mondása szerént[1], *Cselekedetből igazúl;* úgymint készítő eszközből, és az Igazságban való nevekedésünk okából. II. A' Törvény oktatásából, és természet erejéből származott Cselekedetekből, készülésképen sem igazúlunk. Azért Sz. *Pál* nyilván magyarázza, hogy ő a' Törvénynek cselekedetirül szól[2]: és oly Cselekedetrül, mely magunktúl vagyon; *Ephes. 2. v. 8.* Senki pedig az Igazuláshoz kívántatot jókat[3], természet erejéből nem cselekedheti: hanem, Krisztus érdeméből adatott *Gratia,* Segítő malaszt kívántatik ezekhez.

Rom. 3. v. 20. Galat. 2. v. 16. Cap. 3. v. 2, 11.

[1] Jacob 2. v. 21, 24.

[2] Rom. 3. v. 20, 28. Gal. 2. v. 16. C. 3. v. 7, 11.

[3] Ita Concil. Trident. supra, fol. 620.

Ezek helyén maradván, mivel a' Sz. Irás a' Szeretetrül, Reménségrül, *Penitentiá*rúl, sok helyen mondgya; hogy ezek által igazúlunk: Ebből kihozók ez-előt, hogy nem kel ezeket kirekeszteni az Igazuláshoz való készületből.

Pag. 1096, 1101.

Balduinus az ő Vallását, Három *Punct*ba foglallya: 1. Hogy *A' Hit, nem lehet szeretet és Jó cselekedet nélkül, noha ezek nélkül igazít.* 2. Hogy a' mi Igazulásunk mi-vólta, a' Krisztus érdemének megragadásában ál: [4] *Apprehensio meriti Christi, est Formalis causa Justificationis nostræ*[5]. *Justificatio formaliter consistit in receptione Christi.* 3. Hogy[6], *Causa Instrumentalis, qua apprehenditur meritum Christi, est Sola Fides;* Egyedül a' Hit, eszköz, mellyel megragadgyuk a' Krisztus érdemét. Erre-nézve mondatunk csak Hit által igazúlni. Azért, *Fides justificat; non ut qualitas, et virtus, sed ut Instrumentum recipiens Meritum Christi:* A' Hit csak annyiból igazít, hogy a' Krisztus érdemét megragadgya.

[4] Pag. 1099.

[5] Pag. 1100.

[6] Pag 1094, 1099.

Pag. 1100.

Ezeknek bizonyítására, *Balduinus* oly Irásokat emleget, mellyekben egy ige sincs ezekrül. Mert mi-is hiszük, hogy *Hit által igazúlunk; Hit-által óltatunk Krisztusba:* de hogy *Sola Fides,* csak magán egyedül igazít a' Hit, a' Sz. Irás soha nem mondotta. A' ki azt mondgya, hogy étellel tartatik meg életünk, és nem külömben: azzal ki nem rekeszti az italt, aluvást, ruházatot: Ugy, mikor a' Sz. Irás azt mondgya, hogy *Külömben nem igazúlunk, hanem Hit által;* ki nem rekeszti a' mit egyébüt szükségesnek mondot az Igazuláshoz.

Pag. 1094, 1099.

Galat. 2. v. 16.

Hogy pedig a' *Balduinus* tanításának *Punctya*irúl szóllyunk, Hamisság; hogy *A' Hit, nem lehet Szeretett és Jó élet nélkül.* Mert ez-előt megmutatók, hogy az igaz Hit, megmaradhat a' Gonosz-életű emberben. Csak magától gondolta és bizonyság nélkül mondgya *Balduinus;* hogy, *Formalis causa Justificationis, est Apprehensio, receptio meriti Christi.* Mert sohúlt a' Sz. Irás nem említi *Formalis Causá*ját az Igazulásnak; sohúlt nem jelenti, hogy ez *Apprehensió*ban állyon: hanem ezt, a' *Saxóniai* serfüstután álmodták, a' *Luteristák.* Annak sem olvasta *Balduinus* a' tellyes Szent Irásban sohúlt semmi jelenségét, hogy *Fides, ut Instrumentum, non ut virtus et qualitas, justificat.* Egy szót arrúl nem talált az Isten könyvében, hogy *Sola fides apprehendit meritum Christi.* Azért, mint a' hagymázban feküvők, ímettek*[1] is álmodoznak: úgy a' *Luteristák fantasia*jában született álmok ezek. Még-is azzal kelletik magokat a' szegény kösség előt, hogy ők a' Sz. Irás kivül semmit nem tanítanak.

Supra, fol. 558, 559.

Végezetre: Ha csak abban ál az Igazúlás, hogy valaki elhidgye hogy ő-érette meghólt Krisztus, és hogy Isten irgalmas néki a' Krisztus érdeméért: Tehát a' *Calvinisták* és *Luteristák,* egy-aránt igazak, szentek Isten előt, mivel ezt egy-aránt hiszik, ki ha úgy vagyon, bolondság hogy kárhoztattya átkozza eggyik a' másikat.

Mint-hogy tanítását semmivel nem bizonyíthattya *Balduinus,* igyekezik, hogy felellyen arra, a' mivel rontottam a' *Kalaúz*ban az Ujítók vallását. De úgy felel, hogy az Igazuláshoz szükségképpen kivántatni mondgya a' Szeretetet, *Penitentiát,* és egyéb Jó cselekedeteket[1]: *Defectus Charitatis est causa mortis: defectus Pœnitentiæ est causa perditionis.* Elég nékünk, hogy a' Hiten kivül, Jó cselekedet-is szükséges az Igazuláshoz. Ama' hiuságos Kérdésekben, mellyeket a' *Luteristák* indítottak, nem fárasztyuk fejünket;

Kalaúz, fol. II. 515.

[1] Pag. 1096. Vide supra, fol. 775.

*[1] Ébren.

Amabo, Cur Charitate, cur Spe et Oratione, propter Christi merita, non apprehendimus meritum Christi ?

tudni illik: *An Fides ut qualitas justificet? An Fides sit instrumentum? An Apprehensio, sit Formalis causa Justificationis? An Sola fides sit apprehensio.*

A' Sz. Irás mondgya; hogy [1] *Reménség által üdvözülünk:* és, a' kiben Reménség vagyon [2], *sanctificat se,* szenté tészi magát. *Balduinus* új *Calepinust* talált; melyből azt tanúlta, hogy [3] *Spe, id est, Fide; Sperare, idem est ac Credere:* a' Reménség, Hit; Reménleni, annyit tészen mint Hinni. Noha Sz. *Pál* ezeket külömbözni mondgya [4]; *Most,* úgy-mond, *ez a' Három marad, Hit, Reménség, Szeretet.* Három nem lehet, ha a' Reménség hit. Ha szabad a' szóknak szokot értelmét megvetni, és mást érteni rajtok, semmi bizonyost a' Sz. Irásból nem tanúlhatunk.

[1] Rom. 8. v. 24.
[2] Joan. 3. v. 3.
[3] Pag. 1097, 1098.
[4] 1. Corint. 13. v. 13.

Isten szava; hogy [5] *Az Istenes szomorúság, üdvösségre állandó Penitentiát cselekszik.* És a' ki *Penitentiát* tart [6], *vivificat animam suam,* lelkét eleveníti. Azt feleli erre *Balduinus;* hogy [7] a' *Penitentiá*-n, Hitet kel érteni. Ez-is ékes mondás; *Penitentia,* az-az, *Fides.* Mi kezünkben még nem került az a' *Calepinus,* mely effélét tanít.

[5] 2. Cor. 7. v. 10.
[6] Ezech. 18. v. 27.
[7] Pag. 1098.

Sz. Irás szava: hogy [8] *A' Szeretet, elfedi a' bűnök sokaságát:* hogy [9] *Cselekedetből igazúlunk, nem csak Hitből. Ábrahám Cselekedetből igazúlt.* Ezekre *Balduinus* azt feleli; hogy [10] *Emberek előt, Cselekedetből mutattatik az Igazúlás, és erről szólnak az említett helyek.* De ez csak fogás: mellyel ha szabad a' Sz. Irást mocskolni, künyü akár-miről azt mondani; hogy az, csak emberek előt igaz, nem Isten-előt. Más az; hogy Sz. *Jakab,* nyilván és világoson, az Isten-előt-való Igazulásrúl szól. Mert azt írja; hogy [11] *Abrahám Cselekedetből igazúlt, bémutatván fiát Isákot az óltáron.* Ez a' bémutatás, nem vólt emberek-előt, [12]mert a' hegyen, csak maga vólt *Abrahám Isák*kal, és nem mutogatta abban emberek-előt Igazságát. Minek-utánna pedig azt mondotta vólna Sz. *Jakab,* [13]hogy arrúl az Igazulásrúl szól, mely által *Abrahám* Istennek baráttya lett; közbevetés-nélkül utánna írja: *Videtis, quoniam ex Operibus justificatur homo, et non ex Fide tantum:* Láttyátok-e, hogy Cselekedetből igazúl ember, és nem csak Hitből. A' mit eléb mondott vala, abból írja láthatónak, *Videtis,* hogy Cselekedetből, nem csak Hitból igazúl ember. Az-előt pedig, szóllott az Isten-előt-való Igazulásrúl. Tehát az Isten-előt-való Igazulásrúl írja, hogy Cselekedetből igazúlunk. Mert, ha más-féle Igazulásrúl szóllana, láthatóúl ki nem tudódnék ez az Igazság az eléb mondott dolgokból.

[8] 1. Pet. 4. v. 8.
[9] Jacob. 2. v. 21, 24.
[10] Pag. 1095, 1097.
[11] Jacob. 2. v. 21.
[12] Genes. 22.
[13] Jacob. 2. v. 23.
Vers. 24.

Mivel a' Sz. Irás sok helyen mondgya; hogy, *Az Igazúl, a' ki Isten akarattyát cselekeszi:* Erre azt feleli *Balduinus;* hogy [4]*Sunt dicta Legalia, non Evangelica.* Most tudom, hogy nem mind Evangeliom a' mit Sz. *Lukács* írt: és hogy a' Törvény szava, nem eggyez az Evangeliommal; az-az, hogy Isten magával nem eggyez. Illyen vakságra kel jutni azoknak, kik elszakadnak az Igazságtúl. Roman. 2. v. 13. Lucæ 11. v. 28. Cap. 10. v. 28. [4] Pag. 1097.

Végezetre: Sz. *Pál* írja; hogy, *Ha minden Hiti lészen-is, Szeretet-nélkül semmi Isten-előt.* Szent *Jakab* nem egyszer mondgya; hogy, *Nem használ, nem üdvözít a' Hit, Cselekedet-nélkül.* Ezek így nincsenek, ha magán egyedül a' Hit igazít. *Balduinus* azt akarja, hogy ama' szó, *Omnem,* Minden, nem foglal magában Mindent. Azt hiszem, az új *Calepinus*ban találta, hogy *Omnis,* annyi, mint *Non omnis.* Az Új Hittel, újítani kel a' szóknak jegyzésit, ha el akarják kerűlni a' nyilván-való Sz. Irás Igazságát. Noha pedig *Hypothesis*sel, *Ha*-val szól Sz. *Pál:* De azzal ismérteti, hogy magán a' Hit nem igazít. Mert, ha *(formaliter)* azzal igazúlunk, hogy hiszünk: Tehát ugyan igazúlunk, ha semmi egyéb jó nincs-is bennünk; miképpen, a' fejérség fejérré, a' melegség meleggé tenne, ha semmi egyéb nem vólna-is vélle, mivel ez a' *Formalis causá*nak mi-vólta, hogy a' miben vagyon, magán és magával közli azzal tulajdonságát. 1. Cor. 13. v 2. Jacob. 2. v. 14, 17, 26. Pag. 1095.

Szent *Jakab* azt taníttya, úgy-mond *Balduinus;* hogy *A' Hit, nincs Jó cselekedet-nélkül: de azt nem írja, hogy nem igazít Jó cselekedet-nélkül.* Ez-is vakság. Mert Sz. *Jakab* azt írja; hogy, Nem használ, nem üdvözít a' Hit, Cselekedet-nélkül: A' nélkül használna, a' nélkül üdvözítene, ha a' nélkül igazítana, mivel a' mi-nélkül igazít, a' nélkül használ. Nem-is mondotta azt Sz. *Jakab,* hogy a' Hit nincs Jó cselekedet-nélkül: mert eléb megmutattuk, hogy a' Gonosz-cselekedő emberben-is megmaradhat a' Hit. Pag. 1095. Supra, fol. 559.

A' minémű Ellen-vetéseket támasztanak az Ujítók, azokra igaz feleleteket adtam a' *Kalaúz*ban. És noha ezeket, szakadozva, és nem tulajdon erejében említi *Balduinus:* de így sem mond feleletre méltót ellenek; hanem ottan-ottan*[1] azt állattya, a' mit senki nem tagad: A' mit pedig bizonyítani kellene, azt csak száraz beszéddel erőssíti, mint-ha mind helyén kellene hadni, valamit ő szól, beszél.

*[1] Itt-ott, néhol, néha.

§ 2. Az Igazulásnak mi-voltárúl.

N° 1. Mit tanít errül Balduinus?

Először, azt írja; hogy az Igazulásban, megbocsáttatik bűnünk; nem úgy, hogy letöröltessék, és meg ne maradgyon, mert a' Bűnnek vétkessége bennünk marad: hanem úgy, hogy Isten ezeket
Pag. 1073. béfedi, az-az, kárhozatunkra nem tulajdoníttya: *Prava Concupiscentia,*
[1] Pag. 1079. *quam Paulus Peccatum nominat, manet.* [1]*Peccatum tegi dicitur, non quasi non sit amplius in homine, sed ne ad pœnam videatur a Deo.*
[2] Pag. 1078. [2]*Vitiositas peccati manet.* [3]*Peccata quæ in nobis sunt, non imputan-*
[3] Pag. 1082. *tur: et hæc vocatur Remissio peccatorum.* Azért, ha igaz a' *Balduinus*
Vide supra, folio 617. szava, a' *Luteristák* betegek; de Isten őket egésségeseknek tartya: szegényes, vakok, ocsmányok; de Isten azt itíli, hogy mennyei
Supra, f. 558. jókkal gazdagok, szemesek, szép tiszták. És, a' mint eléb *Luter*tül hallók, mint az Anya-előt nem rút fiacskájának ganéja: úgy Isten-előt nem büdös a' *Luteristák* húlladéka. Ez ha így vagyon: *Libertinus*ok tehát, és szabadon minden feslett gonoszságban gázolhatnak félelem-nélkül a' *Luteristák:* mivel Isten nékik nem tulajdoníttya, és ő-bennek nem ostorozza a' bennek-lévő bűnöket. E' felett: nagyob személy-válogató nem lehet Istennél, ha, ugyanazon vétkek lévén egy emberben mellyek másban, eggyikét gyülöli, bünteti, másikát szereti, koronázza.

Másodszor, azt mondgya *Balduinus;* hogy ezzel a' Bűn-bocsánattal, eggyütt adatik az Igazság: De, nem mi-bennünk-lévő Igazság, hanem a' Krisztus igazsága, mely nékünk tulajdoníttatik Hit-által:
Pag. 1077, 1082. *Justitia Christi, quæ in nobis non est, per Fidem nobis imputatur.* Valamely lehetetlen, hogy egyszer 's mind, azon ember hólt, és eleven légyen; beteg, és egésséges légyen; bolond, és eszes légyen: oly lehetetlen, hogy egyszer 's mind, azon ember Igaz, és lator; ördög-, és Isten fia légyen: az-az, hogy minden Bűn benne maradgyon, és mindazáltal Istennek szerelmes, szent, igaz szolgája légyen.

Ezeket az éktelen mondásokat, *Balduinus* hazugságokkal hímezi, és bolondúl bizonyíttya.

Hazud abban; hogy a' Pápisták tanítása szerént, *Remissio*
Pag. 1077. *peccatorum, est instar privationis; Sanctificatio, instar formæ.* Mert ezt meg sem gondoltuk*[1]. Hallotta valamikor *Balduinus,* hogy a'

*[1] Erre nem is gondoltunk.

Bűn, és az Igazító malaszt ellenkeznek, és eggyütt nem maradnak: de soha ezt tőllünk nem hallotta, hogy a' Bűn-bocsánat, és az Igazúlás ellenkeznek. Mert ezek nem ellenkeznek, hanem eggyütt járnak.

Nem igaz; hogy Sz. Agoston, *in Psal. 31.* a Bűnt megmaradni mondotta az Igazulásban. Mert maga *Balduinus,* így hozza elő a' Sz. *Agoston* szavait: *Nec sic intelligas peccata cooperta, quasi ibi sint.* Hazugság az-is; hogy, *Lib. 1. ad Bonifac. contra duas Epist. Pelagian. cap. 13.* Sz. Agoston így szóllott: *Concupiscentia et si est peccatum, tamen non tenet reos in quibus est,* mert ezek nem Szent *Agoston* szavai, sőt Sz. *Agoston* azon a' helyen, nyilván mondgya, hogy a' *Concupiscentia,* nem Bűn, a' mint eléb [4]feljegyzettük. Pag. 1079. Pag. 1080. [4] Supra, f. 593.

Első mondását, *Balduinus* azokkal az Irásokkal állattya[5], mellyek arra íntenek, hogy *Megtisztúllyunk, Istennel megbékéllyünk, bűnünk bocsánattyát kérjük.* De ezekből ki nem fakad a' mit akar. Mert eléb megmondók, hogy, noha nem Halálos vétkekbe, de naponként való fogyatkozásokba esnek az Igazak; kire-nézve, tartoznak Bűnök bocsánattyát kérni, és életek jobbítasára igyekezni: [1]*Qui Gratia Dei adjutus, se ab eis peccatis abstinuerit, quæ Crimina vocantur; atque illa peccata, sine quibus non hic vivitur, mundare Operibus misericordiæ, et piis Orationibus non neglexerit: merebitur hinc exire sine peccato; quamvis cum hic viveret, habuerit nonnulla peccata, quia sicut ista non defuerunt; ita remedia, quibus purgarentur, affuerunt.* [5] Pag. 1078. 2. Cor. 5. v. 20. Cap. 7. v. 2. [1] August. epist. 89. ad Hilarius.

Mivel a' Sz. Irásban sóhult nem olvassuk, hogy a' Krisztus Igazsága nékünk tulajdoníttatik, és azzal igazúlunk: *Balduinus* az ő Második mondását, okoskodással így bizonyíttya: *Szent Pál,*[2] *egy Caputban, leg-alább tízszer mondgya, hogy Imputatióval igazúlunk: Tehát nem mi-bennünk, hanem kívülünk vagyon az Igazság.* De ez bolondság. Mert, I. Ha az Igazság azért nincs a' *Luteristák*ban, mert azt Sz. *Pál, Imputál*ni mondgya: Tehát Hit sincs bennek, mert a' Hitrül mondgya Sz. *Pál,* hogy [3]*Fides reputatur ad justitiam.* Ha pedig Hit nincs bennek, és ők nem hisznek: lássák minémű hitetlenek társaságában maradnak. II. Ha emberben nincs, a' mit Isten embernek *imputál,* tulajdonít: Tehát a' Bűn sincs emberben, mert a' Sz. Irás sokszor mondgya; hogy valamely cselekedet, Bűnnek *imputál*tatik. III. Az Istennek *imputatió*ja, nékünk tulajdonítása, magával viseli, hogy bennünk légyen a' mit Isten nékünk tulajdonít. Mert a' ki mindent úgy lát a' mint vagyon, Pag. 1080, 1081. [4] Rom. 4. [3] Rom. 4. v. 5, 9. Deut. 23. v. 21. Cap. 24. v. 5.

nékünk nem tulajdoníthattya a' mi bennünk nincsen. Ha fejérség nincs bennünk, lehetetlen hogy Isten minket fejérnek ítíllyen. Ha mocsok vagyon rajtunk, nem lehet hogy Isten tisztának tarcson. Mikor azért Isten *Abrahám*ot Igaznak *reputál*ta, akkor Igazzá tette: Jac. 3. v. 22. mivel Istennek hitt, és Hitit *Operibus consummavit,* Cselekedettel tekélletessítette.

[1] 1. Cor. 1. v 30. Micsoda értelemmel nevezi Sz. *Pál*[1] Krisztust, mi Bölcseségünknek, és Igazságunknak, megmagyaráztuk a' *Kalaúz*ban[2].

[2] Kalaúz, fol. II. 527.

N° 2. A' Romai Ecclesia tanitása az Igazulásrúl.

Először: Azt hiszük; hogy, mikor Isten az embert megigazíttya, úgy kitörli, lemossa, elóltya bűnét, hogy a' Bűn emberben nem marad. Ezt a' *Kalaúz*ban sok-képpen megmutattam. Mert a' Bűnrül, és nem a bűnökkel érdemlett ostorozásrúl mondgya a' Szent Irás,

[3] Joan. 5. v. 29 hogy ezt, [3]*Tollit,* elvészi, [4]*Delet,* letörli Isten. Ha bennünk marad

[4] Act. 3. v. 19. a' Bűn, le nem töröltetik, el nem vétetik. Másutt azt olvassuk;

[5] Psal. 102. v. 2. hogy Isten, [5]*Meggyógyíttya minden betegségünket.* Nem orvos, hanem

Psal. 29. v 3. Csúfos,*[1] a ki bennünk hadgya a' betegséget, és azzal dicsekedik

Psal. 146. v. 3. hogy meggyógyította a' beteget. Sz. Irás szava nem egy helyen;

[6] 1. Joan. 1. v. 7. hogy a' Krisztus Vére, [6]*Emundat nos ab omni peccato,* megtisztít

Hebr. 9. v. 14 minden bűntül; a' mint azt *Ezechiel* Proféta-is megjövendöllötte,

[7] Ezech. 36. v. 25. [7]*Mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Ha minden rútságos vétek bennünk marad az Igazúlás után: nem vagyunk tiszták: szinte oly mocskosok vagyunk, mint eléb, mivel a' Lélek mocsokja, nem egyéb a' Bűnnél. Szent *Dávid* szava az; hogy,

[8] Psal. 50. v. 9. [8]*Isten őtet megmosván, megtisztúl, és hónál fejéreb lészen.* Mint-ha

Isai. 1. v. 18. azt mondaná: Nem csak kivül fejérít Isten, mint a' koporsókat szokták; hanem, mint a' havat, kivül-belől tellyességgel fejérré tészen.

Ezekre, és a' töb sok Bizonyságokra, egyéb feleletet nem adhatnak az Újítók, hanem ha, szokások-szerént új *Calepinus*okból azt fogják mondani, hogy a' Pápisták nem tudnak Deákúl: mert az Új Hittel, új Deákság támadott; melyben *Tolli,* annyit tészen, hogy Ott-hagyni: *Delere,* annyit tészen, mint El nem törleni: *Mundare, sanare,* annyit tészen, mint Mocskoson és betegen hagyni.

Továb: Ha a' Bűn emberben marad, lehetetlen hogy elfedessék Isten-előt, és hogy azt Isten nékünk ne tulajdonítcsa, bűnnek

*[1] Kuruzsló.

ne tartcsa, ne gyülöllye, büntetésre méltónak ne ismérje. Mert, Egy az; hogy Isten szeme-előt, *Nuda et aperta sunt omnia,* semmi nincs fedezve. Más az; hogy, *Judicium Dei est secundum veritatem,* Isten oly ítíletet tészen mindenrül, a' mint vagyon. A' Bűnt, bűnnek, a' Jót, jónak ítíli. Azon-képpen, az-is lehetetlen, hogy Isten ne gyülöllye, és büntetésre méltónak ne ítíllye a' kiben Halálos bűn vagyon. Mert önnön-maga Szent Igéjében jelentette, hogy, *Similiter odio sunt Deo, Impius et impietas ejus;* egy-aránt gyülöli Isten, a' Bűnt és a' bűnöst. Az-is Isten szava; hogy a' paráznák, lopók, gyilkosok, ragadozók, fösvények, rágalmazók, kevélyek, engedetlenek, *etc.* [1]*digni sunt morte.* [2]*Regnum Dei non possidebunt;* Örök halálra méltók, és Isten országában nem mennek. Ha azért ezek a' vétkek le nem töröltetnek a' *Luteristák*ból, hanem ő-bennek maradnak: bizonyos, hogy Isten országában nem mennek, mert ő-hozzájok illik, a' mit a' Bölcs mondott; *Generatio quæ sibi munda videtur, et tamen non est lota a sordibus suis.*

Hebr. 4. v. 13. Rom. 2. v. 2. Sapien. 14. v. 9. [1] Rom. 1. v. 32. [2] 1. Cor. 6. v. 10. Gal. 5. v. 22. Ephes. 5. v. 5. Prov. 30. v. 12.

Mikor azért Szent *Dávid* azt mondgya; hogy *Isten a' bűnt Elrejti, és nékünk nem tulajdonittya,* annyit tészen, mint-ha azt mondaná, hogy Elrontya. Mert a' mindenek-láto Isten-előt, rejtve nem lehet, valami vagyon: hanem, a' mi nincs valakiben, azt Isten sem láttya benne, azért mondatik Elrejtetni. És noha, a' szóknak tulajdonsága-szerént, nem egy, *Tegi,* és *Delere;* az Elrejtés, és Elrontás; de mikor Istenrül vagyon szó, szükség-képpen eggyik a másikat béhozza és eggyütt jár az Elrejtés, az Elrontással. Mert Isten-előt, csak az lehet rejtve, a' mi nincs, és elrontatott. Szent *Agoston* ezt magyarázza a' testi sebnek hasonlatosságával. Külömben fedi, úgy-mond, az Orvos a' sebet gyógyíto flastrommal, külömben, a' sebes ruhájával: *Sub tegmine Medici, sanatur vulnus; sub tegmine vulnerati, celatur vulnus,* mert amaz meggyógyíttya, ez pedig csak elrejti. Azon-képpen, a' vermet a' ki földel béfedi, megtölti. A' mezítelenséget elvészi, a' ki öltözettel béfedi. E'képpen mondatik Isten béfedni a' Bűnöket.

Psal. 31. v. 1. Roman. 4. v. 7.

Aug. in Psal. 31. Enarr. 2. Idem, S. Gregor. in Psal. 2. Pœniten.

Másodszor: Azt hiszük; hogy, mi-képpen a' beteg, mikor meggyógyíttatik; a' halott, mikor feltámasztatik, nem csak kirekesztetik a' betegség, és halál, hanem egésség, és élet adatik belé: úgy az Igazulásban, oly Malaszt adatik lelkünkbe, mellyel megújúlunk, igazúlunk, és Isten-előt kedvessé lészünk. Mert, valamint világos, fejér, édes nem lehet, a' miben világosság, fejérség, édesség nincsen: úgy Igazzá nem lehet, a' kiben Igazság nincsen.

Roman. 5. v. 5. Szent *Pál* az Igazúlt emberről azt írja; hogy *Istennek szereteti öntetett szüvébe, a' Szent Lélek-által, mely adatott néki.* Másutt, sok bűnöket számlálván, mellyekért kárhoznak, és Isten haragjában [1] 1.Cor. 6. v. 11. vannak az emberek, így fejezi be: [1]*Illyenek vóltatok, de megmosattatok,* [2] Vers. 10. *megszenteltettetek, megigazúltatok.* És utánna veti: [2]A' ti tagjaitok, temploma a' Szent Léleknek, *qui in vobis est, quem habetis,* [3] Ad Titus 3. v. 5, 6, 7. mely ti-bennetek vagyon. Ismét: [3]*Megszabadított minket az újonnan születés mosása és a' Szent Léleknek újítása-által, kit kiöntött mibelénk bővségesen, a' mi Üdvözítő Jesus Krisztusunk-által; hogy megigazulván az ő Malasztya-által, örökösi légyünk Reménség-által az örök életnek.* Ezeken a' helyeken Szent *Pál,* nyilván említi az Igazulásban belső tisztulásunkat, és a' Szent Lélek ajándékainak Ephes. 4. v. 24. belénk öntését. Másutt azt írja; hogy az Igaz ember, *megujul lelkében, Istentül teremtett új emberben öltözik, Igazságban, és valóságos Szentségben.* Ismét azt mondgya; hogy, a' kik megigazúltak, [4] Ephes. 5. v. 6. [4]*eléb setétségek vóltak, most világosság.* Világossá nem lehet, a' miben világosság nincsen. Azért, ha az Igazak világosok, ő-bennek kel [5] Psal. 50. v. 12. a' világosságnak találtatni. Sz. *Dávid* is azt írja; hogy [5]*Tiszta* [6] Jac. 1. v. 17. *szüvet teremt, és Igaz lelket újít Isten bennünk;* mikor [6]*Donum per-* [7] 1. Joan. 4. v. 12. *fectum,* [7]*Charitatem perfectam;* tekélletes Ajándékot, tekélletes Szeretetet önt szívünkben: mellyet a' Sz. Irás, [8] 1. Joan. 3. v. 9. [8]*Isten magvá*-nak, [9]*Isten természetiben részesülés*-nek nevez. Azért, a' kiben ez az [9] 2. Petr. 1. v. 4. Ajándék vagyon, azt mondhattya Sz. *Dávid*dal; hogy, [10] Psal. 1. v. 15. [10]*Isten-előt* [11] Psal. 17. v. 21. *Igazságban találtatik:* és, [11]*Az ő-benne-való Igazság-szerént fizet* Psal. 7. v. 9. *Isten néki,* mivel ennek az Igazságnak koronája, a' mennyei bóldogság, *2. Tim. 4. v. 8.*

[12] Kalaúz, folio II. 524. Töb efféle Bizonyságokat említettünk a' *Kalaúz*-ban[12] mellyektül meggyőzetvén *Balduinus,* azt írja; hogy, vagyon az Igazakban [13] Pag. 1077. belső Igazság, és Szentség: [13]*Justitia nobis inhærens, quæ alias* [14] Pag. 1080. *Sanctificatio appelatur, est fructus Justificationis.* [14]*Quilibet sua san-* [15] Pag. 1082. *ctitate Sanctus dicitur.* [15]*Hæc Sanctitas nostra accrescere potest.* Im hallod, megengedi *Balduinus,* hogy a' Szentség mi-bennünk vagyon, és hogy a' bennünk-való Szentségtül neveztetünk Szenteknek. A' mivel pedig Szentek vagyunk, azzal Isten-előt kedvesek, tiszták Igazúltak vagyunk.

Pag. 1082. Ezek után, Két temérdek bolondságot mond *Balduinus:* I. Hogy *A' mi Igazságunk, a' Krisztus saját Igazsága: azért abban nem lehet* Pag. 452. *semmi öregbülés.* Vagy, a' mint ez-előt mondotta vala, *Justi sumus* Supra, fol. 597. *æque omnes fideles ac Christus,* Maga, menyországból az Angyal

azt kiáltya; hogy, [1]*A' ki Igaz, jobban igazúllyon; a' ki Szent, jobban szentüllyön.* II. Hogy úgy vagyunk mi Igazak a' Krisztus igazságával, mint Krisztus Bűnös a' mi bűneinkel, mellyeket Isten ő-néki tulajdonít: [2]*Nos ita in judicio Dei Justos reputari, sicut Christus reputatus est Peccator.* Erre-nézve, *Luter*tül azt hallók a' *Kalaúz*ban[3]; hogy Krisztus, minden Gonosz-tévők között legnagyob lopó, parázna, káromlo volt. Melynél nagyobb káromlás nem lehet. Mert a' Sz. Irás, Krisztust *Szent*-nek; *Artatlan*-nak, *Ferteztetés-nélkül-való*-nak, *Bünösöktül kivált*-nak, *Szentek szenti*-nek nevezi. Azért, ha mi úgy vagyunk Igazak, mint Krisztus Bűnös; mivel Krisztus bűnös nem vólt, és Bűnös-nek nem mondathatott, úgy mi sem vagyunk Igazak.

[1] Apoc. 22. v. 11. Plura de hoc Kalaúz, folio II. 529. [2] Pag. 1082. [3] Kalaúz, folio I. 661. Hebr. 7. v. 26. Daniel 9. v. 24.

Végezetre, hogy sok töb Bizonyságokrúl ne szóllyak, Ha *formaliter*, vólta-képpen csak azzal igazúlunk, hogy megbocsátottnak hiszük bűneinket Krisztusért; Három dolog következik: [I. Hogy a Luteristák, Calvinisták, Ariánusok egy-aránt igazak. Mert egy-aránt hiszik, hogy bűnük megbocsáttatott.]*[1] I. Hogy a' *Luteristák* Gyermeki, nem igazúlnak a' Keresztségben: mert ők nem hiszik bünök bocsánattyát, mivel a' Hit, Hallásból és predikállásból vagyon: és maga mondgya *Balduinus*, hogy a' Kisdedek, semmi jót nem mivelhetnek. II. Hogy senki az Igazultak-közzül, nem kérheti Istentül bűnének bocsánattyát: Mert bizonyoson hiszi, hogy immár meg vannak bocsátva. A' ki egésségben lévén, azon kéri a' Doktort hogy meggyógyítsa, csúfollya az Orvost. És senki Istent azon nem kéri, hogy Krisztus meghallyon, feltámadgyon, menyben mennyen. Ha azért bizonyoson hiszik az Igazúltak, hogy Bűnök megbocsáttatott: esztelenül, és csúfoson kérik Istent, hogy megbocsássa bűnöket.

Vide supra, folio 779. Pag. 1088.

§ 3. Bizonyoson tudhattyuk-e Igazulásunkat.

A' Mint a' *Kalaúz*ban mondám, Az Istennek igéretiben nem kételkedünk: Hiszük, hogy valaki Istenhez tér, és, a' mint kivántatik, *Penitentiát* tart, és a' *Sacramentom*okat végzi, megigazúl. Azt-is Kéresztyén Hitünkel vallyuk, hogy, ha végig megmaradunk az igaz Hitben, és Szent életben, üdvözülünk. Intyük a' Hiveket, hogy, ha a' lelki-ismeret nem vádollya őket, fiúi bizodalommal

Kalaúz, folio II. 537. Vide supra, fol 618. n. 9.

* Ez az első ok az I. kiadásban nincs meg.

légyenek, örvendezzenek abban a' reménségben, mellyel az örök életet várják. De mivel az Istennek igíreti, bizonyos okkal és móddal, *conditio*val, adattak: félünk és rettegünk fiúi félelemmel, hogy meg ne fogyatkozzunk a' mi részünkrül, azokban, a' miket Isten kíván tőllünk.

A' köz *Luteránus*ok, általlyában kiáltyák; kogy, Ki-ki maga üdvösségérül oly bizonyos, mint hogy Krisztus meghólt érette. Supra, fol. 560. De *Vittebergá*ban, okosbak az emberek. Azért, a' mint eléb-is mondám, igen közel járnak ebben a' kérdésben hozzánk. Mert Pag. 1117, 1118. fondamentomúl veti *Balduinus;* hogy *Sokan az igazi Hitet elvesztik, és elkárhoznak.* Igazán, és jól hozza ki ebből, hogy csalatkozhatatlan bizonyságunk nem lehet a' magunk üdvösségérül, és igazulásárúl; hanem mindenkor fen marad az a' félelem, hogy el ne Pag. 1117. veszessük a' Hitet és üdvösséget: *Non hoc volumus, quasi certitudo Gratiæ et salutis, omnino sit infallibilis, scimus enim, multos Fidem* [1] Pag. 1127. Similia pag. 1119. *amittere, Gratia excidere, damnari.* [1]*Fides, ob quotidianos lapsus, interdum trepidat, et perfectam Certitudinem non habet.* Ismét [2] Pag. 286. [2]*Ab hac Certitudine, nequaquam exclusus est Timor, sed potius inclusus: semper enim conjuncta est cum pia sollicitudine, ne Fides, et Gratia Dei amittatur, quod sit peccatis.*

Ezek igazak: mellyekből nyilván következik; hogy, Nem igaz Hit az, mellyel a' *Luteristák* hiszik magok üdvösségét, és Igazságát. Mert, I. Hamis Hit az, mellyel azt hiszi ember, a' mi úgy nincsen. Illyen a' *Luterista* Igazíto Hit. Mivel, a' ki a' Hitből kiesik és kárhozik, *Luterista* Igazíto hittel azt vallotta annak-előtte, hogy ő üdvözül; noha semmi nem költ benne. II. Azt nem hiszük bizonyos Isteni hittel, a' mitül félünk hogy külömben ne légyen. Nullus, qui Certam Fide credidit se salvandum, damnatur. Omnis qui habuit Fidem Lutheranam Justificantem. Certam Fide credidit se salvandum. Ergo nullus, qui habuit Fidem Lutheranam Justificantem, damnatur, In CELARENT. A' *Luteristák* félnek üdvösségek vesztésén. Tehát nem hiszik Bizonyos Hittel üdvösségeket. De ihon egy *Argumentum;* Kérem *Balduinust,* felellyen igyessen reá.

Valaki valamikor Bizonyos Hittel vallotta, hogy ő üdvözül, el nem kárhozik. Minden ember, a' ki valamikor Igaz vólt, Bizonyos Hittel vallotta hogy ő üdvözül. Tehát senki nem kárhozik a' ki valaha Igaz vólt.

Első részc, világos. Mert nem Bizonyos, hanem hamis Hit, mellyel üdvösségét hiszi ember, ha üdvösségét elveszti. Másik részét, a' *Luteristák* vallyák, noha hamissan. A' mi pedig ebből kijő, azt, úgy-mint *Calvinista* tudományt, kárhoztatták a' *Luteristák.*

A' *Kalaúz*ban előhozott sok erős Bizonyságokra, felelni akar *Balduinus;* noha azokkal én-is csak azt akartam bizonyítani, a' mit

hallók hogy ő megengede. És ugyan abban ál a' derék felelet, hogy megengedi a' mit bizonyítottam: tudni illik, hogy Félve kel járnunk, hogy üdvösségünket el ne veszessük, etc. Néha új *Calepinus*sal segíti magát, és azt vítattya; hogy *Forte*, talám, annyit tészen mint *Certe*, mert ez a' szó, *Non est semper dubitativa, sed assertiva.* Pag. 1119, 1122.

Noha pedig elsőben az Isten ígíretinek, és az igaz Hitnek bizonyos vóltából akará *Balduinus* állatni az üdvösségrül és Igazulásrúl való bizonyos-lételt: De látván, hogy ebből semmit nem nem bizonyíthat, mert sohúlt a' Sz. Irás nem mondgya, hogy ki-ki magárúl tartozik hinni hogy ő Igaz, és bóldogúlandó: végre azt írja, hogy így kel okoskodni annak, a' ki bizonyos akar lenni Igazúlásában és üdvösségében: *Isten megbocsáttya bűnét az igaz Penitentia-tartónak. Én igaz Penitentiát tartok. Tehát nékem megbocsáttya bűnömet.* Ha ennek a' Bizonyításnak Másik részét Isten megjelentette vólna, mint az Első részét megjelentette; csalatkozhatatlanúl bizonyos vólna a' mit kihoz. De mivel *Minor propositio*, nem az Isten igéjéből, hanem csak emberi vélekedésből tudódik; a' *Conclusio* sem lehet csalatkozhatatlan[1]. Sz. *Pált* semmiben nem furdalta lelki ismereti, de abból Igazúlásának bizonyossága nem következett. Az-is Sz. Irás szava[2]; hogy az ember szüve, visgálhatatlan rejtek. Azért csalatkozhatatlan bizonyossággal nem tudhattyuk, ha minden részében úgy készültünk-e a' *Penitentiá*hoz, és egyéb *Sacramentom*okhoz, a' mint kívántatik. Mindazáltal, mennél töb és nagyob jelenségi vannak az igaz *Penitentiá*nak, és tekélletes Szeretetnek, annál nagyob bizonyosság, és örvendetesb Reménség találtatik az Igazakban a' magok Igazulásárúl. És néha annyira nevekedik, hogy szolgai félelem és rettegés-nélkül, nagy lelki vígasztalással, *morali certitudine*, emberi bizonyossággal érzik, hogy Isten kedvében vannak. Mely dolognál, nincs e' világon, sem nagyob, sem gyönyörüségesb öröm és vígasztalás; mellyet senki nem túd, hanem csak a' ki érzi. És a' kik ezt érzik, azt kiálthattyák *Dávid*dal: *Sanctus sum ego.* Pag. 1125. Conclusio semper debiliorem partem sequitur. [1] 1.Cor.4. v.4. [2] Jerem.17.v.9. Aug. in Psal.85.

Nem szükség *Balduinus*nak sok gaz beszédit rázogatnom: csak csudálom, micsoda orczával meri reám fogni, hogy én elégségesnek mondottam; ha csak azt hiszük, a' mit az Ördög hiszen! *Existimat Jesuita, non multum nocere, si maxime nihil aliud credam, quam quod Dæmon*, mert ez nékem soha eszemben sem jutott: sőt bizonyoson taníttyuk mi-is azt, a' mit *Balduinus* mond; hogy, Supra, fol.696. Pag. 1118. Pag. 1126.

Pag. 1130.

Fides assentitur omni Dei Verbo nobis proposito, et in eo, promissionibus Gratiæ; Keresztyén hittel hiszük az Isten ígíretit, a' szerént a' mint adattak: az-az, hogy üdvözülünk, ha végig a' jóban maradunk, megigazúlunk, ha nem csak valami közönséges hiedelemmel, hanem eleven Hittel, és igaz *Penitentiá*val Istenhez folyamunk. Ezt egy-aránt hiszem magamrúl, te-róllad, másrúl, mert közönségesen mindenekre szolgálnak ezek az ígíretek. De én, *Proféta* nem vagyok, jövendőt nem mondhatok; Isten szavait arrúl nem találom, hogy te, vagy én, végig megmaradunk, és hogy most-is semmi rejtve nincs bennünk a' mivel Isten megbántódik.

Quando credimus, credere nos novimus: sed an Fide supernaturali? an vivam et supernaturali Charitate ornatam Fide?

§ 4. A' Jó Cselekedetek Érdemérül.

[1] Pag. 1137.

I. *Balduinus* hazugságon kezdi tanítását. Mert azt írja; hogy[1], *Mikor a' Cselekedetek Érdemérül szollunk nincs kérdés az Igazúlt emberrül, hanem a' Bűnösrül, melynek meg kel igazúlni.* Maga a' *Tridentomi Conciliom*ból hallók; hogy, Senki Igazulását nem érdemli: hanem ez Ingyen, csak a' Krisztus Érdeméből adatik. És, a' mint Sz. *Pál* írja[2], a' kiben Szeretet nincsen, És Isten kedvébe nem jutott, ha minden jószágát szegények közzé osztya, ha testét tűzre adgya, sem lehet érdemes haszna Isten-előt. Csak arrúl vagyon tehát Kérdés, Ha az Igazúlt embernek Jó cselekedete, Érdemes-e Isten-előt? És mi-képpen Krisztus Urunknak szó-szóllása, és értünk-törekedése, meg nem gyaláztatik, és elégtelenné nem tétetik azzal, hogy a' Hívek imádsági sok jót nyernek Istentül: úgy a' Krisztus Érdemének elégtelensége nem következik abból, hogy a' Krisztusban óltatott Hívek cselekedeti valamit érdemelnek, mert, mi-képpen a' Krisztus érettünk-való Imádságinak gyümölcse a' mi Imádságunk: azon-képpen, a' Krisztus érdemének gyümölcse a' mi Érdemünk, mivel Krisztus-által vagyon Igazulásunk, ő-általa adatik erő a' Jó cselekedetre, ő-érette ígírtetik jutalom a' mi munkánknak.

Triden. Sess. 6. cap. 8.

[2] 1. Cor. 13. v. 3.

Supra fol. 621.

Pag. 1135, 1136.

II. Azt írja *Balduinus;* hogy némely Doktorok, *Merito de Congruo, hoc est, Operibus ex virtute Liberi arbitrii factis, tribuunt Justitiam;* Képes*[1] érdemből, az-az, Szabad akaratnak cselekedetiből mondották lenni az Igazúlást. Ugy vagyon, némellyek emlekeznek errül a' *Congruum meritum*rúl: De, I. A' mint eléb[3] mondám, ez nem az *Ecclesiá*nak közönséges tanítása: Némellyeknek *Privata*

[3] Supra, f. 605. Vide Kalaúz, folio I. 573.

*[1] Illendő, méltányos.

opiniója, magán-való vélekedése. Azért, a' Hitnek sérelme-nélkül, *Sotus*sal egyetemben sokan tagadgyák az Igazúlás-előt-való készületeknek *Congruum meritumát*. II. Anyaszentegyház Átok-alat kárhoztattya, valaki azt mondaná[1]; hogy *Természet erejéből származott Jó cselekedetből, Igazulásra juthatunk.* Azért, valakik a' *Meritum congrui*-t javallyák, nem magán a' Szabad akarat erejéből származott Jó cselekedetekben, hanem, Istennek segítő Malasztyából lett készületekben ismérik, és taníttyák ezt a' *Meritumot*. III. A' kik ezt az Érdemet állattyák, nem nevezik általlyában Érdemnek, hanem[2], *cum addito diminuente*, oly határozással, mely a' tulajdon Érdemet kirekeszti. Mert az Érdemhez kívántatik, hogy, a' kitül valamit érdemlünk, tartozzék ígíretiből munkánk bérit megadni. Nem ígírte pedig Isten, hogy bizonyoson mindenkor megigazíttya a' kiben valami *Congruitas* vagyon; mint az Igazaknak megígírte, hogy fizetés-nélkül nem hadgya munkájokat. Azért a' *Meritum congrui*, adóssá nem tészi Istent: hanem az Ingyen-való adásra képes szerént indíttya, mi-képpen a' szépen kérő küldús szavai, megérdemlik az Alamisnát, de nem úgy, mint a' ki szegődésből kapálta szőlőnket. [Mivel azért az Igazak cselekedeti méltóságot és böcsülletet vesznek az Igazult embernek Isten-előtt kedvességéből, nincs a bűnben levő emberek cselekedeteiben az a *valor*, hogy megérje a természet felett-való jókat.]*[1]

[1] Concilium Trid. Sess. 6. cap. 5, 6. Et Can. 1, 2, 3.

[2] Sicut dicimus Equum pictum, Hominem mortuum.

Supra, fol. 769.

III. Nem meri *Balduinus* éppen és igazán előhozni, a' mit mi tanítunk a' Jó cselekedetek Érdemérül. Mert az, oly nyilván-való igazság, hogy semmit ellene nem mondhat. Mi azért, azt hiszük, I. Hogy nincs az embernek oly szent és nagy Cselekedeti, bár az Istennek segítő Malasztyából származzék-is, mely az ő erejével, és tisztességes jóvoltával, kötelezhesse Istent semmi-némű*[2] fizetésre[3]; ha az Isten, maga kegyelmes jó akarattyából, ígíretivel nem kötelezi magát a' fizetésre. Azért, nem hogy meny-országot, de egy talp'alatnyi földet sem érdemelhetnénk Istenünktől, ha ígíretivel, és fogadásával nem kötelezné magát munkánk fizetésére. II. Azt taníttyuk; hogy az Ajándéktúl, abban külömböz az Érdem: Mert a' mit érdemlünk, annak fizetésére, és megadására tartozik a' kitül érdemlünk. Nem elég pedig, hogy akár-minémű kötelességgel tartozzék: mert a' mit ingyen ád Isten, vagy Ember, annak megadására-is köteles lehet ígírettel; És így, *ratione Veracitatis, et Fidelitatis*, az Igaz-mondóságnak erejével, tartozik ajándékon adni,

Ex solo pacto suo DEUS sit debitor.

[3] Rom. 8. v. 18. Non sunt condignæ etc.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék. — *[2] Bárminemű.

a' mit minden munkánk-nélkül ígírt. Szükség azért az Érdemhez, hogy bizonyos munkáért, szegődésből tartozzék fizetni, a' kitül valamit érdemlünk. Minden embereknek *communis sensus*sa, közönséges értelme, ebben helyhezteti az Érdemnek mi-vóltát. Azért, csak így értyük mi-is az érdemet, mikor az Igazak Cselekedetit Isten előt Érdemeseknek mondgyuk. III. Azt a' tellyes Sz. Irásból vallyuk

Concil. Triden. Sess. 6. cap. 16. a' *Tridentomi Conciliom*mal; hogy az Élő Isten, a' ki minden szolgálatot, fizetés, bér, és jutalom-nélkül kívánhatna töllünk, csak szinte a' maga kegyelmességéből, és jó kedvéből, jutalmat, bért, fizetést ígírt az Igazak Jó cselekedetinek; és, a' mint a' Sz. Irás

Matth. 20. v. 24. szól, *Conventione facta*, megszegődvén velünk, azt fogadta, hogy munkálkodgyunk; és a' mi igaz*[1], megadgya nékünk. Ezzel az ő fogadasával, és ígíretivel, kötelezte magát a' fizetésre, ha megcselekedgyük az ő szent malasztyával, a' mit kíván tőllünk. Ennek az igíretnek erejéből tartozik: úgy hogy, a' Sz. *Pál* szava-ként,

Hebr. 6. v. 10. *Injustus*, hamis vólna, ha meg nem fizetné ígírt bérét munkánknak. Azért az Úr Isten, köteles nem lévén munkánk fizetésere, maga kegyelméből ígírt jutalmat Cselekedetinknek. Ezzel az ígírettel, adóssá

Vide Bellar. lib. 5. de Justif. cap. 14, 18. tette magát; és azt cselekedte, hogy Érdemesek légyenek a' mi Cselekedetink, mellyek, az ő ígíreti-nélkül, semmit nem érdemlenének.

Ezeket minnyájan hiszik, a' *Romai Ecclesiá*nak fiai. Noha egyéb *subtilitás*okban, mellyekrül szabad Vélekedés lehet, vagyon külömbözés a' Túdósok-között.

Ez oly világos igazság, hogy *Balduinus* sem tagadhattya; sőt

[1] Pag. 1138. illyen szókkal vallya: [1]*Opera bona hominis post Justificationem a Deo compensari, non negamus: sed compensatio, gratuito promissa*

[2] Pag. 1139. *est.* [2]*Compensationem, seu retributionem divinam concedimus.* [3]*Justum*

[3] Pag. 1140, 1141. *est dare Deum quod promisit, licet promissio facta sit non ex debito, sed gratuito.*

IV. Mivel a' Sz. Irásból semmi színt nem adhat *Balduinus* annak, hogy az Igazak Jó cselekedeti nem Érdemesek Isten-előt: magától gondolt egy-nehány dolgot mond szükségesnek az érdemléshez: És hogy ím azok a' mi Cselekedetinkben nem találtatnak, azzal akarja ezeknek Érdemét rontani. Eggyiket, azt mondgya

Pag. 1133. szükségesnek; hogy *Az Érdemes cselekedet, hasznot hozzon annak*

Nos servi inutiles, Lucæ 17. v. 10. *a' ki-előt érdemel.* De ez merő hamis: Mert az emberek között-is, a' ki megszegődik valakivel, hogy a' Dunának eggyik partyárúl másikra horgya a' fövenyt; vagy hogy kő-házát elroncsa: noha

*[1] Igazságos.

ezekben semmi haszna, sőt a' ház-rontásban kára vagyon: mind-azáltal, szintén úgy tartozik megadni szegődségét a' munkásnak; és úgy megérdemli ez a' munkás, mint-ha igen hasznos dologban fáradott vólna azon szegődésből. Másikat, azt mondgya *Balduinus* az érdemhez szükségesnek; hogy, *A' ki érdemel, magával szabad légyen; és ne tartozzék arra a' munkára. Azért a' fiak, nem érdemlik engedelmességekkel az Atyák javait, mivel az engedelmességre kötelesek bér-nélkül-is.* Ez-is hiuság. Mert a' Jobbágy, és szolga, noha újob ígíret-nélkül tartozik valamely munkára: de ha az Úr, szabad akarattyából megszegődik, és fogadást tészen néki, hogy, ha ezt vagy ama' munkát elvégezi, ennyit ád néki; minden igazság-szerént tartozik megadni. Azon-képpen, a' Vitézlő rend, tartozik ostromra menni, új ígíret-nélkül: de ha a' *Generál* valamit ígír annak a' ki eléb felviszi a' zászlót a' törésre*[1]; köteles annak megadására. A' Fiú-is, ha az Attyával való végezésből valamit cselekeszik, megérdemli engedelmességével hogy *adoptál*tassék, fogadásból-is részessé tétessék az Atyai örökségben. Végezetre, azt mondgya szükségesnek az Érdemhez *Balduinus;* hogy [1]*A' munka, és a' jutalom, egyenlő légyen.* Ez sem igaz. Mert, ha valaki szegődésből, jó akarattya szerént, kisded munkának nagy jutalmat ígír: az ígíretnek erejéből megérdemli a' bért, a' ki végbe viszi a' munkát. [Igen méltó azt itt eszünkben vennünk, a' mit *Adamus Conzen* de progressu hæresum feljegyzett, tudni illik, hogy a' minémű *Argumentum*okkal a' Luterista és Calvinista kiáltók a' mi egyházunk érdemit akarják rontani, ugyanazokkal a' Socinus követői azt állattyák, hogy Krisztus nem érdemlett semmit nékünk; tudni illik a' *Meritum* neve nincs a' Sz. Irásban. A' Krisztus cselekedeti hasznot nem hoztak Istennek; Istené vóltak a' Krisztus tisztségi, mint egyéb teremtett állatok, etc. valamint efféle csekély okoskodásokat megfojtnak a' Luteristák mikor ezekkel a' Krisztus érdemit ostromollya Socinus, szinte úgy felelhetnek magoknak a' szent emberek érdemérül.]*[2]

Pag. 1133.

Filius mereri potest adoptionem a Patre, ut hereditatem duplici Jure adeat.

[1] Pag. 1133.

Contra Farkas lib. 3. cap. 6. § 2. n. 4.

V. A' *Kalaúz*ban előhozott Bizonyságokat, mellyekben a' Szent Irás, a' cselekedetnek érdemét, a' munkának Bérét említi, csak azzal kerüli *Balduinus;* hogy, [2]*Meritum et Merces, improprie sumitur;* az Érdem-nek és Bér-nek neve, nem vétetik tulajdon értelemben. A' Sz. Atyákra azt feleli; hogy, [3]*Augustinus Opera vocat Meritoria, populariter;* csak a' tudatlan kösség vélekedése-szerént, nevezik Érdemes-nek a' Jó cselekedetet. Ezzel a' két felelettel, nincs oly

[2] Pag. 1132, 1141.

[3] Pag. 1146.

*[1] A falrésre, falra. — *[2] Toldás az új kiadás számára.

világos mondás a' Sz. Irásban, és régi Doktorokban, mellyet játékká nem tehetni. Meg-is magyarázók a' Harmadik *Punct*ban, mi légyen az Érdem; és annak minden tulajdonságit az Igazak Cselekedetiben találtatni, a' szemtelenség*[1] sem tagadhattya.

Az pedig temérdek vakság *Balduinus*ban, hogy megengedi a' mit a' Sz. Irás-szerént tanítunk az Érdemrül: sőt azt-is vallya;
[1] Pag. 1140. hogy a' Sz. Irás, [1]*Meritum*-nak, Érdem-nek nevezi a' hívek Jó cse-
Eccli. 16. v. 15. lekedetit; [2]*Merces*-nek, Bér-nek hija munkánk jutalmát: De még-is
[2] Pag. 1141. a' szókon akadoz, ha *Meritum*-nak nevezzük-e, vagy *Compensatio*-nak, noha az Irás sohúlt *Compensatió*-nak nem nevezi, *Meritum*-nak nevezi. Okát sem adgya *Balduinus,* miért ne nevezzük annak, a' minek a' Szent Irás nevezi.

Pag. 1136. Hazugságot számtalant elegyít minden levélben *Balduinus:* úgy-mint, midőn azt írja; Hogy *Aquinas Tamás, lib. de Sacram. Altaris, cap. 1.* tagadgya, hogy Krisztus tekélletesen eleget tett a' mi bűneinkért; hogy a' Pápisták nem hiszik egyedül Krisztust Megváltónak: hanem társúl adgyák Krisztushoz Bóldog Aszonyt.
Pag. 1136. Ezekhez hasonló töb hamisságit elhagyom: mint ama' Káromlást-is; hogy *Krisztus a' Pokol kínnyában gyötrődött.* Mert vége nem lenne irásomnak, ha czikkelyenként minden gazságát *Balduinus*nak feljegyzeném.

XIII. RÉSZE.

A' DÜCSŐÜLT SZENTEK SEGÍTSÉGÜL-HÍVÁSÁRUL.

§ 1. Mit hiszen a' Romai Ecclesia a' Szentek tiszteletirül.

2. Tim. 4. v. 4. Igazán írja Sz. *Pál;* hogy a' Tévelygők, elfordítván fülöket az Igazságtúl, beszédekre térnek. Azért *Balduinus,* nem akarván tőllünk érteni mit hiszünk a' Szentek tiszteletirül, csúfos beszédekkel
[3] Pag. 1150. et sequen. tölti irását: [3]*Minden Oktalan-állatoknak,* ugy-mond, *minden Betegségeknek, külön Szente vagyon a' Pápistáknál: Ördög ellen, Tűz és Halál ellen, Drágaság ellen, magán-való*[*2] *Szentnek esedeznek. Hogy a' Ser ne árcson, Sz. Lajost; hogy a' Bor meg ne sércsen, Sz. Urbánt, kérik. A' Patkányok ellen, Ulricus; a' Nestek*[*3] *ellen, Sz. Farkas*

[*1] Vakság. — [*2] Védőszent. — [*3] Nyest.

segítségét várják. Töb efféle *Fabulá*kat beszél: mellyeket én soha hírrel sem hallottam. Némely *Prósá*kat[1], *[1] és ki-tudgya kicsodák mondásit emlegeti; és ezekből akarja hogy ércsük a' *Romai Ecclesiá*nak Közönséges Vallását. Maga,*[2] bolondab dolog nem lehet, mint emennek, vagy amannak darabos mondását, az *Ecclesiá*nak Közönséges tanításává tenni, mivel egy, vagy két ember, nem *Ecclesia.* És ha ki valamit gondolatlanúl mondott, azzal közönségesen az *Ecclesia* nem terheltetik. Pag. 1154. [1] Pag. 1154. Vide supra, fol. 492, 520.

A' *Romai Ecclesiá*nak azért, Közönséges Vallási ezek:

I. Irásunkban, predikállásunkban, tanitásunkban, nyilván, igazán kiáltyuk; hogy Átkozott, a' ki Isteni tiszteletet ád valamely Szentnek. Átkozott, a' ki úgy kéri, úgy imádgya a' Szenteket, mint Istent. Átkozott, a' ki ollyan Közbe-járónak isméri a' Szenteket, minémű Krisztus: Hanem, Istennek könyörgünk, mint a' ki maga bölcsességével mindent lát, maga hatalmával igazíthat, üdvözíthet, minden jót adhat. Istent imádgyuk, tisztellyük, mint maga felségével Isteni tiszteltre méltót. Ezt a' bölcseséget, hatalmat, méltoságot, és tiszteletet, ha ki a' Szentekre terjeszti, Pogány, és Bálványozó. A' *Catholicus* Doktorok pedig, Sz. *Tamás*sal, azt taníttyák; hogy egyedül Istent kel tisztelni *Cultu Religioso.* Mert, *Religat nos Religio uni Omnipotenti Deo;* csak egyedül Isten az, a' kihez *Religió*val ragaszkodunk. S. Thomas 2.2. Quæstio 81. art. 1.

Krisztus Urunk, oly Közbejáró, ki véghetetlen Érdemével, az emberi nemzet bűneiért eleget tett, és minden Isteni ajándékokat érdemlett. Ezt az Elég-tételt, ezt az Érdemet, ha ki mással közli: megtagadgya Krisztust, és hitetlennél aláb-való.

II. Azt hiszük, és vallyuk Sz. *Agoston*nal; hogy, csak ollyan segítséget szabad kérni a' dücsőült Szentektül, minéműt egy halandó bűnös szolgatársunktúl kérünk, mikor Sz. *Pál*lal azt mondgyuk: *Orate pro nobis,* Imádkozzatok érettünk. [Mert csak azt és nem nagyobbat kérünk a Szentektől, hogy imádkozzanak érettünk.] *[3] Azért, szinte mint Krisztuson-kivül, más felséges Közbejárót nem keresünk, mikor e' földön azon kérjük szolga-társunkat, hogy imádsággal segítcsen Isten előt: úgy a' Krisztus Közbejárása, éppen és tisztán marad, mikor ugyan-ezent kérjük a' dücsőült Szentektül. Mert a' mi illeti a' Közbejárásnak tisztit, abban külömbözés nincsen, akár a' földön-élő, 's akár mennyben-lévő emberek segitsége kívántassék. [Noha egyéb aránt, a' boldog lelkek, és a' szarándok emberek között sok és nagy különbségek vannak.] *[4] Verba Aug. supra, fol. 703. 1. Thessal. 5. v. 25. 2. Thess. 3. v. 1. Hebr. 13. v. 18.

*[1] Pedig. — *[2] Azonban. — *[3], *[4] Toldalék az új kiadás számára.

III. [A töb Tiszteletekrül azt vallyuk, hogy csak emberhez illendő tiszteletet adhatunk a' Szenteknek. Azért mikor Imádgyuk őket, Reménségünknek, Segítőinknek nevezzük. Csak ollyan értelemmel mondgyuk ezeket, hogy a' minémű Imádással az Angyalokat, az Apostolokat, a töb Szenteket a földön jártokban illették az emberek, nem valami Politica világi meltóságért, hanem az Szentségökért és hivatallyokért, Azon renden való tisztelettel illettyük a boldog Szenteket az ő mennyei Szentségökért.]*[1] Külömbség abban vagyon, a' mit Sz. *Agostont*úl hallánk; hogy, *Illos colimus tanto devotius quanto securius in vitâ feliciori victores;* menyivel bizonyosb a' dücsőültek bóldogsága, annyival aitatosb az ő tiszteletek. Azért, ha a' Szenteket *Reménységünk*-nek mondgyuk. csak úgy mondgyuk, mint Sz. *Pál*[1] és *Dávid*[2] az élő embereket Reménségeknek nevezték. Ha *Közbenjárók*-nak hijuk: a'hoz hasonló értelemmel szóllunk, a' mint[3] *Moysest* a Sz. Irás Közbenjárónak mondotta. Ha *Adjutorok*nak nevezzük: úgy nevezzük, mint Sz. *Pál*[4] az ő-érette könyörgőket Segitőinek írja. Ha a' mennyei Bóldogságban vinni mondatnak: ollyan értelemmel mondatnak, mint Krisztus mondgya, hogy, a mely barátokat szerzettünk Alamisnánkal, *azok fogadnak bé minket az örök hajlékokba:* nem úgy mint Urak, hanem mint szolgák, és éretünk könyörgők.

Augustin. supra, fol. 703.

[1] 1. Thess. 2. v. 19.
[2] Psal. 40. v. 10.
[3] Deut. 5. v. 5. Gal. 3. v. 19.
[4] Rom. 15. v. 30. 2. Cor. 1. v. 11

Lucæ 16. v. 9.

Valaki mi-róllunk ezeknél egyebet hirdet; valaki mást fog reánk: Isten-előt ád számot, hogy a' szegény egy-ügyű kösséget, hazugsággal idegeníti a' *Római Ecclesiá*túl. Mert akár-minémű szókkal és módokkal kérjük a' Szentek segítségét, ennél egyéb értelemmel nem kérhettyük. És jóllehet némely egy-ügyűk szokatlan mondásit, ha jó értelemre lágyíthattyuk, vakmerőül nem kárhoztattyuk: de azt, világ-előt bátran mondgyuk; hogy, ha valaki *Prósa*jában, *Psalterium*jában, *Marialej*ában oly mondás találtatik, mellyel nyilván, és menthetetlenül a' Szeplőtelen Szűz, és a' töb Szentek, Krisztussal egyenlővé tétetnek, vagy Isteni tisztelettel böcsültetnek: azt mi nyilván kárhoztattyuk; Pápista vallásnak nem ismérjük; tudatlanságnak, vagy Eretnekségnek tartyuk.

Ezeket megértvén, eléggé meghamissíttatnak a' miket beszél

*[1] A zárójelben foglalt az első kiadás következő helyét módosítja. A töb Tiszteletekrül, *Cultus*okrúl, úgy-mint, hogy a' Szenteket módgyok szerént imádgyuk, Reménséginknek, Segitőinknek nevezzük azt tanittyuk, hogy csak ollyan tisztelettel szabad a' dücsőült Szenteket illetni, minéművel, Vagy a' mennyei Angyalokat illeték a' Prótéták és Apostolok; Vagy az Apostolokat és Szenteket, e' földön-létekben illethették az emberek nem valami *Politica* és világi méltoságért, hanem az ő Szentségekért, és mennyei hivatallyok böcsülletiért.

Balduinus Tizen-harmadik könyvének Első és Második részében. Mert azok, csak hoszú porázra fűzött hazugságok; mellyekkel erővel reánk akarja fogni, hogy mi a' Szenteket Isteni tisztelettel böcsüllyük. Hová lehet annál temérdekb hazugság, mint mikor azt írja: hogy *a' Szentektül úgy kérjük a' Bűnbocsánatot, mint Istentül:* Pag. 1153. *mert a' Tridentomi Conciliom ezt taníttya?* Semmit effélét a' *Conciliom* nem jelentett: Senki közzülünk Istentül azt nem kéri, hogy imádkozzék érettünk; senki a' Szentektül egyebet nem kér, hanem hogy Imádkozzanak érettünk. Hová lehet gondolatlanb vakság, mint azt ítílni; hogy, *Miseriæ nostræ nolitia turbaret Sanctos,* a' Pag. 1151. mi nyomoruságink tudása, megháborítaná a' Szenteket? Vallyon a' mennyei Angyalok, sőt ő-maga Krisztus, megháborodnak-e a' mi nyomoruságinkon? Vallyon a' Szentek, nem tudgyák-e a' kárhozottak kínnyait. A' mennyei bóldogságban, szomorúság, nyughatatlanság, szomorkodás nem lehet. A' világi nyomorúság, meg nem háboríthattya a' Szentek örömét, mint meg nem háboríttya az Őrző-Angyalok dücsősségét. Azért, noha nem búsúlnak a' Szentek a' mi nyavalyánkon: de szeretnek minket, jót kívánnak nékünk, könyörögnek érettünk; mint *Balduinus* illyen szókkal taníttya: *Sancti, sicut vivi orabant pro Ecclesia, ita in cœlis orant pro* Pag. 1167. *Ecclesia in genere. Ipsi experti sunt miserias, et calamitates in mundo: ita sociis Fidei, optima cupiunt, et pro liberatione fratrum suorum intercedunt: quemadmodum et Sancti Angeli orant in cœlo pro Ecclesia*[1]. *Pium et salutare judicamus, de Beatis in alterâ vitâ* [1] Pag. 1168. *cogitare, quod curam Ecclesiæ habeant.*

Végezetre, az-is temérdek hazugság; hogy én a' *Kalaúz*ban, fel nem jegyzettem, mely helyen tanította *Luter;* hogy *A' Hóltak* Pag. 1166. *lelkei, ítílet-napig alusznak, és semmit nem tudnak:* Mert hoszan leírtam[2] e' dologrúl a' *Luter* szavait, mellyekkel meghazuttollya [2] Kalaúz, folio I. 687, II. 599. a' *Balduinus* mentegetését, mint-ha csak azt tanítaná *Luter,* hogy *A' világi dolgoktúl nyúgosznak, de a' mennyei dolgokban foglalatoskodnak a' Szentek.* Mert *Luter,* szidalmazza Sz. *Jerónimust,* a' ki Pag. 1167. ezt így magyarázta: és általlyában írja; hogy, Valamint a' kórságosok, vagy a' hólt testek, és anya-méhében lévő kisdedek; úgy a' Szentek, semmit nem tudnak ítílet-napig. Ha más külömbet írt másutt *Luter,* nem csuda: mert, szokása szerént, hol eggyet, hol mást beszéllett, a' mint szájára forrott.

§ 2. Tudnak-e valamit a' Szentek a' világi dolgokban.

Szent *Agoston* tanitása, és a' *Romai* Anyaszentegyház vallása az; hogy a' dücsőült Szentek, nem tudgyák magoktúl a' világi dolgokat: hanem, *Vagy azoktúl értik, kik halál-által innen oda mennek, noha így sem tudnak mindeneket; hanem* quæ sinuntur indicare, quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire; *a' miket Isten enged, hogy megjelencsenek, és a' miket szükség tudni. Az Angyalok-is megjelenthetik a' Szenteknek,* quod unumquemque illorum audire debere judicat cui cuncta subjecta sunt, *a' miket Isten szükségesnek ítíl hogy ércsenek. Istennek jelenéséből-is tudhattyák a' Lelkek a' világi dolgokat, sőt még a' jövendőket-is,* quæ necessarium est eos nosse, *a' mit szükség tudniok, mi-képpen a' Próféták, éltekben nem mindent tudtak, hanem,* quæ illis esse revelanda, Dei providentia judicabat, *a' miket Isteni gondviselésből tudniok kellett.*

Augustinus, De Cura pro Mortuis, c. 15.

Mi-képpen légyen a' Lelkeknek test-nélkül-való értések, Szent *Agoston* Két példával magyarázza: Először, a' *Próféták* látásival; kik távúl és titkon lett dolgokat, sőt gondolatokat láttanak. *Eliseus*[1] meglátá, mint, és mi végre vette el *Giezi Naamán*túl az ezüstöt; tudni illik, hogy szőlőt, juhot, tehenet venne rajta. *Samuel*[2], megismeré a' *Saúl* gondolattyát. Azt írja tehát Sz. *Agoston;* hogy, ha az Isten itt e' világon, efféle titkokat megjelentett szolgainak; mentül inkáb a mennyei Szenteket tudósíttya sok dolgokrúl: *Si ergo in hac vita, ita comparanda illi Vitæ, quasi parvuli ad Juvenem, vidit Eliseus accipientem munera servum suum, ubi ipse non erat: Ita ne cum venerit quod perfectum est, nec jam corpus corruptibile aggravabit animam, illi Sancti, quæ videnda sunt, oculis corporis indigebunt?* Másodszor, azt írja Sz. *Agoston;* hogy ő idejében egy túdós Doktor *Gennádius,* kételkedett a' Lelkeknek állapattyárúl. És mivel nagy alamisnákat osztogatott: könyörüle rajta az Isten; és éjjel álmában, egy Ifiu jelenék néki, és a' mennyei Szenteknek gyönyörüséges éneklésének hallásával vigasztalá őtet. Más éjjel megjelenék ismét az Ifiú, és kérdé *Gennádiust,* Ha őtet isméri-e? és ha emlekezik-e a' *Musicá*rúl mellyet hallott vala? Azt felelé *Gennádius,* hogy isméri őtet: és eszébe jút az ének-szó. Azt kérdé továb az Ifiu, Ha ímette, és testi érzékenségek-által látta őtet, és hallotta az éneklést? *Gennádius* azt mondá, hogy aluttában. Akkor az Ifiú, megtanítá; hogy, ha most a' testnek aluttaban, a' Lelkek-

[1] 4. Reg. 5. v. 26.

[2] 1. Reg. 9. v. 19.

Aug. 22. de Civit. c. 29.

Aug. epist. 100. ad Evodium.

nek értelme meg nem köttetik: annál inkáb a' más világon, a' Lélek érthet, és tudhat sok dolgokat. És ezzel, minden kételkedés kivéteték a' Doktor szüvéből.

Ezek így lévén, hamissan, és lelki ismereti-ellen írja *Balduinus;* hogy itt arrúl vagyon Kérdés, Ha a' Szentek tudgyák-e minden embereknek, minden szükségét, és kivánságát: *Quæstio est, An Sancti in cœlis, omnes necessitates, omnium hominum norint?* Mert nyilván, és világossan taníttyuk; hogy mi-képpen a' *Próféták* régenten, úgy a' Mennyei Szentek mostan, csak azt tudgyák, és értik a' titkos dolgokban, a' mit az élő Istennek gondviselése alkalmatosnak ismér és szükségesnek, hogy tudgyanak. Pag. 1170. 1171.

Szent Irásból vett példákkal mutattam a' *Kalaúz*ban, hogy a' Szentek lelkei, tudnak sokat a' világi dolgokban: *Moyses,*[1] hólta után tudta a' *Jerusalem*ben lévő dolgokat. *Abrahám,* tudta mint élt e' világon *Lázár;*[2] sőt a' pokolban kiáltó Gazdag kivánságát-is értette. Sz. *János* Látasában,[3] a' megölettek Lelkei, tudták a' földiek dühösségét, és a' Hívek könyörgését. A' *Sámuel* lelke,[4] hallotta a' Bájos*[1] aszony szavát; tudta *Saul*nak jövendő igyét. *Onías,*[5] tudta *Machabæus* dolgait. *Illyés* Proféta,[6] ragadása*[2] után, tudta, és Levelével megfeddette a' *Jóram* király cselekedetit. Kalaúz, fol. II. 577. [1] Lucæ 9. v. 30. [2] Lucæ 16. v. 14. [3] Apoc. 6. v. 9. Cap. 5. v. 8, 14. [4] 1. Reg. 28. v. 12. [5] 2. Mach. 15. v. 12. [6] 2. Paral. 21. v. 12.

Ezekre, és több sok hasonló Bizonyságokra, *Balduinus* tétováz. Néha azt mondgya, [7]hogy a' *Machabæus* könyvei nem Szent Irások. Néha azt forgattya: hogy *Illyés* Proféta, földön létében írt levelet *Jorám*nak, noha ezt ragadása-után vitték néki: és nagy bolondúl azt kérdi; *Ki adott téntát papirossat a' más világon Illyésnek?* Néha azt-is mondgya; hogy Ördög vólt, és nem *Samuel,* a' ki jövendöllött *Saul*nak. De mind ezeket, a' *Kalaúz*ban meghamissítottam. Mert, hogy a' *Machabæus* könyvei igaz Sz. Irások, megbizonyítottam, *Fol. 345.* Hogy *Illyés* Proféta, ragadása-után írt *Jorám*nak, az Irásnak bötüjéből állattam, *Fol. 502, 959.* Hogy valóságoson [8]*Samuel* profétált *Saul*nak, Sz. Irással bizonyítottam, *Fol. 961.* Hogy a' *Lázár históriája* nem példa-beszéd, sok jelenségekkel mutattam, *Fol. 961.* Ezekre *Balduinus* nem felelt: Hanem, meggyőzetvén a' világos Igazságtúl, egy-nehányszor vallya; hogy az elő-hozott példákból megtetczik, hogy a' Szentek tudnak valamit a' földi dolgokban: *De ebből,* úgy-mond, *nem következik, hogy minden Szentek mindent tudnak,* kit mi sem vitatunk, a' mint eléb megmagyarázám. [7] Pag. 1173. Pag. 1174. [8] Vide Aug. De Cura pro Mortuis, c. 15. Pag. 1170, 1171.

*[1] Bűbájos. — *[2] Elragadtatása.

Pag. 1169. Végezetre, Sz. Irás tanításának írja azt Balduinus: *Sanctos in altera vita, rerum quæ in terris geruntur, prorsus ignaros esse.* [1] Pag. 1191. [1]*Simpliciter dicit Scriptura, Mortuos nihil scire de rebus nostris, singulis et universis;* hogy a' Szentek semmit e' világi dolgokban [2] Pag. 1172, 1173. nem tudnak. Maga, egy-nehányszor mondgya azt-is; [2] hogy, A' Szentek nem oly ostobák és feledékenyek, hogy nem tudnák a' Contradictio. világi kegyetlenek dühösségét, és az élő Szentek könyörgését: [3] Pag. 1176. [3]*Generalem miseriarum nostrarum notitiam habent.* A' ki nyavalyánkat tudgya: *prorsus ignarus,* tellyességgel tudatlan nem lehet a' világi dolgokban. Nincs-is az egész Sz. Irásban egy bötü, mely azt mutatná, hogy a' Szentek nem tudnak semmit a' világi dol- [4] Pag. 1169, 1191. gokban. Mert, [4]hogy *Josiás* nem látta testi szemeivel, és búsulásra- 4. Reg. 22. v. 20. indító tudással az Istennek boszú-állását: semmi színnel abból nem 2. Paral. 34. v. 28. következik, hogy az ő Lelke, vagy az egyéb Szentek lelke, semmit [5] Isai. 63. v. 16. nem látnak Isteni jelenésből. Hogy *Abrahám* [5] nem ismérte az Istentelen Sidókat, az-az, nem kedvelte, nem segítette; mint Krisz- [6] Matth. 25. v. 12. Cap. 7. v. 23. tus mondgya [6], hogy soha nem ismérte a' gonoszokat: ki nem fakad *[1] abból, hogy *Abrahám* semmit nem tudott a' Sidókrúl: mert tudta mint élt a' világon *Lázár,* és a' Gazdag: sőt azt is tudta, mit kiván ő-tőlle a' pokolban gyötrődő lélek. Mivel azért ennél a' két mondásnál többet sem említ *Balduinus,* Hitinek bizonyítására; megtetczik, hogy semmi fondamentoma nincs az Isten könyvében, az ő tanitásoknak.

§ 3. Szabad-e Segítségül-hínunk a' Szenteket.

N° 1. Mit hittek e' dologrúl a' Régi Szentek.

Luter előt, az egész Keresztyénségben szokott dolog vólt a' Szentek Segítségül-hívása: A' *Chalcédoni* közönséges *Concilium*ban, az egész Keresztyén világnak *Generalis* Gyölésében, Hat-száz Concilium Chalcedo. Act. 11. Püspökök, így szóllanak: *Flavianus post mortem vivit, Martyr pro nobis oret;* Él holta után *Flavianus* Mártir, imádkozzék mi-érettünk. Kal., f. I. 271. Szent *Protériust,* ugyan ottan, segítségül híják. *Balduinus* nem [7] Bald. p. 1183. tagadgya [7], hogy *Cypriánus, Nazianzénus, Basilius, Eusébius,* a' dücsőült Szentek imádságát kérték. Sz. *Agoston*rúl azt írja; hogy ő idejében, közönséges szokás vólt a' Szentek Segítségül-hívása:

*[1] Nem következik.

azért ő-is, a' kösség szokásából, nem a' maga lelki ismereti szerént, Segítségül-hítta a' Szenteket: [1]*Vulgi consuetudinem sequitur Augustinus, quoties in Sanctorum Invocationem erumpit. Cum autem ex propria sententia loquitur, Invocationem Sanctorum improbat.* Mely mondásnak éktelen hamisságát, ez-előt nem egyszer megmutattuk. A' *Kalaúz*ban pedig, sok világos szavait leirtuk[2] Sz. *Agoston*nak, mellyekkel a' Szentek Segitségül-hívását javallotta. Ama' temérdek hazugságot újíttya itt-is *Balduinus;* hogy [3]*Sz. Agoston, Faustus ellen irván, érteni adta, hogy ő némely dolgokat, a' kösségre való képest, javallása ellen tanított.* Szent *Agoston* szavainak előhozásával, megmutatók ennek hamisságát.

[1] Pag. 1160, 1184.

Supra, fol. 695, 696.

[2] Kalaúz, folio II. 259.

[3] Pag. 1184.

Supra, fol. 703.

Igyekezik *Balduinus* elhitetni; hogy a' Régi *Ecclesiá*ban, némellyek tagadták a' Szentek Segítségül-hívását: De Eggyet nem mutathat, a' ki tagadta vólna. Hozza elő, a' mit *Eusebius*nál a' Keresztyének mondanak; hogy ők, a' *Mártir*okat nem tisztelik mint Istent; [4]*Nos in animum inducere non possumus, ut quempiam colamus aliquando ut* DEUM. Az-után, *Alexándriai Kelement,* és *Tertullián*ust említi; kik nagy bolondságnak itílik, ha ki olytúl, a' ki nem Isten, úgy kér valamit mint Istentül: *Extrema inscitia est, ab iis, qui non sunt Dii, tamquam a' Diis petere.* Ki nem láttya, hogy ezek nem ide-valók? Mert mi-is Átkozzuk, a ki teremtett állatot úgy tisztel mint Istent; úgy kér valamit attúl, mint Istentül. *Epifánius* szavait-is feljegyzi, mellyekkel kárhoztattya a' kik *Mariát,* mint Istent, áldozatokkal tisztelték: [5]*Neque enim Deus est Maria. Nemo in nomen hujus offerat.* De mi-is kárhoztattyuk, a' ki *Mariá*nak áldozik, és őtet Isteni méltóságra viszi. Végezetre azt írja *Balduinus*[6]; hogy Sz. *Ambrus,* és Arany-szájú Szent *János,* tagadták a' Szentek Segitségül-hívását. Maga Sz. *Ambrús,* (még ha övé a' *Roma*-béliekhez írt Levélnek *Commentarius*sa) csak azt állattya[7]; hogy, Isteni tiszteletet nem kel adni teremtett állatnak: De a' Szentek Segitségül-hivásárúl így szól: [8]*Obsecrandi sunt Martyres: Isti enim sunt nostri Præsules, Speculatores vitæ, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos Intercessores nostra infirmitatis adhibere.* Arany-szájú Sz. *János,* csak azokat feddi, kik az egyebek imádságiban bízván, restek az Isteni szolgálatban. Noha e' mellett, a' dücsőült Szentekrül így szól: *Ipse qui Purpura indutus est, stat Sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deum intercedant. Audebis igitur horum Dominum, Mortuum nuncupare; cujus servi, vel mortui, terrarum orbis Regum sunt* PROTECTORES?

[4] Eusebius, l. 4. Hist. cap. 14.

Clemens, 7. Stromat.

Pag. 1182.

[5] Epiphan. hærosi 78.

[6] Pag. 1182.

[7] Ambros. in cap. 3. ad Rom.

[8] Ambros. lib. de Viduis.

Chrysostom. homil. de Profectu Evang.

Chrysostom. homil. 66. ad Popul. Antioch.

Ezekből ki-tetczik, hogy a' Keresztyénségben, a' dücsőült Szentek Segítségül-hivását, nem kárhoztatta csak egy Szent Doktor-is, hanem inkáb egyenlő-képpen gyakorlották minnyájan; mint *Jodócus Coccius, Genebrardus, Bellarminus,* és egyebek, Urunk halála-után mindenik Száz esztendők forgásában, túdós Sz. Atyák mondásival bizonyíttyák. Azért, úgy szóllok én-is *Balduinus*nak, a' mint Szent

Basil. Lib. 1. contra Eunom. *Basilius, Eunómius* Eretnek-tévelygőnek: *Magnam quandam potentiam arripueris, si tibi licuerit consequi, quod variis et insidiosis artibus suis Diabolus ipse non obtinuit: Id est, si nobis persuaseris, ut Traditionem, superioribus omnibus sæculis, a tot Sanctis observatam, præ impiis vestris commetis aspernandam statuamus.*

N° 2. Irás nélkül-is tartoznánk a' Szentek Segítségül-hivását vallani.

Ha a' Sz. Irásban nyilván-való jelensége nem találtatnék-is a' dücsőült Szentek Segítségül-hivásának, ugyan oly bizonyos hittel tartoznánk ezt vallani, mely bizonyossan hiszük, hogy a' *Bibliá*-ban foglalt könyvek, Apostolok, és Evangelisták irási. Mert, ha a' régi Atyáknak egyenlő tanu-bizonysága, elégséges arra, hogy

Supra, 510, 652. Sz. Irás könyvének vallyuk a' mellyeket ők Apostoli irásoknak mondottak, úgy, hogy a' Szent Irás *Cánona* és laistroma közzül ki nem rekeszthettyük azt a' könyvet, mellyet a' Régiek közzül senki meg nem vetett, hanem egyenlő értelemmel bévettek: Tehát ugyan azon nyomon, és hasonló bizonysággal, azt-is igaznak kel tartani, a' mit ugyan azon Szent Atyák egyenlő értelemmel tanítottak, a' Szentek Segítségül-hivásárúl, mivel semmi oka nincsen, miért kellyen eggyikben bizonyos hitelt adni ezeknek, a' másikban megvetni tanu-bizonyságokat.

II. Ha Szent Irás ellen vólna a' Szentek Segítségül-hivása; mivel, az Ujítók tanítása szerént, a' szükséges tudományt világossan kimutattya a' Sz. Irás: lehetetlen, hogy annyi sok túdós régi Szent Doktorok, kikrül hallók hogy a' Szenteket Segítségül-hítták, meg nem látták vólna a' Sz. Irásban, hogy a' Szenteket nem kel Segítségül-hínyia.

III. Sz. *Agoston* tanítása az; hogy, A' mit az egész *Ecclesia*

Verba superius retuli, fol. 195, 316. bévett, azt úgy kel tartanunk, mint Apostoli tudományt. És akkor követtyük igazán a' Sz. Irást, mikor azt mivellyük, a' mit az egész *Ecclesia* javallott.

IV. Ha a' Szentek Segítségül-hivása Bálványozás, és Isten Igéje ellen való hamisság: Tehát az Atyák, kik ezt gyakorlották,

Bálványozók vóltak, és mind elkárhoztak: Tehát nem igaz, a' mit Isten sok helyen fogadott, [1]hogy az Új Testamentomban a' Bálványozás tellyességgel elrontatik: tehát az egész Keresztyén *Ecclesia* tévelygésben vólt, mikor a' *Chalcédoni* közönséges Gyölekezet a' Sz. *Mártir*ok Segítségül-hívását javallotta: Tehát nem igaz a' Krisztus mondása, hogy Soha a' pokol ereje meg nem győzi az *Ecclesiát:* Sz. *Pál* sem igazán nevezte Igazság-Oszlopának és Erősségének az Anyaszentegyházat, mivel ezt *Luter*-előt a' hamisság ledöjtötte, elhitetvén vélle a' Szentek Segítségül-hívását.

[1] Ezech. 37. v. 23. Cap. 36. v. 25. Cap. 30. v. 13. Vide Kalaúz, folio II. 626.

Ezeket, és több illetlen, sőt hihetetlen dolgokat, külömben el nem kerülhettyük, hanem ha a' Szentek Segítségül-hívását, tekélletes igazságnak vallyuk.

N° 3. Szent Irásból bizonyíttatik a' Szentek Segítségül-hivása.

Valamint a' *Cathólikusok* ellen tanítanak a' *Luteristák,* azoknak mindeggyütt sincs annyi jelensége a' Sz. Irásban, menyi a' Szentek Segítségül-hívásának.

I. Jelenség: A' mennyei Szentekben, hozzánk való Szeretet vagyon. Mert a' Szeretet, soha el nem fogy; [2]*Charitas numquam excidit.* Azon egy Főtül, Krisztus Urunktúl függenek; Egy testnek tagjai; [3]Egy várasnak polgár-társai velünk. sőt [4]Anyai szeretettel vannak hozzánk. E' mellett, a' világi dolgoknak tudásától meg nem fosztattak; hanem, a' mint a' Sz. Irás példáiból mutatók[5], *Abrahám* tudta Lázárnak és a' Gazdagnak világi erkölcseit, értette a' pokol-béli Gazdagnak kívánságát. A' Sz. *János* Látásában a' mennyei Szentek, tudták a' földiek könyörgését és baj-vívását. A' *Sámuel* lelke, hallotta a' Bájos aszony szavát; tudta *Saul*nak jövendő szerencséjét, *etc. Illyés* Proféta, tudta *Jorám*nak cselekedetit, *etc.* Tehát, nem csak szabad őket úgy kérni, mint az élő híveket kérjük hogy érettünk imádkozzanak; hanem annyival hasznosban kérhettyük, menyivel tekélletesb az ő Szeretetek, és nagyob kedvében vannak Istennek.

[2] 1.Cor.13. v.8. [3] Ephes. 2. v. 19. Hebr.12. v. 23. [4] Gal. 4. v. 26. [5] Supra, f. 799.

Balduinus erre azt feleli: *Nego Consequentiam;* hogy ez nem jó következés. Maga egy-nehány levéllel eléb[6], ezzel a' *Consequentiá*val igazán bizonyodni mondá[7], hogy a' dücsőült Szentek, imádkoznak érettünk közönségesen.

Pag 1176. [6] Supra, f. 797. [7] Pag. 1167.

II. Jelenség: Sz. *János*[8] köszöntő szavaiban, Békeséget és kegyelmet kér a' Híveknek, az Isten széki előt állo Lelkektül. Tehát Apostoli példánk vagyon a' Szentek segítsége kérésében.

[8] Apoc. 1. v. 4.

Pag. 1176. *Balduinus* azt mondgya, Először: Hogy *Isten kivül, mástúl nem kérhetni Kegyelmet és békeséget.* De, valamint Sz. *Pál* kérhette
[1] Rom. 15. v. 30. a' Híveket, hogy [1] *Segítcsék őtet imádságokkal, hogy megszabadúllyon a' Hitetlenektűl, és az ő engedelmének áldozattya kedves légyen Isten-*
[2] Col. 4. v. 3. *előt;* [2] *hogy az Isten Igéjét hirdethesse,* etc.: úgy kérhettyük a' Ból-
Ephes. 6. v. 17. dog Szenteket, hogy imádsággal nyerjenek Békeséget. És, a' mint
[3] Lucæ 16. v. 9. Krisztus mondgya, [3] hogy *azok fogadnak meny-országba, a' kiket adakozással barátinká tettünk:* úgy mondhattyuk, hogy Isten után, azok adnak Békeséget, kegyelmet, a' kik ezeket Istentül imádsá-
Pag 1177. gokkal nyerik. Másodszor, azt mondgya *Balduinus:* Hogy *A' Hét Lelkeken, mellyek Isten széki-előt vannak, a' Szent Lelket kel érteni.* De ez, a' Sz. Iráson erőszakot tészen: és külömben helyes nem lehet, hanem ha, valami Új *Calepinus* szerént, ama' szó, *Hét Lelkek,* annyit tészen mint, *Egy Lélek:* ama' szó, *Mellyek Isten széki-előt vannak,* annyit tészen, *Mely az Isten székiben ül.*

III. Jelenség: Az Angyalokat szabad Segítségül hínunk: Tehát a' Szenteket-is. Mert, valami akadék lehet mellyért a' Szenteket nem híhatnók segítségül, ugyan azon akadék az Angyalokban-is találtatik.

Balduinus, tagadgya hogy az Angyalokat szabad Segítségül hínunk. Azért, mikor a' Vén *Tobias* és *Ráguel* azt mondák Ifiu
[4] Tob. 5. v. 21. *Tobiás*nak; [4] *Istennek Angyala vezérellyen légedet:* Azt írja *Balduinus,*
Cap. 10. v. 11. hogy [5] *Ezzel nem híják segítségül az Angyalt.* Itíllye meg a' kinek
[5] Pag. 1179. esze vagyon, ha nem kéri-e az Angyal segítségét, a' ki az ő vezér-
[6] Genes. 48. v. 16. lését kéri? Mikor *Jákob* így könyörge; [6] *Az Isten, és az Angyal áldgya meg ezeket a' gyermekeket:* Azt mondgya *Balduinus;* [7] hogy
[7] Pag. 1179. az Angyal-on, Fiú Istent kel érteni. Maga *Jákob* nyilván megválasztya az Angyaloktúl azt az Istent, mely előt jártak az ő Attyai.
[8] 2. Tim. 5. v. 21. Végezetre, mikor Sz. *Pál* [8] tanu-bizonyságúl híja az Angyalokat;
[9] Pag. 1179. Azt írja *Balduinus,* hogy [9] *Ezzel az Angyalt nem imádta.* De nincs itt szó az Imádásrúl, hanem az *Invocatió*rúl, Segítségül-hívásrúl. Bizonyos pedig, hogy a' ki tanu-bizonyságúl hí valakit, azt Segítségül híja. Azért, nem szaladhat ez-előt *Balduinus* külömben,
[10] Pag. 1179, 1188. hanem, hogy [10] *A' választott Angyalok-on, nem Angyalokat, hanem embereket értett Sz. Pál.* Így bezzeg künyü kifeselni a' Sz. Irásból, ha azt jegyzik a' szók a' mit mi akarunk. De mi a' régi Jámborokkal a' Szent Irás szavaiban, az *Angyalok*-on, Angyalokat értünk.

IV. Jelenség: Valahol a' Sz. Irás arra kötelez, hogy az Anyaszentegyház tanítását halgassuk, és Pogánynak tarcsuk a' ki ennek nem enged; Valahol arrúl *assecurál,* hogy a' Krisztus által éppít-

tetett *Ecclesiát,* soha az Ördög meg nem győzi, hamis tévelygésre nem viszi: Mind azokon a' helyeken, kötelez arra, hogy, a' mit az egész Keresztyén világ vallott, és gyakorlott ennyi Száz esztendők forgásában, azt meg ne vessük, hanem kövessük, és gyakorollyuk. Megmutatók pedig, hogy a' dücsőült Szenteket, az egész Keresztyén világ Segítségül hítta a' *Chalcédoni* Gyölekezettel. *Ergo, etc.*

Balduinus itt arra mutat, a' mit eléb az Anyaszentegyházrúl mondott. Azért mi sem szóllunk itt errül többet.

Utóllyára, megvallya *Balduinus;* hogy [1]*A' Szentek koporsojánál, igaz Isteni Csudák lettenek.* Mert ezt, az egész világnak Historiái bizonyíttyák. Azért, Ezer esztendő előt, igy szóllott *Theodorétus* e' dologrúl: *A' kik egésségesek, a' Mártiroktúl kérik, hogy megtartassék egésségek: a' kik betegek, egésséget kérnek: a' magtalanok, fiakat kérnek, nem úgy, mint Istenekhez, járúlván hozzájok, hanem Isten előt szó-szóllást kérnek tőllök. Hogy pedig, a' kik aitatossan könyörögnek, kivánságok telik; bizonyságok az Ajándékok, mellyeket igéretből adnak a' megnyert egésségek jelenségére. Mert, ki szemének, ki kezének, lábának képét felfüggeszti, ezüstből, aranyból. Ezek, szem eleibe tétetnek azoktúl, kik egésséget nyertenek, és bizonyos jelei a' nyavalyáktúl való szabadulásnak.* Im hallod a' Régi Jámborok szokását; hallod bizonyos jelenségét, hogy Isten Csudákkal pecsétlette a' Szentekhez való Könyörgésnek hasznos vóltát. Mely dologrúl, töb házi példákat említettem a' *Kalaúz*ban. Mivel azért hamis tanú nem lehet az Isten; és, a' Sz. Irás mondása szerént, Isten erőssíti azt bizonyságával a' mit Csudákkal vastagít: nyilván következik, hogy Isten ő-maga tanítása a' Szentek Segítségül-hívása.

[1] Pag. 1184. Vide supra, folio 702.

Theodore. lib. 8. de Curandis Græcorum affectibus.

Kalaúz, folio II. 282.

Kalaúz, II. 588.

Marci 16. v. 20.

Vide Kalaúz, folio II. 215.

§ 4. Erőtlenül ostromollyák az Ujítók a' Szentek Segítségül-hívását.

I. Bizonysága *Balduinus*nak, illyen: *Invocationem Sanctorum, ex hoc potissimum fundamento rejicimus, quod nullum Dei mandatum habet.* [2]*Quod Scriptura non habet, hoc negat;* A' mit a' Sz. Irás nem mond, azt tagadgya. Sohúlt nem parancsollya a' Szentek Segítségül-hívását. *Ergo, etc.*

Pag. 1187.

[2] Pag. 1185. Vide supra, folio 721.

Ez merő vakság: Mert mindgyárt ő-maga *Balduinus,* Szent *Agoston* után azt írja; hogy, Bízvást mondhatunk az Istenségben Három személyt, *non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit;*

Pag. 1186. ex August. 7. de Trinit. cap. 4.

nem azért, hogy a' Sz. Irás azt mondaná, hanem azért hogy ezt nem ellenzi. E' felett, sohúlt parancsolat nincs arrúl, hogy a' Vasárnapot megszentellyük; hogy a' Húsvétot, Pünkösdöt, nem azon a' napon szentellyük, mellyet Isten a' Törvényben hagyott. Sohúlt a' Sz. Irás nem mondgya, hogy a' *Roma*-béliekhez szólló Levelet Sz. *Pál* írta, nem más valaki ő nevével: és hogy oly tisztán, éppen maradott, mint Sz. *Pál* írta. Ez-előt magátúl-is hallók *Balduinus*túl, hogy sokat kel hinni, és cselekedni, a' mirül Irás nincsen. És noha a' Sz. Irásban parancsolat vagyon arrúl, hogy egy-másért imádkozzunk: de sohúlt arrúl parancsolatot nem olvastam, hogy az Élő embereket kérjük hogy érettünk imádkozzanak. Azért, mikor azt kérdettem vólna *Balduinus*túl, Hol vólt parancsolva Sz. *Pál*nak, hogy a' *Romai*akat kérje hogy imádkozzanak érette? Egyebet nem felelhete, hanem, hogy *A' Szeretet vezérlette, hogy jó reménségben lenne a' Hívek könyörgésérül.* Ezekből ki-tetczik, hogy nem mind tagadgya azt a' Szent Irás, a' mirül nyilván-való parancsolatot nem mutat. És mivel szintén annyi fondamentoma vagyon a' régi szokásból a' Szentek Segítségül-hívásának, menyi a' Vasárnap-szentelésnek: bár csak úgy vegyék-bé a' *Luteristák* a' Szentek Segítségül-hívását, mint a' Vasárnap-illést. És ha ezt *Ritus*nak nevezik, nem bánnyuk, bár *Ritus*nak nevezzék a' Szentek Segítségül-hívását-is: csak maradgyon helyén a' mit *Balduinus*túl hallánk; hogy *Az illyen szokást, Törvény-gyanánt kel tartani.* A' Balduinus *Minor Propositió*ja sem igaz, mint nem régen megmutatók. Mert, valahol a' Sz. Irás parancsollya, hogy az *Ecclesiát* halgassuk; ott parancsollya, hogy a' Szentek Segítségül-hívását, az *Ecclesia* szokásából gyakorollyuk.

Supra, folio 613, 616.

Supra, fol. 630.

Pag. 1193.

Supra, fol. 631, 632.

Pag. 1186, 1192. Apoc. 19. v 10. Cap. 22. v. 9.

II. Bizonyság: *Expressa negativa de Invocatione Sanctorum habetur in Apocalypsi: Ne feceris*; Nyilván tíltya Sz. *Jánost* az Angyal, a' Szentek Segítségül-hívásától.

Ez ha így vagyon: tehát megengedi *Balduinus,* hogy Sz. *János* példája vagyon előttünk, a' Szentek Segítségül-hívásában, és imádásában. Mert a' Sz. Irás nyilván mondgya, hogy attúl tíltotta az Angyal Sz. *Jánost,* a' mit ő cseleküvék. Elfüleli pedig *Balduinus,* mert nem bontogathattya a' mit erre feleltem a' *Kalaúz*ban. Mert bizonyos, hogy Sz. *János* Evangelista nem vólt Bálványozo mikor az Angyalt imádta: hanem csak oly tiszteletet adott néki, mely Angyalhoz illett, és a' minéműt a' régi *Patriarchák* adtak az Angyaloknak, leborúlván előttök. Az Angyal pedig okát

Kal., f. II. 570.

adgya, miért nem vészi fel azt a' tiszteletet: *Testimonium enim Jesu, est Spiritus Prophetiæ;* mert Krisztus *Profetája* lévén, Sz. *János* megböcsüllötte őtet. És így, mind az Angyal, 's mind Sz. *János* megtellyesítették a' mit Sz. *Pál* monda: *Honore invicem prævenientes;* hogy versengettek, mellyik győzi másikát a' böcsüllésben. Ha pedig ezt nem javallya *Balduinus,* kételen vélle, hogy Sz. *Jánost* Bálványozónak mondgya. A' mi lelki isméretünk pedig, igen megnyugszik abban, mikor azt cselekedgyük a' mit Sz. *János* cselekedett: és hogy külömben minket Bálványozóknak nem mondhatnak az Ujítók, hanem ha Sz. *Jánost-is* Bálványozónak nevezik; mint-hogy elég világos szókkal annak nevezte *Calvinus*, mikor azt írta; hogy *A' mi csak Istent illette, azt az Angyalnak tulajdonította Sz. János.* Noha ugyan azon könyvben, azt-is írja;[1] hogy, *Nem volt oly bolond Sz. János, hogy Istenhez-illendő tisztelettel akarná böcsülleni az Angyalt.*

Apoc. 19. v. 10.

Rom. 12. v. 10.

Calv. libro 1. cap. 14. n. 10. Vide Kalaúz, folio I. 528.

[1] Calv. libro 1. cap. 12. n. 3.

III. Bizonyság:[2] *A' Segítségül-hivás. Isteni tisztelet: és nem lehet oly Segítségül-hivás, mely teremtett-állathoz férjen.* Ezt mingyárt maga meg-hazuttollya *Balduinus:* Mert azt írja: hogy *Sz. Pál, az élő Hívek* Intercessióját *kérte; és, hogy mi-is kérjük, parancsolta.* Noha a' Sz. Irásban arrúl parancsolatot nem mutat, hogy tartozunk valamely Élő embert kérni hogy imádkozzék érettünk.

[2] Pag. 1187.

Pag. 1187.

Utóllyára, leg-inkáb abban akadoz *Balduinus*, hogy *Justinianus,* és a' több Keresztyén Császárok, a Szentekre eszküdtek: És azt állattya; hogy, *A' Pápák Decrétoma szerént-is, büntetést érdemel a' ki teremtett-állatra esküszik.*

Pag. 1188.

[De tudatlanságát ismerteti azzal *Balduinus.* Mert a' mi *Theologusink* két híjján mondgyák, hogy esküdhetik valaki a Teremptett állatra. Először úgy, hogy a Teremptett állaton végeződgyék az esküvés. Ez pedig úgy lenne, ha Isteni bölcseséget, és lelki ismeretek általlátását tulajdonítanák a Teremptett állatnak. Az illyen esküvés bálványozás volna. Azért ezt a Pápák Decretoma *Causa 22. quest. 1. Cap. Clericum* erős büntetés alat tilalmazza. Ugyanezen esküvést mondgyák sokan hogy tiltja a' Szent Irás *Matt. 5. v. 35. 36.* Jacobi 5. v. 12. Másodszor úgy esküdhetik ember a' Teremptett állatra, hogy az esküvés ne végeződgyék a' Teremptett állatban, hanem Istenre nézzen: és csak úgy említtessék a Teremptett állat, mint a' melyben Isten vagyon, vagy a' kiben fénylik az Isten igazsága. Igy mondgya Krisztus, hogy a' ki a' Templomra, vagy Matt. az Égre esküszik, arra esküszik a' ki a'

Valentia, 2. 2. Disp. 6. quæst. 7. p. 2. §. Jam p. 3. §. Exparte.

Matth. 23. v. 20, 21.

Templomban és az Égben lakik. És hogy illyen-képpen szabad az Égre esküdni, sok-képpen bizonyíttya *Calvinus: Neque enim in Creaturis subsistit Juris jurandi Religio, sed Deus ipse solus advocatur in testem productis in medium gloriæ ejus symbolis.* Ha szabad az Égre esküdni, mentül inkáb az Evangéliomra és a' Szentekre! Mert az illyen esküvés Istenen végeződik és annyit teszen, mintha azt mondanák, hogy a' mint Igaz hogy Isten szava az Evangeliom, Isten Anya a' szeplőtelen Szűz, úgy igaz a' mit fogadunk vagy mondunk. A *Votum*rúl is azt taníttyuk, hogy *Est promissio Deo facta in recognitionem summæ . . . . . ., vel in signum gratitudinis summo benefactori,* Istennek tett fogadás és Istent tisztellyük ezzel mint legfőb jó tevőt és segítőt. Mikor pedig azt mondgyák a' népek[1], hogy a' Szenteknek fogadásokat teszünk, azt csak úgy kell érteni, mint ha én neked azt igírném, hogy leányod Jegy ruhájára záz forintot adok, mellyel ki házasítsad; ebben a fogadásban neked tészem az igíretet, de mivel a' mit igírek, leányodat nézi, igazán mondhatod, hogy leányodnak igírtem záz forintot. Azonképpen, mikor *votum*ot teszek hogy ama' Templumhoz megyek; hogy Boldog Aszony tisztességére ama' Szent helyen ezüst lámpást csináltatok, etc. Efféle *votum*okat és igíreteket Istennek teszem mint legfőb jótevőmnek. De mivel a' mit igírek Boldog Aszonynak és egyéb Szenteknek hozzájok illendő tiszteletire adom a' Szent helyen: azért mondatik Boldog Aszonynak igírtetni a' mit oda adunk. Egy szóval Istennek teszük a' fogadást, hogy a' Szentek és Szent helyek tiszteletire valamit adunk vagy cselekedünk. Azért *formaliter ortum Deo fit, materialiter sanctis.*] *[1]

Calvin. Matth. 5. v. 35, 36, 37.

Psalm. 49. v. 19.

[1] Vide Kalaúz, folio II. 282, 574, 583.

Vide contra Farkas lib. 2. cap. 5. § 5.

*[1] A zárójelben foglaltak helyében az első kiadás a következőket tartalmazza:

De tudatlanságát ismérteti ezzel *Balduinus.* A' *Theólogus*ok azt taníttyák; hogy a' Teremptett állatra, Két-képpen esküdhetni: Először; Úgy, hogy a' Teremptett állaton végeződgyék az Esküvés, lelki isméretünk bizonyságára hivassék, és ő-néki Isteni bölcseség tulajdonittassék. Efféle Esküvés, bálványozás; mellyet a' Pápák *Decrétoma* [1] erős büntetés alat tilalmaz. Másodszor; Úgy, hogy Esküvésünk, magán a' Teremptett állatban ne végeződgyék, hanem Istenre nézzen; és csak úgy említtessék a' Teremptett állat, mint a' kiben az Isten Igazsága fénylik. Mikor azért az Evangeliomra, vagy a' Szentekre esküszünk: az Isten Igazságára esküszünk, mely ezekben fénylett. Igy mondgya Krisztus Urunk, hogy a' ki az Égre, vagy Templomra esküszik: arra esküszik, a' ki az Égben és Templomban lakik. Azért *Calvinus,* sok-képpen állattya, hogy szabad az Égre esküdni[2]: *Neque enim in Creaturis subsistit Jurisjurandi religio, sed Deus ipse solus advocatur in testem, productis in medium gloriæ ejus symbolis.* Ha azért szabad az Égre esküdni: mentül inkáb az Evangeliomra, és a' Szentekre. De azért efféle Esküvésnek értelme, Istenen végeződik: mert ezzel Istent híjuk bizonyságúl; hogy oly igaz a' mit fogadunk, vagy mondunk, mely igaz az Evangeliom; mely igaz, hogy Szent az Isten Annya; mely igaz, hogy Isten vagyon az Egekben. A gyermek-is láttya, hogy az illyen Esküvésben, nincs semmi bálványozás. De ezeket nem akarják érteni az Ujítók: mert nem gyalázhatnák, ha érthetnék.

Valentia, 2. 2. Dispu. 6. quæt. 7. puncto 2. §. Jam vero. Et puncto 3. §. Ex parte.

[1] Causa 22. Quæstio. 1. cap. Clericum. Matth. 23. v. 20. 21.

[2] Cal. Mat. 5. v. 35, 36, 37.

XIV. RÉSZE.

A' PURGATORIOMRÚL.

§ 1. A' Bünök bocsánattya után, fen marad-e a' Büntetés?

Elöször, itt *Balduinus* fondamentomúl veti; hogy Senki ő-közzüllök nem kívánnya, hogy a' Purgatoriomot, *ad literam,* bötü szerént a' Sz. Irásban, megmutassuk: *Sufficeret, si ulla probabili consequentia hoc docerent;* igaz elég, ha valami hihető következéssel ezt megbizonyíttyuk. Mert, *Non omnia quæ credenda sunt in rebus Fidei, quo ad literas in Scriptura extant;* nincs a' Hitnek minden tudománya a' Sz. Irás bötüjében. Ezt jól eszekben tarcsák a' *Luteristák:* és ez-után ne kérdgyék; *Hol vagyon a' Szent Irásban a' Purgatoriom?* Mert ím hallyuk *Balduinus*túl, hogy Nem szükség a' Hitnek minden tudományát a' Sz. Irásban találni.

Pag. 1195.

Vide supra, fol. 483, 498, 630.

Továb mégyen, és azt írja; hogy, *Luter az ő Confessiójában vallya, hogy a' Szent Irás ellen nincsen a' Halottakért való Imádkozás, hogy könyörüllyön Isten rajtok, ha oly állapatban vannak. Az Augustai Confessiónak Apologiája sem tíltya a' Halottakért való Imádkozást, hogy Isten nékik légyen irgalmas,* & largiatur eis refrigerium, *és adgyon nékik hűvösülést**[1]. Ha ezeket álhatatossan vallanák a' *Luteristák,* szent vólna köztünk a' békeség. [Ez előtt az is hallók Balduinustól, hogy *non est res fidei,* nem illeti a' hitet a' halottakért való imádkozás.]*[2]

Pag. 1213.

Vide supra, folio 619.

Másodszor: A' *Kalaúz*ban előhoztam a' *Luter* szavait, mellyekkel taníttya; hogy a' Halottak Lelke, ítíletig egy szobában vannak.

Kalaúz, f. 506.

Balduinus erre azt írja; hogy *Errül Luter bizonyost nem mondott: hanem,* quid verisimilius videatur, statuit; *a' mi igazsághoz hasonlób, azt állatta.* Ezzel megengedi *Balduinus,* hogy a' *Luter* Hiti-szerént, hihetőb, hogy a' Lelkek, ítílet napig, Pokol és Mennyország-kivül maradnak. És valaki megolvassa azokat a' mondásokat, mellyeket a' *Luter* irásából feljegyzettem a' *Kalaúz*ban, bizonyossan eszében vészi, hogy tévelygésnek, és bolondságnak ítíli *Luter,* hogy a' Lelkek, a' mennyei dolgokban valamit tudnak, vagy a' kárhozandók pokolban mennek, ítíletig.

Pag. 1196.

Kalaúz, I. 687.

* Enyhulést. — *[2] Az új kiadásba szánt toldalék.

Azt-is mondottam vala a' *Kalaúz*ban; hogy, a' *Luter* Hitszerént, az Igaz emberben, hólta-napjáig benne marad minden rút-
Apoc. 21. v. 27. ságos vétek. Mivel azért meny-országba *non intrabit aliquid coin-*
Ephes. 5. v. 27. *quinatum,* nem mégyen semmi tisztátalan: ha meny-országba mennek a' *Luteristak,* meg kel tisztúlniok halálok-után; és így *Purgatorium*ok vagyon.

Balduinus azt mondgya; hogy, A' kinek Isten bűnét elfedi,
Pag. 1196. meg-is tisztíttya: *Ipsa enim Tectio, et non imputatio, est Expiatio.*
[1] Supra, f. 929. Nyilván, és sokszor írta azt *Balduinus;* [1]hogy a' Bűnnek béfedése után, bennünk marad a' Bűnök rútsága. Lássa mint alkuszik magával.

Harmadszor: A' *Kalaúz*ban sok Bizonyságokkal állattuk; hogy a' Bűnök bocsánattya után-is, fen marad sokszor az ideig való Büntetés: noha nem mindenkor: mert oly buzgó Szeretet, oly hatalmas Töredelmesség lehet emberben, hogy efféle Büntetéstül
Cur Deus affligit. tellyesen megszabadíttatik. Azért az Úr Isten, a' Bűnök bocsánattya után nem csak azért ostorozza csapásival az Igaz embert, hogy Hitit és Szenvedését próbállya, nevellye; vagy, hogy hasonló bűnöktül óltalmazza: hanem, hogy büntesse-is néha elébbi vétkét.

Pag. 1198. Erre *Balduinus* azt írja: hogy, *Mikor Isten a' Bűnt megbocsáttya, minden Büntetést megbocsát, akár örökké-való, 's akár üdő-szerént-való légyen.* De csak a' szóban játczik, megengedvén a' valóságot. Mert, I. Vallya, hogy Isten megostorozza sokszor az
[2] Pag. 1198. Igaz embert, elébbi vétkeiért: [2]*Non negamus, post Peccatum remissum, restare Mortem, quam Paulus Stipendium peccati nominat.*
[3] Pag. 1200. etc. [3]*Correptiones et castigationes paternæ, factæ non fuissent, nisi David peccasset.* II. Azt állattya; hogy az Igazak, Cselekedetekkel lágyít-
[4] Pag. 1202. tyák, és elfordíttyák az Isteni csapásokat: [4]*Dicimus, bonis nostris,*
[5] Pag. 1203. POENAS *et calamitates publicas ac privatas minui.* [5]*Operibus bonis, avertuntur* POENÆ *temporales, quas Deus alias instincturus esset. Non negamus, quod unius Pœnitentia, etiam aliis in aversione Pœnarum temporalium prosit.*

Ezt a' két dolgot, világos irásokkal bizonyítottam én-is a'
Kalaúz, II. 601. *Kalaúz*ban, mellyeket nem tagadhat *Balduinus.* Hanem, a' mint egyéb Kérdéseket sokszor ennek előtte, úgy ezt-is, *ad Quæstionem*
Pag. 1198. *de Nomine,* Szórúl-való verekedésre viszi. [Mert megengedi, hogy a megbocsátott vétekért Isten embert megöli és egyéb-képpen ostorozza, de ezt a' csapást nem akarja büntetésnek nevezni.]*[1] *Az*

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék.

Igazúlt emberben, az Isten csapási nem büntetések: mert nem haragodó Istentül, hanem kegyes Atyától származnak. Ha az Atyai ostorozás, vagy az igaz Birónak harag 's gyülölség-nélkül-való veresége, nem lehet Büntetés: ítíllye meg a' ki nem bolond. Ha pedig a' Büntetés, gyülölség-nélkül-is lehetett: semmi helye nincsen a' *Balduinus* fogásának, mely csak szórul-való versengés.

Kifogyván azért egyéb dolgokból *Balduinus,* szokott fegyveréhez kap. Hazud abban; hogy *A' Penitentia Sacramentomában hagyott világi Büntetésekre nem terjesztyük az Indulgentiákat, hanem csak a' Purgatoriumban való ostorozásokra.* Nem igazat mond; hogy *A' Jövendő bűnökre-is Indulgentiát ád a' Pápa. És,* hogy *A' Pápista hittel ellenkező Fejedelmek ölésitül, mególdozza előljáróban a' gyilkosokat.* Istentelen költések, valamiket a' *Galliai* Királyok megöléséről hoszú laistromban fűzött *Balduinus.* Káromló mondások,[1] a' miket *Tezélius* Barátrúl beszél. Nem igaz; hogy, az én irásom szerént, *Judás*ért és *Saul*ért imádkozni kel. Mert én a' *Kalaúz*ban[2] Szent *Agoston*nal, minden Halottakért mondottam hogy imádkoznunk kel, [3]*ad quos hæc beneficia possunt et debent pertinere,* a' kikhez férhet a' segítség. Azért, noha a' Török, Sidó, *Luterista, Calvinista* tévelygőkért [a' míg élnek, imádkozunk, hogy Isten őket megtérítse: De holtok-után nem imádkozik ezekért az]*[1] Anyaszentegyház: mert ezek *Purgatoriom*on-túl mennek, a' hol nincs szabadúlás. Az sem igaz; hogy az *Indulgentia,* a' bűnöket megbocsáttya. Mert az *Indulgentia,* nem magán, hanem az igaz *Penitentiá*val eggyütt bocsáttya a' bűnt, noha a' bűnnel érdemlett sanyargatást megengedi*[2].

Pag. 1205.

Pag. 1205.

[1] Pag 1203.

[2] Kalaúz, folio II. 607.

[3] Aug. de Cura pro Mortuis. cap. 18.

Pag. 1205. Kalaúz, folio II. 606.

Töb efféle szeleskedési, és bizonyság-nélkül-való szavai vannak *Balduinus*nak, mellyek előszámlálást sem érdemlenek. Miért nem *determinál* pedig, és bizonyos Végezést nem tészen az *Ecclesia* minden szabados Kérdésekrül; künyü megtudni. Mert, vagy az, hogy ezeknek tudása, nem szükséges: vagy az, hogy Isteni jelenés ezekrül nincsen. És sem az Atyák *Traditió*ja, sem a' Szent Irás szavainak *Necessaria consequentiá*ja, és igaz magyarázattya, ezekrül bizonyost nem mut

Pag. 1204.

*[1] Az új kiadásba szánt toldalék. — *[2] Elengedi.

§ 2. A' Purgatoriom elégségesen bizonyíttatik a' Kalaúzban.

Pag. 1195. Mivel *Balduinus* azt kívánnya, hogy *Probabili consequentia,* Hihető következésekkel bizonyítcsuk a' *Purgatoriom*ot: nem magunk agyából gondolt, hanem a' Sz. Atyáktúl régen előhozott *Consequentiák*kal künyü ezt állatnunk.

I. Bizonyság. Ha a' más világon, akár Bűnnek, 's akár Büntetésnek bocsánattya vagyon: *Purgatorium* vagyon, mivel, sem Meny-országban, sem Pokolban nem lehet bocsánat. De igaz, hogy a' más világon, bocsánat vagyon. *Ergo.*

Matth.12. v 32. Második részét a' Sz. Atyák bizonyíttyák: I. Mert Krisztus, oly vétket mond lenni, mely, sem ezen, sem a' más világon meg nem bocsáttatik. Mely mondásrúl így ír Sz. Agoston: *Neque de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur neque in hoc sæculo, neque in futuro; nisi essent, quibus et si non in isto, tamen remittetur in futuro:* Nem igazán mondaná Krisztus, hogy sem itt, sem a' más világon meg nem bocsáttatik, ha valakinek vétke a' más világon meg nem bocsáttatnék. Mert helytelen, és esztelen *disjunctio* az, melyben eggyik része lehetetlen: úgy-mint, ha ki így szóllana: Sem e' világon, sem a' más világon nem észel az én asztalomnál. És elég nékünk, hogy a' régi, Szent, és túdós Atyáknak, Szent Irásból csinált *Consequentiá*ját böcsüllyük inkáb, hogy-sem az Újítók szeleskedését. II. A' Büntetés fen marad sokszor, a' Bűnök bocsánattya után. Tehát, a' ki csak halála oráján megtér, és e' világon eleget nem szenved, a' más világon kel büntetődni.

Aug. 21. de Civit. c. 24. Gregor. 4. Dialog. cap. 39. Bernar. Ser. 66. in Cantic.

Pag. 1208. Erre *Balduinus* csak azt feleli; hogy, *A' Bűnnek bocsánattya után, semmi Büntetés fen nem marad az Igaz emberekben.* De megmutatók nem régen, a' *Balduinus* vallásából-is, hogy Isten megbünteti az Igazakat, elébbenyi vétkekért; és hogy efféle büntetést, *Penitentiá*val, és egyéb Istenes cselekedetekkel enyhíthetünk.

Pag. 1209. Nyargalódik itt *Balduinus* a' Hazugságok piaczán. Elsőben, azt hazudgya; hogy, a' Pápisták tanítása szerént, *A' Purgatóriom oly Isten ajándéka, melyben semmi kín és fájdalom nincsen, hanem tiszta öröm és vígaság.* Ezt senki közüllünk álmában sem látta. Sőt Sz. Agoston, *in Psal. 37.* azt írja[1]; hogy Minden világi kínoknál, nagyob a' *Purgatóriom* kínnya. Az-után azt írja *Balduinus;*

[1] Verba Aug. in Kalaúz, folio II. 608.

hogy[1] *Ha a' testi halál az Eredendő bűnnek sólgya**[1] *vólna, csak a' Kisdedeknek kellene meghalniok; mivel az Öregek, Keresztség által kitisztúltak az Eredendő bűnből.* De ez merő bolondság. Mert *effectus*sa, gyümölcse megmaradhat annak, a mi elromlott. Megég az alma-fa, gyümölcse megmaradhat: Elmúlik az ütés, vagy vágás, megmarad a' seb és fájdalom. Noha azért megbocsáttatik az Eredendő bűn, de megmarad annak sólgya: mint az emberek között, a' lopó felakasztatik, noha megszűnt a' lopástúl. Azt pedig én soha nem gondoltam, hogy csak az Eredendő bűnnek sólgya a' Halál, mert a' több vétkekrül-is azt írja Sz. *Pál;* hogy, *Qui talia agunt, digni sunt morte:* Hanem csak azt jelentettem, hogy[2] *az Első ember vétkével jött a' Halál e' világra:* és, ha kinek az Eredendő bűnnel egyéb vétke nem vólt-is, halált érdemel.

[1] Pag. 1210.

Rom. 1. v. 32.

[2] Rom. 5. v. 12, 17.

Végezetre, azt mondottam a' *Kalaúz*ban; hogy minden Nemzeteknél szokás vólt, hogy a' Halottak lelkét segíteni igyekezték: kiből megtetczik, hogy természetben óltatott igazságnak kel lenni. *Balduinus* nagy *triumfus*sal azt kiáltya; hogy, *A' Pogány népek vallásán fondáltatott a' Pápista hit; És hogy ezen nyomon, az Istenek sokaságát-is bévehettyük: mivel a' Pogányok ezt vallották.* De ez trágárság*[2]. Mert a' mi Hitünk fondamentoma, egyedül az Igaz-mondó Isten, kinek szaván, és tanításán ál a' Hit. Azért, ha mi ezzel ellenkezik a' Pogányokban, azt mindenestül kárhoztattyuk. Mindazáltal, ha az Isten népével egyenlő-képpen valamit tanítanak a' Pogány népek, bizonyoson tudhattyuk, hogy abban Igazság vagyon. Soha pedig az Istenek sokaságát minden Nemzetek nem javallották, mert az Isten népe ezt nyilván kárhoztatta. A' Pogányok között-is, valakik tudósbak vóltak, Egy Istent ismértek; mint *Pláto, Sócrates, Aristóteles, Varro, etc.*

Pag. 1211.

II. Bizonyság: Ha Meny-országon és Poklon-kívűl, más helye nincs a' Lelkeknek, melyben az Élőktől segíttethetnek: hiuság és bolondság nélkül nem imádkozhatnak, nem adakozhatnak az élő emberek a megholtakért, mivel Meny-országban, semmi szükség; Pokolban, semmi segítség és váltság nincsen. De a' Sz. Irásnak világos tanításából tudgyuk, hogy az Élő emberek imádkozhatnak, alamisnálkodhatnak némely Hóltakért. Tehát a' Sz. Irásból tudgyuk, hogy Meny-országon és Poklon-kívül, vagyon oly hely, melyben az Élőktűl segítetthetnek a' Lelkek.

Második részét bizonyíttyuk: I. Az Imádságrúl. Mert, minek-

*[1] Zsoldja, bére. — *[2] Rút, mocskos beszéd.

utánna *Dávid* meghólt vólna, az ő fia *Salamon*, így könyörge
3. Reg. 2. v. 33. érette: *David autem et semini ejus, sit pax usque in æternum a Domino;* Dávidnak adgyon Isten örök nyugodalmot. *Judas Macha-*
[1] 2. Machab. 12. v. 43. Vers. 46. *bæus*[1], a' harczon elesett Sidókért, Áldozatokat rendelt: mert[2], *Sancta et salubris est cogitatio pro Defunctis exorare, ut a peccatis solvantur;* szent és hasznos gondolat, a' Halottakért imádkozni,
Tob. 4. v. 18. hogy bűnökből mególdassanak. II. Az Alamisnárúl, *Tobias* mondgya; hogy az Igaz ember temetésén, kenyeret és bort osztogassunk az Igazaknak. III. A' Halottakért-való testi sanyargatásrúl szól Szent
[3] 1. Cor. 15. v. 29. *Pál*, mikor azt írja[3]; hogy a' Keresztyének, a' Halottakért keresztet viselnek. Ugyan ezent javallya példájával Sz. *Dávid*[4], mikor
[4] 2. Reg. 1. v. 12. [5] Eccl. 7. v. 37. *Jonatás*ért bőjtölt: És a' Bölcs, mikor azt parancsolá; hogy[5] *a' Halottúl meg ne vonnyuk az irgalmasságot.*

Először: Szabodik *Balduinus*, hogy ők a' Halottakért-való
[6] Pag. 1213. Contradictio. Imádságot nem tíltyák[6]: *Nos non prohibemus Orationem pro Mortuis, ut Deus illis sit propitius, et largiatur illis refrigerium.* Maga ez-előt azt mondá; hogy a' Halottakért-való Imádság, ellenkezik
[7] Pag. 331. a' Szent Irással[7]: *Orationes pro Defunctis, sunt contra Scripturam.* Az-után, vítattya, hogy a' *Machabæus* könyvei, nincsenek a' Sidó
Vide supra, folio 619, 570. [8] Pag 1214. *Cánon*ban[8]: *Mert a' Sidó Cánont Esdras csinálta, Két-száz esztendővel eléb, a' Machabæusoknál.* Mi-is tudjuk, hogy az *Esdrás*túl csinált *Cánon*ban nem vólt a' *Machabæus*ok könyve: De azt-is
Aug. 18. de Civit. cap. 36. tudgyuk, a' mit Sz. Agoston ír: *Machabæorum libros, non Judæi, sed Ecclesia, pro Canonicis habet*; hogy a' Keresztyén Anyaszentegyház, a' *Machabæus*ok könyvét Sz. Irásnak tartya, noha a' Sidók
[9] Kalaúz, folio I. 472. annak nem tartyák. És megmutattam a' *Kalaúz*ban[9], nem csak hogy a' régi Atyák bévették ezt a' könyvet: hanem hogy, miképpen az Új Testamentomot meg nem vettyük, azért, hogy ez
Kalaúz, folio I. 475. a' Sidó *Cánon*ban nem találtatik; úgy a' *Machabæus*ok könyvét sem kel ő érettek megvetni. Azért *Balduinus* vallya, hogy az Oo Testamentom könyveirül, nem a' Sidók tanításából vagyunk bizonyosok:
Pag. 1216. *Neque certi sumus de libris Canonicis sacræ Scripturæ, ex doctrina*
Supra, fol. 490. [10] Pag. 1217. *ipsorum.* Abban pedig nagyot hazud[10]; hogy Sz. *Agoston* kirekeszti a' Szent Könyvek közzül a' *Machabæus* könyvet, *Lib. 2. contra secundum Epistolam Gaudentii, Et lib. 2. de Mirabilibus Scripturæ.*
Lib. 2 contra Gauden. c. 23. Mert *Gaudentius* ellen csak azt írja Sz. *Agoston;* hogy a' Sidók, Szent Irásnak nem tartyák a' *Machabæus* könyveit, noha az *Ecclesia* azt bévette: *Sed recepta est ab Ecclesia.* És a' mit abban a' Könyvben olvasunk, arrúl azt írja, hogy, *Sanctarum Sripturarum auto-*

ritas habet. A' más helyen[1] Sz. *Agoston,* nem hogy kirekesztené a' *Machabæus* könyveit a' Sz. Írás-közzül, de ingyen nem-is említi*[1]: hanem csak azt írja; hogy, a' mely Sz. Könyveket *Esdras* restituit, *helybe-állatott, azokból írta az előszámlált Historiákat.*

[1] Lib. 2. de Mirabil. S. Scripturæ, cap. 33.

Hazugság az-is, a' mit egynehányszor említ; hogy[2], *A' Pápisták hiti szerént, az Oo Testamentom idét, nem vólt Purgatóriom, hanem csak Limbus.* Az sem igaz; hogy, a' *Machabæus* könyvet a' ki írta[3], *kételkedett ha mind igaz-e a' mit írt.* Mert semmit effélét nem jelent: hanem, ha[4] *non est exactus sermo,* az ő szóllásának ékessége nem szinte fínom és választott, arrúl kér bocsánatot. Az Apostolok és Próféták-is[5], sokszor megvallyák nyelvek fogyatkozását: de ezzel kétségessé nem tészik tanítások igazságát.

[2] Pag 1218, 1221.

[3] Pag. 1218.

[4] 2. Mach. 15. v. 39. et 40.

[5] 1. Cor. 2 v. 1. 2. Cor. 11. v. 6. Exod. 4. v. 10. Jerem. 1. v. 6.

A' *Kalaúz*nak Első Nyomtatásában[6], azt írtam vala, hogy *Eusebius, Origenes* után, a' *Machabæus* könyveit-is Szent Irás közzé számlállya. Ezt csuda mely bátran hazuttollya *Balduinus*[7]. De ha jól megtekinti eleit utóllyát az *Eusebius* irásának, talám aláb hadgya. Mert azt írja; hogy[8], *A' Sidóknál Huszon-két Szent könyv vagyon:* egyen-ként előszámlál Huszon-egy könyvet; az-után írja, hogy *Præter istos, sunt Libri Machacæorum,* ezeken-kívül vannak a' *Machabæus*ok könyvi. Egy-nehányszor számláltam az *Eusebius*túl feljegyzett Könyveket: de a' *Machabæus*ok könyve-nélkül, csak Huszon-egynek találtam. Azért, ha meg kel tellyesedni a' Huszon-két számnak, oda kel számlálni a' *Machabæus*ok könyvét is.

[6] Kalaúz, Edit. I. f. 809.

[7] Pag. 1216.

[8] Euseb. lib. 6. cap. 19.

Másodszor: Az Alamisnárúl a' mit ír *Balduinus,* azt a' *Kalaúz*-ban megrontottam. Hogy pedig a' Sz. *Pál* mondását[9] a' Halottakért való Keresztségrúl, nem egy-képpen magyarázzák a' Túdósok; nem következik onnan, hogy, [10]*nihil certi ex hoc loco haberi potest,* abból nem bizonyíthatunk, mert igen ritkán vagyon oly mondás a' Szent Irásban, melynek külömböző magyarázattya nem találtathatnik: de azért, ugyan erős bizonyságot vehetni belőlle.

Pag. 1219.

[9] 1. Cor. 15. v. 29.

[10] Pag. 1221.

A' több beszéde *Balduinus*nak, csak szó-szaporítások, és *Luterista Predikatiók*hoz valók; az-az, bizonyság, és fondamentom nélkül való csácsogások.

III. Bizonyság. A' más világon, ideig, Meny-ország-kivül szenvedésben vannak némely Lelkek. Tehát vagyon *Purgatóriom.*

Első része kitetczik: Mert a' föld alat, vannak ollyak, kik Istent tisztelik, dícsírik; *Apocal. 5. v. 13. Philip. 2. v. 10.* Azok, nem kárhozottak: mert a' Sz. Irás a' Kárhozottakrúl azt mondgya;

*) Egyáltalán nem is említi.

[1] Apoc. 13. v. 6. [1]hogy gyűlölik, káromlyák az Istent, nem dícsírik. Ennek-felette, Sz. *Pál* nyilván írja; hogy némellyek, [2]*Tűz-által üdvözülnek.* Mely mondás, ha magában homályos vólna-is: de [3]*Sz. Cypriánus, Sz. Agoston, Sz. Gergely,* a' *Purgatoriom*rúl magyarázván, eléggé megmutattyák mit kellyen azon érteni.

Cap. 16. v. 11, 21. Psal. 6. v. 6. Psal. 113. v. 17 [2] 1. Cor. 3. v. 13, 15. [3] Citati in Kalaúz, f. II. 613.

Erre, Elsőben, azt írja *Balduinus;* hogy, [4]*A' föld alat valók, kikrül az Irás emlekezik, az Ördögök: És hogy Sz. János* Prosopopœiá*val szól, a' föld-alat-valók szózattyát írván.* De ez gondolatlanság. Mert, a' mint feljegyzem, száma-nélkül mondgya a Sz. Irás; hogy a' kárhozottak nem dícsírik Istent. És ebből-is kitetczik, a' mint sokszor hallók, hogy *Figura*-nélkül, az-az, a' Sz. Irás szavainak tulajdon jegyzése kivül-való magyarázat-nélkül, semmi tudományokat nem mentegethetik az Ujítók. Ha pedig megengedtetik, hogy akaratunk szerént *Figurá*kat gondollyunk a' Szent Irás szavaiban; künyü minden világos mondásokat játékká tenni. Azt sem helyesen írja *Balduinus;* hogy, *Abból nem következik a' Purgatóriom, ha a' föld-alat ollyak vannak, kik Istent dícsírik.* Mert ha a' Pokolbéli kárhozottak nem dícsírik Istent (a' mint Szent Irásból hallók:) következik, hogy nem Pokol-béli kárhozottak a' kik Istent dícsírik a' föld-alat. És ebből kifakad, hogy nem csak Meny-országban, és Pokolban vannak a' Lelkek, hanem Harmadik hely-is vagyon a' föld-alat.

[4] Pag. 1123. Pag. 1223.

Másodszor, azt mondgya *Balduinus;* hogy *A' Sz. Pál szavait, némely régi Atyák, a' Purgatoriomrúl magyarázták:* de ő azzal nem gondol. És, hogy színesben hadakozhassék ellenem, reám fogja; hogy én a' Sz. *Pál* mondásában, az Úr Napján, *diem Extremi Judicii,* Utólso Itílet napját magyaráztam. Noha én, nyilván és világossan írtam; hogy az Úr napján, Sz. *Pál,* a' mi Halálunk napját érti. A' mit egyebet beszél itt *Balduinus,* csak szók, és bizonyság-nélkül-való nyelveskedések. Mi pedig, a' Sz. Atyákat, kik a' Sz. *Pál* szavait a' *Purgatoriom*rúl értették, nagyobra böcsüllyük hogy-sem a' *Balduinus* fecsegését.

Pag. 1228. Pag. 1225.

IV. Bizonyság. Sz. *Agoston* írja; hogy a' Halottakért való Imádkozásnak szokásában, *Universæ Ecclesiæ claret autoritas.* az egész *Ecclesiá*nak fénlik méltósága. És a' *Kalaúz*ban megmutattuk; hogy a' régi Szentek, egyenlő értelemmel javallották a' Halottakért való Imádkozást. Eretnek számba írták *Aëriust,* a' ki ezt nem javallotta. Ebből, ugyan-azon Négy erős Bizonyságokat állathattyuk, mellyekkel ez-előt bizonyítók, hogy, ha a' Sz. Irásban emlekezet nem vólna a' Szentek Segítségül-hívásárúl; mindazáltal, tartoznánk azt hinni:

August. de Cura pro Mortuis. cap. 1. Supra, fol. 951.

mivel a' régi Közönséges Anyaszentegyház azt hitte, és tanította. Mely Négy Bizonyság, ide illik szórúl szóra.

Balduinus megvallya; hogy *Szent Agoston imádkozott, hólt Annyáért. És azt írta, hogy efféle Imádságok, segítik a' Lelkeket.* Pag. 1231

Azt sem tagadgya; hogy *Dionysius Areopagita, Cyrillus Jerosolymitánus, Cypriánus, Tertulliánus,* a' Halottakért-való Imádkozást, javallották, gyakorlották. Pag. 1230, 1232.

De Kettőt mond hozzá: Elsőt; hogy Sz. Agoston, *2. Retractatio. cap. 64. vallya, hogy a' kik ezt,* (a' Halottakért való imádkozást) *a' csalatkozást követték, őtet-is kelletinél meszeb ragadták.* Pag. 1231.

Ennél nagyob szemptelenség nem lehet. Mert Sz. *Agoston* azon a' helyen, semmit illyent nem mond: hanem, csak azt írja, hogy ő Egy Könyvet írt a' Halottakrúl-való gondviselés felől. De hogy abban valamit helytelenül, vagy nem jól írt vólna, egy szóval sem jelenti. Másikat, azt írja, hogy *Tertulliánus, Cyrillus,* nem Sz. Irással, hanem *consuetudine Ecclesiæ,* Anyaszentegyház szokásával bizonyíttyák a' Halottakért-való Imádkozást. Pag. 1230, 1232, 1233.

Mi pedig ez-előt megmutatók, hogy a' régi Közönséges *Ecclesiá*nak szokása és értelme, szintén oly bizonyos hitelt szerez mi-nállunk egyéb dologban, mint a' Szent Irás könyveinek igaz Laistromának ismé-retiben. Supra, fol. 802.

Végezetre, azt írja *Balduinus;* [1]hogy *Epifánius, Sz. Agoston, ex Vulgari consuetudine,* a' sokaság szokásából, követték a' Halot-takért-való Imádkozást. [1] Pag. 1234. Supra, fol. 625, 695.

Nagy hiti vagyon *Balduinus*nak, ha magá-val elhitetheti, hogy Sz. *Agoston* a' kösség kedvéért, lelki isméreti, és Isten Igéje-ellen, valamit tanított.

V. Bizonyság. *Luter,* Eretnek-embernek nevezi, a' ki tagadta a' *Purgatórium*ot; és azt írja: [2]*Mihi certissimum est, Purgatorium esse;* hogy bizonyossan hiszi a' *Purgatórium*ot. A' *Liber Concordiæ,* [3]nem óltalmazza *Aëriust,* ki a' Halottakért-való imádkozást kárhoztatta. Hoc Argument in II. Edit. Kalaúz, folio II. 596. et sequ. [2] Luth. In resolutione de Indulgentiis. [3] Vide supra folio 619.

Balduinus azt írja; hogy [4]*Fel nem jegyzem, hol írta ezeket Luter; hanem a' Kalaúznak 249. levelére mutatok: de ott sincs errúl emlekezet.* Bizonyos, hogy esze-nélkül beszél *Balduinus.* Mert a' *Kalaúz*nak Első Nyomtatásában, *Fol. 249.* Második Nyomtatásában, *Fol. 281.* szórúl szóra leírtam a' *Luter* szavait. És ő-maga *Balduinus,* ugyan ezen Könyvnek *318.* levelében, feljegyzi azokat a' szókat, mellyeket a' *Luter* könyvéből előhoztam: és szánakozásra méltónak mondgya *Lutert,* hogy a' *Purgatórium*ot vallotta, mert *Luter* sokban tévelygett, *Deformátio*jának kezdésében. [4] Pag. 1234. Vide supra, folio 568. Vide supra, folio 529, 568.

A' *Concordiá*ból a' mit említettünk, arrúl ennek-előtte béven szóllottunk. Nem szükség szót szaporítani. Supra, fol. 619.

§ 3. Az Ujítók Ellen-vetési, pozdorják.

Pag. 1235. Panaszolkodik azon *Balduinus,* hogy az ő bizonyításokat, csak gyengédeden, és a' mint akarom, úgy állatom elő. De, ő sem ád új erőt bizonyságinak: és az Olvaso ítíletire hagyom, ha erejében nem említem az Ellenkezők bizonyságit.

I. Megengedtem, hogy a' Sz. Irás két helyt említ: De ollyat,
[1] Pag. 1236. melyben örökké kel maradni. Erre *Balduinus* azt írja: [1]*Est Mera Petitio principii.* Maga a' *Dialecticus*oknál, nem a' ki felel, hanem a' ki bizonyít, *Petit principium.*

II. Az-is bár úgy légyen, hogy *Lázár,* és a' Krisztussal feszíttetett *Penitentia* tartó Lator, igyenessen Isten színének látására jutottak: Abból nem következik, hogy minden embernek hasonlóképpen lészen dolga. Mert mi sem tagadgyuk, hogy sokan *Purgatoriom* nélkül dücsősségben vitetnek. Hazud pedig abban *Balduinus;*
Pag. 1237. hogy én, *a' Krisztus mellé feszíttetett Latrot, mingyárt az Égben, és nem Limbusban vitetettnek írtam.* Mert Paradicsomban, az-az, bóldog állapatban, Isten színének látásában vólt, a' Krisztus ígíreti szerént, halálának napján; noha Krisztusnak Menyben-menetele előt, menyben nem vitetett: Hanem, a' mint a' mennyei Angyalok Paradicsomban, az-az, mennyei bóldogságban vannak, mikor itt e' földön közöttünk forognak-is: úgy az Isten színének látasával bóldog vólt az a' Lator-is; noha Menyben nem vitetett, Krisztus Urunk Menyben menetele-előt.

Apoc. 14, v. 13. III. Sz. *János*nál azt kiáltya az Angyal; hogy *Mostantúl fogva megnyúgosznak munkájoktúl, a' kik Istenben meghóltak.* De Először: Némellyek a' Munkán, értik a' világi gondos foglalatoskodásokat, törődéseket, testi fáradságokat, mellyektül megnyúgosznak a' Halottak. Ebből semmi színnel nem következik a' *Purgatoriom* romlása. Másodszor: Némellyek, a' más világi tellyes nyugodalomrúl magyarázzák az Angyal szavát: De csak az igen tekélletes emberekrül, vagy *Mártir*okrúl értik, kik Tisztúlás-nélkül, igyenesen Menyországban vitetnek. Mert, hogy efféle tekélletes Szentekrül légyen
Apoc. 14. v. 12, 13. a' szó, kimutattyák amaz ígék: *Qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Végezetre, némellyek azt írják; hogy ott, az Utólso Itíletnek idejérül vagyon szó: És minek-utánna azt mondotta vólna Sz. *János,* hogy *A' kik imádták a' Bestiát, pokolra vettetnek:* úgy kiáltya az Igazakrúl az

Angyal; *A modo quiescant,* immár nyúgodgyanak. *Balduinus* erre semmit nem mond feleletre méltót. Pag. 1237.

IV. Újíttya azt *Balduinus,* a' mit eléb-is mondott nem egyszer; hogy az Igazak csapási, és világi nyomorusági, *Plagæ et calamitates,* nem büntetések. De errül eléb szóllánk. Pag. 1239. Supra, fol. 810.

V. Szent *Agoston,* sokszor ostromollya és rontya a' *Pelágius* tévelygését: ki azt alította; hogy, a' mely Kisdedek Keresztség nélkül meghalnak Eredendő bűnben, azok Meny-országban nem mennek; de Pokolra sem vettetnek; hanem másutt valami harmadik helyen maradnak. Sz. *Agoston* erőssen állattya; hogy Meny-országon és Poklon-kivül, harmad hely nincsen, a' hol az ember örökké maradgyon. De azért, soha azt Sz. *Agoston* nem mondotta, hogy Ideig tartó hely nincsen, melyben némellyek szenvednek. Sőt minden Irásiban, gyakran, és álhatatossan vallotta a' *Purgatoriom*ot. Azért, nem régen hallók *Balduinus*túl, hogy Sz. *Agoston* a' *Purgatoriom*ot nyilván tanította.

EPILOGUS.

Ez Irásocskának béfejezése.

Im hallyátok, Édes Magyarim, mint felelnek a' mi Irásinkra az Új Hitfaragók: nem a' köz tudatlanok pedig, hanem az egész *Luteristaság*nak színe, és eleje, a' *Vittebergai Academia,* és Fő *Superattendense.* Hamisság, Költés, Csúfolás, Szitok, Csavargás, Hiuság minden feleletek. Nincs-is egyéb módgyok, az Igazságnak fojtóson nyakokba vetett idegének óldozgatásában. Mert, ha az agyok veleje mind füstben mégyen-is a' nagy elmélkedésben: de soha a' Sz. Irásban csak egy czikkelyt sem találnak azokban, a' miket ellenünk vitatnak.

Azért, ne mennyetek, Édes Magyarim, oktalanúl, mint a' szarvon kötött marha, az örök kárhozatnak mészárszékibe. Ne hidgyetek vakúl a' nyelves Predikatoroknak: nyissátok fel szemeteket; lelketekre vígyázzatok: mert bizony veremre visznek bennetek az Új Tanítók.

Adgya a' menynek földnek teremptő Istene, a' Közben-járo Krisztus Jesus érdeméért, hogy minnyájan Egy Akolban, Egy Hitben, és vallásban szolgállyunk ő Szent Felségének. Amen.

RENDI

E' KÖNYVBEN FOGLALT FŐ RÉSZEKNEK.

Pagina

OKA ÉS CZÉLLYA A' MOSTANI IRÁSOMNAK 477

Első része. AZ ELŐLJÁRÓ LEVELEK RÁZOGATÁSA 481

§ 1. A' Vittebergai Akademia, mivel gyűlölteti a' Romai Ecclesiát 481
§ 2. Előljáro Levelében, mivel vétkesíti a' Kalaúzt, Balduinus 485

II. része. A' KALAÚZ ELSŐ ÉS MÁSODIK KÖNYVÉRE, MIT FELEL BALDUINUS 489

§ 1. A' Kalaúz Első könyvérül 489
§ 2. A' Kalaúz Második könyvének kezdetirül 489
§ 3. Közönséges Felelet azokra, a' miket Balduinus a' Kalaúz Második könyve ellen forgat 492
§ 4. A' Kalaúz Második könyvének Bizonyságirul 493
No 1. Az Első Bizonyságra, mit hazud Balduinus 493
No 2. A' Második Bizonyságra, Hazugságokkal felel Balduinus 497
No 3. A' Harmadik, Negyedik, Ötödik Bizonyságra, mit hazud Balduinus 498
No 4. A' Hatodik és Hetedik Bizonyságra néző hazugságok 498
No 5. A' Nyólczadik Bizonyságot illető hazugságokrúl 500
No 6. A' Kilenczedik és Tizedik Bizonyságba-való hazugságok 501

III. része. A' KALAÚZ HARMADIK KÖNYVÉRE, MIT BESZÉL BALDUINUS 503

§ 1. A' Harmadik Könyvnek Első Bizonyságárúl 503
No 1. A' Harmadik könyvnek Első Részében, min akadoz Balduinus 503
No 2. A' Harmadik könyvnek Első Bizonyságára, mint felel Balduinus 507
No 3. Az Új Tudományok bizonytalanságának Első Jelenségére, mint felel Balduinus ... 508
No 4. Második és Harmadik Jelenségét az Új Vallások habozásának, mint símogattya Balduinus 510
No 5. Negyedik Bizonyságát az Újságok bizonytalan vóltának, mivel ostromollya Balduinus 514
No 6. Ötödik Bizonyságát a' kételkedtető hamis Vallásoknak, mint fejtegeti Balduinus ... 516
No 7. Mivel vádollya Balduinus ezaránt a' Romai Vallást 518
§ 2. A' Harmadik könyvnek Második Bizonyságárúl 521
No 1. Az igaz Pásztorok ismeretinek hasznairúl 521
No 2. Lehet-e igaz Pásztorok nélkül az Anyaszentegyház? 522
No 3. Vólt-e Luternek emberek által hivatallya az Újításra? 524
No 4. Vólt-e Luternek rend-kivül, magán Istentül hivatallya? 530
No 5. A' Luterista Predikátorok szükségesek-e? 535

Pagina
§ 3. A' Harmadik könyvnek Harmadik Bizonyságárúl ... 538
§ 4. A' Harmadik könyvnek Negyedik Bizonyságárúl ... 542
§ 5. A' Harmadik könyvnek Ötödik Bizonyságárúl ... 545
No 1. Hamissan akarja Balduinus Ördögi Tudománnyá tenni a' Pápista Hitet ... 545
No 2. Luternek Ördögi fajzásárúl, mit beszél Balduinus ... 546
No 3. Ördögtül tanulta Luter Tudományát ... 547
No 4. Luternek Ördögi Nyájaskodásárúl, és Halálárúl ... 551
§ 6. A' Harmadik könyvnek Hatodik Bizonyságárúl ... 552
No 1. Az Isten Törvényének megtartásárúl, mit mond Balduinus ... 552
No 2. A' Jó cselekedetek szükséges vóltárúl ... 554
No 3. A' Jó cselekedetek vétkességérül, mit beszél Balduinus ... 555
No 4. Kötelesek-e az Isten Törvényére a' Hívek? ... 556
No 5. Az Isteni félelmet kirekesztik az Új Vallások ... 560
No 6. Az előszámlált Tudományok mérges gyümölcsérül ... 562
No 7. Mit mond Balduinus a' Pápista Hitnek gyümölcsérül ... 563
§ 7. A' Harmadik könyvnek Hetedik Bizonyságárúl ... 564
§ 8. A' Harmadik könyvnek Nyólczadik Bizonyságárúl ... 568
§ 9. A' Harmadik könyvnek Kilenczedik Bizonyságárúl ... 570
§ 10. A' Harmadik könyvnek Tizedik Bizonyságárúl ... 574
§ 11. A' Harmadik könyvnek Tizen-eggyedik Bizonyságárúl ... 582
No 1. A' Szent Könyvek ismerésében micsoda módot ád Balduinus ... 582
No 2. A' Sz. Irás Bötüjének bizonyos vóltárúl, mit beszél Balduinus ... 586
No 3. A' Sz. Irás Értelmérül, mint haboz Balduinus ... 588
No 4. A' Sz. Irásrúl való Tudományát a' Romai Ecclesiának, mint gyalázza Balduinus 591
§ 12. A' Harmadik könyvnek Tizen-kettődik Bizonyságárúl ... 594
No 1. A' Kevélységrül ... 595
No 2. A' Szitkosságrúl, és Fajtalanságrúl ... 597
§ 13. A' Harmadik könyvnek Tizen-harmadik Bizonyságárúl ... 599
§ 14. A' Harmadik könyvnek Tizen-negyedik Bizonyságárúl ... 601

IV. része. A' KALAÚZ NEGYEDIK KÖNYVE ELLEN, MIT MOND BALDUINUS ... 603

§ 1. Az Augustai Confessiónak Hazugságirúl ... 603
§ 2. Ellenkezik magával az Augustai Confessio ... 610
§ 3. Szent Irás kivül tanít az Augustai Confessio ... 614
§ 4. Szent Irás ellen tanít az Augustai Confessio ... 616
§ 5. Az Augustai Confessiónak változásirúl ... 619
§ 6. A' Luteristák Concordiája magával ellenkezik ... 619
§ 7. A' Concordiának Hazugságirúl ... 624
§ 8. A' Concordiárúl mit ítíltek a' Túdós emberek ... 626

V. része. A' CALVINISTA VALLÁSRÚL ... 628

VI. része. A' TRADITIÓKRÚL ... 628

§ 1. Mirül vagyon közbevetés a' Traditiók dolgában ... 629
§ 2. Minémű tétovázással csavarog Balduinus az Igaz előt ... 630
§ 3. Példákból erőssíttetnek a' Traditiók ... 632
§ 4. Az Ó Testamentom példáirúl ... 636
§ 5. A' Szent Irás a' Traditiókat bizonyíttya ... 637
§ 6. A' Sz. Atyák bizonyíttyák a' Traditiókat ... 639
§ 7. Parancsolat-nélkül-való Tisztelet, kedves lehet Isten-előt ... 640
§ 8. Az Anyaszentegyház parancsolatirúl ... 641
§ 9. Az Újítók Bizonyságinak erőtlenségérül ... 642

Pagina

VII. része. A' SZ. IRÁS IGAZ ÉRTELMÉT HONNAN KEL VENNI? 644

§ 1. Bizonyos mód vagyon a' Sz. Irás értelmében 644
§ 2. A' Sz. Irásnak értelmét bizonyoson nem tudhattya ki-ki magától 644
§ 3. A' Sz. Irás, maga fínyességével ki nem mutattya igaz értelmét 646
§ 4. Emberi Okoskodásból bizonyos értelmét nem vehetni a Sz. Irásnak 650
§ 5. Az Ecclesiától kel venni a' Sz. Irás értelmét 651
§ 6. Kicsoda Ítílő-bíró a' Hitben támadott viszavonyásban 655

VIII. része. AZ ANYASZENTEGYHÁZRÚL 661

§ 1. Micsoda az Ecclesia? 661
§ 2. Az Eretnekek, és a' Bűnösök, az igaz Ecclesiában vannak-e? 661
§ 3. Elfogyhat-e az igaz Ecclesia? 663
§ 4. Tévelyeghet-e az igaz Ecclesia? 664
§ 5. Az igaz Ecclesia mindenkor látható 668
§ 6. Az Újítók minémű Jeleit adgyák az Ecclesiának 674
§ 7. Az Ecclesiának Négy igaz Jeleirül 679
I. Jel: Hogy *Egy,* az Ecclesia 680
II. Jel: Hogy *Szent,* az Ecclesia 681
III. Jel: Hogy *Közönséges,* az Ecclesia 683
IV. Jel: Hogy *Apostoli,* az Ecclesia 685

IX. része. Az IGAZ ECCLESIA MELLYIK? 687

§ 1. A' Luter gyölekezet, nem igaz Ecclesia 687
§ 2. A' Romai gyölekezet, igaz Ecclesia 689
No 1. Az Anyaszentegyháznak Első jele, a' Romai Ecclesiát igaznak ismerteti 689
Első Jelenség: Hogy a' Romai Ecclesia nem változtatta Hitit 690
Második Jelenség: Hogy a' Romai Ecclesia nem változtatta Hitit 698
No 2. Az Anyaszentegyháznak Második Jele, a' Romai Ecclesiát illeti 702
No 3. Az Ecclesiának Harmadik Jele, a' Romai gyölekezetben találtatik 704
No 4. Az Ecclesiának Negyedik Jele, a' Romai Ecclesiában vagyon 707

X. része. A' PÁPA NEM ANTICHRISTUS 709

§ 1. A' régi Jámborok, mely nagy böcsüllettel illették a' Pápát 709
§ 2. Sz. Péter vólt Pásztora az egész Ecclesiának 713
No 1. Első Bizonysága a' Kalaúznak 713
No 2. Második Bizonysága a' Kalaúznak 715
No 3. Harmadik Bizonysága a' Kalaúznak 716
No 4. Mint bizonyíttya Balduinus, hogy Szent Péter nem vólt Első az Apostolok-között 720
§ 3. A' Szent Péter tiszti, Successorira szállott 722
§ 4. A' Római Pápa nem Antichristus 724
No 1. Bolondúl bizonyíttyák az Újítók, hogy a' Pápa Antichristus 724
No 2. Helytelenül felel Balduinus a' Kalaúz Bizonyságira 728
No 3. Luter és Calvinus, Antichristus Hop-mesteri 733

XI. része. AZ OLTÁRI SZENTSÉGRÜL 734

§ 1. A' Krisztus Teste, valósággal jelen a' Sacramentomban 734
§ 2. A' Krisztus Teste, jelen vagyon a' Sacramentom vétele-előt 736
§ 3. A' Krisztus Teste, jelen vagyon-e mindenütt? 738
No 1. Hamissat tanít Balduinus az Ubiquitásrúl 738
No 2. Oktalanúl bizonyíttya Balduinus az Ubiquitást 740
No 3. Mint felel Balduinus a' mi Bizonyságinkra 742

Pagina
§ 4. A' Kenyér meg nem marad a' Sacramentomban 746
§ 5. Az Egy-színnek vételérül 749
No 1. A' Sz. Irás nem kötelez a' Két-szín vételére 749
No 2. A' Sz. Irásban jelenségi vannak az Egy-szín vételének 754
No 3. A' Régiek éltek-e Egy-színnel? 756
No 4. Szabadsága, és oka vólt az Ecclesiának az Egy-szín rendelésre 757
§ 6. A' Mise ellen mint harczol Balduinus 758
No 1. Mint bizonyíttya Balduinus, hogy a' Mise nem Áldozat 759
No 2. Mely temérdek Hazugságokkal hímezi Balduinus irását 760
No 3. A' Mise, igaz Áldozat 761
No 4. Az Ujítók Ellenvetési, fogatlanok 766

XII. része. AZ IGAZULÁSRUL ... ..., ... 767

§ 1. Az Igazuláshoz való készuletrul 767
No 1. A' Bűnös embernek Igazulásáról, mit tanít a' Romai Ecclesia? 767
No 2. A' Szabad akaratnak erejérül, mit mond Balduinus? 768
No 3. Az Isten Törvényét megtarthattyuk-e? 770
No 4. Az Igazúlást mi nem érdemellyuk 774
No 5. Az okossággal élő Bűnösök Igazulása-előt, készületek kívántatnak 775
No 6. Csak a' Hit igazít-e? 778
§ 2. Az Igazulásnak mi-vóltárúl 782
No 1. Mit tanít errül Balduinus? 782
No 2. A' Romai Ecclesia tanítása az Igazulásrúl 784
§ 3. Bizonyoson tudhattyuk-e Igazúlásunkat? 787
§ 4 A' Jó cselekedetek Érdemérul 790

XIII. része. A' DUCSŐÜLT SZENTEK SEGÍTSÉGÜL-HÍVÁSÁRÚL 794

§ 1. Mit hiszen a' Romai Ecclesia a' Szentek tiszteletirül? 794
§ 2. Tudnak-e valamit a' Szentek a' világi dolgokban? 798
§ 3. Szabad-e segitségül hínunk a' Szenteket? 800
No 1. Mit hittek e' dologrúl a' Régi Szentek? 800
No 2. Irás-nélkül-is tartoznánk a' Szentek Segítségül-hívását vallani 802
No 3. Sz. Irásból bizonyíttatik a' Szentek Segítségül-hívása 803
§ 4. Erőtlenül ostromollyák az Ujítók a' Szentek Segítségül hívását 805

XIV. része A PURGATORIOMRÚL 809

§ 1. A' Bűnök bocsánattya után, fenmarad-e a' Büntetés? 809
§ 2. A' Purgatóriom elégségesen bizonyíttatik a' Kalaúzban 812
§ 3. Az Ujítók Ellenvetési, pozdorják 818

Epilogus. Ez Irásocskának befejezése 819